

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

77-4

D 316/27

S. ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
OPERA OMNIA.

TOMVS VII.

*Opera philosophica, et historica,
cum XXIV. appendicibus.*

S. ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
HISPANIARVM DOCTORIS
OPERA OMNIA

DENVO CORRECTA ET AVCTA
RECENSENTE FAVSTINO AREVALO

*Qui Isidoriana praemisit, variorum praefationes, notas, collationes,
qua editas, qua nunc primum edendas, collegit, veteres editiones,
et codices mss. Romanos contulit.*

AVCTORITATE ET IMPENSA
EMINENTISS. PRINCIPIS D. DOMINI
FRANCISCI LORENZANAE
S. R. E. PRESBYTERI CARDINALIS
TIT. SS. XII. APOSTOLORVM.

ROMAE ANNO MDCCCIII.
APVD ANTONIVM FVLGONIVM.

Facultate praesidium.

(V)

EXCELLENTISS. ET EMINENTISS. PRINCIPI, ET D. D.
LVDOVICO BORBONIO

**S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI TIT. S. MARIAE DE SCALA, ARCHIEPISCOPO
TOLETANO, CANCELLARIO MAIORI CASTELLAE, ADMINISTRATORI AR-
CHIEPISCOPATVS HISPALENSIS, COMITI CHINCHONIS, MAGNATI HI-
SPANIAE PRIMAE CLASSIS, PRAECLARI REGII ORDINIS HISPANICI
CAROLI III. MAGNA CRUCE, ATQVE ORDINVM SS. IANVARII,
ET FERDINANDI INSIGNIBVS DECORATO, ETC.**

FAVSTINVS AREVALVS.

Non dubitabam, PRINCEPS EMINENTISSIME, quin
opus sexto abhinc anno auspiciis, et munificentia
Domini mei Francisci Lorenzanae S. R. E. Cardinalis
edi coeptum, et nunc tandem post tot, tantarum-
que rerum discrimina ad exitum perductum, gra-

tum Tibi, acceptumque, si a me offerretur, futurum esset: tamen, ne id facere auderem, impediebar quum ingenuo quodam pudore, conscientiaque tenuitatis meae, tum maxime amplitudinis tuae contemplatione; quae quanta sit, quantique fieri ab omnibus debeat, non poteram non intelligere. Ac destitissem plane, fateor, ab eo Tibi offerendo, omnemque istam cogitationem penitus abiecissem, nisi is, quem proxime nominaui, Franciscus Lorenzana Cardinalis grauissima sua auctoritate intercessisset; qui quidem dubium, ac verecundantem suadendo, atque hortando, ac tantum non iubendo, cogendoque ad id impulit, quod me vides modo facere, timide quidem, ac pudenter, sed tamen obsequentissime, ut decet, et humillime. Et sane qui facere poteram, ut ei morem non gererem? Nec vero hic quidquam aliud, etsi postulare id a me locus videtur, de illius viri laudibus attingam: quod minime necesse est apud Te, qui eum et iam inde a prima pueritia plane cognitum, ac perspectum habes, et obseruare etiamnum, ac diligere, non secus atque parentem filius, perseueras. Sed ad Isidorum accedamus. Est hic profecto communis omnium nostrum, quicumque Hispani nati sumus, magister,

et parens . Sed praeter communia cetera , sunt illi tecum quaedam propria , quae faciunt , vt iure quodam vestro vterque , et ille , perfecta iam eius operum editione , venire ad Te debeat , et Tu vicissim aduenientem excipere . Rexit ille , at quanta ceterarum sedium approbatione , ne dicam , inuidia ! rexit Hispalensem ecclesiam ; idemque Concilio Toletano IV. omnium celeberrimo praefuit , et luculentissimos canones digessit . Vides igitur , EMINENTISSIME PRINCEPS , quam istud opus proprie ad Te respiciat , qui exemplo Parentis optimi , Serenissimi Hispaniarum Infantis Ludouici Borbonii , vtramque sedem Toletanam , et Hispalensem singulari prudentia regis , et sanctissimis moribus informas . Succurrebat etiam illud , quod Ioannes Grialius Philippo III. Hispaniarum Regi Catholico iam olim suggessit , dum Regiam Matritensem Isidori operum editionem illi nuncuparet ; cuius Isidori , inquit , ipse a stirpe genus ducis . Sed gratius fortasse , iucundiusque Tibi accidet , quod Notkerus Balbulus Salomonem , Constantiensem deinde Episcopum , seculo nono praemonebat , quum aliquot rerum ecclesiasticarum scriptores illi commendaret , „ Libri , „ ait , Isidori Hispalensis Episcopi Etymologiarum „ nomine titulati , omnimoda te perficiunt scientia .

(VIII)

„ Item Sententiarum eius vtilissimus liber . Item
„ alius de officiis , et ordinibus ecclesiasticis . Qui
„ tibi mox Dei gratia futuro Sacerdoti maxime sunt
„ necessarii ; in quibus omnem rationem , et nomina
„ singularum festiuitatum , et ieiuniorum reperies ,
„ vt praeco Dei populo futuras stationes praenun-
„ ciare possis „ . Quibus doctrinis quum ipse , PRIN-
CEPS EMINENTISSIME , et PRAESVL AMPLISSIME , a pue-
ritia assueueris , quippe grauissima exercitatus di-
sciplina , vt hoc tanto munere ad religionis catho-
licae amplificationem , et ad Hispaniae decus quam
diutissime incolumis fungaris , omnium bonorum
votis mea adiungere numquam intermittam .

Ex Vrbe , pridie Idus Martias an. MDCCCIII.

INDEX EORVM

QVAE IN HOC VOLV MINE CONTINENTVR.

LIBER DE NATVRA RERVM

Ad Sisebutum Regem .

Pag. 1

Caput I. De diebus .	2	Cap. XXII. De cursu stellarum .	35
Cap. II. De nocte .	5	Cap. XXIII. De positione septem stellarum errantium .	ibid.
Cap. III. De hebdomada .	6	Cap. XXIV. De lumine stella- rum .	37
Cap. IV. De mensibus .	7	Cap. XXV. De lapsu stellarum .	ibid.
Cap. V. De concordia mensium .	10	Cap. XXVI. De nominibus astro- rum .	38
Cap. VI. De annis .	ibid.	Cap. XXVII. Vtrum sidera ani- mam habeant .	41
Cap. VII. De temporibus .	13	Cap. XXVIII. De nocte .	42
Cap. VIII. De solstitio , et ae- quinocio .	15	Cap. XXIX. De tonitruo .	43
Cap. IX. De mundo .	16	Cap. XXX. De fulminibus .	44
Cap. X. De quinque circulis .	ibid.	Cap. XXXI. De arcu .	45
Cap. XI. De partibus mundi .	18	Cap. XXXII. De nubibus .	47
Cap. XII. De caelo .	19	Cap. XXXIII. De pluuiis .	48
Cap. XIII. De septem planetis caeli , et eorum conuersioni- bus .	23	Cap. XXXIV. De niue .	ibid.
Cap. XIV. De aquis , quae su- per caelos sunt .	26	Cap. XXXV. De grandine .	49
Cap. XV. De natura solis .	ibid.	Cap. XXXVI. De ventis .	ibid.
Cap. XVI. De quantitate solis , et lunae .	27	Cap. XXXVII. De nominibus ven- torum .	50
Cap. XVII. De cursu solis .	28	Cap. XXXVIII. De signis tem- pestatis , vel serenitatis .	52
Cap. XVIII. De lumine lunae .	30	Cap. XXXIX. De pestilentia .	53
Cap. XIX. De lunae cursu .	32	Cap. XL. De oceano .	55
Cap. XX. De eclipsi solis .	33	Cap. XLI. Cur mare non crescat .	56
Cap. XXI. De lunae eclipsi .	34		

(X)

Cap. XLII. Quare mare salsam habeat aquam .	ibid.	Cap. XLV. De positione terrae .	59
Cap. XLIII. De Nilo .	57	Cap. XLVI. De terraemotu .	60
Cap. XLIV. De nominibus ma- ris, et fluminum .	ibid.	Cap. XLVII. De monte Aetna .	ibid.
		Cap. XLVIII. De partibus ter- rae .	61

CHRONICON.

63

HISTORIA

<i>De Regibus Gothorum, Wandulorum, et Sueuorum.</i>	107
--	-----

LIBER DE VIRIIS ILLUSTRIBVS.	138
------------------------------	-----

APPENDIX I.	<i>S. Ildefonsi Tolet. Episc. De virorum illustrium scriptis.</i>	165
APPENDIX II.	<i>Archiepiscopi Toletani veteres. Ex editione Grialii, et tom. III. Patrum Toletanorum.</i>	178
APPENDIX III.	<i>Versus, qui in Bibliotheca S. Isidori episcopi hispalensis legebantur, et alii S. Isidoro ascripti.</i>	179
APPENDIX IV.	<i>Chronica regum wisigothorum.</i>	185
APPENDIX V.	<i>Chronologia, et series gothicorum regum ex codice Regio-Vaticano 667.</i>	188
APPENDIX VI.	<i>Expositio in Canticum canticorum Salomonis.</i>	191
APPENDIX VII.	<i>De conflictu vitiorum, et virtutum.</i>	207
APPENDIX VIII.	<i>Expositio in Missa.</i>	221
APPENDIX IX.	<i>Sententiarum Liber xv.</i>	231
APPENDIX X.	<i>Exhortatio humilitatis. Ex editione Florezzi.</i>	287
APPENDIX XI.	<i>Testimonia diuinæ Scripturæ, et Patrum.</i>	290
APPENDIX XII.	<i>Sermones. Sermo beatissimi Patris nostri Isidori episcopi ad carnes tollendas.</i>	308
APPENDIX XIII.	<i>De ecclesiasticis dogmatibus.</i>	320
APPENDIX XIV.	<i>Sententiae differentiarum de actina vita, atque contemplativa.</i>	336
APPENDIX XV.	<i>Norma viuendi.</i>	341
APPENDIX XVI.	<i>Exhortatio poenitendi cum consolatione, et misericordia Dei, ad animam, futura iudicia formidantem.</i>	346
APPENDIX XVII.	<i>Lamentum Poenitentiae.</i>	350
APPENDIX XVIII.	<i>Oratio pro correptione vitæ flenda semper peccata.</i>	359
APPENDIX XIX.	<i>Oratio contra insidias diaboli.</i>	373
APPENDIX XX.	<i>Liber de ortu, et obitu Patrum, de quo in Isidorianis cap. 61. n. 48. De sancto Abraham, qui fuit prima via credendi.</i>	374

(XI)

APPENDIX XXI.	<i>Liber de Numeris, de quo in Isidorianis cap. 63. n. 10. et seqq.</i>	397
APPENDIX XXII.	<i>Glossae in sacram Scripturam ex codice veteri Archiuii Vaticani.</i>	407
APPENDIX XXIII.	<i>Differentiarum, siue de proprietate sermonum liber. Ex Parisiensi editione.</i>	426
APPENDIX XXIV.	<i>Liber Glossarum, ex variis Glossariis, quae sub Isidori nomine circumferuntur, collectus.</i>	443
MONITVM	<i>De nonnullis praetermissis, et de indicibus, qui sequuntur.</i>	494
INDEX	<i>Operum, quae in septem tomis huius editionis S. Isidori continentur.</i>	495
INDEX	<i>praecipuorum locorum sacrae Scripturae.</i>	497
INDEX	<i>rerum, et verborum.</i>	522
ADDENDA, ET CORRIGENDA.		

I M P R I M A T V R

Si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sac. Palatii Apostolici.
Benedictus Fenaia Archiep. Philipp. Vicesgerens.

A P P R O B A T I O .

Septimum, idemque postremum Volumen Operum S. Isidori Hispalensis a viro vndecumque doctissimo Faustino Areualo quam maxima potuit accuratione, diligentiaque editorum, expenderunt, et probarunt Censores dati, Vitus Maria Giouenazzius, et qui modo in aliorum Censorum locum absentium, aut de-mortuorum subrogatus est, Raimundus Diosdado; qui ambo et subscripserunt.

Romae kal. Mart. MDCCCIII.

Vitus Maria Giouenazzius.

Raimundus Diosdado.

I M P R I M A T V R

Fr. Thomas Vincentius Pani Sacri Palatii Apostolici Magister.

S. ISI.

1

S. ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
DE NATURA RERVM
AD SISEBVTVM REGEM
LIBER.

P R A E F A T I O .

Domino, et Filio Sisebuto Isidorus .

Dum te praestantem ingenio, facundiaque, ac vario flore
literarum non nesciam, impendis tamen amplius curam, et quaedam
ex rerum natura, vel causis a me tibi efflagitas suffraganda. Ego
autem satisfacere studio, animoque tuo decursa priorum monumenta
non demoror, expediens aliqua ex parte rationem dierum, ac men-
sium, anni quoque metas, et temporum vicissitudinem, naturam etiam
elementorum, solis denique, ac lunae cursus, et quorundam causas

Praefat. n. 1. De natura rerum. Ex
cod. goth. ouet., Braulione, et Sigeberto
in Isidori vita, atque etiam ex Beda, qui
Isidori exemplo libros suos de natura re-
rum inscripsit, quum alias de astrono-
mia, vel de mundo, vel de naturis re-
rum liber hic inscribatur. A me tibi ef-
flagitas suffraganda. Id est, supplenda,
vt lib. 1. Sentent. cap. 10. de angelis:
mutabilitatem itaque naturae suffragatur
in illis contemplatio creatoris. Hoc est,
supplet, compensat mutabilitatis infirmam
conditionem, et naturae debili subsidio
est. Gloss. suffrago, *ῥονδῶ*. Itemque *ῥον-
δῶ* adiuvoo, suffrago, subuenio, opitu-
lor. GRIAL.

Tom. VII.

Ib. Ego autem satisfacere studio, a-
nimoque tuo decursa priorum monu-
menta non demoror. Hoc est: ego ope-
rae non parco, quominus euoluendis prio-
rum scriptorum monumentis, ex ipsis stu-
dio, animoque tuo satisfaciam. GR.

Ib. Caput 76. in Isidorianis hoc ti-
tulo praenotatur: De natura rerum li-
ber Isidori ad Sisebutum regem. Editio-
nes, mss. codices, excerpta, caput quod-
dam huius libri nondum editum. Carmen
astrologicum huic libro additum, fortas-
se Isidori, compendium metricum eiusdem
libri nondum editum, fortasse S. Eugenii
toletani. Hunc librum notationibus suis
Grialius illustrauit, cuius nomine pro-

A

astrorum, tempestatum scilicet signa, atque ventorum, necnon et terrae positionem, alternos quoque maris aestus.

2. *Quae omnia, secundum quod a veteribus viris, ac maxime sicut in literis catholicorum virorum scripta sunt, proferentes, breui tabella notauimus. Neque enim earum rerum naturam noscere superstitiosa scientia est, si tantum sana, sobriaque doctrina considerentur. Quinimmo si ab inuestigatione veri modis omnibus procul* Sapient. 7. 17. *abessent, nequaquam rex ille sapiens diceret: Ipse mihi dedit horum, quae sunt, scientiam veram, ut sciam dispositionem caeli, et virtutes elementorum, conuersionum mutationes, et diuisiones temporum, annorum cursus, et stellarum dispositiones.*

3. *Quapropter incipientes a die, cuius prima procreatio in ordine rerum visibilium extat, dehinc cetera, de quibus opinari quosdam gentiles, vel ecclesiasticos viros nouimus, prosequamur: eorum in quibusdam causis et sensus, et verba ponentes, ut ipsorum auctoritas dictorum fidem efficiat.*

C A P V T I.

De diebus.

1. **D**ies est solis orientis praesentia, quousque ad occasum perueniat. Dies gemine appellari solet, proprie a solis exortu, donec rursus oriatur: abusiue a solis ortu, vsquequo veniat ad occasum. Spatia diei duo sunt, interdianum, et nocturnum: et est dies horarum xxiv., spatium horarum xii.

2. Partes abusiui diei tres sunt, mane, meridies, et suprema. Initia diei alii a solis ortu putant, alii ab occasu, alii a media nocte. Nam chaldaei a solis exortu diei initium faciunt, totum id spatium vnum diem appellantes. Aegyptii autem ex initio noctis

pterea proferuntur. Pro decursa priorum monumenta alii decursis priorum monumentis. AREV.

2. Al. viris didicimus, ac maxime. AREV.

Cáp. I. n. 1. De diebus. Ex ouet. et lib. 5. Etymolog. al. De die. GRIAL.

Ib. Dies est... suprema. Sunt haec eadem paulo pleniora in Etymolog. GR.

2. Chaldaei ab exortu. Secundum Persas ab ortu solis, in Etymol. Babylonii sole exorto, Agell. lib. 3. cap. 2. et Macrobius (e quo sunt huius capituli pleraque) 1. Saturn. cap. 3. GRIAL.

Ib. Aegyptii ex initio noctis. Secundum aegyptios ab occasu solis, in Etymolog. ex Seru. 5. Aen. GRIAL.

Ib. Abusiui: al. abusiue, vel abusi-

sequentis diei originem trahunt. Romani autem a medio noctis oriri diem volunt, et in medio noctis finire.

3. Dies in principio operum Dei a lumine habebat exordium, ad significandum hominis lapsum. Nunc autem a tenebris ad lucem, ut non dies obscuratur in noctem, sed nox luceat in diem, sicut scriptum est, *de tenebris lumen clarescere*: quia a delictorum tenebris liberatus homo ad lucem fidei, scientiaeque peruenit. Prophetice autem dies scientiam diuinæ legis significat: nox vero ignorantiae caecitatem secundum Osee prophetam, qui dicit: *Nocti assimilavi matrem tuam, factus est populus meus tamquam non habens* 2. Cor. 4. cap. 4. v. 5.

uae. AREV.

Ib. Spatium diei pro dimidio diei, nescio, an apud alios reperiatur. Initium diei a solis occasu hebraei ducunt, quod nonnulli itali adhuc sequuntur. Primum mundi diem ex vespere praeunte, et mane succedente compositum fuisse, et sic alios dies processisse, docent Petavius, et alii, qui de opere sex dierum accurate scripserunt. AREV.

3. De tenebris lumen clarescere. *Ita ms. goth. et August. lib. primo quaest. euang. cap. 7. Splendescere Vulg. cap. 4. epist. 2. ad Cor. GRIAL.*

Ib. Sicut scriptum: al. sicut in Apostolo scriptum. Post scientiaeque peruenit, aut, ut nonnulli exhibent, scientiamque peruenit, non exiguum fragmentum in multis mss. exemplaribus inseritur in haec verba: „Mystice quoque dies imaginem legis portat. Sicut enim diei claritas obscura tenebrarum illuminat, ita et lex viam vitae demonstrans, depellit tenebras errorum, lucem declarat virtutum, et iniquorum peccata arguens, bonos ad meliora perducit. Festi autem dies in veteri lege isti sunt. Dies azy-morum Phase quartadecima dies mensis est primi, quando luna plenissima, abiecto fermento, agnus immolabatur. Dies Pentecostes est, quando in vertice montis Sina lex data est Moysi, in qua de frugibus primi panes propositionis offerebantur. Dies Sabbatorum est, in quo otium celebratur in lege, et in quo manna in deserto non licebat colligere. Dies

Neomeniarum est celebratio nouae lunae; semper enim iudaei in principio mensium, hoc est, in prima luna diem festum agebant. Sed iccirco in principio mensium hoc faciebant, quia, deficiente luna, tempus finitur, et iterum, nascente luna, incipitur. Dies *Tubarum* septimi mensis principio est, quando iudaei solemnitatem agentes, amplius tuba caneant, et plurima offerebant sacrificia quam per singulos menses. Dies *Scenopegiae* est mense septimo quintadecima die mensis, in quo tabernaculorum solemnitatem veteres celebrabant. *Scenopegia* tabernacula interpretantur. Dies *Ieiunii quarti* in mense iulio est septimadecima die mensis eiusdem, quando Moyses descendens de monte, tabulas legis confregit. In eo etiam die et Nabuchodonosor urbis Ierusalem primum muros destruxit. Dies *Ieiunii quinti* in mense augusto est, quando pro speculatoribus ad terram sanctam remeantibus seditio in castris est orta, et factum est, ut per desertum quadraginta annis laboriose discurrerent, et in eremo omnes perirent. Siquidem et in eo mense a Nabuchodonosor, et multo post tempore a Caesare Tito templum euersum est, atque succensum, et in opprobrium perditae gentis exaratum est. Dies *Ieiunii septimi* in mense septimo est, qui appellatur october, in quo occisus est Godelias, et reliqui, qui erant in Ierusalem, iuxta quod loquitur Ieremias. Dies *Ieiunii decimi* est in mense decimo, qui

scientiam. Item nonnumquam dies prosperitatem significat seculi: nox vero aduersitatem.

4. *Fasti* dies sunt, quibus ius fatur, id est, dicitur, vt *nefasti*, quibus non dicitur. *Feriat* dies, in quibus res diuina fit, et abstinere homines a litibus oportet. *Profesti* festis contrarii, id est, sine religione, *festi* tantumdem otii, et religionis sunt. *Atri* dies sunt, qui et communes vocantur. *Siderales*, in quibus sidera mouentur, et homines a nauigationibus excluduntur. *Iusti* continui triginta. *Proeliares*, quibus fas est hostem bello lacessere: de 2. Reg. xi. 1. quibus liber Regum testatur, dicens: *Eo tempore, quo solent reges ad bella procedere*.

5. *Intercalares* dies sunt quinque, qui iuxta aegyptios super-

apud nos december vocatur, quando in Babylone cuncti captiui agnouerunt, quinto mense templum fuisse destructum, et fecerunt planctum, atque ieiunium. Haec Beatissimus Hieronymus in commentariis Zachariae scripsit, . Nonnullae variae lectiones in mss. occurrunt, vt *dies ieiunii quarti in mense iulio est quartadecima eiusdem mensis die*. Et postea qui apud nos ianuarius vocatur, quando agnouerunt, quarto mense templum fuisse etc. Locus Osee in Vulgata ita profertur: *Nocte tacere feci matrem tuam. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam*. Versio antiqua apud Sabatierum, *Nocti assimilaui matrem tuam. Et assimilatus est populus meus, quasi non habens scientiam*. AREV.

4. *Fasti* sunt, in quibus ius fatur. *Macrob. lib. 1. cap. 16.* *Fasti* sunt, in quibus licet Praetori fari tria verba solemnia, do, dico, addico. *His contrarii sunt nefasti. Noti sunt Ouidii versus. Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur: - Fastus erit, per quem lege licebit agi*. GRIAL.

Ib. *Atri* dies sunt, qui et communes. *Macrob. idid.* Dies autem postriduanos ad omnia maiores nostri cauendos putarunt, quos etiam atros velut infasta appellatione damnarunt, eosdem tamen nonnulli communes ad emendationem nominis vocitauerunt. *Ouid. 1. Fasti*. Vendicat Ausonias Iunonis cura

calendas, - Idibus alba Ioui grandior agna cadit, - Nonarum tutela Deo caret, omnibus istis, - Ne fallare, caue, proximus ater erit: - Omen ab euentu est, illis nam Roma diebus - Marte sub aduerso tristitia damna tulit. GRIAL.

Ib. *Iusti* ... *Proeliares*. *Macrob. c. 17.* *Proeliares* ab iustis non segregauerim. Siquidem iusti sunt continui triginta dies, quibus exercitui imperato vexillum rufi coloris in arce positum est. *Proeliares* autem omnes, quibus fas est res repetere, vel hostem lacessere. *Festus*: *Iusti* dies dicebantur triginta, quum exercitus imperatus, et vexillum in arce positum esset. *Aliud genus iustorum xxx. dierum refert Agell. lib. xx. cap. 1.* *Confessi, inquit, aeris, ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati conquirendae pecuniae causa, quam dissoluerent, eosque dies Decemuiri iustos appellauerunt, velut quoddam iustitium, id est, iuris inter eos quasi interstitutionem quamdam, et cessationem, quibus diebus nihil cum his agi iure posset. Post deinde nisi dissoluerent, etc.* GRIAL.

Ib. *Excluduntur*: al. *excluduntur, quintodecimo die de ianuario, et quintodecimo die de februario*. AREV.

5. *Intercalares* sunt dies quinque, qui iuxta aegyptios. *Macrob. cap. 15.* Tunc Horus: Dies hic, inquit, intercalaris, antequam quintus annus incipiat, inserendus, cum Aegypti matris artium ra-

sunt duodecim mensibus , et incipiunt a nono calendas septembris , et quinto calendarum memoratarum finiunt . Dies *epactarum* sunt vndecim , qui per singulos annos ad cursum lunarem accrescunt . Nam dum in annum XII. lunae CCCLIV. dies habeant , remanent ad cursum anni solarem dies XI. , quos epactas aegyptii vocauerunt , pro eo quod ad inueniendam lunam per totum annum adiiciantur . *Solstitiales* dies sunt , in quibus sol stat , crescenti spatio dierum , vel noctium . *Aequinoctiales* dies sunt , in quibus dies , et nox aequalibus horarum spatiis euoluuntur .

CAPVT II.

De nocte .

1. **N**ox est solis absentia , quamdiu ab occasu rursus ad exitum recurrit . Noctem autem fieri vmbra terrarum , quam datam ad quietem corporis credimus , non ad alicuius operis officium . Duobus autem modis nox in Scripturis accipitur , id est , aut tri-

tione consentit . Sed in illorum mensibus explicandis videtur operosum , quos tricenū dierum omnes habent . Eo quod explicitis XII. mensibus , id est , CCCLX. diebus exactis , tunc inter augustum , et septembrem reliquos quinque dies anno suo reddunt , adnectentes quarto quoque anno exacto intercalarem , qui ex quadrantibus confit . GRIAL .

Ib. Et incipiunt IX. kalend. septembris . *Hoc pugnare videtur cum Macro- bii verbis recitatis . Nam Horus , exactis CCCLX. diebus , reliquos quinque anno suo reddi dixit , Isidorus vero ultimo mensi nondum expleto interseri , eadem ratione , qua nos februario diem vnum bissextilem intericimus .* GRIAL .

Ib. Solstitiales dies sunt . *Solstitii nomine brumam quoque more suo comprehendit , et ita infr. cap. 8. Solstitia duo sunt .* GRIAL .

Ib. *Quinque etc.* En calendarii rationem , quam Gallia non multis ante annis adoptauit . Quod autem Grialius putat , Isidorum ultimo mensi nondum com-

pleto interserere dies quinque intercalares , id mihi non ita videtur : nam ex eius mente vltimus dies mensis duodecimi apud aegyptios est decimo calendas septembris : huic adduntur quinque dies , aut anno bissextili sex , et quinto calendas septembris finitur annus , et quarto calendas septembris incipit primus dies primi mensis anni sequentis . In Galliano recenti calendario annus incipit decimo calendas octobris . AREV .

Ib. *Sol stat , crescenti :* al. *sol stat ; in maiori latitudine , quam habere possit , crescente .* AREV .

Cap. II. n. 1. Vmbra terrarum . *Am- bros. 4. Hexaem. capit. 3. Est enim (Nox) vt peritiores probarunt , qui nobis aetate , vel munere praecucurrerunt , vmbra terrae . Et paulo post : Vnde liquet , quod noctem faciat vmbra terrarum . Indicat autem Basilium .* GRIAL .

Ib. Quam datam ad quietem corporis . *Ambr. lib. 1. cap. 10. Noctem enim ad quietem corporis datam esse cognoscimus , non ad muneris alicuius , vel o-*

bulatio persecutionis, aut obscuritas caeci cordis. Nox a nocendo dicta, quod oculis noceat.

2. Noctis partes sunt septem: crepusculum, vesperum, conticinium, intempestum, gallicinium, crepusculum, et matutinum. Crepusculum dicitur, id est, creperum, quod dubium dicimus: hoc est, inter lucem, et tenebras. Vesperum, oriente stella, cui hoc nomen est.

3. Conticinium, quando omnes silent: conticere enim silere est. Intempesta, id est, importuna, quando agi nihil potest, et omnia quieta sunt. Gallicinium autem dictum est, propter gallos lucis praenuncios. Crepusculum matutinum inter abscessum noctis, et diei aduentum.

C A P V T III.

De hebdomada.

1. **H**ebdomada apud graecos, et romanos septem dierum cursu peragitur. Apud hebraeos autem septem anni sunt. Declarat hoc Daniel de septuaginta hebdomadis. Hebdomada autem septem feriis constat. FERIA quoque a fando dicta est, quasi fari: eo quod in creatione mundi per singulos dies dixit Deus, *fiat*. Item quia dies sabbati ab initio feriatum habetur. Inde dies solis prima feria nuncupatur, quia primus est a feria. Item dies lunae proinde secunda feria: quia secundus est a feria: id est, sabbato, qui est feriatum. Sic et ceteri dies tali ex numero sumpserunt vocabula.

2. Apud romanos autem hi dies a planetis, id est, ab erraticis peris functionem. GRIAL.

Ib. Nox a nocendo. *Vt in Etymolog. ex Atteio Capitone, et aliis.* GRIAL.

2. Noctis partes. *Vid. Etymol. lib. 5.* GRIAL.

Ib. Crepusculum. *Non.* Crepera res proprie dicitur dubia. Vnde et crepusculum dicitur dubia lux. GRIAL.

Ib. Oriente stella: al. a noctis orientis stella. AREV.

3. Conticere: al. conticescere. AR.

Cap. III. n. 1. Apud hebraeos autem septem anni sunt. *Non quin apud illos dierum etiam hebdomas sit. Vt Leuit. 12.* Sin autem feminam pepererit, immunda

erit duabus hebdomadibus. GRIAL.

Ib. A fando: al. a feriendo, et mox fieri pro fari. Forte, a fiendo, quo aludit fiat. Quod dies dominicus dicatur prima feria, quia primus est post feriam, hoc est, sabbatum, et sic feria secunda etc., observatio propria Isidori est, quam Mazochius tom. 3. Spicilegi ad Act. Apost. c. 19. confirmat. AREV.

2. Quae soli... magnitudine proxima. *Vt spectantibus quidem propter propinquitatem videtur, quum sit aliqui siderum omnium minima: Cicer. in Somn. Scip.* Erant autem eae stellae, quas numquam ex hoc loco vidimus, et eae ma-

stellis vocabulum acceperunt. Primum enim diem a sole vocauerunt, qui princeps est omnium siderum, sicut idem dies caput est cunctorum dierum. Secundum a luna, quae soli et splendore, et magnitudine proxima est, et ex eo mutuatur lumen. Tertium a stella Martis, qui pyrois vocatur.

3. Quartum a stella Mercurii, quam quidam candidum circum dicunt. Quintum a stella Iouis, quam phaethonta dicunt. Sextum a Veneris stella, quam luciferum asserunt, qui inter omnia sidera plus lucis habet. Septimum a stella Saturni, quae septimo caelo locata, triginta annis fertur explere cursum suum.

4. Proinde autem gentiles ex his septem stellis nomina diebus dederunt, eo quod per easdem aliquid sibi effici aestimarent, dicentes habere ex sole spiritum: ex luna, corpus: ex Mercurio linguam, et sapientiam: ex Venere voluptatem: ex Marte feruorem: ex Ioue temperantiam: ex Saturno tarditatem. Talis quippe extitit gentilium stultitia, qui sibi finxerunt tam ridiculosa figmenta.

CAPUT IV.

De mensibus.

1. **M**ensis est luminis lunaris circuitus, ac redintegratio, siue a noua ad nouam cursus. Cuius figura plerumque huius vitae cursus intelligitur, quae suis incrementis, quasi mensis, peragitur, ac

gnitudines omnium, quas esse, numquam suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima, quae vltima caelo, citima terris luce lucebat aliena. GRIAL.

Ib. Ab stella Martis, quae pyrois. *Mendose in omnibus libris vesper pro pyrois inuersis literis. Vt etiam lib. 3. Etymolog.* GRIAL.

Ib. Mutuat: al. mutuatur. Illico tertius, et sic deinceps quartus etc. AREV.

3. Quam quidam candidum circum. Stilbonta potius. *Vid. not. ad cap. 28. lib. 5. Etymolog.* GRIAL.

Ib. Ab stella Saturni, quae septimo caelo locata. *Mendose lib. 6. sexto caelo, vti etiam in plerisque lib. Etymolog.* GRIAL.

Ib. Septimo caelo: ita nonnulli nostri mss. AREVAL.

4. Ex Mercurio linguam, et sapientiam: ingenium, et linguam in *Etymol. ex Seru.* GRIAL.

Ib. Ex Marte feruorem: a Marte sanguinem, *ibid.* GRIAL.

Ib. Ex Saturno tarditatem: a Saturno humorem, *ibid.* GRIAL.

Ib. Dederunt: al. indiderunt. Postea, ex sole ignem, ex aere spiritum. AREV.

Cap. IV. n. 1. Siue a noua ad nouam cursus. Cuius, etc. *Omiserant librarii vocem cursus similitudine sequentis vocis, Cuius, decepti. Quam nos ex Etymologiis restituimus. Sic enim illic c. 31. Vnde et apud hebraeos menses legitimi*

diminutionibus certissimis terminatur. Mensem autem antiqui definierunt: Quamdiu luna zodiacum circulum perducitur.

2. Antiqui autem gentiles mensibus nomina quaedam ex diis suis, quaedam ex causis, quaedam vero ex numero imposuerunt, incipientes a martio, quia ex ipso anni exorientis ordinem seruauerunt. Hunc autem martium propter honorem Romuli sic appellauerunt: quia eum Martis filium esse crediderunt. Aprilem vero, nullo deorum suorum nomine, sed de re propria, quasi aperilem nominauerunt: eo quod tunc plurimum germinis aperiatur in florem.

3. Inde mensem maium pro Maia Mercurii matre, quam deam sibi propter maiores decreuerunt. Deinde iunium a Iunone, quam sororem, vel coniugem Iouis fuisse testantur. Alii autem, sicut *maium* pro *maioribus*, ita pro *iunioribus* *iunium* vocari dixerunt. Item iulium a Iulio Caesare, augustum vero ab Octauiano Augusto vocauerunt. Nam prius iulius *quintilis*, et augustus *sextilis* vocabantur. Sed eorum nomina a Caesaribus Iulio, siue Augusto sunt commutata.

4. Iam september, eo quod septimus sit a martio, qui est principium veris. Simili quoque ordine october, et nouember, et december ex numero imbrium, atque veris vocabulum acceperunt. Porro ianuarium ex nomine Iani vocauerunt, sed specialiter ianuarium appellatur, eo quod ianua sit anni, atque principium. Februarium

non ex solis circulo, sed ex lunae cursu enumerantur, qui est de noua ad nouam. GRIAL.

1b. Antiqui definierunt, quamdiu luna zodiacum circulum perducitur. Verba sunt Hygini extremo libro quarto. GR.

1b. Reintegratio: al. remigratio. AR.

2. Antiqui autem gentiles mensibus nomina quaedam ex diis... a sacris lupercorum appellauerunt. Totus locus sumptus ex August. lib. 18. contr. Faust. cap. 5. paucis quibusdam inuersis. Vidend. etiam Macrobius lib. 1. Saturn. c. 12. GRIAL.

3. Sororem, vel coniugem; hoc est, sororem, et coniugem. AREV.

4. October, nouember, december, ex numero imbrium, atque veris. Nihil

huiusmodi apud Augustinum, sed a numeris, vel a numerorum ordine. Ergo luisse Isidorum in notatione, an potius haec illi adiecta, cum P. Chacone putabimus? Quod item suspicari eadem causa licet de verbis illis: Sed specialiter ianuarium appellatur, eo quod ianua sit anni, atque principium. Nam huius notationis neque Augustinus, neque Macrobius meminit. GRIAL.

1b. A febris etc. Alii, „ duobus modis, sub idolo, et sub re, id est, a febris sacris lupercorum appellauerunt: quia omnes immunditias corporum suorum solo hoc mense abluebant, et febricitabant in aqua frigida. Sub re dicitur, quia solent creaturae multae in eo coniungi. Itaque etc. „ AREVALVS.

rium autem a febris sacris lupercorum appellauerunt. Itaque apud antiquos latinos decem mensibus cursus anni computabatur. Sed ianuarium romani, februarium Numa Pompilius addidit, atque in duodecim menses annum distinxit.

5. Plerique autem asserunt, Ancum sabinorum regem prius annum in menses diuisisse, idus, calendasque, et intercalares dies instituisse. In codicibus autem sanctarum scripturarum duodecim menses fuisse anni etiam ante diluuium ostenditur. Sicut enim ibi legitur, *Aqua autem imminuebatur usque ad undecimum mensem. Undecimo autem mense prima die mensis apparuerunt capita montium*. Sic enim tunc dinumerabatur mensis, sicut et nunc. Sed non quos calendae, sed quos luna coepta, et finita concludit.

6. Calendas autem a *colendo* dictas. Apud antiquos enim semper mensium principia colebantur. Idus quoque dictae a diebus, vel ab idulio, et nonae a nundinis. Menses autem omnes apud latinos ex calendis sumunt principia. Apud hebraeos ex lunae nascentis recursum.

7. Apud aegyptios autem principia mensium ante calendas

5. Plerique Ancum sabinorum regem. Numae, qui Sabinus fuerat, ex filia, nepotem: quo respexit Catullus in Hymno Dianae: Sis, quocumque tibi placet, - Sancta nomine, Romulique, - Ancique, ut solitas es, bona - Sospites ope gentem. Quod mirum non vidisse virum e-guditissimum, qui veram scripturam ex libris antiquis restituit. Non enim romanos tantum indicare voluit Catullus, quum Romulique, Ancique dixit: sed romanos, qui paternum genus ad Romulum, maternum vero ad Ancum, hoc est, ad Sabinas referrent. GRIAL.

Ibid. Duodecim menses fuisse anni etiam ante diluuium. Hoc ita esse nihil vetat, id tamen non satis probat locus ex Genesi adductus, quum praesertim ibi decimi tantum mensis fiat mentio, non (ut est in Isidorianis libris) undecimi. Id accidit, quia apud Lxx. interpretes, ubi nunc *iv τῷ δεκάτῳ μηνὶ* legitur, *iv δεκάτῳ μηνὶ* in aliis exemplaribus legatur. GRIAL.

Ib. Alii, ad decimum mensem... apparuerunt cacumina montium. Sic enim
Tom.VII.

tunc dinumerabantur menses. AREV.

6. Calendas autem a *colendo* dictas. Quod in Etymologiis non de sua, sed de aliorum sententia pronunciauit. Constat autem, a *calendo*, hoc est, *vocando nominatas*. Vid. Macrob. GRIAL.

Ib. Vel ab idulio: al. edulio. Sed placet idulio. Nam sacrum, quod Ioui singulis idibus iduli agna fiebat, idulium dictum ait Festus in Sacra via. Immo idulis (inquit) agna, et idulium ab idibus ipsis potius dicta. Quasi id mirum, aut nouum Isidoro, priora quae sint, e posterioribus ducere, dum de utrisque magis liqueat. Sic enim apud illum quatuor a figura quadrata, et testis a testamento, et ieiunium a ieiuno intestino, et sexcenta huiusmodi. Sed videntur aliae elegantissimae notationes iduum apud Macrobius. GRIAL.

Ib. Nonae a nundinis. Nihil non cum nundinis. Immo quod aliquando nundinae in nonas incidebant, cautum, ait Macrobius, quomodo nundinae in nonas non incurrerent. GRIAL.

7. Apud aegyptios autem principia

B

quatuor, vel quinque dies pronunciantur, iuxta quod formula subiecta (*fig. 1.*) declarat. Dehinc reuerteris ad quartum calendas septembris, talique ratione complentur dies cccclx. duodecim mensium aegyptiorum. Quinque dies supersunt, quos *ἡμερομηνίαι*, vel intercalares, siue additios vocauerunt. De quibus superius memoratum est.

CAPVT V.

De concordia mensium.

1. **I**anuarius cum decembri in horarum mensura concordat. Februarius cum nouembri spatium aequale consumit. Martius consentit octobri. Aprilis aequat septembrem. Maius respondet augusto. Iunius compar est iulio.

CAPVT VI.

De annis.

1. **A**nnus est circuitus solis, ac reditus per duodecim menses. Cuius quidem nomen figurate significat omne tempus vitae huius, sicut per Isaiam dicitur: *Praedicare annum Domini acceptabilem*. Quoniam non ille, quo Dominus praedicauit, solus fuit acceptabilis, sed et totum tempus, iuxta quod ait Apostolus: *Ecce nunc tempus acceptabile*. Finem denique huius anni diem iudicii adiunxit, dicens: *Praedicare annum Domini, et diem retributionis*.

2. Annum autem, quasi anum, dici quidam putant, id est, circulum. Vnde et annuli dicti sunt diminutivae. Principium autem

mens. etc. *Cur id faciant, e Macrobiū verbis cap. 1. relatis constabit*. GR.

Ib. Quatuor, vel quinque dies etc. al. quatuor, vel quinque, siue sex, seu septem, aut octo dies pronunciantur. Figura indicata, aliaeque ad caput 37. simul exhibentur. AREV.

Cap. V. n. 1. *Vide Palladii Horologium*. GRIAL.

Cap. VI. n. 1. Annum est circuitus solis, ac reditus. *Macrobi. lib. 1. in Somn. cap. 6.* Anfractum solis, ac reditum an-

num vocans: anfractum propter zodiaci ambitum, reditum, quia eadem signa per annos singulos certa lege metitur. GR.

Ib. Vulgata, ut praedicarem annum placabilem Domino, et diem ultionis Deo nostro. AREV.

2. Alii ab aequinoctio verno, ut hebraei. *Post Moysen; nam antea ab autumnno putabant*. GRIAL.

Ib. Alii a solstitio, ut graeci. *Nondixit, a quo solstitio. Atqui constat, graecis duo anni fuisse initia, eaque a*

anni alii a bruma putant, vt populi romani : alii ab aequinoctio verno, vt hebraei : alii a solstitio, vt graeci : alii ab autumnno, vt aegyptii. Annum autem sapientes huius mundi partim ciuilem, partim naturalem, partim magnum esse dixerunt. Ciuilis annus est, qui in vnus astri recursu per menses duodecim terminatur.

3. Annus naturalis est, quum se soli luna supponit, vt inter orbem solis, et oculos nostros media facta, tenebras totius efficiat solis, quod dicitur eclipsis : cuius ratio diutius obscura fuit, sed a Milesio quodam philosopho exposita est. Annus magnus dicitur, quo omnia sidera, certis temporibus, numerisque completis ad suum locum, vel or-

*duobus solstitiis ducta. Vnum naturale a bruma, quo respexisse putatur Terentius in Phormione: Aruspex vetuit ante brumam aliquid noui incipere: Alterum ciuile, qua ratione vñ ἐνιαυτὸν μὲν δα-
πνῆς τροπᾶς, 6. de legibus vocat Plato: idque propter olympicum certamen, quod proximo post solstitium aestiuum plenilunio celebrabatur. De hoc posteriori ini-
tio locutum Isidorum potius reor. Nam et hoc solum solstitium veteres appella-
uere. GRIAL.*

3. Sed a Milesio quodam philoso-
pho. Laert. in Thalete, et Plutarch. 2.
de placitis philosophor. Sed quis hunc an-
num naturalem appellauit? Lunaris, igitur,
legendum? ne id quidem satis placet. GRIAL.

Ib. Quem annum antiqui sexcentesimo anno. Cur ita ediderimus, repugnantibus omnibus libris, ratio reddenda est. Nam in impress. et manuscriptis vetustioribus, vt in ouet. goth. vicesimo, in alio peruetusto xx. anno legitur. Hanc rationem qui expedire non quierunt, vndeicesimo fecerunt, vt est in aliis duobus recentioribus manuscriptis valent., et malacitan., annum scilicet magnum cum decennouenali lunae cyclo nullo neque exemplo, neque ratione confundentes. Nam neque quisquam ita locutus est, neque in eo lunari circulo sidera omnia, sed luna sola ad ordinem suum redit. Ita sane (inquies), sed quid vicesimo, vel vndeicesimo cum sexcentesimo, aut cur sexcentesimo recta scriptura putabitur? Beda, qui huius libri plurima in suos de

*Natura rerum, et ratione temporum trans-
tulit, cap. 9. libri de ratione temp. prio-
ris editionis, ita scribit: Annus magnus
est, dum omnia sidera, certis cursibus
exactis, ad locum suum reuertuntur,
quem sexcentis annis solaribus Iosephus
dicit impleri. Item lib. de Natura rerum
posterioris edit. cap. 35. Annus magnus
est, quum omnia simul errantia sidera
ad sua quaeque loca, quae simul habue-
re, recurrunt. De quo Iosephus in pri-
mo Antiquitatum libro, quum longaeui-
tatem primorum hominum describeret,
ita meminit: Nullus autem ad vitam mo-
dernam, et annorum breuitatem, quibus
nunc viuimus, vitam comparans anti-
quorum, putet falsa, quae de illis sunt
dicta: et eo quod nunc vita tanto non
ducatur tempore, credat, neque illos ad
vitae illius longitudinem peruenisse. Illi
namque, quum essent religiosi, et ab ipso
Deo facti, quumque eis pabula opportu-
niora ad maius tempus existerent prae-
parata, tantorum annorum curriculis rite
viuebant: deinde propter virtutes, et glo-
riosas vtilitates, quas iugiter perstruta-
bantur, id est, astrologiam, et geome-
tricam, Deus eis amplius viuendi spatium
condonauit; quae nunc haud ediscere po-
tuisent, nisi sexcentis viuerent annis; per
tot enim annorum curricula magnus annus
impletur. Varietatem autem hanc peperit
anceps lectori scriptura huiusmodi: VIC. o.
e qua vel vicesimo, vel sexcentesimo cui-
uis promptum facere. Non est autem hic
annus ille magnus vere vertens platonici-
cus, de quo Cicero in somn. Scip. in illo*

dinem reuertuntur. Quem annum antiqui sexcentesimo anno finiri, vel adimpleri dixerunt.

4. Solstitialis annus est, quum sol, expleto per omnia signa circuitu, in id, vnde principium cursus sui sumpsit, recurrit: ipse est solaris annus, vel ciuilis, qui diebus CCCLXV. peragitur. Annus lunaris communis est, qui per XII. lunares menses decurrit, id est, dies CCCLIV. Annus embolismus est, qui lunas XIII., et dies CCCLXXXIV. habere monstratur, in quo anno longius dies paschae protenditur. Annus bissextilis est, in quo vnus diei per quadriennium ex quadrantis ratione summa colligitur. Annus iubileus est remissionis, qui septenis annorum hebdomadibus, id est, XLIX. annis textitur, in quo iuxta legem clangebantur tubae, et ad omnes reuertebatur antiqua possessio.

5. Olympias autem est apud graecos annus quartus, ab olympio agone, qui venit transactis annis quatuor. In quibus finem sortitur agonis tempus, propter quadriennii cursum solis, et propterea quod singulis annis trium horarum consumptione in quadriennium dies vnus completur. Hoc tempore mittebant circum ciuitates admonere, vt non solum vndique, sed etiam ab omni genere, omnique aetate, et sexu conueniretur.

6. Lustrum quinquennii tempus est apud romanos. Dictum autem lustrum: quia census per quinquennium in republica agebatur. Deinde post peractum censum, sacrificio facto, vrbs Roma

enim sidera omnino omnia, in hoc vero errantia tantum ad loca, vnde profecta sunt, simul reuertuntur. Aque hunc etiam annum magnum definit lib. 5. Etymolog. Qui fit omnibus planetis in eundem locum recurrentibus post annos solstitiales plurimos. Et Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum; Quarum ex disparibus motionibus magnum annum mathematici nominauerunt. Qui tunc efficitur, quum solis, et lunae, et quinque errantium ad eandem inter se comparisonem, confectis omnium spatiis, est facta conuersio. Quod autem antiquorum nomine vnum Iosephum intellexerit Isidorus, more suo fecit. Sed ne longius abeamus, eodem modo cap. 4. praecedenti de Hygino dixit: Mensem autem antiqui definierunt, quamdiu luna zodiacum circulum perducitur. GRIAL.

1b. Alii, quem annum antiqui magnum vocauerunt, vnde a vicesimo anno finiri, vel adimpleri dixerunt: al. quem annum antiqui DXXXII. vnde uigesimo anno finiri, vel impleri dixerunt. AREV.

4. Solstitialis annus. Verba sunt Ambrosii lib. 4. cap. 5. GRIAL.

1b. Annus iubileus. De quo Leuit. 25. GRIAL.

1b. Alii, iuxta legem clangebatur tubis. AREV.

5. Olympias. Olympias quarto anno exacto, quinto inito, agebatur: Lustrum quinto expleto condebatur. Quare quinquennes olympiadas, et quinquennia lustra apud auctores reperiri nihil mirum. Vid. 5. Etymolog. cap. 37. GRIAL.

6. Indictiones romani inuenerunt. Quarum initia, et causas alii retulere, qui de emend. temporum scripserunt. GR.

lustrabatur . Indictiones romani inuenerunt, quae per singulos annos vsque ad quintum decimum venientes, rursus ad primi anni principium reuoluuntur .

7. Era quoque Caesaris Augusti tempore posita est . Dicta autem era, ex quo orbis aes reddere professus est romano populo . Era a die calendarum ianuariarum accrescit . Bissexto autem a sexto calendas martii vsque ad diem pridie calendarum in lunae cursu apponitur . Annus aegyptiorum sine bissexto habet initium quarto calendas septembris, cum bissexto autem a tertio calendarum suprascriptarum .

CAPUT VII.

De temporibus .

1. Sicut ait Ambrosius, tempora sunt vices mutationum, in quibus sol certa cursus sui dimensione anni orbem diffusa varietate distinguit . Tempora autem motus siderum sunt . Vnde et Deus, quum haec institueret, dixit : *Et sint in signa, et tempora, et dies*, Genes. 1. 14. *et annos*, id est, in aliquo mutabili motu : cuius aliud prius, aliud posterius praeterit, eo quod simul esse non possint . Tempus iuxta hebraeos integer annus est, secundum illud in Daniele : *Tempus*, cap. 12. v. 7. *et tempora, et dimidium temporis* . Per tempus annum significat, per tempora duos, et per dimidium menses sex .

2. Iuxta latinos autem vnus anni quatuor tempora ascribuntur, hiemis, veris, aestatis, atque autumnus . Hiems est, quum sol in meridianis partibus immoratur; tunc enim sol longius abest, terraeque rigescit gelu, atque stringitur, et prolixiora sunt spatia noctis, quam diei . Hinc causa oritur, vt hibernis flatibus nimia vis niuium, pluuiarumque fundatur . Ver est, quum sol ex meridianis decedens partibus, super terram redit, et noctis, ac diei ex-

Ib. Fragmentum de indictione ex codice Albanio extat in appendice 6. ad Etymolog. lib. 3. cap. 36. AREV.

7. Dicta autem era . *Eadem lib. 3. Etymolog. GRIAL.*

Cap. VII. n. 1. Sicut ait Ambrosius . *Cuius sunt huius capitis pleraque lib. 4. cap. 5. GRIAL.*

Ib. Iuxta hebraeos integer annus . *Ita quidem apud Danielem loco citato . Alias hebraeis idem significat tempus, quod reliquis gentibus . GRIAL.*

Ib. Diffusa : al. inconfusa . AREV.

2. Alii, rigescit, gelatur, atque stringitur . AREV.

aequat tempora, et temperiem aeris reducit, atque fouens omnia, repetendos cogit in partus, vt terra germinet, ac resoluta sulcis semina reuiuiscant, atque omnium generum, quae in terris, vel aquis sunt, annuis foetibus successio propagetur.

3. Aestas est, quum sol in septemtrionem se subrigit, et spatia diurna producit, noctes vero arctat, et stringit. Itaque quo magis vsu assiduo aeri huic copulatur, atque miscetur, eo amplius aerem ipsum vaporat, et humore exsiccato terra fatiscit in puluerem, et adolescere facit semina, et tamquam succos virides maturescere cogit poma siluarum. Tunc, quia et sol aestiuus flagrat ardoribus, minores vmbras facit in meridiano: quoniam ex alto hunc illuminat locum. Autumnus est, dum rursus sol a summo caeli descendens, infringit aestuum magnitudinem, et paulisper relaxato, ac deposito calore praestat temperiem, sequente tempestate ventorum, et turbine procellarum, et vi fulminum, tonitruumque sonantium.

4. Quoniam certis distinctionibus vicissitudines temporum iuxta priorum definitiones perstrinximus, nunc qualiter eadem tempora naturalibus circulis sibi inuicem colligantur, expediamus. Ver quippe constat ex humore, et igne: aestas ex igne, et siccitate: autumnus ex siccitate, et frigore: hiems ex frigore, et humore. Vnde etiam sunt tempora commotionis temperamenti dicta: cuius communionis haec est figura (fig. 2.).

5. Quorum temporum haec sunt principia. Ver exoritur octauo calendas martias, permanens dies nonaginta vnum. Aestas incipit nono calendas iunias, dies nonaginta vnum. Autumnus sumit principium decimo calendas septembris, dies xciii. Hiems inchoat septimo calendas decembris, dies xc., vnde fiunt anni dies ccclxv. Haec itaque secundum naturalem temporum differentiam.

6. Ceterum iuxta allegoriam, hiems temporalis intelligitur tri-

5. Quorum temporum haec sunt principia. *Vulgus ternos menses singulis anni temporibus assignat. Astrologi ex zodiaci signis aestatem, et hiemem a solstitio, et bruma: ver, et autumnum ab aequinoctiis auspiciantur. Medici temperiei rationem solam ducentes, duplo fere maiora hiemem, et aestatem, quam ver, et autumnum faciunt. His enim ver aequinoctio incipit, aprilis prope finem desinit:*

autumnus nondum exacto augusto incipit, nouembris initio ferme terminatur. Isidoro alia ratio placuit. Nam aequinoctiis, solstitioque, et brumae singulos menses praeponens, anni tempora distinguit, quae tamen ratio Bedae non probata est lib. de Natur. rerum 2. edit. cap. 34. GR. Ib. Octauo calend. al. septimo cal. AR.

6. *Perfidiae ariditate: al. minus bene, per fidei ariditatem. AREV.*

bulatio, quando tempestates, et turbines seculi incumbunt. Aestas est fidei persecutio, quando doctrina perfidiae ariditate siccatur. Ver autem nouitas est fidei, siue pax, quando post hiemis tribulationem tranquillitas ecclesiae redditur, quando mensis nouorum, id est, pascha agni celebratur, quando terra floribus, id est, ecclesia sanctorum coetibus decoratur.

7. Annus itaque ambitu solis, et mensium explicatur. Tempora mutationum vicibus euoluuntur. Mensis lunae incremento, senioque conficitur. Hebdomada septenario dierum numero terminatur. Dies, et nox recursantium luminum, ac tenebrarum alternis vicibus reparantur. Hora motibus quibusdam, et momentis expletur.

CAPVT VIII.

De solstitio, et aequinoctio.

1. Solstitia duo sunt. Primum hiemale octauo calendas ianuarii, quo sol stat, et crescunt dies. Alterum aestiuum octauo calendas iulias, quo sol stat, et crescunt noctes. His contraria duo aequinoctia sunt. Vnum vernale octauo calendas aprilis, quo dies crescunt: alterum autumnale octauo calendas octobris, quo dies imminuuntur.

2. Solstitium autem dicitur, quasi solis statio. Aequinoctium vero, quod tunc dies, et nox in aequitatem horarum duodenarum reuertantur, coaequatis spatiis suis. Solstitium autem aestiuum ideo lampas dicitur, eo quod ex eo die lampas solis claritatem maiorem accipiat, caloremque nimium aduentu aestatis infundat.

Cap. VIII. n. 1. Hiemale VIII. calend. ianuar. Nunc ex calendario gregoriano XI. calend. ianuar. GRIAL.

Ib. Quo sol stat. Non quod sol unquam stet, sed quod sistat cursum, non ulterius descendens, sed regrediens. Quod idem de aestiuo (quod solum solstitium appellarunt antiquiores) intelligendum. Neque ulterius sol ascendit. GRIAL.

Ib. Alterum aestiuum VIII. calend.

iul. Nunc XI. calend. iul. GRIAL.

Ib. Vernale VIII. calend. april. Nunc XIII. calend. april. Autumnale vero calend. octobr. GRIAL.

Ib. Quo sol stat: hoc est, stare videtur, dum descendit, et regreditur. AR.

2. Alii, quod ex eo perfundat diem lampas solis claritate maiore, caloremque nimium aduenientis aestatis accipiat. AREVALVS.

CAPVT IX.

De mundo.

1. **M**undus est vniuersitas omnis, quae constat ex caelo, et terra. De quo apostolus Paulus ait: *Praeterit enim figura huius mundi*. Secundum mysticum autem sensum mundus competenter homo significatur: quia sicut ille ex quatuor concretus est elementis, ita et iste constat quatuor humoribus vno temperamento commixtis.

2. Vnde et veteres hominem in communionem fabricae mundi constituerunt. Siquidem graece mundus κόσμος, homo autem μικρόκοσμος, id est, minor mundus est appellatus: licet et per mundum nonnumquam Scriptura peccatores insinuet: de quibus dictum est: *Et mundus eum non cognouit*.

3. Formatio mundi ita demonstratur. Nam quemadmodum erigitur mundus in septemtrionalem plagam, ita declinatur in australem. Caput autem, et quasi facies orientalis regio, vltima pars septemtrionalis. Nam partes eius quatuor sunt. Prima pars mundi est orientis. Secunda meridiana. Tertia occidentis. Vltima vero, et extrema septemtrionalis. De qua Lucanus: *Sic mundi pars ima iacet, quam zona niualis, - Perpetuaeque premunt hiemes*.

CAPVT X.

De quinque circulis.

1. **I**n definitione autem mundi circulos aiunt philosophi quinque, quos graeci zonas vocant, in quibus diuiditur orbis terrae. Has

Cap. IX. n. 1. Quia sicut ille ex quatuor elem. Hae magis expoliuit lib. 1. Sentent. cap. 11. GRIAL.

Ib. Concretus: al. creatus. AREV.

3. Nam quemadmodum erigitur mundus. Virgil. 1. Georg. v. 240. Mundus vt ad Scythiam, rhiphaeasque arduus arces - Consurgit, premitur Libyae deuexus in austros. GRIAL.

Ib. Pars septemtrionalis: al. pars occidentalis. De quatuor mundi partibus ita explicatis vide Etymologiar. lib. 3. cap. 30., et 41. AREV.

Cap. X. n. 1. Quas graeci zonas vocant. Quas graeci parallelos, id est, zonas vocant, libri omnes mendose, vt apparet ex 3. Etymolog. cap. 44. et lib. 13. c. 6. ubi quum bis eadem repetantur, tamen hae

Has Virgilius in Georgicis ostendit, dicens: *Quinque tenent caelum zonae*. Sed fingamus eas in modum dexteræ nostræ, ut pollex sit circulus arcticus, frigore inhabitabilis. Secundus circulus thetinus, temperatus habitabilis. Medius circulus isemerinus, torridus inhabitabilis. Quartus circulus chimerinus, temperatus habitabilis. Quintus circulus antarcticus, frigidus inhabitabilis.

2. Horum primus septemtrionalis est, secundus solstitialis, tertius æquinoctialis, quartus hiemalis, quintus australis. De quibus Varro dixit: *At quinque ætherius zonis accingitur orbis, - Ac vastant imas hiemes, mediamque calores: - Sic terræ extremas inter, mediamque coluntur.* - *Qua solis valido numquam rota ferueat igne.* Quorum circulorum diuisiones talis distinguit figura (fig. 3.).

3. Sed ideo æquinoctialis circulus inhabitabilis est, quia sol medium caelum currens nimium istis locis facit feruorem: ita ut nec fruges ibi nascantur propter exustam terram, nec homines propter nimium ardorem habitare permittantur. At contra septemtrionalis, et australis circuli sibi coniuncti, iccirco non habitantur, quia a cursu solis longe positi sunt, nimioque caeli rigore, ventorumque gelidis flatibus contabescunt.

4. Solstitialis vero circulus, qui in oriente inter septemtrionalem, et aestiuum est collocatus, et iste, qui in occidente inter aestiuum, et australem est positus, ideo temperati sunt, quod ex vno circulo rigorem, ex altero calorem habeant. De quibus Virgilius: *Has inter, mediamque duae mortalibus ægris - Munere concessae*

duae voces, Parallelos, id est, non leguntur. Eas quisquis addidit, parum graecam vocem existimauit zonam, legeratque apud Plinium lib. 6. cap. 33. Plura sunt segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, graeci παραλλήλους. GRIAL.

1b. Virgilius de quinque zonis 1. Georg. v. 322. AREV.

2. Qua solis valido numquam rota ferueat igni. Ex iis, qui fragmenta Poetarum edidere. Veterum tamen librorum scripturas referemus, si quis forte melius coniciat: Quam solis valido numquam ut auferat a igne, ouet. Quam solis valido numquam aut auferat igne, toletan., malacitan., et valen. Quam solis valido

numquam vis auxerat igne, impress. unde quis fortasse fecerit, Quas solis valido numquam vis vaserit igne: vel, Qua solis validos numquam vis auferat ignes. Nam illud auxerat ex auferat duobus digammis scripto confectum putamus. Vel etiam: Quas solis valido nunquam vis afflet ab igni. GRIAL.

3. Sed æquinoctialis circulus inhabitabilis. Primus Auicenna habitationi commodissimum dixit, quod reapse compertum est. GRIAL.

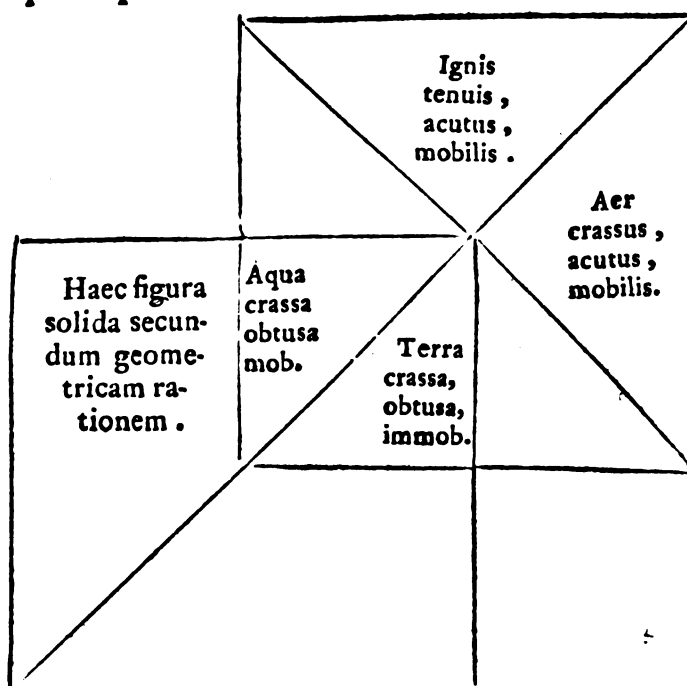
1b. At contra septemtrionalis, et australis circuli sibi coniuncti. Sibi, id est, æquinoctiali coniuncti, et proximi. Alioqui inter se longe distantes. GR.

diuum. Sed qui proximi sunt aestiuo circulo, ipsi sunt aethiopes nimio calore perusti.

CAPVT XI.

De partibus mundi.

1. **P**artes mundi quatuor sunt: ignis, aer, aqua, terra. Quarum haec est natura. Ignis tenuis acutus, et mobilis; aer mobilis, acutus, et crassus; aqua crassa, obtusa, et mobilis; terra crassa, obtusa, immobilis. Quae etiam sibi ita commiscuntur. Terra quidem crassa, obtusa, et immobilis cum aquae crassitudine, et obtusitate colligatur. Deinde aqua aeri crassitudine, et mobilitate coniungitur. Rursus aer igni communione acuti, et mobilis colligatur. Terra autem, et ignis a se separantur, sed a duobus mediis aqua, et aere iunguntur. Haec itaque ne confusa minus intelligantur, subiecta expressi pictura.

2. Ceterum sanctus Ambrosius eadem elementa per qualita-

Cap. XI. n. 2. Ceterum S. Ambrosius. *Lib. 3. cap. 4.* GRIAL.

Ib. Iugabiles qualitates. *Ita ouet.* Iugales reliqui, et Ambros. GRIAL.

tes, quibus inuicem quadam naturae communione commiscuntur, ita his verbis distinguit: *Terra, inquit, arida, et frigida est: aqua frigida, atque humida: aer calidus, atque humidus: ignis calidus, atque siccus. Per has enim iugabiles qualitates sic sibi singula commiscuntur. Terra enim, quum sit arida, et frigida, coniungitur aquae per cognationem qualitatis frigidae. Rursus aqua aeri per humorem, quia humidus est aer. Aqua vero quasi quibusdam duobus brachiis frigoris, atque humoris, altero terram, altero aerem videtur complecti: frigiditas quidem terram, aerem humido.*

3. Ipse quoque aer medius inter duo compugnantia per naturam, hoc est, inter aquam et ignem, utrumque illud elementum sibi conciliat: quia aquae humore, et igni calore coniungitur. Ignis quoque, quum sit calidus, et siccus, calore aeri annectitur, siccitate autem in communionem terrae sociatur, atque ita sibi per hunc circuitum, quasi per quemdam chorum concordiae societate conueniunt. Unde et graece στοιχεῖα dicuntur, quae latine elementa vocantur, eo quod sibi conueniunt, et concinunt. Quorum distinctam communionem subiecti circuli figura declarat (fig. 4.).

CAPUT XII.

De caelo.

1. **C**aelum spiritualiter ecclesia est, quae in huius vitae nocte sanctorum virtutibus, quasi claritate siderum, fulget. Pluraliter autem caeli nomine sancti omnes, vel angeli intelliguntur. Siqui-

3. Per quemdam chorum concordiae societate conueniunt. Per quemdam chorum concordiae, societatisque, Ambrosius. GRIAL.

1b. Unde et graece στοιχεῖα. Mendo-se libri omnes στοιχεῖα. Nam, praeterquam quod apud Ambrosium, et Basilium στοιχεῖα, etiam 13. Etymolog. cap. 3. Graeci autem elementa στοιχεῖα nuncupant, eo quod sibi societatis concordia, et communione quadam conueniant. GRIAL.

Cap. XII. n. 1. Virtutibus; al. exemplis, ac virtutibus. Hic locum habere potest opusculum, siue fragmentum de

caelo, de quo vide Isidorianam cap. 86. n. 5. „Quaeritur, utrum vnum sit caelum, an plures. Dicuntur autem pluraliter, quamuis in hoc libro singulari numero dicatur caelum, quod diuiditur inter aquam, et aquam. Legimus in psalmo pluraliter: Et aquae, quae super caelos sunt, laudent nomen Domini.

Caelos enim caelorum si bene intelligimus, sidereos aeriorum quasi superiores inferiorum accipimus, sicut dictum est: Laudate eum caeli caelorum. Satis apparet, hunc aerium non solum caelum, sed etiam caelos dici, sicut di-

dem per caelos etiam prophetas, et apostolos accipere debemus.
 Ps. 18. v. 2. De quibus scriptum est : *Caeli enarrant gloriam Dei* : vtique quod

cuntur et terrae, neque aliud significat, quam illa, quae singulariter terra dicitur, quum dicimus *orbem terrarum*, et *orbem terrae*.

Nomina autem caelorum haec sunt, aer, aether, olympus, spatium igneum, firmamentum, caelum angelorum, caelum Trinitatis.

Quaeritur, quae forma, et figura caeli esse credenda sit, quum in scripturis sanctis et pellis, et camerae figuram eius inueniamus. Quid enim tam diuersum, et sibimet aduersum, quam pellis extensio, et camerae connexio? Et vtrum vndique, sicut sphaera, caelum concludat terram, in media mundi mole libratam, et eam ex vna parte operiat, velut discus, sicut philosophi putauerunt?

Resp. Haec duo testimonia, quae in Scripturis reperta sunt, sibi inuicem concordant: simulque et philosophorum opinio in modum sphaerae. Nam et camerae similitudo conuenit cum sphaera secundum eam partem sphaerae, quae super est. Ergo illa si sphaera non est, ex vna parte caelum terra contegit. Si autem sphaera, vndique camera est.

Sic quidem et discus, sicut camera, et sicut sphaera, figuratur. Sed illud, quod de pelle dictum est, qualiter concordare possit, disseramus. Quia vero camera non solum curua, verum etiam plana recte dicitur, profecto et pellis non solum in planum, verum etiam in rotundum sinum extenditur. Nam et vter, et vesica pellis est.

Quaeritur, quomodo caelum vocatur firmamentum, quum sciatur moueri. Si mouetur, quomodo vocatur firmamentum? Si autem stat, quomodo sidera, quae in illo fixa sunt, creduntur ab oriente vsque in occidentem, et rursus in orientem circumire?

Resp. Non propter stationem caelum vocatum est firmamentum, sed propter firmitatem, et transgressibilem

terminum superiorum aquarum, atque inferiorum, eo quod in suo circulo firmum permaneat, et aquas super se firmiter, atque intransgressibiliter conseruatatas contineat.

Quaeritur, vtrum nunc illud caelum fiat, quod excedit omnia spatia aeris, omnemque altitudinem, vbi etiam luminaria, stellaeque constituuntur quarta die, an ipse aer vocetur firmamentum? Merito ergo quaeritur, quum multi affirmant, aquarum naturam super sidereum caelum esse non posse, eo quod sic habeant ordinatum pondus suum, vt vel super terram fluctuent, vel in aere proximo terris vaporali-ter ferantur.

Dicunt quoque, igneum esse caelum, et non posse cum eo concordari naturam aquarum, et quod caelum sit rotundum, et volubile, et ardens, et in illo volubili circuitu aquas stare non posse. Resp. Desinant insanire, qui hoc putant, atque confusi cognoscant hoc, quod Veritas ait.

Et nos eis ex ipsis visibilibus naturis asseramus Scripturae fidem, vt possint cognoscere, quae illis dubietas de inuisibilibus erat. Nam Scripturae consuetudo est non solum nomine, sed etiam illorum (sic) aerem hunc caelum appellare: et quum aues in aere volitent, caeli volatilia appellantur: et serenum, atque nubilum caelum dicimus de aere.

Nam et ipse Dominus, quum de nubibus loqueretur, inquit: *Faciem caeli probare potestis*. Igitur et aer, qui est inter vapores humidos, vnde superius nubila conglobantur, et maria subterfusa, ostenditur esse caelum inter aquam, et aquam.

Non ergo impediuntur pondera elementorum, quia si potest aqua ad tantas guttarum minutias peruenire, sicut videmus, vt super istum aerem vaporali-ter feratur, qui natura leuior est vel aquis, cur non possunt super illud leuius caelum minutioribus guttis, et leuiori-

ipsi aduentum, et mortem, ipsi quoque resurrectionem Christi, et gloriam mundo annunciauerunt.

2. De caeli autem nomine sic dicit sanctus Ambrosius in libris, quos scripsit de creatione mundi: *Caelum graeco vocabulo ἑρᾶνός dicitur: apud latinos autem propterea caelum appellatur, quia impressa stellarum lumina, veluti signa, habens, tamquam caelatum dicitur, sicut argentum, quod signis eminentibus refulget, caelatum vocatur. Huius enim esse subtilem naturam, etiam Scriptura demonstrat, dicens, quod firmavit caelum, sicut fumum.*

3. Partes autem eius: chous, axis, cardines, conuexa, poli, sidera. Chous, quod caelum continet. Vnde Ennius: *Vix solum complere choum terroribus caeli*. Axis linea recta, quae per mediam pilam sphaerae tendit. Cardines extremæ axis partes sunt. Con-

bus emanare vaporibus?
Et quod illi asserunt, stellam, quam Saturnum appellant, esse frigidam, et quod per annos triginta peragat circulum suum, eo quod superiori circulo graditur, quod (sol) facit per annum, luna per mensem, et ista ideo breuius, quia inferius tenent locum; vnde ergo sit illa stella frigida, quæ tanto ardentior esse debuit, quanto super caelos rapitur, quæ quotidianis diebus velocius currit, nisi quia facit eam frigidam esse aquarum natura, quæ super summum illud caelum est?

Cognoscant ergo hi, et insanire desinant, quia qui potuit cuncta creare ex nihilo, et illas potuit aquas glaciali soliditate stabilire in caelo. Nam quod ipsi dicitur, *Qui voluit orbem stellis ardentibus refulgentem*, nonne diuina prouidentia necessario prospexit, vt intra orbem caeli, et super orbem redundarent aquae, quæ illa feruentis axis incendia temperarent, ne conflagratio superioris inferiora elementa succenderet?

Nos vero quomodo, et qualeslibet aquae ibi sint, (ignoramus); esse eas super summum illud caelum, minime dubitamus. Maior enim est Scripturae eius auctoritas, quam omnis humani ingenii capacitas,, . AREV.

2. Ambrosius in libris... caelatum vocatur. *Lib. 2. cap. 4. GRIAL.*

Ib. Huius enim esse subtilem... sicut fumum. *Lib. 1. cap. 6. Sunt vero Isaiæ verba cap. 51. ex LXX. interpret. ὅτι ἑρᾶνός ὡς καπνός ἔσται ὁ θς. GR.*

3. Cous, vel couus, vel chous. *Varro lib. 4.* Sub iugo medio couum, quod bura extrema addita oppillatur, vocatur couum a couo. *Festus*, Cohum, lorum, quo temo buris cum iugo conligatur, a cohibendo dictum. Cohum poetae caelum dixerunt a chao, ex quo putabant caelum esse formatum. *Ego a cohibendo hoc quoque ductum arbitror. Quod etiam voluisse videtur Isidorus, dicens: Cohus, quod caelum continet. GRIAL.*

Ib. Poli ex caelestibus circulis cacumina... dictus est. *Hyginus lib. 1.* Huius autem (*de axe loquens*) cacumina, quibus maxime sphaera nititur, poli appellantur, quorum alter ad aquilonem spectans, boreus: alter appositus austro, notius est dictus. *Nihil tamen in Isidoro mutauimus. Nam et australem, et notium, et austronotum, vel austronotium hunc polum dici constat. Terrae vero oppositum dixit Isidorus, quod obiectum terrae (vt ait Arati interpret) a nobis non videatur. Vid. lib. 3. Etymolog., et lib. 13. GRIAL.*

Ib. Sidera. Chous, quod caelum continet: al. hemisphaeria. Chous, quo caelum continetur. AREV.

uexa extrema caeli . Poli ex caelestibus circulis cacumina , quibus maxime sphaera nititur : quorum alter ad aquilonem spectans boreus , alter terrae oppositus austronotus dictus est .

4. Caelum autem ab oriente ad occidentem semel in die , et nocte verti , sapientes existimant . Hoc autem rotundum , volubile , atque ardens esse dixerunt . Cuius sphaeram super aquas esse putauerunt , ut in ipsis voluatur , eiusque incendium temperent . Sphaeram autem confirmant nec principium habere , nec terminum , pro eo quod rotunditate sui , quasi circulus , unde incipiat , vel ubi desinat , facile non comprehendatur . Aequaliter enim ex omni parte fertur esse collecta , et omnia similiter respiciens , atque a centro terrae aequis spatiis distincta : ipsaque sui aequalitate ita stabilis , ut eam in nullam partem declinare undique aequalitas collecta permittat , ac nullo fulcimento subiecta sustentetur .

5. Cuius perfectionem sphaerae , vel circuli multis argumentationibus tractans , rationabile Plato fabricatoris mundi opus insinuat . Primo , quod ex vna linea constat . Secundo , quod sine initio est , et sine fine . Tertio , quod a puncto efficitur . Denuo , quod motum ex se habeat . Deinde , quod careat indicio angulorum , et quod in se ceteras figuras omnes includat , et quod motum inerabilem habeat : siquidem sex alii motus errabiles sunt , ante , a tergo , dextra , laeuaque , sursum , deorsum . Postremo et quod necessitate efficiatur , ut haec linea ultra circulum duci non possit .

6. Duo sunt autem , ut diximus , poli , quibus caelum voluitur , boreus , quem aquilonium vocamus . Hic arcti , id est , septemtriones , qui nobis semper apparent . Cui contrarius est notius , qui australis dicitur . Hic est , qui terra , ut ait Cicero , tegitur , et

4. Atque ardens esse dixerunt . In his fuit etiam Plato , qui caelum , astraque ignea esse scripsit . Sed (ut interpretatur Galenus) non hoc igne , qui vrendi vim habeat , sed alio , qui luminis tantum sit particeps . Antiquorum rationem refutavit Aristoteles : ita tamen , ut Basilio , et Ambrosio , (quos hic noster auctores habet) suam ipsa probare non potuerit . GRIAL .

Ib. Eius incendium temperent . Idem cap. seq. ex Ambros. GRIAL .

Ib. Sphaeram autem confirmant . Hy-

gini lib. 1. initio . GRIAL .

Ib. Caelum autem etc. al. hemisphaeria duo sunt , quorum alterum est super terram , alterum subter terram . Caelum autem etc. AREV .

5. Quod careat indicio angulorum . Ita o. l. Forte incisione angulorum . Cicero . Nihil incisum angulis . GRIAL .

Ib. Quod in se ceteras . In se stellarum , lib. o. mendose . GRIAL .

6. Tanta autem polus celeritate , etc. Eadem lib. 3. Etymolog. cap. 34. GR.

ἀσπὴς, a graecis nominatur. Tanta autem polus celeritate ferri dicitur, ut nisi aduersus eius praecipitem cursum astra currant, mundi ruinam faciant. Fertur enim eius praeceps volubilitas cursu siderum temperari. Vnde Lucanus: *Sideribus quae sola fugam moderantur olympi, - Occurruntque polo, diuersa potentia prima - Mundi lege data est.*

CAPUT XIII.

De septem planetis caeli, et eorum conuersionibus.

1. **A**mbrosius sanctus in libro Hexaemeron sic loquitur, dicens: *Legimus in David: Laudate eum caeli caelorum. Vtrum enim unum sit caelum, an plures, contentio est, dum aliqui multos esse*

Cap. XIII. n. 1. Ambrosius sanctus in lib. Hexaem. Cap. 2. lib. 2. GRIAL.

Ib. Opusculum Isidori de harmonia, et caelesti musica, quod in Isidorianis cap. 86. num. 3. recensui, ad hoc caput, et ad sequentia referri potest, et est huiusmodi. „Luna est primus planetarum, minima stellarum, sed maior ceteris videtur, quia proxima terrae nobis circulo fertur. Huius corpus est globosum, natura igneum, sed aqua permixtum. Vnde proprium lumen non habet, sed in modum speculi illuminatur, et ideo luna quasi *lucina*, id est, a luce nata nominatur.

Quod autem quasi nubecula in ea videtur, ex aquae natura creditur. Dicitur enim, (*quod*) si aqua permixta non esset, terram, ut sol, illuminaret, seu illustraret, immo ob vicinitatem maximo ardore vastaret. Globus namque eius multo terra est amplior, licet ob altitudinem circuli sui videatur vix modici fundo maior.

Luna ea parte lucet, qua soli est opposita, ea autem parte est obscura, quae a sole est auersa. A sole vero longius remota lucet tota. Non enim crescit, nec minuitur, sed obiectu terrae lumine, quod a sole accipit, irradiatur.

Haec licet quotidie violentia firmamenti ab oriente in occidentem feratur,

tamen contra mundum nitens omnia zodiaci signa xxvii. diebus peruagatur. Circulum autem suum xviii. annis perambulare affirmatur.

Luna iv. si rubeat, quasi aurum, ventos ostendit, si in summo corniculo maculis nigrescit, pluuium mensis exordium, si in medio pleni luminis, serenum.

De Mercurio.

Secundus planeta est Mercurius, qui et *Stilbol*. Globus natura igneus, lunam magnitudine vincens, lumen a sole accipiens, signiferum ccxxix. diebus percurrents.

De Venere.

Tertius planeta est Venus, qui et Vesperus, Lucifer, et Vesper: rotundus, igneus, contra mundum nitens, ut Mercurius, signiferum percurrit CCC. XLVIII. diebus.

De Sole.

Quartus planeta est Sol, inde dictus, quia solus lucet ceteris stellis obscuratis, vel quod sit super omnia lucens, forma sphaericus, nam igneus: magnitudine octies terram vincens, omnibus stellis lumen praebet.

Hic ab oriente in occidentem im-

*asserunt, alii autem, praeter unum, alios esse negant. Philosophi autem mundi septem caelos, id est, planetarum globos consono motu introduxerunt. Quorum orbibus connexa memorant omnia, quod sibi nexos, et velut insertos versari retro, et contrario ceteris motu ferri arbitrantur. Siquidem in ecclesiasticis libris et caeli caelorum leguntur, et apostolus Paulus usque ad tertium caelum fuisse se intel-
ligit*

petu firmamenti fertur, sed contra mundum nitens, per totum zodiacum CCCLXV. diebus graditur, circulum autem suum XXVIII. annis perambulare traditur.

Huius praesentia diem, absentia vero eius efficit noctem. Sicut enim tota die super terram, sic tota nocte lucet sub terra. Aquilonarem partem caeli peragrans, facit nobis longos dies, et aestatem: Australem vero percurrens, inducit nobis breues dies, et hiemem.

Sol in ortu suo maculosus, vel sub nube latens, pluuialem diem praesagit: si rubeat, sincerum, si palleat, tempestuosum. Si concauus videtur, ita ut in medio fulgens, radios ad austrum emittat, temperatam humidam, et ventosam praesignat: si pallidus in nigras nubes occidat, aquilonis ventum.

De Marte.

Quintus planeta est Mars, qui *Efe-
mona*, globus igne feruidus, percurrit signiferum duobus annis.

De Ioue.

Sextus planeta est Iupiter, qui *Eph-
ton* dicitur, rotundus, temperatus, zodiacum peragrans XII. annis.

De Saturno.

Septimus planeta Saturnus est, qui *Eph-
tonta* dicitur, spiritus gelidus, contra mundum, ut superiores, gradens, signiferum xxx. annis percurrens. In ortu Saturni post xxx. annos qui imaginem de aere funderet, loqui eam cum homine probaret. Omnes autem post

quingentos XXXII. annos circulos suos peragrat.

Terrae centro absides planetarum, id est, circuli, altissimae sunt: Saturno in Scorpione, Ioui in Virgine, Marti in Leone, Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, Lunae in Ariete mediis ouium partibus: et e contrario a terrae centro humillimae, atque proximae. Suus cuique color est: Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero *candens*, Vespere refulgens, Mercurio radians, Lunae blandus, Soli ardens.

Mutantur autem colores propinquis circulis natura; frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventosus in horrorem, atque in obscuritatem. Signifer, id est, circulus XII. signorum diuiditur in XII. partes per latus. Sub his feruntur VII. planetae: Sol sub mediis tantum duabus. Luna per totam latitudinem. Venus excedens cum binis partibus duabus in medio, IV. supra duabus in terra. Mars sub IV. mediis. Iupiter sub media, et supra eam duabus. Saturnus sub duabus mediis, ut Sol.

Hi septem orbes cum dulcisona harmonia voluntur, ac suauissimi concentus eorum circuitione efficiuntur. Qui sonus ideo ad nostras aures non peruenit, quia ultra aures fit, et eius magnitudo nostrum angustum auditum excedit: nullus enim sonus a nobis percipitur, nisi in hoc aere efficiatur.

A terra autem usque ad firmamentum caelestis musica mensuratur. Ad cuius exemplar nostra inuenta affirmatur. In terra namque Γ gamma, in Luna A, in Mercurio B, in Venere C, in Sole D, in Marte E, in Ioue F, in Sa-

ligit raptum . Sed de numero eorum nihil sibi praesumat humana temeritas . Fecit autem eos Deus non informes, vel confusos, sed ratione quadam ordine suo distinctos . Nam superioris circuli caelum proprio discretum termino, et aequalibus undique spatiis collectum ostendit, atque in eo virtutes spiritualium creaturarum constituit.

2. *Cuius quidem caeli naturam artifex mundi Deus aquis temperavit, ne conflagratio superioris ignis inferiora elementa succenderet . Dehinc circulum inferioris caeli, non uniformi, sed multiplici motu solidavit, nuncupans eum firmamentum propter sustentationem superiorum aquarum .*

turno G ponitur; profecto mensura musicae artis inuenitur .

Vnde a terra vsque ad firmamentum VII. toni reperiuntur: a terra enim vsque ad Lunam est tonus, a Luna vsque ad Mercurium est semitonus: a Mercurio vsque ad Venerem semitonus; inde vsque ad Solem tria semitona: et a Sole vsque ad Martem tonus: inde ad Iouem semitonus: inde ad Saturnum semitonus: inde ad Saturnum III. semitona: quae simul iuncta VII. tonos efficiunt .

Tonus autem habet xv. DC. xxv. miliaria, semitonus vero VII. DCCC. XII. et semissem . Vnde et philosophi ix. musas finxerunt, quia a terra vsque ad caelum ix. consonantias deprehenderunt: quas homini naturaliter insitas inuenerunt.

De homine, qui musica est .

Sicut enim mundus hic VII. tonis, et nostra musica VII. vocibus distinguuntur, sicut compago, vnde corpus, VII. modis coniungitur, dum corpus IV. elementis, anima tribus viribus copulatur, quae musica arte naturaliter reconciliantur: vnde et homo microcosmus, id est, minor mundus dicitur; dum sic consono numero caelesti musicae parti-

cipare cognoscitur .

A terra autem vsque ad Lunam sunt CXXVI. stadiorum, quae sunt XD. DC. XXV. miliaria, A Luna ad Mercurium VII. DCCC. XII. miliaria, et semis . Inde ad Venerem tantum . Inde ad Solem XXIII. CCCC. XXXVI. miliaria . Inde ad Martem XV. DC. XXV. miliaria . Inde ad Iouem VII. DCCC. XII. miliaria, et semis . Inde ad Saturnum tantum . Inde ad firmamentum XXIII. CCCC. XXXVI. miliaria .

Sunt itaque a terra vsque ad caelum miliaria C. milia, et nouem milia, et CCC. LXXV. miliaria . Ignem per globos planetarum transcendimus: nunc caelestia penetremus,, . Nomina quaedam planetarum ita scripsi, vt in ms., et apud nonnullos medii aevi scriptores reperiuntur . Quae de imagine in ortu Saturni dicuntur, astrologiam iudiciariam sapiunt, AREV.

2. Cuius quidem caeli naturam Deus aquis temperavit . *Ibid. cap. 3. GR.*

Ib. Alii, propter sustentationem solidatam aquarum supernarum . Haec veterum opinio, quod caelum Deus aquis temperauerit, explicatur in opusculo relato ad cap. 12. num. 1. Alia vide in not. ad Dracontium lib. I. v. 25. et v. 137. AREV.

CAPVT XIV.

De aquis, quae super caelos sunt.

1. **H**aec est Ambrosii sententia: *Aquas super caelos sapientes mundi huius aiunt esse non posse, dicentes: igneum esse caelum, non posse concordari cum eo naturam aquarum. Addunt quoque, dicentes, rotundum, ac volubilem, atque ardentem esse orbem caeli, et in illo volubili circuitu aquas stare nequaquam posse. Nam necesse est, ut defluant, et labantur, quum de superioribus ad inferiora orbis ille detorquetur, ac per hoc nequaquam eas stare posse aiunt, quod axis caeli concito se motu torquens eas voluendo effunderet.*

2. *Sed hi tandem insanire desinant, atque confusi agnoscant, quia qui potuit cuncta creare ex nihilo, potuit et illam aquarum naturam glaciali soliditate stabilire in caelo. Nam quum et ipsi dicant, volui orbem stellis ardentibus refulgentem, nonne diuina prouidentia necessario prospexit, ut inter orbem caeli redundarent aquae, quae illa feruentis axis incendia temperarent?*

CAPVT XV.

De natura solis.

1. **H**aec sunt verba Ambrosii in libro Hexaemeron: *Solem, inquit, philosophi negant calidae esse naturae, eo quod albus sit, non rubicundus, aut rutilus in speciem ignis, et ideo quod nec ignitus natura sit. Siquid habet caloris, ferunt, prae nimio motu conuersionis accidere. Quod ideo dicendum putant, ut nihil videatur humoris consumere: quia calorem, quo humor vel minuitur, vel plerumque exhauritur, non habet naturalem. Sed nihil agunt, quum ista proponunt: quia nihil interest, utrum ex natura calorem quis habeat, an ex passione, vel ex alia causa.*

2. *Nos autem credimus, eum sicut habere virtutem illuminan-*

Cap. XIV. n. 1. Haec est Ambrosii sententia. Lib. 2. cap. 3. GRIAL.

2. Ut inter orbem caeli: et supra orbem, addit Ambrosius. GRIAL.

Ib. Grialius, sed ut tandem. AREV.

Cap. XV. n. 1. Haec sunt verba Ambrosii vel ex alia causa. Lib. 2. cap. 3. GR.

2. Nos autem credimus, eum sicut habere virt. ... exurit. Eiusd. lib. 4. cap. 3.

GRIAL.

di, ita etiam vaporandi. Igneus est enim sol: ignis autem et illuminat, et exurit. Quidam autem dicunt, solis ignem aqua nutriri, et ex contrario elemento virtutem luminis, et vaporis accipere: unde frequenter solem videamus madidum, atque rorantem: in quo evidens dat indicium, quod elementum aquarum ad temperiem sui sumpserit.

3. Hoc quantum ad naturam eius pertinet. At vero iuxta spirituales intelligentias sol Christus est, sicut in Malachia scriptum est: *Vobis autem credentibus iustitiae sol orietur, et sanitas in pin-* c. 4. v. 2. *nis eius*. Merito autem Christus sol intelligitur dictus: quia ortus occidit secundum carnem, et secundum spiritum de occasu rursus exortus. Item sol illuminat, et exurit, et opaco tempore confouet sanos, febricitantes vero flagrantia geminati caloris incendit: ita et Christus credentes fidei spiritu vegetante illuminat, negantes se aeterni ignis ardore torrebit.

CAPUT XVI.

De quantitate solis, et lunae.

1. **R**ursus in eodem opere Doctor idem ita testatur: *Solis radius nulli propior, nulli longinquior est. Similiter et lunae globus aequalis est omnibus. Similis sol est et indis, et britannis; eodem momento ab utrisque videtur, quum oritur, nec quum vergit in occasum, minor apparet orientalibus; nec occidentalibus, quum oritur, inferior, quam orientalibus aestimatur. Quantum distat, inquit, oriens ab occasu, tantum hoc sibi inuicem distat. Sed sol a nullo distat, nulli praesentior, nullique remotior est.*

2. Neque moueat, quod tamquam cubitalis in orbe suo videtur, quum oritur: sed considerare oportet, quantum intersit spatium

Ib. Igneus est enim sol... rorantem. *Arati interpres*, Sol interea, dum igneus sit, prae nimio motu conuersionis suae amplius incalescit. Cuius ignem dicunt philosophi aqua nutriri, et ex contrario elemento virtutem luminis, et caloris accipere, unde videmus eum saepius madidum, atque rorantem. GR.

Ib. In quo evidens... sumpserit. *Verba sunt Ambrosii loco citato*. GR.

3. Opaco tempore: al. opaco so-

pore. AREV.

Cap. XVI. n. 1. Rursus in eod. op. Doctor idem. *Lib. 4. cap. 6.* GRIAL.

Ib. Eodem momento ab utrisque videtur. Haec, aliaeque similes antiquorum opiniones iam nunc vulgo reſiciuntur. AREV.

2. Hunc autem ampliorem, quam terram. *Octies maiorem terra*, ait *Macrob. lib. 1. in somn. Scip. cap. 20.* *Vid. Plutarch. lib. 2. de placit. philos.* GRIAL.

inter solem, et terram, quod aspectus nostri infirmitas, et quaedam aegritudo vix valet intendere. Hunc autem ampliorem aliquot partibus, quam terram, esse sapientes describunt.

3. Lunam minorem esse dicunt, quam solem: omnia enim, quae proxima sunt nobis, maiora videntur: longinquitate autem locorum visus languescit. Lunam ergo videmus prope nos esse, nec eam maiorem aspectui nostro, quam solem. Ideoque quum sol longe superior sit a luna, tamen nobis maior videtur: iam, si prope nos accesserit, multo maiorem futurum.

CAPVT XVII.

De cursu solis.

1. **D**icunt antiqui Aratus, et Hyginus, solem per seipsum moueri, non cum mundo verti vno loco manentem. Nam si fixus maneret, necesse erat eodem loco occidere, et exoriri, a quo pridie fuerat exortus: quemadmodum cetera siderum signa oriuntur, et occidunt. Praeterea, si ita esset, consequens erat, dies, et noctes omnes esse aequales, et quam spatiosus hodiernus dies esset, tam longus semper esset futurus.

2. Nox quoque simili ratione semper aequalis permaneret, sed quoniam inaequales dies aspicimus, et solem alio loco cras occasurum, alio occidisse hesternum videamus, ideo qui diuersis locis occidit, et exoritur, putant eum philosophi nequaquam cum mundo fixum volui, sed ipsum per se moueri. Qui postquam ardentem

3. Lunam minorem . . . maiorem futurum. *Verba sunt Hygini, lib. 4. cap. de luna. Sed corrigendus ex Isidoro Hyginus. GRIAL.*

Ib. Hyginus lib. 4. cap. de luna 14. in editione Munckeri: quae proxima sunt nobis, maiora necesse est esse (legendum videri) quam quae longo dissidente intervallo videmus . . . quam solem. Illud quoque necesse est, quum sol longe absit a luna, et a nobis maior videtur, si prope accesserit, multo maiorem futurum: scilicet aspectui nostro. AREV.

Cap. XVII. n. 1. Dicunt antiqui Ara-

tus, et Hyginus. *Arati interpretis capit. penultimo. Et Hygin. lib. 4. capite de sole. Cuius sunt haec omnia verba: Solem per seipsum moueri, vsque ad illa, nequaquam per seipsum fixum volui, sed ipsum per se moueri. Nisi quod ea, quae illi sine cunctatione pronunciant, ea Isidorus ipsis tribuens veluti addubitans profert. GRIAL.*

2. Qui postquam ardentem tinxerit Oceano rotam. *Mirum, ni haec Lucretii sunt. GRIAL.*

Ib. Cras occasurum: al. cras oriturum. AREV.

rotam oceano tinxerit, per incognitas nobis vias ad locum, vnde exierat, regreditur, expletoque noctis circulo, rursus de loco suo festinus erumpit: obliqua enim, et fracta linea per austrum pergit ad boream, et ita ad orientem reuertitur. Hiemis autem tempore per plagam meridianam currit. Aestate vero septemtrioni vicinus est. Sed quando per austrum currit, vicinior terrae est: quando vero iuxta septemtrionem, sublimis attollitur.

3. Cui ideo Deus diuersa cursus constituit loca, et tempora, ne, dum semper in iisdem moraretur locis, quotidiano ea vapore consumeret. *Sed, vt Clemens ait, diuersos accipit cursus, quibus aeris temperies pro ratione temporum dispensetur, et ordo vicissitudinum, permutationumque seruetur. Nam dum ad superiora conscenderit, ver temperat: vbi autem ad summum caelum venerit, aestiuos accendit calores. Descendens rursus, autumnii temperiem reddit: vbi vero ad inferiorem redierit circulum, ex glaciali compage caeli rigorem nobis hiberni frigoris derelinquit.*

4. *Ex ipso enim sunt horae: ex ipso dies, quum ascenderit, ex ipso etiam nox, quum occiderit: ex ipso menses, et anni numerantur: ex ipso vicissitudines temporum fiunt, et quum sit iste minister bonus, genitus ad vicissitudines temporum moderandas, tamen vbi secundum voluntatem Dei correptio mortalibus datur, incandescit acrius, et vrit mundum vehementioribus flammis, et perturbatur aer, et plaga hominum, et corruptio terris iniicitur, et lues animantibus, et pestilens per omnia mortalibus annus inducitur.*

5. Quod autem sol oriens per austrum, id est, meridianum, iter habet, et decursa australi parte inuisibilis vadit in locum suum rediens; ad instar quippe ecclesiae fabricatus est hic mundus, in quo Dominus Iesus Christus, sol aeternus, partem suam percurrit, vnde et meridianum vocant. Aquiloni vero, id est, aduersae parti non oritur, sicut iidem, quum in iudicio venerit, dicent: *Iustitiae lumen non illuxit nobis, et sol non est ortus nobis.* Timentibus autem dominum oritur sol iustitiae, et sanitas in pinnis eius, sicut scriptum est. Malis vero meridie nox est, sicut legitur: *Dum sus-*

Malach. 4. 2.

3. Cui ideo Deus . . . consumeret. Verba sunt Ambrosii, lib. 2. cap. 3. GR.

Ib. Sed vt Clemens ait, diuersos accipit cursus . . . annus inducitur. Verba

sunt Clementis lib. 8. Recognitionum. GR.

5. Verba Malachiae sunt: Et oriatur vobis timentibus nomen meum sol iustitiae, et sanitas in pennis eius. AREV.

sinent ipsi lumen, factae sunt illis tenebrae : dum sustinent fulgorem, in obscura nocte ambulauerunt.

CAPVT XVIII.

De lumine lunae.

1. **A**it sanctus Augustinus in psalmi decimi expositione. *Quaeritur, inquit, unde habet luna lumen. Duae tantum opiniones traduntur, sed quae sit harum verax, dubium fertur, quemquam scire posse.* Alii namque dicunt, proprium eam lumen habere, globique eius vnam partem esse lucifluam, aliam vero obscuram, et dum mouetur in circulo suo, eandem partem, qua lucet, paulatim ad terras conuerti, vt videri a nobis possit, et ideo prius quasi corniculato lumine fulget.

2. Nam et si formes pilam ex parte media candidam, ex parte obscuram, tunc eam partem, quae obscura est, si coram oculis habeas, nihil candoris aspicias : quum coeperis illam candidam partem paulatim ad oculos conuertere, primum veluti cornua candoris videbis : dehinc sensim crescet, donec tota pars candens opponatur oculis, et nihil obscurum alterius partis videatur ; quam si denuo paulatim conuerteris, incipit obscuritas apparere, et candor minui, donec iterum ad cornua redeat, ac sic totus candor ab oculis auertatur, et sola iterum obscura pars possit videri. Quod fieri dicunt, quum lumen lunae videtur crescere vsque ad quintadecimam, et rursus vsque ad tricesimam minui, et redire ad cornua, donec penitus nihil in ea lucis appareat.

3. At contra alii dicunt, lunam non suo fulgere lumine, sed a sole accipere lumen. Sol enim illi loco superior est. Hinc euenit, vt quando sub illo est, parte superiore luceat, inferiore vero, quam habet ad terras, obscura sit. Quum vero ab illo discedere coeperit, illustretur ex ea parte, quam habet ad terram, incipiens a cornibus. Sicque paulatim, sole longius discedente, pars omnis subterior illuminatur, donec efficiatur quintadecima luna. Post dimidium autem mensem, quum coeperit ex alio semicirculo propinquare soli, quanto magis superiore parte illustratur, tanto magis

Cap. XVIII. n. 1. Augustinus in ps. x. Et lib. 3. de Genes. cap. 15. GRIAL.

ab ea parte, quam terris auertit, non potest excipere radios solis, et propterea videtur decrescere.

4. Illud certe manifestum est, et cuilibet aduertenti facile cognitum, quod luna non augeatur ad oculos nostros, nisi a sole recedendo, neque minuat, nisi ad solem ex parte alia propinquando. Ab illo ergo accipit lumen, et quum sub illo est, semper exigua est: quum vero ab illo longius abcesserit, fit ampla, suoque ambitu plena. Si enim suo lumine vteretur, necesse erat, semper eam esse aequalem, nec die xxx. exilem fieri: et si suo lumine vteretur, huius numquam eclipsis fieret.

5. Ceterum, quantum ad intellectum pertinet mysticum, luna huius mundi speciem tenet: quia sicut ista menstruis completionibus deficit, ita mundus ad conflationem temporum currens, quotidianis defectibus cadit. Luna quippe elementi sui varietate diuersis cursibus desinit, ut crescat: crescit, ut desinat. Sed ideo alternis vicibus commutationem sideris repraesentat, ut doceat, homines ex ortu morituros, et ex morte victuros: atque ideo quum senescit, mortem corporum prodit: quum augetur, aeternitatem indicat animarum.

6. Nonnumquam vero eadem luna etiam ecclesia accipitur, pro eo quod sicut ista a sole, sic ecclesia a Christo illuminatur. Sicut enim luna deficit, atque crescit, ita ecclesia defectus habet, et ortus. Frequenter enim defectibus suis creuit, et his meruit ampliari, dum persecutionibus minuitur, et confessorum martyrio coronatur. Item sicut luna larga est roris, et dux humentium substantiarum, ita ecclesia baptismi, et praedicationum. Et quemadmodum, luna crescente, crescunt omnes fructus, atque ea minuente, minuuntur, non aliter intelligimus et ecclesiam, in cuius incremento proficimus cum ipsa. Quum vero persecutionem patitur, et minuitur, et nos cum illa patimur, et minui.

7. Item sicut septem formas habet luna, sic tot gratias meri-

4. Si enim suo lumine vteretur... exilem fieri. *Verba sunt Hygini cap. de Luna.* GRIAL.

6. Sicut enim Luna deficit... coronatur. *Ambrosii sunt verba lib. 4. c. 8. GR.*

Ib. Larga roris. *Ambr. lib. 4. c. 7. GR.*

Ib. Crescunt omnes fructus: forte, *crescunt omnes fructus.* Dracontius pag.

213. lib. 1. v. 733. et seqq. *Qui lunae crescente globo iubet aequora crescant - Fluctibus adiectis, crescant cum fontibus amnes.* Vide notam. AREV.

7. Item sicut septem formas. *Ead. lib. 3. Etymol. totidemque species assignat lunae Clemens lib. 6. Strom. ex Seleucho mathematico. Ex quo et Isidori ipsius*

torum habet ecclesia. Primam enim figuram bicornem habet: secundam sectilem: tertiam dimidiam ex maiore: quartam figuram plenam habet: quintam iterum dimidiam ex maiore: sextam iterum sectilem: septimam bicornem. Eodem constat numero etiam distributio charismatum, quae per Spiritum sanctum toti ecclesiae conferuntur. Septima autem semis, et vicesima secunda semis, in suo orbe media est. Ceterae proportionales sunt.

CAPUT XIX.

De Lunae cursu.

1. **L**unam per alios ortus, et occasus, Hyginus ait, necesse est moueri, non stare, idque facilius, quam de solis luce intelligitur. Quia quum a sole accipiat lumen, et ita nobis lucere videatur, non est dubium, eam moueri potius, quam stare. Terris autem vicina luna breuiori orbe conuertitur, et iter, quod sol in diebus cccclxv. peragit, ista per triginta dies percurrit. Vnde et antiqui menses in lunae, annos autem in solis cursu posuerunt.

2. Itaque luna per tricenos dies duodenis vicibus cursum perficiens, consummat annum secundum hebraeos, aliquibus diebus adiectis: secundum romanos bissexto semel in quadriennio vnus diei adiectione celebrato. Cuius etiam augmentis, decrementisque mira quadam prouidentiae arte omne, quod gignitur, alitur, atque crescit. Nam et defectui eius compatiuntur elementa, et processu eius, quae fuerint exinanita, cumulantur, vt animantium cerebrum maritimorum; siquidem echinus, ostreaeque in augmento lunae pleniores reperiri feruntur.

CAP.

mente has nos species tum hic, tum etiam in Etymologiis reformauimus. Sectilem autem, non sextilem, ex veteribus libris appellamus, dimidiam, vel semissem. GRIAL.

Ib. In textu Grialii erat, tertiam dimidiam ex maiore. AREV.

Cap. XIX. n. 1. Lunam per alios ortus... potius quam stare. Verba sunt Hygini omnia, licet non continenter apud eum legantur. GRIAL.

Ib. Terris autem vicina luna... per-

currit. Verba sunt interpretis Arati, numero dierum lunae tantum mutato. GR.

2. Itaque luna per tricenos... celebrato. Verba sunt Ambr. lib. 4. c. 5. GR.

Ib. Nam et defectui... feruntur. Ambrosii cap. 7. GRIAL.

Ib. Echinus, ostreaeque etc. Dracontius loc. cit. Crescat et inclusum capite genus omne cerebri, - Et minuantur aquae, luna minuente, liquentes etc. Plura de his dixi in nota. AREV.

CAPVT XX.

De eclipsi solis.

1. **S**olem sapientes dicunt altius currere : lunam autem proximam esse terrae . Haec ergo , dum deorsum ad idem signum , vel lineam , qua sol vehitur , conuenerit , obiicit se soli , et tenebras totius orbis efficit . Quod tantum intermenstruo contingit . Nam tunc luna in eadem parte signi est , qua sol vehitur , ideoque fit illi proxima , et oppositione sui obscurari ab oculis nostris lumen eius videtur : veluti si aliquis oculis manum expansam opponat , quanto magis id fecerit , eo minus illa videri poterit : quanto autem procul discesserit , eo magis illi omnia poterunt apparere .

2. Simili itaque ratione quum ad solis locum , vel lineam luna peruenerit , tunc proxima ei esse videtur , et radios eius ita coram oculis nostris obscurare , vt lumen non possint eiicere . Quum autem luna ab eo loco discesserit , tunc sol lumen eiicit , et ad oculos nostros transmittit . Quapropter ita soli obiicitur luna , sicut lunae opponitur terra : quae vtraque lumina quum ad terras non perueniunt , defecisse dicuntur . Alii autem dicunt , defectum solis fieri , si foramen aeris , quo sol radios fundit , aliquo spiritu contrahatur , siue obturetur . Hoc physici , et sapientes mundi dicunt .

3. Ceterum doctores nostri mystice huius eclipsis mysterium in Christo dixerunt esse completum tunc , quum interrupto aeterni foederis cursu insolito , turbata ordinem suum elementa perdiderunt , quum sacrilegae factum coniurationis sol iste verus horrescens , insertis in populo iudaico errorum tenebris , paululum semetipsum per mortem abscondit , ac de cruce depositus , sese in sepulcro abditus obscurauit , donec tertia die augustior solito huic mundo , id est , gentibus claritatis suae potentiam praesentaret : ac sicut sol in virtute sua refulgens , tenebras operi seculi illuminaret .

Cap. XX. n. 1. Solem sapientes dicunt . . . transmittit . *Totus locus ex Hygini lib. 4. cap. 4. de luna . GRIAL .*

Ib. Pro vehitur in nonnullis mss. bis est

vtitur, et fortasse legendum *vertitur*. AR.

2. Si foramen aeris , etc. *Quod Anaximandro placuit . Plutarch. 2. de placit. cap. 20. et 24. GRIAL .*

CAPVT XXI.

De lunae eclipsi.

1. **L**una non deficit, sed obumbratur, nec diminutionem sentit corporis, sed obiectu obumbrantis terrae casum patitur luminis. Hanc enim philosophi non habere lumen proprium, sed eandem a sole illuminari defendunt: et quia ea dimensione distat a sole, ut per mediam terram, siquid directum traiciatur, contingere possit solem sub terram, lunam autem supra terram: et quia usque ad lunarem circulum umbra terrae extenditur, ideo euenit nonnumquam, ut solis radii, obiciente se mole terrae, vel umbra, ad eam non perueniant.

2. Patitur autem hoc quintadecima luna, quousque centrum, atque umbram obstantis terrae exeat, videatque solem, vel a sole videatur. Constat ergo, lunam ex solis radiis lumen accipere, et dum obiectu terrae solem non aspexerit, tunc lumen amittere. Nam dicunt stoici, omnem terram montibus claudi, quorum umbra fertur luna subito non apparere. Vnde Lucanus: *Iam Phoebe totum fratri quum redderet orbem, - Terrarum subita percussa expalluit umbra.*

3. Figuraliter autem per lunae defectum ecclesiae persecutiones intelliguntur, quando martyrum caedibus, et effusione sanguinis, tamquam illo defectu, et obscuratione, quasi cruentam faciem luna ostendere videtur, ut a nomine clauduntur terreantur infirmi. Sed sicut ista post defectum perspicua illustratione clarescit, adeo ut nihil detrimenti sensisse videatur, ita ecclesia, postquam per martyrum confessionem suam pro Christo sanguinem fuderit, maiore fidei claritate refulget, atque insigniori lumine decorata semetipsam latius in toto orbe diffundit.

Cap. XXI. n. 1. *Pleraque ex eodem Hygin. cap. de luna. GRIAL.*

2. Nam dicunt stoici: ita mss. o. Historici impress. Hyginus; Etsi nonnulli dixerunt in solis cursu euenire, ut quum peruenerit ad eum locum, ubi occidere dicatur, ibi montium magnitudine a no-

bis lumen auerti solis, et ita noctem videri. Quod si ita fit, nimirum eclipsim solis verius, quam noctem dicimus. GRIAL.

3. Figuraliter autem. Ex Aug. in ps. 10. GRIAL.

CAPVT XXII.

De cursu stellarum.

1. **S**tellae quidem cum mundo vertuntur: non, stante mundo, stellae vagae feruntur, exceptis his, quae planetae vocantur, id est, errantes, quae vagis mouentur ordinibus. Cetera, quae *aplanes* appellantur, vno loco fixae cum mundo voluuntur. Ideo autem planetae, id est, errantes dicuntur, quia per totum mundum vario motu discurrent.

2. Partibus autem diuersis inter se mouentur sidera. Nam quaedam superius, quaedam inferius currunt. Vnde et illa, quae terris propinquiora sunt, quasi maiora nobis videntur, quam ea, quae circum caelum voluuntur. Longinquitate enim locorum visus languescit. Hinc accidit, vt interuallo longe inter se distantiam circulorum alia celerius, alia tardius ad cursus sui exordium reuertantur,

3. Nam quaedam sidera celerius exorta, serius occidere existimantur: quaedam etiam tardius ceteris exorta, citius ad occasum perueniunt. Quaedam vero pariter oriuntur, et non simul occidunt. Omnia autem suo tempore ad cursum proprium reuertuntur. Radiis autem solis praepedita sidera, aut anomala fiunt, aut retrograda, aut stationaria. Iuxta quod et Poeta meminuit, dicens: *Sol tempora diuidit aeni, - Mutat nocte diem, radiisque potentibus astra - Ire vetat, cursusque vagos statione moratur.*

CAPVT XXIII.

De positione septem stellarum errantium.

1. **I**n ambitu quippe septem caelestium orbium, primum in inferioris sphaerae circulo luna est constituta. Ideo proxima terris posita, vt nocte nobis facilius lumen exhibeat. Dehinc secundo

Cap. XXII. n. 1. Stellae quidem cum mundo vertuntur. Id probat Hyginus *ibid.* Vid. lib. 3. *Erymol.* a cap. 60. vsq. ad 70. GRIAL.

Cap. XXIII. n. 1. Inde a gentilibus Ve-

nus dicta. Non dicta est Venus, quod plus lucis habeat, sed Lucifer. Ita enim *Erymol.* quod inter omnia sidera lucis plus ferat. GRIAL.

Ib. Ita et haec vmbram facit. Plinius

circulo Mercurii stella collocata, soli celeritate par: sed vi quadam, ut philosophi dicunt, contraria. Tertio circulo Luciferi circumuectio est, inde a gentilibus Venus ita dicta, quod inter quinque stellas plus lucis habeat. Nam, ut praediximus, quemadmodum sol, et luna, ita et haec umbram facit.

2. Quarto circulo solis cursus est collocatus, qui proinde, quia omnibus est lucidior, medius est constitutus, ut tam superioribus, quam inferioribus lucem praestet. Ratione autem diuina sic constitutus est, quia praeclara omnia in medio esse debent. Porro quinto circulo pyrois sidus dicitur collocatum: quod illi Marti assignant. Sexto Phaethontis stellam, quam Iouis appellant. Iam summo caelo, id est, in mundi vertice, stella Saturni est posita, quae quidem dum summum caelum teneat, sublimiorque sit omnibus, natura tamen eius frigida fertur, approbante Virgilio: *Frigida Saturni sese quo stella receptet.*

3. Haec autem sidera errantia appellantur, non quod ipsa errant, sed quod nos errantes faciant: quae sidera graece planetae dicuntur. In sole enim, et luna omnibus notitia est ortus, et occasus, ideoque sol, et luna directo cursu vehuntur. Ista vero retrogradantur, vel anomala efficiuntur, id est, quando particulas addunt, et detrahunt: ceterum quando tantum detrahunt, retrograda dicuntur: stationem autem faciunt, quando stant.

4. Anni autem singularum stellarum hi sunt, qui in sphaera subiecta continentur. Quibus peractis, ad reuersionem circuli sui iisdem signis, et partibus veniunt. Nam luna octo annis fertur explere circulum suum. Mercurius annis xxiii. Lucifer annis ix.

lib. 2. cap. 8. de Venere: claritatis quidem tantae, ut vnius huius stellae radiis umbrae reddantur. GRIAL.

2. Quarto circulo sol. *Ciceronem sequitur, nam Plato secundo circulo collocabat. Vid. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. cap. 19. GRIAL.*

1b. Porro quinto circulo pyrois. *Mendose libri omnes hoc quoque loco vesper pro pyrois habebant. GRIAL.*

3. Non quod ipsa errant. *Cic. 2. de nat. Deor. Errantia appellantur, quum omnium minime errant. GRIAL.*

1b. In sole enim, et luna omnibus notitia est ortus, et occasus. *Itaque Isi-*

doro non videntur errantes. Ut neque Arato, quinque tantum numeranti: Nam quae per bis sex signorum labier orbem - Quinque solent stellae. GRIAL.

3. Retrogradantur: al. retrograduntur. Melius esset retrogradiuntur. De planetis confer not. ad lib. 3. Etymol. cap. 67. n. 1. AREV.

4. Nam luna octo annis. *Ita miss. o. etiam lib. 3. Etymolog. praeter malactanum, in quo xix. annis recentiore manu videtur hoc loco repositum. Hoc fortasse octennium illud, de quo Plutarch. extremo lib. 2. de Placitis. GRIAL.*

Sol annis xix. Pyrois annis xv. Phaeton annis xii. Saturnus annis xxx. Quorum orbium, atque stellarum positionem subdita demonstrat figura (fig. 5.).

CAPUT XXIV.

De lumine stellarum.

1. **S**tellas non habere proprium lumen, sed a sole illuminari, dicunt, nec eas unquam de caelo ascendere, sed veniente sole celari. Omnia enim sidera obscurantur, sole oriente, non cadunt. Nam dum sol ortus sui signa praemiserit, omnes stellarum ignes sub eius luminis fulgore evanescent: ita ut praeter solis ignem nullus sideris splendor videatur. Hinc etiam et sol appellatus, eo quod solus appareat, obscuratis cunctis sideribus. Nec mirum hoc de sole, quum etiam plena luna, et tota nocte fulgente, pleraque astra non luceant. Esse autem etiam per diem in caelo stellas probat solis deliquium, quod quando sol, obiecto orbe lunae, fuerit obscuratus, clariora in caelo videantur astra.

2. Stellae autem secundum mysticum sensum sancti viri intelliguntur. De quibus dictum est: *Qui numerat multitudinem stellarum.* Ps. 146. 4. Sicut enim omnes stellae a sole illuminantur, ita sancti a Christo gloria caelestis regni glorificantur. Et sicut prae fulgore solis, et vi maxima luminis eius sidera obtunduntur, ita et omnis splendor sanctorum in comparatione gloriae Christi quodammodo obscuratur. Et quemadmodum stellae sibi differunt claritate, ita iustorum diuersitas meritorum discretione.

CAPUT XXV.

De lapsu stellarum.

1. **F**alsa autem opinio, et vulgaris est, nocte stellas cadere, quum sciamus, ex aethere lapsos igniculos ire per caelum, portarique

Cap. XXIV. n. 1. Stellas omnes non habere lumen. Macrobius lib. 1. in Somn. cap. 19. lunam unam alieno lumine, ce-

teras omnes stellas suo lucere. ait. GR. Ib. Celari: al. celare dicimus. AR. Cap. XXV. n. 1. Falsa autem opinio.

vēntis, vagique lumen sideris imitari: stellas autem immobiles, fixasque permanere in caelo.

2. Nam illud, quod ait Poeta, *Saepe etiam stellas vento impendente videbis - Praecipites caelo labi, noctisque per umbras - Flammaram longos a tergo albescere tractus*. Et iterum: *Lapsa per altum - Aere disperso trahere candentia sulcos - Sidera, et summis etiam quae fixa tenentur - Astra polis*. Sed hi poetae voluntarie ad opinionem vulgi se contulerunt. Ceterum philosophi, quibus curae est mundi quaerere rationem, illa asserunt, quae superius memorata sunt.

CAPVT XXVI.

De nominibus astrorum.

c. 38. v. 31. 1. **L**egitur in Iob, dicente Domino, *Numquid coniungere vales micantes stellas pleiades, et gyrum arcturi poteris dissipare? Numquid producis luciferum in tempore suo, et vesperum super filios terrae consurgere facis?* Et iterum alibi: *Qui facit arcturum, et orionem, et hyadas*. Haec nomina stellarum dum in Scripturis legimus, vanis deliramentis assensum non praebeamus, qui falsis opinionibus vocabula ista in astris ex hominum nominibus, vel aliarum creaturarum vocabulis imposuerunt. Ita enim stellarum quarundam gentilium sapientes nomina, sicut et dierum, indiderunt.

6. 9. v. 9.

2. Quod vero eisdem nominibus sacra vitur scriptura, non eorum iccirco vanas approbat fabulas, sed faciens ex rebus visibilibus inuisibilium rerum figuras, ea nomina pro cognitione ponuntur, quae late sunt cognita, ut quidquid incognitum significat, facilius per id, quod est cognitum, humanis sensibus innotescat.

3. Arcturus est ille, quem latini septemtrionem dicunt, qui septem stellarum radiis fulgens, in seipso reuolutus rotatur, qui ideo plastrum vocatur, quia in modum vehiculi voluitur, et modo tres

E Serv. 1. Georg. ad v. 385. Saepe etiam stellas, vento impendente, videbis - Praecipites caelo labi. GRIAL.

2. Versus Virgilii sunt tres illi, *Saepe etiam*: reliqui *Lapsa per altum etc.*, neque Virgilii sunt, neque integri videntur:

sed cuiusnam sint, nunc non occurrit. AREVALVS.

Cap. XXVI. n. 1. *Deliramentis*: al. *deliramentis poetarum*. AREV.

3. Arcturus est ille, quem latini septemtrionem. *Haec eadem in 3. Etymo-*

ad summa eleuat, modo quatuor inclinatur. Hic autem in caeli axe constitutus semper versatur, et numquam mergitur. Sed dum in seipso voluitur, et nox finitur.

4. Per hunc arcturum, id est, septemtrionem, ecclesiam septenaria virtute fulgentem intelligimus. Nam sicut in axe caeli arcturus semper inclinatur, rursumque erigitur, ita et ecclesia diuersis quidem aduersitatibus humiliatur, sed mox consurgens spe, et virtutibus eleuatur: et sicut ex tribus stellis, et quatuor septemtrio efficitur, ita ecclesia ex fide Trinitatis, et operationibus quatuor virtutum principalium consummatur. Fide enim, et operibus homo iustificatur.

5. Bootes stella est, quae plaustrum, id est, septemtrionem sequitur, qui etiam ab antiquis arctophylax dicitur, siue minor arctos. Vnde et quidam eam septemtrionem dixerunt. Hanc spectant praecipue, qui nauigare noscuntur. De qua Lucanus: *Velox ubi nocte Bootes*. Quae quum orta fuerit, cito facit occasum.

6. Pleiades sunt multae iuges stellae, quas etiam botrum appellamus a multitudine stellarum. Nam et ipsae septem esse dicuntur, sed amplius, quam sex, nullus conspiciere potest. Haec ab Oriente surgunt, et appropinquante diei claritate stellarum eius ordo distenditur. Pleiades autem ex pluralitate vocatae sunt, quia pluralitatem graeci *πλειότητα* appellant. Has latini vergilias appellauerunt, eo quod vere oriantur, et eo magis ceteris praedicantur, quod, his exorientibus, aestas significatur, occidentibus, hiems ostenditur, quod aliis penitus non est traditum signis.

7. His autem stellis ab eo, quod septem sunt, et splendide micant, sancti omnes septiformi spiritus virtute fulgentes significan-

logiar. de arcto aliquanto aptius dicuntur. Sed hoc loco arcton, et booten, siue arctophylacem, et arcturum, quae propinqua sunt, confundit, ut ipse paulo post fatetur. GRIAL.

5. Hanc spectant praecipue, qui nauigare noscuntur. *Vtrauis vrsa vtuntur nullo pericula nautae, quod vtraque polo proxima exiguum circulum describat. Ita Ouidius: Esse duas Arctos, quarum Cynosura vocatur - Sidoniis, Elicen Graia carina notat. GRIAL.*

1b. Cito facit occasum. Alii addunt:

xv. kalendas octobris. Hyades sunt quinque in modum V literae in fronte Tauri positae. Pleiades etc. AREV.

6. Pleiades: *ead. 3. Etymolog. GR.*

1b. Multae iuges: fortasse, multiinges. AREV.

7. Ab eo quod septem sunt. *Clem. Strom. 6. septem esse serio affirmat, et Basil. in cap. 3. Isai. septem ait apparere, quamuis paruas, et glomeratas, et Ouid. Fast. 4. Quae septem dici, sex tamen esse solent. Cic. ex Arato, Hae septem vulgo perhibentur more vetusto*

tur : ab eo autem, quod sibi vicinantur, sed non se contingunt, charitate proximos, et tempore diuisos Dei praedicatores ostendunt.

8. Orion stella est *. Hic autem orion gladius dictus est. Vnde etiam eum latini iugulam vocant, sidus, vt videtur, armatum, et stellarum luce terribile, quod ignorare magnae difficultatis est, adeo vt quamuis rudes oculos, tamen prae fulgoris splendore in seipsum rapiat. Hi quippe oriones in ipso pondere temporis hiemalis exoriuntur, suoque ortu imbres, et tempestates excitant, et maria, terrasque perturbant.

9. Oriones autem significant martyres. Nam sicut isti nascuntur in caelo tempore hiemis, ita in ecclesia martyres procedunt tempore persecutionis. Procedentibus orionibus, mare turbatur, et terra: obortis vero martyribus, terrenorum, et infidelium corda tempestate iactantur.

10. Lucifer stella nitens, quae omnium maxima, et clarior esse videtur. Nam quemadmodum sol, et luna, ita haec umbram facit. Ista igitur orientem solem praecedat, atque mane nuncians, tenebras noctis lumine sui fulgoris dispergit. Cuius figura est Christus, qui, velut lucifer, per incarnationis mysterium produci- tur: per quem lux fidei, tamquam dies secutura, monstratur.

11. Lucifer autem bipertitus est: sic huius pars sancta est, sic-
c. 22. v. 16. ut Dominus in Apocalypsi de se, et ecclesia dicit: *Ego sum ge-*
e. 2. 28. *nus, et radix David, stella splendida, et matutina*. Item: *Qui vin-*
Isai. 14. 12. *cit, dabo ei stellam matutinam*. Pars autem alia luciferi diabo-
lus esse dignoscitur. De quo scriptum est: *Quomodo cecidisti de*
caelo,

- Stellae, cernuntur vero sex vndique paruae. - At non interiisse putari conuenit vnam, - Sed frustra temere a vulgo ratione sine vlla - Septem dicier, vt veteres statuere poetae, - Aeterno cunctas aevo qui nomine dignant, - Alcyone, Meropeque, Celeno, Taygeteque - Electre, Steropeque, simul sanctissima Maia. GRIAL.

8. Orion stella est *. Asterisco notaui- mus locum, quem facile explere possis vel ex tertio Etymol., vel ex Arati interprete, a quo Isidorus haec mutuatus est. Sic enim ille: Orion, qui et incola dicitur, ante tauri vestigia ful-

get, et dicitur orion ab vrina, id est, ab inundantia aquarum. Tempore enim hiemis habet ortum, quum mare, et terras tempestatibus turbat. Hunc romani iugulam vocant, eo quod sit armatus, vt gladius, stellarum luce terribilis, etc. GR.

Ib. Hic orion gladius. Ita impress., peius multo manuscr. o. Hic autem orion a gladio dictus est. GRIAL.

Ib. In nota Grialii fortasse legendum iugula pro incola. AREV.

10. Lucifer stella nitens. Plura hic leguntur in quibusdam libris, e tertio Etymologiar. huc accita, neque enim in vetustiorib. reperiuntur. GRIAL.

caelo, lucifer, qui mane oriebaris, et qui etiam in caelo super stellas Dei dicit se sedem positurum, et cadens de caelo confringitur.

12. Vesperus est stella occidentalis, noctem ducens. Hic solem occidentem sequitur, et tenebras succedentes praecedit. Hic autem Antichristi exprimit typum, qui tamquam vesper consurgit, ut ait Iob, super filios terrae, ut caecae noctis successu carnalium corda offuscet. Quod ideo auctore Deo fit, quia pro infidelitate praecedenti, qua renuerunt Christo credere, Antichristum suscipere meruerunt. c. 38. v. 32.

13. Cometes stella est, quae velut comas luminis ex se fundit. Haec, quum nascitur, aut regni mutationem fertur ostendere, aut bella, aut pestilentias surgere. De qua Prudentius ait: *Tristis cometa intercidit*. Et Lucanus: *Et terris minitantem regna cometem*. Et Virgilius: *Nec diri toties arsere cometae*. Genethliaci autem omnes stellas erraticas quibusdam temporibus cometas fieri dicunt, et prout cuique sunt motus, ita secunda, vel aduersa portendere.

14. Sirius stella est, quam vulgo canem appellant. Sirius quippe appellata propter flammae candorem, quod eiusmodi sit, ut praeter ceteris lucere videatur. Haec oriens mundum ardoris nimio calore incendit, et aestu suo fructus exurit. Interdum et morbo afficit corpora, corrumpens aerem flagrantia ignis. Ab hac enim stella dies caniculares nominantur, quoniam hi plus flagrant ardoribus, quam totius aestatis tempus.

CAPV T XXVII.

Vtrum sidera animam habeant.

1. Solet autem quaeri, ut ait sanctus Augustinus, vtrum sol, et

13. Cometes. *Totidem fere 3. Etymol. GRIAL.*

Ib. Intercidit: ita reposui ex Prudentio. Grialius *intercedit*, nonnulli mss. *incedit*. AREV.

14. Sirius quippe appellatur propter flammae candorem. *Rectissime, ut ne suspicio quidem vlla restet de emendatione loci libri 3. Etymolog. Arati in Tom. VII.*

terpres: Sirium autem stellam vocatam putant propter flammae candorem. GR.

Ib. Aestatis tempus: al. aestatis tempus xv. dies de iulio, et xv. de augusto. AREV.

Cap. XXVII. n. 1. Ut ait S. Augustinus. *Extremo libro secundo de Genes. ad literam*. GRIAL.

luna, et aliae stellae corpora sola sint, an habeant rectores quosdam spiritus suos. Et si habent, vtrum ab eis etiam vitaliter inspirentur, sicut animantur canes per animas animalium, an sola sine vlla permixtione praesentia. Et dum motus alicuius corporis sine anima esse non possit, stellae, quae cum tanto ordine, ac tanta ratione mouentur, vt in nullo prorsus aliquando cursus earum impediatur, vtrum animantes sint, et rationabiles videantur, non facile comprehendi potest.

Eccles. 1. 6.

2. Salomon autem, quum diceret de sole: *Gyrans gyrando vadit spiritus, et in circulos suos reuertitur*, ostendit, ipsum solem spiritum esse, et quod animal sit, et spiret, et vigeat, et annuos orbis suos cursu expleat, sicut et Poeta ait: *Interea magnum sol circumuoluitur annum*. Et alibi, *Lucentemque globum lunae, titaniaque astra - Spiritus intus alit*. Quapropter si corpora stellarum animas habent, quaerendum, quid futurae sint in resurrectione.

C A P V T XXVIII.

De nocte.

1. **A**mbrosium in libro Hexaameron legi dicentem: *Quaeritur, qualiter spatium aeris occupet umbra terrae efficiens nobis noctem, quum sol recedit a nobis, diemque obducit, quum inferiora axis septentrionalis illuminat. Omne enim corpus umbram facit, et naturaliter umbra corpori adhaeret, adeo vt etiam pictores umbras corporum, quae pinxerint, nitantur exprimere. Idque artis asserunt, non intermittere vim naturae.*

2. Ergo sicut in die quum a parte solis aliquod corpus hominis, vel arboris occurrit, ex ea parte, qua lumen repercutitur,

2. Quaerendum, quid futurae sint in resurr. Leguntur haec in mss. o. quae videntur sumpta e lib. x. de ciu. c. 29. GR.

Ib. In Vulgata: *Gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem, lustrans uniuersa in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos reuertitur*. Versus Virgilii primus extat lib. 2. Aeneid. v. 384., alii lib. 6. v. 724. Verba, Quapropter etc. absunt ab editione antiqua. Confer c. 5.

libri De ordine creaturarum. AREV.

Cap. XXVIII. n. 1. Ambrosium in libro Hexaameron: quarto c. 3. GRIAL.

2. Ad eum locum peruenerit, vbi occidere dicitur, ibi montium magnitudine a nobis separatur. Non sunt haec Ambrosii, sed Hygini verba superius c. 21. a nobis relata. GRIAL.

Ib. Sicque terrae obiectu a septentrionali parte obumbratur aer. Voces a

Umbra subsistit, sic quum, recedente die, sol ad eum locum pervenerit, ibi occidere dicitur, ibi montium magnitudine a nobis separatur, sicque terrae obiectu a septentrionali parte obumbratur aer, adeo, ut nobis noctem efficiat haec ipsa umbra terrarum.

CAPUT XXIX.

De tonitruo.

1. **T**onitrua autem ex fragore nubium generantur. Concepti enim intra sinum nubium ventorum spiritus versantur ibidem. Quumque vehementer sese erupturi eliserint, et virtutis suae mobilitate in quamlibet partem eruperint, magno concrepant murmure, et in morem exilientium de stabulis quadrigarum sonus fragoris eius ad aures nostras emittitur.

2. Alias autem tonitruum diuinae vocis superna est increpatio, siue clara praedicatio Sanctorum, quae clamore forti per totum orbem terrarum in auribus fidelium perstrepat, per quod possit culpam suam admonitus agnoscere mundus.

septentrionali parte addidit Isidorus, quae aptius collocarentur sic: Obumbratur aer a septentrionali parte, ne obici terra videretur a septentrionali parte. GRIAL.

Cap. XXIX. n. 1. Tonitrua. *Ambr. lib. 2. c. 4.* Neque enim firmamentum hoc potest sine aliquo rumpi fragore, aut penetrari. Vnde et de tonitribus, quae concepto intra sinum nubium spiritu, quum se vehementer erupturus eliserit, magno concrepant sonitu, ait Scriptura: firmans tonitrua. *Suspicio autem verba haec Isidori: et in morem exilientium de stabulis quadrigarum sonus fragoris eius ad*

aures nostras emittitur: *Desiderari apud Ambrosium, restituendaque ex hoc loco: ante illa verba ait Scriptura, ut parenthesi includantur, totusque locus ita legatur: Neque enim firmamentum hoc potest sine aliquo rumpi fragore, aut penetrari. Ideo et firmamentum dicitur, quod non sit inuolidum, neque remissum. Vnde et de tonitribus (quae concepto intra sinum nubium spiritu, quum se vehementer erupturus eliserit, magno concrepant sonitu, et in morem exilientium de stabulis quadrigarum sonus fragoris eius ad aures nostras emittitur) ait Scriptura. GRIAL.*

CAPVT XXX.

De fulminibus .

1. **A**iunt naturalium scrutatores causarum, quod ex collisione, atque attritu nubium fulgura generentur ad instar silicum duriorum: quos quum compulseris inuicem sibi, medius ex his ignis elabitur, vel quemadmodum, si lignum ligno teras, ignem emittit. Vnde et Papinius: *Fulguraque attritis quoties micuere procellis*. Hac itaque ratione, quum nubila inuicem in se fuerint collisa, illico fulmina mittuntur.

2. Dehinc sequuntur tonitrua: quae licet sonitu tardiora sint, praecedenti concussi luminis claritate, pariter tamen cum fulgure emittuntur. Sed eorum sonitus tardius penetrat aures, quam oculos splendor fulguris, ad instar securis arborem procul caedentis: cuius quidem ante cernis ictum, quam ad aures perueniat sonitus. Ergo nubium attritu fulmina nascuntur. Numquam enim sereno caelo fulgura micuerunt. Vnde et Virgilius: *Non alias caelo ceciderunt plura sereno - Fulgura*.

3. Fit enim fulmen nube, imbre, et vento. Nam quum ventus in nubibus vehementer agitatus est, sic incalescit, vt incendatur. Dehinc, vt praedictum est, fulgura, et tonitrua simul exprimuntur. Sed illud celerius videtur, quia clarum est. Hoc autem tardius ad aures peruenit. Post fulminis autem iactum ven-

Cáp. XXX. n. i. Aiunt naturalium scrutatores . . . perueniat sonitus. *Concinnauit haec ex Lucretii versibus hisce l. 6.* Fulgit item nubes, ignis quum semina multa - Excussere suo concursu, ceu lapidem si - Percutiat lapis, aut ferrum: nam tunc quoque lumen - Exilit, et claras scintillas dissipat ignis. - Sed tonitrum fit vti post auribus accipiamus - Fulgere, quam cernant oculi, quia semper ad aures, - Tardius adueniunt, quam visum, quae moueant res. - Id licet hinc etiam cognoscere, caedere siquem - Ancipiti videas ferro procul arboris auctum, - Ante fit, vt cernas ictum, quam plaga per aures - Det sonitum: sic fulgo-

rem quoque cernimus ante, - Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni, - E simili causa, et concursu natus eodem. GRIAL.

Ib. Compulseris: al. expulseris. Forte, compuleris. AREV.

2. Vnde et Virgilius. Non alias caelo ceciderunt plura sereno - Fulgura. *Ad quae verba Seruius:* Omen est (*inquit*) et in eo quod sereno caelo fulgura missa sunt, et in eo quod plura missa sunt. GRIAL.

Ib. Grialius, *tardiora sunt*. AREV.

Ib. Virgilii versus est 487 l. i. Georg. AR.

3. Post fulminis autem iact. *Ex eodem Lucretii loco*. GRIAL.

Ib. Alii, *erumpis violentia*. AREV.

torum erumpere violentiam, sicque furorem tempestatis, quem in nubibus conclusi agebant, exeuntes ad terras emittunt.

4. Lucretius autem dicit, fulmina ex minutis seminibus constare, ideo penetrabilia esse: ubicumque autem fulmen ceciderit, sulphuris odorem emittit. Virgilius: *Et late circum loca sulphure fumant*; et Lucanus: *Aethereoque nocens fumabit sulphure ferrum*.

5. In fulminibus Sanctorum accipiuntur miracula, claritate signorum, ac virtutum micantia, atque ad intima cordis peruenientia. Sublimia loca amplius sentire dicuntur ventorum, vel fulminis iniuriam, quam humilior terra. Vnde et Horatius: *Feriantque summos - Fulgura montes*. Nimis autem excelsiora loca a tempestatibus esse secunda, ut Olympus, qui celsitudine sua nec impetus ventorum, nec fulminum ictus sentit, quia nubes excedit.

CAPVT XXXI.

De Arcu.

1. Clemens romanus antistes, et martyr ita scribit: *Arcus enim in aere ex imagine solis hoc modo formatur. Dum enim sol in nubibus rarescentibus ex aduerso refulserit, radiosque suos directa linea humor in nubilo transfundens impresserit, fit repercussio splendoris eius in nubibus, e quibus fulgor emicans arcus speciem format. Sicut enim impressa cera annuli imaginem exprimit, sic nubes e contra ex rotunditate solis figuram sumentes, orbem efficiunt, et arcus effigiem fingunt. Apparet autem hic non semper, sed quum rarescunt nubila caeli. Nam rursus quum in se coeunt nubes, atque densantur, confestim arcus forma resoluitur. In nubium enim densitate arcus aerem in perfecto gyro complectitur. Denique sine sole, et*

4. Lucretius autem dicit. *Lib. 2. his verbis*: Perfacile est iam animi ratione exoluere nobis, - Quare fulmineus multo penetratior ignis, - Quam noster fluat e terris terrestribus ortus. - Dicere enim possis, caelestem fulminis ignem - Subtilem magis e paruis constare figuris. - Atque ideo transire foramina, quae nequit ignis - Noster hic, e lignis ortus, taedaque creatus. GR.

Ib. Virgilii versus est 698. l. 2. Aen. AR.

5. Fulgura montes. Ita omnes libri, ut et Horatiani quidam. GRIAL.

Cap. XXXI. n. 1. Clemens romanus... species eius formatur. Sunt haec *lib. 8. Recognitionum*, sed apparet, Isidorum alia interpretatione usum, ac dubitari posse, an ea, quae circumfertur, Ruffini sit. GRIAL.

nubibus numquam apparet arcus, quia ex typo radii solis species eius formatur.

2. Quadricolor enim est, et ex omnibus elementis in se rapit species. De caelo enim trahit igneum colorem, de aquis purpureum, de aere album, de terris colligit nigrum. Hic autem arcus, pro eo quod a sole resplendet in nubibus, Christi gloriam indicat in prophetis, ac doctoribus refulgentem. Alii ex duobus

2. Quadricolor enim est. *Tricolorum vult esse Aristoteles. Isidorum secutus est Beda. GRIAL.*

Ib. Post finem huius capituli in nonnullis mss. additur fragmentum magna ex parte allegoricum, quod ab Isidori stilo, et usu non abhorret. „ Arcus autem, qui in nubibus apparet, posuit eum Deus in testamentum inter se, et nos: quum autem Noe post diluuium egressus fuisset de arca, dixit ei Deus: *Ponam arcum meum in nubibus, et erit testamentum inter me, et te, et erit, quum apparuerit arcus meus, recordabor foederis mei, non adducam aquam diluuii ultra super terram.* Arcus autem quatuor colores habet, id est, igneum, purpureum, album, et nigrum. Igneum colorem trahit de caelo, purpureum de aqua, album de aere, nigrum de terra: hos quatuor colores trahit de vniuersis elementis mundi. Tres autem colores manifeste habet arcus, id est, purpureum, sulphureum, et igneum. Per hos tres colores tres sententias significat, duas, quae transierunt, praeteritas: tertiam, quae ventura est. Per purpureum colorem significat diluuium, per sulphureum significat ignem, qui venit super Sodomam: per igneum colorem significat ignem, qui venturus est in die Iudicii. Arcus, qui in nubibus apparet, quum radiat nubes ante solem, a magnitudine solis depingitur. Arcus autem, qui a sole resplendet in nubibus, Christi gloriam in prophetis, ac doctoribus refulgentem; et significantiam habent hi tres colores, id est, per igneum colorem Spiritum sanctum significant, ut in euangelio ait: *Ignem veni mittere super terram, ut ardeat.* Per album colorem castitatem si-

gnificat, per igneum colorem significat persecutionem carnis. Arcus autem, qui in nubibus apparet, quadraginta annis ante diem Iudicii visus non erit. Quicumque enim cum peccato viuit, mortuus est Deo, viuit diabolo. Si autem audierit euangelium Christi, et conuersus fuerit ad Deum, resurgit, et viuit cum Christo. Qui vero cum peccato suo moriuntur, vadunt in poenam, resurgunt ad mortem. Multi vero hic per-eunt putantes se diu viuere, ideo non corriguntur. Fallit illos spes sua, non viuit homo, quantum putat, non quantum sperat. Audite, ubi dicitur: *Non tardes conuerti ad Deum.* Dies malos habemus, quamdiu inter homines malos viuimus, testante Apostolo: *Videte, quomodo caute ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Tolle homines malos, et non erunt dies mali. Appetentes res alienas, adulteri, periuri, calumniatores, oppressores. Per homines malos sunt dies mali. Dies ergo malos habemus, quamdiu inter homines malos viuimus. Qui viuendo seculum vicerunt, Elias, et Enoch. Sexto die fecit Deus hominem ad imaginem suam. Inuenimus, sexto seculo venisse Dominum nostrum Iesum Christum, ut reformaretur homo ad imaginem Dei. Primum enim tempus tamquam primus dies ab Adam vsque ad Noe, secundum tempus tamquam secundus dies a Noe vsque ad Abraham, tertium tempus tamquam tertius dies ab Abraham vsque ad Dauid, quartum tempus tamquam quartus dies a Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, quintum tempus tamquam quintus dies a transmigra-

coloribus eius, id est, aquoso, et igneo, duo iudicia significari dixerunt. Vnum, per quod dudum impii perierunt in diluuiio, alterum, per quod postmodum peccatores cremandi sunt in inferno.

CAPVT XXXII.

De nubibus.

1. **N**otandum est ex libro Iob, quod cogitur aer iste visibilis, vt conglobetur: conglobatus autem in nubes vertitur. Sic ipse dicit: *Subito aer cogitur in nubibus, et ventus transiens fugabit eas.* Iob. 37. 21. Et Virgilius: *Consurgunt venti, atque in nubem cogitur aer.* Nubes autem sancti praedicatores intelliguntur, qui verbi diuini pluuiam credentibus fundunt.

2. Aer autem iste inanis, et tenuis, vacuas hominum mentes, vagasque significat, qui tamen densatus in nubes vertitur, quia collectae ab inanitate fidelium mentes fide solidantur. Et sicut ex aere inani fiunt nubes pluuiiales, sic ad fidem de mundi vanitate colliguntur sancti praedicatores. Nubes autem dictae, quod aethera obtegant, vnde et *nuptae* dicuntur, quod vultus suos velent. Vnde et *Neptunus*, quod nube, et mari terram tegat.

tionem Babylonis (vsque ad praedicationem Ioannis). Sextum tempus tamquam sextus dies, qui modo agitur vsque ad finem. Si sextus dies agitur, videte, quid habeat titulus *in die ante sabbatum, quando fundata est terra*. Iam audiamus ipsum psalmum: ipsum interrogemus: quomodo fundata est terra, nec in Genesi sic legimus. Quando ergo fundata est terra nisi *cum sit (sic) cum lectum est* modo in Apostolo: *Sic tamen state in fide stabiles*, vt omnes, qui credunt per vniuersam terram. Tunc fit homo ad imaginem Dei: quod significat sextus dies ille de Genesi, et quomodo

illum fecit Deus, quomodo fundata est terra. Christus venit, vt fundaretur terra; fundamentum enim nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est, Christus Iesus. De illo ergo cantat psalmus *Dominus regnauit, decorem induit etc.*, . Verba, *Quicumque enim cum peccato*, et seqq. vsque ad finem ad alium locum videntur pertinere, neque satis sunt integra. AREV.

Cap. XXXII. n. 1. *Vid. lib. XIII. Etymolog. c. 7. GRIAL.*

Ib. Apud Iobum, *cogetur in nubes*: atque ita fortasse hoc loco reponendum. Versus Virgillii est 20. lib. 5. *Aeneid. AR.*

CAPVT XXXIII.

De pluuiis.

c. 9. v. 6.

1. **L**egitur in Amos propheta: *Qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terrae*. Aquae enim amarissimae maris vaporis subtili calore aereo suspenduntur, instar medicinalis cucurbitae, quae calore superioris circuli humorem, et sanguinem sursum trahit. Huiusmodi itaque ratione aquae maris per tenuissimos vapores in aere suspensae paulatim concrescunt, ibique igne solis decoctae in dulcem pluuiarum saporem vertuntur.

2. Dehinc graescente nube, modo vi expressae ventorum, modo solis calore dissolutae, in terrae faciem asperguntur. A nubibus ergo rapiuntur aquae maris, et iterum ab ipsis redduntur in terras. Sed, sicut diximus, ut dulces possint esse in pluuiis, coquuntur igne solis. Alii autem dicunt, non tantummodo aquis maris nubes concrescere, sed etiam exhalantis terrae vaporibus nebulas adolescere, quibus densatis, coactisque nubes altius surgere, atque iisdem labentibus pluuias effundere.

3. Nubes autem, ut praediximus, apostoli significantur, atque doctores. Pluuiiae ergo nubium eloquia sunt apostolorum, quae quasi guttatim, id est, sententialiter veniunt, sed abundantius doctrinae fecunditatem infundunt.

CAPVT XXXIV.

De niue.

1. **A**it Ambrosius, quod plerumque glacialibus ventorum flatibus rigentes aquae solidantur in niuem, et rupto aere nix funditur.

Cap. XXXIII. n. 1. Instar medicinalis cucurbitae. Ex Ambr. lib. 2. c. 3. GR.

3. Pro sententialiter alii impressi sensualiter. AREV.

Cap. XXXIV. n. 1. Ait Ambros. . . . nix

funditur. Lib. 2. c. 4. GRIAL.

Ib. Alii, nix funditur super faciem terrae. Nix autem significat blandimenta iustorum in die iudicii, ut est illud, Et vestimenta eius alba, sicut nix. AR.

CAP.

CAPVT XXXV.

De grandine.

1. **S**imili quoque ratione grandinum coagulatio fit. Aquae enim nubium rigore ventorum stringuntur in glaciem, atque durescunt. Dehinc glacies ipsa partim fragore ventorum comminuta in fragmina, partim solis vapore resoluta, frustatim ad terras elabitur. Quod autem rotunda videtur, hoc solis calor efficit, et mora refrigerantis aeris, dum per longum spatium a nubibus vsque ad terras decurrit.

2. Figuraliter namque grando perfidiae duritia est, torpore malitiae frigida. Nix. autem homines increduli sunt, frigidissimi, atque pigri, et in infima torpore mentis depressi. Item alio intellectu niues sunt homines dilectione frigentes, qui etsi existant candidi puritate baptismatis, non feruent spiritu charitatis.

CAPVT XXXVI.

De ventis.

1. **V**entus est aer commotus, et agitated, approbante Lucretio, *Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer*. Quod etiam in loco tranquillissimo, et ab omnibus ventis quieto breui flabello approbari potest, quo etiam muscas abigentes, aerem commouemus, flatumque sentimus. Quod quum euenerit occultiori quodam motu caelestium, vel terrenorum corporum per magnum spatium mundi, ventus vocatur, ex diuersis partibus caeli nomina etiam diuersa sortitus.

2. Quidam autem aiunt, eo quod ex aquis aer, ex aere venti nascuntur. Clemens autem dicit, eo quod montes excelsi certis quibusdam habentur in locis, et ex his velut compressus, et coan-

Cap. XXXVI. n. 1. Approbante Lucretio: Ventus enim f. v. e. a. p. a. *Versus ex lib. 6. quae sententia fuit quoque Anaximandri, et Stoicor., quos reprehendit*

Tom. VII.

Aristoteles. GRIAL.

2. Clemens autem, eo quod montes... incanduerint. *Verba sunt Clementis. GRIAL.*

G

gustatus aer ordinatione Dei cogatur, et exprimatur in ventos, quorum inspiramine et fructus germen concipiat, aestiusque ardor temperiem sumat, quum pleiades ignitae solis ardoribus incanduerint.

3. Venti autem interdum angelorum intelliguntur spiritus, qui a secretis Dei ad salutem humani generis per vniuersum mundum mittuntur. Item nonnumquam venti incentores spiritus poni solent, pro eo quod malae suggestionis flatu ad terrena desideria iniquorum corda succendunt, secundum quod scriptum est: *Tob. 27. 21. let eum: ventus urens.*

CAP V T XXXVII.

De nominibus ventorum.

1. **P**rimus ventorum cardinalis septentrio, frigidus, et niualis, fiat rectus ab axe, et facit arida frigora, et siccas nubes: hic et apactias. Circius, qui et thrascias, hic a dextris septentrionis intonans, facit niues, et grandinum coagulationes. Aquilo ventus, qui et boreas vocatur, ex alto flans, gelidus, atque siccus, et sine pluuia; qui non discutit nubes, sed stringit: vnde et non immerito diaboli formam induit, qui iniquitatis frigore gentilium corda constringit.

2. Secundus ventorum cardinalis subsolanus, qui et apeliotes. Hic ab ortu solis intonat, et est temperatus. Vulturius ipse, qui et caecias vocatur, dexterio subsolani. Hic dissoluit cuncta, atque desiccatur. Eurus, ex sinistro latere veniens subsolani, Orientem nubibus irrigat.

3. Tertius ventorum auster, plagae meridiana cardinalis, qui et notus, ex humili flans, humidus, calidus, atque fulmineus, generans largas nubes, et pluuias laetissimas, soluens etiam flores. Euroauster, calidus ventus, a dextris intonat austri. Libonotus, vel austroafricanus ventus est temperatus, calidus a sinistris austri spirans.

Cap. XXXVII. n. 1. Primus ventor. cardinal. Quatuor, quos hic cardinales vocat, lib. 13. Etymolog. principales appellat. Nam cardinales illic duos tantum nominat septentrionem, et austrum, ne-

que a septentrione illic, sed ab Oriente incipit. Vid. Plin. lib. 2. cap. 27. GR.

3. Libonotus. Mendose libri a. etiam Bedae, euronotus. Idem etiam euronotus, qui et euroauster. GRIAL.

Fig. I.
pag. 10.

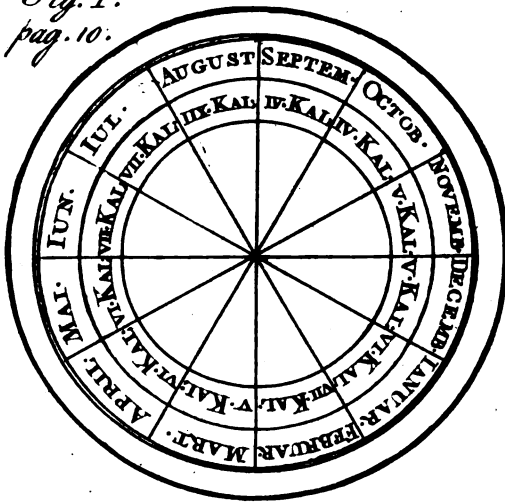

Fig. II.
pag. 14.

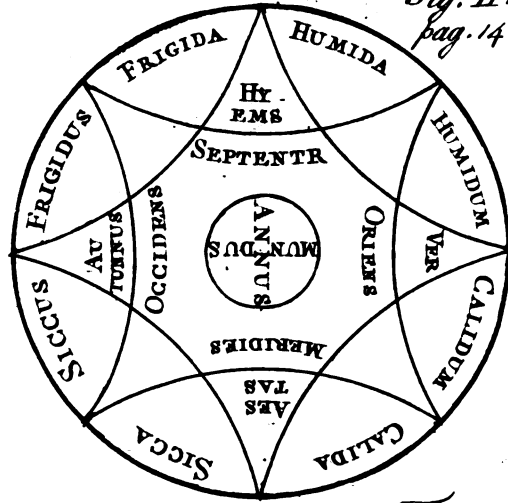

Fig. III.
pag. 17.

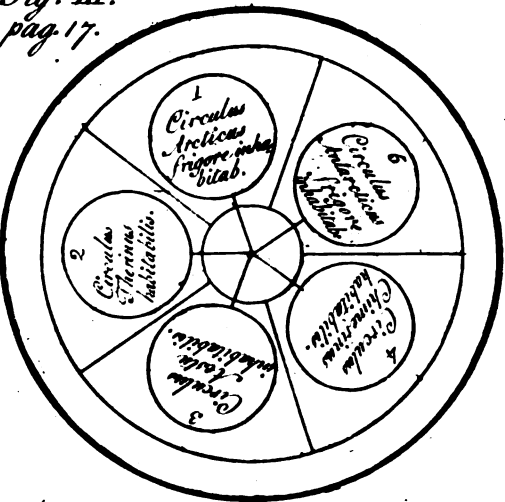

Fig. IV.
pag. 19.

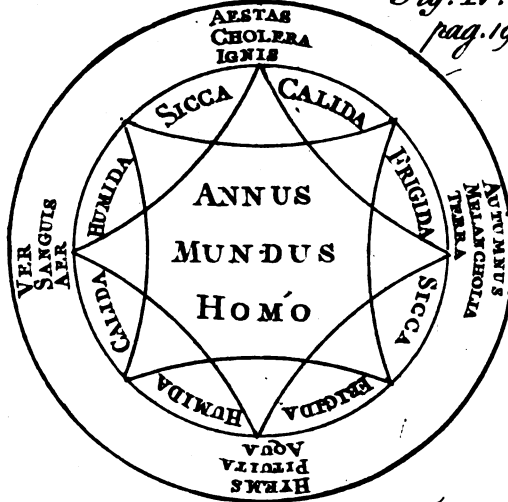

Fig. VI.
pag. 51.

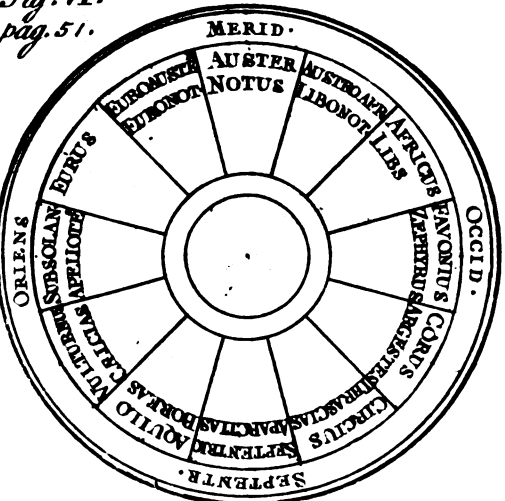
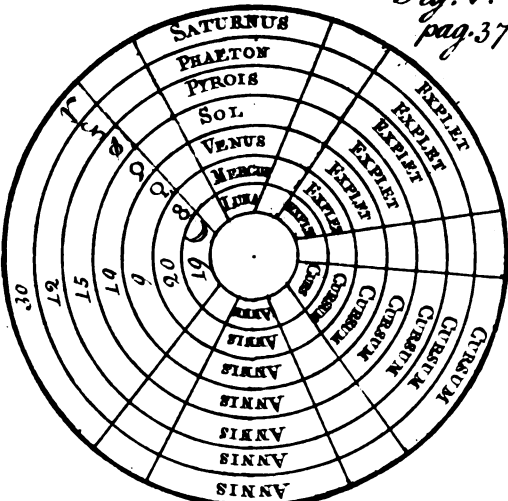

Fig. V.
pag. 37.

4. Quartus est cardinalis zephyrus, qui et fauonius, ab Occidente interiori flans. Iste hiemis rigorem gratissima vice relaxat, flores producit. Africus, qui dicitur lips ex zephyri dextro latere intonans: hic generat tempestates, et pluuias, et facit nubium collisiones, et sonitus tonitruorum, et crebrescentium fulgurum visus, et fulminum impulsus. Corus, qui et argestes, ex sinistra parte fauonii spirans, eo flante, in Oriente nubila sunt, in India serena (*fig. 6.*).

5. Quosdam autem Tranquillus proprios locorum flatus propriis appellat vocabulis, quo ex numero sunt, in Syria syrus, carbasus in Cilicia, in Propontide thracidas, in Attica sciron, in Galaeia circius, in Hispania sucronensis. Sunt praeterea quidam innumerabiles ex fluminibus, aut stagnis, aut finibus nominati. Duo sunt tamen extra hos vbique spiritus magis, quam venti, aura, et altanus.

5. In Propontide iracidas. *Ita mss. o. iracidas impress. nisi forte thrascias, qui supra idem cum circio.* GRIAL.

Ib. Aura, et altanus. *Vid. Seru. et Plin. lib. 2. c. 14. Versus, qui de his ventis in excusis libris corruptissimi feruntur, a manuscr. absunt, in ouetensi goth. separati ab hoc opere leguntur prope integri, quos, quia non prorsus inellegantes, et antiquiores Isidoro visi sunt, proponendos putauimus: sunt autem hi: Versus de ventis:* Quatuor a quadro consurgunt limite venti. - Hos circumgemini dextra, laeuaque iugantur: - Atque ita bissono circumdant flamine mundum. - Primus aparcias, alto qui spirat ab axe: - Huic nomen nostra e lingua septemtrio fixit. - Circius huic dexter gelido circumtonat antro: - Thrasciam graii propria dixere loquela. - Huic laeuus boreus glaciali turbine mugit: - Frigidus hic aquilo nostris vocitatur in oris. - At subsolanus flat rectus solis ab ortu: - Graecus apelioten apto quem nomine signat. - Huic at vulturnus dextra de parte leuatur: - Attica caeciam graiis quem litora signant. - Nubifero flatu leuigatas irrigat auras, - Dorica quem simili designat nomine lingua. - At notus e medio solis dat flamina cursu: - Austrum rite vocant, quia nubila flatibus haurit. - Euronotus cui dexter

adest, quem nomine mixto, - Euroaustrium latia dixerunt voce latini. - Libonotus laeuam calidis adtaminat auris: - Aestibus immensis ardens austroafricus hic est. - Solis ab occasu zephyri tuba florea seruat, - Ex itala nomen cui fixum est voce fauoni. - Huic dextram tangit dictus lips attide lingua: - Africus hic propria veniens regione vocatur. - At tu, core, fremis zephyri de parte sinistra: - Argesten graio vocitarunt ore camoenae. GRIAL.

Ib. Grialius in textu *thracidas*, in not. *iracidas*. Quid sentiendum sit de versibus De ventis, quos Grialius in not. profert, dixi in Isidorianis cap. 76. n. 20. et 21. Nunc varias lectiones exhibebo ex codice Vaticano Ottoboniano 6. p. 25. vbi rubrica est, *versus ventorum*, et ex Albanio. Vers. 1. *limine pro limite*. v. 4. *altus pro alto*: v. 5. *Huic nostra nomen lingua septemtrio fixit*, in Bignaeana editione *finxit pro fixit*, atque ita etiam nonnulli mss. habent: v. 6. *hunc dextro*, vel *huic dextra pro huic dexter*: v. 10. *medio flat rectus pro flat rectus solis*: v. 13. *litera signat pro litora signant*: v. 14. *Nubifero flatu laeuum laeuus irrigat eurus*: v. 20. *adnominat pro adtaminat*: v. 23. *huic dextra mugit pro huic dextram tangit*. AREV.

CAPVT XXXVIII.

De signis tempestatis, vel serenitatis.

Nabum. 1. 3. 1. **T**empestas turbo est diuini iudicii, sicut Propheta ait: *Deus, in tempestate, et turbine viae eius*. Serenitas autem gaudium est lucis aeternae. Signa autem tempestatum nauigantibus Tranquillus in Pratis sic dicit: *Mutatio tempestatis expectanda est in asperius, quum in nocturna nauigatione scintillat ad remos, et gubernacula aqua. In austrum venti mutatio est, quum lulligines, hirundinesue volant, aut quum delphini totos se saltibus ostendunt, et caudis aquam feriunt. Nam semper inde ventus oritur, quo illi feruntur. Nec mirum est, muta animalia diuinare sub gurgite. Semper enim incipientis aurae motu aquae inclinantur, quam permutationem maris primi undarum incolae sentiunt. Itaque propter impetum pugnant: siue metu, ne deferantur in litora: siue natura, ne auersorum ceruices unda praecipitet. Quid ergo? Delphini tantum hanc iniuriam timent? Imo et ceteri pisces. Sed hi tantum apparent, quia exiliunt.*

2. Item Varro dicit, signum esse tempestatis, dum de parte aquilonis fulgurat, et dum de parte euri intonat. Nigidius quoque ait: *Luna si summo corniculo maculas nigras habuerit in primis partibus mensis, imbres fore; si in medio, tunc quum plena sint in ea cornicula, serenitatem. Certe si rubet, quasi aurum, ventos ostendit. Fit enim ventus ex aeris densitate, densitate obducta sol, et luna rubescunt. Item si cornua eius tecta fuerint nebula, tempestas futura est.*

Cap. XXXVIII. n. 1. Tranquillus in Pratis sic dicit: *al. Tranquillis in Portis, al. Tranquillis in Pratis, al. Tranquillus in partes. Legerem, Tranquillo in portu sic discas, nisi Tranquilli in cap. de ventis meminisset, et quosdam graecorum libros suos λεμνάας, hoc est, Prata inscripsisse, diceret in praefatione Plinius. GRIAL.*

2. Dum de parte aquilonis fulg. Virgil. At Boreae de parte trucidis quum fulminat, et quum - Eurique, zephyrique

tonat domus, omnia plenis. - Rura nantant fossis. GRIAL.

Ib. Nigidius quoque . . . carebunt. Verba sunt interpretis Arati, e quo sunt multa restituta; nam mendosissima in omnibus libris erant. Sed eadem longe elegantius Maro, Luna reuertentes quum primum colligit ignes: - Si nigrum obscuro, etc. GRIAL.

Ib. Si cornua eius tecta fuerint nebula. Ita mss. o., tetra fuerint apud Arati interpretem. GRIAL.

3. Aratus autem dicit, si aquilonium cornu lunae sit correctius, aquilonem imminere. Item si cornu australe sit erectius, notum imminere. Quarta autem luna futurarum index certissima habetur aurarum. Vnde et Virgilius dicit: *Sin ortu in quarto, namque is certissimus auctor, - Pura, neque obtusis per caelum cornibus ibit, - Totus et ille dies, et qui nascentur ab illis, - Exactum ad mensem pluuiæ, ventisque carebunt.*

4. Item idem Virgilius dicit, si sol in ortu suo maculosus sit, atque sub nube latens, aut si dimidia parte apparuerit, imbres futuros. Item Varro ait, si exoriens concavus videbitur, ita ut in medio fulgeat, et radios faciat partim ad austrum, partim ad aquilonem, tempestatem humidam, et ventosam.

5. Item idem, si sol, inquit, rubeat in occasu, sincerus fere dies erit: si palleat, tempestates significat. Nigidius quoque, si pallidus, inquit, sol in nigras nubes occidat, aquilonem ventum significat. Item Dominus in euangelio: *Si facto, inquit, vespere rubicundum fuerit caelum, mane serenum erit. Si mane rutilat triste caelum, tempestas futura erit, et quum auster ventus flauerit, aestus erit.*

CAPVT XXXIX.

De pestilentia.

Pestilentia est morbus late vagans, et contagio suo, quaeque tetigerit, polluens. Haec enim aegritudo non habet spatium temporis, quo aut vita speretur, aut mors; sed repentinus languor simul cum morte venit. Quae sit vero causa huius pestilentiae,

1b. Futura est: alii addunt, et quum auster ventus flauerit, aestus erit: quod alii in fine capitis exhibent. AR.

3. Si aquilonium cornu lunae sit correctius, aquilonem imminere. Item si cornu australe sit erectius. Ita constanter omnes libri, et apud Arati interpr. Cur autem luna vel erecta, vel prona videri soleat, vid. Bed. c. 24. lib. de natur. rer. edit. 2. GRIAL.

1b. Versus Virgillii sunt 432. et seqq. lib. 1. Georg. AREV.

4. Si sol in ortu suo maculosus...

tempestatem significat. Verba sunt elusdem interpretis. GRIAL.

5. Rubeat in occasu. Voces in occasu deerant in omnibus nostris libris. GRIAL.

1b. Sincerus fere. Vox fere non est in Arati interprete, legitur vero in omnibus nostris libris. GRIAL.

Cap. XXXIX. n. 1. Quidam dixerunt. Clementem significat lib. 8. Recogn. cuius haec sunt verba, Quando pro peccatis - et cetera animantia. GRIAL.

1b. Quaeque: hoc est, quaecumque,

quidam dixerunt, quando pro peccatis hominum plaga, et correctio terris iniicitur, tunc aliqua ex causa, id est, aut siccitatis, aut caloris vi, aut pluuiarum intemperantia aer corrumpitur. Sicque naturalis ordinis perturbata temperie, inficiuntur elementa, et fit corruptio aeris, et aura pestilens, et oritur pernicies, et corruptelae vitium in homines, et cetera animantia. Vnde et Virgilius: *Corrupto caeli tractu, miserandaque venit - Arboribusque, satisque lues.*

2. Item alii aiunt, pestifera semina rerum multa ferri in aërem, atque suspendi, et in externas caeli partes aut ventis, aut nubibus transportari. Deinde quacumque feruntur, aut cadunt per loca, et germina cuncta ad animalium necem corrumpunt; aut suspensa manent in aëre, et quum spirantes auras, illa quoque in corpus pariter absorbemus: atque inde languescens morbo corpus, aut ulceribus tetris, aut percussione subita exanimatur. Sicut enim caeli nouitate, vel aquarum corpora aduenientium tentari consueuerunt, adeo ut morbum concipiant, ita etiam aer corruptus ex aliis caeli partibus veniens, subita clade corpus corrumpit, atque repente vitam extinguit.

vti apud alios, et apud ipsum Isidorum alibi. Nonnulli habent, *pene omnia quae*, alii solum, *quae*. Versus Virgilii sunt 138. et seq. lib. 3. Aeneid. AREV.

2. Item alii aiunt, pestifera semina rerum. *Operae pretium, quibus ex verbis Lucretii, quae restant huius capituli, conflari, inspicere. Is igitur ita lib. 6. Primum multarum semina rerum - Esse supra docui, quae sint vitalia nobis, - Et contra quae sint morbo, mortique, necesse est - Multa volare ea, quom casu sunt forte coorta, - Et perturbarunt caelum: fit morbidus aer. - Atque ea vis omnis morborum, pestilientiaque - Aut extrinsecus, ut nubes, nebulaeque superne - Per caelum veniunt, aut ipsa saepe coorta - De terra surgunt: vbi putrorem humida nacta est - Intempestiuus pluuiisque, et solibus icta. - Nonne vides etiam caeli nouitate, et aquarum - Tentari procul, a patria quicumque, domoque - Ad-*

ueniunt, ideo quia longe discrepat aër? *Et paulo post: Proinde vbi se caelum, quod nobis forte alienum est, - Commouet, atque aer inimicus serpere coepit: - Ut nebula, ac nubes paulatim repit, et omne, - Qua graditur, conturbat, et immutare coactat. - Fit quoque, ut in nostrum quom venit denique caelum, - Corruptat, reddatque sui simile, atque alienum. - Haec igitur subito clades noua, pestilentiaque - Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas, - Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus, - Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso. - Et quom spirantes mistas hinc ducimus auras, - Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est. GRIAL.*

Ib. Spirantes: reponendum videtur spiramus, aut cum Lucretii versibus citatis, quum spirantes ducimus auras. AR.

CAPVT XL.

De oceano.

1. **C**ur oceanus in se reciprocis aestibus reuertatur, quidam aiunt, in profundis oceani esse quosdam meatus ventorum, veluti mundi nares, per quas emissi anhelitus, vel retracti, alterno accessu, recessuque, nunc euaporante spiritu efflent maria, nunc retrahente reducant. Quidam autem volunt, cum augmento lunari crescere oceanum, et tamquam eius quibusdam spirationibus retrorsum trahatur, et iterum eiusdem impulsu, ac retractu, in mensuram propriam refundatur.

2. Alii quoque oceani vndis ali sidera dicunt, solemque de oceano aquam haurire ignibus suis, et circum omnia sidera fundere, vt ea temperet, quia sunt ignea. Vnde dicunt, quia, quum haurit vndas, erigit oceanum. Sed vtrum ventorum spiritu aquae erigantur, an lunari cursu increscant, an sole trahente decrescant, hoc soli Deo cognitum est, cuius et opus mundus est, solique omnis mundi ratio nota est.

3. Oceani autem magnitudo incomparabilis, et intransmeabilis latitudo perhibetur. Quod etiam Clemens, discipulus apostolorum, visus est indicare, quum dicit: *Oceanus intransmeabilis est, et hi, qui ultra eum sunt mundi*. Philosophi autem aiunt, quod post oceanum terra nulla sit, sed solo denso aere nubium conti-

Cap. XL. n. 1. Quidam aiunt, in profundis oceani esse quosdam meatus. *Plato in Phaedone*. GRIAL.

Ib. Efflent maria, nunc retrahente reducant. *F.* effluent m. n. r. reducantur. *Ita enim paulo post retrorsum trahi, et refundi dicet, nisi ad nares referri mauis*. GRIAL.

Ib. Quidam autem volunt... cum augmento lunari refundatur. *Verba sunt Ambrosii lib. 4. in fine capitis 7.* GR.

Ib. Quidam etc. Alii, „ quidam philosophi mundum, vt refert Solinus, ex quatuor elementis, quasi quoddam animal esse dicunt concretum, mouerique quodam spirite, et sicut in corporibus

nostris respirandi habetur commercium, ita in profundis oceani esse quosdam meatus repletos spiritu ventorum, veluti mundi nares etc., Post volunt nonnulli addunt, vt ait Ambrosius. AREV.

2. Alii oceani vndis ali dixerunt sidera. *Vid. sup. cap. 15.* GRIAL.

3. Quod Clemens, apostolorum discipulus, auctor fuerit librorum Recognitionum, iam olim negarunt S. Athanasius, Eusebius, et alii. Nonnulli tamen, vt S. Epiphanius, et Rufinus, opus illud a S. Clemente scriptum fuisse existimant, sed ab haereticis corruptum. Lucani versus sunt 623. et seqq. lib. 5. Grialius mendose tenere pro teneri. AR.

neatur mare, sicut et terra subterius, ideo et Lucanus: *Quum mare conuoluit gentes, quum litora Tethys - Noluit ulla pati, caelo contenta teneri: - Tunc quoque tanta malis moles creuisset in astra, - Ni superum rector pressisset nubibus undas.*

CAPVT XLI.

Cur mare non crescat.

1. **C**ur mare maius non fiat, ac tantis fluuiorum copiis nullatenus crescat, Clemens episcopus dicit, eoquod naturaliter salsa aqua fluentum dulce in se receptum consumat, eoque fit, vt illud salsum maris elementum quantascumque recipit copias aquarum, nihilominus exhauriat. Adde etiam, quod venti rapiunt, et vapor, calorque solis assumit. Denique videmus, lacus, multasque lacunas paruo sub momenti spatio ventorum flatibus, solisque ardore consumi. Salomon autem dicit: *Ad locum, unde exeunt flumina, reuertuntur.*

Eccles. 1. 7.

2. Ex quo intelligitur, mare ideo non crescere, quod etiam per quosdam occultos profundi meatus aquae reuolutae ad fontes suos refluant, et solito cursu per suos amnes recurrant. Mare autem propterea factum est, vt omnium cursus fluuiorum recipiat. Cuius quum sit altitudo diuersa, indiscreta tamen dorsi eius aequalitas. Vnde *aequor* appellatum creditur, quod superficies eius aequalis sit. Physici autem dicunt, mare altius esse terris.

CAPVT XLII.

Quare mare salsam habeat aquam.

1. **R**ursus Ambrosius doctor docuit, dicens, *Mare iccirco dicunt vete-*

Cap. XLI. n. 1. Clemens episcopus dicit, *lib. 8. Recognit.* GRIAL.

Ib. Adde etiam, quod venti rapiunt. *Lucretius.* Praeterea magnam sol partem detrahit aestu. *Et mox,* Tum porro venti magnam quoque tollere partem - Hu-

moris possunt etc. GRIAL.

Ib. Lacus, multasque lacunas. *Lucretii verbis luisse videtur:* Multosque lacus, multasque lacunas. GRIAL.

Cap. XLII. n. 1. Rursus Ambrosius ... impotabile sit, *lib. 2. c. 3.* GR.

veteres salsas, atque amaras habere aquas pro eo, quod ea, quae ex diuersis fluuiis in id influunt, solis ardore, ac ventorum flatibus absumantur, tantumque diurno vapore consumi, quantum per singulos dies ex omnibus annium cursibus in ipsum inuehitur. Quod etiam solis ratione fieri perhibetur, qui, quod purum, ac leue est, ad se rapit: quod vero graue, ac terrenum, relinquit, quod etiam amarum, et impotabile sit.

CAPVT XLIII.

De Nilo.

1. **A**egyptus aeris calorem, semperque solem habet: numquam imbres, vel nubes recipit, cuius loca Nilus fluuius aestatis tempore inundat, quo pro pluuiis vtuntur. Oritur enim fluuius idem inter austrum, et ortum. Etesiarum autem flatus a zephyri parte, id est, ab occiduo flat, et habet certum tempus. Nascuntur enim mense maio, quarum flatus initio languens est, sed per dies augescit.

2. Nam flant ab hora sexta in decimam. Harum igitur flatu resistente vndis, oppositisque etiam ostiis eius, quibus in mare influit, arenarum cumulis, Nili fluctus intumescunt, ac retro reuerti coguntur. Sicque aquae erumpentes propelluntur in austrum. Quibus congestis Nilus in Aegyptum erumpit. Quiescentibus quoque etesiis, ruptisque arenarum cumulis, rursus in suum alueum redit fluuius.

CAPVT XLIV.

De nominibus maris, et fluminum.

1. **I**n Pratis Tranquillus sic asserit dicens, *Externum mare oceanus est, internum, quod ex oceano fluit, superum, et inferum, qui-*

Ib. Ac ventorum flatibus. Haec verba non sunt Ambrosii: sed veluti ex praecedenti capite repetita. GR.

Ib. Quod etiam solis ratione. Hoc est, solertia, et iudicio, et discernendi quadam vi. Ita enim Ambrosius: quod ex solis quadam diiudicatione fieri perhibetur. GRIAL.

Tom. VII.

Cap. XLIII. n. 1. Totius capitis sententia sumpta e Lucretii ead. de re elegantissimis versibus lib. 6. Nilus in aestate crescit, etc. Sed verba Lucretii (quibus libenter uti solet) hoc loco data opera fugisse videtur. GRIAL.

Cap. XLIV. n. 1. De hoc capite, quod nunc primum prodit, nonnulla obser-

H

bus Italia alluitur. Ex his superum adriaticum dicitur, et tuscum inferum.

2. *Fretum* angustum, quasi feruens mare, ut siculum, et gadtanum. *Aestuaria* sunt omnia, per quae mare vicissim tum accedit, tum recedit, *Altum* proprie mare profundum. *Vada*, quibus in mari potest stari, quae Virgilius *breuia* appellat, quae eadem graeci *brachya*.

3. *Sinus* maiores recessus maris dicuntur, ut Caspius, Arabicus, Indicus. Minores autem *anguli*, ut Paestanus, Amyclanus, et ceteri similes. *Flustra* motus maris sine tempestate fluctuantis. Naeuius in bello punico sic ait: *Onerariae onustae stabant in flustris*, ac si diceret *in salo*.

4. *Moles*, quae eminent, et procurrunt mari. De quibus Pacuvius: *Omnes latebras sublata mole obtrusas*. *Sinus caecus fluctus* tumens, necdum tamen canus. De quo Atta in Togatis sic ait:

uau in Isidorianis cap. 76. num. xi. Collatis inter se multis, ac variis mss. scripturam, quae optima visa est, seligi. Pro *in Pratis* alii habent *in annalibus libris patrum*. Vide not. ad cap. 38. num. 1. Fabricius Biblioth. latin. lib. 2. cap. 24. n. 6. putat, legendum in *Variis*: nam Suetonii Tranquilli opus *De rebus variis* laudant Seruius, et Carisius: sed non improbat, quod Suetonius libros suos de rebus variis *Prata* inscripserit, ut Grialius existimat. Minus vero probat, quod alii reponunt in *Parergis*, vel in *Arateis*. Pro *externum* alii exhibent *extremum*. Pro *superum*, et *inferum* alii *supernum*, et *infernum*. AREVALVS.

2. Festus, *Aestuaria sunt omnia, quae mare etc.* Ex coniectura rescripsi *vada*: nam in mss. erat *vaga*, aut *vuaga*. Seneca in Agamenn. v. 572. *Has inopis vndae breuia comminuunt vada*. Virgilius 1. Aeneid. v. 115. *In breuia, et syrtes*. AREV.

3. *Paestanus*: ita edendum colligo ex Cicerone ad Attic. ep. 6. lib. 16. *Duo sinus fuerunt, quos transmitti oportuit, Paestanus, et Vibonensis*. In mss. erat *Pertanus*. Paestum olim vrbs, nunc

vicus est Lucaniae. In nonnullis mss. erat *Amyclanus fluctuantes*. Omisi *fluctuantes*, quia deest haec vox in vatic. Palat. 1448. Alioquin conici posset, *Amyclanus, seu Fundanus*. In cod. Albanio, *Amyclanus, et certi similes*. De sinu Amyclano, qui et Fundanus dicitur, Plinius lib. 14. cap. 16. Quod autem *angulus* pro sinu maris accipiat, constat ex Catone apud Carisium lib. 2. pag. 185. Putsch. *Mare velis florere videres ultra angulum gallicum*. De *flustro*, seu *flustris* Festus, et Tertullianus de Pallio cap. 2. Sed Festus *flustra* ait esse, quum in mari fluctus non mouetur. Pro *flustra* alii mss. Isidori habent *flustrum*, et *stabunt* pro *stabant*. Codex Alban. *Onerariae, et oneratae stabant etc.* AREVALVS.

4. Alii, *sub laeta mole abstrusas*: fortassis *sub lata*. Ex hac *molis* significatione ortum videtur vocabulum hispanum *muelle* de molibus, quae in portibus ad reprimendos fluctus extruuntur. Vox *sinus* hoc loco, nescio, quid sit. Libenter legerem: *obtrusas in sinu*, vel *obtrusas sinu*. *Caecus fluctus etc.* Fluctus caeci hac eadem significatione alii etiam meminerunt, Sisennas apud No-

Pro populo fluctus caecos faciunt per discordiam . Et Augustus inquit , Nos venimus Neapolim fluctu quidem caeco .

5. *Litus* , quidquid aqua alluit . *Flumen* omnis humor , qui vel modice fluit . *Torrents* fluuius , qui pluuiam crescit , siccitate torrescit : de quo Pacuuius : *Flammeo vapore torrens terrae . Ostia* exitus fluminum in mare . *Tollae* aquarum proiectus , quales sunt in Aniene flumine quammaxime praecipites .

CAPUT XLV.

De positione terrae .

1. **Q**ualiter terra super aerem fundata libratu credatur stare ponderibus , sic dicit Ambrosius : *De terrae autem qualitate , siue positione sufficiat secundum scripturam Iob sciendum , quia suspendit terram in nihilo . Philosophi quoque similiter opinantur , aere denso terram sustineri , et quasi spongiam mole sua immobilem pendere , sicque ut aequali motu hinc , atque inde , veluti alarum suffulta remigiis , ex omni parte librata propendeat , nec in partem possit inclinari alteram .*

2. *Verumtamen utrum densitate aeris sustineatur , an super aquam* Ps. 135. 6. *pendeat , quia scribitur , Qui fundauit terram super aquas : vel quomodo aer mollis tantam molem possit sustentare terrenam , aut si super aquas est tam immane pondus , quomodo non demergatur , aut quomodo aequitatis libram teneat , ne in alteram partem propensa incumbat : hoc nulli mortalium scire fas est , nec nobis discutere , aut perscrutari licet cuiquam tantam diuinae artis excellentiam , dum constet , eam lege maiestatis Dei aut super aquas , aut super nubes stabilem permanere . Quis enim , inquit Salomon , sufficit narrare opera illius , aut quis inuestigabit magnalia eius ? Ergo quod mortalium naturae secretum est , diuinae potentiae relinquendum est .*

nium c. 6. n. 7. , et Liuius apud Senecam Suasor. 7. AREV.

5. *Alluit* : al. *alluitur* . Pacuuii verba intelligenda , et reformanda sunt ex dictis in not. ad lib. 13. Etymolog. c. 21. n. 2. In mss. erat *torres* pro *terrae* . Pro *tollae* alii *tulli* , alii *tolli* , alii *tolles* .

Pro *tumore* in faucibus adhiberi solet *tolles* , *toles* , *tolae* , *tolia* . Inde puto tractam significationem ad praecipites aquarum proiectus , quia his in locis tument aquae . Quid , si legas , *tholi* ? AREV.

Cap. XLV. n. 1. Sic dicit Ambrosius , lib. 1. cap. 6. GRIAL.

CAPUT XLVI.

De terraemotu.

1. **S**apientes dicunt, terram in modum spongiae esse, conceptumque ventum rotari, et ire per cauernas. Quumque tantum ierit, quantum terra capere non possit, huc, atque illuc ventus fremitum, et murmura mittit. Dehinc quaerentis vi viam euadendi, dum sustinere eum terra non potuerit, aut tremit, aut dehiscit, ut ventum egerat. Inde autem fieri terraemotum, dum vniuersa ventusinclusus concutit.

2. Vnde et Sallustius: *Venti, inquit, per caua terrae praecipitati, rupti aliquot montes, tumulique sedere*. Ergo, ut diximus, tremor terrae vel spiritu venti per caua terrae, vel ruina inferiorum, motuque vndae existit. Sic enim et Lucanus ait: *Terraque dehiscite insolitis tremuerunt motibus Alpes*. Terraemotum autem illic assidue fieri, vbi caua terrarum sunt, in quibus venti ingrediuntur, et faciunt terraemotum. Nam vbi arenosum est, aut solida est terra, non ibi fit terraemotus.

3. Terrae autem motio pertinet ad iudicium, quando peccatores, et terreni homines spiritu oris Dei concussi commouebuntur. Item terrae commotio hominum terrenorum est ad fidem conuersio. Vnde scriptum est: *Pedes eius steterunt, et mota est terra*, vtique ad credendum.

CAPUT XLVII.

De monte Aetna.

1. **D**e monte autem Aetna Iustinus in libro historiarum ita scribit, dicens: *Siciliae tellus tenuis, ac fragilis, et cauernis quibus-*

Cap. XLVI. n. 1. *Huius quoque capitis sententia e sexto Lucretii sumpta*. GR.

Ib. Quaerentis vi viam euadendi. *Omisserant librarii illud vi, sequentis alterius syllabae vi similitudine delusi. Notum illud: fit via vi*. GRIAL.

2. Vnde et Sallustius, Venti (inquit) per caua terr. *Citantur eadem verba initio 14. Etymolog., et a Seru. Georg. 2.*

ad v. Vnde tremor terris. GRIAL.

Ib. Motuque vndae. *Lucretius*: Fit quoque, vbi magnas in aquae, vastasque lacunas - Gleba vetustate e terrae prouoluitur ingens, - Ut iactetur aqua, et fluctu quoque terra vacillet. GR.

Ib. Praecipitati: forte praecipitari, vt mox sedere. AREV.

Cap. XLVII. n. 1. Iustinus: *Initio li-*

dam, fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat, necnon et ignibus generandis, nutriendisque soli ipsius naturalis materia, quippe intrinsecus strata sulphure, et bitumine traditur. Quae res facit, ut spiritu cum igne introrsus colluctante frequenter, et compluribus locis nunc flammam, nunc vapores, nunc fumum eructet.

2. *Inde denique Aetnae montis per tot secula durat incendium, et ubi acrior per spiramenta cauernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur. Accedunt et perpetua fomenta insularum Aeolidum, veluti ipsis undis alatur incendium, neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot secula tantus ignis potuisset, nisi et humoris nutrimentis aleretur.*

3. *Hinc igitur fabulae Scyllam, et Charybdim peperere. Hinc latratus auditus, hinc monstra, hinc reddita simulacra, dum nauigantes, magnis vorticibus petagi dissidentis exterriti, latrare putant undas, quas sorbentis aestus vorago collidit. Eadem causa etiam Aetnae montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatum tamdiu tenet, donec per spiramenta terrae diffusus, nutrimenta ignis incendat.*

4. *Constat autem ad exemplum gehennae, cuius ignis perpetua incendia spirabunt ad puniendos peccatores, qui cruciabuntur in secula seculorum. Nam sicut isti montes in tanta temporis diuturnitate usque nunc flammis aestuantibus perseuerant, ita ut numquam extingui possint, sic ignis ille ad crucianda corpora damnatorum finem numquam est habiturus.*

CAPVT XLVIII.

De partibus terrae.

1. **N**unc terrae positionem definiemus, et mare quibus locis in-

bri quarti, unde sunt haec omnia usque ad allegorica. GRIAL.

4. *Ignis ille: al. ignis ille aeternus, vel ignis ille gehennae. AREV.*

Cap. XLVIII. n. 1. Hoc caput in editione Gialii praetermissum fuit per exci-

ptoris, aut typographi negligentiam, ut ego quidem arbitror, et dixi in Isidorianis cap. 76. num. 6. E mss., et editis selectiorem scripturam concinnaui. Bignaeus, *definiamus... interfusum. Inde autem ordinem exponamus. Omittit caeli*

terfusus videatur, ordine exponemus. Terra, vt testatur Hyginus, mundi media regione collocata, omnibus partibus caeli aequali dissidens interuallo centrum obtinet. Oceanus autem regione circumductionis sphaerae profusus, prope totius orbis alluit fines. Itaque et siderum signa occidentia in eum cadere existimantur.

2. Regio autem terrae diuiditur trifariam, e quibus vna pars Europa, altera Asia, tertia Africa vocatur. Europam igitur ab Africa diuidit mare ab extremis oceani finibus, et Herculi columnis. Asiam autem, et Libyam cum Aegypto disternat ostium Nili fluminis, quod Canopicum appellatur. Asiam ab Europa Tanais diuidit, bifariam se coniiciens in paludem, quae Maeotis appellatur. Asia autem, vt ait beatissimus Augustinus, a meridie per orientem vsque ad septentrionem peruenit. Europa vero a septentrione vsque ad occidentem, atque inde Africa ab occidente vsque ad meridiem.

3. Vnde videntur orbem dimidium duae tenere, Europa, et Africa. Alium vero dimidium sola Asia. Sed ideo illae duae partes factae sunt, quia inter vtramque ab oceano ingreditur, quidquid aquarum terras influit, et hoc Mare magnum nobis facit. Totius autem terrae mensuram geometrae centum octoginta milium stadiorum aestimauerunt.

post partibus, et siderum ante signa. Nonnulli habent *abluit* pro *alluit*. Sed *alluit* legit etiam Munckerus ad Hyginum pag. 353., qui hoc caput cum capite VIII. Astronom. Poetic. Hygini lib. I. conferendum esse, et emendandum ait. Verba Hygini sunt, *Terra mundi . . . centrum obtinet sphaerae. Hanc mediam diuidit axis in dimensione totius terrae. Oceanus autem regione (al. e regione) circumductionis . . . in eum decidere existimantur*. AREV.

2. Bignaeus, disternat os Nili

fluminis, qui Canopicum. Hyginus, quod Canopicon. Mox Thanus pro Tanais, et Eothis pro Maeotis. Sic alii errores passim apud Bignaeum. AREV.

3. *Mare magnum*: ita appellat saepe Isidorus mare mediterraneum. Vide Etymolog. lib. 13. cap. 16. num. 1. Pro *influit* editio recentior Matritensis in Ad-dendis pag. 51. *interluit*. Post *aestimauerunt* alii addunt, CCC. autem in longitudine, CC. in latitudine: in historiis catholicis hoc dicitur. AREV.

S. ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI CHRONICON.

PRAEFATIO.

Breuem temporum seriem per generationes, et regna primus ex nostris Iulius Africanus sub imperatore Marco Aurelio Antonino simplici historiae stilo elicuit. Deinde Eusebius Caesariensis episco-

Praefat. n. 1. Iulii Africani, temporum scriptoris, meminit praeter alios Eusebius Chronico sub anno redempti orbis CCXXIV. et alibi: Augustinus aduersus Faustum: Hieronymus Catalogo scriptorum ecclesiasticorum, et praefatione in Danielelem. Suidas dictione Ἀφρικανός, et dictione κεισός, Eustachius in elegantissimo opusculo τῆ ἐξακμήρης, quod apud me est, nusquam hactenus editum; et omnium copiosissime Photius in Bibliotheca, quam de libris a se lectis concinnauit, qui auctor, quum et ipse huc usque, non sine maximo publicae utilitatis dispendio, in tenebris lateat, operae pretium arbitror eius verba apponere: ea sunt numero XXXIV. in hunc modum: ἀνεγνώσθην ἀφρικανὸν ἱστορικόν. ἔτος ἔστιν ὃ καὶ τὰς λεγόμενας κεισὰς ἐν λόγοις συντάξας ἰ. δ. ἔστι δὲ σύντομος μὲν, ἀλλὰ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων ἱστορεῖναι παραλιμπάνων. ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς κοσμογενείας, καὶ κατὰ τὴν ἑως τῆς Χριστοῦ παρουσίας. ἐπιτραχέδην δὲ διαλαμβάνει καὶ τὰ ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τῆς μακρίτου τοῦ Ῥωμαίων βασιλείας βασιλείας, ὅτε αὐτῷ, ὡς φησὶ, καὶ ἡδε συγγραφή συντελεσθεῖ, ἐτῶν ἕξα κ. ς. καὶ γ.

τεύχη δὲ τοῦ βιβλίου πάντε. ὁ αὐτός καὶ πρὸς ὠριγένην γράφει περὶ τοῦ κατὰ σωσάνναν διηγήματος, ὡς καὶ αὐτῷ ἐν τοῖς ἑβραϊκοῖς ἀνεγνωσμένον, καὶ ὡς ἡδ' ἀκόλουθον τῇ ἑβραϊκῇ ἐτυμολογίᾳ, ὅτε τὸ ἀπὸ τοῦ πρίντε πρίσαι, ὅτε τὸ ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι: αὐτὸς καὶ ἐπιλυόμενος ὠριγένους ἀντιγράψαι. γράφει δὲ Ἀφρικανός πρὸς Ἀριστείδην ἐν οἷς ἰκανῶς τὴν νομιζομένην διαδωνίαν παρὰ ματθαίῳ, καὶ λαβὰ περὶ τῆς τῷ σωτήρος ἡμῶν γενεαλογίας σύμφωνον ἐδείξεν. Legimus, inquit, Africani Historicon. Hic ille est, qui etiam Cestorum (nam ita inscribuntur) libros quatuordecim composuit. Et licet brevis admodum, succinctusque sit, nihil tamen eorum, quae scitu digna sunt, praetermittit. Oditur vero ab orbis creatione, quam Moyses posuit, usque ad Christi aduentum progrediens. Summatim etiam ea, quae a Christi temporibus usque ad Macrini romanorum imperatoris imperium euenere, completitur, quo tempore ipsi, ut de se testatur, opus hoc absolutum est; continens in vniuersum annos quinquies mille septingentos viginti tres: estque in tomos quinque distinctum. Idem ad Ori-

pus, atque sanctae memoriae Hieronymus presbyter chronicorum canonum multiplicem ediderunt historiam, regnis simul, et temporibus ordinatam.

2. Post hos alii, atque alii: inter quos praecipue Victor tunnensis ecclesiae episcopus, recensitis praedictorum historiis, gesta sequentium aetatum usque ad consulatum Iustini Iunioris expleuit. Horum nos temporum summam ab exordio mundi usque ad Augusti Heraclii, et Sisebuti Gothorum regis principatum, quanta potuimus breuitate, notauimus, adiicientes e latere descendentem lineam temporum, cuius indicio summa praeteriti seculi cognoscatur.

Prima aetas saeculi.

Anni ab orbe I. **R**erum omnium creaturas sex diebus Deus formauit. Primo die condidit lucem: secundo firmamentum caeli: tertio speciem maris, et terrae: quarto sidera: quinto pisces, et volucres: sexto bestias,

genem scribit super iis, quae de Susanna narrantur; quomodo ipse nihil tale unquam in hebraeorum monumentis legerit, neque omnino quidquam nomen cum etymologia hebraea consentiat. Neque τὸ ἀπὸ τοῦ πλινου πρίσας, neque τὸ ἀπὸ τοῦ οὐλιν οὐλίας, quae cuncta Origenes diluens ei respondit. Scribit etiam ad Aristidem Africanus, dilucide ostendens discordiam, quae a nonnullis in Matthaeo, et Luca de Saluatoris nostri generatione inesse existimatur, concordem prorsus esse, sibi que per omnia consonare. Haec Photius. LOAISA.

Ib. In Isidorianis duo sunt capita de Chronico Isidori, primum cap. 77. hoc titulo: *Isidorus noster Hispalensis verus auctor Chronici, quod aliud est a Chronico Isidori Pacensis. Compendium Chronici Etymologiis insertum ab ipso Isidoro.* Alterum est caput 78. sic inscriptum: *Chronicon Isidori interpolatum, quod Lucas Tudensis inter sua Chronica retulit. Melliti Chronicon idem atque Isidorianum, alio modo interpolatum, saepius autem mutilum, et decurtatum. Editiones Chronici Isidoriani, prologus Loaisae, versio italica edita, alia ms. hispanica; mss. exemplaria eiusdem Chronici.* Alia nunc addere nihil necesse est. AR.

2. Tunnensis. Recte hoc pacto: *perperam alias Turonensis: fuit enim Victor tunnensis ecclesiae in Africa episcopus, ut ex Isidoro libro de viris illustribus constat. Corrige etiam hanc vocem in principio Chronici Adonis Vienneensis.* LOAISA.

Ib. Al. Minoris explicuit pro Iunioris expleuit. LOAISA.

Ib. Heraclii, et Sisebuti. *Libro vero Etymolog. 5. Heraclii Imperatoris, et Suinthilani. Sub his enim principibus Isidorus claruit, ut patet ex D. Illefonso in additione virorum illustrium ad Isidorum, et ex Braulione Caesaraugustano. De qua re latius in nota ultima.* LOAISA.

Ib. Posseuinus tom. 2. biblioth. select. pag. 356. lib. 16. cap. 13. intelligit, ut puto, hunc Victorem, quum inter scriptores hispanos de rebus Hispaniae recenset Victorem episcopum toletanum. AREV.

1. Al. Primum hominum, quem appellauit Adam. LOAISA.

stias, atque iumenta : nouissime ad similitudinem suam primum hominem Adam . Anni ab orbe condito .

2. *Adam* annorum ccxxx. genuit *Seth*, qui pro *Abel* natus est, ccxxx. interpretaturque resurrectio, quia in ipso resuscitatum est semen iustum, quod est filiorum Dei . *Seth* annorum ccv. genuit *Enos*, cccxxxv. qui primus coepit inuocare nomen Domini . *Enos* annorum cxc. dcxxv. genuit *Cainan* ; cuius nomen interpretatur natura Dei . Per idem tempus *Cain* primus ante diluuium ciuitatem condidit, quam de sola multitudine suae posteritatis impleuit .

3. *Cainan* annorum clxx. genuit *Malaleel*, cui nomen dicitur plantatio Dei . *Malaleel* annorum clxv. genuit *Iared*, qui interpretatur descendens, siue roborans . *Iared* annorum clxii. genuit *Enoch*, qui translatus est a Deo, qui etiam nonnulla scripsis-

Ib. Post verba hominem *Adam* Cod. Regio-Vatic. 1852. multa interserit, *Adam cognouit uxorem suam etc.* quae ex *Adone*, aut aliis petita videntur . Atque ita passim alia adduntur, vt *chronicon* ab *Isidoriano* diuersum censi debeat . AR.

2. *Adam*, auctore *Iosepho* lib. 1. c. 2. *Antiquitat.*, rufum sonat, quod e rubra terra formatus esset . Idem ex eodem *Zonaras* tomo 1., *August.* vero Ps. 95. *Adam orbem terrarum significare ait* : quod toto orbe terrarum sparsus sit : quomodo et *Cyprianus* tractatu de *Sina*, et *Sion* . *Obserua* vero, *Isidorum* in annorum supputatione fere 70. interpretes sequi, vt *Iulius Africanus*, *Origenes*, *Eusebius*, alii-que ex *Patribus antiquis*, quam alii contra reiciunt . *Augustinus* lib. 15. de ciuitate Dei cap. 13. existimat, hanc annorum deprauationem, quae in codicibus est, vitio eius accidisse, qui de bibliotheca *Ptolemaei* primus 70. interpretationem describendam sumpsisset . Editio nostra, *Vixit, inquit, Adam centum triginta annos*, et genuit filium ad imaginem, et similitudinem suam, vocauitque nomen eius *Seth* . Quam numerandi rationem etiam sequitur *Philo*, et *hebraeorum Chronicon*, iuxta *hebraicam diuinæ scripturae veritatem* . *D. Hieronymus* quaestionibus in *Genes.* Sciendum, inquit, quod vsque ad diluuium, vbi in nostris codicibus ducentorum, et quod

excurrit annorum, genuisse quis dicitur, in *hebraeo* habeat centum annos, et reliquos, qui sequuntur . LOAISA .

Ib. *Enos* . *Genes.* 5. et *Ioseph. Ant. Iudaic.* lib. 1. cap. 3. et *Cedrenus* statim in initio . Eadem *Ado Vienn.* ex *Isidoro*, vt pleraque omnia . LOAISA .

Ib. Al. quod est interpretatum filiorum Dei . *Mellitus*, quod est stips filiorum Dei, ex quo *Florezius* conicit stirpes, vel stipes, sed potius legendum stirps, qui est nominandi casus in singulari, et ita legitur in codice florentino S. Marci, qui, vt alii nostri, magna ex parte cum *Chronico* congruit, quod *Melliti* dicitur . In cod. mutinensi stirpes . AR.

3. *Iudas apostolus* testimonium ex libro *Enoch* sumit : *Prophetauit, inquit, de his, septimus ab Adam, Enoch* dicens : *Ecce venit Dominus, etc.* Reicitur tamen liber ille a Canone . Et *Augustinus* lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 38. affirmat, non fuisse ab *Enoch* scriptum : quem *Hieronymus* inter apocryphos connumerandum censet lib. virorum illustrium, de *Iuda apostolo* agens . Contra *Tertullianus* libro de habitu mulierum fuisse ab *Enoch* scriptum asserit, neque in armarium iudaicum admitti, a christianis tamen non esse reiciendum ; unde ipse integras sectiones citat, praesertim lib. de idololatria, de pudicitia, de cultu virginum . Idem facit *Origenes* homilia 28. et in

Anni ab orbe se. fertur, sed ob antiquitatem, suspectae fidei a Patribus refutata condito. sunt.

MCCLXXXVII. 4. *Enoch* annorum cixv. genuit *Mathusalem*; qui iuxta annorum seriem vixisse xiv. annis post diluuium reperitur. Sed non reperitur in arca fuisse; propter quod eum nonnulli cum patre suo *Enoch*, qui translatus fuerat, aliquantulum fuisse, donec diluuium praeteriret, falsa opinione existimant. Hac generatione concupierunt filii Dei filias hominum. *Mathusalem* annorum clxvii. genuit *Lamech*. Hac generatione gigantes nati sunt. Hac quoque aetate *Iubal* ex genere Cain artem musicam reperit, cuius etiam frater *Tubalcain* aeris, ferrique artium inuentor fuit.

MDCLIII. 5. *Lamech* annorum clxxxix. genuit *Noe*, qui diuino oraculo arcam aedificare iubetur anno aetatis suae quingentesimo. His temporibus, ut refert *Iosephus*, scientes illi homines, quod aut igne, aut aquis perire poterant, in duabus columnis, ex latere, et lapide factis, studia sua conscripserunt; ne deleteretur memoria eorum, quae sapienter inuenerant. Quarum lapidea columna fertur diluuium euasisse, et hactenus in Syria permanere.

IIMCCXLII. 6. *Noe* anno sexcentesimo factum legitur diluuium; cuius arcam *Iosephus* sedisse refert in montibus Armeniae, qui vocantur

Anacephalacosi lib. 4. de principiis. De *Enoch*, et libro ab eo scripto, eruditissime disserit in epistolam Iudae, loco vigesimo de Prophetia, *Petrus Martines*, insignis doctor Hispaniae nostrae. LOAIS.

Ib. Al. interpretatur discedens, siue portans: al. superans, siue roborans. Mox sed antiquitate pro sed ob antiquitatem. AREVALVS.

4. Post diluuium reperitur etc. De hac multorum hominum libris agitata quaestione fuse disputat *Hieronymus* super *Genesin*. Et *Augustinus* super *Genesin* quaestione 2., et lib. de ciu. Dei 15. cap. 10. et 11. et *Ado* in *Breuiario*: *Beda* denique libello de sex aetatibus. LOAISA.

Ib. Sed non reperitur... existimant. Haec in quibusdam mss. desunt. LOAIS.

Ib. Annorum 167. in hac sententia est *D. Augustin.* lib. de Ciuit. 15. c. 10. et 11. et *D. Hieronymus* quaest. in *Genes.* et venerabilis *Beda* in *Chronico*. A quo ta-

men numero complutensis, et Regia bibliorum editio duobus annis, qui in illis minus sunt, discrepant. Alii vero aliter hac de re sentiunt, inter quos est *Nicephorus*, qui in *Chronologia* sua centum, et octoginta septem annos natum *Mathusalem* genuisse *Lamech* asseuerat. Cuius sententiae etiam *Ado* subscribit, consentitque *Aldina*, et Germanica bibliorum editio. Caeterum in hac temporis diuersitate *Hieronymi*, *Augustini*, *Isidori*que sententiam ea libentius amplector, quod Lxx., quos hic noster toto hoc pene opusculo auctores habet, in eadem fuisse animaduertam, ut testatur *Lucas Diaconus* in quadam praefatione, quam *Isidori Chronico* praefixit. LOAISA.

5. Qui diuino etc. al. cui diuino oraculo arca fabricari iubetur... perire debuerant, in quibus... memoria, quae sapienter inuenerunt. AREV.

6. Quod *Moyse* dicitur taba, non tam arcam significat, quam quoduis vas na-

Ararat. Fuerunt autem Noe filii tres: ex quibus septuaginta duae ^{Anni ab orbe condito.} gentes sunt ortae; id est, quindecim de Iaphet, triginta de Cham: vigintiseptem de Sem. *Finitur prima aetas per annos IIMCCXLII.*

Secunda aetas seculi.

7. **S**em anno secundo post diluuium, quum centum esset anno- IIMCCXLIII. rum, genuit Arphaxad, a quo gens chaldaeorum exorta est. Iste

uigationi aptum, ut apud graecos πλοῖον. Est autem Iosephi locus 1. Antiq. c. 5. LOAISA.

Ib. Ararat. Sunt hi montes in Armenia superiore prope Persas, qui graecis Taurus appellantur, et Armeniam scindunt. A Beroso, ut auctor est Iosephus l. 1. Antiq. c. 4. Cordyaeus mons, et a Damasceno Baris appellatur. Vide Hieron. de locis Hebraic. LOAISA.

Ib. Septuaginta. Augustin, lib. 15. ciuitat. cap. 3. colligit 73. nimirum 15. de Iaphet, 31. de Cham. 27. de Sem: quamuis capit. 11. eiusdem lib. septuaginta duas linguas, et gentes totidem tantum exortas fuisse ex Noe probet. LOAIS.

Ib. Per annos etc. In his decem hominum aetatibus eundem annorum numerum ab Adam usque ad diluuium sequuntur Eusebius, Hieronymus, Zonaras, Isidorus lib. Etymol. 6. cap. 39., et alii. Ex hebraeorum vero sententia tantum sunt a creatione mundi usque ad diluuium anni M.DCLVI., ut patet ex Genes. cap. 4. et 5. et hebraeorum chronologiis. Est et apud me Chronicon graece mss. ἀνώνυμον, ubi anni IIM.CCLXII. referuntur, cuius haec sunt verba: ἐν τῷ ἰκκοσιαστῷ ἔτει τῷ Σημ, ἐξακοσιαστῷ δὲ τῷ Νῶε καὶ ἔπειτα γενέστω τῷ κόσμῳ β. σ. ξ. β. ἐγένετο ὁ καταλυσμός ἐπὶ τῆς γῆς, anno centesimo Sem, sexcentesimo vero Noe, creationis autem mundi bis millesimo, ducentesimo, sexagesimo secundo factum est diluuium super terram. Quem numerum Antonius. Contius in notis ad Nicephori Chronologiam reponendum censuit. At Iosephus lib. 1. Antiq. c. 4. diuersam ab hebraica veritate, et 70. interpretum sup-

putationem sequitur. Ait enim, ab Adam usque ad vniuersalem pluuiam fluxisse annos bis mille sexcentos quinquaginta sex. Adeo sunt variae, et discrepantes de mundi aetate sententiae, quod codicum corruptione accidisse arbitror; facile enim in notis numerorum erratur. Et inde tot. fere de annis mundi opinionēs, quot scriptores, inuenies. LOAISA.

Ib. In montibus: ita nonnulli nostri mss., et Mellitus. In editione Grialii in montes. AREV.

7. Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 14. Sem existimat fuisse tertium Noe filium, Iaphet vero fuisse natu maximum. Et licet Genes. 5. scriptum sit. Nge genuit Sem, Cham, et Iaphet, et aliis locis primus numeretur in ordine, affirmant tamen aliqui hebraeorum, id propter eius dignitatem tantum factum, utpote ex quo Christus genus duxit, fuisseque natu minimum: idque hac ratione astruunt, quod fere semper minores natu in genealogia, et praedictionibus Saluatoris potissimum locum obtineant: ut de Isaac, Iacob, Ioseph, Manasses, Dauid, Salomon. D. Augustinus lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 2. Sem, Cham, et Iaphet historiam de Saluatoris vita, ac morte interpretatur. LOAISA.

Ib. Melchisedech. Idem ait Hieronymus quaest. in Genesin, et epistola ad Euagrium affirmat, usque ad sacerdotium Aaron omnes primogenitos ex stirpe Noe, quorum series in hac secunda aetate describitur, sacerdotes fuisse, victimasque Deo immolasse. Et haec sunt primogenita, quae Esau fratri suo Iacob vendidit, Genes. 25. LOAISA.

Anni ab orbe
condita.

Sem fertur fuisse *Melchisedech*: qui primus post diluuium condidit urbem Salem, qui nunc vocatur Ierusalem.

IIMCCCLXXIX.

IIMDIX.

8. *Arphaxad* annorum cxxxv. genuit *Sala*, a quo antiqui *salamitae*, vel *medi*. *Sala* annorum cxxx. genuit *Heber*, a quo *hebraei* nuncupati sunt.

IIMDCXLIII.

9. *Heber* annorum cxxxiv. genuit *Phaleg*, cuius tempore turris *Babel* aedificata est, factaque linguarum diuisio. Huius turris altitudo 5174. titudo quatuor milia dicitur tenere passuum, paulatim a latioribus

Ib. Salem. *Hieronymus* epistola ad *Dardanum*, et ea, quae est ad *Eungrum*, sic inquit: Prius *Iebus*, postea *Salem*, tertio *Ierusalem*, nunc *Aelia*. *Ioseph. l. 7. Antiquitat. c. 3.* ait, quosdam fuisse, qui dixerint, etiam *Homerum* poetam *Ierosolymam* hanc urbem appellasse, quae appellatio ei primum a *Dauid*, expulsis de summa arce *Iebusaeis*, est attributa. Verum haec ciuitas postea merito suo, ut rerum, ita nominum quoque, vagam, volubilemque fortunam experta est. De quibus omnibus vide, quae illustrissimus *Inicinus de Mendoza*, quem honoris causa nomeno, eruditissime in suo libro memoriali congescit, *LOAISA*.

8. In editione 70. interpretum dicitur *Arphaxad* genuisse *Cainan*, et *Cainan* *Sala*, quod *hebraei* reiciunt, a quibus tantum decem generationes enumerantur a *Noe* usque ad *Abraham*, sicuti ab *Adam* usque ad *Noe*. *Beatus tamen Lucas cap. 3.* undecim recenset, *Cainan* in hanc generationis seriem inferens, in hoc graecorum, ad quos scribebat, exemplaria sequutus, quibus *Lxx.* editio illis temporibus receptissima, et tantum nota erat. *D. Hieronymus* huius quaestionis difficultate pene obrutus fatetur ingenue, se propter ingenii tarditatem nodum hunc dissolvere non posse. Sic *Beda* prologo in acta *Apostolorum*. *Augustin. lib. 2. contra epist. Parmen.* Recentiores etiam grauius in hac quaestione se torquent, praesertim *Lipomanus*, *Catena* in *Genes.* *Sixtus Senens. lib. 5. Bibliothecae, annot. 88. et lib. 7. haeres. 7.* Et *Hermanus Contractus* libello de sex aetatibus. *LOAISA*.

Ib. *Salamitae*. Sic recte, ni fallor, ex *Luca* Tudensi hunc locum restitui, quum antea legeretur *samaritani*, vel *medi*. Constat enim ex *Iosepho lib. 8. antiq. cap. 12.* *Samaritas* a quodam *Samaro* nomen sibi inuenisse. *LOAISA*.

Ib. In plerisque mss. *samaritae*, vel *indi*. *AREV*.

9. A diluuius usque ad diuisionem linguarum fluxere secundum *hebraicam* supputationem ducenti septuaginta duo anni, ex unaque lingua *hebraea* 72. linguae, ut ipsis *hebraeis* placet, factae sunt: quod colligunt a capitibus familiarum, teste *Augustino lib. 16. de ciuitate Dei cap. 11.* *LOAISA*.

Ib. Quatuor milia. Locus hic in quibusdam mutilus, sed facile ex *D. Hieronymo*, unde ad verbum desumitur, in integrum restitutus. Is enim super *Isaiam cap. 14.* ad illud: *Perdam Babylonis nomen*; *Arx*, inquit, id est, capitulum illius urbis est turris, quae aedificata post diluuium, in altitudine quatuor milia dicitur tenere passuum, paulatim de lato in angustias coarctata, ut pondus imminens facilius a latioribus sustentetur. Describunt ibi templa marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus, auroque fulgentes, et multa alia, quae videantur incredibilia. *Iosephus lib. 1. Antiq. cap. 9.* huius turris altitudinem, et latitudinem admirandam esse ait. Situm orbis *Strabo* commemorat *lib. 16. Geographiae*; murorum circuitum refert *Herodotus* quadrigentorum octoginta stadiorum fuisse. Multa de hac re ab aliis traduntur, quae graecas, latinasque scripserunt historias. *LOAISA*.

in angustias coarctata, ut pondus imminens facilius sustentaretur. ^{Anni ab orbe condito.} Describunt ibi templa marmorea, lapidibus pretiosis, auroque distincta, et multa alia, quae videntur incredibilia. Hanc turrim Nembrot gigas construxit, qui post confusionem linguarum migravit inde ad persas, eosque ignem colere docuit.

10. *Phaleg* annorum cxxx. genuit *Rehu*. His temporibus primum templa constructa sunt, et quidam principes gentium, tamquam dii, adorari coeperunt. *Rehu* annorum cxxxii. genuit *Seruch*, sub quo scytharum regnum exortum est, ubi primus regnavit *Tanaus*. *Seruch* annorum cxxx. genuit *Nachor*. Aegyptiorum regnum sumit principium, ubi primus regnavit *Zoes*.

11. *Nachor* annorum lxxix. genuit *Thare*, sub quo regnum assyriorum, sicyoniorumque exoritur. Sed primus in assyriis re-

Ib. Nembrot. *Iosephus lib. 1. Antiq. cap. 9.* ait, Nembrod fuisse nepotem Noe, ex filio Cham, turrimque tam Babylonis nomine vocatam a confusione. Caeterum *Genes. 10.* dicitur, Cham genuisse Chus, Chus porro Nembrod, idque etiam habes *1. Paralipomen. c. 1.* Nota obiter, quod de eo scribitur *Gen. 10.* Et erat robustus venator coram Domino, ab *Augustino, de ciuit. Dei, lib. 16. c. 4.* legi, contra Dominum. Sic, inquit, intelligendus est gigas ille venator contra Dominum. Quid autem significatur hoc nomine, quod est venator, nisi animalium terrigenarum deceptor, oppressor, extinator? Alii volunt illud, coram Domino, hyperbolem esse, quod non fuerit sub caelo quisquam ei aequalis potentia: unde vertitur, potens venatione coram Domino. LOAISA.

Ibid. Florezius ex Mellito posuit *11MDCXLIII.*, pro quo in editione Grialii est *11MDCXLVII.* Codd. mss. variant, alii, 2609. alii 2573., alii aliter. AR.

10. Hinc idololatria ortum habuit. Nam, mortuo Belo, Ninus eius filius in solatium doloris statuam patri dicauit, et honores, sacrificiaque tribuit. Auctores sunt Hieronymus in *Oseam cap. 2.*, Hegeippus de idolorum origine, Fulgentius *lib. 1. mytholog.*, Cyrillus *lib. 3. contra Iulianum.* LOAISA.

Ib. Scytharum. Quatuor regna vno fere tempore exorta, assyriorum ab Ortus, sicyoniorum ab Occasu, scytharum ab Aquilone, aegyptiorum a Meridie, Eusebius auctor est. Sed assyriorum multo erat potentius, et sublimius caeteris, ut tradit *Augustinus lib. 16. de ciuit. Dei cap. 17.* LOAISA.

Ib. Tanaus. Alii scribunt Taurus. Vid. Herman. *Contract. LOAISA.*

Ib. Zoes. Mincus dictus, auctore Herodoto, et Iosepho *lib. 8. antiq. cap. 6.* LOAISA.

11. Lxxix. Sic Nicephorus: at *Gen. 11. secundum hebr. veritatem xxix.*, secundum Septuag. *CLxxix.* LOAISA.

Ib. Belus. Ita Eusebius in *Chronico*: Tharae, inquit, anno vigesimo octauo assyriorum rex primus Belus mortuus est, quem assyrii Deum nominauerunt, et alii dicunt Saturnum: atque filio suo regnum tradiderunt: vocabatur autem Ninus. Et idem in principio regni assyriorum: Primus omnium Asiae, exceptis indis, Ninus Beli filius regnavit annis LII. quem locum ita legi deprehendi in vetusto ms. Eusebii codice: Primus omnis Asiae, exceptis indis, Ninus, Beli filius, regnavit. Eamque lectionem amplector, ex *Augustino lib. 17. de ciuit. Dei.* Et ex ipso Eusebio *lib. 10. de praeparatione.* LOAIS.

Ib. Saturnum. Cicero *lib. 1. de na-*

Anni ab orbe condito . gnauit Belus : quem quidam Saturnum existimant : primusque in sicyoniis Aegialeus , a quo Aegialea nuncupata est , quae hactenus Peloponnesus vocatur .

IIIMCLXXXIIII.

12. *Thare* annorum lxx. genuit Abraham . Per idem tempus Ninus rex assyriorum regnauit : qui primus bella instituit , et armorum instrumenta inuenit . Hac aetate magica ars in Perside a Zoroaste bactrianorum rege reperta est . A Nino rege occiditur . Muri quoque Babyloniae a Semiramide regina assyriorum aedificantur . *A diluuiio usque ad natiuitatem Abrahae anni DCCCCXLII.* Finitur secunda aetas per annos IIIMCLXXXIV.

Tertia aetas .

IIIMCCLXXXIIII.

13. *Abraham* annorum c. genuit Isaac ex Sara libera . Nam primum ex ancilla Agar genuerat *Ismael* , a quo ismaelitarum gens , qui postea agareni , ad vltimum saraceni sunt dicti .

IIIMCCCXLIIII.

14. *Isaac* annorum lx. genuit geminos , quorum primus *Esau* , a quo idumaei , secundus *Iacob* , qui cognominatus est Israel ; a quo

tura Deorum physicam rationem , non in- elegantem , inclusam in fabula Saturni ait , dicitque Saturnum , quod annis saturetur . LOAISA .

Ib. Aegialeus . Eusebius : Tharae anno quadregesimo nono sicyoniorum in Graecia regnauit Europs , defuncto Aegialeo : qui primus sicyoniorum regnauit , ex quo territorium Peloponnesiorum Aegialea vocabatur . Pausanias Corinthiacis , et Clemens Alexandrinus Strom. lib. 1. LOAISA .

12. Vide Eusebium , et Augustinum lib. 21. cap. 14. ciuitat. , et Iustinum initio historiae . Post verba autem , armorum instrumenta , in vno ms. erant haec , quae sequuntur : Cuius vxor Semiramis Babyloniae muros instaurauit . Ninus etiam bello vicit Cham , qui adhuc vivebat , et regnabat in Bactra ; et dicebatur Zoroastes , id est , magicae artis inuentor , qui et septem liberales artes in quatuordecim columnis scripsit , septem aeneis , est septem lateritiis . LOAISA .

Ibid. Alii , genuit Abraham , sub quo Zoroastes magicae artis inuentor a Ni-

no rege occiditur , murique Babyloniae a Simiramide etc. AREV.

13. Populi Arabiae postea a Mahometo , Dei flagello , saraceni dicti ; is enim se Dei prophetam ambitiose , et mendaciter iactans , multos Asiae , et Africae populos ad fidei christianae defectionem commouit ; quos falsa religione imbuens , saracenos ex Dei praecepto vocari dicebat , a Sara legitima vxore Abrahae , tamquam legitimos diuinae promissionis heredes . Et inde saracenorum regnum sumit exordium sub Heraclio Imperatore . LOAISA .

14. Sic Genes. 36. Esau appellatur pater idumaeorum ; et Eusebius in Chronico . Hos Strabo lib. 6. ait populos esse inter Indiam , et Arabian sitos ad Occasum , Casio monti proximos , et a nathaeis ortos . LOAISA .

Ib. Inachus . Eusebius in Chronico : Castor chronographus de argiuorum regno quod loquitur , consequenter persequemur : Reges argiui ab Inacho usque in Sthelenum , filium Crotopi . Quem locum ex veteri ms. ita corrige : Castor

et israelitae sunt nuncupati. Hoc tempore regnum graecorum inchoat, ubi primus regnavit *Inachus*. Anni ab orbe condito.

15. *Iacob* annorum xci. genuit *Ioseph*. His temporibus *Serapis* IIIMCCCCXXXV.
Iouis filius, aegyptiorum rex, moriens, in Deos transfertur, et Memphis ciuitas in Aegypto conditur. Tunc apud lacum Tritonidem Minerua in specie virginali apparuit, quae plurimis claruisse ingeniis praedicatur. Haec enim inuentrix fabricae fuisse dicitur: clypeum, et arcum haec reperit: ordiri telam, et colorare lanas haec docuit. Hac etiam aetate *Phoroneus* rex Inachi filius claruit, qui primum in Graecia leges, iudiciaque instituit.

16. *Ioseph* vixit annos cx. Ex hoc tempore Graecia, *Argo* regnante, habere segetes coepit, delatis aliunde seminibus. Hebraeorum seruitutis in Aegypto anni cxliv. post obitum *Ioseph* repertiuntur. His temporibus *Prometheus* fuisse scribitur, quem fingunt fabulae de luto formasse homines. Tunc etiam frater eius *Atlas* astrologiam reperit, motumque caeli, et rationem primus considerauit. Tunc fuit et *Mercurius*, nepos Atlantis, multarum artium pe-

de argiuorum regno ita loquitur: persequemur consequenter reges argiuorum ab Inacho, vsque in Sthenelatum etc. *Pausanias etiam lib. 2. Corinthiac. Sthenelam filium Crotopi facit. De hoc August. lib. 18. cap. 8. ciuit. Phorobas, inquit, rex argiuorum sextus fuit, et septimi regis Triopae filius Iasus, et rex nonus Sthenelas, siue Stheneleus, siue Schenelus; varie quippe in diuersis auctoribus inuenitur. Haec Aug. LOAIS.*

15. In alio ms. erat *Iacob* annorum Lx. verum mendose, ut ex sacris literis manifesta computatione colligitur. Nam *Ioseph* de carcere eductus, ut Pharaoni regi somnium interpretaretur, annorum erat triginta; Princeps totius Aegypti constitutus, Genes. cap. 41. Idem, dum per fratres patrem accersiri iubet, annorum triginta nouem. Nam septem ab exposito somnio abundantiae elapsi fuerant, et secundo sterilitatis iam fere exacto *Iacob* in Aegyptum venit, Genes. 45. et coram Pharaone respondit, se in centesimo trigesimo aetatis anno constitutum, Genes. 47. Si itaque subducamus xxxix. annos a centum triginta, remanebunt vti-que nonaginta, et unus anni, quos age-

bat *Iacob*, dum *Ioseph* in senectute genuit. LOAISA.

1b. *Serapis. Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. Apis, inquit, rex argiuorum aedificauit Memphim, ut dicit Aristippus in primo Arcadicorum. Aristeas vero argiuus dicit, eum nominatum esse Sarapim, et eum esse, quem colunt aegyptii. Nymphiodorus autem amphipolitanus in tertio de legibus Asiae dicit, Apim tantum mortuum, et conditum loculo, qui eoꝑe graece dicitur, fuisseque repositum in templo daemonis, qui colebatur: et hinc appellatum fuisse Sorapim, et postea quadam eorum, qui illic habitabant, consuetudine Sarapim: est autem Apis tertius ab Inacho; qui locus ad verbum est apud Eusebium lib. 10. praeparat. Vide Augustin. ex Varron. lib. 18. cap. 5. ciuitat. Tacitum lib. 20., et Iulium Firmicum in erudito libello de mysteriis, et erroribus profanarum religionum. LOAIS.*

1b. In nota Loaisae erat somnio sterilitatis... secundo abundantiae. AREV.

16. *Argus* fuit quartus argiuorum rex, filius *Apis. Euseb. Chron. LOAISA.*

Ibid. Seruitutis. Aegyptiaca seruitus tribus modis supputari solet iuxta tria

Anni ab orbe
condito .

ritus . Et ob hoc post mortem in Deos translatus . Hac etiam aetate primus *Proclitus* quadrigam iunxit , eodemque tempore *Cecrops* Athenas condidit , et ex nomine *Minervae* atticos athenienses vocavit . Iste etiam , bouem immolans , primus in sacrificio gentili ritu Iouem adorari praecepit . Hoc tempore in Graecia Corinthus condita , ibique picturae ars a *Cleanthe* reperta est . Tunc primi Curetes , et Corybantes modulatam in armis saltationem , et consonam inuenerunt . Tunc etiam fuisse scribitur in Thessalia sub *Deucalione* factum diluuium , et *Phaethontis* fabulosum incendium .

IIIMDCCXXIX.

al. construitur .

17. *Moses* annos xl. in eremo erexit populum de seruitute aegyptia liberatum . Hoc tempore iudaei per Moysem simul cum lege et literas habere coeperunt . Tunc templum Delphis constituitur : vitis in Graecia inuenitur .

18. *Iosue*,

diuersa temporum initia . Primo ab illa memorabili promissione , facta *Abraham* *Genes.* 12. Egredere de terra tua , et de cognatione tua , et de domo patris tui , et veni in terram , quam monstrauero tibi . Ab hac igitur profectione *Abraham* de Haran in terram Chanaam usque ad exitum filiorum Israel de oppensione , et dura seruitute *Pharaonis* sunt anni 430. , atque ita eos enumerat *Paulus ad Galat.* 3. *Abraham* dictae sunt promissiones , et semini eius , etc. Et paulo post : Hoc autem dico , testamentum confirmatum a Deo ; quae post quadringentos , et triginta annos facta est lex . Et *Exod.* 12. Habitatio autem filiorum Israel , qua manserunt in Aegypto , fuit quadringentorum triginta annorum , quibus expletis eodem die egressus est omnis exercitus . Illud vero obseruandum , post illa verba : qua manserunt in Aegypto , in graecis codicibus amplius legi , ἔν τῇ γῇ χαναάν , et notauit *Augustinus* quaestionibus in *Exodum* , expendens hunc locum , ita ut tota illa peregrinatio in terra Chanaam , et in Aegypto fuerit 430. annorum . Sic *Cyrillus* , et *Rupertus* . Secunda supputatio est ab eo tempore , quo *Iacob* cum filiis suis descendit in Aegyptum , in qua numerantur ducenti , et quindecim anni . Tertia , et postrema a morte *Ioseph* , quo sublato , fuit vera illa ,

et operosa seruitus , qua gens hebraea exactionibus , iniuriis , persecutionibusque omnis generis attrita , tandem diuino beneficio , duce *Moyse* , in libertatem asserta est . Durauitque per annos 144. ut colligunt *Eusebius* in *Chronico* , *Augustinus* lib. de ciuit. 16. capit. 43. et quaestionibus in *Exodum* . LOAISA .

Ib. *Prometheus* . *Clemens Alexandr.* lib. 1. *Stromat.* Tempore *Piropæ* *Prometheus* , et *Atlas* , et *Epimetheus* . *Eusebius* a *Prometheo* ob id homines factos fuisse creditum ait , quod quum esset sapiens , feritatem eorum , et nimiam imperitiam ad humanitatem , et scientiam transfigureret . Idem *August.* lib. 18. cap. 8. ciuitat. LOAISA .

Ibid. *Proclitus* , al. *Procellus* , *Trochilus* , atque etiam *Arogilus* . LOAISA .

Ib. His temporibus *Prometheus* etc. Vide *Raderum* ad *Martialem* p. 38. AR.

17. Primus literarum inuentor fertur fuisse *Taautus* , teste *Eusebio* lib. 1. cap. 7. *Præparat* . Verum idem lib. 10. probat , ab hebraeis repertam esse , et propagatam literarum inuentionem . Idem *Isidorus* lib. *Etymol.* 1. c. 3. *Hieron.* praefat. in libros *Regum* . *Theodor.* super *Genes.* c. 5. in illud , Ambulauitque cum Deo , et non apparuit : de *Enoch* inquit , quod primus literas didicit , et primus descripsit caelestia signa . LOAISA .

18. *Iosue*, successor Moysi, regit populum annos xxvii. His temporibus primus *Erichthonius*, atheniensium princeps, in Graecia quadrigam iunxit.

Anni ab orbe condito.

IIIMDCCLVI.

19. *Othoniel* annos xl. *Cadmus* regnat Thebis, qui primus graecas literas inuenit. Per idem tempus *Linus*, et *Amphion* primi tunc apud graecos in musica arte claruerunt: *Idaeique* *Dactyli* ferrum metallum in Graecia eodem tempore inuenerunt.

IIIMDCCXCVI.

20. *Aod* annos lxxx. His temporibus fabulae fictae sunt, de *Triptolemo*, quod, iubente Cerere, serpentium pinnis gestatus, indigentibus frumenta volando distribuerit: de *Hippocentauris*, quod equorum, hominumque fuerint natura permixti: de *Cerbero tricipite inferorum cane*: de *Phryxo*, et *Helle* eius sorore, quod ariete vecti per mare tranauerint: de *Gorgone* meretrice, quod crinita serpentibus fuerit, et aspicientes se conuertebat in lapides: de *Bellerophonte*, quod equo pennis volante sit vectus: de *Amphione*, quod citharae cantu lapides, et saxa commouerit.

IIIMDCCCLXXVI.

16. Mellitus, et alii mss. *Delphis* construitur, *Lacedaemon* creditur, vitis etc. AREVALVS.

18. *Virgil. Georg. 3.* Primus *Erichthonius* currus, et quatuor ausus - Iungere equos. LOAISA.

19. *Othoniel. De eo Iudicum tertio.* *Iudae* autem iudicium *Isidorus* praemittit, vel quia parum rexit populum, vel quia non fuit iudex, sed dux belli tantum, ut est *Iudicum 1. A Iosepho lib. 5. cap. 7. Othoniel, Cenēs vocatur.* LOAISA.

16. *Cadmus. Clemens Alexandr. 1. Strom.* *Cadmus, inquit, fuit Phoenix, qui graecis literarum inuentor extitit, ut ait Ephorus. Vnde etiam scribit Herodotus, literas appellatas fuisse phoenicias. Alii autem dicunt, phoenices, et syros, primos excogitasse literas. Haec Clemens.* LOAISA.

16. *Linus. Euseb. ann. 3780.* *Linus, et Thebis, et in mss. Linus Thebaeus.* LOAISA.

16. *De Idaeis Dactylis Euseb. in Chronicis:* *Idaei, inquit, Dactyli his temporibus erant, qui ferrum repperunt. Cle-*

mens Alex. 1. Strom. *Idaeos Dactylos fuisse sapientes tradit, inuentores literarum, et numerorum musicorum: propter quam, inquit, causam sunt appellati, qui sunt apud musicos Dactyli, Phryges autem erant, et barbari Idaei Dactyli. Et paulo post, Celmis, et Damnaneus Idaeis Dactylis ferrum primi inuenerunt in Cypro. Alius autem Idaeus ferri inuenit temperaturam. Fuerunt autem Idaei Dactyli Minervae filii, et solis, vel, ut alii volunt, Saturni, et Alciopes, qui alio nomine Corybantes appellantur. Vide Stephanum de verbis, et Scholia in Apollonium, et Suidam in dict. Ἰδαῖοι δάκτυλοι.* LOAISA.

20. *Aliter Eusebius Chronico:* *Triptolemus, longa naui Eleusim veniens, ibi frumenta distribuit. Augustinus lib. 18. c. 13. cum Isidoro:* His temporibus fabulae fictae sunt de *Triptolemo*: qui, iubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta volando contulerit. LOAISA.

16. *Sorore. In quodam ms. additur, Quod ariete vecti per aera volauerint.* LOAISA.

Tom.VII.

K

CHRONICON.

74

Anni ab orbe
condito.

IIIMDCCCCXVI.

21. *Debbora* annos XL. Per idem tempus *Apollo* citharam condidit, et medicinae artem inuenit, Fabula quoque tunc ficta de fabro *Daedalo*, et de *Icaro* eius filio: quod aptatis sibi pennis volauerint. Hac aetate primus regnat latinis *Picus*, qui fertur fuisse Saturni filius.

IIIMDCCCCLVI.

22. *Gedeon* annos XL. Hac aetate vrbs Tyria construitur. Alter quoque *Mercurius* lyram reperit, et *Orpheo* tradidit. Hoc tempore *Philemon* primus apud Pythium chorum instituit. Tunc etiam dicitur fuisse magister Herculis Thrax *Linus*, in arte musica clarus. Argonautarum quoque nauigatio tunc scribitur.

IIIMDCCCCLIX.

23. *Abimelech* annos tres. Iste septuaginta fratres suos interfecit. *Hercules* Ilium vastauit, et in Libya Anthemum palaestricae artis inuentorem interemit.

IIIMDCCCCLXXXII

24. *Thola* annos XXIII. Huius temporibus in Troia post *Laomedonta* regnauit *Priamus*. Tunc fabula ficta est de Minotauro bestia, labyrintho inclusa.

IIIMIIII.

25. *Iair* annos XXII. Per idem tempus *Hercules* agonem olym-

21. Sic *Virgil.* 7. *Aeneid.* Fauno *Picus* pater, isque parentem, - Te, Saturne, refert, tu sanguinis vltimus auctor. *Aliter Eusebius, quam Isidorus, qui Picum facit tertium regem latinorum: Ante Aeneam, inquit, Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus in Italia regnauerunt circiter ann. 150. LOAISA.*

Ib. Per idem tempus *Apollo*. Confer *Raderum* pag. 40. ad *Martialem*. Pro aptatis alii coaptatis. AREV.

22. Post *Debboram alienigenae* hebraeum populum septem annis sibi subiecerunt, qui coniunguntur temporibus *Gedeonis*, ex iudaeorum traditionibus, ut refert *Euseb. Chron.* LOAISA.

Ib. Tyria. In oraculo *Ezechielis* de ea fit crebra mentio, et apud *Melam* l. 1. cap. 12. LOAISA.

Ib. *Mercurius*. *Cicero* lib. 3. de natura Deorum *Mercurios* quinque fuisse ostendit. LOAISA.

Ib. *Philemon; Phidamon, Eusebius.* LOAISA.

Ib. Chorum. *Hieronymus* epistola ad *Dardanum* tom. 4. de diuersis generibus musicorum instrumentorum: Antiquis tem-

poribus, inquit, fuit chorus quoque simplex pellis cum duabus cicutis aereis: et per primam inspiratur, per secundam vocem emittit. Plura ibi habes de aliis instrumentis musicis, ut est, de organo, tuba, fistula, bombulo, cithara, sambuca, etc. LOAISA.

24. *Iosephus* lib. 5. *Antiq. cap. 12.* post *Abimelech* *Iair* *Galadinus* suscepit principatum, praetermittens regnum *Tholae*. LOAISA.

Ib. Minotauro. *Eusebius* anno orbis conditi 3960., ut nunc legitur, Ea, inquit, quae de Minotauro dicuntur, quem *Philochorus* in secundo *Attidis* libro scribit magistratum Minois fuisse Taurum nomine, inhumanum, atque crudelem. Quo in loco corrupte magistratum Minois pro magistrum militum, ut constat ex *Plutarcho* in *Theseo*, et *Serui* apud *Virgilium* 6. *Minos* vero rex a graecis mire celebratus fuit, quod cum Ioue per nouem annos familiariter esset versatus, ut refert *Clemens Alex. Strom. 2.* LOAISA.

25. *Iair.* *Clem. Alex. praetermittit* *Iair*. LOAISA.

picum instituit. *Carmentis* nympha latinas literas reperit.

Anni ab orbe
condito.

26. *Iephthe* annos vi. Huius tempore Hercules quinquagesimum secundum annum agens ob morbi dolorem sese flammis iniecit. *Per idem tempus Alexander* Helenam rapuit, troianumque bellum decennale surrexit. *Abesan* annos vii. *Amazones* primum arma sumpserunt. *Abdon* annos viii. Huius anno tertio Troia capta est, et *Aeneas* Italiam venit.

IIIIIMX.

IIIIIMXVII.

IIIIIMXXV.

27. *Sampson* annos xx. *Ascanius*, Aeneae filius, Albam condidit. *Vlyssis* quoque fabulae, siue Sirenarum eodem tempore fictae sunt.

IIIIIMXLV.

28. *Heli* sacerdos annos xl. Arca testamenti ab alienigenis capitur. Regnum sicyoniorum finitur. *Samuel*, et *Saul* annos xl. *Lacedaemoniorum* regnum exoritur. Atque in Graecia *Homerus* pri-

IIIIIMLXXXV.

IIIIIMCXXV.

Ib. *Carmentis*; *Euandri* mater, qui *Romae* templum *Panis*, quod *Lupercal* appellatur, condidit, ut testatur *Clemens Alex. Strom.* 1. inde *Carmentalis* porta apud *Virgil. Aeneid.* 8. Et *Carmentalem* Romano nomine portam. Vide *Seruium*, et *Isidorum lib.* 1. *Etymol. cap.* 4. *Carmentis*, inquit, dicta, quia carminibus futura canebat. LOAISA.

26. *Abesan*. Sic est c. 12. *Iudic. Iosephus lib.* 5. *Antiq. c.* 12. *Absanis* (habet) de tribu Iuda, ciuitatis *Bethlehem*. *Clemens Alex.* 1. *Strom.* *Abathan* appellat. In *Eusebii Chronico* est *Hesebon*, ut in quibusdam *Isidori* exemplaribus. LOAISA.

Ib. *Abdon*. Refert *Iudicum historia cap.* 12. post *Abesan*, qui septem annis iudicauit *Israel*, successisse *Aialon*, siue *Elon*, qui iudicauit *Israel* decem annis. Post quem iudicauit *Abdon* annis octo. Verum *Eusebius* in *Chronico* sequutus septuaginta, annos *Aialonis* retinuit, ut ipse testatur. Post *Hesebon*, inquit, in libro hebraeorum fertur iudex *Aialon* rexisse populum annos 10., qui non habetur apud 70. interpretes. Idem *Iosephus lib.* 5. c. 12., vocaturque ab eo *Elon*, de tribu *Zabulon*. Sic *Clemens* 1. *Strom.* a quo appellatur *Eglon*. LOAISA.

27. *Linus* ab situ porrectae in dorsum urbis longam Albam appellatam scribit *lib.* 1. LOAISA.

28. *Eusebius Chron.* *Heli* Sacerdos annos 40. In hebraeorum libro anni inueniuntur 40. In septuaginta autem interpretatione 20. *Iosephus lib.* 5. *cap.* 6. *quadraginta* annos affirmat tenuisse principatum, vixisse vero nonaginta: atque ita *Clemens Alex. lib.* 1. *Strom.* LOAISA.

Ib. *Sicyoniorum*. Finem accepit regnum *Sicyoniorum* post 862. annos, ut *Eusebius* testatur: Ita nullum in terra imperium excellens, florens, perpetuumque est, quousque veniet seculum illud immortale, in illuminatione vultus Dei decoratum. LOAISA.

Ib. *Samuel*. *Iosephus lib.* 6. *Antiq. cap.* 13. loquens de morte *Samuelis*, qui praefuit, inquit, populo solus, post mortem quidem *Heli* sacerdotis, annis duodecim: cum *Saul* vero rege, annis decem, et octo. *Venerabilis Beda* in libello de sex aetatibus: *Samuel*, inquit, annis duodecim, ut docet *Iosephus*. *Saul* primus hebraeorum rex annis viginti. Et huius, quia in canonica scriptura non habetur mentio, de Antiquitatum *Iosephi* libris tempus regni notauimus. *Clemens Alex. lib.* 1. *Strom.* *Samuelem* viginti septem annis cum *Saul* regnum obtinuisse scribit, et mortuum esse duobus annis ante *Saul*. *Chronicon graecum* ms. utique annos viginti tribuit, ita ut *Eusebius*, et *Isidorus* non abs re tot etiam annos posuisse videantur. LOAISA.

Anni ab orbe condito . mus poeta fuisse putatur . A promissione Abrahae vsque ad Dauid anni DCCCXL. Finitur tertia aetas per annos IIIIMCXXV.

Quarta aetas seculi .

IIIIMCLXV.

29. **D**avid regnat annos XL. Codrus atheniensium rex sponte se pro salute patriae hostibus offerens interimitur . Et Charthago a Didone aedificatur , prophetantibus in Iudaea Gath, Nathan, et Asaphat .

IIIIMCCV.

30. Salomon regnat annos XL. Iste quarto regni sui anno templum Ierosolymis aedificauit, consummauitque anno octauo .

IIIIMCCXXII.

31. Roboam regnat annos XVII. Regnum Israel a Iuda diuiditur: sub quo decem tribus a duabus separatae sunt, et reges in Samaria habere coeperunt . Hac aetate Samos conditur: et Sibylla Erythraea illustris habetur .

IIIIMCCXXV.

32. Abia regnat annos tres: sub quo hebraeorum pontifex maximus Abimelech insignis est habitus. Asa regnat annos XLI. Pro-

IIIIMCCLXVI.

Ib. Homerus . Clemens Alex. lib. 1. Strom. scribit , Cratetem grammaticum dixisse, Homerum fuisse circa reditum heraclidarum, hoc est, octoginta annis post captam Troiam . Eratosthenes vero centesimo anno post captam Troiam fuisse refert . Theopompus autem quingentis annis post eos, qui in Ilio militarunt, vixisse asserit . Alias de aetate Homeri opiniones vide eodem loco . LOAISA .

29. Dani . Lib. 3. Reg. capit. 2. dicitur in Hebron regnasse septem annos, et in Hierusalem 33., qui collecti sunt quadraginta: idem est 1. Paralip. c. 29. Et Clemens Alex. 1. Strom. LOAISA .

Ib. Carthago . Eusebius anno mundi 3980. ex sententia Philostrati scribit, a Zaro, et Carthagine tyriis Carthaginem fuisse conditam . Idem tamen anno 4154. Carthago, inquit, condita est, vt quidam volunt, a Carchedone tyrio, vt vero alii, a Didone filia post Troianum excidium annis 133. LOAISA .

Ib. Gath . Sic Eusebius Chronico . 2. Paralip. dicitur, quod Asaphat constituitur princeps laudantium nomen Domini, et c. 29. quod hymnos composuit . LOAIS.

Ib. Prophetantibus etc. De aetate, qua prophetae singuli prophetarunt, agit Isidorus in Prooemiis ad vetus testamentum, et Mariana in notis . AREV.

30. Salomon . Sic 3. Regum cap. 11. et 2. Paralip. c. 9. Clemens Alex. 1. Strom. Iosephus autem lib. 8. cap. 7. Antiq. ait, eum regnasse annis octoginta, vixisse quatuor, et nonaginta . LOAISA .

Ib. Octauo . Regum 3. c. 6. aedificatam domum Domini dicitur annis septem . Idem Iosephus lib. 8. c. 4. Sed hic Isidorus Eusebium sequens, annum quartum regni, quo coepit aedificare templum, connumerat cum septem . Beda ait, annis septem aedificatur, octauo dedicatur . LOAISA .

31. Samaria . Ibi primo regnat Iero-boam, de quo 3. Regum c. 12. et 2. Paral. 12. et 13. LOAISA .

Ib. De Erythraeae Sibyllae vaticinio vide August. lib. 18. cap. 23. ciuit. et Lactant. Firmian. lib. 1. de diuinis institutionibus . LOAISA .

32. Abia . 3. Regum cap. 15. et Paralip. 2. capit. 13. Euseb. Ioseph. Bed. Verum Clem. Alex. huic annos 23. attribuit,

phetabant in Iudaea Achias, Amos, Iehu, Ioel, et Azarias. Iosaphat regnat annos xxv. Prophetabant Elias, et Elisaeus, et Abdias, Azarias, et Michaeas. Ioram regnat annos viii. Prophetabant Elias, et Elisaeus, et Abdias. Ochozias regnat annum i. Elias rapitur; cuius septem insignia miracula numerantur.

33. Athalia regnat annos vii. Ionadab, filius Rechab, sacerdos clarus habetur, et Ioiada pontifex, qui solus post Moysen vixisse annos centum triginta perhibetur. Ioas regnat annos xl. Za-

Anni ab orbe condito.

IIIMCCXCI.

IIIMCCXCIX.

IIIMCCC.

IIIMCCCVII.

IIIMCCCLVII.

aque, fuisse filium Sado. LOAISA.

Ib. Abimelech erat filius Sadoc, ut Clemens Alex. est auctor Strom. i. LOAIS.

Ib. In aliis mss. legitur, Prophetabant in Iudaea Aggaeus, et Iehu, Amos, et Ioel, et Zacharias, et Michaeas. Verum aliorum codicum lectionem sequi malo: nam et Eusebius Chronico: Prophetabant, inquit, Achias, Sameas, et is, qui fuerat apud altare Samariae, Iehu, Ioede, Azarias, qui et Anania. Idem ait ipse Isidorus lib. 5. Etymol. capit. 39. Aggaeus autem temporibus Regis Darü prophetavit, ut constat ex ipsius prophetia cap. 1. Similiter et Zacharias, ut ipse de se auctor est, prophetiae suae initio, et Eusebius in Chronico. Hieronymus etiam prologo eiusdem prophetiae. LOAISA.

Ib. Iosaphat. In Clemente Alex. i. Strom. scribitur, Iosaphat annos tantum regnasse quinque. Quo tempore, inquit, prophetarunt Elias Thesbites, et Michaeas filius Ieble, et Abdias filius Ananiae. De Prophetis Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 8. LOAISA.

Ib. Abdias. Hieronymus in prologo eius prophetiae ex hebraeorum scriptis colligit, hunc tempore Achab regis Samariae floruisse, centumque prophetas a persecutione impiae Iezabelis conservasse, eosque specubus inclusos pane, et aqua pavis- se, ut etiam videre est 3. Reg. c. 18. LOAIS.

Ib. Eliae Thesbitis, sacerdotis magni, insignia septem miracula haec sunt. 1. triennii siccitate caelum clausit, 2. oravit rursum, et caelum dedit imbrem. 3. mortuum mulieris filium ad vitam revocavit. 4. eius virtute hydria farinae

non defecit: vas olei perpetuo fonte manavit. 5. eius verbo ignis de caelo super sacrificium descendit. 6. duos quinquagenarios cum militibus caelesti igne combussit. 7. Iordanem transiens tactu melotis abruptit. Isidorus lib. de vita, et morte sanctorum. LOAISA.

33. Athalia. Clemens Alex. l. i. Strom. Gotholia regnat octo annis: erat ex genere Achab. LOAISA.

Ib. Ionadab fuit filius Semna, fratris David, Regum 2. c. 13. Et alius Ionadab, filius Rechab, qui vixit sub Iehu, et aliis Regibus 4. Reg. 10. et Ieremiae cap. 35. LOAISA.

Ib. Fuit Ioiada sacerdos bonus, et pietate, vitaeque innocentia insignis. De eo dicitur 2. Paralipom. c. 24. quod mortuus est, quum esset cxxx. annorum. LOAIS.

Ib. Elisaeus Eliae discipulus his miraculis claruit; primo Iordanem transitu suo diuisum refrenans, undam retro conuertit. 2. Aquas Iericho steriles, fecundas fecit. 3. Pueros insultantes sibi bestiis vorandos tradidit. 4. Sterilem mulierem fecundavit. 5. Et eius filium suscitavit. 6. Decem panibus plebem refecit. 7. Naaman a lepra liberauit. 8. Lepra aspersit discipulum. 9. Ferrum aquis supernataré fecit. 10. Hostes Syriae caecitate percussit. 11. Incredulo mortem praedixit. 12. Hostem quadrigarum fragore fugavit, obsidionemque dispersit. 13. Famen repulit. 14. Post mortem cadaueri vitam dedit. Sic fere Isidorus lib. de vita, et obitu Sanctorum Patrum. LOAISA.

Ib. In vno ms. est, Lycurgusque legislator Apollonius. Existimo legendum legislator Apollinis: ut ita dictum ac-

Anni ab orbe
condito .

IIIIMCCCLXXVI. *charias* propheta interficitur . *Eliseus* moritur : cuius virtutes quatuordecim praedicantur . *Lycurgus*que legislator apud Graeciam insignis habetur . *Amasias* regnat annos xxix . Carthaginem hoc tempore quidam asserunt conditam : alii vero superius .

IIIIMCCCLXXVIII. 34. *Azarias* annos LII . *Olympias* primum a graecis instituitur . *Agnus* in Graecia loquitur . *Sardanapalus* rex sponte incendio concrematur ; assyriorumque regnum in medos transfertur . Tunc *Hesiodus* poeta claruit . Atque *Phidon* argius mensuras , et pondera reperit ; *Osee* , *Amos* , *Isaia* , et *Iona* in Iudaea hac aetate prophetantibus .

IIIIMCCCLXIII. 35 *Ioathan* regnat annos xvi . *Remus* , *Romulus*que nascuntur , prophetantibus in Iudaea *Osee* , *Ioel* , *Isaia* , et *Michaea* . *Achaz* regnat annos xvi . Cuius temporibus *Romulus* Romam condidit . Et

ecipiamus , quod quascumque leges laedaemoniis ferebat , id Apollinis instinctu facere se dicitaret . Vide *Plutarch* . in eius vita , *Valerium Maximum* , atque alios . LOAISA .

Ib. Apud *Clement. Alexandr.* 1. *Strom.* corrupte legi existimo : *Amasias* eius filius annis xxxix . pro xxix . Nam ita *Eusebius* , *Iosephus* , *Nicephorus* , et alii . LOAIS .

34. *Azarias* . In alio ms. erat *Ozias* , quomodo et apud *Nicephorum* , et in *Chronico graeco* , quod apud me est : recte , sic enim etiam appellatur lib. 2. *Paralip.* c. 26. et a *Clemente Alexandr.* 1. *Strom.* *Ozias* , inquit , sedecim annorum erat , quum regnare coepisset , et 52. annis regnavit super Ierusalem , fuitque leprosus . Idem annotavit *Procopius Gazaeus* in commentariis super *Isaiam* ad titulum prophetiae . Huius autem tempore regnum assyriorum ad medos translatus fuisse , tradunt *Eusebius* , *Beda* , *Ado* , *Tudensis* , alii . LOAISA .

Ib. De tempore , quo prima *Olympias* fuerit constituta , a plerisque dubitatum est . *Eusebius Chronico* ex *Africani* sententia scribit , eam tempore *Ioathan* regis *hebraeorum* primum numerari coeptam . Idem lib. 10. *Praeparat.* eam ad *Isaiae* tempora trahit . *Clemens Alex.* 1. *Strom.* in 34. anno *Nicandri* primam *Olympiadem* cum aliis ponit . *Chronicon nostrum graecum* omnium clarissime N A ἴτε 'Οζίας

τῆ καὶ Ἀζαρίᾳ βασιλείᾳ Ἰσδὲα πρώτῃ Ὀλυμπιάδῃ ἐτέθη ὑπὸ Ἰωθάν : καὶ ἦν πρεσβύτερος Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμώς , ὅσπῃ δὲ τῇ Βενρεϊ , Ἰωὴλ τῇ Βαβυλῇ , Ὡδῇ , καὶ Μιχαΐας ὁ Μορασθίτης . Quinquagesimo primo , inquit , anno *Ozias* regis Iuda , qui etiam *Azarias* appellatur , prima *Olympias* instituta est , sub *Iphito* : quo tempore prophetabat *Isaias* , filius *Amos* , *Oseae* filius *Beer* , *Ioel* filius *Bathuel* , *Oded* , et *Michaeas Morasthites* . Et mox : ἡ πρώτη Ὀλυμπιάς ἤρχθη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν , ἡ τις ἐστὶν τετρακτίστης . Prima *Olympias* apud graecos incepit , quae quatuor est annorum . LOAISA .

Ib. *Hieronymus* in prologo super *Ionam* , affirmat , *Ionam* prophetasse temporibus *Ieroboam* , filii *Ioas* . *Augustinus* lib. 18. de ciuit. cap. 27. regnante *Osia* , prophetasse auctor est . Idem et *Clemens Alex.* 1. *Strom.* sicut *Isidorus* . LOAIS .

Ib. A graecis : ita mss. In editione *Grialii graecis* , omisso a . Pro instituitur alii constituitur . AREV .

35. Romam condidit . *Olympiad.* 7. *Dionys.* LOAISA .

Ib. Quod hic *Sennacherib* tribuitur , 4. Reg. cap. 17. et 18. et *Tobiae* , c. 1. de *Salmanasar* dicitur , quem *Eusebius* utroque nomine censi ait : quum tamen *Tobiae* 1. pater *Salmanasar* , filius *Sennacherib* dicatur . *Iosephus* lib. 10. *Antiq.* cap. 1. patrem vocat *Sennacherib* , *Clemens* 1. *Strom.* *Salmanasar* . LOAISA .

Sennacherib, assyriorum rex, decem tribus ex Samaria in medos transtulit, atque in Iudaeam samaritas accolae misit.

Anni ab orbe condito.

36. *Ezechias* regnat annos xxix. sub quo prophetabant *Isaias*, et *Osee*. Hoc tempore *Romulus* primus milites ex populo sumpsit, centumque a populo nobilissimos viros elegit; qui ob aetatem *Senatores*, ob curam, ac solitudinem *Reipublicae Patres* vocati sunt.

IIIMCCCCCLXXXIX

37. *Manasses* regnat annos lv. Per idem tempus romanis prae- fuit *Numa Pompilius*; qui primus apud romanos Pontifices, et Virgines Vestales instituit, falsorumque deorum numerositate ciuitatem impleuit. Duos menses in annum romanis ad decem menses adiecit: ianuarium diis superis: februarium diis inferis dedicauit. Tunc quoque *Sibylla Samia* claruit.

IIIMDXLIIII.

38. *Ammon* regnat annos xii. Huius temporibus *Tullus Hostilius*, romanorum rex, prior in Republica censum egit: quod adhuc per orbem terrarum incognitum erat, primusque purpura, et fascibus vsus est.

IIIMDLVI.

39. *Iosias* regnat annos xxxii. *Thales Milesius* philosophus physicus claruit, qui, defectibus solis acutissima perscrutatione comprehensis; astrologiae numerum primus inuestigauit, prophetantibus in Iudaea *Ieremia*, *Olda*, et *Sophonia*.

IIIMDLXXXVIII.

1b. *Duae voces ex Samaria a plerisque mss. deficiunt, non recte, ut constat ex Adone, et Clemente, primo Strom., ubi ait, Salmanasar, regem assyriorum, trans migrare fecisse eos, qui habitabant in Samaria, ad medos, et Babylonem.* LOAISA.

36. *Romulus.* Liu. Euseb. Aurel. Dionys. LOAISA.

1b. *Qui ob aetatem.* Liu. Vict. Dionys. LOAISA.

37. *Sic Eusebius in Chronic.* Duos menses anno addidit, ianuarium, et februarium: quum ante hunc tantum decem menses apud romanos fuissent: adeo, ut ultimus december diceretur. Capitolium quoque a fundamentis aedificauit, et congiarium dedit axes (*legasses*) ligneos, et scorteos. LOAISA.

38. *Reg. 4. capit. 21.* Viginti duorum annorum erat, quum regnare coepisset, duobus quoque annis regnauit in Ieru-

salem, interfectus a seruis suis occubuit. Idem *Clemens Alex. 1. Strom. et Iosephus lib. 10. cap. 4. Antiq. qui eum vixisse quatuor, et viginti annos, et in regno egisse duos ait. Nicephorus tamen, ut Isidorus, duodecim eius regni annos enumerat. Idem facit Eusebius 70. supputationem sequutus, quum ipse testetur, hebraeos tantum duos annos regni illius agnoscere. Verum hae discrepantes sententiae facile conciliari poterunt, si decem annos, quibus Ammon cum patre regnauit, duobus iungas, quibus solus.* LOAISA.

39. *Regum 4. cap. 22. de Iosia Rege iusto, et aequi obseruantissimo habes. De eodem cap. 23. dicitur: Non fuit similis illi, neque post eum surrexit similis, triginta uno anno regnauit in Ierusalem. Idem Clemens Alex. 1. Strom., et Iosephus lib. 10. c. 6. Eusebius annum unum addit, ut Isidorus.* LOAISA.

Anni ab orbe
condito.
IIIIMDXCIX.
IIIMDCX.

40. *Ioachim* regnat annos xi. Huius tertio anno Nabuchodonosor Iudaeam captam tributariam fecit. Tunc *Daniel*, *Ananias*, *Azarias*, et *Misael* in Babylone claruerunt. *Sedecias* regnat annos xi. Hunc rex Babylonis, secundo veniens ad Ierusalem, cum populo captiuium duxit, templo incenso, anno aedificationis suae CCCCLIV. Per idem tempus *Sappho* mulier in Graecia diuersa poemate claruit: *Solon* leges atheniensibus dedit.

41. A Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis anni CCCCLXXXV. *Finitur quarta aetas per annos quatermille sexcentos, et decem.*

Quinta aetas seculi.

IIIMDCLXXX.

42. **H**ebraeorum captiuitas annorum LXX., in quibus ignis ab altari Dei sublatus, et absconditus in puteo, post septuagesimum regressionis suae annum assumitur inuentus viuus. Per idem captiuitatis tempus *Iudith* historia conscribitur. *Pythagoras* quoque philosophus, et arithmeticae artis inuentor; et *Pherecydes*, historiarum primus scriptor, atque *Xenophanes*, tragoediarum inuentor, insignes habentur.

IIIMDCCXIII.

43. *Darius* regnat annis xxxiv. Huius secundo anno iudaeorum

Ib. Thales. Euseb. Chron. agnoscit ait Olympiade 36. Laertius nasci eundem anno 1. Olympiadis 35. nescio quam bene utrumque. Plinium de his consule lib. 2. natur. historiae cap. 12. LOAISA.

40. Ante hunc regnavit Ioachaz tribus mensibus, ut praeter sacras literas auctor est Eusebius, Iosephus, Nicephorus, Theodoretus, et chronicon nostrum graecum. Hunc Eliachim vocat Ieremias, teste Anastasio, post quem successit Ioachim, qui alio nomine Eliachim dicitur, teste Iosepho lib. 10. c. 7. Antiq. LOAIS.

Ib. Anno etc. Eusebius 442. annos hic ponit ex sententia Clementis Alex. 1. Strom. Iosephus vero lib. 10. cap. 10. Templum concrematum post quadringentos septuaginta annos, et menses sex, diesque decem. Niceph. in Chronologia post annos 424. Anastasius 434. Ita sunt variae, et discrepantes de temporibus sententiae. LOAISA.

42. Ita est apud Ieremiam cap. 25. Seruient omnes gentes istae regi Babylonis septuaginta annis, et c. 29. Quum coeperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos. Paralipom. etiam 2. cap. 36. dicitur Cyrus dimisisse populum captiuium anno regni sui primo, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiae. Idem Esdrae lib. 1. cap. 1. et 2. Idem Daniel cap. 9. Iosephus lib. 11. cap. 1. Nicephor. Chronolog. Clemens Strom. 1. fuisse ait hanc captiuitatem septuaginta annorum. LOAIS.

Ib. Stobaeus in epistolis pag. 222. ad Ioannem Dackerium S. I. scribens, de aetate, qua Iudith floruit, fuse disserit, et scriptores cum Isidoro consentientes clarissimos recenset. AREV.

43. Annis xxxiv. Eusebius annis 36. Sic Herodotus, Nicephorus, et alii. Clemens Alexandr. 1. Strom. quadraginta sex numerat: qui ita colligit regum persa-

rūm est resoluta captiuitas; a quo tempore in Ierusalem non reges, sed principes fuerunt, vsque ad Aristobulum. Tunc romani, pulsīs regibus, consules habere coeperunt.

Anni ab orbe condito.

44. *Xerxes* regnat annis xx. *Aeschylus*, *Pindarus*, *Sophocles*, et *Euripides*, tragoediarum scriptores celebrantur insignes. *Herodotus* quoque historiarum scriptor, et *Zeuxis* agnoscitur pictor.

45. *Artaxerxes*, qui et *Longimanus*, regnat annis xl. Eo regnante *Esdras* sacerdos incensam a gentibus legem renouauit, et *Nehemias* Ierosolymorum muros restituit. *Aristarchus* etiam, et *Aristophanes*, atque *Sophocles* tragoediarum scriptores habiti sunt. *Hippocrates* quoque medicus, ac *Socrates* philosophus, et *Democritus* claruerunt.

46. *Darius*, qui et *Nothus*, regnat annis xix. Haec aetas habuit philosophum *Platonem*, et *Gorgiam* primum rhetorem.

47. *Artaxerxes* regnat annis xl. Huius tempore *Esther* historia docetur esse expleta. *Plato* quoque, et *Xenophon* socratici insignes habentur.

48. *Artaxerxes*, qui et *Ochus*, regnat annis xxvi. *Demosthenes*

rum tempora: *Cyrus* regnauit annis 30. *Cambyses* 19. *Darius* 46. *Xerxes* 26. *Artaxerxes* 41. *Darius* 8. *Artaxerxes* 42. *Ochus*, vel *Arses* 3. ita ut sint in vniuersum anni 235. *Alexander* Macedo, extincto *Dario* rege persarum. Et inde ortum habuit regnum macedonum. Haec *Clemens*, unde apud eundem mendum in numeris esse existimo, quum ad annos ducentos triginta quinque persarum extendat imperium, quae summa cum annis regum non conuenit. Obserua hoc insuper loco, alios praeterea reges ab *Eusebio* poni, sed relictī a *Clemente*, *Isidoro*, et aliis, quod menses dumtaxat aliquot regnarunt, ut *Artabanus* menses 7. Secundus *Xerxes* menses 2. *Sogdianus* menses 8. ut etiam eandem ob causam a plerisque omittuntur imperatores *Otho*, *Galba*, *Vitellius*, ut notauit *Plutarchus* in vita *Galbae*. De regibus persarum vide *Herodotum*, et *Thucydidem*, et *Metasthenem*. Hi non statuunt imperium *Cambysis* ante *Darium*, aduersus quos est *Plato* lib. de legibus, *Clemens*, *Iosephus*, *Orosius*, et *Nicephorus* in *Chronolog.* et

Tom.VII.

consonum est sacris literis, ex *Esdra* 1. cap. 2. et in annorum supputatione etiam discrepantes, et variae reperiuntur sententiae, ut constat ex *Tertulliano* aduersus iudaeos. LOAISA.

Ib. Secundo. Ita *Eusebius*, et *Clemens Alexandr.* 1. *Strom.* *Iosephus* l. 11. cap. 2. et 3. LOAISA.

44. Vide *Iosephum* lib. 11. c. 5. *Paulus Orosius* lib. 2. c. 9. annis 20. LOAIS.

45. *Aristophanes* fuit comicus. AR.

46. Ita *Eusebius*, *Tertull.* aduersus Iudaeos, *Nicephorus*, *Beda*, et alii: Ad tantum agnoscit annos 18. LOAISA.

Ib. *Mellitus*, qui et *Nochus*, ann. 18. AREVALVS.

47. *Eusebius*, *Nicephorus*, *Tertull.* aduersus Iudaeos, *Beda*, alii. Hic ab hebraeis *Assuerus* dicitur, a 70. interpretibus *Artaxerxes* cognomento *Mnemon*, non *Memnon*, ut in *Eusebio*, et aliis. LOAISA.

48. *Eusebius*, *Beda*, et *Chronicon* graec. *Niceph.* 22. habet. *Tertullianus* aduersus Iudaeos 24. *Clemens Alex.* 3. qui hunc eundem cum *Arse* facit. LOAIS.

L

- Anni ab orbe condito . orator primus agnoscitur, et *Aristoteles* dialecticus primus praedicatur . *Plato* moritur .
- IIIMDCCCLXIII. 49. *Arses*, Ochi filius, regnat annis IIII. *Xenocrates* philosophus illustris habetur .
- IIIMDCCCLXIX. 50. *Darius* regnat annis VI. *Alexander* illyricos, et thraces superans, dehinc Ierosolymam capit . Atque templum ingressus, Deo hostias immolat . Huc vsque persarum regnum stetit . Dehinc reges graecorum incipiunt .
- IIIMDCCCLXXIII 51. *Alexander Macedo* regnat annis V. Huius enim quinque anni postremi in ordine temporum numerantur, quibus monarchiam Asiae, destructo persarum regno, obtinuit . Nam septem eius priores in persarum regibus supputantur . Dehinc Alexandriae reges incipiunt .
- IIIMDCCCCXIII. 52. *Ptolemaeus*, Lagi filius, regnat annis XL. Hic Iudaeam capiens, plurimos hebraeorum in Aegyptum transtulit . Hoc tempore *Zeno* stoicus, et *Menander* comicus, et *Theophrastus* philosophus claruerunt . Per idem tempus *Machabaeorum liber* inchoatur primus .
- IIIMDCCCCII. 53. *Ptolemaeus Philadelphus* regnat annis XXXVIII. Hic iudaeos,

49. *Eusebius*, *Nicephor.* *Beda.* *Ado* autem 3. dumtaxat ponit . Aliter *Tertull.* aduersus Iudaeos . LOAISA .

50. *Iosephus* lib. 11. c. 7. et 8. *Diodorus Siculus* lib. 17. Hic fuit *Arsacis* filius, *Ochi* nepos; cuius meminit *Quintus Curtius*, *Plutarchus*, *Arianus*; breuiter omnes, qui res *Alexandri Magni* memoriae tradiderunt . *Tertulliano*, et *Curtio* hic *Melas* cognomento dicitur; *Codmanus* primum appellatus *Iustin.* lib. 19. LOAIS.

51. Sic *Iosephus*, et ipse in *Etymologiar.* lib. 5. *Tertull.* annos 10. *Nicephorus* in *Chronico*, sublato *Dario*, regnasse ait annos 6. rerumque potitum ante *Darii* mortem annis 12., mortuum in *Babylone* aetatis anno trigesimo quinto, vel, ut alii, trigesimo sexto . Octodecim igitur annis ex *Anastasii* sententia regnum obtinuit . Atque ita *Clemens Alexandr.* 1. *Strom.* qui ita macedonum reges enumerat: *Alexander* annis regnavit 18. *Ptolemaeus Lagi* F. 40. *Ptolemaeus Philadelphus* 27. *Euergetes* 25. *Philopater* 17. *Epiphanes* 24. *Phi-*

lometor 35. *Fuscon* 29. *Lathurus* 36. *Dionysius* 29. *Cleopatra* 22. Postquam fuit regnum cappadocum octodecim dierum . Fiunt ergo simul coniuncta macedonum tempora anni trecenti duodecim, dies octodecim . Hanc *Clemens: Tertull.* lib. aduersus Iudaeos aliter. LOAIS.

52. Fusc de hac re habes apud *Iosephum* lib. 15. c. 19. et *Zonaram* t. 1. Apud *Euseb.* in *Chronic.* ita habes: *Theophrastus* philosophus agnoscitur, qui a diuinitate loquendi, ut ait *Cicero*, nomen accepit. *Theodorus Athenaeus* agnoscitur . Vbi nota, corrupte legi *Athenaeus* pro *atheus*: ἄθεος enim dictus fuit, ut constat ex *Laertio* in *Aristippo* . LOAIS.

53. De hac re, an 70. interpretes fuerint spiritu Dei afflati, necne, est quaestio inter *Augustinum*, et *Hieronymum* . Vide *Augustin.* lib. 18. c. 42. et 43. ciuit. et *Hieronym.* in prooemio *Paralip.* et in *Epist. ad August.* Consule etiam *Iustin.* in *Apologetico* *Tertull.* aduersus gentes, *Ioseph.* l. 12. c. 2. *Philonem* denique iudaeum in *vita Moysis* . LOAIS.

qui in Aegypto erant, absoluit, et vasa sancta Eleazaro pontifici restituens, septuaginta interpretes petiit, ac diuinas scripturas in graecum eloquium transtulit. Per idem tempus *Aratus* astrologus agnoscitur, atque argentei nummi Romae primum cuduntur.

Anni ab orbe condito.

54. *Ptolemaeus Evergetes* regnat annis xxvi. Sub quo *Iesus*, filius Sirach, Sapientiae librum composuit. IV.DCCCCCLXXIIX.

55. *Ptolemaeus Philopator* regnat annis xxvii. Ab isto iudaei proelio victi xl. milia armatorum corruerunt. Per idem tempus Siciliam *Marcellus* consul obtinuit. IIIMDCCCCXCv.

56. *Ptolemaeus Epiphanes* regnat annis xxiv. Huius tempore gesta sunt, quae secundi libri Machabaeorum historia continet. Hac aetate romani victos graecos liberos esse iusserunt, dicentes: *Impium est, seruos esse, apud quos philosophia primum orta est, magistra morum, inuentrix liberalium disciplinarum*. Per idem tempus *Ennius* primus poeta latinus insignis Romae celebratur. VMXIX.

57. *Ptolemaeus Philometor* regnat annis xxxv. Hunc *Antiochus* proelio superauit, et iudaeos varia calamitate oppressit. Per idem tempus *Scipio* Africam vicit. *Terentius* comicus claruit. VMLIII.

58. *Ptolemaeus Evergetes* regnat annis xxix. Hoc tempore, consule Bruto, Hispania a romanis obtenta. VMLXXXIII.

Ib. Cuduntur. *Euseb. Chron.* Argenteus nummus primum in vrbe figuratus, ubi lego, signatus. LOAISA.

54. xxvi. Ita quidem *Euseb.*, xxv. *Niceph. Tertullian. Clem.*, xxiv. *Epiphan.* LOAISA.

Ib. Anno xxvi. Ita in nota editionis Grialii, quod retinendum ex aliis exemplaribus, quamuis in nonnullis sit xxvii. In textu Grialii erat xxxvi. AR.

55. xvii. Sic *Clem. Euseb. Nicephor. Tertullian. Ado.* xxi. *Epiphan.* LOAISA.

56. xxiv. Ita *Euseb.*, xxvii. *Niceph.*, xxii. *Epiphan.* LOAISA.

Ib. Locum de Ennio, qui apud *Eusebium* corruptus est, obiter emendare libet. Sic enim nunc legitur: Ennius poeta septuagenario maior articulari morbo periit, sepultusque est in Scipionis monumento via Appia, intra primum ab vrbe miliarium. Quidam ossa eius Rhodiam ex Ianiculo translata affirmant. Vbi pro Rhodiam substituo Rudia, fide etiam

scripti codicis adiutus; reiique veritate id ita cogente; fuit enim Ennii patria Rudiae, vetus Apuliae oppidum, teste *Mela lib. 2.* Post Barium, inquit, Egnatia, et Ennio ciue nobiles Rudiae; quo eius ossa translata verisimile est. LOAIS.

Ib. Sepulcrum Scipionum, in quo e marmore extabat Ennius, prope portam S. Sebastiani situm erat, de quo videri possunt *Eschinardus* in descriptione Romae, *Vasius*, et alii. AREV.

57. Iudaeos etc. Leguntur haec *Machabaeorum 2.*, ubi *Antiochus* radix peccati appellatur. LOAISA.

58. Annis xxix. Ita *Eusebius*, *Niceph. Epiphanius*, et alii. *Tertull.* 27. Hic *Clementi* Fuscon est. Male in lib. *Etymologiarum D. Isidori Parisiis anno 1580. impresso* *Evergetes* annis 24. dumtaxat regnasse scribitur. LOAISA.

Ib. Alii, per Consulem Brutum, quod *Chronico Etymologiarum* congruit, *Brutus Hispaniam subegit*. AREV.

Anni ab orbe
condito.

VMC.

VMCX.

VMCXVIII.

VMCXVIII.

VMCLA.

59. *Ptolemaeus Soter* regnat annis xvii. *Varro*, *Cicero*que nascuntur, thraces romanis subiiciuntur.

60. *Ptolemaeus Alexander* regnat annis x. Syria per *Gabinium* ducem in romanorum dominium transiit. Poeta quoque *Lucretius* nascitur, qui postea se furore amatorio interfecit.

61. *Ptolemaeus*, *Cleopatrae* filius, regnat annis viii. Per idem tempus *Plotius Gallus* Romae latinam rethoricam docuit primus. Tunc quoque *Sallustius* historiographus nascitur.

62. *Ptolemaeus Dionysius* regnat annis xxx. *Pompeius*, Ierosolyma capta, iudaeos romanis tributarios fecit. Per idem tempus *Cato* philosophus claruit; *Virgilius* nascitur Mantuae; *Horatius* Venusii. Tunc etiam *Apollodorus*, praeceptor Augusti, clarus habetur, et *Cicero* laude oratoria celebratur.

63. *Cleopatra* regnat annis ii. Haec Ptolemaei regis aegyptiorum fuit filia, et fratris Ptolemaei soror, et coniux effecta. Quem dum fraudare regno voluisset tempore belli ciuilis, in Alexandria occurrit Caesari, urbem obsidenti, et per speciem, atque stuprum regnum sibi, et necem Ptolemaeo apud Iulium impetrauit. Atque Alexandriae regnum tertio anno regni *Cleopatrae* per Iulium Caesarem in ditionem romanorum transit.

59. xvii. Ita *Euseb.*, xvi. et menses sex *Niceph.*, xv. *Epiph.* LOAISA.

60. x. *Epiph.* xxi. LOAISA.

61. *Plotius*. De hoc *Eusebius* in *Chron.* *Plotius*, inquit, *Gallus* primus Romae latinam rethoricam docuit, de quo *Cicero* sic refert: Memoria teneo, primum latine docere coepisse *Plotium* quemdam. In ms. est amplius Memoria teneo pueris nobis primum, etc. LOAISA.

62. xxx. *Epiph.* xxxi. LOAISA.

Ib. *Apollodorus Pergamenus*, graecus orator, praeceptor *Claudii*, et *Augusti*, ut constat ex *Suetonii Octavio*. LOAIS.

63. *Eusebius* annos 22. habet, et *Plutarchus* in *Antonio*, et *Nicephorus*, et alii. *Epiphanius* amplius ponit 32. *Isidorus* duos tantum ponit. Nam *Iulius Caesar* tertio *Cleopatrae* regni anno solus post occisum a spadonibus alexandrinis regis *Pompeium* obtinuit, quidquid romano parebat imperio. Indequ alexandrinum regnum in romanorum ditio-

nem transiit, ut idem infra affirmat. Idem est apud *Tudensem* in cod.ms., et ideo hunc annorum numerum placuit retinere, quem etiam *Etymologiarum* mss. codd. habent. Idque exigit locus in *Tiberio*, ubi dicitur *Christus* passus annis peractis a principio mundi 5229., a qua supputatione *Eusebius* ipse tantum duos annos discrepat. De *Cleopatra* sic fere *Xiphilinus* ex *Dione* in *Iulio Caesare*: *Cleopatra*, inquit, forma pulcherrima fuit, tum vero flore aetatis, et facundia omnibus praestans; eratque apud omnes, quibuscum versabatur, gratiosa. Et paulo post de *Caesare* loquens; Ipse Aegyptum in suam potestatem, ditionemque redegit, tradiditque *Cleopatrae*, cuius causa bellum gesserat. LOAISA.

Ib. *Mellitus*, *Cleopatra* ann. 2. Huius tertio anno *Iulius Caesar* imperium sumit. Per idem tempus *Siculus*, graecae scriptor historiae, clarus habetur. *Caius Iulius Caesar* regnat etc. AREV.

64. Caius Iulius Caesar regnat annis v. Hic antea consul creatus, Gallias obtinuit: de Britannia triumphauit: postremum ciuili bello aduersus Pompeium adhibito, monarchiam totius imperii obtinuit. Ex cuius nomine sequentes imperatores *Caesares* vocati sunt.

Anni ab orbe condito.
VMCLV.

65. A transmigratione Babylonis vsque ad Natiuitatem Domini nostri Iesu Christi anni DLXXXVII. *Finitur quinta aetas per annos quinquies mille centum quinquaginta quinque.*

Sexta aetas seculi.

66. **O**ctavius Augustus regnat annis LVI. Iste in imperio post VMCCXV Siculum bellum triumphos tres egit: Dalmaticum, Asiaticum, po-

64. *Hic antea ... vocati sunt: alii, Hic primus romanorum singularem obtinuit principatum, a quo etiam Caesares appellati sunt. Ab hinc sequuntur imperatores.* AREV.

Iulii Caesaris. LOAISA.

Ib. Septuaginta hebdomadae, al. Septuaginta nouem. *Vid. Dan. c.9.* LOAIS.

66. *Augusti nomen inde sumptum ait Suetonius in Augusto, quod loca religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab auium gestu, gustuue. Dio etiam in Monarchia, Augustum dictum ait, quasi qui hominum naturam excederet, propterea quod ea, quae sacrosancta, et in maximo honore sunt, augusta esse dicuntur: quamobrem, inquit, eum graeci σεβαστον nominabant, scilicet cultu, et honore dignissimum. Cuius nominis appellatio, quemadmodum imperatoris, ad ceteros, qui eum subsequuti sunt, pertinuit propter summum, et amplissimum eorum imperium.* LOAISA.

Ib. In Daniele. *Locus est insignis Danielis 9. quem Tertull. aduersus iudeos multo aliter interpretatur, quam ceteri chronographi; sic enim inquit: A primo anno Darii debemus computare, quando hanc visionem vidit Daniel. Videamus igitur, anni quomodo impleantur vsque ad aduentum Christi. Darius enim regnauit ann. 19. Artaxerxes regnauit ann. 40. Deinde rex Ochus, qui et Cyrus, regnauit ann. 24. Argus anno vno. Alius Darius, qui et Melas nominatus est, ann. 22. Alexander Macedo ann. 12. Deinde post Alexandrum, qui et medis, et persis regnarat, quos reuicerat, et in Alexandria regnum suum firmauerat, quando et nomine suo eam appellauit. Post eum regnauit illic in Alexandria Soter annis 35., cui succedens Philadelphus regnauit annis 38. Huic succedit Euergetes annis 25. Deinde Philopator annis 17. Post hunc Epiphanes ann. 24. Item alius Euergetes ann. 29. Soter ann. 38. Ptolemaeus ann. 38. Cleopatra annis 20. mensibus 6. Item adhuc Cleopatra conregnauit sub Augusto ann. 13. Post Cleopatram Augustus aliis ann. 43. Nam omnes anni imperii Augusti fuerunt anni 56. Videmus autem, quoniam quadragesimo, et primo anno imperii Augusti, quo post mortem Cleo-*

Ib. Annis LVI. *Sic Eusebius, Victor, et alii. Nicephorus, et Cassiodorus menses sex adiiciunt, Clemens 1. Strom. ann. 46. menses 4. diem 1. Dion, mortuus est, inquit, 14. calend. septembris, quo die primum consul factus fuerat, vixitque annos septuaginta quinque menses decem, dies 26. Erat enim nono calend. octobris natus. Regnauit, postquam victoria potitus est apud Actium, quatuor, et quadraginta annos, diebus tredecim exceptis. Verum Eusebius, et Isidorus eius imperium numerant a morte*

Anni ab orbe
condito.

stremo Alexandrinum aduersus Antonium, inde Hispanum: deinde, terra, marique pace toto orbe parta, Iani portas clausit. Sub cuius imperio septuaginta hebdomadae in Daniele scriptae complentur, et cessante regno, et sacerdotio iudeorum, DOMINVS IESVS CHRISTVS in Bethlehem Iudae ex Virgine nascitur anno regni eius XLII.

patrae imperauit, nascitur Christus. Et superuixit idem Augustus, ex quo nascitur Christus, annis 15. Et erunt reliqua tempora annorum in diem natiuitatis Christi, et in annum Augusti 41. post mortem Cleopatrae anni 437. menses 6. Vnde adimplentur 62. hebdomadae, et dimidia, quae efficiunt annos 437. menses 6. in diem natiuitatis Christi. Et manifestata est iustitia aeterna, et vnctus est sanctus sanctorum, id est, Christus, et signata est visio, et prophetae, et dimissa sunt peccata, quae per fidem nominis Christi omnibus in eum credentibus remittuntur. *Et infra*, Itaque ostendentes et numerum annorum, et tempus 60. duarum, et dimidia hebdomadarum adimpletarum, tunc venisse Christum, id est, natum, videamus, quid aliae 7. et dimidia hebdomadae, quae sunt subdiuisae, in abscissione priorum hebdomadarum, in quo actu sint adimpletae. Post enim Augustum, qui superuixit post natiuitatem Christi, anni 15. efficiuntur, cui successit Tiberius Caesar, et imperium habuit annis 22. mensibus septem, diebus viginti: huius quinto decimo anno imperii passus est Christus, annos habens quasi 30, quum pateretur. Item Caius Caesar, qui et Caligula, annis 3. mensibus 8. diebus 13. Nero Caesar annis 9. mensibus 9. diebus 13. Galba mensibus 7. diebus 6. Otho mensibus 3. diebus 5. Vitellius mensibus 8. diebus 10. Vespasianus anno primo imperii sui debellauit iudaeos, et fiunt anni 42. menses 6. Nam imperauit annis 9., atque ita in diem expugnationis suae iudaei impleuerunt hebdomadas 70. praedictas a Daniele. Igitur expletis his quoque temporibus, et debellatis iudaeis, postea cessauerunt

illic libamina, et sacrificia, quae exinde illic celebrari non potuerunt. Nam et vnctio illic exterminata est post passionem Christi. Erat enim praedictum, exterminari illic vnctionem, sicut est in Psalmis prophetatum: *Exterminauerunt manus meas, et pedes*. Quae passio huius exterminii intra tempora 70. hebdomadarum perfecta est sub Tiberio Caesare, Coss. Rubellio Gemino, et Rufo Gemino, mense martio temporibus paschae, die 8. calendarum aprilium, die prima azymorum, quo agnum vt occiderent ad vesperam, a Moyse fuerat praeceptum. Itaque omnis synagoga filiorum Israel eum interfecit, dicentes ad Pilatum, quum vellet eum dimittere: *Sanguis huius super nos, et super filios nostros, et, si hunc dimiseris, non es amicus Caesaris*: vt adimpleri possent omnia, quae de eo fuerant scripta.

Haec Tertullianus, verum Clemens Alexandr. 1. Strom. existimat, natum Dominum nostrum 28. anno Augusti, quum primum iuberet, censum, descriptionemque fieri; hebdomadasque Danielis ita fere connumerat, vt Tertullianus, passumque Christum quinto decimo anno imperii Tiberii, dum ageret annum 30., quamuis in annorum computatione discrimen est inter eos. Eusebius vero ab utroque dissentit, et 10. anno imperii Augusti existimat Danielis vaticinium in Hyrcano ultimo iudaeorum sacerdote completum, et hebdomadas facere annos 483. Ita in annorum ratione nihil est constans, neque certum. De hac re vide etiam Augustinum lib. de ciuitat. Dei 18. cap. 34. et Cedrenum in compend. et inter nostros neotericos Finum, atque Galatinum, et Burgensem hispanum in doctissimo Scrutinio Scripturarum. LOAISA.

67. Tiberius, filius Augusti, regnat annis xxii. Iste, dum per cupiditatem reges ad se venientes non remitteret, multae gentes a romano imperio recesserunt. Huius decimo octauo regni anno Dominus crucifixus est, annis peractis a principio mundi quinquies mille ducenti viginti nouem.

Anni ab orbe condito.
VMCCXXXIII.

68. Caius Caligula regnat annis iv. Hic auaritia, crudelitate, et luxuria saeuus fuit, atque in deos se transferens, in templo Ierosolymorum statuam Iouis Olympii sub nomine suo poni iussit. Per idem tempus *Matthaeus* apostolus euangelium primus in Iudaea scripsit.

69. Claudius regnat annis xiv. Eo regnante, Petrus apostolus VMCCII.

Ib. Fabricius pag. 262. Bibliograph. antiq. Sigebertum, et ex Riccioli fide Philonem iudaeum cum Isidoro de anno, quo natus est Christus, consentire tradit, et innumeras alias sententias inter se discrepantes recenset. AREV.

67. Filius. *Adoptione intellige.* Erat enim filius *Liuiæ* uxoris ipsius, et *Caii Drusi Neronis*. LOAISA.

Ib. Annis xxi. Sic *Eusebius*, vel 21. (inquit) ut aiunt nonnulli. *Nicephorus*, *Orosius*, *Victor*, *Cedrenus*, *Tertull.* aduersus iudaeos ei tantum annos 22. tribuit, menses 7. dies 20. *Dion Nicaeus* ann. 22. mens. 7. dies 5. Sic *Zonaras*, nisi quod dies 7. habet. LOAISA.

Ib. Reges etc. De hoc ita *Eusebius* in *Chron.* Tiberius multos reges ad se per blanditias euocatos, numquam remisit; in quibus *Archelaum cappadocem*, cuius in prouinciam versam *Mazacam* nobilissimam ciuitatem *Caesaream* appellari iussit: *Lege vero ex ms.* Cuius regno in prouinciam verso, etc. *Hac de re scribunt Tacitus, et Dion in Tiberio.* LOAISA.

Ib. Huius decimo. De die, et anno mortis Christi variae Sanctorum sunt sententiae apud *Tertull.* aduersus iudaeos, *Clementem*, et *Eusebium*, ceterosque antiquos Patres, quae omnia *Onufrius Panuinus augustinianus* in unum collegit, eleganti edito *Scholio* lib. 2. comment. in *Fastos*. LOAISA.

Ib. Viginti nouem: alii, viginti octo. AR.

68. *Dion in Tiberio* Caligulae cognomento propterea huic datum scribit, quod quum fuisset magna ex parte in exercitu educatus, caligis militaribus pro urbanis viceretur. Augustum etiam Caesarem Caligam a militibus per illusionem ab usu caligarum vocatum fuisse, testatur *Dion in Augusto*. LOAISA.

Ib. Annis iv. *Eusebius Clemens*, *Nicephorus*, et *Cassiodorus* ann. 3. mens. 10. *Iosephus* lib. 2. belli Iudaici c. 10. ponit ann. 3. mens. 6. *Aliter* lib. 19. Antiq. c. 2. Extinctus est (inquit) Caius quarto imperii sui anno, minus mensibus quatuor. *Tertull.* aduersus iudaeos ann. 3. mens. 8. dies 13. ponit. LOAISA.

Ib. Graecene, an hebraice scripserit *Matthaeus*, quaeri solet. *Hieronymus* in catalogo Hebraicum, inquit, euangelium eius habetur vsque hodie in bibliotheca caesariensi. *Idem* lib. 3. contra *Pelagian.* Similiter *Eusebius* lib. 3. histor. Ecclesiast. c. 18. et lib. 4. cap. ultimo. *Nazianzen.* etiam, *Irenaeus*, et *Nicephorus* cap. 45. lib. 2. testantur, eum patrio sermone euangelium suum scripsisse. LOAIS.

69. Annis xiv. *Nicephorus* agnoscit annos dumtaxat 13. mens. 1. *Epiphanius* annos totidem, menses 2. *Iosephus* l. 20. c. 10. Antiq. imperasse scribit ann. 13. mensibus 8. diebus 20. Sicut *Dion*, et *Zonaras*. *Suetonius* simpliciter ait, eum decimoquarto imperii anno excessisse.

Anni ab orbe
condito .

VMCCLXVI.

contra Simonem Magum Romam pergit . *Marcus* quoque *euangelista*, Alexandriae Christum praedicans, euangelium scripsit .

70. Nero regnat annis xiv. Hic iniuriae, crudelitati, et luxuriae deditus, retibus aureis piscabatur: matrem, et sororem prostituit, et interfecit: senatum multum extinxit: multas reipublicae prouincias, et vrbes amisit: urbem quoque Romam incendit, vt troiani excidii imaginem spectaret. Huius temporibus *Simon Magus*, quum altercationem proposuisset cum Petro, et Paulo apostolis, dicens, se quamdam virtutem esse Dei magnam, medio die, dum ad patrem volare promittit in caelum, a daemonibus, a quibus in aere ferebatur, adiurante eos Petro per Deum, Paulo vero orante, dimissus crepuit. Ob cuius necem a Nerone *Petrus* crucifigitur, *Paulus* gladio caeditur. Hac tempestate *Persius* poeta moritur. *Lucanus* quoque, ac *Seneca* praecepto Neronis interficiuntur.

VMCCLXXVI.

71. Vespasianus regnat annis x. Iste in disciplina militari strenuus

Euseb., et *Cassiod.* numerant ann. 13. menses 9. dies 28. *Tertullian.* annos 13. menses 7. dies 20. LOAISA.

Ib. *Marcus* etc. *Eusebius* lib. 2. histor. ecclesiast. c. 5. et 16. *Niceph.* l. 2. cap. 15. et 16. LOAISA.

70. Annis xiv. Sic *Eutropius*, *Sueton.*, *Chronicon graecum*, *Ado*, alii. *Euseb.* ann. 14. mens. 7. dieb. 28. *Epiph.* ann. 13. mens. 7. dieb. 27. *Niceph.* ann. 13. mens. 1. *Dion Nicaeus* vixisse ait ann. 30. regnasse 13. mens. 8. biduo minus. *Paulus Orosius* lib. 7. Principatum, inquit, adeptus est, mansitque in eo annis non plenis 14. *Tertullian.* contra omnium sententiam undecim tantum annos, mens. 9. dies 13. ponit, *Cassiod.* ann. 13. mens. 7. dies 27. LOAISA.

Ib. Matrem. *Dion* in eius vita existimat, eum non habuisse consuetudinem cum matre *Agrippina*, sed cum alia huic simili, ad quam alludens, dicebat, se cum matre consuetudinem habere. De matris morte *Dion* copiose, et *Suetonius*. LOAISA.

Ib. Sororem . . . *Simon Magus*. Ita *Niceph.* lib. 2. cap. 36. *Chrysostomus* lib. 1. aduersus vituperatores vitae mona-

sticae. Res gestas *Petri* cum *Simone Mago* conscripsit *Linus Thuscus*. LOAIS.

Ib. *Seneca*. *Mores*, et mortem *Senecae* ita describit *Dion* in Nerone, nescio an vere, et vtraque maxime aliena fuisse a viro philosopho (refert): Quum enim tyrannidem, inquit, improbaret, tyranni praeceptor erat: quumque insultaret iis, qui cum principibus versarentur, ipse a palatio non decedebat: assentatores detestabatur, quum ipse reginas coleret, et libertos: diuites reprehendebat is, cuius facultates erant aureorum tricies centena milia: quique luxum aliorum damnavat, quingentos tripodas habuit de ligno cedrino, pedibus eburneis, similes, et pares inter se, in quibus coenabat. Mortuus denique est, contra quam philosophum decebat, animo abiecto, atque imbecillo. LOAISA.

71. Ante *Vespasianum* imperauerunt *Galba*, *Otho*, et *Vitellius* annum unum, mens. 9. teste *Eusebio*: qui propterea forte etiam ab *Isidoro* omittuntur, et ab *Orosio*, quod *Plutarchus* in *Galba* hos non tam romani imperii, quam comoediae cuiuspiam fuisse imperatores scribat. Ex *Dione* *Galba* imperauit menses 9. dies 13.

auus multas prouincias, quas Nero amiserat, bellando reipublicae restituit. Immemor offensarum fuit, conuicia in se dicta leuiter tulit. Huius secundo anno Titus Ierosolymam cepit, atque subuertit: vbi vndecies centena milia iudaeorum fame, et gladio perierunt. Sed et praeter hos quoque centum milia publice venumdata.

Anni ab orbe condito.

72. Titus regnat annis 11. Iste in vtraque lingua tanto facundissimus extitit, vt causas latine ageret, poemata, et tragoedias graece componeret: tanto autem bellicosissimus fuit, vt in oppugnatione Ierosolymorum, sub patre militans, duodecim propugnatores duodecim sagittarum confoderet ictibus. Porro in imperio tantae bonitatis fuit, vt nullum omnino puniret, sed conuictos aduersus se coniurationis dimitteret, atque in eadem familiaritate, qua antea habuerat, retineret. Huius etiam inter omnia fuit illud celebre dictum, *perdidisse diem, quo nihil boni fecerat.* VMCLXXXVIII.

Otho dies 90. Vitellius annum vnum, dieb. decem exceptis. Ex Clemente vero Galba menses 7. dies 6. Otho menses 5. diem vnum, Vitellius menses 7. diem vnum. LOAISA.

Ib. Annis x. Eusebius, Niceph. Chronicon graecum, et Cassiodorus annis 9. mens. 11. dieb. 22. Epiphanius annis 9. mens. 7. diebus 12. Dion annis 10. diebus sex minus: sic et Zonaras, Orosius nono principatus anno profluuium mortuum scribit. Tertullianus ait, annis 11. regnasse, Cedrenus annis 10. diebus 8. LOAISA.

Ib. Vndecies etc. Sic Eusebius: Titus, Iudaea capta, et Ierosolymis subuersis, sexcenta milia virorum interfecit, Iosephus vero scribit, vndecies centena milia fame, et gladio periisse, et alia centum milia captiuorum publice venumdata: haec Eusebius. LOAISA.

Ib. Post Neronem, et ante Vespasianum in nonnullis mss. inseritur, „ Post Neronem Galba regnauit mensibus 4. Occisus est in foro, Romae Otto regnauit diebus 205. vixit annis 37. Ipse se interfecit in Italia apud Ebraicum (sic). Vitellius regnauit mensibus octo: vixit annis 57. occisus est a Vespasiani ducibus „ . AREV.

72. Annis 11. Suetonio, et Dioni regnauit annis 2. mensibus totidem, diebus

Tom. VII.

20. Eusebio annis 2. mens. 8. Eutrop. ann. 2. mens. 8. diebus 20. Nicephoro. Cassiodoro, Bedae, et aliis annis 2. mens. 2. Epiphan. ann. 2. mens. 2. diebus 2. Cum Isidoro Orosius facit lib. 7. Zonaras ponit annos duos sex diebus minus. Cedrenus ann. 3. Dion in huius vita: Titus, inquit, non modo senatorem, quamdiu principatum tenuit, nullum interfici iussit, sed nec alius quisquam sub eius imperio morte affectus est. De crimine impietatis numquam cognouit, neque permisit aliis, vt cognoscerent: Nemo enim, inquit, iniuria me afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur. Ea vero, quae falso de me dicuntur, prorsus negligo. Suetonius, Memorabilem, inquit, meritoque laudatam vocem dedit: Amici diem perdidi. LOAIS.

Ib. Ad verba duodecim propugnatores in textu Grialii indicium erat notae, quae fortassis intercidit. Mellitus exhibet, *perdidisse diem se, quo commodi cuiquam nihil fecerit.* Alii addunt, *Vixit annis 40. Cum ingenti omnium luctu in eadem villa, qua pater eius, morbo absumptus est.* Sic de singulis imperatoribus nonnulli interpolati codices annos vitae exprimunt, et locum, quo obierunt: quae tamen Isidori non esse, ex vetustis exemplaribus colligitur. AR.

M

Anni ab orbe
condito.
VMCCXCIII.

73. Domitianus, frater Titi, regnat annis xvi. Hic post Nerone[m] secundus superbia execrabilis, Deum se appellari iussit, christianos persequi paganis instituit. Sub quo *apostolus Ioannes* in Pathmos insulam relegatus, Apocalypsin scripsit. Iste multos senatorum in exilium misit, ac peremit; cunctos quoque, qui de genere Dauid erant, interfici iussit, vt nullus iudaeorum ex regali superesset origine.

VMCCXCV.

74. Nerua regnat anno i. Vir imperio moderatus, aequalem se, et communem omnibus praebuit. Huius tempore *Ioannes apostolus* ab exilio Ephesum rediit, atque efflagitatus ab Asiae episcopis, euangelium nouissimus edidit.

VMCCCXIII.

75. Traianus regnat annis xix. Iste mirabili virtute romanum imperium vsque in Orientem longe, lateque produxit. Babyloniam, et Arabiam cepit, et vsque ad Indiae fines post Alexandrum ac-

73. Annis xvi. Eusebius annis 15. mens. 5. Sic Epiph., Cassiodor., et Niceph. Suetonius simpliciter decimo quinto imperii anno mortuum asserit, sicut Orosius. Dion Nicaeus, regnavit, inquit, ann. 15. dieb. 5. Zonaras ann. 15. mensib. 11. LOAISA.

Ib. Deum. Eusebius: Primus Domitianus Dominum se, et Deum appellari iussit. Idem Dion. Suetonius: Pari, inquit, arrogantia, quum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic coepit: Dominus, et Deus noster sic iubet: vnde institutum posthac, vt ne scripto quidem, ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. LOAISA.

Ib. Christianos etc. Haec fuit secunda ecclesiae persecutio: prima enim fuit sub Nerone, de qua Eusebius lib. 3. historiae eccles. c. 13. et Aug. lib. 18. c. 52. de ciuit. Dei, et Paulus Orosius lib. 7. et Alex. Monachus libello ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου, qui in bibliotheca mea est nondum editus. LOAISA.

74. Anno i. Eusebius anno vno, mens. 4. Sic Nicephorus, Cassiodorus, Epiphanius, Clemens, et Zonaras. Dion, Eutropius, Beda, Ado, et alii 9. dies adii-ciunt. LOAISA.

Ib. Alii, anno i. mensibus 4. Hic primo edicto suo cunctos exules reuoca-

uit. Vnde Ioannes euangelista ab exilio etc. AREV.

75. Traianus. Mores huius eleganter Xiphilinus ex Dione depinxit: Statuas, inquit, aureas, aut argenteas sibi fieri vetuit, bonaque quaecumque adhuc inuenta sunt in palatio, restituit iis, quibus ea Domitianus per iniuriam adem-erat. Ciuib[us] romanis, qui in summa forent egestate, agrum dedit, ad aureorum sexcenta milia, eius agri emptione, diuisioneque quibusdam viris senatorii ordinis imperata. Quumque egeret pecunia, magnum numerum vestium, multaque vasa argentea, atque aurea, et reliquam suppellectilem, non modo de priuatis suis, sed etiam de principalibus rebus, multa etiam praedia, multasque domos, atque in summa omnia, praeter ea, quae necessaria erant, vendidit. Neque vero in pretiis harum rerum sordidus, sed in hoc ipso benignus erga multos, et liberalis fuit. Haec Dion, qui et alia adiungit, quae summam huius viri moderationem arguunt. LOAISA.

Ib. Annis xix. Sic Epiphanius, Chronicon graecum, Orosius cum aliis. Euseb. ann. 19. mens. 6. vt Nicephorus, et Zonaras. Clemens ann. 19. mens. 7. diebus 15. A Dione, Eutropio, Beda, Cedreno, et Adone ponuntur anni 19. mens.

cessit, liberalis cunctis, atque tranquillus. Cuius inter alia dicta illud fertur egregium, vt dum interrogaretur, quod nimium circa omnes communis esset, respondit, *talem se imperatorem esse priuatis, qualem sibi imperatorem priuatus optasset*. Simon Cleophas, Ierosolymorum episcopus, huius tempore crucifigitur, et requiescit Ioannes apostolus.

Anni ab orbe condito .
forte, dum ar-
gueretur .

76. Adrianus regnat annis xxi. Iste Traiani gloriae inuidens, prouincias Orientis persis reddidit, et Euphratem fluuium finem imperii romani posuit. Idem quoque iudaeos secundo effectos re-

vmcccxxxv.

6. dies 15. vt et a Cassiodor. LOAISA .

Ib. Babyloniam etc. In alio ms. erat : Asiam, Babyloniam, et Arabiam cepit : Eusebius ita : Traianus, victo rege Deceballo, Daciam fecit prouinciam . Heberos sauronatas asraenos (lege adiabenos) arabes bosporanos, colchos in fidem accepit, Seleuciam, et Ctesiphontem, et Babylonem occupauit . Quod autem pro asraennos adiabenos legam, facit Dion apud Xiphilinum, qui ait, hunc Adiabensem omnem, quae pars Assyriae ad Ninum pertinuit, in potestatem suam redeisse . Fuit autem Traianus, vt est apud Xiphilinum, a Nerua Caesar, et imperator factus ; quum tamen ipsi propinqui non deessent . Neque enim ille coniunctionem sanguinis anteposuit publicae utilitati : neque rursus eum deterruit, quod Traianus homo hispanus, nec italicus erat, nec italicus, quodque ante eum nemo alterius nationis imperium romanorum obtinuisset . De Traiano praeter alios ex antiquis scripsere Dion, Sextus Aurelius, Eutropius, Sextus Rufus, Ammianus Marcell. lib. 14. Plinius in panegyrico, et lib. 1. epistolarum . Postquam (inquit Dion) Romam venit, multa fecit ad emendandum, corrigendumque statum reipublicae, atque in gratiam bonorum, quorum in primis curam gessit : nam ciuitatibus Italiae multa largitus est ad educationem liberorum, in quos magna beneficia contulit . Et mox : Traianus, inquit, nulli inuidebat, perdebatque neminem : bonos omnes ornabat honoribus, et dignitatibus augebat ; ex quo fiebat, vt, neque timeret quemquam, nec

haberet odio . Nullam fidem habebat calumniatoribus, nulla ira tenebatur, abstinebat ab aliena pecunia, non minus quam ab iniquis caedibus, magnos sumptus fecit, belli, pacisque temporibus multa, eaque apprime necessaria aedificauit . Lege apud eundem plura, quae huius viri mores, vitamque commendant . LOAISA .

76. De hoc ita Spartianus : Origo imperatoris Adriani vetustior a picentibus, posterior ab hispaniensibus . Siquidem Adria ortos maiores suos apud Italicam Scipionum temporibus resedissee, in libris vitae suae Adrianus ipse commemorat . Adriano pater Aelius Adrianus, cognomento Afer, fuit, consobrinus Traiani imperatoris, mater Domitia Paulina, Gadibus orta . Dion, quod erat municeps Traiani, dicit . LOAISA .

Ib. Annis xxi. Sic Eusebius, Orosius, Nicephorus, alii . Dion, et Zonaras ann. 20. mens. 9. Eutropius ann. 21. mens. 10. dieb. 20. et ita Cassiodorus, nisi quod diem aufert . Libellus de vitis imperatorum ann. 21. mens. 11. vt Spartianus, Cedrenus ann. 24. LOAISA .

Ib. Dion, Aeliam, inquit, Capitoli- nam appellauit, et coloniam deduxit : et vbi templum Dei fuerat, alterum Ioui aedificari curauit, iudaeis grauiter ferentibus ; quod externae gentes in sua vrbe habitarent, sacraque peregrina in ea fierent . LOAISA .

Ib. De Basilide haeretico Euseb. lib. 4. hist. eccles. cap. 7. et Irenaeus lib. 1. cap. 27. August. de haeresib., Niceph. diuersis in locis . LOAISA .

M 2

Anni ab orbe
condito .

belles subiugat, urbemque Ierosolymam restaurat, eamque ex suo nomine Aeliam vocat . Per idem tempus *Aquila Ponticus*, interpret secundus post Septuaginta, oritur : et *Basilides* haeresiarcha agnoscitur .

VMCCCLVII.

77. Antoninus Pius regnat annis xxii. Iste propter clementiam tale cognomentum accepit, quia in omni regno romano, cautionibus incensis, cunctorum debita relaxauit : vnde et pater patriae appellatus est . Iste primus imperium romani orbis cum Antonino Iuniore aequata potestate diuisit . Eo regnante, *Valentinus*, et *Marcion* haeresiarchae produntur, atque *Galenus* medicus, Pergamo genitus, Romae clarus habetur .

VMCCCLXXV.

78. Antoninus minor regnat annis xviii. Hic ad parthos profectus, Seleuciam Assyriae urbem cum quadringentis milibus hominum cepit : de parthis, et persis triumphauit . Eo regnante *Montanus*, Cataphrygarum auctor, et *Tatianus*, a quo haeresis Encratitarum, exorti sunt .

VMCCCLXXXVIII.

79. Commodus regnat annis xiiii. Iste luxuriae multae fuit . Sub hoc *Theodotion Ephesius* interpret tertius apparuit : atque *Irenaeus* episcopus lugdunensis doctrina habetur insignis .

VMCCCLXXXIX.

80. Aelius Pertinax regnat anno 1. Hic, supplicante senatu,

77. Annis xxii. Sic *Epiphanius* : *Eusebius* vero ann. 23. mens. 3. *Orosius*, et ex eo *Ado Viennensis* annis 20. et non plenis tribus imperasse tradunt . *Eutropius* 23. integros agnoscit, vt *Chronicon graecum* . *Nicephorus* 22. tantum, mens. 3. *Libellus* de vitis imperatorum nuper sub *Aurelii Victoris* nomine *Antuerpiae* editus 20. dumtaxat agnoscit : contra *Xiphilinus* ex *Dione* 24. et cum eo *Cedrenus* . LOAISA .

1b. Forte legendum ex *Eusebio*, et *Paulo Orosio* lib. 7. cap. 9. *Valentinus*, et *Cerdo*, magister *Marcionis* . Quamuis constat ex eodem *Euseb.* lib. 4. hist. *Eccles.* cap. 10. *Marcionem*, et *Cerdonem* eodem tempore Romae peruersa sua dogmata disseminasse . LOAISA .

78. Antoninus . Hic cognomento *Philosophus* fuit vir bonus, vt ait *Dion*, quippe in quo nihil ficti, simulatique inesset . Hunc *Orosius* annis 14. tantum im-

perasse ponit . *Euseb.* *Beda*, et *Ado* ann. 19. mens. 1. *Niceph.* ann. 19. mens. 2. *Zonaras* ann. 19. dieb. 11. *Cedrenus* 19. dies omittit . LOAISA .

1b. Encratitarum . De hac haeresi vide *Eusebium* lib. 4. cap. 27. hist. *Eccles.*, et *Irenaeum* lib. 1. aduersus haereses. cap. 9. dicunturque Encratitae, quasi continentes, postea *Seueriani* a *Seuero*, *Tatiani* successore, appellati . De quibus vide praeterea *Nicephorum* lib. 4. *eccles. histor.* cap. 4. et cap. 11. LOAISA .

79. Annis xiiii. Sic *Eusebius*, *Orosius*, *Herodianus*, *Beda*, *Nicephorus*, alii . *Eutropius* vero ann. 12. mens. 8. *Dion* ann. 12. mens. 9. dieb. 14. vt *Clemens*, et *Zonaras* . *Cedrenus* 14. dies omittit . LOAISA .

80. Anno 1. *Eusebius*, *Epiphanius*, *Nicephorus*, et alii 6. tantum menses ponunt, *Eutropius* 81. dies, *Dion* 57. vt etiam *Zonaras*, et *Cedrenus* . LOAISA .

vt uxorem Augustam, et filium Caesarem faceret, renuens ait, sufficere sibi debere, quod ipse imperaret inuitus.

Anni ab orbe
condito.

81. Seuerus Pertinax regnat annis xviii. Iste multa bella feliciter gessit: parthos vicit, Arabiam obtinuit, Britanniam bellando recepit, literarum, et philosophiae scientiam habuit. Huius tempore *Symmachus* interpret quartus agnoscitur, *Narcissus* Ierosolymorum episcopus virtutibus plurimis celebratur: *Tertullianus* afer in ecclesia illustris habetur: *Origenes* Alexandriae studiis eruditur.

vmccccvii.

82. Antoninus Caracalla, Seueri filius, regnat annis vii. Hic impatiens libidinis fuit: nouercam suam uxorem duxit. Nihil memorabile gessit. Huius tempore in Iericho quinta editio diuinarum scripturarum inuenta est, cuius auctor non apparet.

vmccccxiii.

83. Macrinus regnat anno i. Hic cum filio regnans, nihil memorabile temporis breuitate gesserunt. Nam post annum vnum seditione militari pariter interfecti sunt.

vmccccxv.

Ib. Hic supplicante etc. *Ita Eusebius, sed aliter Capitolinus*: Pertinax, inquit, neque uxoris Augustae appellationem recepit, et de filio dixit: quum meruerit. LOAISA.

81. Ante Seuerum Pertinacem ponendus erat Didius Saluius Iulianus, qui, vt tradit Dion, imperauit dies 66., seu, vt Eutropius, et Orosius, mens. 7. LOAIS.

Ib. Annis xviii. Sic Euseb. Epiphanius, Nicephorus, alique pene omnes. Eutropius ann. 18. mens. 10. Dion annis 17. mens. 8. dieb. 3. Zonaras in Dione annos legit 16. in diebus, et mensibus ei alioqui par. Cedren. ann. 17. mens. 8. LOAISA.

Ib. Britanniam. Tempore Titi Cn. Iulius Agrippa primus romanorum Britanniam circumfusam vndique mari cognouit. Dion in Tito. LOAISA.

Ib. De Symmacho Eusebius lib. 6. eccl. histor. cap. 13., vbi de Narcisso, et Origene celebris fit mentio. LOAISA.

82. Antoninus Caracallus dictus, vt scribit Dion, quod proprium genus indumenti excogitauit in modum penulae. Id barbarum, discissumque, et consutum erat ex multis partibus, eoque indutus erat semper, ex quo Caracallus cognominatus est: iussitque militibus, vt se eodem genere vestis induerent; vide Euseb.

trop., et alios. Nouerca eius appellabatur Iulia ex Eusebio, et Dione, et aliis. LOAISA.

Ib. Annis vii. Sic Epiphanius, Nicephorus, et alii. Spartianus, et Cedrenus ann. 6., vt et Eusebius cum Eutropio. Orosius in imperio mansisse ait annis non plenis 7. Dion 6. mens. 2. diebus aliquot. LOAIS.

83. Anno i. Ita Eusebius, Nicephorus, alii. Dion, et Zonaras anno 1. mens. 2. tribus diebus exceptis. Eutropius ann. 1. mens. 2., pessime Cedrenus ann. 8. LOAISA.

Ib. Eusebius Chronico: Macrinus occiditur in Archelaide: Herodianus in Chalcedone Bithyniae vrbe. Verum Dion de eius morte sic habet: Chalcedonem nauigauit, ibique remansit: eo venere milites, missi a Pseudantonino, a quibus comprehensus perductus est in Cappadociam: vbi postquam intellexit, filium suum captum esse, deiecit se ex vehiculo (nec enim vinctus erat), fregitque humerum: nec ita multo post occisus est. LOAISA.

Ib. Mellitus, regnat anno i. Romae amphitheatrum incensum. Abgarus vir sanctus regnavit Edessae. Pseudoantoninus, de quo Dion, est Aurelius Antoninus Heliogabalus numeri seq. AREV.

Anni ab orbe
condito.
VMCCCCXIX.

84. Aurelius Antoninus regnat annis iv. Hic dum obscoenissime viueret, et ipse tumultu militari interemptus est. Cuius temporibus sexta editio inuenta est Nicopoli: *Sabellius* haeresiarcha oritur.

VMCCCCXXII.

85. Alexander regnat annis xiii. Hic persas gloriosissime vicit: ciuibus fauorabilis fuit. Huius temporibus *Origenes* Alexandriae claruit, et Romae *Vlpianus* insignis iurisperitus.

VMCCCCXXV.

86. Maximinus regnat annis iii. Iste primus ex militari corpore absque decreto senatus imperator efficitur, et christianos persequitur.

VMCCCCXXI.

87. Gordianus regnat annis vi. Hic rebellantes parthos, et persas affixit. Rediens victor de persis, fraude suorum interiit. Huius temporibus *Zephyrinus* testimonio Spiritus sancti, in specie columbae super caput eius descendens, Romae episcopus ordinatur.

VMCCCCXLVIII.

88. Philippus regnat annis vii. Iste primus inter imperatores

84. Annis iv. Ita *Eusebius*, *Nicephorus*, *Orosius*, alii. *Eutropius* ann. 2. mens. 8. *Dion* ann. 3. mens. 9. dieb. 4. *Herodian.* ann. 6. *Zonaras*, et *Cedren.* ann. 3. mens. 9. dieb. 4. LOAISA.

Ib. *Eusebius Chronico*: Antoninus Romae occiditur tumultu militari cum matre Semasyra. Semiamira *Lampridius*, Soenida *Herodianus*, Semea *Eutropius*. LOAISA.

85. Annis xiiii. Sic plerique omnes: vnus *Herodianus* annos 14. *Eutropius* ann. 13. dies 8. *Cedrenus* ann. 13. mens. 8. *Zonaras* 10. tantum annos habet. LOAIS.

Ib. *Euseb. in Chron.* Alexander Xerxem regem persarum gloriosissime vicit, vbi ex *Lampridio*, et *Herodiano* *Artaxerxem* videtur legendum, sicut et in *Orosio*, et *Cassiodoro*. LOAISA.

Ib. *Grialius*, huius temporis. AREV.

86. Annis iii. Sic *Eusebius*, *Niceph. Chronicon graecum*, et alii. *Eutropius* ann. 3. et diebus aliquot. *Zonaras*, et *Cedrenus*, nescio quomodo, ann. 6. LOAIS.

Ib. In alio erat: militari cohorte: verum censui legendum: ex militari corpore, auctoritate *Eusebii*: sic enim inquit, primus ex corpore militari, et aliorum codicum. LOAISA.

Ib. Persequitur. De hac persecutio-

ne praeter alios scribit *Aymon* lib. 6. cap. 7. et *Alexander Monachus* πρὶ ἐν-
πέσις εἰς αὐτὸν. LOAISA.

87. Annis vi. Ita *Eusebius*, *Niceph.*, *Paulus*, *Eutropii* interpolator, *Orosius*, atque alii omnes. LOAISA.

Ibid. *Zephyrinus*. In alio ms. est *Flauianus*, verum id lego *Zephyrino* accidisse apud *Eusebium* lib. eccl. hist. c. 21. et apud *Niceph.* lib. 5. c. 26. Idem etiam *Fabiano* euenisse refert *Aymon* lib. 6. c. 10. In ms. etiam, vbi *Flauianus* legitur, post dictionem ordinatur, adiicitur: Licet quidam hoc verius de *Zephyrino* affirmant. LOAISA.

Ib. Multi mss. sic referunt: Huius temporibus *Flauianus* (legendum *Fabianus*) testimonio... ordinatur, licet quidam hoc verius de *Zephyrino* affirmant. *Mellitus* corrupte *Seuerino* pro *Zephyrino*. *Loaisa* de *Zephyrino* ab *Eusebio* id narrari asserit: alii contra *Fabianum* pro *Zephyrino* apud *Eusebium* lib. 6. *Histor. eccles.* cap. 22. al. 29. legunt. Vide *Natal.* *Alexandr.* seculo tertio hist. eccles. cap. 2., et *Pagium* in *Vitis Pontificum*. AREV.

88. Annis vii. Sic *Eusebius*, *Nicephorus*, *Orosius*, *Cedrenus*, aliique pene omnes. *Zonaras* a quibusdam traditum

credidit Christo. Huius etiam primo anno millesimus annus romanae urbis fuisse docetur expletus.

Anni ab orbe condito.

89. Decius regnat anno 1. Huius temporibus S. *Antonius monachus* in Aegypto docetur exortus : a quo primum monasteria condita sunt. VMCCCCXLIX.

90. Gallus, et Volusianus eius filius regnant annis 11. *Nouatus*, Cypriani episcopi presbyter, Romam veniens, Nouatianam haeresin condidit. VMCCCCLI.

91. Valerianus cum Gallieno regnant annis xv. *Cyprianus* primum rhetor, deinde episcopus martyrio coronatur. Gothi quoque Graeciam, Macedoniam, Asiam, Pontumque depopulantur. Valerianus christianis persecutionem mouens, a rege persarum Sapore captus, ibi in dedecore vitae consenuit. VMCCCCXLVI.

92. Claudius regnat annis 11. Iste gothos, Illyricum, Macedoniamque vastantes, superat. *Paulus Samosatenus* haeresiarcha agnoscitur. VMCCCCXLVIII.

93. Aurelianus regnat annis vi. Iste romanorum imperium bello pene ad fines priores perduxit, qui persecutionem aduersus christianos efficiens, fulmine corripitur, et sine mora occiditur. VMCCCCCLXIII.

ait annos 5. imperasse, a nonnullis 6. et totidem menses. LOAISA.

89. Anno 1. Sic *Chronicon graecum* ms. *Eusebius* vero, *Nicephorus*, *Ado*, et alii annum unum ponunt, et 3. menses. *Eutropius* ipsum cum filio imperasse tradit biennio: *Orosius* triennio: *Cassiodorus* biennio, mensibus 4. LOAISA.

Ib. *Mellitus*, exortus. *Romae amphitheatrum* incensum. Alia omittit. AR.

90. Annis 11. *Beda*, ac ceteri fere omnes 4. menses adiiciunt. Nam quod in *Nicephoro* legitur imperasse uno dumtaxat anno, et mensibus 4., sine mendo non puto: ut liquet ex enumeratione consulum apud *Cassiodorum*. LOAISA.

Ib. De *Nouato* haeretico scribit *Eusebius* lib. 6. *eccles. histor. cap. 33.* et *Pacianus* epistola tertia ad *Symphor.*, et *Socrates* lib. 4. cap. 23. qui in concilio romano condemnatur: ut constat ex *Eusebio* lib. 6. cap. 39. *Theodoret.* lib. 3. *Cyprian.* lib. 2. epist. 1. et lib. 4. epist. 2. LOAISA.

92. Annis 11. Sic et in *Eusebio* scribendum, testis est *Zonaras* in *Claudio*: pro quo nunc legitur ann. 1. mens. 9. ut in *Nicephoro*. *Eutropius* intra biennium morbo periisse ait. LOAISA.

Ib. De *Paulo Samosateno* vide *Euseb.* lib. 7. *histor. eccles. c. 25.* *Epiphani.* haeres. 69. Et in concilio antiocheno conuictus est. *Aymon* lib. 7. c. 7. et 10. *Niceph.* lib. 6. cap. 26. et 29. LOAISA.

93. Annis vi. Ita *Cedrenus*: verum *Eusebius*, *Nicephorus*, *Orosius*, *Eutropius*, et *Zonaras* imperio sex annos potitum tradunt, paucis mensibus exceptis. LOAIS.

Ib. *Eusebius* in *Chronico* sic habet: Aurelianus quum aduersus nos persecutionem mouisset, fulmen iuxta eum, comitesque eius ruit: ac non multo post inter Constantinopolin, et Heracleam in *Caenophorio* viae veteris occiditur. *Flavius Vopiscus* ita: Quum iter faceret apud *Caenophorium* mansionem, quae est inter Heracleam, et Byzantium, malitia notarii interemptus est. Vide praef.

- Anni ab orbe condito .
VMCCCCLXXV.
VMCCCCLXXXI.
VMCCCCLXXXIII.
VMDV.
VMDXXXV.
94. Tacitus regnat anno 1. Huius vitae breuitas gestorum nihil dignum historia praenotat.
95. Probus regnat annis vi. Iste militia strenuus, et ciuilitate praeclarus, Gallias a barbaris occupatas bellando romanis restituit. Huius tempore Manichaeorum haeresis orta est.
96. Carus cum filiis Carino, et Numeriano regnat annis 11. Carus, postquam de Persis triumphauit, victor circa Tigridem castra ponens, ictu fulminis concidit.
97. Diocletianus, et Maximianus regnauerunt annis xx. Diocletianus, diuinis libris adustus, christianos toto orbe persequitur. Iste primus gemmas vestibibus, calceamentisque inseri iussit, dum sola purpura retro principes vterentur. Hi autem imperatores varia bella gesserunt, persis victis, recepta Mesopotamia. Qui postea, pariter fastigio imperii relicto, priuati vixerunt.
98. Galerius regnat annis 11. Huius imperii breuitas nihil dignum historia contulit.
99. Constantinus regnat annis xxx. Hic persis bellum parauit; ad cuius aduentum adeo trepidauerunt, vt supplices occurrerent, promittentes imperata perficere. Christianus quoque effectus, licentiam dedit christianis libere congregari, et in honorem Christi basi-
- tere de eius morte Euseb. lib. 7. eccles. hist. cap. 26. Aymon. lib. 7. cap. 2. Niceph. lib. 6. cap. 19. Ado, Beda, et reliqui omnes a suis interiisse scribunt. LOAISA.*
94. *Ab aliis sex menses ei assignantur, a Cedreno anni 2. LOAISA.*
- Ib. Alii, Tacitus regnauit anno 1., quo occiso apud Pontum, obtinuit Florianus imperium diebus 89. AREV.*
95. *Menses 4. Eusebius, Niceph. Eutropius, Orosius, alique adiiciunt. Zonaras non integris sex annis imperasse scribit. LOAISA.*
- Ib. De haeresi manichaeorum a Manepersa exorta scribit Eusebius lib. 7. eccles. histor. cap. 25. Hilarius de Trinitate l. 6. Cyrillus Cateches. 6. Epiphani. haeres. 66. LOAISA.*
96. *Eusebius Chronico ita habet: Carinus proelio victus apud Murgum occiditur: Vopiscus apud Murtium. LOAIS.*
97. *Annis xx. Sic Eusebius, Niceph., Orosius, alii. Cedrenus 22. Aurelius Victor. 25. non sine mendo, ut liquet ex supputatione consulum in Cassiodoro. LOAISA.*
98. *Eusebius Chronico, Galerius, inquit, biennio Augustus imperium tenuit, mox cum alio annis sex. LOAISA.*
99. *Annis xxx. Eusebius, Beda, et Ado 10. menses addunt. Nicephorus 31. annos habet, Chronicon graecum ms. 30. ann., et mensem 1. Ex Aurelio Victore colliguntur anni 32. Cedrenus trigesimo tertio imperii anno mortuum scribit. Aurelius etiam Victor ponit post Galerium alios duos Galerios, Armentarium, et Galerium Maximinum, et Alexandrum. LOAISA.*
- Ib. Christianus etc. De baptismo Constantini praeter Eusebium, et Zonaram initio tomi 3. scripsit copiose Cedrenus in eius vita. Quod fuerit a Siluestro*

basilicas construi. His temporibus haeresis ariana exoritur. Nicaeum quoque concilium a Constantino ad condemnationem Arii congregatur. Tunc et donatistarum schisma oboritur. Per idem tempus crux Christi ab Helena, Constantini matre, Ierosolymis reperta est. Constantinus autem in extremo vitae suae ab Eusebio nicomediensi episcopo baptizatus, in arianum dogma conuertitur: heu, pro dolor! bono vsus principio, et fine malo.

Anni ab orbe condito . . .
Pro nicaeum forte nicaenum.

100. Constantius, et Constans regnauerunt annis xxiv. Constantius crudelitate morum terribilis a persis multa perpeccus est. Deinde arianus effectus catholicos toto orbe persequitur. Cuius etiam fauore Arius fretus, dum Constantinopolin ad ecclesiam pergeret, aduersus nostros de fide dimicaturus, diuertens per forum Constantini ad necessariam causam, viscera eius repente simul cum vita effusa sunt. Per idem tempus Athanasius, et Hilarius doctrina, et confessione fidei celebrantur. Haeresis anthropomorphitarum

VMDLIX.

sanctissimo Romae Papa baptizatus septimo imperii sui anno, et a lepra liberatus, refert Nicephorus lib. 7. cap. 45. Ambrosius vero de obitu Theodosii, quod in vitae extremo baptismi gratiam obtinuerit, affirmat. Idem testatur Alexander monachus lib. de inuentione salutiferae crucis; quem Nicomediae obiisse, ait, hoc opportune adeptum, ut in Iordane, quod summopere desiderauerat, baptizaretur; quam sententiam etiam probat Hermes, Socrates, et Theodoretus, ut auctor est Nicephorus lib. 8. cap. 54. quibus consentiunt Rufinus, Oros., Cassiodor. et alii. LOAISA.

Ib. Crux etc. An crux, in qua salus nostra, vitaeque auctor pependit, habuerit quatuor brachia, et an corpus Domini nostri quatuor fuerit clauis transfixum, disputat pie, et eleganter Lucas episcopus tudensis hispanus aduersus albigenses, quem ms. in bibliotheca habeo. De eius inuentione Alexand. monachus nondum editus, qui apud me est graece ms. LOAISA.

Ib. In arianum dogma. Hanc sententiam docte refellit Cedrenus in compendio histor. in vita Constantini. LOAIS.

Ib. De baptismo Constantini satis, superque ab aliis disputatum est. In co-

Tom. VII.

dice florentino S. Marci pro Constantinus autem in extremo . . . fine malo haec subrogantur, quumque bellum in persas moliretur, in villa publica iuxta Nicomediae dispositam bene rempublicam filiis tradens, diem obiit. Cod. Alban. omittit ea omnia, Constantinus autem . . . fine malo. Omittit pariter codex Caesenas antiquissimus Etymologiarum, in quo insertum est hoc Chronicum pro alio breuiori, quod plerique alii Etymologiarum codices exhibent. Ac fortasse Isidoro ab aliquo adiecta sunt. In editione Grialii scribitur Arrius, Arrianus: sed communior scribendi ratio est Arius, Arianus: atque id ita obseruatur in Historia gothorum eiusdem editionis. AR.

100. Annis xxiv. Sic Orosius, Niceph., Cedren., et Chron. graecum. Hieronymus in suo ad Eusebium chronico menses 5. diesque 12. addit. In Adone ponuntur anni 18. mens. 5. dies 14. LOAISA.

Ib. Diuertens etc. De morte Arii Rufinus lib. 10. eccles. histor. cap. 13. et Cedren. cum Epiphan. lib. 2. contra haeres. sic inquit: Noctu Arius ad selam progressus necessarii oneris deponendi gratia, crepuit, quemadmodum et Iudas quondam. Idem Theodoretus l. 1.

N

Anni ab orbe
condito .

in Syria, et Macedonia, et Constantinopoli nascitur . Donatus artis grammaticae scriptor, ac praeceptor Hieronymi, Romae illustris habetur . Antonius monachus moritur . Ossa Andreae, et Lucae apostolorum Constantinopolim transferuntur .

VMDLXI.

101. Iulianus regnat annis 11. Hic ex clerico imperator, ac paganus effectus, ad idolorum cultum conuertitur, ac christianis martyria intulit . Liberales literas christianos docere, vel discere vetuit . Qui etiam, dum in odium Christi templum Ierosolymis iudaeos reparare permisisset, atque ex omnibus prouinciis iudaei collecti, noua templi fundamenta iacerent, subito nocte oborto terraemotu, saxa ab imo fundamentorum excussa, longe, lateque sparsa sunt . Igneus quoque globus ab interiori aede templi egressus, plurimos eorum suo prostrauit incendio . Quo terrore reliqui pauefacti, Christum confitebantur inuiti . Et, ne hoc casu crederent factum, sequenti nocte in vestimentis cunctorum crucis apparuit signum . Iulianus autem contra persas procedens, facta congressione, iaculo suscepto, interiit .

VMDLXII.

102. Iouianus regnat anno 1. Qui, dum se ab exercitu imperatorem legi conspiceret, seque christianum affirmans, paganis praeesse non posse assereret : *Et nos, inquit omnis exercitus, qui per Iulianum nomen Christi abiecimus, tecum christiani esse volumus .* Quibus ille auditis imperii sceptrum suscepit, firmataque pace cum

eccles. histor. cap. 14. LOAISA .

Ib. Donatus . Hieronymus Donatum vocat praeceptorem suum multis in locis; praesertim in commentariis in Eccles. cap. 1. in illud: quid est, quod fuit? et in Apologia aduersus Ruffinum, et scripsisse commentarios in Virgilium ait . LOAISA .

Ib. Ossa . Postea Melphin (corrigere, Amalphim) ossa Andreae apostoli translata sunt . Caput Pio Secundo, Romam allatum, et in basilica D. Petri collocatum . LOAIS.

Ib. Alii, Antonius monachus centum annorum aens in eremo moritur . AR.

101. Annis 11. Consentit Nicephorus, et Chronicon graecum . Hieronymus a quibusdam anno 1. mens. 7. ab aliis annis 2. mens. 8. regnasse traditum ait . Orosius 1. ponit imperii annum, et mens. 8. Paulus Diaconus 3. imperii anno extinctum asserit . LOAISA .

Ib. De morte Iuliani variae sunt opinioniones, ut est apud Niceph. l. 10. c. 24. Hieronym. in additionibus in Chronicon Eusebii, et Zonar. lib. 3. et Cedrenum, et Aimonem de christianarum rerum memoria lib. 9. Paulus Orosius sic lib. 7. cap. 30. Itaque postquam a Ctesiphonte castra mouit, dolo cuiusdam transfugae in deserta perductus, quum vi sitis, et ardore solis, atque insuper labore arenarum confectus, periret exercitus, imperator tanto rerum periculo anxius, dum per vasta deserti incautius euagatur, ab obuio quodam hostium equite, conto ictus, interiit . LOAISA .

Ib. Alii, aliqui pro reliqui, et eorum pro cunctorum . AREV.

102. Anno 1. Menses 8. Hieronymus, et Orosius 9. Niceph., Cedrenus amplius 15. dies ponunt . Chronicon graecum mens. 10. dies 15. LOAISA .

persis, rediit : qui lege protinus data, christianis priuilegia reddidit, ac templa idolorum claudi praecepit.

Anni ab orbe condito.

103. Valentinianus, et Valens frater eius regnant annis xiv. Go- VMDLXXVI.
thi apud Istrum bifarie in duobus Fridigerno, et Athalarico diuisi sunt regibus. Sed Fridigernus Athalaricum Valentis, ariani imperatoris, auxilio superans, suadente eodem, in huius beneficii gratiam ex catholico arianus cum omni gente gothorum effectus, errorem sequutus est ipsius. Tunc quoque Gilfulas, gothorum episcopus, ad instar graecarum literarum gothis tunc reperit literas, et vtrumque testamentum linguam in propriam transtulit. Photinus quoque, et Eunomius, atque Apollinaris haeresiarchae eodem tempore agnoscuntur.

104. Gratianus cum fratre Valentiniano regnat annis vi. Am- VMDLXXXII.
brosius mediolanensis episcopus in catholicorum dogmate claruit. Priscillianus haeresin infandam nominis sui in Hispaniam inuexit. Martinus, episcopus Turinorum Galliae ciuitatis, multis miraculo- forte, Turonum.
rum signis effulsit.

Ib. Qui lege etc. Cedrenus ait, editum per totum romanum imperium emis-
sisse : idem Niceph. lib. 10. cap. 39. Am-
mianus Marcellin. christianae legis stu-
diosum fuisse asserit. LOAISA.

103. Annis xiv. Sic et Chronicon grae-
cum, ἐβασίλευσεν, inquit, ῥωμαίων λη' ὁ
αὐτὸς θεωτάτος βασιλευσάντων ἐτη ιδ'.
Niceph. ann. 10. mens. 9. Orosius lib. 7.
cap. 32. in imperio mansisse ait annis 11.
Cedrenus Valentinianum 11. annis impe-
rasse, Valentem postea triennio, scribit.
LOAISA.

Ib. In alio ms. erat, sed Fridiger-
num Alaricus superans : verum corrupte,
vt constat ex Eutropio in Valente, qui
Athalaricum a Fridigerno auxilio Valen-
tis victum affirmat. LOAISA.

Ib. Gilfulas. Eutropius lib. 12. in
Valente, Vlfias episcopus arianus, qui
moratus sub Constantio fuerat, et cum
Eudoxio, et Aetio arianis. Niceph. l. 11.
cap. 48. eum vocat Vlphilam, Rodericus
toletanus in sua historia Gudilam lib. 2.
cap. 1. Ado Vlfiam. Sunt qui Gulfiam,
et Gulfilam. LOAISA.

Ib. Photinus. Concilium syrmien-
se

aduersus eum congregatur. Niceph. l. 9.
cap. 3. Socrat. lib. 1. cap. 29. Sozome-
nus lib. 4. cap. 5. et 6. A Damaso da-
mnatur. Niceph. lib. 12. cap. 71. et 18.

Ib. Eunomius. Ruffinus lib. 10. c. 25.
Augustin. lib. de haeres. cap. 54. Hier-
onym. in 4. Osee. Aduersus eum scri-
psit Basilus, et primum concilium constan-
tinopolitanum in eum est habitum Damaso
P. M. De haeresi Apollinaris est apud
Augustin. haeres. 55. et Theodor. lib. 5.
cap. 10. LOAISA.

Ib. Gilfulas : nomen genuinum vide-
tur esse Wulfilas, et hinc apud alios Gul-
filas. Nam septentrionalibus gentibus Wu-
valet in pronunciando gu, vt obseruaui
in Prolegomenis ad Dracontium cap. 9.
n. 93. Iterum de Wulfila in historia go-
thorum num. 8. Post verba eodem tem-
pore agnoscuntur quidam mss. addunt,
Hucusque Eusebius, et Hieronymus. AR.

104. Annis vi. Concordant Orosius,
Prosper, Paulus Diaconus, Zonaras, et
alii. Ado 7. LOAISA.

Ib. De Priscilliano vide D. Augusti-
num lib. de haeresib. haeres. 7. et Hier-
onymum ad Ctesiphontem, et in Cata-

Anni ab orbe
condito.

VMDXC.

105. Valentinianus cum Theodosio regnat annis viii. Synodus Constantinopoli cl. sanctorum patrum colligitur a Theodosio, in qua omnes haereses condemnantur. Hieronymus presbyter in Bethlehem toto mundo clarus habetur. Priscillianus, accusante Itacio, a Maximo tyranno gladio caeditur. Per idem tempus caput Ioannis Baptistae Constantinopolim est perductum, et in septimo miliario ciuitatis humatum. Gentium quoque templa per totum orbem, iubente Theodosio, eodem tempore subuertuntur. Nam adhuc intemerata manebant.

VMDXCII.

106. Theodosius cum Arcadio, et Honorio regnat annis iii. Per idem tempus Ioannes anachoreta virtutum miraculis habetur insignis, qui etiam, Theodosio consulente, de Eugenio tyranno victoriam illi praedixit.

VMDCVL.

107. Arcadius cum fratre Honorio regnat annis xiii. Huius temporibus Augustinus episcopus doctrinae scientia insignis habetur. Ioannes quoque constantinopolitanus, et Theophilus alexandrinus, illustres episcopi praedicantur. Per idem tempus Donatus Epiri episcopus virtutibus insignis est habitus. Qui draconem ingentem, expuens in ore eius, peremit, quem octo iuga bouum ad locum incendii vix trahere potuerunt, ne aerem putredo eius corrumpere. Per idem tempus corpora sanctorum Habacuc, et Michaeae prophetarum diuina reuelatione produntur. Gothi Italiam depraedantur. Wandali, atque alani Gallias aggrediuntur.

logo: Leonem Papam epist. 93. Seuerum Sulpitium lib. 2. eccles. historiae, Concilium toletan. 1., et bracarense: ubi eius errores, et impietas recensentur. LOAIS.

105. Annis viii. In alio exemplari 9. sed 8. scribendum existimo ex supputatione Coss., qui apud Cassiodorum recensentur. Prosper 7. tantum ponit. In Etymologiarum mss. codd. nunc 6. nunc 7. aliquoties etiam 8. et 9. habentur. LOAIS.

106. Annis iii. Conuenit Prosper et ipse in Etymologiis. Eutropius lib. 13. Mansitque in imperio annis vndecim, quum iam in Orientis partibus sex annis, Gratiano largiente, et simul impetrante, regnasset. Idem Paulus Orosius lib. 7. cap. 35. Idem Paulus Diaconus lib. 13. in princip. LOAISA.

Ib. De isto Eugenio grammatico, et

literarum doctore, postea milite, vide Paulum lib. 13. in principio. De Ioanne autem anachorita est insignis mentio apud Ruffinum lib. 11. cap. 32. et 19. et Prosperum cum Zonara, et Paulo Diacono lib. 13. LOAISA.

107. Annis xiii. Ita Prosper, Cassiodorus, Sigebertus, et Tuden. Nicephorus addit mens. 3. Cedrenus, et Chronicon graecum 14. annos ponunt. Epitome chronicorum Seueri cognomento Sulpitii, quae apud me est ms. 12. tantum agnoscit. Paulus Orosius lib. 7. cap. 36. post patris excessum 12. annis regnasse affirmat. LOAISA.

Ib. Ex Sozomeno lib. 7. cap. 25. constat, Sanctum Donatum Eudreae in Epiro fuisse episc., et Niceph. 1. 12. c. 45. ubi Eudreae in Epiro dicitur episcopus. LOAIS.

108. Honorius cum Theodosio minore, fratris filio, regnat annis xv. His imperantibus, gothi Romam capiunt, wandali quoque, et alani, et sueui Hispanias occupant. Hac tempestate Pelagius aduersus Christi gratiam erroris sui dogmata praedicat; ad cuius damnationem concilium apud Carthaginem ccxiv. episcoporum congregatur. Hoc tempore Cyrillus Alexandriae episcopus insignis est habitus.

Anni ab orbe coadito.

VMDCCXI.

109. Theodosius minor, Arcadii filius, regnat annis xxvii. Wandali ab Hispania ad Africam transeunt. Ibi catholicam fidem ariana impietate subuertunt. Per idem tempus Nestorius, constantinopolitanus episcopus, suae perfidiae molitur errorem: aduersus quem ephesina synodus congregata, eius impium dogma condemnat. Hoc etiam tempore diabolus in specie Moysi iudaeis in Creta apparens, dum eos per mare pede sicco ad terram re promissionis promittit perducere, plurimis necatis, reliqui, qui saluati sunt, confestim ad Christi gratiam conuertuntur.

VMDCLVIII.

110. Martianus regnat annis vi. Cuius initio chalcedonense concilium geritur: vbi Eutyches cum Dioscoro alexandrino episcopo condemnantur. Huius autem sexto imperii anno, Theodoricus rex gothorum cum ingenti exercitu Hispaniam ingreditur.

VMDCLIII.

111. Leo Maior cum Leone Minore regnat annis xvi. Alexandria, et Aegyptus synodum chalcedonensem detrectans, errore Dioscori haeretici languens, immundo repleta spiritu, canina rabie latrat. Per idem tempus apparuit haeresis acephalorum chalcedonense

VMDCLXX.

Ib. Expuens etc. al. expuens in os eius neccauit, quem etc. AREV.

cam transit. Ibi etc. AREV.

108. Annis xv. Ita Cassiodorus, Tudensis, Ado, et ipse in Etymologiis. Sigebertus annum unum detrahit. Prosper unum adiicit. LOAISA.

110. Annis vi. Ita Paulus Diaconus, Sigebertus, Tudens. et alii. Cassiodorus cum Cedreno 7. Ado Viennensis, Martianus, inquit, imperator obiit sexto imperii sui anno, sexto mense completo. LOAISA.

109. Annis xxvii. Ita Cassiodorus, Paulus Diaconus, Tudensis, et alii. Sigebertus tradit, eum utriusque regno solum 3. annis imperasse, posteaque sibi Valentinianum Placidiae amitae suae ex Constantio filium adsciuisse, cum eodemque aliis 24. annis regnasse, qui simul collecti nostrum numerum explent; Prosper 30 annos ponit, Beda 26. Martinus Polon. 27. ut noster hic. LOAISA.

Ib. Theodoricus. In alio ms. Theodoricus, August., et Sigebertus, Theodoricus; similiter Ado Viennensis, Rodericus toletanus lib. 2. cap. 8. Theodoricus. LOAISA.

111. Annis xvi. Ita Nicephorus, Cassiodorus, Paul. Diacon. Sigebertus, Palmerius, et alii. Beda cum Cedreno 17. Zonaras 18. LOAISA.

Ib. Regnat etc. al. regnat annis xxvi. Gens vandalorum ab Hispaniis ad Afri-

ducem huius haeresis facit Severum an-

Anni ab orbe
condito.

concilium impugnantium, qui ideo acephali, id est, sine capite nominantur, quia, quis primus eam haeresin introduxerit, non inuenitur: cuius haeresis peste plurimi hactenus orientalium languent.

VMDCCLXXXVII.

112. Zenon regnat annis xvii. Ab isto acephalorum haeresis defenditur, et decreta chalcedonensis concilii abdicantur. Iste Zenon Leonem Augustum filium suum interficere quaerens, pro eo mater eius alium figura similem obtulit, ipsumque Leonem occulte clericum fecit, qui in clericatu vsque ad Iustiniani tempora vixit. Per idem tempus corpus Barnabae apostoli, et euangelium Matthaei eius stilo scriptum, ipso reuelante, repertum est.

VMDCCLXXXIII.

113. Anastasius regnat annis xxvii. Iste acephalorum errorem vindicans, episcopos chalcedonensis synodi defensores exilio damnat: euangelia quoque tamquam ab idiotis euangelistis composita, reprehendit, atque emendat. Eo tempore Fulgentius episcopus in confessione Dei, et scientia claruit. Trasemundus, wandalorum rex, in Africa catholicas ecclesias claudit, et cxx. episcopos in Sardiniam mittit, contra catholicos saeuit. Per idem tempus apud Carthaginem Olympus quidam arianus, in balneis sanctam Trinitatem blasphemans, tribus igneis iaculis, angelo immittente, visibiliter est combustus. Barbas quoque quidam arianus episcopus, dum contra regulam fidei quemdam baptizans, dixisset: *Baptizat*

tiochenum, et subdit, acephalos ob eam causam sic dictos, quod sub episcopis non essent. LOAISA.

112. Annis xvii. Ita Niceph. Cassiod. Ado, et alii. In Sigeberti chronico scribitur 19. annis regnasse. Sunt, qui dicant ann. 17. mens. 6. Consule chronicon Mercatoris, et Onuphrii fastos. Cum Isidoro faciunt Graeci nostri annales βασιλευσε Ζένων αὐτοκτονος ἔτη ιζ'. LOAIS.

Ib. Iste Zenon etc. Gotfridus in Pantheo, historicus non indiligens, Conradi III. a sacris scriniis praefectus Chron. part. 16. versibus id extulit: Zeno pater patriae regna paterna tenet. - Inclytus eius erat Leo filius, vnicus heres, - Militia validus, proelia saepe gerens. - Ille necem quaesisse patris falso reputatur. - Zeno pater, cui dicta patent, iubet, vt moriatur, - Mater ab oppositis obuiat arte satis, etc. LOAISA.

Ib. Barnabae. Cedrenus, Eo, inquit, tempore reliquiae B. apostoli Barnabae inuentae sunt. In Cypro iacebat cadauer id sub arbore ceraso, euangelium, quod S. Matthaeus composuerat, in pectore gerens manu Barnabae scriptum. LOAISA.

Ib. Iste Zenon... quaerens etc. Nominatius absolutus pro ablatiuo, vt multis aliis in locis notatum est. AR.

113. Annis xxvii. Sic ipse in Etymologiis, Tudensis, et Ado, cum Paulo Diacono. Nicephorus vero, et Cedrenus mens. 4. addunt: Zonaras 3. Euagrius lib. hist. 3. cap. 44. imperii anno vigesimo septimo, mensibus, et diebus 3. additis, excessisse tradit. Consule Onuphrium. Godofredus anno imperii 28. fulmine ictum interisse scribit. Pomponius Laetus ponit ann. 24. mens. 2. dies 29. LOAISA.

Ib. Legendum contra omnium exem-

te Barbas, in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto, statim aqua fontis illius, quae fuerat ad baptizandum deportata, nusquam apparuit. Quod aspiciens, qui baptizandus erat, confestim ad catholicam ecclesiam abiit, et iuxta morem euangelicae fidei baptismum Christi suscepit.

Anni ab orbe
condit .

114. Iustinus Maior regnat annis ix. Iste synodi chalcedonensis amator acephalorum haeresin abdicat. Huius tempore post Trasemundum Childericus, ex Valentiniani imperatoris captiua filia genitus, in wandalis regnum suscepit: qui sacramento a Trasemundo astrictus, ne catholicis in regno suo faueret, antequam regnum susciperet, episcopos ab exilio reuerti iussit, eisque proprias ecclesias reformare praecepit. VMDCCXXIII.

115. Iustinianus regnat annis xxxix. Iste acephalorum haeresin suscipiens, omnes in regno suo episcopos tria chalcedonensis concilii capitula damnare compellit. In Alexandria theodosiana, et gaiana haereses oriuntur. In Hispaniam per Athanaildum tyrannum romanus miles ingreditur. Belisarius patritius mirabiliter de persis triumphauit. Qui deinde a Iustiniano in Africam missus, wandalorum gentem deleuit. In Italia quoque Tottila, ostrogothorum rex, a Narse romano patricio superatur. Per idem tempus corpus sancti Antonii monachi diuina reuelatione repertum Alexandriam perducitur, et in ecclesia S. Ioannis Baptistae humatur. VMDCLXII.

plarium scripturam, historiae veritate cogente, Barbam quoque quidam arianus episcopus dum contra regulam fidei baptizans, dixisset: baptizo te, Barba, etc. Ex Paulo Diacono lib. 15. Ceterum, inquit, Deuterius episcopus arianorum Byzantii baptizans quendam virum Barbam nomine, quum contra regulam fidei, etc. et Cedren. LOAISA.

Ib. Mittis - Olympus quidam. al. mittit. Fulgentius quoque in confessione fidei, et scientia floruit. Olympius quidam. AR.

114. Annis ix. Sic Beda, Cedrenus, Chronicon graecum, Palmerius, et alii. Nicephorus 3. menses adiungit, Zonaras 20. dies, Marcellinus, Theodorus Lector, et Euagrius lib. 4. histor. c. 9. ann. 9. dies 23. Sigebertus ann. 10. Paulus Diaconus 11. LOAISA.

Ib. Ex captiua. Ex Eudoxia Valen-

tiniani principis filia, quae Trasemundo nupsit, ex quo Childericum suscepit. LOAISA.

115. Annis xxxix. Conuenit Tuden-
sis, Ado, et ipse in Etymologiis. Sigebertus 30. tantum habet annos: quibus Nicephorus dies 7. adiungit, Zonaras, et Cedrenus ann. 38. mens. 7. dies 13. Paulus Diaconus 38. ann. mens. et dies omittit lib. 16. LOAIS.

Ib. Tria capitula. Isidorus de viris illustribus in Iustiniano de synodo chalcedonensi: Tria capitula damnare contendit, id est, Theodori mopsuesteni episcopi dicta, et rescripta Theodoreti, et epistolam, quae dicitur Ibae Edessae episcopi. LOAISA.

Ib. Narse etc. Narses eunuchus, cubicularius Iustiniani, exarchus Italiae factus. Paulus lib. 16. et Ado. LOAIS.

Ann^o ab orbe
condito.

VMDCCLXXIII.

116. Iustinus Minor regnat annis xi. Hic ea, quae aduersus chalcedonensem synodum fuerant edita, destruxit, et symbolum cl. Patrum sacrificii tempore concinendum populo praecepit. Armenii tunc primum fidem Christi suscipiunt. Gepidae extinguuntur a longobardis. Per idem tempus Martinus, bracaraensis episcopus, apud Gallaeciam prudentia, et doctrina catholicae fidei clarus habetur. Narses patritius, postquam sub Iustiniano Augusto, Tottilam gothorum regem in Italia superauit, Sophiae Augustae Iustini coniugis minis perterritus, longobardos a Pannoniis inuitauit, eosque in Italiam introduxit. Hac tempestate Leouigildus, rex gothorum, quasdam Hispaniae regiones sibi rebelles in potestatem sui regni superando redegit.

VMDCCLXXX.

117. Tiberius regnat annis vii. Longobardi, pulsus romanis, Italiam adeunt, gothi per Hermenegildum Leouigildi regis filium bifarie diuisi, mutua caede vastantur.

VMDCCCI.

118. Mauricius regnat annis xxi. Sueui a Leouigildo rege obtenti gothis subiiciuntur: iidem quoque gothi, Recaredo religiosissimo principe prouocante, ad fidem catholicam conuertuntur. Abares aduersus romanos dimicantes, auro magis, quam ferro peluntur. Ab hunnis Thracia occupatur. Hoc tempore Leander episcopus in Hispaniis ad gentis gothorum conuersionem doctrina fidei, et scientiarum claruit.

119. Pho-

116. Annis xi. Iustinus minor Sigeberto 12. annis imperauit, Nicephoro 12. ann. mens. 2. dieb. 20. Zonarae, et Cedreno ann. 13. LOAISA.

Ib. Tempore Iustini sub Vigilio Papa congregatum est concilium constantinopolitanum: verum non intelligitur, nisi de prima synodo constantinopolitana 150. Patrum sub Theodosio seniore celebrata, in qua symboli forma data est, quam tota graecorum, et latinorum praedicat confessio in ecclesiis. Vide de hac re Valafridum de rebus eccles. cap. 22. et Concil. toletan. 4. LOAISA.

117. Annis vii. Conuenit Beda, Ado, et ipse in Etymologiis, Cedrenus, et annales graeci ann. 4. Zonaras. ann. 4. mens. 10. dies 8. Niceph. ann. 5. Sigebert. et Tudens. ann. 6. De varietate annorum Tiberii. Continus in. notis ad Ni-

cephori chronologiam disserit. LOAIS.

Ib. In codice Urbino-Vaticano, de quo Schelstratius tom. 1. pag. 593. post caede vastantur additur, et ipse martyrio coronatur. AREV.

118. Annis xxi. Concordat Sigebertus, Ado, et Beda. Nicephor. ann. 20. mens. 4. Cedr. ann. 20. mens. 3. dieb. 2. Palmerius ann. 20. sic Zonaras, et ipse Niceph. eccles. hist. similiter Pomponius Laetus. Leandri vitam describit D. Isidorus libello de viris illustribus. LOAIS.

Ib. Mellitus. Gothi, Recaredo principe intendente, ad catholicam fidem reuertuntur. Eo tempore Gregorius Romae episcopus insignis celebratur: tuncque Abares etc. Alii pro ab hunnis - claruit id exhibent, hoc tempore S. Gregorius Romae episcopus insignis habetur. AREV.

119. Phocas regnat annis viii. Iste seditione militari imperator effectus, Mauricium Augustum, et multos nobilium interfecit. Huius tempore prasini, et veneti per Orientem, et Aegyptum ciuile bellum faciunt, ac sese mutua caede prosternunt. Proelia quoque persarum grauissima aduersus rempublicam excitantur: a quibus romani fortiter debellati, prouincias plurimas vsque ad Euphratem fluuium, et ipsam, vt dicunt, Ierosolymam amiserunt.

vmdcccix.

120. Heraclius dehinc quintum agit imperii annum. Cuius initio sclauī Graeciam romanis tulerunt, persae Syriam, et Aegyptum, plurimasque prouincias. In Hispania quoque Sisebutus gothorum rex quasdam eiusdem romanae militiae vrbes cepit, et iudaeos sui regni subditos ad Christi fidem conuertit.

vmdcccxiij.

121. Fiunt igitur ab exordio mundi vsque in praesentem eram dcliv., hoc est, in anno quinto imperatoris Heraclii, et quarto glo-

119. Annis viii. Sic Niceph. Zonaras, Cedrenus, Ado, Tudens. et alii. Onuphrius ann. 8. menses 4. diebus 9. LOAISA.

Ib. Antiquis quatuor aurigantium, teste Cassiodoro, factiones a colore nominatae fuere, Veneta, Prasina, Alba, Rosea, quibus, vt scribit Suetonius, duas alias addidit Domitianus alteram aurati, alteram purpurei panni. Igitur id genus hominum seditiosorum a coloribus nomina accepit. Xiphilinus in Caligula tradit, huic imperatori aurigam quemdam, a colore vestis viridis Prasinum appellatum, maxime in deliciis fuisse. LOAISA.

120. Sisebutus rex optimus, et religiosissimus fidei catholicae propugnator, et cultor acerrimus, Gundimari regis successor, concilium quartum toletanum, quae magna synodus appellatur, congregauit: ubi c. 55. dicitur, temporibus religiosissimi principis Sisebuti iudaeos ad fidem christianam coactos fuisse. Ad hunc Isidorus librum de Natura rerum scripsit. LOAIS.

Ib. In nonnullis mss. in Gallia, vt videtur, exaratis, aut inde descriptis haec ita concinnantur: Heraclius annis xxvi. regnauit. Hic V. imperii sui anno dum fungitur, Sisebutus gothorum - conuertit, praeter eos, qui fuga lapsi latenter mi-grauerunt ad Francos. Huius imperato-

Tom. VII.

ris temporibus vsque ad xiv. imperii sui annum, et Lotharii gloriosissimi principis xl. regni sui anno multa reipublicae vbique pene a diuersis gentibus dispendia illata fuerunt. Huius tempore persae Chalcedonem vsque peruenierunt. Hi murum longum irrumpentes, et ad moenia Constantinopolis accedentes cum praedicto imperatore in muro stante mutuo colloquuntur: qui accepto pretio pacis ab eo recedunt. Residuum sextae aetatis tempus humanae inuestigationi incertum est etc. AREV.

121. Et quarto. In alio ms. erat quinto: verum male, quum ex Isidoro ipso in historia gothorum constet, Sisebutum Heraclii anno 2. ad publica gubernanda euectum. Obserua autem, esse quosdam, qui existimant, Isidorum bis chronicon suum edidisse, primo vsque ad annum quintum Heraclii, et quintum Sisebuti, nempe ad annum mundi 5814., deinde vero additis ann. 13. vsque ad 18. Heraclii, et 7. Suintilani, nempe ad annum ab orbe condito 5827. In multis exemplaribus primam inuenio conclusionem huius chronici: in exemplari autem Soriensi, quod omnium antiquiss. est, duplex eius conclusio legitur, prior quidem, quam nos posuimus, posterior vero hoc modo: Heraclius dehinc 18. agit im-

O

Anni ab orbe
condito.

riorissimi principis Sisebuti, anni quinquies mille octingenti quatuordecim.

122. Residuum seculi tempus humanae inuestigationi incertum est: omnem enim de hac re quaestionem Dominus noster Iesus Christus abstulit, dicens: *Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate*. Et alibi: *De die autem, inquit, illa, et hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi Pater solus*. Vnusquisque ergo de suo cogitet transitu: sicut sacra scriptura ait: *In omnibus operibus memorare nouissima*. Quando enim vnusquisque de seculo migrat, tunc illi consummatio seculi est.
- Act. Apost. 1. 7. Christum abstulit, dicens: *Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate*. Et alibi: *De die autem, inquit, illa, et hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi Pater solus*. Vnusquisque ergo de suo cogitet transitu: sicut sacra scriptura ait: *In omnibus operibus memorare nouissima*. Quando enim vnusquisque de seculo migrat, tunc illi consummatio seculi est.
- Matth. 24. 36. inquit, illa, et hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi Pater solus. Vnusquisque ergo de suo cogitet transitu: sicut sacra scriptura ait: *In omnibus operibus memorare nouissima*. Quando enim vnusquisque de seculo migrat, tunc illi consummatio seculi est.
- Eccli. 7. 40. ra ait: *In omnibus operibus memorare nouissima*. Quando enim vnusquisque de seculo migrat, tunc illi consummatio seculi est.

perii annum, cuius initio sclauī, etc. Fiunt igitur ab exordio mundi vsque in praesentem eram 665. hoc est in anno 18. imperii Heraclii, et 7. religiosi principis Suintilani 5826. Residuum seculi tempus, etc. *ut supr. Vasaenus lib. 1. annalium hispanicorum capit. 4. affirmat, se inuenisse chronicon Isidor. usq. ad 5. annum Suintilani, qui fuit annus Domini 626. Est etiam apud me chronicon Isidori ms. diuersam ab omnibus aliis conclusionem habens. Verum de hac duarum editionum opinione dicam, quod sentio: existimo, chronicon hoc D. Isid. semel dumtaxat ab eo euulgatum fuisse, quam in praefatione dicat (ut in antiquiss. quibusque, et emendatissimis exemplaribus legitur) se scribere usque ad Sisebuti tempora: aliquot vero annis post, librum Etymologiarum ab eodem fuisse conscriptum, in cuius lib. 5. cap. 37. usque ad 5. (alias 7.) Suintilani an-*

num, et Heraclii 18. progreditur. Nam illud certum est, Isidorum ultimo librum Etymologiarum ad Braulionis caesaraugustani petitionem scripsisse, ut testatur D. Illefontus in additione virorum illustr. Scripsit quoque, inquit, ultimo ad petitionem Braulionis caesaraugustani episcopi librum Etymologiarum; quem quum multis annis conaretur perficere, inextpleto opere diem extremum visus est clausisse. Idem affirmat Braulio ipse in eius vita, atque, opus hoc relictum fuisse titulis, non libris distinctum, quod postea ab ipso factum est. Puto itaque, conclusionem, quae est in Etymologiis, ab aliquo in chronicon translata, et vicissim chronici in Etymologias: et in chronico legendum usque ad 5. Sisebuti annum, in Etymologiis usque ad 7. Suintilani. Haec mihi occurrunt: qui secus sentit, non reiicio eius coniecturam. LOAISA.

S. ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
HISTORIA DE REGIBVS
GOTHORVM, WANDALORVM
ET SVEVORVM.

ELOGIVM
IN LAVDEM HISPANIAE.

Omnium terrarum, quaeque sunt ab occiduo usque ad Indos, pulcherrima es, o sacra, semperque felix principum, gentiumque mater Hispania. Iure tu nunc omnium regina prouinciarum: a qua non Occasus tantum, sed etiam Oriens lumina mutuatur. Tu decus, atque ornamentum orbis, illustrior portio terrae: in qua gaudet multum, ac largiter floret geticae gentis gloriosa fecunditas.

Praef. n. 1. Hoc elogium Hispaniae, siue praefatio in Historiam Gothorum desideratur in antiquis editionibus operum S. Isidori, ut obseruavi in Isidorianis cap. 79., cui hunc feci titulum: *Historia de regibus gothorum, wandalorum, et sueuorum Isidoro contra Pellizerium vindicatur*. Codices mss., editiones inter se diuersae. *Chronicon Wisigothorum Wulsae dictum an sit Isidori*. Monitum de hoc Chronico ex editione Patrum Toletanorum. Exemplar interpolatum Historiae inter chronica Tudensis. Alia mutila, ut videtur, ab Isidori tempore, et cur? Verba Isidori de S. Hermenegildi aduersus Patrem bello exposita. Mirum Isidori, et aliorum Pa-

trum ecclesiae gothicae silentium de glorioso S. Hermenegildi martyrio. Obsequium episcoporum ecclesiae gothicae in quibusdam arduis Regum factis. Quo vberiore sermonem in Isidorianis adhibui, ut difficiliora quaeque loca operum S. Isidori enuclearem, eo nunc minus mihi laborandum fuit in huius, aliorumque eiusdem Isidori operum notis adornandis. Ac potuissem sane multo breuior fuisse in Isidorianis, si in subiiciendis annotationibus abundare voluissem. Nunc variam praefationis scripturam indicabo. Quaeque: ita recte Labbeus pro quaecumque; nam quisque pro quicumque accipitur: alii quae. Ib. ac largiter floret: al. ac multum foret. AR.

2. *Merito te omnium ubertate gignentium indulgentior natura ditauit. Tu baccis opima, uuis proflua, messibus laeta, segete vestiris, oleis inumbraris, uite praetexeris. Tu florulenta campis, montibus frondua, piscosa litoribus. Tu sub mundi plaga gratissima sita, nec aestiuo solis ardore torreris, nec glaciali rigore tabescis, sed temperata caeli zona praecincta, zephyris felicibus enutriris. Quidquid enim arua fecundum, quidquid metalla pretiosum, quidquid animantia pulchrum, et utile ferunt, parturis. Nec illis amnibus posthabenda, quos clara speciosorum gregum fama nobilitat.*

3. *Tibi cedit Alphaeus equis, Clitumnus armentis: quamquam volucres per spatia quadrigas olympicis sacer palmis Alpheus exerceat, et ingentes Clitumnus iuuenos capitolinis olim immolauerit victimis. Tu nec Hetruriae saltus uberius pabulorum requiris: nec lucos Molorchi palmarum plena miraris, nec equorum cursu tuorum eleis curribus inuidebis. Tu superfusus fecunda fluminibus, tu aurifluis fulua torrentibus. Tibi fons equi genitor. Tibi vellera indigenis fucata conchyliis ad rubores tyrios inardescunt. Tibi fulgurans inter obscura penitorum montium lapis iubare contiguo vicini solis accenditur.*

4. *Alumnis igitur, et gemmis diues, et purpuris, rectoribus pariter, et dotibus imperiorum fertilis: sic opulenta es principibus ornandis, ut beata pariendis. Iure itaque te iam pridem aurea Roma caput gentium concupiuit, et licet te sibimet eadem romulea virtus primum victrix spoponderit, denuo tamen gothorum florentissima gens post multiplices in orbe victorias certatim rapuit, et amauit, fruiturque hactenus inter regias infulas, et opes largas, imperit felicitate secura.*

2. *Laeta*: al. *lata*. Ib. *Frondua*: codex legionensis *frondea*. Ib. *Gregum*: id retinendum cum Labbeo, neque erat, cur Florezius, et Editor matritensis recentis editionis S. Isidori praeferrent *graecorum* cum Grotio. AREV.

3. *Cedit*: malim *cedit*; et in mss. quidem saepe *e* occurrit pro *i*. Ib. *olympicis*: Grotius *olim Pisis*, quod corruptum est. Ib. *inuidebis*, al. *inuderis*. Apud Labbeum deest haec periodus,

Tu nec Hetruriae - inuidebis. Quod dicitur *uberius pabulorum* intelligendum est *uberius pabulis*, fere ut paulo post *palmarum plena*. AREV.

4. *Romulea*: al. *Romula*. Ib. *victrix*: ita cod. legionensis: alii, *victus*, aut *victam*. Ib. *spoponderit*, al. *desponderit*, aut *possederit*. Ib. *regias infulas*: al. *regna*, *insulas*. Iam Chronicon ipsum, quod sequitur, Io. Baptista Perez nonnullis notis illustrauit. AREV.

1. **G**othorum antiquissimam esse gentem certum est : quorum originem quidam de Magog, filio Iaphet, suspicantur educi a similitudine vltimae syllabae, et magis de Ezechiele propheta id col- Cap. 38. et 39. ligentes. Retro autem eruditio eos magis *Getas*, quam *Gog*, et *Magog* appellare consuevit. Gens fortissima etiam Iudaeam terram vastatura describitur.

2. Interpretatio autem nominis eorum in linguam nostram tecti, quo significatur fortitudo : et re vera, nulla enim gens in orbe fuit, quae romanum imperium adeo fatigauerit, vt hi. Isti enim sunt, quos etiam Alexander vitandos pronunciauit, Pyrrhus pertimuit, Caesar exhorruit. Per multa quippe retro secula ducibus vsi sunt, postea regibus, quorum oportet tempora per ordinem cursum exponere, et quo nomine, actuque regnauerint, de historiis libata retexere.

3. Anno ante eram conditam xii. dum pro arripiendo reipublicae imperio Gn. Pompeius, et C. Iulius Caesar arma ciuilia commouissent, gothi ad praebendum Pompeio auxilium in Thessaliam aduersus Caesarem pugnaturi venerunt. Vbi dum in Pompeii exercitu aethiopes, indi, persae, medi, graeci, armeni, scythae, ac reliquae Orientis gentes euocatae aduersus Iulium dimicassent, isti prae ceteris Caesari fortius resisterunt. Quorum Caesar copia, et virtute turbatus, fertur fugam meditatus esse, nisi nox proelio finem dedisset. Tunc Caesar ait, nec Pompeium scire vincere, nec Caesarem posse vinci. Nam si Pompeius vincere nosset, hodie cum tam asperis viris Caesarem superasset.

4. Era ccxciv. anno Imperii Valeriani, et Gallieni primo. Go- Anno erae vulgaris 256.

1. *Hieronym. in quaest. hebr. Gen. 10.* Et certe Gothos omnes retro eruditi magis *Getas*, quam *Gog*, et *Magog*, appellare consueuerat. PEREZ.

Ib. Gothorum etc. al. gothorum antiquissimum esse regnum. Ib. retro autem eruditio - consuevit : al. romani autem editi - consueuerunt. Ib. Gens fortissima - describitur. Omittitur id, vt multa alia, in codice labbeano. Fabricius in Bibliograph. pag. 48. laudat Fabianum Torner, qui de praestantia linguae veteris gothicae, et Stürnhilum, qui de

origine linguae gothicae scripserunt. AR.

2. Isti enim sunt. *Ex Orosio.* PEREZ.

Ib. In linguam nostram tecti, quo; al. in lingua nostra dicti, quod. Aluarus cordubensis quaedam ex hoc Isidori loco sumpsit. Vide infra not. ad num. 67. AREV.

3. Alii illum pro Iulium, et ei pro Caesari, et meditasse pro meditatus esse. AREVALVS.

4. *Err 294. al. mendose, era 214. Ib. primo : ita Labbeus, et cum eo Florezius ; in editione Grialii minus bene se-*

thi descensus montibus Alpibus, quibus inhabitabant, Graeciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, atque Illyricum vastauerunt. Ex quibus Illyricum, et Macedoniam xv. ferme annis tenuerunt. Deinde a Claudio imperatore superati sedes proprias repetunt. Romani autem Claudium Augustum pro eo, quod tam fortissimam gentem a finibus reipublicae remouisset, insigni gloria honorantes, in foro illi aureum clypeum, in capitolio auream statuam collocauerunt.

Anno 331. 5. Era ccclxix. anno xxvi. imperii Constantini, gothi sarmatarum regionem aggressi, copiosissimis super romanos irruerunt agminibus, vehementi virtute cuncta gladio, et depredatione vastantes. Aduersus quos idem Constantinus aciem instruxit, ingentique certamine vix superatos ultra Danubium expulit, de diuersis gentibus virtutis gloria clarus, sed de gothorum victoria amplius gloriosus. Quem romani acclamante senatu publica laude prosequuti sunt, quod tantam gentem vicerit, quod patriam rempublicam reformauerit.

Anno 369. 6. Era cdvii. anno v. imperii Valentis primus gothorum gentis administrationem suscepit Athanaricus, regnans annos xiii., qui persecutione crudelissima aduersus fidem commota, voluit se exercere contra gothos, qui in gente sua christiani habebantur, ex quibus plurimos, qui idolis immolare non acquieuerunt, martyres fecit: reliquos autem multis persecutionibus affectos, dum pro multitudine horreret interficere, dedit licentiam, immo magis coegit de regno suo exire, atque in romani soli migrare prouincias.

Anno 377. 7. Era cdxv. anno xiii. imperii Valentis, gothi in Istrum aduersus semetipsos in Athanarico, et Frigiderno diuisi sunt, alternis sese caedibus depopulantes. Sed Athanaricus Frigidernum Valentis imperatoris suffragio superat. Huius rei gratia legatos cum muneribus ad eundem imperatorem mittit, et doctores propter suscipiendam christianae fidei regulam poscit. Valens autem a veri-

cundo. Lindebrogius legendum ait *era* 293. *anno* 3. Montes Alpes vocabantur quilibet montes excelsi. Vide Etymolog. lib. 14. cap. 8. num. 18. AREV.

5. *Al.* CCCLXXII. *pro* CCCLXIX. PEREZ.

16. *Era* 369. Id retinendum: alii alios numeros indicant. Pro anno 26. mense apud Grialium 16. AREV.

6. *Era* 407. Perezus edidit 408. cum nota, *al.* 407. sed hoc verum est, quod ex Fastis Idacianis, aliisque monumentis Florezius demonstrat. Pro *affectos dum pro* *al. afflictos dum prae*: et postea in *romanorum migrare prouinciam*. AREV.

7. Alii, *trans Istrum... populantes*, Grialii editio, in *Istrum*. AREV.

tate catholicae fidei deuius, et arianæ hæresis peruersitate detentus, missis hæreticis sacerdotibus, gothos persuasione nefanda sui erroris dogmati aggregauit, et in tam praeclaram gentem virus pestiferum semine pernicioso transfudit, sicque errorem, quem recens credulitas ebibit, tenuit, diuque seruauit.

8. Tunc Gulfilas eorum gothorum episcopus gothicas literas condidit, et scripturas noui, ac veteris testamenti in eandem linguam conuertit. Gothi autem, statim vt literas, et legem habere coeperunt, instruxerunt sibi dogmatis sui ecclesias, talia iuxta eundem Arium de ipsa diuinitate documenta tenentes, vt crederent, Filium Patri maiestate esse minorem, et aeternitate posteriorem, Spiritum autem sanctum nec Deum esse, neque substantiam Patris existere, sed per Filium creatum esse, vtriusque ministerio deditum, et amborum obsequio subditum. Aliam quoque Patris sicut personam, sic et naturam asserentes, aliam Filii, aliam denique Spiritus sancti, vt iam non (secundum sanctae scripturae traditionem) vnus Deus, et Dominus coleretur: sed iuxta idololatriæ superstitionem tres dii venerarentur. Cuius blasphemiae malum per decessum temporum, regumque successum annis cccxiii. tenuerunt. Qui tandem reminiscentes salutis suae, renunciauerunt inolitae perfidiae, et per Christi gratiam ad vnitatem fidei catholicae peruenerunt.

9. Era cdxvi. anno xiv. imperii Valentis, gothi, qui primum Anno 378. christianos a terra sua expulerant, rursus ipsi ab hunnis cum rege suo Athanarico expulsi sunt, transitoque Danubio, quum vim ferre non possent Valentis imperatoris, sese non depositis armis tradunt, et Thraciam ad inhabitandum accipiunt. Sed vbi viderunt, se opprimi a romanis contra consuetudinem propriae libertatis, ad rebellandum coacti sunt. Thraciam ferro, incendiisque depopulantur, deletoque romanorum exercitu ipsum Valentem iaculo vulneratum, in quadam villa fugientem succenderunt, vt merito ipse ab

8. *Neque substantiam.* Labbeus *neque ex substantia.* De Gulfila, aut Wulfila dictum in not. ad Chronicon num. 103. Fabricius pag. 48. Bibliogr. recenset Georgii Friderici Heupelii dissertationem de Vlphila, seu versione quatuor euangelistarum gothica. AREV.

9. In editione Grialii mendose annus 45. Valentis pro anno 14. designa-

tur. Pro *a terra sua* al. *a sedibus suis.* Perezus scribebat *vgnis*, et pro alia lectione *hunnis*, quod magis commune est. Pro *deletoque*, quod alii exhibent, in editione Grialii est *deiectoque.* Perezus fortasse volebat, *disiectoque.* Pro *succenderunt etc.* alii *succendunt*, vt merito ipse ab eis *viuens.* AREV.

eis viuis temporali cremaretur incendio, qui tam pulchras animas ignibus aeternis tradiderat.

10. Inuenerunt autem eo proelio gothi confessores priores gothos, quos dudum propter fidem a terra sua expulerant, et voluerunt eos sibi ad praedae societatem coniungere. Qui quum non acquieuisent, aliquanti interfecti sunt, alii montuosa loca tenentes, et refugia sibi qualiacumque construentes, non solum perseverauerunt christiani catholici, sed etiam in concordia romanorum, a quibus dudum excepti fuerant, permanserunt.

Anno 381. 11. Era CDXIX. anno imperii Theodosii hispani III. Athanarius cum Theodosio ius, amicitiamque disponens, mox Constantinopolim pergit, ibique quinto decimo die postquam fuerat a Theodosio honorabiliter susceptus, interiit. Gothi autem, proprio rege defuncto, aspicientes benignitatem Theodosii imperatoris, inito foedere, romano se imperio tradiderunt, et fuerunt cum romanis XXVIII. annis.

Anno 382. 12. Era CDXX. anno imperii Theodosii IV., gothi patrocinium romani foederis recusantes, Alaricum regem sibi constituunt, indignum iudicantes romanae esse subditos potestati, eosque sequi, quorum iam pridem leges, imperiumque respuerant, et de quorum se societate proelio triumphantes auerterant.

Anno 399. 13. Era CDXXXVII. anno imperii Honorii, et Arcadii quinto gothi in Alarico, et Radagaiso diuisi, dum semetipsos in duabus regni partibus variis caedibus lacerarent, ob excidium romanorum concordes effecti, consilium in commune constituunt, parique intentione ad praedandas quascumque regiones Italiae ab inuicem diuiduntur.

Anno 405. 14. Era CDXLIII. anno Honorii, et Arcadii XI. rex gothorum Radagaisus genere scythae, cultui idololatriae deditus, barbaricae immanitatis feritate saeuissimus, cum ducentis armatorum milibus Italiae partes vehementi vastatione aggreditur, spondens in con-

10. Vide Eutropium. PEREZ.

11. Interiit: al. moritur. AREV.

13. Quinto: ita correxit Florezius, quamuis alii habeant quarto, vti etiam num. seq. posuit XI. pro X., quia ita melius anni erae cum annis imperatorum consentiunt, et in tribus eris se-

quentibus eadem ratio numerandi seruatur. Pro ad praedandas quascumque alii ad tentandas quasque. AREV.

14. Pro anno XI. alii exhibent X., vti nuper dictum. Grotius cum ducentis armatis sarmatarum milibus: at Labbeus cum editione Grialii facit. AREV.

temptum Christi romanorum sanguinem diis suis libare, si vinceret. Cuius exercitus ab Stilicone duce romano in montuosis Thusciae locis circumclusus, fame est potius, quam ferro consumptus. Ipse postremum rex captus, et interfectus est.

15. Era CDXLVII. anno imperii Arcadii xv., extincto Radagaiso, Anno 409. Alaricus consors regni, nomine quidem christianus, sed professione haereticus, dolens tantam multitudinem gothorum a romanis extinctam, in vindictam sanguinis suorum aduersus Romam proelium gessit, obsessamque impetu, igne, gladiis irrumpit: sicque vrbs cunctarum gentium victrix, gothicis triumphis victa succubuit, eisque capta, subiugataque seruiuit. Tam autem gothi clementes ibi extiterunt, vt votum antea darent, quod si ingrederentur urbem, quicumque romanorum in locis Christi inueniretur, in vastationem urbis non mitteretur. Post hoc igitur votum, aggressi urbem omnibus et mors, et captiuitas indulta est, qui ad Sanctorum limina confugerunt. Sed et qui extra loca martyrum erant, et nomen Christi, et Sanctorum nominauerunt, et ipsis simili misericordia pepercerunt.

16. In reliquis autem, etsi praeda hostium patuit, ferendi tamen immanitas refrenata est. Incursantibus autem in illa vastitate per urbem gothis, dum quidam potens virginem consecratam aetate prouectam reperisset, eamque honeste admoneret, vt, siquid apud se auri, argentique esset, proferret: illa fideli conscientia, quod habuit, protulit: quumque ille vasorum formam, et pulchritudinem ex illa antiqua romanorum opulentia miraretur, virgo ait: *Haec vasa mihi de sacrario Petri apostoli deposita sunt: praesume, si audes. Ego sacram hostiam dare non audeo.* Gothus ille ad nomen apostoli magno pauore perterritus, regi hoc per nuncium refert, qui confestim rex reportari omnia ad sacrarium sancti

15. Vide Procopium, Iornandem, Marcellinum, Paulum Diaconum. PEREZ.

Ib. In editione Grialii, anno imperii et Arcadii. Fortasse editor voluit, anno Honorii, et Arcadii: vt alii habent. Verum Florezius legendum probat anno imperii Honorii, deleto Arcadii nomine tum in hac era, tum in duabus sequentibus 448., et 454., siquidem Arcadius iam obierat, et tredecim tantum

annos cum Honorio regnauerat, vt ex Isidori chronico patet. Librarii, vt credere par est, ex praecedentibus eris Arcadii nomen cum Honorio coniunxerunt. Pro impetu, igne, gladiis Labbeus minus bene impetu magnae cladis: pro romanorum alii christianorum. AREV.

16. *Sacram hostiam*: Labbeus, *sacra hosti*, quod fortasse melius. AREV.

Petri per virginem illam summa cum reuerentia iussit, dicens: *Cum romanis gessi bellum, non cum apostolis Dei.*

17. Redit igitur virgo reuerentissimis officiis honorata, redeunt et cum illa omnes, qui ei se sociauerant, super capita sua vasa illa aurea, et argentea cum hymnis, et canticis reportantes, exercitis vndique iussu regis ob defensionem armatorum custodiis. Concurrunt vndique ad voces canentium de latibulis agmina christianorum. Concurrunt etiam et pagani, atque admixti inter eos, dum seruos Christi se esse fingunt, etiam et ipsi calamitatis excidium euaserunt.

18. Hac tempestate gothi Placidiam Theodosii principis imperatoris filiam, Arcadii, et Honorii imperatorum sororem, cum ingenti auri, argentique thesauro Romae capiunt, adeptisque multis opibus romanorum, tertia die, incensa, euersaque in partibus Vrbe, discedunt, inde consensis nauibus, quum ad Siciliam exiguo ab Italia freto diuisam transire disponderent, infesto mari periclitati, multum exercitum perdiderunt. Quibus tanta fuit gloria de romanae vrbis obtentu, vt in eius comparatione nihil se mali passos tempestate illa arbitrarentur, damna naufragii euentu victoriae compensantes. Mors Alarici confestim sequuta; vigesimo octauo regni anno defunctus est in Italia.

Anno 410.

19. Era cdxlviii. anno imperii Honorii xvi., et primo Theodosii Minoris, Alarico post captam Urbem defuncto, Athaulfus a gothis Italiae regno praeficitur annis vi. Iste quinto regni anno de Italia recedens, Gallias adiit, Placidiam Theodosii imperatoris filiam, quam Romae gothi ceperant, coniugem sibi assumpsit. In qua prophetia Danielis a quibusdam creditur fuisse completa, qui ait, filiam regis Austri coniungendam regi Aquilonis, nulla tamen de germine eius sobole subsistente. Sicut et idem in sequentibus

Cap. xi.

17. *Reportantes, exercitis etc.* Editio Grialii, *reportantes*. *Exercitus vndique iussu regis ob defensionem armatorum custodiis concurrunt. Vndique ad voces etc.* Mox Labbeus *agmina paganorum, qui dum christianos se esse fingunt etc.* AREV.

18. *Al. Placidam pro Placidiam.* PEREZIVS.

19. Editio Grialii indicat eram 449. annum 17. Honorii, et annum 6, Theo-

dosii Minoris. Florezius ex aliis editionibus, et ex ipso Isidoro alibi restituit eram 448. annum 16. Honorii, et annum primum Theodosii Minoris: sed annum huius Theodosii cum aliis editionibus omnino omittit, qui ab Isidoro alibi non exprimitur, quum annos Honorii nominat. In editione Lindembrogii omittitur Honorii nomen, et annus primus Theodosii Minoris exprimitur. *Secundum Isidorum*, ait Linden-

propheta subiungit dicens: *Nec stabit semen eius*. Nullus enim de vtero illius extitit genitus, qui patris in regno succederet. Athaulfus autem, dum, relictis Galliis, Hispanias peteret, a quodam suorum apud Barcinonam inter familiares fabulas iugulatur.

20. Era cdliv. anno imperii Honorii xxii. post obitum Athaulfi Anno 416. a gothis Sigericus Princeps electus est, qui dum ad pacem cum romanis esset promptissimus, mox a suis est interfectus.

21. Era, et anno, quo supra Walia Sigerico succedens, tribus annis regnum tenuit, belli causa Princeps a gothis effectus, sed ad pacem diuina prouidentia ordinatus; mox enim quum regnare coepit, foedus cum imperatore Honorio pepigit, Placidiam sororem eius, quae a gothis Romae capta fuerat, ei honorifice reddidit, promittens imperatori propter rempublicam omne certamen implendum. Itaque ad Hispanias per Constantium Patritium euocatus, romani nominis causa caedes magnas barbaris intulit.

22. Wandalos selinguos in Baetica omnes bello extinxit. Alanos, qui wandalis, et sueuis potentabantur, adeo cecidit, vt extincto Atace rege ipsorum, pauci, qui superfuerant, oblito regni nomine, Gunderici regis wandalorum, qui in Gallaecia resederat, se regimini subiugarent. Confecto igitur Walia bello Hispaniae, dum instructa nauali acie, in Africam transire disponeret, in freto gaditani maris vi grauissimae tempestatis effractus, memor etiam illius sub Alarico naufragii, omisso nauigationis periculo, relictis Hispaniis, Gallias repetit; dataque ei ab imperatore ob meritum victoriae secunda Aquitania cum quibusdam ciuitatibus confinium prouinciarum vsque ad oceanum.

23. Era cdlvii. anno imperii Honorii xxv. rege Walia defuncto, Theoderedus successit in regno annis xxxiii. Qui regno aqui-

brogius, *Arcadius obierit anno Christi 410. era 448*. Florezius praefert cum Labbeo *in quo pro in qua*. Editio Grialii *quibus ait pro qui ait*. AREV.

21. Ioannes Fridericus Muldener in Specim. rei numariae veteris exhibit numum Waliae cum obscura epigraphe. AREVALVS.

22. *Wandalos Selinguos*. Nonnulli inter wandalos, et selinguos ita distinguunt, vt veluti duae nationes intelligantur. Sed coniunctim legendum, et eosdem

esse wandalos, et selinguos ostendi in Prolegom. ad Dracontium pag. 73. Pro *superfuerant* alii *superfuerunt*, editio Grialii mendose *superfuerat*. Labbeus *acie, Africam transire moliretur*. AREV.

23. *Anno imperii Honorii xxv*. Ita Florezius ex Labbeo. Editio Grialii *anno imperii nono Theodosii Minoris*, omisso nomine Honorii. Probat Florezius, omittendum potius Theodosii Minoris nomen, neque annum eius nonum, sed decimum incurrisse in oram

tanico non contentus, pacis romanae foedus recusat, pleraque municipia romanorum vicina sedibus suis occupat, Arelas nobilissimum Galliae oppidum multa vi obsessum oppugnat. A cuius obsidione, imminente virtute Aëtii romanae militiae ducis, non impunitus abscedit.

24. Remoto igitur Valentiniani imperatoris iussu a potestate militari Aëtio, dum Theuderedus Narbonensi vrbi diutina obsidione, ac fame esset infestus, rursus a Litorio romanae militiae duce, hunnis auxiliantibus, effugatur. Litorius autem dum primum res prosperas aduersus gothos gessisset, denuo daemonum signis, harupicumque responsis deceptus, bellum cum gothis imprudenter iniit, amissoque romano exercitu, miserabiliter superatus interiit. Fecitque intelligi, quantum illa, quae cum eodem periit multitudo, prodesse potuerit, si fide potius, quam fallacibus daemoniorum ostentis uti maluisset.

25. Extincto igitur Litorio, pace deinde Theuderedus cum romanis inita, denuo aduersus hunnos, Galliarum prouincias saeua populatione vastantes, atque vrbes plurimas euertentes, in campis catalaunicis, auxiliante Aëtio duce romano, aperto Marte conflixit, ibique proeliando victor occubuit. Gothi autem, dimicante Thurismundo Theuderedi regis filio, adeo fortiter congressi sunt, ut inter primum proelium, et postremum trecenta fere milia hominum in eo certamine prostrarentur.

26. Multa eodem tempore caeli, et terrae signa praecesserunt, quorum prodigiis tam crudele bellum significaretur. Nam, assiduus terraemotibus factis, a parte Orientis luna fuscata est, a solis occasu stella cometes apparuit, atque ingenti magnitudine aliquandiu fulsit. Ab aquilonis plaga caelum rubens, sicut ignis, aut sanguis, effectum est, permixtis per igneum ruborem lineis clarioribus in speciem hastarum rutilantium deformatis. Nec mirum, ut tam ingenti caesorum strage diuinitus tam multa signorum demonstraretur ostensio.

27. Hunni autem vsque ad internecionem pene caesi cum re-

457. Pro Theuderedus alii scribunt Theodoricus. Londenbrogius posuit eam 467., et annum vicesimum Theodosii Minoris, ac consequenter 23. annos tantum Theuderedo assignauit. AREV,

25. Populatione: al. depopulatione. AR.

26. Grialius, effectus est. Ib. tam ingenti: Florezius cum Labbeo in tam ingenti. AR.

27. Irruptis: Labbeus, interruptis. AREVALVS,

ge suo Attila, relictis Galliis, Italiam perfugiunt, aliquantis ciuitatibus irruptis. Qui et ibi partim fame, partim caelestibus plagis percussi interierunt. Misso insuper a Marciano imperatore exercitu, forti plaga caeduntur, affectique nimium, ac diminuti, sedes proprias repetunt, ad quas rex eorum Attila, mox ut remeauit, occubuit.

28. Post eius obitum hunnorum gens proprio se insuper excidio deuastauit. Statimque inter filios eius de obtinendo regno magna sunt exorta certamina. Atque ita hunni, qui tot cladibus antea diminuti fuerant, rursum mutuis sese gladiis conciderunt. In quibus illud mirum est, ut, dum omne proelium detrimentum habeat populorum, isti vice versa cadendo proficiant. Sed proinde est, quia in disciplinam fidelium positi sunt, sicut populus est gentis persarum.

29. Virga enim furoris Dei sunt, et quoties indignatio eius aduersus fideles procedit, per eos flagellantur, ut eorum afflictionibus emendati, a seculi cupiditate, et peccato semetipsos coerceant, et caelestis regni hereditatem possideant. Adeo autem haec gens horrida est, ut quum famem in bello fuerit passa, venam tangat equi, et sic excludat hausto sanguine famem.

30. Era cōxc. anno primo imperii Marciani Turismundus, filius Anno 452.
Theuderedi, prouehitur ad regnum anno vno. Qui dum in ipsis regni sui exordiis feralis, ac noxius hostilia inspiraret, et multa ageret insolentius, a Theuderico, et Frigdarico fratribus est occisus.

31. Era cōxci. ann. ii. imperii Marciani Theudericus post fra- Anno 453.
ternam necem in regnum succedens imperauit annis xiiii. qui pro eo quod imperatori Auito sumendi imperialis fastigii cum gallis auxilium praeuisset, ab Aquitania in Hispaniam cum ingenti multitudine exercitus, et cum licentia eiusdem Auiti imperatoris ingreditur anno regni quinto. Cui cum magna copia rex sueuorum Recchiarius occurrens duodecimo ab Asturicensis vrbis miliario, apud fluuium, qui Vrbicus appellatur, inito mox certamine, superatus est, caesis sue-

30. Omnia exemplaria consentiunt in era 490., et anno primo Marciani: et id videtur esse positum ex mente Isidori, ut patet ex eris sequentibus, et ex Idacii chronico interpolato, cui haec supputandi ratio congruit. Ceterum alii

aliam chronologiam sequuntur; ex quorum sententia Marcianus regnare coepit anno 450., cui respondet era 488. Grialius, *filius Theuderedis*. AREV.

31. *Portucale*: al. *Portumcalem*, vel *Portucalem*, vel *Portalem*. AREV.

uorum agminibus, aliquantis captis, plurimisque fugatis. Ipse postremo rex telo saucius fugit, praesidioque suorum carens, ad locum Portucale capitur, regique Theudericus viuus offertur.

32. Quo perempto, multis, qui de priore certamine superfu-
erant, sese tradentibus, aliquantis nihilominus trucidatis, regnum
pene destructum est, finitumque sueuorum regnum. Reliqui au-
tem sueui, qui remanserant in extrema parte Gallaeciae, Massilae
filium nomine Maldram sibi regem constituunt; regnum reparatur
sueuorum. Occiso Recchiario, Theudericus de Gallaecia ad Lu-
sitaniā victor succedens, dum Emeritensem urbem depraedari mo-
liretur, sanctae martyris Eulaliae ostentis perterritus, cum omni
protinus exercitu discedit, et Gallias repetit.

33. Mox deinde partem vnam exercitus duce Ceurila ad Bae-
ticam prouinciam mittit, partem aliam sub Singerico, et Nepotia-
no ducibus ad Gallaeciam dirigit, qui sueuos apud Lucum saeua
depraedatione vastauerunt. In Galliis autem Agrippinus Comes,
et ciuis, Aegidio Comiti romano aemulus, vt gothorum merere-
tur auxilia, Narbonam tradidit Theudericus. Post aliquot legati a
Remismundo Maldrae filio, rege sueuorum, missi ad Theudericum
venerunt, pacem, amicitiamque poscentes. Similiter Theudericus
ad Remismundum remittit cum armorum adiectione, vel mune-
rum, directa etiam coniuge, quam haberet. Sallanem quoque le-
gatum denuo Theudericus mittit ad Remismundum. Qui reuersus
ad Gallias, Theudericum ab Eurico fratre suo reperit interfectum.

Anno 466.

34. Era dñv. ann. imperii Leonis viii. Euricus pari scelere, quo
frater, succedit in regnum ann. xvii. In quo honore prouectus, et
crimine, statim legatos ad Leonem imperatorem dirigit. Nec mo-
ra, partes Lusitaniae magno impetu depraedatur. Exercitum inde
aliū mittit, qui captam inde Pampilonam, et Caesaraugustam,
misso exercitu, capit, superiorem quoque Hispaniam in potestatem

32. *Eulaliae*. Florezius tom.6. Hisp. sacr. append.7. edidit Chronicon marty-
rum auctoris vetustissimi, in quo men-
tio fit S. Eulaliae Emeritensis, non Bar-
cinonensis. Vide commentar. ad Pru-
dent. pag. 941. Pro *Masdrum*, et num.
seq. *Masdrae* editio Grialii habet *Mas-
drum*, et *Masdrae*, sed praefendum vi-

detur *Maldram* etc. cum Florezio, et
ita scribitur hoc nomen in Historia Sue-
uorum num. 38. AREV.

34. *Partes*: al. *partem*. Ib. *nobili-
tatem*, quae ei repugnauerat: al. *ciuita-
tes*, quae ei repugnauerant. Ib. *euertit*:
al. *peremit*. Ib. *in potestatem submit-
tit*: al. *in potestate sua mittit*: et *vtram-*

submittit. Tarraconensis etiam prouinciae nobilitatem, quae ei repugnauerat, exercitus irruptione euertit. In Gallias autem reuersus, Arelatum urbem, et Massiliam bellando obtinuit, suoque regno utrasque adiecit.

35. Iste quodam die congregatis in colloquio gothis, tela, quae omnes habebant in manibus, a parte ferri, vel acie, alia viridi, alia roseo, alia croceo, alia nigro colore naturalem ferri speciem vidit aliquandiu habuisse mutatam. Sub hoc rege gothi legum statuta in scriptis habere coeperunt. Nam antea tantum moribus, et consuetudine tenebantur. Obiit Arelati Euricus rex morte propria defunctus.

36. Era dxxi. ann. x. imperii Zenonis, Eurico mortuo, Alari- Anno 483.
cus filius eius, apud Tolosanam urbem princeps gothorum constituitur, regnans ann. xxiii. aduersus quem Fluduius francorum princeps Galliae regnum affectans, Burgundionibus sibi auxiliantibus, bellum mouet, fuisque gothorum copiis, ipsum postremo regem apud Pictauium superatum interficit. Theudericus autem Italiae rex, dum interitum generi comperisset, confestim ab Italia profiscitur, francos proterit, partem regni, quam manus hostium occupauerat, recepit, gothorum iuri restituit.

37. Era dxxlv. ann. xvii. imperii Anastasii Gisaleicus, superioris Anno 507.
regis filius ex concubina creatus, Narbonae princeps efficitur, regnans annos quatuor, sicut genere vilissimus, ita infelicitate, et ignauia summus. Denique dum eadem ciuitas a Gundebado burgundionum rege direpta fuisset, iste cum multo sui dedecore, et cum magna suorum clade apud Barcinonam se contulit, ibique moratus, quousque etiam regni fascibus a Theudero fugae ignominia priuaretur.

que pro utrasque. AREV.

35. *Sub hoc rege etc.* De origine iuris gothici sermonem habui in Isidorianis cap. 92. num. 8. et seqq., ubi aduertit, ante Euricum aliquas videri fuisse leges gothicas, quamuis primus Euricus eas cum aliis in vnum corpus redigerit. AREV.

36. *Al. aera dxi.* PEREZ.

Ib. Fluduius. al. Fluduildus. Clodouem ait Aimonus. PEREZ.

Ib. Era 521. anno x. Ita plerique

Isidoriani codices, quod Isidorianae chronologiae concinit. Nonnullae editiones eram assignant 522., et Pagius Eurici mortem ad eram 523. refert, quod magis etiam Florezio placet. Pro *Fluduius* Labbeus legit *Hluduunicus*. Pro *generi* Florezius cum Grotio *generis sui*, Labbeus *generi sui*. AREV.

37. Gundebado. *al. Gundebaldo.* PEREZIUS.

Ib. Era 545. Editio Grialii *era 544.*, quod mendum videtur, ut ex annis im-

38. Inde profectus ad Africam, wandalorum suffragium poscit, quo in regnum posset restitui. Qui, dum non impetrasset auxilium, mox de Africa rediens, ob metum Theuderici Aquitaniam petiit, ibique anno vno delitescens, in Hispaniam reuertitur, atque a Theuderici regis duce, duodecimo a Barcinona vrbe miliarlo commisso proelio, superatus in fugam vertitur, captusque trans fluuium Druentium Galliarum interiit, sicque prius honorem, postea vitam amisit.

Anno 511. 39. Era *DLIX.* anno *XXI.* imperii Anastasii Theudericus Iunior, quum iam dudum consul, et rex a Zenone imperatore Romae creatus fuisset, peremptoque Odouacro rege ostrogothorum, atque deuicto fratre eius Honoulfo, et trans confinia Danubii effugato, *XLIX.* annis in Italia regnasset, rursus extincto Gisaleico rege gothorum, Hispaniae regnum *xv.* annis obtinuit, quod superstes Amalarico nepoti suo reliquit. Inde Italiam repetens, aliquandiu omni cum prosperitate regnauit, per quem etiam vrbi Romae dignitas non parua est restituta. Muros namque eius iste redintegrauit, cuius rei gratia a Senatu inauratam statuam meruit.

Anno 526. 40. Era *DLXIV.* ann. imperii Iustiniani *I.* regresso in Italiam Theuderico, et ibidem defuncto, Amalaricus nepos eius *v.* annis regnauit. Qui, quum a Childeberto francorum rege apud Narbonam proelio superatus fuisset, ad Barcinonam trepidus fugit, effectusque omnium contemptibilis, ab exercitu iugulatus Narbonae in foro interiit.

41. Era

peratoris, et aliis locis Isidori Florezius colligit. AREV.

38. Alii, atque ab *Ebbane Theuderic* regis duce. Masdeus tom. 10. Historiae Hisp. pag. 311. affert chronicam regum Wisigothorum, et Gisalicam refert regnasse annos tres, et vnum in latebra. Alii dicunt, regnasse annos quindecim, fortasse quia eius regnum coniungunt cum sequenti Theoderici. AR.

39. *Odouacro*: al. *Odoacre*, vel *Odoacro*: mox in Italia victor regnasset. Pro *superstes*, quod cum Grotio, et antiquis editionibus Florezius retinuit, editio Grialii, et Labbeus *superstiti*. Pro *vrbi Romae* alii *Vrbis regia*, vel *regiae*

vrbi. Theudericus annis *XI.* fuit in Hispania, inde Italiam repetens, per consortium regnauit cum Amalarico, qui post mortem Theuderici solus regnauit annis quinque, vt mox dicitur. AREV.

40. Eram 564. cum anno *I.* Iustiniani coniungit Isidorus, vt ex aliis quoque eiusdem locis arguitur. Alii annum Iustiniani primum ad eram 564. referunt. In nonnullis editionibus minus bene legitur *era 566. anno imperii Iustiniani primo*. Iudicium Grialii de hac era 564., et anno *I.* Iustiniani habes in Isidorianis cap. 36. num. 15. Baronius ad annum 534. num. 12., et Pagi ad eum locum agunt de concilio toletano

41. Era DLXIX. anno imperii Iustiniani VI. post Amalaricum Anno 531.
Theudis in Hispania creatur in regnum annis XVII. mensibus V. qui,
dum esset haereticus, pacem tamen concessit ecclesiae. Adeo vt
licentiam catholicis episcopis daret, in vnum apud toletanam vr-
bem conuenire, et quaecumque ad ecclesiae disciplinam necessa-
ria extitissent, libere, licenterque disponere. Eo regnante, dum
francorum reges cum infinitis copiis in Hispaniam conuenissent,
et Tarraconensem prouinciam bello depopularent, gothi, duce Theu-
disco, obicibus Hispaniae interclusis, francorum exercitum multa
cum admiratione victoriae prostrauerunt. Dux idem, prece, atque
ingenti pecunia sibi oblata, viam fugae hostibus residuis vnus diei,
noctisque spatium praebuit. Cetera infelicium turba, cui transitus col-
lati temporis non occurrit, gothorum perempta gladio concidit.

42. Post tam felici successum victoriae trans fretum incon-
sulte gothi se gesserunt. Denique dum aduersus milites, qui Se-
ptem oppidum, pulsus gothis, inuaserant, oceani freta transissent,
idemque castrum magna vi certaminis expugnarent, adueniente die
Dominico, deposuerunt arma, ne diem sacrum proelio funesta-
rent. Hac igitur occasione reperta, milites repentino incursu ag-
gressi, exercitum mari undique, terraque conclusum, ignatum, at-
que inermen adeo prostrauerunt, vt ne vnus quidem superesset,
qui tantae cladis excidium praeteriret.

43. Nec mora, praeuenit mors debita principem. Vulneratur
enim a quodam in palatio, qui iam dudum dementis speciem, vt
regem deciperet, simulauerat. Finxit enim arte insaniam, perfo-
ditque principem, quo vulnere ille prostratus occubuit, et vi gla-
dii indignantem animam exhalauit. Fertur autem inter effusionem
sanguinis coniurasse, nequis interficeret percussorem dicens, se
congruam meriti recepissee vicissitudinem, quod et ipse priuatus
ducem suum sollicitatus occiderat.

apud Montanum episcopum anno quin-
to Amalarici. Pro *Childeberto* alii *Ilde-
berto*. Pro *Narbonae* malim *Narbone*:
hoc certe melius, et infra occurrit.
AREVALVS.

41. *Extitissent*: sic Labbeus. Editio
Grialii *extiterunt*. Mox *oblata*, *viam*:
al. *obiecta*, *vicem*. Apud Bignaeum fran-
corum reges quinque fuisse dicuntur:

Tom. VII.

sed Conradus Samuel Schurzfleischius in
Disput. histor. ciuil. Lipsiae 1609. tom.
1. disp. 3. num. 18. aduertit, interpola-
tum fuisse locum; nam tunc solum fue-
re quatuor francorum reges. Confer Ba-
ronium tom. 7. ad ann 542. AREV.

42. *Septem*; al. *Septam*. PEREZ.

43. *Mors debita*: al. *mors deinde*.
Quod additur *indignantem animam*, vi-

Q

Anno 548.

44. Era DLXXXVI. ann. imperii Iustiniani XXIII. interempto Theudidi, Theudiscus superioris principis dux gothis praeficitur, regnans ann. 1. menses III., qui dum plurimorum potentum connubia prostitutione publica macularet, et ob haec instrueret animum ad necem multorum, praeuentus coniuratorum manu, Hispali inter epulas iugulatur, confossusque gladio extinguitur.

Anno 549.

45. Era DLXXXVII. imperii Iustiniani XXIV. extincto Theudisclo, Agila rex constituitur regnans ann. v. Iste aduersus cordubensem urbem proelium mouens, dum in contemptum catholicae religionis beatissimi martyris Aciscli corpori iniuriam inferret, hostiumque, ac iumentorum cruore sacrum sepulcri eius locum, vt profanator, pollueret, inito aduersus cordubenses ciues certamine, poenas dignas, sanctis inferentibus, meruit. Nam belli praesentis ultione percussus, et filium ibi cum copia exercitus interfectum amisit, et thesaurum omnem cum insignibus opibus perdidit.

46. Ipse victus, ac miserabili metu fugatus, Emeritam se recepit. Aduersus quem interiecto aliquanti temporis spatio, Athanagildus tyrannidem regnandi cupiditate arripiens, dum exercitum eius contra se Hispalim missum virtute militari prostrasset, videntes gothi, proprio se euerti excidio, et magis metuentes, ne Hispaniam milites romani auxilii occasione inuaderent, Agilanem Emeritae interficiunt, et Athanagildi sese regimini tradiderunt.

Anno 554.

47. Era DXCII. ann. imperii Iustiniani XXIX. occiso Agilane, Athanagildus regnum, quod inuaserat, tenuit ann. XIV. Hic, quum iam dudum sumpta tyrannide, Agilanem regno priuare conaretur,

detur sumptum ex ultimo versu Aeneidos, *Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras*. AREV.

44. Annum Iustiniani 23. cum Labbeo, et Florezio ascripsi: in editione Grialii annus 22. per errorem, vt videtur, assignatur. Pro *menses tres* in chronico wisigothorum est *menses sex, dies tredecim*, apud Labbeum diuerso caractere *menses septem*. AREV.

45. XXIV. pro XXIII. PEREZ.

46. Hic etiam in editione Grialii per errorem, de quo supra in era praecedenti, apponitur annus 23. pro anno 24., qui in nota pro varia lectione indicatur. Erat etiam varia lectio pro era:

sed idem numerus 587. in textu, et in nota exprimebatur: itaque ignorans, quidnam potius Perezius voluerit, eam notam sustuli, qua nihil aliud, quam numerus erae, qui in textu apparebat, continebatur. In editione Grialii desideratur corpori post *Aciscli*. Alii, *inferret, ossiumque, ac iumentorum horrore sacrum etc.* AREV.

46. *Hispalim*: ita Florezius cum Labbeo. Editio Grialii, et aliae *Hispali*. AREVALVS.

47. *Fracti, atque finiti*. Florezius cum aliis addit: *Fidem catholicam occulte tenuit, et christianis valde beneuolus fuit*. AREV.

militum sibi auxilia ab imperatore Iustiniano poposcerat, quos postea submouere a finibus regni molitus non potuit. Aduersus quos huc vsque conflictum est. Frequentibus antea proeliis caesi, nunc vero multis casibus fracti, atque finiti. Decessit autem Athanagildus Toleti propria morte, vacante regno mensibus v.

48. Era dcv. ann. ii. imperii Iustini minoris post Athanagildum Anno 567. Liuuia Narbone gothis praeficitur, regnans ann. iii., qui secundo anno, postquam adeptus est principatum, Leouigildum fratrem non solum successorem, sed et participem regni sibi constituit, Hispaniaeque administrationi praefecit, ipse Galliae regno contentus. Sicque regnum duos cepit, dum nulla potestas patiens consortis sit. Huic autem vnus tantum annus in ordine temporum reputatur Liuuiae regis, reliqui Leouigildo fratri annumerantur.

49. Era dcv. ann. iii. imperii Iustini minoris Leouigildus ade- Anno 568. ptus Hispaniae, et Galliae principatum, ampliare regnum bello, et augere opes statuit. Studio quippe eius, exercitus concordante fauore, victoriarum multa praeclare sortitus est. Cantabros namque iste obtinuit, Aregiam iste cepit, Sabaria ab eo omnis deuicta est, cesserunt etiam armis illius plurimae rebelles Hispaniae vrbes. Fudit quoque diuerso proelio milites, et quaedam castra ab eis occupata dimicando recepit. Hermenegildum deinde filium imperiis suis tyrannizantem, obsessum exuperavit. Postremum bellum sueuis intulit, regnumque eorum in iura gentis suae mira celeritate transmisit, Hispania magna ex parte potitus. Nam antea gens gothorum angustis finibus arctabatur, sed offuscauit in eo error impietatis gloriam tantae virtutis.

50. Denique arianæ perfidiae furore repletus, in catholicos persecutione commota, plurimos episcoporum exilio relegauit. Ec-

48. Era 605. anno secundo imperii etc. Id retinendum cum editione Grialii ostendit Florezius, quamuis aliae editiones alios numeros ascribant. Liuuam tribus tantum annis regnasse, ex Isidoro colligitur; at Biclarensis quinque eius regni annos enumerat. Post reputatur verba Liuuiae regis in aliis editionibus non extant, et abundare ait Florezius. Ego crediderim, legendum hinc autem, atque ita recte procedit sensus. AR.

49. Era 606. Labbeus, era 607.,

quod rationi temporum non congruit. Grotius, et Labbeus adepto Hispaniae principatu, omisso Galliae. Pro praeclare sortitus est Labbeus praeda resortitus est. Pro Sabaria alii historici Sabaudia. Florezius cum Grotio, Fudit quoque diuerso proelio Iustini milites, quos Athanagildus ad auxilium euocauerat, et quaedam castra etc. De Hermenegildi bello, et martyrio recole, si placet, dicta in Isidorianis cap. 79. n. 25. et seqq. AREV.

clesiarum reditus, et priuilegia abstulit, multos quoque terroribus in arianam pestilentiam impulit, plerosque sine persecutione illectos auro, rebusque decepit. Ausus quoque inter cetera haeresis suae contagia etiam rebaptizare catholicos, et non solum ex plebe, sed etiam ex sacerdotalis ordinis dignitate, sicut Vincentium caesaraugustanum de episcopo apostatam factum, et tamquam a caelo in infernum proiectum.

51. Exitit autem et quibusdam suorum perniciosus: nam quoscumque nobilissimos, ac potentissimos vidit, aut capite truncauit, aut, opibus ablatis, proscripsit, et proscriptos in exilium misit. Fiscum quoque primus iste locupletauit, primusque aerarium de rapinis ciuium, hostiumque manubiis auxit. Primusque etiam inter suos regali veste opertus in solio resedit. Nam ante eum et habitus, et consessus communis, vt populo, ita et regibus erat. Condidit etiam ciuitatem in Celtiberia, quam ex nomine filii Recopolim nominauit. In legibus quoque ea, quae ab Eurico incondite constituta videbantur, correxit, plurimas leges praetermissas adiiciens, plerasque superfluas auferens. Regnauit autem ann. xviii. defunctus propria morte Toleti.

Anno 586.

52. Era dcxxiv. ann. iv. imperii Mauricii, Leouigildo defuncto, filius eius Recaredus regno est coronatus, cultu praeditus religionis, et paternis moribus longe dissimilis. Namque ille irreligiosus, et bello promptissimus, hic fide pius, et pace praeclarus; ille armorum artibus gentis imperium dilatans, hic gloriosus eandem gentem fidei trophaeo sublimans. In ipsis enim regni sui exordiis catholicam fidem adeptus, totius gothicae gentis populos, inoliti erroris labe deterosa, ad cultum rectae fidei reuocat.

53. Synodum deinde episcoporum ad condemnationem arianae haeresis de diuersis Hispaniae, et Galliae prouinciis congre-

51. *Exitit etc.* Sermo est de Leouigildo, vt perspicuum est. Riscus tom. 30. Hisp. sacr. pag. 130. merito reprehendit Ambrosium Morales, et Franciscum de Padilla, qui id de Vincentio caesaraugustano acceperant. AREV.

52. *Anno quarto.* Ita correxit Florezius ex Biclarensi, et aliis locis huius chronici, quum in editione Griali legatur *anno tertio*. Pro *gentis imperium*

alii gentem imperio. Pro *deterosa* Florezius cum editione Grialii *deserta*. Grotius, Labbeus, et auctor vitae S. Isidori apud Bollandianos *deterosa*. Vide notam ad num. 13. huius vitae in Isidorianis Appendice 2. tom. 2. AREV.

53. Florezius cum Grotio *unitatem in Deo*, *Filium*. Labbeus, *unitatem*, *Deum Filium*. AREV.

gat . Cui concilio idem religiosissimus princeps interfuit , gestaque eius praesentia sua , et subscriptione firmavit , abdicans cum omnibus suis perfidiam , quam huc vsque gothorum populus , Ario docente , didicerat , et praedicans trium personarum vnitatem in Deum , Filium a Patre consubstantialiter genitum esse , Spiritum sanctum inseparabiliter a Patre , Filioque procedere , et esse amborum vnum Spiritum , vnde et vnum sunt .

54. Egit etiam gloriose bellum aduersus infestas gentes fidei suscepto auxilio . Francis enim sexaginta ferme milium armatorum copiis Gallias irruentibus , misso Claudio duce aduersus eos , glorioso triumphauit euentu . Nulla vnquam in Hispaniis gothorum victoria vel maior in bello , vel similis extitit . Prostrati sunt enim , et capti multa milia hostium , residua vero exercitus pars praeter spem in fugam versa , gothis post tergum insequentibus , vsque in regni sui finibus caesa est . Saepe etiam et lacertos contra romanorum insolentias , et irruptiones vasconum mouit . Vnde non magis bella tractasse , quam potius gentem quasi in palaestrae ludo pro vsu certaminis videtur exercuisse .

al. in Galliam
gothicam .

55. Prouincias autem , quas pater bello conquisiuit , iste pace conseruauit , aequitate disposuit , moderamine rexit . Fuit autem placidus , mitis , egregiae bonitatis , tantamque in vultu gratiam habuit , et tantam in animo benignitatem gessit , vt omnium mentibus influens , etiam malos ad affectum amoris sui attraheret . Adeo liberalis , vt opes priuatorum , et ecclesiarum praedia , quae paterna labes fisco associauerat , iuri proprio restauraret . Adeo clemens , vt populi tributa saepe indulgentiae largitione laxaret .

56. Multos etiam ditauit rebus , plurimos sublimauit honoribus . Opes suas in miseris , thesauros suos in egenis recondens , sciens , ad haec illi fuisse collatum regnum , vt eo salubriter frueretur , bonis initiis bonum finem adeptus . Fidem enim rectae gloriae , quam initio regni percepit , nouissime publica confessione poenitentiae cumulauit . Toleti fine pacifico transiit , qui regnauit ann. xv.

54. Alii , *fidei susceptae auxilio* . Pro mouit . Vnde alii mouit . Vbi . Ex Floro videtur sumptum mouere lacertos in fine prooemii : Imperium . . . sub Traiano principe mouet lacertos . Pro certaminis Labbeus utilitatis , AREV.

55. Florezius nonnulla addidit , quae Labbeus caractere diuerso edidit : rexit . Multi quoque aduersus eum tyrannidem assumere cupientes , detecti sunt , suaeque machinationis consilium implere non potuerunt . Fuit autem etc. AREV.

Anno 601.

57. Era DCXXXIX. ann. imperii Mauricii XIX. post Recaredum regem regnat Liuuu filius eius ann. II. ignobili quidem matre pro-
genitus, sed virtutis indole insignitus. Quem in primo flore ado-
lescentiae Wictericus, sumpta tyrannide, innocuum regno deiecit,
praecisaque dextra occidit, anno aetatis XX. regni vero XI.

Anno 603.

58. Era DCXLI. ann. imperii Mauricii XXI. extincto Liuuane,
Wictericus regnum, quod viuente illo inuaserat, vindicat ann. VII.
vir quidem strenuus in armorum arte, sed tamen expers victoriae.
Namque aduersus militem romanum proelium saepe molitus, nihil
satis gloriose gessit praeter quod milites quosdam Segontiae per
duces obtinuit. Hic in vita plurima illicita fecit, in morte autem,
quia gladio operatus fuerat, gladio periit. Mors quippe innocen-
tis inulta in illo non fuit: inter epulas enim prandii coniuratione
quorundam est interfectus; corpus eius viliter est exportatum, at-
que sepultum.

Anno 610.

59. Era DCXLIX. ann. imperii Phocatis octauo Gundemarus post
Wictericum regnat ann. II. Hic vascones vna expeditione vastauit,
alia militem romanum obsedit: morte propria Toleti decessit.

Anno 612.

60. Era DCL. ann. imperii Heraclii XI. Sisebutus christianissi-
mus post Gundemarum ad regale fastigium euocatur: regnat ann.
VIII. menses VI. qui initio regni iudaeos ad fidem christianam per-
mouens, aemulationem quidem habuit, sed non secundum scien-
tiam; potestate enim compulit, quos prouocare fidei ratione opor-
tuit. Sed, sicut est scriptum, siue per occasionem, siue per veri-
tatem, donec Christus annuncietur. Fuit autem eloquio nitidus,
sententia doctus, scientia literarum magna ex parte imbutus. In
iudiciis iustitia, et pietate strenuus, ac praestantissimus, mente be-

Rom. 10.

Philipp. 1.

57. Florezius cum editione Grialii, et Biclarensi annum 19. Mauricii desi-
gnat: alii alios annos minus bene indi-
cant. Vide not. ad num. 52. AREV.

58. In editione Grialii error est nu-
merorum, scilicet DCLXI. pro DCXLI.,
quod Florezius notauit: sed non aduer-
tit, ut videtur, mendum a Griallo in
erratis corrigendis emendatum fuisse.
Florezius cum Labbeo *Segontiae*, Gria-
lii editio *Sagontia*, alii *Segontia*. AR.

59. Octauum Phocatis annum cum
Labbeo, et Florezio restituiimus, quum

in editione Grialii, et aliis annus sextus
indicetur per librariorum incuriam, aut
editorum negligentiam. Ceterum quod
Florezius notat, in editione Grialii men-
dose fuisse eram 548. post 648. desi-
gnatam, non aduertit, etiam hoc loco
errorem in erratis animaduersum, et
correctum fuisse. Alii anno aetatis XVI.
AREVALVS.

60. *Permouens*: al. *promouens*. Flo-
rezius cum Labbeo, *per veritatem Chri-*
stus annuncietur, in hoc gaudeo, et gau-
debo. Fuit autem etc. AREV.

nignus, splendore regni praecipuus, in bellicis quoque documentis, ac victoriis clarus.

61. Astures enim rebellantes, misso exercitu, in ditionem suam reduxit. Ruccones montibus arduis undique conseptos per duces euicit. De romanis quoque praesens bis feliciter triumphauit, et quasdam eorum vrbes expugnando sibi subiecit, residuas inter fretum omnes exinaniuit, quas gens gothorum post in ditionem suam facile redegit. Adeo post victoriam clemens, vt multos ab exercitu suo hostili praeae in seruitutem redactos, pretio dato, absolueret, eiusque thesaurus redemptio existeret captiuorum. Hunc alii proprio morbo, alii immoderato medicamenti haustu, alii veneno asserunt interfectum. Cuius exitus non modo religiosus, sed etiam optimis laicis extitit luctuosus. Relicto Recaredo filio paruulo, qui post patris obitum princeps paucorum dierum, morte interueniente, habetur.

62. Era dclix. ann. imperii Heraclii x. gloriosissimus Suintila Anno 621. gratia diuina regni suscepit sceptrum. Iste sub rege Sisebuto ducis nactus officium, romana castra perdomauit, Ruccones superauit. Postquam vero apicem fastigii regalis conscendit, vrbes residuas, quas in Hispaniis romana manus agebat, proelio conserto obtinuit, auctamque triumphii gloriam prae ceteris regibus felicitate mirabili reportauit. Totius Hispaniae infra oceani fretum monarchia regni primus idem potitus, quod nulli retro principum est collatum. Auxit eo proelio virtutis eius titulum duorum patritiorum obtentus, quorum alterum prudentia suum fecit, alterum virtute proelii sibi subiecit.

63. Habuit quoque et initio regni expeditionem contra incursus vasconum, tarraconensem prouinciam infestantium, vbi adeo montiuagi populi terrore aduentus eius perculsi sunt, vt confestim, quasi debita iura noscentes, remissis telis, et expeditis ad precem manibus, supplices ei colla submitterent, obsides darent,

61. Post *reduxit* Labbeus character cursiuo addit *per ducem suum Rechilanem*, quod Florezius secutus est. Labbeus, et Grotius omittunt *alii veneno*. Pro *habetur* Florezius cum Labbeo *abiit*; sed apud Labbeum legendum puto *obiit*. AREV.

62. In *Hispaniis*: ita Labbeus, et mendum puto in editione Grialii, in *hispanis*, quod etiam Florezius expressit. Pro *patriciorum* alii *praefectorum*. AREVALVS.

63. Al. Theologitum pro Ologitin. PEREZIVS.

Ologitin ciuitatem gothorum stipendiis suis, et laboribus conderent, pollicentes eius regno, ditionique parere, et, quidquid imperaretur, efficere.

64. Praeter has militaris gloriae laudes plurimae in eo regiae maiestatis virtutes, fides, prudentia, industria, in iudiciis examinatio, strenua in regendo regno cura, praecipua circa omnes munificentia largus, erga indigentes, et inopes misericordia satis promptus; ita ut non solum princeps populorum, sed etiam pater pauperum vocari sit dignus.

65. Huius filius Racimirus in consortium regni assumptus, pari cum patre solio conlaetatur, in cuius infantia ita sacrae indolis splendor emicat, ut in eo et meritis, et vultu paternarum virtutum effigies praenotetur. Pro quo exorandus est caeli, atque humani generis rector, ut sicut extat concessu patrio socius, ita post longaeuum parentis imperium sit et regni successionem dignissimus. Computatis igitur gothorum regum temporibus ab exordio Athanarici regis usque ad quintum gloriosissimi Suinthilae Principis annum, regnum gothorum per annos cclvi. Deo fauente, reperitur esse porrectum.

Item recapitulatio eiusdem Isidori in gothorum laudem.

66. Gothorum antiquissima origo de Magog filio Iaphet fuit, unde et scytharum genus exitit. Nam iidem gothi scythica probantur origine sati. Unde nec longe a vocabulo discrepant. De mutata enim, ac detracta litera, getae, quasi scythae, sunt nuncupati. Hi igitur Septemtrionis glacialia iuga inhabitantes circa scythica regna, quaeque sunt ardua montium cum ceteris gentibus possi-

Ib. Ologitin: al. Ologicus, al. Ologisum. In his nominibus propriis multum variant codices, ut Roccones pro Ruccones, et Riccimirus pro Racimirus. AR.

64. Haec viuo Suinthila scripta. At qui damnatur in concilio 4. toletano, in quo subscribit Isidorus. PEREZ.

Ib. Difficultatem, quam Perezus attingit, cur Isidorus hoc loco Suinthilam tantopere laudet, in concilio vero to-

letano quarto damnet, explicui in Isidorianis cap. 79. num. 20. et seqq. AR.

65. Concessu patrio: al. consessu patrio: et ascensione pro successionem, et comparatis, vel comportatis pro computatis. AREV.

66. In titulo pro recapitulatio alii capitulatio. Et illico, Gothi de Magog, Iaphet filio orti, et cum scythis una probantur origine sati. Unde etc. Pro Se-

possidebant, quibus sedibus impetu gentis hunnorum pulsī, transgressoque Danubio, romanis se dederunt. Sed, dum iniurias eorum non sustinerent, indignati regem sibi ex sua turba legunt, Thraciam irruunt, Italiam vastant, obsessam Urbem capiunt, Gallias aggrediuntur, patefactisque Pyrenaeis montibus, Hispanias vsque perueniunt, ibique sedem vitae, atque imperium locauerunt.

67. Populi natura pernices, ingenio alacres, conscientiae vi-
ribus freti, robore corporis validi, staturae proceritate ardui, ge-
stu, habituque conspicui, manu prompti, duri vulneribus, iuxta
quod ait Poeta de ipsis: *Mortem contemnunt laudato vulnere Getae*.
Quibus tanta extitit magnitudo bellorum, et tam extollens glorio-
sae victoriae virtus, ut Roma ipsa, victrix omnium populorum, sub-
acta captiuitatis iugo, geticis triumphis accederet, et domina cun-
ctarum gentium illis, ut famula, deseruiret.

68. Hos Europae omnes tremuere gentes, Alpium his cessere obices. Wandalica et ipsa crebro opinata barbaries, non tantum praesentia eorum exterrita, quam opinione fugata est. Gothorum vigore alani extincti sunt, sueui quoque hactenus intra inaccessos Hispaniarum angulos coarctati, etiam eorum armis periculum finis experti sunt, et regno, quod desidioso torpore tenuerunt, turpiori nunc dispendio caruerunt, quamquam tenuisse huc vsque valde sit mirum, quo sine experimento defensionis carere potuerunt.

69. Sed quis poterit tantam gothicae gentis edicere virium magnitudinem, quandoquidem dum multis gentibus vix precum causa, et munerum regnare licuerit, his tamen libertas magis de congressione, quam de petita contigit pace, atque ubi sese neces-

ptentrionis al. *Occidentis*, et Danubium transeuntes pro transgressoque Danubio, et arma sumunt pro regem sibi ex sua turba legunt. AREV.

67. *Tam extollens*; al. *tam excellens*. Ad hunc Isidori locum alludit Aluarus cordubensis epist. 20. ad Transgressorem: *Sed ut me, qui sim cognoscas, et amplius me tacendo deuities, Virgilium audi: Mortem contemnunt laudato vulnere getae. Necnon et illud, Getes, inquit, quo pergit equo. Vnde et illud extat poetae, Hinc dacus premas, inde getes occurrat. Ego sum, ego sum, quem*

Tóm.VII.

Alexander vitandum putauit, Pyrrhus pertinuit, Caesar exhorruit. De nobis quoque et noster Hieronymus dicit, Cornu habet in fronte, longe fugé. Florezius ex nota marginali biblioth. veter. hisp. tom. 1. pag. 349. primae editionis obseruat, falso illos versus Virgilio tribui. Isidorus quidem Virgilium non nominat. AREVALVS.

68. *Hos etc.* al. *Hi Europae omnes triuere gentes: et quantum opinione pro quam opinione.* AREV.

69. *Quo pergit*: al. *quod pergit.* AR.

R

sitas bellandi opposuit, vires eos potius, quam preces adhibuisse? Porro in armorum artibus spectabiles satis sunt, et non solum hastis, sed et iaculis equitando configunt. Nec equestri tantum proelio, sed et pedestri incedunt: verumtamen magis equitum praepeti cursu confidunt, vnde et Poeta: *Getes*, inquit, *quo pergit equo*.

70. Exercere enim se telis, ac proeliis praeludere maxime diligunt. Ludorum certamina vsu quotidiano gerunt. Hac sola tantum armorum experientia huc vsque carebant, quod classica bella in mari gerere non studebant. Sed postquam Sisebutus Princeps caelesti gratia regni sumpsit sceptrum, eius studiis ad tantam felicitatis virtutem profecti sunt, ut non solum terras, sed et ipsa maria suis armis adeant, subactusque seruiat illis romanus miles, quibus seruire tot gentes, et ipsam Hispaniam videt.

Wandalorum historia.

Anno 406.

71. Era cdxlv. ante biennium irruptionis romanae vrbs excitatae per Stiliconem gentes alannorum, sueuorum, et wandalorum, traiecto Rheno fluuio, in Gallias irruunt, francos proterunt, directoque impetu ad Pyrenaeum vsque perueniunt, cuius obice per Didymum, et Veranianum romanos nobilissimos, ac potentissimos fratres occupato, ab Hispania tribus annis repulsi, per circumiacentes Galliae prouincias vagabantur. Sed postquam iidem fratres, qui priuato praesidio Pyrenaei claustra tuebantur, ob suspicionem tyrannidis insontes, et nulla culpa obnoxii, a Constantio Caesare interfecti sunt, era cdxlvi. memoratae gentes Hispaniarum prouincias irrumpunt.

Anno 408.

72. Era cdxlvi. wandali, alani, et sueui Hispanias occupantes, necesse, vastationesque cruentis discursionibus faciunt, vrbes incendunt, substantiam direptam exhauriunt, ita ut humanae carnes vi

70. *Et ipsam Hispaniam videt: ita Grialii editio, et intelligo, quibus gothis seruire tot gentes, et ipsam Hispaniam romanus miles videt. Florezius cum Labbeo, et Grotio et ipsa Hispania vidit: quod minus verum puto. AREV.*

71. Era 444. recte exprimitur in editione Grialii: in aliis immane quantum aberrant numeri. Verba ante biennium

irruptionis romanae sunt Orosii lib. 7. cap. 40. et fortasse Orosius intelligit primam irruptionem, viuentem Radagaiso, de qua loquitur cap. 37. lib. 7. Perezius notauit, in v. c. inscribi Chronicon wandalorum, non Historiam. Pro Veranianum alii Verimianum, vel Verunianum. AREV.

72. In textu Grialii designatur era

famis deuorarentur a populis. Edebant filios suos matres, bestiae quoque morientium gladio, fame, ac peste cadaueribus assuetae, etiam in viuorum efferebantur interitum, atque ita quatuor plagis per omnem Hispaniam saeuientibus, diuinae iracundiae per prophetas scripta olim praenunciatio adimpletur.

73. Era CDXLIX. post plagarum diram perniciem, quibus Hispania caesa est, tandem barbari ad pacem ineundam, Deo miserante, conuersi, sorte in possessionem sibi eius prouincias diuidunt. Gallaeciam enim wandali, et sueui occupant: alani Lusitaniam, et carthaginensem prouinciam: wandali autem, cognomine Selingui, relicta Gallaecia, et postquam tarraconensis prouinciae insulas deuastarunt, regressi, Baeticam sortiuntur. Hispani autem per ciuitates, et castella residua plagis afflicti, barbarorum dominantium sese seruituti subiiciunt. Primus autem in Hispania Gundericus rex wandalorum successit, regnans Gallaeciae partibus annis xix. Qui, dum rupto foedere pacis, sueuorum gentem in Erbasis montibus obsideret, relicta obsidione sueuorum, balearicas tarraconensis prouinciae insulas depraedatur. Deinde, Carthagine Spartaria euersa, cum omnibus wandalis ad Baeticam transit, Hispalim diruit, actaque caede, in direptionem mittit. Qui quum auctoritate regiae potestatis irreuerenter manus in basilicam Vincentii martyris ciuitatis ipsius extendisset, mox Dei iudicio in foribus templi daemonio correptus interiit.

Anno 411.

74. Era CDLVI. Gisericus frater Gunderici succedit in regnum annis xl. Qui ex catholico effectus apostata, in arianam primus

Anno 428.

456., et in nota pro varia lectione era 446., quae omnino cum Labbeo praeferenda, quamuis Florezius rationibus non contemnendis probet substituendam eram 447. Pro *discursionibus* alii *discursibus*. AREVALVS.

73. In editione Grialii perperam exprimitur era 459. pro 449. Gundericus, Godiglisci patris successor, regnasse dicitur in Gallaecia annos 18., computato anno 411., quo wandalis sors in Gallaeciae regnum obuenerit, et anno 428., quo obiit, quamuis iam ab anno 420. ad Baeticam secessisset. De hoc Gunderico plura commentatus sum in proleg. ad Dracontium num. 96. pag. 72.,

et rursus num. 115. pag. 89. Montes Erbasi, qui hic memorantur, videntur esse montes nunc dicti *de Arbàs* inter Ouetum, et Legionem. Alii appellant montes Erbasorum, alii Neruasios, aut Neruosos. Vide Florezium tom. 15. Hisp. sacr. pag. 61. Idem Florezius tom. 9. pag. 100. seq. obseruat ex Idacio, et aliis, basilicam S. Vincentii fuisse olim ecclesiam principem Hispalis, quae tamen distincta fuerit ab ecclesia nunc S. Vincentio dicata, et quae extiterit in loco, ubi nunc est ecclesia cathedralis. AR.

74. Eram 466. ex Florezio repono: editio Grialii indicat eram 468., Labbeus 467, Pro *Gisericus* alii *Gessericus*,

fertur transisse perfidiam . Hic de baeticae prouinciae litore cum wandalis omnibus, eorumque familiis ad Mauritaniam , et Africam , relictis Hispaniis , transfretauit . Cui Valentinianus Iunior Occidentis imperator non valens obsistere , pacem mittit , et partem Africae , quam wandali possiderent , tamquam pacifice dedit , conditionibus ab eo sacramenti acceptis , nequid vltra inuaderet .

75. Ille autem , de cuius amicitia nihil ambigebatur , violata sacramenti religione , Carthaginem dolo pacis inuadit , omnesque opes eius , excruciatu diuerso tormentorum genere ciuibus , in ius proprium vertit . Deinde Siciliam depraedatur , Panormum obsedit , arianam pestilentiam per totam Africam intromittit , sacerdotes ecclesiis pellit , martyres plurimos facit , et iuxta prophetiam Danielis , demutatis mysteriis , sanctorum ecclesias Christi hostibus tradidit . Nec iam diuini cultus loca , sed suorum esse habitacula iussit .

76. Aduersus quem Theodosius Minor Orientis imperator bellum parauit , quod ad effectum non venit . Hunnis enim Thraciam , Illyricumque vastantibus , exercitus ad wandalos missus , ad defendendos thraces , illyrianosque ex Sicilia reuocatur . Maiorianus autem imperator de Italia Hispanias veniens , quum in carthaginiensi prouincia aliquantas naues sibi ad transitum aduersus wandalos praeparasset , eas de litore carthaginiensi commoniti wandali per proditores arripiunt . Sicque Maiorianus a sua dispositione frustratus , Italiam reuertitur , atque a Ricchimiro patritio fraude circumuentus occiditur .

77. Quo comperto , Gisericus non contentus solis Africae vastationibus , nauibus aduectus , Romam ingreditur , direptisque per xiv. dies opibus romanorum , relictam Valentiniani , et filias eius , et multa milia captiuorum secum tulit . Mox Carthaginem redit : et per legatos ab imperatore postulata pace , Valentiniani relictam Constantinopolim remittit : quarum vnam ex filiabus suis filio suo Vgnerico iure matrimonii copulauit . Sicque post multarum pro-

aut *Gaisericus* , aut quod nunc vsitatus , *Gensericus* . Pro *possiderent* alii *possederant* . De Genserico quaedam notaui in proleg. ad Dracont. num. 112. pag. 87. et seq. AREV.

75. *Nihil* : al. *iam nihil* , quod Florezius tenuit . AREV.

76. *Illyrianosque* : ita mss. , et editi . Florezius *illyricianosque* . In editione

Grialii in *carthaginiensem prouinciam* . Praeferendum cum Labbeo , et aliis , in *carthaginiensi prouincia* . Pro *dispositione* alii *intentione* , alii *dispensatione* . AREVALVS .

77. *Ginsericus* in v. c. pro *Gisericus* . PEREZ.

Ib. Alii , *romanorum* , *relicta* *Urbe* , *uxorem Valentiniani* . AREV.

uinciarum clades, christianorumque spolia, atque neces, moritur regni sui anno xl.

78. Era dvi. post Gisericum Vgnericus, Giserici filius, regnat Anno 468. annis vii. mensibus v. habens in coniugio Valentiniani filiam, quam pater eius ex Roma cum matre captiuam adduxerat, qui et ipse ariano suscitatus furore, catholicos per totam Africam atrocior patre persequitur, ecclesias tollit, sacerdotes, et cuncti ordinis clericos in exilium mittit. Monachos quoque, atque laicos quatuor circiter milia exiliis durioribus relegauit, martyres fecit, confessoribus linguas abscidit, qui linguis abscissis perfecte usque ad finem loquuti sunt.

79. Tunc Laetus neptensis ciuitatis episcopus gloriose martyrio coronatur. Qui dum ariani contagii labe variis poenis maculari non potuit, victor repente caelos obtinuit. Vgnericus autem inter innumerabiles suarum impietatum strages, quas in catholicos exercuerat, octauo regni anno, vt Arius pater eius, interioribus cunctis effusus, miserabiliter vitam finiuit.

80. Era dxiv. Vgnerico succedit Guntamundus, regnans annis xii. qui statim ecclesiae pacem reformans, catholicos ab exilio reuocauit. Anno 476.

81. Era dxxvi. Guntamundo mortuo, Trasemundus regnat annis xxvii. menses iv. Iste ariana insania plenus, catholicos insectatur, ecclesias claudit, Sardiniam exilio ex omni africana ecclesia cxx. episcopos mittit, Carthagine moritur. Cuius tempore Fulgentius ruspensis episcopus in nostro dogmate claruit. Anno 488.

82. Era dlxiii. post Trasemundum Ildericus, Vgnerici filius ex Valentiniani imperatoris filia natus, regnat ann. vii. menses iiii. Iste sacramento a decessore suo Trasemundo obstrictus, ne catholicis in regno suo aut ecclesias aperiret, aut priuilegia restauraret, priusquam regnaret, ne religionem sacramenti violaret, prae-

78. In editione Grialii era notatur 508., in aliis 501. Florezius astruit eram 506. ex Idacio, aliisque rationibus. Vide num. 74. cum nota. Pro *Giserici filius* alii *Gunderici filius*, et infra et *cunctos sacri ordinis clericos*. AREV.

79. Labbeus episcopus quem contagii labe ariani venenis maculare non potuit. *Vgnericus* etc. AR.

80. Florezius cum Labbeo adoptat eram 514. editio Grialii 515. AR.

81. Trasemundus ab aliis vocatur *Transimundus*, vel *Transemundus*, vel *Trasimundus*, vel *Trasamundus*. AR.

82. In editione Grialii erat notata era 554. cum varia lectione in nota era 553., quod praeferimus cum Florezio ex dictis ad num. 78. Grotius men-

cepit et sacerdotes catholicos ab exilio reduci, et ecclesias aperiri; quem Gilimer, assumpta tyrannide, regno priuat, et cum filiis carceris custodiae mancipat.

Anno 522.

83. Era DLX. Gilimer regnum cum tyrannide sumpsit, multos nobilium africae prouinciae crudeliter extinguens, multorumque substantias tollens, aduersus quem Iustinianus imperator visitatione Laeti episcopi, qui ab Vgnerico wandalorum rege martyr fuerat factus, exercitum cum Belisario magistro militum duce mittit. Initoque idem Belisarius proelio, Guntemirum, et Gebamundum regis fratres primo proelio superatos interficit, deinde ipsum Gilimirim in fugam versum. Africam capit nonagesimo septimo wandalorum ingressione anno.

84. In ipso autem Belisarii occurso, priusquam congressio fieret, Gilimer tyrannus Ildericum regem cum quibusdam generis eius affinibus occidit. Belisarius autem Gilimirim tyrannum capit, eumque cum diuitiis ex rapinis prouinciarum, et Africae conquisitis, Constantinopolim Iustiniano imperatori adducit. Sicque regnum wandalorum cum populo, atque stirpe deletur era DLXIV. quod permansit cxiii. ann. a Gunderico rege vsque ad Gilimiri interitum.

Sueuorum historia.

Anno 409.

85. Era cdxlvii. sueui, Principe Hermerico, cum alanis, et wandalis simul Hispanias ingressi sunt, atque omnem Gallaeciam cum wandalis occupant. Wandalis autem Africam transeuntibus, Gallaeciam soli sueui sortiti sunt, quibus praefuit in Hispaniis Hermericus annis xxxii. Gallaeci autem in parte prouinciae regno suo vte-

dose post Guntamundum pro post Trasemundum. Pro restauraret alii restitueret. AREV.

83. Editio Grialii recenset eram 561. Florezius cum Labbeo eram 560. Pro visitatione alii incitatione, alii visitatione nocturna; malim visione nocturna. Pro Guntemirum alii Gunthimerum, pro versum Labbeus vertit, Florezius cum Grotio vertens. Notat Florezius, ac multis probat, aut S. Isidorum exemplar, chronici tunnensis sequutum, in quo anni regum wandalorum male disposi-

ti erant, aut aliquem exscriptorem eras ad annos regum, in quibus numerorum error inciderat, accommodasse: nam erae annis regum, seruato aequali numero, respondent. Sed vera chronologia regum wandalorum haec est: Gundericus cepit Carthaginem anno 439, obiit 477. Hunnericus obiit 484. Guntamundus 496. Trasemundus 523. Ildericus 530. Gilimer 533. AREV.

84. Era DLXIII. in v. c. pro DLXIV. PEREZ.

85. Al. Singilim pro Singilium. PEREZ.

bantur. Quos Hermericus assidua vastatione depraedans, tandem morbo oppressus, pacem cum eis fecit, Recchilanem filium suum in regnum substituit, qui cum magna parte exercitus missus, Andeutum romanae militiae ducem cum multis copiis ad Singilium baeticae prouinciae fluuium, inito bello, prostrauit, magnis eius auri, argenteque copiis occupatis. Inde Emeritam obsessam ingreditur, atque obtentam proprio regno associat. Hermericus autem pater eius per annos VII. diuturno languore affectus interiit.

86. Era CDLXXIX. Hermerico defuncto, Recchila filius eius re- Anno 441.
gnat ann. VII. qui post obitum patris, Hispali obtenta, baeticam, et carthaginensem prouincias in suam potestatem reducit, atque inde Emeritae sub cultu, vt ferunt, gentilitatis vitam finiuit.

87. Era CDXXCVI. Recchiarius, Recchilanis filius, catholicus fa- Anno 448.
ctus succedit in regnum annis IX. accepta in coniugium Theuderedi regis gothorum filia. Initio regni auspicatus Vasconias depraedatur, mox ad Theuderedum socerum suum profectus, caesar-augustanam regionem remeans, gothis auxiliantibus, vastat. Tarraconensem prouinciam, quae romano imperio deseruiebat, inuadit. Carthaginenses regiones, quas Recchila pater eius romanis reddiderat, in praedam mittit. Ad vltimum, dum Theudericus rex gothorum in Hispaniam ingrederetur, inito proelio aduersus eum, primo fugatur, deinde captus occiditur.

88. Era CDXCV. extincto Recchiario, sueui, qui remanserant in Anno 457.
extrema parte Gallaeciae, Maldram Massilae filium regem sibi constituunt. Mox bifariam diuisi, pars Frantanem, pars Maldram regem appellant. Nec mora, Frantane mortuo, sueui, qui cum eo erant, Recchimundum sequuntur, et cum Maldra pace inita, pari-

1b. Florezius reposuit eram 447. ex Idacii chronico, et aliis monumentis. Grialii editio cum Labbeo statuit eram 446. AREV.

86. Grialii editio astruit eram 478., Florezius 479. et annos octo regni Recchilanis enumerat, sed ita vt primus includatur in hoc numero. In editione Grialii anni 7., et in nota 8. ex v. c. Pro Emeritae, quod alii referunt, Grialii editio Emeritam. AREV.

87. In era 486. consentiunt omnes

optimae editiones. Pro Theuderedi alii scribunt Theuderici, alii Theodorici. Idem est rex, qui mox Theudericus vocatur. Pro initio regni alii initia regni. Florezius cum Labbeo, inuadit, irruptaque per dolum ilerdensi vrbe, egit ibi magnam captiuitatem. Carthaginenses etc. Quod ex Idacio sumptum videtur. AR.

88. Nec mora: id genuinum puto cum Labbeo, et aliis. Grialii editio nec mox. AREV.

ter partes Lusitaniae depraedantur. Maldra autem tertio regni anno a suis iugulatur.

Anno 460.

89. Era CDXCIIIX. Maldra interfecto, inter Frumarium, et Remismundum oritur de regni potestate dissensio: sed Frumarius cum manu sueuorum, quam habebat, flauiensis urbis conuentum graui euerit excidio. Remismundus autem vicina sibi pariter auregensium, et lucensis conuentus maritima populatur.

Anno 464.

90. Era DII. Frumario mortuo, Remismundus, omnibus sueuis in suam ditionem regali iure reuocatis, pacem cum gallaecis reformat, legatos foederis ad Theudericum regem gothorum mittit, a quo etiam per legatos et arma, et coniugem, quam haberet, accepit. Inde ad Lusitaniam transit. Conimbriam pace deceptam diripit. Olyssipona quoque ab eo occupatur, ciue suo, qui illi praeerat, tradente Lusidio. Huius tempore Ajax natione galata effectus apostata arianus, inter sueuos regis sui auxilio hostis catholicae fidei, et diuinae Trinitatis emergit, de gallicana gothorum regione hoc pestiferum virus afferens, et totam gentem sueuorum lethalis perfidiae tabe inficiens. Multis deinde sueuorum regibus in ariana haeresi permanentibus, tandem regni potestatem Theudemirus suscepit.

91. Qui confestim, arianae impietatis errore destructo, sueuos catholicae fidei reddidit, innitente Martino monasterii dumiensis episcopo, fide, et scientia claro, cuius studio et pax ecclesiae ampliata est, et multa in ecclesiasticis disciplinis Gallaciae regionibus instituta. Post Theudemirum Miro sueuorum princeps efficitur, regnans ann. XIII. Hic bellum secundo regni anno contra ruccones intulit. Deinde in auxilium Leouigildo gothorum regi aduersus rebellem filium expugnandum Hispalim pergit, ibique terminum vitae clausit.

92. Huic

89. *Remismundum*, al. *Reccimundum*, al. *Recchimundum*, vel *Rechimundum*. Pro *auregensium*, quod Florezius praeferendum ait, alii *auriensium*, alii *ariensium*. AREV.

90. Inde ad Lusitaniam. Citatur in epistola Innocentii III. ad Petrum compostell. Isidorus in Chronicis de gothis, titulo de sueuis. PEREZ.

Ib. *Reuocatis*: Florezius cum Labbeo, *vocatis*. AREV.

91. *Miro coepit aera DCIX. ex Concil. 2. brachar.* PEREZ.

Ib. Labbeus, *contra romanos ruccones*. In nota Perezii *ruccones in v. c.*, quod ipsum extat in textu, atque adeo fortasse in nota legendum esset *ruccones*. Vide Biclarensem ad annum 572.

92. Huic Heboricus filius in regnum succedit, quem adolescentem Andeca, sumpta tyrannide, regno priuat, et monachum factum in monasterio damnat, pro quo non diu est dilata sententia. Nam Leouigildus gothorum rex sueuis mox bellum inferens, obtento eodem regno, Andecanem deiecit, atque detonsum post regni honorem presbyterii officio mancipauit. Sic enim oportuit, ut quod ipse regi suo fecerat, rursus idem congrua vicissitudine pateretur. Regnum autem sueuorum deletum in gothos transfertur, quod mansisse CLXXVII. annis scribitur.

infra Labbeus, *aduersus rebellem filium ad expugnandam Hispalim venit, et vitæ terminum clausit*. AREV.

92. Andeca in v. c. pro Andeca. PEREZ.
Ib. Presbyterii: al. presbyteri; et congruenti pro congrua. AREV.

S. ISIDORI

HISPALENSIS EPISCOPI

DE VIRIS ILLUSTRIBVS

LIBER.

PRAEFATIO.

I. **Q**uamuis superius plurimi veterum tractatorum inter graecos, et latinos scriptores doctissimi annotentur, tamen reor ipse etiam paucorum memoriam facere, quorum lectionem recolo me attigisse.

n. 1. Superius, id est, in Hieronymo, et Gennadio. PEREZ.

Ibid. In Isidorianis caput 80. sic inscripsi: *Liber Isidori de viris illustribus. Editiones huius libri, mss. exemplaria. Praefatio Zaccariae. Harduini deliria contra pleraque veterum scripta perstringuntur.* Notas Ioannis Baptistae Perez, expresso eius nomine, proferam. Aliarum notarum summam colligam, laudatis nominibus auctorum, Miraei, Schotti, Fabricii, Aguirrii, Florezii, Editoris operum Patrum Toletanorum, et Zaccariae: qui postremus, vt in Isidorianis observaui, hunc solum librum ex omnibus Isidori operibus notationibus illustrauerat, quia bibliothecam ecclesiasticam Fabricii, in qua liber hic Isidori continetur, excudere festinabat: quamuis ne id quidem perfecit. In indice virorum illustrium, quem Perezius praemisit, num. 17. notabatur, *Paulinus presbyter mediolanensis, postea episcopus no-*

lanus. Hoc postremum praetermisi. Confer notam ad cap. 17. num. 21. Quod Isidorus ait *quamuis superius*, recte Perezius explicuit de libris eiusdem argumenti a Hieronymo, et Gennadio scriptis. Nihilominus Miraeus, qui hanc praefatiunculam appendici de duodecim scriptoribus ecclesiasticis praefixam videbat, haec duodecim capita non esse Isidori ex ea colligebat. Zaccariae etiam nonnullus scrupulus restabat, quia scilicet Honorius Augustodunensis exemplar Isidorianum nactus fuerat, cuius initium esset ab Osio. Verum de hac diuersitate exemplarium dixi iam in Isidorianis loc. cit. Etsi autem Isidorus ait, se eorum scriptorum memoriam facere, quorum lectionem recolebat se attigisse, tamen id non ita intelligendum est, vt omnes, quos nominat, scriptores legerit: sed satis est, quod plerosque, aut aliqua singulorum opera euoluerit. AR.

1 Xystus Papa romanus .	26 Eugipius abbas lucullanensis.
2 Macrobius diaconus .	27 Fulgentius episcopus ruspen-
3 Philastrius episcopus brixien.	sis in Africa .
4 Theodorus episc. mopsueste-	28 Eucherius episcop. lugdun.
nus .	Franciae .
5 Osius episc. cordub.	29 Hilarius episc. arelatensis .
6 Toranius Rufinus presbyter	30 Apringius episc. pacensis in
aquileien.	Hisp.
7 Verecundus episc. africanus .	31 Iustinianus imperator .
8 Victorinus episcopus .	32 Facundus episcopus hermia-
9 Itacius episcopus Gallaciae .	nensis .
10 Eusebius episc. dorolitanus .	33 Iustinianus episc. valentinus.
11 Cerealis episcopus castella-	34 Iustus episc. vrgellitanus .
nen. in Africa .	35 Martinus episc. dumiensis .
12 Ferrandus diaconus cartha-	36 Auitus episc. viennensis .
ginen.	37 Dracontius .
13 Petrus episcop. ilderden.	38 Victor episc. tunnensis .
14 Marcellinus presbyter .	39 Ioannes episc. constantino-
15 Itacius Clarus episc. hispanus.	politanus .
16 Siricius Pont. romanus .	40 Gregorius Papa romanus .
17 Paulinus presbyter mediolan.	41 Leander episc. hispal.
18 Proba vxor Adelphii .	42 Lucianus episc. carthagin.
19 Ioannes Chrysostomus episc.	43 Seuerus episc. malacitanus .
constantinop.	44 Ioannes episc. gerundensis .
20 Sedulius presbyter .	45 Eutropius episc. valentinus .
21 Possidius episc. africanus .	46 Maximus episcop. caesarau-
22 Primasius episc. africanus .	gustan.
23 Proterius episc. alexandrinus.	<i>Hactenus Isidorus . Hinc</i>
24 Paschasinus episc. siciliensis .	<i>Braulio episc. caesaraug.</i>
25 Iulianus Pomerius .	47 Isidorus episc. hispal.

2. XYSTVS episcopus romanae vrbs, et martyr, composuit CAP. I.
ad instar Salomonis librum Prouerbiorum, tam breui eloquio, vt

2. Xystus. *Vel primus anno Christi 117., vel secundus ann. 257. Hic, et qui sequuntur tredecim vsque ad Marcellinum, ex unico exemplari Fontis sancti apud Galistaeum Cauriensis dioecesis de-*

scripti sunt. In reliquis libris desiderabantur, qui ab Oso incipiebant, et ex ipso, et Marcellino vnum fecerant caput.
PEREZIVS.

Ib. Composuit etc. Sententias esse

in singulis versiculis singulae explicentur sententiae . Cui quidem opusculo haeretici quaedam contra ecclesiasticam fidem inseruerunt, quo facilius sub nomine tanti martyris peruersorum dogmatum reciperetur assertio . Sed is, qui catholicum sese meminit, probando legat, et ea, quae veritati contraria non sunt, recipiat . Quidam autem putant, eundem librum ab haeticis, non a Xysto, fuisse dictatum . Refellit autem hanc opinionem beatissimus Augustinus, qui in quodam opere suo ab eodem martyre hoc opus compositum esse fatetur .

CAP. II.

3. MACROBIUS diaconus studium sancti Cypriani, ingeniumque sequutus, complexus est congrua ex utroque testamento aduersus versutias haeticorum capitula, de scilicet Dei Patris maiestate, et Filii Dei aduentu, eius incarnatione, siue passione, resurrectione, et ascensione in caelos, parique modo et de electione gentium, et reprobatione iudaeorum . Deinde subiecit etiam cetera ad vtilitatem vitae, et disciplinae religionis pertinentia, omnia haec in centum distincta capitulis .

CAP. III.

4. PHILASTRIUS brixienensis episcopus, hic longe ante beatissimum Augustinum edidit librum de haeresibus, singulas quasque demonstrans, siue quae in populo iudaeorum ante incarnationem Christi fuerunt, quas viginti octo enumerat, siue quae post Domini aduentum Saluatoris aduersus catholicam fidem exortae sunt, quas idem centum viginti octo esse describit, sicut de eo idem vir magnae gloriae Augustinus, et doctor clarissimus meminit .

Xysti Philosophi, non martyris, ait Hieronym. ad Cresiphontem, et 18. Ezech. et 1. lib. in Iovinian. in quo deceptus Ruffinus, et retractat Augustinus. PEREZ.

Ib. Ab haeticis: ait Gelasius 15. distinct. PEREZ.

Ib. Quid sentiendum sit de Prouerbiis Xysti nomine vulgatis, docet Miraeus ad cap. 17. Gennadii. AREV.

3. Macrobius. *Apud Gennadium dicitur presbyter aser, haeticus, donatianus, siue montensis. PEREZ.*

Ib. Miraeus hoc loco, ac saepe alibi notas Perezii per errorem Loisiae ascribit. An autem idem sit Macrobius, de quo Gennadius cap. 5., non ita explora-

ratur videtur. AREV.

4. Hic longe etc. *Anno Chisti 380. PEREZIVS.*

Ib. Augustinus: ad Quodvult Deum, de haeresibus. PEREZ.

Ib. De Philastrio multa Miraeus ex S. Augustino, Gaudenzio, Bellarmino, Baronio, et aliis: plura Fabricius in Bibl. med., qui librum Philastrii de haeresibus in lucem emiserat. Prodiit etiam in Bibliotheca Patrum Gallandiana liber idem Philastrii recognitus, praemissa docta praefatione in prolegomenis. Quod idem in accuratissima hac Bibliotheca fieri solet, quum aliorum opera inseruntur. AREV.

5. THEODORVS mopsuestenae vrbis episcopus ita clare, co- CAP. IV.
pioseque scientiae doctrina refulsisse refertur, vt praedicaretur
(si referre fas est) mille voluminum summam in graeco con-
scripsisse aduersus omnium haereticorum errores. Hunc acepha-
lorum episcopi in praeiudicio chalcedonensis concilii, Iustiniano

5. Theodorus. Etiam laudatur a Theo-
doreto, Sozomeno, et Euagrio, sed damna-
tur a synodo constantinop. 5., et a Gre-
gorio lib. 6. epist. 195. Isidorus aliquot
locis huius libri, nempe agens de Theo-
doro, Iustiniano imperatore, Facundo, et
Victore tunnensi, quin et lib. 8. Etymo-
log. cap. 5. in Chronico loquens de Iu-
stiniano, aliquibus videri potest non sa-
tis fuisse aequus concilio quinto oecume-
nico constantinopolitano. Res tota sic ge-
sta est: Theodoretus cyrensis episcopus, cuius
multa habemus doctissima opera, et Ibas
episcopus edessenus ann. Christi 448. in con-
cilio haeretico ephesino secundo (factione
Dioscori episcopi alexandrini, qui fuit hae-
reticus eutyrianista) absentes damnati
sunt, suisque ecclesiis pulsi. Vide Eua-
grium lib. 1. hist. eccles. cap. 10. Causa
est addita, quod Theodoretus aduersus
duodecim anathemata Cyrilli scripsisset:
Ibas vero ad Marin Persam epistolam
haud catholicam misisset. Deinde anno
451. in chalcedonensi synodo generali sub
Leone Papa romano illa secunda ephesi-
na synodus abrogata, et Theodoretus,
atque Ibas episcopi ecclesiis suis resti-
tuti sunt: Euagr. lib. 1. capit. 4. et lib. 2.
cap. ult. Inde magnae tragoediae ortae,
prouinciis, et imperatoribus ipsis diuer-
sa sentientibus de recipienda synodo chal-
cedonensi, quae in hoc ipso Euagrio, et
Liberato carthaginensi, atque Paulo Dia-
cono leges. Donec tandem in quinta syn-
odo generali Constantinopoli habita sub
Vigilio Papa, et Iustiniano imperatore
553. damnata sunt scripta Theodoreti
aduersus Cyrillum et Ibae edessenii epi-
stola ad Marin, Theodori que mopsueste-
ni episcopi opera, quae in ea epistola
valde laudabantur. Haec quidem gra-
uiter a multis accepta sunt, quasi in eo
chalcedonensis synodi auctoritas impro-
baretur: Euagr. lib. 4. cap. 37. Legentes

enim in chalcedonensi synodo, illos ec-
clesiis suis restitutos, simul illorum ope-
ra approbata fuisse existimarunt. At dis-
tinguere auctores ab operibus valde oport-
uerat, vt docet Iustinianus imperator in
fidei suae professione, et Proclus constan-
tinopolitanus in epistola, quae in ista
synodo constantinopolitana recitatur. Inde
postea diutinae contentiones in ecclesia
vixerunt de recipienda hac synodo con-
stantinopolitana. Cuius defensores ab ad-
uersa parte per calumniam vocabantur
haeretici acephali, et impugnatores trium
capitulorum synodi chalcedonensis. Ita-
que Aegyptus, et Africa, vt Liberatus,
et Victor tunnensis, nondum editus, te-
stantur: Illyricum quoque, vt est apud
Paulum diaconum aquileiensem lib. 18.
Romanis Pontificibus hoc concilium con-
stantinopolitanum probantibus aliquandiu
restiterunt. Ausi etiam sunt hi duo au-
ctores africani, Liberatus carthaginien-
sis, et Victor tunnensis Vigilio Papae im-
ponere, illum opera Theodora Augustae
eorum trium capitulorum defensorem exi-
stisse. Quae calumnia ex tribus Vigili
epistolis, quae in quinta synodo recitan-
tur, facile conuincitur, et ex iis, quae
Patres in sexta synodo falso de Vigilio
conficta queruntur. Hispaniam porro in
africanorum aliquando fuisse sententia
suspicio ex tam multis verbis Isidori ad
defensionem trium capitulorum inclinan-
tibus. Nisi fortasse Isidorus haec ver-
ba ex sui Victoris tunnensis chronico
hausit, quo auctore libens vititur, vel
certe sero ad Isidorum, et hispanos per-
uenire potuit constantinopolitanae synodi
approbatio a romanis Pontificibus Vigilio,
Pelagio, et Gregorio in primis facta.
Praesertim quum ignorasse aliquanto tem-
pore Hispania eius synodi auctoritatem
potuerit, in qua noluisse adesse Vigili-
um Papam romanum audiisset. Hinc factum

principe compellente, damnare post mortem cum Iba, et Theodoro episcopis censuerunt. Dum constet, eum laudabilium virorum testimoniis clarissime ecclesiae doctorem fuisse: vixit vsque ad imperium senioris Leonis.

CAP. V.

6. OSIVS cordubensis ecclesiae ciuitatis Hispaniarum episcopus, eloquentiae viribus exercitatus. Scripsit ad sororem suam de laude virginitatis epistolam pulchro, ac diserto comptam eloquio: composuitque et aliud opus de interpretatione vestium sacerdotalium, quae sunt in veteri testamento, egregio quidem sensu, et ingenio elaboratum. In sardicensi etiam concilio quamplurimas edidit ipse sententias.

7. Hic autem post longum senium vetustatis, id est, post

puto, ut Isidorus sexto lib. Etymolog. cap. 16. post quatuor synodos generales huius quintae constantinopolitanae iam pridem habitae non meminerit, quam tamen Papa Gregorius eius aequalis ceteris quatuor prioribus parem esse auctoritate definiuit. Plura leges in ipso Gregorio de huiusmodi defensoribus trium capitulorum, nempe 2. lib. Registri, Epistol. 36. et Indictione 11. Epist. 10. et lib. 3. epist. 4. Nam vitiatum fuisse exemplar synodi chalcedonensis a constantinopolitanis ait Gregorius 5. l. Regist. epist. 14. et lib. 7. epist. 52. Indictione 2. PEREZ.

Ib. Senioris Leonis. Ann. Christi 457. At Theodoretus ait, sub Theodosio iuniore. PEREZ.

Ib. Iudicium Grialii de controuersia trium capitulorum ab Isidoro narrata habes in Isidorianis cap. 36. n. 26. De eadem agit Miraeus in not. ad S. Isidori cap. 33. Extat egregia Ioannis Gishbert dissertatio theologica, sine defensione ecclesiae in negotio trium capitulorum, praemissis verbis S. Gregorii Magni, De personis tantummodo, non de fide aliquid gestum est. Sirmondus quoque in sua praefatione ad Facundi, de quo cap. 32. n. 42., opera in eodem argumento versatur. Nec vero fraudi esse potest, inquit, trium capitulorum causa, quam Facundus defendit: in qua, si verum loqui placeat, honestius fuerat cum Vigilio cadere, quam vincere cum Iusti-

niano. Ac concludit: cuius ipsius pacis studio Vigilii successores, quum paucos iam contra niti viderent, ut una omnium in ecclesia mens, et vox esset, assenserunt et ipsi tandem, et synodo (constantinopolitanae) incertae ad id tempus auctoritatis, concilii generalis vim, nomenque sua confirmatione praebuerunt. Ad Isidori certe notitiam non venerat, quod iam romani pontifices certam auctoritatem synodo constantinopolitanae asseruissent, dum scriptores laudabat, qui tria capitula cum concilio chalcedonensi defendebant. AREV.

6. In Sardicensi etc. Anno Christi 347. PEREZ.

Ib. Florezius tom. 10. Hisp. sacr. tract. 33. cap. 5. probat, Osium non Cordubae, sed in Oriente decessisse anno 357. De Osio accuratissime scripsit Michael Iosephus Maceda in opere sic inscripto, Osius vere Osius, hoc est, Osius vere innocens, vere sanctus. Dissertationes duae. I. De commentitio Osii lapsu. II. De sanctitate, et cultu legitimo eiusdem. Bononiae 1790. in 4. In codice Theodosii, itemque Iustiniani extat ad Osium lex Constantini de iis, qui in ecclesia manumittuntur. Epistola Osii ad Constantium Augustum inserta est in Biblioth. Patrum Galland. t. 5. p. 81. Epistola de laude virginitatis non extat. AR.

7. Cuius quidem vitam. Vide infra in Marcellino. PEREZ.

centesimum primum annum in ipso iam limine vitae a fidei limitibus subruens, serpentis iaculo concidit. Nam accersitus a Constantio principe, minisque perterritus, metuens, ne senex, et diues damna rerum, vel exilium pateretur, illico arianæ impietati consensit, et vocabulum *homousion*, quod simul cum Patribus sanctis ceteris ecclesiis sequendum tradiderat, arreptus impietatis furore, damnauit: cuius quidem vitam, vt meruit, confestim exitus crudelis finiuit.

8. TORANIVS Ruffinus scripsit ad quemdam Paulinum presbyterum de benedictionibus patriarcharum triplici intelligentia librum satis succinctum, et clara breuitate compositum. Hic autem iuxta mysticum sensum ea, quae de Dan, filio Iacob, scripta sunt, non recte de Domino nostro interpretatur, dum proculdubio ad Antichristum eadem pertinere sanctorum Patrum probet assertio. CAP. VI.

9. VERECVNDVS africanus episcopus, studiis liberalium litterarum disertus, edidit carmine dactylico duos modicos, breuesque libellos, quorum primum de resurrectione, et iudicio scripsit, alterum vero de poenitentia, in quo lamentabili carmine propria delicta deplorat. CAP. VII.

10. VICTORINVS episcopus composuit et ipse versibus duo CAP. VIII.

Ib. Miraeus in fauorem Osii praeter Baronium allegat Alderetum lib. 1. cap. 3. de antiquit. Hisp. AREV.

8. *Meminit Gennadius, vide Gelas. dist. 15. PEREZ.*

Ib. Toranius: al. Tyrannius, vel Torannius. cap. 17. num. 21. dicitur Paulinus presbyter composuisse librum de benedictionibus patriarcharum triplici intelligentiae genere, diuersum tamen a libro Ruffini, vt ad eum locum dicam. Ruffini pro se apologia ad Anastasium Papam legitur in Biblioth. Galland. t. 8. AREVALVS.

9. Anno Christi 552. Verecundus quidam iuncensis episcopus in provincia Africae bizacena defensor trium capitulorum, anno ante habitam synodum constantinopolit. quintam generalem iussu Iustiniani imperatoris exul Chalcedone moritur. Haec Victor tunnensis narrat. Puto autem, omnino hunc fuisse, de quo loqui-

tur Isidorus. Vidi porro huius Verecundi ipsum libellum de poenitentia hexametris scriptum, cuius hoc est initium, Quis mihi moesta dabit lacrymosis imbribus ora? Is liber gothicis literis descriptus fuit olim ecclesiae ouetensis, postea apud Michaelem Ruyzium Azagrii amicum meum, Rodolphi imperatoris secretarium. PEREZ.

Ib. Codex, de quo Perezus, hodieum asseruatur in bibliotheca S. Ecclesiae toletanae; et eius fit mentio in editione operum S. Eugenii. AREV.

10. Victorini duo referuntur a Hieronymo, vnus episcopus pitabionensis martyr: alter rhetor aser. Alii quoque duo a Gennadio, vnus rethor, et poeta massiliensis, qui commentaria in Genesin versibus scripserit, quae ad nos vsque perueniunt, et postremus aquitanus. Ego opus Victorini aduersus manichaeos, et marcionistas, quod ab Isidoro refertur,

opuscula admodum breuia : vnum aduersus manichaeos reprobantes veteris testamenti Deum , veramque incarnationem Christi contradicentes ; alium autem aduersus marcionistas , qui duo principia , id est , duos deos fingunt : vnum malum , iustum creaturarum conditorem , et retributorem factorum : alterum bonum , animarum susceptorem , et indultorem criminum .

CAP. IX.

II. ITACIVS prouinciae Gallaeciae episcopus , sequutus chronicam Eusebii caesariensis episcopi , siue Hieronymi presbyteri , quae

non vidi , neque vsquam scio extare , sed puto fuisse illius massiliensis poetae , nam episcopum fuisse non meminit Gennadius . PEREZ.

Ib. Aduersus marcionistas . Vide Augustin. de Haeres. lib. 1. cap. 21. et Irenaeum lib. 1. cap. 28. PEREZ.

Ib. Libelli duo recensiti Victorini editi fuerunt a Sirmondo Lutetiae 1630. Alia eius opera extant in bibliotheca Patrum ; quae omnia Miraeus putat esse Victorini rhetoris afri . Neque hunc Hieronymus episcopum dicit . Victorinus aquitanus fuit calculator . Miraeus putat , libellos , qui hic recensentur , esse Victorini afri rhetoris . Eos edidit Sirmondus : post alii . De Victorinis consulendus Gallandius in Prolegomenis tom. 4. Bibliothecae Patrum , vbi exhibet pag. 49. et seqq. Victorini episcopi petauionensis , et martyris tractatum de fabrica mundi , et scholia in Apocalypsin ; item t. 8. , vbi pag. 133. et seqq. recenset Fab. Mar. Victorini afri opera , quae extant , omnia , notisque illustrat : inter quae est liber vnus contra manichaeos , sed prosa , non versibus conscriptus . AREV.

11. Anno Christi 481. Idacios , siue Itacios duos ponit Isidorus , quos quia falso in vnum multi etiam nostrates confundunt , facturum rem gratam videbor , si Idacios omnes distinguam . Reperio enim quinque hoc nomine Hispanos , qui ad tres redigi posse videntur . Primus est Itacius (sic enim hic scribitur in vetustis omnibus codicibus) cognomento Clarus , episcopus ossobonensis , relegatus ob caedem Priscilliani cum Vrsacio , an-

no fere Christi 390. de quo Sulpicius Seuerus in historia ecclesiastica , Hieronymus , et Isidorus . Is scripsit contra Priscillianum , vt ait Isidorus , sed non extat . Secundus Idacius episcopus emeritensis iisdem temporibus cum superiore , persecutor quoque Priscilliani , ex eodem Sulpicio Seuero . Vterque vero subscribit in synodo caesaraugustana . Tertius Idacius , siue Itacius (nam vtroque modo scriptum reperio) episcopus lamecensis in Gallaecia , auctor Chronici nondum editi , quod manu scriptum habeo . Is se conuersum ait anno Christi 417. scripsisse vero vsque ad octauum annum Leonis , ait Isidorus , nempe annum 481. Sigebertus ait vsque ad annum 490. Trithemius primum cum tertio confundit . Poterat et videri quartus Idacius Clarus , cuius opus extat aduersus Varidamum arianum . Sed is , vt puto , idem est cum primo ossonobensi exule . Potuit enim , dum peregrinatur , opus Varidami videre Neapoli vrbe Campaniae , quod de se ipse narrat . Quartum (quintum) etiam adderet aliquis illum Idacium episcopum , qui cum Turibio asturicensi concilium celebrauit aduersus priscillianistas iussu Leonis Papae anno 447. vt est in Epistola Leonis ad Turibium , et in altera epistola ipsius Turibii ad Idacium , et Ceponium , quam habeo manuscriptam . Sed hic Idacius ex comparatione temporis , et Gallaeciae prouinciae potuit esse idem cum tertio illo lamecensi chronographo . PEREZ.

Ib. Idacii Chronicon emendatissimum edidit Florezius tom. 4. Hisp. sacr. , qui

quae vsque hodie in Valentis Augusti imperium edita declaratur, dehinc ab anno primo Theodosii Augusti vsque in annum imperii Leonis octauum subiunctam sequitur historiam, in qua magis barbararum gentium bella crudelia narrat, quae premebant Hispaniam. Decessit sub Leone principe vltima iam pene senectute, sicut etiam praefationis suae demonstratur indicio.

12. EVSEBIVS dorolitanæ vrbis episcopus, hic in coetu chalcedonensis concilii contra Dioscorum haeticum, alexandrinae vrbis episcopum, librum obtulit, ac praesenti synodo omnes Dioscorigi errores, et blasphemias recitauit. Hunc enim, ac sanctum Flavianum constantinopolitanum episcopum idem Dioscorus in ephesina secunda synodo excommunicationis sententia deiecerat, eo quod pro orthodoxa fide contra haeresim repugnarent. Vnde postea idem Eusebius in chalcedonensi synodo innumerabilium malorum eius crimina, vel blasphemias detegens, damnationis eius sententiam super eum a sancto concilio imprecatur, scilicet, vt quod iuste ille aliis intulerat, in eo iuste retorqueretur.

13. CEREALIS castellanensis ecclesiae episcopus. Hic, dum apud carthaginiensem Africae prouinciae vrbem venisset, de fide sanctae Trinitatis cum Maximiano ammonitarum episcopo concertatus est, respondens propositionibus eius, non eloquiorum argumentis, sed de testimoniis sanctarum scripturarum. Extat hoc ipsum eiusdem opusculum, nouem, et decem responsionum capitulis praesignatum.

14. FERRANDVS carthaginiensis ecclesiae diaconus, multum

de Idaciis plura disputat, et contra communem opinionem probat, auctorem Chronici non esse Idacium episcopum lamecensem, ac videri potius eum fuisse episcopum aquiflauensem, in Gallaecia. Quod Idacius, accusator Priscilliani, fuerit episcopus lamecensis, asseruit quidem Quesnellius, sed hoc etiam incertum esse, idem Florezius ostendit. Idacii Chronicon, et Fastos habes in cit. Bibl. Galland. tom. 10. p. 323. AREV.

12. In coetu etc. *Actione 3. concil. chalced.* Ib. in ephesina. *Anno Christi 448.* Ib. in chalcedonensi. *Anno 451.* PEREZ.

Ib. De Eusebio Dorilaei episcopo, et de S. Flauiano Baronius fuse agit in *Tom. VII.*

Annalibus, et in not. ad Martyrologium rom. die 18. februarii. In editione Grialii mendose *dorolitanæ vrbis*. AREV.

13. Extat etc. *cum aliis in Haeresologia*. PEREZ.

Ib. Gennadius Cerealem castulensem, seu catalanensem episcopum recenset cap. 96., quo loco videndus Miraeus. Pro *concertatus est* melius esset *concertauit*: sed illud genuinum videtur. Pro *ammonitarum* alicubi legitur *arianorum*, seu *africanorum*, sed legendum videtur, *arianitarum*. Notat Florezius, in exemplari Marianae deesse *de ante testimoniis*. AR.

14. Rescriptum. *Editus est Romae ab Achille Statio*. Ib. Quid prodest.

T

in sacris scripturis floruisse asseritur, multasque cum beato Fulgentio propositiones alternis epistolis habuisse narratur. Iste ad Pelagium, et Anatolium romanos diaconos, consulentes eum, vtrum liceat quemquam damnare post mortem, edidit rescriptum, vbi inter alia sic loquutus est, dicens : *Quid prodest dormientibus ecclesiam perturbare ? Siquis adhuc in corpore mortis huius accusatus, et damnatus, antequam mereretur absolui, de ecclesia raptus est, absolui non potest humano iudicio. Siquis accusatus, et absolutus in pace catholicae ecclesiae transiit ad Deum, condemnari non potest ulterius humano iudicio. Siquis accusatus ante diem sacri examinis, repentina vocatione praeventus est, intra sinum matris ecclesiae constitutus, diuino intelligendus est iudicio reservari, et de hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam, cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra seueritas, sed si supplicium praeparauit, nihil prodest nostra benignitas.*

CAP. XIII.

15. PETRVS, ilerdensis Hispaniarum ecclesiae episcopus, edidit diuersis solemnitatibus congruentes orationes, et missas elegantissimi sensu, et aperto sermone.

CAP. XIV.

16. MARCELLINVS Italiae presbyter, scripsit Theodosio minori, Arcadioque imperatoribus, opusculum vnum : in quo retexit gesta episcoporum, qui ad destructionem homousion Arimini conuenerunt : quique ita totum mundum perfidia impii dogmatis turbauerunt, vt vix pauci antistites existerent, qui in inuiolabili fidei cultu perseuerarent. Exponit quoque de Ario, dum ad Synodum pergeret cum Alexandro disputaturus, qualiter conuersus in via ad necessariam causam, viscera eius fuissent diffusa. De fine quoque Osii cordubensis vrbs episcopi, qui metu imperatoris fidem praeuaricatus, perfidiae assertor, et impietatis effectus fuerat

Idem scripsit Pontianus episcopus aser ad Iustinianum imperatorem. Contra definit concil. 5. constantinopol. act. 5. de Theodoro Mopsuesteno, vide 24. quaest. 2. PEREZ.

Ib. Ferrandus diaconus floruit anno 507. Eius opera edita extant, Paraeneticus ad Reginum Comitem, epistolae, breuiatio canonum etc. Eidem a nonnullis ascribitur vita S. Fulgentii Ruspensis episcopi. AREV.

15. *Missae in officio gothico est quae-*

dam oratio, de qua vide not. lib. 1. offic. eccles. cap. 15. num. 1. AREV.

16. *Marcellinus. Huius meminit Genadius in Faustino presbytero. Ib. conuenerunt. Anno 559. PEREZ.*

Ib. Marcellini historia de Osii cordubensis morte iisdem verbis, sed paulo fusior extat in Codice gothico bibliothecae complutensis ad finem Isidori de Viris illustribus, sine nomine auctoris Marcellini. Porro Osius nobilissimus olim confessor, et doctissimus, ab Augustino, et

assequutor, sic talia profert: Nam post impiam, inquit, Osi praevuaricationem, dum sanctus Gregorius eliberitanus episcopus in cordubensi urbe iuxta imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Osius dicit Clementino Constantii praefecto Vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille inquit: Non audeo episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab episcopatu deieceris.

17. Ut autem vidit sanctus Gregorius, quod Osius vellet ferre sententiam, appellat Christum totis fidelis suae visceribus, exclamans ita: Christe Deus, qui venturus es iudicare vivos, et mortuos, ne patiaris, hodie humanam proferri sententiam adversus me minimum servum tuum, qui pro fide nominis tui, ut reus assistens spectaculum factus sum: sed tu ipse, quaeso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiam proferre dignare per ultionem. Non ego, quasi metuens exilium, fugere cupio, quum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit: sed ut multi praevuaricationis errore liberentur, quum praesentem viderint ultionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis imperii, quum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter et ceruicem, ac de sessu in terram eliditur, atque illico expiravit.

18. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille gentilis expauit, et licet esset iudex, tamen timens, ne in se simili supplicio iudicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri obsecrans, ut sibi parceret, qui in eum divinae legis ignorantia peccasset, et non tam proprio arbitrio, quam mandantis imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem, nec in fugam versus est, nec passus est exilium; unusquisque enim timuit de illo ulterius iudicare.

Athanasio laudatus, Constantino imperatori etiam per literas familiaris (ut est in Cod. theodos. titulus de sacrosanctis ecclesiis) quique in conciliis eliberitano, nicaeno, et sardicensi, cum magna sui laude fuerat catholicorum propugnator, tandem senio delirans, in syrmicensi synodo ad arianos defecit. De quo vide etiam Hilarium lib. de Synodis, Athanasium lib. de unitate Trinitatis, Sulpicii Seueri historiam, et Honorium Augustodunen. lib. de scriptori-

bus eccles. PEREZ.

Ibid. Homousion: al. homousii. De S. Gregorio Eliberitano Martyrologium rom. die 24. aprilis. In editione Patrum toletan. ad hunc locum erudita nota subiicitur, quae ostenditur, commentitia esse, quae Marcellinus narrat de fine Osi: quo in argumento Natalis Alexander, Florezius, aliique versati sunt. AREVALVS.

18. Vindicantium. Vindicat Martyres apud Optatum lib. 1. PEREZ.

CAP. XV.

19. ITACIVS Hispaniarum episcopus, cognomento, et eloquio Clarus, scripsit quemdam librum sub apologetici specie, in quo detestanda Priscilliani dogmata, et maleficiorum eius artes, libidinumque eius probra demonstrat: ostendens, Marcum quemdam memphiticum, magicæ artis scientissimum, discipulum fuisse Manis, et Priscilliani magistrum. Hic autem cum Vrsatio episcopo ob necem eiusdem Priscilliani, cuius accusatores extiterant, ecclesiæ communionem priuatus, exilio condemnatur, ibique die ultimo fungitur, Theodosio maiore, et Valentiniano regnantibus.

CAP. XVI.

20. SIRICIVS clarissimus pontifex, et romanæ sedis antistes, scripsit decretale opusculum directum ad Eumerium tarraconensem episcopum. In quo inter alias ecclesiasticas disciplinas constituit, hæreticorum baptismum nequaquam ab ecclesia rescindendum. Reperimus et aliam eius epistolam ad diuersos episcopos missam, in qua condemnat Iovinianum hæreticum, atque Auxentium, ceterosque eorumdem sequaces. Praefuit Romæ annos quatuordecim. Obiit Theodosio, et Valentiniano regnantibus.

CAP. XVII.

21. PAVLINVS presbyter explicuit in benedictionibus patriarcharum triplici intelligentiæ genere librum satis succincta breuitate

19. Priscilliani. *Vide Epiphan. lib. 1. capit. 34., et Iren. lib. 1. cap. 8. et 9. Ib. De Man. Cyrillas cateches. 60., et Epiphan. lib. 2. capit. 661. PEREZ.*

1b. Marcum istum e Gallia in Hispaniam concessisse, ubi feminam nobilem Agapen, et Helpidium rhetorem seduxit, ostendit Florezius tom. 14. *Hisp. sacr. pag. 13. ex Sulpicio, et S. Hieronymo.* Inde nata est Priscilliani hæresis. Idem Florezius de Itacio agit tom. 13. pag. 150. et tom. 14. pag. 215. AR.

20. Siricius. Anno 385. - Decretale etc. *Extant epistolæ. - Eumerium. Eumerius semper vocatur in v. c., non Himerius. - Et aliam. De qua vide Ambros. epist. 8. et 81. PEREZ.*

1b. Schottus monet, legendum, Siricius, non Siricus. Zaccaria miram dissensionem inter chronologos notaratus esse, quod attinet ad epocham pontificatus a Siricio suscepti, de qua videri possunt Papebrochius, vterque Pagius, Blanchinius, et alii. Epistolæ Siricii, vti alia genuinæ aliorum pontificum, ac-

curate typis commissæ sunt a Constantio: post quem Siricii epistolas, et decreta Gallandius recudit tom. 7. bibliothecæ Patrum pag. 533. Pro Eumerius alii malunt Himerium, quin obstat auctoritas codicis a Perezio allegati. Epigraphæ basilicæ S. Pauli Romæ, a Marangonio diuulgatæ, annos pontificatus tribuunt Siricio quindecim, menses undecim, dies viginti quinque. AREV.

21. Anno 410. fuit episcopus nolanus Paulinus hic, de quo multa mentio apud Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium, et Gennadium. Frustra enim multi nostra ætate Honorium Augustodunensem sequuti, Paulinos duos faciunt, unum nolanum episcopum, alterum presbyterum mediolanensem auctorem vitæ sancti Ambrosii, quum ipse Paulinus in epistola ad Alypium scribat, se, licet in Hispania ordinatus fuerit presbyter a Lampio episcopo barcinonensi, tamen beneficio sancti Ambrosii assequutum esse, ut, ubicumque terrarum degeret, Ambrosii presbyter diceretur. Porro hu-

te compositum. Idem etiam, petente Augustino, conscripsit Ambrosii vitam, signis florentem, atque doctrinis, et meritis apostolorum non imparem. Siquidem et Constantius episcopus Germani vitam contexit: obitumque Paulini Oranium edidit.

22. PROBA vxor Adelphii proconsulis, femina iecirco inter viros ecclesiasticos posita sola, pro eo quod in laude Christi versata est, componens centonem de Christo virgilianis coaptatum versiculis. Cuius quidem non miramur studium, sed laudamus ingenium. Quod tamen opusculum inter apocryphas scripturas inseritur.

iusmodi vitae, quae ab Isidoro commemorantur, nempe Ambrosii mediolanensis, Germani antisiodorensis, et Paulini nolani episcoporum editae a Paulino, Constantio, et Oranio extant in vetusissimo exemplari ecclesiae toletanae, et feruntur impressae apud Laurentium Surium. PEREZIVS.

Ib. Fallitur Perezus cum multis aliis, quod Paulinum ab Isidoro laudatum crediderit fuisse episcopum nolanum, ut iam notarunt Miraeus, et editor operum Patrum Toletanorum, qui observat, dubitari posse, an Paulinus, S. Ambrosii diaconus, unquam ad presbyteratus ordinem ascenderit, quum solum id apud Isidorum legatur. Zaccaria addit, Paulinum presbyterum mediolanensem, scriptorem vitae S. Ambrosii, distinguendum etiam esse a Paulino biterrensi, etsi duos hos Paulinos Dupinius confuderit. Putarant Caueus, et Oudinus, Isidorum per oscitantiam Rufini opus de eodem argumento, de quo supra num. 8., Paulino affinxisse: sed opus Paulini diuersum est, cuius fragmentum Martianaus edidit inter Hieronymiana, et integrum libellum Mingarellius in Anecdotis veterum Patrum latinorum Bononiae 1751. Putat Mingarellius, Isidorum scripsisse duplici intelligentiae genere; quia id magis operi congruit. Constantium, quem episcopum Isidorus nominat, Zaccaria vult esse presbyterum a Sidonio celebratum, de quo Oudinus: et ita opportunior est comparatio inter Constantium, et Oranium presbyteros, et Paulinum

etiam presbyterum. Schottus putabat, Oranium esse cognomen Fortunati poetae, qui post Seuerum Sulpicium de Pontio Paulino, fortasse eo, qui fuit nolanus episcopus, conscripsit versibus. Gallandius tom. 8. Biblioth. p. 211. edidit Paulini nolani episcopi carmina quaedam auctiora, et emendatiora ex Mingarellii recensione; et tom. 9. pag. 23. Paulini mediolanensis tria opuscula, scilicet vitam S. Ambrosii, Libellum aduersus Caelestium, et alium De benedictionibus patriarcharum, et in prologomenis ad hunc tomum 9. contra Tillemontium, et Fontaninum cum Fabricio, et laudato Mingarellio caput hoc Isidori tuetur. Inter opera Paulini nolani extat eius vita ab Vranio, siue Oranio conscripta. AREVALVS.

22. Anno Christi 410. extat cognomine Falconia Valeria. Centonem. Meminit Hieron. ad Paulinum. Apocryphum vocat Gelasius dist. 15. PEREZ.

Ib. In ms. Aguirriano, Proba, quae cognomento Falconia dicitur, vxor etc. Miraeus putat, Isidorum deceptum, quod Probam vxorem Adelphii dixerit: sed potius ipse decipitur, quod poetriam Probam crediderit fuisse Aniciam Faltoniam Probam, consulum matrem, filiam, et vxorem, ut observat Fontaninus de antiquit. Hortae lib. 2. De nobilissima familia Aniciorum vide commentar. ad Prudentium lib. 1. contra Symmachum v. 553., et seqq. Ex eadem familia fuit Proba vxor Adelphii, quamvis hic in catalogo proconsulum, qui aliunde nobis

23. IOANNES sanctissimus constantinopolitanae sedis episcopus, cognomento Chrysostomus: cuius oratio et plurimam cordis compunctionem, et magnam suauiloquentiam tribuit, condidit graeco eloquio multa, et praeclara opuscula. E quibus vtitur latinitas duobus eius de lapsis libellis, scriptis ad quemdam Theodorum lamentis, et exhortationibus plenis, vtpote illum a bona conuersatione deiectum. Et quia monachi vitam cum eo in vno, eodemque monasterio exercuerat, ideo conuersationis ibi factae eum in libris ipsis admonuit, prouocans eum ad propositum, atque ostendens, nulli peccatori, vel impio, si ad poenitentiam redeat, desperandum.

24. Legimus eiusdem et librum alium, cuius praenotatio est, *Neminem posse laedi ab alio, nisi a semetipso*. Ad personam quoque cuiusdam nobilissimae matronae Gregoriae reperitur opus eius insigne de conuersatione vitae, et institutione morum, siue de compugnantia virtutum, et vitiorum. Est etiam et alius liber eiusdem apud latinos de compunctione cordis. Alter quoque scriptus ad quemdam Eutropium, quum palatio pulsus ad altarium confugisset.

25. Multos praeterea composuit, diuersosque tractatus, quos enumerare perlongum est. Cuius quidem studii, etsi non omnia, tamen quamplurima eloquentiae eius fluentia de graeco in latinum

noti sunt, non reperiatur. Pro *in laude* alii *in laudem*. De hoc centone vide notas ad Decretum Gelasii post Sedulium num. 52. pag. 425. et seq. Confer etiam Didacum Couarruiam lib. 4. variar. resolut. cap. 14. in distinct. 15. AREVALVS.

23. Ioannes etc. anno 398. PEREZ.

Ib. De S. Ioanne Chrysostomo videri possunt Montfauconius in editione operum S. Doctoris, Fabricius in Bibl. graeca tom. 7. pag. 560. et seqq., et Bollandiani tom. 4. septembris. Zaccaria notat contra Io. Georgium Walchium in Hist. ecclesiast. noui testamenti pag. 1374., Chrysostomi cognomentum iam sexto seculo, et ante sextam synodum, anno 680. habitam, obtinuisse. In verbis etiam, qui ab Isidoro editi pro sua bibliotheca dicuntur, Ioannes Chrysostomus vocatur, et ratio nominis redditur.

Quisnam Interpres latinus fuerit duorum libellorum, quibus Isidori aeuo utebatur latinitas, non constat: Anianum, vel Mutianum scholasticum nonnulli indicant. AREVALVS.

24. De compugnantia: al. de compugnatione. Vide Isidoriana cap. 84. n. 20., vbi de Conflictu virtutum, et vitiorum, qui Isidoro ascribitur, disserui. Opuscula quaedam S. Ioannis Chrysostomi recens edita leguntur in Biblioth. Galland. tom. 8. pag. 239., et tom. 14. in append. pag. 136. AREV.

25. Decimo tertio anno. Forte anno 7. nam annos 6. sedisse constat ex Marcellino, et Niceph. Constantin. Deiectus anno Christi 404. ex Marcellino; mortuus exul anno 407. ex Paulo Diac. - Corpus etc. Haec adduntur in vno exemplari. PEREZIVS.

Ib. Ex historia pro certo ponendum,

sermonem translata sunt . Hic autem decimo tertio anno episcopatus sui discordia Theophili alexandrini episcopi oppressus . Fauentes episcopi nostri Arcadio imperatori , damnauerunt eum innocentem , atque ab episcopatu deiectum , Pontum in exilium retruserunt . Corpus trigesimo quinto anno a die functionis ab exilio Constantinopolim reuocatur , etiam in apostolorum ecclesia sepelitur .

26. SEDVLIVS presbyter edidit tres libros , dactylico heroico metro compositos , quorum primus signa , et virtutes veteristamenti potentissime resonat , reliqui vero gestorum Christi sacramenta , vel miracula intonant . CAP. XX.

27. POSSIDIUS africanae prouinciae episcopus . Hic stilo persequutus est vitam sancti Augustini , cui etiam operi subiecit indiculum scriptorum eius , enumerans , quanta idem beatissimus doctor scripsit , vbi plusquam quadringentorum librorum volumina supputantur . Homiliarum vero , et epistolarum , quaestionumque infinitus modus est , vt pene vix possit quisquam articulo suo aliena tanta scribere , quanta ille proprio labore composuit . CAP. XXI.

28. PRIMASIVS , africanus episcopus , composuit sermone scholastico de haeresibus tres libros directos ad Fortunatum episcopum , explicans in eis , quod olim beatissimus Augustinus in libro haereseon imperfectum , morte interueniente , reliquerat . In primo

Chrysostomum anno 7. fuisse oppressum . Aduertit Schottus , in vno ms. tolet. pro *episcopi nostri* legi *episcopi nouem* . Alii omittunt *nostri* , et *nouem* , quod meliorem , et veriolem sensum reddit . Quod Pontum Chrysostomus in exilium retrusus dicitur , ita est intelligendum , vt Comanis ad Pontum Euxinum obierit , dum ex variis aliis locis ad Pityntem deportaretur . Ex aliis editionibus reposui *anno a die functionis* : nam in editione Grialii a omittitur . AR.

26. Sedulius . Anno 430. - Tres libros . *Laudat Gelasius dist. 15.* PEREZ.

1b. In prolegomenis ad Sedulium vitam eius exposui , et de operibus disserui . Videri etiam potest Zaccariae Historia literaria Italiae tom. 4. pag. 200. Annotationes in epistolas Pauli , quae alterius Sedulii sunt , Sedulio poetae Mi-

raeus affingit , in quibus verba quaedam Pelagii , seu alicuius pelagiani notantur , siue ab aliis intrusa , siue ab auctore adoptata . AREV.

27. Possidius . *Ita v. c. , non Possidonius ; fuit episcopus calamensis in Numidia ; in 7. Concil. Carthag. anno 418. - Vitam etc. Extat. PEREZ.*

1b. Notae in editione Grialii confusae erant . Ioannes Salinas Possidii indiculum , et vitam anno 1731. Romae typis edidit , eiusque fidem tuetur contra Ioannem Clericum , siue Phereponum in animaduersionibus ad S. Augustini opera . Vitam Possidii , ab oculato teste conscriptam , habes etiam apud Bollandistas ad diem 17. maii . AR.

28. Primasius . Anno 553. - Fortunatum . *Prouinciae byzacenae dicitur in 5. concil. constantinop. collat. 2. - De-*

namque ostendens, quid haereticum faciat, in secundo, et tertio digerens, quid haereticum demonstret.

CAP. XXIII.

29. PROTERIVS, alexandrinae ecclesiae antistes, scripsit epistolas ad Leonem romanae sedis episcopum de festiuitate paschali. Hunc autem Leonis Augusti temporibus Dioscori haeretici successores, auctore Timotheo, seditione facta crudelissime peremerunt, ipsumque Timotheum sibi pro alexandrino episcopo statuerunt.

CAP. XXIV.

30. PASCHASINVS, siciliensis episcopus, edidit vnam epistolam paschalem ad Leonem supradictum Papam directam, in qua refert paschalis mysterii miraculum his verbis: *Est, inquit, possessio, quae appellatur Meltinas, in montibus arduis, ac siluis densissimis constituta, illic perparua, atque vili opere constructa ecclesia est, in cuius baptisterio nocte sacrosancta paschali, baptizandi hora, quum nullus canalis sit, vel fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex sese repletur: paucisque, qui fuerint, consecratis, quum deductorium*

monstret. Extant eius comment. in Apocalyps. PEREZ.

Ib. Post demostret in nonnullis editionibus additur, *Claruit Iustiniano regnante: pro Iustiniano mendose Iuliano.* Miraeus ait, Primasium obiisse non anno 440., vt Xystus Senensis refert, sed 503. Perezius indicat annum 553. AR.

29. Anno 457. Nicephorus lib. 15. Liberatus cap. 16. PEREZ.

Ib. Epistola Proterii de paschate edita fuit ab Aegidio Bucherio cap. 2. commentarii ad Victorii Aquitani canonem. Pro successoribus Zaccaria coniiciebat suffragatores. Mors Proterii contigit anno 457. quarto, vel, vt alii malunt, quinto kal. aprilis. AREV.

30. Anno 445. scripta est epistola. Exstat cum epistolis Leonis tom. 1. concil. Paschasinus hic lilybetanus (in Sicilia) episcopus fuit, legatus Leonis Papae in concil. chalcedonen. ann. 451. — Baptizandi hora. Contigit anno 417. Simile miraculum in Hispania anno 583. ex Greg. Turonen. lib. 10. cap. 22. et Sigeberto. PEREZIVS.

Ibid. Notas editionis Grialii hoc quoque loco confusas in ordinem red-

egi. Paschasinus: al. Paschasius. Pro Meltinas al. Miltinas, al. Mentina: & pro discedit al. minus bene descendit. Quod refert S. Gregorius Turonensis, simile miraculum in Hispania accidisse, mirum, inquit Schottus, id ab Isidoro non recenseri neque hoc loco, neque in libris Etymologiarum, vbi de cereo paschali agit. Alia miracula huic affinia narrat Ioannes Moschus in Prato spiritali cap. 214. et 215., alia alii, vt videri potest in not. ad librum S. Ildefonsi De cognitione baptismi tom. 2. Patrum Toletanorum cap. 105. pag. 210. vbi eruditissimus auctor ostendere conatur, simile miraculum, quod Ildefonsus commemorat, esse illud ipsum, quod Gregorius Turonensis Hispaniae ascripsit, quamuis Ildefonsus locum miraculi non expresserit. Semper tamen mirum videri debet, quod neque Isidorus, neque Ildefonsus in Hispania huiusmodi miraculum contigisse indicauerint. Epistola Paschasini a Miraeo scripta dicitur anno 443. Quod Perezius ait: Contigit anno 417., ad miraculum referri videtur. AREV.

num nullum sit, ut venerat aqua, ex sese discedit. Claruit sub Theodosio iuniore, Arcadii imperatoris filio.

31. IULIANVS quidam gallus, cognomento Pomerius, hic CAP. XXV. octo libros de animae natura in dialogi morem conscripsit. Horum primus continet, quid sit anima, vel qualiter credatur ad Dei imaginem facta. In secundo loquitur, vtrum anima corporea, an incorporea sit. In tertio disserit, primo homini vnde anima sit facta. In quarto, vtrum noua anima sine peccato fiat: an peccatum primi hominis ex illo propagata originaliter trahat.

32. In quinto describit, quae sit facultas animae. In sexto eloquitur, vnde sit illa discordia, qua carni spiritus, vel caro spiritui aduersatur. In septimo autem scribit de differentia vitarum, et mortium, vel resurrectione carnis, et animae, siue de morte carnis, ac de eius resurrectione. In octauo loquitur de his, quae in fine mundi futura sunt, vel de quaestionibus, quae solent de resurrectione proponi, siue de finibus bonorum, atque malorum.

33. Hic tamen in secundo eiusdem operis libro, Tertulliani erroribus consentiens, animam corpoream esse dixit, quibusdam hoc fallacibus argumentis astruere contendens. Edidit etiam vnum libellum de virginibus instituendis, alios quoque tres de futurae vitae contemplatione, vel actuali conuersatione, necnon de vitiis, atque virtutibus.

34. EVGIPIVS abbas lucullanensis oppidi Neapoli Campaniae. CAP. XXVI. Hic ad quemdam Paschasium diaconum libellum de vita sancti

31. Iulianus. Anno 450. - Gallus. Maurum ait fuisse Gennadius. Falso ergo confundunt quidam Pomerium cum Iuliano episcopo toletano, qui obiit anno 690. PEREZ.

Ib. Antiquissimus est hic error, quo Iulianus toletanus cum Iuliano Pomerio confunditur, ut ex veteribus codicibus liquet. Alioquin Iulianus toletanus saepe Pomerium laudat, sequiturque. Vide Hispaniam sacram tom. 5. pag. 300., et vitam S. Iuliani toletani episcopi tom. 2. Patrum toletanorum. Observandum, quod Gennadius, etsi maurum natione dicit Pomerium, in Gallia tamen ordinatum presbyterum asserit: quo forte alludit Isidorus, dum gallum vocat;

Tom. VII.

vel omittendum est gallus cum nonnullis editionibus. AREV.

32. Suspiciatur Schottus, octauum librum de his, quae in fine mundi futura sunt, esse Prognosticon illud, quod Duaci Boetius Epo edidit. At hoc Prognosticon certo est opus Iuliani toletani, in quo identidem verba Pomerii referuntur. AREV.

34. Exstat vita apud Surium. De Seuerino Greg. lib. 7. epist. 84. Paul. Diac. lib. 1. cap. 12. Importunus consul anno Christi 509. Ad Eugipium exstat epist. Fulgentii Ruspensis. Eugipium se vidisse, ait Cassiodor. lib. 1. diuin. inst. PEREZ.

Ib. Eugipium, quem Cassiodorus se

V

monachi Seuerini transmissum breui stilo composuit . Scripsit et regulam monachis consistentibus in monasterio sancti Seuerini ; quam eisdem moriens quasi testamentario iure reliquit . Claruit post consulatum Importuni iunioris, Anastasio imperatore regnante.

CAP. XXVII.

35. FVLGENTIVS afer, ecclesiae ruspensis episcopus, in confessione fidei clarus, in scripturis diuinis copiosissime eruditus, in loquendo quoque dulcis, in docendo, ac disserendo subtilis, scripsit multa . E quibus legimus de gratia Dei, et libero arbitrio libros responsionum septem, in quibus Fausto Galliae regiensi vrbis episcopo, pelagianae prauitati consentienti, respondens, obnititur eius profundam destruere calliditatem .

36. Legimus et eiusdem librum de sancta Trinitate ad Felicem directum notarium . Librum quoque regulae verae fidei, et alium de sacramento incarnationis Domini nostri Iesu Christi . Extant et duo eiusdem libri de veritate praedestinationis ad episcopos missi, in quibus demonstratur, quod gratia Dei in bonis voluntatem humanam praeuenit, et quod Deus quosdam praedestinationis suae munere iustificans praeeligit, quosdam vero in suis reprobis moribus occulto quodam iudicio derelinquit .

37. Est et liber altercationis eius, quo de fide cum Trasamundo rege idem beatus Fulgentius disputauit . Ad Ferrandum quoque ecclesiae carthaginensis diaconum vnum de interrogatis quaestionibus scripsit libellum . Inter haec composuit multos tra-

vidisse ait, alium iuniorem Eugipium esse, Fabricius cum aliis obseruat . Coniectura Loisiae, et Schotti, legendum *post consulatum Importunii, et Decii iunioris* non placet Zaccariae, nam Importunus consul solus fuit : et potuit Importunus iunior dici ratione alicuius fratris sui, aut alterius ex familia viri ea aetate celebris, nec tamen consulis : aut *Iunior* agnomen fortasse erat . Quod si mutare quidquam placeat, censet Zaccaria, *Iunioris* ab imperito librario positum pro *iterum*, aut pro *illustris* . AR.

35. Fulgentius . Anno 500. PEREZ.

Ib. Ioannes Molanus eruditam praefationem adiecit editioni operum Fulgentii, a Ioanne Olimmerio typis Plantinianis procuratae . In biblioth. Galland. tom. XI. pag. 230. et seqq. legere licet

librum Petri diaconi, et aliorum ad Fulgentium, et alios episcopos Africae de incarnatione, et gratia Iesu Christi, et librum Fulgentii, et aliorum episcoporum de eodem argumento ad eundem Petrum diaconum ; inter opera vero Fulgentii Ferrandi diaconi eodem tomo pag. 329. et seqq. recensita, vitam S. Fulgentii ruspensis episcopi a Ferrando, ut videtur, conscriptam . Codex Regio-vatic. 125. pag. 69. exhibet sermonem Fulgentii episcopi De natali Domini, *Cupientes aliquid etc.*, et pag. 82. Sermone Fulgentii carthaginensis episcopi de S. Stephano . AREV.

37. Trasamundus scribi etiam solet *Thrasamundus*, *Transamundus*, et *Trasimundus* : ac similis varietas occurrit in *Historia gothorum* n. 81. AREV.

etatus , quibus sacerdotes in ecclesiis vterentur . Plurima quoque feruntur ingenii eius monumenta . Haec tantum ex pretiosis doctrinae eius floribus carpsimus . Sors melior , cui delicias omnium librorum eius praestiterit Dominus . Claruit sub Trasamundo rege vandilorum , Anastasio imperatore regnante .

38. EVCHERIVS Franciae episcopus , elegans sententiis , or- CAP. XXVIII.
natus in verbis , edidit ad Hilarium arelatensem antistitem , eremi deserta petentem , vnum opusculum de laude eiusdem eremi luculentissimum , et dulci sermone dictatum , in quo opere laudamus doctorem , etsi pauca , tamen pulchra dicentem . *Breuitas* , vt ait quidam , *laus est interdum in aliqua parte dicendi , in vniuersa eloquentia laudem non habet* .

39. HILARIUS arelatensis episcopus scripsit vitam parentis , CAP. XXIX.
et praedecessoris sui sanctissimi , ac venerabilis Honorati episcopi , suauis , ac praeclaro praedictatam eloquio .

40. APRINGIVS ecclesiae pacensis Hispaniarum episcopus , CAP. XXX.
disertus lingua , et scientia eruditus , interpretatus est Apocalypsin Ioannis apostoli subtili sensu , atque illustri sermone melius pene ,

38. Eucherius . Anno 450. Lugdunensis episcopus fuit apud Gennadium , et Marcellinum . - Breuitas etc. Cicero- nis sunt verba , (in Oratore ad Brutum) . PEREZ.

Ib. Franciae episcopus : al. Franciae presbyter; fortasse quia nonnunquam etiam episcopi presbyteri dicebantur , atque ita aliquando S. Ioannes Chrysostomus loquitur . De Eucherio videri potest P. De Colonia in historia literaria urbis lugdunensis . Fabricius tom. 2. biblioth. med. aevi de Eucherio agens obseruat , quod Dionysius Faucherius quaedam veluti Isidori verba ex hoc opere affert , quae in nullo codice veteri , in nulla editione leguntur , scilicet : *Scripta alia in multos sacros libros commentaria non minus necessaria , quam vtilia , praecipuae vero in Genesin , et libros Regum , ad Salonium , et Veranium fratres episcopos , opus prolixum , et doctissimum* . AREVALVS .

39. Anno 432. De hoc Gennadius . PEREZ.

40. Apringius . Anno Christi 540. Apringii nomine multorum manibus circumfertur opus ingens manuscriptum in Apocalypsin . Sed ego , quum viderem codicem ipsum gothicum legionensem scriptum era milesima octaua , animaduerti inde auctoris nomen non constare , sed editum opus in gratiam cuiusdam Etherii . Quin et in praefatione ille auctor ait , se collegisse sua ex libris Victorini , Isidori , et Apringii . Vt manifesto constet , non esse illum Apringium , cuius Isidorus meminit . PEREZ.

Ib. Florezius tom. 14. Hisp. sacr. , vbi agit de episcopis pacensibus , ait Apringium floruisse ab anno 531. Suspiciatur , opus ms. , de quo Perezus loquitur , esse Beati , qui cum Etherio errores Elipandi confutauit : quod ex nonnullis mss. confirmat Bayerius in not. ad biblioth. veter. hispan. Nic. Aptonii . Prodiit hoc commentarium Beati , vt creditur , Matrini 1770. Antiquioris commentarii Apringii meminit Braulio , epist. 25. tom. 30. Hisp. sacr. AR.

quam veteres ecclesiastici viri exposuisse videntur. Scripsit et nonnulla, quae tamen ad notitiam nostrae lectionis minime peruenerunt. Claruit temporibus Theudis principis gothorum.

CAP. XXXI.

41. IVSTINIANVS imperator quosdam libros de incarnatione Domini edidit, quos etiam per diuersas prouincias misit. Condidit quoque et rescriptum contra illyricianam synodum, et aduersus africanos episcopos chalcedonensis synodi defensores peruerso studio: in quo tria capitula damnare contendit, id est, Theodori mopsuesteni episcopi dicta, siue rescripta Theodoreti, et epistolam, quae dicitur Ibae edesseni episcopi.

CAP. XXXII.

42. FACVNDVS afer, hermianensis ecclesiae episcopus, duodecim libros pro defensione trium capitulorum scripsit, quorum stilo elicuit, praefata tria capitula in praescriptione apostolicae fidei, et chalcedonensis synodi impugnatione fuisse damnata, id est, epistolam Ibae edesseni episcopi ad Marim persam directam, et Theodorum mopsuestenum episcopum, et Theodoreti Cyri episcopi dicta. Claruit post consulatum Basilii anno decimo, regnante Iustiniano imperatore.

CAP. XXXIII.

43. IVSTINIANVS de Hispania, ecclesiae valentinae episcopus, ex quatuor fratribus episcopis eadem matre progenitis vnus, scripsit librum responsionum ad quemdam Rusticum de interrogatis quaestionibus, quarum prima responsio est de Spiritu sancto: secunda est contra bonosianos, qui Christum adoptium filium, et non proprium dicunt: tertia responsio est de baptismo Christi, quod iterare non licet: quarta responsio est de distinctione baptismi Ioannis, et Christi: quinta responsio est, quia Filius, sicut Pa-

41. Anno 553. *Sumpta haec ex Liberato, et Victore tunnensi. Synodus illyriciana ann 549. Damnat etiam Iustinianus (tria capitula) in fidei suae professione, quae extat 1. tom. Concil. Vide scholion de Theodoro mopsuesteno supra ad caput quartum.* PEREZ.

1b. Negotium trium capitulorum, quantum satis est, supra num. 5. explicui. AREV.

42. *Sumpta ex Victore tunnensi.* Claruit etc. Anno Christi 551. PEREZ.

1b. *In praescriptione apostolicae fidei: al. in proscriptione apostolicae fidei, hoc est, in his, quae proscribat, et*

condemnabat apostolica fides, vt explicat Schottus: sicut apud Liuium lib. 10. dec. 4. *Persei crimina sunt crimina*, quae Perseus obiiciebat. Gallandius tom. XI. suae bibliothecae pag. 665. et seqq. libros duodecim Facundi pro defensione trium capitulorum notis Sirmondi illustratos, et a Iosepho Blanchino emendatos, ac suppletos inseruit. AR.

43. Anno 531. PEREZ.

1b. Iustinianus hic videtur ille ipse, qui valentino concilio temporibus Theudis subscripsit secundo loco, et a nonnullis dictus est Iustinus: sed ex mss. Florezius tom. 8. *Hisp. sacr.* pag. 160.

ter, inuisibilis sit. Floruit in Hispaniis temporibus Theudis principis gothorum.

44. IVSTVS vrgellitanae ecclesiae Hispaniarum episcopus, et CAP. xxxiv. frater praedicti Iustiniani, edidit libellum expositionis in Cantica canticorum, totum valde breuiter, atque aperte per allegoriam sensum discutiens. Huius quoque fratres Nebridius, et Elpidius quaedam scripsisse feruntur, quibus quia incogniti sumus, magis reticenda fatemur.

45. MARTINVS dumiensis monasterii sanctissimus pontifex, CAP. xxxv. ex Orientis partibus nauigans, in Gallaeciam venit, ibique conuersis ab ariana impietate ad fidem catholicam sueuorum populis regulam fidei, et sanctae religionis constituit; ecclesias confirmauit, monasteria condidit, copiosaque praecepta pia institutionis composuit.

46. Cuius quidem ego ipse legi librum de differentiis quatuor virtutum, et aliud volumen epistolarum, in quibus hortatur vitae

restituit nomen Iustiniani, quem ab anno 531. episcopum ordinatum fuisse colligit, et saltem vsque ad annum 546. vixisse. AREV.

44. Libellum etc. *Extat. Nebridius episcopus egarensis subscribit in 2. concil. tolet. anno Christi 527. et in concil. tarrac. anno 516.* PEREZ.

1b. Pro vrgellitanae alii orgilitanae, vel orgellitanae. Postea pro quibus etc. alii de quibus, quia nobis incogniti sunt, magis reticendum fatemur. Vera lectio est, quam apposui, quamuis vitiosa fortasse videatur. Ea extat etiam apud Loaisam, et Grialium, nisi quod apud hos legitur e quibus pro quibus. Atque ita fere explicat Nic. Antonius lib. 5. biblioth. vet. hisp. cap. 5. n. 235. Sensus est, quae quia non cognoscimus. Vide not. ad epistolam 3. Isidori num. 1. In Spicilegio Dacherii tom. 3. inter epistolas miscellaneas pag. 119. epistola secunda est Iusti episcopi orgelitani ad Sirgam papam: *Sciens te etc.* Desinit, in Domino foue. Offert tractatum libri in Cantica canticorum. AREV.

45. Martinus episcopus dumiensis, natione pannonijs fuit, ut ex Gregorii turonensis historia constat, et ex ipsius

Martini epitaphio ab se composito, quod ex vetusto libro descriptum habemus. Eius hoc est initium: Pannonijs genitus transcendens aequora vasta - Galleciae in gremium diuinis nutibus actus etc. Fundauit monasterium dumiense in Gallecia, ut dicitur in decimo concil. tolet. itaque subscribit Martinus episcopus in concil. primo bracar. anno Christi 561. inde factus archiepiscopus bracaren. subscribit in secundo concil. bracar. anno 562. praefuit vero his ecclesijs annos triginta ex Gregorio turonens. in Chron. et lib. primo de miraculis Martini turonensis cap. 11. et Aimoino lib. 3. c. 39. Eius aliqua opuscula feruntur impressa: plura nos habemus nondum edita. PEREZ.

1b. S. Martinus episcopus fuit ab anno 572. ad annum 580. Eius vitam, ac res gestas describit Florezius tom. 15. Hisp. sacr., et inter appendices eiusdem opera collocat, quorum nonnulla tunc primum lucem viderunt. Gallandius t. 12. suae bibliothecae pag. 273. et seqq. opuscula septem S. Martini Dumiensis collegit, et recensuit; ignarus tamen editionis a Florezio adornatae. Pro in Gallaeciam mendose nonnulli editi in Gallias. Scribitur etiam Gallecia. AREV.

emendationem, et conuersationem fidei, orationis instantiam, et eleemosynarum distributionem, et super omnia cultum virtutum omnium, et pietatem. Floruit regnante Theodemiro rege sueuorum, temporibus illis, quibus Iustinianus in republica, et Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt.

CAP. XXXVI.

47. AVITVS viennensis episcopus, scientia secularium literarum doctissimus, edidit quinque libellos heroico metro compositos, quorum primus est de origine mundi, secundus de originali peccato, tertius de essentia Dei, quartus de diluuiio mundi, quintus de transitu Maris rubri. Scripsit et ad Fuscina sororem de laude virginitatis librum vnum, pulcherrimo compositum carmine, et eleganti epigrammate coaptatum.

CAP. XXXVII.

48. DRACONTIVS composuit heroicis versibus Hexameron creationis mundi, et luculenter quidem composuit, et scripsit.

CAP. XXXVIII.

49. VICTOR tunnensis ecclesiae africanus episcopus. Hic a principio mundi vsque ad primum Iustini iunioris imperii annum breuem per consules annuos bellicarum, ecclesiasticarumque rerum nobilissimam promulgauit historiam, laude, et notatione illustrem,

47. *Anno Christi 490. vide Gregor. turonens. Sigebertum, et Adonem. - Libellos etc. Extant impressa. PEREZ.*

Ib. Auiti epistolae extabant apud Sirmundum, qui nonnullas publicauit t. 1. conciliorum Galliae. Gallandius tom. 10. suae biblioth. pag. 697. et seqq. praeter poemata, quae Isidorus laudat, collegit epistolas, homilias, et aliorum opusculorum fragmenta. AREV.

48. *Extat impress. vide infra in Eugenio tertio. PEREZ.*

Ib. Dracontii Carmina duplo auctiora, quam antea prodierant, ex mss. vaticanis edidi Romae 1791., notisque recensui. In prolegomenis fuse de auctore disserui, quem hispanum fuisse, conieciabam. An presbyter fuerit, non constat. AREV.

49. *Victoris tunnensis episcopi habeo Chronicon manuscriptum, in quo post Eusebium, Hieronymum, et Prosperum tempora prosequitur a consulatu xviii. Theodosii iunioris, id est, anno Christi 444. vsque ad annum primum Iustini iunioris, id est, Christi 567. Ibi suum deple-*

rat exilium, quo mihi valde dignus fuisse videtur. Restitit enim Vigilii Papae, Iustiniani imp. et synodi constantinopol. decretis, dum tria capitula, de quibus supra diximus, mordicus defendit. Hic apud Isidorum lib. 5. Etymolog. c. 38. falso Turonensis scribitur, ab aliis Tununensis, Trithemio Cummenensis, sed ipse se in vetusto codice Tunnensem vocat. Puto esse oppidum Africae Proconularis, quod Tunis Polybio, et Straboni vocatur, Tunisense Plinio, Liuio autem Tunes Tunetis inflectitur. Nobile his temporibus ob expeditionem Caroli Quinti Caesaris. Huius Victoris meminerunt etiam Ado Viennensis, et Orho Frisingen. lib. 5. cap. 4. PEREZ.

Ib. Victor a Grialio Tununensis vocatur lib. 5. Etymolog. cap. 38. num. 7. Schottus ex ms. ingolstadiensi malebat Tunmuensis. Nonnulli comminiscuntur Tmuensis, quae Aegypti est vrbs. Eiusdem Victoris meminit Isidorus in praefatione ad Chronicon. Obseruandum, quod Victor post Prosperum, vt ait Perezus, tempora prosecutus est, atque

ac memoria dignissimam. Hic pro defensione trium capitulorum a Iustiniano Augusto ecclesia sua pulsus, exilio in Aegyptum transportatur.

50. Inde rursum Constantinopolin vocatus, dum Iustiniano imperatori, et Eutychio constantinopolitanae urbis episcopo obtreptatoribus eorumdem trium capitulorum resisteret, rursus in monasterio eiusdem ciuitatis custodiendus mittitur, atque in eadem damnatione (ut dicunt) permanens, moritur.

51. IOANNES sanctae memoriae constantinopolitanus episcopus, natione cappadox, ad quem beatus Gregorius librum regulae pastoralis scripsit, vir inaeestimabilis abstinentiae, et eleemosynis tantum largissimus, ut zelo auaritiae aduersus eum imperator Mauricius permotus, vrbe pauperes pellendos ediceret.

52. Hic graeco eloquio edidit de sacramento baptismatis rescriptum ad bonae recordationis dominum nostrum, et praedecessorem Leandrum episcopum, in quo nihil proprium ponit, sed tantummodo antiquorum Patrum replicat de trina mersione sententias. Claruit temporibus Mauricii principis, defunctusque est, Augusto eodem regnante.

53. GREGORIUS Papa romanae sedis apostolicae praesul, compunctione timoris Dei plenus, et humanitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiae lumine praeditus, ut non modo illi in praesentibus temporibus quisquam doctorum, sed nec in praeteritis quidem par fuerit vnquam. Hic in exordio episcopatus edidit librum regulae pastoralis, directum ad Ioannem constantinopolitanae sedis episcopum. In quo docet, qualis quisque

adeo continuauit historiam, quam ab origine mundi Eusebius auspicatus fuit. Eius Chronicon pluribus in locis restitutum, notisque illustratum tom. 12. suae biblioth. Gallandius edidit. AR.

51. *Ieiunator vocatur a Niceph. constantinop.* PEREZ.

Ib. Ioannes Ieiunator diuersus est ab alio Ioanne cappadoce constantinopolitano episcopo, qui obiit anno 535., de quo Fabricius tom. xi. biblioth. graecae pag. 1571. In Isidori textu fortasse ab alio adiectum est, *natione cappadox*. Memoria Ioannis Ieiunatoris a graecis celebratur quarto nonas septem-

bris. Obiit anno 595. Vide Patrem Le Quien tom. 1. Orient. christ. col. 226. AREVALVS.

53. Constantinopolitanae. *Ita 1. lib. Registr. epist. 4. non ergo ad Ioannem rauennatem, ut in impress.* PEREZ.

Ib. Non solum in impressis, ut ait Perezus, sed etiam in multis mss. antiquis, liber regulae pastoralis directus apparet ad Ioannem ranennatem. Sed praeferenda videtur auctoritas Isidori, et Registri, quae capite 1. libri Ildefonsi De vir. illustr. comprobatur, nisi dicamus, ad vtrumque fuisse eum librum directum. AREV.

ad officium regiminis veniat, vel qualiter, dum venerit, viuere, vel docere subiectos studeat.

54. Idem etiam, efflagitante Leandro episcopo, librum beati Iob mystico, ac morali sensu disseruit, totamque eius propheticae historiam triginta quinque voluminibus largo eloquentiae fonte explicuit. In quibus quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quantaque sint in amorem vitae aeternae praecepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiam si omnes artus eius vertantur in linguas.

55. Scripsit etiam et quasdam epistolas ad praedictum Leandrum, e quibus una in eisdem libris Iob titulo praefationis adnectitur: altera eloquitur de mersione baptismatis, in qua inter cetera ita scriptum est: *Reprehensibile, inquit, esse nullatenus potest infantem in baptismo mergere, vel semel, vel ter, quando in tribus mersionibus personarum Trinitas, et in una potest Diuinitatis singularitas designari.*

56. Fertur tamen idem sanctissimus vir et alios libros morales scripsisse, totumque textum quatuor euangeliorum sermocinando in populis exposuisse, incognitum scilicet nobis opus. Felix tamen, et nimium felix, qui omnia studiorum eius potuit cognoscere. Floruit autem Mauricio Augusto imperatore: obiit in ipso exordio Phocatis romani principis.

CAP. XLI.

57. LEANDER genitus patre Seueriano carthaginensis prouinciae, professione monachus, et ex monacho hispalensis ecclesiae prouinciae Baeticae constitutus episcopus, vir suavis eloquio, inge-

55. Epistolas ad Leandrum etc. *Et aliae lib. 4. Registr. epist. 46. c. 90. et lib. 7. epist. 125.* - Altera *Primo lib. Registr. epist. 41.* PEREZ.

Ib. Post designari nonnulli editi sic pergunt: *Praeterea edidit*, quod totum mysticum eius intellectum in xxii. homiliis disseruit. Homilias autem euangeliorum: item dialogi more cum Petro habitos de virtutibus Patrum libros quatuor, in quorum dissertatione et verborum flores, et sensuum depromit venustates. Fertur etc. Post edidit aliquid deesse Loaisa, et Fabricius animaduertunt. Miraeus obseruat, Dialogos S. Gre-*

gorii a Melchioris Cani calumniis Baronium egregie vindicare in notis ad Martyrol. rom. die 23. decembris. AR.

56. Euangeliorum etc. *Extant homil. 40. in euangelia.* - Obiit. Anno Christi 604. PEREZ.

Ib. *Euangeliorum etc.* Hoc arguit, intrusa esse, quae de homiliis num. praec. in nonnullis editionibus adiunguntur. AREVALVS.

57. Prouinciae. *Falso Lucas tudesis, et alii addunt, Duce.* - Ab Ariana etc. *In concil. 3. tolet. ann. 589. Greg. 3. dialog. cap. 31. et Gregor. turon.* PEREZ.

Ingenio praestantissimus, vita quoque etiam, atque doctrina clarissimus, ut et fide eius, atque industria populi gentis gothorum ab ariana insania ad fidem catholicam reuerterentur. Hic namque in exilii sui peregrinatione composuit duos aduersus haereticorum dogmata libros, eruditione sacrarum scripturarum ditissimos, in quibus vehementi stilo arianæ impietatis confodit, atque detegit prauitatem: ostendens scilicet, quid contra eosdem habeat catholica ecclesia, vel quantum distat ab eis religione, vel fidei sacramentis.

58. Extat et aliud laudabile eius opusculum aduersus instituta arianorum, in quo, propositis eorum dictis, suas responsiones opponit. Praeterea edidit vnum ad Florentinam sororem de institutione virginum, et contemptu mundi libellum, titulorum distinctionibus praenotatum. Siquidem et in ecclesiasticis officiis idem non paruo laborauit studio: in toto enim Psalterio duplici editione orationes conscripsit: in sacrificio quoque, laudibus, atque psalmis multa dulci sono composuit.

59. Scripsit et epistolas multas: ad Papam Gregorium de baptismo vnam, alteram ad fratrem, in qua praemonet, cuique mortem non esse timendam. Ad ceteros quoque episcopos plurimas promulgauit familiares epistolas, etsi non satis splendas verbis,

58. Ad Florentinam. *Lib. de Virgin. extat Oueti* (iam impressus). PEREZ.

Ib. In toto psalterio etc. Innuuntur orationes pro officiis ecclesiasticis excerptae ex psalmis iuxta primam, et secundam editionem S. Hieronymi, ut fusiùs explicui in Isidorianis cap. 87. n. 20. et seqq. AREV.

59. Floruit. Anno Christi 600. - Vitae terminum. Leander hispalensis quo anno fuerit mortuus, ambigunt nostri historici. Itaque libet in gratiam nostri Isidori, qui et illius germanus, et successor in ecclesia hispalensi fuit, annum mortis Leandri certo constituere. Ego Leandrum anno Christi 600. mortuum colligo ex his coniecturis. Primum quod illum, ait Isidorus frater, vita functum tempore Recaredi regis, quem regem constat obiisse anno Christi 600. Nam successisse Recaredo Liuam regem era-

639., id est, Christi 601. tradit Isidorus libro de gothis. Non vero mortuum Leandrum ante istum annum 600. ex eo liquet, quod Gregorius Papa ad Leandrum hispalensem scribit 7. lib. Regist. epist. 125. Indictione 2. anno nono sui pontificatus, nempe anno Christi 599. Ita constabit summa annorum episcopatus Isidori, qui fratri Leandro successit, ut diximus. Praefuit enim Isidorus suae ecclesiae hispalensi prope quadraginta annos, auctore sancto Ildefonso. Quum vero certissimum sit, Isidorum mortuum anno Christi 636., id quod paulo post in Isidoro confirmabimus, siquis retrocedat, facile et mortem Leandri, et initium Isidori reperiatur, vereque illud de quadraginta prope annis ab Ildefonso dictum cognoscet. PEREZ.

Ib. Vitae: al. vitae actualis, vel vitae mortalis. AREV.

acutas tamen sententiis . Floruit sub Reccaredo viro religioso , ac principe glorioso , cuius etiam temporibus mirabili obitu vitae terminum clausit .

CAP. XLII.

60. LVCINIANVS Carthaginis Spartariae episcopus , in Scripturis doctus : cuius quidem multas epistolas legimus , de sacramento denique baptismatis vnam , et ad Eutropium abbatem , qui postea Valentiae episcopus fuit , plurimas . Reliqua vero industriae , et laboris eius ad nostram notitiam minime venerunt . Claruit temporibus Mauricii Augusti : occubuit Constantinopoli , veneno (vt ferunt) extinctus ab aemulis , sed , vt scriptum est , *Iustus quacumque morte praecoccupatus fuerit , anima eius in refrigerio erit* .

CAP. XLIII.

61. SEVERVS malacitanae sedis antistes , collega , et socius Luciniani episcopi , edidit libellum vnum aduersus Vincentium caesaraugustanae vrbis episcopum , qui ex catholico ad arianam prauitatem fuerat deuolutus . Est et alius eiusdem de virginitate ad sororem libellus , qui dicitur annulus : cuius quidem fatemur cognouisse titulum , ignorare eloquium . Claruit temporibus praedicti imperatoris , quo etiam regnante vitam finiuit .

CAP. XLIV.

62. IOANNES gerundensis ecclesiae episcopus , natiuitate go-

60. *Lucinianum , siue Licinianum (vtroque enim modo scriptum reperio) quidam ex nostris nuper tradiderunt Carthagine translatum fuisse ad episcopatum valentinum , non satis intellectis verbis Isidori , qui non Lucinianum , sed Eutropium ait fuisse episcopum valentinum , ad quem scripserit Lucinianus multas epistolas . Huius Luciniani epistola ad Papam Gregorium edita est cum ipsis Morallibus . Ego vero praeterea habeo et huius Luciniani , atque Seueri eius collegae doctissimam epistolam manuscriptam ad Epiphanium diaconum , ubi angelos probat esse incorporeos , et alteram ad Vincentium , non caesaraugustanum , sed ebusitanae insulae episcopum , credentem , epistolas quasdam de caelo cecidisse . PEREZ.*

Ib. Claruit . Circa ann. 590. PEREZ.

Ib. In Vulgata legitur , Iustus autem si morte praecoccupatus fuerit , in refrigerio erit . S. Eulogius cordubensis in Apologetico , paragrapho Quid enim , le-

git eodem modo , ac S. Isidorus . S. Ambrosius De obitu Valent. exhibet pariter quacumque morte . Quod attinet ad epistolas , quas de caelo cecidisse Vincentius ebusitanus episcopus credebat , de quibus Perezius in nota , obseruandum , etiam Lucam tudensem contra Albigens. lib. 3. cap. 18. mentionem facere de quibusdam epistolis , quas Albigenses spargebant , fingentes , a filio Dei fuisse scriptas , et per angelorum manus hominibus transmissas . AREV.

61. De Vincentio Isidorus lib. de gotis in Leouigildo . PEREZ.

Ib. Claruit . Anno 590. PEREZ.

Ib. Collega , et socius : scilicet in aliquo monasterio . Vide Florezium t. 12. pag. 303. Seuerus fuit episcopus malacitanus ab anno 578. ad 601. circiter . Pro ex catholico : al. ex catholica : al. ex catholica fide . Pro annulus Schottus ex vestigiis veteris scripturae colligebat legi posse aureolus . AREV.

62. Pro Scalabi natus alii Scalabita-

thus, prouinciae Lusitaniae Scalabi natus. Hic, quum esset adolescens, Constantinopolim perrexit, ibique graeca, et latina eruditione munitus, post decem, et septem annos in Hispanias reuersus est, eodem tempore, quo, incitante Leouigildo rege, ariana feruebat insania. Hunc supradictus rex, quum ad nefandae haeresis crudelitatem compelleret, et hic omnino resisteret, exilio trusus, et Barcinonem relegatus, per decem annos multas insidias, et persecutiones ab arianis perpassus est.

63. Qui postea condidit monasterium, quod nomine *Biclare* dicitur, vbi, congregata monachorum societate, scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed et cunctis Deum timentibus satis necessariam. Addidit in libro *Chronicorum* ab anno primo Iustini Iunioris principatus vsque ad annum octauum Mauricii principis romanorum, et quartum Recaredi regis annum, historico, compositoque sermone valde vtilem historiam: et multa alia scribere dicitur, quae ad nostram notitiam non perueniunt.

64. EVTROPIVS ecclesiae valentinae episcopus, dum adhuc CAP. XLV. in monasterio seruitano degeret, et pater esset monachorum, scripsit ad Papam Lucinianum, cuius supra fecimus mentionem, valde vtilem epistolam, in qua petit ab eodem, quare baptizatis infantibus chrisma, post haec vnctio tribuatur. Scripsit et ad Petrum

mus: et credulitatem, quod fortasse melius pro *crudelitatem*. De Ioanne Gerundensi, seu Biclarense Florezius t. 6. Append. 9. vbi *Chronicon* eius illustratum producit. Idem *Chronicon* pluribus in locis restitutum prodiit in biblioth. Gallandii, qui quamuis Florezii editionem ignorauerit, tamen plura addit lectu digna etiam in *Prolegomenis* tomi 12. AREVALVS.

63. Ioannis Biclarense Abbatis *Chronicon*, cuius Isidorus meminit, habeo descriptum ex vetustissimo libro gothico. Hic auctor, vt de se ipse ait, *Victoris Tunnenis Chronicon* vltius perduxit ab anno Christi 566. vsque ad 590. vbi *nostrorum regum Leouigildi, et Recaredi historiam* per singulos imperatorum annos doctissime persequitur. PEREZ.

Ib. Scribere: alii scripsisse, quod notandum: nam ex verbo scribere colligunt multi, Ioannem Biclarensem adhuc

in viuis fuisse, quum Isidorus haec scriberet. Ioannem hunc ex orientali ecclesia nonnullos ritus in liturgiam gothicam inuexisse Pinius in dissert. de liturg. goth. cap. 2. §. 3. colligit, et cum Nic. Antonio apud Isidorum n. 62. legit *post decem, et septem annos* pro *septimo demum anno*, quod Bignaeus edidit. Sed apud hunc corrigi potest *septimo decimo anno*. AREV.

64. Penes Eutropium abbatem seruitanum, et Leandrum episcopum fuit summa concilii tertii tolet., ait Ioann. Biclaren. ann. 589. De monasterio seruitano Ildefonsus in *Donato*. - Ircaucensem. Forte ercaucensem. PEREZ.

Ib. Lucinianum: de quo num. 60. Alii Licinianum, vel Licinium. Pro ircaucensem alii irtabicensem. Schottus coniciebat ercauiensem. Pro distinctione alii institutione, alii distinctione. Florezius tom. 7. pag. 70. asserit, gothos di-

episcopum ircauicensem de distractione monachorum salubri sermone compositam epistolam, et valde monachis necessariam.

CAP. XLVI.

65. MAXIMVS caesaraugustanae ciuitatis episcopus multa versu, prosaque componere dicitur. Scripsit et breui stilo historiolum de iis, quae temporibus gothorum in Hispaniis acta sunt, historico, et composito sermone, sed et multa alia scribere dicitur, quae necdum legi.

xisse arcauicensem, romanos ircauicensem: Petrum autem episcopum ircauicensem fuisse ait ab anno circiter 589. ad annum circiter 600. Haec postrema epistola extat in append. Collectionis regularum Holstenii; eadem cum alia de octo vitiis in bibliotheca Patrum Lugdunensi tom. 27. Florezius tom. 8. Hisp. sacr. inter episcopos valentinos ex Isidoro Eutropium recenset. AREV.

65. Subscribit in tribus Concil. mss. barcinon. tolet. et egarensi anno 599.

610. 614. Isidorus scribit hunc librum usque ad annum 610. PEREZ.

Ib. Maximo huic affingitur suppositiciū Chronicon, de quo plura Nic. Antonius. Pro scribere alii scripsisse. Post hoc cap. 46. in libro Isidori sequitur, Praenotatio librorum S. Isidori a Braulione edita, quae in Isidorianis cap. 3. num. 1. et seqq. descripta, et illustrata fuit. Continuatio S. Ildefonsi, quae ab aliis etiam adiungi solet, inter Appendices exhibetur. AREV.

APPENDICES

A D

S. ISIDORI

OPERA.

APPENDIX I.

S. ILDEFONSI TOLET. EPISC.

DE VIRORVM ILLVSTRIVM SCRIPTIS.

PRAEFATIO.

Virorum annotationem illorum, quorum edictis, atque doctrinis sancta ecclesia toto terrarum orbe diffusa illustratur in bonis, atque defenditur ex aduersis, mox post ascensionem Christi ab apostolorum exordio, vir beatus, atque doctissimus Hieronymus presbyter plene dicitur annotasse, qui singulatim nomina eorum, seriem temporum, monumenta librorum, diuersitates opusculorum, in laudabilem, necessariamque memoriam usque ad seipsum stilo euidenti conscribens, et innotescendo monstrauit, et retexendo posteris commendauit. Hunc sequutus Gennadius, renotationis ordinem textu simili percucurrit.

2. Deinceps vir prudentissimus hispalensis sedis Isidorus episcopus eodem ductu quosque viros optimos reperit, in annotationem subiunxit. Siquidem non omnia perscrutatus abscessit. Post hunc in nostris partibus incuria cunctos inuasit, ita ut quaedam vetusta antiquitas operiret, et quamplurima noua neglectus obliuionis absconderet. Ast ego procul valde im-

Praef. n. 1. Sancti Ildefonsi librum de Viris illustribus addidimus, quoniam propter argumenti similitudinem in omnibus nostris libris Isidoro adiunctus reperitur. Quin et Ildefonsus ipse cum se

Isidoro addidisse praefatur. PEREZ.

Ib. In editionibus S. Isidori haec S. Ildefonsi continuatio libro S. Isidori de vir. illustr. coniungi solet. Innotescendo: active, nota faciendo. AREV.

par et his, quos annotatio retinet, et illis, quos renotatio delectauit, indignusque satis, et absque substantia totius boni operis, successorque sanctae memoriae alterius Eugenii factus in sede illa gloriosa toletanae urbis (quam non ex hominum immenso conuentu gloriosam dico, quum hanc et gloriosorum illustret praesentia Principum, sed ex hoc, quod coram timentibus Dominum iniquis, atque iustis habetur locus terribilis, omnique veneratione sublimis) conatus sum, etsi non elegans studium, vel ob sequelam voluntatis bonae illorum miscere memoriae gloriosae sedis, ne incurrerem ex silentio damnum, si tam gloriosae sedis, tamque gloriosorum virorum clarescentem memoriae lucem tenebrosa nube silentii contexissem.

3. Fertur namque ex antiquitate veteri, quod potuisse fieri cernitur exemplo temporis noui. Nam Montanus sedis eiusdem beatissimus praesul, ut a se coniugalis conuersationis infamiam propulsaret, tamdiu assumptos veste candentes narratur tenuisse carbones, donec Domino consecrans oblationem, totius per semetipsum compleret missae celebritatem. Quo sacrificio expleto, prunarum ignis cum decore vestis adeo in concordiam venit, ut nec vestis vim exstingeret ignis, nec vis ignis statum laederet vestis. Rursum quum Helladio episcopo sedis eius Iustus diaconus fastu superbiae insultaret, post mortem quidem sui pontificis vixit episcopus, et ipse tabefactus, sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum a ministris altaris sui dormiens, strangulatus laqueo expirauit.

4. Item quum successori eius Iusto episcopo Gerontius presbyter, Principis oblectamine fatus, contemptum, aduersitatemque deferret, tam repentino motu vim perdidit intellectus, ut multis medicorum curationibus acto quidquid in medelam fieret, totum in pestis augmentum cresceret. Sicque perinualuit commotio mentis, ut usque ad obitum suum horror esset homini eius vel participatio visionis, vel colloquium oris. Adhuc etiam successori in locum eius Eugenio priori Lucidius diaconus suus, quum inueexus amicitiae seculari, violenter honorem presbyterii, et quaedam praedia extorsisset, tam in reprobum sensum, tamque in languoris supereminentem peruenit statum, ut quum viuere recusaret, tam mori esset, quod viveret, quam viuere, quod mori vellet.

5. Horum ergo bonorum studiis prouocatus, quaeque vetera antiquorum velatu reperi, quaeque noua exhibitione temporis didici, orsu linguae, quo petui, subnotaui, ut illorum bonae memoriae iungar, a quibus praua operatione disiungor. Et qui cum illis in templo Dei non infero doctrinae copiam, offerentium commendem fideli obsequela memoriam, obsecrans omnes, ut me diuinae ingerant pietati. Quare illos humanae memoriae, ex qua labi poterant, tenaciter commendauimus. Sane beatissimum Gregorium sanctae memoriae Isidorus annotauerat: sed quia non tantum de operibus eius dixit, quantum nos sumus experti, ideo renotationem illius submouentes, quaeque de illo nouimus, stilo pleniore notamus.

4. Florezius edidit curatoribus pro legendum hominis eius. Pro Lucidius alii curationibus. Pro homini eius videtur Eufridius, vel Eufidius. AREV.

1 Gregorius Papa romanus.	8 Iustus episcopus toletanus.
2 Asturius episcopus toletanus.	9 Nonnitus episcopus gerundensis.
3 Montanus episcopus toletanus.	10 Conantius episcopus palentinus.
4 Donatus monachus afer.	11 Braulio episcopus caesaraugust.
5 Aurasius episcopus toletanus.	12 Eugenius episcopus toletanus.
6 Ioannes episcopus caesaraugust.	13 Eugenius alter episcopus toleta-
7 Helladius episcopus toletanus.	nus.

1. **G**REGORIVS Papa romanae sedis, et apostolicae praesul, compunctio-
ne timoris Dei plenus, et humilitate summus, tantoque per gratiam Spi-
ritus sancti scientiae lumine praeditus, vt non modo illi praesentium tem-
porum quisquam, sed nec in praeteritis quidem par fuerit vnquam. Ita
enim cunctorum meritorum claruit perfectione sublimis, vt exclusis o-
mnibus illustrium virorum comparationibus, nihil illi simile demonstret
antiquitas. CAP. I.

2. Vicit enim sanctitate Antonium, eloquentia Cyprianum, sapientia
Augustinum. Hic namque in exordio episcopatus sui edidit librum re-
gulae pastoralis, directum ad Ioannem constantinopolitanae sedis episco-
pum, in quo docet, qualis quisque ad officium regiminis veniat, vel qua-
liter dum venerit, viuere, vel docere subiectos studeat. Scripsit prae-
terea, exceptis opusculis, de quibus Isidorus beatae memoriae mentionem
facit, idem excellentissimus doctor et alios libros Morales, videlicet su-
per Ezechielem prophetam homilias viginti duas in libris duobus com-
pactas, in quibus multa de diuinis scripturis mystico, ac morali sensu
luculente, necnon et tacundo sermone disseruit.

3. Super librum Salomonis, cui titulus est Canticum canticorum, quam-
mire scribens, morali sensu opus omne exponendo percurrit. De vitis
Patrum per Italiam commorantium edidit etiam libros quatuor, quos vo-
lumine vno compegit, quem quidem codicem dialogorum maluit appel-
lari. In quibus libris, quanta diuinitatis lateant sacramenta, et in amore
caelestis patriae mira documenta, studiosus potest facile cognoscere lector.

4. Extant et ipsius ad diuersos epistolae plurimae, limato quidem,
et claro stilo digestae, quas qui perlegerit, liquido aduertet, et in eo ad
Deum rectam fuisse intentionem, et ad animarum zelum omni vigilantia,
et cura extitisse solertem. Has itaque vno volumine arctans, in libris
duodecim distinxit, *Registrum* nominandum esse decreuit. Fertur et alia

n. 1. *Gregorii Papae vita, quam se scripsisse Ildefonsus ait, in omnibus de-*
siderabatur exemplaribus Ildefonsi, prae-
ter vnum illud monasterii Fontis sancti,
unde nos bonam partem libelli Isidori
de viris illustribus sumpsimus. PEREZ.

dorus, licet in impressis, rauennatis.
PEREZ.

1b. *Constantinopolitanae: etiam hoc*
loco alii reponere vellent rauennatis.
Vide not. ad num. 53. libri Isidori. Pro
luculente nonnulli impressi luculenter.
AREVALVS.

2. Constantinopolitanae. Ita Isi-

opuscula edidisse egregia, sed ad manus nostras nondum peruenerunt: Felicissimus tamen, et nimium felix, cui dedit Deus studiorum eius omnia perpendere dicta. Floruit namque vir iste sublimis, ac beatissimus doctor, et praesul, Mauricio Augusto regnante.

CAP. II.

5. ASTVRIVS post Audentium in toletana vrbe sedis metropolis prouinciae Carthaginis pontifex successor obuenit, vir egregius adsignans opera virtutum plus exemplo viuendi, quam calamo scribentis. Hic et sacerdotio beatus, et miraculo dignus, quia quibus iungeretur in caelo, eorum terreno reperire membra meruit in sepulcro. Nam quum sedis suae sacerdotio fungeretur, diuina dicitur reuelatione commonitus complutensi sepultos municipio, quod ab vrbe eius ferme sexagesimo miliario situm est, Dei martyres perscrutari. Qui concitus accurrens, quos et tellus aggeris, et obliuio temporis presserat, in lucem, et gloriam terrenae cognitionis prouehendos inuenit. Quibus repertis, redire in sedem renuens, seruitute simul, et assiduitate sanctis innexus, diem clausit extremum. Cuius tamen sedem, donec vixit, nemo adiit. Inde, vt antiquitas fert, in Toletum sacerdos nonus, et in Compluto agnoscitur primus.

CAP. III.

6. MONTANVS post Celsum primae sedis prouinciae Carthaginis toletanae vrbis cathedram tenuit: homo et virtute spiritus nitens, et eloquii opportunitate decorus, regimen honoris retentaui, ac disposuit, condigno, caelestique iure simul, et ordine. Scripsit epistolas duas ecclesiasticae vtilitatis disciplina consertas, e quibus vnam Palentiae habitatoribus, in qua presbyteros chrisma conficere, episcoposque alienae dioecesis alterius territorii ecclesias consecrare, magna perhibetur prohibere auctoritate, sacrarum literarum testimoniis affirmans, id ipsum fieri penitus non licere.

7. Amatores quoque Priscillianae sectae, licet non operarentur eadem, quia tamen memoriam eius amore retinerent, abdicat, et exprobrat, commemorans, quod in libris beatissimi Turibii episcopi ad Leonem Papam missis, eadem Priscillianorum haeresis detecta, conuicta, atque decenter

maneat

5. *Asturius, forte qui in conc. tolet. - Audentium. Audatii episcopi hispani meminit Gennadius. - Martyres. Sanctos Iustum, et Pastorem passos sub Datiano, de quibus Prudentius. PEREZ.*

Ib. De inuentione corporum SS. Iusti, et Pastoris, ac de Asturio agit Florezius tom. 7. Hisp. sacr. pag. 177. et seqq. Asturius a S. Ildefonso dicitur sacerdos, seu episcopus in Toletum nonus, quia gothorum tempore primi Eugenii martyris memoria in Hispania non videtur conseruata. Vide notam Perezii infra num. 18. AREV.

6. Montani archiepiscopi toletani duas epistolas, quarum Ildefonsus meminit, nos

habemus nondum editas. Is vero Turibius, ad quem Montanus scribit, monachus fuit palentinus, valde diuersus a sancto Turibio asturicensi episcopo, cuius corpus Lebae apud astures colitur. Est et tertius Turibius notarius romanae sedis, cuius mentio fit in primo concilio bra-carensi. PEREZ.

Ib. In editione Grialii vnam Palentinae, per errorem, vt videtur. De Montano, eiusque operibus vide tom. 1. Patrum toletanorum, vbi etiam de Turibiorum numero ex Aguirrio. Epistolae Montani primum ab Aguirrio, deinde a Florezio, postremo cit. tom. 1. Patrum toletanorum editae fuerunt. AR.

maneant abdicata. Aliam vero epistolam ad Turibium religiosum, in qua collaudans eum, quod culturam destruxerit idolorum, committit ei sacerdotalis auctoritatem vigoris, per quam presbyteros chrisma conficere, et episcopos alienae sortis alterius dioecesis ecclesias consecrare magna compescat inuentione.

8. Hic vir antiquissima, fidelique relatione narratur ad exprobrationem infamiae tamdiu prunas tenuisse in vestimento arduentes, donec coram sedis suae sacro altari totius missae celebritatem per semetipsum expleret. Peractis autem solemnibus, nec prunae ignem, nec vestis inuenta est amisisse decorem. Tunc Deo relatis gratiarum actionibus, per simplicem naturam ignis conuicta est et fallacia detestabilis accusantis, et innocentia beatissimi sacerdotis. Gloriosus habitus fuit temporibus Amalarici regis: annis nouem pontificatus tenuit dignitatem.

9. DONATVS et professione, et opere monachus; cuiusdam eremitae CAP. IV. fertur in Africa exitisse discipulus. Hic violentias barbararum gentium imminere conspiciens, atque ouilis dissipationem, et gregis monachorum pericula pertimescens, ferme cum septuaginta monachis, copiosisque librorum codicibus nauali vehiculo in Hispaniam commeauit. Cui ab illustri, religiosaque femina Minicea subsidiis, ac rerum opibus ministratis, Seruitanum monasterium visus est construxisse. Iste prior in Hispaniam monasticae obseruantiae vsum, et regulam dicitur adduxisse: tam viuens virtutum exemplis nobilis, quam defunctus memoriae claritate sublimis. Hic et in praesenti luce subsistens, et in crypta sepulcri quiescens, signis quibusdam proditur effulgere salutis, vnde et monumentum eius honorabiliter colere perhibentur incolae regionis.

10. AVRASIVS toletanae ecclesiae pontifex, metropolis vrbs, post CAP. V. Adelphium in loco asciscitur sacerdotis, vir bonus, regiminis auctoritate praeclarus, domesticis rebus bene dispositus, aduersitatibus infixis constanter erectus: qui quanto exitit temperatior mansuetis, tanto fortior semper fuit inuentus aduersis. Plus illi intentio in defensione veritatis, quam in scribendi exercitio mansit: vnde perfectissimis viris compar habetur,

8. Amalarici. *Et ita subscribit Monachus in 2. concil. tolet. anno 5. Amalarici.* PEREZ.

Ib. Ad exprobrationem: al. ad exprobrationem. Illud Schottus praeferre videtur, hoc est, ad depellendam infamiam, quae illi probro dabatur: nam *exprobratio* pro *improbatione* non dicitur. Adnertit Mariana, Honorium III. id genus compurgationis vulgaris, quod multis in locis inualuerat, antiquasse. Pro *beatissimi* in textu Grialii *beatissima*. AR.

9. *Donatum mirabilem operatorem vocat Ioann. Biclari. an. 572. De monasterio Seruitano Isidorus in Eutropio.* PEREZ.

Ib. Seruitanum: ita legitur apud S. Isid. Tom. VII.

dorum num. 64., siue a Setabi, siue a Seruis Dei id nomen fluxerit. In editionibus S. Ildefonsi scribitur *Seruitanum*. Vide Florezium tom. 8. pag. 60. et seqq. Mabillonius tom. 1. Annal. Benedict. pag. 157. obseruat, Donatum hunc afrom laudari a S. Ildefonso ex pietate, non quia aliquid scripserit, ac perperam Miraeum huic tribuere regulam Donati episcopi Vesontiensis ad virgines iussanenses. Ex Marianae exemplari posui *hic et in praesenti*: alii omittunt *et*. AR.

10. Pro *praeclarus* cod. tolet. *praeclarens*. Miraeus ait, Aurasium successorem Adelphii in sede toletana dici, omisso Conantio, fortasse quia hic non

Y

quia, quae de verbo illorum praedicatio seminavit, defensionis huius custodia praemunivit. Vixit in sacerdotio temporibus Witterici, Gundemari, et exordiis Sisebuti regum, annis ferme duodecim.

CAP. VI.

11. IOANNES in pontificatu Maximum sequutus, ecclesiae caesaraugustanae sedem ascendit. Primo pater monachorum, et ex hoc praesul factus in regimine populorum: vir in sacris literis eruditus, plus verbis intendens docere, quam scriptis; tam largus, et hilaris dato, quam hilaris et vultu. Vnctionem namque spiritus Dei, qua fouebatur interius, tam largitate muneris, quam habitudine vultus adeo praeferebat, ut et datum gratia commendaret, et non datum gratia excusaret. In ecclesiasticis officiis quaedam eleganter et sono, et oratione composuit. Annotavit inter haec inquirendae paschalis solemnitatis tam subtile, atque utile argumentum, ut lectori et breuitas contracta, et veritas placeat patefacta. Duodecim annis tenuit sedem honoris, adeptus vitam gaudio, ad quam anhelavit desiderabili voto. Substitit in sacerdotio temporibus Sisebuti, et Suinthilani regum.

CAP. VII.

12. HELLADIVS post Aurasium sedis eius adeptus est locum. Hic, quum regiae aulae illustrissimus, publicarumque rector existeret rerum, sub seculari habitu monachi votum pariter explebat, et opus. Nam ad monasterium nostrum (illud agaliense dico, cuius me susceptio monachum tenuit, quod munere Dei, perennique, ac patentis sanctitatis decore et opinabile cunctis, et palam est totis) quum saepe discursantium negotiorum ductus itinere perueniret, remota clientum, seculique pompa decoris, adeo monachorum peculiaritatibus inhaerebat, ut turmis iunctus eorum, stipularum fasciculos ad clibanum deportaret.

13. Quumque inter decorem, insolentiamque seculi, solitudinis et amaret, et sectaretur arcana, celeri fuga, relictis omnibus, quae esse nouerat mundi, adiit sanctum monasterium, quod frequentauerat voto, venit permansurus optabili usu. Ibi factus monachis pater, meritis, studiisque sanctis, et vitam monachorum debite rexit, et statum monasterii totius, communis rei diuitias cumulauit. Ex hoc fessis pene senio artibus ad pontificatus apicem euocatur, et quia vocaretur vi coactus, pariter et ignotus, illic maiora virtutum exempla, quam monachus dedit.

diu praefuit. Sed verius videtur, quod Adelphius successerit Conantio, Adelphio Aurasius. Quod autem addit Miraeus, sermonem infra recurrere de Conantio, confundit, opinor, Conantium palentinum, de quo num. 17., cum diuerso alio Conantio toletano. Epistola quaedam ms. Aurasii ad Froganem iudaeorum partes fouentem asseruatur adhuc Toleti, ut ex notis ad hunc locum t. 1. Patrum toletanorum pag. 286. liquet. AREV.

11. Ioannes frater Braulionis infra c. 12. De Maximo Isidorus de viris il-

lustribus c. 46. PEREZ.

Ib. Alibi melius, Suinthilani. AR.

12. *Publicarumque*: al. *publicanusque*. Pro *palam est totis* alii *palam est totum*. Schottus reponendum arbitratur *Toletum*, vel *Toleti* pro *totis*. In editione Grialii erat *quam saepe* pro *quum saepe*, quod alii habent, et videtur sensus exigere. AREV.

13. *Adiit*. Florezius cum aliis editionibus praetulit *ad id*. Pro *diuitias* alii *diuitiis*. Fortasse *communisque rei diuitias cumulauit*. Pro *coactus* alii *coactatus*. AREV.

14. Quia statum mundi, quem contempsit virtute, magna perhibetur rexisse discretione, miserationes, eleemosynarumque copias tam largiter egenis intulisse probatur, acsi de illius stomacho putasset inopum et artus descendere, et viscera confoueri. Scribere renuit, quia quod scribendum fuit, quotidianae operationis pagina demonstrauit. Me ad monasterium rediens memoratum vltimo vitae suae tempore leuitam fecit. Senex obiit, decem et octo annis sacrum regimen tenuit. Temporibus Sisebuti, Suinthilani, et exordiis Sisenandi regum beatus habitus fuit: qui post beatior gloriam caelestis regni bona plenius senectute promeruit.

15. IVSTVS Helladii discipulus, illique successor innexus est: vir habitu- CAP. VIII.
tudine corporis, ingenioque mentis decorus, atque subtilis ab infantia monachus, ab Helladio ad virtutem monasticae institutionis affatim educatus, pariter et instructus, in agaliensi monasterio tertius post illum rector est factus. In pontificatu autem mox illi successor inductus, vir ingenio acer, et eloquio sufficiens, magna spe profuturus, nisi hunc ante longaeuam vitam dies abstulisset extrema. Scripsit ad Richilanem agaliensis monasterii Patrem epistolam debita, et sufficienti prosecutione constructam, in qua patenter astruit, susceptum gregem relinquere penitus non debere. Exitit rector annis tribus; tempore Sisenandi obiit, qui rex post hunc die nona decima defunctus abscessit.

16. NONNITVS post Ioannem in gerundensi sede pontifex accessit, CAP. IX.
vir professione monachus, simplicitate perspicuus, actibus sanctus; non hominum diutina deliberatione, sed Dei per homines celeri definitione in pontificatum adscitus: adhaerens instanter obsequiis sepulcri sancti Felicis martyris. Rexit ecclesiam Dei meritorum exemplis amplius, quam verborum edictis. Hic et in corpore degens, et in sepulcro quiescens, fertur saluationis operari virtutes. Substitit temporibus Suinthilani, et Sisenandi regum.

17. CONANTIVS post Murilanem ecclesiae palentinae sedem adeptus CAP. X.
est, vir tam pondere mentis, quam habitudine speciei grauis, communi eloquio facundus, et grauis, ecclesiasticorum officiorum ordinibus intentus, et prouidus: nam melodias soni multas nouiter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conscripsit proprietate psalmorum. Vi-

14. *Descendere. Fabricius pendere: forte dependere. Helladius in martyrologio romano ad diem 18. february celebratur. AREV.*

15. *Subscribit in 4. concil. tolet. ann. 3. Sisenandi. PEREZ.*

Ib. Post hoc caput 8. de Iusto Ildefonsus intexit elogium Isidori cap. 9., quod in Isidorianis cap. 5. legi potest notis illustratum. AREV.

16. *Ioannem. Ioannem bicalarensem abbatem, de quo Isidorus c. 44. - Felix gerundensis martyr, de quo Prudentias*

in 18. martyr., et Eulogius. PEREZ.

Ib. Nonnitus: al. Nonnicus. AR.

17. *Conant. in concil. tolet. 456. Murila subscribit in 3. concil. tolet. episcopus palentinus, non amalensis, vt in impress. - Vixit etc. Itaque moritur circa annum 638. PEREZ.*

Ib. Murilanem: ita legendum, vel Maurilanem, non Mauulanem, vt in editione Loaisae. Pro grauis alii gratus. De Murilane, et Conantio Florezius tom. 8. pag. 21., et seqq. vbi ostendit, vtrumque fuisse episcopum palentinae

xit in pontificatu amplius triginta annos, dignus habitus fuit ab ultimo tempore Witterici per tempora Gundemari, Sisebuti, Suinthilani, Sisenandi, et Chintilae regum.

CAP. XI.

18. BRAVLIO frater Ioannis in Caesaraugusta decedentis adeptus est locum, vir sicut germanitate coniunctus, ita non minimum ingenio minoratus. Clarus et iste habitus canoribus, et quibusdam opusculis. Scripsit vitam Aemiliani cuiusdam monachi, qui et memoriam huius, et virtutem illius sancti viri suo tenore commendat pariter, et illustrat. Habuit sacerdotium ferme viginti annis: quibus expletis, clausit diem vitae praesentis. Duravit in regimine temporibus Sisenandi, Chintilae, Tulga-
nis, et Chindasuinthi regum.

CAP. XII.

19. EVGENIVS discipulus Helladii conlector, et consors Iusti, pontifex post Iustum accedit, ab infantia monachus, ab Helladio cum Iusto pariter sacris in monasterio institutionibus eruditus. Hunc secum Helladius a monasterio tulit ad pontificatum tractus, qui rursus ab eo clericilibus institutus ordinibus, sedis eius post illum tertius rector accessit. Et bonum meritum senis, qui duobus discipulis, sanctisque filiis ecclesiae Dei hereditatem meruit relinquere gubernandam. Idem Eugenius moribus, incessuque grauis, ingenio callens. Nam numeros, statum, incrementa, decrementaque cursus, recursusque lunarum tanta peritia nouit, ut considerationes disputationis eius auditorem et in stuporem verterent, et in desi-

ecclesiae, non valentinae, ut de Maurilane exprimitur in collectione conciliorum Loaisae. Libellus orationum, qui a Conantio compositus dicitur, spectat ad eas orationes e psalmorum verbis compactas, de quibus supra in Isidori libro num. 58., et in nota. AR.

18. Braulio. *Ad quem scribit Isidorus.* - Minimum al. nimium. - Vitam etc. *Extat manuscripta.* - Duravit etc. *Itaque moritur circa annum 646.* PEREZ.

Ib. Canonibus: ita editio Grialii, quod ad cantus ecclesiasticos referendum. Alii excusi, canonibus. S. Braulionis memoria extat in Martyrologio romano ad diem 12. nouembris; S. Aemiliani, cuius vitam Braulio scripsit, ad diem 26. martii, ut notat Fabricius. Verum de hoc Aemiliano relegenda Isidoriana c. 72. num. 3. et seqq. et Mabillonius append. ad tom. 1. annal. Benedict. pag. 630. num. XI., ubi S. Aemilianus abbas vergegensis in Hispania fuisse dicitur, et obiisse anno 574. Riscus continuator Hispaniae sacrae tom. 30. de Braulione agit, et epistolas, et alia, quae extant, Braulionis opera nonnullis notis illustra-

ta publici iuris fecit. AREVALVS.

19. *Eugenios archiepiscopos toletanos videntur gothi cognouisse duos tantum. Itaque secundum, siue alteram vocant Ildefonsus, Iulianus, et Felix illum, quem nos tertium. Temporis enim vetustas obliuione obruerat Eugenium primum martyrem a Dionysio Arcopagita toletanis missum, de quo meminit Ildeuinus abbas, et S. Gerardi vita, et concurs denique ecclesia parisiensium, atque toletanorum. Anno tandem Christi 1148. Raymundus archiepiscopus toletanus ad concilium remense profectus in Eugenii monumentum Lutetiae incidit, et rei gestae historiam, sepulchrique locum nostris primus nuntiavit. Nuper autem Philippus secundus, rex Hispaniarum religiosissimus, huius S. Eugenii martyris corpus ex Gallia ad se allatum anno 1565. celeberrima pompa excepit, et ecclesiae donauit toletanae.* PEREZ.

Ib. In editione Grialii notae addebatur, *Dracontius porro poeta - mentionem feci.* Quod pertinet ad cap. sequentem. 22. quo loco ea verba a nobis inseruntur. AREV.

derabilem doctrinam inducerent. Vixit in sacerdotio fere vndecim annis, regnantibus Chintila, Tulgane, et Chindasuintho regibus.

20. Item EVGENIVS alter post Eugenium pontifex subrogatur. Hic CAP. XIII. quum ecclesiae regiae clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem caesaraugustanam petens, illic martyrum sepulcris inhaesit, ibique studia sapientiae, et propositum monachi decenter incoluit: vnde principali violentia reductus, atque in pontificatum adscitus, vitam plus virtutum meritis, quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valide feruescens spiritus virtute, studiorum bonorum vim persequens, cantus, pessimis vsibus vitiatos, melodiae cognitione correxit, officiorum omissos ordines, curamque discreuit.

21. Scripsit de sancta Trinitate libellum, et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, qui Libyae, et Orientis partibus mitti quantocius poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pauidis iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, vnum diuersi carminis metro, alium diuersi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam eius ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam.

22. Libellos quoque Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea, quae inconuenientia reperit, subtrahendo, immutando, vel meliora coniiciendo, ita in pulchritudinis formam coegit, vt pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo, semiplenum opus visus est reliquisse, iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renotauit, et de die septimo, quae illi visa sunt, eleganter dicta subiunxit.

23. Clarus habitus fuit temporibus Chindasuinthi, et Reccesuinthi regum, fere duodecim annis tenens dignitatem simul, et gloriam sacerdotis, sicque post lucis mundialis occasum, in Basilica S. Leocadiae tenet Hactenus Ide-
fonsus. habitatione sepulcrum.

24. ILDEFONSVS memoria sui temporis clarus, et irriguis eloquen- Hinc Iulianus.

20. *Principali violentia*: hoc est, iussu regis, seu principis. Pro *pessimis vsibus* Fabricius *passiuis vsibus*. De melodia cantus Eugeniani, adhuc Toleti viginti, vide praefationem ad Breuiarium Muzarabicum cura, et impensis Eñi Cardinalis de Lorenzana editum. Quod officiorum omissos ordines, curamque Eugenius discreuerit, Florezius tom. 3. Hisp. sacrae pag. 252. id non de officio diuino intelligit, sed de ministrorum officii. Eodem spectat Felix in elogio Iuliani infra num. 32. AREV.

21. Opera Eugenii extant tom. 1. Patrum toletanorum ex mss. toletanis multo auctiora, et emendatiora, quam aptea. Gallandius tom. 12. suae biblio-

thecae veterem Sirmondi editionem praesentauit, paucis aliquot ex Barthio emendationibus auctam. Sed fallitur, quod in Prolegomenis aliud Eugenii nouum carmen se detexisse credidit: nam versus, quos in Prolegomenis adducit, sunt pars carminis in laudem S. Aemiliani, quod Sirmondus, et ipsemet Gallandius iam ediderant. AREV.

22. *De Dracontio Isidor. cap. 37.* Dracontius porro poeta, cuius hic fit mentio, iam diu fertur impressus, non tamen vt fuerat ab Eugenio emendatus, sed hanc Eugenii emendationem vidi in illo vetusto codice Ruyzii Azagrii, cuius supra mentionem feci. PEREZ.

24. Iulianus archiepiscopus toletanus,

tiae fluminibus exornans secula aetatis nostrae, nouissime toletanae sedis adscitus in cathedram, praesul post secundum Eugenium in sacerdotium consecratur, vir tanta laude dignissimus, quanta et virtutum gratia numerosus. Fuit denique timoris Dei instantia praeditus, religione compunctus, compunctione profusus, incessu grauis, honestate laudabilis, patientia singularis, secreti tacitus, sapientia summus, disserendi ingenio clarus, eloquendi facultate praecipuus, linguae flumine copiosus, tantoque eloquentiae cothurno celebrer habitus, ut disputationum eius profusa oratio dum porrecte dirigitur, merito non homo, sed Deus per hominem affatim eloqui crederetur.

25. Hic igitur sub rudimentis adhuc infantiae degens, diuino tactus spiritu, vita delectatus est monachorum, contemptisque parentum, rerumque mundanarum affectibus, agaliense monasterium petiit, cuius fugam rabido furore insequens pater, vno tantum maceriae impeditus est obice, quo et furentis est delusa quaesitio, et fugientis saluata deuotio. Nempe parentis furor dum percitus in interiora praetenderet, latibulum, quo hic vir occulebatur, reliquit. Sicque praeterita incurata pertransiit, et in anterioribus, quae praeterierat, inquisiuit. Armata deinde manu agaliensem cellam impetens gladio, dum quaesitum non inuenit, rediens in propriam, ut perditum deplorauit.

26. Percognita igitur praefatus vir absentia parentali, agaliense illico monasterium adiit, monachumque se in eo multis fere annis decenter exhibuit. Coenobium quoque virginum in Deibienſi villula construxit, ac propriis opibus decorauit. Rector deinde effectus agaliensis coenobii, monachorum mores exercuit, rem discreuit, vitamque seruauit. Principali post haec violentia Toletum reducitur, atque inibi post decessoris sui obitum pontifex subrogatur.

27. Scripsit sane quamplurimos libros luculentiori sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit diuidendos, id est, librum Prosopopoeiae imbecillitatis propriae, libellum de virginitate S. Mariae contra tres infideles, opusculum de proprietate personarum Patris, et Filii, et Spiritus sancti, opusculum annotationum actionis diurnae, opusculum annotationum in sacris, librum de cognitione baptismi vnum, et de progressu spiritualis deserti alium. Quod totum primae partis voluit volumini connectendum. Partis quoque secundae liber epistolarum est, in quo diuersis scribens, aenigmaticis formulis egit, personasque interdum induxit. In quo etiam a quibusdam luculentiora scriptorum responsa promeruit.

28. Partem sane tertiam missarum esse voluit, hymnorum, atque sermonum. Vltioris denique partis liber est quartus versibus, prosaque concretus, in quo epitaphia, et quaedam sunt epigrammata annotata. Scripsit autem et alia multa, quae variis rerum, ac molestiarum occupa-

de quo infra. Felici haec etiam tribuuntur in aliquibus codicibus. PEREZ.

Ib. Ildefonsi vita, et opera tomo 2. Patrum toletanorum illustrantur. AR.

25. Pro tactus alii conctus, et in pro-

pria, quod fortasse melius fuerit pro in propriam. AREV.

26. Percognita: al. praecognita. AR.

28. In ecclesia etc. Nunc corpus est

Zamorae. PEREZ.

tionibus impeditus, aliqua coepta, aliqua semiplena reliquit. Adscitus autem in pontificatum nono gloriosi Reccesuinthi principis anno, nouem annis, et duobus fere mensibus, clarus habitus fuit vitae meritis, et re-tentatione regiminis, expletoque octauo decimo praedicti principis anno, sequenti die decimo kalendas februarii domicilio carnis exiit, atque in Hactenus Iu- ecclesia beatae Leocadiae tumulatur ad pedes sui conditus decessoris, cum lianus. quo creditur aeterno frui receptaculo claritatis.

29. IULIANVS discipulus Eugenii secundi, Carthaginis prouinciae me- Hinc Felix. tropolitanus, post beatae memoriae Quiricum quarto in loco praecepto-rem suum sequens, vrbis regiae pontificale culmen adeptus est: cuius videlicet ciuitatis proprius ciuis extitit, atque in eiusdem vrbis principali ecclesia sacrosancti baptismatis fluentis est lotus, et illic ab ipsis rudi-mentis infantiae enutritus. Denique dum ad puerilis formae deuenisset aetatem, sanctae memoriae collegae sui Gudilani leuitae ita sociali vin-culo est innexus, et indiuiduae charitatis vnione coniunctus, vt et am-bos inuiolabilis charitas vnum esse ostenderet, et vnitas in ambobus prae- fixa non duas animas, sed vnam his inesse monstraret.

30. Tanta itaque erat inter eos adeptae vnanimitatis communio, vt secundum Actuum apostolorum historiam in duobus corporibus vnum cor tantum putaretur, et anima vna: sistebant quippe in consilio prouidi, in definitione vni, in laudabili operatione concordēs. Quique diuino af- flante Spiritu theoreticae, id est, contemplatiuae quietis delectati sunt perfrui bono, et monasticae institutionis constringi repagulo. Sed quia aliter in superni numinis fuit iudicio, eorum est nihilominus frustrata deuotio. Quamquam tamen minime peregissent desiderati itineris cur- sum, non tamen desierunt a pia deuotionis studio. Et dum sibi mallent tantum prodesse per fugam, coeperunt postmodum proximorum salute vo- tis gliscentibus niti.

31. Erant enim in subditis docendis operosae virtutis, in profectu eorum desiderabiles, in seruitute Dei feruentes, in desiderio decoris domus Domini strenui, in seniorum obedientia praesto, atque si fieri posset, vt omnium emolumentum obtinerent virtutum, animis feruentioribus stude- bant. Igitur diuinorum iudiciorum dispensatione sanctae recordationis Gudila diaconus sexto idus septembris funestae mortis euentu, anno octa- uo Wambanis principis sub digna confessione Dei clausit supremum cur- riculum, cuius corpusculum in monasterio S. Felicis, quod est Cabensi in villula dedicatum, dilectissimi socii sui exhibitione honorifice requie- scit humatum.

32. Post eius itaque discessum aliquantula intercapedine temporum post sanctae memoriae Quiricum idem egregius Iulianus praefatae vrbis est vinctus primatu, tanto laudis titulo praedicandus, quanto diuersarum

29. *Felix archiepiscopus toletanus.* vita, et notationibus illustrata. AREV.
Gudila in concil. tolet. 11. PEREZ.

31. *Cabensi:* al. *Canensi.* AREV.
32. *Decimo septimo. Decimo octauo*
30. *S. Iuliani opera extant tom. 2.* dicitur in Ildefonso. PEREZ.
Patrum toletanorum, praemissa eiusdem

virtutum ope suffultus, suis temporibus mirifice composuit ecclesiam Dei. Quinimmo, ut ex quo tempore clarescere coeperit, per hunc extrinsecum, et telam stamine pie relationis pandam, post decessoris sui obitum diuinæ memoriæ Ildefonsi, a decimo septimo ferme anno Reccesuinthi principis, necnon et per omne Wambanis imperii tempus usque ad tertium regni gloriosissimi Egicanis regis annum in leuitici presbyterii, ac Pontificatus honore consistens, celebre nomen obtinuit.

33. Fuit enim vir timore Domini plenus, prudentia summus, consilio cautus, discretionis bono præcipuus, eleemosynis nimium deditus, in al. in suffultu releuatione miserorum promptissimus, in suffectu oppressorum deuotus, oppressorum. in interueniendo discretus, in negotiis dirimendis strenuus, in prouidentis iudiciis æquus, in sententia parcus, in vindicatione iustitiæ singularis, in disceptatione laudabilis, in oratione iugis, in diuinarum laudum exolutione mirabilis.

34. Quod si forsitan in officiis diuinis, quidquam, ut solet, difficultatis occurreret, ad corrigendum facillimus, pro sacris luminibus vehementer admonitus in defensione omnium ecclesiarum eximius, in regendis subditis peruigil, in comprimendis superbis erectus, in sustentatione humilium apparatus, debita auctoritate munificus, amplectendæ humilitatis bono optimus, ac generaliter vniuersa morum probitate conspicuus, in pietate affluens, ut non esset, cui in angustiis constituto non subuenire vellet: ita vnius charitatis exuberans, ut non a se boni quidpiam cuique postulanti ex charitate præstare desisteret.

35. Sic denique se Deo charum maluit exhibere in omnibus, et præstabilem hominibus cunctis ostendere, ut et illi usquequaque placeret, et hominibus propter Deum, si fieri potest, deuota satisfaceret mente. Tanto nobilium præcedentium virorum dignis meritis coequans, quanto ab eis in nullo virtutum corpore extitit infimus. Ecclesiasticos itaque bene habitos ordines in sui regiminis sede sollicitiori cura seruauit: vitiatos vtiliter subcorrexuit: minus habitos prudenti dispositione instituit, ac de officiis quamplurima dulcissimo sono composuit.

36. At nunc quoniam sancti Spiritus vbertate repletus, et irrigui fontis affluentia præditus falsit, summam librorum eius, quos per eum Deus ad

Ib. Composuit: al. compsit. In editione Grialii minus bene distinguebatur, pandam. Post decessoris etc. Florezius ad Perezii notam reponit, annum 17. intelligendum esse de tempore, a quo S. Iulianus florere coepit. AREV.

33. Grialius, in reuelatione miserorum. Pro prouidentis alii in promendis. AR.

34. Alii, pro sacris luminariis vehementer attonitus. Pro optimus Grialii editio opimus. AREV.

35. Maluit: al. valuit: et coequandus pro coequans. AREV.

36. Conscripsit etenim Iuliani archiepiscopi toletani feruntur iam aliquot opera typis excusa: nempe Prognosticon ad Idaliū barcinonensem episcopum: et de sextæ ætatis comprobatione ad Eruigium regem gothorum: quamquam hoc falso inscribitur contra iudeos. Sed illud multo minus ferendum, quod aliqui hunc nostrum vocent Pomerium, quum ille Pomerius, cuius Gennadius, et Isidorus meminere, longe sit nostro antiquior, et sæpe ab ipso citetur. Reddamus quoque nostro Iuliano toletano, ut vero auctori,

ad vtilitatem ecclesiae suae depromsit, isthinc, lector, addisce. Conscriptum etenim librum Prognosticorum futuri seculi ad beatae memoriae Idalii episcopi directum, habentem in capite epistolam, quae ipsi est directa, et orationem. Cuius codicis opus discretum in tribus libris habetur. Ex quibus primus de origine mortis humanae est editus: secundus de animabus defunctorum, quomodo sese habeant ante suorum corporum resurrectionem: tertius de suprema corporum resurrectione.

37. Item librum responsionum ad quem supra directum, in defensionem canonum, et legum, quibus prohibentur christiana mancipia dominis infidelibus deservire. Item Apologeticum fidei, quod Benedicto romanae urbis Papae directum est. Item aliud Apologeticum de tribus capitulis, de quibus romanae urbis praesul frustra visus est dubitasse. Item libellum de remediis blasphemiae cum epistola ad Adrianum abbatem.

38. Item librum de sextae aetatis comprobatione, qui habet in capite orationem, et epistolam ad dominum Eruigium regem. Et tamen idem codex tribus libris distinctus. Nam primus eorum habet veteris testamenti quamplurima documenta, quibus absque aliqua supputatione annorum Christus Dei filius non nasciturus, sed iam natus patule declaratur. Secundi vero series libri decurrit per ostensam apostolorum doctrinam, quae dilucide monstrat, Christum in plenitudine temporis de Maria virgine natum, non in annis a principio mundi collectis. Tertii quoque libri excursus sextam aetatem, in qua Christus natus est, haud dubie adesse veris documentis ostendit. In quo quinque praeteritae aetates seculi non in annis, sed praefixo generationum limite, distinguuntur.

39. Item librum carminum diuersorum, in quo sunt hymni, epitaphia, atque de diuersis causis epigrammata numerosa. Item librum plurimarum epistolarum. Item librum sermonum, in quo est opusculum modicum de vindicatione domus Dei, et eorum, qui ad eam confugiunt. Item librum de contrariis, quod graece ἀντιρρήσεων voluit titulo annotari, qui in duobus diuisus est libris, ex quibus primus dissertationes continet veteris testamenti, secundus noui. Item librum historiae de eo quod Wambae principis tempore Galliis exitit gestum.

40. Item librum sententiarum ex decade psalmorum B. Augustini breuiter, summatimque collectum. Item excerpta de libris S. Augustini con-

librum ἀντιρρήσεων, siue contrariorum, qui hactenus sine nomine auctoris fertur cum Iulio africano. Eum nos Iuliani esse deprehendimus, admoniti verbis Felicis, et multis locis, quos ex libro ἀντιρρήσεων Iuliani citat Samson abbas libro aduersus Hostigesium episcopum malacitanum, quod opus scriptum anno Christi 864. legi in bibliotheca ecclesiae toletanae. Habeo et historiam a Iuliano editam de rebellionem Pauli ducis narbonensis in Wambam regem gothorum.

Eum librum cum aliis veteribus cogito, volente Deo, in lucem dare. PEREZ.

38. *Et tamen, forte, Est tamen. AR.*

39. *Librum de contrariis etc.* In hoc eodem argumento multi alii postea versati sunt Seraphinus Cumiranus, Tiri-nus etc. Historia Wambae, quam ms. habebat Perezius, cum aliis Iuliani operibus iam in publicam lucem prodiit. AR.

40. *Ex decade: forte ex decadibus. Vide notata ad epist. 3. num. 1. inter Isidorianas. AREV.*

tra Iulianum haereticum collecta. Item librum de diuinis iudiciis, ex sacris voluminibus collectum, in cuius principio est epistola ad dominum Eruigium comitatus sui tempore pro eodem libello directa. Item librum responsionum contra eos, qui confugientes ad ecclesiam persequuntur.

41. Item librum missarum de toto circulo anni in quatuor partes diuisum: in quibus aliquas vetustatis incuria vitiatas, ac semiplenas emendauit, atque compleuit, aliquas vero ex toto composuit. Item librum orationum de festiuitatibus, quas toletana ecclesia per totum circulum anni est solita celebrare, partim stilo sui ingenii depromptum, partim etiam inolita antiquitate vitiatum, studiose correctum, in vnum congesit, atque ecclesiae Dei vsibus ob amorem reliquit sanctae religionis.

42. Praesulatus autem honorem, et sacerdotii dignitatem annis decem obtinuit, mense vno, diebus septem. Quique etiam ineuitabilis mortis praeuentus occasu, anno tertio Egicanis principis pridie nonas martii, era septingentesima vigesima octaua diem vitae clausit extremum, ac sic in basilica gloriosissimae S. Leocadiae virginis sorte sepulcrali est tumulatus.

APPENDIX II.

*Archiepiscopi Toletani veteres. Ex editione Grialii, et tom. III.
Patrum Toletanorum.*

Anno
Christi		
circa 112	1.	S Eugenius missus a S. Dionysio, et martyr Parisiis.
312 et antea	2.	Melantius in concilio eliberitano.
circa 325	3.	Pelagius. Hinc numerare incipit S. Ildefonsus, et catalogus S. Aemiliani, forte a pace Constantini.
	4.	Patrunus. 5. Turibius. 6. Quintus. 7. Vincentius. 8. Paulatus.
	9.	Natalis.
400 al. 405	10.	Audentius: de quo Gennadius. Vide Ildefonsum cap. 2.
	11.	Asturius: de quo Ildefonsus cap. 2.
	12.	Isicius. 13. Martinus. 14. Castinus. 15. Campeius. 16. Sinticio, vel Sinticius. 17. Praumatus.
	18.	Petrus I. Hic aliqui Hectorem inserunt ex concilii tarraconensis vetusto codice.
	19.	Celsus.
522 ad 531	20.	Montanus: de quo Ildefonsus cap. 3.
	21.	Iulianus. 22. Bacauda. 23. Petrus II.
	24.	Euphemius, seu Euphimius. Subscripsit tertio concilio toletano anno 589., apud exteros etiam mirandus, vt patet ex tom. 1. Antiquit, eccles. Schelstratii.
579
et seqq.	25.	Exuperius. 26. Conantius. Alii praeferunt Adelphium.
	42.	Post Iuliani vitam in multis exemplaribus editis, et mss. additur vita Salui abbatis longe posterioris, quae in editione Grialii praetermissa fuit. Ex tant in eam vitam notae Mabillonii in Actis seculi v. benedictini ad annum 900., ac de eo agit in Bibliotheca vet. Hisp. Nic. Antonius. AREV.

APPENDIX II.

179

27. Adelphius. Subscripsit cuidam concilio toletano anno duodecimo Recaredi .	597
28. Aurasius: de quo Ildefonsus cap. 5.	603 ad 615
29. S. Helladius: de quo S. Ildefonsus cap. 7.	615 ad 623
30. Iustus: de quo S. Ildefonsus cap. 8.	633
31. Eugenius II. de quo Ildefonsus cap. 12.	636
32. Eugenius III. de quo Ildefonsus cap. 13.	646
33. S. Ildefonsus. De eo Iulianus	657
34. Quiricus. Subscribit concilio toletano XI.	667
35. S. Iulianus. De eo Felix.	680
36. Sisebertus. Depositus in concilio toletano XVI.	690
37. Felix. Subscribit concilio toletano XVI.	693
38. Guntericus, seu Gundericus.	700
39. Sinderedus. Romam saracenorum tempore fugiens, subscribit concilio romano sub Gregorio II. Eodem tempore Oppa, seu Oppas intrusus. Item Vrbanus functus munere absentis episcopi Sinderedi.	circa 710
<i>Hinc sequentes episcopi sub iugo saracenorum.</i>	
40. Vrbanus primum Vicarius, deinde, vt credi potest, post obitum Sinderedi episcopus.	post 721
41. Sunieredus	circa 740
42. Concordius	circa 760
43. Cixila. Scribit vitam S. Ildefonsi, et ad illum scribit Adrianus Papa.	circa 774
44. Elipandus. Eius opinio damnata in concilio Francfordiensi ann. 794.	circa 783
45. Gumesindus	circa 820
46. Wistremirus: de quo et meminit S. Eulogius Cordubensis hoc tempore.	circa 850
47. S. Eulogius Cordubensis electus anno 859., quo martyr obiit.	859
48. Bonitus	
49. Ioannes. Obiisse era 994. dicitur in codice S. Aemiliani.	circa 950
50. Paschalis. Ordinatus fuit Legione anno 1058. Episcopus adhuc toletanus erat anno 1067. Vide Hisp. sacr. tom. 35. pag. 83. Aliorum episcoporum notitia desideratur, vsque ad annum 1086., quo post ereptam e saracenorum iugo Toletum Bernardus renunciatus fuit archiepiscopus.	1058

APPENDIX III.

Versus, qui in Bibliotheca S. Isidori episcopi hispalensis legebantur, et alii S. Isidoro ascripti.

I. **S**unt hic plura sacra, sunt hic mundalia plura:

TITVLVS BIBLIOTHECAE.

I. Quid in his versibus peculiari animaduersione dignum sit, accurate expositum fuit in Isidorianis cap. 81. Nunc tantum repetendum, eos ad exactas metri, ac latinitatis leges non esse compositos. In titulo 1. v. 1. alii *mundalia*

pro *mundalia*: v. 3. *floris* pro *florum*: v. 5. *gemmae* editi mendose pro *geminæ*: v. 6. posset legi *hic noua cum vetera*, vt in similibus versibus Aluari cordubensis obseruatum fuit in Isidorianis cap. cit. num. 9.

Z 2

- Ex his siqua placent carmina, tolle, lege.
 Prata vides plena spinis, et copia florum.
 Si non vis spinas sumere, sume rosas.
 Hic geminae radiant veneranda volumina legis,
 Conditae sunt pariter hic noua cum veteri.
- ORIGENES. II. Ille Origenes ego doctor verissimus olim,
 Praeceptus subito lingua nocente fui.
 Condere, si credis, studui tot milia libros,
 Quot legio missos ducit in arma viros.
 Nulla meos vnquam tetigit blasphemia sensus.
 Sed vigil, et prudens tutus ab hoste fui.
 Sola mihi casum Periarchon dicta dederunt,
 His me coniectum impia tela premunt.
- HILARIUS. III. Gallia me genitum, me Pictauis ore tonanti
 Doctorem Hilarium misit alumna suum.
- AMBROSIVS. IV. Ambrosius doctor, signis insignis, et hymnis,
 Enitet hic titulis, enitet eloquiis.
- AVGVSTINVS. V. Mentitur, qui te totum legisse fatetur.
 An quis cuncta tua lector habere potest?
 Namque voluminibus mille, Augustine, refulges.
 Testantur libri, quod loquor ipse, tui.
 Quamuis multorum placeat prudentia libris,
 Si Augustinus adest, sufficit ipse tibi.
- HIERONYMVS. VI. Hieronyme interpres, variis doctissime linguis.
 Te Bethlehem celebrat, totus te personat orbis.
 Te quoque nostra tuis promittit bibliotheca libris.
- IOANNES CHRYSOSTOMVS. VII. Nomine Ioannes Chrysostomus inde vocatus,
 Aurea quod nostrum lingua coruscat opus.

II. Alii, *Ille ego Origenes*: alii, *Ille Origenis ego*, vel *Ille ergo Origenes*. In codice Matritensi, et in Vaticano-Palatino post 1. versum sequitur, *Quem primum fidei Graecia clara dedit*. - *Celsus eram meritis, et clarus copia fandi, Praeceptus subito etc.* Pro *Graecia* Vat. *gratia*, et pro *clarus* Matr. mendose *clarius*.

III. Fortasse, *Gallia me genuit, me Pictauis ora tonantem etc.* Pro *alumna* alii *alique*.

IV. *Enitet*: al. *eminet*.

V. Corrupte apud Florezium, *Augustine, mentitur qui te totum legisse fatetur*. Pro *an quis alii aut quis*. De re ipsa vide Etymolog. lib. 6. cap. 7. n. 3. Versu 4. alii, *quae loquor*. Pro *ipse alii ipsi*, quod metro non congruit. Pro

prudentia alii volumina, quod fortasse praefendum, quamuis metro repugnet.

VI. Alii perperam, *te totus concelebrat orbis*. Nonnulli editi indicant, post hunc versum alium pentametrum desiderari: sed videntur potius esse tres hexametri sine vlllo pentametro. De tertio versu dictum in Isidorianis loc. cit.

VII. *Vocatus*: al. *vocaris*, vel *vocatur*. Codex Vat. Pal. habet *vocatus*; vel hoc, vel *vocabar* tenendum. Versus 2. sic in ms. matr. mendose, *Aurea quod nostris promere lingua tuis*. Pro *nostrum alii nostra*. Mox v. 5. mendose cod. matrit. *Composui mores hominum, virtutum praemia dixi*. Vide librum Isidori de vir. illustr., vbi de S. Ioanne Chrysostomo agit, eiusque opus de compugnancia virtutum, et vitiorum laudat.

- Constantinopolis me praeceptore refulget,
Et celebror libris doctor vbique meis.
Composui mores, virtutum proelia dixi,
Et docui miseros crimina flere reos.
- VIII. Clarior eloquio cunctis, Cypriane, refulges.
Tu modo doctor eras, tu modo martyr ades.
- IX. Si Maro, si Flaccus, si Naso, et Persius horret,
Lucanus si te, Papiniusque tedet:
Par erat eximio dulcis Prudentius ore,
Carminibus variis nobilis ille satis.
- X. Perlege facundi studiosum carmen Auiti,
Ecce Iuencus adest, Seduliusque tibi.
Ambo lingua pares, florentes versibus ambo,
Fonte euangelico pocula larga ferunt.
Desine gentilibus ergo inseruire poetis,
Dum bona tanta potes, quid tibi Calliroen?
- XI. Historias rerum, et transacti tempora secli,
Condita membranis haec simul arca gerit.
- XII. Quantum Augustino clares tu, Hippone, magistro,
Tantum Roma suo praesule Gregorio.
- XIII. Non satis antiquis doctoribus impar haberis,
Leander vates. Hoc tua dicta docent.
- XIV. Conditur hic iuris series amplissima legum,
Veridico latium quae regit ore forum.
Non fucos, libros gestant haec scrinia nostra.
Qui cupis, ecce lege, si tua vota libent.
Tolle hic segnitiam, pone fastidia mentis.
Crede mihi, frater, doctior inde redis.
An dicis forte, Quid iam mihi ista necesse est?
Quod mediter studii non superesse mihi.
Explicui historias, percurrique omnia legis,

CYPRIANVS.

PRUDENTIVS.

AVITVS IUVEN-
CVS. SEDVLIVS.EUSEBIVS ORO-
SIVS. GREGORIVS.

LEANDER.

THEODOSIVS.
PAVLVS. GAIVS.VIII. *Refulges*: al. *refulgens*.IX. *Tedet*: ita scribendum pro *taedet*,
vt prima corripri possit. Pro *par erat*
alii *par eat*.X. *Gentilibus*: al. minus bene *gen-
tibus*. De hoc titulo vide Prolegomena
ad Iuencum num. 92. et ad Sedulium
num. 167. Ex mendo ms. 1. archiuii
vat. *quam in Galiope conici posset quid
tibi Calliope?* pro *quid tibi Calliroen?*
Alii *Callirrhoem*, alii alia.XIII. *Leander vates*: al. *Isidoro anti-
stes*, vt dixi in Isidorianis loc. cit.XIV. Alii, *Non paruos libros gestant*
etc. vel *Permultos libros gestant etc.* Hoc,
et tria sequentia disticha constituunt pri-

mum titulum *bibliothecae a domno Isi-
doro editum* in ms. matritensi, quem
subsequitur alius titulus, *sunt hic plu-
ra etc.* vsque ad *sume rosas*, vt supra
in primo titulo. Pro *pone* male alii
depone: Pro *frater* alii *lector*. Subinde
*quid iam mihi tanta necesse est - Quo
mediter studio, nil superesse mei?* Alii,
Quod meditem studii, nil superesse mihi,
vel *Quod meditem studiis, nil superesse
meis*. Fortasse, *nil super ecce pro nil
superesse*. Mox *Explicui historias, et
percurri omnia legis - Verba, haec si
dicis etc.* Alii *Explicui historias, per-
curri crimina legis*.

COSMAS. DAMIA XV.
NVS. HYPOCRA-
TES. GALENVS.

Vere hoc si dicis, iam nihil ipse sapis.
Quos claros orbe celebrat medicina magistros,
Hos praesens pictos signat imago viros.
Sunt medico dona, quamdiu quisque laborat.
Aeger iam surgit, nulla lagena venit.
Quod debes medico, redde aeger, ne mala rursus
Occurrant, curret denuo nemo tibi.
Pauperis attendat medicus censum, atque potentis.
Dispar conditio dispari habenda modo est.
Si fuerit diues, sit iusta occasio lucri:
Si pauper, merces sufficit vna tibi.

TITVLVS PIGM- XVI.
ENTARII.

Quidquid arabs aris, quiquid fert indus odoris,
Quidquid et ionii peruehit vnda maris.
Cinnamomum, myrrham, folium, casiamque nitentem,
Balsama, tus, calamum, coryciumque crocum,
Haec possunt magnorum pigmentaria regum,
Et domus immensis proflua diuitiis.
Nos viles fruimur pratorum germinis herbas,
Quas humiles valles, et iuga celsa ferunt.
Ergo sacri Hesperidum montes, et rura valete.
Nam multis curis munera nostra valent.
Hic odorata iacent, hic spirant cinnama, tura,
Quaeque opulentus arabs, quaeque Sabaea feret.
Vnguenti genera dum sint gratissima plura,
Nil rosa, nil viola gratius esse potest.
Cedet Elinus, cedet Amaracinus illis,
Cedet et hic Cypro quae regione venit.
Vnguenta hic cernis varia, quae Graecia inisit,
Plurima et hesperia de regione sumus.
Vascula concreta fragilis de puluere terrae
Pigmenta gerimus, pocula nulla damus.

TITVLVS SCRIP-
TORII.

XVII. Qui calamo certare nouit cum mortua pelle,

XV. *Sunt medico*: corrupte editi
Sunt medio. In nonnullis mss. ante ver-
sum *Quod debes* legitur *Item*, et ita
etiam ante versum, *Pauperis attende*:
quod indicat, duos diuersos esse hos ti-
tulos, quamuis pro medico omnes com-
positi sint. Pro *curret denuo* alii *occur-*
ret denuo.

XVI. Versu 2. alii *Quidquid idumaei*
peruehit vnda maris. Pro *peruehit* for-
tasse *prouenit*. Versu 6. al. *Et domus*
immensa proflua deliciis. Versu 7. al.
Nos vilibus fruimur pratorum germinis
herbis. Versu 9. al. *Ergo Pieridum sa-*

cri montes, et rura valete. Sic abun-
dat *sacri*. Versu xi. al. *Hic odorata*
iacent spirantia cinnama tura, - *Quae-*
que serent seres, quaeque Sabaea feret.
- *Vnguenti genera dum constant florida*
plura - *Nil rosa, vel violis gratius esse*
potest. Melius esset *cedet et his pro*
Cedet et hic. Pro *Cypro* alii *Cyprium*,
et *qui pro quae*.

XVII. *Nouit*: al. *cupit*. Haec omnia
vsque ad finem, *perge foras*, desunt in
Muratorio. Versu 3. scripsi *quisque*,
quod accipi solet pro *quisquis*. In edi-
tis, et mss. *quisquis vagus*, aut *qui va-*

- Si placet, hic veniat : hic sua bella gerat .
 Quisque vagus fuerit media librarius hora ,
 Suspensus binis feriatur terga flagellis .
- XVIII. Si plus, bis, terque, quaterque fieri quod vult
 Scriba magis nosset, eo oportet, amice .
 Si sapis, et sentis, hoc tibi dico, tace .
 Non patitur quemquam coram se scriba loquentem,
 Non est hic, quod agas, garrule, perge foras .
- XIX. Hunc cecinit Salomon mira dulcedine librum
 Qui tenet egregias Sponsi, Sponsaeque camoenas,
 Ecclesiae, et Christi laudes hinc inde canentes .
 Et thalami memorat socios, sociasque fideles .
 Has, rogo, mente tua, iuuenis, mandare memento .
 Cantica sunt nimium falsi haec meliora Maronis .
 Haec tibi vera canunt vitae praecepta perennis .
 Auribus ille tuis male friuola falsa sonabit .

AD INTERVEN-
TOREM .CANTICVM
CANTICORVM .*Carmen de eclipsi lunae .*

- Tu forte in luco lentus vaga carmina gignis,
 Argutosque inter latices, et musica flabra
 Pierio liquidam perfundis nectare mentem .
 At nos congeries obnubit turbida rerum ,
- 5 Ferrataeque premunt milleno milite curae .
 Legicrepi tundunt, latrant fora, classica turbant .
 Et trans oceanum ferimur porro vsque, niuosus
 Quum teneat vasco, nec parcat cantaber horrens .
 En quibus indicas, vt crinem frondea Phoebi
- 10 Succingant, hederaeue comas augustius vmbrent .
 En quos flammantem iubeas volitare per aethram .
 Quin mage pernices aquilas vis pigra elephantum
 Praecurret, volucremque pigens testudo molossum

gus hic . Fortasse hi duo versus hexametri alium titulum de eadem re constituebant .

XVIII. *Ad interuentorem* : Florezius mendose, vt arbitror, *ad interuentiorem* . In duobus primis versibus obscurus est sensus . Pro *bis* alii *dis* . Vltimum distichon ad alium titulum de eodem interuentore videtur pertinere .

XIX. De his versibus dixi in Isidorianis cap. 65. num. 46. et cap. 81. n. 12. Eos aliis bibliothecae versibus annecto, quia ad idem genus pertinent . Editio matritensis Villoae in 2. v. exhibet *egre-*

gius pro *egregias*, et in v. 7. omittit *praecepta*, pro quo in nota conicitur *simulacra* . Nos sequimur codicem vaticanum 650.

v. 1. Quid de hoc carmine sentendum, habes in Isidorianis cap. 76. n. 12. et seqq. Ad mss. codices, et editiones correctius, quam hactenus, illud nunc producimus . Pro *in luco* alii *in lucis* .

8. *Quum teneat* : forte *quum tentet* .
 12. *Pernices* : ita recte cod. regiovatic. 255. Editio Pisauri *praeueniens* Villoae *pernices* : ex quo confirmatur legendum *pernices* .

- Quam nos rorifluam sectemur carmine lunam .
 15 Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens ,
 Dicam , cur fesso liuescat circulus orbe ,
 Purpureumque iubar niuei cur tabeat oris .
 Non illam , vt populi credunt , nigrantibus antris
 Infernas ululans mulier praedira sub vmbras
 20 Detrahit altiuago e speculo : nec carmine victa
 Vel rore stygias * *
 Vincibilemque petit clamorem : quippe per aethram ,
 Qua citimus limes dispescit turbida puris ,
 Inuiolata meat : sed vasto corpore tellus ,
 25 Quae medium tenet ima polum , dum lumina fratris
 Detinet vmbriferis metis : tum sidere crasso
 Pallescit teres vmbra rotae , dum transeat axem
 Aggeri velox tumuli , speculoque rosanti
 Fraternas reparet per caelum libera flammās .
 30 Sed quia mira putas , cur , quum vis maxima solis
 Bis nouies maior clueat , quam terreus orbis ,
 Nunc circumcingat terrestres lumine metas :
 Sume raturum rationis opus ; namque aspice Phoebum ,
 Quam sublimis eat conuexa per aurea mundi ,
 35 Quamque humilem terram collustret curribus altis :
 Hic ingens vtcumque libet vel desuper ignes
 Sparserit , obliquo vel quum radiauerit axe ,
 In terram radii franguntur : cetera solis
 Lumina , qua maior iaculis radiantibus exit ,
 40 Nil obstante globo , tendunt per inania vasta :
 Donec pyramidis peragat victa vmbra cacumen .
 Per quam quum Phoebe validos agit vda iugales ,
 Infima vicinis nonnumquam decolor vmbris
 Fratre caret , vacuoque exanguis deficit ore .
 45 Cur autem sola spoliatur lumine luna ,
 Nil vero mirum est : quippe illam lucis egentem
 Lux aliena fouet : quam quum pars proxima metae
 Inuidet , expectat radios male caerula fratris .
 At chorus astrorum reliquus non tangitur vmbris .
 50 Et proprium cunctis iubar est , nec sole rubescunt .
 Sed sudum * * *

Porro

21. Editio Villoae ita corrupte , *Vel rore stygis authere terra matri crepantem* . Ex quo veram scripturam explicari aliquis possit .

23. *Dispescit* : al. *disperxit* , vel *despexit* .

25. *Lumina* : al. *culmina* .

26. *Detinet* : al. *deserit* , al. *desinet* .

28. Pro *aggeri* alii *aggere* , alii mendose *ageret* .

31. *Clueat* : al. *luceat* .

35. *Curribus altis* : al. *cursibus altis* .

36. *Vel desuper* : al. *vt desuper* , al. *quum desuper* .

51. *Sed sudum* . Editio Villoae *Sed sudum adiens atralibus impete celso* .

APPENDIX IV.

189

- Porro vltra solem rapitur cum vertice caeli .
 Iam cur semestri non semper palleat orbe ,
 Inflexi praestant obliquo tramite cursus .
 55 Namque vagans errore rato quum deuia tortos
 Colligit anfractus , metam sol eminus exit ,
 Intorquetque peplum noctis , radiatque sororem .
 Haec eadem ratio est , subitis cur frangitur vmbris
 Augusti solis rutilum iubar : indiga lucis
 60 Quando inter terram , et solem rota corporis almi
 Luna meat , fratrem rectis obiectibus arcens .

APPENDIX IV.

Chronica regum wisigothorum .

Era quadringentesima in gothis primus rex Athanaricus efficitur . Post hunc Alaricus : quo in Italia mortuo , Athaulfus eligitur . Isto regnante , gothi , relictâ Italia , Gallias , ac postea Hispanias occupant . Anni vero regum hac summa notantur .

	Bra	Anno
	Hisp.	Christi
		sti
1. Athanaricus regnavit annos XIII.	407	369
2. Alaricus regnavit annos XXVIII. in Italia	420	382
3. Athaulfus regnavit annos VI.	449	411
4. Segericus regnavit annos VII. Alibi semis tantum	454	416
5. Valia regnavit annos XII.	454	416
6. Theoderedus regnavit annos XXXIII.	457	419
7. Turismundus regnavit annos XII. Alibi I.	490	452
8. Theudericus regnavit annos VII. Alibi XIII.	491	453
9. Euricus regnavit annos XV. Alias XVII.	504	466

Quid inde erui possit , alii videant .

55. *Deuia tortos* . Sic editio Pisaurensis ex correctione , vt videtur , Petri Pithoei . Editio Villoae , *deuiat ortos* .

56. *Colligit amfractus* . Editio Villoae , et ms. vatic. *Dum legit amfractus* .

58. *Cur : al. ubi , al. ibi* .

59. Editio Villoae huic versui praeposit , *Quando inter terram etc.*

60. *Almi* : sic editio Villoae : alii *almae* , forte pro *alma* .

61. Vide Isidoriana loc. cit.

Ap. IV. n. 1. Apud S. Isidorum era de signatur 407. Pro an. 13. Athanarici in editione PP. Toletanorum coniectura est *ann.*
 12. Numeri erae hispanicae , et anni Christi ad marginem notati sunt ex editione Grialii , in qua post chronicon gothorum

Tom. VII.

attexitur catalogus regum gothorum in Hispania ex Isidoro , ex conciliis vetustis Hispaniae , et ex hac chronica collectus . Vide Isidoriana cap. 79. n. 9. et 10.

3. In eadem editione pro annos VI. fors. ann. V.

4. *Segericus* : al. *Sigericus* . In ead. ed. *Malim pro annos VII. legi dies VII.* Lindenbrogius exhibet *annos VII. alibi semis tantum D.* Quod obscurum est .

5. Forte , *annos IV.*

6. *Al. Theudericus . . . annos XXIII.* Ex coniectura *ann. 32.*

7. *Turismundus* : al. *Thurismodus* . Ei annus I. non tres assignandi .

8. *Theudericus* : al. *Theudoricus* . Retinendi anni 13. , non 7.

9. *Annos XV.* al. *annos XX.* , et ex

A a

521	483	10. Alaricus regnauit annos xxiii.
544	506	11. Gisaleicus regnauit annos iii., et in latebra annum i. Alibi xv.
549	511	12. Theudericus de Italia regnat in Hispania, tutelam agens Amalarico nepoti suo per consules annos xli. Alias xv. AMALARICVS regnauit annos v.
561	523	13. Theudis regnauit annos vi. menses vi. Alias a. xvii. m. v.
569	531	14. Theudisclus regnauit annum i. menses vi. dies xiii.
586	548	15. Agila regnauit annos v. menses vi. dies xiii.
587	549	16. Athanagildus regnauit annos xv. menses vi. Alias annos xiv. VACAT regnum menses v. Et alibi xiii.
592	554	17. Liua regnauit annum i.
605	567	18. Leouigildus regnauit annos xviii.
606	568	19. Recaredus regnauit annos xv. menses vi. dies x.
624	586	20. Item Liua regnauit annum i. alias ii. menses vi.
639	601	21. Witericus regnauit annos vi. menses x.
641	603	22. Gundemarus regnauit annum i. menses x. dies xiv.
648	610	23. Sisebutus regnauit annos viii. menses xi. dies xvi. Alias menses vi.
650	612	24. Item Recaredus regnauit menses iii. Alias paucos dies.
659	621	25. Suintila regnauit annos x.
659	621	26. Sisenandus regnauit annos iv. menses xi. dies xiv.
669	631	27. Chintila regnauit annos iii. menses ix. dies ix.
674	636	28. Tulga regnauit annos ii. menses iv.
678	640	

coniectura xviii. Ceterum auctor sequutus videtur S. Isidorum in Historia gothorum.

11. *Gisaleicus*: al. *Geselicus*, vel *Gesaleicus*, vel *Gesericus*. Lindenbrogius post annum i. addit *alibi xv.* Cuius rei ratio non intelligitur, nisi fortasse vniatur huius regnum cum regno TheudERICI, qui annis ii. fuit in Hispania. Vide S. Isidorum.

12. *Theudericus*: al. *Item Theudoricus*. Alium eiusdem nominis praecessisse *item* indicat, vt infra in Liua, et in Recaredo n. 20. et 24. Falsi sunt numeri annorum 41. Regnauit annos 15. per consortium. Alii exhibent annos xi., quia totidem in Hispania commoratus est. Masdeus tom. 10. Hist. Hisp. p. 311. chronicam regum Wisigothorum describit, et obseruat, Amalarico tribui annos quinque, quia quatuor primi anni numerantur in Theudericis. Pro anno Christi 523. alii 526. Pro *Amalaricus* alii *Amalericus*.

13. Anni 17. numerandi ex Isidoro,

potius quam 16.

14. Alii *menses v.* pro *menses vi.*

15. *Menses vi.* al. *menses iii.*

16. Alii *annos xiii.* Qui annos 19. numerant, ab anno, quo primum rebel-
lauit, exordiantur.

17. Masdeus intelligit annum i. *solus*. Postea *duos cum filio*.

18. *Leouigildus*: al. *Leubegildus*: al. *Liugildus*.

19. *Menses vi.* al. *mensem i.* Anni 15. recensentur ab anno, quo titulum acceperat.

20. Retinendus annus i., potius quam duo.

22. *Dies xiv.* al. *xiii.* al. *ix.*

23. *Dies xvi.* male alii *dies vi.*

24. *Menses iii.* al. *menses iv.* male *annos iii.* apud alios.

26. *Annos iv.* al. *annos iii.* Masdeus asserit, annos iv. esse contra concilia toletana. Pro *dies xiv.* Lindenbrogius *dies xvi.*

27. *Menses ix.* al. *menses viii.*, quod vnice placet Masdeo.

29. Chindasuinthus solus regnavit annos vi. menses viii. dies xi. Item cum filio suo Domino Reccesuintho rege regnavit annos iv. menses viii. dies xi. Obiit pridie kal. octobris era dcxci.

30. Reccesuinthus regnavit annos xxiii. menses vii. dies xi. obiit kal. septembribus die iv. feria, hora iiii. era dccxi. anno incarnationis domini nostri Iesu Christi dclxxii. anni cycli decennouennalis viii. luna iiii. Idem cum patre suo regnavit annos iv. menses viii. dies xi.

31. Suscepit autem domnus Wamba regni gubernacula eodem die, quo ille obiit, in supradictis kalendis septembribus, dilata vnctionis solemnitate vsque in diem xiii. kal. octobr. luna xxi. era, qua supra. Idem quoque gloriosus Wamba rex regnavit annos viii. mensem i. dies xiv. Accepit quoque poenitentiam praedictus princeps die dominico exeunte, hora noctis prima, quod fuit pridie idus octobris luna xv. era dccxviii.

32. Suscepit autem succedente die, secunda feria, gloriosus domnus noster Ervigius regni sceptrum, quod fuit id. octobris, luna xvi. era dccxviii., dilata vnctionis solemnitate vsque in superuenientem diem dominicum, quod fuit xii. kalendas nouembris, luna xxii. era, qua supra. Item quoque gloriosus Ervigius rex regnavit ann. vii. diebus xxv., in quo die in vltima aegritudine positus elegit sui successorem in regno gloriosum nostrum dominum Egicanem, et altera die, quod fuit xvii. kal. decembris, sexta feria, sic idem dominus Ervigius accepit poenitentiam, et cunctos seniores absoluit, qualiter cum iam dicto principe glorioso domino Egicane ad sedem regni sui in Toletum accederent.

33. Vnctus est autem dominus noster Egica in regno in ecclesia sanctorum Petri, et Pauli praetoriensis sub die viii. kal. decembris die dominico, luna xiv. era dccxxv.

34. Vnctus est autem Witiza in regno die, quo fuit xvii. kal. decembris, era dccxxviii.

29. *Chindasuinthus*: al. *Cindasuindus*, vel *Chindisuindus*. Alii minus bene annos regni cum filio dicunt esse tres, et dies duodecim. Lindenbrogius perperam assignat eram 661.

30. *Reccesuinthus*. al. *Reccesuindus*. Pro *regnavit* alii *solus regnavit*, sed delendum est *solus*. Pro *menses vii.* alii *menses iiii.* alii *vi.* pro *dies xi.* Aguirrius *dies xii.* alii *dies ii.* Lindenbrogius corrupte *annos xiii.* Omnino retinendi numeri textus, etiam in anno Incarnationis 672., pro quo Lindenbrogius posuit 662.

31. *Domnus*: al. *gloriosus dominus*. Pro *diem xiii.* alii male *diem xiv.*

32. *Autem*: al. *statim*. ib. *noster*: al. omittunt. Pro *xii. kal.* male Aguirrius *xiv. kal.* Post *diebus xxy.* Masdeus

supplet *vsque ad v. idus nouembris*: et altera die explicat alia die, quin necesse sit esse diem proximum. Pro *decembris* male Aguirrius *septembris*. Lindenbrogius, et Aguirrius desinunt in luna xxii. era quae supra. Reliqua Maiansius, et Florezius addiderunt.

34. *Die, quo*, Fortasse, *die, quae*. vel, vt num. 32., *die, quod*. In editione Patrum toletanorum notatur, recte Florezium legere *xviii. kal.* Masdeus contendit, legendum *xii. kal. decemb. era dccxxxix.*, hoc est, anno 701. Alii assignant annum 702. In catalogo regum wisigothorum editionis Grialii additur, Witizam regnasse ann. 10., Rodericum ann. 1., et iuxta alios 3. Haec omnia cum chronologia sequenti conferri possunt, vt mutuam sibi opem ferant.

A a 2

680 642

687 649

710 672

718 680

725 687

739 701

APPENDIX V.

*Chronologia, et series gothicorum regum ex codice
Regio-Vaticano 667.*

Vide Isidoria- **P**rimum in gothis regnavit Athanaricus annis XIII. Iste primus per
na c. 79. n. XI. Valentem imperatorem haeresim arianam cum omni gothorum gente in-
trauit. Sub isto legem gothi, ac literas habere coeperunt: et cum eo-
dem rege ab hunnis de terra propria expulsi sunt. Rex quoque Constan-
tinopoli vitam finiuit sub imperatore Theodosio.

2. Alaricus regnavit annis XIII. Iste ob vindictam gothorum *, quos
romani interfecerunt, exercitum movit, et Romam cepit, ibique Placi-
diam Theodosii imperatoris filiam cum opibus multis deprædavit. Postea
in Italia obiit sub imperatoribus Honorio, et Arcadio.

3. Ataulfus regnavit annis VI. Iste supradictam Placidiam coniugem
accepit, et V. regni anno de Italia Gallias adiit. Et dum Hispanias pe-
tere voluisset, a suis interfectus est in Barcelona sub imperatoribus Ho-
norio, et Arcadio.

4. Sigericus regnavit ann. I. Iste, dum pacem cum romanis habere vo-
luisset, mox a suis est interfectus sub imperio prædicto.

5. Wallia regnavit ann. III. Belligerator fuit: cum imperatore Hono-
rio pacem habuit, et sororem eius Placidiam ei reddidit. Iste Hispanias
Alii, Wandalos ingressus, wandalos, et silingos in Baetica bello extinxit, et alanos ad
selinguos. nihilum redegit. Ad Africam classe transire disposuit: sed Gaditanum ma-
re eum non dimisit. In Gallias rediit, ibique vitam finiuit sub imperio
Honorii.

6. Theoderedus regnavit ann. XXXIII. Iste Litorium ducem romanum,
et cum eo multa milia romanorum extinxit: ex hunnis ducenta milia in-
terfecit, ibique proeliando occiditur sub imperio Theodosii Minoris.

7. Turismundus filius eius regnavit ann. I., qui dum feralis, et no-
xius esset, a Theuderico, et Frigidario, et fratribus interfectus sub impe-
ratore Marciano.

8. Theudericus regnavit ann. XIII. Iste dum gothis Auito imperatori
sumere auxilium dedit: et ob hoc inde cum licentia idem Auiti impera-
toris cum ingenti exercitu Hispanias intrauit, et XII. miliario ab Astu-
rica apud Vrbicum fluvium Recchiarum sueuorum regem proelio supera-
uit, eumque persequens, in Portucale cepit, atque occidit. Bractam ce-
pit: sicque inde per Lusitaniam in Gallias rediit: ibique ab Eurico eius
forte, Bracham. fratre occisus sub imperatore Leone.

9. Euricus regnavit ann. XXVI. Iste Lusitaniam deprædavit, Pampilo-
nam, et Caesaraugustam cepit, et gothis legem dedit. Arelate obiit sub
imperatore Zenone.

10. Alaricus, filius eius, regnavit ann. XXIII., quem Clodouaeus rex
francorum apud Pictaviu bello interfecit. Ob cuius vindictam Theode-

ricus socer eius Italiae rex francos perterruit, et regnum gothis integrum restituit sub imperatore Anastasio.

11. Gesaleicus, Alarici filius, regnavit ann. III. Iste a Gundebaldo Burgundionum rege in Narbona superatus, ad Barcionam fugit. Inde ad Africam ad wandalos pro auxilio perrexit, et non impetrauit. Inde reversus, apud Barcionam a duce Theuderici Italiae regis interfectus sub imperatore Anastasio.

12. Theudericus supradictus, occiso Gisaleico, regnum gothorum tenuit ann. xv., et superstiti nepoti suo Amalarico reliquit. Ipse Italiam rediit, et ibi vitam finiuit sub imperatore Iustiniano.

13. Amalaricus regnavit ann. v. Iste a Childeberto francorum rege superatus Narbone interiit sub imperatore Iustiniano.

14. Theudis regnavit an. xvii. Iste quamvis haereticus pacem concessit ecclesiae, et episcopis licentiam dedit in toletana vrbe concilia peragere. Francorum reges infra Hispanias vsque Minium superavit: eumque in palatio quidam insaniam simulando interfecit sub imperatore Iustiniano.

15. Theudisclus regnavit ann. i., qui dum toros multorum macularet, et obiter multis necem excogitaret, mox inter epulas gladio Hispali iugulatur sub eodem Iustiniano.

16. Agila regnavit an. v. Iste dum ad Cordubam urbem pugnaret, et in contemptu Christi sepulcrum sancti martyris Aciscii quodam horrore pollueret, filium ibi cum multa copia interfectum, et omnem thesaurum regum amisit, et Emeritam fugit: ibique sui eum interfecerunt sub imperatore Iustiniano.

17. Athanagildus regnavit ann. xiv. Iste contra milites Iustiniani imperatoris, quos ipse contra Agilanem petierat, diu conflixit, atque eos extinxit. Toletum morte propria decessit sub imperatore Iustiniano.

18. Liuva regnavit ann. ii. in Narbona: iste fratri Leouigildo Hispaniae administrationem dedit: ipse Galliis praefuit.

19. Leouigildus, adeptus Gallia, et Hispania, regnavit ann. xiv. Iste valde haeresi arianæ deditus, persecutionem catholicis intulit, et ecclesiarum privilegia tulit. Massonam emeritensium episcopum exilio relegavit. Suis perniciosus fuit: potentes per cupiditatem damnavit. Suevos superavit, et Gallaeciae regnum gothis admiscuit. Primus regali veste opertus solio resedit. Urbem in Celtiberia fecit, et Recopolim nominavit. Gothorum leges ante correxit, et Toletum propria morte decessit sub Mauritio imperatore.

20. Recaredus, filius eius, regnavit ann. xv. Iste in exordio regni sui catholicam fidem adeptus, omnem gothorum gentem ad cultum Dei, rectaeque fidei reuocavit, et per synodum episcoporum Galliae, et Hispaniae fidem catholicam confirmavit, francorum hoste lx. milia in Hispania bello prostravit, et tempora regni sui omni bonitate honoravit. Fine pacifico Toletum decessit, imperatore Mauritio.

21. Liuva, filius eius, regnavit ann. ii. Istum praecisa dextra innoceum Wictericus occidit, et regnum sibi suscepit sub imperatore Mauritio.

22. Wictericus regnavit ann. vii., vir quidem strenuus in armorum arte, sed expertus victoriae: quod fecit, recepit. Inter epulas enim prandii a suis interfectus est sub imperatore Phoca.
23. Gundemarus regnavit annis ii. Vascones una expeditione vastavit, et morte propria Toletum decessit sub imperio Heraclii.
24. Sisebutus regnavit ann. viii. Iste potestate iudaeos ad fidem Christi perduxit, et ecclesiam S. Leocadiae Toletum opere miro fundavit. Astures, et vascones in montibus rebellantes humiliavit, et suis per omnia benevolus fuit. Hunc quidam proprio morbo, alii potionis haustu immoderato asserunt occisum sub imperio Heraclii. Tunc nefandus Mahomat in Africa nequitiam legis stultis populis praedicavit.
25. Suinthila regnavit ann. x. Victoria, et consilio magnus fuit. Vascones devicit, duos patricios romanos cepit: omnes Hispaniam, et Galliam strenue rexit, et ob meritum pater pauperum vocatus est: et fine proprio Toletum decessit sub imperio Heraclii.
26. Sisenandus regnavit ann. iv. Iste synodos episcoporum egit: patiens fuit, et regulis catholicis orthodoxus extitit. Toletum vitam finiit sub imperio Heraclii.
27. Chintila regnavit ann. iiii. Synodos plurimas Toletum cum episcopis egit, et subditum regnum fide firmavit. Toletum decessit sub imperio Heraclii.
28. Tulga regnavit ann. iiii. Blandus in omnia fuit.
29. Chindasuinthus regnavit solus ann. vi., et cum filio suo Reccesuintho ann. iv. Huius tempore quievit Hispania, et per synodos erudiit ecclesiam. Toletum obiit sub imperio Constantini novi.
30. Wamba regnavit ann. ix. Primo regni sui anno rebellante sibi Paulo duce cum quadam parte Hispaniae, prius feroces vascones in finibus Cantabriae perdomuit: deinde cunctis civitatibus Gothiae, et Galliae captis, ipsum postremo Paulum in Nemausense urbe victum celebri triumpho sibi subiecit. Postea ab Ervigio regno priuatur sub imperio Constantini novi.
31. Ervigius regnavit ann. vi. Iste synodos multas Toletum cum episcopis egit: filiam suam coniugem dedit Egicani. Toletum obiit sub imperio Iustiniani.
32. Egica regnavit ann. xv. Iste dum regnum accepit, filiam Ervigii cum iuratione Wambae subiecit. Filium suum Witizanem principem secum regno praefecit. Toletum decessit sub imperio Leonis.
33. Witiza regnavit ann. x. Toletum vitam finiit sub imperio Tiberii.
34. Rodericus regnavit ann. iiii. Istius tempore era dcccii. Farnalio terrae saraceni evocati Hispanias occupaverunt, regnumque gothorum ceperunt: quod adhuc usque ex parte pertinaciter possident: et cum christianis die, noctuque bella ineunt, et quotidie configunt: dum praedestinatio usque diuina dehinc eos expelli crudeliter iubeat. Reges gothorum defecerunt. Sunt sub uno ann. cccxiv., Alarico regnante ab era cccci. ingressi sunt gothi in Italiam. Post huius annos reges gothi Galliam in-

gressi sunt. Post septem annos gothi Hispaniam migrauerunt. In era D. IX. LXV. (forte, 835.) regnauit Carolus francorum rex, et patricius Romae.

APPENDIX VI.

Expositio in Canticum canticorum Salomonis.

1. *Osculetur me osculo oris sui.* Tangat me dulcedine praesentiae suae, quem saepius a prophetis promissum audiui. *Quia meliora sunt ubera tua uino.* Dulcedo euangelicae doctrinae austeritate legali melior est. *Fragrantia unguentis optimis.* Donis Spiritus sancti; a *chrisma* Christus, id est, ab vnctione vnctus, quod nomen cum gratia sancti Spiritus in baptismo effunditur in omnes fideles. *Ideo adolescentulae dilexerunt te.* Electorum animae gratia baptismatis renouatae.

CAP. I.

2. *Trahe me post te.* Vt ascendentem in caelos sequar. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Fide in gaudia caelestis patriae interna. *Exultabimus, et laetabimur in te memores uerum tuorum super uinum.* In te, non in nobis: memores per omnia, fidei gratiam super legis esse doctrinam. *Recti diligunt te.* Nullus te diligit, nisi rectus: et nullus est rectus, nisi qui te diligit. *Nigra sum, sed formosa, filiae Ierusalem.* Vox ecclesiae de suis pressuris. Nigra in pressuris persecutionum, sed formosa in decore virtutum.

3. *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* In tentatione obscurata daemonum, formosa in mortificando desideria carnalia. *Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol.* Nolite mirari, si hominibus despecta sim foris ob tentationum aestus. *Filii matris meae pugnaverunt contra me: posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui.* Acerbitas filiorum synagogae me fecit vineam Ierosolymis non custodire, sed multarum esse vinearum, id est, ecclesiarum per orbem custodem. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie: ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Indica mihi pastorem meum, quem tota mente diligo, et in quibus pascua, et requiem habeat: ne aestu tentationum turbata, per sodalium, id est, haereticorum conuenticula eum quaerere incipiam.

4. *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post uestigia gregum tuorum.* Si ignoras, te sub huiusmodi tentationum conditione mihi esse sponsatam, egredere a meo conspectu, et varios errantium actus sequere. *Et pasce hoedos tuos iuxta tabernacula pastorum.* Id est, perditos nutri auditores, secuta insipientium doctrinas magistrorum. *Equi-*

Vox sponsi.

Cap. I. n. 1. Quid de hac Expositione sentiendum sit, in Isidorianis dixi c. 65. n. 45. seq. In Cantico canticorum mystice interpretando hebraei, sanctique ecclesiae Patres consentiunt. Inter cetera opus Ludouici a Ponte in Cantica canticorum

dignum maxime est, quod legatur. Pro a *chrisma* fortasse legendum a *chrismate*.

2. Quod Sponsa in Canticis ecclesiam exhibeat, censent plerique Patres, et interpretes recentiores.

tatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. Sicut priorem populum de aegypto liberaui timore, sic te, sponsa mea, si in me confideris, liberabo inanibus minis.

5. *Pulchrae sunt genae tuae, sicut turturis.* Tanta te verecundiae salutaris virtute decoravi, ut castitatem promissae mihi fidei nulla doctorum prauorum seductione corrumpas. *Collum tuum, sicut monilia: murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* In collo doctores designantur. In monilibus opera exprimuntur: quia ea, quae verbo docent, operibus ostendunt. In murenulis scriptura sacra ostenditur, quae auro spiritualium sensuum fulget interius, et argento caelestis eloquii nitet exterius.

Vox ecclesiae. 6. *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Rege Christo in beatitudine caelestis secreti quiescente, sanctorum virtus magnae nobis gratiam suauitatis administrat. *Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Mors dilecti mei, quam pro mea salute subiit, semper in mea memoria commorabitur. *Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Qui fuit fasciculus myrrhae in amaritudine passionis, ipse est botrus Cypri in dulcedine resurrectionis. Myrrha tristificat, vinum laetificat. In vineis Engaddi propter charismata diuina, quae post resurrectionem largitus est in baptismo suis participibus. *Engaddi, fons hoedi, baptismum significat.*

Vox Christi. 7. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es.* Pulchra in simplicitate cordis, et munditia operum. *Oculi tui columbarum.* Quia sensus tui spirituali sunt intelligentia praediti.

Vox ecclesiae. 8. *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, ecce tu pulcher es.* Tu solus naturaliter pulcher, ego ex te pulchra. *Lectulus noster floridus.* Pax sanctae ecclesiae et virtutibus sanctis florescit, et spirituali prole multiplicatur. *Tigna domorum nostrarum cedrina; laquearia nostra cypressina.* Tigna, et laquearia doctores sunt in sancta ecclesia propter munimen, et decorem. Cedrina, et cypressina propter eximias virtutes eorum, et odorem bonae vitae.

CAP. II. 1. *Ego flos campi, et lilium conuallium.* Ego decus mundi, et gloria humilium. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Tu requiem quaeris, et laudas lectuli; recordare, quod candidior tribulationum aculeis efficeris, et maior est fructus praedicationis, quam quietis.

Vox ecclesiae. 2. *Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios:* Sicut malus visu, odore, gustu antecellit ligna siluestria, sic Christus antecellit omnes sanctos, qui filii Dei dicuntur, sed gratia, ille solus natura. *Sub umbra illius, quem desideraueram, sedi.* Eodem protegente, quem semper adesse quaesiui, quiesco, et secunda permaneo. *Et fructus eius dulcis gutturi meo.* Quia gratiae suae caelestis dulcedine me refecit.

3. *Introduxit me in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.* Cel-

la
5. *Murenula est a muraena:* nihilominus multi scribunt *murenula* sine diphthongo.

clesiam significari, docent etiam Cassiodorus, Anselmus, Beda, et alii sacrae scripturae interpretes.

Cap. II. n. 3. Cellae vinariae typo ec-

la vinaria ecclesia debet intelligi, in cuius vnitate solummodo Spiritus sanctus dari solet, et accipi. Cuius gratia hoc loco vini nomine designatur. In qua cella ordinata charitas est, vt quisquam Deum toto corde, plusquam seipsum, diligat. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Consolamini me exemplis, seu incipientium, seu terminantium viam salutis, dum adhuc in huius peregrinationis taedio amore supernae visionis languesco. *Laeua eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* In laeua Christi temporalia eius bona, in dextera perpetuae vitae beatitudo designatur. Quia hic per spem mentem roborat, et illic per remunerationem glorificat.

4. *Adiuro vos, filiae Ierusalem, per capreas, ceruosque camporum, ne suscitetis, nec euigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.* Contestor pacificas fidelium animas, per suas quamque virtutes, quae per munda, et ruminantia animalia signatae sunt, ne pia fratrum studia aliqua importunitate impedian: sed sic quisque de proximi profectu, sicut de suo gaudeat.

5. *Vox dilecti mei.* Subauditur, haec est; quem audiui adiurantem filias Ierusalem, ne me in eius amplexu quiescentem suscitarent. *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Tales enim saltus fecit dilectus meus. De caelo venit in vterum, de vtero in praeseptum, de praeseptio in crucem, de cruce in sepulcrum, de sepulcro rediit in caelum. Iste, qui eleuatus est super omnes montes, et colles, id est, sanctorum altitudines.

6. *Similis est dilectus meus capreae, hinnuloque ceruorum.* In assumptione carnis, et humilitate capreae: in varietate virtutum, et innocentia hinnulo ceruorum Christus comparatur, id est, patriarcharum. *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Indutus pariete nostrae mortalitatis latuit, sed prospiciens ad nos per cancellos, et fenestras miracula fecit, vt ex miraculis appareret Deus, qui ex passionibus latuit. *En dilectus meus loquitur mihi.* Ad praedicandum me hortatur, dicens.

7. *Surge, propera, amica mea, formosa mea, et veni.* Surge de stratu quietis, in quo tuimet solius curam agere quaeris: propera tu, et veni ad impendendam etiam proximis curam salutis per studium sedulae praedicationis. *Iam enim hiems transiit, imber abiit, et recessit.* Iam frigus infidelitatis, et imber iniquitatis recesserunt: quae totum orbem vsque ad tempus Dominicae incarnationis tegebant. *Flores apparuerunt in terra nostra.* Id est, initia fidei, et iustitiae floruerunt in mundo, crescente ecclesia.

8. *Tempus putationis aduenit.* Id est, vt, amputatis inutilibus vanae religionis sarmentis, futuro fidei fructui praeparentur corda hominum. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Id est, Christi Saluatoris nostri dicentis: Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. *Ficus protulit grossos suos.* Veteris legis praecepta ceciderunt. *Vineae flo-*

rentes dederunt odorem. Id est, euangelicus populus, seu vites florentes sanctae conuersationis odorem longe, lateque dederunt.

Vox sponsi.

9. *Surge, propterea, amica mea, speciosa mea, et veni: columba mea in foraminibus petrae, in cauerna maceriae*. O sponsa, et amica, cui tanta obtuli bona, surge, et veni: accingere ad certamen, vnde aeternam quietem accipies. Columba mea, per infusionem sancti Spiritus. In foraminibus petrae, id est, vulneribus, quae pro salute sponsae sponsus accepit. In cauerna maceriae, id est, custodia virtutum caelestium. *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis*. Vox videlicet laudis, vel praedicationis. *Vox enim tua dulcis, et facies tua decora*. Illius namque vox Domino dulcis est, cui dulce vel verbum Domini annunciare, vel ipsi Domino laudes resonare. Et illa fides decora est, quae ex operibus ornata, aduersa pati non metuit.

Vox aduersus haereticos.

10. *Capite nobis vulpes paruulas, quae demoliuntur vineas*. Id est, vincite haereticos, et schismaticos, prauos fide, et dolosos verbo, qui dente pravae doctrinae rudes fidelium mentes lacerare solent. *Nam vinea nostra floruit*. Id est, late electorum plebes germinant.

Vox ecclesiae.

11. *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Id est, solus mihi dilectus, et solus adiutor mihi est. Et ego illi sola sum dilecta, quia nullus alius recte diligit Christum, nisi vnica ecclesia, et nulla alia ab eo diligitur. *Qui pascitur inter lilia*. Id est, munditia fidei, et candore virtutum. *Donec aspiret dies, et inclinentur umbrae*. Donec venturi seculi lux oriatur aeterna, et umbrae, id est, errores praesentis vitae transeant. *Reuertere, similis esto capreae, hinnuloque ceruorum super montes Bethel*. Obsecro, dilecte mi, vt saepius dulcedine visitationis tuae reuertaris ad me, qui carne, quam de patriarcharum origine sumpsisti, super omnes altitudines caelestium montium ascendisti, vt laborem peregrinationis meae speculatione aeternae patriae releues.

CAP. III.

1. *In lectulo meo per noctes quaesiui, quem diligit anima mea: quae- Vox ecclesiae siui, et non inueni*. Iam dudum, inquit, multo studio quaesiui Domi- de gentibus. num: sed quia adhuc illecebris carnis meae subdita fui, et tenebris ignorantiae obcaecata, non inueni lumen veritatis, id est, Dominum. *Surgam, et circuibo ciuitatem, per vicos, et plateas quaeram, quem diligit anima mea, quaesiui illum, et non inueni*. Proposui animo meo surgere de lectulo carnalium voluptatum, terras, ac maria circuire, et philosophorum audire magisteria: sed nec sic inueni illum.

2. *Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Num quem diligit anima mea, vidistis?* Vigiles sunt, qui custodiunt ecclesiam apostoli, et doctores, qui gentilitatem veritatis indagine sollicita inuenerunt. *Pazululum, quum pertransissem eos, inueni, quem diligit anima mea*. Dum me illorum magisterio tradidi, mox lumen veritatis, quod quaesiui, inueni. *Tenui illum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae*. Teneo illum firma fide, donec in fine seculi per officium praedicationis introducam illum in domum, et in ca-

tile synagogae, quae me genuit in Domino, et sit vnum ouile, et vnus pastor.

3. *Adiuro vos, filiae Ierusalem, etc.* Ideo hunc versum repetit sponsus, ne minorem ecclesiae de gentibus congregatae, quam de iudaeis habere solitudinem putaretur, sed vt sit de vtrisque vna sponsa, et illa dilectissima. Vox Christi.

4. *Quae est ista, quae ascendit per desertum?* Miratur synagoga, quomodo gentium populus nullo circumcisionis mysterio emendatus, nulla prophetarum admonitione eruditus, subito ab infimis voluptatibus per desertum idololatriae, et gentilitatis ad alta virtutum culmina, et sponsi amplexus ascendisset. *Sicut virgula fumi ex aromatibus.* Igne amoris accensa omni nisu virtutum ad caelestia tendit. Synagoga de ecclesia dicit.

5. *Myrrhae, et turis, et vniuersi pulueris pigmentarii.* Ex mortificatione carnalium voluptatum, et puritate orationum, et omnium virtutum odore. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.* Lectulus Salomonis est conuersatio sanctorum: sexaginta fortes, praedicatores sunt sancti, et fortissimi bellatores, qui mundo corde digni sunt Dominum videre.

6. *Omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi.* Tenent enim gladium spiritus, quod est verbum Dei, qui, quod ore docent, opere complent. *Vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Nocturni timores sunt in die tentationis occultae. Ensis praedicatoris est custodia vigilans, carnis concupiscentias premens, ne verbum praedicationis immunditia vitae maculet.

7. *Perculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani.* Perculum Salomonis est sancta ecclesia, quae credentes ad aeternae beatitudinis epulas leuat, quae de fortibus animo, quasi de lignis imputribilibus, constructa est. *Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum.* Columnae argenteae sunt doctores eloquii luce fulgentes. Reclinatorium aureum est spes perpetuae quietis fidelibus promissa.

8. *Ascensum purpureum.* Quid est ascensus purpureus, nisi martyrum sanguis, et passio Redemptoris nostri? quia non ascenditur ad epulas vitae, nisi per mysterium passionis Christi. *Media charitate constrauit propter filias Ierusalem.* Omnis enim, qui charitatem habet Dei, et proximi, ad hanc requiem, et ad has epulas laetus perueniet. Haec omnia ornamenta ecclesiae praestitit Christus ob nimiam charitatem, qua dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis.

9. *Egredimini, et videte, filiae Sion, regem Salomonem.* Egredimini mente, et actu de turbulenti mundi conuersatione, vt regem pacis valeatis videre. *In diademate, quo coronauit eum mater sua.* Videte Dominum Christum in humanitate, quam de Virgine matre susceptam, in maiestatis Paternae dextera collocauit. *In die desponsationis illius.* Id est, in tempore incarnationis illius, quo ad copulandam sibi ecclesiam sponsam ex virginali vtero processit. *In die laetitiae cordis eius.* Id est, redemptionis humani generis, quae fuit dies laetitiae Christi. Vox ecclesiae de Christo.

CAP. IV.
Vox sponsi.

1. *Quam pulchra es, amico mea? quam pulchra es?* Pulchram dicit ecclesiam, et pulchram repetit: quia hanc et actione, et praedicatione vidit esse laudabilem. *Oculi tui columbarum*. Sensus tui spiritualium sunt rerum contemplatione excellentes, ac venerandi. *Absque eo, quod intrinsecus latet*. Magna est gloria quippe aperti operis, sed longe incomparabilius aeternae retributionis, quae necdum videri potest.

2. *Capilli tui, sicut greges caprarum*. Possunt in capillis populi fideles accipi, qui maximum decus sua numerositate praebent ecclesiae. *Quae ascenderunt de monte Galaad*. Galaad acruus testimonii interpretatur, qui bene conuenit adunatae multitudini sanctorum. *Dentes tui, sicut greges tonsarum*. In capillis fragiliores, in dentibus vero perfectiores quique ad regendam ecclesiam apti designantur.

3. *Quae ascenderunt de lauacro*. Id est, fonte sacri baptismatis, qui et tonsi, et loti sunt, hoc est, nudati renunciando saeculo, et vitae lauacro mundati. *Omnes gemellis foetibus, et sterilis non est in eis*. Non est, qui foetus boni operis in eis non agat. *Sicut vitta coccinea, labia tua, et eloquium tuum dulce*. Vitta coccinea doctrina veritatis intelligitur. Labia sponsae cocco assimilantur, quia Dominici sanguinis, quo redempta est, pretium praedicare non cessat ecclesia: vel quia praedicatio sancta ardore charitatis flammescit.

4. *Sicut cortex mali punici, genae tuae*. In genis verecundia, in malo punico passio Christi exprimitur. Habet ergo ruborem in genis sponsa mali punici, quum sacramentum Dominicae crucis verbis fatetur, et factis probat. *Sicut turris David, collum tuum*. Turris ecclesia est, collum praedicatores, quorum fides, et constantia in eadem ciuitate firma est, et vndique inexpugnabilis. *Quae aedificata est cum propugnaculis*. Propugnacula autem eius ciuitatis scripturarum sanctarum munimina sunt, vel Patrum praecedentium.

5. *Mille clypei pendent ex ea*. Quia, quot in diuinis libris praecpta sunt, tot sunt pectoris nostri munimina, quibus contra insidias omnes defendimur. *Omnis armatura fortium*. Omnis instructio est vel operationis, vel doctrinae caelestis, per quam non solum euadimus, sed etiam superamus. *Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreae gemelli: qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbrae*. Duo vbera, duo sunt populi ex circumcisione venientes, et gentilitate: qui per humilitatem quidem paruos se intelligunt, et peccatores, sed charitate currentes, omnia obstacula mundi transeunt: qui pascuntur in liliis, hoc est, candidissimis sanctorum patrum exemplis: donec praesentis mortalitatis umbras aeterno die aspirante transeamus.

6. *Vadam ad montem myrrhae, et ad collem turis*. In myrrha mortificatio carnis, in ture deuotio orationis exprimitur: quasi diceret sponsus: Frequentabo eos, et pia propitius illustratione glorificabo, quos in passionis, siue orationis virtute sublimes esse perspicio.

7. *Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano*. Libanus candor interpretatur, id est, anima bonis actibus candidata, quam tertio hortatur

sponsus, vt veniat. Primo viuens in carne per bona opera: secundo absoluta carne ad percipiendam vitam beatam: tertio recepto corpore ad fruenda post resurrectionem gaudia perfecta.

8. *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Leones propter superbiam, pardi propter crudelitatem maligni sunt spiritus: montes vero *Amana* superba infidelium corda, vbi immundi spiritus sedem habent, designant. Dum sancti praedicatores tales ad viam salutis conuertunt, coronantur de capite, et vertice montium, id est, principibus superbiorum, quia de labore certaminis crescit corona gloriae.

9. *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum.* In vulneratione cordis magnitudo amoris Christi in ecclesia intelligitur. *In vno ocalorum tuorum, et in vno crine colli tui.* In vnitae sancta doctorum, id est, oculorum, et vnitae sancta plebis, id est, capillorum. *Quam pulchrae sunt mammae tuae, soror mea sponsa.* Item in mammarum nomine sancti doctores designantur propter consolationem infirmorum, et paruulorum sustentationem, quae lacte exprimitur. *Pulchriora sunt vbera tua vino.* Suauitas gratiae pulchrior est austeritate legis. *Et odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.* Fama suauissima diffusae per totum orbem fidei latior est, quam veteris legis, et patrum in ea, quae in sola Iudaea coangustabatur.

10. *Fauus distillans labia tua, sponsa.* Fauus mel in cera est. Mel autem in cera spiritualis est diuinorum sensus, in litera mel stillans: quia multiplices sensus pene singulae sententiae habent: labia spiritus sunt doctorum, qui multifarios sensus sacris literis inesse pandunt. *Mel, et lac sub lingua tua.* In lacte eruditio paruulorum, in melle perfectior doctrina fortiorum signatur: sub lingua, id est, in meditatione cordis.

11. *Et odor vestimentorum tuorum, sicut odor turis.* Vestimenta ecclesiae opera sunt eius, quae odori turis comparantur, quia cuncta, quae sancta pro Domino agit ecclesia, orationum pro ea vicem reddunt. *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Hortus conclusus ecclesia est, quia multifaria spiritualium operum germina gignit: fons est, quia doctrina salutari redundat: conclusus, quia Domini protectione munita persistit: signatus, sermone fidei.

12. *Emissiones tuae paradisi malorum puniceorum, cum pomorum fructibus.* Per irrigationem sacri baptismatis sancta ecclesia paradisi ex se emisit malorum puniceorum, id est, sanctorum martyrum: cum pomorum fructibus, id est, cum sanctarum virtutum fructu. *Cypri cum nardo, nardus, et crocus.* Cyprus arbor aromatica est, significatque caelestis gratiae benedictionem. Nardus Dominicae passionis typum: crocus charitatis feruorem exprimit; coniungitur cyprus nardo, quam diuina gratia con-

Cap. IV. n. 12. Calmetus ad cap. I. v. 13. ita cyprum describit: *arbuscula mali puniceae altitudine, foliis oleae similibus, albo, et odorata flore, fructu instar rae-*

mi pendente, odore suauissimo. De aliis arboribus odoriferis conferri potest Isidorus in Etymolog. lib. 17. cap. 7. et 8.

fortat nos pro Christo pati. Item nardus croco coniungitur, quum charitate Christi mortem libenter suscipimus.

13. *Fistula, et cinnamonum cum vniuersis lignis Libani.* Fistula, quae et casia, arbor aromatica est, sed modica, et ideo spiritu humiles designat. Item cinnamonum, qui seipsos despiciunt, signat. Quae et ipsa est breuis arbor, sed odorifera, et dulcis. Sed humilitas magnam habet laudem, et dulcedinem apud Dominum. *Cum vniuersis lignis Libani.* Sicut fistula, et cinnamonum humiles sanctorum cogitationes signant, ligna Libani sublimes eorum actiones demonstrant. Myrrha, et aloe arbores sunt aromaticae, quae continentiam carnis exprimunt.

14. *Cum omnibus primis vnguentis.* Id est, charismatibus virtutum excellentioribus, et pulchra est coniunctio harum arborum, quia dum carnem a lasciuiâ refrenamus, consequens est, ut maiora spiritus dona percipiamus. *Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quae fluunt impetu de Libano.* Vtrumque ecclesia: et fons est hortorum, quia spirituales gignit fructus, et puteus aquarum viuentium, quae impetu fluunt de Libano, propter occulta mysteria, quae sanctis propter reuelationem sancti Spiritus solis panduntur: *aquarum viuentium*, propter eloquia diuina, quae de inuisibilibus diuinae gratiae procedunt thesauris: *de Libano*, de ipsa ecclesia dicit, quae et candida est per munditiam fidei, et alta per virtutem gloriae.

Vox sponsi.

15. *Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum.* In aquilone enim aduersa mundi, in austro blandimenta designantur, qua gemina impugnatione probatur ecclesia. *Consurge* permittentis vox, non imperantis. *Et fluant aromata illius.* Id est, virtutum constantiam miro odore dispergat.

CAP. V.

1. *Veniat dilectus meus in hortum suum.* Veniat Dominus in ecclesiam suam, ut eam ipse conseruet immaculatam vbique, et fidei fruge fecundet. *Et comedat fructum pomorum suorum.* Et libenter accipiat, gratanterque inspiciat opera seruorum suorum.

Vox Christi.

2. *Veni in hortum meum, soror mea sponsa.* Veni (inquit) saepissime in ecclesiam meam, et venio, ut corrigam, adiuuem, et confirmem. *Messui myrrham meam cum aromatibus meis.* Per myrrham passio, vel mortificatio, per aromata omnes virtutes exprimuntur. Metit myrrham cum aromatibus, quando martyres cum ceteris electis ad maturitatem praemiorum perducit.

3. *Comedi fauum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo.* In fano, et vino praedicatores, in melle, et lacte auditores intelliguntur, et utrosque internus iudex approbat, et remunerat. *Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi.* Amici, faciendo, quae praecipio, obsecro, ita factis sanctorum, quasi epulis praecipuis, praecordia vestra replete.

4. *Ego dormio.* Donante gratia Dei, in pace praesentis vitae eum colo. *Et cor meum vigilat.* Quo tranquillius sub incursibus externis quiesco, eo alius intus video, quam bonus est Deus. *Vox dilecti mei pulsantis.* Pulsat ostium cordis, quum Dominus nos ad profectum virtutum exci-

tat. Aperi mihi, id est, cor pande mihi, soror mea. Amica mea, quia arcanorum meorum conscia. Columba mea, quia spiritus mei dono illustrata. Immaculata mea, quia sola aspectu meo digna.

5. *Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.* Caput Christi Deus. Cincinni sunt fidelium collectiones. In rore, et guttis noctium frigans charitas in multis ostenditur, quam in Domino, et proximis habere debuerunt. Ideo necessario excitat Dominus fideles quosque ad praedicationis studium, quo prouocata ad laborem docendi respondet ecclesia.

6. *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa?* Ac si aperte dicat, deserui negotia secularia tui causa, quomodo repetam illa? *Lani pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Iam secretae compunctionis fletibus ablui cogitationes terrenas: quomodo mundi sordibus iterum polluar? quia praedicationis officium sine occupatione seculari vix esse potest.

7. *Dilectus meus misit manum suam per foramen.* Manum quippe suam dilectus per foramen misit, quum nos Dominus occulta inuisibiliter compunctione ad opus virtutum accendit; nobisque in memoriam reuocat, quomodo, et quanta de sinu Patris descendens pro nobis est passus. *Et venter meus intremuit ad tactum eius.* Haec recolens intima conscientia sponsa, tota expauescit: et pigritiam quietis accusans, ad laborem praedicationis festinat: vnde sequitur.

8. *Surrexi, ut aperirem dilecto meo.* Id est, verbum Domini praedicarem. *Manus meae stillauerunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima.* In manibus enim opera, in digitis discretio signatur. In myrrha continentia, et passionis: quae tunc probatissima est, quum solummodo pro charitate Dei, et proximi vel continentia fit, vel passionis fiunt.

9. *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo.* Pessulum dilecto aperit, qui templum sui pectoris diuina visitatione, et inhabitatione dignum fecerit. *Ille declinauerat, atque transierat.* Quia nulli in hac vita plena visio Dei, sicut in futuro, conceditur: ideo transire dicitur dilectus, id est, in futurum se videndum, et perfruiendum plenius ostendit.

10. *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.* Quanto suauius, inquit, vocem, atque viciniam dilecti mei accepi, tanto sublimius, quidquid in me frigidum erat, charitate incaluit: et quidquid rigidum erat, liquefactum est. *Quaesiui, et non inueni illum.* Quia donum compunctionis, et dulcedinis intimae non in arbitrio est volentis, sed in miseratione donantis, ideo non semper habent illum aequaliter: quia non ita se offert Deus in exilio laborantibus, quomodo in patria regnantibus.

11. *Inuenerunt me vigiles, qui circumeunt ciuitatem, percusserunt me, vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.* Custodes ciuitatis, id est, ecclesiae, sancti sunt doctores, qui sedula praedicatione circumeunt corda singulorum, et spiculis caelestis amoris vul-

5. *Frigans charitas etc.* Ita fere Patres, et sacrae scripturae interpretes S. Augustinus tract. 57. in Ioann., et alii ad hunc locum.

nerant, et, vt magis ardeant, inflammescunt, et vetustae conuersationis tutamen eis subtrahunt.

12. *Adiuro vos, filiae Ierusalem, si inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei, quia amore langueo.* Merito languet sponsa, quum gladio verbi Dei percussa, terrenum exuit amictum: et filias Ierusalem, id est, Deo dignas animas adiurat, vt sui amoris magnitudinem ad Dominum referant: et pro eius videnda gloria supernum sibi poscant auxilium.

13. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos?* Obsecro te, quia sic adiurasti me, vt amore, quo te languescere dicis, me quoque per verbum praedicationis facias ardescere: et mihi ostendas, qualis sit dilectus tuus ex ea parte, qua possit diligere, non timeri: quia perfecta charitas foras mittit timorem.

Vox ecclesiae
de Christo.

14. *Dilectus meus candidus, et rubicundus, electus ex milibus.* Candidus, quia sine peccato; rubicundus sanguine passionis Christus: qui solus mediator Dei, et hominum. *Caput eius aurum optimum.* Caput Christi Deus, qui solus bonus, et optimus. *Comae eius, sicut elatae palmarum, nigrae quasi cornu.* Comae cateruae sunt sanctorum, quae Deo fideli famulatu adhaerent. Elatae, vel electae palmae propter caput Christi, nigrae ob pressuras.

15. *Oculi eius, quasi columbae super riuulos aquarum.* Oculi eius doctores sunt, per quos ecclesia videt, quae recta sunt: qui bene columbae propter simplicitatem, et riuulis aquarum propter charismata diuina comparantur. *Quae lacte sunt lotae, et resident iuxta fluentia plenissima.* Lacte lotas dicit, id est, gratia diuina, et dulcissima mundatas: et resident iuxta fluentia plenissima, id est, omnium donorum spiritualium abundantia. Potest in riuulis veteris legis eruditio, et per fluentia plenissima perfectio euangelicae doctrinae signari: quia sancti praedicatores de thesauris suis proferunt noua, et vetera.

16. *Genae illius, sicut areolae aromatum consitae a pigmentariis: labia eius lilia distillantia myrrham primam.* In genis Saluatoris nostri et modesta pietas simul, et seueritas exprimitur. Areolis aromatum virtutes, et dulcedo, et fama designantur. Consitae a pigmentariis prophetis, et apostolis: his futurae incarnationis eius arcana, illis facta narrantibus. Labia eius verba sunt doctrinae eius. Lilia, quia claritatem caelestis regni promittunt. Distillantia myrrham primam, quia per contemptum voluptatum praesentium ad hanc perueniendum esse praedicant.

17. *Manus illius tornatiles, aureae, plenae hyacinthis.* Manus, id est, opera, quia quae verbis docuit, factis impleuit. Tornatiles, quia in se omnem regulam iustitiae tenent. Vnde dicit: *Oportet, me omnem iustitiam adimplere.* Sunt et manus aureae, quia omnia, quae in homine gessit, diuitias gloriae perfecit. Plenae hyacinthis: quia ad spem nos caelestium, atque amorem excitant: quia hyacinthus aurei coloris gemma est.

18. *Venter eius eburneus, distinctus sapphiris.* Venter dilecti fragilitatem humanitatis eius designat, eburneus decorem castitatis. Sapphirus subli-

sublimitas est caelestium virtutum. Distinctus sapphis: quia partim humana fragilitas esurie, tentatione, fatigatione, morte, partim diuina celsitudo miraculis, resurrectione, et ascensione gloriae intelligitur.

19. *Crura illius culumnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas.* Crurum vocabulo itinera incarnationis Christi insinuantur, quae columnis marmoreis propter firmitatem, et rectitudinem comparantur. Fundatae super bases aureas: quia quidquid de eo, vel per eum gestum est, omnia diuinae prouisionis consilio ante tempora secularia disposita sunt.

20. *Species eius, ut Libani, electus, ut cedri.* Vt Libanus celsitudine, et gratia arborum alios montes, sic Dominus Christus omnes sanctos meritorum celsitudine, et gratia virtutum antecellit. *Electus, ut cedri.* Sicut alias arbores, quae in Libano nascuntur, cedri superant dignitate sua: ita Christus omnes, qui in ecclesia ad vitam nascuntur, sua transcendit gloria.

21. *Guttur illius suauissimum.* In gutture interna dulcedo verborum illius memoratur, quam qui sapit, non esurit. *Et totus desiderabilis.* Quid amplius quaeris? Totus desiderabilis est: quia totus Deus, et totus homo, in quem desiderant et angeli prospicere. Deus in maiestate Patris: homo in virginitate matris. In illo creator, in hac saluator.

22. *Talis est dilectus meus: et ipse est amicus meus.* Quanto deuotius quisque diligit Dominum, tanto familiarius habet amicum Dominum. Et talem, necesse est, ut intelligas eum, si vis eum amicum habere. *Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum?* Vox synagogae; pro decore enim carminis variantur personae colloquentium. Sed tantum Christi ecclesia, quia sponsae vocabulo exprimitur, designatur pulcherrima mulierum. Pulchrae sunt singulae ecclesiae sanctorum: sed pulcherrima vniuersitas totius sanctae ecclesiae per totum orbem. *Quo declinauit dilectus tuus, et quaeremus eum tecum?* Qui aliquando in terra corporali specie versatus est, dic, quo declinauit ille, ut sequamur illum tecum?

1. *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum.* CAP. VI.
Quasi dixisset, illuc descendit in hortum, id est, ecclesiam suam, ut eam Vox ecclesiae.
fonte gloriae suae, quasi aream aromatum, irrigaret: ut virtutum floribus germinaret. *Vt pascatur in hortis, et lilia colligat.* Ego dilecto meo locum habitationis praeparo in me, et ipse mihi apud se: qui semper inter sancta desideria mentium castarum pascitur. Hactenus sanctae ecclesiae vox est quaerentis, ac laudantis: nunc, quid quaesitus respondeat, subinfertur.

2. *Pulchra es, amica mea: suavis, et decora, sicut Ierusalem.* Sanctam ecclesiam suam amicam dicit, quia eius vitae desiderium visioni iam pacis intimae assimilatur. *Terribilis, ut castrorum acies ordinata.* Id est, charitate vnita, et compacta, ut nullus locus hosti per malum discordiae apeririatur: quia solummodo in vnitate pacis terribiles sumus hosti.

3. *Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt.* Id est, oculis mentis tuae noli quaerere in tuae peregrinationis itinere perfecte me cognoscere, quia fieri non potest: quia quo intentius agnoscere quae-

Tom. VII.

C c

ris, eo certius incomprehensibilem intelliges: et non quaeras in via praemium, quod in patria reservatur. *Capilli tui, sicut greges caprarum, etc.* Qui versiculi prius positi sunt, sed repetitio firmitatis est indicium. In capillis populi, in dentibus doctores, in gemellis foetibus praecepta charitatis intelliguntur.

4. *Sicut cortex mali punici, sic genae tuae absque occultis tuis.* Genae sanctae ecclesiae spirituales sunt Patres, qui virtutibus sunt mirabiles, et moribus venerabiles, et in Christi cruce gloriari non erubescerent. Et haec magna sunt valde, quae videntur in ea: sed multo maiora, quae non videntur, et in futuro reservantur.

5. *Sexaginta sunt reginae, et octoginta concubinae, et adolescentularum non est numerus.* Reginae sunt, quae amore sponsi, et caelestis praemii intuitu per praedicationem veritatis, et sacri baptismatis fontem sobolem aeterno regi spiritualement generant. Concubinae sunt, quae carnali solummodo commodo Christum praedicando, vel baptizando docent: et ideo illae perfectione senarii numeri, per denarium, propter decalogum designantur. Adolescentulae sunt animae nuper Christo renatae, quarum summa propter multitudinem civium caelestium numerum transcendit.

6. *Vna est columba mea, perfecta mea.* Sancta videlicet, et vniuersalis per totum orbem ecclesia. *Vna est matri suae, electa genitrici suae.* Matri suae, id est, caelesti Ierusalem: quae est mater omnium nostrum. Vnde ad nos gratia Spiritus sancti descendit, per quam nascimur Deo. *Viderunt illam filiae, et beatissimam praedicauerunt.* Quas prius dixit adolescentulas, nunc filias nominat: antiqui omnes catholicam laudant ecclesiam.

Vox synagogae mirantis ecclesiae decorem subinfertur.

forte, aeris.

7. *Quae est ista, quae progreditur, quasi aurora consurgens?* Progreditur ecclesia, quasi aurora, quia iam ortus veri luminis mundo post tenebras longae ignorantiae monstratur. *Fulchra, ut luna.* Quia sole iustitiae illustrata noctem mundi illuminat. *Electa, ut sol.* Quia imaginem sui conditoris in omni iustitia, sanctitate, et veritate portat. *Terribilis, ut castrorum acies ordinata.* Terribilis aeris potestatibus in unitate charitatis, fidei, et spei.

8. *Descendi in hortum nucum, ut viderem poma conuallium.* Hortus etenim nucum est ecclesia praesens, ubi nostras conscientias alterutrum minime videmus: sed fracta testa corporis, apparebit internae dulcedinis fructus. Poma conuallium fructus est humilitatis. Descendit sancta ecclesia per doctores sanctos ad eos, qui proficiunt ad fructus bonos: quique adhuc indigent doctrinae irrigatione. *Et inspicerem, si florisset vinea: germinassent mala punica.* Inspicerem, si virtutum studia floruisent: et si qui ad exemplum Dominicae passionis praeparati essent suum fundere sanguinem.

Vox synagogae.

9. *Nesciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab.*

Cap. VI. n. 9. Quamuis veteres mss. codices, antiquae editiones pleraeque, atque ecclesiae in officio legant *Sunamitis*,

magis tamen probandum esse *Sulamitis* cum Vulgata nostra, ex hebraeo ostendit Calmetus.

Nesciui dona gratiae spiritualis in te, sponsa: sed anima mea conturbauit me propter introductionem euangelicae quadrigae, qua Aminadab (qui interpretatur populi mei spontaneus) id est, Christus per totum vehitur mundum. Cui ecclesia consolando mox respondet. *Reuertere, reuertere, Sulamitis: reuertere, reuertere, ut intueamur te*. Noli turbata esse: sed reuertere ad agnitionem tui Redemptoris, qui tibi toties in prophetis, et lege promissus est. Reuertere puritate fidei: reuertere operum perfectione, o Sulamitis, id est, captiua, iam a vinculis infidelitatis reuertere ad tuum Redemptorem, ut salueris.

1. *Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?* Tu doles synagoga- CAP. VII.
gam obduratam: prope est tempus, quod choros bellantium aduersus malignos spiritus, et laudantium Dominum videbis in ea. *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis?* Nunc laudes ecclesiae ab ipso sponso proferuntur: et primo operum constantia, et mortificatio voluptatum laudatur in ea, quia filia principis, id est, Christi ob gratiam baptismi.

2. *Iuncturae femorum tuorum, sicut monilia, quae fabricata sunt manu artificis.* Duorum concordia populorum spirituali prope fecundorum in iunctura femorum designatur, quia sicut monile fabricatur manu artificis, sic est ineffabili largitate conditoris nostri firmata. In monili bona opera exprimuntur.

3. *Vmbilicus tuus, crater tornatilis, numquam indigens poculis.* Vmbilicus, id est, fragilitas infirmitatis nostrae, crater: quum conscientia mortalitatis, atque infirmitatis nostrae admoniti, calicem verbi salutaris prompta mente proximis propinare satagimus. *Venter tuus, sicut aceruus tritici vallatus liliis, etc.* Aceruus tritici vallatus liliis est, quum abundantia boni operis sola spe perpetuae lucis colligitur. In ventre memoria: in tritico multiplicatio boni operis: in liliis castitas exprimitur. Item in tritico panis, et in cratere potus, quae pauperibus dantur, exprimuntur.

4. *Duo vbera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreae.* De duobus vberibus superius dictum est. Duo vbera, doctores sunt vtriusque populi. In gemellis duo testamenta sunt. Gemelli, propter vnam concordiam. *Collum tuum, sicut turris eburnea.* Item in collo doctores designati sunt, qui turri eburneae propter firmitatem, et pulchritudinem comparantur. Qui ciuitati Dei et robur praestant, et decus.

5. *Oculi tui, sicut piscinae in Hesebon, quae sunt in porta filiae multitudinis.* Item oculi ecclesiae doctores propter nutrimentum. Et recte piscinae comparantur, quia fluente doctrinae suis auditoribus praebere non cessant. Hesebon cingulum moeroris interpretatur: quia sancti pro vana laetitia carnis cingulo abstinentiae constringuntur: et bene in porta multitudinis, ob abundantiam populorum concurrentium per portam fidei in ecclesiam.

6. *Nasus tuus, sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum.* Item in naso verbi Dei dispensatores causa discretionis designantur. Turris, quia eminentissimum locum tenet in ecclesia, quae respicit contra

Damascus: id est; sanguinarium, et impium (quia *Damascus sanguinem bibens* interpretatur) significat carnales, et crudeles, contra quos sancti doctores, in turri Libani, id est, firmitate ecclesiae semper vigilant.

7. *Caput tuum, ut Carmelus, et comae capitis tui, sicut purpura regis iuncta canalibus.* In capite mens designatur: in comis cogitationes. Et sicut capite membra, ita cogitationes mente reguntur. In Carmelo, id est, sublimibus, et passione Christi, quae nomine purpurae exprimitur, versantur. Canales, praecordia sanctorum, in quibus alligantur tales cogitationes.

8. *Quam pulchra es, et quam decora charissima, in deliciis.* Pulchra fide, et opere decora, charissima in deliciis, id est, spiritualibus virtutibus. *Statura tua assimilata est palmae.* Id est, rectitudo operationis bonae semper ad victoriam tendit. *Et vbera tua botris.* Vberibus doctores ecclesiae propter lac primae eruditionis comparantur: et botris aequantur propter mysteria dulcissima aeternitatis.

9. *Dixi, Ascendam in palmam, et apprehendam fructus eius: et erunt vbera tua, sicut botri vineae.* Apte enim victoriosissima crux palmae comparatur, in quam Christus ascendens apprehendit fructus eius, id est, dona, quae largitus est sanctae ecclesiae, quae ex illo tempore botros vineae germinavit, id est, sanctos doctores: qui maiori scientia, et gratia propter crucem, et resurrectionem Saluatoris abundant.

10. *Odor oris tui, sicut malorum: guttur tuum, sicut vinum optimum.* In gutture vox praesentis doctrinae, in odore fama absentis demonstratur. Et ideo vino illa propter fragrantiam virtutum, haec malis ob suavitatem absentis famae comparatur.

11. *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque, et dentibus illius ad ruminandum.* Rapuit enim sponsa verbum ex ore sponsi: quia ille vino optimo eam comparavit, et subiecit: *Dignum dilecto meo*, id est, tanta sublimitas est euangelicae praedicationis, quod ipse dilectus primus per hanc in carne apparens, mundo iter caeleste aperuit. Labiisque, et dentibus, id est, apostolis, praedicatoribusque maximis dedit ad meditandum.

12. *Ego dilecto meo.* Et non alteri, cui totam curam servitutis, et dilectionis impendo. *Et ad me conversio eius.* Me solam diligit, et adiuuat, ne deficiam in via. *Egrediamur in agrum, commoremur in villis: mane surgamus ad vineas: videamus, si floruit vinea: si flores fructus paruriunt: si floruerunt mala punica.* Quia nullatenus ecclesia vel ad bene operandum egrediendo procedere, vel in exercitio bonae operationis persistendo commorari, vel saltem ad propositum bene agendi assurgere, vel animos auditorum suorum, quantum profecerint, discernere sufficit, nisi gratia Dei adiuta, qui dixit: *Ecce ego vobiscum sum, etc.* Item in agro christiani, in vineis ecclesiae, in floribus fides, in fructibus virtutes, in

Cap. VII. n. 7. In Vulgata est *vineta canalibus*. In mss. saepe *vineta*, et *iuncta* confunduntur. Existimant nonnulli,

Carmelum pro purpura sumi ex hebraeo *carmel*, seu *carmil*: ex quo fortasse est hispanicum *carmin*, et *carmesl*.

malis punicis martyrium designatur. In his enim singulis sponsa dilecti sui praesentiam quaerit.

13. *Ibi dabo tibi vbera mea*. Id est, paruulorum meorum paedagogos: quia in his omnibus proficiunt doctores sancti. *Mandragorae dederunt odorem in hortis nostris*. Mandragora propter multimoda medicaminum genera sanctorum virtutibus comparatur: portae ecclesiae doctores sunt sancti. In huiusmodi portis mandragorae dederunt odorem, quum spiritualis quisque ex se virtutum famam longe, lateque spargunt. *Omnia poma noua, et vetera, dilecte mi, seruauit tibi*. Poma noua, et vetera praecepta sunt, siue promissa noui testamenti, et veteris: quia omnia ad eius gratiam refert ecclesia.

1. *Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meae, ut inueniam te foris*. Vox ista est antiqua iustorum optantium aduentum Christi in carne. Sugentem vbera matris meae, id est, in synagoga nasci, ac nutriri iuxta humanae conditionis naturam. *Et inueniam te foris*. Intus erat dilectus, dum in principio erat Verbum: *foris*, dum Verbum caro factum est.

2. *Ibi deosculer te*. Id est, facie ad faciem videbo, et os ad os loquar. *Et iam me nemo despiciat*. Ante aduentum Christi intra angustias Iudaeae tantum fuit ecclesia: post Ascensionem in toto mundo dilatata fuit, et venerabilis. *Apprehendam te*. Id est, prompta, ac fideli deuotione excipiam venientem.

3. *Et ducam in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae, ibi me docebis*. Peracta carnis dispensatione, redeuntem laetis ducam in domum matris meae luminibus. In domum matris meae, vbi caelestis Ierusalem mater nostra. Ibi me docebis potiora sperare dona, quam in lege habuissem. *Et dabo tibi poculum ex vino condito*. Id est, feruentem amorem, variis virtutum pigmentis ornatum. *Et mustum malorum granatorum meorum*. Id est, gloriosum sanctorum martyrum triumphum: qui feruentissima charitate perferunt flammam, per quas ad te transire non dubitant.

4. *Laeua eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. Laeua carnis Christi dona designat: et dextera futura sanctorum cum Christo gaudia exprimit. *Quae est ista, quae ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum*. Vox synagogae mirantis, quomodo de deserto gentilitas in amplexus subito sponsi ascendisset. *Deliciis affluens*, id est, omnium bonorum pulchritudine. *Innixa super dilectum*, omnia, quae habet ad gratiam dilecti reterens. *Suum*, quem mihi soli mittendum putabam.

5. *Sub arbore malo suscitauit te*. Sub arbore crucis a perpetua morte reuocaui te, ut apostolos, et ceteros electos ex Iudaea. *Ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua*. Id est, maior plebs, Christum negando, et Barabbam eligendo, reprobata est. *Pone me, ut signaculum, super cor tuum: ut signaculum super brachium tuum*. Ut digito ob me-

Cap. VIII. n. 1. Pro *Et inueniam te* legendum videtur *Vt inueniam te*.

moriā cuiuslibet rei signum aliquod ligamus . Per cor cogitatio , et per brachium designatur operatio . Si me velis habere sponsum , intus charitas fide non ficta sit , et foris operatio deuota .

6. *Quia fortis est , ut mors , dilectio , dura , sicut infernus , aemulatio .* Fortis est vsque ad mortem mea dilectio in te , o synagoga : sed tua aemulatio dura in me fuit , sicut infernus . Sed verte aemulationem in dilectionem , et eris mihi sponso sponsa . *Lampades eius , lampades ignis , atque flammarum .* Dilectionis lampades corda sunt fidelium : ignis , propter feruorem cordis : flammarum , propter operationis efficaciam .

7. *Aquae multae non poterunt extinguere charitatem , nec flumina obruent illam .* Aquas multas , et flumina , temptationum dicit incursus , quae visibiliter , seu inuisibiliter animas fidelium impugnare non desinunt , quibus charitas non cedit . *Si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione , quasi nihil despiciet eam .* Sancti vere totius domus suae substantiam pro dilectionis magnitudinē quasi nihil despiciebant .

8. *Soror nostra parua est , et vbera non habet .* Prima nascentis ecclesiae de gentibus tempora designat : quando adhuc et parua fuit numero , et minus idonea praedicare verbum Dei , quasi sponsus synagogae dixisset de ea . *Quid faciemus sorori nostrae in die , quando alloquenda est ?* Ac si aperte dicat , parua quidem numero est ecclesia gentium , et necdum verbi ministerium subire sufficit . Quid ergo tibi videtur , o synagoga , de sorore faciendum nostra , quando alloquenda est , id est , per verbi ministerium ducenda in fidem ? Synagoga tacente , ipse sponsus , quid fieri debeat , respondet .

9. *Si murus est , aedificemus super eum propugnacula argentea .* Ac si diceret , si aliquos habet in se fortes fide , ingenio claros , vel philosophia instructos , addamus illis propugnacula argentea , id est , scientiam diuinarum scripturarum , ut eo facilius possint tutari infirmos , atque indoctos . *Si ostium est , compingamus illud tabulis cedrinis .* Si sunt simplices , tamen docendi studio inhiantes , proponamus illis priorum exempla iustorum : quo certius , et efficacius docendi opus implere possint . Cedri virtutes sanctorum : et tabulae latitudinem charitatis designant . Ad haec ipsa respondet ecclesia .

10. *Ego murus , et vbera mea , quasi turris .* Ex quo facta sum coram eo , quasi pacem reperiens , ego de viuis compacta sum lapidibus , et glutino charitatis adunata , et super fundamentum immobile aedificata . Vbera , id est , doctores fortissimi , ceu turris : qui et paruulos nutrire sciunt : et omnia maligni expellere : et hoc mihi accidit ex eo tempore , quo Christus me reconciliauit , et per eum pacem reperi .

11. *Vinea fuit pacifico meo in ea , quae habet populos .* Vinea , id est , catholica ecclesia fructu abundans fidei fuit pacifico , id est , Christo , quia omnia pacificauit in caelis , et in terris , in ea congregatione , quae multos populos possidet ex toto orbe , non Iudaea solum . Traditur ea custodibus prophetis , vel apostolis , vel angelicis potestatibus , et dignitatibus .

7. In Vulgata *aquae multae non potuerunt .*

12. *Vir autem pro fructu*. Id est, retributione aeterna huius vineae. *Afferit mille argenteos*. Id est, pro acquisitione regni caelestis, qui est fructus vineae, cuncta, quae mundi sunt, reliquit. Millenarius numerus pro perfectione ponitur. Id est, qui omnia reliquit. Argentei pro omni pecunia accipiuntur. *Vinea mea coram me*. Vox sponsi. Verumtamen, etsi te aliis commendem custodibus, tamen te semper in mea habeo praesentia, videns, et remunerans laboris tui deuotionem in omnibus. *Mille tui pacifici*. Mille tui, subauditur, argentei. Quasi dixisset, qui amore meo cuncta sua dimittit, in pace erit, quia omnem substantiam suam, quae millenario designatur, pro charitate Dei amittit.

13. *Et ducenti* (id est) *his, qui custodiunt fructus eius*. Qui sunt doctores sancti, qui omnia mundi dimittunt, et in verbo praedicationis laborare non cessant: hi duplici remuneratione, quae ducentenario designatur, donantur apud me. *Quae habitas in hortis, amici auscultant*. Quia locutio nostra finienda est, hoc vltimum vale a me audito. Semper habita in hortis virtutum: et scito, quia amici, id est, angelici spiritus, et animae sanctorum semper te considerant, et tuo gaudent aspectu. *Fac, me audire vocem tuam*. Id est, vox praedicationis tuae, dum vales, semper audiatur a me.

14. *Fuge, dilecte mi*. Acsi aperte dicat: quoniam in carne apparens, Sponsa re-
praecepta mihi, ac dona vitae caelestis conferre dignatus es, nunc his per- spondet.
actis, reuertere in sinum Patris, o mi dilecte. *Assimilare capreae, hin-
nuloque cernorum super montes aromatum*. Et hoc mihi sit solatium, quia
continua visione te nequeo cernere, saltem crebra visitatione me conso-
lari memento.

APPENDIX VII.

De conflictu vitiorum, et virtutum.

1. **A**postolica vox clamat per orbem, atque in procinctu fidei positus, 2. Tim. 3. 12.
ne securitate torpeant, dicit: *Omnes, qui pie volunt viuere in Christo Ie-
su, persecutionem patientur*. Et ecce, quia christianitas etiam in suis prin-
cipibus iam religiosa, iamque fidelis est, desunt pie viuentibus in Chri-
sto Iesu vincula, verbera, flagella, carceres, equulei, cruces, et siqua sunt
diuersorum genera tormentorum; quomodo ergo verum erit, quod per
Apostolum sonuit, vt omnes pie viuentes persecutionem patiantur? an
forte nemo pacis tempore vult pie viuere in Christo Iesu, et ideo de-
sunt ista? Quis hoc vel desipiens dixerit?

Persecutio-
nem pios pati
necesse est.

Num. 1. In Isidorianis cap. 84. n. 20.
et seqq. de hoc libro disserui, quem
alii S. Ioanni Chrysostomo, alii S. Au-
gustino, alii S. Ambrosio, alii S. Isido-
ro, alii S. Leoni Magno, alii Ambrosio
Autperto ascribunt. Caietani Monitum

ad hunc librum descripsi, editiones, et
codices mss. recensui. Pro editione Gria-
lii Cyprianus Suarez opus emendauit,
sed nullas notas, aut varias lectiones
apposuit. Maurini inter Appendices ope-
rum S. Augustini libellum hunc repo-

2. In hac ergo Apostoli sententia non specialis quorundam, sed generalis omnium persecutio debet intelligi. Et quidem sunt multi intra sinum matris ecclesiae constituti, qui pie viuentes in Christo, contumeliis afficiuntur, opprobriis, iniuriis, derisionibusque lacesuntur. Ista vere est illa generalis persecutio, quam Apostolus omnes pie viuentes in Christo pati descripsit? Non facile dixerim: quum sint quidam religiosi, quibus nemo prauorum audeat in faciem derogare. Alia ergo intelligenda est, quae immanior, et magis noxia est, quam non mortalis intorquet seueritas, sed vitiorum gignit aduersitas.

3. Dum enim contra humilitatem superbia, contra veram religionem simulatio, contra subiectionem pugnat contemptus, contra Domini timorem inanis gloria, contra fraternam congratulationem inuidia, contra dilectionem odium, contra libertatem iustae correptionis detractio, contra patientiam ira militat, contra mansuetudinem proteruita, contra satisfactionem tumor, contra spirituale gaudium seculi tristitia, contra virtutis exercitium torpor, vel ignauia, contra firmam stabilitatem dissoluta vagatio, contra spei fiduciam desperatio, contra mundi contemptum cupiditas, contra misericordiam obduratio, contra innocentiam fraus, vel furtum, contra veritatem fallacia, atque mendacium, contra ciborum parsimoniam ventris ingluuies, contra moderatum moerorem inepta laetitia, contra discretam taciturnitatem multiloquium, contra carnis integritatem immunditia, atque luxuria, contra cordis munditiam spiritualis fornicatio, contra amorem patriae caelestis appetitus seculi praesentis opponens semet immergit: quid aliud, quam crudelis pie viuentium persecutio aduersus conglobatas virtutum acies desaeuit?

4. O quam dirus, o quam amarus est superbiae congressus, quae angelos de caelo proiecit, homines de paradiso eliminauit; cuius exercitus, atque armorum conflictus, vitia sunt, quae breuiter comprehensa tetigimus? Sed videamus, qualiter castra caeli, et inferni dimicent: arma Christi, et diaboli collisa decertent.

Dicit superbia 5. Certe multis, immo etiam pene omnibus melior es verbo, scientia, diuitiis, honoribus, et cunctis, quae vel carnalibus, vel spiritualibus suppetunt, charismatibus: cunctos ergo despice, cunctis temetipsum superiorem ostende.

Humilitas vera respondet. 6. Memento, quia puluis es, quia cinis es, quia putredo, et vermis es, quia etsi aliquid es, nisi tanto te humilies, quanto magnus es, per Genes. 3. 19. des omnino, quod es. Numquid tu altior, quam primus angelus? num- Eccli. 3. 20. quid tu splendidior in terra, quam Lucifer in caelo? Quod si ille de tanta

enerunt, discrepantia lectionis alicubi notata, De titulo libri videri possunt commentarii nostri ad Psychomachiam Prudentii, eiusdem argumenti, et tituli carmen egregium.

2. *Mortalis*: alii, *materialis*.

3. *Opponens*: al. *oppugnans*.

4. *Eliminavit*: al. *exterminauit*: al. *minauit*. Pro *collisa* al. *consilia*.

6. *Per quemdam sapientem*: ita etiam infra. Quam locutionem Ambrosii Aupertii propriam Maurini existimant.

tanta sublimitate per superbiam cecidit, quomodo tu ad caelestem celsitudinem superbiens de imis conscendes, qui illa, quamdiu hic viuis, conditione teneris, de qua per quemdam sapientem dicitur, *Corpus, quod corrumpitur, Sap. 9. 15. aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem?*

7. Quam densissimis putamus in terra superbiae tenebris lutum nostrum inuolui, si potuit in caelo stella, quae mane oriebatur, lucis suae globos amittere? Audi ergo potius lucem veritatis dicentem: *Qui sequitur me (inquit) non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae.* In quo autem ipsa esset sequenda, alibi praemonuit, dicens: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et inuenietis requiem animabus vestris.* Isai. 14. 12. Io. 8. 12. Matth. XI. 29.

8. Audi, tumor superbiae, audi dicentem ad haec humilitatis magistrum: *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur: et illud, Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et tremementem sermones meos?* Audi, quid etiam de illo Apostolus dicat, qui te ad sectandam humilitatem inuitat. Ait enim: *Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inuentus, ut homo: humiliavit semetipsam, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Si ergo tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, quomodo superbire in aliquo debet humana infirmitas? Matth. 23. 12. Isai. 66. 2. Philipp. 2. 6. 7.

9. Age bonum, quod vales: ostende cunctis bonum, quod agis: ut bonus dicaris, ut sanctus, et venerabilis ab omnibus praediceris: ut tamquam Dei electus noscaris: ut nemo te contemnat, nemo te despiciat, sed vniuersi debitum tibi honorem persoluant. Inanis gloriae dicit.

10. Siquid boni aliquando agis, non pro transitoriis, sed pro aeternis id honoribus age: absconde, quod facis, in quantum potes: quod si ex toto non vales, sit in corde tuo occultandi voluntas, et non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquando manifestare, quod semper vis celatum habere. Sic denique duas Redemptoris sententias, sibi quasi contrarias, videberis adimplere, quibus dicitur, *Faciente te eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, sed eleemosyna tua sit in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Et, *videant vestra opera bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est.* Timor Domini respondet. Intentio recta. Matth. 6. 3. Matth. 5. 16.

11. Caue prorsus, ne illa sententia tibi conueniat, qua de hypocritis dicitur: *Omnia opera sua faciunt, ut beatificentur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Attende tibi in cunctis, quae agis, ne cenodoxiae elatione pulsatus cum his, qui etiam de miraculorum signis gloriabantur, audias: *Videbam Satanam, sicut fulgur, descendentem de caelo: sed time: nam scriptum est: Timor Domini gloria, et gloriatio, et lae-* Luc. 10. 18. Eccli. 1. xl. et 17.

11. Tibi conueniat: al. te conueniat. Infra post Corona exultationis alii alia addunt ex eodem loco Ecclesiastici, quae plures omittunt.

Tom. VII.

D d

titia, et corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit laetitiam, et gaudium, et longitudinem dierum. Timenti Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis suae benedicetur. Et infra: Radix sapientiae timere Dominum, et rami illius longitudo dierum.

- Simulatio suggerit. 12. Quia nihil boni in abscondito facis, ne a cunctis cognitus detesteris, finge te foris, quod intus esse non appetis.
- Vera religio respondet. 13. Nequaquam omnino id agas, sed magis satage bonus fieri, quod non es: nam ostendere hominibus, quod non es, quid aliud, quam damnatio est? Memor esto itaque, quod dicitur: *Vae vobis, scribae, et pharisaei hypocritae, qui mundatis, quod deforis est calicis, et paropsidis, intus autem pleni estis rapina, et immunditia.* Pharisaee caece, munda prius, quod intus est calicis, et paropsidis: ut fiat mundum, quod deforis est.
- Matth. 23. 25. 26. et 27. 14. Itemque illud, quod in euangelio inculcando repetitur: *Vae vobis, scribae, et pharisaei hypocritae, qui similes estis sepulcris dealbatis, quae foris apparent hominibus speciosa, intus plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia: sic et vos deforis quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi, et iniquitate;* necnon et illud, quod de talibus scriptum est: *Venient ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.*
- Matth. 7. 15. 15. Qualis es tu, ut peioribus obtemperes? deterioribus famulatum exhibeas? te magis, quam illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria, aut viribus coaequari. Obtempera igitur imperio Dei, et non sit tibi ulterius cura de aliquo.
- Elatio obiicit. 16. Si Dei obtemperandum est imperio, humano subdi necesse est magisterio: ipse enim dicit; *Qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit.* Ita (inquit) oportet, sed si talis, qui imperat, esset: non est talis, per quem Deus imperet. Sed Apostolus contra, *Non est potestas, nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt: itaque qui resistis potestati, Dei ordinationi resistis.* Quales enim esse debeant hi, qui imperant, non est subditis discutiendum.
- Beata autem submissio respondet. 17. Et quidem primis ecclesiae pastoribus Dominus dicit, *Scitis, quia reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem exercent inter eos, benefici vocantur: vos autem non sic, sed qui vult in vobis esse maior, erit omnium seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam pro multis.* Sed tamen quia non omnes tales futuros praevidit, subiectorum omnium personas in discipulis assumens, praemonuit dicens: *Super cathedram Moysi sederunt scribae, et pharisaei, quaecumque dixerint vobis, facite: quae autem faciunt, facere nolite.*
- Lucae 10. 16. 18. In quo illo, vel illis minor es? cur ergo eis vel aequalis, vel superior non es? quanta vales, quae ipsi non valent? non ergo tibi aut superiores, aut etiam aequales esse debent.
- Matth. 20. 25. etc. et 23. 2. ec. 19. Si ceteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo, quam in summo temetipsum conseruas; saepe enim de alto peior fit ruina: quod si ti-
- Inuidia dicit. 15. Ad marginem: Elatio obiicit: 16. A Deo ordinata: st. cum Vulg. al. inobedientia dicit. gata ad Rom. 13. 1. a Deo ordinatae.
- Fraterna congratulatio respondet.

bi, vt asseris, quidam superiores, vel aequales sunt, quid te laedit? quid tibi nocet? caue prorsus, ne dum aliis locum inuides celsitudinis, illum imiteris, de quo scriptum retines: *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum; imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Sapient. 2.24.

20. Absit, vt illum ames, quem in omnibus contrarium habes, qui Odium dicit tibi derogat, qui tibi insultat, qui te conuiciis exasperat, qui tibi peccata tua impropertat, qui te dictis, operibus, atque honoribus semper praeire festinat? nisi enim tibi inuideret, nequaquam se ita praeferret.

21. Numquid, quia haec, quae narras, odio habenda sunt in homine, Dilectio propterea non est amanda Dei imago in homine? sicut Christus, qui in cruce positus inimicos suos dilexit, et ante crucis tormentum admonuit: *Diligite inimicos vestros, et benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persequentibus, et calumniantibus vos, vt sitis filii patris vestri, qui in caelis est.* Et sicut per Salomonem, et apostolos dicitur: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius.* Homo amandus, etsi habens non amanda. Matth. 5. 44. Prouerb. 25. 21.

22. Cui sententiae Apostolus ex proprio subiunxit dicens, *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum:* quod contra de his, qui fratres odissent et 21. se noscuntur, per Ioannem dicitur: *Qui odit fratrem suum, homicida est: et scitis, quia omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem.* Et rursum, *Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, et in tenebris est vsque adhuc, et nescit, quo eat, quoniam tenebrae obcaecauerunt oculos eius.* 1. Io. 3. 15. 1. Io. 2. 21.

23. At (inquis) sufficit mihi, quod amantes me diligo. Sed Dominus e contrario: *Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt?* Quid tu ad haec obicere vales? Certe, *Qui odit fratrem suum, manet in morte: et qui diligit, in Deo manet, et Deus in eo.* Omnem ergo amaritudinem fellis euome, et quoquo pacto valueris, charitatis dulcedinem sume: nihil enim suauius, nihil illa beatius est. *Deus (inquit Ioannes) charitas est: et egregius praedicator: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Vnde neque immerito delictorum facinora tegere dicitur: sicut scriptum est, *Vniuersa delicta operit charitas.* Matth. 5. 46. 1. Io. 4. 16. Rom. 5. 5. Prouerb. 10. 12.

24. Quis poterit sustinere? quis silentio tegere, quanta ille, vel ille praua committit, nisi forte qui consentit? Detractio dicit.

25. Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentienda, sed charitate fraterna in faciem proximus est redarguendus, non autem occulte detrahendus. Quod si obiicitur, iccirco fratrem coram oculis increpare nolle, ne exasperatus non correptione proficiat, sed magis ex correptione scandalumumat: occurrit scriptura diuina, et versa vice hoc magis scandalum esse denunciat, dicens: *Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, et aduersus filium matris tuae ponebas scandalum.* Libertas iustae correptionis respondet. Mala proximi corripienda. Psalm. 49. 20. et 21.

21. Per Salomonem, et apostolos: al. per Salomonem apostolum.

que Ambrosii Autperti proprium Man-
rini agnoscunt. Nonnulli contra
addunt Paulus.

22. Egregius praedicator: hoc quo-

Discreta cor-
reptio .

26. Maius enim scandalum sumit , qui sibi detrahentem intelligit , quam qui corripientem sustinet , et quia nonnumquam errata delinquentium ad tempus silentio tegenda sunt , vt aptiori tempore corrigantur , subiungitur : *Haec fecisti , et taci* . Ne autem ex hoc discreto silentio detractores sibi plauderent , qui , dum semper occulte derogare malunt , numquam in apertam increpationem prosiliunt : adhuc subinfertur ; *Existimasti inique , quod ero tibi similis* ; acsi diceretur : iniquum est cogitare , vt inde detractori similis appaream : vnde ad tempus reticens , nec derogans , locum apertae correptionis expecto , vnde et protinus subditur ; *Arguam te , et statuam contra faciem tuam* : veluti diceretur , non in occulto , vt est tua consuetudo , sed in aperto , vt est mea sollicitudo , aptum corripiendi tempus expectans , peccatorem arguam , et eius delicta contra faciem illius statuam .

27. At (inquis) non odi , sed amo , quem ita in absconditis diiudicans reprehendo . Immo magis hunc odis , et non diligis : vnde detrahis , et non corrigis . Quam sit autem detestanda obtrectatio proximi , plerisque in locis scriptura diuina testatur : vnde est illud : *Detrahentem aduersus proximum suum occulte , hunc persequabar* ; et illud : *Qui detrahit fratri , detrahit legi* : illudque : *Qui detrahit fratri , eradicabitur* : necnon et illud Apostoli Pauli : *Videte , ne dum inuicem mordetis , abinuicem consumamini* .

Ira dicit :

28. Quae contra te aguntur , aequanimiter ferri non possunt , immo patienter tolerare peccatum est : quia si non eis cum magna exasperatione resistitur , contra te deiaceps sine mensura cumulabuntur .

Patientia respondet .

1. Petr. 2. 21.

Matth. 10. 15.

Io. 15. 20. et 23

29. Si passio Redemptoris ad mentem reducitur , nihil tam durum est , quod non aequo animo toleretur . *Christus enim* (vt ait Petrus) *passus est pro nobis , nobis relinquens exemplum , vt sequamur vestigia eius* . Ipse autem dicit : *Si patrem familias Belzebub vocauerunt , quanto magis domesticos eius : si me persequuti sunt , et vos persequentur* . Sed quanta sunt in comparatione passionum illius , quae patimur ? ille enim opprobria , irrisiones , contumelias , alapas , sputa , flagella , spineam coronam , crucemque sustinuit : et nos miseri ad nostram confusionem vno sermone fatigamur , vno verbo delicimur .

2. Tim. 2. 12.

Matth. 5. 22. 23.

30. Et quid agimus de eo , quod dicitur : *Si non compatimur , nec conregnabimus* ? Quapropter retundendi sunt irae stimuli , et eius metuenda damnatio : vnde scriptum legimus : *Qui irascitur fratri suo , reus erit iudicio : qui autem dixerit fratri suo racha , reus erit concilio : qui autem dixerit fatue , reus erit gehennae ignis* . Ibi tamen remedium inuenitur ex eo , quod subditur : *Si offers manus tuas ad altare , et ibi recordatus fueris , quod frater tuus habet aliquid aduersum te , relinque ibi munus tuum ante altare , et vade prius reconciliari fratri tuo , et tunc veniens offeres munus tuum* .

Oratio ne fiat ,
laeso proximo
non pacato .

31. Ac si aperte diceretur , nec in corde tacitam precem effundas , nisi

29. Ille enim etc. Sic Antipertus l. 1.
in Apoc. cap. 7. , vt notarunt Maurini .

30. Inuenitur : al. innuitur .

31. De cordibus vestris : al. omittunt .

prius offensum proximum satisfaciendo ad lenitatis mansuetudinem perducas : munus enim nostrum est oratio nostra, altare vero nostrum est cor. Ille autem, qui hoc facere, quoties inter duos sine causa ira fuerit excitata, studuerit, promissam damnationem nequaquam incurret. Sed sunt multi, qui petenti sibi veniam delicta non remittunt, contra quos illa Domini sententia venit, qua dicitur : *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum de cordibus vestris, nec pater vester caelestis dimittet vobis peccata vestra.* Matth. 6. 14.

32. Plura sunt (inquis), quae commisit, et me saepius offendit. Ad haec non ego, sed Dominus respondet. Nam quum Petrus ad eum diceret : *Quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei : usque septies ?* Matth. 18. 22. et ille ad eum inquit : *Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.* Quam multi autem sunt, qui suas iniurias tarde relaxant, Dei vero citius indulgent : fitque nonnumquam, ut occasione Domini iniurias vindicandi, suas vindicent irati.

33. Quid quoque de illis dicendum est, qui furore caecitatis usque ad verba prodeunt maledictionis ; nisi hoc quod Apostolus ait : *Neque maledici regnum Dei possidebunt ?* quod Iacobus exaggerando detestans ait : *Linguam nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero, in ipsa benedicimus Deum, et Patrem, et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt, ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio.* Non oportet, fratres mei, haec ita fieri ; numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, et amaram aquam ? hac de causa alibi etiam dicitur : *Mors, et vita in manibus linguae.* 1. Cor. 6. 10. Iacob. 3. 8. etc. Prouerb. 18. 21.

34. Numquid stultis, numquid insensatis, ac brutis animalibus lenia verba, et non magis asperrima (ut tales decet), dum delinquant, obii-
cienda sunt ? Proteruia dicit.

35. Non tua in his persuasio, sed Apostoli sequenda est praeceptio, Mansuetudo qui de hac sententia dilectum discipulum admonet dicens : *Seniorem ne increpaueris, sed obsecra, ut patrem ; iuuenes, ut fratres : anus, ut matres ; adolescentulas, ut sorores in omni castitate.* Et rursus ; *Seruum (inquit) Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati.* 1. Tim. 5. 1. et 2. Tim. 2. 24. et 25.

36. Rursusque : *Argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina ;* quod videlicet malum proterviae deterius adhuc subditis, quam praelatis nocet : saepius enim contingit, ut leniter, ac cum charitatis dulcedine prolatam correptionem spernant, et contra humilitatis verba desperationis emittant iacula ; vnde scriptum est : *Qui arguit derisorem, ipse sibi facit iniuriam.* E contra de illo, qui per increpationem proficit, dicitur ; *Argue sapientem, et amabit te.* Prouerb. 9. 7. et 8.

37. Testem habes Deum in caelis : non tibi sit cura, quid de te suspicentur homines in terris. Tumor dicitur.

38. Non est danda detrahendi occasio, nec susurrandi suspicio : sed Humilis satisfactio respon-

36. Et amabit te. Apud S. Ambrosium nonnulla hic adduntur.

38. Qui christiano nomine censiti : det. apud S. Augustinum, qui christiana fide

1. Tim. 5. 14. si sunt, quae corrigantur, manifestanda : aut certe si desunt, humili protestatione neganda : quia et Apostolus admonet, nullam occasionem dare diabolo maledicti gratia : quod et in illis detestatus est, qui christiano nomine censiti, in idolio ad comedendum recumbabant : et quamquam idolum pro nihilo ducentes, immolata, quasi innoxios cibos, sumerent, infirmas tamen fratrum conscientias per hoc factum ad nefandos idolorum ritus trahebant.

Tristitia dicit. 39. Quid habes, unde gaudeas, quum tanta mala de proximis portas ? perpende, cum quo moerore omnes intuendi sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle versantur ?

Spirituale gaudium respondet. 40. Geminam esse tristitiam noui, immo duas esse tristitias noui : vnā scilicet, quae salutem, alteram, quae perniciem operatur ; vnā, quae ad poenitentiam trahit, alteram, quae ad perditionem perducit. Tu quidem vna ex illis esse cognosceris, sed omnino quae mortem operaris : non est igitur in his contristandum, quae suades, sed contra magis gaudendum in his, quae necdum intelligis : quia et dator gaudii perennis

Matth. 15. 21. dixit : *Quum persequuti vos fuerint homines, et dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter nomen meum, gaudete in illa die, et exultate : ecce enim merces vestra copiosa est in caelis.* Memento, quia nostrae religionis culmina, *Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati* : nullus ergo moeroris locus esse debet, ubi tanta laetitiae succedit.

Act. 5. 41. *digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati* : nullus ergo moeroris locus esse debet, ubi tanta laetitiae succedit.

Torpor, et ignauia dicunt 41. Si lectioni continuato studio semper insistis, oculorum caliginem incurris : si indesinenter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis : si pro te latis vigiliis psalmorum censum persoluis, insaniam capitis acquiris : si quotidiano te conficis labore, ad opus spirituale quando consurges ?

Exercitium virtutum. 42. Quid tibi adhuc proferenda tam longa temporum promittis spatia ? numquid scis, si crastina viues die ? Immo etiam si vel vnā horam in hac vita facias ? an forte mente excidit, quod Saluator in euangelio dicit : *Vigilate, quia nescitis diem, neque horam ?* Quapropter discute torporis inertiam, semperque memento, quia regnum caelorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti, atque feruentes diripiunt.

Matth. 25. 13. *Vigilate, quia nescitis diem, neque horam ?* Quapropter discute torporis inertiam, semperque memento, quia regnum caelorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti, atque feruentes diripiunt.

Dissoluta vagatio dicit. 43. Si Deum esse vbique credis, cur vnum singulariter locum, quo tanta mala perpetrantur, custodis, et ad alia potius non transis ?

Firma stabilitas dicit. 44. Si ita est, vt asseris, quia vbique Deum esse fateris, ergo nec iste locus deserendus est, quem fugere appetis, quia et in ipso Deus est. At, inquis, meliorem inquiri, meliorem inuenio : sed respondeo : numquid meliorem, aut etiam talem inuenies, qualem diabolum, et hominem perdidisse cognoscis ? memor esto itaque, quia primus angelus de caelo ruit, et primus homo de paradiso expulsus, ad aerumnam huius seculi peruenit. Attende, quia Lot exercitio malorum probatus inter sodomitas

Gen. 3. 23.

Gen. 19.

consentes, et supplent Maurini, idolum nihil esse. Quod non placet. Alii, qui christianae fidei consentientes : apud Sanctum Leonem, qui christianam fidem censentes.

40. Forte, moerori locus.

42. Apud S. Augustinum, *discute corporis inertiam ... violenti, vimque facientes.* Maurini coniiciunt, *excute pro discute.*

sanctus fuit, in monte vero securitate torpens inebriatus cum filiabus peccauit: quod videlicet vagationis taedium adhuc alteram speciem reddit, dum quosdam etiam in vno loco perseverantes a spiritualibus retrahens, vel terrenis negotiis implicare, vel rebus vilissimis satagit occupare, contra dicta Apostoli perpetrans, qui ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Et rursum: *sine intermissione orate, in omnibus gratias agite*. 2. Tim. 2. 4. 1. Thess. 5. 16.

45. Quae, et quanta commisisti? quam graua crimina? quam innumera delicta? et tamen in melius necdum vitam mutasti, necdum conuersationem vtiliter correxisti: ecce enim (vt cernis) mala semper consuetudine obligatus teneris, conaris exurgere, sed peccatorum oneribus prae grauat relaberis. Quid ergo agendum est, quando de praeteritis certa damnatio imminet? de praesentibus emendatio nulla succurrit? nisi vt admittantur rerum temporalium voluptates, dum consequi nequeunt futuri seculi oblectationes.

46. Si de criminibus agitur, et delictis, ecce Dauid adulterio reus simul, et homicidio de inferni faucibus Domini misericordia describitur liberatus. Ecce Manasses omnium peccatorum nefandissimus, impurissimus, ac sordidissimus, illecebrosissimus quoque, per poenitentiam tamen de morte ad vitam rediit. Ecce Maria Magdalene innumeris peccatorum sordibus inquinata, ad fontem pietatis anxia currens, Domini vestigia lacrymis rigans, capillis detergens, deosculans quoque, et lambens, vnguentoque vngens ablui promeruit. Spei fiducia respondet. 2. Reg. xi. 2. Paral. 33. 12. Lucae 7. 37.

47. Ecce Petrus negationis suae vinculis astrictus, amarissimis lacrymis infidelitatis nodos resoluit. Ecce simul seditione, et effusione fratris sanguinis latro obnoxius, vnius horae momento, vnaque confessionis voce de cruce ad paradysum transiit. Ecce Saulus ecclesiam Dei persequens multos pro nomine Christi perimens, et, vt ita dixerim, martyrum cruore totum se inficiens, apostolus factus, in vas electionis est commutatus. Luc. 22. 62. et 23. 42. Act. 9. 1.

48. Vbi ergo tot, tantaque praecedunt exempla, dent locum desperationis mala colloquia: quum etiam scriptum sit: *In quocumque die conuersus peccator ingemuerit, saluus erit*. Et rursum: *Nolo mortem impii, dicit Dominus*. De conuersatione in melius necdum mutata quid aliud respondeam, nisi vt quod heri quisque non egit, hodie agat, dum adhuc viuere licet, nec differat de die in diem, dum nescit, si vel vnam correctionis habeat diem, semperque pro viribus desuper acceptis pravae consuetudini resistens dicat mane, et vespere: *Nunc coepi, haec est mutatio dexterarum excelsi?* Ezec. 18. 21. Eccli. 5. 8. Ps. 76. xi.

49. Valde sine culpa es, quod quaedam habenda concupiscis, quia Cupiditas dicit.

45. Consequi: ita etiam alii passim.

46. Peccatorum sordibus; al. fornicationum sordibus.

48. Dent locum: apud Ambrosium non dent locum, Maurini obseruant, dent

esse pro cedant. Pro verbis *In quocumque die etc.* laudatur Ezech. 18. 21., et 53. xi. Vide notam ad cap. 14. libri de ordine Creaturarum num. 12.

- non multiplicari appetis, sed egere pertimescis: et quod male alius retinet, ipse melius expendis.
- Mundi contemptus respondet. 50. Ista nec apud homines seculares sine periculo, vel offensione procurantur: quia quanto quisque amplius habere coeperit, tanto amplius habere concupiscit: fitque, ut modum in concupiscendo non habeat, dum innumeris huius seculi curis deseruire festinat. Vt enim ait Scriptura: *Eccle. 5. 9. Auarus pecuniis non implebitur*. Quae nimirum quam sit detestanda, Coloss. 3. 5. Paulus indicat, dicens: *Est auaritia, quae est idolorum seruitus*: quam sit noxia, idem exponens ait: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa, et nocua, quae immergunt homines in interitum, et perditionem*: quam sit detestanda, quidam sapiens denunciat, quum dicit: *Auaro nihil est scelestius*: quam sit noxia, Iacob 5. v. 1. Iacobus aperit, dicens: *Agite, nunc diuites, plorate ululantes in miseriis, quae adueniunt vobis; diuitiae vestrae putrefactae sunt: vestimenta vestra a tineis comesta sunt: aurum, et argentum vestrum aeruginauit, et aerugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras, sicut ignis*.
51. Sed nec Redemptor noster praeterire voluit cupiditatis malum, Matth. 19. 23. quam noxium esset, ait enim: *Difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt*. Et rursum: *Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam diuites in regnum caelorum intrare*. Si igitur secularibus viris Paupertatis ita est periculosa cupiditatis industria, quanto magis illis periculosior est, votum. qui iam habitu, et conuersatione seculares esse desierunt, qui totum, quod viuunt, Deo deuouerunt? ad quos specialiter Redemptoris transeunt verba, quibus destrui possit morbus auaritiae: *Nolite (inquit) solliciti esse, quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo operiamini: haec omnia gentes inquirunt; quaerite primum regnum Dei, et iustitiam eius, et haec omnia adiicientur vobis*.
52. O quam beata, o quam segura, o quam amplectenda sententia! nullus in hac vita securus est, ut ille, qui nihil praeter Christum appetit possidere, cuncta, quae sunt necessaria, sub hac sponsione probatur habere, sicut Paulus ditissimus pauper dicebat: *Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes*. Omnia itaque non superflua, sed tantum necessaria, 1. Tim. 6. 8. ipso confirmante, ac dicente: *habentes victum, et vestitum, his contenti simus*.
53. Dicit forte, ideo a sanctis, religiosisque viris plura habenda sunt, ut melius ab ipsis, quam a popularibus, erogentur Christi pauperibus. Et ego consentio, sed praelatis, non autem subditis, quos maxime illud Genes. 19. 26. mulieris Lot exemplum deterret, quae dum post tergum a Sodomis exiens respexit, in statuam salis conuersa spiritum efflauit. Vnde et Christus Lucae 9. 62. tale quid praecauendum denunciat, dicens: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno caelorum*. Hinc Petrus ait: 2. Petri 2. 21. *Melius illis esset non cognoscere viam iustitiae, quam post cognitionem retrorsum conuertere ab eo, quod est illis traditum, sancto mandato*. Continget enim eis illud veri prouerbi: canis reuersus ad vomitum, et sus lota in volutabro luti.

§4. Qui

54. Qui nimirum avaritiae morbus numquam melius compescitur, nisi quum dies mortis sine obliuione meditatur, et quum qualis post modicum in sepulcro futurus sit homo, consideratur. Hoc certe fixum manebat in illius memoria, qui dicebat: *Homo putredo, et filius hominis ver-*

medicina.

mis. Haec ab illius non recesserant corde, qui dicebat: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, et in aeternum non peccabis*. Quid tunc rogo, quid tunc diuitiae conseruatae proderunt? audi, quid dicit Iob:

Iob. 25. 6.

Nudus egressus sum de utero matris meae, nudus reuertar illuc: et Apostolus: Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus?

Eccli. 7. 40.

55. Si ea, quae possides, egentibus tribuis, vnde subiectos absque pecunia nutris?

cap. 1. v. 21.

1. Tim. 6. 7.

Obduratio dicit.

56. Si Apostoli modum in hac parte tenueris, vtrumque perficere valebis: hinc enim idem ipse ad Corinthios ait: *Si voluntas prompta est, ex hoc, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet; non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate. In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundauit, et qui modicum, non minorauit.*

Misericordia respondet.

2. Cor. 8. 12.

Exod. 16. 18.

57. Hinc quidam iustus prolem dilectam admonet, dicens: *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si autem exiguum, et hoc ipsam libenter impertire.*

Tob. 4. 9.

Hinc quoque incarnata Veritas dicit: *Verumtamen, quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* Audite, obdurata praecordia: *Iudicium sine misericordia ei, qui non facit misericordiam.* Quo

Luc. xi. 41.

Iacobi 2. 13.

contra per prophetam Dominus admonet, dicens: *Frangere esurienti panem tuum, et egenos, vagosque induc in domum tuam, quum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris.*

Isai. 58. 7.

58. Memento, quid purpurato diuiti contigerit, qui non ideo damnatus est, quod aliena abstulerit, sed quod egenti pauperi sua non tribuerit; vnde et in inferno positus ad petenda minima peruenit, quia hic parua negauit. Memento etiam, quid ad sinistram positus iudex caeli dicturus sit: *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis eius.* Et rursum: *Esuriui, et non dedistis mihi manducare; et cetera, quae ibi terribiliter enumerantur.*

Lucae 16. 20.

Matth. 25. 41.

59. *Furtum, et fraus* quamquam gradus diuersos habeant loquutionis, vnum est tamen, quod dicunt.

60. Si aliena non tollis, ex proprio diues, vel sufficiens esse non vales.

Furtum dicit.

61. Si cuncta, quae tibi praelatus seruanda commisit, illibata consilias, et nec modicum quid seruandum existimas, vnde vel propriis utilitatibus consulas, vel amicis, et commilitonibus placeas, non habebis.

Fraus dicit.

62. Melius est, esse pauperem, et insufficientem, nullique ex dato placere, quam aliquem laedere furto, vel fraude: qui enim aliena quolibet

Sed innocentia ad vtraque respondet.

54. Apud Augustinum, audi quid: *Nudus... illuc: audi quid, subintellecto utrobique proderunt.*

nuria: sed illud retinendum.

55. *Absque pecunia: al. absque pe-*
Tom. VII.

57. Quo contra: modum hunc loquendi Ambrosio Autperto familiarem esse Maurini animaduertunt.

E e

modo iniuste praeripit, ipse sibi regni caelestis aditum claudif; unde et 1. Cor. 6. 7. etc. praedicator egregius quosdam redarguit, dicens: *Omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos: quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos iniuriam facitis, et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* Atque inter cetera subiungit: *neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

63. *Fallacia*, atque *mendacium* et ipsa vnum dicunt: fallacia autem fit ingenio, mendacium vero simplici verbo, quum in non dando aliquem laedere quaerit.

Fallacia dicit. 64. Quid in petendo moras indectis? non habeo, quod tibi tribuere possim. Celans utique in corde, quod habet, vel quod sibi conseruet, vel quod aliis (si voluntas inest) tribuat.

Mendacium dicit. 65. Omnino quod postulas, non habeo; licet non artificioso ingenio, sicut fallacia, sed simplici negationis verbo frustratur petentem.

Sed veritas ad utraque respondet. 66. Nec artificioso ingenio, nec simplici verbo oportet decipere quemquam, quia quolibet modo mentiatur quis, *es, quod mentitur, occidit animam*, et omnibus mendacibus *pars illorum erit in stagno ignis ardentis sulphure.*

Sap. 1. xi. 8. Apoc. 21. 8. Dicit ventris ingluies. 67. Ad esum Deus omnia munda condidit, et qui saturari cibo respuit, quid aliud, quam muneri concesso contradicit?

Sed ciborum parsimoniare spondet. 68. Vnum horum, quod dicis, verum est; ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum Deus munda creauit: sed ne comedendi mensuram excederet, abstinentiam imperauit: nam inter cetera sua mala saturitate, maxime panis, Sodoma periit, Domino attestante, qui ad Ierusalem per prophetam loquitur, dicens: *Haec est iniquitas sororis tuae Sodomae, saturitas panis.* Quapropter sicut aeger ad medicinam, sic ad sumendas dapes debet quisque accedere, nequaquam scilicet in illis voluptatem appetens, sed necessitati succurrens.

Luc. 21. 34. 69. Hinc incarnata Veritas per euangelium ait: *Attendite, ne grauentur corda vestra crapula, et ebrietate.* Contra de insatiabili iudaeorum voracitate Apostolus dicit: *Multi ambulant, quos saepe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt.* Et

Philipp. 3. 18. 19. rursum: *Esca ventri, et venter escis, Deus autem et hunc, et has destruet:* ille autem plene hoc vitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parsimoniam tenet, vt scilicet refectionem semper esuries imperet: verum etiam accuratiores simul, et lautiores epulas, excepta corporis infirmitate, et hospitum susceptione, contemnit.

Dicit inepta laetitia. 70. Vt quid animi gaudium intus abscondis? egredere in publicum laetus, dic aliquid foris, unde vel tu, vel proximi rideant, fac eos laetos tua laetitia.

63. *Laedere*; al. *illudere.*

quid habet.

64. *Quod habet*: al. *qui habet*, vel

69. *Accuratiores*: al. *lautiores.*

71. Vnde tibi est tanta laetitia? numquid iam diabolus vicisti? numquid iam inferni poenas vicisti? numquid iam de exilio ad patriam venisti? numquid iam de tua electione securitatem accepisti? An forte in obliuionem venit, quod Dominus dicit, *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium?* Moderatus moeror respondet. Io. 16. 20.

72. An forte memoria excessit, quod idem alibi dicit, *Vae vobis, qui nunc videtis, quia plorabitis, et flebitis*, quodque per Salomonem dicitur: *Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat*: et econtra per euangelium: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*: rursumque per Salomonem: *Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit, sed omnia reseruantur in futurum incerta?* Comprime ergo inanem laetitiam, qui necdum euasisti poenalem aerumnam. Nonne apud omnes insanus iudicatur is, qui in carceris tenebris reclusus gaudere conatur? Lucae 6. 25. Prouer. 14. 13. Matth. 5. 5. Eccl. 9. 1.

73. Non reus ille tenebitur, qui plura quidem, sed bona loqui, sed ille, qui saltem rara, sed mala dicere probatur. Multiloquium dicit.

74. Verum est, quod dicis: sed dum multi bona proferre videntur, saepe contingit, ut a bonis loquutio inchoata, ad aliquid prauum deriuetur, hoc ipsum sacra scriptura pronunciante, *quia in multiloquio peccatum non deerit*. Et si forte inter innumera verba declinantur criminosa; sed numquid declinari poterunt inutilia, atque otiosa, de quibus utique ratio erit in futuro reddenda? Tenendus ergo est modus in loquendo, et ab ipsis nonnumquam vtilibus verbis parcendum, sicut beatus Psalmista legitur fecisse, dicit enim: *humiliatus sum, et silui a bonis*. Cui discreta taciturnitas respondet. Prou. 10. 19. Ps. 38. 3.

75. Non est grande facinus sine concubitu maris, et feminae vel propriis, vel alterius inquinari manibus. Immunditia dicit.

76. Non sic ait Apostolus. Quid ergo ait? *Neque immundi* (inquit) *regnum Dei possidebunt*. Carnis integritas responderet. 1. Cor. 6. 9.

77. Cur te in voluptate tua modo non dilatas, quum, quid te sequatur, ignoras? acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia, quam citius pertranseat, nescis; si enim Deus misceri hominem in voluptate coitus nolisset, in ipso humani generis exordio masculum, et feminam non fecisset. Luxuria dicit.

78. Nolo, ignorare te fingas, quid post hanc vitam recipias: si enim pie, et caste vixeris, sine fine gaudebis; si vero impie, et luxuriose, aeternis incendiis subiacebis. Inde autem eo castius viuere debes, quo quam citius tempus acceptum pertranseat, ignorare te dicis. Quod vero in exordio generis humani ad hoc masculum, et feminam Deum creasse profiteris, ut mutuis amplexibus se miscere deberent, omnino verissime dicis: sed quia nubendi licentia quibusdam tribuitur, hoc est, qui virginitatem, vel castimoniam vidualem nequaquam professi sunt, quibusdam autem non tribuitur, id est, qui virgines, vel continentis esse decreuerunt: fornicatio vero quia nulli impune conceditur, non attendis. Castitas illibata respondet.

73. Alii, ille potius, qui rara, et mala dicere probatur. observant, congruere regulae. S. Benedicti cap. 6., quod hic dicitur, ab ipsis nonnumquam vtilibus verbis parcendum.

74. Inchoata: al. inchoans, Maurini

79. An contemnendum putas, quod Apostolus lubricis dicit: *Fugite fornicationem; omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*? Quod si hoc parvipendendum existimas, audi, quod postmodum in sempiternum deplores, et gemas: *Neque adulteri (inquit), neque fornicarii, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt*. O quam parva est concubitus hora, qua perditur vita aeterna! quod ergo emolumentum affert corpori? quodue tribuit lucrum, quod tacito animam ducit ad tartarum?

Item spiritualis fornicatio dicit.

80. Numquid damnandum aliquid agit is, qui in corde libidini consentit, et ad opus libidinis non pertransit?

Sed munditia cordis respondet.

81. Omnino delinquit, qui animae castimoniam non custodit: vnde et auctor munditiae in euangelio dicit, *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo*. Vnde et per beatum Iob dicitur, *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine; quam enim partem haberet Deus in me desuper, et hereditatem Omnipotens de excelsis?*

cap. 1. v. 16. Matth. 9. 4. Rom. 2. 15.

82. Nisi enim auctori nostro cogitatio pravi consensus displiceret, nequaquam per Isaiam diceret: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*: et in euangelio pharisaeis: *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* sed nec Apostolus diceret: *Cogitationum inter se inuicem accusantium, aut etiam defendentium in die, qua iudicabit Dominus occulta hominum, secundum euangelium meum, per Iesum Christum*.

Appetitus seculi praesentis dicit.

83. Quid pulchrius? quid honestius? quid venustius? quidue potest esse delectabilius, quam quod in praesenti vita quotidie cernimus? o quam mirabilis caeli camera in aere iucundo, in lumine solis, in augmento lunae, atque defectu, in varietate stellarum, et cursu! quam oblectabilis terra in nemorum floribus, in fructuum suauitatibus, in pratorum, riuorumque amoenitatibus, in segetum culmis luxuriantibus, in vinearum foliis, et botris plenis palmitibus, in umbris siluarum, et planis exitibus, in equorum, et canum cursibus, in ceruorum, et caprearum saltibus, in accipitrum volatibus, in pauonum, columbarum, turturumque, et omnigenarum auium vocibus, pennis, et collis, et in domorum pictis muris, et laquearibus, in organorum, omniumque musicorum instrumentorum tinnulis cantibus, in mulierum venustis aspectibus, earumque superciliis, et crinibus, oculis, et genis, gutture, et labiis, naso, manibus, atque extrinsecus adhibitis auro, et gemmis distinctis monilibus, postremo innumeris caeli, et terrae, atque maris varietatibus, necnon et vtilitatibus, et si qua sunt alia, quae modo non recolit sensus.

Amer patriae caelestis respondet.

84. Si te ista delectant, quae sub caelo sunt, cur non magis delectant ea, quae super caelo sunt? si carcer ita pulcher est, patria, ciuitas, domus qualis est? Si talia sunt ea, quae colunt peregrini, qualia sunt, quae possident filii? si mortales, et miseri in hac vita taliter sunt re-

79. *Vita aeterna*: al. *vita futura*.

83. *Et botris*: al. *et botrionibus*: al.

81. *Vnde et per beatum Iob*: al. *Quo* *et in bonis*.
scripta per beatum Iob, ut supra n. 57.

munerati, immortales, et beati qualiter sunt in illa vita ditandi? Quapropter recedat amor praesentis seculi, in quo nullus ita nascitur, ut non moriatur: et succedat amor seculi futuri, in quo sic omnes viuificantur, ut deinceps non moriantur, ubi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat; sed perennis laetitia regnat.

85. Si quaeris, quid ibi sit, ubi tanta, et talis beatitudo persistit, Beatæ vitæ aliter dici non potest, nisi quidquid boni est, ibi est: et quidquid mali felicitas est, ibi nusquam est. Quod (inquis) bonum est illud? quid me interrogas? A Propheta, et Apostolo definitum est: *Quod oculus (inquirunt) Isai. 64. 4. non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* 1. Cor. 2. 9.

86. Ad hanc felicitatem multis seculi diuitiis constipatus Dauid anhelabat, quum diceret: *Quid enim mihi est in caelo? et a te quid volui super terram?* Multis regalibus dapibus abundans, dicebat: *Satiabor, dum manifestabitur gloria tua: sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum; 5. quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? rursumque: Heu me! quia incolatus meus prolongatus est.* Hinc Paulus: *Cupio dissolui, et esse cum Christo; multo enim melius.* Ps. 72. 25., et 41. 3., et 119.

87. His ita decursis, quamquam multa praetermiserim, tamen, ut mihi videtur, hostis nostri fortia castra monstraui: quæ pie viuentes in Christo Iesu non desinunt impugnare. Sed necdum his contentus diabolus ad alia conuertitur argumenta: dum quibusdam insomniis saepius vera pronunciat: ut eos quandoque ad falsitatem pertrahat: quum dormientes ante horam, vel tempus suscitât, ut eos vigiliarum tempore somno grauissimo deprimat: quum psallentes, atque orantes, sibilis stridentibus, latratibus diuersis, et inconditis vocibus, iactis etiam lapidibus, vel stercorebus perturbat, ut eos quolibet pacto ab spiritualibus operibus retrahens inanes efficiat. Tu autem, homo Dei, vigilantî studio attende, quæ dico, ipso adiunante, qui viuît, et regnat in secula seculorum, Amen.

APPENDIX VIII.

Expositio in Missa.

1. **D**ominus vobiscum. Salutat populum, et orat, ut sit Dominus cum illo. *Et cum spiritu tuo.* Responsio populi, atque oratio: ut sicut sacerdos orauit, ut Dominus esset cum populo, ita et populus orat, ut Dominus

86. *Quid enim mihi est in caelo: al. quid mihi restat in caelo. Vulgata, Deum fortem viuum.*

87. *Hostis nostri etc. al. hostis nostri fornicantis castra monstraui: al. hostis nostro formidatio magna facta est; castra enim etc.* Apud alios non ita finitur opusculum, ut apud Isidorum in editione Grialii, quam sequimur. In non-

nullis mss. *attende, quæ dico, et veritati, quæ te vocat, et blande admonet, fidem præbeto.* Plura alia adduntur apud S. Augustinum, et S. Leonem, et in nonnullis mss. S. Isidori, quæ in Isidorianis eap. 84. num. 23. et seqq. ex Constantino Caietano exscripta sunt. De quo epilogo quid ego sentiam, videri potest eod. cap. num. 34. et seqq.

minus sit cum spiritu sacerdotis. Dum dicit sacerdos *Oremus*: rogat omnes orare, ut oratio eius a Domino exaudiatur. Et quando dicit: *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum*: ad Dominum patrem orat sacerdos, ut per suum filium, qui noster Dominus est aequaliter, sicut pater, oratio perficiatur: quum dicit: *Qui tecum viuit, et regnat Deus in unitate Spiritus sancti*, vult, populum credere, et intelligere, quod filius cum patre sine initio, ac sine fine viuit, et regnat, et Deus est, sicut pater Deus est; et vna potestas est Spiritus sancti cum Patre, et Filio, atque vna substantia, atque in omnibus vnitas deitatis.

2. *Per omnia secula seculorum*. Idem Filius cum Patre in unitate Spiritus sancti sicut ante omnia secula in deitate fuit, et vixit, ita et in praesenti seculo, et in futuro, ubi iusti cum angelis sanctis permanebunt, et iniusti cum diabolo cruciabuntur, credatur aequaliter viuere cum Patre, et Spiritu sancto, et nullo fine concludi. *Amen* confirmatio orationis est a populo, et in nostra lingua intelligi potest, quasi omnes dicant; *ut ita fiat, sicut sacerdos orauit*: sed propria eius interpretatio est: *Vere, siue fideliter*.

3. *Sursum corda*: admonet sacerdos populum, ut *sursum*, id est, supra semetipsum ad Dominum omnipotentem corda leuent, et fideliter orent, quod desursum eis veniat auxilium a Domino caelesti, a quo (omnia) creata sunt. *Habemus ad Dominum*: responsio populi, quod sicut sacerdos iussit eos sursum corda tenere, sic retinere profitentur. *Gratias agamus Domino Deo nostro*: sacerdos gratias agit Deo iuxta professionem populi, quia confessus est, ad Dominum se esse intentum. *Dignum, et iustum est*: populus cum sacerdote simul gratias agit Deo, quem iusta, et digna oratione Deo gratias referre, quia ab ipso omnia bona suscepimus in nomine Domini. Amen.

4. *Vere dignum, et iustum est, aequum, et salutare*. Confirmat sacerdos professionem populi, et dicit, quod vere dignum, et iustum est Deo gratias pro omnibus referre: et quod aequum est, hoc est *rectum*, siue *aequale*; ac *salutare*, hoc est, salute plenum, ut ei gratias referamus, qui nobis salutem dedit aeternam. *Nos tibi semper, et ubique gratias agere*. Conuersus sacerdos ad Dominum post professionem populi, quasi ad praesentem loquitur, quia in praesentia Domini semper sumus, et ipse videt cogitationes nostras, et dicit sacerdos, tam de se, quam de populo gratias agere. *Domine*, quia dominator est omnium, et sub eius dominatione omnia sunt. *Sancte*, quia sanctus est, et per quem omnia sancta sunt, quia omnia sancta, et bona creasti. *Pater* graece dicitur pater, latine *genitor*, quia ipse genuit filium sine vlla coinquinatione, seu corruptione.

5. *Pater* latine a patrandō dicitur, hoc est, a perpetrando, quod est a perficiendo, vel adiuuando, quia ipse fecit omnia, quae facta sunt. Et adiuuat omnia, quae adiuuata sunt, et voluit nos filios suos fieri adoptiuos per sanctificationem, qua ille sanctificauit nos. *Omnipotens*; quoniam omnia potest, ideo omnipotens dicitur, et non est impossibile apud Deum omne verbum. *Aeterne Deus*; hoc est inter aeternum, et perpe-

tuum, et temporale. Aeternum est, quod initium non habet, nec finem habebit, sed semper fuit, et est, et erit. Perpetuum est, quod esse coepit, et finem non habebit. Temporale est, quod initium habuit, et finem habebit.

6. Et ideo hic dicitur: *Aeterne Deus*, quia nec coepit esse, nec desinit esse, sed semper est. Deus a diligendo dicitur, quia omnia diligit, et gubernat, et creauit. Et aliter Deus a diuinitate dictus est, quia diuinus est, et omnia scit, et omnia diuidit, prout vult.

7. *Per Christum dominum nostrum*. *Christus* graece, latine *unctus* dicitur. Hic Christus ante omnia initia a Patre innenarrabiliter genitus est, quod placuit ei: Spiritus sanctus venit in Mariam Virginem, et vnxit vnctione diuina eius vterum, et conceptus est de Spiritu sancto, et natus ex Maria Virgine.

8. Nam et in veteri testamento sacerdotes, et reges vngebantur, et ideo *Christi* dicebantur, quia vncti erant vnctione temporali. Iste Christus, per quem Patri gratias agimus, *aeternaliter Christus est*, et cum Patre aeternus dictus est: et per ipsum redempti sumus, per quem Patri gratias agimus; et ipse dominus Deus noster est, quia dominatur nobis. *Per quem maiestatem tuam laudant angeli*. Per ipsum Christum, per quem gratias agimus patri, maiestatem patris laudant angeli, quia ipse aequalis est patri in diuinitate. *Maiestas*, quia maior est potestas Dei, quam hominum. Dei maiestatem per Christum laudant angeli, quia *Christus simul cum patre creauit angelos*.

9. Angelus enim graece, latine *nuncius* interpretatur. Angelus nomen est officii, non naturae, quae annunciat, sed naturaliter spiritus sunt. *Adorant Dominationes*. Maiestatem Dei patris per filium laudant, et adorant Dominationes. Dominationes ordo est angelorum. Decem fuerunt ordines angelorum. Decimus ordo cecidit, et versus est per superbiam in diabolum. Nouem autem permanserunt in sanctitate sua. Haec sunt nomina eorum, Angeli, Archangeli, Virtutes, Principatus, Potestates, Throni, Dominationes, Cherubim, Seraphim. Istorum duorum nomina non sunt latina. Cherubim plenitudo scientiae interpretatur. Seraphim incendium dicitur. Cetera nomina supradictorum ordinum sunt latina, nisi Angelorum, et Archangelorum. Angeli nuncii, Archangeli excelsi nuncii denominantur.

10. Gregorius autem papa romanus in homilia sua super euangelicam lectionem: *Erant oppropinquantes ad Iesum publicani, et peccatores, vt audirent illum*, plenissime de his ordinibus exposuit. Nos vero ad propositum redeamus. *Tremunt Potestates*. De supradictis ordinibus dicitur: non ideo dicit, quod supradicti ordines corporales sint, sed nostro more dicit; quia nos tremere, ac timere ante dominos nostros solemus. Sed ideo dicit, tremere, vt nos intelligamus, omnia caelestia, et terrestria, et infernalicia ante conspectum diuinae maiestatis tremere, ac timere.

11. *Caeli, caelorumque virtutes*. Ipsi caeli visioni diuinae obediunt, quia se ostendere serenos, vel nebulosos non habent potestatem. Cae-

lorum virtutes sunt supradicti ordines angelorum, sicut Gregorius testatur in homilia sua super euangelicam lectionem, *Erant signa in sole, luna, et stellis. Ac beata Seraphim*. De Seraphim namque supradictum est. *Socia exultatione concelebrant*. Omnes praedicatores maiestatem Dei patris per Christum vnita exultatione aequaliter concelebrant. *Cum quibus*, haec est supplicatio nostra, vt ipse caelestis Pater per Christum filium suum, per quem nos de omnibus ei gratias agimus, dignetur admittere voces nostras, et iungere vocibus praedictorum ordinum angelorum.

12. *Supplici confessione dicentes*: hoc est, humili confessione. Quid humiliter confiteri, quam nosmetipsos aeterno Patri per Filium aeternum commendare, et de nostra conscientia, vel bonitate nihil praesumere, et iuxta voces angelicas eum semper sanctum essentialiter credere, et praedicare? *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Ioannes euangelista in Apocalypsis libro scripsit, se videre ante thronum Dei, et agni xxiv. animalia adstantia, et incessanter dicentia: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, etc.* Ideo enim tribus vicibus dicitur *Sanctus*, vt significetur Pater Sanctus, Filius Sanctus, Spiritus Patris, et Filii Sanctus. Sed quamuis tripliciter dicatur Sanctus, non tamen dicitur plurali numero *Sancti*, sed singulari *Sanctus*, vt vna sanctitas in his tribus personis, et vna aeternitas intelligatur.

13. *Dominus Deus Sabaoth*. Sabaoth a multis interpretari solet *omnipotens*, a multis vero *exercituum*. Vt ipse sit dominus Deus, et ipse omnes exercitus angelorum, atque hominum disponat. *Pleni sunt caeli, et terra gloria tua*. Idem vt eius gloria caeli, ac terrae gubernentur, et qui in caelis sunt, et qui in terra glorificent, et honorent nomen eius. *Osanna in excelsis*. Quomodo nunc dicitur corrupte *Osanna*, antea dicebatur *Osiana*. *Osi* interiectio est laudantis, siue causa magnificantis. *Anna* saluifica. Sed corrupte dicitur *Osanna*, et intelligi potest saluifica, vel saluum fac. In *Excelsis*, id est, in altis. *Benedictus, qui venit in nomine Domini*. *Osanna in excelsis*. Quando Christus venit ad Ierusalem, et descendit de monte Oliueti, tunc filii Israel clamauerunt, dicentes: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*; sed quid significauit ille Christi aduentus ad Ierusalem, nisi futuram resurrectionem, quando venturus erit iudicare viuos, et mortuos, et apparuerit nobis in eadem carne, qua pro nobis passus est; et tunc in nomine Iesu omne genu flectetur caelestium, terrestrium, et infernorum, etc., quae Apostolus dixit.

14. *Te igitur, clementissime pater*: te igitur; hoc est, te certe, clementissime pater. *Clemens* dicitur, quasi clara mens, siue abundans, et *clementissime*, quasi clarissima mente, siue abundantissime, quia ipse clarissimus est mente, et misericordissime pater. Non ideo eum dicimus clementem, et misericordem, quod membris corporeis, vel corde, aut mente sit compositus, sicut homo, sed ideo clementem, et misericordem clamamus, vt illam clementiam, et misericordiam super nos ab ipso sentiamus, et intelligamus, vnde saluari debeamus.

15. *Fer*

15. *Per Iesum Christum*. Iesus graece, latine *Saluator*, siue *salutaris* dicitur. Saluator eo, quod saluat populum suum a peccatis eorum. Ideo saluat a peccatis, quia potestatem habet dimittendi peccata, sicut ipse dixit: *Vt autem sciatis, quia filius hominis habet in terra potestatem di-* Matth. 9. 6.
mittendi peccata. Salutaris ideo dicitur, quia salutem nobis dedit, vt, si praecepta eius seruemus, vitam aeternam capere valeamus. *Filium tuum*: scilicet filium tuum vnigenitum, quia ipse est vnigenitus ex substantia Patris, nos autem filii adoptiui sumus per ipsum, qui vnigenitus est, a Patre procedens, Patri coaeternus; et ideo per eum Patrem postulamus humiliter dicentes.

16. *Supplices te rogamus, et petimus*. Supplices, id est, humiles. *Vti accepta habeas, et benedicas*. Vti, id est, accipias, et benedicas. *Haec dona, haec munera, haec sancta sacrificia illibata*. Dona sunt, quae voluntarie donantur. Munera sunt, quae pro aliquo munere, et mercede offeruntur, sicut nos offerimus Deo, vt peccata nostra dimittantur. Sacrificia sunt, quae iam cum orationibus consecrantur. Illibata idem est ac immaculata, et ab omni liuore malitiae aliena. Tunc sunt dona, et sacrificia illibata, quando absque scandalorum maculis sunt oblata, et iusto sunt labore acquisita. Non, vt multi errant, qui dicunt, illibata esse non dedicata. Lege septem collationes Patrum, et in secunda collatione Theonae in nono capite inuenies, quae sint illibata.

17. *In primis quae tibi offerimus*. Hoc est, quae tibi offerimus, pro quibus offeruntur, indicant: in primis offerri debent *pro ecclesia tua sancta catholica*. Ecclesia graece, latine congregatio dicitur. *Catholica* vniuersalis dicitur, quia vniuersi, qui in Dominum credunt, in vna debent esse congregatione. *Quam pacificare, custodire, adunare, et regere digneris toto orbe terrarum*. Per totum orbem terrarum pacificatam, et adunatam custodire digneris. *Vna cum famulo tuo illo*. Hoc est simul cum illo, qui sedem apostoli Petri tenet, quia ecclesia, in qua Petrus apostolorum princeps sedit, caput est omnium ecclesiarum catholicarum. Ideo, quia Petro dicit Christus: *Tu es Petrus, et super hanc petram, et reliqua*. Matth. 16. 18. Et propter hanc sententiam debemus omnes pro eo orare, qui in eadem est Ecclesia.

18. *Et antistite nostro illo*, id est, pro episcopo; ipse est pastor, et praedicator noster. *Memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum, et omnium circumstantium*. Sacerdos antea orauit pro Apostolico, et episcopo suo. Si episcopus missam celebrat, *pro antistite nostro* dicere non debet, quia ipse antistes est. Si presbyter celebrat missam, ille debet dicere *pro antistite nostro*. Iam oratum est pro senioribus; postea orandum est pro populo. Quando sacerdos dicit, *memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum*, deprecatur dominum Patrem, vt memorare dignetur omnium ad officium missae, siue masculorum, siue feminarum aduenientium. Et quod dicit *circumstantium*, ipsi masculi, et feminae (intelliguntur), quicumque astant.

19. Iam sacerdos orauit pro omnibus, qui ad audiendam missam ve-

Forte, offerunt nerunt, tunc demum orat pro his, qui oblationes suas afferunt. *Qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis.* Laudis dicitur, quod pro laude Dei in primis offerunt, et postea pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, et incolumitatis suae; tibiue reddunt vota sua, aeterno Deo, viuo, et vero. Ideo offerunt, quia viuo, et vero Deo omnium fides circumadstantium, offerentium, et non offerentium cognita est, et nota deuotio. Omnes reddunt vota sua. *Vota* dicuntur, quia volenter promittuntur, quia volenter, et libenter deuouere debemus. *Communicantes, et memoriam venerantes, in primis gloriosae semper Virginis Mariae genitricis Dei, et domini nostri Iesu Christi, sed et beatorum apostolorum, ac martyrum tuorum.*

20. *Communicare*, hoc est, participare memoriam; *venerari*, hoc est, in memoria honorabiliter tenere, quod Sancta Maria Virgo per aduentum Spiritus sancti genitrix facta est Filii Dei Iesu Christi, qui Deus, et homo est, per quem Patrem supplicamus, et fidem communicare debemus, et credere, quod Spiritu sancto veniente, filius Dei natus est ex ea, et virginitas eius non est violata. *Sed et beatorum apostolorum, ac martyrum tuorum.* Apostolus dicitur in nostra lingua missus. Martyr dicitur testis. Apostoli ideo dicuntur, quia a Christo missi sunt. Martyres dicuntur, quia testes sunt, quod Christus passus est pro nobis, et ipsi pro Christo.

21. *Hanc igitur oblationem seruitutis nostrae, sed et cunctae familiae tuae, quaesumus, Domine, placatus accipias.* Sacerdos oblationem suam, atque cunctorum, qui Deo famulantur; idem, qui Domino seruiunt, commendat, vt Domino placeat, et ipse nobis propitius sit. *Diesque nostros in tua pace disponas, atque ab aeterna damnatione nos eripi, et in electorum tuorum iubeas greges numerari per Christum dominum nostrum.* Pro eo, quo (sic) sacerdos offert, debet orare, vt sacerdos exaudiatur, et omnium dies in pace disponantur, et ab aeterna damnatione eripiamur. De qua dominus noster Iesus Christus dicturus est impiis in fine mundi: *Ite, maledicti, in ignem aeternum, etc.* Et ad illum gregem electorum suorum per angelos sanctos numerari mereamur, cui dicturus erit: *Venite, benedicti patris mei*, et reliqua.

Forte, placeant.

Matth. 25. 34. seqq.

22. *Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, quaesumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris.* Supplicat Sacerdos; vt illam oblationem, quam ille pro se offert, et pro populo, omnipotens Pater dignetur accipere benedictam, et habere ascriptam, hoc est, assignatam, vt sibi placeat. *Ratam*, hoc est, iudicatam, vt dignam illam iudicet in conspectu suo offerri. *Rationabilem*, iusta ratione plenam facere dignetur: quia tunc illi est acceptabilis, si recta credentes pro iusta ratione offerimus; iustum est postulare, vt illa oblatione, quam nos rationabiliter offerimus, vt Pater omnipotens sanctificando faciat. *Vt nobis corpus, et sanguis fiat dilectissimi filii tui domini nostri Iesu Christi.*

Matth. 3. 17. Patri dilectus est filius, sicut ipse Pater testatus est de caelo, dicens: *Hic est filius meus dilectus, etc.* Et nos eum diligere debemus, quia ipse prior dilexit nos, et passus est pro nobis.

23. *Qui pridie, quam pateretur, accepit panem in sanctas, ac venerabiles manus suas: eleuatis oculis in caelum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: accipite, et manducate ex hoc omnes: Hoc est enim Corpus meum. Simili modo posteaquam coenatum est, accepit et hunc praeclarum Calicem in sanctas, ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens benedixit, dedit discipulis suis; dicens: accipite, et bibite ex eo omnes: Hic est enim Calix Sanguinis mei noui, et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Haec quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis.*

24. *Quod intermisimus, qui pridie, quam pateretur, hoc est pridie, quam ipse passus esset pro nobis, voluit tradere discipulis suis corpus, et sanguinem sui, mysterium, vt illi traderent nobis. Quis vnquam crederet, quod panis in carnem potuisset conuerti, in sanguinem vinum, nisi ipse Saluator diceret, qui panem, et vinum creauit, et omnia ex nihilo fecit? Facilius est aliquid ex aliquo facere, quam omnia ex nihilo creare. Ipse Saluator voluit corpus humanum suscipere, et hominem Deo coniungere, vt vnus fieret mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus: ipse voluit per nos panem, et vinum offerri sibi, et ab ipso diuinitus consecrari, et fidelem populum credere, verum esse mysterium, quod et ipse tradidit discipulis suis, dicens: accipite, et manducate ex hoc omnes. Et quando oculos ad caelum leuauit, et Patri gratias egit, nos docuit, quod nos Patri semper supplicare debemus, vt ille tam magnum sacramentum per manus nostras perficere dignetur.*

25. *Et quum diceret, haec quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis, iussit, nos illius passionis memores esse; quantaque pro nobis sustinuit, omni tempore memores esse debemus, quando hoc sacramentum celebramus, et eius misericordiae, non nostri bonitate fiduciam dare. Vnde et memores sumus, Domine, nos tui serui, sed et plebs tua sancto Christi filii tui Domini nostri. Memores nos esse sacerdotes profitemur, atque plebem memores esse testamur Christi filii tui Domini nostri. Ideo sacerdotes fideliter memores esse debent, quia ipsi missam celebrant, quia stulta postulatio est, si postulans nescit, quod postulat. Plebs sancta ideo meminisci debet, quia Christus non solum pro sacerdotibus passus est, forte, meminisse. sed et pro plebe sancta; ideo dicitur, quia fide, ac baptismo Christi percepto sanctificata est.*

26. *Modo indicant, vnde meminisci debent, id est, tam beatæ passionis, necnon et ab inferis resurrectionis, necnon et in caelos gloriosae ascensionis. Christi filii tui passionis memores esse debemus, quia pati dignatus est pro nobis. Resurrectionis ab inferis, per resurrectionem eius liberatae sunt. Gloriosae ascensionis eius memorare debemus, quia corpus forte, liberatae animae humanum, quod assumpserat, iunctum diuinitati sine vllius adiutorio propria maiestate portauit in caelum. Ideo diximus, sine vllius adiutorio, sunt, vt intelligatur, quod non hominum, nec angelorum, nec vllius creaturae vehiculo eum ascendisse in caelum, sed a Patre maiestatis eleuatus est,*

de quo ipse dixit in euangelio: *Ego, et Pater unum sumus.*

27. *Offerimus praeclarae maiestati tuae de tuis donis, ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam; panem sanctum vitae aeternae, et calicem salutis perpetuae.* Domine, omnium memores supradictarum bonitatum tuarum, offerimus tuae maiestati *hostiam puram*, hoc est, de corpore puro, quia purum est corpus tuum, quod de hoc pane fieri credimus. *Hostiam sanctam*, quia tu sanctificasti corpus tuum, quando hominem in Deum assumpsisti, et nunc sanctifica hunc panem, ut corpus tuum fiat. *Hostiam immaculatam*, quia tu sine macula peccati passus es pro nobis.

28. *Panem sanctum vitae aeternae*, quia tu panis viuus es, qui de caelo descendisti, et corpus tuum in hoc pane a te sanctificato nos accipere voluisti, et per calicem passionis tuae nos sanguinem tuum sumere voluisti, tu sanctifica hanc hostiam, ut nobis corpus tuum, et sanguis tuus fiat. *Supra quae propitio, ac sereno vultu respicere digneris.* Hoc deprecamur, ut Pater sanctus supra bona a nobis oblata pio, et blando vultu, et claro dignetur respicere, id est, videre, et accepta habere. *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui Abel, et sacrificium patriarchae nostri Abrahae, et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Accepta habuit Dominus munera Abel, quia quidquid optimum inuenit, obtulit Domino; et nos iusta munera, et munda Deo mundo corde offerre debemus. Abraham proprio filio suo Isaac non pepercit, sed obediens iussioni Domini offerre eum voluit.

29. Melchisedech primus sacerdos Domino panem, et vinum obtulit, Psalm. 109.4. et ideo scriptum est in Psalmo: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Quia sicut Melchisedech panem, et vinum, ita et Christus in passione sua corpus, et sanguinem suum obtulit Deo patri pro nobis, et in pane, et vino passionis suae mysterium nos imitari voluit, quando discipulis suis dans panem, ac calicem, dixit: *hoc est corpus meum; et hic est calix sanguinis mei.* Et nos supplicare debemus, ut sicut supradictorum Patrum accepta Deo fuerunt munera, ita fiant et nostra.

30. *Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube, haec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinae maiestatis tuae.* Humiliter postulamus, ut munera nostra super hoc altare, quod videri potest, oblata, Pater caelestis iubeat, per manus sancti angeli sui perferri in illud altum altare ante diuinam maiestatem suam, quod oculis nostris videre non possumus, quia corporale non est, sed spirituale. Et sicut nos diuinam maiestatem Patris inuestigare non possumus, ita nec ea, quae in conspectu eius sunt, debemus inuestigare, sed potius credere; *ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus, et sanguinem sumpserimus, omni benedictione caelesti, et gratia repleamur per Christum dominum nostrum.* Orare debemus Patrem caelestem, ut omnis, qui ex ipsius altaris, supra quod nos offerimus Deo Patri in commemorationem filii sui Domini nostri Iesu Christi, (corpus.)

forte, omnes
qui ex ipso al-
tari.

et sanguinem praedicti filii sumpserimus, omnem benedictionem caelestem accipere mereamur per Christum Dominum nostrum.

31. *Nobis quoque peccatoribus, famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam, et societatem donare digneris cum sanctis apostolis, et martyribus, et omnibus sanctis.* Haec omnia sacrificia ideo sunt oblata, tam a sacerdote, quam a populo, ut omnipotens Deus peccata nostra non reputet, sed cum sanctis suis nobis portionem tribuat. *Intra quorum nos consortium non aestimator meriti, sed veniae, quaesumus, largitor admitte.* Hoc rogamus, ut ipse, qui dixit: *In quacumque die peccator conuersus fuerit, et poenitentiam egerit, omnia peccata eius in obliuione erunt coram me.* Non retributionem peccatorum aestimet, sed ipse (sit) veniae largitor, ut intra sanctorum societatem nos mittat per Christum dominum nostrum.

32. Per quem omnia haec dona ille creauit, ipse sanctificet, et benedicat, et prosit nobis, ut per Christum, per quem facta sunt, et in Christo, in quo facta sunt omnia, et cum quo facta sunt omnia, qui coaeternus est Patri, semper gratias referamus Patri per omnia secula seculorum. Amen. *Praeceptis salutaribus moniti, et diuina etc.* Christi praecceptis, quae salute sunt plena, quia ipse est salus aeterna, sumus admoniti, et iussi, et diuina institutione formati; idem formam, et exemplum a Christo Domino nostro accepimus, et ausi sumus orare, sicut ille docuit discipulos suos: et Patrem nostrum credimus, qui nos creauit, et dicimus.

33. *Pater noster, qui es in caelis:* Christus dixit post resurrectionem suam: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum.* Aliter dixit Patrem suum, aliter Patrem nostrum. Patrem suum, quia proprius filius est Patris ex substantia Patris ante omnia secula genitus, Patri coaeternus. Pater noster ideo est, quia nos creauit in tempore, et nos filii sumus adoptiui, et hereditatem caelestem Patris nostri caelestis possidere debemus, si operibus implemus, quia perceptionem fidei spondimus. Caelum a celando dicitur, eo quod celat diuina secreta. Aliter caelum a celsitudine dicitur, eo quod altius est rebus terrenis. Nos autem ideo dicimus, *Pater noster, qui es in caelis*, ut credere ostendamus in Patrem caelestem; et sicut filii praeccepta Patris sui implere cupiunt; ita et nos ipsius praeccepta implere, et ad caelum semper tendere desideremus.

34. *Sanctificetur nomen tuum*, hoc est, ut nos digni simus nomen sanctum eius tenere in cordibus nostris, ut sicut sancti angeli, qui in caelo sunt, sciunt, et intelligunt sanctitatem nominis sui, ita et nos, qui in terra sumus, ipso adiuuante, mereamur sanctitatem eius cognoscere: ut sicut in caelo, ita et in terra sit nomen eius sanctificatum. *Adueniat regnum tuum*, hoc est, ut nos regnum, et potentiam eius mereamur cognoscere, et ut iam propter nostra peccata diabolus non regnet super nos, sed ipsius regnum adueniat, sicut in euangelio scriptum est: *Regnum Dei intra vos est.*

35. *Fiat voluntas tua, sicut in caelo, et in terra:* hoc est, ut eius voluntatem sicut illi, qui in caelo sunt, faciunt, ita nos, qui in terra su-

Matth. 18. 35.
et 13. 41.

mus, faciamus. Terra a terendo dicitur, eo quod pedibus teritur. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Panis apud graecos in nostra lingua *omnis* interpretatur. Et nos oramus, ut omnipotens Pater omnes victus, spirituales, ac corporales, nobis largiri dignetur omni tempore. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Nihil enim iniustum facit, qui sibi debenti debitum requirit, sed si omnipotens Deus a nobis omnia debita nostra requirit, nullus sine dubio inuenitur liber; et ideo nos debemus debitoribus nostris debita dimittere, ut nobis Omnipotens nostra dimittat, quia ipse dixit: *Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec pater vester caelestis remittet vobis peccata vestra*, et alibi: *Auferuntur de regno eius omnia scandala*; et item sacrificium non recipitur, si illud scandalo offertur: sed ante Altare dimitti iubetur, usque dum reconcilietur fratri suo, et tunc offerri mundo corde.

36. *Et te nos inducas in tentationem*. Hoc est, ne intremus in illam tentationem, in qua diabolus nos tentat, et ei consentiamus; sed Dominus ipse nos defendat, ne inducamur in tentationem diabolicam, quia si Dominus nos dimittit, statim introducimur in laqueum diaboli, et ideo postulamus, ut ipse nos liberet a malo, hoc est, ab omni impugnatione diabolica. *Libera nos, quaesumus, Domine, ab omnibus malis praeteritis, praesentibus, et futuris*, hoc postulamus, ut ipse nos ab omnibus malis liberet, qui nos mundos, et bonos creauit, in quo nullum est malum. Praeterita sunt, quae iam ante peccantes commisimus, et ideo flagella sustinemus. Futura sunt, quae adhuc, diabolo suggerente, venire possunt; et ideo oramus, ut ab omnibus liberemur, quia ante conspectum Dei nulla sunt praeterita, nec futura, sed omnia sunt praesentia.

37. *Intercedente pro nobis beata, et gloriosa semper Virgine Dei Genitrice Maria, et beatis apostolis Petro, et Paulo, atque Andrea*. Inuocamus nobis in adiutorium Genitricem Dei, quae virgo fuit ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Et beatos apostolos, qui nobis mysteria celebranda tradiderunt, ut intercedant pro nobis, quia nos ipsi digni non sumus de praeteritis, ac praesentibus veniam promereri, nec de futuris cautelam, nisi nobis eorum oratione donetur. Iam orauimus, ut liberemur a malis, nunc oremus, ut praedictis sanctis interuenientibus, ipse donet pacem propitius in diebus nostris, qui potens est a malo liberare.

38. Pacem a tentatione diaboli, ne induceremur in eam; pacem a malis hominibus, ne patiamur flagella eorum. *Ut ope misericordiae tuae adiuti*. Hoc est, ut Dei adiutorio adiuti: *A peccato simus semper liberi, et ab omni perturbatione securi*. Hoc est, a peccatis nostris dimissis in praesenti seculo non perturbemur iterum peccantes, nec in die iudicii aeternam perturbationem patiamur. *Fax Domini sit semper vobiscum*. Christus est pax aeterna, qui nos reconciliauit Patri per passionem suam, ne propter peccatum primi hominis in inferno detineremur: hoc orat sacerdos, ut illa pax cum populo permaneat, et omnes concordet faciat, ut pacifice cum Christo mereamur in caelo regnare.

39. Et ideo tunc facimus pacem, antequam corpus, et sanguinem Domini nostri Iesu Christi in corpora nostra suscipiamus, quia sine concordia digni non sumus sanctam communionem accipere. Quia munera, si discordiam habemus cum proximis nostris, antequam reconciliemur, a Domino non recipiuntur. Tunc orat clerus, cantando: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis*. Agnus dicitur propter innocentiam, quia nulli hominum, vel bestiarum nocet: et dum ad victimam ducitur, occidentem se non laedit, sed occisorem suum post occisionem suam reficit. Ita et Christus nullum laesit, sicut Apostolus dicit; *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*. Sed post passionem suam conuersos persecutores suos multos per sanctam communionem corporis, et sanguinis sui reficit, et credentes facit. Ipse tulit peccatum mundi, quando veniam peccatorum nobis dedit.

40. Quia ante passionem eius iusti, et peccatores in infernum descenderunt, et in veteri testamento remissionem peccatorum nusquam legimus. Christus vero per poenitentiam non solum remissionem peccatorum, sed etiam gaudium nobis promisit angelicum, dicens: *Gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente*. Ipsum Christum, qui est Agnus Dei innocens, qui passus est pro salute mundi, petimus, ut misereatur nostri, dicentes: *Miserere nobis*. Nam et agnus in veteri testamento pro peccatis populi offerebatur; et in nouo testamento Christus semetipsum obtulit Deo Patri, ut genus humanum per passionem suam liberaret a peccato; et ideo *Agnus Dei* tunc cantatur, quando corpus, et sanguis Christi percipitur: ut omnes credamus, quia ipsius agni corpus, et sanguis tunc sumitur, qui peccata mundi tulit moriendo, et vitam aeternam nobis donauit resurgendo Iesus Christus dominus noster, qui cum Patre in unitate Spiritus sancti uiuit, et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

41. Et post missam finitam dicit diaconus: *Ite, missa est*. Diaconus *graece*, minister *latine* dicitur. Ille nunciat populo, quod finitae sunt preces, quia nullus antea exire debet de ecclesia, quam nunciatum sit de ministro, et omnes respondeant: *Deo gratias*.

APPENDIX IX.

Sententiarum Liber xv.

1. **R**ector semper cogitatione sit mundus, quatenus nulla hunc immunditia polluat, qui hoc suscepit officium, ut in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat. Necesse est, ut esse munda studeat manus, quae diluere sordes aliorum curat: ne tacta quaequae deterius inquinet, si sordida insequens lutum tenet. Hinc namque per prophetam dicitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini*. Domini etenim vasa ferunt, qui proximorum animas ad aeterna sacraria perducendas in suae conuersationis fide suscipiunt. Apud semetipsos, quantum debeant mundari, conspiciant, qui

Caput I. De rectoribus, qualiter conuersationem habeant.

Greg. Reg. Past. p. 2. c. 2. Taio lib. 2. Sent. c. 33. Isai. 52. xl.

ad aeternitatis templum vasa viuentia in sinu propriae sponsionis portant. Hinc diuina voce praecipitur, vt in Aaron pectore rationale iudicii vittis ligantibus imprimatur; quatenus sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxae possideant, sed ratio sola constringat.

2. Nec indiscretum quid, vel inutile cogitet, qui ad exemplum aliis constitutus, ex grauitate vitae semper debet ostendere, quantam in pectore rationem portet. In iudicii rationale, quod in Aaron pectore ponitur, praecipitur, vt duodecim patriarcharum nomina describantur. Ascriptos etenim patres semper in pectore ferre est antiquorum vitam sine intermissione cogitare. Tunc sacerdos irreprehensibiliter graditur, quum exempla patrum praecedentium indesinenter intuetur: quum sanctorum vestigia sine cessatione considerat, et cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinis limitem operis pedem tendat. Debet rector subtili semper examine bona, malaque discernere; et quae, vel quibus, quando, vel qualiter congruant, studiose cogitare: nihilque proprium quaerere, sed sua commoda propinquorum deputare.

Gr. Reg. Past. 3. Sit rector operatione praecipuus: vt vitae viam subditis bene viuendo denunciet, et grex, qui pastoris vocem, moresque sequitur, per exempla melius, quam per verba gradiatur. Per diuinam legem praecipitur: Sacerdos in sacrificium armum dextrum accipiat, et separatum, vt non solum sit eius operatio utilis, sed etiam singularis: nec inter malos tantummodo, quae recta sunt, faciat, sed bene quoque operantes subditos, sicut honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat. Sacerdoti in esu pectusculum cum armo tribuitur; vt quod de sacrificio praecipitur sumere, hoc de semetipso auctori discat immolare. Et non solum peccatori quae recta sunt, cogitet, sed spectatores suos ad sublimia armo operis inuitet.

Gr. Reg. Past. 4. Nulla praesentis vitae rector appetat, nulla pertimescat, blandimenta mundi respectu intimo terroris despiciat. Terrores autem considerato internae dulcedinis blandimento contemnat. Sit rector singulis compassione proximus, prae cunctis contemplatione suspensus, vt et per pietatis viscera in se infirmitatem ceterorum transferat, et per speculationis altitudinem semetipsum quoque inuisibilia appetendo transcendat, ne aut alta petens proximorum infima despiciat, aut infimis proximorum congruens appetere alta relinquat. Pastores non solum sursum sanctum caput ecclesiae videlicet Dominum contemplando appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt.

Lucæ 6. 12. 5. Hinc Moyses crebro tabernaculum intrat, et exit, et qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis vrgetur. Intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Ipsa scilicet Veritas per susceptionem nobis nostrae humanitatis ostensa, in monte orationi inhaeret, miracula in vrbibus exercet, imitationis videlicet viam bonis rectoribus sternens, vt si etiam summa contemplando appetunt, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur. Qui regimine pastoralis sunt aliis praelati, tales se exhibeant, quibus subiecti occulta sua pro-
dere

dere non erubescant; vt quum tentationum fluctus paruuli tolerant, ad pastoris mentem quasi ad matris sinum recurrant. Et hoc quod se inquinari pulsantis culpae sordibus praeuident, exhortationis eius solatio, ac lacrymis orationis lauent.

6. Sit rector internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prouidentiam in internorum solitudine non relinquens, Gr. Reg. Past. P. 2. c. 7. ne aut exterioribus deditus ab intimis corruat, aut solis interioribus occupatus, quae foris debet, proximis non impendat. Sacerdotibus per legem Ezechiel. 44. 20. praecipitur, vt tondentes, tondant capita sua, vt videlicet curae temporalis solitudines, et quantum necesse est, prouideant, et tamen recidantur citius, ne immoderatus excrescant: dum igitur et per administratam exteriorum prouidentiam corporum vita protegitur, et rursus per moderatam cordis intentionem non impeditur, capilli in capite sacerdotis et seruantur, vt aurem cooperiant, et resecantur, ne oculos Gr. Reg. Past. P. 2. c. 8. claudant.

7. Necesse est, vt rector solerter inuigilet, ne hunc cupido placendi hominibus pulset; ne quum studiose interiora penetrat, quum prouide exteriora subministrat, se magis a subditis diligi, quam veritatem quaerit, ne quum bonis actibus fultus, a mundo videtur alienus, hunc Auctoris reddat extraneum amor suus: hostis Redemptoris est, qui per recta opera, quae facit, eius vice ab ecclesia amari concupiscit, quia adulterinae cogitationis reus est, si placere puer sponsae oculis appetit, per quem sponsus dona transmisit. Necessarium valde rectoribus est, vt cura regiminis tanta moderaminis arte temperetur, quatenus subditorum mens, quum quaedam recta sentire potuerit, sic in vocis libertatem prodeat, vt tamen libertas in superbiam non erumpat; ne dum fortasse immoderatus linguae eis libertas conceditur, vitae ab his humilitas amittatur.

8. Oportet igitur, vt rectores boni sic placere hominibus appetant, vt suae aestimationis dulcedine proximos in affectum veritatis trahant: non vt se amari desiderent, sed vt dilectionem suam, quasi quandam viam faciant, per quam corda audientium ad amorem Conditoris introducant. Difficile quippe est, vt quamlibet recta denunciens praedicator, qui non diligitur, libenter audiatur. Omne hoc, quod praemisimus, rite a rectore Gr. Reg. Past. P. 2. c. xi. agitur, si supernae formidinis, et dilectionis spiritu afflatus studiose quotidie sacri eloquii praecepta meditetur, vt in eo vim solitudinis, et erga caelestem vitam prouidae circumspectionis, quam humanae conuersationis vsu indesinenter destruit, diuinae admonitionis verba restaurent: et qui ad vetustatem per societatem secularium ducitur, ad amorem semper spiritualis patriae compunctionis aspiratione renouetur.

9. Quia igitur, qualis esse debeat pastor, superius ostendimus, nunc qualiter doceat, demonstramus. Non vna, eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Saepe namque aliis officiunt, quae aliis prosunt: quia et plerumque herbae, quae haec animalia nutriunt, alia occidunt, et lenis sibilus equos mitigat, catulos Gr. prol. 2. part. Reg. Past. Taiol. 2. c. 35. instigat; et medicamentum, quod hunc morbum imminuit, alteri vires iun-

Tom. VII.

G g

git; et panis, qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Apte tintinnabula vestimentis pontificis describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud, quam recta opera debemus accipere, propheta attestante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur iustitia*? Vestimentis itaque illius tintinnabula inhaerent, ut vitae viam cum linguae sonitu ipsa quoque opera sacerdotis clament.

Ps. 131. 9.

Gr. Moral. l. 23

c. 13. n. 25.

Taio l. 2. c. 36.

Eccli. 7. 26.

Gr. 1. Ezech.

hom. 12. n. 31.

10. Nos quia infirmi homines sumus, quum de Deo hominibus loquimur, debemus primum meminisse, quid sumus, ut ex propria infirmitate pensemus, quo docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur, quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus; et si iam diuina gratia operante non sumus, ut tanto eos temperantius corde humili corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his, quos emendamus, agnoscimus. Scriptum est: *Filiae tibi sunt? Serua corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas*. Infirmas quippe animae, atque ad appetitum mundi deditae, aliquando melius ex senectute seruantur, ut obfirmata facies, id est, per seueritatis custodiam ab omni spe friuolae remissionis obducta inconstantem animum terreat, atque a delectatione vitiorum distractionis suae rigore constringat.

11. Quod quum a doctore agitur, semper necesse est, ut dulcedo, et humilitas in corde teneatur, quatenus et multum amet, et numquam contra eum per elationem superbiat; cui tamen amorem suum, et humilitatem pro utilitate eius prode recusat. Quum per zelum animus mouetur rectoris, curandum summopere est, ne haec eadem, quae instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur: ne quasi domina praecedat, sed velut ancilla ad obsequium parata a rationis tergo numquam recedat. Tunc enim contra vitia erigitur, quum subdita rationi famulatur. Qui zelo rectitudinis mouetur, sic culpas delinquentium corrigit, ut ante ipse, qui corrigit, per patientiam creseat; ut feruorem transcendendo diiudicet; ne intemperantius excitatus ipso zelo rectitudinis longe a rectitudine oberret.

Gr. Reg. Past.

part. 1. in exor.

Taio l. 2. c. 37.

Ib. c. 1.

12. Sunt plerique pastorum, qui dum metiri se nesciunt, quae non didicerunt, docere concupiscunt; qui pondus magisterii tanto leuius aestimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant, ut quia indocti, ac praecipites, doctrinae artem tenere appetunt, a praecipitationis suae ausibus in ipsa locutionis ianua repelluntur. Nulla ars doceri praesumitur, nisi intenta prius meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars est artium regimen animarum? Sunt nonnulli, qui intra sanctam ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris; videri doctores appetunt, transcendere alios concupiscunt, atque attestante Veritate primos in coenis recubitus, primas in conuentibus cathedras quaerunt; qui suspectum curae pastoralis officium ministrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione peruenerunt. Ipsa quippe in magisterio lingua confunditur, quando aliud discitur, et aliud docetur.

Matth. 23. 6. et 7.

Taio 2. 38. prope finem.

13. Sub magno moderamine pastores ecclesiae vel soluere studeant,

vel ligare. Sed vtrum iuste, an iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is, qui subest, et quum iniuste forsitan ligatur, obligationis suae sententiam ex alia culpa mereatur. Praedicato- Gr. in Euang. hom. 26. n. 4. 5. res sancti, qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt, et alios damnant, vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in ecclesia episcopi locum tenent; soluendi, ac ligandi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor pontificalis, sed grande pondus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitae suae, iudex vitae fiat alienae. Plerumque contingit, vt ipse iudicii locum teneat, cui ad locum vita minime concordat. Et saepe agit, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat.

14. Saepe in soluendis, ac ligandis subditis suae voluntatis motus, Al. voluptatis. non autem causarum merita sequitur; vnde fit, vt ipse et ligandi, et soluendi potestate se priuet, qui hanc pro suis voluptatibus, et non pro subiectorum meritis exercet. Saepe fit, vt erga quemlibet proximum odio, vel gratia moueatur pastor. Iudicare autem digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur: vnde recte per Prophetam: *Mortificabant animas, quae non moriuntur, et viuificabant animas, quae non viuunt.* Ezech. 13. 19. Viuentem quippe mortificat, qui iustum damnat; et non victurum viuificare nititur, qui reum supplicio absolvere conatur.

15. Nonnulli episcoporum donum accepti Spiritus in vsum solent negotiationis exercere, et miraculorum signa ad avaritiae obsequium declinare. Hinc est enim, quod Simon per impositionem manus edita miracula concupiscens, percipere donum Spiritus pecunia voluit, scilicet vt deterius venderet, quod male comparasset. Redemptor noster flagello de resticulis facto, de templo turbas eiecit, cathedras vendentium columbas euertit. Columbas quippe vendere est impositionem manus, qua sanctus Spiritus accipitur, non ad vitae meritum, sed ad praemium dare. Sunt nonnulli, qui nummorum quidem praemia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem quaerunt. Hi nimirum, quod gratis acceperunt, gratis non retribuunt, quia de impenso officio sanctitatis nummum fauoris expetunt. Gr. 1. in Eu. hom. 4. n. 4. Taio 2. 40. Act. 8. 18. Ioann. 2. 15.

1. Clericus admonendus est, quatenus sic viuat, vt bonum exemplum vitae suae secularibus praebeat. In clerico siquid iuste reprehenditur, ex eius vitio ipsa religionis nostrae aestimatio grauatur. Clerici discant, vt quae a senioribus suis iubentur, impleant, vt humiliter eorum imperiis subiaceant; vt nec subiectio eos conterat, nec locus superior extollat. Clerici discant, quomodo ante occulti Arbitri oculos per humilitatem, et obedientiam sua interiora componant, quatenus non cum reprohis puniantur, sed cum electis etiam praemia sortiantur. Admonendi sunt clerici, vt tanto circa se sollicitius viuant, quanto eos aliena cura non implicat. Dicendum est clericis, ne praepositorum suorum vitam temere Cap. II. De clericis, quales eos esse oporteat. Taio 2. 44. Gr. 1. in Eu. hom. 17. n. 18. Id. Reg. Past. p. 3. c. 4.

iudicent, siquid eos fortasse agere reprehensibiliter vident; ne vnde recte mala redarguunt, inde per elationis impulsu in profundiora mergantur. Admonendi sunt clerici, ne quum culpas suorum praepositorum considerant, contra eos audaciores fiant; sed sic eorum praua apud semetipsos diiudicent, vt tamen diuino timore constricti ferre sub eis iugum reuerentiae non recusent, quia facta praepositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam quum recte reprehendenda iudicantur.

Gr. ib. c. 7. seq.

2. Plerosque clericos ab impudentiae vitio nonnisi increpatio dura compescit, quia dum se delinquere nesciunt, necesse est, vt a pluribus increpentur. Verecundos clericos plerumque ad melius exhortatio modesta componit; quia eis ad conuersionem sufficit, quod doctor eis mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Maior profectus modestis clericis adducitur, si hoc, quod in eis reprehenditur, quasi manu linguae blandientis ex latere tangatur. Pusillanimes clericos aptius ad iter bonum agendi reducimus, si quaedam illorum bona ex latere requiramus; vt dum in eis alia reprehendendo corripimus, alia amplectendo laudemus, quatenus eorum teneritudinem laus audita nutriat, quam culpa increpata castigat. Plerumque vtilius apud clericos proficimus, si et eorum bene gesta memoramus, et si qua ab eis inordinata gesta sunt, non iam tamquam perpetrata corripimus, sed quasi adhuc ne perpetrari debeant, prohibemus. Plerique clericorum dum in culpa sua deprehendi metuunt, semper improbas defensiones quaerunt, sed pauidis suspicionibus agitantur. Nihil quippe est ad deferendum puritate tutius, nihil ad dicendum veritate facilius: nam dum fallaciam suam tueri cogitur, duro labore cor fatigatur. Plerumque in culpa clerici deprehensi, dum quales sunt, cognosci refugiunt, sese sub fallaciae velamen abscondunt, et hoc, quod peccant, quodque iam aperte cernitur, excusare moliuntur. Plerumque contingit, vt is, qui prauorum clericorum culpas corripere studet, aspersae falsitatis nebulis seductus, pene amisisse se videat, quod de eis iam certum tenebat.

Gr. Reg. Past.
p. 3. c. xi.

Gr. ed. *velamine*.

Cap. III. De inuidis, et proteruis subditis.
Gr. Reg. Past.
p. 3. c. 8. Taio
2. 43.

1. Cor. 1. 12.
et 3. 4.

1. Cor. 5. 1.
seq.

1. Plerumque subditi sub pastoralis regimine constituti, dum valde se elati praesumunt, exprobrando ceteros dedignantur, dum singulariter summa aestimant cuncta, quae agunt. Subtiliter itaque ab arguente discutienda sunt opera proteruorum, vt in quo sibi placent, ostendatur, quia Domino displicent. Tunc proteruos melius corrigimus, quum ea, quae bene egisse se credunt, male acta monstramus: et vnde adepta gloria creditur, inde vtilis confusio subsequatur. Homines, inquam, subditi quum se vitium proterviae minime perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem veniunt, si altius culpae manifestioris, et ex latere requisitae improprio confunduntur, vt ex eo, quod defendere nequeunt, cognoscant, se tenere improbe, quod defendunt. Quum proterue Paulus corinthios aduersum se inuicem videret inflatos, vt alius Apollo, alius Pauli, alius Cephae, alius Christi esse se dicerent, incestus culpam in medium deduxit, quae apud eos et perpetrata fuerat, et incorrecta remanebat, dicens: *Audite inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec*

inter gentes, ita ut uxorem patris quis habeat. Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit? Ac si aperte dicat: Quid vos per proteruiam huius, vel illius dicitis, qui per dissolutionem negligentiae nullius vos esse monstratis? Admonendi Gr. Reg. Past. sunt invidi subditi, ut perpendant, quantae caecitatis sunt, qui alieno p. 3. c. 10. profectu deficiunt, aliena exaltatione contabescunt; quantae infelicitatis sunt, qui melioratione proximi deteriores fiunt.

2. Dumque augmenta alienae prosperitatis aspiciunt, apud semetipsos anxie afflicti cordis sui peste moriuntur. Dum se invidi a linore minime custodiunt, in antiqui versuti hostis nequitiam demerguntur. De illo namque scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Sap. 2. 24. Quia enim ipse caelum perdidit, condito homini invidit, et damnationem suam perditus adhuc alios perdendo cumulavit. Dicendum est invidis, quia dum se ista intrinsecus peste consumunt, etiam quidquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Vnde scriptum est: *Vita carniū sanitas cordis. Putredo ossium invidia.* Per lioris vitium ante Domini 30. oculos pereunt, etiam quae humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per invidiam putrescere est quaedam etiam robusta deperire. Ille est vere humilis subiectus in bonis, qui non est defensor in malis: nam tunc de malis suis subiectus arguitur, et contra verba arguentis accenditur, quando et de bonis suis quasi humiliter titubat, per humilitatis voces ornari appetit, non doceri.

1. Omnes monachi seculum relinquentes punire flendo non desinunt, quae deliquerunt. Graui se maerore afficiunt, quia longe huc a facie Conditoris proiecti, adhuc in aeternae patriae gaudiis non intersunt. De quorum corde bene per Salomonem dicitur: *Cor, quod nouit amaritudinem animae suae, in gaudio illius non miscebitur extraneus.* Corda bonorum monachorum amaritudinem suam nouerunt, quia aerumnam exilii, qua proiecti lacerantur, intelligunt, et quam sunt tranquilla, quae perdidit, quam confusa, in quibus deciderunt, sentiunt. Monachi, qui in amaritudine animae sunt, mori mundo funditus concupiscunt, ut sicut in seculo ipsi nihil appetunt, ita iam a seculo nulla obligatione teneantur. Cap. IV. De vita, vel conuersione monachorum. Gr. Mor. 1. 5. c. 3. n. 3. Taio 2. 45. Prou. 14. 10.

2. Plerumque contingit, ut iam monachus mundum non teneat mente, sed tamen mundus monachum quibusdam occupationibus astringat, et ipse quidem iam mundo mortuus est, sed ipsi mundus adhuc uiuit. Adhuc namque mundus eum concupiscit, dum alio intentum in suis actionibus rapere contendit. Si vno in loco sint mortuus, et viuens, etsi mortuus viaum non videt, viuens tamen mortuum videt. Si vero utriusque sint mortui, alter alterum nequaquam videt. Itaque iam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur; etsi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursus a mundi amore retinetur, vicissim sibi utrique extincti sunt; quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuus mortuum non attendit. Quum huius mundi gloria tristibus, gementibusque tribuitur, poena se validissimi ti-

moris afficiunt; quia etsi ipsi mundum non tenent, adhuc tamen tales esse se metuunt, qui a mundo teneantur; quia nisi ei quantulumcumque viuerent, hos ad vsum suum proculdubio non amaret.

3. Mare enim viua corpora in semetipso retinet, nam mortua extra se protinus expellit. Nonnumquam monachi iccirco ad concepta desideria minime perueniunt, vt ipsa interueniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur. Quare quae extenuari fortasse impleta portant, magna dispositione agitur, vt repulsa multiplicius crescant. Plerique monachorum sic in praesens seculum mortificari appetunt, vt iam perfecte, si liceat, Conditoris sui faciem contemplantur; sed eorum desiderium differtur, vt proficiat, et tarditatis suae sinu nutritur, vt crescat. In Canticis canticorum sponsa sponsi sui faciem anhelans clamat: *In lectulo meo per noctes quaesiui, quem diligit anima mea: quaesiui illum, et non inueni*. Abscondit se sponsus, quum quaeritur, vt non inuentus, ardentius quaeratur. Quare differtur, quaerens sponsa ne inueniat, vt tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandoque inueniat, quod quaerebat. Quum spirituales monachi plene mortificationem suam appetunt, quanto fiunt viciniore ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere.

Al. non tor-
pore.

4. Laborando ergo non deficiunt, sed magis ad vsum laboris crescunt; qui quoniam praemia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exsulant. Plerique monachorum, qui ab operibus mundi non corpore, sed virtute sopiuntur, laboriosius dormiunt, quam vigilare potuerunt; quia in eo, quod actiones huius seculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat, ne subacta otio, ac desiderio, ad desideria immunda frigescat: ne ipsis bonis desiderii plus iusto inferueat: ne sub discretionis specie sibi met parcendo, a perfectione languescat. Bonus monachus ab huius mundi inquieta concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, et per quietis studium eius mens virtutibus intenta, quasi vigilans dormit.

Cap.V. De humilitate, vel opere monachorum.

Taio 2. 46.

Gr. Mor. 5. c. xi. n. 20.

Gen. 25. 27.

1. Admonendus est monachus, vt reuerentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circuminspiciat, ac ea, quae mundi sunt, perfecte deserat, et quod ostendit humanis oculis habitu, haec ante Domini oculos moribus praetendat. Omnes monachi, qui in curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione, atque in conscientiae suae habitatione consistunt.

2. Hinc de Iacob scriptum est: *Vir autem Iacob habitat simplex in tabernaculis*. In tabernaculis enim habitare sese perhibentur electi monachi, quum eis transitoria prosperitas arridet, fauorem mundi quasi nescientes dissimulant, et forti gressu interius hoc, vnde exterius subleuantur, calcant. Saepe bona agentes monachi paterna adhuc flagella sentiunt, vt tanto perfectiores ad hereditatem veniant, quanto eos pie feriens disciplina quotidie minimis purgat.

gat.

Cap.VI. De tepiditate, vel otio monachorum.

1. Nonnulli monachorum mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum tepore, non studio dormiunt, et iccirco in terra conspiciunt, quia caput non in Lapide, sed in terra pos-

suerunt. Plerumque monachis contingit, vt quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immundae in se cogitationis strepitum per otium congerant. Vnde sub Iudaeae specie per Prophetam torpens otio anima defletur, quum dicitur: *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata eius.* Taio 2. 49.
Gr. Mor. 5.
c. 31. n. 55.
Thren. 1. 7.

2. Plerumque praecepto legis ab exteriori opere in sabbato cessatur. Hostes ergo sabbata videntes irident, quum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt, vt vnaquaeque anima, quo remota ab externis actionibus Deo creditur seruire, eo magis tyrannidi illicitae famuletur. Per sapientissimum Salomonem dicitur: *Qui mollis, et dissolutus est in opere suo, frater est dissipantis sua opera.* Gr. Reg. Past.
p. 3. c. 34.
Prou. 18. 9.

3. Inchoata bona fortis operantis manus ad perfectionem non subleuat, si operandi ipsa remissio contra hoc, quod operatum est, pugnat. Si, quod mortis in nobis est, ad vitam non accenditur, hoc etiam extinguitur, quod quasi adhuc viuum tenetur. In hoc mundo humana anima quasi more nauis est contra ictum fluminis conscendentis. Vno in loco state nequaquam permittitur, quia ad ima relabitur, nisi ad summa conetur. Gr. ed. Si enim quod mortuum.

1. Quum naturae nostrae necessitatibus plerumque, plusquam expedit, deseruimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentiae, infirmitatisque nostrae addimus squalorem culpae. Necessitates praesentis seculi hoc habere valde periculosum solent, quod saepe in eis minime discernitur, quid circa illas per vtilitatis studium, et quid per voluptatis vitium agatur. Infirmitati naturae nostrae negligentiam relaxare nihil est aliud, quam calamitatis miseriam addere, atque actionum squalorem ex eadem miseria multiplicare. Cap. VII. De adhibendis pro corporis necessitate subsidiis.
Gr. Mor. 20. 14. n. 28.
Taio 3. 12. al. infirmitatem ... per negligentiam ... atque vitiorum.

2. Sancti viri in omne, quod agunt, studiosissima intentione discernunt, nequid plus ab eis naturae suae infirmitas, quam sibi debetur, exigat; ne sub necessitatis tegmine in eis vitium voluptatis excrescat. Electi viri aliud ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestionem sustinent, et quasi quidam rectissimi arbitri inter necessitatem, voluptatemque constituti, hanc consolando, et subleuando, illam premendo frenant. Vnde fit, vt etsi infirmitatis suae calamitatem tolerant, tamen ad squalorem miseriae per negligentiam non descendunt. al. arbitres.

3. Hoc ipsum enim esse in calamitate est necessitates naturae ex carnis corruptibilis infirmitate sustinere. Praesentis vitae necessitates cupiebat euadere, qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me.* Sciebat enim, Ps. 24. 17. plerumque voluptatum culpas (ex necessitatibus) occasione prorumpere, et nequid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat euelli, quod nolens ex radice tolerabat.

4. Plerique quum tegendis membris vestimenta quaerunt, non solum quae tegant, sed etiam quae extollant, expetunt: et contra torporem frigoris non solum quae per pinguedinem muniant, sed etiam quae per mollitiem delectent: non solum quae per mollitiem tantum mulceant, sed etiam quae per colorem oculos seducant. De his ergo necessitatibus liberari Psalmista desiderans, ait: *De necessitatibus meis eripe me.* Nec-

essitatis enim causam in vsum voluptatis vertere, quid est aliud, quam calamitati suae squalorem miseriae sociare?

5. Plerumque replemus refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat: extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat; vegetamus motibus, ne situ immobilitatis intereat; sed citius, hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetatione succumbat: adiumento hoc vestis tegimus, ne frigus interimat. Et quae sunt adiuncta, proicimus, ne calor exurat. Tot ergo diuersitatibus occurrentes, quid agimus, nisi corruptibilitati seruimus, vt saltem multiplicitas impensi obsequii corpus sustineat, quod anxietas infirmae mutabilitatis grauatur?

Cap. VIII. De 1. Querimur plerique, cur non omnes boni sunt, qui nobiscum vi-
electis inter- uunt? Mala proximorum ferre nolumus. Omnes sanctos iam debere es-
tumultus re- se, decernimus, dum esse nolumus, quod ex proximis portemus. Sed hac
proborum be- in re luce clarius patet, dum malos portare renuimus, quam multum ad-
ne viuentibus. huc ipsi de bono minus habeamus. Neque enim perfecte bonus est, nisi
Taio 3. 15. qui fuerit et cum malis bonus. Beatus Iob de semetipso asserit dicens:
Gr. 1. in Eze- *Frater fui draconum, et socius struthionum.* Hinc Paulus apostolus di-
ch. homil. 9. scipulis dicit: *In medio nationis pravae, et peruersae, inter quos lucetis,*
n. 22. *sicut luminaria in mundo.*

Iob 30. 29. 2. Hinc Petrus pastor gregis Dominici ait: *Iustum Lot oppressum a ne-*
Philipp. 2. 15. *fandorum impudica conuersatione eripuit; aspectu enim, et auditu iustus*
2. Petr. 2. 7. *erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iusti iniquis ope-*
ribus cruciabant. Dum de vita proximorum saepe querimur, mutare lo-
cum cupimus, conamur secretum vitae remotioris eligere habitaculum,
videlicet ignorantes, quia si desit sanctus Spiritus, non adiuuat locus.
Lot denique in Sodomis sanctus extitit, sed in monte peccauit. Quia
autem loca mentem non muniunt, ipsi humani generis primus parens
testatur, qui et in paradiso grauiter cecidit.

3. Sed minus sunt omnia, quae loquimur ex terra, nam si locus sal-
uare potuisset, satan de caelo non caderet. Psalmista David vbique in
hoc mundo tentationes esse conspiciens, quaesiuit locum, quo fugeret,
Ps. 30. 3. sed sine Deo non potuit munitum inuenire. Ex qua re et ipsum sibi
locum fieri petiit, propter quem locum quaesiuit, dicens: *Esto mihi in*
Deum protectorem, et in locum munitum, vt saluum me facias. Sicut
grauioris culpa est inter bonos bonum non esse, ita immensi est prae-
conii, bonum etiam inter malos extitisse.

Cap. IX. De 1. Sancti viri tribulationum bello deprehensi, vno, eodemque tempo-
passione ele- re alios ferientes, atque alios suadentes ferunt. Illis opponunt scutum
ctorum, et patientiae, istis iacula intorquent doctrinae. Ad vtrumque pugnandi mo-
compassione dum mira virtutis arte electi viri se erigunt, quatenus et interius sapien-
proximorum. ter doceant, et foras fortiter aduersa contemnant. Hos docentes corri-
Taio 3. 35. gant, illos tolerantes premant. Electi viri insurgentes hostes patiando de-
Gr. Moral. 3. spiciunt, infirmantes vero ciues compatiuntur ad salutem. Illis resistunt,
21. n. 39. ne et alios subtrahant, de istis metuunt, ne vitam rectitudinis funditus
perdant.

2. Pen-

2. Pensetur, cuius laboris sit, Paulum apostolum vno, eodemque tempore et foris aduersa tolerare, et intus infirma protegere. Foris pugnas patitur, quia verberibus scinditur, catenis ligatur; intus metum tolerat, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Aliorum casus Apostolus in propria passione metuebat, ne, dum et ipsum discipuli afflictum pro fide verberibus agnoscerent, fideles se profiteri recusarent. Vnde et eisdem scribit, dicens: *Nemo moueatur in tribulationibus istis*. 1. Thess. 3. 3. *Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus*.

3. O immensa charitatis viscera Pauli apostoli! Despiciit passiones, ed. Gr. immensae. quas ipse patitur, et curat, nequid prauae persuasionis discipuli in corde patiantur. In se contemnit vulnera corporis, et in aliis vulnera medetur cordis. Dum viri fortes in acie assistunt, illic iaculis aduersantia pectora feriunt: hinc scuto postpositos debiles tuentur, atque ita utrobique velocitate circumspectionis inuigilant, quatenus et ante se audaces confodiant, et post se trepidos a vulnere defendant.

1. Magnum est disciplinae magisterium subtilitas discretionis, quatenus Cap. X. De discretionem. quisque rector culpas delinquentium discrete nouerit parcere, et pie rescare. Qui autem sic dimittunt peccata, ut non corrigant, aut sic quasi corrigendo feriunt, ut non dimittant, discretionis spiritum non habent. Gr. 2. in Ezech. hom. 9. n. 20. Scriptum in libro Genesis est: *Si recte offeras, et recte non diuidas, peccasti*. Recte offertur, quum recta intentione quid agitur; sed recte non diuiditur, si non hoc, quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Ob- Taio 3. 42. Gen. 4. 7. sec. Lxx. lata recte diuidere, est quaelibet bona nostra studia discernendo pensare. Gr. Mor. 3. c. 13. n. 23. Quare nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens, peccat.

2. Saepe quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo iudicetur fine, nescimus. Quare nonnumquam hoc fit reatu criminis, quod putatur causa virtutis. Recte ergo offerimus, quum bono studio bonum opus agimus; sed recte non diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Ille enim angustam viam ingreditur, qui in cunctis, quae agit, discretionis subtilitate solícite coarctatur. Nam qui pro voluntate propria secunda mente se dilatat, angustae sibi portae aditum damnat. Sancta ecclesia, quae ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspiciat, et ventura vitiorum bella ex alto apprehendit.

1. Omnis peccator in poenitentia duplum habere gemitum debet; nimirum, quia et bonum, quod oportuit, non fecit, et malum, quod non oportuit, fecit. Quum ad bona opera non assurgimus, necesse est, ut nosmetipsos dupliciter defleamus: quia et recta non fecimus, et praua operati sumus. Per beatum Moysem vnus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum iubetur. *Holocaustum* namque totum incensum dicitur. Vnum ergo turturem pro peccato offerimus, quum pro culpa gemitum damus; de altero holocaustum facimus, quum pro eo, quod bona negleximus, nosmetipsos funditus succedentes igne doloris ardemus. al. negligimus.

2. Beatus Iob per flagella proficiens, et a semetipso in magna sui redargutione dissentiens, dicit: *Idcirco ipse me reprehendo, et ago poeni-* Iob. 12. 6.

Tom. VII.

H h

tentiam in fauilla, et cinere. In fauilla enim, et cinere poenitentiam agere est, contemplata summa essentia, nihil aliud, quam fauillam se, cineremque cognoscere. In cilicio asperitas, et punctio peccatorum, in cinere autem pulvis ostenditur mortuorum. Quare iccirco vtrumque hoc adhiberi ad poenitentiam solet, ut in punctione cilicii cognoscamus, quid per culpam fecimus, et in fauilla cineris perpendamus, quid per iudicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia. Consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens iusta poena vitiorum; quia propter peccatum carnis contumeliae surrexerunt.

3. Videat homo in asperitate cilicii, superbiendo quid fecit: videat in cinere, vsquequo peccando peruenit. Quasi quodam cilicio peccator pun-
 al. *confricatur* gatur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confringitur.
 pro *confringi-* In cinere autem agit poenitentiam, qui ex primo peccato, quid per iu-
 sur. stum iudicium factus sit, solerter attendit. In tenebras diem vertimus,
 Gr. Mor. 4. 14. quum nosmetipsos districte punientes ipsa delectationis pravae blandi-
 n. 26. menta per districtae poenitentiae lamenta cruciamus. Quare flendo inse-
 Iob. 3. 4. quimur, quidquid in corde tacti ex delectatione peccamus. Omnipotens
 al. *taciti* pro Dominus subtiliter acta nostra considerat, et tamen haec poenitentibus
 tacti. misericorditer relaxat; qui et duritiam in peccantibus conspici, sed ta-
 men hanc praeueniente gratia (*ad poenitentiam*) emollit.

4. Culpas nostras Dominus enumerat, quum nos ipsos ad singula, quae fecimus deflenda, conuertit; quas misericorditer relaxat, quia eas dum nos punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat, Paulo atte-
 1. Cor. xi. 31. stante, qui ait: *Si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur.*
 Gr. Mor. 12. Quod exterius agimus, nisi poenitentia interueniente diluamus, in secre-
 17. n. 21. to iudiciorum Dei sub quadam occultatione seruatur, ut quandoque etiam
 al. *de sacculo.* de sigillo secreti exeat ad iudicii publicum. Quum vero pro malis, quae fecimus, disciplinae flagello atterimur, et haec per poenitentiam defle-
 mus, iniquitatem nostram signat, et curat; quia nec inulta hic deserit, nec in iudicio punienda reseruat.

Iob. 14. 17. 5. Beatus Iob, humani generis assumens personam, dicit: *Signasti quasi in sacculo delicta mea.* Peccata nostra signantur in sacculo, quum mala, quae fecimus, sollicito semper corde pensamus. Quid namque est cor hominis, nisi sacculus Domini, ubi dum studiose conspiciamus, per quanta deliquimus, peccata nostra quasi in Domini sacculo signata portamus; quia culpas, quas nos intuendo, et poenitendo cognoscimus, pius nobis conditor relaxat. Recte post signata in sacculo delicta, dicitur: *sed curasti iniquitatem meam.* Ac si aperte dicat: quae modo signas, ut poenitendo videam, agis proculdubio, ne in retributione videantur.

Cap. XII. De 1. Humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemquam co-
 confessione gnoscere, et cognitam voce confessionis aperire. Vsitatum humani gene-
 peccatorum. ris vitium est, et labendo peccatum committere, et commissum non
 Taio 3. 48. confitendo prodere, sed negando defendere, atque conuictam defendendo
 Gr. Mor. 22. multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis haec augmenta nequi-
 15. n. 30. tiae ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpa. Ad hoc primus
 Gr. ed. *latendo* pro labendo.

homo requisitus fuerat, vt peccatum, quod transgrediendo commiserat, Gen. 3. 10. confitendo deleteret, et interrogatur, vbi esset, vt perpetrata culpam respiceret, et confitendo cognosceret, quam longe a conditoris sui facie abesset.

2. Indicia verae confessionis sunt, si quum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. Scriptum est: *Iustus in principio accusator est sui*. Non magis peccator, sed iustus videri appetit, quum peccatorem se quisque nullo arguente confitetur. Confessionis veritatem probat, quum alter malum, quod fecimus, increpat. Quod si superbe defendimus, liquet, quia peccatores nos ex nobis fecte dicebamus. Curandum summopere est, vt mala, quae fecimus, et sponte fateamur, et haec aliis arguentibus non negemus. Superbiae quippe vitium est, vt quod se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignatur. Pignus debitoris est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, quum a peccatore iam peccati confessio tenetur.

1. Sciendum magnopere est, quod sex modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illusionem, aliquando cogitationem, simul et illusionem, aliquando reuelationem, aliquando autem cogitationem simul, et reuelationem generantur. Sed duo, quae prima diximus, omnes experimento cognoscimus. Subiuncta autem quatuor in sacrae scripturae paginis inuenimus. Somnia etenim si plerumque ab occulto hoste prae illusionem fierent, nequaquam hoc vir Sapiens indicaret, dicens: *Multos errare fecerunt somnia, et illusiones vanae*, vel certe: *Non augurabimini, nec obseruabitis somnia*. Quibus profecto verbis, cuius sint detestationis, ostenditur, quae auguriis coniunguntur.

2. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul, et illusionem procederent, Salomon minime dixisset, *Multas curas sequuntur somnia*. Nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis orirentur, Ioseph praeferendum se fratribus per somnium non videret: nec Mariae sponsum, vt ablato puero, in Aegyptum fugeret, per somnium Veritas admoneret. Rursum, nisi aliquando somnia cogitationem simul, et reuelationem procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset dicens: *Tu rex cogitare coepisti in stratu tuo, quid esset futurum post haec*. Quare qui reuelat mysteria, ostendit tibi, quae ventura sunt.

3. Quare paulo post: *Videbas, et ecce quasi statua vna grandis: statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te*, et cetera. Daniel itaque dum somnium et implendum reuerenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitationem, manifestat, patenter ostendit, quia hoc plerumque ex cogitationem simul, et reuelationem generetur. Quum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant, facilius non elucet. Sancti viri inter illusiones, atque reuelationes ipsas visionum voces, aut imagines quodam intimo sapore discernunt, vt sciant, vel quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusionem patiantur.

H h 2

al. illusore.

Gr. Mor. 8. 24.
n. 43.
al. *intercipit*
pro *inspicit*.

4. Si erga somnia mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis se vanitatibus immergit; qui nonnumquam solet multa vera praedicere, vt ad extremum valeat animam ex vna aliqua falsitate laqueare. Saepe malignus spiritus his, quos amore vitae praesentis vigilantes inspicit, prospera etiam dormientibus promittit, et quos formidare aduersa considerat, eis haec durius somnii imaginibus intentat, quatenus indiscretam mentem diuersa qualitate afficiat, eamque aut spe subleuans, aut deprimens timore, confundat.

5. Saepe antiquus hostis etiam sanctorum corda afficere somniis nititur, vt ab intentione cogitationis solidae ad tempus saltem, momentumque deuiantur, quamquam ipsi protinus animum ab illusionibus imaginationis discutiant: sed hostis insidians, quod eos vigilantes minime superat, eos dormientes grauius impugnat. Humani generis hostem maligne agere etiam per somnia, superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis praemio somnus vacet.

Cap. XIV. De
nocturnis illusionibus.
Taio 4. 8.
Gr. Mor. 9.
c. 55. n. 84.
Deut. 23. 10.

1. Nocturnum est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corpore non expletur. Somnio nocturno pollutus egredi extra castra per Legem praecipitur; quia videlicet dignum est, vt qui immunda cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpae suae meritum ante oculos ponat, et ex bonorum se aestimatione despiciat.

al. *praesumenda*.

2. Nocturno pollutus somnio post occasum solis aqua lotus ad castra per Legem redire praecipitur, quia necesse est, vt deferuescente tentationis ardore, vnusquisque fiduciam iterum erga societatem bonorum sumat. Post lauationem aquae, occumbente sole, ad castra reuertitur, qui post lamenta poenitentiae, frigescente flamma cogitationis illicitae, ad fidelium merita persumenda reparatur: vt iam se a ceteris longe esse non aestimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet.

Cap. XV. De
multimodis argumentationibus satanae.
Taio 4. 9.
Gr. Mor. 32.
20. n. 35.
Iob. 40. 12.

1. Per argumenta pestifera antiquus hostis calliditatis suae vires erigit, et fluxa mortalium corda corrumpit; vnde voce Dominica dicitur ad beatum Iob: *Nerui testiculorum eius perplexi sunt*. Testes eius sunt suggestiones pravae, quibus in (*mentis*) corruptione feruescit, atque in constuprata anima iniqui operis prolem gignit. Testiculorum Vehemoth nerui perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta vehementius alligantur, vt plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse peccantem fugere appetant, hoc sine alio peccati laqueo non euadant, et culpam faciant, dum vitant; ac nequaquam se ab vna valeant soluere, nisi in alia consentiant ligari.

2. Aliquando quisque cuncta, quae mundi sunt, deserens, ac per omnia frangere proprias voluntates quaerens, alieno se subdere regimini appetit. Sed eam, qui sibi ad Dominum praeesse debeat, minus cauta inquisitione discernit, cui fortasse is, qui sine iudicio eligitur, quum praeesse iam coepit, agere, quae Dei sunt, prohibet, quae mundi sunt, iubet. Pensans itaque subditus, vel quae sit culpa inobedientiae, vel quod contagium secularis vitae, et obedire trepidat, et non obedire formidat; ne

aut obediens, Deum in suis praeceptis deserat, aut rursum non obediens, Deum in electo Priore contemnat.

3. Aperte ergo iste per indiscretionis suae vitium perplexis testiculorum Vehemoth neruis astringitur, quia aut obtemperans, aut certe non obtemperans, ligatur in culpa transgressionis. Studebat proprias voluntates frangere, et curat eas, etiam contempto Priore, solidare. Decreuit mundum funditus relinquere, et ad curas mundi ex aliena voluntate compellitur redire. Est quoddam argumentum, quod ad destruendum satanae versutias vtiliter fiat, vt quum mens inter minora, et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi locus, vel aditus patet, minora semper eligantur, quia et qui murorum vndique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam praecipitat, vbi breuior murus inuenitur.

1. Antiquus hostis tentationis suae vulnere ab omni parte impetit. *Cap. XVI. De Saepe enim dum gula restringitur, vt libido subigatur, inanis gloriae acumultimodis vi-* leus mentem pulsatur. Si autem corpus abstinentiae afflictione non atteri- *tais.* tur, contra mentem libidinis flamma se excitat. Saepe dum seruare par- *Taio 4. 10.* simoniam nitimur, ad tenaciam labimur. Et saepe dum possessa effuse *Gr. Mor. 13.* tribuimus, ad auaritiam ducimur, quia rursum colligere quaerimus, quod *16. n. 19.* tribuamus. Omne peccatum hostis quidem callidus suadet, sed nos eius *Gr. Mor. 4. 30.* suasionibus consentiendo, assidue peccata perpetrando cumulamur. Pleri- *n. 57.* que dum vitiorum turbas, vel desideriorum carnalium intra se excitant, prostratam mentem pede miserae frequentationis calcant.

2. Alius iuri se luxuriae subdit, atque ante mentis oculos schemata turpium pertractationum fingit; et quum effectus non tribuitur operis, *al. perpetratio-* hoc crebrius agitur intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quaeri- *num.* tur, et concussus enormiter animus hinc inde, et sollicitus, et caecatus occasionem nequissimae expletionis rimatur. Mens itaque haec quasi quemdam populum patitur, quae insolenti vitiorum tumultu vastatur.

3. Alius irae se dominio strauit, et quid in corde nisi iurgia, quae desunt, *al. iurgia etiam* peragit? Hic saepe praesentes non videt, absentibus contradicit. Intra q. semetipsum contumelias profert, et recipit; receptis autem durius respondet; et quum qui obuiet, nullus adsit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatae cogitationis premit.

4. Alius iuri se auaritiae tradit, et fastidiens propria, aliena concupiscit. Hic plerumque concupita adipisci non valens, dies quidem in otio, noctes vero in cogitatione versat. Torpet ab vtili opere, quia fatigatur illicita cogitatione. Consilia multiplicat, et sinum mentis cogitationum inuentionibus latius expandit. Nonnumquam cupiditate alienae rei humanus animus victus iam quasi quae concupierat, possidet, et quasi ad meliorem speciem impulsu cogitationis adducit. Sed mox insidias inuidentium considerat, et quid contra se iurgii moueatur, pensat. Exquirat, quid respondeat, et quum rem nullam teneat, iam in defensione rei pugnat. Quamuis ergo nihil de concupita re ceperit, habet tamen in cor-

de iam fructum concupiscentiae, laborem rixae. Grauius itaque quasi populo premitur, qui instigantis avaritiae tumultu vastatur.

5. Alius tyrannidi superbiae subiicitur, et cor miserum dum contra homines erigit, vitio substernit. Honorum sublimium infulas appetit: exaltari successibus exquirat; totumque, quod esse desiderat, sibi apud semetipsum cogitationibus depingit. Iam quasi tribunali praesidet. Iam sibi parari obsequia subiectorum videt. Iam quasi ceteris eminet. Iam aliis mala irrogat; aliis, quia irrogauerunt, recompensat. Iam apud semetipsum stipatus cuneis ad publicum procedit, et quibus obsequiis fulciatur, conspiciat.

6. Homo vitiis subditur, dum in multis phantasmatibus inani cogitatione huc, illucque versatur. Alia conculcat, alia subleuat. Iam de conculcatis satisfacit odiis, et de subleuatis recipit fauorem. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid iste aliud, quam quasi somnium vigilans videt? Dumque tot rerum causas, quas fingit, tolerat, nimirum intrinsecus natas ex desideriis turbas portat. Plerumque homo dum familiariter vitiis iungitur, eorum proculdubio causis implicatur, quibus saepe consentit in illicitis, et mala, quae propter semetipsum non appetit, committit propter altera, quae non dereliquit.

Cap. XVII. De
nonnullis vi-
tiis, quae vir-
tutes se esse si-
mulant.
Taio 4. x7.
Gr. Reg. Past.
p. 2. c. 9.

Gr. Mor. 3. 36.
n. 68.

al. affectum hu-
militatis sub-
trahat.

al. vniuersa
vitia.

1. Plerumque vitia virtutes se esse mentiuntur. Nam saepe sub parsimoniae nomine se tenacia palliat, contraque se effusio sub appellatione largitatis occultat. Saepe inordinata remissio pietas creditur, et effrenata ira spiritualis zeli virtus existimatur. Et saepe praecipitata actio velocitatis efficacia, atque agendi tarditas grauitatis consilium putatur. Necesse est, ut electus quisque virtutes, ac vitia vigilanti cura discernat, ne aut cor tenacia occupet, et paruum se videri in dispensationibus exultet, aut quum effuse quid fuerit perditum, largum se, quasi miserando, gloriatur, aut remittendo, quod ferire debuit, ad aeterna supplicia subditos pertrahat, aut immaniter feriendo, quod delinquitur, ipse grauius delinquat, aut hoc, quod agi recte, ac grauius potuit, immature perueniens leuiget, aut bonae actionis meritum differendo ad deteriora permutet. Aliquando discretionis imaginem oculis hominum immundus spiritus obijcit, et ad indiscretionis laqueos perducit. Sicut est, quum impulsu eius pro infirmitate nobis plus alimentorum, quam discreta concedimus, sed indiscrete contra nos bella carnis excitamus.

2. Aliquando humani generis aduersarius imaginem humilitatis ostendat, ut effectum vtilitatis subtrahat. Sicut est, quum quosdam plus quam sunt infirmos, atque inutiles sibi metipsis asserit, ut dum se nimis indignos considerant, res, in quibus prodesse proximis poterant, ministrare pertimescant. Diuersa vitia, quae sub specie virtutum antiquus hostis occultat, valde subtiliter manus compunctionis examinat. Qui enim veraciter intus dolet, quae agenda foras, quae non agenda sint, fortiter praeuidet. Si forti studio nos contra vitiorum incentiua stringimus, ipsa etiam vitia ad vsum virtutis immutamus. Nonnullos ira possidet; sed hanc dum rationi subiiciunt, in sancti zeli mysterium vertunt. Nonnullos superbia

erigit, sed dum diuinæ fortitudini animum inclinant, hanc ad defensionem iustitiæ in vocem liberae auctoritatis commutant. Saepe dum castitatis munditia quisque extollitur, sorde auaritiæ foedatur, et dum virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur; dumque castitatis, atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo iustitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur.

1. Omnes virtutes in conspectu Conditoris vicaria ope se subleuant: vt quia vna virtus sine alia vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua coniunctione fulciantur. Nulla bona sunt cetera, si occulti iudicis oculis castigatis testimonio non approbantur, si vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatem castitas relinquat, apud auctorem humilitatis et munditia prodesse nihil praeualet, vel superba castitas, vel humilitas coinquinata. Quum dominio vitiorum contradicimus, iniquitati, quae nos a Domino separat, reluctamur; quum consuetudini violenter resistimus, et desideria peruersa calcantes, contra hanc ius nobis libertatis ingenitae vindicamus, acerrimo conflictui resistimus; quum culpas poenitendo percutimus, et maculas sordium fletibus lauamus, et fortiter contra vitia reluctamur.

1. Plerumque ex bonis operibus discimus, quantam vitae munditiam in cogitatione construamus; pene cuncta bona opera ex cogitatione produnt, sed sunt nonnulla cogitationis acumina, quae ex operatione nascuntur; nam sicut ab anima opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Valde necesse est, vt quum cogitatio extra vsum ducitur, protinus mentis oculus ad opera transacta reuocetur. Ac penset quisquis, quid subiectus egerit, et repente cognoscet. Saepe misericors Dominus eo citius peccata cordis abluat, quo haec exire ad opera non permittit; et cogitata nequitia tanto citius soluitur, quanto effectum operis districtius non ligatur. Per egregium psalmistam dicitur: *Dixi: pronuntiabo aduersum me iniustitias meas Domino, et tu remisisti impietates cordis mei.*

2. Qui enim impietatem cordis subdidit, quia cogitationum iniustitias pronuntiare velit, indicauit, dum ait: *dixi, pronuntiabo*, atque illico adiungit: *et tu remisisti*. Quam sit de cogitationibus facilis venia, ostendit, qui dum se aliquid adhuc promittit petere, hoc, quod se petere promittebat, obtinuit. In sola nonnumquam cogitatione delinquitur, et quia vsque ad opus non venit culpa, vsque ad cruciatum non peruenit poenitentia: sed cogitata afflictio mentem citius tergit, quam nimirum tantummodo cogitata iniquitas polluit. Idem psalmista ait: *Computruerunt, et deteriorauerunt cicatrices meae a facie insipientiae meae.*

3. Saepe namque hoc, quod a conspectu iudicis iam fletu interueniente deletum est, ad animum per cogitationem redit, et deuicta culpa ad delectationem rursus insperere nititur, atque in antiquo certamine rediuiua pulsatione reparatur, ita vt quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente. Sancti viri, qui exterioribus ministeriis deseruire officii necessitate coguntur, studiose semper ad cordis secreta refugiunt, ibique cogitationis intimae cacumen ascen-

Cap. XVIII.
Quod ex virtutibus virtutes, et ex vitiis vitia oriuntur.

Taio 4. 12.

Gr. Mor. 21.

3. n. 6.

Cap. XIX. De cogitationibus noxiis, et innoxiiis.

Taio 4. 13.

Gr. Mor. 10.

15. n. 26.

Gr. Reg. Past.

p. 3. c. 29.

Psalm. 31. 5.

Ps. 37. 6.

Gr. Mor. 9. 55.

n. 83.

Gr. Mor. 23.

20. n. 38.

Ib. 16. 42. n. 53. dunt, et legem quasi in monte percipiunt, dum postpositis tumultibus temporalium actionum in contemplationis suae vertice supernae voluntatis sententiam perscrutantur. Saepe corda iustorum subortae cogitationes polluunt, et temporalium rerum delectationem tangunt. Sed dum citius manu sacrae discretionis abiguntur, festine agitur, ne cordis faciem caligo tentationis operiat, quae hanc iam illicita delectatione tangebatur.

4. Nonnumquam in ipso orationis nostrae sacrificio importunae se cogitationes ingerunt, quae hoc rapere, vel maculare valeant, quod in nobis Domino flentes immolamus. Abraham patriarcha quum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aues pertulit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raprent, abegit. Sic nos dum in ara cordis holocaustum Domino offerimus, ab immundis hoc volucris custodiamus, ne maligni spiritus, et peruersae cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Domino sperat. Quum intentionem nostram nequaquam potestas diuini adiutorii deserit, quasi sacrificium super petram positum angelus virga contingit.

Gr. Mor. xi. 44. 60. 5. De petra enim ignis exit, et ius, pellem, carnesque consumit, quia efflatus a Redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, vt omne, quod in eo est illicitum et operis, et cogitationis, exurat. Plerumque mentem hominis tumultus inanum cogitationum deprimunt: ira perturbat, et quum recedit ira, succedit inepta laetitia: luxuriae stimulis vrgetur; aestu auaritiae longe, lateque ad ambienda, quae terrena sunt, tenditur; et aliquando hanc superbia eleuat, aliquando vero inordinatus timor infirmis deponit.

Cap. XX. De 1. Occasio perditionis nostrae facta est superbia diaboli, et argu-
superbia, et mentum redemptionis nostrae inuenta est humilitas Dei. Multis saepe
vanagloria. superbia luxuriae seminarium fuit, quia dum eos spiritus quasi in altum
Taio 4. 14. erexit, eos caro in infimis mersit. Qui per superbiam in secreto cordis
Gr. Reg. Past. prius eleuantur, postmodum publice corruunt: quia dum occultis intumescunt
p. 3. c. 17. motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic elati iusta
Id. Mor. 26. fuerant retributione feriendi, vt quia superbiendo se hominibus praeferunt,
17. n. 28. luxuriando vsque ad iumentorum similitudinem deuoluantur. Cauendum nobis est, et omni custodia mens a superbiae tumore seruanda; non enim ante oculos Dei vacuae transuolant cogitationes nostrae, et nulla momenta temporis per animum transeunt sine statu retributionis.

2. Si auctorem suum homo superbiendo contemnit, iure et a subiecta carne proelium suscipit: vnde et ille primus inobediens, mox, vt superbiendo peccauit, pudenda contextit. Quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit, et qui auctori suo esse subditus noluit, ius carnis subditae, quam regebat, amisit: vt in se ipso videlicet inobedientiae suae confusio redundaret, et superatus disceret, quod elatus amisisset. Quum res bona agitur, necesse est, vt prius eius elatio in corde vincatur: ne si a radice miserae intentionis prod-eat, amaros nequitiae fructus producat. Cordis superbia quum exterius vsque ad corpus extenditur, prius per oculos indicatur. Ipsi quippe
Gr. Mor. 23. xi. n. 20. per

per fastum tumorem inflati quasi ex sublimi respiciunt, et quo se depri-
munt, altius extollunt.

3. Plerumque elatos comitari solet liberae vocis assertio. Loquuntur Gr. Reg. Past.
quidem per superbiam elationis, et insipientiam locutionis, et tamen lo- P. 3. c. 17-
qui se credunt per libertatem rectitudinis. Considerandum est, quod
plerumque elatos vtilius corripimus, si eorum correptionibus quaedam
laudum fomenta misceamus. Inferenda namque illis sunt aut alia bona,
quae in ipsis sunt, aut dicendum certe, quae poterant esse, si non sunt:
et tunc resecanda sunt mala, quae nobis displicent, quum prius ad au-
diendum placabilem eorum mentem fecerint praemissa bona, quae pla-
cent. Nam et equos indomitos blanda prius manu tangimus, ut eos
nobis plenius postmodum per flagella subigamus; et amaro pigmentorum
poculo mellis dulcedo adiungitur, ne ea, quae saluti profutura est, in
ipso gustu aspera amaritudo sentiatur; dum vero gustus per dulcedinem
fallitur, humor mortiferus per amaritudinem vacuatur.

4. In quibusdam elatis inuersionis exordia permixta sunt laude tempe-
randa, ut dum admittunt fauores, quos diligunt, etiam correptiones recipiant, Gr. Mor. 17. 8-
quas oderunt. Superbi quippe eo ipso, quo videri altius appetunt, a vera n. 10.
Dei essentia longe per elationem fiunt; subsistere etenim nequeunt, quia ab
aeternae essentiae soliditate diuiduntur: atque hanc primam ruinam to-
lerant, quia per priuatam gloriam in semetipsis cadunt. Sicut per Psal-
mistam dicitur: *Deiecisti eos, dum alleuarentur*, quia eo intrinsecus cor- Ps. 72. 18.
ruunt, quo male extrinsecus surgunt. Sic aurarum flatu stipula in al-
tum rapitur, sed casu concito ad ima reuocatur. Mens hypocritae num-
quam vacat a malitiae cogitatione; nam siue terrena quaeque, seu lau-
dem appetat, et aliis invidet, quae sibi tribui anhelat, et tanto ceteros
peruersos ostendere molitur, quanto videri sanctior omnibus appetit, ut
ex eo quod alii despicabiles fiunt, ipse reuerentior semper appareat: vn-
de fit, ut de opinione proximi humana iudicia linguae suae laqueos pro-
tendat, ut eorum, quibus placere appetit, solus aestimationem capiat.
Contemnit quisque superbus reditum suum, desperat veniam, superbit
in culpa; sed tamen testem suae nequitiae intus habet. timorem; et quam-
uis parua videatur foras audaciter agere, de his tamen apud semetipsum
cogitur trepidare.

1. Auaritia est idolorum seruitus, velut amphora os cordis in am- Cap. XXI. De
bitu apertum tenens. Multi sensu torpent, sed in his, quae appetunt, aua- auaritia.
ritiae stimulis excitantur. Et qui ad bona videnda caeci sunt, excitanti Taio 4. 15.
bus praemiis ad peragendum mala vigilantes fiunt. Per plumbi metallum, Gr. Mor. 14.
qui natura grauis est ponderis, peccatum auaritiae specialiter designa- 53. n. 63.
tur, quod mentem, quam infecerit, ita grauem reddit, ut ad petenda Ephes. 5. 5.
sublimia attolli nequaquam possit. Sciendum est, quod Sennaar latissima Zachar. cap. 5.
vallis est, quae linguarum facta diuersitate destructa est, quae scilicet
turris Babylon dicta est pro ipsa videlicet confusione mentium, atque
linguarum. Nec immerito ibi auaritia amphora ponitur, ubi Babylon;

Tom. VII.

I i

id est, confusio aedificatur. Quia dum per avaritiam, et impietatem certum est omnia mala exurgere, recte et ipsa avaritia, et impietas in confusione perhibentur habitare.

2. Aestu avaritiae homines accensi eo maiora de se opera humanis oculis ostendunt, quo ampliora sibi ab hominibus offerri munera appetunt. Qui augere opes ambit, vitare peccatum negligit, et more auium captus, quum escam terrenarum rerum avidè concupiscit, quod strangu- forte, heredi- letur peccati laqueo, non agnoscit. Qui in principio hereditari festinant, tare. sortem sibi in nouissima benedictionis amputant, quia dum per avaritiae nequitiam hic multiplicari appetunt, illic ab aeterno patrimonio exheredes fiunt. Cupiditas plerumque latenter oritur in mente, sed punctio- nes peccatorum omnium patenter producit in opere, quas videlicet pun- ctiones ab hac radice surgentes statim praedicator egregius insinuat, di- cens: *Quam quidam appetentes, erraverunt a fide, et inseruerunt se do- loribus multis.*

Cap. XXII. De 1. Dum tranquillitatem mentis plerumque ira diuerberat, dilaniatam iracundia. quodam modo, scissamque perturbat, ut sibimetipsi non congruat, ac Taio 4. 16. vim intimae similitudinis amittat. Per iram sapientia perditur, ut quid, Gr. Mor. 5. 45. quoque ordine agendum sit, omnino nesciatur. Sicut scriptum est: *Ira in sinu stulti requiescit*, quia nimirum intelligentiae lumen subtrahit, quum mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapienter

Prouerb. 15. 1. teneri videatur, sicut scriptum est: *Ira perdet etiam prudentes*. Quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam siquid intelligere pru- denter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: *Ira viri iustitiam Dei non operatur*. Quia dum perturbata mens iudicium suae rationis exasperat, omne, quod furor suggerit, rectum putat. Per iram gratia vitae socialis amittitur, sicut scriptum est: *Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas eius, et sumas scandalum ani- mae tuae*. Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, bestialiter solus viuat.

Prou. 15. 18. 2. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: *Vir animosus parit rixas, et vir iracundus effundit peccata*. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos, quos incante ad discordiam prouocat, peio- res facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: *Sol non occidat super iracundiam vestram*. Quia quum menti iracundia confu- sionis tenebras incutit, huic Deus radium suae cognitionis abscondit. Per iram sancti Spiritus splendor excluditur, ut iuxta vetustam transla- tionem scriptum est: *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super hu- milem, et quietum, et tremmentem sermones meos?* Quum enim humilem diceret, quietum protinus adiunxit. Si enim quietem mentis subtrahat suam, sancti Spiritus habitationem claudit. Spiritus sancti recessione ani- mus per iracundiam vacuus ad apertam mox insaniam ducitur, et usque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur: nam irae suae stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se praepedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti:

ore quidem clamorem format, sed sensus, quid loquitur, ignorat.

3. In nullis itaque iste abreptitiis longe est, qui actionis suae conscius non est. Aliquando homo per iracundiam manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris. namque interitum precibus exposcit, et hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit; fitque, ut voto, et voce homicidium peragat etiam quum a laesione proximi manibus cessat. Aliquando ira, perturbato animo, quasi ex iudicio silentium indicit, et quod foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit; ut iratus quisque colloquutionem suam proximo subtrahat, et nihil dicendo, quam sit auersus, dicat. Et nonnumquam silentii seueritas per disciplinae dispensationem geritur, si tamen solícite in intimis discretionis forma seruetur. Sciendum est, quod nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos quidem tarde commouet, sed diutius tenet. Plerumque iracundia accensi ignes grauioribus, durioribusque non disparet, accensionem tarde suscipiunt, sed tamen accensi semel difficilius extinguuntur: et quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem seruant. Plerique hominum (quod est nequius) et citius iracundiae flammam accipiunt, et tardius deponunt. Nonnulli vero a se tarde suscipiunt, et citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquido lector agnoscet, quia et ad tranquillitatis bonum ultimus plusquam primus appropinquat, et in malo secundum tertius superat.

1. Duobus modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, ut mens solícita, antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat, quatenus Redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se praeparet, quae nimirum venientia tanto fortior excipit, quanto se cautius ex praescientia armavit. Qui improvidus ab aduersitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumque citius inimicus necat, quia non repugnantem accipit. Nam qui mala imminetia per solícitudinem praeuenit, sicque pernoctat, hostiles incursus quasi in insidiis vigilans expectat: et inde ad victoriam valenter accingitur, unde valde nesciens deprehendi putabatur. Solerter animus ante actionis suae primordia cuncta debet aduersa meditari, ut semper hoc cogitans, semper contra haec thorace patientiae munitus et quidquid accesserit, prouidus superet, et quidquid non accesserit, lucrum putet. Secundus seruandae mansuetudinis modus est, ut quum alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus.

2. Considerata infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Quasi aqua ignis extinguitur, quum surgente furore animi cuique sua ad mentem culpa reuocatur: quia erubescit peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo saepe se recolit parcenda peccasse. Solerter sciendum est, quod alia est ira, quam impatientia excitat, alia, quam zelus format. Illa ex vitio, haec ex virtute generatur. Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis

Cap. XXIII.
Qualiter ira reprimi debeat.
Taio 4. 17.
Gr. Mor. 5. 45.
n. 81.
al. perforat pro accipit.

- nis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram, quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernae ultionis excitauit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum ira districti aeterni rectoris exarsit. *Irascimini*, inquit Psalmista, *et nolite peccare*.
- Ps. 4. 5. 3. Quod nimirum non recte intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus voluat. Sic enim proximos amare praecipimur, ut iis errantibus, sicut nostris vitiis, irascamur. Unde per Salomonem dicitur: *Melior est ira, quam risus*, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Idem Psalmista ait: *Turbatus est proae ira oculus meus*. Ira quippe per vitium mentis oculum excaecat. Ira autem per zelum turbat, quia qui saltem rectitudinis aemulatione concutitur, ea, quae nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipsa zeli per mansuetudinem recta aemulatio aeterna post paululum in tranquillitate mentis oculum largius aperit, quae haec interim per commotionem claudit; et unde mens turbatur, ne videat, inde proficit, ut ad videndum verius clarescat.
- Eccle. 7. 4.
Ps. 6. 8. 1. Inuidere non possumus nisi eis, quos in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo est, qui liuore occiditur; quia ipse testimonium perhibet, quod eo minor sit, cuius inuidia torquetur. Paruulus est, qui inuidia occiditur, quia nisi inferior existeret, de bono alterius non doleret. Sciendum summopere est, quia quamvis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi virus infunditur, in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens concutit, et imprimendae malitiae pestem euomit. De quo nimirum scriptum est: *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum*. Nam quum deuictum cor liuoris putredo corrumpit, ipsa quoque exteriora indicant, quam grauius animum vesania instigat. Per inuidiam color pallore afficitur, et oculi deprimuntur. Mens accenditur, et membra frigescunt. Fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor. Quumque in latebris cordis crescens absconditur, odium dolore caeco tenebrat conscientiam, et vulnus inclusum: nil laetum de propriis libet. Quia tabescentem mentem sua poena satiat, quam felicitas torquet aliena; quanto extranei operis in altum vera fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidae profundius suffoditur: ut quo alii ad meliora praeparant, eo ipsa deterius ruat. Qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam quum inuidia mentem tabefecerit, cuncta, quae inuenerit, bene gesta consumit.
- Cap. XXIV. De inuidia.
Taio 4. 18.
Gr. Mor. 5. 46. n. 84. Sap. 2. 24. 2. Per sapientissimum Salomonem dicitur: *Vita carniū sanitas cordis. Putredo ossium inuidia*. Quid enim per carnes, nisi infirma quaedam, ac tenera, et quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Et plerumque contingit, ut quidam cum vera cordis innocentia in nonnullis suis actibus infirmi videantur. Quidam vero iam quaedam ante humanos oculos robusta exercent, sed tamen erga aliorum bona intus inuidiae pestilentia tabescunt. Bene ergo dicitur, *Vita carniū sanitas cordis*, quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt,
- Prou. 14. 30.

quandoque roborantur; et recte subditur, *Putredo ossium inuidia*, quia per liuoris vitium ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe putrescere est etiam quaedam robusta per inuidiam deperire.

1. Difficile est, vt hoc quisque alteri non inuideat, quod adipisci alter exoptat, quia quidquid temporale percipitur, tanto fit minus singulis; quanto diuiditur in multis; et iccirco desiderantis mentem liuor excruciat, quia hoc, quod appetit, aut funditus alteri accipiens adimit, aut a quantitate restringit. Qui liuoris peste plene carere desiderat, illam hereditatem diligit, quam coheredum numerus non angustat. Quae tanto largior ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio liuoris est effectus surgens internae dulcedinis, et plena mors eius est perfectus amor aeternitatis: quum perfecte in amorem aeternitatis homo rapitur, plene etiam in proximi dilectione sine omni inuidia solidatur. Quia quum nulla terrena desiderat, nihil est, quod eius erga proximum charitati contradicat.

1. In euangelio Veritas ait: *Quae vultis, vt faciant vobis homines, et vos facite illis*. Quibus duobus vtriusque testamenti mandatis per vnum malitia compescitur, per alium benignitas prorogatur, vt quod non vult malum pati quisque, hoc non faciens cesset a nocendi opere. Curandum magnopere est, vt erga procaces quisque mansuetudinem longanimitatis exhibeat, vt in malitiae languentibus gratiam benignitatis ostendat, vt discordes pace muniat, et concordēs ad concupiscentiam verae pacis accingat. Cor pessimum ex sua, et non aliena malitia tabescit. Sicut scriptum est: *Zelus apprehendit populum ineruditum, et nunc ignis aduersarios consumit*. Sicut autem ignis amoris mentem erigit, ita ignis malitiae inuoluit. Quia et Spiritus sanctus cor, quod replebat, ad amorem erexit, et ardor malitiae ad inferiora semper incuruat. Malos non solum ignis per vindictam post cruciat, sed nunc etiam per liuorem cremat, quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt malitiae tormento.

1. Admonendi sunt discordes, quia quantislibet virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, si vniri per concordiam proximis negligant. Ad vnam ergo vocationis spem nequaquam pertingitur, si non ad ea vnita cum proximis mente curratur. Saepe nonnulli, quo quaedam specialiter dona percipiunt, eo superbiendo donum concordiae, quod maius est, amittunt, vt si fortasse carnem prae ceteris gulae refrenatione quis edomet, concordare eis, quos superat abstinendo, contemnat. Qui abstinentiam a concordia separat, quid admoneat Psalmista perpendat, ait enim: *Laudate eum in tympano, et choro*. In tympano namque sicca, et percussa pellis resonat, in choro autem voces societate concordant. Quisquis itaque corpus affligit, si concordiam deserit, Deum quidem laudat in tympano, et non laudat in choro. Saepe quosdam maior scientia erigit, a ceterorum societate disiungit, et quo plus sapiunt, eo a concordiae virtute desipiscunt. Quò quisque melius sapit, eo concordiam deserens, deterius delinquit. Et iccirco inexcusabiliter merebitur

Cap. XXV. De
supprimenda
inuidia.
Taio 4. 19.
Gr. Mor. 5. 46.
n. 86.

Cap. XXVI. De
malitia.
Taio 4. 20.
Gr. Mor. 10. 6.
n. 46.
Matth. 7. 12.
al. impenda,
pro ostendat.
Gr. I. in Ezech.
hom. 2. n. 12.
Isai. 26. 21.

Cap. XXVII.
De discordia.
Gr. Reg. Past.
P. 3. c. 22.
Taio 4. 21.

Psalm. 149. 3.

supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. Admonendi sunt dissidentes, ut nouerint, quod tamdiu nullum boni operis Deo sacrificium immolant, quamdiu a proximorum charitate discordant.

Cap. XXVIII. 1. Si increpatione hominum iccuro reticemus, quia contra nos insurgere odia formidamus, non iam lucra Dei, sed nostra proculdubio quaerimus. Necesse nobis est, ut aliquando toleremus tacendo odiosos, quod Taio 4. 22. sunt, quatenus in nobis discant viuendo, quod non sunt. Cauendum sum- Gr. Mor. 20. mopere est, ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, et eam vsque 21. n. 47. ad lasciuiam obrectationis extendat: ne odium malitia excitet, et os vsque ad iaculum maledictionis inclinet. In euangelio Veritas ait: *Quae vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis*. Ac si aperte diceret: *Quod ab alio tibi odis fieri, vide, ne tu alteri per odium facias*. Tob. 4. 16. Sciendum magnopere est, quod nonnumquam quum redarguuntur prauis, deteriores existunt, nosque magnis odiis insequuntur. Ipsis ergo, et non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus.

Cap. XXIX. De 1. Quisquis per corporis fenestras incaute exterius respicit, plerum- concupiscen- que in delectationem peccati etiam nolens cadit, atque obligatus deside- tia oculorum. rio incipit velle, quod noluit. Praeceptis anima dum ante non praeuidet, Taio 4. 23. ne incaute videat, quod concupiscat, caeca postmodum incipit desiderare, quod vidit. Vnde et Prophetarum mens, quae subleuata saepe internis Gr. Mor. 21. 2. n. 4. mysteriis intererat, quia alienam mulierem incaute vidit, obtenebrata 2. Reg. xi. 2. postmodum sibi in illicite coniunxit. Sanctus vir, quia acceptis corporis sensibus, velut subiectis ministris quidam aequissimus iudex praeest, culpas conspicit, antequam veniant, et velut insidianti morti fenestras corporis claudit dicens: *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Scilicet, ne prius incaute aspiceret, quod postmodum inuitus amaret. Semel species formae si cordi per oculos fuerit alligata, vix magni luctaminis manu soluitur.

2. Ne ergo quaedam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quia intueri non debet, quod non licet concupisci, ut munda mens in cogitatione seruetur, a lasciuia voluptatis suae deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eua lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incaute respiceret. Scriptum quippe est: *Vidit mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile; tulit de fructu illius, et comedit*. Pensandum summopere est, quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere nos, qui mortaliter viuimus, si et Eua mater viuentium per oculos ad mortem venit. Sub Iudaeae voce, quae exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdiderat, Propheta dicit: *Oculus meus depraedatus est animam meam*. Concupiscendo enim visibilia, inuisibiles virtutes amisit. Quia ergo interiorem fructum per exteriorem visum perdidit, per oculum corporis pertulit praedam cordis.

Cap. XXX. De 1. Sciendum est, quia nos quinque modis gulae vitium tentat. Ali- gulae concu- quando namque indigentiae tempora praeuenit. Aliquando vero tempus piscientia. non praeuenit, sed cibos lautiores quaerit. Aliquando quaelibet, quae Taio 4. 24.

sumenda sint, praeparari accuratius expetit. Aliquando autem et qualitati ciborum, et tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectionis excedit. Nonnumquam vero et abiectius est, quod desiderat, et tamen ipso aestu immensi desiderii deterius peccat. Vitiis tempora melius ostendimus, si haec exemplis euidentibus approbamus. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit, quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. Ex Aegypto populus eductus, in eremo occubuit, quia despecto manna, cibos carniis petiuit, quos lautiores putauit. Prima filiorum Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet carnes de sacrificio suscipere, sed crudas quaereret, quas accuratius exhiberet.

2. Quum ad Ierusalem dicitur: *Haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae, superbia, saturitas panis, et abundantia*, aperte ostenditur, quod iccirco salutem perdidit, quia cum superbiae vitio mensuram moderatae refectionis excessit. Primogenitorum gloriam ideo Esau amisit, quia magno aestu desiderii vilem cibum, id est, lenticulam concupiuit, quam dum venditis primogenitis praetulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est; unde et lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, et abiectiores non sine reatu conscientiae degustamus. Esau primatum per esum lenticulae perdidit, et Elias in eremo virtutem corporis carnes edendo seruauit. Plerumque primi parentis culpa committitur, etiam quum abiecta, et vilia sumuntur. Neque enim Adam solus ut a vetito se pomo suspenderet, praeceptum prohibitionis accepit. Nam quum alimenta quaedam Deus saluti nostrae contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam reuocat; et quum concupiscentes noxia attingimus, profecto quid aliud, quam vetita, degustamus?

3. Ea in cibo sumenda sunt, quae naturae necessitas quaerit, non quae edendi libido suggerit; ne si haec immoderata discretio minus caute prospiciat, in illicitae se concupiscentiae quis voraginem mergat. Nisi gulae deditos immoderata loquacitas raperet, diues ille, qui epulatus quotidie splendide dicitur, in lingua grauius non arderet. Ait enim: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Quibus verbis ostenditur, quia epulando quotidie crebrius in lingua peccauerat, qui totus ardens desiderabat praecipue in lingua refrigerari. Plerumque edacitas usque ad luxuriam pertrahit, quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Quia gulae deditos luxuria sequitur, Propheta testatur, qui, dum aperta narrat, occulta denunciat, dicens: *Princeps coquorum destruxit Ierusalem*. Princeps namque coquorum venter est, cui magna cura a coquis obsequium impenditur, ut ipse delectabiliter cibus impleatur. Muri autem Ierusalem virtutes sunt animae ad desiderium supernae pacis eleuatae. Coquorum igitur princeps muros Ierusalem deiicit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animae per luxuriam destruuntur.

1. Admonendi sunt multiloquio vacantes, ut vigilanter aspiciant, a

Cap. XXXI. De multiloquio.

Gr. Reg. Past. p. 3. c. 14. Taio 4. 26. Forte, multiloqua verba. quanto rectitudinis statu depereunt, dum per multiloquia verba dilabuntur. Humana etenim mens aquae more circumclusa ad superiora colligitur, quia illuc repetit, vnde descendit. Quare relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Qui superuacuis verbis a silentii sui censura dissipatur, quasi tot riuis extra se ducitur. Vnde et redire interius mens ad sui cognitionem non sufficit, quia per multiloquium sparsa, a secreto se intimae considerationis excludit. Totam se vero insidiantis hostis vulneribus detegit, quia nulla munitione custodiae circum-

Prou. 25. 28. cludit. In Prouerbiis scriptum est: *Sicut vrbs patens, et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.* Qui enim murum silentii non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis, et quum se per verba extra semetipsam eiecit, apertam se aduersario ostendit; quam tanto ille sine labore superat, quanto et illa, quae vincitur;

Gr. ib. et 7. Mor. 37. n. 57. contra semetipsam per multiloquium pugnat. Plerumque per quosdam gradus desidiosa mens in foueam lapsus impellitur, et dum otiosa verba cauere negligimus, ad noxia peruenimus, vt prius loqui aliena libeat, et postmodum detractionibus vitam eorum, de quibus loquitur, mordeat: ad extremum vero vsque ad apertas lingua contumelias erumpat: quia multiloquio quisquis seruiens, rectitudinem iustitiae tenere nequaquam possit, testatur Propheta, quia ait: *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Hinc Salomon ait: *In multiloquio peccatum non deerit.* Praui homines, sicut in sensu leues sunt, ita in locutione praecipites, et reticere pertractando negligunt, quae loquantur, sed quod leuis conscientia concipit, leuior protinus lingua loquitur.

Cap. XXXII. 1. Lingua discrete frenanda est, non insolubiler obliganda; scriptum namque est: *Sapiens tacebit vsque ad tempus*, vt nimirum quum opportunum considerat, postposita censura silentii, loquendo, quae congruunt, in vsum se vtilitatis impendat. De tacendi, atque loquendi censura per Taio 3. 43. Greg. Mor. 7. 37. n. 61. Eccli. 20. 7. Eccle. 3. 7. Salomonem dicitur: *Tempus tacendi, et tempus loquendi.* Discrete quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora, ne aut quum restringi lingua debet, per verba inutiliter defluat, aut quum loqui vtiliter potest, semetipsam pigre restringat. Quantae sit vtilitatis taciturnitas, silentium Propheta considerans, ait: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiae labiis meis.* Non enim poni labiis suis parietem, sed ostium petiit, quod videlicet aperitur, et clauditur; vnde et nobis caute discernendum est, quatenus os discretum et congruo tempore vox aperiat, et

Gr. Reg. Past. p. 3. c. 14. rursus congruo taciturnitas claudat. Solicite studeant nimis taciti, non solum quales foras ostendere, sed etiam quales se debeant intus exhibere: vt plus ex cogitationibus occultum iudicium, quam ex sermonibus reprehensionem metuant proximorum.

2. Insinuari nimis tacitis debet, quia, dum quaedam vitia incaute fugiunt, occulte deterioribus implicantur. Nam saepe linguam quia immoderatus frenant, in corde grauius multiloquium tolerant; vt eo plus cogitationes in mente ferueant, quo illas violenta custodia indiscreti silentii angustat. Plerumque contingit, vt mens nimium taciti linguam pre-

mat,

mat, mentem eleuet, et quum suam nequitiam minime considerat, tanto apud se cunctos liberius, quanto et secretius accuset. Saepe nimis taciti, quum nonnulla iniusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea, quae sustinent, non loquuntur. Nam si illatas molestias tranquille lingua diceret, a conscientia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant; nam quum putredo, quae interius feruet, eiicitur, ad salutem dolor aperitur. Scire debent, qui, plusquam expedit, tacent, ne inter molesta, quae tolerant, dum linguam tenent, vim doloris exaggerent. Admonendi sunt enim, vt si proximos, sicut se, diligunt, minime illis taceant, vnde et eos iuste reprehendunt. Vocis medicamine vtrorumque saluti concurratur, dum ab illo, qui infert, actio praua compe-scitur, et ab hoc, qui sustinet, doloris feruor vulnere aperto temperatur. Qui proximorum mala respiciunt, et tamen in silentio linguam premunt, quasi, conspectis vulneribus, vsum medicaminis subtrahunt: et eo mortis auctores fiunt, quo virus, quod portant, curare noluerunt.

1. Sicut perfecti viri peruersos proximos non debent fugere, quia et eos saepe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad peruersitatem numquam trahuntur, ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala, quae frequenter aspiciunt, et corrigere non valent, delectentur imitari. Sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita peruersa locutio assidue aucta infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione prauis operis, et assidui iniquitate sermonis. Vnde Paulus ait: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala.*

Cap. XXXIII.
De peruersa
locutione.
Taio 4. 27.
Gr. I. Ezech.
hom. 9. a. 23.

1. Malum luxuriae aut cogitatione perpetratur, aut opere. Gallidus namque aduersarius noster quum ab effectu operis expellitur, secretas pol-luere cogitationes molitur. Quisquis mundi huius successibus eleuatus, lenocinante cordis laetitia, tentari se luxuriae stimulis sentit, Ioseph fa-etum ad memoriam reuocet, et in arce se castitatis seruet. Quum vo-luptas lubrica tentat in prosperis, haec ipsa sunt prospera aculeo tenta-tionis opponenda, vt eo erubescamus praua committere, quo nos a Deo meminimus gratuita dona, bonaque percepisse. Propheta Dauid subito casu per luxuriam defluxit, dum in solario deambulans, alienam coniugem concupiuit, et abstulit, eiusque virum cum damno sui exercitus in-teremit; et repentino casu cecidit, quum mens illa mysteriis caelestibus assueta, inopinata tentatione deuicta est, atque immanissimae turpitu-dini subacta. Quasi saxum de loco suo translatus est, quum Pro-phetae animus a prophetiae mysteriis exclusus, ad cogitandas turpitu-dines venit. Salomon ille quondam sapientissimus nimietate luxuriae superatus, immoderato vsu, atque assiduitate mulierum ad hoc vsque per-ductus est, vt templum idolis fabricaret; et qui prius templum Deo con-struxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiae substratus, idolis construe-re templa non timeret. Sicque factum est, vt ab assidua carnis petulan-tia vsque ad mentis perfidiam perueniret, quia subripiante paulisper in-fusione peccati, terra cordis illius ad consumptionem defluxit. Volupta-tum carnis amatoribus dicitur: *Mortificate membra vestra, quae sunt su-*

1. Cor. 15. 33.
Cap. XXXIV.
De luxuria.
Taio 4. 30.
Gr. Mor. 21. 2.
n. 30.
Gr. Reg. Past.
p. 3. c. 27. et
Mor. 30. 10.
n. 38.
Gr. Mor. 12. 18
n. 23. 2. Reg.
xi. 4.

3. Reg. xi. 7.

Gr. Mor. 26.
17. 2. 27.
Colos. 3. 5.

Tom. VII.

K k

per terram. Id est, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam.

2. Plerumque virus libidinis de radice nascitur elationis; tunc ergo caro vincit, quum spiritus latenter intumescit; quia tunc anima per originem culpae in iumentorum petulantia cecidit, quum efferendo se more volucrum, vltra quam debuit, euolauit. Interdum per elationis vitium longa continentia repente dissoluitur; et plerumque vsque ad senium virginitas seruata vitiatur; quia negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit integritatem corporis. Et quandoque per apertum malum reprobos annunciat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Quisquis diu seruatum bonum subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo ad aliud subito erupit. Per quod ab omnipotente Deo etiam tunc alienus extitit, quando se ei per munditiam corporis inhac-

Gr. Mor. 21.3. rere monstrauit. Humano generi de peccato tentari, peccatum est. Quo, quia quamdiu viuimus, perfecte omnino non caremus, scientia praedicatorum quum hoc expellere plene non potuit, ei de nostro cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem si ingreditur, non dominetur.

Cap. XXXV. 1. Plerumque mens hominis a cura suae solitudinis dormiens verberatur, et non dolet, quia sicut imminenti malo non prospicit, sic neque si perpetraverit, agnoscit. Trahitur, et nequaquam sentit, quia per

Taio 4. 3.

Gr. Reg. Past.

p. 3. c. 31.

illiscebras vitiorum ducitur, nec tamen ad sui custodiam suscitatur. Quamuis somno torporis a sui custodia quisque prematur, vigilare tamen ad curas seculi nititur, vt semper voluptatibus debrietur. Et quum ad illud dormiat, in quo solerter vigilare debuerat, ad illud vigilare appetit, ad quod laudabiliter dormire potuisset. Per Salomonem in Prouerbiis dicitur:

Prou. 23. 34. *Et eris quasi dormiens in medio maris, et quasi sopitus gubernator amisso clauo*. In medio enim maris dormit, qui in huiusmodi tentationibus positus, providere motus irruentium vitiorum, quasi imminenti vnda, aquarum cumulos negligit, et quasi gubernator clauum amittit, quando mens ad regendam nauem corporis, studium solitudinis perdidit. Scri-

Prou. 30. 28. ptum est: *Stellio manibus nititur, et moratur in aedibus regis*. Plerumque aues, quas ad volandum penna subleuat, in vepribus resident; et stellio, qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus regni aedificium tenet. Quia nimirum saepe ingeniosi quique dum per negligentiam torpent, in prauis actibus remanent, et simplices, quos ingenii penna non adiuuat, ad obtinenda aeterni regni moenia virtus operationis leuat.

2. Stellio manibus nititur, in regiis aedibus moratur, quia illo simplex per intentionem recti operis peruenit, quo ingeniosus minime ascendit. Quaestio suboritur: Cur vel negligenti intelligentiae donum tribuitur, vel studiosus quisque sensus sui tarditate praepeditur? Ad quam citius respondetur, dum protinus per Salomonem subditur: *Nihil in terra sine causa*. Idcirco enim saepe et desidiosus ingenium accipit, vnde negligens etiam iustius puniatur, quia quod sine labore assequi potuit,

Iob. 5. 6.

Mor. 6. x1.

n. 13.

scire contemnit. Et iccirco nonnumquam studiosus tarditate intelligentiae premitur, ut eo maiora praemia retributionis inueniat, quo maiora in studio inuentionis elaborat: nihil ergo est in terra sine causa: quando et studioso tarditas ad praemium proficit, et desidioso velocitas ad supplicium crescit. Mentis desidia, dum congruo feruore non accenditur, a bonorum desiderio funditus conualescente, furtim torpore mactatur.

1. Suadendi sunt pigri, ne agenda bona, dum differunt, amittant, et dum opportune agere, quae possunt, nolunt, paulo post quum volunt, non valeant. Plerumque piger dum necessaria agere negligit, quaedam sibi difficilia opponit; quaedam vero incaute formidat, et dum quasi inuenit, quod velut iuste metuat, ostendit, quod in otio quasi non iniuste torpescat. Pigo etenim per Salomonem dicitur: *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo aestate, et non dabitur ei*. Propter frigus quippe piger non arat, dum desidioso torpore constrictus, agere, quae debet bona, dissimulat, et dum parua ex aduerso mala metuit, operari maxima praetermittit. Bene quidem subditur: *Mendicabit aestate, et non dabitur ei*. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, quum sol iudicii feruentior apparuerit, quia frustra regni aditum postulat, nihil accipiens aestate mendicat. Idem Salomon ait: *Per agrum hominis pigri transiui, et vineam viri stulti, et ecce totum repleuerant urticae, operuerant super faciem eius spinae, et maceria lapidum destructa erat*. Per agrum hominis pigri, atque per vineam viri stulti transire, est cuiuslibet vitam negligentis inspicere, eiusque opera considerare, quam urticae, vel spinae replent, quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, et punctiones pullulant vitiorum. Quum disciplinae vigor in corde reproborum, pigritia dominante, dissoluitur, ante eorum oculos cuncta bonorum operta despectui habentur, nihilque esse aestimant, quidquid de virtutibus electorum vident.

1. Peruersa mens, quando per increpationem corripitur, aut praedicationis dulcedine ad bona suadetur, de correctione fit deterior; et inde in murmurationis iniquitate succenditur, unde debuit ab iniquitate compeisci. Quisquis pro peccato percutitur, nisi murmurando renitatur, eo ipso iam esse iustus inchoat, quo ferientis iustitiam non accusat.

1. Plana omnino est veritatis via, et graue iter est mendacii; sicut scriptum est: *Docuerunt linguam suam loqui mendacium: ut iniqua agerent, laborauerunt*. Quisquis, relicta veritate, mentiri deliberat, ut audientium animum fallat, quantus ei labor est sollicite custodire, ne ipsa eius fallacia deprehendi queat? Ponit quippe ante oculos, quid sibi a veritatem scientibus responderi possit, et quum magno cogitatu pertractat, quomodo per argumenta falsitatis documenta veritatis exuperet. Omne mendacium iniquitas est: et omnis iniquitas mendacium: quia profecto ab aequitate discrepat, quidquid a veritate discordat. Nonnumquam mendacium peius est meditari, quam loqui. Nam loqui plerumque praecipitationis est, meditari vero studiosae prauitatis. Et quis ignoret, in quanta distantia

Sap. 1. xi.
Ps. 5. 7. culpa distinguitur, vtrum praecipitatione aliquis, studione mentiatur? Summopere est cauendum omne mendacium, quamuis nonnumquam sit aliquod mendacii genus culpa leuioris, si quisquam praestando mentiat. Scriptum est: *Os, quod mentitur, occidit animam. Perdes eos, qui loquuntur mendacium.*

2. Hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam offendatur, nec suae animae noceat, dum praestare carni nituntur alienae, quamquam hoc ipsum in peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quaelibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis haec facile abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? In obstetricium aegyptiarum recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quae potuit eis in aeterna vita retribui, pro admixta culpa mendacii in terrena est compensatione declinata, vt in vita sua, quam mendacio tueri valuerunt, ea, quae fecerunt bona, reciperent, et ulterius quod expectarent mercedis suae praemium, non haberent. Beatus Iob amicis suis non recte sentientibus dicit: *Numquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos?* Deus mendacio non eget, quia Veritas fulciri non quaerit auxilio falsitatis.

Gr. Mor. xi.
26. n. 37.
Iob. 13. 7. Cap. XXXIX. Quibus modis peccatum perpetratur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Plerumque culpa, quae terrere mentem debuit, extollit, et deiiciendo eleuat, sed grauius eleuando supplantat. Vnde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit: nam serpens suasit; Eua delectata est; et Adam consensit: qui etiam requisitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Hoc in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Eua delectata est, quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se delectationi substernit. Assensum vero mulieri ipse praepositus praebuit, quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur.

2. Sicut quatuor modis peccatum perpetratur in corde; videlicet suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia, ita etiam quatuor modis peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur; dehinc et in consuetudinem ducitur; ad extremum quoque vel falsae spei seductionibus, vel obstinatione miserae desperationis enutritur. In primo parente didicimus, quia tribus modis omnis culpa nequitia perpetratur: suggestione scilicet, delectatione, et consensu. Primum itaque per hostem, secundum vero per carnem, tertium per spiritum perpetratur. Insidiator enim praua suggerit, caro se delectationi subicit, ad extremum spiritus victus delectatione consentit. Suggestione dia-

Reg. Past.
p. 3. c. 29.

boli nonnumquam peccatum agnoscimus; delectatione vincimur; consensu etiam ligamur. Vnde exclamandum nobis cum Apostolo est: *Infelix ego* Ad Rom. 7. 24. *homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt audiamus consequentem consolationem: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*. Plerumque vnum, idemque peccatum et poena est, et causa peccati; quod melius ostendimus, si res ipsas ad medium deducimus. Effrenata enim ventris ingluies in feruorem luxuriae plenitudinem carnis instigat. Perpetrata autem luxuria saepe aut periurio, aut homicidio tegitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Beatus Iob typum peccantium intra ecclesiam designans ait: *Concidit me vulnere super vulnus*. Iob. 16. 14. Infirmis suis sancta ecclesia vulnere super vulnus conciditur, quando peccatum peccato additur, vt culpa vehementius exaggeretur. Quem enim Mor. 13. 17. n. 20. avaritia pertrahit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciam, vt perpetrata culpa ex falsitate etiam defendatur. Quid iste, nisi super vulnus concisus est vulnere?

1. Octo sunt principalia vitia, quae humanum infestant animum, quorum suggestiones bene contuens egregius doctor Gregorius insinuat, sententiam illam beato Iob a Domino dictam exponens, vbi ait: *Exhortationes ducum, et ululatum exercitus*. Tentantia quippe vitia, quae inuisibilia contra nos proeliant, regnanti super se superbiae militant. Alia more exercitus subsequuntur. Neque enim culpa omnes pari accessu corrumpuntur, sed dum maiores, et paucae neglectam mentem praeueniunt, minores, et innumerae ad illam se cateruatim fundunt. Ipsa namque regina vitiorum superbia quum deuictum pene cor cepit, mox illud septem principalibus vitiis quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur, quia ex eis proculdubio importunae vitiorum multitudines oriuntur. Quare melius ostendemus, si ipsos duces, atque exercitum ipsum specialiter, vt possumus, enumerando, proferamus.

Cap. XL. De octo principalibus vitiis, qualiter possessas mentes exhortent.

2. Radix quippe cuncti mali superbia est, de qua, Scriptura attestante, dicitur: *Initium omnis peccati superbia*. Primae autem eius soboles, septem nimirum vitia principalia, de hac virulenta radice proferruntur. Scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluies, et luxuria. Nam quia his septem superbiae vitiis nos captos doluit, iccirco Redemptor noster ad spirituale liberationis proelium spiritus septiformis gratia plenus venit. Sed habent contra nos haec singula exercitum suum: nam de inani gloria inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciae, discordiae, et nouitatum praesumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, et exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixae, homicidia, tumor mentis, contumeliae, clamor, indignatio, blasphemiae proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa praecepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiae, et contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluie inepta laetitia,

scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligenda propagatur. De luxuria caecitas mentis, inconsideratio, inconstantia, praecipitatio, amor sui, odium Dei, affectus praesentis seculi, horror autem, vel desperatio futuri generatur.

3. Quia ergo septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, quum ad cor veniunt, quasi subsequenter exercitus eateruam trahunt. Ex quibus videlicet septem quinque spiritualia, duoque carnalia sunt. Et vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iunguntur, ut non nisi vnum de altero proferatur. Prima namque superbiae soboles inanis est gloria, quae dum oppressam mentem corrumpit, mox inuidiam gignit: quia nimirum, dum vani nominis potentiam appetit, nequis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Invidia quoque iram generat, quia quanto interno laboris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur, et quia quasi dolens membrum tangitur, iccirco positae actionis mens velut grauius pressa sentitur. Ex ira quippe tristitia oritur, quia turbata mens, quod inordinate se concutit, eo addicendo confundit, et quum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil ei nisi ex turbatione subsequens moeror parcat. Tristitia quoque ad auaritiam deriuatur, quia dum confusum cor bonum laetitiae in semetipso intus amiserit, vnde consolari debeat, foris quaerit: et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intrinsecus recurrat.

4. Haec vero duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies, et luxuria supersunt, sed cunctis liquet, quod de ventris ingluuie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum ventri genitalia subnixa videantur. Vnde dum vnum inordinate reficitur, aliud proculdubio ad contumelias excitatur. Bene autem duces exhortari dicti sunt, exercitus vlu-lare: quia prima vitia deceptae menti quasi sub cauda se inserunt, sed innumera, quae sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Inanis namque gloria deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: *Debes maiora appetere, ut qua potestate valueris multos excedere, eo etiam valeas et pluribus prod-esse*. Invidia quoque deuictum cor, quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: *In quo illo, vel illo minor es? Cur ergo eis vel aequalis, vel superior non es? Quanta valent, quae ipse non vales? Non ergo tibi aut superiores esse, aut etiam aequales debent*. Ira etiam deuictum cor, quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: *Quae erga te aguntur, aequanimiter ferri non possunt: haec immo patienter tolerare peccatum est, quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur*. Tristitia namque deuictum cor quasi ex ratione solet excitari, quum dicit: *Quare habes, vnde gaudeas, quum tanta mala de proximis portas? Perpende, cum quo moerore intuendi sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle vertuntur*.

5. Auaritia quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: *Valde sine culpa est, quod quaedam habenda concupiscis, quia*

Confer Ap-
pendicem VII,
supra pag. 208

non multiplicari appetis, sed egere pertimescis. Quare quod male alius retinet, ipse melius expendis. Ventrīs quoque ingluviēs deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: Ad esum omnia munda Deus creauit, et qui satiari cibo respuit, quid aliud, quam muneri concessio contradicit? Luxuria quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, quum, quid te sequatur, ignoras? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia, quam citius pertranseat, nescis. Si enim misceri Deus hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum, et feminam non fecisset.

1. Quanto culmine virtus patientiae polleat, Salomon indicat, dicens: *Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* Minor est victoria vrbes expugnare, quia extra sunt, quae vincuntur. Maius est autem, quod per patientiam vincitur, quia ipse animus superatur, et semetipsum sibimet subiicit, quando per patientiam in humilitate tolerantiae sternit. Terra bona fructum per patientiam reddit, quia scilicet nulla sunt bona, quae agimus, si non aequanimiter etiam proximorum mala toleramus. Scriptum est: *Charitas patiens est.* Igitur quum ininime est patiens, charitas non est. Per hoc quoque impatientiae vitio ipsam virtutum nutrix doctrina dissipatur. *Melior est, inquit, patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* Recte expugnatori urbium patiens praefertur, quia illa actione victoriae homo victor est hominum; in hac autem mansuetudine patientiae animus victor est sui. Salomon ait: *Doctrina viri per patientiam noscitur.* Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto minus ostenditur patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si viuendo nescit aequanimiter aliena mala tolerare. Custodem conditionis nostrae patientiam Dominus esse monstrauit, quia ipsam non possidere, nosmetipsos docuit, dicens: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.*

2. Admonendi sunt patientes, ne in eo, quod exterius per patientiam portant, interius doleant, ne tantae virtutis sacrificium, quod integrum foras immolant, intus malitiae peste corrumpant. Dicendum est patientibus, vt studeant diligere, quod sibi necesse est tolerare. Ne si patientiam dilectio non sequitur, in deteriore culpam odii virtus ostensa vertatur. Plerumque euenire patientibus solet, vt eo quidem tempore, quo aduersa patiuntur, vel contumelias audiunt, nullo dolore pulsantur, et sic patientiam exhibeant, vt custodire etiam cordis innocentiam non omittant. Sed quum potius paululum haec ipsa, quae pertulerunt, ad memoriam reuocant, igne se doloris inflammant, argumenta ultionis requirunt, et mansuetudinem, quam tolerantes habuerunt, retractantes in malitiam vertunt.

3. Admonendi sunt patientes, vt cor post victoriam muniant, vt hostem publico bello superatum insidiari maenibus mentis intendat, vt languorem plus repentem timeat, ne hostis callidus eo in deceptione postmodum maiori exultatione gaudeat, quo illa dudum contra se rigida colla

Cap. XLI. De patientia.
Taio 3. 26.
Greg. hom. 35. l. 2. in Euang. n. 5. et Reg. Past. p. 3. c. 9.
Prou. 16. 32.
Gr. ed. animus a se sup.
Reg. Past. p. 3. c. 9.
1. Cor. 13. 4.
Hom. 6. l. 2.
Ezech. n. 7.
Prou. 19. xi.

Luc. 21. 19.

2. in Ezech. victorum calcat. Est in dilectione proximi nobis patientia, et benignitas conseruanda, quia de eadem dilectione nunc dicitur: *Charitas patiens* hom.9. n. 2.
1. Cor. 13. 4. *est, benigna est*; patiens, scilicet, vt illata a proximis mala aequanimiter portet; benigna autem, vt sua bona proximis desiderabiliter impendat. Patientia vera est aliena mala aequanimiter perpeti; contra eum quoque, qui mala irrogat, nullo dolore morderi. Nam qui sic mala proximi portat, vt tamen tacitus doleat, et tempus dignae retributionis quaerat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Scriptum est: *Numquid in finem obliuio erit pauperum? Patientia pauperum non peribit in finem.*

Ps. 9. 19.

Quantumlibet vel in aduersis patientes, vel in prosperis humiles simus, in hac vita retribui nobis bona praesentia nullo modo requiramus; nam per laborem patientiae bona speranda sunt sequentis vitae, vt tunc praemium nostri laboris incipiat, quando omnis iam labor funditus cessat.

Cap. XLII. De humilitate.
Taio 3. 28.
al. infirmitatis nostrae virtus.

1. Ad hoc vnigenitus Dei filius formam humilitatis nostrae suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum probra, passionum tormenta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta humilitatis virtus est, quantaque sublimis celsitudo, propter quam solam veraciter docendam is, qui sine aestimatione magnus est, vsque ad passionem factus est paruus?

Matth. x1. 29.

2. Humilitas magistra est hominum, materque virtutum. Sicut Veritas ait: *Discite a me, quia mittis sum, et humilis corde, et inuenietis requiem animabus vestris*, quia dum se humiles deiiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. Verae humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. Insinuandum est humilibus, quam sit vera excellentia, quam sperando tenent: quam sint aeterna, quae appetunt; vel quam transitoria, quae contemnunt.

Taio 3. 28.

3. Admonendi sunt simplices, vt studeant numquam falsa dicere, sed vt nouerint nonnumquam vera reticere. Sicut enim dicentem falsitas laesit semper, ita nonnumquam quibusdam audita vera nocuerunt. Admonendi sunt simplices, vt sicut fallaciam semper vtiliter vitant, ita veritatem semper vtiliter proferant. Nihil simplici corde felicius, qui quo innocentiam erga alios exhibet, nihil est, quod pati ab aliis formidet. Habet enim quasi arcem quamdam fortitudinis simplicitatem suam, nec suspectus est pati, quod se fecisse non meminit.

Cap. XLIII. De mansuetudine
Taio 3. 30.
Gr. Reg. Past.
P. 3. c. 16.

1. Plerumque mansueti vicinum, et quasi iuxta positum torpore desidia patiantur, ac per nimiam resolutionem lenitatis, vltra quam necesse est, vigorem distractionis emolliunt. Et saepe mansueti dissolutionis torpescunt taedio, quia eorum virtuti vitium latenter adiungitur. Sed admonendi sunt, vt fugiant, quod iuxta ipsos est, et amplectantur sollicitudinem, quae acuat multae benignitatis incuriam. Nequaquam sancto Spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis feruorem aemulationis deserit, aut rursus in aemulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit.

1. Scien-

1. Sciendum summopere est, quod obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est: aliquando autem, si de suo aliquid non habeat, minima. Quum huius mundi suscensus praecipitur, quum locus superior imperatur, is, qui ad percipienda haec obedit, obedientiae sibi virtutem euacuat, si ad haec etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda huius vitae commoda, et prospera libidini propriae ambitionis seruit. Quum seculi huius despectus praecipitur, quum probra adipisci, et contumeliae iubentur, nisi haec ex semetipso animus appetat, obedientiae sibi meritum minuit, qui ad ea, quae in hac vita despecta sunt, inuitus, nolensque descendit.

Cap. XLIV. De obedientia.
Taio 3. 31.
Gr. Mor. 35.
14. n. 30.

2. Aliquando ad detrimentum obedientia ducitur, quum mentem ad suscipienda probra huius seculi nequaquam ex parte sua etiam vota sua comitantur. Debet obedientia et in aduersis ex suo aliquid habere, ut rursus in prosperis tanto sit verior, quanto a praesenti ipsa, quam diuinitus percipit, gloria funditus ex mente separatur. Scriptum est in libro Salomonis: *Melior est obedientia, quam victimae*. Obedientia quippe iure victimis praeponeatur, quia per victimam aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur Deum quisque placat citius, quanto ante eius oculos repressa arbitrii sui superbia gladio praecepti se immolat. Ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit obedientiae virtus, demonstretur.

Eccle. 4. 17.

3. Ex aduerso ergo melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur: si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere, sola obedientia est, quae fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis conuincitur etiam, si fidelis esse videatur. Quis nesciat, quod voluntas Filii a Patris voluntate non discrepet? Sed quam primus homo, quia suam voluntatem tenens, facere noluit, a paradisi gaudio exiuit. Sed secundus ad redemptionem hominum veniens, dum voluntatem se Patris, et non suam facere ostendit, permanere nos intus per obedientiae meritum docuit.

1. Verecundas mentes aliquando ad meliorem vitam exhortatio lenis, et modesta componit, quia plerumque ad eorum conuersionem sufficit, quod eis doctor mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Paulus apostolus, egregius scilicet praedicator, culpas verecundantium, quasi compatiens, reprehendit dicens: *Gauisus sum in Domino vehementer; quoniam tandem aliquando reflorulistis pro me sentire, sicut et sentiebatis; occupati enim eratis*. Egit itaque doctor egregius, ut verecundantium culpas medicinali benignitate sanaret, dum eorum negligentias sermo mollior temperando velaret. Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malum est sapientiae, bonum vero erubescere fatuitatis. Vnde scriptum est: *Qui me erubuerit, et meos sermones, hunc filius hominis erubescet, quum venerit in maiestate sua*. Quidam sapiens ait: *Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam*. Qui enim verecundans erubescit poenitendo mala, quae fecit, ad vitae libertatem non peruenit: qui vero non erubescit bona fa-

Cap. XLV. De verecundia.
Taio 3. 32.
Gr. Reg. Past.
p. 3. c. 7.
Philipp. 4. 10.
I. in Ezech.
hom. 10. n. 17.
Luc. 9. 26.
Eccli. 4. 25.

cere, ab statu rectitudinis non cadit, neque in damnationem tendit.

Cap. XLVI. De detractio-
ne. 1. Qui alienae vitae detractio-
ne. tur, sicut scriptum est: *Non comedas cum eis, qui carnes ad vescendum*
Gr. Mor. 14. *conferunt*. Carnes quippe ad vescendum conferre est in collo-
37. n. 61. cutione de-
rogationis vicissim proximorum vitia dicere. De obtrectatoribus recte
Taio 3. 44. per Salomonem dicitur: *Quia vacantes potibus, et dantes symbola consu-*
Prou. 23. 20. *mentur, et vestientur pannis dormitionis. Potibus vacant*, qui opprobrio
alienae vitae se debriant. *Symbola vero dare* est, sicut vnusquisque so-
let de parte sua cibos ad vescendum, ita in confabulatione detractio-
nis verba conferre.

Cap. XLVII. 1. Hospitalitatem fraternitatis amare, charitatis opera diligere nobis
De hospitalita- valde necessarium est: vnde egregius praedicator nobis vtrumque com-
te, et eleemo- mendans, ait: *Charitas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem no-*
syna. *lite obliuisci*. Pensandum nobis est, quantum hospitalitas fraternae com-
Taio 3. 50. passionis valeat: quantum nos omnipotenti Domino misericordiae visce-
Gr. 2. in Eu. ra coniungant: inde enim ei, qui est super omnia, appropinquamus,
hom. 23. n. 2. vnde nos per compassionem proximi etiam sub nosmetipsos deponimus.
Hebr. 13. 1.

2. Redemptori generis humani ad aedificationem nostram minime suf-
Matth. 25. 42. ficit, quod in extremo iudicio dicturum se esse perhibuit: *Quamdiu fe-*
cestis vni ex his fratribus meis, mihi fecistis. Nisi et ante iudicium hoc
esse ostenderet, quod dixisset; vt videlicet demonstraret, quia bona quis-
quis nunc opera indigentibus exhibet, ei specialiter impendit, cuius haec
amore exhibuerit. Quare tanto in se plus quisque maiorem mercedem
recipit, quanto nec eum despicit, qui amplius despiciendus videtur.

Cap. XLVIII. 1. Qui indigenti proximo exteriorem substantiam praebet, sed vitam
De multimoda suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, et se peccato.
erogandi lar- Hoc, quod minus est, obtulit Auctori, et hoc, quod maius est, seruauit
gitione. iniquitati. Quoties post culpam eleemosynas facimus, quasi pro prauis
Taio 3. 34. actibus pretium damus. Vnde per Prophetam de eo, qui haec non agit,
Gr. Mor. 19. dicitur: *Non dabit propitiationem suam, nec pretium redemptionis animae*
25. n. 38. *suae*. Tunc eleemosynae pretium nos a culpis liberat, quum perpetrata
Ib. 12. 51. plangimus, et abdicamus. Nam qui et semper peccare vult, et quasi sem-
Ps. 48. 8. seq. per eleemosynam largiri, frustra tribuit, quia non redimit animam, quam
a vitiis non compescit.

2. Eleemosynae impensio superbum diuitem redimere non valet, quam
perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permit-
Iob. 15. 31. tit. Vnde per Eliphaz dicitur: *Non credat frustra errore deceptus, quod*
aliquo pretio redimendus sit. Saepe superbi diuites, quum eleemosynam
tribuunt, non hanc pro aeternae vitae desiderio, sed pro extendenda vi-
al. donationi- ta temporali largiuntur. Mortem se posse differre dationibus credunt;
bus. sed nequaquam obtinere ex impenso munere valent, vt finem debitum
Reg. Past. p. 3. euadant. In euangelio Veritas ait: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dex-*
c. 20. *tera tua*. Id est, pia dispensationi nequaquam se gloria praesentis vitae
Matth. 6. 3. admisceat, sed opus rectitudinis appetitio ignoret fauoris.

3. Plerumque multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem

pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram superni iudicii formidant: qui si Deum non metuerent, quae habent, dare noluissent. Admonendi sunt, qui sua misericorditer tribuunt, ne cogitatione tumida super eos, quibus terrena largiuntur, se extollant: et ne iccirco se meliores aestiment, quia contineri per se ceteros vident. Qui possessa misericorditer tribuunt, a caelesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant, et tanto humiliter praebeant, quanto et aliena esse intelligant, quae dispensant. Ne in benefactis largitoris immoderatus gaudeant, audiant, quod scriptum est: *Quum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus: quae debuimus facere, non (sic) fecimus.* Luc. 17. 10.

4. Ac ne largitatem tristitia corrumpat, audiant iterum, quod scriptum est: *Hilarem datorem diligit Deus.* Ne largitores eleemosynarum impensae gratiae vicissitudinem requirant, audiant, quod scriptum est: *Quum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, atque cognatos, nec vicinos diuites, ne forte et ipsi te inuitent, et faciant tibi retributionem: sed quum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, caecos, et beatus eris, quia non habent, unde retribuunt.* Ne sub obtentu largitatis ea, quae possident, inutiliter spargant distributores, audiant, quod scriptum est: *Sudet in manu tua eleemosyna.* Et ne, quum multa necesse sint, pauca largiantur, audiant, quod scriptum est: *Qui parce seminat, parce et metet.* 2. Cor. 9. 7. Luc. 14. 12. seq.

5. Ne, quum pauca oportet, plurima praebeant largitores, et ipsi postmodum minime inopiam tolerantes, ad impatientiam erumpant, audiant, quod scriptum est: *Non quod aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum.* Quum igitur dantis mens inopiam ferre nescit, si illicita sibi subtrahit, hoc occasionem contra se in patientiam exquirat. 2. Cor. 8. 13. seq. al. si multa sibi

6. Ne omnino distributores nihil eis praebeant, quibus conferre aliquid parum debent, audiant, quod scriptum est: *Omni petenti a te tribue.* Quare ne saltem aliquid praebeant, quibus conferre nihil debent, audiant, quod scriptum est: *Da bono, et non receperis peccatorem: benefac humilibus, et non dederis impio.* Nonnulli huius mundi diuites, quum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui vero indigenti peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed iustum nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. al. paruum. Luc. 6. 30. Eccli. 12. 4.

7. Qui sua misericorditer largiuntur, solícite custodire studeant, ne quum commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant, ne venalem Dei iustitiam aestiment, si quum curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrantur, se posse inulte peccare. Solícite studeamus perpendere, quia et eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus; et qui abundantes aspicimur, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem

2. in Euang. terram excolit, quae, quod acceperit, vberius reddit. Honorate, quos
 hom. 40. n. 12. pauperes cernitis, et quos foris conspiciatis despectos seculi, intus arbi-
 al. *participa-* tramini amicos Dei. Cum eis participamini, quod habetis, vt quando-
te... compar- que dignentur vobiscum comparticipari, quod habent.
ticipare.

Cap. XLIX. De 1. Plerumque mens iusti iam quidem, quod peruerse se egisse me-
 spe, et formi- minit, deplorat. Iam praua acta non solum deserit, sed amarissimis la-
 dine electo- mentis punit. Sed tamen dum eorum, quae egit, reminiscitur, graui de
 rum. iudicio pauore terretur. Electus quisque iam se perfecte conuertit, sed

Gr. Mor. 4. 36. adhuc se perfecte in securitate non erigit, quia dum, quanta sit distri-
 n. 61. ctio extremi examinis, pensat, intus hac formidine sollicitus trepidat;

Taio 3. 46. quoniam, iustus iudex veniens quid de perpetratis reputet, quid rela-
 xet, ignorat. Saepe mens poenitentis, quam praua commiserit, memi-
 nit, sed haec commissa, si digne fleuerit, nescit. Ac ne culpae immani-
 tas modum poenitentiae transeat, metuit. Sanctus quisque vir etiam hic
 misericordiam suscepisse se nescit, quia peccatum suum homo iam cor-
 rigendo, iam poenitendo deserit, sed adhuc tamen districtum iudicem
 de eius retributione pertimescit.

al. *iustus q.* 2. Illic tutus quilibet sine vlla formidine misericordias Domini li-
 bere in aeternitate cantat, vbi iam de peccati venia dubietas non erit:

al. *non addicit.* vbi iam securam mentem culpae suae memoria non adiecit: vbi non sub
 Reg. Past. p. 3. reatu animus trepidat, sed de eius indulgentia libere exultat. David pro-
 c. 29. pheta quum peteret, dicens: *Averte oculos tuos a peccatis meis*, paulo

Ps. 50. xi. superius intulit: *Delictum meum coram me est semper*: acsi diceret, pec-
 catum meum ne respicias, postulo, quia ego respicere ipsum non cesso.

Isai. 43. 25. Vnde et per alium prophetam Dominus dicit: *Et peccatorum tuorum me-
 mor non ero, tu autem memor esto*. Prouidendum est his, qui peccata
 sua deflent, vt singula quaeque admissa considerent, et dum per vnum-
 quodque erroris sui iniquitatem, et iniquationem deflent, simul se, ac

Thren. 3. 48. totos lacrymis mudent. Per Ieremiam dicitur: *Quum Iudaeae singula
 delicta pensarentur, diuisiones aquae deduxerunt oculi mei*. Diuisas quip-
 pe ex oculis aquas deducimus, quando peccatis singulis dispertitas lacry-
 mas damus.

3. Neque enim vno, eodemque tempore aequae mens de omnibus do-
 let, sed dum nunc huius, nunc illius culpae memoria acrius tangitur,
 simul de omnibus in singulis commota purgatur. Admonendi sunt timo-
 re formidinis oppressi, vt de misericordia, quam postulant, praesumant,
 ne vi immoderatae afflictionis intereant. Neque enim pius Dominus ante-
 delinquentium oculos flenda peccata apponeret, si per semetipsum ea di-
 stricte ferire voluisset. Constat enim, quod a suo iudicio abscondere
 voluit, quos miserando praeueniens sibimetipsis iudices fecit: hinc enim

Ps. 94. 2. scriptum est: *Praeueniamus faciem eius in confessione*. Hinc per Paulum
 I. Cor. xi. 31. dicitur: *Si nosmetipsos diiudicauerimus, non utique iudicauerimus*. Scriptum

Ps. 31. 1. est: *Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*.
 Gr. I. in Ezech. Peccata enim tegimus, quum bona facta malis actibus superponimus. Omne
 hom. 4. enim, quod operitur, inferius ponitur, et hoc, vnde operitur, desuper
 ducitur,

4. Quando ergo abdicamus mala, quae fecimus, et eligimus bona, quae faciamus, quasi tegimen superducimus, quoniam videri erubescimus. Sancti viri, dum in hac adhuc vita sunt, habent tamen, quod ante Dei oculos operire debeant, quia omnino est impossibile, quod aut in opere, aut cogitatione, aut in locutione numquam delinquant. Vnde beatus Iob, qui perfecta quidem omnibus dixerat, Dei tunc vocem audiens, seque ipsum de ipsa sua perfecta locutione reprehendens, dicebat: *Manum meam ponam super os meum*. In manu quippe operatio, in ore locutio est. Iob. 39. 34.

5. Manum ergo super os ponere est peccata locutionis per virtutem boni operis tegere. Mola superior, et inferior ita sibi necessario iungitur, ut vna sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes, et formido coniungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat. Quare frustra quisque iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidit. Loco pignoris mola superior tolli prohibetur, quia peccatori praedicans, tanta dispositione componere praedicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe eum in solo timore derelinquat. Mor. 33. 12. n. 24.

1. Magnus clamor sanctorum magnum est desiderium; tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat, et tanto maiorem vocem in aures incircumscripti spiritus exprimit, quanto se in eius desiderium plenius fundit. Quum aliter moueri soleat mens, quae petit, aliter, quae petitur: et sanctorum animae ita interni secreti sinu Deo inhaereant, ut inhaerendo quiescant; quomodo dicuntur petere, quas ab interna voluntate constat non discrepare? Quomodo dicuntur petere, quas et voluntatem Dei certum est, et ea, quae futura sunt, non ignorare? sed in ipso positae ab illo aliquid petere dicuntur, non quo quidquam desiderant, quod ab eius, quem cernunt, voluntate discordat, sed quo mente ardentius inhaereant, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant, quod eum facere velle nouerunt. Cap. L. De rebus gni caelestis desiderio. Gr. Mor. 2. 7. n. xi. Taio 3. 37.

2. Nemo, qui tardius auditur, credat, quod a superna cura negligitur. Saepe enim nostra desideria, quia celeriter non fiunt, tamen exaudiuntur, et quod impleri conciter petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Saepe vox nostra eo perficitur, quo differtur: et quum superficie tenuis petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice complentur. Sicut et semina messium gelu pressa solidantur, et quod a superficie tardius exeunt, eo ad frugem multiplicatiora consurgunt. Desideria nostra dilatazione extenduntur, ut proficiant: proficiunt, ut ad hoc, quod perceptura sunt, conualescant. Exercitantur in certamine, ut maioribus cumulentur praemiis in retributione. Labor protrahitur pugnae, ut crescat corona victoriae. Forte, dilatazione.

3. Suos ergo Dominus quum velociter non exaudit, quod repellere creditur, assidue trahit. Internus medicus peccatorum in nobis contagia, quae inesse medullitus reprobatur, secatur, et abscindit virus putredinis ferro tribulationis, eoque voces aegri audire dissimulat, quo aegritudinis finem curat. David propheta ait: *Clamo per diem, et non exaudies, in* Ps. 21. 3.

- nocte, et non ad insipientiam mihi. Acsi diceret: Nequaquam mihi ad insipientiam proficit, quod die, ac nocte clamantem me quotidie non exaudis. Quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, et non exaudis, inde ad aeternam sapientiam plus erudis.* Iterum psalmista dicit: *Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Tribulationem quippe dicturus, opportunitates praemisit; quia saepe tribulatione concutimur, et tamen opportunum nondum est, nisi ad desiderium ereptionis adiuuemur.
- Ps. 9. 10.** **Cap. LI. De** 1. Tunc charitas a iugo culpae liberos reddit, quum vicissim nostro bonorum concordia. per amorem seruitio subiicit, quum et aliena nostra bona credimus, et nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. Certissime sciant homines, Taio 3. 38. quia quamtislibet virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, Gr. Reg. Past. si vniri per concordiam proximis negligunt. Scriptum est: *Fructus enim p. 3. c. 22. spiritus est pax, charitas, gaudium.* Qui ergo seruare pacem non curat, Galat. 5. 22. ferre fructum spiritus recusat. Vnde idem Paulus ait: *Quum sit inter 1. Cor. 3. 3. vos zelus, et contentio, nonne carnales estis?* Hinc iterum dicit: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.*
- Cap. LII. De** 1. Quum valde occulta iudicia Dei sint, quibus in hac vita nonnumquam diuinis iudiciis. bonis male fit, malis bene, tunc occultiora sunt, quum et bonis hic bene est, et malis male. Nam quum bonis hic male est, malis bene, hoc fortasse deprehenditur, Taio 4. 2. quia et boni siqua deliquerunt, hic recipiunt, vt ab aeterna Gr. Mor. 5. 1. damnatione plenius liberentur: et mali bona, quae pro hac vita faciunt, n. 1. hic inueniunt, vt ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Vnde et Luc. 16. 25. ardenti diuiti in inferno dicitur: *Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.*
2. Quum bonis in praesens seculum bene est, et malis male, incertum valde fit, vtrum boni bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an tuto, latentique iudicio hic suorum operum remunerationem recipiant, vt a praemio vitae sequentis inanescant, et vtrum malos iccirco aduersa feriant, vt ab aeternis suppliciis corrigendo defendant. An hic eorum poena incipiat, vt quandoque complenda eos ad vltima gehennae tormenta perducant. Quia inter diuina iudicia graui incertitudinis suae caligine humana mens premitur, sancti viri, quum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pauida suspicione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: timent, nequod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat. Et exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat.
- Ps. 10. 5.** 3. Vnde per Psalmistam dicitur: *Palpebrae eius interrogant filios hominum.* Palpebrae quippe Dei iudicia sunt ipsius, quae aliquid nobis Gr. 2. in Ezech. claudunt, aliquid aperiunt: aperiendo namque nos interrogant, si intelligendo non extollimur. Claudendo interrogant, si non despiciamus, quae hom. 5. n. 6. intelligere non valemus. Nemo iudicia diuina perscrutari appetat, cur, quum alius repellitur, alius eligatur? Vel cur, quum alius eligitur, alius repellatur? Quia, attestante Paulo, didicimus, quod *inscrutabilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viae eius.* Diuinorum facta iudiciorum semper indiscussa veneranda sunt, quia iniusta esse nequaquam possunt. Ra-

tionem quippe de occulto eius consilio quaerere nihil est aliud, quam contra eius consilium superbire.

4. Quum iudiciorum Dei causa non deprehenditur, restat, vt sub factis illius cum humilitate taceatur, quia nequaquam sufficit sensus carnis, vt secreta penetret Maiestatis. Ad semetipsam humana mens redeat, et quod de diuinis iudiciis apprehendere non valet, non requirat: ne si diuinae irae causa discutitur, amplius discussa prouocetur, et quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat. Per apostolum Paulum dicitur: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Semetipsum homo considerans tacet, et diuina iudicia discutere metuit, quia esse se puluerem agnoscit; respondere non posse conuincitur, quia homo nominatur, quia per hoc, quod de humo sumptus, iudicia superna discutere dignus non est.

1. Sicut nemo obstitit largitati Dei vocantis, ita nullus obuiat iustitiae delinquentis. Non enim cor peccantis Deus obdurat, sed obdurare dicitur, quum ab obduratione non liberat. Obdurare se per iustitiam dicitur, quia cor reproborum per gratiam non emollit. Recludere Dei est clausis non aperire, sed in suorum operum tenebris peccatores relinquere. Misericors Deus tempus nobis relaxat ad poenitentiam, sed quum eius gratiae patientiam nos ad augmentum vertimus culpae. Hoc ipsum tempus, quod ad parcendum pie disposuit, districtius ad ferendum vertit. Quum reuerti quisque ab erroris sui tenebrosis itineribus, etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum auget, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset.

1. Qui a Deo auertitur, et prosperatur, tanto perditioni fit proximior, quanto a zelo disciplinae inuenitur alienus. Plerique reprobi dum peccatorum suorum vinculis alligantur, ad iustitiae tramitem nequaquam reuertuntur, phreneticorum videlicet sensibus similes, qui insaniam, qua praeualent, virtutem putant, qui ex morbo esse nesciunt hoc, quod amplius sanis possunt, et quasi creuisse viribus aestimant, dum ad vitae terminum per augmenta languoris appropinquant. Nonnumquam reprobi phreneticis similes, qui rationis vsum non habent, fient, et rident: et tanto in magna exultatione se dilatant, quanto et insensibiles malum, quod patiuntur, ignorant. In Ecclesiastae libris scriptum est: *Vidi seruos in equis, et principes ambulantes, quasi seruos super terram.* Omnis, qui peccat, seruus est. Serui namque in equis sunt, quum peccatores praesentis vitae dignitatibus efferuntur; principes vero, quasi serui ambulant, quum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum premit.

1. Peccata experti saltem post naufragium mare metuant, et perditionis discrimina vel cognita perhorrescant, ne qui pie post patrata mala sanati sunt, improbe repetendo moriantur. Peccanti animae, et numquam a peccato desinenti dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.* Admonendi sunt itaque lapsi, vt studeant, quatenus suscepta naturae bona integra seruare noluerunt, saltem scissa resarciant. Quid dicturi

Rom. 9. 20.

Gr. Mor. 9. 14.

n. 21.

Cap. LIII.

De his, qui iudicio Dei obdurantur.

Taio 5. 5.

Gr. Mor. xi. 9.

n. 13, et 1.

in Ezech. hom.

xi. n. 25.

Cap. LIV. De

reproborum prosperitate.

Gr. lib. 1. in

Ezech. hom.

12 n. 18, et

Mor. 6. 16.

n. 26.

Taio 5. 7.

Mor. 31. 24.

n. 43.

Eccle. 10. 7.

Cap. LV. Qua-

ruinam surge-
re queant.

Gr. Past. 3.

part. adm. 29.

Ier. 3. 3.

Ier. 3. 1.

sunt, peccata carnis experti, si aliis integritate stantibus, ipsi nec post damna respiscant? Quid dicturi sunt, si quum multos, et alios secum deferunt, hic expectanti Domino nec semetipsos reducant? Dicendum est lapsis, vt praeterita admissa considerent, atque imminetia deuient, quatenus transactas culpas ad memoriam reuocent, et pollui in fortuitis erubescant. Per Ieremiam prophetam Dominus dicit: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, numquid reuertetur ad eam ultra? Numquid non polluta, et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen reuertere ad me, dicit Dominus.*

Isai. 30. 20. seq.

2. Ecce de fornicante, et relictā muliere argumentum iustitiae proponitur, et tamen nobis post lapsum redeuntibus non iustitia, sed pietas exhibetur. Hinc vtique colligamus, si nobis delinquentibus tanta pietate parcitur, a nobis sic post delictum redeuntibus quanta improbitate peccatur, aut quae ab illo erit improbis venia, qui non cessat vocare post culpam. Isaias propheta dicit: *Erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum: et aures tuae audient verbum post tergum monentis.* Quasi enim coram positus Deo quisque verba monitionis eius praecepta cognoscit; adhuc enim ante eius faciem stare est necdum eum peccando contemnere. Quum vero derelicto bono innocentiae, iniquitatem eligens appetit, terga iam in eius faciem mittit.

Apud Michaeam. 4. 10.

3. Omnipotens Dominus quasi post tergum nos subsequens monet, qui etiam post culpam ad se redire persuadet. Auersum reuocat, commissā non respicit, reuertenti sinum pietatis expandit. Vocem ergo post tergum monentis audimus, si post peccata humili, et contrito corde reuertimur. Debemus igitur pietatem vocantis erubescere, si iustitiam volumus formidare, quia tanto grauiori improbitate contemnitur, quanto et contemptus adhuc vocare non dedignatur. Per Ieremiam prophetam Dominus dicit: *Et venies vsque ad Babylonem, ibi liberaberis.* Babylon quippe confusio interpretatur. Saepe enim quis postquam in confusione vitiorum ceciderit, erubescens mala, quae perpetravit, ad poenitentiam redit, seque a suis lapsibus bene viuendo erigit. Quid ergo iste nisi vsque ad Babylonem venit, et ibi liberatus est? Nonnumquam quisque erubescens mala, quae fecit, se contra se erigit, et bene operando ad statum rectitudinis redit. In Babylone itaque liberatus est, qui per diuinam gratiam ostenditur etiam de confusione saluatus.

Cap. LVI. De appetitu laudis humanae, yel fauoribus adulantium. Gr. Mor. 13. 24. n. 28. Taio 5. 13. Gr. Mor. 4. 28. n. 51. Prou. 1. 10.

1. Omnis homo, qui ex eo, quod agit, humanas laudes appetit, testem in terra quaerit. Qui autem de actibus suis omnipotenti Domino placere festinat, testem se habere in caelo considerat. Quum multi mala gesta laudibus exaltant, inde fit, vt incessanter crescat culpa fauoribus enutrita. Curari autem vulnus negligitur, quod dignum praemiis, laudique videtur. Bene itaque per Salomonem dicitur: *Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas.* Peccatores enim lactant, quum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata fauoribus extollunt. Quid enim aliud peccare, quam occumbere? Sed quia peccantem laudibus

bus prosequantur, quasi extinctum sub verborum suorum aggere absconduntur. Arundinem mox ut aura tetigerit, in partem alteram fertur. Et quid per arundinem nisi carnalis animus designatur, qui mox fauore, vel detractioe tangitur, in partem quamlibet inclinatur?

2. Si ab ore cuiusquam aura fauoris flauerit, appetitus laudis humanae hilaescit. Extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit: sed si inde ventus detractiois erupit, unde laudis aura veniebat, mox hunc quasi in partem alteram ad vim furor inclinat. Ne paulatim, atque inulte crescere debeat adulatio, statim, et sine mora est oris gladio ferienda, et per zeli iustitiam funditus extinguenda. In euangelio fatuis virginibus cum increpatione dicitur: *Ite potius ad vendentes, et emite vobis*; venditores quippe olei adulatores sunt: quoniam in accepta qualibet gratia vanis suis laudibus nitorem gloriae offerunt, quasi oleum vendant. Principale corporis nostri caput est. Appellationis enim capitis ea, quae principatur corpori, mens vocatur. Impinguat ergo caput oleum peccatoris, quum demulcet mentem fauor adulantis. Si fauores suos quisque audiens ad superni iudicii considerationem redit, ac ne de his apud occultum arbitrium grauetur, metuit, quasi expurgationis igne ad magnitudinem claritatis excreuit, et unde incendium trepidationis sustinet, inde clarius fulget.

1. in Euang.
hom. 12. n. 3.
Matth. 25. 9.
Mor. 28. 8.

1. Quum certe nouimus, quod maledictum scriptura sacra prohibet, cur recte aliquando fieri dicimus, quod vitare eodem sacro eloquio non ignoramus? Sed sciendum nobis est, quod scriptura sacra duobus modis maledictum memorat. Aliud videlicet, quod approbat, aliud, quod damnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio iustitiae, aliter liuore vindictae. Maledictum iudicio iustitiae, ipso primo homine peccante, prolatum est, quum audiuit: *Maledicta terra in operibus tuis*. Maledictum iustitiae iudicio profertur, quum ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi*. Rursus quia maledictum non iudicio iustitiae, sed liuore vindictae promitur, voce Pauli praedicantis admonemur, qua ait: *Benedicite, et nolite maledicere*: et rursum: *Neque maledici regnum Dei possidebunt*. Deus omnipotens maledicere dicitur, et tamen maledicere homini prohibet; quia quod homo agit malitia vindictae, Deus non facit nisi examine, et virtute iustitiae.

Cap. LVII.
Qualiter sacra
scriptura ma-
ledicti promat
sententiam.
Taio 3. 3.
Gr. 4. Mor. 6.
Gen. 3. 17.
Gen. 12. 3.

2. Quum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex iustitia examinis erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foras exurgentia, quin maledicto debeant ferire, cognoscunt; et eo in maledicto non peccant, quia ab interno iudicio non discordant. Petrus apostolus in offerentem sibi pecunias Simonem sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Qui enim non ait, *est*, sed *sit*, non indicatiuo, sed optatiuo modo se haec dixisse signauit. Elias denique duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et consumat vos*. Quorum utrorumque sententia quanta veritatis ratione conualuit, terminus causae monstrauit. Nam et Simon etiam perditione

Rom. 12. 14.
1. Cor. 6. 10.

Act. 8. 20.

4. Reg. 1. 12.

Tom. VII.

M m

interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promittitur. Quum et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum, qui maledicatur, usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis fine colligitur, (quod) ab vno, et intimo iudice in reum sententia sumpta iaculatur, si subtiliter beati vniuscuiusque, qualiter in scriptura sancta maledicti promat sententiam, verba pensamus. Non enim eius maledictio ex malitia delinquentis, sed ex rectitudine iudicis procedit; non enim ira commoti, sed doctrina tranquilli. Qui enim iam recta maledicens intulit, non perturbationis vitio succubuit, sed doctrinae magisterium impendit.

Cap. LVIII. 1. Iubilum dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod
Quid sit iubilum. nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri, et tamen quibusdam motibus proditur, quamvis nullis proprietatibus exprimatur. David Propheta
Taio 3. 36. intuens, electorum animos tantum gaudium mente concipere, quantum
Gr. Mor. 24. 6. sermone non valeat aperire, ait: *Beatus populus, qui scit iubilationem*.
n. 10. Non enim ait: *Qui loquitur*, sed qui *scit*, quia sciri quidem iubilatio intellectu potest, sed dictu exprimi non potest. Per iubilum sentitur, quod
Ps. 88. 16. ultra sensum est, et quum vix ad contemplandum sufficiat conscientia sentientis, quomodo ad exprimendum sufficit lingua dicentis?

Cap. LIX. De 1. In mente fidelium primus ascensionis gradus est *timor Domini*. Secundus *pietas*. Tertius *scientia*. Quartus *fortitudo*. Quintus *consilium*. Sextus *intellectus*. Septimus *sapientia*. Isaias propheta in Christo enumerans gradus
discretionis spiritus septiformis. septiformis gratiae, ait: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae, et intellectus; spiritus consilii, et fortitudinis; spiritus scientiae, et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*. Quot scilicet gradus de caelestibus loquens descendendo magis, quam ascendendo numeravit. Videlicet
Gr. 2. in Ezech. hom. 7. n. 7. *sapientiam, et intellectum, consilium, et fortitudinem, scientiam, pietatem, et timorem*. Et quum scriptum sit: *Initium sapientiae timor Domini*,
Taio 3. 23. constat proculdubio, quia timore ad sapientiam ascenditur, non autem
Isai. xi. 2. a sapientia ad timorem reditur. Perfectam proculdubio habet sapientia
Prou. 9. 10. charitatem, sicut scriptum est: *Perfecta charitas foras mittit timorem*. Isaias
I. Ioann. 4. 18. ergo, quia de caelestibus ad ima loquebatur, coepit magis a sapientia, et descendit ad timorem. Sed nos, quia a terrenis ad caelestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. Est timor Domini in mente fidelium; sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, si non subleuatur ad pietatem. Sed saepe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercit, quae parcenda non sunt. Peccata enim, quae feriri gehennae ignibus possunt, disciplinae sunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas quum temporaliter parcat, ad aeternum supplicium pertrahit.

2. Ut vera, et ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda. Id est, ut sciat, vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex misericordia

illa dimittat. Sed quid si sciat, quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut quum videt, quid agendum sit, agere per mentis fortitudinem possit: ne timore trepidet, et pauore collapsa non valeat bona defendere, quae sentit. Saepe fortitudo, si improuida fuerit, et minus contra vitia circumspecta, ipsa sui praesumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad consilium, ut praeuidendo praemuniat omne, quod agere fortiter potest. Esse consilium non potest, si intellectus deest. Quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo potest bonum solidare, quod adiuuat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Si intellectus magno quidem acumine viget, et moderari se nesciat per maturitatem, ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam; ut hoc, quod acute intellectus inuenit, sapientiae maturitate disponat. Quia igitur per timorem surgitur ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficiscimur, per intellectum ad maturitatem sapientiae venimus. Septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitae spiritualis aperitur.

al. sapientia
mature.

1. Qui Deum diligunt in mundi fine, vel percussione gaudere, atque hilarescere iubentur: quia videlicet eum, quem amant, mox inueniunt, dum transit is, quem non amauerunt. Absit, ne fidelis quisque Deum videre non desideret, et de mundi percussione lugeat, quem finiri iisdem ipsis percussione non ignorat. Ex mundi destructione lugere eorum est, qui radices cordis in eius amore plantauerunt, qui sequentem vitam non quaerunt, qui illam neque esse suspicantur. Nos, qui illa caelestis patriae gaudia aeterna cognouimus, festinare ad eam quantocius debemus. Optandum nobis est citius pergere, atque ad illam vitam felicitate perpetuam peruenire.

Cap. LX. De
variis percus-
sionibus mun-
di.

Taio 5. 24.

Gr. 1. in Eu.
hom. 1. n. 3.

1. Sancta ecclesia in primitiis suis multitudine gentium fecundata, vix in mundi fine iudeos, quos inuenerit, suscipiet, et extrema colligens, eos, quasi reliquias frugum, ponet. De quibus iudaici populi reliquiis Isaias: *Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arenae maris, reliquiae eius saluae fient*. Elia veniente, promittitur, quod reducat corda filiorum ad patres eorum. Ut doctrina, quae nunc a iudeorum corde ablata est, tunc miserante Domino redeat, quando hoc de Domino intelligere coeperunt filii, quod praedicauerunt patres. Iudaicus populus in fine mundi liberabitur a seruitute peccati, sicut scriptum est: *Donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel saluus fieret*. Et sicut Propheta ait: *Si fuerit numerus filiorum Israel, sicut arena maris, reliquiae saluae fient*. Sancta ecclesia adhuc in hac vita posita pro laboribus, quos sustinet, duplicia munera recipit, quum susceptis, ut diximus, plene gentibus, in fine mundi iudeorum etiam ad se corda conuerterit, sicut scriptum est: *Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fieret*.

Cap. LXI. De
iudaici populi
circa mundi fi-
nem conuer-
sione.

Taio 5. 25.

Gr. in praef.

1. 4. Mor. c. 4.

Isai. 10. 22.

Rom. xi. 25.

Isai. 10. 22.

Praef. in Iob.

c. 10. n. 20.

1. Antiquus hostis extrema mundi atrocius tentaturus aggreditur, qui tanto fit feruentior ad saeuitiam, quanto se viciniorem sentit ad poe-

Cap. LXII.
De Antichristi
temporibus.

- Taio 5. 26. nam. Considerat quippe, quid iuxta sit, vt licentiam nequissimae libertatis amittat. Et quantum breuitate temporis angustatur, tanto multiplicitate crudelitatis expanditur. Quidquid diabolus nequiter valuerit, in fine mundi callidius exquiret. Tunc ceruicem superbiae altius eriget, et per damnatum illum, quem gestat, hominem, omne, quod temporaliter praeualet, nequiter ostendet. Stellas de caelo in terra cadere est relicta a nonnullis spe caelestium, illo duce, ad ambitum gloriae secularis inhiare. Iste igitur draco misit caudam, et traxit tertiam partem stellarum. Draconis enim cauda stellarum pars trahitur, quando extrema per suasionem Antichristi quidam, qui videntur lucere, rapiuntur.
- Gr. Mor. 31. 2. Nonnulli de tribu Dan venire Antichristum ferunt, sicut per Iacob patriarcham dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, vt cadat ascensor eius retro*. Hoc in loco Dan et coluber asseritur, et mordens. Vnde non immerito dum israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad aquilonem castrametatus est; illum scilicet significans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium; similis ero altissimo*. De quo et per Prophetam dicitur: *A Dan auditus est fremitus equorum eius*. Antichristus non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur. *Cerata* enim graece *cornua* dicuntur. Serpens, qui hic cornutus esse perhibetur, per quem digne eiusdem Antichristi aduentus asseritur, quia contra vitam fidelium cum morsu pestiferae praedicationis armatur etiam cornibus potestatis
- Cap. LXIII. De salute, vel languore corporis, vitaeque praesentis corruptionis. 1. Iustus in hac vita ipsa sarcina suae corruptionis onerosa est. Quod vigiliae defatigant, somnus quaeritur, vt vigiliarum labor, atque anxietas temperetur. Nonnumquam etiam somnus occidit, fames corpus atterit, atque vt eius necessitas repellatur, cibi requiruntur. Sed saepe et cibi grauant, qui ad repellendum debilitatis grauamen quaesiti fuerant. Quousque subditi corruptionis sumus, auctori nostro minime respondemus; quia dum corruptio ab incorruptione longe est, similitudo apta nostrae responsioni non est. Humana creatura eo ipso, quod creata est, in semetipsa habet sub se defluere: sed a conditore suo homo accepit, quod et super se contemplatione rapiatur, et in se ipso in incorruptione teneatur. Admonendi sunt incolumes, vt salute corporis exerceant salutem mentis; ne si acceptae incolumitatis gratiam ad vsum nequitiae inclinent, dono deteriores fiant; et eo postmodum supplicia grauiora mereantur, quo nunc largioribus bonis Dei male vtī non metuunt.
2. Item admonendi sunt incolumes, ne opportunitatem salutis in perpetuum promerendae despiciant. Scriptum namque est: *Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis*. Dicendum est eis, ne placere Deo, si quum possunt, noluerint, quum voluerint, sero non possint. Salus corporis, quando ad bene operandum accepta despicitur, quanti sit muneris, amissa sentitur. Et infructuose ad vltimum quaeritur, quae congruo concessa tempora vtiliter non habetur. Per sapientissimum Salomonem dicitur: *Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli, ne*

forte impleantur extranei iuribus tuis, et labores tui sint in domo aliena, et gemas in nouissimis, quando consumpseris carnes, et corpus tuum. Qui namque a nobis alieni sunt, nisi maligni spiritus, qui a caelesti sunt patriae sorte separati? Qui vero honor noster est, nisi quod etiam in luteis positi, et conditi ad conditoris nostri sumus imaginem creati? Vel quis alius crudelis est, nisi ille apostata angelus, qui et semetipsum poena mortis superbiendo perculit, et inferre mortem humano generi etiam perditus non pepercit?

3. Honorem suum alienis dat, qui ad Dei imaginem, ac similitudinem conditus, vitae suae tempora malignorum spirituum voluntatibus administrat. Annos etiam suos crudeli tradit, qui ad voluntatem male dominantis aduersarii accepta viuendi spatia expendit. Quisquis per acceptam valetudinem corporis, per attributam sibi sapientiam mentis, non exercendis virtutibus, sed perpetrandis vitiis elaborat, nequaquam suis viribus suam domum, sed extraneorum habitacula, id est, immundorum spirituum facta multiplicat: nimirum, vel luxuriando, vel superbiendo agens, vt etiam se adiiciens perditorum numerus crescat. Plerumque accepta. salus carnis per vitia expenditur; sed quum repente subtrahitur; quum molestiis caro atteritur, quum iam egredi anima vrgetur, diu male habita, quasi ad bene viuendum, salus amissa requiritur. Tunc recte gemunt homines, quod Deo seruire noluerunt, quando damna suae negligentiae recuperare seruiendo nequaquam possunt. Vnde alias dicitur: *Quum occideret eos, tunc quaerebant eum.*

Ps. 77. 34.

1. Admonendi sunt aegri, vt eo se Dei filios sentiant, quo illos disciplinae flagella castigant. Nisi enim correptis filiis hereditatem dare disponderet, erudire eos per molestias non curaret. Dicendum est aegris, vt si caelestem patriam suam credunt, necessarium est, vt in hac labores, velut in aliena patria, patiantur: lapides sanctuarii diuini extra tundi sunt, vt in constructione templi absque mallei sonitu ponerentur; quia videlicet nunc foras per flagella tunduntur, vt intus in templum Dei postmodum sine disciplinae percussione disponantur, quatenus quidquid in nobis est superfluum, modo percussio resecet, et tunc sola nos in aedificio concordia charitatis liget. Admonendi sunt aegri, vt considerent pro percipiendis terrenis hereditatibus, quam dura carnales filios disciplinae flagella castigent. Cur ergo nobis diuinae correptionis poena grauis est, per quam et numquam amittenda hereditas percipitur, et semper mansura supplicia vitantur? Considerent aegri, quanta salus cordi sit molestia corporalis, quae ad cognitionem sui mentem reuocat.

Cap. LXIV.
De aegritudine
corporis.
Taio 3. 53.
Gr. Reg. Past.
p. 3. c. 12.

2. Quare quam plerumque salus abiicit infirmitatis memoriam reformat. *al. memoria* ri, vt animus, qui extra se in elationem ducitur, cui sit conditioni subditus, ex percussa, quam sustinet, carne memoretur. Admonendi sunt aegri, vt considerent, quanti sit muneris molestia corporalis, quae et admissa peccata diluit, et ea, quae poterant admitti, compescit. Quae et sumpta ab exterioribus plagis concussae mentis poenitentiae vulnera infligit. In Prouerbiis Salomonis scriptum est: *Linor vulneris abstergit* Prou. 20. 30.

mala ; et plagae in secretioribus ventris . Mala enim liuor vulneris abstergit, quia flagellorum dolor vel cogitatas, vel perpetratas nequitias diluit . Quum exterius percutimur, ad peccatorum nostrorum memoriam taciti, afflictique reuocamur, atque ante oculos nostros cuncta, quae a nobis sunt male gesta, reducimus; et per hoc, quod foras patimur, magis intus quod fecimus, dolemus . Vnde fit, vt inter aperta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris; quia sanat nequitias prauī operis occultum vulnus doloris . Admonendi sunt aegri, quatenus patientiae virtutem seruent, vt incessanter quanta Redemptor ab his, quos creauerat, pertulit mala, considerent . Cur itaque asperum creditur, vt a Deo homo toleret flagella pro malis, si Deus ab omnibus tanta pertulit mala pro bonis? Aut quis sana intelligentia de percussione sua ingratus extet, si ipse hinc sine flagello non exiit, qui sine peccato vixit?

Cap. LXV. De 1. Quid sunt nationes in mundo, nisi flores in campo? Tendamus breuitate, vel oculos cordis in hac latitudine mundi praesentis, et ecce quasi tot floribus, quot hominibus, plenus est . Vita itaque in carne flos in foeno est. miseria vitae praesentis . Vnde bene per Psalmistam dicitur: *Homo, sicut foenum, dies eius, et sicut flos agri, ita florebit* . Carnis nos viriditas ostendit, sed ariditas pulueris ab aspectibus retrahit . Quasi flos apparuimus, qui non eramus: quasi flos arescimus, qui temporaliter apparebamus, et quia per momenta homo quotidie compellitur ad mortem, recte in libro beati Iob dicitur: *Effugit, velut umbra, et numquam in eodem statu permanet* . Homo hic viuendi vires ad modicum accipit, vt in perpetuum transeat, vbi eius vitam terminus non concludat . Sed in hac breuitate, vbi roboratus est, colligit, vnde in perpetuitate inueniat, vel vt semper gaudeat, vel vt suscepta supplicia non euadat . Omne, quod transit, breue est, etiam si tardius terminari videatur . In mortis autem semita, per quam non reuertemur, ambulamus, non quod ad vitam carnis minime resurgendo reducimur, sed quod ad labores huius vitae mortalis, velut ad conquirenda laboribus praemia, iterum non venimus .

2. Qui considerat, qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione; atque vnde in oculis suis iam quasi non viuit, inde veraciter in oculis sui conditoris viuit . Nihil, quod transeat, appetit . Cunctis praesentis vitae desideriis contradicit: et pene mortuum se considerat, quia se moriturum minime ignorat . Perfecta vita est mortis meditatio; quam dum iusti solcite peragunt, culparum laqueos euadunt . Vnde scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, et in aeternum non peccabis* . Quantumlibet longum fuerit tempus praesentis vitae, eo ipso breue est, quod permanens non est . Neque enim dignum est, vt diutinum iudicetur, quidquid fine circumscribitur . Si enim subtiliter consideretur, omne, quod hic agitur, poena miseriae est . Ipsi etenim corruptioni carnis seruire ad necessaria, atque concessa, miseria est, vt contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra aestum frigora requirantur .

3. Multa cautela custoditur salus corporis, sed plerumque etiam ca-

stodita amittitur, amissa cum graui labore comparatur, aut reparatur, et tamen reparata semper in dubio permanet. Quid hoc aliud, quam mortalis vitae miseria est? Amamus amicos, suspecti ne offendi valeant. ^{al. qui suspe-} Formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus, utique quos for- ^{atione offendi.} midamus. Plerumque inimicis sic confidenter quasi amicis loquimur. Et nonnumquam pura verba proximorum, et multum nos fortasse diligentium, quasi verba suscipimus inimicorum. Et qui falli numquam, vel fallere volumus, ex cautela nostra grauius erramus. Iniquorum gloria, quum plerumque in annorum multitudine tenditur, ab infirmorum mentibus esse longa, et quasi stabilis aestimatur. Sed quum repentinus hanc finis intercipit, breuem proculdubio fuisse redarguit, quoniam finis determinans innotescit, quia quod praeterire potuit, modicum fuit.

1. Praefixi dies ab interna Dei praescientia nec augeri possunt, nec minui: nisi contingat, ut ita praesciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breuiores. Sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lacrymarum, et sicut de peruersis scriptum est: *Indisciplinatis obuiat mors*. Omne, quod secundum praesens seculum laboramus, vix vsque ad mortem sufficit. Mors namque interueniens fructum nostri laboris abscidit. Quod vero pro aeterna vita agitur, etiam post mortem seruatur: et tunc apparere incipit, quum laborum carnalium fructus coeperit non videri. Ibi ergo illa retributio inchoat, ubi ista terminatur. Horam nobis vltimam Dominus noster iccirco voluit esse incognitam, ut semper mens possit esse suspecta, et dum illam praeuidere non possumus, ad illam sine intermissione praeparemur; quia venturae mortis tempus ignoramus, et post mortem operari non possumus; superest, ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ista quum venerit, vincitur, si priusquam venerit, timeatur. Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeamus. Ostendit resurrectionem, ut nos resurgere posse confidamus.

2. Vnde et eandem mortem non plusquam triduanam esse voluit: ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnino desperaretur. Exuta carne, animam nequaquam iam visus hominis aspicit, quia post mortem non liberat, quem ante mortem gratia ad veniam non reformat. Beatus Dauid ait: *Exiet spiritus eorum, et reuertetur ad terram suam*. Tunc spiritus per cognitionem reatus sui ad terram consternitur, quum caro, quam vitam suam credit, redire ad puluerem vrgetur. Paululum in praesenti vita roboratus est homo, quia hic viuendi vires ad modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi eius vitam terminus non concludat, sed in hac breuitate, ubi roboratus est, colligit, vnde in perpetuitate inueniat, vel ut semper gaudeat, vel ut suscepta supplicia non euadat. Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animas, quo loco habeantur, ignorant, ita mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur, nesciunt; quia et vita spiritus longe est a vita carnis. Et sicut corporea, et incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est,

Cap. LXVI. De morte corporis.

Gr. Mor. 12. 52. n. 58

Taio 3. 54.

2. in Euang. hom. 27. n. 5.

1. in Euang. hom. 13. n. 16.

Gr. Mor. 15. 55. n. 68.

Gr. Mor. 8. 15. n. 30.

Ps. 145. 4.

Gr. Mor. 12. 19. n. 24.

Ib. c. 25. n. 25.

quia quae intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullomodo credendum est, quod sit foris aliquid, quod ignorent.

Gr. Mor. 31.
c. 33. 3. Omnipotens Dominus ideo latere nos voluit finem nostrum, ut dum incerti sumus, quando moriamur, semper ad mortem parati inueniri debeamus. Cur igitur quasi de certo extollitur, cuius vita sub poena incertitudinis tenetur? Sicut enim vir fortis, quum vicino iam belli certamine armis accingitur, palpitatur, et festinat, tremit, et saeuit, quasi pauere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer vrgetur, ita vir sanctus, quum passioni mortis propinquare se conspicit, a naturae suae infirmitate concutitur, et spei suae soliditate roboratur. De vicina quidem morte trepidat, et tamen quod moriendo verius viuatur, exultat. Vnusquisque vir sanctus ad regnum non potest, nisi interposita morte, transire: et ideo confidendo quasi ambigit, et quasi ambigendo confidit; et gaudens metuit, et metuens gaudet, quia scit, quod ad brauium quietis non perueniat, nisi hoc, quod interiacet, cum labore transcendat. Quum morbos a corpore nostro repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus, certi autem de subsequenti salute gaudemus. Quia enim peruenire corpus aliter ad salutem non valet, in potu etiam libet, quod taedet. Quumque amaritudini inesse vitam animus conspicit, moerore turbatus hilarescit.

4. Quum tempus vitae a diuina nobis praescientia sit proculdubio praefixum, quaerendum valde est, qua ratione nunc dicit, quod iniqui ex praesenti seculo ante tempus proprium subtrahuntur? Omnipotens Deus, etsi plerumque mutat sententiam, consilium numquam. Eo ergo tempore ex hac vita quisque subtrahitur, quo ex diuina potentia ante tempus praescitur. Sed sciendum, quod creans, et ordinans nos omnipotens Deus, iuxta singulorum merita disponit et terminum: ut vel malus ille breuiter viuatur, ne multis bene agentibus noceat, vel bonus iste diutius in hac vita subsistat, ut multis boni operis adiutor existat: ut rursum malus longius differatur in vitam, ut praua adhuc opera augeat. Ex quorum tentatione purgati iusti verius viuatur; vel bonus citius subtrahatur, ne si hic diu vixerit, eius innocentiam malitia corrumpat. Quamuis omnipotens Deus illud tempus vniuscuiusque ad mortem praesciat, quo eius vita terminatur, nec alio in tempore quisquam mori potest, nisi ipso, quo moritur. Nam si Ezechiae anni additi ad vitam quindecim memorantur, tempus quidem vitae creuit ab illo termino, quo mori ipse merebatur. Nam diuina dispositio eius tempus tunc praesciit, quo hunc postmodum ex praesenti vita subtraxit. Quum ergo ita sit, quid est, quod dicitur, quia iniqui sublatis sunt ante tempus suum, nisi quod omnis, qui praesentem vitam diligit, longiora sibi eiusdem vitae spatia promittunt? Sed quum eos mors superueniens a praesenti vita subtraxit, eorum vitae spatia, quae sibi longiora quasi in cogitatione tendere consueuerant, intercidit.

Capitula alia
sententiarum.

1. Quid est, quod sancta ecclesia hostibus suis, ut castrorum facies, est timenda? Non enim a magno intellectu vacat ista comparatio; et ideo
circo

circo est subtiliter intuenda. Scimus, et constat, quia castrorum acies tunc hostibus suis terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata, atque densata, ut in nullo loco interrupta videatur. Nam si ita disponitur, ut locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto iam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo, quum contra malignos spiritus in spiritualis certaminis aciem ponimur, summopere necesse est, ut per charitatem semper vniti, atque constricti, et numquam interrupti per discordiam inueniamur. Quia quaelibet bona in nobis opera fuerint, si charitas desit, per malum discordiae locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos valeat hostis intrare. Antiquus vero inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit, non timet, quia ipse nec carne premitur, ut in eius luxuria dissoluatur. Abstinenciam non timet, quia ipse cibo non vitur, qui necessitate corporis non vrgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi charitas desit, quia diuitiarum subsidiis nec ipse eget.

Greg. in Ezech.
hom. 8. n. 6.

2. Valde autem in nobis charitatem veram, id est, amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, et nimis concordiae nostrae inuidet, quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amisit in caelo. Bene ergo nunc dicitur: *Terribilis, ut castrorum acies ordinata*. Cantic. 6. 3. Quia electorum multitudines eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per charitatis concordiam munitos contra se, et conglobatos aspiciunt. Quanta autem sit concordiae virtus, ostenditur, quum sine illa reliquae virtutes non esse monstrantur. Magna enim est virtus abstinentiae; sed si quis ita ab alimentis abstinet, ut ceteros in cibo diiudicet, et alimenta eadem, quae Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione, fidelibus etiam, damnet, quid huic virtus abstinentiae facta est, nisi laqueus culpa? Vnde quoque Psalmista nullam esse abstinentiam sine concordia designans, ait: *Laudate eum in tympano, et choro*. In tympano enim corium siccum resonat; in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanum, nisi abstinentia, et quid per chorum, nisi charitatis concordia designatur? Qui itaque sic abstinentiam tenet, ut concordiam deserat, laudat quidem Deum in tympano, sed non laudat in choro. Sic enim abstinere, vel ieiunare oportet, ut non nos ieiunandi, vel abstinendi necessitati subdamus; ne non iam deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes, ieiunio intermisso, reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Ceterum si propter abstinentiam spirituales fructus, quos noui mea remissione delectari, contristo, forte, fratres, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quia abstinentiae continuatio, nisi fuerit, quando res exigit praetermissa, et me inflat, et fratrem meum, cui charitas iuuat, contristat, vel certe nihil mihi inesse fraternae charitatis demonstrat.

Ps. 150. 4.

forte, fratres
pro fructus.

3. Superbia est initium omnis peccati: concupiscentia vero poena peccati; et ideo non potest aliter vinci concupiscentia vitiosa, nisi prius caueatur per humilitatis virtutem superbia, quae eius est inimica. Superbia voluntas facit Dei praecepta contemni, humilitas vero custodiri. Superbia

Vide supra

c. 20. et Isido-
ri l. 2. Sent.
c. 38.

Tom. VII.

N n

ex angelis daemones fecit, humilitas homines sanctis angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subditos facit, haec humiles Christo coniungit. Superbi cupiunt in se, quod non faciunt, praedicari, humiles refugiunt, quidquid boni operantur, agnosci. Illi vitia propria a se alienando peruersitate suae voluntatis excusant, et bona sua suis viribus deputando semetipsos turpiter iactant, isti siqua peccata commiserint, voluntarie confitendo semetipsos accusant, et omnia bona sua diuino muneri deputando, Deum iugiter laudant. Quapropter si virtus non habitat in animo vitioso, superbia humilitatis non cedit imperio: quia non poterit mens regnum habere virtutum, nisi iugum excusserit prius vitiorum. Tunc enim vitia fideliter ex pectore discedunt, si virtutibus cedant: alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt, nisi virtutes in locis vitiorum, quae fuerunt depulsa, successerint.

4. Quapropter pietas in nobis crudelitati resistat; iram patientia fundata coerceat; pudicitia libidinem vincat: animositatem tranquillitas tollat; verborum taciturnitas moderata compescat; desideria carnalia delectatio spiritualis imminuat; abstinentiae rigor aculeos carnis obtundat; curiositati studium spirituale succedat; sobrietati cedat ebrietas; mansuetudini succumbat immanitas; dominetur leuitati maturitas. Dei, et proximi charitate crescente consumatur mundi cupiditas; excludat parcitas gulae luxuriam; castiget industriae virtus ignauiam; reprimat humilitas vera profundam iactantiam; pellat simplicitas pura superbiam; non impediat varietas fucata constantiam; emmendatiores augeant disciplinam; frangat clementiam religiosa saeuitia; et funditus eradicet bonitas acquisita malitiam, vt expulsionem vitiorum celebretur introductio gloriosa virtutum.

5. At vt cum iam patuit, qualiter intelligatur, quod Scriptura dicit: Eccli. 10. 15. *Initium omnis peccati superbia*; hic etiam videamus, quod sanctus Apostolus dicit: 1. Tim. 6. 10. *Radix omnium malorum est cupiditas*. Quum sanctus Spiritus, qui locutus est per Prophetam, per Apostolum quoque ipse locutus sit, ne sibi possit esse diuersus; solícite considerare debemus, quare ille *initium* omnis peccati *superbiam*, hic omnium malorum *cupiditatem* nominare voluerit. An forte sermonem propheticum Paulus apostolus, vt solet, exposuit? quandoquidem siue initium omnis peccati, siue radicem malorum omnium dicas, vnum, idemque significas. Porro cupiditas, atque superbia in tantum vnum est malum, vt nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit cupidus inueniri. Siquidem et diabolus, in quo tenet superbia principatum, propriae potestatis, ac perditionis humanae cupidus fuit. Et ipse homo per appetitum arboris interdictae, ac diuinae similitudinis affectationem morbo se affectum cupiditatis ostendit. De superbia namque nascuntur haereses, schismata, detractioes, inuidia, verborum iactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, praesumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, et cetera huiusmodi.

6. Sed haec quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, quum omnes, qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominaui, corrupti, habeantur et cupidi? Iterum quum gulosos, intemperantes, ebriosos, auidos, rapaces,

fornicarios, adulteros, stupratores, incestos, flagitiosos cupiditas reddat; quando possunt sine superbia tales fieri, sine qua omnino non possunt Dei praecepta contemni, quibus prohibentur illa omnia mala, quae superius comprehendi? Ideoque si volumus consummare nostri certaminis cursum, caueamus imprimis cupiditatem, atque superbiam, non duo mala, sed vnum, a quo trahunt omnes mali actus initium. Nam sine superbia quae possunt saltem inchoari peccata, quum dicitur: *Initium omnis peccati superbia*? Aut sine cupiditate, quae est omnium malorum radix, quae possunt fieri mala, quum sine radice omnia aut nulla reputentur, aut mortua? Deinde, si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi meae delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium, et Dei praecepta contemniam, quod est *; ex superbia, quae initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum.

7. Inuidus, qui alienum bonum suum facit, inuidendo supplicium *, Vide supra nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantum superbiae morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua praecipitatur incensus, c. 24. et Isid. 3. subtiliter, alteque rimemini, inuenietis eum et perditionis eius cupidum, Sent. cap. 25. cuius cupit interitum, et superbiae malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit, meliorem, cui inuideat, anteferri. Quis facile potest, quale sit hoc malum, verbis exprimere, quod inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine, quum potius amari homo debeat etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidos habet iusta poena tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum poena peccati. Nec ei ab homine potest adhiberi remedium, cuius est vulnus occultum.

8. Iam nunc videamus, quibus indiciis possit superbia deprehendi, vt Vide lib. 3. sicut in superioribus claruit, nullum peccatum posse sine illa committi, Sentent. c. 23. ita hic signa eius eluceant, quibus cauenda possit ostendi. Omitto illos, quos etiam ipse habitus, et incessus superbos ostendunt. Quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, et sermo terribilis nudam superbiam damnant. Qui libidine dominandi possessi, quos possunt, violenter sibi subiiciunt, humana, diuinaque iura confundunt, honoribus intumescunt. Passim cuncta diripiunt, suis criminibus gaudent, et seipsos superbiae corrupti morbo non capiunt. Hos ergo praetereo, in quibus superbia tam aperte regnat, vt nec dignentur se occultare, nec valeant. Illos perdolendos ostendo, atque eorum exempla cauenda denuncio, quos iam conuersos, et aliquantulum proficientes superbia occulte captiuat, quos in profundum malorum fraudulenta damnatione praecipitat, et ne inde vnquam possint emergere, iugiter calcit. Ipsa in cordibus talium locum diabolo facit. Ipsa ei aduenienti munitum pectus familiariter pandit. Ipsa introeuntem suscipit. Ipsa captis ius perdit viuenti constituit. Ipsa omnibus bonis exarmat, quos semel inuaserit. Ipsa, quidquid in eis remanserit, quod vitiis possit obniti, ne contra se forte conualescat, interimit.

9. Inde enim est, vt hi, quos superbae mentis tabes purulenta corrumpit, seniorum suorum non observant imperia, sed iudicant. De suis

negligentiis obiurgati aut rebellant insolenter, aut murmurant; de loco superiori disceptant, praeferri se etiam melioribus impudenter affectant. Simpliciter spiritualium fratrum imprudenter exaggerant. Suas sententias procaciter iactant. Obsequia delata fastidiunt; negata pertinaciter quaerunt, natales moribus anteponunt. Iuniores suos elati despiciunt. Conferri sibi aliquos posse, non credunt. Aequari se moribus dedignati, super eos se solo animi tumore constituunt. Non servant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam. Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam, in sermocinatione iactantiam; in humilitate fallaces, in locutione mordaces, in odio pertinaces. Subiectioni impatientes, potentiae sectatores, omnibus bonis odibiles. Ad opus bonum pigri, ad communionem feri, ad obsequium duri, ad loquendum, quod nesciunt, prompti, ad supplantandum parati, ad omnia, quibus subsistit fraterna societas, inhumani. Temerarii in audiendo, praesumptuosi in docendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in audiendo, effrenati deformer in cachinno, onerosi amicis, infesti quietis, ingrati beneficiis, inflati obsequiis, et imperiosi subiectis.

forte, se minoribus.

10. Haec sunt superbiae grassantis indicia, quibus Deus offenditur, et recedit, ac superba corda destituit. His malis diabolus pastus exultat, et inuitatur, ut veniat. Superbas mentes intrat, ut teneat, erigit, ut elidat, fouet, ut perdat. Qui inexplicabiliter de ipsa perditorum captiuitate tripudiat, ut captiuos suos, quos superbiae iuribus sibi subiecit, iure possideat, et omnia illa mala, quae superius comprehendere, per illos exerceat. Merito igitur per iustum Dei iudicium deseruntur huiusmodi, occulto praedamnati supplicio, quoniam non violenter addicti, sed sponte cedunt superbiae decipientis imperio, cui utique possint, si voluerint, repugnare liberae voluntatis arbitrio, liberato per donum sancti Spiritus, et munito. Verumtamen etiam tales si ad recipiendam salutem diuinitus animati, spem resipiscendi concipiant, nec se in peccatis suis desperando contemnant, poterunt fructuosae satisfactionis medicamento sanari, et superbiam, quae eos a Deo suo tumefactos excusserat, fundatae humilitatis assumptione dominantes, vinculis damnationis absolui. Quod qualiter fieri possit, supra iam diximus, quum de ipsa superbia, vnde processerit, quo peruenerit, quid egerit, tractaremus. Nam a diabolo processit, ad hominem primum peruenit, et in ipso totum genus humanum velut in radice fructum naturae sponte peccantis vitiatione corrumpit.

11. Ordo ipse videtur exigere, ut de inuidia quoque pauca dicamus, quae in tantum de superbiae fonte manauit, ut diabolus, qui per superbiam periit, hominem primum statim succensus inuidiae felle perdiderit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo inuidus superbus apparuit, non superbia fructus inuidiae fuit, sed inuidia ex superbiae radice processit, vnde quoniam quantum inuidos affligat inuidia, superior sermo iam prodidit, non hic de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos inuidi laniando conficiunt; sed hoc tantum, donante Domino, debemus ostendere, qualiter inuidi secure viuientium merita sua faciant inuidendo.

peccata, et quantum in eis bonum corrumpat inuidia. Quidquid boni fieri, vel dici a sanctis audierint, aut omnino non credunt, aut res bene gestas in malum interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, quasi si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis, qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis aemulis fingunt, eorum profectu deficiunt. Odia intra se abscondunt, in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent, bonorum malis gaudent. De profectibus lugent, in inimicitiis gratuitis ardent, deprehendi peccatores per sui malitiam timent, semper amari, numquam certi, amici diaboli, inimici etiam sui. Omnibus odiosi, ad gaudenda anxii, ad plangenda laeti, vbique peruersi. Inter amicos discordiam seminant. Discordantes attentius, si possunt, in discordia confirmant.

12. Opinionem bonorum mendaciis decolorant. In spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se in charitate sibi commiserint, qua possunt, arte decipiant; odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruant; daemones, quorum sectantur facta, laetificant, sanctos viros, quibus sunt noti, contristant. Velut amici in obsequio, hostes in animo: continentes in verbo, turpes in facto: prodigi secretorum malorum, tenaces suspicionum, inanes bonorum, pleni sordium, praediti fraudibus, aduersarii corde virtutibus, prauis moribus, et insidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Haec, et talia sunt, quae omnes inuidos bonis voto, siue animo inimicos ostendunt. In haec mala deueniunt, qui insectando sectandos, et diligendo abominandos feraliter a communione bonorum omnium se ipsos excludunt, vt illud bonum iure non sit in eis, quod persequuntur in bonis. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sunt mala sua, quos etiam bona puniunt aliena.

13. Vbi isti poterunt fieri boni, qui sunt in bono mali, aut quando bene malis vsuri sunt, qui male bonis vti non desinunt? Bene malis vsi sunt martyres sancti, in testimonio Saluatoris nostri veraces, et in castris spiritualibus strenui bellatores, qui tribulationibus, et damnis, ac variis cruciatibus afflicti pariter, et probati, terrenis caelestia mutauerunt, et de bono vsu malorum profecti, ad gaudia bonorum perennium peruenerunt. Item bonis vtitur inuidus male, qui ab omnibus bonis, quae miser execratur, abscissus, animi sui supplicio relinquitur affligendus. Et quis eis poterit subuenire, qui se sibi exhibent inuidendo carnifices? Aut vnde sibi inuidus parabit salutem, qui de salutis materia contrahit, bonis male vtendo, perniciem? Verumtamen si inuidi quoque, sicut alii peccatores, diuinitus inspirati in spem recuperandae salutis assurgant, ac sibi qualiter sunt Deo placituri, displiceant, si non imitentur Cain, qui priusquam dominantis inuidiae furore caecatus, germano suo vitam per scelus extorsit, et animam suam, fraterni corporis morte perculsam supplicio aeternae mortis addixit, consequendae veniae desperatione depressus ait ad Dominum: *Maiores iniquitas mea, quam vt veniam merear*; hoc Gen. 4. 13.

est dicere Deo : Indulgere mihi non peto, quum peccatorum meorum magnitudine indulgentiae vestrae vincitur magnitudo .

14. Denique nusquam legitur, aut poenituisse de suo scelere, aut veniam meruisse. Si ergo ab huius abhorrentes exemplo, se sibi auferant, et Deo suo restituant, nec se in profundum malorum, salutem desperando, proiciant, quis dubitet, immo quis firmiter non credat, eis prioris malitiae veniam posse conferri, si modo inuidiae vulnere sanato correcti, amaritudinem pectoris sui dulcedine fraternae dilectionis expellant, eos simpliciter amando, quos oderant, vt ad bonum fraternae communionis, *forte, ac pacis.* lac pacis bonorum omnium, quorum grauantur meritis, adiuuentur exemplis? His ita super inuidia disputatis, quam graui malo etiam vanitas vanos inuoluat, consequenter expediā .

15. Quae, vt facilius vitari possit, quid in se corruptionis habeat, breuiter declaremus. Est enim vanitas inflata quaedam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris auida, simul et nescia. Morbo excellentiae inanis inflata, caua, et morbida, turbulenta, animorum leuium domina. Male fundatis omnibus blanda, suimet capiendis repugnantibus seductoria, captis inuicta. Simulatio quaedam virtutum, anima vitiorum, fomes carnalium delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis, periculosa dubiis, imperiosa subiectis. Faciles captiuat, captiuatos oblectat, ambitiosos vexat, angustos inflat, inflatos humiliat. Cui seruiunt tumidi, sub qua iacent elati, quam inueniunt perdit, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare lapsi. Haec est vanitas, quae non aliquas virtutes, vt putatur, exanhelat, sed licentiam vitiorum, quum fuerint de vitiosis recepta, corroborat. Ceterum mentes virtutum plenas omnino non penetrat; vacuos ergo, ac nullis fultos virtutibus tentat, et ipsos fastu ruinosae ambitionis inflatos in occulta dedecora quaedam publicae fruendae delectatione praecipitat, sicut vacuum nauem tempestas in diuersa tumidis fluctibus iactat, et in area, frumentis sua grauitate manentibus, leues ex ea ventus paleas raptat. *forte, publicae famae.* Quod si ita est, non vitiosos facit vanitas, sed ostendit, quae illos sui afflatus vento circumfert, ac lubricis circumactos affectibus rotat; qui se ad omnes eius impulsus studio propriae voluntatis accommodant; qui se de operibus, quorum sibi conscii non sunt, turpiter iactant; qui se ab omnibus praedicari pro! nefas affectant, qui sanctos viros sui comparatione contemnunt; qui vitio aurae popularis elati, nihil sibi deesse perfectionis existimant. Salutationibus occurrentium gaudent; suis adulatoribus fauent; voluptatibus parent; omnibus turpibus placent. Gestiunt docere, quod nesciunt; credi de se sublimia volunt; delectabilia grauibz anteponunt; execrantur verbo, quod animo concupiscunt. Appellationes virtutum vitiis suis imponunt, se ipsos fallunt, fauentes sibi decipiunt, in promissione honesta veloces, in exhibitione mendaces, a bono mutabiles, mali tenaces, in verbo graues, in animo turpes, vbique fallaces, laeti ad prospera, fragiles ad aduersa, inflati ad obsequia, anxii ad opprobria, immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles semper ad honesta.

16. His, et his similibus delinitos vanitas premit, nec eos aut morbum suum sentire, aut ad medicum venire permittit. Et quid est ad medicum venire, nisi infirmum suas infirmitates agnoscere, nec placere sibi, sed de factis, quae illi videbantur esse gloriosa, confundi? Quod certe illi non faciunt, qui desiderio comparandae opinionis incensi, eis tantum operibus, quibus emitur fauor humanus, seruiunt, et morum bona contemnunt. Tantumque eos ardor humanae laudis inflamat, ut laboriosa opera, quae populus admiratur, et quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, et libenter exerceant. Inde est, quod ieiunare, abstinere, vigilare, ecclesiam frequentare, vel psallere, quum haec omnia sine labore non fiant, etiam cum delectatione illi faciant, qui se ex his placere omnibus concupiscunt. Non quod ista, et omnia Dei non faciunt, sed quod illi praebentur ea magis forte, illi pro Deo, quam hominibus exhibere, qui feruentius student etiam moribus *bentur*. sanctis excellere. Ceterum si quisquam foris, ubi potest, magnus credi resplendeat, et intus, ubi solus Deus videt, squaleat, quis non intelligit, quod illi omnes abstinentiae, ac vigiliarum, ieiuniorumque continui labores, quos nobis tolerabiles vanitas facit, non sint ornamenta morum, sed velamina vitiorum? Quapropter vigiliae, ieiunia, abstinentia, eleemosynae, et cetera huiusmodi augere debent bonum nostrum, non valere peccatum, nec pro tristitia, sed cum iustitia Deo sunt exhibenda. Multo quidem attentius debent praecepta perficere, qui ea parati sunt perfectionis amore transcendere. Alioquin si inuidi, si elati, si superbi, si cupidi, et similia mala pectoris sui non reprimant, et tamen corpus suum ieiuniis, ac labore abstinentiae, quamuis continuatae, conficiant, nec illa eos opera impensa vanitati iustificat, et haec vitia, quae negligunt, emendare contemnunt.

APPENDIX X.

Exhortatio humilitatis. Ex editione Florezii.

1. **Q**uisquis nutu Dei cuiuslibet officii dignitate praeluces, hic prouide gubernationis vtilitate ceteris praecedis hominibus, hanc exhortationem meam diligenter, quaeso, recipias, nec pomposas in ea spiritual. *dignanter*, mas rhetorum quaeras; quia humilitatis virtus non verborum elatione, *quaeso*. sed mentis puritate requiritur. Et si forte durius aliquod videor loqui, veritatis haec culpa, non mea est. Nam ideo quaedam dura sunt, quaedam mollia, sed et quamuis alterutrum sibi omnes homines debeant veritatem, libere tamen loquar, nemini verius debere aliquid dici, quam ei, qui praesidet multis. Cui etsi asperum aliquid ex veritate aliquando, ut assolet, offeratur, velut antidotum quoddam, quamuis forte sit, tamen quia salutiferum est, etiam si amaricet, bibendum est.

2. Hoc ergo hortor in primis, ut semper delectabilia illa nimis hominum blandimenta pertimeas. Non enim in hac re tanta vigilantiae industria adhibenda est, quantum in illis sermonibus repellendis, qui si

rigiditatem animi quadam simulationum delectatione subneruant; qui promerendae gratiae aditus, non laborum merito, sed assentationum rimatur acumine. Vtilia ergo potius, quam obsequentia verba recipies, recta magis, quam affabilia, et iucunda captabis. Adulanti siquidem adgaudere, regium vitium est: adulari vero, seruile est. Sed quamuis adulanti adgaudere regium sit, tamen vitium vsu vernaculum hoc, et quasi proprium munus est, egregie verba potentum subsequi, et ex illorum voluntatibus formare sermonem. Nam siquid forte laudauerint, et id non libenter audiri prospexerint, continuo accusant, siquid paulo ante laudauerunt. Siquid vero vituperauerint, id iterum, si ita patrono visum fuerit, laudant. Atque ita inter hos tales adulati animus fertur, tamquam nauis inter varios aurarum flatus, quia non habet, quo exeat, et fluctuatur. Inter hos ergo, quorum vberimus quaestus hic maxime est, desiderii viuere alienis, animum tuum summa discretionis mensura constringe; vt quum multis adulantes hinc, atque inde nihil aliud nisi tantum, quod delectet, insinuant, offerentes quaedam gloriae verba, in quibus hoc tibi dicitur, quod et Deo, agnoscas, nihil aliud ex his proprium tuum esse, nisi hoc tantum, quod tecum, et quum de hac vita excesseris, permansurum est. In omnibus ergo, in quibus adulationum nimietas etiam terminos hominis competentes excessit, illud dauidicum recordaueris documentum, in quo ille venena adulationum deuitans, ait: *Corripiet me iustus in misericordia, et arguet me, oleum autem peccatoris non impingat caput meum*. Oleum namque peccatoris adulatio est, quae leui quadam, et suauis vnctione caput interioris hominis, quod est cor, quasi vnghendo dinitidat. Melius ergo sibi esse dixit propheta Dauid, ab homine iusto argui, vel moneri, quam a quouis adulatore laudari. Recte autem adulatorem peccatoris nomine denotauit, cuius id maximum ante oculos Dei, et detestabile est peccatum, aliud corde tenere, aliud ore proferre. De talibus enim et in alio psalmo dicit: *Molliti sunt sermones eius super oleum, et ipsi sunt iacula*. De iusto autem dicit: *Loquitur veritatem in corde suo, et non egit dolum in lingua sua*. Vt autem in his rebus quaeuis hominum subtilitas, nullo vnquam laudationis titulamento, credulitatem mentis tuae attrahat in consensu, ad ipsius D. N. IESV Christi euangelica illa gesta conuertere, et inuenies, illum dominantium dominum magnum nobis dedisse inter humanas laudes humilitatis exemplum. Hanc ergo excole, hanc magistram habeto, hanc tibi inter laudationum illecebras arbitram pone. Quanta portio ex his, quae homines adlaudando tribuunt, vel quanto tempore tua sit, haec non permittas placidis auribus audire, quia ficta.

3. Postremo haec sancta humilitas, subductis a te omnium simulationum illecebris, tunc tibi caelum aperiet, quum tibi in aure dixerit: *Quia terra es*. Tunc te in illa vera societate hereditatis Dei introducet, quum te in omnibus admonuerit: *Quia homo es, et peccator*. Et quum vniuersas rationes ex his, quae ad te pertinent, in huius humilitatis supputatione prospexeris, miram rem dicam, inuenies homines ad honoris tui cumulum

malum augmentando minuere, hanc vero solam minuendo plus addere. *Quantum ergo magnus es* (sicuti ait Salomon) *tantum te humilia*. Quia et quum multos gubernaueris, non est tamen perfectio, si hoc, quod maius est, tu solus restiteris, quem gubernare non possis. Tunc enim vere aliis praeibis, quum prius praeiueris tibi. Nec enim malis nunc ego, sed quam maxime bonis haec loquor. Nam si ad magisterium Dei respicias, non solum peccatori, sed sanctis data praecepta sunt. Dicitur et illis verbum Veritatis, non tamen ut fiant boni, quod sunt, sed ne fiant mali, quod non sunt. Credo autem, quia bonis plus hoc, quod purum, quod sincerum est, placeat. Nam Deus noster non tantum dulcibus adorantium se precibus, quantum innocentia, et simplicitate placatur, plus illis aurem inclinans, qui sinceram, puramque ei mentem offerunt, quam qui suauia orationum intulerint blandimenta. Non enim ad alium mihi de vana gloria, aut superbia visum est loqui, nisi ad te quicumque prior es aliis; qui etsi non recipias, tamen omnes haec ingerunt, omnes blandiuntur, omnes extollunt, nemo ex illis id offerens, quod ita dulce sit, ut tamen a periculo longe sit. Nec enim miror, omnibus esse in promptu, quia laudare potentem, sicut nec labor, ita nec timor est.

4. Tibi igitur me oportuit haec humilitatis instrumenta porrigere, tibi gubernaculi, quamuis et ipse habeas, etiam hoc superfluum addere moderamen. Quia ibi semper elationis fortior ventus est, ubi honoris fortior altitudo. Cupio ergo te ante oculos Dei, quibus nuda est abyssus humanae conscientiae, humili corde semper incedere, quia scriptum est: *Super quem* (inquit Dominus) *requiescet Spiritus meus, nisi super humilem, et trementem verba mea?* Cupio, te omnia mandata Christi seruare, et quum illa operibus bonis adimpleas, illud, quod ipsis apostolis dictum est, recordari. Ait enim illis: *Et quum haec omnia feceritis, quae mando vobis, dicite: quia serui inutiles fuimus, quae debuimus facere, fecimus*: id est, non ex dono tamquam liberi, sed ex debito tamquam serui. Nullus enim quamuis perfectus in omnibus vir, ita aliquando haec praeoccupauit, quae Deo sunt placita, ut prius aliquid illi foenerans, non debitor fuerit, sed exactor. Quis enim aliquid habet, quod ab illo non datum est? *Aut quis*, sicut Apostolus ait, *prior dedit illi, et retribuetur ei?* *Quoniam omnia ex ipso, et per ipsum, et in ipso, ipsi gloria in secula. Amen.*

5. Ecce haec est vera illa, et christiana humilitas. In hac eos, quibus praesides, optime gubernabis. In hac victoriam ex omni vitio poteris promereri, Deo hoc, quod viceris,tribuendo, non tibi. Nam quod aliquoties patientia victa vitia iterum vires accipiunt, nihil aliud est, mihi crede, nisi quia non dicimus Deo, quod belligator ille Dauid, bella Domini bellans: *In te* (inquit) *inimicos nostros ventilauimus, et in nomine tuo spernimus insurgentes in nos*. Et iterum: *Quia non virtute sua potens est vir; Dominus infirmum facit aduersarium eius*. Sed forte respondetur mihi: *Ergo et Deo non agimus gratias, non referimus laudes?* Credo, quia agimus gratias, potest fieri; sed verbo tenus; sed in

Tom. VII.

O o

sinu : Deo priuatim gratias agimus, nobis publice : Deo in labiis laudem tribuimus, nobis et in labiis, et in corde . Ecce hoc est, quod incuruatum saepius erigit inimicum . Peccatum namque elationis nostrae robur illius . Sola ergo humilitas cordis est, quae se infirmam dicendo omnia potest, quae totum, quod boni est, obtinet ; Deo hoc semper applicando, non sibi : in qua si quis ascenderit, non habet, vnde cadat . Omnes aliae virtutes ad perfectionem suam per excelsa quaedam nos, et ardua poterunt prouocare : haec sola in plano est : et quamuis humilior aliis videatur, caelo tamen est altior, quia in regno eius hominem non ascendendo, sed descendendo perducit . Per hanc obtinuerunt sancti futurae beatitudinis praemia, custodientes Dominicum illud eloquium : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum* . Ille est scilicet humilis, qui spiritu diues est . Flatu quodam elationis abundans elatus vt vter est .

6. Sed iam quomodo ipsa virtus obtineatur, charitas tua paulisper intendat . In primis siquid volueris boni operis inchoare, non hoc proposito acquirendae laudis, sed studio inchoationis faciendae bonitatis incipies . Dehinc quum perfectum fuerit bonum illud, quodcumque est, opus, omni custodia seruabis cor tuum, ne forte humanis fauoribus acquiescens, inde te aestimans, tibi ipse complaceas, aut aliquam ex quouis actu gloriam quaeras : quia natura gloriae ita est, vt vmbra corporis : si illam sequeris, fugit ; si fugeris, sequitur . Sed semper te minimum omnium aestima, et reminiscere . Quidquid tibi in omni vita tua boni successerit, totum hoc Deo, qui dedit, non tibi, qui accepisti ; conscribas, conuincens te illo testimonio Pauli : *Quid autem habes, quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ?* Similiter et illud Apostolicum : *Quia omne datum bonum, ei omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* . Quum ex his pretiosissimis sanctae humilitatis lapidibus in corde tuo Spiritui sancto templum ornaueris, tunc orans in eo, assumens canticum Dauid prophetae, non verbo tantum, sed et opere decantabis ; *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei . Nec ambulauit in magnis, nec in mirabilibus super me* . Quod canticum tunc in veritate offerre poteris Deo, quum te humiliando, illum solum laudas, cui veraciter cum omnibus fidelibus et tu quotidie dicis, *Te decet laus*, illum solum glorificans .

APPENDIX XI.

Testimonia diuinae Scripturae, et Patrum .

Cap. I. De vno Deo . 1. *In Propheta* . Audi Israel . Dominus Deus tuus vnus est, et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua . *In Euangelio* . Nemo bonus, nisi solus Deus . *Paulus ad Timotheum* . Vnus enim Deus, et immediator (sic) Dei, et hominum . Homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis .

1. *In Epistola Ioannis*. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in Cap. II. De dis-
terra, Spiritus, aqua, et Sanguis; et tres vnum sunt in Christo Iesu; et tinctione per-
tres sunt, qui testimonium dicunt in caelo, Pater, Verbum, et Spiritus, sonarum Pa-
et tres vnum sunt. *In Epistola II*. Quoniam multi fallaces prodierunt tris, Filii, et
in hunc mundum, qui non confitentur, Dominum nostrum Iesum in car- Spiritus sancti
ne venisse, hi sunt fallaces, et antichristi sunt.

1. *In Salomone*. Non tardes conuerti ad Dominum, et ne differas de Cap. III. De
die in diem. Subito enim venit ira illius, et in tempore vindictae disper- conuersione,
det te. *In Euangelio*. Ideo dico vobis: Omne peccatum, et blasphemia et contemptu
remittitur hominibus. Quicumque in Spiritu blasphemauerit, non remit- seculi.
tetur illi, neque in hoc seculo, neque in futuro. *In Prouerbiis*. Multo
melior est panis cum suauitate in pace, quam domus plena multorum
honorum, et iniquis aemulationibus, cum rixa. *In illis*. Qui celat ini-
uriam, quaerit amicitiam. Qui odit celare, disiungit amicos, et do-
mesticos. *In illis*. Quasi a facie colubri fuge peccata. Si accesseris ad
illa, suscipient te, sicut dentes leonis in deuorando. *In Ieremia*. Corri-
gite vias vestras, et cogitationes vestras. Nolite confidere vos in falsis
sermonibus, quia in toto proderunt vobis. *In Euangelio*. Intrate per
angustam portam, quia lata, et spatiosa via est, quae ducit ad perditio-
nem, et multi sunt per eam. Quam angusta, et arcta via est, quae du-
cit ad vitam, et pauci sunt, qui inueniunt eam. *In illis*. Sicut enim in
diebus Noe, ita erit et aduentus Filii hominis, sicut erant in diebus illis
ante diluuium; manducantes, et bibentes, et nubentes, et nuptui dantes,
et non senserunt donec venit diluuium, et tulit omnes; sic erit aduen-
tus Filii hominis.

1. *In Prouerbiis*. Timor Domini adiiciet dies; anni autem impiorum Cap. IV. De ti-
peribunt. *In illis*. Munitio iusti timor Domini, contritio autem operan- more Domini.
tibus mala. *In illis*. Beatus, qui metuit omnia per timorem, nam qui
duro est corde, incidit in mala. *In Ecclesiaste*. Timor Domini expellit
peccatum, nam qui sine timore est, non poterit iustificari. *In illis*. Ti-
mor Domini, non dispicere iustum hominem pauperem, et non iustificare
virum peccatorem diuitem. *In Prouerbiis*. Si non timorem Dei tenue-
ris instanter, cito subuertetur domus tua. *In illis*. Timor Domini odit
malitiam, et superbiam, et vias malorum. *Quod Deus nouerit occulta cor-
dis*. In omni loco oculi Domini speculantur bonos, et malos. *In illis*.
Mors, et infernus manifesta sunt apud Dominum; quomodo non etiam
corda hominum? *In Actis Apostolorum*. Tu Domine, qui nosti corda o-
mnium, ostende nobis, quem elegeris vnum ex his duobus.

1. *In Exodo*. Non peruerteris iudicium pauperis in iudicio, et iustum Cap. V. Iuste
non occides. *Item illic*. Non accipietis personam, nec accipietis mune- iudicandum.
ra; munera enim excaecant oculos sapientium; et subtrahunt sermonem
iustum. *In Prouerbiis*. Perdet semetipsum, qui munera accipit; nam qui
odit munera acceptionis, viuet. *Item illic*. Qui dicit, iustum impium es-
se, maledictus erit populis, et odibilis gentibus, nam qui arguunt, me-
liora sperabunt. *Item illic*. Aperi os tuum verbo Domini, et iudica

omnibus integre . Aperi os tuum , et iudica iuste ; discerne autem inter pauperem , et infirmum . *In Leuitico* . Maledictus , qui declinauerit iudicium aduenae , et orphano , et viduae , et dicit omnis populus ; fiat fiat . *In Ecclesiastico* . Xenia , et dona excaecant oculos iudicum ; et quasi mutus in oculis multorum auertit correctionem . *In Iob* . Testimonium enim impii mors ; et ignis comburet domos eorum , qui munera accipiunt .

Cap. VI. Benefaciendum pauperi .

1. *In Prouerbiis* . Qui contumeliam facit pauperibus , peccat ; qui autem miseretur pauperis , beatus est . Qui calumniam facit pauperi , iritat eum , qui fecit illum . Nam qui honorat eum , miseretur pauperi . Qui dat pauperibus , non egebit ; qui autem auertit oculum suum , in magna erit inopia . *In Leuitico* . Non consummabis messem agri tui permetere , et quae cadent ex messe tua , non colliges , neque in vineam tuam ex racemis grana decidentia colliges , sed pauperibus , et peregrinis relinques ea . Quia ego Dominus Deus vester . *In Prouerbiis* . Qui obturat aures suas , vt non audiat infirmum , et ipse inuocabit Dominum , et non erit , qui exaudiat eum . *In Iob* . Non auertat voluptas animae tuae precibus infirmorum , quum in necessitate fuerint .

Cap. VII. Non ambulandum in dolo .

1. *In Ecclesiaste* . Vae duplici corde , et labiis scelestis , et peccatori ingredienti duas vias . *Item illic* . Cor ingrediens duas vias , non habebit successum , et prauicordius (sic) in illis scandalizabitur . Qui in alto mittit lapidem , in ipso cadit ; et plaga dolosi diuidit vulnera ; et qui fodit foueam , in illam cadit ; et qui statuit laqueum proximo suo , periet in illo , facienti nequissimum super ipsum deuoluitur , et non agnoscet , vnde veniet illi . *In Iob* . Simulatores , et callidi prouocant iram Dei . *In Ieremia* . Ferrum vulnerans lingua eorum , dolosa verba oris eorum , proximo suo loquens pacifica ; et in semetipso habens inimitiam : in huius ergo non visitabo , dicit Dominus ; aut in populo tali non vindicabit anima mea . *In Euangelio* . Cauete a pseudo-prophetis , qui veniunt ad vos in vestitu ouium , intus autem sunt lupi rapaces ; ex fructibus eorum cognoscetis eos . *In Prouerbiis* . Si ceciderit inimicus tuus , noli gratulari , et in supplantatione eius noli extolli , ne forte videat Dominus , et non placeat ei , vt auertat iram suam ab eo . *Faulus Apostolus* . Si esurierit inimicus tuus , ciba illum ; si sitit , da illi potum ; hoc enim faciendo , carbones ignis aceruas super caput eius ; Deus autem retribuet tibi . *In Euangelio* . Accessit ad Iesum Petrus , et ait illi : Domine , si peccauerit in me frater meus , quoties remittam illi ? Septies ? Respondit Dominus , non dico tibi , vsque septies , sed vsque septuagies septies . *In Exodo* . Obedite parentibus per omnia ; hoc enim placet Deo .

Cap. VIII. De filio superbo .

1. *In Prouerbiis* . Filio doloso nihil erit boni , qui non honorificat patrem suum , et repellit matrem suam , filius confundetur , et opprobrium erit . *Item illic* . Filius , qui amittit disciplinam patris , meditabitur eloquia malitiae . *Item illic* . Maledicenti patri , et matri extinguetur lumen ; pupillae autem oculorum eius videbunt tenebras . *Item illic* . Qui irascens patrem suum , aut matrem suam , existimat se non peccare , hic similis est viro impio . *Item illic* . Benedictio patris firmat domos filiorum ; benedictio autem matris eradicat fundamenta ,

1. *In Prouerbiis*. Melius est modica pars cum timore Domini, quam thesauri magni sine timore, melius est modica acquisitio cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. *Item ibi*. Melius est nomen bonum, quam diuitiae multae, super aurum, et argentum gratia bona est. *In Ecclesiaste*. Nihil est iniquius, quam amare pecunias; talis enim etiam animam suam venundat, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Viro cupidus tenaci non est bonum substantia, et homini libido; ut quid aurum? Sicut exit de utero matris suae, nudus reuertitur, sicut venit, et nihil accipiet ex labore suo, ut vadat in manu sua. Dixi, melior est super hunc abortum requies huic, magis quam illis. *In Sophonia*. Disperierunt omnes, qui exaltantur in argento, et auro; effundam sanguinem eorum, sicut limum, et carnes eorum, sicut stercora bouum; et argentum, et aurum non poterit liberare eos in die irae Domini. *In Habacuc*. O qui acquirit auaritiam malam domui suae: cogitasti confusionem domui tuae, peccauit anima tua. *In Ecclesiaste*. Via peccantium plena ab offensus: in fine illorum inferi, et tenebrae, et poenae.

1. *In Prouerbiis*. Ne dicas pauperi, vade, et veni, cras dabo, quum possis statim benefacere, non enim scis, quid contingat sequenti die. *Item illic*. Qui miseretur pauperi, beatus est; eleemosyna, et fides mundat peccata; qui autem miseretur, misericordiam consequitur. Qui honorat Deum, miseretur pauperi. *In Euangelio*. Omnipotenti retribue; et ab eo, qui multum vult accipere, noli te auertere. *Item ibi*. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito; et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. *Item illic*. Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. *Item ibi*. Intendens autem Iesus, videns eos, qui mittebant munera sua in gazophylacio diuites, vidit autem et quamdam viduam pauperem mittentem aeramina duo, dixit: Vere dico vobis, quia vidua haec pauper plus omnibus misit, omnes enim hi ex abundantia miserunt in dona Dei; haec autem ex eo, quod deest illi, omnem victum, quem habuit, misit. *In Prouerbiis*. Sicut probatur argentum in camino, et aurum, ita electa corda apud Dominum. *Item ibi*. Vas figuli probat fornax, et homines iustos tentatio, et tribulationes.

1. *In Prouerbiis*. Argue sapientem, et amabit te; insipientem et adii- ciet odisse te. *Item*. Da sapienti occasionem, et sapientior erit; notum fac iusto, et adii- ciet te. Qui diligit disciplinam, diligit sensum, nam qui odit arguentem se, stultus est. *Item*. Non diligit indisciplinatus arguentem se, cum sapientibus autem non colloquitur. *Item*. Qui excipit disciplinam, in bonis erit, nam qui custodit increpationes, sapiens fiet. *Item illic*. Pestifero castigato, insipiens astutior fiet; si autem arguas virum prudentem, intellexit sensum; si flagellaueris stultum in medio concilio, contumeliam faciendo, non aufers stultitiam eius. *In Ecclesiaste*. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris; et qui timent Dominum, conuertent ad cor suum. *In Prouerbiis*. Sicut canis conuertitur ad vomitum suum, et odibilis efficitur, sic stultus in malitia sua conuersus in pecca-

Cap. IX. De thesauro.

Cap. X. De eleemosinis.

Cap. XI. De correptione, et de superbia.

tis suis. *In Ecclesiaste*. Initium superbiae homines apostare adeo (*sic*) quoniam initium peccati omnis superbia. *Item illic*. In duobus timuit cor meum, et in tertio iracundia mihi aduenit; vir bellator deficiens prae inopia, et vir sensatus contemptus, et qui transgreditur iustitiam in peccato, Deus parat eum ad romphaeam. *In Psalmis*. Non habitabit in medio domus meae, qui facit superbiam. *In Apostolo*. Humilibus Deus dat gratiam, superbis autem resistit. *In Prouerbiis*. Qui custodit os suum, et linguam, conseruat de angustiis animam suam; nam qui proteruus est labiis, terrebit semetipsum. *Item illic*. Domos superbiorum destruet Dominus; immundus apud Dominum omnis, qui exaltat cor suum. *Item illic*. Filius superbus malos oculos habet, palpebris suis extollitur temerarius, et superbus pestilentia vocatur. *Item illic*. Noli superbire ante conspectum regis, neque in locis potentium subsistens. Melius est tibi dicas (*sic*) antequam humiliare in conspectu potentis. *In Ecclesiaste*. Odibilis coram Deo, et hominibus superbia. *Item ibi*. Et quid superbis, terra, et cinis? *Item illic*. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, qui communicat superbo, induit superbiam. *Item illic*. Qui superbi sunt, contumelia conterentur, et humiliabuntur, et cadent excelsi gladio. *Item illic*. Cessauit superbia, et diuitiae superbiorum, quia quod altum est in hominibus, abominatio est apud Deum.

Cap. XII. De mansuetudine, de patientia, et de humilitate.

1. *In Prouerbiis*. Mansuetus vir cordis medicus est (*sic*) in ea ossibus cor intelligens. *Item illic*. Melior est mansuetus cum humilitate, quam qui diuidit praedam cum contumeliosis. *In Ecclesiaste*. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas, et cum sapientia loquere responsum verum. *Item illic*. Fili, in mansuetudine opera tua perface, et ab homine diligeris. *Item*. In corde viri boni inuenietur patientia; nam in corde insipientium non agnoscitur. *In Prouerbiis*. Melior vir patiens, quam fortis, nam qui retinet iram, melior est, quam qui ciuitatem capit. *Item illic*. Qui parcat verbum proferre durum, prudens est; patiens autem vir copiosus in sapientia; pusillanimis autem vehementer insipiens. *Item*. Omnis opera humilis manifesta apud Deum, nam impii in die malorum peribunt. *Item illic*. Responsum humile auertit iram. *Et iterum in Isaia*. Ad quem respiciam, dicit Dominus, nisi super humilem, et quietum, et tremementem verba mea? *In Euangelio*. Omnis, qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. *In Epistola Iacobi*. Humiliate vos ante conspectum Domini, et exaltabit vos.

Cap. XIII. De sapientia.

1. *In Prouerbiis*. Gloriam sapientes possidebunt, et insipientes diuidunt contumeliam. *Item illic*. Ornamentum adolescentibus sapientia, gloria autem seniorum cani. *Item illic*. Cor sapientium possidebit sensum. *Item ibi*. Melior sapiens, quam fortis; et vir prudentiam habens, quam ager magnus. *Item ibi*. Felix sapiens, qui in sapientia sua veritatem, et iustitiam meditabitur; in sensu suo cogitauit circuminspectionem Dei. *Item illic*. Homo sapiens tacebit usque in tempus; lasciuus autem, et imprudens non seruabunt tempus. *Item illic*. Sapiens in verbis se ipsum affabilem facit. *Item illic*. Homo pius in sapientia manet, sicut sol; nam

stultus sicut luna immutabitur. *Item illic*. Cor sapientium in domo luctus; et cor insipientium in domo luxuriae. *Item illic*. Vir peritus multos erudiuit, et anime suae suavis est. *In Iob*. Quoniam sapientia est timere Dominum, abstinere autem se a mala scientia.

1. *In Ecclesiaste*. Fili, a iuuentute tua excipe doctrinam, et vsque ad annos inuenies sapientiam. *Item illic*. Fili, in iuuentute tua tenta animam tuam, et si fuerit nequam, non des ei potestatem. Non enim omni animae omne genus placet. *Item illic*. Adolescens, loquere in tua causa, ut interrogatus habeat caput (*sic*) responsum tuum. In multis esto inscius simul, et quaerens, in medio magnatorum ne praesumas verbum, et ubi sunt senes, ne multum loquaris; ante grandinem praecedit coruscatio, et ante hominem verecundum praecedit gratia.

Cap. XIV. De conuersione iuuenum.

1. *In Leuitico*. Iurationi non suescas os tuum; multi enim casus in illa, et numinibus non admiscearis, quoniam eris immunis ab eis; sicuti enim seruus assidue a liuore minuitur, sic omnis iurans, et nominans in toto peccato non purgabitur. *Item*. Vir multum iurans implebitur iniquitate, et non discedit a domo illius plaga, et si vane iurauerit, non iustificabitur. *In Euangelio*. Audistis, quia dictum est antiquis, non per iurabis, reddes autem Domino iuramenta tua: Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per caelum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedum eius est, neque per Ierosolimam, quia ciuitas est magni regis. Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester: est, est; non, non. Quod autem abundantius est, a malo est. *In Prouerbiis*. Accessit falsa testis iniustus, et immettet iudicia in fratres. *Item illic*. Testis autem velox linguam habebit iniquam. *Item illic*. Eripiet de malis animam testis fidelis; incendit autem falsa dolosus. *Item illic*. Vir mutabilis linguam incidit in malis, testis falsus non erit impunitus, qui quum accusat iniuste, non euadit. *Item illic*. Testis mendax peribit, vir autem obediens caute loquitur. *Item illic*. Claua, et gladius, et sagitta perniciosi sunt; sic et vir stultus, qui aduersus amicum suum falsum testimonium dicit. *Item illic*. Lingua mendax odit veritatem; os autem incontinens facit seditiones. *In Sapientia*. Os autem, quod mentitur, occidit animam. Non velle mentiri omne mendacium, assiduitas enim illius non est bona. *Item illic*. Melior est pauper ambulans in veritate, quam diues mendax. *In Ieremia*. Omne mendacium non est de veritate. *In Psalmo*. Perdes eos, qui loquuntur mendacium.

Cap. XV. Non iurandum, et non dicendum falsum, et non mentiendum.

1. *In Prouerbiis*. Mulier autem virorum pretiosas animas capit. Aliquis ligabit quis in sinum ignem, vestimenta autem non comburet? Aut ambulabit super carbones ignis, pedes vero non comburet? *Item illic*. Adulter autem propter inopiam sensum interitum (*sic*) animae suae acquirit dolores, et turpitudines; super opprobrium autem eius non delebitur. Abominatio est Domino cogitatio iniqua, sanctorum autem sermones pudici sunt. *Item illic*. Viri amantis sapientiam laetabitur pater; qui autem pascit meretrices, perdet diuitias. *In Ecclesiaste*. Non des fornicari animam

Cap. XVI. Non fornicandum.

tuam in illo, ne perdas te, et hereditatem tuam. *Item*. Vinum, et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos; et qui se iungit fornicariis, erit nequam putredo, et vermes hereditabunt illum. *In Evangelio*. Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo. *Item ibi*. Omnis, qui dimiserit uxorem suam, et aliam ducit, moechatur; et qui dimissam a viro duxerit, moechatur. *In Exodo*. Et facies illis braccas lineas, ut tegant verecundiam corporis a lumbis, usque ad genicula.

Cap. XVII. I-
tem de conti-
nentia oris.

1. *In Prouerbiis*. Odium suscitatur contentio; omnes autem non contentes protegit amicitia. *Paulus ad Timotheum*. Profanas autem vocum nouitates deuota, multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum, ut cancer, serpit. *In Psalmo cxxxiv*. Vir linguosus non dirigetur super terram. *In Prouerbiis*. Ex multiloquio non effugies peccatum; parcens autem labiis sapiens erit. *Item illic*. Qui multis utitur verbis, laedit animam suam. *Item illic*. Multum te faciens, videris sapiens esse. *Item illic*. Qui respondit verbum prius, quam audiat, stultitia est illi, et opprobrium. *Item illic*. Mors, et vita in manibus linguae est, qui autem continens est, edet fructus eius. *Item illic*. Qui custodit os suum, et linguam, conseruat de angustiis animam suam. *Item illic*. Si videris virum velocem in verbis, scito, quia spem habet magis insipiens, quam ille. *Item illic*. Noli tacitus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus tuis. *Item illic*. Qui susurro est in omnibus, et non necessario, odietur. *Item illic*. Tacitus, et sensatus honore, honorabitur. *Item illic*. In medio senatorum serua verbum temporis. In medio autem tractantium assiduus esto. *Item illic*. Indisciplinose non suescas os tuum, est enim illic verbum peccati.

Cap. XVIII.
Fugiendam e-
brietatem.

1. *In Prouerbiis*. Proterua res est vinum, et iniuriosa ebrietas; omnis autem stultus his commiscetur. *Item illic*. Noli esse vinolentus, neque extendas te ad emendandam carnem; omnis enim ebriosus, et fornicarius mendicabit, et vestietur conscissos pannos, et omnis somnulosus. *Item illic*. Si enim inficias, et calices dederitis oculos vestros (sic) nouissimo ambulabitis nudiore pilo. *Item illic*. Potentes, qui iracundi sunt, vinum non bibant, ne, quum biberint, obliuiscantur sapientiam, et recte non possint iudicare infirmis. *Item illic*. Spinae nascuntur in manibus ebriosi. *In Ecclesiaste*. Vinum, et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguunt sensatos, et qui se iungit fornicariis, erit nequam putredo, et vermes hereditabunt illum. *Item illic*. Mulier ebriata, et erronea, magna ira, et contumelia, et turpitudine illius non tegitur. *Item illic*. Homini disciplinato vinum exiguum, et in dormiendo non laborabit ab illo, et non sentiet dolorem vigiliae. *Item illic*. Diligentes vinum nolite prouocare, multos enim exterminauit vinum. Sicut ignis probat ferrum durum, sic vinum corda superborum arguet; aequa vita hominibus vinum, non ebrietate. Vinum in iucunditate creatum est, non in ebrietate; ab initio exultatio animae, et cordis vinum modice potatum. Vinum multum potatum, irritationem, et iram, et ruinas multas facit ebriositatis animi.

forte, infimis
pro infirmis.

mositas. *In Ecclesiasticis*. Optimum est ire in domum luctus, quam in domum potationis. *Paulus ad Ephesios*. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto. *Item ad Corinthios*. Non ebriosi, non maledici, regnum Dei possidebunt. *In Prouerbiis*. Nolite intendere fallaciae mulieris meretricis, quae ad tempus impinguat tuas fauces: nouissime tamen amarius felle inuenies, et acutior erit magis, quam gladius ex vtraque parte acutus. *Item illic*. Noli nimius esse alienae, neque coniungaris amplexibus eius, (quae) non est tua. *Item illic*. Fili, non te vincat formae desiderio, neque aspiaris (sic) oculis tuis, neque rapiaris palpebris tuis; pretium meretricis quantum est vnius panis? *Item illic*. Sicut tineae vestimentum, et vermis lignum, ita virum perdet mulier maligna. *Item illic*. Ne respicias mulierem multiuolam; ne forte incidas in laqueos eius. Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficatione illius. *Item illic*. Non des mulieri potestate animae tuae, ne gradiatur in virtute tua, et confundaris. Non des fornicariis animam tuam in nullo, ne perdas te, et hereditatem tuam. Ne vageris in vitiis ciuitatis, nec vageris in plateis eius, auerte faciem tuam a muliere composita, et non respicias speciem alienam. Omnis mulier quaestuaria, quasi stercus in via, conculcatur. Speciem alienae mulieris multi mirati reprobati sunt. Colloquium enim eius, quasi ignis exardet. Cum aliena muliere non accumbas supra cubitum, et non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum ad illam, et sanguine labaris in perditione.

1. *In Prouerbiis*. Qui parcit baculo, odit filium suum; qui diligit, diligenter erudit. *Item illic*. Non latet turpatum in filio non erudito. *Item illic*. Noli cessare paruulum emendare, quoniam, si percusseris eum virga, non morietur; tu quidem percuties eum virga, animam autem eius liberabis a morte. *Item illic*. Erudi filium tuum, et exhilarabit te, et dabit decorem animae tuae. *Item illic*. Iuuenis, qui cum sancto est, directa est via eius, auris audit; oculus videt, et opera Domini vtraque. *In Ecclesiaste*. Filii tibi sunt? erudi illos a pueritia illorum; filiae tibi sunt? custodi corpus illarum, et non hilarem faciem tuam ostendas ad illas. *Item illic*. Qui diligit filium suum, assiduatur illi flagella, vt laetetur in nouissimo suo, et non palpet ostia proximorum; qui docet filium suum, laudabitur in illo, et in medio amicorum honorabitur in illo. *Item illic*. Qui docet filium suum in zelo, mittit inimicum; mortuus est pater, quasi non mortuus; similem enim relinquet post se. *Item illic*. Equus indomitus vadit dumis; filius remissus vadit praeceps. Curua ceruicem eius in iuuentute, et tunde latera eius, dum infans est, ne forte crescat, et non duret, et non obaudiat te, et sit dolor animae tuae. *In Ecclesiaste*. Cum sancto assiduus esto, quemcumque cognoueris conseruantem timorem Dei, secundum virtutem tuam caue tibi a proximo tuo, et cum sapientibus, et sensatis tracta.

1. *In Deuteronomio*. Non erit in domo tua pondus grande, et pusillum; non erit in domo tua mensura grandis, et pusilla; pondus vero, mensuras, et pondera.

Tom.VII.

P p

et mensura iustum sit tibi, vt multorum dierum sis super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in sortem, quia abominandus est Domino omnis, qui facit iniusta. *In Prouerbiis*. Statera iniqua abominatio est coram Domino; pondus autem aequum acceptum est ei. *Item illic*. Abominatio est Domino duplex pondus, et statera dolosa non bonum ante eum.

Cap.XXI. De voto.

1. *Item illic*. Statim vt voueris votum Domino, non tardabis redde illud; tu itaque, quod voueris, redde; melius est non vouere, quam vouisse, et non soluere. *In Ecclesiaste*. Stultus in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens vix tacite ridebit. *Item illic*. Melius est indignatio, quam risus, quia in vultu oblectabitur; cor sapientium in domo luctus, et cor insipientium in domo luxuriae. *In Deuteronomio*. Non erunt res viriles super mulierem, nec induetur vir vestem muliebrem; quia abominatio est Domino, qui fecerit haec. *Item illic*. Non morientur parentes pro filiis; et filii non morientur pro parentibus; sed vnusquisque in suo peccato morietur. *Paulus ad Ephesios*. Et vos, parentes, nolite prouocare ad iracundiam filios vestros, sed nutrite illos in disciplina, et correptione Domini. *In Osee Propheta*. Seminate vobis iustitiam, et vindemiate fructum vitae; exquirite vos lumen iustitiae, sustinete Domino, donec veniat vobis, fructus iustitiae eius vindemiate. *In Prouerbiis*. Quis gloriatur, mundum se habere cor, aut quis audebit dicere, purum se esse a peccatis? *Item illic*. Fili, in mortuo tuo produc lacrymas, et quasi dura passus incipies plorare, et secundum iudicium contege corpus eius, et non despicias sepulturam illius; propter delaturam amare flet luctum illius unius diei, et consolare propter tristitiam.

Cap.XXII. Non fraudandum, et (de) non gloriando.

1. *In Exodo*. Non facietis furtum, et non mentiemini. *In Prouerbiis*. Qui petitur cum fure, odit animam suam. *Paulus ad Corinthios*. Non fures, non auari, non ebriosi, non maledici, non rapaces regnum Dei possidebunt. *In Prouerbiis*. Esto confidens in toto corde tuo in Domino; in tua autem sapientia noli extolli. *Item illic*. Noli esse sapiens apud te; time Dominum, et declina a malo, tunc sanitas erit corpori tuo, et diligentia ossibus tuis. *Item ibi*. Vidi virum aestimantem, se sibi sapientem esse; spem autem habuit magis insipiens, quam ille. *In Esaia*. Vae his, qui sapientes sunt apud se; et in conspectu suo prudentes. *Paulus ad Romanos*. Dicentes enim, se esse sapientes, stulti fiunt. *Ad Corinthios*. Vbi sapiens, vbi scribe, vbi conquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? *Item illic*. Nemo se fallat. Si quis videtur sapiens esse in hoc mundo, stultus fiat, vt sit sapiens. Nam sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum; et iterum: Nouit Dominus cogitationes sapientium, quia varae sunt. *In Ecclesiaste*. Melius est tibi dici, ascende ad me, quam humiliare in conspectu potentis. *In Exodo*. Non enim aduersus nos murmuratio vestra, sed aduersus Deum. *Paulus ad Thessalonicenses*. Qui spernit hominem, non hominem spernit, sed Deum. *Ad Romanos*. Sicut enim per inobedientiam vnus hominis pec-

eatores constituti sunt multi, ita et per vnus obedientiam iusti consti-
tuuntur multi.

1. *In Prouerbiis*. Qui fidit in falso, hic ventos pascit; ipse autem se-
quitur aues volantes; derelinquet enim viam vineae suae, et orbitas cul-
turae agri sui errabit; perambulat autem per arida, et deserta, et ter-
ram constitutam in siccitatibus; congregat autem manus suae sterilita-
tem. *Item illic*. Secede ergo ab aqua aliena, et a fonte alieno noli bi-
bere, vt multo viuas tempore, et adiicientur tibi anni vitae. *Item illic*.
Qui sectatur vana, eget sensibus. Noli adicere ad mandata eius, ne ar-
guaris, et mendax sis. *In Ecclesiaste*. Altiora te ne quaesieris, et for-
tiora ne perscrutaueris, sed quae praecipit tibi Dominus, illa cogita
semper; et in pluribus eius non erit cor; multos enim reducit suspicio
eorum, et in vanitate detinebit sensum illorum. *In libro Sapientiae*.
Difficile aestimamus, quae in terra sunt; et quae in prospecto sunt, in-
uenimus cum labore; quae autem in caelis sunt, quis inuestigauit? Sen-
sum autem tuum quis scit, nisi tu dederis sententiam?

1. *In Ecclesiaste*. Qui baptizatur a mortuo, quid profecit lauatio eius? *Cap. XXIV. De*
Sic et homo, qui ieiunat in peccatis suis, et iterum eadem facit. Quid ieiunio.
profecit humiliando se? Orationem eius quis exaudiet? Sacrificium saluta-
re attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate. *In Euangelio*.
Quum autem ieiunatis, nolite fieri, sicut hypocritae, tristes. Extermi-
nant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vo-
bis, perceperunt mercedem suam; tu autem quum ieiunas, vnge caput
tuum, et faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo,
qui videt in abscondito, et pater tuus, qui videt in abscondito, red-
det tibi.

1. *In Prouerbiis*. Vade ad formicam, o piger, et aemulare videns vias *Cap. XXV. Ho-*
eius, et esto illa sapientior. Illa enim quum agrum non possideat, neque mini exem-
compellentem se habeat, neque sub domino sit, quomodo parat aestate *plum formi-*
alimenta? Copiosam autem facit in messe repositionem. Vel vade ad apem, *cae, vel apis*
et discce, quam laboriosa est; operationem autem quam sanctam merca-
tur. Cuius labores reges, et mediocres ad sanitatem proferunt, gratiosa est *sine pigritia*
autem in omnibus, et gloriosa, et quum sit viribus infirma, sapientiam *laboris.*
praedicans producta est. Vsque quo piger iacebis? quando autem surges?
Modicum quidem dormis, modicum autem sedes. Modicum vere dormi-
tas, modicum autem manibus amplecteris pectus. Deinde adueniet tibi,
sicut malus viator, paupertas, inopia autem, sicut bonus cursor, fugiet te.
Item illic. Increpatus piger non erubescit. Similiter autem, qui mutant
triticum in messe. *Item ibi*. Desideria pigrum occidunt, non enim de-
stinat manus facere aliquid. *Item*. Octasiones quaerit piger, et dicit:
Leo in plateis est, in plateis autem homicidae. *Item ibi*. Sicut ostium
in cardine vertitur, ita piger in lecto suo. *Item ibi*. Sapientior sibi pi-
ger videtur, quam qui in multitudinem feret nuncium.

1. Vir stultus mala sibi fabricat, in suis autem labiis thesaurizat ignem. *Cap. XXVI. De*
Non conueniunt stulto labia fidelia, neque iusto labia mendacia. *Item stulto.*

illic. Vt quid abundant diuitiae stulto, possidere autem sapientia insensatis non poterit? *Item*. Ira est patri filius insipiens, et dolor matris eius. *Item ibi*. Non desiderat sapientia, cui deest sensus; magis enim dicitur imprudentia. *Item ibi*. Os hominis stulti contritio est ei; labia autem eius laqueus animae eius. *Item illic*. Grauis est lapis, et vix portabilis arena, ira autem stulto grauius est ambobus. *Item illic*. Sicut canis, qui conuertitur ad vomitum suum, et odibilis efficitur, sic stultus malitia sua reuersus in peccatis suis. *Item illic*. Qui minoratur cute, cogitat inania, et vir imprudens, et errans cogitat stulta. Cor fatui, quasi vas confractum; et omnium scientia non tenebit domos. Fatuo clausa sapientia, et scientia sensati enarrabilia verba. *Compedes*. Pedes stultorum doctrina, et quasi vincula manus dextrae; fatuus in risu exaltat vocem suam, et vir sapiens vix tacite ridebit. *Item illic*. In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum. Qui docet fatuum sapientia, quasi inglutinat testa. *Item illic*. Arenam, et salem, et massam ferri facilius est portare, quam hominem imprudentem, et fatuum impium. *Item illic*. Cum fatuis nec consilium habeas; non enim poterunt continere. *Item in Isaia propheta*. Stultus stulta loquitur, et cor eius vana intelligit.

Cap. XXVII. 1. *In Prouerbiis*. Anima benedicta omnis simplex; vir autem animo-
Iracundiam de- sus, vel iracundus non honeste agit. *Item illic*. Stultus ipse eadem die
ponendam. pronunciat iram suam, occultat autem contumeliam suam astutus. *Item
illic*. Sunt, qui dicendo vulnerant, vt gladii. Iracundus agit sine consilio; vir autem prudens multa sustinet. Ira perdet etiam sapientes, responsum autem humile auertit iram. *Item*. Vir iracundus parat lites; patiens autem etiam futuras mitigat. *Item*. Noli esse amicus viro animoso. Cum amico autem iracundo noli commorari, ne forte discas vias eius, et sumas laqueum animae tuae; totam iram suam profert stultus, sapiens autem dispensat eam per partes. *Item*. Vir animosus fodit contentionem; vir autem iracundus exsorbuit peccata. *In Ecclesiaste*. Homo iracundus exhorruit litem, et vir peccator turbauit amicos. In medio pacem habentium mittit delaturam. *Item illic*. Zelus, et iracundia minuit dies, et ante tempus senectam adducit cogitatus. *Item illic*. Noli festinare spiritu tuo irasci, quia ira in sinu stultorum requiescit. *Paulus ad Ephesios*. Nunc deponite vos omnem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, multiloquium. *In Euangelio*. Omnis, qui irascit fratri suo sine causa, reus erit iudicio. *Item*. Quicumque autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio; quicumque vero dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis.

Cap. XXVIII. 1. *In Ecclesiaste*. Esto mansuetus ad audiendum verbum, vt intelligas, et cum sapientia loquere responsum. *In Prouerbiis*. Seruus prudens obtinebit dominorum imprudentia, et inter fratres diuidet partem. *Item illic*. Filio doloso nihil erit boni, seruo autem sapienti prosper erit actus. *In Ecclesiaste*. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi, quasi anima tua, et quasi fratrem, sic illum tracta; quia in sanguinem animae tuae compara-

sti illum . Si laeseris illum iniuste , et extollens se discesserit , quem quaeris , et qua via quaeris illum ? *Item illic . In Prouerbiis .* Lucerna est mandatum legis , sicut vua acerba dentibus nociua est , et fumus oculis , sic iniquitas eis , qui vtuntur eam . *Item ibi .* Homo autem se occidit per malitiam suam . *Item illic .* Per quae peccat quis , per haec et torquetur . *Item illic .* Dominus constituit hominem , et reliquit illum in arbitrio suo , adiecit mandata , et praecepta , si volens mandata seruare , et fidem placidam facere , apposuit aquam , et ignem , ad quod vis , extende manum tuam ; ante hominem vita , et mors , bonum , et malum , quod placuerit , dabitur illi . *Item illic .* Sicut tineae vestimentum , et vermis lignum , ita tristitia nocet cor . *Item .* Cor laetum bonam voluntatem facit ; viro autem tristi arescunt ossa . *In Ieremia .* Maledictus homo , qui spem habet in homine , et confirmauerit carnem brachii sui , et a Domino recesserit cor eius . *Item illic .* Qui confidunt in homine , maledicti sunt , quoniam Deus nihil fecit illum . *In Ecclesiaste .* Non desis plorantibus in corrogatione , et cum lugentibus ambula ; non pigriteris visitare infirmum , extus (sic) enim in dilectione firmaberis . *Paulus ad Romanos .* Liuidum facio corpus meum , et seruituti afficio , ne quum aliis praedicauerim , ipse reprobis efficiar . *In Prouerbiis .* Domos superbiorum destruet Dominus . *Item illic .* Qui altam facit domum suam , quaerit ruinam . *Item illic .* Cum sapientia aedificabitur domus , et cum intellectu erigitur ; cum sensu implentur horrea plena omnibus bonis , et pretiosis . *Item illic .* Non enim omnem hominem inducas in domum tuam ; multae enim insidiae sunt dolosi . *In Canticis .* Cauete vobis a vulpibus pusillis , exterminantibus vineas . Vae his , qui prophetant de corde suo , et omnino non vident , sicut vulpes in deserto . *In Euangelio .* Alii laborauerunt , et vos in labores eorum introistis . *Item illic .* Quicumque dimiserit uxorem suam , excepta fornicationis causa , et aliam duxerit , adulterat . *Item illic .* Si peccauerit frater tuus in te , corripe illum , et si poenitentiam egerit , dimitte illi ; et si septies in die peccauerit in te , et septies in die conuersus fuerit ad te , dicens , poenitet me , dimitte illic . *Item illic .* Qui seminat bonum semen , est Filius hominis , ager autem hic mundus ; bonum vero semen hi sunt filii regni . Nam zizania filii sunt iniqui ; inimicus , qui seminavit ea , diabolus est ; messis autem consummatio seculi est ; messores autem angeli sunt . Sicut et ergo colliguntur zizaniae , et igni conburuntur , sic erit in consumatione seculi . *In Salomone .* Sex sunt , quae odit Dominus , et septimum , quod detestatur anima eius ; oculum sublimem ; linguam mendacem ; manus effundentes innoxium sanguinem ; cor machinans cogitationes pessimas ; pedes veloces ad currendum in malum ; proferentem mendacium ; testem fallacem ; et eum , qui seminat inter fratres discordias .

1. Quatuor sunt perturbationes hominum animae , id est , cupiditas , laetitia , metus , tristitia . Ipsum animum esse memoriam , et vim , quae memoria vocatur . *Item illic .* Octo sunt principalia vitia , quae humanum infestant genus . Primum gastrimargia , quod est ventris ingluuius ;

Cap. XXIX. Testimonia Patrum .

In libro Con- secundum fornicatio, tertium philargyria, id est, auaritia, siue amor pe-
lationum (sci- cuniae, quartum ira, quintum tristitia, sextum acidia, id est, anxietas,
licet Cassiani). seu taedium cordis, septimum cenodoxia, id est, iactantia, siue vana glo-
ria, octauum superbia.

Cap. XXX. 1. Quemadmodum enim flamma comburit siluam, sic visiones malas
Testimonia de extinguit esuries. *Item illic*. Somniculosus monachus incidit in malis;
Sententiis E- qui autem vigilat, sicut passer erit. *Item illic*. Sicut ignis tabefacit
uagrii ad Fra- ceram, ita vigilia bona cogitationes pessimas. *Illic*. Qui amat argen-
tres. tum, non videbit scientiam, et qui congregat illud, obscurabitur. *Illic*.
Sicut aurum, et argentum probat ignis, sic cor monachi tentatio. *Item*
illic. Melior paupertas cum scientia, quam diuitiae cum ignorantia. *Illic*.
Quemadmodum euolat coruus de suo nido, ita immunda anima de suo
corpore. *Illic*. Sicut africanus ventus in pelago, ita furor e corde viri.
Item illic. Melior est secularis in infirmitate seruiens fratri super mo-
nachum, non miserentem proximo suo. Piger monachus murmurat mul-
ta, et somniculosus incusat dolorem capitis sui. Monachus bilinguis con-
turbat fratres, fidelis autem requiem adducit. Melior est secularis man-
suetus, quam iracundus monachus, aut animosus. Monachum mansuetum
diligat Deus, turbulentum autem repellit a se. Charitatem praecedat hu-
militas, scientiam autem dilectio. Sicut enim lucifer in caelo, et sicut nix
in paradiso, sic in anima miti mens pura. Inuestiganti conuiuia extin-
guuntur lumen, anima autem eius videbit tenebras. Statue in pondere pa-
nem tuum, et bibe in mensura aquam tuam, et spiritus fornicationis fu-
giet a te. Da senioribus vinum, et infirmis infer escas, propter quod
contriuerunt carnes in iuuentute sua. Vidi iracundum senem, et eleua-
tum in tempore suo, spem autem habuit magis iuuenis, quam ille. Qui
diligat apem, manducat fauam eius, et congregans eam, replebitur melle.

Cap. XXXI. 1. Quamuis inualidum mox laudaueris, plus valebit. Si parum pon-
Testimonia de deris portantem quasi admiratus fueris, succumbit. Si pigro dixeris, quia
libro S. Mar- velox est, continuo euolabit. Quamuis generaliter multis haec superbiae
tini, non illius labes infesta sit, non plus tamen aliis metuenda est, quam his, qui aut
Turonici Epi- spiritualiter ad perfectionem virtutum, aut carnaliter ad vitiorum copiam.
scopi; sed iste Ibi semper elationis fortior ventus est, ubi et honoris fortior altitudo.
pater fuit mo- Facile credimus, et antequam iudicemur, irascimur; multi enim suspi-
nachorum. cionibus impelluntur, ex vultu, risuque alieno peiora interpretati in nocti-
bus irascuntur. Curiosus, qui inquit, quod de se dictum sit, et mali-
gnos sermones, etiamsi secreto sunt dicti, eruit, ipse se inquietat; dum
enim interpretantur, ad hoc perducuntur, vt videantur. Multas iniurias
transit, et plerasque non accipit, quia aut eas nescit, aut si scierit, in
ludum eas, iocumque conuertit. Si bonus vir est, qui iniuriam fecit, noli
reddere; si malus, noli imitari, prudentiori cede, stulto remitte. Regis
quisque intra se animum habet, vt licentiam sibi in alios dari velit, in
se nolit. Non oportet, peccantem peccata corrigere: quod si tantum ira-
scatur sapiens, quantum scelerum indignitas exigit, non irascendum est
illi, sed insaniendum. Nihil gloriosius, quam iram amicitia commutare.

Irascitur aliquis? tu contra beneficis prouoca, cadit statim simulas. Remedia medicorum non in accessibus infirmitatum, sed in remissionibus prosunt. Crebro siquidem faciem mendacii veritas retinet. Crebro mendacium specie veritatis occultitur. Nam sicut aliquoties frontem amicus, et blandam adulator ostendit; sic verisimili coloratur. Lauda parce, vitupera parcus; nam similiter reprehensibilis est nimia laudatio, quam immoderata culpatio. Prudens numquam otio pascit animum, aliquando habet, numquam tamen solutum. Humilitatis virtus non verborum elatione, sed mentis puritate requiritur. A verbis quoque turpibus abstine, quia licentia eorum impudentiam nutrit. Sermones subtiles magis (sic) quam facito. Omnes tibi pares facies. Si inferiores superbiendo non contemnas, superiores recte viuendo non timeas. Cunctis esto benignus, nemini blandus; paucis familiaris; omnibus tamen aequus. Sapientia cupido, et docili, quae nosti, sine arrogantia postulanti imperties, quae nescis, sine occultatione ignorantiae tibi postula impertiri. Iustus secreta non prodit, tacenda enim tacet, loquenda loquitur; atque ita alta illi pax est, et segura tranquillitas, dum alia malis vincuntur ab illo mala. Magnanimitas est nec timendum hominem, nec audacem.

1. In vite religio, in oleo pax, in rosa pudor sacrae virginitatis inolescatur. Frater meus candidus, et rubeus, candidus merito, quia patris splendor, rubeus, quia partus est virginis, color in eo fulget, et rutilat vtriusque naturae. Castitas etiam angelos facit, qui eam seruauit, angelus est, qui perdidit, diabolus. Virgo est, qui Deo nubit; meretrix, quae deos facit. Hinc inuersis vestigiis filii Noe pudenda texerunt. Quae proci vidit, modestus erubuit, pius textit offensuros, si et ipsi vidissent. Quanta vini est vis, ut quem diluuium non nudauerunt, vina nudarent? Debet enim is, qui docet, super eum, qui docetur, excellere. Tolerabilius est, mentem virginem, quam carnem habere. Umbra iudaeis carnalibus, imago nobis, veritas resurrecturis. Tria enim haec secundum legem esse cognouimus, umbram, imaginem, veritatem; umbram in lege, imaginem in euangelio, in iudicio veritatem, et ideo per Moysen lex per umbram, quasi per hominem, figura per legem, per Iesum veritas. Quid est gazophylacium? Consolatio fidelium, sumptus pauperum, requies egenorum. Peccata autem aut donantur, aut delentur, aut teguntur; donantur per gratiam, delentur per sanguinem, teguntur per charitatem. Quod Dauid dicit: *Libera me de sanguinibus*, id est, a peccatis mortalibus se postulat liberari. Non te subiuges potestatibus carnis, quem Deus liberum voluit. Nulla tibi excusatio de ambitu nuptiarum est, voluptatis sunt, non necessitatis. Si benignus sis erga indigentes, magnus eris apud Deum. Quod Deum patrem vocas, hoc in actibus tuis ostende. Bona mens chorus est Dei, mala mens chorus est daemonum. Quanta vitia habet anima, tot et dominos. Fundamentum pietatis est continentia, culmen autem pietatis est amicitia. Nulli suadenti te acquiescas facere, quod non est bonum. Pessimum est peccatoribus in vnum conuenire, quum peccant. Multi cibi impediunt charitatem, et incontinentia ciborum im-

Cap. XXXII.
De libro sancti
Ambrosii.

mundum hominem faciunt. Non cibi, qui per os inferuntur, polluunt hominem, sed ea, quae ex malis moribus proferuntur. Ea excipe a Deo, quae accipere ab homine non potes. Melius est lapidem frustra iactare, quam verbum. Brevis erit in sermonibus sapiens in iudicio, imperitiae est longa narratio. Quum praees hominibus, memento, quia tibi est Deus, et iudicans homines, scito, quia et ipse iudicaberis a Deo. Cole sapientem virum, quasi imaginem Dei viuentis. Nullum propterea honores, qui habet multas pecunias; difficile est diuitem saluari. Numquam eris sapiens, si te putaueris sapientem. Orationem non exaudit Deus hominis, qui egenum non exaudit. Qui sapienti non obtemperat, nec Deo obtemperabit. Quod non posuisti, non tollas, sed sufficiant tibi, quae tua sunt. Temulentiam quasi infamem fuge, quia qui ventri beluae similis est, vincitur. Quantum laboras pro corpore, si tantum pro anima laboras, sapiens eris. Philosophum hominem, tamquam Dei ministrum, honora post Deum. Ministrare aliis melius, quam ministrari ab aliis. Melius est per famem mori, quam per incontinentiam ventris animam maculare. Verbum de Deo qui loquitur his, quibus non licet, proditor Dei putandus est. Non est verum, quod Deum colat, qui hominem laedit. Melius est nihil habere, quam multa habentem nemini impertire. Si non das egentibus, quum possis, non accipies a Deo, quum postulas.

Cap. XXXIII. 1. Si me mea rusticitas faciebat inualidum, vestra fieri credidi fide, Testimonia de qui iubebatis, idoneum. Necessariarum tractatio quaestionum etsi non in libro Prosperi. struet inuenientis, quod quaerit, animum, exercet salutem quaerentis ingenium. Scientia, sicut sine dono Dei, quod est charitas, inflat, ita, si ei charitas admisceatur, aedificat. Sic ab iniquis iusti separati sunt in aeternum, ut nec iam remunerati praemium finiant, nec damnati supplicium. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos aequaliter habet, quamuis singuli cibos, non aequaliter, sed pro possibilitate perceperint; ita omnes sancti, etsi fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, omnes una beatitudine perfecti erunt, quia et una perfectione beati futuri sunt. Nec a nobis in diem iudicii verba quaerenda sunt, sed opera. Qui non crediderit, non habendo fidem, nec iustitiam cordis habere poterit, nec salutem. Tam grauis sermo debet esse pontificis, ut ab intelligentia sui nullus, quamuis imperitus, excludat. Sana mens incorporabiliter amplius obedientiae fructum debet appetere, quam vitare iniustae obrectationis opprobrium. Quum veritas vndecumque clamauerit, non sit ingenio humano deputanda, sed Deo. Obedientiae, ac patientiae virtute fundati, maiorum suorum non discutiunt constituta, sed fatiunt. Ad faciem publicam patienter iam fugiunt, et in animo iracundiae virus abscondunt, ad nocendum parati, quum nocendi tempus inuenerint. Sic debet omnis homo, modo docendo, modo exhortando, modo sustinendo, modo increpando curari, ut sub ope Christi nullus de salute in hac vita debeat desperare. *Argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina*, quasi diceret, argue coaequales, obsecra seniores, increpa iuniores. Leniter castigatus exhibet reuerentiam castiganti, asperitatem autem nimiae

nimiae increpationis offensus, nec increpatio, (sic) nec salutem. Blanda pietate portandi sunt, qui increpari pro sua increpatione non possint. Sicut virtus onerosa est vitioso, ita virtutis amico vitiosa voluptas amara est. Tamdiu enim quis peccata sua, quae nosse, et deslere debet, ignorat, quamdiu curiosus aliena considerat; quod si mores suos ad se ipsum conuersus aspiciat, non requirit, quod in aliis specialiter reprehendat, quia in se ipso habet, quod lugeat; proinde fratrum nostrorum non facile debemus accusare, sed gemere. Illis enim, quorum peccata humana notitia latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri, vel emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum habituri sunt et ultorem. Contumeliosus est, qui mendaciter arguit, et mendaciter arguit, qui contumeliam facit. Securus quippe malitia, qui caelestia non habet, terrena strenue militantibus praestat. Illae nobis sunt ambiendae diuitiae, quae nos ornare possunt pariter, et munire, propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiendae sunt; quas diuitias ex toto corde qui habere volunt, sine labore non quaerunt, sine difficultate non inueniunt, sine cura non seruant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Qui otiosa quiete perfruitur, nisi spiritualiter vixerit, more pecudum viuit. Nemo possidet Deum, nisi qui possidetur a Deo, sit ipse primitus Dei possessio, ut efficiatur ei Deus possessio, et portio. Omnium conditor, cui nihil potest eorum, quae fecit, aequari, non dignatur cum his, quae condidit, possideri. Qui vult Deum possidere, renunciet mundo, ut sit illi Deus beata possessio. Dei opus agit, qui res Deo consecratas non alicuius cupiditatis, sed fidelissimae dispensationis intentione non deserit. Quapropter possessiones, quas ablatas a populo suscipiunt sacerdotes, non sunt iam res mundi credendae, sed Dei. Non ideo erubescabant Adam, et Eua, quia veste erant extrinsecus protecti diuina, denique ante peccatum nudi erant, et non erubescabant, quia nihil contra voluntatem Dei, unde confunderentur, ad miserant. Non igitur a creatore suo in creaturam diuinitatis affectione collapsos moueret aperta concupiscentia, nisi eos ante corrupisset occulta superbia. Concupiscentia carnis ab eis impleta est, quod de ligno vetito gustauerunt, concupiscentia oculorum, quod sibi aperire oculos cupierunt, et ambitio seculi, quod se fieri posse, quod Deus est, crediderunt. Dulcior enim fit salus, quum dolor excruciat, et sanitatis amissae dulcedinem languoris amaritudo commendat. Adam nos obnoxiauit malis omnibus per propriam culpam, quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Deliciae quaelibet, si absque desiderio percipiuntur, efficiunt, et viles cibi plerumque abstinentiae profectui, si appetenter accipiuntur, impediunt. Infirmum stomachum moderatus vsus vini confortat, ebrietas animum, corpusque debilitat. Nihil contra abstinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt, nec hoc eis offert voluptas, sed permittit infirmitas. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non solum ieiunio, sed exemplum charitatis efficio. Ceterum si propter abstinentiam spirituales fratres, quos

Tom. VII,

Q q

noui, mea remissione delectare contristo, abstinentia mea non est dicenda, sed vitium. Sicut virtus animum sibi veraciter inhaerentem, si fuerit vera, iustificat, ita simulata condemnat. Non potest mens regnum habere virtutum, nisi iugum prius excusserit vitiorum. Tantos invidus habet iusta poena tortores, quantos invidiosus habuerit laudatores. Siquidem invidiosum facit excellentia, erit inuilia poena peccati; nec ei ab homine potest adhiberi remedium, cuius est vulnus occultum. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt, delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluunt. Cogitatio quippe est, quae mentem sicut turpis inquinat, ita, si fuerit honesta, purificat. Non sordidae cogitationes mentem sordidam reddunt, sed ex mente sordida sordidae cogitationes existunt. Auribus enim castis obsceni sermones cum sono deficiunt, nec secretum pudici cordis irrumpunt. Per os carnis non irrumpit delectatio gustus ad mentem; nec erumpit sermo turpis ex mente, nisi se voluntarie mens ante corrumpat. Eadem quisque nomina frequenter habet in ore, quorum desideria vulnerato gestat in corde, ac turpitudinem, quam exercere veretur in facto, tenet reus in animo, non humano iudicio, sed diuino. Considerate, obsecro, qualiter invidi puniendi sint malis suis, quos etiam bona puniunt aliena. Quid prodest cuiquam, si foris, ubi potest magnus credi, splendeat, et intus, ubi Deus videt solus, squaleat?

Cap. XXXIV.
De ieiunio.

1. Ieiunia, abstinentiae, vigiliae, eleemosynae, et cetera huiusmodi augere debent bonum. Nam non velare, peccatum (sic). Nulla res nos ab omni peccato sic seruat immunes, sicut timor supplicii, et amor Dei; elati per supercilium vanae loquacitatis dicta sua magis cupiunt laudari, quam fieri; nec sunt de sanctitate operis, sed de sermonis elucubrati venustate solliciti. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum, quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, unde peccati desiderio seruiamus. Sicut nobis subueniri optamus, ita aliis pro viribus subueniamus; aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi teneamus. Si peccantem video, et non solum non arguo, sed etiam peccanti consentio, participem me damnationis eius efficio, et in omnibus peccantibus pecco, quando eos, quos scio peccasse, quadam crudelis animi malignitate non increpo. Qui amicum propter commodum quodlibet amat temporale, non amicum conuincitur amare, sed commodum.

Cap. XXXV.
De libro Sententiarum.

1. Innocentia vera est, quae nec sibi, nec alteri nocet, et nemo prius in se, quam in alium peccat. Sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores, quia aliud est amare, quod facti sunt, aliud odisse, quod faciunt. Vera est confessio benedictis, quum idem sonus est et oris, et cordis; bene autem loqui, et male viuere, nihil est aliud, quam se sua voce damnare. Bonum intellectum habet, qui quod faciendum recte intelligit, qualis sine timore sapientiae (sic). Mala mors putanda non est, quam bona vita praecesserit. Iustus quidquid malorum ab iniquis Dominus irrogatur, non poena est criminis, sed virtutis examen; nam bonus, etiam si regnet, seruus est. Diabolus superbus hominem superbientem perduxit ad mortem; Christus humilis hominem obedientem re-

duxit ad vitam . Quia, sicut ille elatus cecidit , et iecit ob et consentientem ; sic iste humiliatus surrexit credentem (sic) . Perfectum odium est , quod nec iustitia , nec scientia caret , id est , vt nec propter vitia homines oderis , nec vitia propter homines diligas . In magna egestate sunt , qui in iniquitate sunt , iustitiae opus , et sapientiae thesauros non habentes ; qui autem seruiunt Domino , ea bona acquirunt , quae perire non possunt . Bona est peccati confessio , si et curatio consequatur . Nam quid prodest detegere plagam , et non adhibere medicinam . Prima mors animam dolentem tenet in corpore , ab vtraque parte communiter habetur , vt quod non vult anima , de suo corpore patiatur . Quum bonum operaris , hilari operare ; nam siquid boni tristis facis , fit deterior magis , quam facis . Melior est enim in malis factis humilis confessio , quam in bonis superba gloriatio . Nemo iniustus benefacit , etiam si bonum est , quod facit , quia nihil prodest spiritus timoris , vbi non est spiritus charitatis . Melior est animi aequitas , quam corporis sanitas . Finis enim legis Christus est , in quo lex iustitiae non sumitur , sed impletur . Sicut terra de caelo expectat pluuiam , et lucem , sic homo de Deo expectare debet misericordiam , et veritatem . Prima salus est declinare peccatum , secunda est non desperare de venia ; nam ipse in aeternum perit , qui apud misericordem iudicem ad poenitentiae remedium non recurrit . Virgo fidei christianae tribus temporibus incitatur ; vespere , mane , et meridie ; vespere enim Dominus in cruce , mane in resurrectione , meridie in ascensione . Vnum ad patientiam occisi ; aliud ad vitam resuscitati ; tertium ad gloriam pertinet maiestatis in Patris dextera consistentis . Ad hoc exagitant homines tribulationes , vt vasa electionis euacuentur nequitia , et impleantur gratia . Melior est tristitia iniqua poenitentis , quam laetitia iniqua facientis . Bonum est a veritate vinci , ad correptionem superet veritas voluptatem . Nam et inuitum ipsa superat . Sic sunt , qui colunt idola , quomodo qui in somniis vident vana . Si autem vigilant animae ipsorum , intelligit , quando facta est , et non colit , quod ipse fecit . Qui Deo sitiunt , tota sua debent sitire substantia , id est , et anima , et carne , quia et animae Deus dat panem suum , id est , verbum veritatis , et carnis necessaria Deus praebet , quia vtraque ipse pascit , quia vtraque ipse fecit . Duas in toto mundo ciuitates faciunt duo amores ; Ierusalem facit amorem Dei ; Babylonia amorem seculi . Interroget se ergo vnusquisque , et inueniet , vnde sit ciuis . Non est in carendo difficultas , nisi quum est in habendo cupiditas , et ideo id solum recte diligitur , quod numquam bene admittitur . In primo homine patuit , quod hominis arbitrium valeret ad mortem , in secundo autem , quod Dei adiutorium valeret ad vitam . Primus enim homo non is homo , secundus vero Deus , et homo , peccatum vero factum est relicto Deo , iustitia non fit sine Deo . Dominus ait : *Ego sum via , et veritas , et vita* , hoc est , per me venit ad me , in me peruenitur , permanetur in me . Odor bonus fama bona est , quam quisque bonae vitae operibus habuerit , dum Christi vestigia sequitur : pedes quodammodo eius pretiosi ingenti odore perfundit . Labor piorum

exercitatio est, non damnatio. Iusti ex Deo, non ex hominibus nascuntur, quoniam nascendo, non ascendendo fit iustus, unde etiam regenerati filii Dei dicuntur. Aliud est migrare corpore, aliud migrare corde; migrare corpore, quomodo corpus mutat locum, migrare corde, quomodo tu cordis mutas affectum. Si aliud amas, aliud amabas, non es ibi, ubi eras.

APPENDIX XII.

SERMONES.

*Sermo beatissimi Patris nostri Isidori episcopi
ad carnes tollendas.*

Sermo I.

1. **F**ratres charissimi, rogo vos, et admoneo vos, ut in isto legitimo, ac sacratissimo die, exceptis dominicis diebus, nullus prandere praesumat, nisi forte ille, quem ieiunare infirmitas non permittit, quia aliis diebus ieiunare aut remedium, aut praemium est: in quadragesima non ieiunare peccatum est; alio tempore qui ieiunat, accipit indulgentiam, in quadragesima qui potest, et non ieiunat, sentiet poenam.

2. Et ipse tamen qui (non) ieiunare praeualet, sed rectius sibi soli, aut siue alius infirmus cum ipso sibi in domo sua praepararet, quod accipiat. Et illos, qui ieiunare praeualet, ad prandium non inuitent: quia si hoc fecerint, non solum Deus, sed etiam homines possunt illos intelligere non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat ipsi, quod ieiunare non praeualet. Et magis cum gemitu, et suspirio, et animi dolore adlucet pro eo quod, aliis ieiunantibus, ille abstinere non potest.

3. Et quod opus est, unicuique infirmo secrete, aut sibi soli, aut cum alio similiter infirmo faciat praeparari: quia non ei oportet, aliquem sanum ut roget ad prandium, ne sibi augeat etiam de alterius gula peccatum. Pro eo tamen, quod non potest ieiunare, amplius debet erogare pauperibus, ut peccata, quae non potest ieiunando curare, possit eleemosynas dando redimere. Bonum est (ieiunare, fratres, sed melius est) eleemosynas dare.

4. Si aliquis utrumque potest, duo sunt bona: si vero non potest, melius est eleemosyna. Si possibilitas non est ieiunandi, eleemosyna sufficit sine ieiunando: ieiunium vero sine eleemosyna omnino non sufficit. Ergo si aliquis non potest ieiunare, eleemosynam faciat. Eleemosyna sine ieiunio bona est. Si ergo praeualet ieiunium cum eleemosyna, duplex bonum est: ieiunium vero sine eleemosyna nullum bonum est, nisi forte si

Sermo I. n. 1. De hoc sermone dixi in Isidorianis cap. 72. n. 3. et seqq. Quibusdam in locis librariorum incuria corruptus est. Pro *sacratissimo die* praestiterit legere *sacratissimo tempore*.

2. *Excusus, ieiunare praeualet*. Sed

addendum *non*. Reliqua etsi correctione indigent, satis tamen intelliguntur. In impresso erat *non valere*, pro quo posui *non velle*. Quid sit *adlucet*, non intelligo.

4. *Forte, sufficit sine ieiunio*.

ita sit aliquis pauper, vt non habeat omnino, quod tribuat. His vero, qui non habuerint, vnde tribuant, sufficit voluntas bona secundum illud, quod scriptum est, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.*

5. Sed quis erit, qui se possit excusare, quum etiam pro calice aquae frigidae mercedem se Dominus esse dixerit: Et quare *frigidae* dixerit? Ne forte se possit aliquis pauper lignorum penuria excusare, aut certe dicere, se vasculum, vbi aquam calefaceret, non habere. Denique et per beatum prophetam, fratres charissimi, Dominus ita hortatur, et admonet, eleemosynam fieri, vt prope nullus pauper sit, qui se valeat excusare. Sic enim ait: *Hoc est ieiunium, quod elegi, dicit Dominus: Frange esurienti panem tuum.* Non dicit, vt integrum daret, ne forte pauper ille alium non haberet: sed *frange*, inquit, hoc est dicere, etiam si tanta sit tibi paupertas, vt non habeas, nisi vnum panem, ex ipso tamen frange, et pauperi tribue: et egenum, ac sine tecto induc in domum tuam. Si aliquis ita pauper est, vt non habeat cibum, vel in vno angulo domus suae praeparet peregrino lectulum.

6. Quid nos dicturi sumus, fratres? qualem excusationem habere poterimus, qui amplas, et spatiosas domos habentes, vix aliquando dignamur excipere peregrinum: ignorantibus, imo non credentibus, quod in omni peregrino Christus excipitur, sicut et ipse dixit, *Hospes fui, et non suscepistis me*, et *Quamdiu non fecistis vni de minimis iis, nec mihi fecistis.*

7. Laboriosum, et fastidiosum nobis est in pauperibus excipere Christum in patriam nostram? Timeo, ne nobis ille dicat, *Ite*, et non nos recipiat in beatitudine sua. Contemnimus illum in mundo: Timeo, ne nos contemnat in caelo, secundum quod ipse dixit, *Esuriui, et non dedistis mihi manducare*, et *Quamdiu non fecistis vni de minimis iis, nec mihi fecistis*; et quod post sequitur.

8. Fratres, auertat hoc Deus a nobis: hoc enim postea addit, dicens; *Discedite a me, maledicti: ite in ignem aeternum.* Ego in hanc sententiam neminem iudico. Vnusquisque attendat sententiam suam: nec tamen arguo, et reprehendo, quia forte aliquoties venit per negligentiam, vt vestimenta, quae debuerunt accipere pauperes, deponentur a tineis; et timeo, ne ipsis panni ad testimonium proferantur in die iudicii, secundum quod Iacobus dicit: *Agite nunc, diuites, plorate, ululantes in miseriis, quae aduenient vobis. Diuitiae vestrae putrefactae sunt.*

9. Et omnia, sicut dixit, fratres charissimi, qui per Apostolum suum comminatur Christus, licet nos nimium terreant, non tamen de Dei misericordia desperandum est. Aut ego, et mei si negligenter cum Dei adiutorio, quum possumus, nos emendare volumus, eleemosynas, quas hucusque parcius fecimus, largius erogemus, et quae pro peccatis praeteritis cum

6. Videretur legendum, *ignorantes ... non credentes*, aut certe, *ignorantibus nobis ... non credentibus*: quae locutio apud Isidorum, et alios occurrit. Vide

not. ad Sedulium lib. 4. v. 8.

9. *Aut ego etc.* Corrupta haec sunt, nec sine mss. ope facile sanari possunt.

dolore, et gemitu, et spe repausationis Dominica misericordia docemur,

10. Ergo, sicut supra suggessimus, fratres charissimi, ieiunia nostra eleemosynarum pinguedo commendet: quia tale est ieiunium sine eleemosyna, qualis sine oleo est lucerna. Nam sicut lucerna, quae sine oleo accenditur, fumare potest, lucere non potest, ita ieiunium sine eleemosyna carnem quidem cruciat, sed charitas lumine animam non illustrat. Interim vel quod ad praesens agitur, fratres, sic ieiunemus, ut prandia nostra pauperibus erogemus, ut quod pransuri eramus, non in nostris sacculis, sed in visceribus pauperum reponamus: quia manus pauperum gazophylacium Christi est: quidquid accipit, ne in terra pereat, in caelo reponit; quia quamuis quod pauper accipit, consumatur, merces tamen boni operis in caelo reconditur.

11. Nam si prandia nostra exquisitis saporibus, et multiplicatis ferculis expendere studemus ad coenam, sicut corpori nostro deliciae non solum non subtrahuntur, sed etiam duplicantur, ac sic corpori vestro nihil minuitur, sic animae nihil augetur. Hoc, fratres, timens magis, quam de vobis aliquid sinistrum credens, admoneo. Scio enim, ex vobis plures, Deo propitio, et peregrinos assidue accipere, et pauperibus frequenter dare. Et ideo quod suggero, ad hoc proficiat. Qui vero non facit, aut forte tardius faciebat, tam sanctam sibi, et omnino placitam operationem in consuetudinem trahat.

12. Et licet credam, quod, Deo inspirante, semper superuenientibus festiuitatibus, castitatem, et charitatem ante plures dies etiam cum propriis vxoribus custodiat charitas vestra, tamen, licet et superfluo etiam, quod vos facere credo, charitatem contemplationis admoneo, ut per totam quadragesimam, et usque ad finem paschae castitatem, et charitatem, Deo auxiliante, seruetis, ut in illa sacrosancta solemnitate paschali charitatis lucerna vestiri, eleemosynis dealbari, orationibus, vigiliis, et ieiuniis, vel aliquibus caelestibus, et spiritualibus margaritis ornari possitis, non solum cum amicis, sed etiam cum inimicis, ut pacifici libera, et secura conscientia ad altare Domini accedentes, corpus, ac sanguinem eius, non ad iudicium, sed ad remedium possitis accipere.

13. Sed quum de eleemosynis loquimur, non conturbetur angusta pau-

10. Forte, *interim vero quod ad praesens etc.* Paulo post reposui *ne in terra pereat*, pro quo in breuiario est, *ne inter pereat*.

11. Fortasse, *ac sicut corpori vestro nihil etc.*

13. *Secum fieri cupiebat*: sic legendum, vel *sibi fieri cupiebat*. In breuiario est *se fieri cupiebat*. Ex aliis sermonibus, de quibus dixi in Isidorianis capit. 72. tres tantum subiiciam: nam alii aut Isidori non sunt, ut tunc dixi, aut excerpti sunt ex aliis Isidori operibus,

etiam homilia, quae incipit, *Brevis est huius mundi felicitas*; scilicet ex Synonymis lib. 2. num. 91. Quod autem Editor Matritensis ad sermonem 4. num. XI. notauerat, verba, *nisi manducaueritis etc.* incongrue baptismo aptari, ut ipsi videbatur, id omittendum censui: nam auctor eius sermonis non ea baptismo aptat, sed ex eis colligit, baptismum conferri paruulis non solum propter gloriam, sed etiam ut vitam spirituales in se habeant.

petas . Omnia enim complere quisquam poterit , quum fecit , quod potuit : quia voluntas perfecta faciendi reputatur pro opere facti . Sed hoc ille implet , qui hominem pauperem , quasi seipsum considerare voluerit , et sic pauperi tribuat , quomodo si ipse in tali necessitate esset , secum fieri cupiebat : et qui fecerit sic , et noui , et veteris testamenti praecepta compleuit , implens illud euangelium : *Omnia quaecumque vultis , ut faciant vobis homines , et vos facite illis similiter* . Etenim lex , et propheta sic impletur ad gloriam , ad quam verae , et perfectae charitatis legem pius vobis Dominus sua protectione perducatur . Amen : praestante domino nostro Iesu Christo , cui est honor , et imperium sine fine in secula seculorum . Amen .

Sermo S. Isidori contra Arianos .

1. Veni , domine Iesu Christe redemptor noster , qui aequalem potestatem cum patre habes . Veni , et contere caput draconis magis ; et dic nobis , quid es : quomodo Arius iste aliud docet , quam es . Dic , dic , audiamus , unde haereticos conuincamus . Audite , fratres charissimi , quid Dominus dicat . *Ego sum* , inquit , *via , veritas , et vita . Nemo venit ad Patrem , nisi per me* . Secundum diuinitatem veritas , et vita , secundum humanitatem via . Tu autem , haeretice ariane , qui minorem vis esse diuinitate vitam , et veritatem , sequitur , vt non peruenias ad Patrem . Sed adhuc , domine Iesu , contere caput draconis , et dic , quid cum Patre sis . Te audiamus dicentem , non haeticum blasphemantem : dic , quid sis cum Patre . *Ego , et Pater vnum sumus* . Dic adhuc . *Ego in Patre , et Pater in me est* . Adhuc dic . *Qui videt me , videt et patrem* .

2. Credis iam , haeretice , tantae auctoritati ? an ipsius testimonium de se ipso nou admittis , sed alios testes inquiris ? Ecce introducuntur aduersum te , qui te conuincant . Dic , testis Dei Paule , sanctae matris ecclesiae organum , qui vsque ad sanguinem pro isto testimonio accessisti , et ne falsae doctrinae succumberes , animam posuisti ; dic . Audiat , qui conuinci formidat . Singulis quibusque dicis : *Hoc sentite in vobis , quod et in Christo Iesu : qui quum in forma Dei esset , non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo* . Audis , haeretice , aequalem Deo : audis formam Dei ? et tu minorem Patre filium dicere audes ? Veniat et alius testis , vt in duobus , vel tribus testibus confirmetur aequitas veritatis . Dic et tu , sancte Petre , quid tibi reuelauerit , non caro , et sanguis , sed pater caelestis : *Tu es filius Dei viui* . Et in epistola ad gentes secunda . *Notam facimus vobis domini nostri Iesu Christi virtutem , et praescientiam , et magnitudinem* . Audis , praestigiator , virtutem , audis praescientiam , audis et magnitudinem : in quo ergo , haeretice , Christum dicis esse minorem ? Sed ingrediatur et tertius testis , vt tres vnum verum testimonium dicant vni trinitati , et trinae diuinitati . Dic et tu , sancte Ioannes , qui super pectus Saluatoris discumbebas , et videbas super caelestia mirabilia verbum Dei . Dic ; inquam , quid veritatis de Dei filio sentis . *In principio*

erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Et in epistola: Scimus, quoniam filius Dei venit, et dedit nobis intellectum, ut sciamus, quod verum est, et simus in vero filio eius: hic est enim verus Deus, et vita aeterna.

3. Tu autem, virulente serpens, minorem dicendo Filium, qui est verus Deus, non habebis vitam aeternam. Sed ad confutandam contumaciam tuam ipse Pater testimonium Filio dicat, ut nihil amplius quae-
ras, nihilque amplius credas. Dicit enim per prophetam: *Tecum principium in die virtutis tuae*. Principium Pater, principium Filius: ergo Pater, et Filius principium sine vlllo principio. *Tecum*, inquit, *principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te*. Tamquam diceret, ut sancti illuminarentur, processisti ex me. Nec scilicet fuit dilectissimi alia causa, cui vel ipsa nomina Patris scilicet, et Filii, et Spiritus sancti seiuncta viderentur, nisi ut sancti homines instruerentur. Ceterum quid Moysi ab ipsa Trinitatis substantia dictum est? *Ego sum, qui sum: et sic dices, qui est, misit me*. Ergo ex utero in splendore sanctorum generatus est Filius. Sed ne hanc generationem carnaliter, vel temporaliter acceperis factam, audi, quomodo eum genuerit. *Eructavit cor meum*, inquit, *verbum bonum*, Ioannes testis dicit: *In principio erat verbum*. Deus pater dicit: *Eructavit cor meum*, inquit, *verbum bonum*. Propheta Habacuc dicit: *Ambulabat verbum*. Audis verbum, et hoc in principio esse apud Deum, et Deum esse verbum. Testimonium Trinitatis per totum mundum contra te clamat. Et tu, pessime a-
rianne, contra totum mundum veluti rabidus canis delatras?

4. Sed audi adhuc, unde plenius conuincaris, quod perfecta Trinitas vnus sit verus Deus. Patris namque vox est ad Filium per prophetam: *In splendore*, inquit, *sanctorum ex utero genui te*. Eiusdem quoque Patris vox est per prophetam de Spiritu sancto: *Spiritus*, inquit, *a me prodiit*. Filii autem vox est in euangelio, ostendens, Patrem in se esse, seque in ipso, ubi ait, *Pater in me manens facit ipse opera*. Eiusdem etiam filii vox est de Spiritu sancto, ostendens, quia quomodo procedit ex Patre, ita quoque ex se ipso, ubi ait ad discipulos suos: *Accipite Spiritum sanctum. Sicuti remisistis peccata, remittentur illi*. Vnde et apostoli Pauli: *Siquis spiritum Christi non habet, hic non est eius*. Si ergo Filius in Patre, et ex Patre, et Spiritus sanctus simul est et in Filio, et in Patre, non est diuisa Trinitas, ubi perfecta Vnitas est. Discedat ergo arianus pestifer labyrinthus, quod draco: iam, inquam, confusus discedat, et reus: quia Trinitas vnus est Deus.

5. Sed quomodo tibi peruersa haeresis, verba mea proficient, quum sis aspis surda, obturans aures, ne audias incantantium voces? Noueris, te tamen a virga serpentis edendam; dum oues, quas tenes captiuas, ad suum ille pastor ouile reduxerit, ut sit vnus grex, et vnus pastor. Iste igitur pastor noster, dilectissimi, qui in virga pascit, et regit, ipse pastor est, ipse rector noster est, ipse fabricator, ipse architectus noster. Magnum te pastorem video, domine Iesu, oues pascentem, errantem in-
qui-

quirentem, inuentamque cum gaudio ad gregem tuis humeris reportantem. Magnum quippe te video architectum, virgam ferentem, et de ista virga multa miracula facientem. Multum itaque, fratres, expositionem expauesco virgae; sed dum diuinarum scripturarum considero loca, virga sancta Maria, virga ipse Christus, virga crux. Et in ista o quam magna, miraque fecit! Scalas, per quas hominem lapsum leuauit ad Patrem, per has denique scalas ascenderunt sancti homines, continentes coniuncti, atque fideles, non quidem gradibus pedum, sed gressibus morum.

6. Boni ergo mores, si requirantur, in omnibus inueniuntur. Vterque enim sexus, et omnis aetas in his sanctorum moribus vnitatis habet exemplum. Imitentur itaque senes mores Tobiae, qui quum corpore caecus esset, viam vitae filio demonstrabat in corde: ille eum in terra manu ducebat: iste monitis eum sanctis erigebat ad caelum. Imitentur adolescentes Ioseph sanctum, pulchrum corpore, sed pulchriorem mente, quem castitas sic possederat, vt impudicae dominae minis eius non posset violari corpus; cuius iam dominus possederat mentem. Imitentur virgines sanctae beatam domini sui matrem Mariam. Imitentur viduae religiosam viduam Annam. Imitentur et coniugatae castam Susannam: quia virgo Christi mater Maria, quod nouit, impleuit; Anna vidua in orationibus, et ieiuniis vsque in finem perseuerantem tenuit; Susanna casta pro pudicitia coniugali vsque ad periculum mortis accessit. Nunc igitur, coniugatae, intendite, qualis huius vocis a scriptura sancta imitatio proponatur; non enim praedicat, quod fuerit auro, monilibus, vel veste pretiosa, forinsecus compta, quum fuerit intus vtique castitatis ornata pudore. Omnibus vero Christus vitam donauit, quibus bonos instituit mores. Et propterea ipse vir de femina est nasci dignatus, quia ab ipso vterque erat sexus a morte liberandus. Multa diximus, fratres. Intentissime audistis, epulas dominicas libentissime comedistis. Rependite ergo vicem ministratori vestro, vt si non verbo, vestris saltem orationibus pascat. Explicit.

Homilia.

1. Fratres, oportet, nos satis timere tres causas, per quas totus mundus periit; gula, cupiditas, superbia. Quia diabolus per istas tres causas Adam primum hominem circumuenit, dicens: *In quacumque die comederis de hoc ligno, statim aperientur oculi tui*. Nos autem semper timeamus has tres causas, ne, sicut Adam, in inferno damnemur. Fratres contra gulam teneamus abstinentiam, contra cupiditatem largitatem, contra superbiam humilitatem. Nam hoc scimus, quod christiani dicimur, quod angelum custodem habemus, quia ipse Saluator dixit: *Amen dico vobis, quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est*.

2. Quia pro certo nobis credendum est, quia omnia opera nostra tam in die, quam in nocte omni hora siue bona, siue mala, quaecumque facimus, ab ipso angelo renunciuntur in conspectu Dei. Nam quum angelus hortatur nobis consilium ad bona opera facienda, ipsum angelum semper

Tom. VII.

R r

habere credimus a dextris : quum autem cogitamus malum agere , aut aliqua peccata conamur committere tam capitalia , quam minuta , tunc habemus hortatorem malignum diabolum , vt quum peccare cogitaffus , et peccamus , diabolus gaudet , ille sanctus angelus tristatur . Quum dicimus otiosa verba , et praua , consilium est diaboli ; quum autem ingemiscimus , et suspiramus , et cogitamus aliqua bona opera facere , tunc habemus consiliatorem illum sanctum angelum Dei .

3. Nam illa tria mala opera , quae superius diximus , diabolus subministravit per malum consilium in Adam , hoc est , gula , cupiditas , superbia . Istae tres causae multa mala generant , id est , sacrilegium , homicidium , adulterium , furtum , auaritiam , luxuriam , falsum testimonium , iram , discordiam , periurium . *forte , subministrantur .* Istia omnia per illas tres praeuaricationes subministraverunt ante hominem per artem diabolicam . Istis periculis animae in infernum religantur . Ergo sumamus nos arma angeli Dei , hoc est , crucem Christi . Ponamus contra superbiam humilitatem , contra gulam abstinentiam , contra cupiditatem eleemosynarum largitionem , contra sacrilegium veram poenitentiam , contra homicidium dilectionem Dei , et proximi , contra fornicationem continentiam , contra furtum bonitatem , et benignitatem , contra auaritiam largitatem , contra luxuriam castitatem , * patientiam , contra discordiam , bonam concordiam , et verissimam pacem , contra periurium timorem Domini , et viam rectam , firmissimam fidem tenentes coram Deo , et hominibus cum iustitia , et sanctitate .

4. Ista sunt arma angelica , et lorica fortis , et scutum firmissimum , et galea salutis . Qui ista arma in omni loco secum habuerit , nullus diabolus ei nocere poterit ; sed hic , et in aeternum saluus erit . O dilectissimi fratres , contra pessimum hostem tantum armare nos debemus , vt illum superare valeamus , quia ipse praeparatus est , vt latro , ad furandum bona opera , mala consiliat , et subministrat . Sunt multi , qui per audaciam aduersarii mala securitate decipiuntur , et cogitant inter se dicentes : iuuenis sum , et tempus habeo mundo frui ; quum ad senectutem venero , poenitentiam agam . O miser , qui haec cogitas , quia vna hora vitae tuae spatium non habes , nec potestatem vnus diei .

5. Fratres , non decipiat vos ista praua securitas , sed semper diem mortis ante oculos habeamus cum timore , et vera poenitentia . Dic , vbi sunt reges , vbi diuites , vbi diuitiae eorum , et ornamenta eorum ? Ipsi , velut umbra , transierunt ; vt somnium , euauerunt ; aurum , et argentum , et omnia ornamenta eorum in hoc mundo remanserunt , et ipsi sine fine cruciantur in inferno , vbi vermes eorum non moriuntur , et ignis eorum non extinguitur . In quo inferno non est vlla vox , nisi gemitus ; ibi non est vlla requies , nisi flamma , vbi multi quaerunt finem mortis , et mori non possunt . Scriptum est enim : *Potentes potenter tormenta patiuntur .*

6. O fratres , intelligite , dicit Psalmista : *Non mortui laudabunt te , Domine , neque omnes , qui descendunt in infernum .* Fratres , quomodo possunt nominare Deum , qui semper sunt in tenebris , et in loco tenebroso , et semper clamant ; *Vae tam tenebrosus locum , tam tenebrosam fo-*

ueam, tam obscuram cauernam, tam amarum locum, tam miserrimam vitam, tam dolorosam mansionem? O miseri, de tam parua vita tam longam mortem, de tam parua consolatione tam longam captiuitatem, de tam parua laetitia tam longam tristitiam, de tam paruo lucro tam graue damnum, de tam paruo honore tam longos dolores, de tam parua iucunditate tam amaras lacrymas, tam immensa suspiria, tam luctuosos gemitus, tam magnam iram, et tristitiam. Ibi non adiuuat pater ad filium, nec filius ad patrem, ibi non inuenitur amicus, qui redimat amicum, neque frater, qui succurrat fratri. Ibi amatur poenitentia, sed tarde agitur. Vae! duram mansionem, tam cruciabilem flammam, tam immensa tormenta.

7. Ibi miseri cum miseris, superbi cum superbis, homicidae cum homicidis, adulteri cum adulteris, iniqui fures cum falsis mercatoribus, falsi monachi cum falsis puellis, falsi sacerdotes cum falsis episcopis, laici similiter cum pessimis laicis. Ibi pessimae mulieres cum infelicissimis meretricibus: omnes inenarrabilibus cruciabuntur flammis, et non habebunt requiem, nisi dominica die resurrectionis; sicut Beatus Augustinus dicit. Dominica die resurrectionis, qua hora Dominus noster surrexit a mortuis manere, illae animae iustorum veniunt visitare sepulcra sua, et dicere, bene valeas, bone socie: quia bene egisti mecum in hoc seculo, bonum vas, amice dilectissime. Tu magis consensisti arma angelica, quam impugnationem diaboli, quia scriptum est, Volui ieiunare, poenitentiam agere, eleemosynas dare, nudos vestire, infirmos visitare, ad ecclesiam venire, sanctas scripturas audire, et custodire, Dei seruos amare, tu mihi consensisti, et honorasti, quia tu es factura Dei, et ego inspiratio vitae, et a Deo creata. Tu requiesce modicum tempus in pace securus, et ego reuertar ad te in mansione aeterna, vt videas, qualem mansionem, et quantam gloriam nobis praeparauit Deus in aeternum, quia felices sunt, qui seruiunt ei, et lucebunt cum eo, sicut sol: sicut ipse Dominus ait: *lusti fulgebunt, sicut sol, in regno patris mei, et tunc gaudebunt mecum sine fine*. Quia quamuis duae concupiscentiae fuissent inter oculorum, et oris luxuriam, eis non consensisti. Prope est, vbi mecum mercedem aeternam recipias, et ibi requiesces in secula seculorum.

8. Similiter et illa peccatrix anima cum nequissimo angelo satanae cum calumnia, et cum vitiis suis loquitur dicens: Heu, heu miserum corpus, quid tanta mala egisti mecum? Et ego cum satana fui cum vitiis suis, quia non consensisti arma angelica contra insidias diaboli. Quia tu concupisti manducare, bibere, luxuriari, occidere, adulterari, fornicari, furari, concupiscere, mentiri, falsum testimonium dicere, opera diaboli facere, et non egisti poenitentiam, sed in mala securitate, et negligentia defecisti, tu iaces in imo, ego crucior in inferno. Prope est dies iudicii, quando reuertar ad te, et resurges in nouissima die, vt recipias mala, quae operatus es in mundo cum auctore diabolo mortis, et mecum eris in damnatione mortis, et sine fine cruciaberis in secula seculorum. O homo, qui haec audis, expanesce pro peccatis, et negligentis, et dum tempus ha-

Rr 2

bes, et spatium, festina, et age poenitentiam, antequam claudatur ianua vitae, vt securus recipias praemia gloriae, et vitam aeternam cum angelis Dei, et cum omnibus sanctis in secula seculorum. Amen.

De Corpore, et Sanguine Domini in Pascha.

Sermo IV.

1. Magnitudo caelestium beneficiorum angustias humanae mentis excedit. Et propterea ita ordinavit diuina prouidentia, vt quod capere in nobis ratio, rerum mole victa, non poterat, fides deuota conciperet, et intellectum credulitas robusta nutriret. Quum ergo per primam transgressionem per Adam origini, et morti teneremur obnoxii, prospiciens ex alto Dominus, in quo essemus generi debitores, iuxta qualitatem captiuitatis reparauit munus redemptionis. Id est: vt pro debita morte offerret indebitam: quia nec nos habebamus, vnde viueremus, nec ille, vnde moreretur.

2. Materiam de nostra mortalitate suscepit, vt de suo immortalitate collata mori posset vita pro mortuis. Et ideo quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, et sideribus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die sacramentum corporis, et sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. Vt quia quotidiana, et indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio. Et perennis illa victima viueret in memoria, vt semper praesens esset in gratia. Vere vnica, et perfecta hostia fide aestimanda, non specie. Nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.

3. Vnde merito caelestis confirmat auctoritas, quia caro Christi vere est cibus, et sanguis eius vere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, et sanguinis sui verbo suo secreta potestate euertit, ita dicens: *f. conuertit. Matth. 26. 26. et 27. Accipite, et edite: hoc est enim corpus meum.* Et sanctificatione repetita: *Accipite, inquit, et bibite: hic est sanguis meus.* Ergo sicut ad nutum praecipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus sacramentis verbi praecipit virtus, et seruit effectus.

4. Quanta itaque, et quam celebranda beneficia vis diuinae benedictionis operetur, attende. Et vt tibi nouum, et impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam terrena, et mortalia commutentur, te ipsum, qui iam es in Christo regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas. Subito initiatus Christi legibus, et salutaribus mysteriis innouatus in corpus ecclesiae non videndo, sed credendo transisti, et de filio perditionis adoptiuus Dei filius occulta puritate fieri meruisti.

5. In mensura visibili permanens maior factus es te ipso inuisibiliter sine quantitatis augmento. Quum ipse, atque idem esses, multo altius

fidei processibus extitisti. In exteriori nihil additus es, et totus in interiori homine mutatus es. Ac sic homo Christi filius effectus, et Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu praeterita vilitate deposita, subitoq̃ nouam indutus es dignitatem: et sicut hoc, quod in te Domiaus laesa curauit, infecta diluit, maculata deterisit, non oculis, sed sensibus tuis credis; ita et tu quum ad reuerendum altare salutare cibo, potuque reficiendus accedis, sacrum Domini tui corpus, et sanguinem fide respice, honore mirare, mentem erige, cordis manu suscipe, et maxime haustu interiori assume.

6. Quod si illud legis manna, de quo legitur: *Pluit illis manna, ut Psalm. 77. 24. ederent*: hoc vnique sapiebat, quod desiderii concupisset, aliud erat, quod sumebatur, aliud erat, quod videbatur, et inuisibiliter sapor ille in singulorum sensibus formabatur. Ergo illud Legis manna caelitus illapsum per multimodas suauitates naturae suae meritum, et generis sui excedebat intuitum. Et quum creaturam suam dispensatio largitoris multiplici diuersitate condiret, praebebat gustus, quod ignorabat aspectus. Iuxta percipientis affectum escae illi nouitas, et dignitas nascebatur, et vnumquemque variis, et alienis saporibus reficiebat mellifluum illius pluuiæ donum, et multiplex sicci imbris obsequium.

7. Quae quum ita sint, quod illic auditas faciebat, hic fides faciat. Sic legimus: *Accedit homo ad cor altum, et exaltabitur Deus*. Ideo quod *Psalm. 63. 7.* ibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operetur in sensibus. Ad agnoscendum, et percipiendum sacrificium veri corporis ipsa roborat potentia consecrantis. Qui tunc latuit praefiguratus in manna, sit tibi nunc manifestus in gratia. Ipsum autem fuisse in mannae illius specie praesignatum, etiam Propheta euidenter ostendit, dicens: *Panem caeli dedit eis, Ps. 77. 25. panem angelorum manducauit homo*. Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suae charitatis, et lumine suae claritatis exsatiat? Hoc pane, dicente Propheta, sexta die duplum colliges, sabbato autem non colliges, dum a primo, id est, Dominico die in Lege tribuitur, et in solo sabbato denegatur.

8. Iam tunc Christus ab ecclesia, cui Dominicum resurrectio consecrauit, recipiendus ostenditur, et a Synagoga, ad quam cultus sabbati pertinebat, negandum esse praedicitur, dum dies iste septimus est, qui caelestis panis fraude mulctatur. De quo pane vetus narrat historia: *Nec Exod. 16. 18. qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus*. Quod corpus, sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. Quod quum ecclesia fidelium sumit; sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est dicens: *Qui multa habet, non abundat. 2. Cor. 8. 15, ait, et qui modicum, non minorauit*.

9. Si forte panis esum esurientibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos, quia particulatius, et minutatius pro portione sua vnusquisque perciperet. De hoc vero pane, quum assumitur, nihil minus habent singuli, quam vniuersi. Totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt, quia benedictio huius sacramenti scit distribui, ne-

scit distributione consumi. Sacramenti itaque huius formam etiam in iudaeorum paginis inuenimus expressam. Nam de Melchisedech in Genesi cap. 14. v. 18. et 19. legimus : *Et Melchisedech rex Salem protulit panem , et vinum , et benedixit Abrahae : fuit autem sacerdos Dei summi .* In quo dum a praepotio, id est, a gentilitate circumcisio futura benedicatur, ecclesiae gloria praedicatur, et synagogae infideli plebs ex gentibus acquisita praeponitur.

10. Hic ergo Melchisedech, cuius genealogia, vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis, et vini hoc Christi sacrificium praesignauit. De quo Propheta pronunciat : *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech .* Nam et beatus Moyses de eo mysterio loquens, vinum, et sanguinem sub vna appellatione significat in benedictione patriarchae Dominicam passionem multo ante demonstrans, ita inquit : Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam , et in sanguine vuae pallium suum .* Aduerte, quam euidenter constet, vini creaturam Christi sanguinem nuncupandam.

11. Quidquid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas, ipso Domino attestante, agnosce. *Nisi , inquit , manducaueritis carnem filii hominis , et biberitis eius sanguinem , non habebitis vitam in vobis .* Quod testimonium contra pelagianos euidentissimum, atque validissimum est; qui asserere arrepta impietate praesumunt, non propter vitam, sed propter regnum caelorum baptismum paruulis conferendum. Sub iis enim Domini verbis, quibus euangelista pronunciat, *non habebitis vitam in vobis*, aperte intelligenda est omnis anima munere baptismi vacua, non solum gloria carere, sed vita. Hoc itaque Domini sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solum traditione, sed etiam ipso genere passionis Dominus ostendit, ex cuius sacro latere sanguis, et aqua lanceae illusione profluxit. Ps. 77. v. 20. *Sicut Propheta multo ante praecinuit, dicens : Percussit petram , et fluxerunt aquae .* Et Apostolus : *Bibebant , inquit , de consequenti eos petra .* Vides, quod qui de Christi biberit gratia, sequitur eum Christi misericordia.

12. Sed et in Salomone de ipso Christo praedictum legimus : *Sapientia , inquit , aedificauit sibi domum , id est , corpus hominis assumpsit , in quo habitauit plenitudo diuinitatis . Et subdidit : Excidit columnas septem .* Quia illum benedictio Spiritus sancti gratia septiformi impleuit. *Mactauit hostias suas , miscuit in cratera vinum suum , et parauit mensam suam .* Et in sequenti : *Venite , et edite de panibus meis , et bibite vinum , quod miscui vobis .* Admixtum ergo aqua vinum legimus; nunc causam, quae vtrumque misceri Dominus voluerit, inquiremus. Quando in iudaeorum conuiuio nuptiali vinum, id est, fides deficiebat in eis, vinum, inquam, deficiebat, quia vinea fructum negabat. De qua dicitur : *Expectaui , ut faceret vvas , fecit autem spinas .* Vnde et sertum spineum capiti redemptoris imposuit.

13. Quando ergo Dominus nuptiali tempore, id est, quando sponsus ecclesiae suae paschali exultatione iungendus aquas in vina conuertit, manifeste praefigurabat, multitudines gentium sanguinis sui gratia esse victuras. Per aquas enim significari populos, sacris aperitur eloquiis. Sic

Regimus : *Aquas istas, quas vidisti, populi sunt, et gentes, et linguae.* Vi. Apoc. 17. 15. demus, in aquis figuram gentium demonstrari: in vino autem Dominicae passionis sanguinem ostendi. Ac sic dum in sacramentis vinum aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur, et iungitur, et quadam ei copula perfectae charitatis vnitur, ut possit dicere cum Apostolo : *Qui nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? An persecutio, et cetera?* Rom. 8. 35.

14. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur, quando fides in ipso pectore, affectus iustitiae, misericordiae, pietatis infunditur. Etiam in hoc ipsum, quod numerosis tritici granis panem confici novimus, unitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum, quod solida purgantis sollicitudine praeparatur, in candidam speciem molarum labre perficitur, ac per aquam, et ignem in vnus panis substantiam congregatur, sic variae gentes, diuersaeque nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de se Christi corpus efficiunt: et christianus populus, quasi tritici innumerabilis grani, a sacrilegis nationibus, fide purgante, atque cribante, collectus cernitur, quando discernitur, et in vnum quasi infidulum lolio pertranseunte, colligitur, et dum Testamentorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum nitescit, et in illam primae originis dignitatem natiuo candore mutatur; ac per aquam baptismi, velut per ignem Spiritus sancti, aeterni illius panis corpus efficitur.

15. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, et sicut aqua ad propriam redire substantiam vino mixtam iam non potest; sic et fideles quique, atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine, et passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fide, conuersatione, et ardentissima religione sociari, ut ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrenae spei ambitione, non denique ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisquam, primarias creaturas nutu potentiae praesentia maiestatis in Dominici corporis transire naturam, quum ipsum hominem videat artificio caelestis misericordiae Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti; his vero commemoratis, mox exuitur omni faece peccati, ita quando benedicendae verbis caelestibus creaturae sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est panis, et vini. Post verba autem Christi corpus, et sanguis est Christi.

16. Quid autem mirum est, si ea, quae verbo potuit creare, verbo possit creata conuertere? Immo iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require, quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, et inuisibilia voluntatis imperio suscitare: cui facile fuit, hominem de limi materia figurare, imagine etiam suae Diuinitatis induere, cui promptum est eum sursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in caelum leuare, de homine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis suae reddere, et figmentum suum in regni sui consortio sublimare. Ut qui corpus nostrae fragilitatis sumpserat, nos in

corpus suae immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem piis vos operibus praeparare dignetur, qui regnat in secula seculorum. Amen.

APPENDIX XIII.

De ecclesiasticis dogmatibus.

Cap. I. De Fide Trinitatis.

Credimus, vnum esse Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Patrem, eo quod Filium habeat; Filium, eo quod Patrem habeat; Spiritum sanctum, eo quod sit ex Patre, et Filio procedens Patri, et Filio coaeternus. Pater ergo principium deitatis: qui sicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non Pater, à quo Filius natus, a quo Spiritus sanctus non natus, quia non est Filius; neque ingenitus, quia non est Pater; neque factus, quia non est ex nihilo, sed ex Deo Patre, et Deo Filio Deus procedens. Pater aeternus, eo quod aeternum habeat Filium, cuius aeternus sit Pater. Filius aeternus, eo quod sit Patri coaeternus. Spiritus sanctus aeternus, eo quod sit Patri, et Filio coaeternus. Non confusa in una persona Trinitas, vt Sabellius dicit, neque separata, aut diuisa in natura Diuinitas, vt Arius blasphematur: sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Vnus natura in sancta Trinitate Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.

Cap. II. De Incarnatione Christi.

Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum: vt qui erat in diuinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius: ne filii nomen ad alterum transiret, qui non esset aeterna natiuitate Filius. Dei ergo Filius factus est hominis filius, natus secundum veritatem naturae ex Deo Dei filius, et secundum veritatem naturae ex homine hominis filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in vtraque natiuitate Filii nomen nascendo ha-

beret, et esset verus Deus, et verus homo vnus Filius. Non ergo Non duos filios, sed Deum, duos Christos, neque duos Filios fatemur, sed Deum, et hominem et hominem vnum Filium; quem propterea et vnigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis, sicut ei naturae veritas contulit, non confusis naturis, vnum filium fatemur. neque immixtis, sicut timotheani volunt, sed societate vnitis. Deus ergo hominem assumpsit, homo in Deum transiuit; non naturae versibilitate, sicut apollinaristae dicunt, sed Dei dignatione: vt nec Deus muta-

retur

Cap. I. De hoc opusculo confer Isidoriana cap. 83., vbi praefationem Vezziosii adieci, et Hernandezii observationes de Brachario episcopo hispalensi auctore eiusdem opusculi. E notis Vezziosii, quae magis opportuna videbuntur, seligam. De argumentis primorum capitum multis in locis agit Isidorus. Vide lib. 2. de offic. eccles. cap. 23. Bignaeus exhibet, *Pater ergo principium, principale nomen deitatis, quia sicut etc.*, et

post *principale* notat ad marg. *forte, totius*.

Cap. II. Codex Mansii, *vt qui erat in diuinitate Patris filius, ipse fieret in homine hominis filius*. Paulo post Bignaeus, *qui non erat natiuitate Dei Filius. Dei ergo Filius etc.* Postea creditur - *separatione distincta* omittitur a Bignaeo, vti nonnulla alia: cum Bignaeo fere faciunt Maurini inter appendices ad opera S. Augustini.

retur in humanam substantiam assumendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deum; quia mutatio, vel versibilitas naturae et diminutionem, et abolitionem substantiae facit. Creditur a nobis sine confusione coniuncta sancta Trinitas, sine separatione distincta. Natus est ergo Dei Filius ex homine, et non per hominem, id est, non ex viri coitu, sicut Ebion dicit; sed carnem ex virginis corpore trahens, et non de caelo secum afferens, sicut Marcion, Origenes, et Eutyches affirmant. Neque in phantasia, id est, absque carne, sicut Valentinus asserit, id est, neque putative imaginatum, sed corpus verum. Non tantum carnem ex carne, sicut Marcianus, sed verus Deus ex diuinitate, et verus homo ex carne, vnus Filius: in diuinitate Verbum Patris, et Deus, in homine anima, et caro. Anima non absque sensu, et ratione, vt Apollinaris, neque caro absque anima, vt Eunomius: sed anima cum ratione sua, et corpus cum sensibus suis, per quos sensus veros in passione, et ante passionem suae carnis dolores sustinuit.

Neque sic est natus ex virgine, et vt diuinitatis initium homo nascendo acceperit, quasi antequam nasceretur ex virgine, Deus non fuerit, sicut Artemon, et Berillus, et Marcellus docuerunt; sed aeternus Deus, et homo ex virgine natus est. Cap. III. Quod aeternus Deus ex virgine natus sit.

Nihil creatum, aut seruiens in Trinitate credamus, vt vult Dionysius, fons Arii: nihil inaequale, vt vult Eunomius, vt Arius: nihil inaequale gratiae, vt vult Aetius: nihil anterius, posteriusue, aut minus, vt Arius: nihil extraneum, aut officiale alteri, vt Macedonius: nihil persuasione, aut surreptione insertum, vt Manichaeus: nihil corporeum, vt Melito, et Tertullianus: nihil corporaliter effigiatum, vt Anthropomorphus, et Vadianus: nihil sibi inuisibile a creaturis, vt Origenes: nihil creaturis visibile, vt Fortunatus: nihil moribus, vel voluntate diuersum, vt Marcion: nihil ex Trinitatis essentia ad creaturarum naturam deductum, vt Plato, et Tertullianus: nihil officio singulare, nec alteri communicabile, vt Origenes: nihil confusum, vt Sabellius: sed totum perfectum, quia totum ex vno, et vnum ex toto: non tamen solitarium, vt praesumunt Praxeas, et Siluanus, Pentapolitana damnabilis illa doctrina. Cap. IV. De Trinitate perfecta.

Homousios ergo, id est, coessentialis in diuinitate Patri Filius, Homousios Patri, et Filio Spiritus sanctus, Homousios Deo, et homini vnus Filius manens Deus in homine suo in gloria Patris, desiderabilis videri ab angelis: sicut Pater, et Spiritus sanctus adoratur ab angelis, et ab omni creatura: non homo factus praeter Deum, vel Christus cum Deo, sicut blasphematur Nestorius, sed homo in Deo, et Deus in homine. Cap. V. De homousio.

Cap. III. Al. ex virgine, vt et diuinitatis initium - vt vult Eunomius, nihil aequale gratia, vt vult. - nihil persuasione, aut surreptione. - vt anthropomorphitae, nihil sibi etc. Animaduertit Vezziosus, incertum, aut falsum esse,

quod Melito Deum corporeum esse docuerit, et Tertullianum excusari, quod corporeum dixerit, quidquid nihilo opponitur.

Cap. V. Vezziosus, et Filius, et Spiritus sanctus.

Tom. VII.

S s

Cap. VI. De resurrectione. Erit resurrectio mortuorum omnium hominum, sed vna et insimul; et semel. Non prima iustorum, et secunda peccatorum, vt fabula est somniatorum, sed vna omnium. Et si id resurgere dicitur, quod cadit, caro ergo nostra in veritate resurget, sicut in veritate cadit. Et non secundum Origenem immutatio corporum erit, id est, aliud nouum corpus pro carne: sed eadem caro corruptibilis, quae cadit, tam iustorum, quam iniustorum, incorruptibilis resurget, quae vel poenam sufferre possit pro peccatis, vel in gloria aeterna manere pro meritis.

Cap. VII. Resurrectio omnium communis. Omnium enim hominum erit resurrectio: si omnium erit, ergo omnes moriuntur, vt mors ab Adam ducta omnibus filiis eius dominetur, et maneant illud priuilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur, *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Eius enim caro non vidit corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum quia sunt et alii aequae catholici, et eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, immutandos ad incorruptionem, et immortalitatem eos, qui in aduentu Domini viui inueniendi sunt, et hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis adquiescat modo, non est haereticus, nisi ex contentione haereticus fiat. Sufficit enim in ecclesiae lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

Cap. VIII. De iudicio viuorum, et mortuorum. Quod autem dicimus in symbolo, in aduentu Domini viuos, ac mortuos iudicandos, non solum iustos, et peccatores significari, sicut Diosdorus putat, sed et viuos eos, qui in carne inueniendi sunt, credimus, qui adhuc morituri creduntur; vel immutandi sunt, vt alii volunt, vt scititati continuo, vel reformati cum ante mortuis iudicentur.

Cap. IX. Peracto iudicio non expectanda restitutio. Post resurrectionem, et iudicium non credamus restitutionem futuram, quam Origenes delirat; vt daemones, vel impii homines post tormentum quasi suppliciis expurgati, vel illi in angelicam, qua creati sunt, redeant dignitatem, vel isti iustorum societate donentur: eo quod hoc diuinae conueniat pietati, nequid ex rationalibus pereat creaturis, sed quolibet modo saluetur. Sed nos credamus ipsi iudici omnium, et retributori iusto, qui dixit, *Ibunt impii in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam*, vt percipiant fructum operum suorum.

Cap. X. Creatio mundi. Angelorum creatio. In principio creauit Deus caelum, et terram, et aquam ex nihilo. Et quum adhuc tenebrae ipsam aquam occultarent, et aqua terram absconderet, facti sunt angeli, et omnes caelestes virtutes, vt non esset otiosa Dei bonitas, sed haberet, in quibus per multa ante spatia bonitatem suam ostenderet: et ita hic visibilis mundus ex materia, quae a Deo facta fuerat, factus est, et ornatus.

Cap. XI. Solus Deus incorporeus. Nihil incorporeum, et inuisibile natura credendum, nisi solum Deum, id est, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Qui ideo recte incorporeus creditur, quia vbique est, et omnia implet, atque constringit; ideo et inuisibilis omnibus creaturis, quia incorporeus est.

Cap. VI. Resurget; Vezzosius, *in veritate resurgit*.

Cap. VII. Immutandos: al. *mutandos*, quod perinde est.

Cap. XII. *Omnis creatura corporea.* Creatura omnis corporea est : angeli, et omnes caelestes virtutes corporeae, licet non carne subsistant. Ex eo autem corporeas esse credimus intellectuales creaturas, quod localiter circumscribuntur; sicut et anima humana, quae carne clauditur, et daemones, qui per substantiam angelicae naturae sunt.

Cap. XIII. *Intellectuales naturae immortales.* Immortales esse credimus intellectuales naturas, quia carne carent, nec habent, quo cadant, ut resurrectione egeant post ruinam necessaria.

Cap. XIV. *Anima hominis quomodo creatur.* Animas hominum non esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas, nec insimul creatas, sicut Origenes fingit : neque cum corporibus per coitum seminantur, sicut luciferiani, Cyrillus, et aliqui latinorum praesumptores affirmant, quasi naturae consequentiam seruantes. Sed dicimus, creationem animae solum creatorem omnium nosse, et corpus tantum per coniugii copulam seminari, Dei vero iudicio coagulari in vulua, et compingi, atque formari, ac formato iam corpore animam creari, et infundi, ut viuat in vtero homo ex anima constans, et corpore, et egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia.

Cap. XV. *Quod duae animae non sunt in homine.* Neque duas animas esse dicimus in vno homine, sicut Iacobus, et alii syrorum scribunt, vnam animalem, qua animetur corpus, et immixta sit sanguini, et alteram spiritualem, quae rationem ministret : sed dicimus, vnam esse, eandemque animam in homine, quae et corpus sua societate viuificet, et semetipsam sua ratione disponat, habens in sese libertatem arbitrii, ut in suae substantiae eligat cogitatione, quod vult.

Cap. XVI. *Anima hominis immortalis.* Solum hominem credimus habere animam substantiuam, quae exuta corpore viuit, et sensus suos, atque ingenia viuaciter tenet. Non cum corpore moritur, sicut Aratus asserit : neque post modicum interuallum, sicut Zenon dicit, quia substantialiter viuit.

Cap. XVII. *Anima brutorum.* Animalium vero animae non sunt substantiuae, sed cum carne ipsa carnis viuacitate nascuntur, et cum carnis morte finiuntur, et moriuntur; et ideo nec ratione reguntur, sicut Plato, et Alexander putant, sed ad omnia naturae incitamenta ducuntur.

Cap. XVIII. *Insuperius diximus, seminatur; sed formato in ventre matris corpore, Dei iudicio creatur, et infunditur, ut viuat homo intus in vtero, et sic procedat natiuitate in mundum.* Anima humana non cum carne moritur, quia non cum carne, ut superius diximus, seminatur; sed formato in ventre matris corpore, Dei iudicio creatur, et infunditur, ut viuat homo intus in vtero, et sic procedat natiuitate in mundum.

Cap. XIX. *Duae substantiae hominis.* Duabus substantiis tantum constat homo, anima, et corpore. Anima cum ratione sua, et corpore cum sensibus suis. Quos tamen sensus absque substantia hominis.

Cap. XII. Auctor huius operis *corporeum* videtur vocare, quidquid creatum est. Vide lib. 2. de offic. eccles. cap. 24., et lib. Different. rerum num. 100. et seq.

Cap. XIV. Hoc caput a Ioanne Hispanensi excerptum fuit, ut dixi in Isidorianis cap. 83. num. 18. et seqq. Apud eum legitur, *nec in semel* — Cyrillus, et

multi latinorum — naturae consequentia seruiente. Et alia huiusmodi, quae ad Bignaei magis, quam ad Vezzosi editionem accedunt.

Cap. XVII. *Incitamenta* : al. *incitamento*.

Cap. XIX. *Corpore* : al. *carne*, semel, et iterum.

animae societate non mouet corpus. Anima vero et sine corpore rationale suum tenet.

Cap. XX. Anima, et spiritus idem. Non est tertius in substantia hominis spiritus, sicut Didymus contendit, sed spiritus ipsa est anima, pro spirituali natura, vel pro eo quod spiret in corpore, spiritus appellatur. Anima vero ex eo vocatur, quod ad viuendum, vel ad viuificandum animet corpus. Tertium vero, qui ab Apostolo cum anima, et corpore inducitur, spiritum gratiam sancti Spiritus esse intelligamus, quam orat Apostolus, vt integra perseueret in nobis, ne nostro vitio aut minuatur, aut fugetur a nobis; quia *Spiritus sanctus effugiet fictum*.

Cap. XXI. De libero arbitrio. Libertati arbitrii sui commissus est homo statim in prima conditione, vt sola vigilantia mentis adnitente, etiam in praecepti custodia perseueraret, si vellet in eo, quod creatus fuerat, permanere. Postquam vero seductione serpentis per Euam cecidit, naturae bonum perdidit, pariter et vigorem arbitrii: non tamen electionem, ne non esset suum, quod euitaret peccatum, nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad quaerendam salutem arbitrii libertas, id est, rationalis voluntas, sed admonente prius Deo, et inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Vt autem consequatur, quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse libere confitemur. Initium ergo salutis nostrae Deo miserante, habemus; vt acquiescamus salutiferae inspirationi, nostrae potestatis est; vt adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris: vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostrae est, et caelestis pariter adiutorii; vt labamur, potestatis nostrae est, et ignauiae. Non tamen ad obtinendam sine illo, qui quaerentes facit inuenire, qui pulsantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut ergo initium salutis nostrae, Deo miserante, et inspirante, habere nos credimus, ita arbitrium naturae nostrae sequax esse diuinae inspirationis, libere confitemur. Igitur vt non labamur a bono vel naturae, vel meriti, sollicitudinis nostrae est, et caelestis pariter adiutorii; vt labamur, potestatis nostrae, et ignauiae.

Cap. XXII. Gratia. Firmissime credendum est, in praeuaricatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem, et innocentiam perdidisse: et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit;,, liberum enim arbitrium ille perpressus, dum

Cap. XXI. *Emendaret*: al. *euitaret*. Putat Vezziosius, Semipelagianismum sapere videri, quod dicitur, *vt acquiescamus salutiferae inspirationi, nostrae potestatis est*. Verba, *Non tamen ad obtinendum etc.*, et sequentia triginta capita desunt in Maurinorum exemplo, et in plerisque aliis mss., et ab aliquo incerta sunt ex Caelestini epistola ad epi-

scopos Galliae, ex concilio carthaginensi contra pelagianos, et ex arausicano secundo. Haec tamen additamenta necessaria putauit Thomasius, vt Vezziosius aduertit.

Cap. XXII. *Ille*: al. *olim ille*. Haec verba *liberum enim arbitrium etc.*, quae virgulis distinguuntur, sunt Innocentii I. relata etiam a Caelestino I.

„ suis inconsultius vititur bonis , cadens in praeuaricationis profunda de-
 „ mersus est : et nihil , quemadmodum exinde surgere posset , inuenit : sua-
 „ que in aeternum libertate deceptus , huius ruinae latuisset oppressu , nisi
 „ eum post Christi pro sua gratia releuasset aduentus , qui per nouae re-
 „ generationis purificationem omne praeteritum vitium sui baptismatis
 „ lauacro purgauit „ .

Neminem esse per semetipsum bonum nisi participationem sui ille donauerit , qui solus est bonus. Cap. XXIII. Nemo bonus per se .

Neminem etiam baptismatis gratia renouatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias , et ad vincendas carnis concupiscentias , nisi per quotidianum adiutorium Dei perseuerantiam bonae conuersationis acceperit . Cap. XXIV. Perseuerantia in bonis a Deo

Quod nemo nisi per Christum libero bene vitatur arbitrio , idem magister in epistola ad mileuitanum concilium data praedicat , dicens : „ Ad-
 „ uerte tandem , o prauissimarum mentium doctrina , quod primum ho-
 „ minem ita libertas ipsa decepit , vt dum indulgentius frenis eius vititur
 „ in praeuaricationem praesumptione incideret . Nec ex hac potuit erui ,
 „ nisi ei prouidentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Do-
 „ mini reformasset aduentus „ . Cap. XXV. Liberum arbitrium .

Quod omnia studia , et omnia opera , ac merita sanctorum ad Dei gloriam , laudemque referenda sint , quia nemo aliunde ei placeat , nisi ex eo , quod ipse donauerit : in quam nos sententiam dirigit beatae recordationis papae Zosimi regularis auctoritas , quum scribens ad totius orbis episcopos ait . „ Nos autem instinctu Dei , (omnia enim bona ad aucto-
 „ rem suum referenda sunt , vnde nascuntur ,) ad fratrum , et coepisco-
 „ porum nostrorum conscientiam vniuersa retulimus „ . Hunc autem sermonem sincerissimae veritatis luce radiantem tanto afri episcopi honore venerati sunt , vt ita ad eundem virum scriberent : „ Illud vero , quod
 „ in literis , quas ad vniuersas prouincias curasti esse mittendas , posui-
 „ sti , dicens : *Nos tamen instinctu Dei , etc.* sic accipimus dictum , vt il-
 „ los , qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrii libertatem ,
 „ districto gladio veritatis velut cursim transiens amputares . Quid enim
 „ tam libero fecisti arbitrio , quam quod vniuersa in nostrae humilitatis
 „ conscientiam retulisti ? et tamen instinctu Dei factum esse fideliter , sa-
 „ pienterque vidisti , veraciter , fidenterque dixisti . Ideo utique quia prae-
 „ paratur voluntas a Domino , et vt boni aliquid agant , paternis inspira-
 „ tionibus suorum ipse tangit corda filiorum . Quotquot enim Spiritu
 „ Dei aguntur , hi filii Dei sunt ; vt nec nostrum deesse sentiamus arbi-
 „ trium , et in bonis quibusque voluntatis humanae singulis motibus ma-
 „ gis illius valere non dubitemus auxilium „ . Cap. XXVI. Merita .

Ita Deus ex cordibus hominum , atque in ipso libero operatur arbitrio , vt sancta cogitatio , pium consilium , omnisque motus bonae voluntis ex Deo sit : quia per illum aliquid boni possumus , sine quo nihil possumus . Prou. 8. 25. sec. Lxx. Rom. 8. 14. Cap. XXVII. Quidquid boni ex Deo .

Cap. XXVI. Placeat : al. placet , et accepimus pro accipimus . Et infra plurimum numero retulistis , vidistis , dixistis .

Cap. XXVIII. *Gratiae vis.* Quicumque dixerit, gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium gratiae, ut non committantur, anathema sit.

Cap. XXIX. *Intelligentia ex gratia.* Quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsum nobis reuelatur, et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, et quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognouimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit.

Cap. XXX. *Preces Sacerdotum.* Obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quae ab Apostolis tradita in toto mundo, atque in omni catholica ecclesia vniuniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Quum enim sanctarum plebium praesules mandata sibimet legatione fungantur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, et, tota secum ecclesia congemiscante, postulant, et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatrae ab impietatis suae liberentur erroribus, ut iudaeis, ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, ut haeretici catholicae fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum rediuiuae charitatis accipiant, ut lapsis poenitentiae remedia conferantur, ut denique catechumenis, ad regenerationis sacramenta perductis, caelestis misericordiae aula reseretur. Haec autem non perfunctorie, neque inaniter a Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filii charitatis suae, et ex vasis irae faciat vasa misericordiae. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, ut haec efficiendi Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium, vel correctione referatur.

Cap. XXXI. *Exorcismus, et sufflatio.* Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta ecclesia vniuniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu. Quum siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitae adeant, quam exorcismis, et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis inmundus abigatur: ut tunc vere appareat, quando princeps mundi huius mittatur foras, et quomodo prius alligetur fortis, et deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captiuam ducit captiuitatem, et dat dona hominibus.

Ioann. 12. 31. *Marc. 3. 27. Ps. 67. 19.* ritus ab eis inmundus abigatur: ut tunc vere appareat, quando princeps mundi huius mittatur foras, et quomodo prius alligetur fortis, et deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captiuam ducit captiuitatem, et dat dona hominibus.

Cap. XXXII. *Gratia, et liberum arbitrium.* Omnium bonorum affectuum, atque operum, et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem. Et non dubitamus, ab ipsius gratia omnia hominis merita praeueniri, per quem fit, ut aliquid boni et velle incipiamus, et facere. Quo utique auxilio, et munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur; ut de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona,

Cap. XXIX. *Per ipsum: al. per ipsam.* mur auctorem. Et non dubitemus, ab
Cap. XXXII. S. Caelestinus, *profitea-* ipsius gratia.

et pro his, quae largitus est, aeterna praemia sit donaturus. Agit quippe in nobis, ut quod vult, et velimus, et agamus: nec otiosa esse in nobis patitur, quae exercenda, non negligenda, donauit, ut et nos cooperatorum simus gratiae Dei. Ac siquid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum solícite recurramus, qui sanat omnes languores nostros, et redimit de interitu vitam nostram, et cui quotidie dicimus, *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo.*

Matth. 6. 13.

Quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturae, anathema sit. Cap. XXXIII.

Adam primo immortalis.

Quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expiatur: Cap. XXXIV.

De baptizandis Infantulis.

vnde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, *Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt*, nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim filei regulam etiam paruuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

Rom. 5. 12.

Quod ait sanctus Ioannes apostolus, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*: quisquis sic accipiendum putauerit, ut dicat propter humilitatem non oportere dici, nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit. Sequitur enim apostolus, et adiungit, *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est, et iustus, qui remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate*. Vbi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere, *Si dixerimus, non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est*: sed quum ait, *Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est*, satis ostendit, eum qui dixerit, se non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

Cap. XXXV.

Omnes veres sumus peccatores.

1. Ioan. 1. 9.

Quicumque dixerit, in oratione Dominica ideo dicere sanctos, *Dimitte nobis debita nostra*, ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores: et ideo non dicere vnumquemque sanctorum, *Dimitte mihi debita mea*, sed *Dimitte nobis debita nostra*, ut hoc pro aliis potius, quam pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim, et iustus erat apostolus Iacobus, quum dicebat, *In multis enim offendimus omnes*. Nam quare additum est, *omnes*, nisi ut ista sententia conueniret psalmo, ubi legitur, *Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*? Et in oratione sapientissimi Salomonis, *Non est homo, qui non peccet*. Et in libro sancti Iob, *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam*. Vnde etiam Da-

Cap. XXXVI.

Omnibus orandum pro dimittendis peccatis.

Matth. 6. 12.

Iacob. 3. 2.

Psalm. 142. 2.

Eccl. 7. 21.

Iob. 37. 7.

Dan. 9. 5. niel sanctus, et iustus, quum in oratione pluraliter diceret, *Peccauimus; iniquitatem fecimus*, et cetera, quae ibi veraciter, et humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui dixisse peccatis, postea dixit, *Quum orarem, et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Domino Deo meo*: noluit dicere, peccata nostra, sed *et populi sui* dixit, et *sua*; quoniam futuros istos, qui tam male intelligerent, tamquam propheta praeuidit.

Cap. XXXVII. Quicumque ipsa verba Dominicae orationis, vbi dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, ita volunt a sanctis dici, vt humiliter, non veraciter debita etiam hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, et non hominibus, sanctis. sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde Matth. 6. 12. dicit, quae sibi dimittantur, debita non habere?

Cap. XXXVIII. Siquis per offensam praeuaricationis Adae non totum, id est, secundum corpus, et animam in deterius dicit hominem commutatum, sed animae libertate illaesa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus aduersatur Scripturae dicenti, *Anima*, Ezech. 18. 4. *quae peccauerit, ipsa morietur*; et, *Nescitis, quoniam cui obeditis, et a quo* Rom. 6. 16. *quis superatur, eius seruus adiicitur?* 2. Petri 2. 19. *quis superatur, eius seruus adiicitur?*

Cap. XXXIX. Siquis soli Adae praeuaricationem suam, non etiam eius propagini Peccatum Adæ asserit nocuisse; aut certe mortem tantum corporis, quae poena peccati in posteros. est, non autem et peccatum, quod mors est animae, per vnum hominem in omne genus humanum transisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti, *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes homines peccauerunt.*

Cap. XL. Gratia. Siquis inuocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, vt inuocetur a nobis, contradicit Isaiae prophetae, vel Apostolo idem dicenti, *Inuentus sum a non quaerentibus me*: Rom. 10. 20. *palam apparui his, qui me non interrogabant.*

Cap. XLI. Voluntas bona a re contendit, non autem vt etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem, et operationem in nobis fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui Prou. 19. 14. sancto per Salomonem dicenti, *Praeparatur voluntas a Domino*. Et Apostolo salubriter praedicanti, *Deus est, qui operatur in nobis et velle, et* Philip. 2. 13. *perficere pro bona voluntate.*

Cap. XLII. Siquis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, et ad regenerationem sacri baptismatis peruenimus, non per gratiae donum, id est, per inspirationem Spiritus sancti, corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato apostolo

Philipp. 1. 6. Paulo dicente, *Confidimus, quia qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Christi Iesu*. Et illud, *Vobis datum est pro Christo* non

Cap. XL. Al. Siquis ad inuocationem humanam etc.

non solum ut in eum credatis, veram etiam ut pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse definiunt.

Siquis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, co-
nantibus, studentibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis mise-
ricordiam dicit conferri diuinitus; non autem ut credamus, velimus, vel
haec omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem, et inspiratio-
nem sancti Spiritus in nobis fieri confitetur; et aut humilitati, aut obe-
dientiae humanae subiungit gratiae adiutorium, nec ut obedientes, et hu-
miles simus, ipsius gratiae donum esse consentit, resistit Apostolo di-
centi, *Quid enim habes, quod non accepisti?* et, *Gratia Dei sum id, quod sum.*

Cap. XLIII.

Gratiae omnia
deberi.I. Cor. 4. 7.;
et 15. 10.

Siquis per naturae vigorem bonum aliquid, quod ad salutem perti-
net vitae aeternae, cogitare, ut expedit, aut eligere, siue salutari, id est,
euangelicae praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatio-
ne, et inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consen-
tiendo, et in credendo veritatem, haeretico fallitur spiritu, non intelli-
gens vocem Dei in euangelio dicentis, *Sine me nihil potestis facere*: et
illud Apostoli, *Non quidem idonei simus cogitare aliquid a nobis quasi
ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

Cap. XLIV.

Hominem ni-
hil posse sine
Deo.Ioan. 15. 5.
2. Cor. 3. 5.

Siquis alios per misericordiam, alios vero per liberum arbitrium, quod
in omnibus, qui de praeuicatione primi hominis nati sunt, con-
stat esse vitiatum, ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta
fide probatur alienus. Ille enim non omnium liberum arbitrium per pec-
catum primi hominis asserit infirmatum; aut certe ita laesum putat, ut
tamen quidam valeant sine reuelatione Dei ministerium salutis aeternae
per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium, ipse Do-
minus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testa-
tur, nisi quem Pater attraxerit. Sicut et Petro dicit, *Beatus es, Simon
Bariona, quia caro, et sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in
caelis est*: et Apostolus, *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spi-
tu sancto.*

Cap. XLV. So-
lus Deus trahit
hominem.Ioan. 6. 44.
Matth. 16. 17.

1. Cor. 12. 3.

Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam
baptismi, non potest reparari: quod amissum, nisi a quo potuit dari, non
potest reddi. Vnde Veritas dicit, *Si vos filius liberauerit, tunc vere li-
beri eritis.*

Cap. XLVI.

Liberum arbi-
trium.
Ioan. 8. 36.

Natura humana etiamsi in illa integritate, in qua est condita, per-
maneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante, seruaret. Vn-
de quum sine Dei gratia salutem non possit custodire, quam accepit,
quomodo sine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit?

Cap. XLVII.

Gratia.

Sicut eis, qui volentes in lege iustificari, et a gratia exciderunt, ve-
Cap. XLV. Acta concilii arausicani, omissio non.
Is enim omnium liberum arbitrium etc.,

Cap. XLVIII.

An gratia sit
natura.

Tom. VII.

T t

- rissime dicit Apostolus, *Si in lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est*: sic eis, qui gratiam, quam commendat, et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur, si per naturam iustitia est, ergo gratis Christus mortuus est. Iam hic enim erat lex, et non iustificabat: iam hic erat et natura, et non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur, qui dixit, *Non veni solvere legem, sed implere*: et natura per Adam perditam per illum repararetur, qui dixit, venisse se quaerere, et saluare, quod perierat.
- Gal. c. 2. 21. **Cap. XLIX. Repetitio superiorum.** Secundum suprascriptas sanctarum Scripturarum sententias, vel antiquorum patrum definitiones, hoc, Deo propitiante, et praedicare debemus. et credere, quod per peccatum primi hominis ita genus humanum sit inclinatum, ut nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi eum gratia misericordiae diuinae praeuenerit. Vnde et Abel iusto, et Noe, et Abrahae, et Isaac, et Iacob, omnique antiquorum sanctorum multitudini illam praeclaram fidem, quam in ipsorum laude praedicat apostolus Paulus, non per bonum naturae, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam. Quam gratiam, etiam post aduentum Domini, omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio haberi, sed Christi nouimus simul, et credimus largitate conferri; secundum illud, quod iam saepe dictum est, et praedicat Paulus apostolus, *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro eo patiamini*: et illud, *Deus, qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri*: et illud, *Gratia salui facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est*. Et quod de seipso ait 1. Cor. 7. 25. Apostolus, *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem*. Non dixit, quia eram, sed *ut essem*: et illud, *Quid habes, quod non accepisti?* et illud, *Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*: et illud, *Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper*.
- Philipp. 1. 29. **Cap. L. Voluntas hominis post baptismum.** Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod post acceptam baptismi gratiam, omnes baptizati, Christo auxiliante, et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possunt, et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum diuina potestate praedestinos esse, non solum non credimus, sed etiam, si sunt, qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.
- Ibid. v. 6. **Cap. LI. Initium meritum vnde.** In omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adiuuamur, sed ipse nobis nullis praecedentibus bonis meritis et fidem, et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum cum ipsius adiutorio ea, quae sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissime credendum est, quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam reuocauit, et Cornelii Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, Zacchaeique, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuerit de natura, sed diuinae gratiae largitate donata.
- Ephes. 2. 8. **Luc. 23. 43.**
1. Cor. 7. 25. **Act. 10. 1. seqq.**
- Iacob. 1. 17. **Luc. 19. 6.**
- Ioan. 3. 27.

Baptisma vnum est, sed in ecclesia, vbi vna fides est, vbi in nomi- Cap. LII. Qui
 ne Patris, et Filii, et Spiritus sancti datur. Et ideo siqui apud illos hae- sint habendi
 reticos baptizati sunt, qui in sanctae Trinitatis confessione baptizant, et pro baptizatis.
 veniunt ad nos, recipiantur quidem, vt baptizati, ne sanctae Trinitatis
 inuocatio, vel confessio annuletur: sed doceantur integre, et instru-
 tur, quo sensu sanctae Trinitatis mysterium in ecclesia teneatur: et si
 consentiunt credere, vel acquiescunt confiteri, purgati iam fidei inte-
 gritate confirmentur manus impositione. Si vero paruuli sunt, vel hebe-
 tes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis, qui eos offerunt
 iuxta morem baptizandi: et sic manus impositione, et chrismate commu-
 niti, eucharistiae mysteriis admittantur. Illos autem, qui non sanctae Tri-
 nitatis inuocatione apud haereticos baptizati sunt, et veniunt ad nos,
 baptizari debere pronunciamus, non rebaptizari. Neque enim credendum
 est, eos fuisse baptizatos, qui non in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
 sancti iuxta regulam a Domino positam tincti sunt; vt paulini, proclia-
 ni, borboritae, siphori, qui nunc vocantur bonosiani, photiniani, montani,
 et manichaei, variaque impietatis germina: vel ceterae istorum origi-
 nis, siue ordinis pestes, quae duo principia sibi ignota introducunt, vt
 Cerdon, et Marcion; vel contraria, vt Manichaeus; vel tria, et barbara,
 vt Sethianus, et Theodosius: vel multa, vt Valentinus; vel Christum hominem
 fuisse absque Deo, vt Cerinthus, Hebion, Artemon, et Photinus.
 Ex istis, inquam, siqui ad nos venerint, non requirendum ab eis, vtrum
 baptizati sint, an non: sed hoc tandem, si credant ecclesiae fidem, et
 baptizentur ecclesiastico baptismo.

Quotidie eucharistiae communionem percipere nec laudo, nec re- Cap. LIII. De
 prehendo. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum suadeo, et eucharistia.
 hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc
 voluntatem peccandi, grauari magis dico eucharistiae perceptione, quam
 purificari. Et ideo quamuis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat
 de cetero voluntatem, et communicaturus satisfaciat lacrymis, et oratio-
 nibus, et confidens de Domini miseratione, qui peccata piaae confessioni
 donare consuevit, accedat ad eucharistiam intrepidus, et securus. Sed hoc
 de illo dico, quem capitalia, et mortalia peccata non grauant: nam quem
 mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor prius publi-
 ca poenitentia satisfacere, et ita sacerdotis iudicio reconciliatum commu-
 nioni sociari, si vult non ad iudicium, et condemnationem sui eucharis-
 tiam percipere. Sed et secreta satisfactione solui mortalia crimina, non
 negamus; sed mutato prius seculari habitu, et confesso religionis studio
 per vitae correctionem, et iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo,
 ita dumtaxat, vt contraria pro iis, quae poenitet, agat, et eucharistiam.

Cap. LII. Hoc est caput 22. Maurinae
 editionis, in qua omittuntur, vt dixi,
 praecedentia. Pro Paulini alii Pauliani-
 stae, et montanitae pro montani, et Theo-
 dorus, seu Theudotus pro Theodosius.

Cap. LIII. Quotidie etc. Confer cap. 18.
 lib. 1. de offic. eccles. cum notis. Mau-
 rini, si tamen mens in affectu peccandi
 non sit.

omnibus Dominicis diebus supplex, et submissus vsque ad mortem percipiat.

Cap. LIV. De poenitentia. Poenitentia vera est, poenitenda non admittere, et admissa deflere. Satisfactio poenitentiae est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

Cap. LV. De diuinis promissionibus. In diuinis promissionibus nihil terrenum, vel transitorium expectemus, sicut meletiani sperant. Non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus, et Marcion delirant. Non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, sicut Papias, auctore Irenaeo, et Tertullianus, et Lactantius acquiescunt. Neque per mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, et sanctos cum illo in deliciis regnatos speremus, sicut Nepos docuit, primam iustorum resurrectionem, et secundam impiorum qui confinxit: et inter has duas mortuorum resurrectiones, gentes ignorantes Deum in angulis terrarum in carne seruandas: quae post mille annos regni in terra iustorum, instigante diabolo, mouendae sunt ad pugnam contra iustos regnantes, et Domino pro iustis pugnante, inbre igneo compescendas: atque ita mortuas cum ceteris in impietate ante mortuis ad aeterna supplicia in incorruptibili carne resuscitandas.

Cap. LVI. Nullum credimus ad salutem nisi Deo inuitante venire. Nullum inquit salutem suam nisi Deo auxiliante operari. Nullum nisi orantem saluetur, nisi auxilium promereri. Nullum Dei voluntate perire, sed permissu, pro electione arbitrii, ne ingenuitas potestatis semel hominibus attributae ad seruilem cogatur necessitatem.

Cap. LVII. Malum, vel malitia non est a Deo creata, sed a diabolo inuenta, qui et ipse bonus a Deo creatus est. Sed quia libero arbitrio, utpote rationalis creatura, a Deo commissus est, et cogitandi acceperat facultatem, scientiam boni vertit ad malum: et multa cogitando factus est inuentor mali: et quod in se perdidit, inuidit in aliis, nec contentus solus perire, suasit aliis, ut qui esset suae malitiae inuentor, fieret et aliorum auctor: et ex eo malum, vel malitia percurrit in ceteras rationales creaturas.

Cap. LVIII. Vnde cognoscimus, nihil esse naturam immutabilem, nisi solum Deum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui mutari non potest a bono, quia natura possidet bonum, nec potest aliud quid esse, quam bonum. Nihil non mutabile praeter Deum.

Cap. LIX. Stabilitas in Angelis. Angeli vero, qui in illa, qua creati sunt, beatitudine perseuerant, non naturam possident bonum, ut non mutarentur cum ceteris, sed arbitrio.

Cap. LV. Sicut Papias etc. Maurini, illam de duplici resurrectione. sicut Papias auctore, Irenaeus, Tertullianus etc. Vtrumque textum vitiatum esse colligit Vezzosius ex Hieronymo de vir. illustr. cap. de Papias. Bignaeus sic refert: sicut Papias, aut Cerinthus, et Tertullianus, et Lactantius acquiescunt. Vezzosius in textu post mille: sed in nota melius dicit per mille cum aliis. Addit, antiquiorem Nepote esse opinionem.

Cap. LVII. Alii, Malum, vel malitiam non esse a Deo creatam, sed a diabolo inuentam, qui etc., subintellecto constat, more Isidoriano.

Cap. LIX. Maurini, suo Domino seruauerunt. Vnde et merito. Quod rectum putat Vezzosius. Sed fortasse mutandum seruantes in seruauerunt.

trii seruantes bonam voluntatem, et bonum conditionis, et fidem suo Domino. Propter quod et merito ab ipso Domino sancti angeli vocantur, quod tenuerunt arbitrii sanctitatem, nec sociorum exemplo deuiauērunt a bono.

Fides vera, quae est catholica, omnium creaturarum, siue spiritualium, siue corporalium, bonam confitetur substantiam, et mali nullam esse naturam: quia Deus, qui vniuersitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Vnde et diabolus bonus esset, si in eo, quod factus est, permaneret. Sed qui naturali excellentia male vsus est, et in veritate non stetit, non in contrariam substantiam transiit, sed a summo bono, cui debuit adhaerere, discessit. Cap. LX. Natura nihil est malum.

Virtutes angelicae, quae in diuino amore fixae perstiterunt, lapsis superbientibus angelis, hoc munere retributionis acceperunt, vt nulla iam rubigine surripientis culpaē mordeantur: vt et in contemplatione conditoris singulae felicitatis fine permaneant, et in hoc sic conditae aeterna stabilitate subsistant. Cap. LXI. Felicitas Angelorum.

Tales creati sunt angeli, vt si vellent, in beatitudinis luce persistere. Si autem vellent, etiam labi potuissent. Vnde et Satan cum sequentibus legionibus cecidit. Sed post eius lapsum ita confirmati sunt angeli, qui perstiterunt, vt cadere omnino non possent, quia ne omnino iam caderent, virtutem incommutabilitatis acceperunt. Cap. LXII. Libera voluntas Angelorum.

Bonae sunt nuptiae, sed causa filiorum, et compescendae fornicationis obtentu. Cap. LXIII. Nuptiae.

Melior est continentia, sed non sibi sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiae retinetur, sed si et cum affectu causa vacandi Domino eligatur: alioquin diuortium magis coniugii videtur esse, quam appetitio castitatis. Cap. LXIV. Continentia.

Virginitas utroque bono praecelesior est, quia et naturam vincit, et pugnam: naturam, corporis integritate; pugnam, pace castimoniae, quae pro solo amore pudicitiae in pace est. Cap. LXV. Virginitas.

Bonum est cibum cum gratiarum actione sumere, et quidquid Deus praecepit edendum. Abstinerere autem ab aliquibus, non quasi a malis, sed quasi non necessariis, non est malum. Moderari vero eorum vsum pro necessitate, et tempore, proprie christianorum est. Cap. LXVI. Ciborum delectus.

Malas dicere nuptias, vel fornicationi comparandas, aut stupro; cibos quoque credere malos, vel malitias causare percipientibus, non est christianorum, sed proprie hierachitarum, et manichaeorum. Cap. LXVII. Nuptiae, et cibibus.

Sacrae Deo virginitati nuptias coaequare, aut pro amore castigandi corporis abstinere a vino, vel carnibus nil credere meriti accrescere, non hoc christiani, sed Iouiniani est. Cap. LXVIII. Merita, et abstinentia.

Integra fide credendum est, beatam Mariam Dei Christi matrem, et virginem concepisse, et virginem genuisse, et post partum virginem per- Cap. LXIX. Beatam Virginem semper fuisse virginem.

Cap. LX. Hoc caput, et duo seqq. desunt in editionibus Bignaeana, et Maurinorum.

Cap. LXVII. Alii, *vel mali causas percipientibus: et encraticarum pro hierachitarum.*

mansisse. Nec est blasphemiae Heluidii acquiescendum, qui dixit, *Fuit Virgo ante partum, non virgo post partum.*

Cap. LXX. Elementa, id est, caelum, et terram non credamus abolenda per ignem, De elementis sed in melius commutanda: figuram quoque mundi, id est, imaginem, non mundi. substantiam transituram.

Cap. LXXI. De Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare. Melius facultatibus e- est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, et absolutum so- rogandis. licitudine cum Christo egere.

Cap. LXXII. Maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordi- Impedimenta nandum. Neque eum, qui vnam quidem, sed concubinam, non matro- clericatus. nam habuit. Nec illum, qui viduam, aut repudiatam, vel meretricem in matrimonio sumpsit. Neque eum, qui semetipsum quolibet corporis sui membro indignatione aliqua, vel iusto, iniustoue timore superatus truncauerit. Neque illum, qui vsuras accepisse conuincitur, aut in scena lussisse dignoscitur. Neque eum, qui publica poenitentia mortalia crimina deflet. Neque illum, qui aliquando in furiam versus insaniuit, vel afflictione diaboli vexatus est. Nec eum, qui per ambitionem ad imitationem Simonis Magi pecuniam offert.

Cap. LXXIII. Sanctorum corpora, et praecipue beatorum martyrum reliquias, ac De Reliquiis si Christi membra, sincerissime honoranda, et basilicas, eorum nominibus Sanctorum. appellatas, velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu piissimo, et deuotione fidelissima adeundas credimus. Siquis contra hanc sententiam venerit, non christianus, sed eunomianus, et vigilantius creditur.

Cap. LXXIV. Baptizatis tantum iter esse salutis credimus. Nullum catechumenum, De catechu- quamuis in bonis operibus defunctum, vitam aeternam habere credimus, menis defun- excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur. Baptizandus ctis, et marty. confitetur fidem suam coram sacerdote, et interrogatus respondet: hoc et ribus non ba- martyr coram persecutore facit, qui et confitetur fidem suam, et inter- ptizatis. rogatus respondet. Ille post confessionem vel aspergitur aqua, vel intingitur: et hic vel aspergitur sanguine, vel contingitur igne. Ille manus impositione pontificis accipit Spiritum sanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus sancti, dum non est ipse, qui loquitur, sed Spiritus Patris, qui loquitur in illo: Ille communicat eucharistiae in commemoratione mortis Domini: hic ipsi Christo commoritur. Ille confitetur se mundi actibus renunciaturum: hic ipsi renunciat vitae. Illi peccata omnia dimittuntur: in isto extinguuntur.

Cap. LXXV. In eucharistia non debet pura aqua offerri, vt quidam sobrietatis Qualiter Eu- falluntur imagine; sed vinum cum aqua mixtum: quia et vinum fuit in charistia offe- redemptionis nostrae mysterio, quum dixit, *Non bibam amodo de hoc ratur.* *genimine vitis*; et aqua mixtum, non quod post coenam dabatur, sed Matth. 26. 29.

Cap. LXXII. *Afflictione*: al. *afflacione*.

Cap. LXXIV. *Contingitur*: al. *tingitur*: et locutarium pro habitaculum.

Cap. LXXV. Alii: aqua mixtum, quod

post coenam dabatur; sed et de latere eius, quod lancea perfossum est, aqua egressa vinum de vera... expressam ostendit.

quod de latere eius lancea perfosso aqua cum sanguine egressa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expressum ostenditur.

Bona est caro nostra, et valde bona, vtpote a bono solo Deo con- Cap. LXXVI.
dita, et non est mala, vt volunt Sethianus, et Ophianus, et Patricianus: De humana
nec mali causa, vt docuit Florianus: nec ex malo, et bono compacta, vt carne.
Manichaeus blasphematur. Sed quum sit creatione bona, arbitrio animae
efficitur nobis vel bona, vel mala, non immutatione substantiae, sed exe-
cutionis mercede. Ipsa enim est, quae stabit ante tribunal Christi, in quo
perferat anima propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

In resurrectione ex mortuis sexus forma non mutabitur; sed vir mor- Cap. LXXVII.
tuus resurget in forma viri, et femina in forma feminae, carens tamen Resurrectio.
sexuum in hac vita conditione, non specie naturali: ne non sit vera re-
surrectio, si non id resurget, quod cadit.

Ante passionem Domini omnes animae Sanctorum in inferno sub Cap. LXXVIII.
debito preuaricationis Adae tenebantur, donec auctoritate Domini per in- Animae San-
debitam eius mortem a seruili conditione liberarentur. ctorum ante

Post ascensionem Domini ad caelos omnium Sanctorum animae cum Passionem Do-
Christo sunt, et exeuntes de corpore ad Christum vadunt, expectantes mini.
resurrectionem corporis sui, vt ad integram, et perpetuam beatitudinem Cap. LXXIX.
cum ipso pariter immutentur: sicut et peccatorum animae in inferno sub Animae San-
timore positae expectant resurrectionem sui corporis, vt cum ipso ad Ascensionem.
poenam detrudantur aeternam.

Poenitentia aboleri peccata indubitanter, credimus, etiam si in vlti- Cap. LXXX.
mo vitae spiritu admissorum poeniteat, et publica lamentatione peccata De peccato-
prodantur, quia propositum Dei, quo decreuit saluare, quod perierat, rum venia.
stat immobile: et ideo quia voluntas eius non mutatur, siue emendatio-
ne vitae, si tempus conceditur, siue supplicii confessione, si continuo vi-
ta exciditur, venia peccatorum fideliter praesumatur ab illo, qui non vult Ezech. 18. 32.
mortem peccatoris, sed vt conuertatur a perditione poenitendo, et salua- et c. 33. 11.
tus miseratione Domini viuatur. Siquis aliter de iustissima Dei pietate sen-
tit, non christianus, sed nouatianus est.

Internas animae cogitationes diabolus non videre, certi sumus; sed Cap. LXXXI.
motibus eas corporis ab illo, et affectionum indicibus colligi, experimento Quod diabo-
didicimus. Secreta autem cordis solus ille nouit, ad quem dicitur, *Tu lum lateant*
solus nosti corda filiorum hominum. cogitationes.

Non omnes malae cogitationes nostrae semper diaboli instinctu exci- 3. Reg. 8. 39.
tantur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu emergunt. Bonae autem Cap. LXXXII.
cogitationes semper a Deo sunt. Cogitationes.

Daemones per energeticam operationem non credimus substantialiter Cap. LXXXIII.
illabi animae, sed applicatione, et oppressione vniri. Illabi autem menti Daemones
illi soli possibile est, qui creauit, qui natura subsistens incorporeus, ca- quomodo oc-
pabilis est suae facturae. cupent homi-
nes.

Cap. LXXVI. Florianus: al. Florinus:
et in qua pro in quo.

Cap. LXXVII. Alii, carens sexus tamen
huius vitae tantum conditione.

Cap. LXXXIV. Signa, et prodigia, et sanitates etiam peccatores in nomine Domini De signis, et facere ab ipso Deo didicimus: et quum alios hac praesumptione iuuent, virtutibus. sibi per ambitionem humanae gloriae nocent; quia gloriantur in dato falso, non meriti debito.

Cap. LXXXV. Signis, et prodigiis clarum posse fieri christianum, non tamen sanctum, si intemperatis, et asperis moribus agat; temperatis autem, et placidis moribus etiam absque signorum efficacia et sanctum, et perfectum, et Dei hominem fieri, recte credimus.

Cap. LXXXVI. Nullus sanctus, et iustus caret peccato: nec tamen ex hoc desinit esse iustus, vel sanctus, quum affectu teneat sanctitatem. Non enim naturae humanae viribus, sed propositi adiumento per Dei gratiam acquirimus sanctitatem. Et ideo veraciter se omnes sancti pronunciant peccatores, quia in veritate habent, quod plangent, etsi non reprehensione conscientiae, certe mobilitate, et mutabilitate praeuaricatricis naturae.

Cap. LXXXVII. Pascha, id est, Dominicae resurrectionis solemnitas, ante transgressum vernalis aequinoctii, et quartae decimae lunae perfectionem non potest celebrari, in eodem mense natae.

C. LXXXVIII. Propter nouellos legislatores, qui ideo animam tantum ad imaginem Dei creatam dicunt, ut quia Deus incorporeus recte creditur, etiam incorporea anima esse credatur, libere confitemur, imaginem in aeternitate, similitudinem in moribus inueniri.

APPENDIX XIV.

SENTENTIAE DIFFERENTIARVM

De actiua vita, atque contemplatiua.

Vide Isidoriana c. 85. n. 8. 1. **D**uae sunt vitae, per quas omnes electi ad aeternam beatitudinem perueniunt, actiua videlicet, et contemplatiua. Actiua namque vita pertinet ad dilectionem proximi, contemplatiua vero ad dilectionem Dei. Vtraque enim ita sibi connexa est, ut vna sine alia sufficere nequaquam valeat. Quia nec dilectio proximi absque dilectione Dei quidquam prodest, neque dilectio Dei sine dilectione proximi perfectum efficere valet.

2. Interim vero in actiua plurimi, pauci vero in contemplatiua proficiunt. Illi vero perfecti esse noscuntur, qui intra ecclesiam tempore discreto de actiua vita ad contemplatiuam ascendere norunt, et de contemplatiua ad actiuam per compassionem fraternam descendere sciunt.

3. Actiua actio, si bene, ut decet, retineatur, sectatoribus suis vitam acquirit aeternam. Contemplatiua autem non solum vitam, sed et praemium accumulatur.

4. Ad actiuam itaque vitam pertinet honestum coniugium, ad contemplatiuam vero virginitas, atque continentia. Et ideo de coniugio praecentum

Cap. LXXXVIII. Corpoream animam auctor dicit, ut supra cap. 12.

ceptum est: de virginitate vero, et continentia non est praeceptum, sed persuasio.

5. Sicut est illud in Apostolo, vbi ait: *De virginibus praeceptum Deo mini non habeo, consilium autem do.* Et Veritas in Euangelio: *Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est.* Et infra: *Qui potest capere, capiat.* I. Cor. 7. 25. Matth. 19. 11. 12.

6. Et per Isaiam prophetam Dominus de eunuchis, id est, virginibus pollicens, ait: *Haec dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, et elegerint, quae volui, et tenuerint foedus meum: dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis, et filiabus. Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.* Vbi enim electi proponitur optio, procul dubio conceditur. c. 56. v. 4. 5.

7. Ad actiuam quippe vitam conuenit vnique fideli coniuge propria vti, alienam non concupiscere, in alteram quamlibet feminam, viuente vxore, corpus suum non diuidere. Ad contemplatiuam autem pertinet coniugium spernere, carnis commixtionem refugere, caelibem vitam in hac mortalitate imitari, filios spirituales non carne, sed verbo, et exemplo generare.

8. Ad actiuam quippe actionem congruit vnique fideli intra ecclesiam propriam substantiam possidere, et eam rationabiliter dispensare: aliena vero non concupiscere, neque diripere, aut fraudare. Ad contemplatiuam autem congruit sua omnia funditus relinquere, et absolutum a mundi sollicitudinibus Deo vacare.

9. Ad actiuam itaque vitam pertinet hoc, quod Veritas cuidam adolescenti se interroganti primum proposuit, dicens: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Dicit ille, *Quae?* Iesus autem dixit: *Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum, et matrem, et diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Ad contemplatiuam vero expedit hoc, quod illi addidit, dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et veni, sequere me.* Matth. 19. v. 17. seqq.

10. Ad contemplatiuam igitur vitam pertinet hoc, quod idem Redemptor noster solus nocte in monte orabat. Ad actiuam autem, quod in die turbis admixtus, eis praedicabat, et eorum languidos curabat.

11. Ad contemplatiuam namque vitam conuenit hoc, quod apostolus Paulus de semetipso, et ceteris perfectis ait: *Siue mente excedimus, Deo.* 2. Cor. 5. 13. Ad actiuam vero illud, quod addidit: *Siue sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi vrget nos.* 14.

12. Ad contemplatiuam vitam, per quam vnusquisque perfectus potiores virtutes supra fundamentum fidei aedificat, pertinet illud, quod idem Apostolus dicit: *Siquis autem aedificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, sicuius opus manserit, quod superaedificat, mercedem accipiet.* Ad actiuam vero refertur hoc, quod addidit: *Lignum, foenum, stipulam, id est, terrenam substantiam, et rei familiaris sollicitu-* 1. Cor. 3. v. 12. seqq.

dinem : de quo adiiciens, ait : *Sicinus opus arserit, detrimentum patietur . Ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem .*

13. *Saluus*, inquit, *erit, non tamen mercedem accipiet*, dixit, sicut de illo, qui aurum, argentum, et lapides pretiosos, hoc est, spirituales diuitias superaedificat. *Ignem* autem hoc in loco tribulationes vitae praesentis, per quas iusti probantur, accipiendum est.

14. Ad actiuam namque vitam pertinet pauperum curam gerere, esurientes pascere, nudos operire, infirmos, vel in carcere positos visitare, hospites colligere, moestos consolari, mortuos sepelire, domesticos carnis suae non negligere, seruis Dei obsequi, negotia populi iuste discernere, et unicuique ius proprium assignare, oppressis subuenire, imbecillum de manu violenti liberare, viduas, ac pupillos tueri, improbis resistere, atque facinorosos per seueritatem a malis actibus compescere. Quae omnia, et his similia in praesenti vita tantummodo necessaria sunt.

15. Ad theoreticam, id est, contemplatiuam vitam pertinet praesens seculum funditus relinquere, et mundi actibus alienum existere, cuncta praesentia mente postponere, intentionem ad caelestia extendere, et cuncta, quae videntur, quasi transacta despiciere, cogitationem mentis non in ea, quae videntur, sed in illa, quae non videntur, figere, lectioni vacare, orationi insistere, et in Dei laudibus absque intermissione vigilare.

16. Ille vero, ut supra dictum est, strenue viuit, qui tempore congruo de actiua vita ad contemplatiuam consurgere scit, et de contemplatiua ad actiuam conscendere (forte, *descendere*) nouit. De qua actiua, id est, simplici actione si paulum quispiam ad infima declinauerit, confestim ad vitia corruet : quae illum non sursum leuent, sed deorsum in barathrum peccatorum demergant.

17. Contemplatiuam namque vitam significauit spelunca illa interior, in qua Abraham Saram coniugem suam defunctam sepeliuit, et ipse humatus quiescit : sicut et omnes electos post excursum vitae praesentis, quae actiuae vitae comparatur, aeterna contemplatio suscipit.

18. Actiuam vero innuit in eadem spelunca pars exterior, per quam transitur ad interiorem. Quia sicut vitae mundanae actiua vita monumentum, ita actiuae vitae contemplatiua sepulcrum est.

19. In illa enim homo, hoc est, in actiua moritur omni peccato, sicut dicit Apostolus : *Dilectio proximi malum non operatur*. In ista vero, id est, contemplatiua velut mortuus sepelitur ab omnium actione secularium negotiorum.

20. Ad contemplationis intentionem figuraliter conuenit hoc, quod Iacob per innitentem vsque in caelum scalam angelos Dei ascendentes vidit : ad actiuam vero, quod descendentes. De qua ascensione, atque descensione Veritas in euangelio ait : *Amen dico vobis, quia videbitis caelos apertos, et angelos Dei ascendentes, et descendentes super filium hominis*. Per angelos quippe Dei sanctos praedicatores, per filium vero hominis vniuersos fideles ecclesiae, qui membra sunt Christi, exprimit.

21. Actiuam quippe vitam, id est, simplicem actionem mystice significant sex anni, in quibus nobis lex praecepit agros nostros serere, et vi-

Ioan. 1. 51.

neis culturam adhibere. Superiorem vero, hoc est, contemplatiuam figurat annus septimus, in quo iubemur a terreno opere cessare, agrum non serere, neque vineam putare.

22. Vt terram possessionis nostrae sabbatizare sabbata sua permittamus, hoc est, qui dudum seruiuimus mundo, qui in sex diebus factus est, et eius actibus occupati fueramus, tandem ad Dei seruitium conuersi, et a solitudine seculi huius, et mundi oneribus liberi, in Deo sabbatizare, id est, mente quiescere valeamus.

23. Ad actiuæ vitæ perseuerantiam pertinet hoc, quod animalia illa, per quæ signantur sancti prædicatores in libro Ezechielis prophetae, ibant, et non reuertebantur. In eo autem quod ibant, et reuertebantur, pertinet ad contemplatiuæ vitæ mensuram: in qua dum quisque intendit, sua reuerberatus infirmitate, flectitur, atque iterum renouata intentione ad ea, vnde descenderat, rursus erigitur. Quod fieri in actiua vita non potest: de qua si quisque reflectat vel ad modicum, statim vitiorum excipitur luxu.

24. Superiorem vitam, id est, intellectualem innuunt alae eorundem animalium, hoc est, sanctorum virorum, per quæ ad alta, id est, ad caelestia subleuantur: actiuam vero designant manus eorum alis subter positæ ob hoc, quia contemplatio supereminet actioni, actio vero subsequitur contemplationem.

25. Actiuam igitur vitam mystice figurant sex cubiti in calamo illo, ex quo propheta Ezechiel omne aedificium illud spirituale mensurari conspexit. Contemplatiuam vero exprimit palmus, qui supra sex cubitos in eadem mensura spiritali additus esse perhibetur.

26. Hoc ideo, quia actiua actio præsentī in vita habet perfectionem suam: contemplatiua autem hic incipit, sed in futuro perficitur: et ideo non plenum cubitum, sed quasi medium de futura contemplatione præsentī in vita attingit.

27. Actiuam vitam mystice significauit Lia vxor Iacob, quæ licet fecunda foret in prole, tamen lippis erat oculis: quia actualis actio, quamuis in bonis operibus plurimos filios generet, tamen præ solitudine seculi huius ea, quæ Dei sunt, clare cernere non valet.

28. Contemplatiuam vero vitam significauit Rachel, quæ sterilis in filiis suis esse perhibetur, sed tamen pura facie: quia contemplatiua vita in quantum a mundi actibus libera, tantum in Dei contemplatione perspicua fit. Quam comparisonem et de Phenenna, et Anna, et de Maria, et Martha strenuus lector coniicere potest.

29. Sciendum vero est, quod omnis conuersus ad Deum, prius per actiuam vitam, hoc est, simplicem actionem exhaurire debet pristina vitia, quæ se illi in via Dei opponunt, et sic demum ad contemplationem surgere; qualiter defaecatus ab omni faece peccaminum, mundo corde, et iusto corpore ea, quæ Dei sunt, libere valeat speculari.

30. Nam qui per simplicem actionem ad bene operandum necdum idoneus est, nequaquam se ad contemplationem extendere debet: ne forte

dum indiscrete inchoare appetit, quod perseuerare non valet, lapsus deficiat, et ea, quae renuntiavit, rursus repetat, et fiant nouissima peiora prioribus.

31. Hoc quippe significat, quod Veritas vniuersos infirmos mente ab hac intentione salubriter compescens, ait: *Quod si oculus tuus dexter scandalizat te*, per quem signatur vita contemplatiua, *erue eum, et proiice abs te*. Duo quippe oculi in facie, actiua vita, et contemplatiua in homine.

32. Qui igitur per contemplationem docebat errorem, melius est, si euulso contemplationis oculo, seruet sibi vnum vitae actualis obtutum, vt sit vtilius illi per simplicem actionem ire ad vitam, quam per contemplationis errorem mitti in gehennam inextinguibilem.

33. Hoc rursus idem Dominus in eo, quem a legione daemonum curauit, ostendit, quum illum se sequi volentem prohibuit, dicens: *Vade in domum tuam, et narra, quanta tibi fecerit Deus*: hoc mystice exprimens, quia qui multis vitiis adhuc noxius est, Deum sequi per contemplationem non potest.

34. Hoc etiam lex figuraliter praecipit, quum dicit: *Si quis aedificauit domum nouam, et non dedicauit eam, vadat, et reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo dedicet eam. Quis est homo, qui plantauit vineam, et necdum fecit eam esse communem, ex qua vesci possit? Vadat, et reuertatur in domum suam, et cetera*.

35. Id est, qui adhuc per simplicem vitam neque se optime regere nouit, neque domui suae praeesse scit, ad spiritualem malitiam, hoc est, ad sacerdotale ministerium nequaquam conspirare debet: ne forte per ignauiam mentis, et vitam reprobam et ipse pereat, et ceteris se sequentibus exemplum perditionis relinquat.

36. De talibus ait Apostolus: *Qui enim domui suae praeesse nescit, quomodo ecclesiae Dei diligentiam habebit? Non neophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli*.

37. Sciendum vero est, quod actiua actio ad obtinendam vitam si recte, vt decet, teneatur, absque contemplatiua, id est, absque rerum remuneratione sibi sufficit, etiam si cuncta, quae habet, renunciare non valeat. Contemplatiua autem, quousque mortaliter viuimus, sine actiua se explicare non valet.

38. Nemo quippe tam perfecte in hac vita in Dei contemplatione suspensus viuere potest, vt saltem propter carnis infirmitatem, et fraternam compassionem ad terrenam actionem descendere illi necessarium non sit.

39. Quamobrem actiua vita hic habet inchoationem, et finem: *conforter, perficitur*. Contemplatiua autem in hac vita incipit, sed in futura percipitur. Et ideo non ante mortem carnis, sed post mortem ad id, quod ardentem diligit, peruenire potest.

APPENDIX XV.

Norma viuendi.

1. **A**ge, fili, vt oportet : age, vt decet : age, vt dignum est . Propone **Vide Isidori-**
 tibi, vt non pecces, vt culpas tuas non reiteres, post lapsum denuo ne **na cap.82.**
 delinquas : bona, et mala, prout eueniunt, tolera : quaecumque eueniunt, **Patientia .**
 mente libera sustine : patientiae, et mansuetudini ante omnia operam des :
 irrisionem despiciendo supera : sagittas contumeliae patientiae clypeo fran-
 ge : praepara contra omnem aspectum clypeum patientiae : contra linguae
 gladium tolerantiae praebe scutum : tacendo siquidem melius vinces .

2. Disce a Christo modestiam, disce et moderantiam, tolerantiamque
 Christi attende, et non dolebis iniurias . Maxima est virtus, si non lae-
 dis, a quo laesus fueris, vel etsi laesus permittis . Maxima est virtus, si
 cuicumque nocere potuisti, parcis : quando enim cruciaris propterea,
 peccata tua praecingunt te : quando minaris, mala tua iter faciunt : quid-
 quid tibi aduersi euenit, propter peccata tua tibi euenit . Consideratio-
 ne igitur iustitiae dolorem tempera, melius dolorem portabis, si pro qui-
 bus tibi eueniunt, intendas .

3. Quum igitur tibi derogatur, ora : quum maledicatur, tunc bene-
 dic, maledictioni benedictionem oppone, et irascentem patientia delinire
 stule, blandimento iracundiam feruescentem dispelle, nequitiam bonitate
 verbi vince, malitiam benignitate, inimicos omnes modestia placa : alio-
 rum mala tua bonitate supera . Tranquilla mente illatas contumelias per-
 de, aperi tranquillo corde dolores : vulnus in imo corde, quamuis graue
 sit, apertum euaporat : valde autem comedit animum inclusum . Quanto
 enim magis tegis, tanto magis auges : aperi igitur grato animo, et non
 te excruciet .

4. Si tristaueris in aliquo fratrem tuum, satisfac ei . Si peccaueris in **Reconciliatio,**
 illum, poenitentiam age cum eo . Si offenderis aliquem, propitia eum
 prece, parce velociter, ad reconciliationem offensionis tuae cito veniam
 postula, non dormites, nisi conuertaris ad pacem, non requiescas, nisi
 reconciliatus fueris fratri tuo, reuoca eum celerrimo dilectionis affectu .
 Reuoca eum humilitate ad gratiam : humilitatis affectu illi te prosterne,
 et supplici modo veniam deprecare, petenti quoque tibi veniam libenter
 indulge, et poscenti indulgentiam placatus dimitte .

5. Reuerentiam sanctam amplectere, et confestim benigna suscipe cha-
 ritate : peccanti iuste non dimittas, sed culpam sciturus, quia in te est
 venturum iudicium ; non habebis indulgentiam, nisi dederis . Etsi ille non
 supplicet, sibi que humiliter dimitti non postulet, si peccatum suum mala
 consuetudine non cognoscat conscientia, tu tamen ex corde relaxa, ve-
 niam quoque propria voluntate concede, aufer a corde fraternam offen-
 sam, vel offensionem, et alienae nequitiae non seruito : odium enim a Deo
 separat, nec sanguine fuso deletur .

6. Pacem ama, pacem dilige, pacem cum omnibus habe, et tene, **Pax sectanda .**

omnesque in mansuetudine, et charitate complectere : praepara amplius amare, quam ameris ipse : non sis in pace infidus, non sis levis in amicitia, retine semper vinculum constantiae : odientes ad pacem inuita.

Cognitio sui ipsius. 7. Discerne te tuo, non alieno iudicio, nec ex alieno sermone, sed ex tua te mente metire. Nemo melius, et magis scire potest, quid tunc scis, quam tu, quum conscius tui es. Quibus vero prodest, si malus, si bonus praediceris, aut quae laus hominum pertinet ad te, si alius es, quam laudaris? Quapropter vita simulationem, vita hypocrisin, sub obscuriori veste non simula sanctitatem. Qualis haberi vis, talis esto professione tua, et habitu: et in incessu tuo sit simplicitas, et in motu puritas: nihil dedecoris, nihil lasciuiæ, nihil petulantiae, nihil insolentiae in incessu tuo appareat: gestus enim corporis signum est mentis, non praebeas de te aliis spectaculum, nec aliis obtrectandi locum.

Societas bonorum. 8. Non te adiungas leuibus personis, nec te admisceas vanis: vita malos, caue iniquos, fuge malignos, sperne ignaros, fuga a te turbas hominum, maxime illius aetatis, qui ad vitia proni sunt. Bonis iungere, et sanctis indiuidue sociare. Si feceris, socius conuersationis illius eorum eris, et virtutum: periculum enim est pessimis sociari: melius est eorum odium, quam consortium.

Turpiloquium. 9. Claude aures, ne audias aliquid impudicum: vanus enim sermo cito polluit mentem, et facile laeditur turpibus, et malis omnibus, agiturque libenter, quod auditur. Nemo enim creditur odisse, quorum relatione non laeditur: nihil ex ore tuo procedat, quo turpescas, vel quod turpe sit: sed haec erumpant ex ore tuo, et ex labiis, quae aures non polluant audientium: sermo enim vanus conscientiae vanae est index. Mores hominis lingua pandit, et qualis sermo ostenditur, talis animus comprobatur. Ab otioso sermone compesce linguam, nec inania verba loquaris: sermo enim otiosus non erit sine iudicio. Vnusquisque enim redditurus est rationem sermonum suorum: ante vniuscuiusque hominis faciem stabunt verba sua. Qui verba mala non reprimit, ad noxia cito transit: et qui minima non respuit, in maxima valde prorumpit; minorum namque culpa maiorem generat.

Sermo otiosus. 10. Particulatim crescunt vitia, et dum parua non cauemus, in magnis prolabimur: minora itaque deuota, et ad maiora non deuenies. Ea, quae loqueris, grauitate, atque doctrina existant culta, sitque sermo tuus irreprehensibilis, ad expectationem audientium utilis: stude loqui omnino quodlibet, secundum quod oportet: discerne, quid loquaris, quid taceas. Intende, et loquere, et loquendo peritus esto. Multum autem delibera, quod loqui vis, ne renocare non possis, quod dixeris: fuge casus linguae, nec pateat iniuriae iaculis os tuum. Cum amico semper habeto silentium, vide opportunitatem loquendi, et proferendi sermonem, et expendendi. Maneat in ore tuo mensura, in sermone tuo sit statera, abscinde et a lingua tua vitium detrahendi, et de alieno malo os tuum non coinquines: quod in alio detrahis, hoc in te potius pertimesce.

Detractio. 11. Quod inter se loquuntur homines, hoc numquam scire desideres,

Curiositas.

nec quaeras aliquem, qui dicat tibi, omitte causam, quae ad animam tuam non pertinet, nec oblitus morum tuorum alienos perscruteris : tanto animo corrige vitia tua, quanto studio prospexeris aliena.

12. Omne genus mendacii summopere fuge, non studium loquacium fratrum, nec qualibet fallacia vitam alicuius defendas, nullum mendacium iustum, quod a veritate discordat, in quo etiam prohibetur duplex iuramentum : assiduitas enim periurii assuetudinem facit. Fac bonum, quod spopondisti, non in verba facilis, sed etiam factis, et operibus difficilis : sine consideratione vnumquam nil facias, vel praesumas : quando poteris facere, non pollicearis facere. Multum Deo reus eris, si non reddideris, quod voues ; in malis autem promissis rescinde fidem. Non est promissio, quae dolore adimpletur. Mendacium.

13. Si vis tuas adimplere virtutes, prodere noli : occulta virtutes pro elatione, absconde bona facta pro arrogantia, fuge videri, quod esse meruisti : qui manifestando poteras amittere, tacendo custodi. Vitia vero cordis tui reuela, prauas cogitationes manifesta illico, peccatum enim reuelatum cito curatur, simulata culpa crescit. Si patet vitium, ex magno fit pusillum : si latet peccatum, ex minimo fit maximum. Melius est autem, ut vites vitium, quam ut emendes, ne forte quum incurreris, pessima consuetudine reuocare non possis. Consuetudinis vincula vix soluuntur, et inoluta diu tardius corriguntur. Vanagloria.

14. Incipientem diu delibera sententiam, et quod vis diu agere, diu exquire, proba, et age : nil enim in agendo praecipiti consilio, sed mora melius est, in rebus autem bonis tarditas remoueatur : in bonis enim dilatio nocet, et quod expedit, differre impedit. In bonis absit remissa segnities, absit negligentia, carnis vitia cito captant inertes : per torporem enim vires, et ingenium defluunt, et desidia natura corrumpitur : hebetudo scientiae lumen extinguit, solertia autem meliorem reddit : ardentius fit ingenium subiuncto studio, et tardiora ingenia studiis acuuntur. Torporem naturae industria excitat, spiritus tarditatem assiduitas acuit. Expergiscencia perficit spiritum, expergiscencia plus scitur, saepe namque consuetudinem superat, saepe ex consuetudine naturae est effectus, assiduitas enim mores facit, iugis vsus in naturam se vertit : quod cum difficultate per vsum sine difficultate perficies. Prudentia.

15. Disce, quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris : bonum autem, quod didiceris, doce ; sapientiam quum ceteris impertieris, tibi hanc auges, sapientia exinde longior fit, retinendo minor est, et dum plus confertur, abundat. Verba tua quum praecedunt opus, quae ore promissis, quae ore promittis, opere adimple, quae verbis doces, executione exhibe, et ostende. Esto non solum magister, sed imitator virtutum. Si doces, et facis, tunc gloriosus eris. Non enim satis est laudare, quod dixeris, nisi dictis facta commisceas. In doctrina tui ipsius ab humana te laude tempera : sic instrue alios, ut teipsum custodias, sic doce, ut humilitatis gratiam non amittas. Doctrina.

16. Caue, ne, dum alios docendo erigis, ipse laudis appetitione de-

rogeris. Quum autem instruis eos, obscuritate noli uti, sed ita dic, ut intelligaris, ne loquendo simplicibus displiceas, ne prudentes offendas: iuxta spiritum audientium erit sermo doctorum. Secundum mores incipienda est doctrina; iuxta vulnus adhibenda sunt remedia, variae enim voluntates, diuersam disciplinam desiderant. Vnusquisque igitur secundum suam professionem est docendus. Inspicienda est utilitas personarum, et vnumquemque taliter in erudiendo tracta. Committe omnibus secreta professionis tuae, loquere aperte.

De perfectione.

17. Cunctis operta paucis annuncia: ne erubescas loqui, quod nostrum defendere: et quod tibi scientiae sentis deesse, ab aliis quaere: quaerendo enim obteeta clarescunt, et difficilia conferendo aperiuntur. Nulla sit tibi curiositas sciendi latentia, nec ultra quam scriptum erit, quaeras scientiam. Non cupias, quod scire non licet. In disputatione non contradicas iustitiae: nec contendas euacuare, quod rectum est: in omni disputatione rectum tene, et plus dilige audire, quam loqui. In principio audi, in fine loquere. In omni re finis attendatur, extrema quaerantur, meliorque est sermo nouissimus, quam primus.

Obsequium.

18. Venerare omnes scientia, et vita meliores, et vnumquemque pro suo merito sanctitatis potiori gradui competentem reuerentiam tribue, nec te aequalem sanctiori exhibeas. Senioribus praesta obedientiam, et eorum senio obsequio obedi. Cunctis in praeceptis sic obtempera, ut obtemperando hominum votis Deum non offendas. Malum visus facere, non consuescas, nec adhuc si poenae immineant, peccanti cuiquam non acquiescas: melius namque est pati mortem, quam perniciose mala adimplere. Non solum quippe factorum, sed conscius peccati tenetur obnoxius: neque immunis est a scelere, qui, ut faceret male, obediuit. Similis est, qui obtemperat malo, ei, qui facit malum: facientem, et obsequentem pari poena constringe.

Modus in rebus.

19. A subditis magis venerari, quam timeri stude, ut tibi plus dilectionis officio, quam contradictionis necessitate adhaereant. Subiecti te plus reuerentur, quam timeant: ex reuerentia enim amor procedit, et odium tremor confert, fidem metus tollit, affectus restituit: timor non seruat diuturnam fidem: ubi timor audet, eum sequitur robur: ubi timor, audentia sequitur, et ubi metus, desperatio occurrit. Quapropter tempera oris sementem, summaque bonitate subditos conuenit regere: non sis terribilis in subiectis, sed sic dominare, ut tibi delectent seruire.

20. Tene modum in omni tempore, ut nihil intemperatum agas, nec minus, nec ultra, quam oportet, nec in bonis nisi moderatus esse non debes. Omnia enim medicamenta utilia sunt, et cum tempore omnia fiunt utilia: recta enim immoderato usu corrumpuntur, omnis nimietas in vitio est: prospice igitur, quid aptum sit tibi, et tempori, et ubi, quando, quare, quamdiu facere debeat, causas rerum, et tempora inspicere, et singulorum operum discretionem diligenter distingue.

21. Dignosce omnia, quae agis, quare bonum incipias, quare peragas: in omni operatione discretionem tene, nec in aliquo indiscretus sis.

Quum

Quum bene discreueris opus tuum, multa sunt consuetudine vitata, multa prauo vsu praesumpta, et multa contra pudicos mores vsurpata, tunc minime consuetudinem serua, et legem, vsus auctoritati cedat, prauum vsum lex, et ratio vincant. Testimonio tuo nulli noceas, nec ad alicuius periculum vocem testificationis adhibeas. Sermo tuus nec animam cuiusquam, nec res impediatur, nullum contra veritatem defendas. Testimonium.

22. Quum iudicas, ne vilius personae affectu deflectaris, a viro paupere, aut a diuite eausam prospice, non personam. Sperne munus, ne per hoc iustitia corrumpatur: munera enim semper veritatem praeuaricant, et cito a viro violatur iustitia. De iusto iudicio temporalia lucra non appetas, pro iustitia nullum tibi praemium quaeras, dum iudicas, pro futuro serua mercedem, nec quaeras in terra rependi, quod tibi in futuro debetur. Excute manus tuas ab omni muneré, si in caelis velis habitare; in iudicio quoque sine misericordia sedeas. Custodi iustitiam discretionis, et noli plus iustus esse, quam oportet. Omne enim, quod nimium est, vitium est. Iustitia.

23. Impia iustitia est fragilitati humanae non ignoscere: non igitur ames damnare, sed emendare potius, quam corrigere. Tene rigorem in discretionem iustitiae, iudicii examen sequatur pietas, disciplinae rigorem temperet indulgentia, ita clemens esto in alienis delictis, sicut in tuis, nec quemquam districtius iudices, quam sicut teipsum. Sic alios iudica, ut te iudicari cupis: dum enim indulges aliena peccata, tibi misereris, iudicium, quod aliis imponis, ipse portabis. In eo enim, in quo iudicas, es iudicandus; in qua mensura mensus fueris, remetietur tibi.

24. Omnia, quae inquisieris, cum iustitia definias, numquam iudices suspicionis arbitrio: ante proba, tunc iudica: non enim, qui accusatur, sed criminator reus est: periculum est aliquid praesumptuose iudicare. In ambiguis de iudicio serua sententiam. Qui nosti tua, quando nescis, diuino serua iudicio: non nitaris damnare iudicio humano, quod Deus suo examini seruat: incerta non iudicemus, quoadusque nouissime veniat Dominus, qui latentia producat in lucem. Quamuis enim non credenda sunt, ideo tamen dimittentur, nisi quae certis indiciis approbantur, et non quae manifesto examini committuntur, et non quae ordine iudicatio comprobantur. Iudicium re-
ctum.

25. In summo honore tibi suprema sit veritas; quamuis sublimis sis potestatis, in te celsitudinem reprime: non te extollat honor, sed praesideat humilitas culmen sublimitatis. Tanto esto maiori humilitate conspicuus, quanto es magna dignitate praeclarus. Impositas tibi curas humiliter exple, et traditum tibi ministerium mente subdita suscipe. Esto obediens diuinae dispositioni, et voluntati eius contraire non audeas. Iura potestatis adeptae moderanter exerce, et omnia non turbulento, sed tranquillo corde dispone. Caue honores, quos sine culpa tenere non poteris. Sublimitas enim honorum magnitudo scelerum: in maiori gradu sine dubio poena maior.

26. Si vis esse quietus, nihil seculi appetas. Semper requiem mentis habebis, si a te curam mundi abiicias, semperque quiete aeterna frueris, mundi. Contemptus

Tom. VII.

X x

Eleemosyna.

si te a strepitu terrenarum rerum abstraxeris. Abiice a te, quidquid bonum propositum impedire poterit, et toto animo odies damna, quae diligit mundus. Quidquid habes, habeto ad misericordiam. Suffragatur virtus tua in operibus. Non eligas, cui miserearis, ne forte praetereas illum, qui meretur accipere. Omnibus da, ne forte cui non dederis, ipse sit Christus: et cui largiris, cum hilaritate largire: et quidquid tribuis, cum affectu tribue: tribue misericordiam sine murmuratione, praebe eleemosynam sine taedio.

27. Maior autem sit benevolentia, quam quod datur. Maior sit gratia, quam quod impenditur; tale enim erit opus tuum, qualis fuerit intentio tua. Quod enim affectu bono dispensatur, hoc accipit Deus; qui autem cum taedio dat, perdit mercedem suam. Qui cum tristitia manum porrigit, fructum amittit remunerationis: non est misericordia, ubi non est benevolentia. De tuis iustis laboribus ministra pauperibus. Non auferas vni, unde tribuas alteri. Nihil prodest, si alium inde reficis, unde alium inanem facis. Condemnat miseratio ista, non propitiatur. Bonum, quod facis, misericordiae causa, non iactantiae facito: nil propter temporalem opinionem, nihil propter famam, sed propter vitam aeternam, et Dei charitatem. Quidquid agis, pro futura mercede age, aeternae remunerationis expectatio te teneat. Amplius quidquid egeris causa gloriae, hoc est facti tui.

forte, huius vitae.

28. Si dederis ita, ut hominibus innotescat, non homini, sed propriae personae praestitisti, nec quod ad aeternae, sed quod ad huius gloriam proficit. Ecce accepisti modica, data est tibi norma viuendi; nulla te ignorantia excusat, non es iam vitae nescius, non es imprudens, aut ignarus, legem, quam debes sequi, dispositionis qualis esse debeas, descripsi. Cognitiones mandatorum habes. Iam scis, quid est recte viuere, vide, ne ultra offendas, vide, ne, quod recipis legendo, contemnas viuendo. Bonum scire, acceptum retine, et imple opere, quod didicisti praeceptione. Vide deinceps, ne bonum, quod accepisti, despicias. Amen.

APPENDIX XVI.

Exhortatio poenitendi cum consolatione, et misericordia Dei, ad animam futura iudicia formidantem.

Vide Isidoriana c. 81. n. 19. et seqq.

- C**ur fluctuas, anima, mocrorum quassata procellis?
 Vsquequo multimoda cogitatione turbaris?
 Mens confusa taediis, itineris deuia carpens,
 Tramites caliginis subducta luce pereurrit.
- 9 Non ablatas res, cellulas mundi, fascisque suspires:
 Nec casus honoris, sed ruinas animae plora.
 Non haec defunctoria doleas exitia carnis:
 Sed perseuerantia tartari tormenta formida.
 Nec aerumnas carceris abigas, quibus fine carebis:
- 10 Sed iuges auerni miseras prospectans cuita.

- Quae hic redimi facili compendio possunt,
 Si mundi affectus in amorem Christi conuertas,
 Et te non negligas ab iniquitate priuare .
 Cuncta peccata a corde diuulsa propellas ,
 15 Res iniquas penitus remoue , saltemque percussus ,
 Abhorre , vt sinceritate rudi vel sero reniteas .
 Abiecit te mundus , percussitque , rescripsit , derisit .
 Quare non consideras , quid a te Christus exquirat ?
 Non humana manu talia te perpeti putes ,
 20 Sed haec prouenisse diuino iudicio crede .
 Irritasti contra te Dominum offensa delicti ,
 Qui te flagris arguens corripit , coercet , affligit ,
 Flagelli impendio monet , vt errata cognoscas :
 Et agnita poenitens corrigas , dstringas , emendes .
 25 Hoc sentire debes , quod instanti verberare pulsatus ,
 Vt beneuolus a malo segregatus existas :
 Et perniciosa respuens , innoxia quaeras .
 Vult contritionis nunc te examinare camino ,
 Quo conflatus pristinas vitiorum sordes amittas .
 30 Cur ergo per quaequam diffusus mente vacua curris ?
 Ad calcem examinis sensus tui collige gressus .
 Discute cor tuum , cautius interroga mentem .
 Quid iudibriosum retinet , vel gessit , exponat .
 Quid saeuum , quid noxium concepit , vel operit , pandat :
 35 Et dum est licentia , totum praedamnare festina .
 Ecce perpetrata cuncta coram oculis constant ,
 Et secreto murmure mens vniuersa proponit .
 Quid admissa crimina nisi lamenta requirunt ?
 Quid vult facti vulnus , nisi malagmata fletus ?
 40 Nullum scelus aliter nisi poenitendo
 Expiatur : immo puniendo , ne sit iam vltra ,
 Deletur . Ergo si ruisse nequiter viuendo
 Displicet , surge decenter . Melius agendo praecurre
 Iudicem futurum , timens perdentem iniquos .
 45 Hunc post seculi crimina opere iustitiae placa .
 Atros ignes inferi , quod est mors secunda , pauesce :
 Sed admissa poenitens puni peccata , et viues .
 In hac vita lacrymis extingue tartari flammam ,
 Et necando crimina vires euacua mortis .
 50 Mors illic non repetit , quos hic viuentes amittit .
 Nam qui se peccato dirimit , iustitiae iungit :
 Et spiritus vitae obsequens mandata custodit ,
 Peccata repudians morti seuire contemnit .
 Vltra iam non moritur , nec mors dominabitur illi ,
 55 Neque eum tartarum excipiet in morte , sed caelum ,

- Nullatenus dubites in hoc, nec vnquam diffidas :
 Nam sic protestanda diuina dicta decernunt :
 Ad regnum profecto transierunt cum Christo victuri ,
 Qui poenituisse mala perpetrata probantur .
- 60 Nulla te res dubium de misericordia reddat .
 Nam parcere Deus promptus est clementer indignis :
 Atque poenitentibus veniam libenter donare .
 . Tantum si poeniteas , nec iam poenitenda committas :
 Et ob hoc irrisor , atque subsanator vocatus ,
- 65 Veritas poenitentiam in punitionem pericli .
 Labor sine fructu est , et spes vanissima valde ,
 Sic peccata plangere , vt non desinatur peccare .
 Quasi quis instructa destruat , diruta reformet ,
 Si , quod lauat hodie , polluat , et sordidet cras :
- 70 Sic enim non lotus habetur , sed semper immundus .
 Nec capit huiusmodi veniam , sed prouocat iram :
 Quoniam non diluit , sed dilatat criminum gesta .
 Tu denique cautius talium exempla declinans ,
 Et iam peccasse poenitere , et iam peccare desiste .
- 75 Dissipa praeteritas lacrymarum opere culpas .
 Da eleemosynam , si habes , redime probra ,
 Et sequi vanissima respue , contemnere cura .
 Sit iam abdicabile , sit abominabile semper peccatum ,
 Quod caelo distrahit , in infernum deponit .
- 80 Melius sit regni gloriam nitore carpere ,
 Quam regni iacturam sordium horrore perferre .
 Conuersus ad Dominum post tenebras lucem arripe ,
 Amplexensque vitam mortalia facta relinque .
 Confitere illi , compungere , plangito , roga ,
 Dic , peccaui nimium , parce , miserere , proclama .
- 85 Curua cordis genua , prostratus corpore in terram .
 Obsecra assidue , profusis lacrymis ora ,
 Lenias vt humilis , quem exasperasti superbus .
 Nam Dei clementiam humiles , et flentes acquirunt ,
 Non ridentes impetrant , neque contumaces exorant .
- 90 Certo te poeniteat , perperam quaecumque gessisti ,
 Vt odiens horreas , quidquid indecenter amabas .
 Quod pudore congruo rubor verecundus aspernit ,
 Rite demum veniam lacrymarum prece requiras .
 His namque fomentis animae peccata medetur .
- 95 Et omnia vulnere priscam sanitatem receptant .
 Sic namque diuinum sedas cito furorem :
 Sic protecto capies , quidquid lacrymando deposcis :
 Sic denique poteris euadere , quidquid
 Claudis , obligat , officit , affligit , obumbrat ,

- 100 Et ad Dei gratiam hoc modo redire gaudebis.
 Quamuis sis peccator impius, malignus, iniquus,
 Criminis omni genere, contagioque pollutus,
 Pete a Deo veniam, haesitans nequaquam in fide,
 Qui omni peccamine cunctos poenitentes expurgat.
- 105 Omne dimittit facinus vera poenitudo delicti:
 Nec est crimen vllum, quod nequaquam lacrymae tergant.
 Quamuis de iustitia terreat iudicii dies,
 Nunc misericordia certa poenitudo potitur.
 Delinquentem Deus de praeterito damnat,
- 110 Si bonus ex malo fuerit extremo repertus,
 Vt dicitur impio, Si impietates relinquat,
 Opera iustitiae faciat, extremo conuersus,
 Impietas illius omnis oblita demetur,
 Mortique sublatus aeterna per secula viuet.
- 115 Sic denique Paulus fidelis ex infido factus
 Cunctis caret criminibus, quae impie gesserat olim.
 Sic ex publicano venit euangelista Matthaeus.
 Sicque Cyprianus ex mago sacerdos, et martyr.
 Sic et Augustinus ardentior carnis amator,
- 120 Fit ex manichaeo mundi probatus magister.
 Sic et Niniuitae impia, obscoena, nefanda deflentes
 Flagitia, vitam poenitendo merentur.
 Manasses, qui idolis templum repleuerat Dei,
 Et de caelo pridem datam prophanauerat legem,
- 125 Post amisso regno captiuus, et ferreis vinculis multis
 Ligatus Dominum poenitentia placans, regno
 Restitutus est, nexibus, culpisque solutus.
 Sic David stupri culpam, homicidiique redemit
 Et Achaz similiter caelitus pendentem euasit iram.
- 130 De quo cominus dixerat vlcisci Deus.
 Petrus fide lapsus, rursus poenitendo resurgit.
 Sic et euangelii meretrix, ac publicanus
 Paruis fuis lacrymis multo se piaculo mundant.
 Et plurimi alii, quos olim Scripturae declarant
- 135 Post crimina caelibes factos poenitudine viros.
 Sic e contra polum habentes ad tartara cadunt,
 Qui bona priora malum appetendo relinquunt.
 Vt dicitur iusto: Si ab iniquitate
 Egressus iniquus extiterit, iustitia omnis
- 140 Eius depereat, et ipse morte damnetur.
 Sic Iudas olim subito malignus effectus,
 Omne bonum perdidit, quod dudum beate peregit.
 Sic et Salomoni nihil imputatur bono,
 Quod antea gessit, sed extremo malo damnatur.

Vide Isidoriana loc. cit.

fortasse aliquid deest.

- 145 In qua voluntate postremo quispiam, vel actu
Fuerit inuentus, in hac iudicandus erit, sicut
De hoc ipso Dominus locutus est dicens,
In quo te inuenero, in hoc te iudicabo.
Et si credis amplius, hos ipsos diligit Deus,
- 150 Qui post prauitates esse rectiores student:
Ac sic se post vitia virtutibus magnis exercent,
Quam qui mala grauius numquam perpetrasse noscuntur,
Et bona praecipue torpentes agere piget.
Sicut quispiam dominus illum magis seruum
- Editio, damna
quaedam po-
tiora.* 155 Amplectitur, qui post damna potiora lucra reportat,
Quam qui nihil perdidit, et nihil augmenti fecit.
Sic imperator illum magis militem amat,
Qui post fugam remeans, hostem persequendo prosternit,
Quam qui numquam fugit, et nil umquam fortiter fecit,
- 160 Sic agricola illam terram plus amat, quae vberes illi
Post spinas affert fruges, quam quae spinas numquam nutriuit,
Et fertilem messem numquam aliquando produxit.
Non desperes veniam, sed potius spera salutem,
Si facturus optima, pessima damnare decernas.
- Editio, quam
illam, quae
tribulos vel
spinas.* 165 Corrige delictum, muta mores, renoua vitam,
Et nulla te plecti dolebis postea poena.
Non erit in crimine, quem poenitet ante fuisse;
Nec dicetur impius, qui fuerit denuo pius.
Sequentia vero carmina constructa lamentis
- 170 Suspirando lectita, nonnumquam plorando decanta.
Nam potest Dominus transferre in gaudium luctum,
Et aduersa omnia in prosperitatem mutare.
Quem aeternis laudibus glorificant in caelo caeli,
Et summis honoribus cultores efferunt mundi. Amen.

APPENDIX XVII.

Lamentum Poenitentiae.

Vide Isidoriana c. 81. n. 25.
et seqq.

Audi, Christe, tristem fletum,
Amarumque canticum:
Quod percussus, et contritus
Modulatur spiritus,
Cerne lacrymarum fluxus,
Et ausculta gemitus.
Ad te multum vulneratus
Vocem fletus eleuans,
5 Alta de profundo cordis
Emitto suspiria,

Precibus si forte velis
Placatus ignoscere.
Alleua calamitatis
Importunae pondera,
Quae me diutius premit,
Et elidit impie,
Nec discedit, vt resumam
Vitae respiraculum.
10 Ablato consolatore,
Quadro clausus lapide;

Gémo lugens, et suspiro,
Miserere, clamitans,
Pulso rogans tota die,
Sed tu semper dilatas.

Ad iuuentutis delictum,
Et ad ignorantiae,
Non me teneas, exoro:
Sed misericorditer
15 Praetermissum hoc dispone
Iam indigno parcere.
Ab antiqua pietate
Ne declines, obsecro:
Nam iustitiae rigorem
Si me sequi iubeas,
Mille sum debitor poenis,
Mille dignus mortibus.
Aspice iam, Deus clemens,
Aerumnas, quas tolero,
20 Remoue contritiones,
Et flagella prohibe:
Ne me, precor, indignatus
Opprimas, et conteras.

Annos meos in dolore,
Vitam in gemitibus
Vilis factus consummaui:
Parce mihi, deprecor,
Iam non possum sustinere,
Da dextram, et eripe.
25 Aggrauasti manum plagae
Super me validius,
Carnem dira flagellorum
Ultione conterens,
Caede, ferro, sorde, peste,
Tenebrarum carcere.

Auges tempora pressurae,
Luctus addis onera,
Differens afflicto valde
Dare mihi requiem,
30 Contra quod grates rependo,
Non resultans murmuro.

*Abes
pro
habet.*
Abes, dico, veritatem,
Vt occidas impium:
Sed rogo post disciplinam
Da placatus veniam,
Quia non mortem iniqui,

Sed vitam desideras.

Accuso me, non excuso,
Laudans te, quod mitis es,
35 Iuxta modum delictorum
Parua datur ultio,
Haec, et ampliora, clamo,
Dignus sum excipere.
Ad remedium malorum
Aeterni iudicii,
Satiis nunc (est) flagello
Temporalis percuti,
Quam perennibus futuro
Dari cruciatibus.

40 Adhibe, si placet, adhuc
Tormentorum stimulos,
Quibus defluant veterna,
Putridaque crimina:
Salus tantum, vita demum
Subsequatur morbidum.

Adhibe, sed non iratus,
Vt sit tolerabile,
Quod me propter mea iubes
Perpeti facinora:
45 Quatenus correpto rursum
Sis mitis post verbera.
Amarum hoc est, et leue,
Quia pertransibile,
Sed amarius, et graue,
Quod irrevocabile,
Quo poenarum non est finis,
Nec dolori requies.

Ardens illic vrit flamma
Damnatorum corpora,
50 Ultra reditum non sperat,
Quem illa susceperit,
Cuius pauore tabesco
Liquesco formidine.

Arbiter, et testis aequus
Ipse dum adueneris
Iustam reddere mercedem
Singulorum meritis,
Quo me saluare decernas,
Opus non inuenies.

55 A Deo districtum cernens
Examen iudicii,

- Duco vitam in moerore
Iugiter, et gemitu,
Iustum iudicem visurus
Iam pauesco territus.
Amarus, et pavidus tunc
Vultus tuus impiis,
Per quem nullus impunitus
Erit habens crimina,
60 Nisi qui lacrymis illa
Nunc viuens absterserit.
A tranquillitate tua
Tu numquam mutaberis,
Sed mitis parebis iustis,
Terribilis impiis,
Quos habuerit de culpa
Reos conscientia.
Ab iniquis iustos omnes
Segregans velociter,
65 Pones hoedos ad sinistram,
Et agnos ad dexteram,
Hos aeternae luci dabis,
Illos autem tenebris.
Ab ira furoris tui
Quis non conturbabitur?
Quae a nulla creatura
Cohiberi poterit,
Quum peremeris iniquos
Oris tui gladio.
70 Amputans verbo, non ferro,
Ceruices peccantium,
Tu perdes in tempestate
Festinantes impios,
Vitae sempiternae iustis
Collaturus praemia.
Accipite, dicet illis,
Regnum paratum est vobis
Pro fructibus iustitiae,
Et misericordiae,
75 His, et illis, quae fecistis,
Cuncta tu testificans.
Astabunt ante tribunal
Tuum omnes animae,
Quidquid gesserint in carne,
Narrantes ad singula,
Quid tam pro nefandis miser

Editio,
gesserint
in car-
ne.

- Criminibus respondeam?
Assertio phalerata
Iustum nullum faciet:
80 Actus boni tantum facta,
Non verba recipies,
Data singulis talenta
Cum vsuris expetens.
Abactis, et refutatis
Excusationibus,
En homo tantum dicetur,
Et opera illius,
Quae praecernens, vt meretur,
Confestim recipiet.
85 Arcana tunc secretorum
Omnis conscientiae
Sic lustrabis, velut vultus
Cernitur in speculo,
Heu mihi! qui parebo,
Peior omni pessimo?
Ad personam non conuerteres
Visum, sed ad merita:
Nec natalibus insignem,
Sublimem prudentia
90 Facies tibi consortem,
Sed insontem opere.
Abominabilis erit
Coram te iniquitas,
Nullus enim immundorum
Tibi sociabitur,
Quomodo tunc foetens hircus
Mundis iungar ouibus?
Ante te iusti nec erit
Secura iustitia,
95 Quam si districte perquiras,
Et ipsa peccatum est,
Qui si iusto nisi parcas, forte,
Vae periclitabitur. *Etsi iu-*
Arguens in veritate *stus.*
Decernes iudicium,
Et in aequitate tua
Iustus vix saluabitur,
Vbi tunc ego parebo
Peccator, et impius?
100 Annalibus reseratis,
Nudabuntur publice

Omnium

Omnia hominum facta,
 Cogitatus impii,
 In statera tu librabis
 Omnia in pondere.
 Appenso bono, vel malo,
 Pars haec operarium
 Vindicabit, quam momenti
 Lance declinauerit,
 105 Quid agam, si pondus mali
 Me laeua iactauerit?
 A iustitia diuerſi
 Nullo modo poteris,
 Nec personam acceptabis,
 Nec vllius munera:
 Sed reddes vnicuique
 Iuxta sua opera.
 Aspicient mali iustos,
 Quum beatitudinem
 Gloriae promeruerint,
 Et dolebunt acriter,
 Quod non vixerint sic iuste,
 Vt sic essent liberi.
 A dolore in dolorem
 Nequiores transient,
 Quum, abite, maledicti,
 Illis ipse dixerit,
 115 In ignem, qui est paratus
 Vobis, et diabolo,
 A requie beatorum
 Vita, vel consortio
 Se sublatoſ intuentes,
 Iunctosque diabolo,
 Vt aeternis cum eodem
 Dentur cruciatibus.
 Alleuabunt vlulatum,
 Et rugitum immanem,
 120 Planctum magnum facientes
 Amarum, et validum,
 Quale numquam fuit factum,
 Neque dictum, vel visum.
 Ad gentem gens, vir ad virum
 Pectora percutient,
 Tribus ad tribum, et regnum
 Contra regnum ferient,
 Viri denique seorsum,
 Tom. VII.

forte, 110
 merue-
 rint.

Et seorsum feminae.
 125 Angeli tunc copulabunt
 Scelere consimiles,
 Quos cursim praecipitantes
 Dabunt flammis inferi,
 Vt par poena semper vrat,
 Quos par culpa sociat.
 Habebunt vitae praecisi,
 Sublatique gaudio,
 Quo perennis erit luctus,
 Dolorque perseuerans,
 130 Et consolatio nulla,
 Nec vnquam reuersio.
 A te quisquam non reuoluet
 Prolatum iudicium,
 Nec ab illo, quem tu ipse
 Iudicans perdideris,
 Vltione sempiterna
 Prauos omnes puniens.
 A Deo praerogatiua
 Mitto precum commoda,
 135 Fundens lacrymas, dum viuo,
 Rogans, dum intelligo,
 Ne me iuxta mala mea
 Condemnandum censeas.
 Aspera sunt, quae peregi,
 Acerba, et grauias:
 Propter quae si persequi
 Me iuste decreueris,
 Morti debitor, et poenae
 Noui, quod reperiēs.
 140 Ad iniquitatem meam
 Si conuertas oculos,
 Facto, poena quae condignum
 Neminem reperiēs,
 Cum quo me cremandum putes,
 Comburendum censeas.
 Ad delictorum mensuram,
 Criminumque copiam,
 Ipsae poenae tartarorum
 Vix credo sufficient,
 145 Dum nec talia, nec tanta
 Quis iniquus fecerit.
 Anxius ob hoc suspiro,
 Quod impie gesserim,

forte,
 si per-
 sequi
 me iu-
 ste tu
 decre-
 ueris,
 Morti
 debi-
 tum.
 forte,
 poena-
 que con-
 dignum

Y y

Pessimorum peccatorum
Saucius sum vulnere,
Difficile tantis malis
Esse saluus arbitror.

Arctor vndique pressuris,
Comprimor angustiis,
150 Fluctuat mens in moerore,
Cor natat in lacrymis,
Nec vlla timore multo
Requies est animi.

Arui, polique, marisque
Non turbabor sinibus,
Quin et haec ignis ardore
Resoluta defluent,
Vbi me miser abscondam?
Quo ante te fugiam?

155 Ab immensitate tua
Mundi gyros clauditur?
Caelum, terramque tu reptes,
Et sine te nihil est,
Qui placatum te non habet,
Iratum quo fugiet?

Agitur mens aegra passim,
Diuersa considerans,
Nec elucet euadendi
Vspiam effugium,
160 Sed abs te, Domine, fuga,
Et ad te reuersio.

Arma sumens poenitentis
Saccum, et cilicium,
Pulso pietatis aures
Viscera clementiae,
Verba fletus, et doloris
Ingerens cum lacrymis.

Audi preces, et placare,
Mens quas aegra parturit,
165 Consideransque dolores
Impende malagmata,
Quia tua sum factura,
Tuaque plasmatio.

Adhibe, precor, medelam,
Pessimis vulneribus,
Profluentia praestringens
Vitiolum vlcera,
Corrupta redintegrando

Sanitate perpeti.

170 Aufer me de luto faccis
Peccatorum omnium:
Emundare non contemnas,
Antequam discutias:
Et non ero tunc immundus,
Si me nunc piaueris.

Accipis et peccatores,
Sed quos nunc iustificas,
Respicis multos, vt Petrum,
Si deflentes poenitent,
175 Sicque lapsos ad inferna,
Reuehis ad aethera.

Apud te redemptio est,
Et misericordia:

Quam nisi propitiatus
Parcere decreueris,
Vae mihi! quod malos omnes
Praecedam ad victimam.

Ac per hoc opto misellus,
Ne fuissem genitus:

180 Quia et lux ipsa praesens
Iam mihi tenebrae sunt,
Aeternae damnationis
Pauendo perniciem.

forte,
pauco.

Boni nihil habiturus,
Quod malis obiciam,
Poenarum metu quassata
Tremet conscientia,
Dum formidat infinita
Subire discrimina.

185 Bone Deus, perituro
Nunc subueni, exoro,
Nunc et ab ira perenni,
Et a morte libera,
Vt, quem iustitia punit,
Tu salues clementia.

Benigne Pater, ignosce,
Quod agnoscens fateor,
Pronuncio malum meum,
Non vindex operio,

190 Excipe professionem,
Et da indulgentiam.

Bonitatis pietatem
Multis non merentibus,

Gratis peccata dimittens
 Indulsisti veniam :
 Non defraudes vni, quod tu
 Dedisti quamplurimis.
 Blanditus confessione
 Placaris humilium,
 195 Ad ignoscendum citius
 Flentis voce flecteris,
 Poenitentis assuetus
 Consulere lacrymis.
 Brevis non est manus tua,
 Vt praestare nequeas,
 Multus es ad ignoscendum,
 Hinc indulge, clamito,
 200 Miserere, ne disperdas :
 Parce, ne interimas.
 Biplici, quaeso, flagello
 Noli me percutere,
 Suspende paululum iram,
 Habe patientiam,
 Quia multum ego miser,
 Sed tu plus misericors.
 Conuersus ad pietatem,
 Restitue gratiam,
 205 Vitam cum peccato simul
 Ne velis extinguere,
 Serua benedictionem
 Receptandae veniae.
 Carnem pro peccato suo,
 Quantum placet, attere,
 Plagas enim temporales
 Libenter excipiam,
 Precor tantum, ne perennes
 Indignatus inferas.
 210 Doloribus hic afflige,
 Moeroribus affice,
 Per flagella modo purga,
 Ne in futuro punias,
 Carnis poena, quae deliquit,
 Redimatur anima.
 Decerne clementer pie
 Perditum requirere,
 Mira qui benignitate
 Abiectos recolligis,
 215 Et auersos reconuertis ;

Oberrantes corrigis.
 Errasse me dudum plango ;
 Pollutus, et prodigus
 Meretricio amore,
 Bona perdens patria,
 Hinc ad te vilis, egenus,
 Et percussus remeo.
 Ego me indignum loco
 Filiorum clamito,
 220 Quod paternitatis tuae
 Renuens admonita,
 Vagus per quaequam defluxi,
 Cucurri per auiam.
 Feci malum miser ego
 In insipientia,
 Prouocaui te ad iram
 Duris facinoribus,
 Quibus digne consternatus,
 Magno luctu conteror.
 225 Fletibus tamen reuertor
 Confitendo poenitens,
 Aufer indignationem
 Culpae factus immemor,
 Et paterna pietate
 Sume, precor, erroneum.
 Punire si tamen adhuc
 Plagis me diiudicas,
 Fer me sicut, quos diligis,
 Castiga, et argue,
 230 Sed clementer, vt emendes,
 Non vt interficias.
 Graues vt culpae merentur,
 Non ita daeseuias,
 Tempera seueritatem,
 Desine percutere,
 Vsque ne plaga contritus
 Desperem, et peream.
 Hoc interdum te deposco,
 Ne tentationibus,
 235 Quibus subinde peruertor,
 Violenter obruar,
 Victus ne miser succumbam
 Da, precor, auxilium.
 Hec ! dire me tandem, precor,
 Ne permittas decipi,

forte,
 erru-
 lum.

- Nam sufferre tentamenta
 Daemonum non potero,
 Desiderii eorum
 Malitiam refrena.
- 240 Inde te, benigne Deus,
 Acclivis efflagito,
 Quantulucumque placare,
 Vt et hic indulgeas,
 Ne longa poena subactus
 Miser valde factus sim.
 In dolore sempiterno
 Carnem ne constituas,
 Ne crudeliter exire
 Compellatur anima.
- 245 Da cruciatibus finem,
 Requiescat spiritus.
 Carpe mores, visita me,
 Immo veni, libera,
 Surge, dicito captiuo,
 Prodi foras, misero,
 Releua carcere trusum,
 Pande iam absconditum.
 Caput, et reliquos artus
 Aqua munda dilue,
- 250 Atque internos squalores
 Purifica gratia:
 Cunctis vt abire sinas
 Defectum feracibus.
 Lugeo confusus mala,
 Quae gessisse memoror,
 Fundo preces, et lamenta,
 Contristatus animo,
 Precor, oblatam ne neges
 Poenitenti veniam.
- 255 Lacrymae contra peccatum
 Non quidem sufficiunt:
 Sed quod non valeo parvis
 Expiare fletibus,
 Oro, pietate demas,
 Abluas clementia.
 Miseratione tua
 Fac iustum ex impio,
 Fulgidum de tenebroso,
 Nitentem ex horrido,
- 260 Innocentem ex iniquo,
- Viuentem ex mortuo.
 Miseratus iam omitte
 Noxas mihi criminis,
 Eripiens plasma tuum
 De manu diaboli,
 Memento figmenti tui,
 Et esto placabilis.
 Manus tuae me fecerunt;
 Formauerunt digiti,
- 265 Corpus in ventre materno
 Per membra delineas,
 Tua virtute creatam
 Quo clausisti animam.
 Ne des in ruinam mortis
 Opus tuum, Domine,
 Propter carnale peccatum,
 Quod lamentis elui,
 Possibile praedixisti,
 Atque vae mirabile.
- 270 Nullum perire protestans,
 Quamuis graui crimine
 Carnaliter polluaturn,
 Si redeat poenitens,
 Et non haesitet in fide,
 Sumi posse veniam.
 Nuancians pro te, et tuis
 Missis, et discipulis,
 Poenitemini, caelorum
 Prope regnum factum est,
- 275 Et omnis peccati datur
 In Christo remissio.
 Non in multis iustis ita
 Te gaudere perhibes,
 Vt in vno erroneo
 Peccatis turpissimo,
 Veni quaerere, et saluare,
 Dolens, quod perierat.
 Nulla tam grandis est culpa,
 Cui non sit venia,
- 280 Omne facinus peccati
 Delet poenitentia,
 Si reiectis malis quisquam
 Sanus hanc peregerit.
 Nullum est malum, quod nequit
 Aboleri lacrymis,

forte ,
In Spi-
ritum 285
tantum
san-
ctum .

Omne peccatum dixisti
Dimitti hominibus ,
Spiritus tantum sancti
Excepta blasphemia .
Numquid fixum verbi tui
Soluatur propositum ?
Absit hoc , domin' Deus ,
Vt repellas quempiam ,
Qui post malum resipiscens
Te conuersus sequitur .
Obiice bonitatem ,
Et vince malitiam ,
Praebe moram poenitendi ,
Tempus mortis dilata ,
290 Fac , vt salus subsequatur ,
Ne tollat interitus .
Omnino confidens credo ,
Quod nolens perire me ,
Subiecisti flagellis ,
Quibus resipiscerem ,
Vt abominando culpam ,
Redirem ad gratiam .
Placeat , Christe , damnatum
Reparare naufragum ,
295 De interitus errore ,
Te quaerente , redeam ,
Atque de maligno dignus
Efficiar famulus .
Peccaui tibi , peccaui ,
Et deliqui nequiter ,
Sed conuersum nolo perdas ,
Et , quae posco , tribuas ,
Vt me mundes ante mortem ,
Et , dum viuo , redimas .
300 Quis fuerim , ne requiras ,
Sed quis esse cupio ,
Veteri culpa ne quaeso
Reputes damnabilem ,
Cerne corrigendi votum ,
Et relaxa debitum .
Quamquam de reatu facti
Sit mihi confusio ,
Noui , quod de fine quemquam ,
At non de principio ,
305 Aut pro bono tu coronas ,

Aut pro malo iudices .
Recipe , domine pater ,
Fuga lapsum famulum ,
Tolle mortem poenitenti ,
Te precantem libera ,
Et cum electis ad vitam
Agni libro reuota .
Reprobari me ne sinas ,
Quem pro meis meritis
310 Ingenti pressura polis ,
Et limas diutius ,
Sed quem viuentem fatigas ,
Recipe post obitum .
Solue , Christe , vincla pedum ,
Ligamenta criminum ,
Resera limen obscurum
Tenebrosi carceris ,
Redde iam luci sepultum ,
Peregrinum patriae .
315 Tolle furorem perennem
Ab animo principis ,
Te propitiantem , fiant
Iam mihi placabiles ,
Quos aduersos diuturna
Miser ira tolero .
Veni , Iesu , ne tarderis ,
Mors antequam rapiat ,
Fessum de puluere leua ,
Et me reconcilia ,
320 Lacrymas iuges absterge ,
Cor triste laetifica .
Christe , qui diuersitate
Gratiarum diues es ,
Fructum , et meritum , precor ;
Viuenti contribuas ,
Ne me sterilem procernens ,
Succidas in posterum .
Macerari me post mala
Ne permittas , obsecro :
325 Habeam munere tuo
Collata , quae offeram ,
Quibus a laeua sublatus
Transeam ad dexteram .
Zabulo me non coniungas
Ad mortem cum impijs ,

Nec in tartari barathro	Alphabetum finiens,
Patiaris obrui,	Tibi Patri, Filioque,
Qui venisti te credentes	Inclito Paraclito,
De morte redimere.	Cui laus erit, et potestas
330 Gloriam iam vigil canam	Per aeterna secula. Amen.

APPENDIX XVIII.

ORATIO

Pro correptione vitae flenda semper peccata.

- Vide I. **D**eus omnium mirabilium auctor, misericordiarum pater, et consolatoris, in tribulatione refrigerium, cuius gratia praeuentus homo sua peccata considerat, plangit, et emendat: cuius respectu, et munere incipit
 81. n. vel bonum facere, vitare malum, et refutare, sequi iustitiam, et declinare ab iniquitate, desiderare perennia, et horrescere peritura, confiteri misericordias tuas, et abnegare impietates suas: quia nihil proprium habet homo, sed conuersio, et profectus illius donum tuum est: nec a se quisquam potest corrigi, sed a te: dicente Propheta, *Scio, Domine, quia non est hominis via eius: nec viri est, ut ambulet, et dirigat gressus suos:* et
 Ier. 10. 23. Apostolus ait, *Non volentis, neque currentis, sed miserantis est Dei:* et
 Rom. 9. 16. ipse dicis, *Miserebor, cui voluero, et clemens ero, qui mihi placuerit.*
 Exod. 2. Adesto igitur supplicationibus meis, intende deprecationem meam.
 33. 19. Et quod expeto, perfice propitius, et intende placatus. Tu enim abstraxisti me de laqueis mundi, et eduxisti me de retiaculo peccatorum. Tu reserasti os meum ad confitendum tibi, quum essem peccatis omnibus obligatus: et fecisti intelligere me, quomodo, aut pro quibus obsecrarem te. Posuisti fiduciam in corde meo postulandi necessaria animae meae: quoniam (vt Propheta dixit) *Volens misericordiam reuerteris, et misere-*
 Mich. 7. 18. *ris, obliuiscens mala hominum, et peccata benignitate pertransiens:* et ipse
 et 19. dixisti, *Petite, et accipietis, quaerite, et inuenietis, pulsate, et aperietur*
 Math. 7. 7. *vobis.*
 3. Qui enim peti se, et pulsari licentiam tribuit, dare sine dubio, et aperire paratus est: nec est avarus ad impertiendum, qui petere clamat non habentibus: ac per hoc ipse se postea poenitebit egere, qui ad dandum sibi a dispensatore congruentia remedia modo neglexerit impetrare. Ideo silere nequeo tactu gratiae superuenientis admonitus. Nam fateor, Domine, quod indignum me praeuenit misericordia tua, et dum grabato multorum peccatorum seculi huius mortifero quodam iacerem sopore depressus, misisti gratiam tuam cum flagellorum strepitu suscitare damnabili torpentem segnitia, vt apertis oculis expergefactus, dum in me nihil victus boni operis recognoscerem, venirem ad te, vitae petiturus alimoniam, ne me egestas superueniens in nouissimo praefocaret.
 4. Iccirco consurgens ad te lamentationum clamoribus prece multi-

faria pietatis tuae pulsans auditus, per alphabetum, quod praemisi, singulas eius literas rigans flumine lacrymarum. Compulit enim me paor iudicii tui flere diutius, et gratia tua fecit fiducialiter exorare, credens, quia in te Deo meo transgrediar murum omnium iniquitatum mearum, quae circumdederunt me, atque praereptus angustiarum mearum afflictionibus, pertranseam ad amplitudinem latissimae iucunditatis, scilicet non huius seculi, sed futuri. Hanc ob rem non desinam exorare te, donec miserearis mei, et salues animam meam: quae confitetur tibi hodie in conualle sita plorationis, quia introduxisti me: quia non meo merito, sed tuo dono ad arctissimae poenitentiae claustra perueni, et in fontem lacrymarum illius ingressus sum, varias nequitiae maculas lauaturus, quae nondum me petente, sed te praestante, mihi collata est, tuaque misericordia procurante, (quum) necdum eam quaererem, inueni.

5. Ecce iam non minimo tempore in aestu afflictionis eius desudo, sub distractionis eius regula laboro. Cum ipsa contendens quotidiana examinatione discutior, pressura illius magnos mihi gemitus trahit, et flere me, quia deliquerim, magis, magisque compellit, et gratias tibi referre iugiter docet pro patientia tua magna, qua diutius sustinuisti me lasciuientem, et seruasti tempus correctionis, quo relicta praeuaricatione conuerterer, ne peccatum incessanter persequens, in aeternum cum peccato perirem: et nunc misericorditer erudiens me in virga tua, operaris salutem meam, subtrahens de corruptione vitam meam, et animam de interitu: ut scirem electionem bonorum iniqua praetergredi.

6. Et hoc confidens spero: quia sicut induxisti poenitentiae tribulationes, ita et indulgentiae miserationes impertias. Non solum autem, sed et benedico nomen sanctum tuum, quia distulisti euentum mortis: ne in peccati torpore ad poenam sempiternam desiperem; et subuenisti mihi de longe prouidens remedium curationis meae, eo quod vlcere pestifero laceratam animam meam huius poenitentiae medicaminibus tradideris sanandam. Bona enim mihi est stimulatio illius, quae offensiones praeteritas fugere docet, et futuras cauere me praemonet. Leue reputo iugum oneris eius, quia grauiores tollit cruciatus, quam inferat, et dum temporaliter premit, aeternaliter redimit.

7. Amabilia sunt mihi vincula illius, quae nunc in paruo ligant, ut absolutum in perpetuum faciant. Placidae sunt exteriores sordes illius, eo quod earumdem scabrositate interius anima piaculis emundetur. Et suauior nunc mihi est eius amaritudo, quam dulcedo luxuriosae vitae in praeterito: quia per illam vitam anima praefocatur, per istam vero ab huiusmodi morte resurgitur. Quod illa sordidauit, ista diluit. Quod cruentauit illa, medetur, et sanat haec. Si enim noxium exterius cernerem in corpore vulnus, aut aliquem intrinsecus sentirem viscerum dolorem, ocius omnino ad medicum currerem, secundam cum doloribus ferro traderem carnem, et ignito cremendam cauterio, atque causa reparandae salutis amarissima bibere non recusarem antidota.

8. Cur ergo ista moleste feram, per quae anima de sempiterno inter-

itu salutis perpetuae restauratur? Quid retribuam tibi, Deus piissime, amator hominum, et clemens iustificator peccatorum, pro his, quae praestitisti mihi? Calicem salutis accipiam, nomen tuum obinde cum laudibus inuocabo: in viam vitae reduxisti gressus meos, grates tibi referre non desinam. Haec est enim via; per quam de inferis ad caelum recurritur, de peccato ad iustitiam reditur, de offensione ad tuam gratiam reuocatur: et ut in breui concludam, omnis ruinae haec est reparatio. Haec denique, orante publicano in templo, superat iustitias pharisaei, in hac reddit iustiores: haec Lazarum per flagella temporalia ad requiem deduxit aeternam.

9. Tibi, Domine, laus, et gloria, qui percutis, et sanas, vulneras, et mederis. Das dolorem transitorium, et post paululum aeterna iucunditate refrigeras, quoniam iustus, et pius es: iustus, quia nequaquam delinquenti parcis: pius autem, quia poenitenti misericordiam non subtrahis: item iustus, et pius es, quia prius hic hominem a peccatis emendas, et postea ab aeterno supplicio liberas. Peccatori enim, ut praetuli, non parcis, dum eum aut flagello temporali ad purgationem feris, aut iudicio aeterno puniendum relinquis: aut ipse in se homo poenitendo punit, quod male commisit: ac perinde est, quod delinquenti parcere nequaquam diceris. Nullum enim peccatum impunitum relinqui potest, quoniam poenam peccata merentur: sed aut punit hoc homo, et liberas eum tu: aut si ille distulerit, punis tu: iuxta quod dicit Apostolus: *Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur*. Quasi diceret, si nos in hoc seculo a peccato discernere, poena nos peccati futura non plecteret.

10. Necesse est ergo homini punire peccatum, ut aeternum non incurrat supplicium: nam a punitione poenitentia nomen accepit, quasi *poenitentia*: dum ipse homo poenitendo punit, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, quos veraciter poenitet, nisi ut quod male fecerint, impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parcentibus tu parcis, cuius altum, iustumque iudicium nullus contemptor euadit. Perfecta est autem poenitentia, praeterita delere, et futura non admittere. Haec secundum similitudinem fontis est, ut si forte impugnante diabolo, aliquod peccatum irrepserit, huius satisfactione purgetur. Satisfactio autem est causas peccatorum, et suggestiones excludere, et ultra peccatum non iterare. Ipsa autem poenitentia iuxta qualitatem delictorum agenda est: nam sicut leuia peccata occulta oratione delentur; ita graui coram ecclesia per poenitentiam, et satisfactionem remittuntur.

11. Vnde quia poenitentiae satisfactio iudicio tuo, non humano pensatur, et occulta est indulgentiae tuae miseratio, flere sine intermissione necesse est. Nec vnquam de peccato securitatem habere poenitentem oportet: quia inimica illius haec est: parit enim illi negligentiam, et negligentia saepe insolitos ad vitia transacta reducit: sed tantum debet esse promptus ad poenitendum, quantum et pronus ad peccandum extitit: tantoque sublimius per humilitatem proficere, quanto inferius per elationem noscitur prolapsisse: et non solum plangere, quia malum, quod non

non debuit, fecit, sed etiam quia bonum non gessit, quod debuit. Cautissimum enim haec res, non inertem iustificat operarium: poenitentia enim vera in omni sancto opere sollicitius anxietur.

12. Non habet omnino risus, fabulas vanas non recipit, neque desiderii inquinatur, factisque proteruis: terrena non concupiscit, caelestia desiderat, de fine suo cogitat, iudicium futurum semper intendit, et qualiter coram Deo digne appareat, hoc quotidie sibi procurat, soli Deo militat, in nullis mundi negotiis inuoluitur. In vigiliis, et orationibus frequentissima est, in ieiuniis exercitata, in cibo, et potu moderata, in labore, et lectione assidua, in charitate perennis, in castitate perpetua, in sermone verissima, in iuramento continens, benigna est, et patiens, invidia non succenditur, ira non superatur, cauet iactantiam, humilitatem amat, contumeliam non rependit, odit auaritiam, fugit vanam gloriam, superbiam detestatur, gaudia respuit, gemitus, suspiria, et tribulationes amplectitur, sciens, quia misericordia tua non negligentibus, neque ridentibus conceditur: sed afflictis, et contritis corde donatur, sicut ipse ais: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Et iterum, *Vae vobis, qui nunc ridetis, quoniam lugebitis, et flebitis.* Et Apostolus, *Miseri, inquit, estote, et luge, et plorate: risus vester in luctum conuertetur, et gaudium in moerorem. Humiliamini ante Dominum, et exaltabit vos.* Matth. 5. 5.
Iacobus 4. 9.
et 10. Vulg. 9.
conuertatur ...
in conspectu
Domini.

13. Certum sane est, quod omnis culpa fletu resoluitur, si renouata morum prauitate transacta malitia non repetatur. Nam non sufficit a malo discedere, nisi subsequatur bonum etiam operari; sicut scriptum est, *Declina a malo, et fac bonum.* Et alibi, *Quiescite agere peruerse, discite benefacere:* quatenus peccato satisfactio poenitudinis opposita, simulque praeterita malitia succedente bonitate cooperta, et obuoluta pereat, et minor inuenta mortificetur. Quamobrem quia per satisfactionem fletus, lapsa rursus erigitur anima, et huiusmodi lauacro nitoris pristini recipit dignitatem, expedit mihi augere fletus, et celebres facere lacrymas super crebro repetitis iniquitates meas, quas innumerabiliter frequentavi. Non enim mihi plorasse sufficere puto iuxta copiam delictorum; plangam ob hoc assidue in amaritudine delicta mea, si forte tibi placeat vsquequaque mundare me ab illis. Vtinam mei capitis in cruorem latices verterentur, et pro lacrymis sanguinem funderem; vt crudelia peccata crudelibus lamentis abstergerem, quibus me olim ignaua fatuitate nequiter vulneravi. Psalm. 36. 27.
Isai. 1. 16.

14. Immensis iccirco taediis satagens euertitur anima mea, quae etiam exaruit formidine tui furoris exterrita. Conuersa est in succum absinthii vita mea, felle, et aceto redundant viscera mea, doloribus profundis corumpuntur praecordia, suspirium suspirio excipitur, et gemitus in gemitum irruit. Timore futurarum poenarum, et praesenti flagellorum aerumna incuruatus, et humiliatus sum vsque in finem; nec possum onere multiplici praegrauatus caput erigere. Stat mors, stant et immensa crimina coram oculis meis; et res nulla non est, vnde possit esse redemptio. Ob hoc ineffabiliter conturbatus, nec regimine vtor, nec consilium an-

Tom. VII.

Z z

gustia pressurae vsque in desperationis perducit articulum, et velut in aranae filo consistens status mentis nutat, vt subruat, interdum timens propter austeritatem culparum, ne nolis ignoscere, interdum confidens propter lenitatem misericordiarum, quia statuas liberare, et inter spem, et metum non est parua commotio cordis mei; quia si vis perdere, incitat iustitia, si autem vis saluare, inuitat misericordia; et licet flagella praesentia conuersum a peccatis absoluant, mens tamen ideo titubat, ne plagae meae non sufficiant ad expurganda omnia delicta mea; et tamen sapientiae tuae subtilitas ita exterius irrogat poenas, sicut interius prospicit culpas.

15. Sed quis de iudicio tuo poterit esse quietus, quum apud distributionem examinis tui nec iustitia iusti segura sit? si etiam de otioso sermone reddenda est ratio, quomodo securus ero, qui principalia mala commisi? Non est omnino securitas in mente mea a vultu iudicii tui, neque pax in conscientia mea a facie peccatorum meorum. Ideo magna est, velut mare, contritio mea, quia pessima est plaga mea. Quaero portum euasionis, et nequaquam reperio, quomodo regredi (possim) de pedica deceptionis satanae; illaqueauit pedes meos, et nullo modo praeualeo. Vociferor dolorum multitudine superatus, et non est, qui eruat. Laboro in luctu, et gemitu compeditus, et desertus in angustia carceris, nec est, qui consoletur. Heu me! heu miserum, et infelicem! quem poenae iustissimae terrent, quem ultiones dignae comminuunt, quem flagella, et iurgia recte collidunt, quem variae miseriarum afflictiones opportune depopulantur; quia peccaui nequiter, deliqui crudeliter, erraui vehementer, corruui fortiter. Vae mihi, qui me tantis malis pollui, tanto malo foedaui, qui non sapui euitare, ne biberem de veneno calicis diaboli, quod necauit animam.

16. Et modo non indigerem denuo viuificari, qui circumspectissime non custodiui, ne transfoderer lanceis illius, et essem modo sine vulnere, et non quaererem medicinam, qui non intellexi, vt fugerem, et non irretirer laqueis eius, vt essem modo liber, et non clamarem pro resolutione. Infelix ego homo, quis me de tantis nexibus liberabit, et de discrimine mortis huius, nisi gratia tua, pater omnipotens, per Iesum Christum dominum nostrum, quem posuisti redemptionem in salute mundi; et in cuius iustitia, et sanctificatione omnis deletur iniquitas, et mortis euacuatur imperium? qui factus est (vt Propheta dicit) *petra refugium herinaciis*, id est, susceptio, et saluatio peccatoris, de quo et Ioannes ait; *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi*: in quo omnis est a te constituta saluatio, dicente Petro iudaeis; *Non est in alio aliquo salus; nec aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat saluos fieri. Qui habet clauis mortis, et inferi, qui reserat portas abyssi; et claudit ostia tenebrarum, aperit, et nemo claudit, claudit, et nemo aperit; cui dedisti omnem potestatem in caelo, et in terra. In cuius nomine omne genu flectitur cae-*

Ps. 103. 18.

1. Io. 2. 1.

Act. Apost. 4.
12.

Apoc. 1. 18.
et 3. 7.

Philipp. 2. 10.

lestium, terrestrium et infernorum; qui est vir voluntatis tuæ; in cuius manu perficitur omne, quod est placitum coram te. Qui quum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ tuæ, portans omnia verbo virtutis suæ, sedens ad dexteram tuam, purgationem peccatorum faciens, et te pro peccatoribus interpellans, qui est vniuersæ rei principium, et finis. Hebr. 1. 3.

17. Quia et ante eum nulla extiterit creatura, et per ipsum facta coepit esse vniuersa creatura, et ipse erit consummatio omnis creaturæ, quum finem mundo, et iudicium dederit; quoniam ipse est vir, quem prae- parasti iudicare viuos, et mortuos, nec iudicas tu quemquam, sed omne iudicium dedisti ei; qui solus habet potestatem perdere, et liberare, quia complacuit tibi in illo; exaltasti eum super omnes caelos, et super omnem principatum, et potestatem, et dominationem, dans illi gloriam, et honorem, constituens eum super omnia opera manuum tuarum, et subiiciens vniuersa sub pedibus eius; per quem facta, et condita sunt omnia in caelis, et in terra, visibilia, et inuisibilia, a quo continentur, in quo constant vniuersa; per quem fundasti terram; stabilisti caelos, conclusisti abyssum, vallasti mare; quia sapientia, et consilium, virtus, manus, et dextera tua ipse est, concreante, et conuiuificante, cooperante, atque conuiuificante omnia, et quæ sunt in omnibus, Spiritu sancto, qui a te, et ab eodem filio tuo procedit ineffabiliter; cui et ego ab ineunte aetate fideliter credidi; cui et peccasse confiteor, et a quo veniam profunda cordis humilitate deosco.

18. Vnde, Domine mi lesu, quia multæ sunt miserationes in manu tua, et non pateris perire quemquam, sed omnes vis saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire; quoniam execrando mortem non laetaris in perditione viuorum; neque vis interitum hominis, sed salutem, et ob hanc causam te ipsum humilians, quum esses Deus, vt homo inueniretur, qui vtique perierat, fieri homo dignatus es. Ad te mihi redeundum esse de praeuaricationibus meis opportune decreui; suscipe me in manibus tuis reuertentem cum fletibus coram te; excipe dignanter preces confessionum mearum, et salua confitentem; noli contemnere poenitentiam, Domine, poenitet me errasse, et doleo nunc stulte dudum perpetrasse nequissima; sed noli a me auertere faciem tuam, quia, si vis, potes me mundare; tibi enim mortificandi, et viuificandi, et liberandi, ligandi, et soluendi potestas est; animam meam diuersorum criminum tradidi nexibus illigandam, quam et scelere pessimo, sicut inspicias, vulneraui; solue, Domine, solue iam vincula colli mei, quibus ad te diu clamo multipliciter obligatus, et enudato vulnere miseratus adhibe medicinam.

19. Redde mihi pristinam sanitatem; et viuat anima mea remedio tui. Dirum siquidem arguas vulnus meum, nec ego dirum esse diffiteor, te tamen hoc medicari indubitanter posse confido; quia nihil esse tibi difficile, nihil impossibile credo; eo quod omnia possibilis apud Dominum, te perhibente, didicerim, quum transire camelum per foramen acus facile protestaris. Deliqui, Domine, deliqui multum, et hanc ob causam, sicut ipse praecernis, tribulationes meae dilatatae sunt, nocte, et die torquen-

tes cor meum . Non enim culpae meae, vel peccatorum parua congeries, ideo multi gemitus mei, et mens mea magnae perturbationis euersione moestissima ; sed consideratione magnarum, et innumerabilium miseratio- num tuarum a labe discriminis surgere paulatim renitens me direxit ad spem indulgentiae pietas tua ; vt in fide nihil haesitans , petam veniam, et non moriar, sed viuam .

20. Ideo reuersus ad percutientem me , et habentem potestatem su- per plagas meas, te scilicet, et dominum meum, curuo tibi genua mea, et sedula oratione cum confessione poenitudinis in contritione ieiunii de- precor te, dans gloriam nomini tuo in laude, et benedictione frequentis- sima . Hoc enim docuisti me in solitudine conclusionis meae . Numquid non hoc modo reparabis casus ruinae meae ? credo plane, quod facias . Habeo igitur spem in confessione, in qua constantissime solidatus nec desperaui, nec desperabo, sed perfecta vtor fiducia ; qua, erasa, et abo- lita de corde nequitia, possim postulatione praemissa ab omni morte criminum per te reuiuiscere, et omni colluione peccatorum, interiecta confessione, purificari, quia fidelis es in verbis tuis, et quae processerunt de labiis tuis, non facies irrita ; non sunt enim consummatae miseratio- nes tuae ; neque praecisa est in hac vita quocumque casu ruentibus sur- gendi fiducia ; quoniam in omnigeno peccato posuisti reditum, et serua- sti poenitentiam in remedio peccatoris ; *Nolo*, dicens, *mortem impii, do- nec reuertatur, et viuat*. Et iterum ; *Si dicente me ad impium, morieris, et conuersus ab impietate sua poenitentiam egerit, iustitiam fecerit, in mandatis vitae ambulauerit, et reliqua, vita viueta, et non morietur*.

cap. 18. v. 7. ec. 21. Et in Ieremia, *Repente loquar aduersus gentem, et aduersus re- gnium, vt eradicem, et destruam, et disperdam illud ; si poenitentiam ege- rit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam et ego poe- nitentiam super malo, quod cogitavi, vt facerem ei ; et cetera*. Rursum- que, *Ecce ego fingo contra vos malum, et cogito contra vos cogitationem, reuertatur vnusquisque a via sua mala, et dirigite vias vestras, et studia vestra*. *Qui dixerit, nequaquam, desperauimus, post cogitationes nostras ibimus, et vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus*. Et ad Ieru- salem cum prono populo omni crimine sceleratissimo aetate post idola declinante retinere dicis ; *Vide vias tuas in conualle, scito, quid feceris, cursor leuis explicans vias tuas ; onager assuetus in solitudine animae suae attraxit ventum amoris sui, nullus auertat eam*.

c. 2. v. 23. etc.
Vide Isidoria
na loc. cit. n. 31

22. Vulgo dicetur, *Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid reuertetur vltra ad eam ? numquid non polluta, et contaminata erit mulier illa ? Tu autem fornicata es cum ama- toribus multis ; tamen reuertere ad me, dicit Dominus*. *Leua in directum oculos tuos, et vide, vbinam prostrata sis ; tu qui sedebas expectans eos, quasi latro in solitudine, polluisti terram in fornicationibus tuis, et in ma- litiis tuis ; quamoorem prohibita sunt stillae pluuiarum, et serotinus im- ber non fuit ; frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere*. *Ergo saltem amodo voca me, pater meus, et dux virginitatis meae tu*

et. Numquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis usque in finem?

23. Et iterum, *Reuert.re*, auersatrix Israel, ait Dominus, ad me, et cap. 3. et seq. non auertam faciem meam a vobis, quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in perpetuum. Conuertimini reuertentes, quia ego vir vester assumam vos, si austuleris offendicula tua a facie mea, non commouebis. Ipse autem per Ieremiam, permanenti in scelere populo, nec velle forte, nec vo reuerti adhuc retinendo patientiam dicis, *Noli subtrahere verbum*, si for-
lenti. te audiant, et reuertatur unusquisque a via sua mala, et poeniteat me, quod cogitavi facere eis propter malitiam studiorum suorum. Et in Isaia dicit, Ego sum, qui loquor iustitiam, et propugnator sum ad saluandum. Si reuertamini, et requiescatis, salui eritis. Et iterum, *Reuertere ad me*, non ooliuiscaris me, et redimam te. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor; scio enim, quia praeuaricans praeuaricabis, et transgressorem ex ventre vocavi te; propter nomen meum longe faciam furorem meum, et laude mea infrenabo te; ne intereas.

24. Et iterum peccatoribus, vt per poenitentiam abluantur, ait, *Laua-
mini*, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis; quiescite agere peruerse, discite bene facere; et reliqua; et si fuerint peccata vestra, quasi phoenicium, velut nix dealbabuntur, et si fuerint rubra, quasi vermiculus, velut lana munda erunt. Et praeuaricanti, ac delinquenti populo, et nolenti conuerti, de quo iam dixeras, vt pro immanitate facinorum ira tua disperderes eum, in Osee dicis, *Conuersum est in* c.xi. v.8. seq. *me cor meum*, pariter in me conturbata est in me poenitudo mea, non faciam in furore irae meae. Non conuertam, vt disperdam te: quoniam Deus ego, et non homo, in medio tui sanctus. Si enim auerso populo, nec poenitenti, qui te relinquens omnibus se abominationibus, et impudiciis, et idolis subiecerat, tanta patientia sustinens, talem misericordiam obtulisti, quantum placabilior esse poteris super eum, qui non est auersus abs te, et pro peccato suo poenitens incuruatus deprecatur te?

25. Recte iccirco alius propheta clamat, *Conuertimini ad Dominum*, Ioel 2. 13. quia benignus, et misericors est, patiens, et multae misericordiae, et comp-
praestauit super malitia. David autem ait, *Miserator*, et misericors Do- Ps. 102.8. seq. *minus*, patiens, et multum misericors non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuet nobis. Et in Salomone, *Misertus est Dominus poenitentibus*. Et rursum, *Quoniam pius, et mi-* Eccli. 12. 3. *sericors est Dominus, et remittens in tempore tribulationis peccata omnibus* et 2. 13. *exquirentibus se in veritate*. Hinc etiam cum Prophetarum testimonio Apostolus exhortatur, dicens, *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare* Hebr. 4.7. seqq. *corda vestra: non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: adeamus ergo cum fiducia ad thronum gloriae eius, vt misericordiam consequamur, et gratiam inueniamus in auxilio opportuno*. Tu autem, Domine, laborantibus in iniquitate, et oneratis pondere peccatorum clamas: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et* Matth. xi. 28. *ego vos requiescere faciam*. Et multa alia huiusmodi, quae de omnibus Scripturis scribere longum est.

26. Tantae igitur patientiae, tantarumque misericordiarum Dominum desideranter quaeram, audacter adeam, libenter sequar, fortiter amplectar, humiliter teneam, nullatenus dimittam, fiducialiter deprecabor, in cuius miseratione, et misericordia patet mihi per poenitentiae viam ad vitam de morte regressio, ad caelum de inferno recursus, ad lucem de tenebris aditus. Hoc ergo imprimis, Domine, peto, et sic ad reliqua trans-eam: da mihi deuotissimam ad poenitendum mentis intentionem, quae sit acceptabilis, et placita coram te: da humilitatis compunctionem, ut suspiret mens mea ex affectu tuo, et ingemiscat in vulnere suo cordis resoluta duritia. Excita omnes sensus praecordiorum meorum, ut clament ad te internae vocis fortitudine, si forte quandoquidem audias deprecantem, commoueantur suspiria peccatoris mei, et sonet in auribus tuis murmurans gemitus. Relaxa oculorum meorum habenas, et largo fontis manantes flumine palpebrae meae profluant aquas, ut piacula cunctorum criminum abluantur impetu lacrymarum, currantque sine defectu tramites venarum capitis mei, donec abstergetur omnis immunditia iniquitatis.

27. Repleatur os meum veracissimae confessionis sermonibus, quibus delectatus et parcere clementer studeas, et praestare veniam non moreris; fiatque mihi fructuosa poenitudo mea, gaudium ex luctu parturiens, ex indigentia indulgentiam afferens, et ex labore requiem adducens: quatenus angusto calle carceraliū afflictionum ad vitae me perducas introitum, et catenae ferreae vinculo resolutionem facias accipere peccatorum. Ecce, Domine, tempus instat confessionis, et dies remissionis adsunt, quibus promissa venia petentibus condonatur: quid enim amplius tibi confitear, et cum omnibus iniquis me esse non denegem nequiores, quos comparatione mea iustos esse constitues? quia nullius sceleris peccatorum, nullius facinoris defuit vitium, cuius me sordibus non coinquinauerim, cuius non sim pollutus contagio: praeceptum ad libidinem, improbus ad petulantiam, frequens ad luxuriam, inuerecundus ad fornicationem, crimen quotidie crimini superponens, non cessavi pessimis deteriora contingere, voluntate dirus, mente prauus, moribus inhonestus, corde pollutus, et labiis blasphemus, iracundus, et contumeliosus.

28. Propter quod confundor, et erubesco nunc extollere oculos, indignum me videre caelestia sidera iudicans. Sed fac propter gloriam nominis tui, Deus meus. Pone mihi confitenti tibi veniam in salutem, et indulgentiae concede remedium: ut propitius effectus, atque placabilis, deleas vniuersa facinora peccatorum meorum, et non requiras iniquitates meas, quas iuuentutis, et ignorantiae meae gessit aetas lubrica, rudis; lasciua, vana, et insipiens, ad malum prona, ad bonum pigerrima, velox ad mortem, ad vitam difficilis, cui exosa sunt opera lucis, et tenebrarum amatissima, quae cadere diligit, surgere negligit; amara est illi salus, et dulcis perditio; solue, Domine, reum inexplicabilibus nodis astrictum, et abruptis laqueis criminum, abire facito liberatum: ut salues me in bona voluntate tua, et non peream in mea malitia, neque descendam in infernum, unde vltra non est ascensio: quia copiosior est misericor-

dia tua, quam peccatorum meorum abundantia. Et amplius tu benignissimus, quam ego nequissimus. Ego quidem malignus, et praeceps, tu autem mitis, et patiens: ego ad corruendum pronus, et fragilis, tu ad erigendum promptus, et fortis. Si retro gesta respicias, periturum illico censeas: si velle praesens, et votum intendas, credo, quod saluare me iudices, eo quod direxeris cor meum in desideriis tuis, quibus mentem meam ardentius seruire conspicias, quia sitit te anima mea, pariter et caro delectatur.

29. Redime me, Domine Deus meus, ab omnibus angustiis meis, et placeat tibi de interitu eripere me. Reuoca me de ianua mortis, et reduc me in via aeterna, ut curram in semitam mandatorum tuorum, et ambulem in veritate tua. Non me tenebrarum cauerna retineat, non barathrum abyssi, vel antra concludant: sed patefacito mihi, lux lucis, aditum aeternae vitae. Resera portum, quia tu es Deus, contriti cordis excipiens lacrymas, et poenitentium acceptans humiliationem. Nec enim vocaberis in non peccantibus pius, sed quum conuersus fueris impio, et peccatori misertus a malo. Semper corruui in deterius, et de malis in peiora defluxi: sed valde peritus es artifex, sciens de inutili utile tibi vasculum figurare: hoc est enim ab initio opus tuum iustos ex iniquis efficere, et dignos ex indignis formare: erigere rursum elisos, et labentium antiquas reparare ruinas: quoniam, ut ipse protestaris, *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*: haec etiam causa fecit, te in hunc mundum descendere, ut peccatores saluos faceres, quorum principalior ego sum: et si tunc inimicos aduersarios auersos, et impios cum doloribus tuae passionis saluos facere voluisti: amicos nunc conuersos, et poenitentes perdere poteris? Absit. Delectat verè te, peccatoribus, si conuertantur, indulgere, qui pro peccatoribus mortem non recusasti suscipere. Nam nequaquam pro iniquis crucem ascenderes, si iniquis parcere recusares.

Matth. 9. 12.

30. Si enim legioni daemonum impenitenti, et sine lacrymis porcorum gregem expetiturum non negasti, quanto magis animae fidei te fletibus imprecanti facilius concedere peccatorum veniam promptior eris? fides ob hoc tibi poenitentiae meae preces, et lacrymas offero, saluabis, me, sicut et ceteros, quos deliquisse poenitet. An infœcunda remanebit ex me, vel in me solum arida, et irrita fiet fiducia, et promissio pietatis, et indulgentiae tuae, per quam omnes saluantur conuersae cognationes terrae? Numquid in vno poenitente fiet insufficiens multa clementia tua, quae numquam dando potest minorari, nec alicuius egestatis effectum coarctatur? Numquid in me solum te continebis, ne postulata largiaris misericordiae fructu factus sterilis? Num dolebis contra me in perpetuum, propter peccatum parui temporis: quod tua prouidentia disponente execrans, et abhorrens poeniteo: quum sim ego creatura ex terra, et cinere corruptibilis, et mortalis, tu autem Deus creator incorruptibilis, et immortalis? Numquid obduratus in clementia attritum, et humiliatum non exaudies, aut iudicabis punire confitentem tibi, aut obsecrantem te perdere censes? Non ita credam, nec velle te suspicabor, quia hoc im-

pium, et contra naturam diuinæ pietatis. Ideo supplex, et confidens exoro misericordiam tuam, vt petitiones meas benigna voluntate perficias.

31. Inclina, Domine, aurem tuam, et audi, aperi oculos tuos, et vide desolationem meam. Vide afflictiones multas, et miseras, quae me, sicut plaustrum paleas, conterunt, sicut laneam tineae, deuorant, sicut forte, lignum putridum ignis lignum putridum consumunt: et furorem mitescens, suspende flagellum. Iam miserere mei, placare, et reuertere, parce animae meae, parce peccatis meis. Non me obliuiscaris in finem, non mihi in perpetuum irascaris, non me vsquequaque deseras, neque perituum vllatenus derelinquas, sed restitue mihi gratiam tuam, et saluum me fac in loco periculi, quo iacet caro mea praestricta ferro, percussa plagis, fatigata poenis, fessa languoribus, humanis deserta curis, segregata consortiis, quadris obserata lapidibus, in sterquilinio, et foetoribus iusto iudicio dedita, in tenebris, et vmbri mortiferis diuturnis exposita miseriis. Quae ipse cuncta prospicis, qui sedes super Cherubim, et abyssos intueris.

32. Iam antiqua facta est, et vetusta contritio, et percussio mea, nec est, qui memoretur pietatis tuae, neque qui compunctus corde recogitet dicens, iam propter Dominum miserebor mortalis, mortali aeternum dedit carcerem, ferrumque perenne. Ereptionis non est mihi misericordia reseruata, iudicio sum irreuocabili condemnatus, quia non dictum, reuertamur impertire veniam perituro. Recordare, Domine, misericordiarum tuarum super me, et grauem hanc, atque praeduram muta sententiam, quia tu dixisti, non affliges in aeternum proximum tuum, quia misericordiam volo, et non sacrificium, atque contra impietatem, qua licet iuste morior, tu tamen, quia pius es, clementer vitae para suffragium: impende, Domine, propitius diuinum, vbi humanum recessit, auxilium: vnicus tantum tibi relictus sum: et adiuua me solitarium. Non sis mihi alienus in diebus angustiae, neque derelinquas in tempore tribulationis, protegens custodire me non desinas, et fouens alere ne cesses.

33. Confirma oculos tuos super me, ne peream, tuere, et saluifica me: esto animae meae simul, et corpori viuificator, et vita, omniumque infirmitatum mearum sanator, et sanitas, vt viuam munere beneficii tui, et collaudem te in vita mea coram fratribus meis, donec placatus inspiratione tua, et quiescat indignatio tribulantis me, quoniam tibi potestas est, vt hic corda principum corpori placentur inflectere, et illic a futuris poenis animam liberare, cui nemo dicturus est, quid fecisti? nec quisquam resultabit iudicio tuo, neque voluntati resistet: neque vero audebit arguere tunc quispiam reum, quem tu nunc a culpis suis feceris absolutum: sed erit sine aliqua contradictione beatus, sicut scriptum est, Ps. 31. v. 1. et 2. *Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum:* et Apostolus, *Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos? Deus, qui iustificat, quis est, qui condemnat?* Proba me, Domine, proba me in camino humiliationis, quo diutius indignum examinas.

34. Rogo

34. Rogo tantum, ne reprobes noxias peccaminum comburere rubigines, perniciosos vstula criminum squalores: vt de adulterina plumbi commixtione aurum purissimum, et rutilans educas, et accelera, vt eripias me sic a flagello temporali, culparum mearum excessus resera, vt nihil in futuro quod punias, sed quod beatifices, derelinquas. Hic me, Domine Deus, ab omnibus munda criminibus, hic ab omni vitiorum colluione deterge, hic ab omni peccatorum vinculo solue: vt aut si viuentem laxaueris, purificatus abeam, aut si vocare decreueris, vsquequaque mundatus assumar. Tu meam animam in corpore positam rege, tu exeuntem a corpore suscipe, tibi in aeternum adhaerere concede: vt nullatenus pereat res per multas lacrymas commendata tibi Domino Deo, et creatori suo. Quod si adhuc in carne mihi prolixior vita seruatur, noua praeconiorum honestate componatur. Exue me foeditate omnium vitiorum, et indue dignitate cunctarum virtutum, charitatis, et benignitatis, humilitatis, et continentiae iniiciens intersere germina. Cupiditatis autem, et auaritiae, vanitatis, et arrogantiae, irae, et impatientiae, ceterarumque nequitiarum putridas amputa vetustates, circumcide superflua, inhonesta deseca, elata deprime, noxia, et infecunda recide, vt malignae arboris amaritudo, bonos succos generet demutata, dulces tibi post molestiarum acerbiter parturias fructus, vt quod non habuit prius natura, offerat amodo collatum ex gratia.

35. Peccandi a me fuga occasionem, et in exercitium boni excita sollicitudinem. Rursum peccandi tolle desiderium, et omnes exclude carnales affectus. Non sit in anima mea concupiscētia foedae libidinis, sed amor inhabitet pulcherrimae castitatis. Mundi huius ambitio longe sit a me, vt impedimento illius a recto proposito non declinem. Tui tantum timoris, et amoris opto in me gratiam semper inesse, quorum in fructu ab omni vitiorum mortalitate denuo reuiuiscam. Nam per timorem a malo receditur: et per charitatem bonum opus peragitur. Rursumque quod operatur charitas, per amorem custodit timor, ne pereat per elationem. Item charitas festinat, Deo coniungit, et timor non dimittit ab eo separari. Ipse est timor sanctus permanens in seculum seculi. Noxiae prosperitates, et amicitiae huius seculi non mihi appropinquent: aduersitates autem tempera, vt possim sustinere: quoniam prosperitas deiicit, aduersitas erudit: et saepe ad peccandum prosperitas animum illicit: aduersitas autem et a peccato suspendit, et praesentem odire vitam, atque futuram desiderare semper prouocat, et suadet. In nullis ergo mundi negotiis me vltius permittas inuolui, sed tibi soli militem, tibi semper seruam: te incessanter adorem, tibi die, noctuque psallam. Malarum cogitationum semina, rorem, et incentorem inutilium desideriorum, ac bonae intentioni contrariorum repelle a me, et contra omnia tentamenta illius, captiosasque deceptiones, auxilii tui, et defensionis pone praesidium, vt ad perseuerantiam bonam inflexibilem me (diabolus) praecernens confusus abscedat.

36. Omnia peccata mea flere tantum, non desiderare permittas. Fac

Tom. VII.

A a a

forte , diner-
tere .

me odire , quæe odis , amplecti , quæe diligis . Obtemperet mens mea mandatis tuis , et voluntas mea voluntati tuæ concordet : vt nihil turpe , nihil iniustum , nihil inhonestum , nihil indecens , vel impium in conscientiae meae delectamento obortum inhaereat : sed amore tuo intentio mentis anhelans iustitiae , et pietatis operam assequatur . Sit autem opus mundum , et oratio , sicut praecipis , in occulto , vt non ad oculum seruiam quasi hominibus placiturus , legum tuarum admonita , et patrum honestissima gesta scire me permitte , et factis implere concede . Ab omni laqueo peccati me retrahe , et ab omnium errorum labe suspende . Disciplinae tuae repagulis semper astringe , et ne vltius decidam , firmissime tene . Trahe me post te , et duc , quocumque placet , et ne dimittas vllatenus retrogradum terga rursum diuertere : sim in tuo timore sollicitus , in amore perfectus , in fide constans , in spe nullatenus dubius , dilectione proximi ferueam , odii ardore non vrar , nec inuidiae liuore tabescam .

37. Sanctum semper opus , inspira , vt cogitem , compelle , vt faciam , suade , vt diligam , confirma , vt teneam , custodi , ne perdam . Mater , et regina septem principalium vitiorum superbia non ingrediatur , nec requiescat in domicilio cordis mei , neque soboles eius mihi adhaereat , id est , gulae concupiscentia , fornicatio , auaritia , inuidia , ira , tristitia , vana gloria . Da autem mihi e contrario profundam humilitatem , qua curuetur altitudo superbiae : da mensuratam abstinentiam , qua superflua ventris refrenetur edacitas . Da castitatem , cordis munditiam , qua immunda luxuria sopiatur : da velle largifluum ad erogandum eleemosynam , quo tenax auaritia respuatur . Da perfectae dilectionis amorem , quo zelus extinguatur inuidiae . Concede tolerantiae patientiam , per quam ira superata deficiat : tribue aeterni gaudii spem , quo tristitiae amaritudo demulceatur : fac deinde sic intrinsecus in mente de bono opere gloriari in te , vt vanæ gloriæ foris ex me procedat iactantia .

38. Dona etiam mihi in omnibus tenere iustitiam , magnanimitatem , temperantiam : et fac , me cum simplicitate esse prudentem : vt et beatam vitam sinceriter agam , et malum prudenter refugiam : atque fraudulentam , et deceptoriam astutiam diaboli , ne me per speciem boni fallat , vt et discernere rarionabiliter valeam , et praeuidere : fac me post haec mitem , et beneuolum , pacificum , et mansuetum , modestum , et verecundum , reuerentem , et trepidum , aequum , et sine simulatione veridicum , et sine dolo rationabilem , bonisque concordem , in vigiliis , et ieiuniis , et oratione constanter strenuum : da etiam in mansuetudine moderatum habere sermonem , et amico subinde frui silentio : vt loquar , quod condecet ; taceam , quod loqui non oportet : vel quidquid ex virtutum fructibus conferre dignaberis mortificata iactantia , patrona seruet humilitas .

39. Da sine aliquo errore prauae religionis immaculatam tibi seruare fidem , et iuxta fidem dignum esse operarium : vt fidem rectam opere prauo non polluam : et quem bene credendo confiteor , male viuendo non denegem : quemque strenua fide sequor , actu negligentiae non offendam : fac , me in sancto conuersantem proposito sequi iustitiam , diligere mise-

ricordiam, amare veritatem, refutare mendacium, falsum nihil meditari, vel loqui: te indesinenter timere, religionem venerari, pacem cum omnibus sine dolo tenere, discordes ad concordiam reuocare, charitatem insinulatam offerre, nullum scandalizare, nulli me praeferre, sed inferiorem omni infimo iudicare, principibus, et potestatibus in nullo resistere, in omnibus obtemperare, reuerentiam, et honorem exhibere senioribus, obedientiam, et charitatem aequalibus offerre, gratiam opportuna dilectionis iunioribus ostendere, fraterna onera, siue pericula aequanimiter sustinere, amicum velut animam meam venerari, parentem, et proximum sicut meipsum diligere, cunctisque simul prodesse, non obesse, nulli nocere, nulli aduersari, nullum calumniari, nulli offendiculum ponere, nullum iudicare, nulli detrudere, nullum condemnare, nulli iniuriosum esse, nullius carpere vitam, nullius explorare rectam semitam, de me tantum esse sollicitum, malum pro malo nequaquam rependere, iniuriarum mearum nec memorem ullatenus esse, nec vindicem, sed omnem bonitate superare malitiam, maledicenti benedictionem parare, aduersa pati, non inferre, inimicum ut amicum diligere, conuicia, et contumelias irascentium sustinere, non rependere, iniuriae cito obliuisci, offenso me festinanter ignoscere, ad veniam concedendam semper paratum esse, aliena non concupiscere, nec occasione qualibet auferre, mea vero non habentibus misericorditer erogare, debitum debitori dimittere, reformare, quod inique direptum est, pignus reddere mutuanti, et nihil alienum apud me retinere, esurientem deinde reficere, sitientem potare, hospitem colligere, nudum operire, visitare languidum, requirere carceratum, consolari tristem, afflicto, et lugenti compati, non habenti praebere necessaria, victum, et vestitum diuidere cum egeno, amplecti indigenam, fouere domesticum, amare peregrinum, redimere captiuum, suscipere aduenam, tueri pupillum, et orphanum, suffragari viduae, subuenire oppresso, praestare auxilium desolato, dirumpere colligationes impietatis, confractos relinquere liberos, et omne onus dirumpere, velut quaeque praeceptorum tuorum documenta declarant, ardentem exquirere, diligenter legere, prudenter tractare, festinanter exercere, desideranter implere.

40. Auerte, Domine, a vanitate oculos meos, et transgressus meos ab iniustitiae semitis. Non recipiant aures meae opprobrium aduersus proximum, neque relictam veritatem pruriant audire fabulas vanitatis, aut verba mendacii: neque lingua mea pruriet detrudere, aut maledicere principi, aut sacerdoti, aut cuiquam subsequenter hominum. Non sit scurrilis, nec vaniloqua, non maledica, non dolosa. Non decipiam proximum, bonam dicens viam illius, quum maligna fortasse patuerit, sed humili compassione commotus, loquar priuatim veritatem, ut auertatur ab errore, et siquidem audierit, saluetur anima illius, et meorum (sicut scriptum est) operiatur multitudo peccaminum. Sim in audiendo festinus, in respondendo moderatus. Non scientia infler, non arrogantiae tumore distendar, sed sermone, et opere bono redundans, humilis semper existam, ut surgam, non decidam, erigar, non subruar, ascendam, non descendam. Non

me laudes corrumpant, non vituperationes conturbent: non adulationes decipiant, non mendacia deludant: non prosperitas eleuet, non aduersitas curuet: non secunda opinio extollat, non sinistra deliciat: non iucunditas mutabilem reddat, non tristitia dissimilem faciat: sed in omnibus sit vita mea aequalis, et vultus vno modo constans.

41. In salute collaudem, in infirmitate gratias agam, in correptione non resultem, in flagello non murmurem, de bono opere non extollar, nihil boni facti mihi ascribam, pro nulla re in me glorier, neque confidam: sed gloria, spes, virtus, laus, et omnis delectatio animae meae tu ipse sis: te corde credam, te laudibus confitear, te vox mea sonet, te lingua mea iugiter praedicet: tibi, non mihi placeam, tuamque non meam faciam voluntatem, et omnis mens mea te meditetur, te delectetur, et sequatur intentio, vt memetipsum abnegans sequar te cum cruce mea, perdere pro te promptus animam meam, vt per te inueniam illam: quatenus nouum tibi hominem ex inutili vetustate, cunctis vitiorum vepribus concrematis, poenitentiae caminus restituat, et morum prauitate comptissimum extrema vitae reformet: vt in hoc abdicatis erroribus nihil in me suorum antiquus hostis in futuro recognoscat, vel reperiatur. Nunc itaque, Domine Deus meus, cum magna exultatione glorifico nomen tuum sanctum, qui persistens erudisti insipientiam meam, et emolliisti duritiam per flagratores tuos, donec vel inuitus audirem voces tuas, me diutius clamitantes, et conuersus sequerer praeconantem mihi iuxta capitulum psalmi dicentis, *In freno, et chamo maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te*. Et ego, Domine, cognoui, et intellexi sonum clamoris tui, et reprehendens me conuersus sum, et egi poenitentiam coram te, sicut haec dies probat, iccirco in laudem tuam, et consolationem meam prophetica tibi verba decantem: castiga me, Domine, quia eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus.

42. Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam: et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum, et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiae meae, et recordatus sum Deo meo, et dixi: *Confiteor Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius*: in tua enim misericordia reuixit anima mea, et surrexit a mortuis, quoniam segregasti me a peccatis adolescentiae meae, et a iuuentute mea corripuisti me, et conuertisti me, et egi poenitentiam coram te. Ideo bonae spei factus sum vir, quia seruasti mihi tempus conuersionis, quo considerans peccata mea compunctus sum, et egi poenitentiam coram te. Laetus iam deinde tibi nunc et semper innumeras gratias referam, te totis visceribus implorans, tibi me tota deuotione commendans, quia, vt inuenirer, tu quaesisti me, vt redirem, tu compulisti me, vt verberarer, tu respexisti, vt confiterer, tu es operatus, vt me recognoscens plangerem, tu dedisti mihi. Pohe, Domine, lacrymas meas in conspectu tuo, et perueniat ad te in caelum deprecatio mea publicani, et peccatoris. Placita tibi fiat confessio oris mei, et pro munerum

oblationibus, quas manu non offero, hunc contriti cordis mei fletum tibi in sacrificium summitto: et hanc poenitentiae actionem pro acceptione, si mihi fuerit denegata, suscipito, quia et actio a te iniungitur, non acceptio demandatur.

43. Esto, Domine, adiutor, et protector meus in salutem, et misericordia tua subsequatur me omnibus diebus vitae meae: atque in umbris laetabilibus collocatus umbra alarum tuarum me protegens recrea. Dum vero diem vocationis induxeris, ecce, Domine, flets dico, introibo miser, tremebundus, et pauidus viam amarissimae mortis obscurissimam, ignotam, et irremediabilem, profunda demergentem caligine. Adesto, precor, et subueni, atque in manus tuas commendatum tibi spiritum suscipe, liberans animam meam de ore draconis saeuissimi, et de manu atrocissimi inferni, quum acceperis eam, et auferas me de medio umbrae mortis: immo deducas super semitam lucis nemorosam, et clarissimam regionem viuentium. Colloca me, Domine, in caulis tutissimis gregum tuorum, et associatum numera cum ouibus tuis in supernarum mansionum gubernaculis, quo sancti tui Abraham, Isaac, et Iacob amoenitate fruuntur lucis, et refrigerii, cum vniuersa multitudine sanctorum tuorum inhabitant: quia tu es pastor bonus, qui ducis, et reducis perdita, tueris, et saluas inuenta, foues, et sanas languentia, et tu es misericors Dominus, qui sperantes in te non confundis, requirentes te non derelinquis, reuertentes ad te non despicias, sed exultando, et laudando suscipis, amplius gaudens coram angelis tuis super vnum poenitentem, et conuersum errulum, quam super nouem, et nonaginta numeros beatorum: cui est cum Patre, et Spiritu sancto vna deitas, gloria, virtus, imperium, et potestas in secula seculorum. Amen.

APPENDIX XIX.

Oratio contra insidias diaboli.

Tu, Domine, verus doctor, et praestitor, qui creator es, et redemptor, largitor, et munitor, aduocatus, ac iudex terribilis, et clemens, qui caecis mentibus donas aspectum, qui infirmis possibile esse facis, quod praecipis, qui sic pius es, ut assidue rogari velis, sic munificus, ut neminem desperare permittas, indulge mihi peccata omnia, ac vniuersos errores, et tua gratuita bonitate, bone Iesu, perduc me ad illam contemplationem desiderabilem, ubi iam errare non possim. Per quanta enim vitia corruui, tu scis, qui occultorum es cognitor. Quam misera, et prona est mea fragilitas, tu nosti, quali hoste incessanter affligar, et premar, agnoscis. Te, Christe Deus; bellator fortissime, et triumphator semper victoriosissime, quaerit impar certamen, te expetit mortalis infirmitas, maiestatis enim tuae gloria est, si leo rugiens ab infirma oue superetur, si spiritus violentissimus a debilissima carne vincatur, et si saltem illius dominationem, permittente tuo iusto iudicio, ad tempus patimur, ne-

Vide Isidoriana c. 81. n. 33.

quaquam illius insatiabilibus faucibus sorbeamur. Fac illum, amator hominum, tristem de humana laetitia, qui de nostra offensione exultat.

APPENDIX XX.

Liber de ortu, et obitu Patrum, de quo in Isidorianis
cap. 61. n. 48.

De sancto Abraham, qui fuit prima via credendi.

1. **ABRAHAM**, filius Thare, filii Nachor, frater Aran, patris Lot, pater Ismael, et anus Iacob. Vndecimus a Noe, vigesimus ab Adam, Deum corde credidit, trinitatem hospitio suscepit. Cum Deo loquitur, a Melchisedech post victoriam benedicitur. Filium in senectutis tempore meruit, quem Deo Dei amore obtulit: Chaldaea ortus, in Chanaan peregrinatur: diues valde, placuit Deo. Plenus dierum, cxxxv. annorum deficiens, mortuus, a filiis suis Ismael, et Isaac sepultus in spelunca duplici, quae est in agro Ephron Caethaei iuxta ciuitatem Cariatharbe, quae et Hebron alio nomine vocatur.

2. **ISAAC**, filius Abraham, in senectute parentum natus, id est, matre nonagenaria, et patre centenario in Geraris inter Cades, et Sur ortus, a Deo nominatus, antequam natus esset, die octauo circumcisis, obediens patri, Deo immolatus in figura Iesu Christi, qui oblatus est Deo patri. Vxor Isaac Rebecca, Bathuelis filia, filii Nachor, fratris Abraham, mater Iacob, et Esau. Isaac plenus dierum, et Senex cxxxx. annorum moritur iustus, a filiis suis sepultus.

3. **IACOB**, filius Isaac, frater Esau, fratris supplantator. Benedictus a patre, nolens pater. Benedictus a Deo, volens Deus, simul et mater. Ortus in Bethsabae, factus pater tredecim filiorum, scalam vidit in Bethel dormiens, angelos in scala, et Deum in visu conspiciens, luctauit cum Deo, benedictus ab eo. Nomen mutat, *Israel* illum appellauit. Valde diues, in Aegyptum pergit causa famis, ibi moritur plenus dierum cxlvi. annorum: aromatibus conditus, inde translatus a Ioseph, sepultus in spelunca duplici in terra Chanaan, vbi Abraham, et Sara, Isaac, et Rebecca, simul et Lia iacent sepulti.

4. **IOSEPH**, filius Iacob, et Rachel, frater Benjamin, in Mesopotamia Syriae odiosus fratribus, amabilis patri, somniator veridicus, in Aegyptum a fratribus venditur in figura Christi, qui venundatus est pretio argenti. Missus in carcerem sine culpa vere sub dolo, et mendacio Putipharis feminae. Fuit Dominus cum Ioseph in carcere. Somnia regis Pharaonis reuelauit, quae nemo interpretari potuit; propter hoc a rege est honoratus, princeps Aegypti factus, et a Pharaone Sara tofane nominatus, quod aegyptiace sonat *mundi Saluator*. Nutritor fratrum, simul et patris in tempore dirae, et grauis famis. Vixit longaeus multis diebus cxx. annis. In Aegypto mortuus, aromatibus conditus in loco Bresith in Aegypto

repositus, curru ossa, vt ipse rogauit, Moyses de Aegypto secum portauit, et in tempore Iosue ministri regis populus in Sichen sepeliuit ossa eius.

5. IOB, qui et Iobab, cuius pater Zara, et mater Bosra. Zara autem filius Raguel, filii Esau, filii Isaac, quintus ab Abraham rex inclytus in terra Edom. Vir simplex, et rectus Domini seruus. Diues, ac praeclarus in filiis, et filiabus, in possessione, ouium septem milia, iuga bouum quinquaginta, et multa familia. A Deo probatus, a Satan tentatus, substantia priuatus, lepra percussus, filiis orbatus, valde maledictus, a falsis amicis false consolatus, et eorum verbis corde contristatus, loquitur cum Domino, interrogatus ab ipso seipsum reprehendit. In fauilla, et cinere poenitentiam egit; liberatus a plaga, additur substantia. Benedictus a Domino, accepit duplicia in vita, et filios Dei beneficio. Vixit post plagam diebus multis cxx. annis: moritur senex, et plenus dierum.

6. MOYSES, filius Ambre, filii Chath, filii Leui, filii Iacob. Septimus ab Abraham, Aaron, et Mariae Frater, quorum mater lochabet, filia Leui, filii Iacob. Moyses in Aegypto natus, tribus mensibus absconditus, inde in fiscellam stirpeam positus, et in ripam fluminis dimissus, a filia Pharaonis ibi est inuentus, et ab ea Moyses nominatus; eum nutrire praecepit, et in filium adoptauit. Vt vir factus est, fratres visitauit. Occiso Aegypto, in Madian fugit, et ibi pastor ouium fuit. Vbi Dominum in rubo ardenti vidit, quem Dominus e rubo vocauit, et principem populi sui constituit. Virtutes multas in Aegypto per ipsum in mari, et in eremo Dominus fecit; facie ad faciem Dominum vidit; legem in Sinai ei tradidit, quam ipse Dominus digito scripsit, de qua (*f. et quam*) populum semper docuit, terram promissionis vidit, sed minime intrauit. Iussu Dei verticem Pharga ascendit, et ibi moriens ad patres pergit plenus dierum cxx. annorum. Cuius oculi non sunt caligati, nec dentes mutati, cuius sepulcrum nemo vidit, vel nouit, quia ipse Dominus illum sepeliuit, et planxit eum populus xxx. diebus.

7. AARON, filius Ambre, frater Moysi, prior nascendo in tribus annis, minor honore in multis signis. Sacerdos Dei, propheta fratris, vnctus oleo sancto, indutus veste praeclara, intrabat semel in sancta in anno orans pro seipso, et pro populo, ortus in Aegypto, defessus in eremo, peccat in vitulo. Orans frater pro eo, postea complacuit Deo: priuatus sorte hereditatis in terra promissionis, quia non credidit verbo veritatis, percussa petra in Cadesbarne cum aqua contradictionis: pro tali culpa iratus Dominus dixit ad Moysen: tolle Aaron, et filium eius, et duces eos in montem Hor, qui quum nudaueris patrem veste sua, indues ex eis Eleazarum filium eius manu tua. Ita Moyses fecit, vt Dominus imperauit, patrem spoliauit, filium vestiuit. Aaron in monte Hor moritur coram omni populo anno quadragesimo egressionis populi ex Aegypto mense quinto prima die mensis, quum esset annorum cxxiiii. et ibi sepelitur, et xxx. diebus a populo plangitur; et pro eo Eleazarus sacerdos ponitur. Soror eius Maria in Cades cadit mortua, et ibi iacet a populo sepulta.

8. IESV, filius Nun, qui a parentibus Auses (corrige; *Osee*) primo appellatus est, e tribu Ephraim, famulus Domini, et minister Moysis, natus in Aegypto, confortatus in Domino, et post mortem magistri factus est princeps praecipuus populi. Mittit exploratores in urbem Iericho: loquitur cum Domino, et audiuit a Domino, *Exaltabo te hodie coram populo meo*. Pergit sicco pede fluenta Iordanis cum populo Dei, in campo Galgalis subuertit vrbes, tyrannos, et reges gentium. Imperat soli, et lunae; steterunt in caelo, et terra leges naturae. Praeponit vrbes simul, et vicos, disponit in sortes diuisas. Praedicabat semper populo Domini legem, iudicauit Israel in pacis semper sede. Vixit longaeuus plenus dierum c. simul, et x. annorum. Sepultus in Thamnathsare, possessionis suae parte, in monte Ephraim.

9. SAMVEL, qui interpretatur, *positus a Deo*, filius Elcana, filii Hieroboam, filii Heli, ortus in monte Ephraim, natus in Ramatha, princeps, et propheta, Nazaraeus ab infantia, famulus Dei, et minister sacerdotis Heli, cuius mater sterilis, quae vocatur Anna, orauit Dominum in templo, et facta est fecunda. Quae cantauit canticum, *Exultauit cor meum in Domino*. Samuel fidelis vixit. Saulem, et Dauid super sedes regni posuit, postulauit pluuiam, et pluit e caelo, orabat semper ad Dominum pro populo suo, multis diebus populum rexit. Grandaeuus, et senex ad patres perrexit. Quem populus Israel planxit, et in domo sua Ramatha terrae eum condidit.

10. DAVID filius Iesse, filii Obeth, filii Buzi, ortus e tribu Iuda, natus in Ephrata, praeclarus forma, rex, et propheta, reges superauit, psalmos cantauit, bestias prostrauit, Goliath interfecit, Dominum semper timuit, robuste regnauit, Christi natiuitatem, et baptismum praenunciavit. Passionem, et resurrectionem eius demonstravit. Ascensionem, et eius aduentum in fine mundum iudicare prophetauit, electus Dei, quem Deus amauit, humilis, et mitis oues patris pauit, xl. annos in Israel regnauit, vii. annos in Ebron, in Ierusalem xxx. iii. annos. Vixit longaeuus. Dormiuit cum patribus in ciuitate Dauid, et in Bethlehem est sepultus.

11. ELIAS Thesbites, qui interpretatur *Dominus*, Dei propheta magnus, adhuc viuus, Domini seruus, praedicator futurus, cum antichristo in fine mundi pugnaturus, xl. dies ieiunauit. Ionam mortuum suscitauit, vi. menses, et tres annos pluuiam prohibuit, ignem e caelo super quos voluit, et aquam venire fecit. Qui bouem, et lapides, et aquam consumpsit. Centum et duos viros vorax flamma interfecit. Idem Elias coruis ministrantibus in spelunca vixit: oleum, et farinam viduae benedixit. Sacerdotes Baal omnes interfecit. In curru igneo vsque ad caelum ascendit: e terra Arabon, et tribu Aaron ortus fuit.

12. ELISEVS, qui interpretatur *Domini mei salus*, propheta altissimi, discipulus Eliae, et magister Iezi, gratiam magistri suscepit: fluenta Iordanis diuisit, et sicco pede per fluuium perrexit: aquas amaras in aquae naturam conuertit: ollam vt fel feruentem dulcorauit. Securem e fluminis profundo vocauit. Naaman principem Syriae, lepra percussus, pur-

purgauit : discipulum cupidum leprae plaga percussit : olei paululum viduae benedixit . Oleum per vasa pauca benedictum non pauca repleuit , vidua creditori debitum reddit , et de oleo filios liberos reddit , et reliquo ipsa cum filiis vixit . Eliseus viuens mortuum suscitauit ; Eliseus mortuus mortuum viuificauit . Eliseus ex Abdelam a terra Ruben ortus fuit , quem quum mater eius peperit , vitula aurea cum magno boatu in Galgalis clamauit , ita vt populus in Ierusalem boatum audiret . Tunc dixit sacerdos praesens audiens miraculum , *Hodie* , inquit , *nascitur propheta futurorum , qui ciuitatis simulacra distribuit (destruit) idolorum* . Eliseus in Samaria mortuus , et ibi sepultus .

13. ISAIAS filius Amos , *salus Domini* interpretatur , in Ierusalem propheta egregius , et martyr iustus , nobilis genere , nobilior sermone . Sub quatuor regibus Ozia , Ioathan , Achaz , Ezechia prophetauit . Dominum sedentem solio excelso contemplant . Seraphin XII. alas claro , et celebri carinine Dominum collaudantes audiuit , *Sanctus , Sanctus , Sanctus , Dominus Deus Sabaoth* , ex quibus vnus ad illum volauit , et labia eius igne caelesti purgauit . Gentibus in tenebris mortis sedentibus salutem , et lucem annunciauit . Paruulum natum de Virgine Deum , et hominem , et principem , patremque futuri seculi praenunciauit , virgam e radice lesse egredientem , septiformi spiritu florentem , et fructificantem prophetauit , subuersionem , et vastationem Babylonis praedixit . Nudus , et discalceatus tribus annis , iubente Domino , ambulauit : lapidem summum , et angularem in Sion ponendum praedixit . Saluatorem , et regnatorem , et iustissimum iudicem in Ierusalem regnantem annunciauit , crucem , et passionem , sepulcrum , et resurrectionem Domini declarauit , iudicium venturum , et mortuos resurrekturos prophetauit . In Ierusalem praedicauit sub Manasse rege , serra sectus in duas partes occubuit , sepultus est sub quercu Ragel iuxta transitum aquarum , quas olim Ezechias rex obstruxerat puluere .

14. IEREMIAS , qui interpretatur *excelsus Domini* , propheta , et sacerdos , quem Dominus in vtero matris suae sanctificauit : puer admodum , et Benjamin prophetauit imperio Domini virgam vigilantem , et ollam succensam a facie aquilonis vidit . Ruinam suae ciuitatis quadruplici alphabeto planxit , qui lumbare iussu Domini portauit , qui lagunculam testeam in conspectu Domini fregit , quem Fadassur sacerdos in neruum misit , cui Dominus duos calathos ficis plenos ostendit . Calicem plenum irae Dei gentibus , et regibus miscuit , catenam in collo portauit , in atrio carceris clausus fuit , inde liberatus ad patriam pergere voluit . Tunc iterum illum custos ciuitatis tenuit , et principibus eum tradidit , principes vero irati flagellatum iterum in carcerem miserunt . Rex vero ad illum misit , et de carcere traxit . Principes iterum tenuerunt , et volentes eum occidere , in lacum profundissimum , et siccum funibus miserunt . Dominus autem per manus Abdemelech aethiopis Ieremiam e lacu , et morte liberauit , et in vestibulo carceris vsque in diem , qua ciuitas capta est , permansit . Nabuchodonosor rex Babylonis Ieremiam a carcere , et a catenis liberauit . Ieremias ergo ortus a vico Anathoisdes , qui viculus tribus ab

Tom.VII.

B b b

Ierosolymis distans milibus, captiuus in Aegyptum ductus a populo apud Taphnas lapidibus obrutus obiit. Iacet vero in eodem loco sepultus, quem Pharaon rex habitauerat, quia per postulationem suam defugatis ab eodem loco serpentibus, aegyptios fecit esse securos a tactu aspidum: quem etiam magna cum religione iidem aegyptii venerantur.

15. EZECHIEL, filius Buzi, qui interpretatur *fortitudo Dei*, propheta, et sacerdos Altissimi, cum Ioachim rege captiuus ductus in Babylonem tricesimo suae aetatis anno, et captiuitatis quinto prophetare, et loqui ad captiuos exorsus est. Cui caeli aperti sunt, et Dei visiones obscuras, et mirabiles vidit. Ad quem factum est verbum Domini, super quem facta est manus Domini in visione magna, et mirabili, in vento, et nube fulgenti, in igne, et splendore splendenti, in electro clarescenti, inter quos conspexit quatuor animalia cum pennis, et pedibus, et manibus, homo, et leo, vitulus, et aquila. Quatuor conspexit rotas iuxta animalia ex omni parte oculis plena, et cum animalibus simul discurrentibus audiuit sonum alarum ipsarum, ut sonum castrorum, et aquarum multarum, portabant capitibus quasi firmamentum, et super firmamento quasi thronum positum, et in throno aspexit quasi vultum hominis, ut electrum fulgens in medio ignis, haec omnia videns cecidit in faciem, et audiuit vocem ad eum loquentem, et super pedes suos illum erigentem, ostendit ei librum, quem manu tenebat, et expandit volumen, et ad eum dicebat: *Aperi os tuum, et comede hunc librum*; et ipse hunc statim comedit, et ut mel gustauit, et viscera repleuit, et plebi praedicauit, visiones alias multiformes vidit; in quibus urbibus, regibus, gentibus, insulis, populis plagas venturas verbo Domini praedicauit, campum plenum ossibus siccis, super quae nervos, et viscera venire vidit, et ipso prophetante in ossa omnia spiritus vitae intrauit, ciuitatem spiritualem, et mirabilem vergentem ad austrum, cum portis, plateis, et multis aedificiis vidit, quae carnaliter aliquatenus stare non potuit.

16. EZECHIEL fortitudo Dei interpretatur, terra Sarira ortus, et in Chaldaeam, ut praediximus, captiuus ductus, ibique populus Israel eum occidi praecepit, quoniam ab eodem propheta arguebantur, ne idolis seruirent. Hunc ergo sepeliuit populus in auri (lege *Maurim*) agro sepulcro Arphaxat.

17. DANIEL, filius Abda, *iudicium Dei* interpretantur, ex tribu Iuda ortus, in Betheron superiore natus, puer admodum captiuus in Babylonem ductus, propheta praecipuus, cum quo Dominus fuit. Principem namque super principem sibi posuit. Somnia namque regis Nabuchodonosor, in grandi imagine, et in magna arbore reuelauit. Visiones magnas, et mirabiles ipse conspexit, quatuor ventos caeli magnos in mari pugnantes, et quatuor bestias terribiles de mari surgentes aspexit, thronos positos, et Vetustum dierum in throno igneo sedentem conspexit: cui milia milium angelorum ministrabant, et decies centena milia assistebant, iudicium positum, et libros apertos vidit. Filium hominis venientem, ac Vetustum dierum aspexit, arietem grandem cornibus quatuor par-

tem ventilantem, et hircum caprarum terribilem, et magnum cum ariete pugnans, et arietem praestantem prospexit, faciem suam ad dominum Deum suum posuit. In ieiuniis, sacco, et cinere Dominum adoravit, mirabili confessione, et pura obsecratione pro se, et populo suo Dominum obsecrauit. Tres hebdomadas populum planxit, panem desiderii, et carnem, et vinum in ieiunio non comedit. Gabriel archangelus in his omnibus Daniele confortauit, omnes visiones, quas vidit, et demonstrauit, Christum nasciturum, et regnaturum, passurum, et resurrecturum ei annunciauit. Regna mundi inter se pugnatura praedixit, antichristum venturum cum sanctis proeliaturum affirmavit. Iste Daniel Balthasar regi tres terribiles sermones in pariete scriptos demonstraui. Susannam ex falso crimine liberauit. Senes prauos morti damnauit. Bel, idolum Babylonis, destruxit, draconem terribilem pice, et pilis interfecit, sacerdotes Bel lxx. interire fecit. Cui Habacuc per angelum ex Iudaea in Chaldaeam in momento raptus prandium portauit, quem Dominus duabus vicibus ex lacu leonum liberauit. In Babylone Deum omnipotentem praedicans requieuit, solusque omnium hebraeorum... sepultus est regione.

18. OSEE, filius Beeri, *Saluator* interpretatur, propheta Domini sub quinque regibus verbum Domini praedicauit. Crebro nominat Ephraim, Samariam, Ioseph, Iezrahel, Israel, et uxorem fornicariam, et fornicationis filias, et adulteram cubiculo clausam mariti multo tempore sedere viduam, et sub veste lugubri viri ad se reditum praestolari. Populo verbum Dei praedicat, et scelera eorum dure, et terribiliter increpat, et fugere, et venire ad Dominum omnes confortat, quia sanat, percutit, et curat, et mortificat, et viuificat, et misericordiam magis, quam sacrificium diligit, et scientiam Dei, plusquam holocausta, quaerit, et Christum filium Dei ab Aegypto vocaturum prophetauit. Hic ergo Osee propheta ex tribu Issachar ortus, in Belemoth natus, ibique placida morte dormiuit sepultus.

19. IOEL, filius Phathuhel, *incipiente Domino* interpretatur. Describit terram xii. tribuum eruca, brucho, locusta, rubigine vastandam, et consumendam. A facie Domini terram tremere, et caelos mouere affirmat, solem, et lunam, et stellas suum splendorem abscondere designat. Magnum diem Domini, et valde terribilem aduenire praedixit. Dominum Deum benignum, et misericordem, patientem, et pium, et praestabilem super malitias hominum affirmat. Populum ad ecclesiam sacrificare, ieiunium conuocat. Senes, iuuenes, paruulos, laetantes sponso, sponsas, sacerdotes ministros Domini Dominum praedicare, populo parcere, et pacem donare praedicat: abundantiam frumenti, vini, et olei, et pacem Domini donare sibi seruientibus promisit. Spiritum suum sanctum super seruos, et ancillas suas Dominum effundere praedixit, seniores somnia somniare, et iuuenes visiones videre in Domino prophetauit. Ioel vero propheta ex tribu Ruben ortus, in agro Betheron natus, et ibidem obiit, et pausat sepultus.

20. AMOS thesbites *potens*, vel *fortis*, aut *populum diuellens* interpretatur, propheta, et pastor, et rusticus, et ruborum mora distringens,

paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimet, tria, et **iiii.** scelera Damasci, Gaze, Turi, Idumeae filios Ammon, et Moab, et in septimo, octauoque gradu Iuda, et Israel? hic loquitur ad vaccas pingues, quae sunt in monte Samanae, ruituram domum maiorem, minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustae, et stantem Dominum super murum litum, vel adamantinum, et onychinum pomerium, et trahentem supplicia peccatoribus, et famem in terra, non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Dei. Ipse est Amos, quem Amasia rex saepe caeciderat: Ozias vero, filius eius, transfixum per tempora eius palam eundem propheta laetali vulnere affecit. Hic ergo vates post biduum postquam in suam aduectus est patriam, spirauit, ibique sepultus est.

21. **ABDIAS** propheta *seruus Domini* interpretatur, pertonans contra Edum fratris quoque Iacob semper aemulum astra perculit. superbiam, et elationem superbiorum increpat, sapientes, et prudentes mundi, et tyrannos, et fortes eius a Domino perituros, et percussos praedicat. De monte Sion salutem, et Salvatorem venturum, et Dominum in sempiternum regnaturum prophetat. Hic ergo in agro Bethacaran natus, et de terra Sichem est ortus, et Eliae prophetae discipulus, et tertius quinquagenarius cum **i.** militibus ab Ochozia ad Eliam missus, cui et petenti pepercit Elias, ne eum ignis sicut duos ante se quinquagenarios missos consumeret. Hic ergo Abdias, Ochoziae relicto ministerio, prophetauit. Mortuus est, et sepultus cum patribus suis.

22. **IONAS** propheta, filius Amathi, qui interpretatur *columba*, vel *dolens*, filius viduae Saraptanae, quem Elias mortuum suscitauit. Quem Dominus misit praedicare in Ninivem. Ipse vero nauim quaerit, et fugit in Ioppem. Deus vero ventum magnum in mari suscitavit, mare ergo magno motu fluctuat. Nautae autem vento mari laborant. Ionam soporantem dormientem suscitant. Vasa sua mittunt in mare, Deum suum adorant, mittunt sortes, cuius culpa esset hoc periculum. Sors emissa mox cecidit super Ionam hebraeum. Tunc dixerunt, vnde venis? quid fecisti? a qua gente genitus es? tunc respondit: ego sum *seruus Dei caeli*, et genere hebraeus. Magno metu contremescentes, non potentes tacere, dixerunt, quid debemus de te homo facere? dixit illis Dei *seruus*, quid debuissent agere. Tollite me ex hac naui, et mittite in mare. Illi illum tunc miserunt in mare, ut iusserat. Piscem grandem Deus misit, ut prophetam glutiret, piscis ipsum glutiuit, ut Deus imperauit, tribus diebus, ac noctibus piscis eum portauit, et de ventre piscis ad Dominum clamauit, quem Dominus audiuit, simul et liberauit. Piscis eum euomuit in terram, quam ipse noluit, in ciuitatem Ninivem ipse perrexit, regi, et populo poenitentiam praedicauit. Et ut rex, et populi audierunt, a minimo usque ad maximum in Deum crediderunt, et in sacco, et cinere non tantum homines, sed et iumenta poenituerunt, tribus diebus, et tribus noctibus clamantes ad Dominum ieiunauerunt, et liberauit eos Deus ex plaga, quam timuerunt. Ionas vero pulcherrime suo naufragio passionem

Domini praefiguravit; mundum ad poenitentiam reuocat, et sub nomine Niniue salutem gentibus nunciat. Euntibus itaque Tiberiadem non grandis est viculus, ubi et sepulcrum eiusdem prophetae Iona ostenditur.

23. MICHAELAS propheta, *Quis iste?* vel *humilitas* interpretatur, e tribu Ephraim ortus, in Morasthin natus, heredem sonat, ad quem factum est verbum Domini in diebus Ioathan, Achaz, Ezechiae regum Iuda, super Samariam, et Ierusalem. Omnes populos ad audiendum Dominum prouocat, ruinam Iudae, et Ierusalem plangit, iudices iniustos, et potentes impios, et pseudopphetas increpat, duos latrones templi, et Ierusalem annunciat, montem excelsum super omnes montes, et colles prae paratum annunciat. Omnes populos, et gentes multas ad eundem montem ascendere designat, legem Dei, et Sion, et Verbum Domini, et Ierusalem exire designat, iudicium rectum inter populos, et populos designat, gladios in vomeres, et hastas in ligones prae magnitudine pacis fabricatos confirmat. Ducem natum ex ciuitate Dauid exiturum, et in Israel regnaturum prophetat, maxillam iudicis Israel percussam praesignat. Quid sit bonum homini, indicat, et quid Deus ab eo quaerit, annunciat. Vtique iudicium rectum facere, et cum Deo suo sollicite ambulare, et misericordiam diligere, persecutionem futuram non pigrauit praedicere, propriae uxori neminem credere, filios patres, et filias matres persequi, nurum aduersus socrum contendere, et inimicos homini domesticos fieri, magnitudinem, et longanimitatem, misericordiam, et pietatem Domini, ut potuit, prophetavit, peccata poenitentium in profundum obliuionis Dominum proiicere affirmavit. Hic itaque propheta, quoniam peccantem Achaz saepius arguebat, sub Ioran filio eius ex praecipitio valde porrecto iactus occubuit. Sepultus est autem in terra sua iuxta Polyandreum, qui est prope Nazim.

24. HABACVC propheta *amplexans* interpretatur, de tribu Simeon ortus, in agro Bethsachar natus. Dominum a longe venturum, et nasciturum prophetavit. Incredulum castigauit, iustum in fide sua viuere affirmavit, cupidos, auaros, homicidas, ebriosos, idolorum cultores terribiliter increpat. Idem ipse Habacuc luctator fortis, et rigidus stat super munitionem, ut Christum in cruce a longe contempletur, et dicat: Operuit caelos gloria eius, et laude eius plena est terra. Splendor eius, ut lux, erit, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Hic autem propheta ante biennium reuersionis filiorum Israel a captiuitate in agro Sabarith vira discessit.

25. SOPHONIAS propheta, qui interpretatur *abscondens eam*, filius Chusi, filii Gozoliae, filii Amariae, filii Ezechiae, de tribu Simeon, qui prophetavit in diebus Iosiae, filii Amon regis Iuda. Ipse est speculator, et cognitor arcanorum Domini. Ipse audit clamorem a porta piscium, et ululatum a Secunda, et contritionem a collibus. Indicat quoque ululatum habitatoribus Silae, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt vniuersi, qui inuoluti erant argento. Ipse est, qui diem Domini mirabiliter, et terribiliter venturum prophetavit, dicens: *Iuxta est dies*

Domini magnus, iuxta, et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, dies irae, dies illa, dies tribulationis, et angustiae, dies calamitatis, et miseriae, dies tenebrarum, et caliginis, dies nebulae, et turbinis, dies tubae, et clangoris super ciuitates munitas, et super angulos excusos, et tribulabo homines, et ambulabunt, ut caeci, quia Domino peccauerunt. Idem vero Sophonias in agello Sabare (al. *Sarabath*) obiit, et terrae humatus iacet.

26. AGGAEVS propheta, qui interpretatur *solemnitas*: prophetauit autem in anno secundo Darii regis reditum populi ex captiuitate Babylonis, et restorationem templi sub Zorobabel sacerdote magno. Promisit itaque in verbo Dei, omnia bona Deum donare populo suo. Confortauit principem, populum, et sacerdotem magnum in magno Dei adiutorio restaurare, et aedificare templum Dei, dicens: *Haec dicit Dominus exercituum: ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montem portare lignum, et aedificate domum, et acceptabilis mihi erit, et glorificabor, dicit Dominus.* Ipse prophetauit, caeli, et terrae sterilitatem, et arborum fieri pro peccatis hominum. Ipse prophetauit abundantiam frumenti, et vini, et olei, et abundantiam pacis, et sanitatis populo, et seruis Dei, et seruientibus sibi. Ipse prophetauit, Deum patrem, et Spiritum eius sanctum in populo suo semper esse. Et ne timeat, dicens: *Confortare, omnis populus terrae, dicit Dominus exercituum, et facite, quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus, et Spiritus meus erit in medio vestri, nolite timere.* Ipse prophetauit, Deum semetipsum mouere caelum, et terram, et mare, et aridam, et gentes, et solia regnorum, et vnigenitum patris venturum dicens: *Adhuc vnum modicum est, et ego commouebo caelum, et terram, et mare, et aridam, et mouebo omnes gentes, et solia regnorum, et veniet desideratus cunctis gentibus.* Hic vero Aggaeus ex Babylone admodum iuuenis Ierusalem aduenit. Ibique exhalauit, et iuxta sacerdotum sepulcra humo conditus iacet.

27. ZACHARIAS propheta, qui interpretatur *memor Domini*, filius Barachiae, vno, eodemque anno, sub vno, eodemque rege Dario prophetauerunt. Zacharias vero in sua prophetia multiplex, et mysticus. Versiones enim varias, et obscuras videns, prophetauit mystice, quia in eo angelus Domini loquebatur. Ipse enim vidit nocte ascendentem super equum rufum stantem inter myrteta, quae erant in profundo, et post eum equi rufi varii, et albi. Ipse audiuit angelum interrogantem de tempore misericordiae super Ierusalem. Ipse audiuit Dominum angelo loquentem verba bona, verba consolatoria de Ierusalem, et Sion, de ciuitatibus Iuda. Ipse vidit quatuor cornua ventilantia Iudam, et Israel, et Ierusalem. Ipse vidit virum, funiculum in manu tenentem, et Ierusalem in longitudinem, et latitudinem mensurantem, et dicentem: *Absque muro habitabitur Ierusalem. Dominus enim erit murus eius igneus.* Ipse vidit lapidem scriptum, vii. oculos habentem, et candelabrum aureum, septem lucernas sustententem, et infusorias, lucernis pendentes vii., et duas oliuas iuxta candelabrum stantes, vnā a dextris, et vnā a sinistris. Ipse vidit volu-

men volans longitudine xx. cubitorum, et latitudine decem cubitorum. Ipse vidit talentum plumbi, quod portabatur, et mulierem sedentem in medio amphorae, quae impietas est, cui massa plumbea in os missa est. Vidit et duas mulieres alas habentes, quasi alas milui, quae leuabant amphoram inter caelum, et terram. Vidit et iiii. quadrigas egredientes de medio duorum montium aureorum. In quadriga prima equi rufi, in quadriga secunda equi nigri, in quadriga tertia equi albi, in quadriga quarta equi varii tortes, et alia multa obscura, et mystica vidit. Prophetavit autem reditum populi, et restaurationem Ierusalem, et templi, prophetavit regem pauperem, et humilem venturum dicens: *Exulta satis, filia Sion, iubila, filia Ierusalem, ecce rex tuus veniet tibi iustus, et saluator, pauper ascendens super pullum, filium asinae*; prophetavit eundem regem traditum, et venditum pro argento, dicens de persona sua: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos*, et reliqua. Passionem eiusdemque (sic) regis, id est, Saluatoris nostri per omnia, sicut factum est, mirabiliter prophetavit. Ait namque; *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis*, Et iterum. *Quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum? Plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me*. Et iterum; *Aspiciunt ad me, quem affixerunt*. De morte eius sic praedixit; *Et plangent eum planctu quasi super unigenitum, et dolebunt super eum, ut doleri solet super unigenitum*. Baptismum futurum praedixit, dicens; *In die illa erit fons patens domus David, et habitantibus Ierusalem in ablutione peccatoris, et menstruatae*.

A morte itaque eiusdem Zachariae prophetae testem fidelem, qui nec fallit, nec fallitur, habeo, id est, Iesum Salvatorem nostrum in euangelio secundum Matthaeum, iudaeos incredulos increpantem, et sic dicentem; *Veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine iusti Abel usque ad sanguinem Zachariae, filii Barachiae, quem occidistis inter templum, et altare*. Zacharias ergo ex regione chaldaeorum valde senex in terram suam reuersus, et, sicut diximus, occisus, iuxta Aggaeum in Ierusalem humatus iacet.

28. MALACHIAS propheta *Angelus Domini* interpretatur. Mystica, et Dei mysteria admonet, honorem adhibendum parentibus, et dominis dicens; *Filius honoret patrem, et seruus Dominum suum*. Interrogat ex persona Dei patris omnes viuentes, dicens: *Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus, et si Dominus ego sum, ubi est timor meus?* Increpat autem sacerdotes indignos, et culpabiles, indigne, et culpabiliter ministrantes Deo. Laudat vero sacerdotem dignum, et angelum vocat illum, dicens: *Labia sacerdotum custodiant scientiam, et legem requirant de ore eius, quia angelus Domini exercituum est*. Maledictum autem vocat eum, qui munera maculosa Deo suo de rebus suis offert, dicens: *Maledictus homo dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolauit debile domino*. Vnum patrem omnium esse, et vnum Deum adorandum demonstravit. Ait namque; *Numquid non Deus vnus creauit nos? Quare ergo despicit vnusquisque fratrem suum?* Aduentum Ioannis praecurso-

ris Domini praedixit dicendo ; *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam* , et reliqua . Aduentum Eliae prophetae , et praedicatoris ante iudicium praedicare prophetauit , dicens : *Ecce ego vobis mittam Eliam prophetam , antequam veniat dies Domini magnus , et terribilis , et conuertet corda patrum in filios , et corda filiorum ad patres eorum* . Aperte autem Malachias in fine omnium prophetarum de abiectioe Israel , et uocatione gentium prophetauit , dicens ; *Non est mihi voluntas in vobis , dicit Dominus exercituum , et munus non suscipiam de manu vestra . Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus , et in omni loco sacrificatur , et offertur nomini meo oblatio munda* . Post reuersionem vero populi Israel a Babylone in Supha natus est Malachias , ibique admodum iuuenis moritur , habetque tumulum Gabaonitis , suoque sepulcro conditus iacet .

29. ACHIAS Silonites ex ciuitate Eliae Salomoni regi praedixit , quod per mulieres a mandatis Domini declinaret . Mortuus est ergo Ozias , et sepultus est iuxta quercum in Silo .

30. ABDO in Samaria natus est , qui Roboam illicite immolantem admonuit . Hunc ad propria reuertentem leo in via strangulauit . Sepultus est in Bethel in sepulcro prophetae , qui eum fefellerat .

31. AZARIAS *auxilium Domini* interpretatur . In terra oritur Sabatha ; mortuusque est , atque sepultus est in agello suo .

32. ZACHARIAS *memor Domini* interpretatur ; filius Ioiadae sacerdotis , quum xxx. annos vixisset , congregatus in atrio domus Domini populus iuxta regis Ioas imperium , missis in eum lapidibus , prophetam sanctum extinxit . Hunc subleuatum inde continuo sacerdotes sepelierunt eum iuxta patrem suum .

33. TOBIAS propheta sanctus , Dei summi seruus , ex tribu , et ciuitate Nephthali ortus , in diebus Salmanasar regis assyriorum in ciuitatem Ninuem captiuus ductus inter suos captiuos iuuenis aetate , sed senex , et sapiens consilio , et mente . Omnia bona , quae habuit , cum charitate captiuis condonauit . Puerulus tunc aetate , perfectus tamen in Dei timore , idola vana fugiebat , legem Dei semper tenebat . Proselytis , et aduenis misericorditer ministrabat . Dignas Deo decimas donabat , vxorem nomine Annam de tribu sua accepit , quae filium genuit , cui pater nomen suum imposuit , et eum de Dei lege , et Dei timore docuit . A cibis gentilium se semper abstinuit . Animam suam incontaminatam custodiuit , in corde suo semper Domini sui memor fuit . Cui Dominus in conspectu Salmanasar regis gratiam dedit , faciebat , quod volebat , pergebat , vbi desiderabat . Pauperes generis sui de muneribus regis ditauit . Gabelo pauperi de sua gente decem talenta argenti sub chirographo donauit , esurientes alebat , nudos vestiebat , mortuos sepeliebat , quem rex Sennacherib , Dei inimicus , occidere voluit . Sed illum cum vxore , et filio Dominus custodiuit . Postea vero conuiuas suos relinquebat , et iugulatos mortuos generis sui abscondebat , et in noctibus eos sepeliebat . In his omnibus Deo placuit , et proximis suis displicuit , quia haec omnia propter Deum fecit .

fit. Inde vero illum probauit, substantias, et diuitias abstulit. Mendicitate, et paupertate percussit. Opprobria, et illusiones a parentibus, et vxore, et cognatis sustinuit. Sicut et Iob, a regibus, et a falsis amicis contumelias sustulit. Sed in his omnibus Tobias vir sanctus in Dei timore immobilis permansit, Deum semper benedixit, cum gemitu, et lacrymis elementiam Dei postulauit, quem Dominus exaudiuit, et de omnibus tribulationibus suis liberauit. Angelum suum sanctum namque Raphaellem de caelo transmisit, qui eum in omnibus consiliis suis confortauit; quem hominem aestimauit, cum filio suo in viam pergere rogauit. Ita Raphael angelus fuit, vt pater sanctus illum postulauit. In viam cum filio perrexit, et sanum eum vsque in Rages ciuitatem medorum adduxit. Cum quo quasi cum conseruo, et fratre fabulauit, quem a morsu piscis eripuit, et Saram filiam Raguel vxorem habere fecit, a qua Raphael daemonium nomine Asmodeon compescuit, et in superioris Aegypti deserto alligauit, et gaudium magnum parentibus puellae fecit, et pecuniam sancti patris a Gabelo suscepit, sanum, et incolumem cum magna substantia, cum vxore, et multa familia Tobiam ad patrem reduxit. Sancto seni lumen oculorum restituit; et filium suum, et familiam gaudens vidit. Tunc ostendit eis angelus omnia mysteria itineris sui, et Sarae orationum, et sanitatis: et dixit eis angelus Raphael, quia angelus Dei esset, et a Deo esset missus. Tunc timuerunt, et in terram postrati ceciderunt, et dixit eis angelus; *Nolite timere: pax vobiscum, Deum benedicite, illum laudate, et narrate omnia mirabilia eius*. Et quum haec dixisset, ab aspectu eorum ablatum est; et per tres horas in terram se prostrauerunt, et Deum benedixerunt, et exurgentes, omnia mirabilia eius narrauerunt. Tunc senex os suum aperuit, et Deum benedixit, et restorationem Ierusalem, et templi prophetauit, et subuersionem magnae ciuitatis Niniae praedixit. Diues valde, et praeclarus multis annis vixit cum benedictionibus. Quinquaginta et sex annorum erat, quando amisit lumen oculorum. IIII. annis caecus, et pauper fuit. Sexagenarius lumen oculorum, et diuitias duplicatas recepit, et postea quam illuminatus est, vixit annis XL. duobus, et vidit filios nepotum suorum. Completis itaque annis CXII. eum Dei timore perrexit in pace, sepultus honorifice in Niniae ciuitate, simul et Anna sua vxore.

34. IOANNES BAPTISTA, qui interpretatur *gratia Dei*, filius Zachariae sacerdotis, ex tribu Leui, in Israel ortus, angelo annunciente conceptus, ab angelo nominatus, antequam esset generatus, in senectute parentum natus, praecursor Saluatoris miro modo factus nascendo, praedicando, baptizando, moriendo, ad inferos descendendo; sex etenim mensibus ante Saluatorem natus, et ante passionem Domini capite plexus, et ad inferos descendit praenunciatus primus Christi, seruus Domini, propheta altissimi, vox Verbi, amicus sponsi, testis Domini, praeco iudicis, lucerna luminis, miles regis, terminus prophetarum, baptismatis initium. Cuius pater nouem menses mutus tacuit, quia angelo prophetanti non credidit, qui praenunciatus patris vocem abstulit, genitus officium linguae.

Tom.VII.

C c c

resoluit , qui necdum editus Christum prophetauit , ex vtero salutauit ; inter natos mulierum non surrexit maior , quem Dominus laudauit , et illum angelum nominauit , et prophetam , et plusquam prophetam illum appellauit , quia de quo prophetauit , digito demonstrauit . Spiritu , et virtute Eliae plenus fuit , qui quum natus apparuit , gaudium magnum multis praebuit . In columba agnouit , in deserto monstrauit , Saluatorem baptizauit , poenitentiam praedicauit , cuius vestis camelorum lanugo , eremus eius habitatio , victus eius mel siluestre , simul et locustae . Hic dum Herodem prohiberet , ne fraternalis connubium violaret , carceralibus tenebris mancipari praecepit . Cuius caput Herodis regis filia ludens praemium postulauit . At ille delectum male poscenti filiae ebrius inter pocula dedit . VIII. kalend. oct. conceptus VIII. k. iunii natus . IIII. kal. sept. passus , in Sebastia oppido Palaestinae sepultus , quae olim Samaria vocabatur , quam Herodes rex Iudae Antipatris filius ob honorem Caesaris Augusti graeco sermone Augustam vocauit . Caput vero Iohannis Baptistae in Emiza in dolio vitreo reconditum est in honorem , praestante Domino nostro .

35. IOSEPH , qui interpretatur *augmentum* , filius Iacobi , filii Mathan ex tribu Iuda , et de familia Dauid ortus , in ciuitate sua Nazareth natus , faber arte , frater Cleophae , vir Mariae adiutorio , non carne , Cleophas vero pater apostoli Simonis Chananæi , Ioseph autem pater Iacobi , fratris Domini , qualiter dicitur Iacobus Alphaei , Maria Cleophae , id est , vxor Cleophae , soror est matris , et virginis Mariae ; sed de eodem viro Mariae Ioseph in genealogiis euangeliorum , hoc est , secundum Matthaeum , et Lucam quaestiuncula satis obscura oritur ; quia secundum Matthaeum filius Iacobi dicitur , hoc modo : *Mathan genuit Iacob , Iacob genuit Ioseph* ; secundum vero Lucam filius Heli nominatur his verbis : *Ioseph , qui fuit Heli , qui fuit Melchi* . Sed in his verbis bene Scripturas intelligentibus nihil contrarium est , quia Matthaeus eum secundum carnem Iacobi filium affirmat , Lucas vero secundum legis mandatum illum Heli filium annunciat . Iacob enim , et Heli fratres vterini ex vna matre nomine Estha nati , et non ex vno patre geniti . Pater enim Iacobi Mathan , quem peperit ei Estha , Pater vero Heli Melchi . Defuncto autem Mathan , relicto vno filio Iacobi nomine , suscepit Melchi eandem Estham matrem Iacobi , quae peperit ei filium nomine Heli . Sine liberis frater suus Iacob suscepit vxorem eius , et suscitauit fratri defuncto filium secundum legis mandatum nomine Ioseph , secundum vero naturam suam proprium filium , id est , ipsum Ioseph , qui vir Mariae dicitur , et quasi pater Christi annunciat .

36. MARIA , quae interpretatur *Domina* , vel *illuminatrix* , aut *Stella maris* , siue *stella* , stirpe clara , Dauid regis filia , Iesse virga , rosa sine spina , oliua alma , columna aurea , solis aurora , feminarum regina , Saluatoris sponsa , Dei viui filia , principis ancilla alti , hortus conclusus , fons signatus , Trinitatis thalamus , mater Domini omnipotentis , mater solis , et floris , mater agni , et leonis , mater vitae , et vitis , mater lucis , et pacis , mater viae , et veritatis , mater serui , et regis , mater Dei , et ho-

minis, mater pastoris, et panis, templum Dei, sacrarium Spiritus sancti. Virgo sancta, virgo foeta, virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum, filium, quem genuit, creatorem credidit, et patrem habuit; et Dominum adoravit, salutationem ab angelo suscepit, et mysterium conceptionis agnoscit, partus qualitatem inquit, et contra legem naturae obsequii fidem non renuit. Facta est mater viri sine copulatione mariti, mater infantem lactavit, et virgo incorrupta permansit. Hanc quidam vitam finiri (sic) martyrio asserunt. Sic enim Simeon sanctus Christum propriis brachiis suis portans prophetavit, dicens, *Et tuam ipsius animam pertransiet gladius*. Non tamen ex gladio carnali, sed ex gladio spirituali prophetatum est, hoc est verbum Dei, quod validius, et acutius omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animae, et spiritus: quia nec literae, nec historia docet, ex hac vita Mariam migrasse martyrii corporalis passione. Hoc tamen certum est, quia nemo obitum eius scit, aut quomodo ex hac luce migravit, dam tamen in Ierusalem eius sepulcrum certe positum sit. Natiuitas itaque sanctae Mariae Matris Domini vi. id. sept. Assumptio vero eiusdem xviii. kal. septemb. celebratur.

37. IESVS CHRISTVS, quod interpretatur *Saluator*, *Vnctus*, Iesus namque hebraicum nomen est, quod graece *Soter* dicitur, latine vero *Saluator* appellatur. *Christus* autem graecum est, quod hebraice *Mesias* vocatur, latine vero *Vnctus* dicitur. Hic est filius Dauid, filii Abraham, vt sancta scriptura in sanctis sermonibus sancti euangelistae, et apostoli Matthaei scribentis, et dicentis in principio euangelii sui: *Liber generationis Iesu Christi filii Dauid, filii Abraham, Abraham autem genuit Isaac*, et reliqua, quae sequuntur vsque ad illum locum, vbi dicitur, *Quum natus esset Iesus in Bethleem Iuda in diebus Herodis regis Iudaeae*. Haec omnia affirmant, quo ordine ex caelo per archangelum Gabrielem Virgini est annuntiatus, et quomodo in Virginis vtero conceptus, et in quo loco, et in quo tempore, et sub quo rege, et in qua plebe est natus, et quomodo ab angelo est nominatus, ante breuiter dictum est. Magnitudinem, et altitudinem eius, et profunditatem, latitudinem, et obscuritatem huius mysterii nullus naturaliter viuens non dico enarrare, vel scrutari, sed nec aestimare potest, nisi ille solus. Sed hoc mysterium, vt voluit, et constituit, et consecrauit, sicut per Isaiam Spiritus sanctus affirmat, dicens: *Generationem eius quis enarrabit?* et per Paulum apostolum idem Spiritus sanctus clamat, et ait: *O altitudo diuitiarum sapientiae, et scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viae eius? Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit?* Et iterum ait: *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia*. Quis enim angelorum, aut mortalium hominum verum Deum, et Dei vnigenitum, qui incomprehensibilis est, et inaestimabilem ante secula sine matre genitum, et verum hominem, carne, anima, natura ex vera Virgine matre sine peccato, sine patre terreno in fine seculorum conceptum, et natum valeat scrutari, aut cogitare, aut nunciare? aut quomodo eum humana fragilitas potest (comprehendere?) Ipse est enim Deus

a semetipso, et in semetipso, Deus excelsus, Deus in Deo, Deus cum Deo, Deus in homine, et homo in Deo. Verus homo natura, et humanitate, verus Deus potentia, et maiestate. Praecepit Dominus Iesus Christus ecclesiae suae facere, quae ipse fecit, credere, quod docuit, sperare, quod promisit. Qui dignatus est ad nos humiliter venire, et inter nos xxxiii. annos, et vi. menses carnaliter, et clementer habitare. Cuius conceptio, et passio in aequinoctio vernali, et cuius natiuitas in solstitio hiemali, kalend. ian. eius Circumcisio, et eius baptismus in ianuario, die vi. kalend. april. eius Resurrectio, iii. nonas maj. eius in caelum Ascensio, ubi regnat cum Patre, et Spiritu sancto in secula.

38. Omnes APOSTOLI discipuli, non omnes discipuli apostoli; apostoli enim graece, *missi* latine dicuntur. Discipuli, qui discunt plene.

39. SIMON PETRVS tribus nominibus appellatur. Primo a parentibus Cephas, deinde Simon, tertio Petrus. His autem duobus nominibus nominavit illum Deus. Simon, qui interpretatur *obediens*. Petrus *agnoscens*. Prior piscator piscium, postea piscator factus est hominum, quem Christus ut piscem in rete electionis tenuit, quando, ut post se veniret, illum vocavit. Ipse est agnitor Christi, clauicularius regni, ecclesiae fundamentum, princeps apostolorum, filius Ioanna, frater Andreae, ortus vico Bethsaida prouincia Galilaeae, quae est iuxta stagnum Genesareth. Tertius in ordine secundum Ioannem, primus secundum Matthaeum, confessor primus filii Dei, discipulus amator Domini, et negator. Confitendo laudatus, praesumendo elatus, negando lapsus, lacrymando purificatus, confusione probatus, passione coronatus. Cui nomen ex opere datur, titulus ex merito potestatis imponitur. Virtutibus, et signis seculo clauit, pedum gressu feruidum mare calcavit. Praeteriens umbra morbos sanauit, potestate viuos morti tradidit, mortuos virtute in vitam suscitauit. Claudis clementia gressus redintegrauit. Paralyticis flaccida membra in proprium statum reparauit. Simonem Magum, et maleficum, caelum conscendentem, ad terram elisit, sub Claudio Caesare Antiochenam fundauit Ecclesiam. Sub Nerone vero rexit Romam: praedicauit Pontum, Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, ceterasque confines prouincias. Iudaeis dumtaxat praedicans circuisse deprehenditur, qui ad vltimum propter Simonem Magum, licet Dei occulto nutu, Romam peruenit, ibique praedicans euangelium xxv. annorum eiusdem urbis tenuit pontificatum. Sexto autem, et xxx. anno post passionem Domini sub Nerone Caesare, ut voluit, cruci suspensus est. Cuius natalitium iii. kal. iul. celebratur, sepultus in Vaticano ab vrbe Roma ad Orientem (forte, *occidentem*) tertio miliario.

40. PAVLVS apostolus, qui et primum nominatus est Saulus, Paulus, quod interpretatur *mirabilis*, vel *pius*. Saulus autem interpretatur *impius*. Saulus itaque, id est, impius christianos persequens. Paulus autem, id est, pius populis Christum praedicare (sic). Praedicans pastor, praeclarus praedicator, egregius doctor gentium, aduocatus iudaeorum. A Christo electus, de caelo vocatus, feliciter increpatus, in terram prostratus, oculatus cecidit, caecatus surrexit, persecutor saeuus, charitate plenus,

vas electionis, ex lupo ouis. Vocatione nouissimus, praedicatione primus, in lege Gamalielis discipulus, in euangelio Christi seruus. In Iudaea genitus, de tribu Benjamin ortus, plus omnibus laborans, multo latius de oeteris praedicans, ab Ierusalem vsque ad Illyricum in circuitu euangelium Dei docens, cuius miracula refulgent clara. Raptus in tertium caelum conscendit. Pythonis spiritum imperando damnauit. Adolescentem mortuum suscitauit. Caecitate magum perculit: claudo proprium incessum reformauit. Dirae serpentis morsum non sensit, sed igni arsuram dedit. Patrem Publii a febribus orando sanauit, passiones incredibiles pro Christo sustinuit. A iudaeis, et gentibus plagas pertulit, miseriam, et laborem, sitim, et famem, frigus, et nuditatem, ter virgis caesus, semel lapidatus, tres vices naufragatus, die, ac nocte in profundo maris dimer-sus, mille periculis, et plagis percussus, in carceres trusus, catenis ligatus, a iudaeis gentibus traditus. In sporta per murum euasit dimissus. Poenis arctatus ferarum rabiem patitur, in carcere vinctus terrae motu facto absoluitur. Hic secundo post passionem Domini anno ab Anania in Damasco baptizatur, et post haec omnia Romae biennio in custodia fuit: per octo x. deinceps annis nationes occiduas perfecte edocendo expletis, et sub Nerone eodem die, quo Petrus crucifixus. Idem in via Ostiensis truncatus, ibique cum honore sepultus.

41. ANDREAS apostolus Domini, frater Simonis Petri, in natiuitate Petro primus, in ordine pontificatus tertius. Gente galilaeus, de Bethsaida ciuitate ortus, qui fuit piscator prius, postea factus est Christi discipulus. Cum rete, et naui piscēs de mare trahebat, ipse, vt piscis, rete retentus magno piscatori adhaerebat. Relinquens rete simul, et nauem, secutus est felix mundi redemptorem. Secutus et Saluatorem Dominum, et factus est piscator, et praedicator hominum, secutus est Christum vsque ad crucis exultationem, cuius vestigia ipse viriliter tenuit vsque ad crucis passionem. Andreas enim *virilis*, vel *decorus* interpretatur: vere virilis, et viriliter fecit, quia Christum crucifixum barbaris populis praedicauit, et crucem eius mirabiliter laudauit, et mirabiliter credidit, et rogauit. Hic itaque euangelizauit iuxta mare Caspium, Scythiam, Macedoniam, et Achaiam, in quibus populos multos Christo acquisiuit. Ardore summae charitatis in Christum, et in Christi crucem repletus fuit, iustitia, et sanctitate, et pietate fere omnes praecellit. Paratam namque sibi crucem vt vidit, innenarrabili, et inaestimabili gaudio, et exultatione repletus ait, *O bona crux, o praeclara, o pretiosa, o crux sancta, o sanguine Christi, velut margaritis, ornata, o tamdiu quaesita, et desiderata, suscipe me, rogo, et redde me magistro meo Christo*. Crucem moris ministram non timuit, sed nimio amore eam adamauit, et amplexit. Magistrum namque incomprendibili charitate conspexit, ideo patibulum non timuit, etsi sensit. Tunc alacer crucem ascendit, quia vsque ad mortem magistro obediuit. Beatus biduo patibulo pendens, et vultu angelico clare resplendens, populis praedicando non cessauit: populus haec mirabiliter et vidit, et audiuit, a cruce eum soluere cum magno

conatu voluit, sed nullus hominum natus ipsum attingere potuit, quia Dominus militem suum secum ducere voluit: tunc populos, et in Christo fratres salutauit, et cum magistro, et angelis in requiem regni laetus perrexit. Haec gesta sunt sub Aegea proconsule in ciuitate Patras prid. k. decembris, cuius corpusculum beata Maximilla inde cum honore adduxit, et aromatibus sanctum corpus condidit (sic), cuius reliquiae, id est, brachium eius, vicesimo Constantini imperatoris anno ad Romam translatae sunt, et in ecclesia sancti Petri apostoli fratris eius honorifice collocatae sunt.

42. IACOBVS, qui interpretatur *supplantator*, filius Zebedaei, frater Ioannis apostoli, arte prius piscator, postea factus est Christi secutor, relinquens rete, et nauem, secutus est Saluatorem, relicto patre Zebedaeo. Obediuit omnipotenti Deo. Relinquens mare, et pisces, factus est in mari, id est, in mundo piscator caelestis. Hispanis, et occidentalibus locis praedicator, et sub Herode gladio caesus occubuit, sepultusque est in Achaia marmarica viii. kal. augusti.

43. IOANNES apostolus, et euangelista, qui interpretatur *gratia Dei*, filius Zebedaei, frater Iacobi. Sanctae Mariae filius in adoptione, et Christi frater in virginitate. A Domino electus in tantum, et dilectus, vt in coena recumberet super pectus Domini. Ipse Ioannes ad crucem Christi stetit, cui tunc soli Saluator pendens matrem suam Mariam commendauit. Iste enim Ioannes in Cana Galilaeae vxorem ducere voluit, quando Dominus Iesus aquam in vinum fecit. Sed Dominus Iesus ad virginitatis exemplum illum traxit, vt virgo virginem adiuuaret, et mater filium proprium haberet. Dum enim suscepit mater magistri discipulum, etiam ipse pro Christo alter quodammodo relictus est filius. Ioannes Domini discipulus, Ioannes Asiae archiepiscopus, Ioannes charitate Dei plenus, Ioannes in mysteriis euangelii olei fluuius, Ioannes aquila visus in visione Ezechielis quatuor animalibus. Euangelium Christi praedicans in Asia, a Domitiano Caesare ligatus est catena, ibi Apocalypsim, id est, reuelationem conspexit, vbi Dei mysteria et dixit, et scripsit. Interfecto autem Domitiano a senatu, solutus est Ioannes ab exilio, felix recessit in Ephesum. Ibi rogatus ab Asiae episcopis, scripsit euangelium, in quo alios sermone praecellit, sicut alios amore praecedat, cuius quidem inter alias virtutes magnitudo signorum fuit. Martyr veraciter voluntate extitit. Missus namque in feruentis olei dolium, illaesus inde euasit. Veneni poculum potauit, et ei nihil nocuit. Duos viros de veneno mortuos suscitauit, siluestres frondium virgas in aurum mutauit, litoreaque saxa in gemmas formauit, et gemmarum fragmina in propriam naturam reformauit. Viduam quoque praecepto populi suscitauit, et rediuuium cuiusdam iuuenis corpus in vitae statum reparauit, et quod dictu magis est, Christi generationem seculo monstrauit. Hic autem post passionem Saluatoris anno sexagesimo octauo sub Traiano principe longaeuo vetustatis fessus senio, quum sibi diem transmigrationis suae sentiret imminere, iussisse fertur sibi sepulcrum effodi, et valedicens fratribus, orauit: facta oratione, videns tu-

mulum intrauit . Vnde accidit , vt quidam asserant viuere, nec mortuum eum in sepulcro , sed dormientem iacere contendant , maxime pro eo quod illic terra sensim ab imo scaturiat , et ad superficiem sepulcri conscendat ; et quasi flatum quiescentis deorsum ad superiora ebulliat . Sed hanc contentionem , et aestimationem ex christianis cordibus vir Spiritu sancto plenus Leo Papa , et Apostolicus indubitanter abstraxit , quia Ioannes apostolus in suo sepulcro nec viuus iacet , nec mortuus : disputans enim de eodem Ioanne , et de resurrectione sanctorum , sic ait : *Verum etiam fortasse plurimi ex eisdem BB. martyribus cum Domino resurrectionem corporaliter vel consequenter (sic) fuerint consecuti* : nam sic legimus in prima resurrectionis festiuitate , suscitante se Domino , multa sanctorum corpora suscitata vixisse , et in sanctam ciuitatem introisse . Sed fortasse aliquis dicet , sepulcra clausa sunt monumenta constructa ; quemadmodum procedere exinde potuerunt ? Vt taceamus , quia omnia possibilis sunt Deo ; et quod clausis tumuli penetralibus possit spirituale corpus educere , vt haec omnia praetermittam , apostoli habemus exemplum , quem tumulus susceptum claudere potuit , custodire non potuit : nam depositum corpus perdidit , quod assumpsit . Hic enim tumuli foribus gratia resurrectionis ablatus est , vt staret sepultura , nec inueniretur sepultus . Denique sacerdotes quum honorandi causa corpus inquirerent , reserato aditu tumulus non potuit reddere , quem suscepit . Eiusdem itaque Ioannis natale in Epheso vi. kal. ianuar. colitur . Alii dormitionem eius viii. kal. iulii dicunt , quando natiuitas Ioannis Baptistae celebratur .

44. THOMAS , qui interpretatur *abyssus* , et alio nomine *Didymus* , hoc est , *Christi similis* , vultu enim carnali simillimus factus est Saluatori , vnde et Iudas iudaeis dixit , tradens magistrum suum : *Quemcumque osculatus fuero , ipse est , tenete eum* . Cui Dominus dignatus est post resurrectionem suam vulnera passionis suae ostendere , quia affirmantibus ei apostolis , Christum resurrexisse , noluit credere dicens : *Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum , et mittam manum meam in latus eius , non credam* . Veniens iterum Iesus , ianuis clausis , ad discipulos suos , inuentus est tunc Thomas inter eos ; deinde Iesus dicit Thomae : *Defer digitum tuum huc , et mitte in loca clauorum , et in latus meum mitte manum tuam , et noli perdere fidem tuam* . Tunc Thomas timuit , et credidit , et Dominum Deum suum agnouit , dicens : *Dominus meus , et Deus meus* . Multa itaque mirabilia per hunc apostolum Indiae partibus fecit , quae vobis nunc nunciare longum est , volentibus ea tamen scire in sua passione mirabiliter possunt inuenire (sic) . Vnum tamen a miraculis eius , ne videar totum praeteriisse , conabor breuiter enarrare . Fuit Thomas aliquando in regis Indiae conuiuio , vbi omnes habebant , quod vniuersi edere , et bibere volebant ; ille vero manducare , et bibere noluit , sed oculos cordis , et corporis ad caelum erexit ; et hoc pincerna regis vidit , ad apostolum iratus venit , et aliam ei in faciem dedit , et ait : *Quare non manducas , et bibis de epulis , et vino in conuiuio regis ?* Tunc Thomas hebraice respondens , dixit ei : *De hoc conuiuio non exedam , donec*

canis niger dexteram tuam deponat in medio. Hos sermones nemo in conuiuio intellexit, nisi vna puella hebraea, quae cum cithara conuiuio citharizauit. Factum est, vt homo Dei dixit: pincerna foris aquam adducere perrexit, leo in via obuiauit, qui eum vsque ad mortem stragulauit, et omnia ossa eius minutatim confregit. Canes ex palatio regis ad cadauer conueniunt, maledicti membra inter se diuidunt. E quibus canis vnus niger pincernae dexteram adduxit in medio conuiuio, sicut praedixerat Dei homo Thomas; vt hoc puella hebraica vidit, ad apostolum cum cithara modulans venit, et coram eo citharae carmina sonans, stetit, et repleta fide, et charitatis Dei ardore, spirituale carmen cithara coepit cantare, et omnipotentem vniuersorum Deum mirabiliter laudare, dicens: *Vnus Deus hebraeorum, qui creauit omnia, ipse fecit caelum, et terram, et fundauit maria.* Vt hoc iterum iussu apostoli decantauit, ad pedes eius cum magna fide inclinauit, et Saluatorem omnium deuota Christum credidit. Cuncti populi, vt haec viderunt, et audierunt, valde admirati sunt, et timuerunt, et multi ex eis Christo crediderunt. Hic itaque Thomas parthis, et medis praedicauit, et intimam orientalem plagam, ibique euangelium euangelizauit, et martyrium sustulit. Lancea enim ibi transfixus, occubuit in Calaminica Indiae ciuitate, et xii. kalend. ian. ibi sepultus est in honore.

45. PHILIPPVS, qui interpretatur *os lampadis*, a Bethsaida ciuitate Andrae, et Petri ortus, cuius memoria legitur in Actibus apostolorum; hic fuit vnus ex vii. diaconis, qui cum sancto Stephano ab apostolis ordinati sunt, et eorum nomina haec sunt: Stephanus, Philippus, Procorus, et Nicanor, Timotheus, et Parmenas, et Nicolaus aduena antiochenus. Hic vero Philippus coniugem habuit, et quatuor filias prophetissas ex ea genuit, et postea apostolus Domini fuit. Samariam perrexit virtute Domini repletus; ibi primum verbum Domini samaritanis praedicauit, in quo erat tanta virtus diuinae gratiae, vt etiam Simonem Magum praedicatione consterneret, qui per idem tempus celebris famae apud Samariae populos habebatur, ita vt virtus Dei magna esse putaretur. Sed is quum vidisset signa, et miracula, quae a Philippo per diuinae gratiae potestatem fiebant, obstupefactus, et territus cessit, et credere se in Christum, vsque quo etiam baptismum accepit, simulauit. Deinde Philippus Gallis praedicauit Christum, postea in Hierapoli Phrygiae prouinciae, vbi crucifixus, et lapidatus obiit, ibique cum filiabus suis quiescit. Cuius natalitium kalend. mai. celebratur.

46. IACOBVS, qui interpretatur *supplantator*, filius Ioseph Cleophae, cuius memoria in euangelio legitur. Hic Iacobus frater Thaddaei apostoli legitur, qui Thaddaeus alio nomine Iudas dicitur, et ambo fratres dicuntur Christi. Idem ipse Iacobus Ierosolymorum primus episcopus fuit; qui cognominatus est iustus, et apostolorum episcopus. Multi fuerunt Iacobi, sed idem Iacobus Alphaei, qui, vt praediximus, cognominatus est iustus, alios praecellit Iacobos, quia ex vtero matris suae semper sanctus fuit: vinum, et siceram non bibit, et carnem non manducauit, ferrum in

in caput eius numquam ascendit, oleo non fuit vinctus, balneo non fuit lotus, neque laneo indutus, sed tantum syndone linea vestitus. Huic soli licebat introire Sancta sanctorum, solus ingrediebatur templum, et ita iacebat super genua sua orans pro populi indulgentia, vt orando callos faceret in genibus ad modum cameli, semper genua flectendo, neque vquam ab oratione cessando. Itaque pro incredibili hac continentia, et summa iustitia appellatus est Iustus, et *Oblias*, quod interpretatur *munimentum populi*. Hic dum in Ierusalem Christum Dei filium praedicaret, de pinna templi deiectus, et fullonis vecte in caput percussus a iudaeis lapidibus opprimitur, ibique iuxta templum humatur, cuius natalitium, et ordinatio vi. kal. ian. creditur.

47. BARTHOLOMAEVS apostolus, qui nomen ex syra lingua suscepit, et interpretatur *filius suspendentis aquas*. Hic forma bene factus, facie, et oculis decorus, veste praeclara, et gemmis, nec per hoc elatus, nec superbus, cui potestatem talem super daemones dedit Dominus, quia, quando volebat, daemones in simulacris tacebant, et quando volebat, daemones de simulacris nolentes turpitudines, et misérias suas demonstrabant, et praedicabant. Contigit autem aliquando, vt Bartholomaeus tale miraculum ostenderet in populo, quando populum ante simulacrum stare praecepit, et in virtute Dei daemonem a simulacro iussit exire, et in sua magna miseria, et deformitate se populo ostendere, et praedicare. Tunc miser inuitus, cum gemitu, et vlulatu exorsus est dicere: O *stulti*, videte, qualem Deum me infelicem coluistis. O *insensati*, considerate me miserum, et efformem, atque omnibus modis despectum, quem vos adiutorem rogastis. O *seducti*, conspice, qualem dominum stultissimo, et caeco corde credidistis. O *decepti*, intendite, quia non sum Deus, sed daemon miserrimus, in superbia deceptus, et de caelo lapsus: fui aliquando angelus in gloria, modo factus sum diabolus in Dei ira. Perdidi gloriam, et angelicam vitam in caelo, et inueni poenas infinitas, et innumerabiles in inferno, et sic perdidi gloriam meam, vt nullo modo possim inuenire veniam, aut Dei gratiam, quia non habeo carnem, nec poenitentiae materiam. Nam si ego miser potuissem habere vnum digitum cum ungula de hominis carne, potuissem (me) a mea miseria, et crudelitate redimere. Vos *insensati* cum omnibus creati, et ad duas Dei imagines facti, quid vos ipsos seducitis, et perditis? quid a creature erratis, quum ipse vobis dedit pedes ad standum, et ambulandum, manus ad palpandum, et laborandum, oculos ad videndum, et cognoscendum, aures ad audiendum, linguam ad loquendum, et Deum laudandum, cor ad credendum, et intelligendum? Tunc apostolus ei respondit: Quomodo tu miser cum vno hominis digito ungulato te de tua calamitate potuisses redimere? cui cum vlulatu iterum respondit; Cum vno illo digito, et ungula vni mundassem nares, alteri aures, tertio oculos, et omnibus membra, vt voluissent, scalpassem, et haec sedulo fecissem; vnus nihil forsitan dixisset, Deus te benedicat; alius, Deus te adiuet; tertius, Deus te de malo tuo liberet, et in his multis, et magnis benedictionibus lassus liber venissem. Et quum

Tom.VII.

Ddd

haec omnia Dei iussione, et sine sua voluntate dixisset, miser ab oculis omnium euanuit. Tunc omnis populus, ut haec vidit, et audiuit, valde timuit miratus; et derelinquens vanum (*cultum*) idolorum, credidit, et benedixit omnipotentem Deum. Hic itaque Bartholomaeus Lycaoniam praedicauit. Ad vltimum in Albano maiore Armeniae vrbs viuens a barbaris decoriatus, atque per iussum regis Astragis decollatus, sicque terrae conditus VIII. kalend. septembr.

48. MATTHAEVS apostolus, et euangelista a Matthea ciuitate nomen accepit, et interpretatur donatus, primo publicanus, postea Domini discipulus. In teloneo sedebat, thesauros regebat, publice peccabat, intus obscuratus, seculi cura caecatus. Aliquando, Deo volente, vidit solem iustitiae, audiuit aure cordis verba veritatis, secutus est solem, quem vidit, veritatem, quam audiuit, credidit, et adorauit, relinquens teloneum, secutus est omnium Dominum, relinquens thesaurum periturum, secutus est regi semper mansurum, relinquens mendacium, et vanitatem, secutus est viam, et veritatem, relinquens mortem, et mundum, secutus est vitam, et regnum, obliuiscens stultiloquium, scribit, et praedicat euangelium. Qui tribus nominibus fuit nominatus, id est, Matthaeus, Leui, Publicanus. Matthaeus de ciuitate sua Matthea, ut ante diximus, nominatus, Leui de tribu Leui, vnde fuit ortus, inde cognominatus publicanus, quia publica seruabat. Matthaeus interpretatur donatus, Leui minister, publicanus, quia publice peccat. Primum quidem in Iudaea in tempore Gai regis Romae euangelium conscripsit, et praedicauit, et postea in Macedonia, et XI. kalend. octobr. passus in Persida in montibus Portorum requiescit in gloria.

49. SIMON ZELOTES, qui interpretatur *Zelus*. Hic primus dictus est cananaeus a vico Cana, quod interpretatur *possidens*, qui et Simon tertio nomine appellatus est, zelo Dei feruens. Par Petri in cognomento, et similis in honore. Apostolus Domini, et consobrinus, Cleophae, et Mariae filius, quae Maria Cleophae in euangelio dicitur, Cleophas pater eius, et Ioseph, qui quasi pater dicitur, Christi fratres fuerunt, et mater eius, quae Maria Cleophae dicitur, soror Mariae matris Domini fuit. Ita et miro modo duo fratres duas sorores habuerunt vxores. Sed Cleophas carnaliter, Ioseph vero spiritualiter. Hic itaque Simoni accepit in praedicatione Aegypti principatum, et post Iacobum Iustum cathedram dicitur tenuisse Ierosolymorum, et post annos cxx. meruit sub Adriano imperatore per crucem sustinere martyrium passionis. Iacet in Bosphoro, cuius natale v. kalend. nouembr.

50. IVDAS LEBBAEVS, id est, corculus, hoc est, a corde, ipse est et Thadaeus, ipse est Iudas Iacobi, filii Ioseph fratris Cleophae, et interpretatur *confessor*, in Mesopotamia, atque interioribus Ponti praedicauit. Sepultus est in Crito Armeniae vrbe, cuius festiuitas VI. kalend. nouembris celebratur.

51. MATTHIAS, vel MATTHIAN, de septuaginta discipulis vnus fuit, et pro Iuda Iscarioth XII. inter apostolos subrogatus. Electus sorte, et

solus sine cognomento, cui datur euangelii praedicatio in Iudaea.

52. APOSTOLI sancti hi fuerunt Christi discipuli, luminaria mundi, lapides pretiosi, Saluatoris amici, praedicatores fidei, paranympsi sponsi, principes mundi, clauiculares regni, sal terrae, palmites in vera vite, seminatores iustitiae, messores in patrisfamilias segete, veritatis amatores, gentium doctores, daemonum, et tyrannorum superatores, paradisi exploratores, ouium Christi boni pastores, in magno iudicio iudaeorum iudices sedentes cum Iudice super XII. sedes. Qui dum omnes vnum sint, singuli tamen eorum propriis, certisque locis in mundo ad praedicandum sortes proprias acceperunt. Petrus vero Romam, Paulus ab Ierusalem vsque ad Illyricum, Andreas Achaïam, Iacobus Zebedaei Hispaniam, Ioannes frater eius Asiam, Thomas Indiam, Iacobus frater Iudae Ierusalem, Matthaeus Macedoniam, Philippus Gallias, Bartholomaeus Lycaoniam, Simon Zelotes Aegyptum, Iudas Mesopotamiam, Matthias Iudaeam.

53. DE APOSTOLIS, qui sine dubio vxores habuerunt, audiui sanctum Clementem ita dicentem, qui eorum comes, et eorum discipulus fuit, et tertius a Petro Papa in Roma extitit, sic enim ait: *Petrus vero, ac Philippus et vxores habuerunt, et eas etiam viris nuptas dederunt; sed et Paulum apostolum non taedet in quadam epistola sua mentionem, et salutationem facere comparis suae, quam se ideo tamen negat circumducere, ut ad praedicationem euangelii expeditior fiat. Sic et de Petro dicitur. Aiunt, inquit, beatum Petrum, quum vidisset vxorem suam duci ad passionem suam, gausum esse electionis gratiam, ac regressionis ad propriam domum, et exclamasse post eam, quum duceretur, ac proprio nomine appellantem dixisse: O coniux, memento Domini.* Talia sanctorum coniugia, tam perfecta fuit affectio beatorum.

54. MARCVS, qui interpretatur *excelsus*, euangelista Dei, et Petri in baptismo filius, atque in diuino sermone discipulus. Sacerdotium in Israel agens, secundum carnem leuita. Conuersus ad fidem Christi, euangelium in Italia scribit in tempore Claudii Caesaris. Qui post fidem pollicem dicitur amputasse, vt sacerdotio reprobis haberetur, sed secundum dispensationem Dei, et fidei eius meritum, et vitae, postea episcopus factus est. Hunc enim Marcum tradunt primum ad Aegyptum perrexisse, atque inibi euangelium, quod ipse conscripserat, praedicasse; quod et futurum laudabile dicitur, quia quae Petrus verbo praedicauerat, ipse in occulto rogatus a fratribus scribebat. Ipse enim primus ecclesiam apud Alexandriam construxit, et in ea ciuitate primus praedicator, et episcopus fuit. Qui et alio nomine idem Ioannes nominatus fuit. Quem alii asserunt martyrio coronatum. Hieronymus autem eum affirmat in pace ecclesiae migrasse ad caelum. Cuius depositio VII. kalend. maii celebratur.

55. LVCAS, qui interpretatur *elevans*, siue *consurgens*, euangelista tertius, natione syrus, antiochensis, cuius laus in euangelio canitur, arte scriba, et medicus, apostolorum discipulus, postea Paulum vsque ad confessionem eius secutus, seruiens Domino sine crimine. Nam neque vxorem vmquam habens, neque filios: medicus corporum, et animarum. Duo

D d d 2

etenim libros de spiritali medicina animarum scripsit, id est, euangelium in Achaiae partibus tempore Pauli, quod euangelium Paulus apostolus (ait) esse suum; ait enim *secundum euangelium meum*. Alium vero librum, qui Actus Apostolorum dicitur, quem sancto Theophilo episcopo antiocheno conscripsit. LXX. et IIII. annorum obiit in Bethania plenus Spiritu sancto, qui postea Constantinopolim xx. Constantini imperatoris anno cum reliquis beati apostoli Andreae translatus est: cuius depositio xv. kal. nouemb. celebratur.

56. BARNABAS, qui et Ioseph, natione Cypriae ciuitatis a Cyro Persarum rege conditae, cum Paulo apostolo in gentibus apostolatū adeptus. Deinde propter Ioannem discipulum, qui etiam cognomento Marcus appellatur, seiunctus a Paulo, apostolus nihilominus euangelicae praedicationis iniunctum sibi opus exercuit.

57. TIMOTHEVS Ephesiorum episcopus, de ciuitate Triensium patre graeco, id est, ethnico, matre autem iudaea, id est, Eunice, vt refert Paulus apostolus dicens: *Quia habitauit fides in auia tua Loide, et matre tua Eunice, certum est autem, quod et in te*. Hic autem discipulus fuit Pauli apostoli, eiusque filius spiritalis, quem puerum proprie secum idem Paulus apostolus assumpsit: qui pudicus, et virgo permansit, quique apud Ephesum in monte, qui vocatur Pion, cum magno quiescit honore.

58. TITVS Pauli apostoli discipulus, et in baptismo filius, natione graecus, et ex gentibus solus a Paulo apostolo post euangelium circumcissus; quem ad extruendas Cretae ecclesias praefatus reliquit apostolus; ibique in pace defunctus, atque sepultus quiescit.

59. STEPHANVS sanctus, gratia plenus, dignus diaconus, et post Christum martyr primus, Zacchaei nepos, et Simonis filius. Miles magnus Stephanus erat, clarus genere, et forma fulgebat: clarior tamen fide, et signis seculo radiabat. Euangelium legebat, euangelium intelligebat, euangelium praedicabat, euangelium implebat, populis perfecte Christum annunciabat, synagogas sapientia superabat, signa magna in populo faciebat. Spiritu sancto repletus, canes latrantes aduersum se vincebat, caelos apertos videbat; et Iesum stantem a dextris virtutis Dei aspiciebat. Scripturas sanctas in Ierusalem sapienter psallebat, et de Dei lege fratres iudaeos diligenter docebat, duos corde, et incredulos cum fiducia increpabat, charitate repletus non credentes clementer castigabat. Inimici Dei haec videntes, dentibus in eum stridebant, inimici Dei haec audientes, quomodo eum interficere potuissent, quaerebant: phrenetici furentes, furore repleti, vt canes, contra sanctum latrabant; falsi testes mentientes clamabant, Christi militem miseri morte damnabant, duri ceruice, et corde crudeles, lapides colligebant, et sanctum Stephanum trahentes foras extra ciuitatem lapidabant; illi lapidabant, ille orabat, illi saxorum grandines super eum iactabant, ille genua factori suo feliciter flectebat, illi eum maledictis manibus mactabant, ille vero charitatis ardore plenus coruscabat, illi stulti satanae sodales in sanctum seruiebant, ille sanctus instanter Saluatori summo psallebat, illi furore fuscati dentibus ferinis fremebant, ille vultu an-

gelico, et clara facie fulgebat, illi carnifices certatim lapides ducebant, ille veraciter veniam persecutoribus precabatur, illi erudeliter caput, et corpus sancti saxis frangebant, ille Sanctum in caelo aspiciens, aiebat: *Ne statuas illis hoc peccatum, Domine*; illi sanguinem sancti Stephani in terram fundebant, ille sanctus Stephanus caelos apertos, et Iesum stantem videbat, illi latera sancti Stephani silicibus scindebant, ille constanter Christo gratias agebat, illi furendo, irascendo, clamando currebant, ille praedicando, orando, psallendo ad Christum clamabat, illi membra maximi militis lapidibus lacerabant, ille magnus miles spiritum Christo commendabat. Sanctus itaque Stephanus positus genibus orans, in Christo obdormiuit. Sanctus Stephanus, vt praediximus, vidit caelos apertos, et introiuit. Cuius oratio Saulum ecclesiae christianum reddidit, et praecipuum, et pium Paulum praedicatorem prostrauit, quia si tunc Stephanus non orasset, ecclesia postea Paulum non habuisset. Post haec itaque vere timorati a ciuitate venerunt, et sanctum Stephanum cum magno plactu planxerunt, et cum magno honore corpus eius sepelierunt. Vbi, praestante Domino, magna miracula et modo apparent, et tunc apparuerunt. Cuius martyrium a mundo honoratur, et vii. kalend. ian. semper celebratur. Cuius corpus post tempus iii. non. august. ibidem quaesitum inuenitur, vbi a multis milibus Christus creditur, et adoratur.

APPENDIX XXI.

*Liber de Numeris, de quo in Isidorianis cap. 63.
n. 10. et seqq.*

1. **D**omino nostro altissimo adiuuante, et Salvatore nostro Iesu Christo clementissimo concedente, de numero, et eius mystico mysterio pauca breuiter, tamen vtiliter, volo scribere. Quid vnum, quid duo, et tres dicunt, quid iiii., quid v., et vi. asserunt, quid vii., quid viii., quid ix., et x. referunt, et vsque ad xxiii.; si possumus peruenire, dicere volumus, quid ostendunt.

2. Vnum itaque tantum Deo pertinet, quia in omnibus, et ante omnia, et super omnia, in omnipotentia, et magnificentia, et incomprehensibilitate sua vnus est, sicut et in capite, et in principio sacrae scripturae vox diuina spiritualiter affirmat, dicens: *Audi, Israel, Dominus Deus vnus est.* Quis enim in caelo, aut in terra, aut subter terram in aeternitate, in potestate, in trinitate, in vnitatem, in diuinitate, in humanitate Deo soli similis esse potest? Ideo itaque vnus idem solus Deus dicitur, quia nec antea, nec postea, nec tunc, (*nec*) nunc ei alter esse similis in caelo, aut in terra inuenitur, aut legitur: quia qui ei superbiendo in caelo similis esse voluit, mox lassus, et lapsus periit, et daemon, et satan, et daemonum in inferno princeps esse meruit. Multa itaque in Dei creaturis, et in sacris scripturis, quae multipliciter esse videntur, tamen vno nomine vnum appellantur, vt homo, anima, fides,

baptisma, charitas, spes, pax, panis, ecclesia catholica, et alia multa, quae modo causa breuitatis praetermitto. In his tamen, quae praediximus, id est, homine, et anima, et ceteris, quae sequuntur, etsi non est secundum ordinem, tamen in suis locis, ut donauerit Deus, narrabimus.

3. *Vnde factus sit homo?* Vnum itaque hominem a Deo factum in principio inuenimus. De cuius costa vnam feminam factam legimus, vnam linguam loquendam, id est, hebraeam usque ad aedificationem turris Nembroth fuisse testatur. Quae turris in campo Diram aedificabatur. Vnus Abraham fuisse testatur, qui et caput fidei fuisse dicitur, quia ab Adam usque ad natiuitatem Christi vllum hominem Abraham vocatum non inuenitur; de quo Abraham dicitur, *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam*. Nonne Abel credidit, et coronari primus martyrio meruit? Nonne Enoch credidit, qui adhuc in corpore viuit? Nonne Noe iustificatus credidit, quem Dominus cum arca, et omnibus, quae in ea fuerunt, liberauit? et nec Abel, nec Enoch nec Noe caput fidei vocati sunt. Quare hoc? id est, etsi in istorum tempore iustorum fides apparuit, tamen rara, et semper defuit. Abraham autem usque adhuc, et usque in finem fides nec defuit, nec deest, nec deerit. Ideo caput fidei Abraham appellatus est. Vnus Noe fuit, qui arcam fabricauit, et si alius inde, Scriptura tacuit. Idem vero Noe primus post diluuium in montibus Armeniae altare Domino construxit, quia ibi inter montes aqua diluuii arcam dereliquit. Vnam feminam, id est, Lot uxorem in statuam salis literae tradunt conuersam. Quae statua usque hodie stat, ut omnis, qui eam videat, Deum timeat, et omnipotentem eum credat. Vna femina in mundo apparuit, cui altera talis numquam nata fuit, quae solem, et ignem nouem mensibus in vulua portauit, nec ei aliquatenus vilo modo nocuit. Vnam virginem legi leonem lactare, credere non dubito, et non cesso mirari. Vnus mediator maximus inter homines, et Deum, qui ex parte hominum verus factus est homo. Ideo veraciter mediator dici potest, et potuit, quia nec diuinitas humanitati nocuit, nec humanitas diuinitati contraria fuit. Vna ciuitas in caelo, quae est omnium sanctorum mater, quae Ierusalem appellatur, et visio pacis interpretatur. In quam ciuitatem nullus intrauit, nec intrat, nec intraturus omnis, qui est indignus, et superbus, et impurus. Hucusque de vno diximus, modo de duobus dicturi sumus.

4. *Quot substantiis constat homo?* Duabus substantiis constat homo, imagine, et similitudine Dei factus, id est, anima tantum, et corpore, sed in his duabus substantiis in vnum inter se coniunctis, multae videntur esse species. In corpore etenim humano nouem sunt mensurae sine dubio compositae: id est. principales, quae sunt terra, aqua, aer, ignis, et aliae quinque subsequenter species, id est, sal, foenum, flores, lapides, nubes, et ut in melius de his omnibus intelligas, lege sic: terra in homine est crassitudo, et grauitas carnis, aqua autem sudor, et salivae. Aer vero ipsa anhelatio humida, frigida, atque calida, spirans per os, et nares. Ignis in homine, qui in stomacho coquit cibos, et in calore

sanguinis, sal in salsitate sanguinis, et sudoris, et lacrymarum, et vrinae, quia haec omnia in homine salsa sunt. Poenum autem in capillis, et pilis, flores in varietate oculorum, lapides in grauitate, et duritia, quia lapides ossa terrae dicuntur. Nubes instabilitas mentis, et cogitationum. Et de his nouem mensuris compositum corpus, et compaginatum ossibus maioribus, et minoribus constitutum, coniuncturis principalibus numero CCCLXV. Aliis vero minoribus vix inuenitur numerus. Similiter et venis principalibus CCCLXV., minores vero venae innumerabiles sunt. Neruis quoque, et sanguine, carne, et cute, medullis, cartilaginibus, capite, et cerebris tribus, primum vocatur memoria, secundum sensus, tertium appellatur motus. Sensibus v. id est, visus, auditus, odoratus, gustus, tactus. Aetatibus vero vi., id est, infantia, pueritia, adolescentia, inuentus, senium, senectus. Infantia, quae vii. annis finitur, pueritia, quae xiiii. annis terminatur, adolescentia, quae xxviii. annis protenditur. Iuuentus, quae i. annis finitur. Senium, quae septuagesimo anno concluditur. Senectus vero, quae annorum temporibus, et numero non expletur, sed labore, et dolore, et morte. In homine itaque x. sunt fenestrae fabrefactae. In prima fenestra verba profert, aerem suscipit, et spirat, cibos sumit, et gustat, in duabus fenestris videt procul, et prope, in duabus aliis odorat, et spirat. In duabus aliis inferioribus necessaria corporis foris ministrat. In decima fenestra vmbilicus nominata ventrem ornat. Homo vero habet in corde intellectum, et cogitatum, consilium, et timorem, in splene risum, in felle iram, in iecore amorem, et flatum, et leuitatem in cursu, et natando. Naturaliter his omnibus, et aliis multis, quae causa breuitatis praetermitto, hominis corpus constat. Natura vero eiusdem corporis iiii. in se gerit diuersitates. Id est, esurit, sitit, concupiscit, soporat. Vsus ergo huius naturae iiii. rebus expletur, id est, manducando, bibendo, generando, dormiendo. Haec corporis ratio breuiter dicta: nunc autem animae origo dicatur.

5. *Anima quid est? et si est aliqua res, vnde animae fiant?* Quid ipsa est, quod nomen eius, quem vsum in rebus conditis. Viuit, an non? si viuit, quid confert vniuersitatis affectibus? beatamne vitam ducit, an miseram? Quid ergo anima est? Caelum non est, neque terra, neque aer, neque ignis, non aqua, non Deus, non sidera, non de anima patris, neque matris venit, vt multi aestimant. Non visus, non auditus, non odoratus, non gustus, vel alia cetera, quae memorare longum est, quae sunt in caelo, siue in terra, quod anima non est. Vnde ergo anima ex Deo data est, ex nihilo facta, et a Deo creata, vt ipse Dominus per Isaiam dicit: *Omniem flatum ego feci*, id est, omnem animam: et in Psalmo similiter ait: *Qui finxit sigillatim corda eorum*, id est, animas, quia corda hominum candelabra animarum sunt. Quid itaque est anima, breuiter dicendum est: quod Deus tacuit in suis scripturis. Anima vero est vita rationalis, et sensibilis, viuificans spiritualiter, et inuisibiliter, et mirabiliter omnia viscera, ac membra totius corporis intus, et foris iussu sui Creatoris, et miro modo ministrans quinque corporis sensibus, quia

per oculos videt, per aures audit, per nares odorat, per gustum discernit saponem, per tactum tota membra regit; quae quadrimoda ratione spiritaliter subsistit, id est, sensu, sapientia, cogitatione, voluntate. Sensus pertinet ad vitam, sapientia ad intelligendum, cogitatio ad consilium, voluntas ad defensionem. Anima etenim dum vna res est, multas species, et ornamenta ita in se habet. Quae dum spirat, spiritus est, dum sentit, sensus est, dum sapit, animus est, dum intelligit mens est, dum recte discernit, ratio est, dum consentit, voluntas est, dum recordatur, memoria est, dum membra vegetat, anima est, dum bene viuit, imaginem Dei habet, dum bene ornata, Deo, et angelis placita, dum virtutibus bonis plena, Trinitatis est cathedra. Ornamenta vero animae haec sunt. Per auditum credit, per desiderium quaerit, per sapientiam inuenit, per orationem petit, per gratiam accipit, per humilitatem custodit, per misericordiam occurrit, per benignitatem indulget, per doctrinam acquirit, per poenitentiam componit, per exemplum pulchra, per scientiam lucida, per zelum bonum libera, per mansuetudinem plana, per prudentiam cauta, et clara, per simplicitatem sincera, per stabilitatem sobria, per iustitiam recta, per patientiam longanima, per obedientiam parata, per actionem munda, per spem tensa, per abstinentiam temperata, per castitatem sancta, per gaudium spirituale laeta, per confessionem aperta, per martyrium ornata, per vnitatem catholica, per concordiam pacifica, per dilectionem proximi larga, per charitatem Dei perfecta. Haec sunt ornamenta animae. Necessitates corporis istae sunt, in fame cibus, in siti potus, in labore requies, in fatigatione somnus, in delectatione, et taedio carmen, in dolore salus, in imbecillitate virtus, in timore refugium, in tenebris lumen, in bello pax, et alia multa, quae modo causa breuitatis longum est dicere. Sicut sine his itaque necessitatibus caro humana non potest feliciter viuere, ita anima sine suo necessario non potest in corpore perfecte stare. Cibus namque animae est praeceptum diuinum, potus eius oratio pura, balneum eius ieiunium legitimum, vestimentum eius eleemosyna de propria substantia, organum eius laudatio Dei assidua, requies eius perfecta paupertas, salus eius corporis infirmitas, refugium eius pura poenitentia, pax eius charitas plena. O homo, quicumque es, his duabus substantiis, vt praediximus, constitutus, id est, corpore, et anima, imitare Christum, et sanctos Patres, qui te praecesserunt; disce humilitatem a Christo, deuotionem ex Petro, charitatem ex Ioanne, obedientiam de Abraham, hospitalitatem de Lot, longanimitatem de Isaac, tolerantiam de Iacob, patientiam de Iob, castimoniam de Ioseph, mansuetudinem de Moyse, constantiam de Iosue, benignitatem de Samuel, misericordiam de Dauid, abstinentiam de Daniel, eleemosynam de Tobia, theoricam ex Heli, actualement ex Paulo, poenitentiam lacrymosam ex Maria Magdalene, puram confessionem ex latrone, martyrium de Stephano, largitatem de Laurentio.

6. *De superbia, et inuidia.* Duas esse radices pestiferas, et mortiferas omnibus viuentibus, dubium non est. A quibus omnis iniquitas, et
omnis

omnis impietas, et omnis calamitas, et omnis crudelitas, et omnis tempestas, et omnis dolor, et omnis plaga, et omnis poena, et omnis morbus, et omnis mortalitas, et omnis tribulatio, et omne malum, quodcumque et in caelo, et in terra, et in inferno inueniris, et sentiri potest, ortae sunt, vna radix vocatur superbia, altera appellatur inuidia. Quis enim de sapientibus, et Scripturas intelligentibus ignorat, superbiam esse radicem, et reginam omnium malorum, Scriptura attestante, et dicente: *Initium omnis peccati superbia*? Per ipsam enim primitus angelorum princeps per Deum, qui Lucifer tunc vocabatur, et quasi signaculum Dei viui videbatur, de throno altissimi, et de altitudine caeli, et de illa magna, et sancta ciuitate, quae vocatur visio pacis, in qua sunt nouem ordines angelorum, ipse cum decima angelorum parte in inferni tartara profectus est. O tam crudele, et tam malum incredibile! Ipse durissimus draco sui deceptor, et mortis inuentor, in ipsa sua inuenit projectione mortis omnium secundam radicem, quae appellatur inuidia. Sic enim sacra scriptura ait; *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum*. Hoc ergo modo per inuidiam primum intrauit peccatum, et per peccatum mors originem traxit, id est, suggestionem iniqua crudelissimi inimici orta fuit. Ex iniqua suggestionem praua cogitatio intus erupit, praua autem cogitatio delectationem peperit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem, necessitas malam mortem, mala mors perditionem. Suggestionem itaque diaboli per serpentem Eua seducta est, et sic primus homo Adam per Euam seductus praeceptum Creatoris sui transgressus est, et in ipsa transgressionem laborem, et mortem inuenit, et semini suo post se ipsa dereliquit. De quo labore, et morte sic Deus ad Adam dixit: *In sudore vultus tui manducabis panem tuum*: et iterum ait: *terra es, et in terram ibis*. Et Scriptura hoc affirmans, ait: *Sicut mors in Adam data est, ita dominabitur in omnibus filiis eius*. Labore ergo, et morte, et miseria, et corruptione, et maledictione inuentis, et aliis innumerabilibus progeniei suae derelictis, ipse cum semine in tenebris, et cruciatibus a die mortis suae in prima aetate mundi vsque ad resurrectionem Christi detentus est.

7. Duas vias vitae, et mortis in hoc seculo esse, dubium non est; vna, per quam feliciter pergunt sancti, altera, per quam peccatores se ipsos perdunt, de quibus viis in primo psalmo Spiritus sanctus sic ait: *No-uit Dominus viam iustorum, et iter impiorum peribit*. Via sanctorum Dominus ipse, sicut ipse dixit; *Ego sum via, et veritas, et vita*; via autem peccatorum tenebrae mortis, vt in Psalmo legitur: *Fiat via illorum*, id est, *peccatorum, tenebrae, et lubricum*. Via sanctorum fides catholica, via peccatorum infidelitas praua, via sanctorum spes recta, via peccatorum arida desperatio, via sanctorum charitas perfecta, via peccatorum iniquitas odiosa, via sanctorum diligentia mentis, via peccatorum negligentia cordis, via sanctorum timor Dei, via peccatorum transgressio mandati, via sanctorum voluntas bona, via peccatorum cupiditas mala, via sanctorum oratio assidua, via peccatorum verbositas mala, via sanctorum

Tom.VII.

E e e

confessio fragilitatis, via peccatorum excusatio iniquitatis, via sanctorum simplicitas pura, via peccatorum obscuritas tenebrosa, via sanctorum patientia stabilis, via peccatorum instabilitas temporalis, via sanctorum humilitas vera, via peccatorum elatio inquinata, via sanctorum abstinencia temperata, via peccatorum nimietas dissoluta, via sanctorum castitas sancta, via peccatorum luxuria immunda, via sanctorum sobrietas formosa, via peccatorum ebrietas crapulosa, via sanctorum largitas dandi, via peccatorum auaritia seruandi, via sanctorum taciturnitas silendi, via peccatorum loquacitas vapulandi (sic), via sanctorum commemoratio boni, via peccatorum obliuio Dei, via sanctorum lectio sancta, via peccatorum murmuratio praesumptiosa (sic), via sanctorum iustitia, et veritas, via peccatorum mendacium, et prauitas, via sanctorum concordia pacis, via peccatorum discordia dissensionis, via sanctorum in omnibus gratias agere, via peccatorum semper despicere, via sanctorum zelus bonus in amore Dei, via peccatorum zelus malus, et amor mundi, via sanctorum monstratio bona, via peccatorum ostensio mala, via sanctorum thesaurizare in caelo, via peccatorum abscondio in imo, via sanctorum humilitas Christi, via peccatorum superbia diaboli, via sanctorum amor vitae futurae, via peccatorum amor vitae periturae; in vna tollitur, quod hic diligitur, in altera, quod amatur, semper habetur.

8. Duos etiam infernos in Scripturis legimus; vnus in terra, in quo probantur sancti, alius sub terra, in quo damnantur daemones, et impii: etsi vno nomine nominati sunt, multum inter se distant, in vno namque labor, et requies, in altero semper miseria, cui non est finis. In inferno sanctorum compunctio salutaris, in inferno peccatorum cruciatus poenalis, in inferno sanctorum poenitentia vera, in inferno peccatorum poenitentia sera, in inferno sanctorum abremissio pia, in inferno peccatorum damnatio iusta, in inferno sanctorum probatio cum consolatione, in inferno peccatorum poena sine intermissione, in inferno sanctorum afflictio, et refectio, in inferno peccatorum semper cruciatio, in inferno sanctorum spes muneris accipiendi, in inferno peccatorum desperatio poenae finiendae, in inferno sanctorum suauitas iugis, in inferno peccatorum grauitas sustinendi, in inferno sanctorum timor offensionis, in inferno peccatorum vindicta transgressionis, in inferno sanctorum labor, et requies, in inferno peccatorum iniuria semper poenalis, in inferno sanctorum visitatio infirmi, in inferno peccatorum obliuio visitationis, in inferno sanctorum fletus poenitentium, in inferno peccatorum lacrymae, et stridor dentium, in inferno sanctorum nox, et dies, in inferno peccatorum tenebrae exteriores, in inferno sanctorum probantur boni, in inferno peccatorum puniuntur prauis, in inferno sanctorum ignis videtur, et ministrat, in inferno peccatorum habetur, et cruciat, in inferno sanctorum custodiunt angeli, in inferno peccatorum cruciantur aduersarii, in inferno sanctorum gratia, benignitas, et misericordia, in inferno peccatorum amaritudo, ira, et indignatio, in inferno sanctorum adiuuantur sancti, in inferno peccatorum damnantur daemones, et impii, in inferno san-

atorum boni, et mali (sic), in inferno peccatorum nihil habetur boni, in inferno prauorum non est finis malorum, in inferno sanctorum spes est regni caelorum.

9. *De Ebrietate*. Duas res reperi, et eas multum noui in humana misera vita multum sibi contrarias: vna vocatur ebrietas, altera appellatur sobrietas, de quarum contrarietate pauca breuiter dicam: ebrietas satis inutilis est, indigna res in viris, impudica in feminis, contumeliosa in seruis, reprehensibilis in sacerdotibus, dignitatem perdit in regibus, veritatem obliuiscitur in iudicibus, misericordiam delet in diuitibus, malos mores motat, hominem totum conturbat, inimicitias memorat, caedes, et clades concitat, patricidia inter parentes praeparat, rixas suscitatur, sanos amentes facit, sapientes stultos facit, sobrios insensatos reddit, abluat memoriam, desecat sensum, negligit mentem, confundit intellectum, concitat libidinem, implicat sermonem, corrumpit sanguinem, violat visum, obdurat aures, strepitat risum, turbat viscera, clamat inhoneste, non loquitur recte, humidat (vel *humectat*) cerebrum, flagitat somnum, debilitat membra, impedit mysteria, siccatur gulam, dissipatur medullam, promittit vespere, et mentitur mane, maculat corpus, et animam, et omnem exterminat salutem.

10. *De Sobrietate*. Sobrietas vero in omnibus utilis est, bona est in caelo, et in terra, bona est in via simul, et in patria, continet iuuenem, honorat senem, longeuum (sic) vitam, ditatur heredem, faecundatur prolem, auget honorem, dignitas est in viris, pudicitia in feminis, gratia in seruis, decor, et laus in sacerdotibus, gloria, et victoria in regibus, veritatem ostendit in iudice, patientiam in paupere, largitatem in diuite, bonos mores admoet, hominem totum conseruat, amicitias innouat, rixas mitigat, discordantes concordat, sanos serenat, sapientes ornat, stultum erudit, sobrium custodit, retinet memoriam, illuminat corda, sinceratur mentem, acutat intellectum, hilaratur faciem, continet vultum, contemnit libidinem, superatur vitium, aures aperit, exoneratur cerebrum, tacet tempore, loquitur recte, curatur venas, confirmatur sanguinem, irrigatur ossa, nutrit medullam, roboratur membra, fruatur somno, aperit visum, reprimit risum, ostendit mysteria per pauca verba, rarus sermone, fidelis opere; mundatur corpus simul, et animam, et omnem custodit salutem.

11. *De pace, et discordia*. Duas alias vidi veraciter, quae multum inter se distant sibi, quarum vna si sola regnasset, et alia opportune non venisset, nullus hominum feliciter vixisset, de quibus pauca dicere volo, quia ad alia festino modo. Discordia vocatur vna, et pax vocatur altera. Discordia multum timenda, et omni christiano valde fugienda, quae haec facit: de filiis Dei filios diaboli, de amicis inimicos, de fratribus aduersarios, ex qua susurratio, querela, furor, et ira, controuersia, et mendacium, iuramentum, et periurium, laesio, et scandalum, dolus, et inuidia, liuor, et homicidium. Nihil aliud est discordia, nisi separatio pacis, et disruptio vnitatis, disciplina diaboli, via mortis, perditio vitae, confectio mandatorum, mutatio sensus, dispersio intellectus, domus diaboli,

semita inferni, expectatio poenae, expulsio indulgentiae, subversio disciplinae, despectio charitatis, suppressio humilitatis, motatio animi, conturbatio membrorum, malum lethale, venenum serpentis, morsus viperae, flatus basilisci, vomitus reguli, conclusio regni, apertio inferni, inimica Dei, amica diaboli.

12. Pax vero non sic agit, quia Deum homini, et hominem Deo proximum facit; ideo pax vera tenenda est, et omnibus christianis corde, et corpore conseruanda est. Dulcis namque, et nimis valde diligenda, talis magistra, quae facit miracula multa, et miranda, est, quae facit de filiis diaboli filios Dei, et de inimicis amicos, de aduersariis fratres, de extraneis propinquos, de alienis domesticos; ex qua sinceritas, et simplicitas, mitigatio, et lenitas, mansuetudo, et indulgentia, planities, et veritas, taciturnitas, et iustitia, stabilitas, et patientia, dilectio, et tutio (sic), auxilium, et curatio. Nihil aliud est pax, nisi domus Dei; sic enim ipse Deus dixit discipulis suis: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Quid aliud pax, nisi propinquitas Dei, gratia Dei, et coniunctio Dei, valetudo sensus, acies intellectus, domus Dei, semita regni, praemiorum expectatio, diligentiae collectatio, rigor disciplinae, perfectio charitatis, circulus humilitatis, clypeus tranquillitatis, continentia principatus, membrorum serenitas? O si me licuisset plene, et plane pacem pronunciare! multas lineas debui digitis scribere; superat enim omnem sensum. Cuius vitalis dulcedo melliflua apertio regni, conclusio inferni, amica Dei, inimica diaboli, felicitas est in vita praesenti, gaudium, et laetitia in vita perenni.

13. Duobus modis vera poenitentia dignoscitur, primus modus est commissio deuotissime, et largissimis lacrymis deflere, et poenitere. Secundus modus est; deflenda, et poenitenda iterum non admittere. Poenitentia dicta est quasi punitentia, quia homo in se punit, quod male commisit. Seruo Dei tanta recordatio esse debet peccati, ut ea, quae gessit, semper lacrymis defleat. Nihil autem peius, quam culpam cognoscere, nec deflere; duplicem enim habere debet fletum in poenitentia omnis peccator, siue quia per negligentiam bonum non fecerit, seu quia malum per audaciam perpetraverit. Quod enim oportuit, non fecit, et quod agere non oportuit, id gessit. Ille poenitentiam digne agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit, condemnando scilicet, ac deflendo, quae gessit, tanto profundius, quanto extitit in peccando procliuior. Magna enim est virtus lacrymarum, quae sine voce, et verborum sonitu impetrant veniam, quam pro culpis postulant. Petrus namque lacrymas prorupit, nihil voce precatus est. Inuenio enim, quod fleuerit, non inuenio, quid dixerit, lacrymas eius lego, satisfactionem eius non lego. Recte plane Petrus fleuit, quia quod defleri solet, potest excusari, quod defendi non potest, ablui potest. Lauant enim lacrymae delictum, quod pudor est voce confiteri; lacrymae ergo verecundiae consulunt in flendo, et salutem, non erubescunt impetrando, et impetrant, quod recte postulant in rogando.

14. Lacrymae, inquam, tacite quodammodo procedunt, veniam postu-

lant, et merentur, causam non dicunt, et misericordiam sequuntur: lacrymarum utique utiliores sunt preces, quam sermonum, quia sermo interdum non totum profert negotium, lacrymae semper produnt affectum. O lacrymae, quam dulces, quam fortes, quam pretiosae, quam suaves estis in vberibus matris poenitentiae? Sicut enim pia mater ministrat de pectore lac infanti, sic pia poenitentia de cordis compunctione lacrymas porrigit poenitenti. Mater lactat infantem, ut crescat, poenitentia lacrymat poenitentem, ut reuiuiscat, mater optat infanti, ut vita veterescat, (*poenitentia*) poenitenti, ut nullo malo senescat. Mater non omnibus optat vitam, poenitentia omnibus optat salutem. O poenitentia, magna sunt vbera tua, vino compunctionis plena, quibus reos recreas, lapsos releuas, fugientes reuocas, confractos confirmas, morbosos mundas, leprosos lauas, infirmos roboras, tristes laetificas, desperantes confortas, vulneratos sanas, laceratos ligas, perditos reparas, in peccatis mortuos suscitās. O poenitentia! quid dicam de te? laudare enim non valeo, ut volo, quia pretiosior es auro obryzo. Per te enim mors destruitur, et diabolus fugatur, per te vita inuenitur, et Deus reperitur, per te infernus clauditur, et regnum inuenitur. Ille itaque poenitentiam dignam agit, qui sic praeterita deplorat, ut futura iterum non admittat: vulnus enim iteratum tardius sanatur. Iteratio peccati graue malum, sicut morbus super morbum veniat, sicut imber super imbrem occurrat; nam qui plangit peccatum, et iterum admittit peccatum, quasi si quis lauet laterem crudum, quem quanto magis lauerit, tanto amplius lutum facit. Nullus itaque de Dei bonitate dubitet, nullus de Dei misericordia desperet, veniam corde quaerat, et recipiet. Corpore, et mente poeniteat, et Deum ad misericordiam prouocet. Dauid post culpam psalmum cantauit, et regnum non perdidit, et veniam inuenit. Manasses rex impius coram Domino fleuit, et sibi, et populo pacem acquisiuit. Zachaeus in arborem ascendit, et salutem inuenit. Maria lacrymauit, et veniam meruit, Petrus amare fleuit, et gratiam non perdidit, et veniam impetrauit. Latro in vno sermone cum Christo paradisum intrauit. Longinus lancea latus Saluatoris aperuit, et non tantum veniam inuenit, sed episcopatus honorem, et martyrii gloriam, et coronam habere meruit.

15. Duobus mandatis tota lex pendet, et prophetae, id est, dilectio Dei totis viribus corporis, et animae, et dilectio proximi, sicut semetipsum. Duobus modis creditur, id est, perfecta fide, et perfecta operatione. Duobus modis crux portatur, id est, quum per abstinentiam afficitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Duobus modis locutio diuina distinguitur, id est, aut per semetipsum Dominus loquitur, aut per creaturam angelicam verba formantur.

16. Duo in hac vita sunt genera iustorum, vnum videlicet bene viuentium, sed nulla docentium, aliud vero recte viuentium, et eadem recta docentium. Duobus modis percussio diuina intelligitur, id est, in bo-

nam partem, qua percutimur carne, vt emendemur anima, et mente, altera, qua vulneramur conscientia ex charitate, vt Deum ardentius diligamus. Duobus modis Deus respicit in homines, id est, vel ad veniam, vel ad vindictam; ad veniam, sicut respexit Petrum, ad vindictam, sicut in Sodomam, et Gomorrhham.

17. Duo latrones cum Christo crucifixi sunt, id est, Dismas a dextris, Gestas a sinistris. Alia nomina latronum Chacham, et Chamna. Duas filias Lot habuit, filius fratris Abrahæ, quarum vna vocabatur Adach, quae peperit patri filium nomine Moab, de quo Moabitæ orti sunt. Altera vero, quae vocabatur Moach, quae et similiter patri suo peperit filium nomine Ammon, de quo Ammonitæ exierunt. Hi duo filii non sine culpa nati sunt, quia pater filias vxores habuit, et hoc non voluntas, sed ebrietas fecit: et ita culpa miro modo est facta, vt pater filias vxores haberet, et sorores matres fratribus factæ sunt, et filii matribus fratres fuerunt, quia de semine patris filiae natae sunt, et de semine iterum patris in filiabus filii sunt procreati: et ideo hæc progenies magnam maledictionem meruit, quae vsque ad decimam generationem in ecclesiam Dei non intrauit. Et tamen Ruth Moabitida bona femina fuit, quae in generationem Christi partem habere meruit. Ipsa enim mater aui Dauid fuit: Dauid namque filius Iesse, Iesse filius Obeth, Obeth filius Booz, et mater eius Ruth. Auus enim pater patris est.

18. Duos filios Isaac habuit; vnus Deo reprobus, et alter electus fuit. Sic enim Scriptura ait: *Iacob dilexi, et Esau odio habui*: et hoc non sine causa, quia ambo filii boni patris, et ambo vterini in vtero bonae matris, et tamen electus supplantauit reprobum in vtero matris, et primogenita ei rapuit, et benedictionem patris, sed ideo hoc voluit Deus ita, quia omnes electi de Iacob sunt orti, et de semine eius, et tamen reprobum non dereliquit Deus, quia Iob et Dei seruus, et rex ortus est ex genere eius. Et ideo hoc breuiter memorauimus, quia mali de bonis, et boni de malis oriuntur. Mali de bonis, daemones de angelis, boni de malis, sancti de gentibus. Mali de bonis, Ismael de Abraham, Moab, et Ammon de Lot, boni de malis, Abraham de Chaldaeis. Mali de bonis, Dathan, et Abiron de Leui, Ophni, et Phinees de Heli. Boni de malis, Ruth, ac Moab, et Raab de Chanaan. Mali de bonis, quod ante debui dicere, Cain de Adam, et de Noe Cham. Bonus de malo, Ionathan de Saul. Malus de bono, Absalon de Dauid. Quid plura dicam? Sic enim erit vsque in finem, et de bonis mali, et de malis boni; quum autem venerit, qui solus bonus est, bonos a malis segregabit.

19. Duos viros adhuc viuos legimus: sed vbi sunt viui, et absconditi, nescimus. Vnus ab Adam septimus, et Enoch nominatus, alter vero Elias, qui vsque ad caelum in curru igneo est raptus; de duobus breuiter diximus, tamen satis, quia ad tres festinamus.

20. *Tres personae Trinitatis*, in vna potestate, et maiestate, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, quae tres personae apud hebraeos sic vocantur *Abba, Ben, Ruba*. Apud vero graecos *Pater, Bar*, quomodo autem grae-

et Spiritus dicitur, adhuc non inueni. Illi tamen dicunt *Ageos*, quod latine sonat Sanctus. *Abba* pater, *Ben* filius, *Ruba* Spiritus sanctus. *Pater* tamen graecum est, et latine sonat genitor. *Bar* graece, filius latine. Trinitas itaque dicitur propter personarum diuersitatem, Vnitas vero propter inseparabilem deitatis substantiam. Pater dicitur, eo quod habeat filium, et omnis paternitas, quae in caelo, et in terra est, in eo, et ex eo nominatur. Filius dicitur, eo quod habeat patrem, Spiritus vero sanctus, eo quod a Patre, et Filio procedit. Deus dicitur propter potestatem, et dilectionem, Dominus dicitur propter dominationem, Omnipotens dicitur, quia omnia potest, cui nihil impossibile est. Et si Deus omnipotens est, quid est, quod non potest? Id est, non potest falli, non potest mori, non potest peccare. Per Patrem viuimus, mouemur, et sumus, per Filium rationem, et scientiam, et intellectum habemus, per Spiritum sanctum donis bonis omnibus illustramur. Tribus modis Deus dicitur, id est, essentialiter, vt Paulus dicit, *qui est benedictus in secula*. Nuncupatiue, vt Dominus Moysi dicit: *Constitui te in Deum Pharaonis*. False, vt dicitur: *Dii, qui non fecerunt caelum, et terram, pereant*. Tres res in principio creauit Deus, id est, angelos, et . . . et informem materiam. *Desunt alia*.

APPENDIX XXII.

*Glossae in sacram Scripturam ex codice veteri
I. Archiuu Vaticani.*

Cap. 1. *Spiritus Dei ferebatur* - prouidentia qualiter cuncta creasset. *Fiat lux* - ipsa est, quae postea in vasa caeli, hoc est, sidera diffundebatur. *Dixit* - per verbum suum fecit. *Mane* - initium creaturae. *Vespere* - finis eiusdem. *Imaginem, similitudinem* - imago eminet in spiritu hominis: similitudo in bonis operibus.

Genesis.

2. *Patrarat* - perfecerat. *Paradisum* - duo sunt: vnum terrenum, vbi Adam fuit, alterum caelestium. *Lignum vitae, lignum scientiae* - in custodia praecepti scientia erat boni. *Boni, et mali* - in transgressione scientia erat mali. *Bidellium* - in arbore colligitur, et est pigmentum. *Euilat* - hoc est proprium nomen terrae.

3. *Perizomata* - femoralia. *Versatilem* - vibrantem. Versatilis dicitur pro eo, quod quandoque venisset tempus, vt etiam remoueri potuisset.

Cap. 1. Genesis. De his glossis consule Isidoriana cap. 65. num. 38. et seqq. Incipit codex, *Dei ferebatur*: fortasse deinde legendum *prouidens qualiter*. Scriptum erat *creasse* pro *creasset*. Interpunctum erat *verbum suum*. *Fecit mane*.

2. In Vulgata est *plantauerat* pro

patrarat. Fortasse legendum *vnus terrenus . . . alter caelestis*. Glossae *lignum vitae etc.* possent aliter ordinari, seu transiici. Vulgata habet *bdellium*: sed apud scriptores medii aevi reperitur *bidellium*. Prius fieri deberet mentio *Heuila*, vt est in Vulgata, seu *Euilat*, quam *bdellii*.

4. *Concidit* - mutauit colorem vultus sui. *Sin* - si non sic. *Maledicta terra in operibus tuis* - hic non opera colendi, sed peccata exprimit. *Nam* - dicis. *Eden* - sacratissimum ipsum paradisi locum interpretatur. *Porro* - videlicet.

6. *Famosi* - fama nominati. *Habituauit in terra Haid* - in hebraeo habet nodus instabilis. *Laeuigatis* - limpiditatis. *Bitumen* - genus gluti, alii piculam, alii resinam. *Tristega* - tricamerata.

7. *Cataractae* - fenestrae. *In articulo diei* - initio diei. 9. *Dilatet Deus Iapheth, et habitet in tabernaculis Sem* - Iapheth latitudo dicitur, ex quo gentium nascitur multitudo: Sem, ex quo hebraei minores numero eieci. *Vegetat* - confortat.

11. *Vr* - ignis, vel lumen. 12. *Illustrem* - magnificum. 13. *In oppidis* - in castris. 15. *Trimam* - triennem. *Altrinsecus* - separatim. *Abigebat* - expellebat.

16. *Libet* - secundum arbitrium tuum. *Ferus* - iracundus, indomitus. 18. *Sata* - nomen mensurae: habet modium, et semis. 19. *Cubitum* - passi duo. *Vallauerunt* - circumdederunt. *Culminis* - altitudinis. *Vim* - fortitudinis. *Intuitus* - attendens.

21. *Stirpi* - generi. *Nemus* - Arborum ordo compositus, vel de silua. 22. *Pariter* - simul. *Vepres* - rumices. 23. *Funeris* - corporis. *Quin* - magis, vel potius. *Siclus* - sex denarii. *Antrum* - speluncam.

24. *Destrauit* - diuidit, vel vendidit. *Aio* - dico. *Suscitati* - interrogati. 25. *Hispidus* - pilosus. *Protinus* - statim. *Adultis* - maturis. *Gnarus* - expertus. *Edulio* - victu, esca, vel esu. *Paruipendens* - pro nihilo habens.

26. *Arcersito* - euocato. *Perspicuum* - manifestum. *Coire* - concumbere, vel conuenire. *Quispiam* - modicus aliquis. *Seuit* - irascitur. *Locupletatus* -

4. In Vulgata *maledictus eris super terram*, nisi haec verba ex cap. 3. huc translata sint, vbi Vulgata habet v. 17. *Maledicta terra in opere suo*. Ex v. 9. c. 4. desumitur *num*, scilicet *Num custos etc.*

6. Scriptum *nominata pro nominati*. Non apparet, quo pertinent verba *habituauit ... instabilis*. Obscurum est *nodus* in compendio literarum. Mox fortasse legendum *limpidatis*. De voce *tristega* vide Ducangium.

9. Exaratum erat *vegetati*. Pro *eieci* mallet *geniti*. Transpositae sunt glossae; *vegetat* pertinet ad v. 13., *dilatet etc.* ad v. 27.

13. Restitui *in oppidis* pro *in opis* in ms. Discrimen tamen aliquod notari solet inter castrum, castellum, et oppidum.

18. In glossis Roberti de Sorbona

capiens modium, et semissem. Confer Isidorum l. 16. Etymol. c. 26., et Ducangium.

19. Intelligo verbum *cubitum* pertinere ad caput 19. v. 4. de duobus angelis a Lot hospitio susceptis, *Prius autem, quam irent cubitum*: non autem intelligo, quid innuat glossa, *passi duo*, nisi legamus *passi duo*.

24. Auctor glossae videtur in textu legisse *distraxit*, aut *destraxit*, mutato *i* in *e*, vt fieri tunc solebat. In Vulgata est *destrauit*, hoc est, sarcinas deposuit, a verbo *desterno*. Pro glossa *interrogati* legerem *interrogarunt*.

25. Scriptum erat *iesca*. Apud Robertum de Sorbona male distinguuntur duae glossae: *Eduium* - victus. *Esca* - esus.

26. In Vulgata scribitur *accersito*. In codice legitur *modicum aliquid*. Ab

atus - ditatus . *Inuidentes* - inuidia habentes . *Hamo* - terra . *Olim* - in antiquo . *Repererunt* - inuenerunt . *Iurgium* - rixa . *Auctum* - inuentum .

27. *Pharetram* - theca ad sagittas portandas . *Dudum* - antea . *Conster-natus* - indomitus . *Orbabor* - sine filiis . 28. *Innixum* - incumbentem . 29. *Valet* - sanus est . *Hebdomadam* - septem annis . *Copulae* - coniunctioni .

30. *Edente* - generante . *Mandragoras* - fructus similes pomi in illa herba nascuntur , et habet duorum sexum , masculini , et feminini , et in radice ostendit similitudinem , et est fertilis , et dicitur , qui eam eradicat , non posse viuere . *Experimento* - exercitudo sciens . *Dem* - tradam . *Farus* - brunus . *Populeas* - bidulaneas . *Serotinus* - tardus .

31. *Facultate* - possibilitate . *Inclitus* - nobilis . *Foetus* - portantes . *Opes* - diuitias . *Clam* - occulte . *Abigeres* - expelleres . *Esto* - etsi putaueris , vel ecce si . *Necetur* - occidatur . *Nequeo* - non possum . *Depopulati* - vastati .

34. *Stupri* - corruptelae virginitatis . *Scorto* - meretrice . 35. *Cedentes* - obediētes . *Libans* - degustans . 36. *Ad puteum iuramenti* - ad aquam fidei . 37. *Ditioni* - potestati . *Fomitē* - incendium , initium . *Nitebatur* - laborabat . *Polymita* - operis plumarii . *Stacten* - genus resinae pretiosae . *Acquieuerunt* - consenserunt .

38. *Diuertit* - non conuertit . *Opilio* - Pastor ouium . *Teristrum* - ligatura capitis , vel syndones . 39. *Arbitris* - iudicibus . *Lacinia* - ora vestimenti . 40. *Pincerna* - butiliarius . *Canistra* - quae palmarum virgulis textur ad panes portandos . 41. *Coniectores* - aestimatores . *In culmo* - in calamo , in stipula . *Vredine* - vento incendente . *Demum* - postmodum . *Prae-*

inepto aliquo addita est glossa *irascitur* pro *seuit* , quod est a *sero* , non a *sacuo* . Sic etiam inepta est glossa *inuentum* pro *auctum* .

27. Sic legendum *theca* , vel *thecam* pro *tega* in vet. cod. *Indomitus* fortasse mendum est . 29. Pro *septem annis* mallem *septenarium* .

30. Glossam de *mandragoris* huc trans-tuli , quae in vet. ms. reperitur inter *cubitus* , et *vallauerunt* , scilicet cap. 19. Quae de *mandragoris* dicuntur , conferenda sunt cum Etymol. cap. 9. l. 17. , et cum dict. Bibl. , et comment. Calmeti , et diction. Valmontis de Bomare . Pleraque enim sunt fabulosa . Vox *bidulaneus* non obuia est . In Actis 11. Iulii c. 2. Vit. S. Vldarici : *Concidit sibi baculum de ligno bidullaneo* . In additionibus ad Ducangium coniicitur , legendum *betulaneus* , seu *betulaceus* , a *betula* . Ex nostris glossis vera significatio eruitur .

31. In vet. ms. *Fetos* - portantes . Mox pro *vastati* scribendum fuisset *va-*
Tom. VII.

stauerunt . Sed multa huiusmodi ad medium aeuum pertinent .

35. In Vulgata est *recedentes* , nec congruit glossa *obediētes* . Extat vox *cedentes* in Bibliis gothicis Toletanis . Vide Prolog. cap. 65.

36. Inter glossas *funeris* , et *quin* cap. 23. exaratum erat in vet. cod. *Ad puteum etc.*

37. Glossae nonnihil transpositae sunt . Pro *incendium* , *initium* , fortasse legendum est *incentium* .

38. Parum opportuna est glossa *non conuertit* . De *teristro* , siue , vt in Vulgata legitur , *theristro* confer Etymolog. l. 19. c. 25. , glossas Roberti de Sorbona , et Ducangium . Vet. cod. *instantium* pro *instantem* .

40. Ab aliis dicitur *buticularius* , seu *buttelarius* , seu *bottellarius* . Adisis Ducangium verb. *butta* . Scriptum est in vet. cod. *texetur* , et fortasse voluit auctor *textitur* .

41. Restitui in *culmo* pro *in culmine* .

F f f

sagum - praescientem . *Coniicere* - aestimare . *Macie* - exilitate corporis . *Squalore* - sorde . *Industrium* - instantem . *Segetes* - semina .

42. *Nutum* - prouidentiam , vel potestatem . *Machinantur* - argumentantur . *Molimur* - cogitamus , vel tentamus . 43. *Dilatio* - admissio . 44. *Augurari* - sortiri . *Flagitii* - peccati , vel mali , vel turpitudinis . 45. *Quattocius* - ocus . *Solo* - terra .

47. *In aerarium* - in thesaurarium . *Hemina* - dimidium sextarium . *Serite* - seminare . 49. *Cerastes* - cornuta serpens , flatu nocens . *Emissus* - emissus dicitur ceruus , quando ceruam sequitur . *Obiit* - mortuus est . *Aream* - terram arabilem . *Resistere* - effugere , vel contradicere .

Exodus .

Cap. 1. *Ellesmoth* hebraice , *Exodus* graece , *Exitus* latine . *Lateris* - tegulis non coctis : de terra , et paleis efficiuntur . *Mares* - masculos . *Ingrueret* - irrueret .

2. *Elegantem* - pulchrum . *Fiscellam* - ponaer in modum nauis . *Scirpeam* - iuncinam . *In carecto* - loco palustri , vel in marisco : alii canalem . *Per crepidinem* - per summitatem ripae . *Aluei* - canalis in amne , vel sinus aquae . *Papyrione* - papyrus . *Adultum* - maturum , vel iuuenem .

3. *Rubi* - spina , in qua rosa crescit . 4. *Instar* - similitudo . *Ab heri , et nudius tertius* - totum tempus praeteritum significat . *Impeditioris* - imparatioris . *Diuersorio* - receptaculo . *Illico* - statim , vel mox . *In montem Dei* - In montem Sinai . Coreb , et Sinai vnum sunt . *Sponsus sanguinis tui mihi es* - quia de sanguine meo natus es , vel quia circumcisis .

5. *Exactoribus* - ministris cum vi exigentibus . 6. *Adonai* - Dominus . *Ergastulo* - priuata custodia , vel carceres . *Praesertim* - maxime . *Patruelem* - filius patruis , vel filia . 7. *Colubrum* - colubrum , et draconem pro vno posuit . Virga Aaron , et virga Moysis vna erat . *Arcana* - secreta , vel occulta . *Malefici* - magicarum artis inuectores . 8. *Abigantur* - expellantur . *Condixerat* - conuenit , vel consensit . *Statuit* - decreuit . *Aggeres* - terrae tumulum . *Sciniphes* - muscae minutissimae . *Abominationes aegyptiorum* - oues , quas coluerunt , et noluerunt manducare .

9. *Renuis* - recusas . *Turgentium* - tumentium . *Virens* - viride . *Indurauit* - quia non emolliuit . 10. *Corrodet* - demanducabit , delacerabit . *Densae-*

47. Non reperitur verbum *solo* in Vulgata : extat in Bibliis gothicis pro *terrae loco* . Vide Prolegom. cap. 65. Fortasse in thesaurum . Vox *hemina* , nescio , unde in hunc locum aduecta fuerit . Celebris est controuersia de libra panis , et vini hemina in regula S. Benedicti , de qua videri potest Ducangius in Dict. Confer etiam l. 16. Etym. c. 26.

Cap. 1. In Exodum . Scriptum videtur *Ellesmoth* : in Etymol. l. 6. cap. 1. in hoc eodem nostro codice *Elesmoth* . Apud alios *Veellesemoth* .

2. Mendum videtur *ponaer* pro *panarium* : exaratum etiam erat in domum nauis , et mox *plaustrum vel in maris* , quo alii . De marisco vide Ducangium .

5. Obscurum est *cum vim* pro *vi* . Glossae hoc loco praepostero ordine collocatae erant . Haec enim in ms. praecedit alias capitis 4. , ubi in Vulgata legitur *sponsus sanguinum* pro *sanguinis* .

6. Forte *carcere* .

8. Glossa *statuit* non videtur ad hunc locum pertinere , nisi forte sit etiam hoc verbum explicatio verbi *condixerat* .

spissae . 11. *In solio* - throno . *Mutiet* - modice murmure . *Oste nta* - prae-
dicta signa .

12. *Coetum* - conuentum . *In aedibus* - in domibus , vel templis . *In
monumentum* - in memoriam . *More* - ritu , obseruantia . *Indigenis* - ciuibus ,
vel qui ibi nati sunt . *Dimittit* - permittit . *Ceremonias* - ritus sacrifican-
di . *Dudum* - antiquitus , vel antea . *Religio* - sanctitas , bonitas , pietas .
Efferetis - asportetis .

13. *Israel* - proficiscentis . *Columna* - columna ignis , et columna nu-
bis vna esse creditur , ex altera parte ignea , et altera similis nubi . 15.
Obriguerunt - coturnix , et perdix .

16. *Pilo* - pistillo , alio loco lancea . *Gomor* - mensura habens xii. sex-
tariorum . *Scatere* - ebullire , vel efferbere . *Alui* - nutriui , vel paui .
Ephi - ephi , et batus vnum sunt , mensura habens modios tres . 17. *Iur-
gata* - rixata , vel iniuriam habentia . *Pauxillum* - modicum .

18. *Praestolatur* - obseruat , vel expectat . *Disceptatio* - altercatio , vel
contentio , vel disputatio . *Tribunus* - qui super mille viros est . *Strennis* -
vtilibus , vel fortibus . 19. *Iaculis* - telis , vel sagittis actis , vel iactis . *Clan-
gere* - sonare . *Micare* - coruscare , fulgere . *Persstrepebat* - personabat . *Pau-
latim* - per partes . *Prolixius* - longius . *Contestare* - coniurare .

20. *Zelotes* - *Insonem* - innocentem . *Frustra* - sine causa , sine
ratione , in vanum . 21. *Liberi* - infantes . *Diis* - id est , sicut do tibi . *De
industria* - de instantia , de cura . *Cornupeta* - petulcus , cornu petens .

22. *Aceruos* - tumulos . *Segetes* - messes . *Deferat* - portet . *Condu-
ctum* - congregatum . 23. *Solemnitatem* - septem hebdomadas a pascha vsque
pentecosten . *Seueris* - seminabis . *Crabrones* - furriones . *Vltroneus* - spon-
taneus .

25. *Concinnanda* - componenda . *Ephod* - stola linea , vel superhume-
rale , vel dalmatica . *Conspingite* - iungite . *Oraculum* - oraculum , et pro-

11. Hic etiam inuersus erat ordo glos-
sarum , vt saepe alibi .

12. Vet. cod. *ritu obseruantium* , et
postea *vel ibi qui* .

16. Forte *sextarios* . Reposui *ephi*
pro *oephi* , quamuis in Bibliis gothicis
Toletanis ita sit scriptum *oephi* .

17. In Vulg. legitur *iurgatus* , et *pau-
lulum* pro *pauxillum* . In Bibliis gothicis
etiam est *pauxillum* , et fortasse etiam
iurgata : nam ibi est *lapidabit* pro *la-
pidabunt* .

20. Deest glossa pro voce *zelotes* ,
quae in ms. vnitur verbo , siue glossae
coniurare . In Roberti glossis , *zelotes* -
aemulator , vlciscens .

21. Fortasse *sicut diis* pro *sicut do
tibi* . In Vulgata est *per industriam* . Bi-

blia toletana *de industria* .

23. In Vulgata hoc capite non est
seueris , sed *seminabis* v. 10. , et *semina-
ueris* v. 16. vbi Biblia gothica *serueris* .
Vox mihi ignota *furriones* .

25. Pro *anteranaglypham* fortasse le-
gendum *interanaglypham* . Plerique *in-
terrasile* exponunt per *anaglyphum* , *scul-
ptum* . Adisis Ducangium . In glossis Ro-
berti de Sorbona male duae glossae dis-
tinguuntur , *interrasilem* - distinctam . *A-
naglypham* - sculptam . Sunt enim haec
tria nomina explicatio vocis *interrasi-
lem* . Mox legendum videtur *in modum
calami* , vt legitur in Roberti glossis .
Ibid. legitur *rotundas* pro *rotundatas* ,
siue *rotunditas* , vt est in nostro ms.

pitiatorium vnum sunt, vbi audiebantur diuina eloquia . *Interrasilem* - anteranaglypham . *Acetabula* - acinarios . *Phialas* - calyces minores . *Calamos* - modum calami . *Scyphos* - calyces maiores . *Sphaerulas* - in modum sphaerae rotundatas .

26. *Saga* - vna tela in cortinis . *Fibulas* - hrincas, vel fibulas . *A summo usque ad summum* - a fine usque in finem . *Inseretur* - imponetur, immiscetur, includetur . 27. *Fuscinulas* - tridentes . *Arula* - vas aeneum quadrangulum, in quo prunas portant . *Caelaturis* - picturis . *Paxillos* - genus mensurae *palus* nominatae . *Contusum* - contritum . *Oppansum velum* - extensum, quo vndique pandatur .

28. *Applica* - iunge, congrega . *Fungantur* - vtantur, obsequantur . *Rationale* - pannus in pectore quadratus . *Cidarim* - Cidarim, mitra, et tiara vnum sunt . *In marginibus* - in his summitatibus vestimentorum . *Malum punicum* - et mala granata vnum sunt, poma mirae pulchritudinis . *Portabit iniquitates* - qui intercedit pro iniquitate . *Feminalia* - femoralia . *Femora* - a femine .

29. *Arietes immaculatos* - vnus coloris, non morbidos, non scabiosos, non laesos . *Lagana* - de farina est, primum in aqua, postea in oleo frigitur . *Initiaberis* - sanctificaberis, quando redeunte tempore anni cuncta concludunt, mense septimo, quia aegyptii initium anni, et finem sic fecerunt . *Mactabis* - occides . *Iecoris* - hepatis . *Aruinam* - exungiam . *Vitalia* - intra ilia . *Expiandum* - expurgandum . *Iugiter* - perseueranter . *Hin* - maior sextariorum xviii., minor viii. . *Libandum* - sacrificandum . 30. *Liba* - sacrificia . *Summam* - numerum . *Recensiti* - numerati . *Nomen* - potestatem . *Obolus* - scripulus semi . *Labrum* - labium, et labrum vnum sunt: vas aeneum quadrangulum, in quo lauantur sacerdotes . *Zmirnae* - calami . *Casiae* - fistulae .

32. *Callide* - astute, caute ducere . *Quiuero* - post reatum culpa . 33. *Papilionis* - tentorii . 34. *Deinceps* - rursum, vel iterum . *Aras* - altaria . *Lucus* - et nemus vnum sunt: et dictus est, quod minime transluceat . *Aemulator* - imitator, vel inuidens, vel sectator . *Pepigi* - pactum feci, vel spondi . *Foedus* - pax perpetua, vel amicitia .

35. *Cateruam* - turbam, multitudinem, conuentum . *Prompto* - veloci-

26. Libenter legam *strincas*, vel *fiblas*: hinc itali *stringa*, *fibbia*. Mox *miscabitur*.

29. Verbum latinum est *axungia*: sed fortasse medio aeuo scribebatur *exungia*, ex quo hispani *enjundia*. Confer Ducangium verb. *exudia*. Explicatio mensurae *hin* obscura est in vet. ms.; eam restitui ex aliis glossariis, sed in glossis Roberti de Sorbona mendose legitur 8. pro viii., vt est in nostro ms.

30. Pro *liba* Vulgata refert *libamina*. Biblia gothica toletana cum glossis

retinent *liba*: Rectius erit *scripulus semis*, vel *semiscripulus*. Vide lib. 16. Etym. cap. 25. Pro *zmirnae* Vulgata exhibet *myrrhae*: glossae Roberti de Sorbona *zmirrae* cum interpretatione: alii *calami*, alii *myrrhae resinam esse volunt*. *Sapellectilem* - diuersae res.

34. Vet. cod. *dictus et quod*: forte *dictus eo quod*. Infra legi poterit melius *spondi*.

35. Vulgata exhibet v. 5. et *prono animo*. Biblia gothica et *prompto animo*. In veteri libro obscurum est ver-

tate voluntatis, vel praeceps. Posuit testimonium in arca: duas tabulas. *Armillas* - rotundarunt. *Dextralia* - ampla sunt, et ante manicas portantur. *Abietarii* - lignarii, abiete arbore. *Polymitarii* - pro rotunditate imaginis: polum, rotundum.

36. *Necteretur* - ligaretur. *Compagem* - iuncturam. *Cyathos* - viginti vnum cochlearia faciunt. 38. *Ad plagum* - ad latus. *Septemtrionalem* - contra mediam noctem. *Australem* - contra meridiem. *Bracteas* - laminas aureas subtilissimas. *Excubabant* - vigilabant. 40. *Sub tecto testimonii* - tabernaculi.

Vagecra hebraice, *Leuiticus* graece, *Ministerialis* latine, quia ministeria *Leuiticus* sacerdotum in eodem scripta sunt.

Cap. 1. *Crepidinem* - fundamentum. 2. *In clibano* - in camino, in furno. *Torres* - asses. *Farris* - genus frumenti. 3. *Ilia* - latus prope inguinem. *Inficians* - insilians. *Quodlibet* - quaecumque. *Collyridas* - cibus, quem nos *nebulam* dicimus.

10. *Sanctificabor in eis* - Praesumentes punio. *Profanum* - illicitum, violatum, pollutum. *Lugubri* - flebili. 11. *Choerogryllus* - bestia spinosa, maior erinaceo. *Haliaeetum* - auis similis aquilae, sed maior, tamen minor vulture. *Larum* - auis maritima, habens ungulas, quasi accipiter. *Bubonem* - nycticorax. *Onocrotalus* - auis, quae sonitum facit in aqua, vel *pelicanus*. *Porphyriionem* - Alii auem albam similem cygno. *Herodionem* - maior est omnibus auibus, quia aquilamprehendit. *Bruchus* - similis locustae, sed maior. *Crocodilus* - bestia in flumine, similis lacertae, sed grandis. *Mygale* - similis chamaeleonti. *Chamaeleon* - similis lacertae, et

bum *praeceps*, ac fortasse mutilus locus hic est. Exemplar gothicum v. 25. habet *Obtulit etc. ad faciendum opus tabernaculi testimonii*: Vulgata noua *Obtulerunt etc.* Paulo post praestiterit legere cum Roberti glossis *rotundae sunt pro rotundarunt*. Glossa pro *polymitarii* ab aliquo alio videtur intrusa, quasi a *polus*. Exaratum erat in cod. *imagini*.

36. *Vulgata compagem*: Biblia gothica *compagem*. In vet. cod. est signum ponderis post *viginti unum*; qualia describit Isidorus l. 16. cap. 27.; quibus tamen ab omnibus signum nostrum differt. Interpretatus sum *cochlearia*: nam *cyathus* constare dicitur decem drachmis: et cochlear est dimidia pars drachmae.

Cap. i. *Leuiticus*. Vet. cod. *Vagecra*, vt in l. 6. Etym. c. 1., alii scribunt *Vaiiera*, alii *Vaiiera*.

2. In vet. cod. est *turres*: in Bibliis gothicis *torres*. In Vulgata *torrebis*.

3. De *nebula* pro cibo plura *Ducangius*.

11. Nomina *choerogrylli*, et *haliaeeti* expressi ex Vulgata: nam in vet. libr. corrupta apparent. De voce *cauannus* consulendus *Ducangius*. Codex exhibet *auis qui, auem album*. Deest etiam aliquid in explicatione *Porphyriionis*. Glossae Roberti de Sorbona referunt: *Porphyriion* - auis purpurei coloris, vt nomen significare videtur: alii autem albam similem cygno, alii pelicanum esse dicunt. Glossa *stellionis* ab interpolatore addita est. Deinde pro *calua surric* coniec, *talpa* - sorex. *Vespertilionis* fit mentio supra v. 19., ac fortasse mutilus sic locus est: *Stellio... Vespertilio... Talpa*. In glossis Roberti de Sorbona pro *chytropodes*, siue, vt ibi legitur, *sextropodes* explicatio est *coquendi vasa fictilia cum tribus pedibus*. Aliiter *Calmetus* in Dict. bibl.

sub aspectu mutat colores. *Stellio* - verpestilio. *Talpa* - sorex. *Chytropodes* - vas fictile, pedes habens.

13. *Inolita* - contaminata. *Effloruerit* - appellauerit. *Perspicuae* - manifestae, apertae. *Vlcus* - vulnus, sed minus. *Haud dubie* - sine dubio.

14. *Papulus* - verrucas, quae in leprosis apparent. *Vallicula* - concaua loca. 15. *Sagma* - sella. 16. *Nebula eorum* - fumus aromatum. *Imprecans* - soluens.

17. *Quilibet* - quicumque sit. *Aucupio* - auiscapio, vel qui auium cantus auscultat. 18. *In pellicatum* - in domum concubinarum. 19. *Praeputia* - pomorum immunditia: quae idolis immolantur. *Susurro* - occulte murmurans, vel iniurias seminans. *Stigmata* - figuras, vel signa. *Nouerfa* - matrastra. *Pythonicus* - incantatio, diuinatio.

21. *Incisuras* - pro luctu. *Anla* - vicinus. *Prostibulum* - domus fornicaria. 22. *Inquilinus* - colonus, vernaculus. *Spatulas* - fructus palmae, antequam aperiantur.

Numeri.

Vaie Dabber, id est numerus, quia in eo numerantur filii Israel: Cap. 1. *Cuneas* - multitudines. 2. *Vexilla* - victorias. 3. *Sanctificaui* - caput radet. De omnibus cibis pulmentum. 4. *Hyacinthinas* - violaceas. *Coccineas* - rubeas. *Batilla* - spatula terrea.

5. *Zelotypiae* - inuidiae. *Toro* - lecto. *Congessi* - coadunavi, vel collegi. *Dumtaxat* - videlicet, certe. 7. *Consuleret* - requireret, et interrogaret. 8. *Stipes* - mendicus, in alio loco lignum. *Consciis* - longius.

10. *Dimicant* - pugnant, in alio loco, lucent. 11. *Nausea* - vomitus. 12. *Aenigmata* - propositio, quaestiones. 13. *Fraecoce* - nimis mature. *Lustrauius* - circuiuius.

14. *Vasta* - profunda. *Querelas* - accusationes, vel clamores. *Forent* - essent. 16. *Proceres* - primates, vel excelsi. *Concilium* - conuentum. *Parum* - paruum, vel modicum. *Expassas* - duo passus. *Globus* - agmen, vel rotundus. *Coaceruassent* - congregassent. *Daesenuit* - ab iracundia leniuit, vel desiniuit.

13. In ms. est *inolitam*, et *nominatam*: restitui *contaminatam*, et pro *appellaueris*, *apparueris*. Fortasse pro *efflorueris* cum Bibliis gothicis legendum fuerit. Codex exhibet *vulnus set minor*.

14. Vulgata refert *valliculas*.

16. Suspiciari licet *vouens* pro *soluens*.

17. Corrupta haec sic erant in libro veteri: accusatio, vel qui ouium cantus astat pro *auiscapio* etc., vt conicio ex l. 10. Etym. verb. *auceps*.

21. Nescio, quid pertinet glossa *Anla* - vicinus, aut quid sub his verbis lateat.

Numeri. In ms. codice desideratur verbum hebraicum *Vaie Dabber*, siue

Vagedaber: incipit enim *Ed est*, vel *Id est*: nam *e* pro *i* passim occurrit.

Cap. 3. Obscura sunt verba *De omnibus*, et aliquid deest ad sensum.

4. Scriptura vetus magis indicat *glauacas*, quam *violaceas*. Exaratum etiam est *spaludra* pro *spatula*. In aliis glossis est *palla ferrea*.

8. *Stips*, vel *stipes* sumi solet pro pecunia, quae pauperibus confertur: sed hoc loco *stipes* est lignum. Verba *consciis longius* non intelliguntur.

13. In Vulgata *praecoquae*.

16. Vetus liber *primati*, quod retineri fortasse poterit. Verba *expassus* - *duo passus* corrupta esse facile credam.

17. *Cohibebo* - priuabo. *Querimonias* - planctus. 18. *Sceptro* - regia potestate. *Cedit* - euenit. *Pareat* - obediat. 19. *Contagione* - inquinamento. 20. *Petra* - quam iussit Dominus Moysen percutere. *Alioquin* - quod si non, vel aliter. 21. *Puteus* - super quo Dominus locutus est. *In libro bellorum Domini* - bellorum Israel. *Quin potius* - multo magis.

22. *Ariolus* - sortitor, vel diuinus. *Cuncteris* - inquireris. 23. *Rhinocerotis* - bestia in nare cornu habens. *Augurium* - sortientes. 24. *Complo- sis* - mutuo percussis. *In trieribus* - in nauibus exercitus. 25. *Pugionem* - gladium. *Lupanar* - locus meretricum.

27. *Replicauit* - retexuit, vel reuoluit. 28. *Iuge* - perpetue, semper perseuerans. 30. *Pollicita* - promissa. *Distulerit* - dissimulauerit. 31. *Norunt* - sciunt. *Iugulate* - necate, punite. *Cognorunt* - conuenerunt. *Periscelides* - armillae: alii ornamenta tibi- arum. *Cis* - mista ripa. 33. *Clauis in oculis* - compunctiones. 35. *Impulerit* - coegerit, impeg- erit. 36. *Promul- gatur* - perfertur, ostenditur.

Helle addabarim hebraice, *Deuteronomium* graece, *Secunda lex* latine. Cap. 1. *Gnarus* - scientes. *Ennacherim, et Enim* - de genere gigantum erant. *Fanum* - templum. *Egregiam* - nobilem, praeclaram, summam. 4. *Portenta* - miracula.

5. *Sequester* - susceptor pignoris. *Proteletar* - prolongentur, differen- tur. 7. *Spurcitia* - immunditia. *Anathema* - abominationem. 8. *Dipsas* - genus serpentis, pede, et semis longus, et duorum palmorum grossus, cau- dam (*habens*) curuam, et venenatam, cum qua pungit: et interpretatur sitis, quia homo, ab ea percussus, siti moritur.

9. *Ingentes* - magnos. *Concio* - conuentus populi. 11. *Procul* - longe. 12. *Caprea* - siluatica. *Capra* - domestica. 14. *Sicera* - omnis potus absque vino, qui inebriare potest. 16. *Lucum* - lucus in isto loco nomen est arboris, cuius folia non cadunt.

18. *Lustret* - illuminet per ignem trahendo. 20. *Cuneos* - multas tur- bas populorum. 21. *Reatus* - culpa. *Cruore* - sanguine. *Caesariem* - co- mam capitis. *Vngues* - vngulas. *Contumacem* - contemptorem. *Proter- uum* - peruersum. *Coercitus* - prohibitus, contradictus. *Plectendum* - de- collandum.

22. *Nefas* - crimen. 23. *Mamzer* - filius scorti. *Gerens* - agens, por-

18. Glossa *parens* - obediat alterius loci videtur esse.

22. Pro *inquireris* fortasse reponen- dum erit *inquieteris*: quamquam neque hoc ipsum placet.

23. Malim *sortilegium* pro *sortientes*.

31. In Vulgata *nouerunt* pro *norunt*, et *cognouerunt* pro *cognorunt*. Non asse- quor, quid lateat in verbis *Cis mista ripa*.

35. In vet. cod. erat *impingerit* pro *impegerit*.

36. Vulgata pro *promulgatur* exhibet

promulgata est.

Deuteronomium. Alii *Elle haddaba- rin*.

Cap. 1. In Vulgata *Enacim*, et *Emin* scribitur.

8. Rescripsi *duorum palmorum* pro *duorum palmarum*, et suppleui *habens*, nisi malis legere *cauda curua*, et *ve- nenata*.

16. Corrigam *cadunt*.

23. Liber vetus *Mazer* pro *Mamzer*, alii alio modo.

Deuteronomo-
mum.

tans. 24. *Naper* - nunc. 26. *In cartallo* - panerio de virgis. *Funebri* - mortali.

27. *Laeuigabis* - planabis. *Impolitis* - non rotundis. 28. *Rubigine* - vento corrumpente. *Pruriginem* - scalpitudinem. *In suris* - in poplitibus. *Procacissimam* - ingratisimam. *Illuue secundarum* - immundi humores, qui sequuntur post partum. 29. *Classibus* - nauigiis militum. *Absumat ebria sitientem* - quae iam ebria fuit, in idolis sitientem in Dei cultura ducit in errorem.

30. *Cardines caeli* - oriens, meridies, occidens, et aquilo. *In sobole* - in genere. 32. *Meracissimum* - purissimum. *Opitulentur* - adiuent. *Recens* - in praesenti. *Nouum* - in futuro. 33. *Thesaurus arenarum* - terrena sapientia.

S. Hieronymi
praeatio in
Iosue.

Tandem - postremo, vel modo. *Efferunt* - dicunt. *Exaplois* - exemplaribus. *Arcuato vulnere* - quia cauda scorpionis curua est, unde ferit. *Editiones* - translationes. *Postlimen* - post mortem patris, et matris. *Flagitat* - postulat, petit. *Sirenarum* - meretricum per magicas artes; vel vndarum crispantium.

Liber Iosue.

Cap. 2. *Quippe* - certe, nimirum, sine dubio. *Fateor* - confiteor. *Funiculus iste* - quo se cinxit a renibus vsque pectus. *Coccineus* - rubeus. 3. *Molle* - magnitudine. 5. *Polenta* - farina subtilissima.

7. *Per prona* - per praeceptum, per inclinata. *Congoblati* - in vnum collecti, vel collecti. *Legulam* - labelli. 8. *Vallatus* - circumdatus. *Digesserat* - descripserat, ordinauit. 9. *Pittaciis* - emplastris. *Decreuit* - constituit.

10. *In libro iustorum* - in annalibus hebraeorum. *Praesidia* - firmitates. *Saltem* - videlicet. 11. *Subneruabis* - subiugabis, vel deficere facies. *Vnam tantum Asur flamma combusit* - quia ipsam solam totam combusit. 12. *Raphaim* - gigantum.

15. *A lingua maris* - a sonitu maris. *Ciuitas literarum* - quia in ea literati fuerunt, vel literae custodiebantur. 18. *Marcetis* - languetis. *Ignauia* -

26. In ms. cod. erat *paner*. De voce *panerio* pro corbe, sporta consulendus Ducangius cum additionibus.

29. Cod. ms. *adsumat* pro *absumat*, et *culturam* pro *cultura*.

Praef. in Iosue librum. Editi exhibent *postliminio*: quod est ius amissae rei recipiendae ab extraneo, et in antiquum statum restituendae. Glossae Roberti de Sorbona cum nostris etiam faciunt.

Iosue liber. Caput 7. Fortasse vel *in globum collecti*. Reposui *labelli* pro *lablegi*, quod cod. ms. refert. De voce *labellus*, siue *labellus*, agit Ducangius. In Vulgata extat *regulam*

auream: retinui tamen ex ms. *legulam*, quae est ima auriculae pars, quae etiam *lamina* dicitur, quasi *ligula*: nisi malis ita legere *ligulam* pro *lingula*, ut minus bene nonnulli efferunt. Confer Forcellinum. Interpretes sacrae scripturae *regulam auream* exponunt virgulam auream instar linguae, vel laminam auream: quod cum *legulam*, vel *ligulam* mirifice conuenit.

9. Rescripsi *emplastris* pro *palastris*: nam *pittacium* pro emplastro a Celso accipitur. Hoc loco cuiusuis panni, vel corii particulam indicat.

11. Vulgata: *Asur flamma consumpsit*.

uia - imbecillitate . 19. *Carmelum maris* - proprium nomen loci . 23. *Connubia* - coniugia . *Sudes* - stipites . 24. *Novellis ouibus* - vnus anni , quae necdum generarunt .

Cap. 1. *Iudas ascendit* . *Othoniel* - de ipsa tribu . *Arctauit* - oppressit : Liber Iudicum vndique . *Ascensu scorpionis* - proprium nomen loci . 2. *Experiar* - certe sciam . 3. *Satrapas* - principes philistinorum , *Filii Gemini* - filii filiorum Ioseph , quia duo erant . *Ancipitem* - vtraque parte acutam . *Capulum* - manubrium gladii . *Sicam* - gladium . *Alui* - ventris . *Posticam* - porticum . *Circiter* - quasi .

4. *Clauum tabernaculi* - ferreum , quod portauit de tabernaculo . 5. *Barathrum* - profundum , vel hiatus terrae . *Discrimini* - iudicio . *Magnanimorum* - Rubenitarum . *Sibilos regum* - blandimenta .

7. *Hydrias* - fictiles . *Confodere* - collidere . 8. *Bullas* - sigilla , vel ornamenta cinguli . *Pondus* - et libra vnum sunt , sed pondus ferri , libra auri . *Monilibus* - fidelis , vel ornamentis . *Torques* - circuli aurei in collo .

9. *Rhamnum* - arbor spinosa modica . *Compulit* - coegit , vel impingit . *Palantes* - fugientes . 11. *Sodalibus* - coaeuis , sociis . 12. *Iugulabant* - necabant , vel perimebant . 14. *Problema* - propositio , quaestio , parabola . *Pronubis* - paranympis , vel qui nuptiis praesunt .

15. *Facies* - faculas , vel flammis . *Suram* - suriculam . 17. *Theraphim* - imaginem . 18. *Opulentam* - diuitiis plenam , vel abundantem . *Haud procul* - non longe . 19. *Belial* - nomen idoli . 20. *Diuersti* - posui in locum . *Bacchati* - furentes . 21. *Ducentes choros* - in choro tenentes manum inuicem .

Cap. 1. *Confecta* - debili . *Pubertatis* - barbam emittentis . *Vetulae* - anae . Liber Ruth . *Obstinato* - perseueranti , intento , irreuocabili . 2. *Sarcinulas* - sagmas . *Congessit polentam* - congregauit farinam . *De industria* - de incuria . *Rubore* - verecundia . *In horreis* - in spicatiis .

Liber Iudicum . Cap. 1. Fortasse deest glossa post *ascendit* , vel *ascendet* .

3. Vulgata *fili iemini* , nempe ex tribu Benjamin , qui Ieminus etiam dicebatur . Auctor , siue interpolator glossae in alia abiit , voce *Gemini* , quae etiam in Bibliis nonnullis occurrit , deceptus . Fortasse legendum est *acutum* ; nam in Vulgata est *gladium ancipitem* . Pro *porticum* reponendum videtur *posticum* : in Vulgata quidem ita legitur *per posticum egressus est* . Inuenitur tamen *porticus* pro ianua , porta , apud medii aevi scriptores . Consule Ducangium cum additionibus verb. *Posticum* , *Porticus* .

4. Forte , *ferrum* , quod .

5. Vulgata *sibilos gregum* .

7. Vulgata et *hydrias confregissent* :

Tom. VII.

neque deinde verbum *confodio* occurrit , sed *complodere* v. 19.

8. In vet. cod. est *pondus* pro *pondo* , quod absolute positum , pro libra accipitur : sed vtrumque nomen de auro , et ferro , et de aliis rebus dicitur . Hoc cap. 8. occurrit *pondus* , cap. seq. *pondo* , pro quo glossa scripta est , vt videtur . Nescio , quid lateat in glossa *fidelis* pro *monilibus* .

21. Vulgata ; *ad ducendos choros* .

Liber Ruth . Cap. 1. Auctor glossae , vt puto , scripserit *anus* , non *anae* .

2. *Sagma* graece , et apud nonnullos latinos neutrum est , apud Isidorum etiam l. , et c. vlt. Etym. feminineum . In ms. exaratum est *sacmas* , aut *sapmas* . Pro *de incuria* reponendum est cum

G g g

3. *Areum* - locum, vbi annona excutitur. 4. *Cedo iuri* - locum do-
perdone legi. *Priuilegio* - propria lege. *Celebre* - praecclarum. *Gerulae* -
nutricis, vel comportatricis.

S. Hieronymi *Characteribus* - figuris. *Samaritani etiam Pentateuchum. Moysi totidem*
prologus ga- *literis scriptitant* - Antiquis hebraeorum literis scriptitant. Sed vnde apud
leatus in libros eos antiquae literae inuentae sunt? Quia postquam de Assyriis colonae
Regum.

illuc directi fuere, et a leonibus, bestiisque comesti, postea mandaue-
runt regibus persarum, se illic habitare non posse: et misit illis sacer-
dotem, qui doceret eos legitima terrae; quique veniens Bethel, accepit
exemplar legis a tribu Iuda, et descripsit illis Pentateuchum, et legem
exposuit. Et postquam Iuda, et Benjamin a chaldaeis captiui fuerunt, et
lex incensa, remansit in Samaria, id est, post colonos illos exemplar le-
gis antiquis literis expressum, scriptum, dum nihil illis nocuerunt: subie-
cti enim illis erant.

2. *Esdras* - alias reperit literas, quia non nouerat priores. *Nomen*
Domini tetragrammaton, *antiquis literis expressum* - scriptum inuenimus
literis, in quibusdam graecis voluminibus, (non tamen in canone) quae
a LXX. interpretibus interpretata fuerunt, dum lex a chaldaeis incensa est,
et post tantum interuallum in regno graecorum septuaginta interpretati
sunt. Sed in historiis propriis, quia nomen Domini per omnes gentes,
atque omnia regna terrarum diffamatum est, audierunt multa mirabilia,
quae operatus est.

3. *Incisionibus* - in discriptionibus, ac diuisionibus versuum. *Duplices* -
duplices apud hebraeos quinque literae, quia duplicem figuram habent, et
duplex vocabulum, vt *aleph*, *ain*, *sade*, *samech*, *sin*. *Aliter enim per has*
principia - vt apud nos saepius initia verborum per *l* literam scribuntur,
vt in kalendae, fines per *c*, vt *fac*.

4. *Dibre Haiamin* - verba dierum: *dibre* verba, *Haiamin* dierum: *Non-*
iamin dextrae. *Beresith* - in principio; quia hebraei voluminibus suis
nomina ex principiis posuerunt. *Exodus* - exitus. Hebraei Genesi *Aleph*
literam inscribunt, quae interpretatur doctrina, vt *In principio fecit Deus*
caelum, et terram. Exodo *Beth*, quae interpretatur domus pro instructio-
ne tabernaculi. Leuitico *Gimel*, quia plenissime de victimis disputat. Nu-

glossis Roberti de Sorbona *de cura*.

3. De verbo *perdone* vide not. ad
Iuuenc. l. 2. v. 81.

S. Hieronymi Prologus galeatus. Cap. 1.
Bis in ms. occurrit *colones* pro *coloni*.
Pro *Abihet* reposui Bethel ex l. 4. Reg.
cap. 17. Mox fortasse legendum apud co-
lonos illos.

2. In vet. cod. erat *interpretati fue-*
runt, dum lex etc., et infra *postea tantum*.

3. Hieronymus has quinque duplices
hebraeorum literas commemorat, *Caph*,

Mem, *Nun*, *Pe*, *Sade*. Ac re vera hae
solae quinque sunt, quae diuerso modo
in fine verborum scribuntur, quamuis
nonnullae aliae in ampliorem formam
dilatentur.

4. In glossis Roberti de Sorbona plu-
ra ex nostris de hoc prologo reperiu-
ntur: pro verbis autem *Noniamin etc.* sic
ille habent: *DIBRE, verba, IAMIN die-*
rum, non vt iam indexte BRESITH,
principium, quod hebraei voluminibus suis.
Opportunum erit legere cum Roberto

mero *Daleth*, tabularum, quia de compositione tabernaculi tabularum loquitur. Deuteronomio *He*, quae interpretatur ista lex, pro iteratione legis. Iob, Dauid, Daniel inter agiographa non pro dedignatione, sed pro dignitate, et sanctitate. *Agio* - sancta. *Graphia* - scriptura. Quod prophetarum ordinem incipiunt ab Iesu Naue, quia tota sancta scriptura digna est prophetiae vocabulo, dum futura significat. Iosue vero in omnibus pene gestis suis futura Christi opera prophetavit.

5. *Chronicon* - temporale. *Quinque incisionibus* - quinque incisiones pro satisfactione eorum dixit, qui hoc affirmare solebant. *Prostratis vultibus* - inclinatis capitibus. *Coronas suas* - opem, opera sua offerentes: quia opera reuerentiae, et subiectionis vnus Dei docent cultum, per quae ad coronas peruenitur.

6. *Stantibus coram quatuor animalibus* - dum tota prophetiae scriptura in euangelio impleta est. *Galeatum* - munitum, vel ornatum. *Apocrypha* - occulta, vel dubia. *Seponendum* - separandum: dictum, quasi seorsum pono. *Phrasin* - locutionem, vel interpretationem.

7. *Paraphrasten* - coniectorem, vel interpretatorem. *Pelles, cilicia* - fortitudinem, et labores in ecclesia, quae tentationibus, et persecutionibus bene resistunt. *Canticum canticorum* - pro excellentia carminis. *Sapientia Salomonis* - apud hebraeos non inuenitur, quod antea nesciebam; in septuaginta, et in aliis codicibus.

Cap. 1. *Ramatha* - ciuitas ipsa, quae in veteri translatione Arimathia dicitur, et fuit Helcanae, et Samuelis in regione Tamnitica iuxta Diospolim, vnde fuit Ioseph, qui in euangelio de Arimathia scribitur. *Sophimmons* in tribu Ephraim. *Statutis diebus* - phase, pentecosten, scenopegia. *In Silo* - Silo est in tribu Ephraim, in quo loco arca testamenti fuit vsque ad tempus Samuelis. Est autem vndecimo miliario Neapoleos in regione Acrabitenae. *Partem vnā* - quando offerebant. *Aemula* - aduersa. *Angebāt* - cruciabat. *Redeunte tempore* - anni circulo. *Temulentam* - vinolentam, ebriam. *Digere* - ebrietatem deponere. *Mades* - humida es. *Filiabus*

Gimel, id est, plenitudo, quia etc. Pro ista lex malim altera lex, vel iterata lex.

5. Forte decent cultum.

6. Vet. cod. occultatur dubia.

7. In vet. ms. coniectionem, et fuit etiam interpretationem, quod eadem prima manus in interpretatorem mutauit. Scriptum etiam erat nesciebas pro nesciebam: illico supple sed inuenitur in septuaginta. Glossae huius prologi extra suum locum interdum sunt collocatae; sed facile prologi verba reperiri possunt.

Liber I. Regum. Cap. 1. Explicatio verbi *Ramatha* ex Eusebio, et Hiero-

nymo desumpta est. Vide Bonfrerium Onomastic. vrb., et locor. sacr. script. verb. *Armatha Sophim*. Secus opinatur Calmetus in Dict. bibl. verb. *Ramathaim Sophim*. Confer etiam Gasparem Sanctium ad 1. Reg. cap. 1. In vet. cod. legitur *Diaspolim* pro *Diospolim*, et infra *Arabitinia* pro *Acrabitenae* ex Hieronymo loc. cit. verb. *Selo*. Pro humida es codex habet *humides*; Robertus de Sorbona *humidas*. Vulgata v. 18. sic refert: *Vultusque illius non sunt amplius in diuersa mutati*. De ablactationis diuerso tempore, et genere consule Gasp. Sanctium. Dubium est, an *accommodatur*, an *accommodatus*, voluerit librarius.

G g g 2

Belial - filiabus sine iugo legis Domini . *Belial* hebraice *Bel* dicitur, et fuit idolum Niniuitarum, quia *Bel* pater *Nini* . *Vultus eius non est in diuerso mutatus* - in alia translatione, *Et facies eius non cecidit amplius*; hoc est, vt nullam haberet tristitiam, vel differentiam . *Non vadam, donec ablactetur infans* - contra morem dixit: ideo commemorat Scriptura . Hebraei asserunt tempus ablactationis sex annos, alii xii . *Vt impleat Dominus verbum suum* - quod promisit per os Heli sacerdotis dicendo: Det tibi Deus petitionem . *Obsecro, mi domine* - subauditur, Vt benigne suscipias . *Commodaui eum Domino* - quamdiu fuerit, accommodatur Domino: quamdiu viuet .

2. *Cornu meum* - altitudo mea, et fortitudo . *Vetera* - opprobria, et conuicia . *Saturati prius pro panibus se locauerunt* - xx... et colligunt ad alios postulando panem, et quodlibet, necessaria quaeque, si antea quasi nullius rei indigere videbantur: hoc de Phenenna dicitur . *Deducit ad inferos* - in pericula, quasi ad mortem . *Cardines* - fundamenta . *Filii Belial* - filii diaboli . *Fuscinulam* - tridentem . *Lebetem* - cacabum . *Non enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam* - Carnes crudas in altari semper offerre mos erat: et primum incendebatur adeps, et tunc hi, qui portabant, coquebant carnes, tam sacerdotibus, quam sibi . *Retrahebant homines a sacrificio Domini* - quia noluerunt venire homines ad sacrificandum Domino: quia illi per mala exempla sua plebem a sacrificio separarunt: vel quia homines in sacrificio blasphemare compellerent . *Quomodo dormiebant cum mulieribus, quae obseruabant* - Viduae erant, quae ibi vacabant orationibus, et tamen non habuerunt licentiam introeundi in templum, sicut alia plebs . *Si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo?* - difficultatem in hoc ostendit, vt oretur pro eo, non vt ipse sacerdotali more oret pro ceteris . *Virilem aetatem* - ad bellum aptam . *Coram Christo* - coram rege . *Tortam panis* - pro qualicumque petitione intelligendum est, vt per hoc emeret sacerdotium . *Vt comedam buccellam* - in loco tabernaculi, sicut et ceteri sacerdotes .

3. *Sermo Domini* - de prophetia dicit . *Pretiosus* - rarus . *Non erat visio* - prophetalis . *Porro Samuel nondum sciebat Dominum* - non habuit consuetudinem audire verbum Domini . *Secundo* - bis . *Tinnient ambae aures eius* - prae terrore sonent, quasi aliquid audiatur . *Et non cecidit* - in vanum: quod irreuocabile impletur . *Verbis eius* - Samuelis . *Et euenit sermo* - innotuit . 4. *Aphec* - ciuitas Israelis . *Heri et nudius tertius* ... *Incuruauit se, et peperit* - Natura feminarum est cum subito terrore cito parere .

5. *Et percutiebat viros* - percussi sunt passione, quam graeci syringion dicunt . *Extales* - et anus vnum sunt: quos fecerunt in similitudine inte-

2. In ms. *formido* pro *fortitudo* . Post *vetera* videtur scriptum enim . Post *locauerunt* legitur *collocabilis scilicet*, quod obscurum est . Pro *carnes crudas in altari* erat *carnes crudae in altare*, et mox

detrahebant homines sacrificium Domini, pro quo verba Vulgatae rescripti .

4. Librarius omisit glossam pro *heri et nudius tertius* .

stinorum. *Satrapae* - Philistaea lingua principes dicuntur. 6. *Leuitae autem deposuerunt arcam Domini* - fuerunt enim tunc ibi aliqui leuitae. *Ab vrbe murata vsque ad villam* - vnde ab omnibus congregant pecuniam: de quibus vasa faciebant, vt proficeret omnibus, dum vna plaga omnibus erat. *Adabelmagnum* - proprium nomen lapidis. *Percussit autem* - Dominus, quia illicitum erat videre arcam, nisi solis sacerdotibus. *De populo septuaginta viros* - ciuitatis Bethsamitis. *Et quinquaginta milia plebis* - vulgaris extra ciuitatem. *Cariathiarim* - Cariatham, et Gabaa ciuitates prope inter se, et ibi fuerunt leuitae.

7. *Abinadab* - sacerdos fuit in diebus illis. *Gabaa* - ciuitas Samuelis. *Annus vicesimus* - ab eo tempore enumerat, quod ducta est arca in domum Abinadab, vsque dum eam Dauid ad se transtulit, et requieuit omnis Israel in religione diuina, non colentes idola; et omnia mala cessauerunt ab eis. *Hanserunt aquam, et effuderunt coram Domino* - hoc ad testimonium fecerunt, vt vltra non reuocaretur mens eorum a Domino, sicut diffusa aqua non potest colligi, aut reuocari. *Subter Bethchar* - iuxta Masphat, et Sen, duo loca, et ciuitates. *Nec apposuerunt vltra* - pro longo tempore dicitur.

8. *Focarias* - quae cibum ei parent, vel tinctorias. *Reditus vinearum* - quod de vinea, et melle potest colligi. *In auribus Domini* - orans ante, coram Domino. 9. *Filii viri lemini* - lemini vero familia erat: quae ad tribum Benjamin pertinebat: de qua et Saul ortus est. *Melior illo* - dignior. *Terra Salisa* - proprium nomen loci, non quae salsa sit. *In sitarciis* - in saccis, vel in pera. *Cliuum* - vallem. *In excelso* - quia solebant semper altaria ponere in loco excelso, non tamen sub aedificio.

10. *Lenticulam olei* - modicum vas aeneum quadrangulum in latere apertum. *Iuxta sepulcrum Rachelis in finibus Benjamin* - quia in tribu Iuda prope sunt fines Benjamin. *Ad quercum Thabor* - de nomine hominis aliquius, vt quercus Mambre. *Collem Domini* - proprium nomen loci propter aliquod adiutorium Domini, vel quia ibi excelsum fuit, et altare, et habitant prophetae. *Gregem prophetarum* - non quia semper de futuris prophetarent, sed quia semper parati erant ad praedicendum, et laudandum. *Et ante eos psalterium* - quia eum tenebant in manibus. *Descendes ante me in Galgala* - subauditur, ac si diceret: Semper quum necessarium tibi sit, aut pericula aliqua imminet, descende illuc, vt habeas certum locum ad expectandum me. *Immutauit ei Dominus cor aliud* - confirmauit eum in regnum. *Expectabis septem diebus* - noli taediosus esse in expectando: ideo in Galgala, quia ibi populus cum Iesu pascha celebrauit, et

6. Pro pecuniam fortasse legendum pecunias, et Abelmagnum cum Vulgata pro Adabelmagnum. Reposui ciuitatis pro ciuitatinos, vt est in ms.

7. In ms. legitur Aminadab.

8. In ms. pareant pro parent. Focaria proprie est, quae circa focum mi-

nistrat. Glossae Roberti de Sorbona hoc loco, quae cibum appararent, vel tinctorias. In cod. erat Domini pro Domino.

10. Forte habitabant prophetae. Paulo post reposui praedicendum pro praedicandum, et cor aliud pro cor Dauid,

ibi circumcisis est : ideo locus honorabitur. *In prouerbiū : Num et Saul inter prophetas ?* - ideo quia ante non est visus inter eos , nec. de genere prophetali fuit . *Et conuocauit Samuel populum ad Dominum* - quia in praesentia Domini disputauit cum populo .

11. *Iabes Galaad* - labes ciuitate . Galaad populi . *Sequens boues* - casu euenit , vt boues praecederent eum . *Insiluit spiritus Domini in Saul* - Saul non prophetauit de futuro , sed laudauit Dominum . 12. *Et Iephthē , et Samuēl* - de ipso dixit . 13. *Filius vnus anni Saul* - viginti vnum annum habuit , quia in lege praeceptum fuit , vt viginti annis , et supra eligerentur ad bellum , et ideo vnus anni dicitur , quia vnum annum super viginti habuit . Aliter filius vnus anni subauditur filius Cis vnum annum regnans nihil magnum egit , sed humilis permansit . In alia translatione filius vnus anni , qui in eo anno nati sunt , vt ad ministerium suum nutrirentur . *Duobus annis regnauit* - tunc , quum eius filius eligeretur . *Stationem* - exercitum . *Clamauit post Saul* - secutus est eum , vel exhortauit se ad pugnam . *Hebraei autem transierunt Iordanem* - ad orientalem plagam fugerunt . *Pergebant contra viam Ephrata* - ad viam , quae ducit ad terram Saul , in tribu Benjamin , vbi Ephrata est . *Ad iter termini imminentis valli Seboim* - terminus enim , qui diuisit philisthaeos , et iudaeos , imminebat valli Seboim . *Faber ferrarius non inueniebatur* - quia philisthaei non permittebant . *Descendebat Israel ad Philisthiim* - quandocumque necessarium fuit , vt exacuerent ferramenta sua ad aliqua opera . *Ligorem* - quo foditur terra . *Ensis* - arma . *Vsque ad stimulum* - a maioribus vsque ad minora . *Corrigentem* - boues , et quaelibet iumenta .

14. *In extrema parte Gabaa* - in extrema Gabaa . *In Magron* - proprium nomen loci . *In media parte iugeri* - tale spatium fuit terrae , quale sufficiebat cadaueribus viginti virorum . *Applica arcam Dei* - porta huc . *Contrahe manum* - expecta adhuc , donec sciamus , vnde tumultus oriatur , dum ante dixit , Applica arcam . *Clamauit Saul , et populus* - cohortantes se ad pugnam . *Fluens mel* - in herbis , et in foliis arborum , vt saepe contingit , dum terra fit ; aut fauus mellis in multis locis apparuit collectus ab apibus . In alia translatione habet : Ecce examen apum erat . *Et illuminati sunt oculi eius . . . Voluite ad me iam nunc saxum grande* - vt aedificaret altare in oblationem pro peccato , siue vt iuxta ritum

et visus inter pro vsus inter .

11. In cod. *Iabes Galaad* - ciuitate in Galiad populi .

13. De difficili hoc loco , *Filius vnus anni erat Saul etc.* consuli potest Gaspar Sanctius in comment. Contra primam expositionem nostri auctoris facit , quod Saul , quum regnare coepit , filium iam habebat , quem mille viris praefecit . In tertia expositione fortasse aliquid desideratur . Vulgata exhibet

contra viam Ephra , et postea *stimulum corrigendum* . Biblia gothica *contra viam Ephrata* .

14. Reposui vnde tumultus pro *videre tumultus* , quod nullum sensum reddit . In Vulgata est *clamauit* pro *conclamauit* . Nescio , quid sibi velit *dum terra fit* . In ms. legitur *fauum* , et *collectum ab apis* , et *examen apium* . Diuersa illa translatio : *Ecce examen apum erat* , non indicatur a Sabatiero in Antiq.

fuiſſent teſtes , quia populum carne veſci cum ſanguine prohiberent . *Ad-ducatur ad me vnusquisque bouem etc.* - facite in praesentia mea , nec peccetis . *Absque retractatione morietur* - ſine mora morietur . *Da ſanctitatem* - da nos ſcire , vt in vindicta tua moriamur . *Si ceciderit capillus* - non cecidit capillus . *Reges Soba* - in Syria : Soba enim ciuitas in Syria .

15. *Quasi agnos* - propter obedientiam . *Recensuit, quomodo restitit Amalec Israeli* - exeuntibus de Aegypto . *Dixitque Saul Cinaeo* - quia de genere vxoris Moysi fuerunt Cinaei . *Poenitet me, quod constituerim Saul regem* - poenitentia Domini dicitur rerum ab eo constitutarum mutatio , quod pro rerum vicissitudine , vel pro recti dispositione succedit . *In Carmelo* - Carmelus graece , et latine dicitur , hebraice Carme . Duo montes sunt , qui hoc nomine appellantur , vnus , in quo fuit Nabal , maritus Abigailis , ad plagam australem , alter iuxta Ptolemaidem mari imminens , in quo Helias propheta flexis genibus pluuias impetrauit . *Fornicem triumphalem* - cameram , vel arcum volutum . *Siccine* - ſic etiam . *Et non vidit Samuel ultra Saul* - quia Samuel non venit ad Saul , nec viſitauit eum antea .

16. *Sanctificauit Isai, et filios eius* - quia Samuel praecepit , vt lauerent ſe aqua , et abſtinerent ab vxoribus . *Exagitabat Saul spiritus nequam a Domino* - in terram . *Spiritus Dei malus* - quomodo Dei , ſi malus erat ? quia cuncta Domino auctore prolata diuinae ſunt ſubdita ditioni . Ergo ipſe diabolus , non qualis nunc eſt , ſed bonus a Domino creatus , et a Domino ſemper pro omnipotente potestate ſubiectus , Domini erat . *Scientem psallere cithara* - quia naturale eſt , mentem ipſam per hanc artem mitigari poſſe in admiratione .

17. *Socoth, et Azecha* - duo loca . *In finibus Dommim* - nomen ciuitatis . *Spurius* - immundus . *Cassis* - quae eſt galea . *Lorica squamata* - cate-nata . *In cruribus* - in tibiis ocreas . *Phalangas* - agmina , exercitus . *Aiebat* - dicebat . *Ephi polentae* - hanc meſuram trium modiorum farinae delicatiſſimae . *Quispiam* - aliquiſ . *Numquid non verbum eſt ?* - numquid non iuſſit me pater meus venire ? *Limpidissimas* - ſinceriſſimas . *De torrente* - torrentes dicimus riuos , qui aquis hiemalibus colliguntur , et veris

lat. verſion. Bibior. Deſideratur in membranis glosſa pro verbis , *Et illuminati ſunt oculi eius* . Pro *morietur* reſtitui *moriamur* , niſi malis ei in vindicta tua morietur . Glosſa pro verbis *Si ceciderit capillus* obſcure legitur .

15. Corruptum erat in codice *quia degeneris vxoris mos fuerunt Cinaei* . Poſt *arcum volutum* duo verba legi ſatis non poſſunt : ac fortasſe ſonant *Siccine* - ſic etiam , ex v. 32. huius cap. *Siccine ſeparat amara mors ?*

16. In *malus erat* obſcurum eſt verbum erat . Corruptum etiam eſt in ms.

pro omnipotentis pietatis , et mox naturale eſt mentis ipſa mentium mitigare poſſe etc. Coniiciebam eſt mentes ipſas musicum mitigare poſſe , vel mutare poſſe in admirationem .

17. In Vulgata *Socho , et Azeca* . Deprauatum erat *Superius immundis* , pro quo ſcripſi *Spurius - immundus* , vt mox *squamata* pro *amata* , vel *hamata* , *aiebat* - dicebat pro *agebant* - dicebant , et *farinae* pro *farina* . Vulgata exhibet *limpidissimos lapides* . Ex coniectura reſtitui *et veris tempore torrescunt* pro *et certis temporeſcunt* . Vide Etymol. l. 13.

tempore torrescunt. *Fundam* - fundibulam. *Ecclesia* - aduocatio populi. *De qua stirpe descendit* - pro inuidia, quasi nesciens interrogauit, siue ut vestigaret cogitatum ceterorum de eo. *Si noui* - non noui.

18. *Vsque ad gladium, et arcum, et balteum* - illa similiter dedit. *In sistris* - hi genus musicae artis. *Percussit Saul mille, et Dauid decem milia* - in his numeris sola perfectio fuit requirenda, quod Dauid maiorem exerceret victoriam. *Et prophetabat in medio domus suae* - insaniens loquebatur. *Secundo* - prospere. *In duabus rebus gener meus* - quia maiorem promisit, et minorem dedit, siue quia Goliath occidisset, et philisthinorum tulisset praepudia.

19. *Nisus casso vulnere* - declinato vulnere. *Satellites* - apparitores, lictores. *Pellem pilosam caprarum* - nigram, quia capilli nigri fuerunt Dauidi, et pulcherrimi in habitu corporis. *In Nabaiot in Ramatha* - in excelso loco illius ciuitatis. *Expoliavit se vestimentis suis* - hoc ideo fecit, quia in extasi mentis fuit. *Nudus* - non quia omnino nudus esset.

20. *Quod erat in Rama* - in excelso loco sita. *Et iurauit rursum Dauid* - Ionatha iurauit, ut non celaret sibi ea, quae audiret a Saule. *Perendie* - tertia. *In quo licuit operari* - et requirere Dominum: hoc scriptor inseruit. *Vindictam*. *Sessio tua* - tu qui reddere debuisti, requireris. *Zehel* - proprium nomen lapidis. *Intra te* - in ista parte. *Et surrexit Ionatha* - iccirco surrexit, ne Abner iuxta latus aliud regis in sede Dauid sederet, sed ut appareret vacua sessio Dauid. *Obnix* - intente, subiecte. *Filius mulieris* - subauditur: Non es filius meus, sed adulterae matris, dum diligis inimicum tuum.

21. *Post ephod* - iuxta ephod. *Epilenticos* - caducos. 22. *In angustiis constitui* - qui exules fuerunt de aliis gentibus. *Pressi aere alieno* - tributo, quod alienis debebant. *In praesidio* - in loco munito, quem habuit ibi. *Venit in saltum Haret: in nemore, quod est in Rama* - nemus fuit in excelso loco urbis. *Num hodie coepi pro eo consulere Deum?* - quia inimicum tuum eum scio.

23. *Et ait Dauid: Domine Deus Israel* - ut sibi postea responderet per sacer-

c. 21. n. 2. Obscurum est *cogitatum ceterorum*.

18. Interpretes *secundo* accipiunt pro *bis*, iterum; et rem alii alio modo explicant.

19. Biblia gothica *Rama* pro *Ramatha*, uti etiam c. seq. In glossa pro *pellem pilosam* etc. quaedam verba corrupta sunt, ut *nigrum* pro *nigram*, *iudei* pro *Dauidi*, ut conicio. Vulgata legit *in Naioth in Ramatha*. Post lictores in ms. est quoddam verbum obscurum, et *fillico et ligatores pertinent*.

20. Vulgata *quae est in Ramatha*.

Implexae, et obscurae sunt glossae *perendie* etc. In Vulgata scribitur *Ezel* pro *Zohel*.

21. Desideratur in Vulgata vox *epilenticos*, quae reperitur etiam in glossis Roberti de Sorbona. Fortasse pertinet ad v. 5. *An desunt nobis furiosi?* Legendum vero *epilepticos*: nam epilepsiam fingeat Dauid.

22. Vulgata *in angustia*. Post glossam *Num hodie coepi* etc. quatuor, vel quinque lineae ita fere euauerunt, ut contextus legi nequeat.

sacerdotem : *In monte opaco : in colle Hachilla* - fuit ibi collis, et locus excelsi in ciuitate, quae est ciuitas ad dexteram deserti, ad meridiem tribus Iuda. *Ziph, et Maon* - loca deserta fuerunt. 24. *Engaddi* - locus deserti est prope ripam maris mortui.

25. *Mortuus est Samuel* - hoc addidit Dauid. *Sata polentae* - sata, genus (mensurae :) polenta, farina. *Vuae passae . . . Caricarum* - fructum ficum. *In fasciculo viuentium* - in congregatione viuentium. 26. *Odoretur sacrificium* - sit gratum, quasi sacrificium. 27. *Hi pagi habitabantur in terra antiquitus* - Esdras hoc dixit, ac si diceret, non nunc, sed aliquando in diebus. *Euntibus Sur usque ad terram Aegypti* - pergentes per pagos illos iter agebant. *Ieramel, et Ceni* - in tribu Iuda: ideo sine mendacio dixit, *contra meridiem eorum*, ita vt non putaret rex, quod genti suae propriae noceret.

28. *Samuel autem mortuus* - hic recapitulatio est. *Magos, et ariolos . . . Habentem pythone* - diuinationem: python dicebatur ille serpens, quem Iuno immisit ad persequendam Latonam, quando praegnans fuit, et in Delo insula Apollinem, et Dianam genuit, et postea Latona praecepit Apollini, vt (se) vindicaret in pythone, qui persequabatur, et ita euenit, vt ipse interfecerit pythone in iugis Perine: et excoriauit eum, et aedificauit templum in Delo insula, vbi ipse nutritus est; vnde et Apollo Delius dictus, et corium serpentis posuit in templo: quae dicebatur cortina. Vnde et cortinae tabernaculorum dictae sunt, et ibi semper responsa tam ipse, quam sacerdotes sui audire consueverunt: et diuinabant in corio pythonis. Vnde et pythones dicti sunt, qui diuinant.

forte, edere
consueverunt.

29. *Et est apud me multis diebus, vel annis* - pro multo tempore hoc dixit. *In milibus suis* - in exercitibus suis. *In decem milibus suis* - quasi maiorem exercitum haberet. 30. *Careth, Caleb* - vrbes in finibus iudaeorum.

Cap. 1. *Stansque super illum, occidi eum* - hoc mentitus est, sed ob adulationem regi indicauit. *In libro iustorum* - quia multos habuerunt liberos, quos Esdras non restaurauit. *In compitis* - vicis. *A sanguine intersectorum* - propter sanguinem.

2. *Et venerunt usque ad collem aquaeductus* - quia aquaeductus in ipso colle fuit. *Ex aduerso vallis* - e regione vallis. *Itineris deserti in Gabaon* - quia iter per desertum ducit ad ciuitatem. *Et venerunt usque ad castra* - castra dicit locum, vbi Iacob vidit angelum.

3. *Canis caput* - dum me omnes odio habebant causa tui. *Sira* - nomen cisternae est. *Tenens fusum* - sic molles, et mulier. *Desiderantur reliqua*.

25. Suppleui mensurae post genus. Praeterita est glossa pro *vuae passae*.

27. Fortasse addendum *in diebus antiquis*. In ms. erat *que gentis* pro quod genti.

28. Forte haec recapitulatio est. Deest glossa pro *Magos, et ariolos*.

Tom. VII.

Liber II. Regum. Cap. 1. Obscurum est ob adulationem.

2. In ms. erat *venerunt usque ad collem, quia aquaeductus in ipso colle aquaeductus monitu fuit lustrata*.

3. Obscura est coniunctio et ante mulier. Forte, sic mollis, vt mulier.

H h h

*Differentiarum, siue de proprietate sermonum liber
Ex Parisiensi editione.*

1. **I**nter *Polliceri*, et *Promittere* hoc interest : quod *promittimus* rogati : *pollicemur* vltro .
 2. Inter *Nullum*, et *Neminem* hoc interest : quod *nullus* potest ad aliquid referri : *nemo* ad hominem : et est *nemo*, quasi *nec homo* .
 3. Inter *Intus*, et *Intro* hoc interest : quod *intro* eo, *intus* sum ; *foris* sum, *foras* eo .
 4. Inter *Lustra* producte, et *Lustra* correpte hoc interest : quod *lustra* sunt certa tempora : *lustra* latibula ferarum, vel turpium hominum receptacula .
 5. Inter *Seruitium*, et *Seruitutem* hoc interest : quod *seruitus* necessitas seruiendi : *seruitium* dicimus munus seruatorum .
 6. Inter *Terminum*, et *Finem* hoc interest : quod *terminus* non sine manu ponitur : *finis* vel sermonis, vel voluntatis, vel cuiusque rei intelligi potest .
 7. Inter *Asperum*, et *Ferocem* hoc interest : quod *asper* ad tempus : *ferox* a natiuitate .
 8. Inter *Flumen*, et *Fluuium*, *Amnem*, et *Torrentem* hoc interest : quod *flumen* a *fluere* dicitur : *fluuius* a temporali aqua est : *amnis* ab amoenitate cognominatur, quasi amoenus : *torrens*, qui hieme intumescit, et imbribus, niuibusque completur .
 9. Inter *Innocentem*, et *Innoxium* hoc interest : quod *innocens* sanctitate morum intelligitur : *innocuus*, qui non habet nocendi voluntatem .
1. In editione Breuliana hic dicitur liber I. Differentiarum, et pro libro II. sunt Differentiae rerum, siue spirituales. Liber alphabeticus a nobis tom. 5. editus, Breulio sero cognitus, ad finem operum reiectus fuit. Grialius nullas notas huic libro adiecit, fortasse quod pleraque iam in superiori exemplo ordine alphabetico exposita fuerant. Post Auctores linguae latinae Gothofredi hic liber editus fuit hoc titulo : *Excerpta Differentiarum ab amplissimo viro Iacobo Bongarsio Legato Regio communicata. Incipit de proprietate sermonum, vel rerum*. In codice Vatic. 624. sunt etiam huiusmodi Differentiae alio ordine, et initium sumitur a num. 52. *Inter meum etc.*
4. Vat. 624. *Lustra producte sunt ... lustra correcte latibula ferarum*. Scilicet quia Festus docet, primam syllabam produci in *lustrum*, quasi per *loustrum* scribatur, quum significat populi lustrationem, et tempus quinquennale .
5. Vat. 624. *seruitium numerus seruorum est* .
6. Vat. 624. *vel voluptatis* .
7. Vat. 624. *refertur, ferox ad naturam* .
8. Vat. 1491. post *niuibusque completis* addit, *aestate torret, id est, siccatur*. Vat. 624. sic reformat : *Inter fluuium, riuum, amnem, et torrentem hoc interest, quod fluuius a fluere dicitur, riuus temporalis aqua est, amnis ab ambitu cognominatur, qui hieme pluuiis, niuibusque completur, aestate siccatur* .
- Vat. 624. et *innocuum ... innocuus, qui non habet vim nocendi* .

10. Inter *Generosum*, et *Nobilem* hoc interest: quod *generosus* nascitur: *nobilis* opibus fit.

11. Inter *Regium*, et *Regem* hoc interest: quod *regius* puer regalis est: *rex*, qui regit regnum.

12. Inter *Dementem*, et *Amentem* hoc interest: quod *amens* in totum caret mente: *demens* partem retinet, dictus, quasi diminuta parte mentis.

13. Inter *Pecudes*, et *Pecora* hoc interest: quod *pecudes* tantum oves accipimus: *pecora* autem mixtura omnium animalium est.

14. Inter *Monstrare*, et *Demonstrare* hoc interest: quod *monstramus* semel: *demonstramus* saepius.

15. Inter *Diuitem*, et *Honestum*, *Pecuniosum*, *Beatum*, *Locupletem*, et *Opulentum* hoc interest: quod *diues* auro, argentoque: *honestus* moribus dicitur: *pecuniosus* a pecoribus dicitur: *beatus* ab animo: *locuples* ab eo, quod loculis plenus: *opulentus* omnibus his plenus, tamquam opibus eminens.

16. Inter *Palam*, et *Coram* hoc interest: quod *palam* hominum praesentiam notat: *coram* personam accipere desiderat.

17. Inter *Album*, et *Candidum* hoc interest: quod *album* naturale est: *candidum* cura facit.

18. Inter *Sensum*, et *Intellectum* hoc interest: quod *sensus* naturale est: *intellectus* a re obscura.

19. Inter *Exanimum*, et *Inanimum* hoc interest: quod *exanimus* vita priuatus est: *inanimus* numquam habet animam.

20. Inter *Imbrem*, *Nimbum*, et *Pluiam* hoc interest: quod *imber* a graeca significatione descendit, quasi *umbrosus*, qui summa vi cadit, et cito descendit: *pluua* est, quam impulsu ventorum nubes exprimunt: unde et *plorare* est dictum, quum coactae dolore lacrymae exprimuntur. *Nimbus* etiam erumpit, vt aliquam partem minorem occupet caeli, maiorem serenam relinquat.

21. Inter *Sanguinem*, *Craorem*, et *Saniem* hoc interest: quod *sanguis* dicitur, quum intra corpus est, dictus, quod nos *sanciat*, id est, contineat: *cruor* confusus ideo dictus, quod corruere cogat: *sanies*, corpus putre.

22. Inter *Terga*, et *Tergora* hoc interest: quod *terga* hominum sunt: *tergora* animalium. Numero singulari hominis *tergum* dicimus, animalis *tergus*.

23. Inter *Mi*, et *Mihi* hoc interest: quod *mi* pronomen est simplex: *mihi* compositum, vel *mi* vox affectus, et casum vocatiuum semper desiderat.

24. Inter *Tum*, et *Tunc* hoc interest: quod *tum* ordinis habet significationem: *tunc* temporis.

25. Inter *Iram*, et *Iracundiam* hoc interest: quod *ira* ad tempus: *iracundia* continetur in corde.

26. Inter *Noctum*, et *Nocte* hoc interest: quod *noctu* sic dicitur, quomodo *interdiu*, et significat aliquam partem noctis: *nocte* autem totam noctem intelligimus.

27. Inter *Fari*, *Loqui*, *Sermocinari*, et *Narrare* hoc interest: quod *famur*, quum aliquid dicimus facunde: *loquimur* natura: *sermocinamur*, quando contra aliquem sermone contendimus: *narramus* docte.

28. Inter *Tenere*, *Sumere*, et *Accipere* hoc interest: quod *tenemus*, quae sunt in nostra potestate: *sumimus* posita: *accipimus* data.

29. Inter *Aspicere*, *Susplicere*, *Inspicere*, *Prospicere*, *Despicere*, *Intueri*, *Videre*, *Spectare*, et *Visere* hoc interest: quod nos *aspicimus* casu: *susplicimus* in superiorem partem, vel veneramur: *inspicimus* iudicaturi: *prospicimus*, quae longe sunt: *despicimus* inferiorem partem: vel languidam: *intuemur* cum causa: *videmus* natura: *visimus* experta.

30. Inter *Furorem*, et *Insaniam* hoc interest: quod *furor* vitium temporis est: *insania* perpetua.

31. Inter *Alium*, et *Alterum* hoc interest: quod *alius* a multis: *alter* a duobus.

32. Inter *Scelus*, et *Facinus* hoc interest: quod *scelus* crimen est: *facinus* etiam in laude recte dicitur. Sallustius dicit *bonum facinus*.

33. Inter *Dona*, et *Munera* hoc interest: quod *dona* Deo dantur: *munera* hominibus tribuuntur. Et *munera*, quibus homines, id est, milites officio funguntur, quae quidem *munia* vocantur.

34. Inter *Vestem*, et *Vestimentum* hoc interest: quod *vestes* feminarum dicuntur: *vestimenta* virorum.

35. Inter *Humidum*, et *Vuidum* hoc interest: quod *humidum* omnino permaduit: *vuidum*, quod ad medium vsque peruenit.

36. Inter *Vetus*, et *Vetustum* hoc interest: quod *vetus* nouo comparatur; e contrario *vetustum* ad antiquitatem refertur.

37. Inter *Terrere*, et *Detertere* hoc interest: quod qui *terret*, timere cogit: qui *deterret*, prohibet perseuerare.

38. Inter *Solum*, *Vnum*, *Solitarium*, et *Vnicum* hoc interest: quod *solus*, qui a ceteris relictus: *vnus* initium multorum agit: *solitarius*, qui semper sine ceteris viuit: *unicus* habetur solus propter inopiam aliorum.

39. Inter *Aphaeresin*, *Syncopen*, et *Apocopen* hoc interest: quod sola *aphaeresis* ex prima parte vocis fit, literas, et syllabas detrahens: vt *Sì genus humanum, et mortalia temnitis arma pro contemnitis*. *Syncope* mediam perdit: vt *Apparent rari nantes pro natantes*. *Apocope* ex vltima fit, vt *Domus luxu instruitur*; id est, luxuria.

40. Inter *Soloecismum*, et *Barbarismum* hoc interest: quod *soloecismus* in sensu fit: *barbarismus* in voce.

41. Inter *Relictum*, et *Desertum* hoc interest: quod *relinquimus* voluntate: *deserimus* inuiti.

42. Inter *Misereri*, et *Miserari* hoc interest: quod *miseremur*, quum eodem tempore, et de alicuius casu dolet nobis, et subuenimus laboranti: *miserari* est consolari tantum, et intra affectum doloris esse.

33. Vat. 624. Inter dona, et munera hoc interest; Dona dicuntur (sic) funguntur, munera autem dicuntur obse-

quia, quae pauperes diuitibus in loco muneris soluunt. Aliter dona dantur Deo, munera hominibus tribuuntur.

43. Inter *Orare*, et *Precari* hoc interest : quod *orare* dicitur, quoniam *oris* ratio dicitur, et qui orat, etiam precatur : qui rogat, deprecatur : non utique qui precatur, orat, quia etiam imperiti ad preces descendunt.

44. Inter *Nescire*, et *Ignorare* hoc interest : quod qui *nescit*, omnium notitia caret : qui *ignorat*, aliquid nescit.

45. Inter *Legatum*, et *Oratorem* hoc interest : quod *legatus* electus est ad officium a ciuitate, et est sacrosanctus : *orator* ad orandum missus ; ut oris oratione exponat, quod petit.

46. Inter *Tardum*, *Pigrum*, *Inertem*, et *Segnem* hoc interest : quod *tardus* dicitur, qui trahit tempus ; *iners* sine arte, nullius officii capax : *piger* per omnia aegro similis : *segnis* emotus est a calore.

47. Inter *Natum*, et *Gnatum* hoc interest : quod natus particulariter a verbo *nasci* : *gnatus* dicitur filius a generatione.

48. Inter *Infamem*, et *Famosum* hoc interest : quod *famosus* tam in bona cogitatione, quam in mala : *infamis* tantum in mala.

49. Inter *Iuuentutem*, et *Iuuentam* hoc interest : *iuentus* dicitur multitudo iuuenum : *iuenta* vnus aetas, vel etiam dea iuuentutis.

50. Inter *Decus*, et *Decorem* hoc interest : quod *decus* ad virtutem refertur : *decor* ad corpus.

51. Inter *Supra*, et *Super* hoc interest : quod *super* est, quod eminet : *supra*, quod aliquid substratum habet.

52. Inter *Metum*, *Timorem*, et *Pauorem* hoc interest : quod *metus* futura prospicit : *timor* subita mentis consternatio est, *pavor* autem motus. Inde etiam *pauida* iumenta dicimus.

53. Inter *Omnes*, *Cunctos*, et *Vniuersos* hoc interest : quod *omnes*, quorum mentio est : *cuncti*, qui vbique sunt : *vniuersi*, qui in vno loco versi.

54. Inter *Vndam*, et *Aquam* hoc interest : quod *vnda* copiosa aqua est : *aqua* est naturalis.

43. Post hanc differentiam in Vat. 624. sequitur : Inter puteum, et lacunam, id est, cisternam hoc interest, quod puteus per puteas (forte, puras putas) aquas habet, et de viuo fonte manantes, cisterna, quae refrigerat, aquas suas externas, et aduenticias possidet. = Aliud est loqui in persona, aliud ad personam : in persona non ipsi loquitur personae, sed pro persona loquitur ad alios : ad personam vero loquens, ad ipsam significatur conferre sermonem. = Inter fornicariam, et adulteram hoc interest, quod fornicaria est, quae cum pluribus copulatur, adultera, quae vnum virum deserens, alteri iungitur. = Inter videre, et credere hoc

interest, quod videmus quidem praesentia, credimus vero futura. = Inter mortem, et infernum hoc interest : mors utique est, qua anima separatur a corpore, infernus locus, in quo animae recluduntur siue in refrigeria, siue in poenarum tormenta pro qualitate meritorum. Comparatur autem mors mulieri fornicariae, quia sicut mors diuidit animam a corpore, ita mulier meretricis diuidit inter fratres. = Inter aegritudinem, et aegrotationem hoc interest, quod aegritudo animi dicitur, aegrotatio autem corporis.

52. Cod. Vat. 624. pavor animi motus, unde etiam.

53. Vat. 624. quorum mentio vna est.

55. Inter *Tacere*, et *Silere* hoc interest : quod qui desinit loqui, *silet*, et qui non coepit, *tacet*.

56. Inter *Auxilium*, *Praesidium*, et *Subsidium* hoc interest : quod *auxilium* laborantibus mittitur : *praesidium* praeparatur : *subsidium* seruatur, vt quum exegerit necessitas, detur.

57. Inter *Insequi*, et *Consequi* hoc interest : quod amicum *consequimur* praecedentem : *insequimur* inimicum :

58. Inter *Principium*, et *Initium* hoc interest : quod *principium* totius corporis est : *initium*, quasi primum.

59. Inter *Simulare*, et *Dissimulare* hoc interest : quod *simulamur*, quod nescimus, et negamus nescire : *dissimulamur*, quae scimus.

60. Inter *Simul*, et *Simitum* hoc interest : quod *simul*, vt vna res pariter clareat : vt *simul legimus*, *simul scribimus*. *Simitum* lucri recipit significationem, quasi *simulitum*.

61. Inter *Scelestum*, *Sceleratum*, et *Scelerosum* hoc interest : quod *sceleratus* suo scelere, vel alieno contaminatus : *scelestus* scelerum cogitator : *scelerosus*, quasi insidiosus, periculosus, * vel totus dies, vel animus propter arduitate.

62. Inter *Reliquos*, et *Ceteros* hoc interest : quod *reliquos* dicimus relictos ex omnibus : *ceteros*, quos nescimus.

63. Inter *Redibidum* per *b* literam, et *Rediuuium* per *u* literam hoc interest : quod *redibidum* est, quod nascitur : *rediuuium*, quod reuiuiscit.

64. Inter *Patrium*, et *Paternum* hoc interest : quod *patrium* a patria venit : *paternum* a patre.

65. Inter *Pometa*, et *Pomaria* hoc interest : quod *pomaria* vaga dicimus, sicut olearia, et ficaria : *pometa*, quasi *maleta*, *ficeta*, et *oleta*.

66. Inter *Aegrum*, et *Aegrotum* hoc interest : quod *aeger* animo : *aegrotus* corpore.

67. Inter *Prior Venit*, et *Ante Venit* hoc interest : quod *prior* ad dignitatem : *ante* ad tempus refertur.

68. Inter *Inficere*, et *Officere* hoc interest : quod *officit*, qui nocet : *inficit*, qui lanam, aut alia inficit.

69. Inter *Contingere*, *Accidere*, et *Euenire* hoc interest : quod *contingunt* bona : *accidunt* mala : *eueniunt* vtraque.

70. Inter *Grates*, et *Gratias* hoc interest : quod *grates* referimus : *gratias* agimus.

71. Inter *Oleas*, et *Oliuas* hoc interest : *oliuas* ipsum fructum dicimus, vnde fit *oleum*. *Oleas* arbores dicimus, vnde fiunt *olinetas*.

56. Vat. 624. *necessitas detur, dictum, quia substat in tempus*.

58. Haec differentia rursus occurrit num. 251., vbi fusius exponitur.

60. Legendum *simitu*, non *simitum* : nam *simitu* vox antiqua, et fere comica saepe occurrit apud Plautum pro *vna*,

simul, vno tempore. Vide Nonium cap. 2. n. 814.

63. *Redibidum* non facile apud alios reperietur. Discrimen inter *redibidum*, et *rediuuium* a grammaticis vulgo explicatur.

65. Confer infra num. 158.

72. Inter *Nixus*, et *Nisus* hoc interest: quod *nixus* ad corpus refer-
tur: *nisus* ad animum, id est, conatus.

73. Inter *Nefandum*, et *Nefarium* hoc interest: quod *nefarius* a prae-
teritis intelligitur, *nefandus* in opere.

74. Inter *Nutrit*, et *Nutricat* hoc interest, quod mulier *nutrit*: *nu-
tricat* nutricius.

75. Inter *Maritimum*, et *Marinum* hoc interest: quod *maritimum* pro-
ximum mari: *marinum* ex ipso mari.

76. Inter *Laniat*, *Lacerat*, et *Lancinat* hoc interest, quod *laniat*, qui
membratim distendit: *lacerat*, qui partibus suis membra destituit: *lanci-
nat*, qui inutiliter membra discerpit.

77. Inter *Patulum*, et *Patens* hoc interest: quod *patulum* claudi, vel
tegi non potest: *patens*, quod quum reseratum fuerit, iterum claudi potest.

78. Inter *Guttam*, et *Stillam* hoc interest: quod *stilla* cadit: *gut-
ta* stat.

79. Inter *Delictum*, et *Peccatum* hoc interest: quod *delinquimus*, quum
iussa salubria non adimplemus: *peccamus*, quum ea, quae iubentur non
agi, praesumimus agere.

80. Inter *Incolam*, *Accolam*, et *Aduenam* hoc interest, quod *incola*
est, qui propriam terram, in qua natus est, excolit: *accola*, qui terram
natiuitatis suae, sed alienam colit, *aduenam*, qui de sua terra in alienam
venit.

81. Inter *Hesternum*, et *Externum* hoc interest: quod *hesternum* ab
hesterna die dicitur: *externum* vero extraneum. Nam multi imperitorum
externa dies dicunt, quod non admittitur.

82. Inter *Baltea*, et *Balteos* hoc interest: quod *baltea* ipsa lora signi-
ficamus: ceteros *balteos* dicimus.

83. Inter *Bibere*, et *Ebibere* hoc interest: quod *bibit*, qui aliquid re-
linquit in poculo: *ebibit*, qui totum exhaurit.

84. Inter *Geminatum*, *lunctum*, et *Duplicatum* quid intersit, quamuis
acute intelligentibus breuiter exposuerimus, tamen sub exemplis latius do-
ceamus. *Geminatum* est, quod ex duabus rebus similibus constat, vt Ci-
cero, *gemina audacia*. *lunctum* est, quod ex duabus rebus paribus con-
stat, vt Virgilius, *lungentur iam gryphes equis*. *Duplicatum* est, quum
vna res bis ponitur: *Ingens ad terram duplicato poplite*.

85. Inter *Decline*, et *Decline* hoc interest: quod *declinus* sol: *decli-
uus* locus. Sic intelligendum est, *accline*, *accline*: vt *acclinus* homo:
accliuus locus: ex hoc *acclinum* dicitur.

72. Aliter num. 152.

76. In Vat. 624. sequitur: *Inter me-
rum*, et *meratum* hoc interest, quod
merum.

78. Alio modo haec differentia exhi-
betur num. 238.

85. In comment. ad Prudentium

hymn. 6. Cathem. v. 150. de nomine
reclinis, et *reclinis* disserui, vbi verba haec
Isidori ita reformari posse innui: quod
declinis sol, *decliuis locus*... vt *acclinis*
homo, *acclinis locus*. Et hoc *acclinum*
dicitur.

86. Inter *Commentarios*, et *Commentaria* hoc interest: quod *commentarii* libri: *commentaria* volumina dicuntur.

87. Inter *Primum*, et *Priorem* hoc interest: quod *primus* e multis: *prior* ex duobus. Sic inter *postremum*, et *posteriorem* observabis.

88. Inter *Disertum*, et *Desertum* hoc interest: quod *disertus* orator dicitur, *desertus* derelictus.

89. Inter *Dilatorem*, et *Delatorem* hoc interest: quod *delator* est, qui defert ad accusandum: *dilator*, qui differt ad proferendum.

90. Inter *Aduersum*, et *Aduersus* hoc interest: quod *aduersum* te aduersarius: *aduersus* te mutator.

91. Inter *Pauperiem*, et *Paupertatem* hoc interest: quod *pauperies* damnum est: *paupertas*, qui nihil habet.

92. Inter *Exprobrare*, et *Obprobrare* hoc interest: quod *exprobrat*, qui proprium obiectat vitium: *obprobrat*, qui maledictum infert.

93. Inter *Accersire*, et *Arcessire* hoc interest: quod *accersit*, qui euocat: *arcessit*, qui accusat.

94. Inter *Aceruum*, et *Acerbum* hoc interest: quod *aceruus* moles est: *acerbus* immaturus, et asper.

95. Inter *Labrum*, et *Labium* hoc interest: quod *labrum* superius: *labium* inferius dicitur.

96. Inter *Toga*, *Tuga*, *Tuba*, et *Tufa* hoc interest: quod *toga* vestimentum est: *tuga*, qua aqua deducitur: *tuba*, qua clangitur: *tufa* lapis, qui ex aqua coagulata efficitur, quod *tufum* dicimus.

97. Inter *Comosum*, et *Comatum* hoc interest: quod *comosus* a comae vsu dicitur: *comatus* natura: vt *comata* Gallia.

98. Inter *Certo*, et *Certius* hoc interest: quod *certo* est a *certus*, et *certius* a *certe*.

99. Inter *Caecitudinem*, et *Caecitatem* hoc interest: quod *caecitas* ipsa tamquam viae *ceritas*, et calamitas dicitur: *caecitudo* autem affectio, vt *lippitudo* dicitur.

100. Inter *Castimoniam*, et *Castitatem* hoc interest: quod *castimonia*, quasi *caeremonia* dicitur: *castitas* autem tantum corporis.

101. Inter *Copias*, et *Copiam* hoc interest, quod *copias* exercitus significatione dicimus: *copiam* autem rerum.

102. Inter *Circum*, *Circa*, et *Circiter* hoc interest, quod *circum* ad tempus, *circa* ad locum, *circiter* ad numerum refertur.

103. Inter *Fidum*, et *Fidelem* hoc interest, *famulus* dicitur *fidus*, *amicus* *fidelis*.

104. Inter *Illius similis*, et *Illi similis* hoc interest: quod *illius similis* moribus, *illi similis* vultu.

105. In-

87. Vat. 624. quod prior alterum praecedat, primus omnes.

96. Vox *tuga* ne apud Ducangium quidem occurrit. *Tofus* latine dici solet,

pro quo medio aevo *tufus* scribebatur. *Tufa*, aut *tupha* pro genere quodam vexilli a nonnullis accipitur.

105. Inter *Flemma*, et *Plemma* hoc interest, quod *flemma* sit, quum crura abundant sanguine, *plemma*, quum in manibus, vel pedibus callosis sulci nascuntur.

106. Inter *Mammas*, et *Vbera* hoc interest, quod *mammae* hominum, *vbera* pecorum accipiuntur.

107. Inter *Auena* sine aspiratione, et *Habena* per aspirationem, hoc interest, quod *auena* germen est sterile, *habenae* retinacula iumentorum.

108. Inter *Donum*, et *Munus* hoc interest, quod *donum* dantis, *munus* accipientis. Illud a *dando*, istud a *muniendo*.

109. Inter *Arguere*, et *Coarguere* hoc interest, quod *coarguere* coercere, vel compescere est, *arguere* ostendere, vel patefacere, vt Virgilius: *Degeneres animos timor arguit*. Vnde et *argumenta* dicuntur, quae causam ostendunt.

110. Inter *Afficere*, et *Adficere* hoc interest: quod *afficimur* honore, *adficimur* morte, vel iniuria.

111. Inter *Aducatum*, *Inuocatum*, et *Euocatum* hoc interest, quod *aduocatur* daturus patrocinium, *inuocatur* praestaturus auxilium, *euocatur* praebiturus obsequium.

112. Inter *Inluuiem*, et *Ingluuiem* hoc interest, quod *inluuiies* sordium, *ingluuiies* ventris. Illud a *non lauando*, hoc ab *inglutiendo* dictum.

113. Inter *Commonere*, *Admonere*, et *Monere* hoc interest, quod *commonemus* praeterita, *admonemus* praesentia, *monemus* futura.

114. Inter *Temeritatem*, et *Audaciam* hoc interest, quod *temeritas* sine consilio dicitur, *audacia* post consilium.

115. Inter *Velocitatem*, et *Celeritatem* hoc interest, quod *velocitas* pedum, et corporum dicitur, *celeritas* animorum, atque factorum.

116. Inter *Viuum*, et *Viuentem* hoc interest, quod *uiuus* de viuente, *uiuens* de morituro.

117. Inter *Nasci*, et *Enasci* hoc interest, quod *nascitur*, quod de vtero decedit, *enascitur*, quod de terra, aut aqua exurgit.

118. Inter *Abducere*, *Perducere*, et *Deducere* hoc interest, quod *abducimur* a re inhonesta, *perducimur* ad studia, *deducimur* ad honorem.

119. Inter *Eluxit*, et *Illuxit* hoc interest, quod *eluxit*, qui lutum disposuit, *illuxit*, qui cum lumine apparuit.

120. Inter *Nunciare*, *Denunciare*, et *Renunciare*, ac *Annuntiare* hoc

105. Pro *flemma* legendum videtur *phlegma*, aut *flegma*: et pro *plemma* reponendum *plemina*; de qua voce vide Festum. Nihilominus Caper de orthograph. pag. 2243. apud Putsch. ita habet: *Flemina sunt, ubi abundant crura sanguine: plemina, quum in manibus, vel in pedibus callosi sulci sunt*. In ms. Vat. 624. Inter *flemina*, et *plemina* hoc interest, quod *flemina*... *plemina*.

Tom. VII.

119. *Eluxit* videtur hic deductum ab *eluo*, ac legendum *eluxit*, qui lutum deposuit. Nam *eluxit* ab *elucio*, nihil commune habet cum *luto*. Ceterum *eluo* in praeterito facit *elui*, non *eluxi*. Apud Agraetium, vnde pleraeque hae differentiae depromptae sunt, sic legimus: *Eluxit, qui luctum deponit, illuxit, quum lumen apparuit*. Corrigendum ergo apud Isidorum, qui *luctum deposuit*.

I i i

interest, quod *nunciatur* de longinquo, *denunciatur* in praesenti, *annunciatur* de futuro, *renunciatur* de excusando, et repudiando.

121. Inter *Conscribere*, *Exscribere*, *Transcribere*, *Inscribere*, *Ascribere*, *Describere* hoc interest, quod *conscribere* vna simul scribere est, *exscribere* scripturas transferre, *transcribere*, quum ius nostrum ad alium transit, *inscribere* accusationis, *ascribere* assignationis, *describere* dictionis, vel ordinis. *Scribere* vero verbum imperfectum est.

122. Inter *Extruere*, *Instruere*, *Astruere*, *Construere*, *Struere* hoc interest, quod *extruere* est in altum proficere, *instruere* aciem, vel actionem, *astruere* affirmare: *construere* struendo coniungere, *struere* reliqua super posita subterstruere.

123. Inter *Consuescere*, *Insuescere*, et *Assuescere* hoc interest, quod *suescimus* bona, *insuescimus* mala, *asuescimus* vtraque.

124. Inter *Fungi*, et *Defungi* hoc interest, quod *fungi* agere est, *defungi* peragere est. Vnde et mortui *defuncti* vocantur, eo quod peregrunt vitae istius cursum.

125. Inter *Adolescere*, *Inolescere*, et *Exolescere* hoc interest, quod *adolescere* augmentum est, *inolescere* coaugmenti, *exolescere* euanescenti.

126. Inter *Deportare*, *Apportare*, *Comportare*, et *Exportare* hoc interest, quod *deportare*, et *apportare* aliquid afferre est, *comportare* in vnum locum conferre, *exportare* tollere.

127. Inter *Temperantiam*, *Temperationem*, et *Temperiem* hoc interest, quod *temperantia* animorum est, *temperatio* rerum, *temperies* aurarum.

128. Inter *Recipere*, et *Suscipere* hoc interest, quod *recipimus* rogati, *suscipimus* sponte.

129. Inter *Arundinem*, et *Hirundinem* hoc interest, quod *arundo* canna est, *hirundo* auis, quae tignis adhaerere solet.

130. Inter *Spirare*, et *Exspirare* hoc interest, quod *spirare* viuere est, *exspirare* mori.

131. Inter *Pertinaciam*, et *Constantiam*, hoc interest, quod *pertinacia* malae rei dicitur, *constantia* bonae.

132. Inter *Consequi*, et *Assequi* hoc interest, quod *sequimur* pedibus, *assequimur* studio.

133. Inter *Laetari*, et *Gratulari* hoc interest, quod *laetamur* de nostris, *gratulamur* de amicorum bonis.

134. Inter *Herbosum*, et *Herbidum* hoc interest, quod *herbidum* locum, in quo herba est, etiam si aridus esse consuevit, *herbosum*, qui herbam facile generet, etiamsi ad tempus aridus sit. Et *aquatam* potionem dicimus recte, quae aquam aliunde recipiat. *Aquosum* enim locum, qui

121. Hic etiam nonnihil variat A-graetius.

134. Goldastus in not. ad S. Valerianum De bon. discipl. pag. 54. sic hunc locum emendare studet: quod herbidum

locum dicimus, in quo...esse consuevit...facile generat... Sic et aquaticam potionem...aliunde recipit... Sic et mericam potionem etc.

aquam ex se effundat, sic et *meracam* potionem, et *merosum* vinum appellamus.

135. Inter *Subter*, et *Subtus* hoc interest, quod *subter*, re aliqua superiore premitur, et conculcatur: *subtus* est, quod demissum altius non contingitur.

136. Inter *Sinum*, et *Gremium* hoc interest, quod *sinum* dicimus sinuatae vestis receptaculum, *gremium* vero accinctae vestis secretum.

137. Inter *Largitatem*, et *Largitionem* hoc interest, quod *largitas* humanitatis est, *largitio* ambitionis.

138. Inter *Muliebre*, et *Mulierarium* hoc interest, quod *muliebre* dicitur a mulieribus factum, *mulierarium* a mulieribus ordinatum, et per viros gestum.

139. Inter *Diligere*, et *Deligere* hoc interest, quod *diligi* affectionis est: *deligi* iudicii, vnde et exercitus *deligi* iubetur.

140. Inter *Commodare*, et *Mutuo dare* hoc interest, quod *commodamus* amico pro tempore equum, vestem, seruum, et similia: *mutuo* autem *damus* pecuniam, triticum, vinum, vel cetera.

141. Inter *Ligare*, et *Legare* hoc interest, quod *ligat* quis vinculo, *legat* testamento.

142. Inter *Loqui*, *Obloqui*, *Alloqui*, et *Eloqui* hoc interest, quod *loqui* hominis est, *obloqui* obtreptatoris, qui obiicit, aut opponit, *alloqui* hortantis, aut iudicantis, *eloqui* honoris est.

143. Inter *Percussum*, et *Perculsum* hoc interest, quod *percussum* corpore dicimus, *perculsum* animo.

144. Inter *Fremorem*, et *Fremitem* hoc interest, quod *fremor* murmur hominum est, *fremitem* bestiarum.

145. Inter *Flauum*, *Furuum*, et *Fuluum* hoc interest: quod *flauum* rubrum dicimus, vt *Flaua caesaries*: *furuum* nigrum, *fuluum* nigro rubeum, vt *fuluum* leonem.

146. Inter *Postulare*, et *Poscere* hoc interest: quod *postulatur* incaute, *poscitur* improbe.

147. Inter *Frixum*, et *Frictum* hoc interest: quod *frixum* a frigore, *frictum* a frigendo dictum.

148. Inter *Diutinum*, et *Diuturnum* hoc interest: quod *diutinum* est, quod diu fuit: *diuturnum*, quod diu durauit.

149. Inter *Delitum*, et *Inlitum* hoc interest: quod *delitum*, quia subitum, *inlitum* vero lituratum.

138. Haec, et plura alia, quae sequuntur, Agraetii sunt.

140. Post hanc differentiarum in Vat. 624. additur: Inter *comptum*, et *compositum* hoc interest, quod *comptus cura* dicitur, *compositus natura* = Inter *consequimur*, et *assequimur* hoc interest, quod *consequimur pedibus*, *assequimur studio*. = Inter *construere*, et *extruere*

hoc interest: *construere aedificare* dicitur, *extruere vero externere* (forte *sternere*). = Inter *consuere*, *suere*, et *assuere* hoc interest, quod *consuere est vestiam*, siue *codicum*, *assuere corium*, *suere denique dicimus, quando rupta, atque aperta quaeque texuntur*.

149. *Delitum* est a *delino*, *inlitum* ab *inlino*, seu *illino*. Sed ignoro auctorem

150. Inter *Damnum*, *Dispendium*, et *Detrimentum* hoc interest : quod *damnum* unde diminutum sit, *dispendium*, ubi pondus absit, *detrimentum*, quod a terendo nominatur.

151. Inter *Dominium*, et *Dominatum* hoc interest : quod *dominium* intelligitur, quod privati iuris est, *dominatum* autem imperii.

152. Inter *Nixus*, et *Nisus* hoc interest : quod *nixus* in genua, *nissus* a *nitendo*, id est, conando.

153. Inter *Nubere*, *Enubere*, et *Denubere* hoc interest : quod *nubis* cuius cui, *enubit* extraneo, *denubit*, quae in manum viri conuenit.

154. Inter *Noxa*, et *Noxia* hoc interest, quod *noxa* poena est, *noxia* ipsa culpa.

155. Inter *Necessitatem*, et *Necessitudinem* hoc interest : quod *necessitas* vim significat, *necessitudo* coniunctionem sanguinis, aut animi.

156. Inter *Clausum*, et *Obturatum* hoc interest : quod *clausum*, a claustris, et clauibus dicitur, *obturatum* autem priorum foraminum sit, tamquam aures obturatae, non clausae.

157. Inter *Operire*, *Adoperire*, *Inoperire* hoc interest : quod *operimus* operculo, *adoperimus* fores, *inoperimus*, quum aliquid iacenti superponimus.

158. Inter *Pometa*, et *Pomeria* (forte, *pomaria*) hoc interest : quod *pometa*, ubi poma nascuntur, *pomaria*, in quo seruantur.

159. Inter *Palma*, et *Palmm* hoc interest : quod *palma* in corpore, *palmm* in mensura. Est autem haec mensura a primo pollice vsque ad minimum digitum.

160. Inter *Poplites*, et *Suffragines* hoc interest : quod *poplites* hominum : *suffragines* animalium.

161. Inter *Praeparare*, et *Apparare* hoc interest, quod *praeparat*, qui desiderium repetit parando, *apparat*, qui parato adiicit, id est, accusare parat.

162. Inter *Stipulationem*, *Restipulationem*, *Astipulationem*, et *Constipulationem* hoc interest, quod *stipulatio* certum habet intellectum, *restipulatio*, si aliquid sit factum, quod conuenit, *astipulatio* eiusdem pecuniae, vt vel alter repetere possit, *constipulatio* conserta restipulatio, si qua dolo malo facta.

163. Inter *Saturitatem*, et *Satietatem* hoc interest, quod *saturitas* de cibo tantum, *satietas* de reliquis dicitur rebus.

164. Inter *Viciniam*, et *Vicinitatem* hoc interest, quod *vicinia* loci esse dicitur, *vicinitas* personarum.

165. Inter *Fluctuo*, et *Fluctuor* hoc interest, quod *fluctuo* animo, quasi fluctus ago, et hoc, illucque fluo, *fluctuor* fluctu feror, ideoque fluctuat mare, fluctuatur nauis, sic inter *luxurio*, et *luxurior* discernendum,

differentiae, quae hic profertur.

nubunt.

152. Confer num. 72.

153. *Enubo*, et *denubo* de iis dici solent, quae infra suam conditionem

158. Diuersa sunt, quae num. 65. exponuntur de differentia harum vocum, e diuersis nimirum auctoribus.

166. Inter *Potero*, et *Potero* hoc interest, quod *potero* certum promittentis est, *potero* dubitantis.

167. Inter *Hispanum*, et *Hispaniensem* hoc interest, quod *hispanus* natione dicitur, *hispaniensis*, *massiliensis*, et his similia.

168. Inter *Escendere*, *Ascendere*, *Conscendere* hoc interest: quod *ascendimus* excelsa, vel locum honoris, *escendimus*, quum in aliquid altius scandimus, *conscendimus*, quam equo vehimur.

169. Inter *Uterque*, et *Virique* hoc interest, quod *uterque* in singularibus, *utrique* in pluralibus dicitur.

170. Inter *Pignero*, et *Pigneror* hoc interest, quod *pigneror* animum tuum, *pignero*, quum pignus tuum capio.

171. Inter *Mereq*, et *Mereor* hoc interest, quod *merito* pro merito servitii, *mereor* pro opere mercedis, sic *rumina*, *ramitor*, et his similia.

172. Inter *Laurum*, et *Lauream* hoc interest, quod *laurus* est ipsa arbor, *laurea* corona, vel virga.

173. Inter *Caeruleum*, et *Caerulum* hoc interest, quod *caeruleum* dicimus, sicut aurum, *caeruleum* ex caerulo, quasi argentum.

174. Inter *Inum*, et *Infinum* hoc interest, quod *inim* loco, *infinum* ordine.

175. Inter *Curam*, et *Diligentiam* hoc interest, quod *cara* crudiatum habet, qui commoueat, *diligentia* rerum administratio.

176. Inter *Vires*, et *Virtutes* hoc interest, quod *vires* corporis sunt, *virtutes* animi.

177. Inter *Animam*, *Animum*, *Spiritum*, et *Mentem* hoc interest, quod *anima* est, qua vivimus, *animus*, quo regimur, *spiritus*, quo spiramus, *mens* qualitas, quae bona, aut mala potest referre ad cogitationem.

178. Inter *Graue*, et *Ponderosum* hoc interest, quod *grave* secundum ferentis qualitatem, *ponderosum* natura.

179. Inter *Vltorem*, et *Vindicem* hoc interest, quod *vlciscimur* accepta iniuria, *vindicamus*, ne accipiamus.

180. Inter *Fallacem*, et *Pellacem* hoc interest, quod *fallax* infidelis dicitur, *pellax* in verbis, ab *appellando*, id est, per se loquendo.

181. Inter *Immolare*, et *Mactare* hoc interest, quod *immolare* dicitur, quum mola in caput iniecta est, *mactatum* hoc factum, quasi *magis auctum*.

182. Inter *Hostiam*, et *Victimam* hoc interest, quod *hostia* perhibetur tunc, quum dux in hostes proficiscitur, *victima*, quum vincit, sicut Ovidius in Fast. *Victima*, quae cecidit dextra victrix, vocatur. - *Hostibus* & *domitis* *hostia* nomen habet.

183. Inter *Eruere*, et *Diruere* hoc interest, quod *eruantur* latebrae, *diruuntur* eminentia.

179. Vat. 624. Inter *vlcisci*, et *vindicare* hoc interest.

181. In editis erat quum moles in caput: repositi mola.

182. Versus Ovidii ita in editis exhibebatur, *Victima dextra habet*. Alia librarii omiserant. Locus est 1. Faston. v. 335.

184. Inter *Nequidquam*, et *Nequaquam* hoc interest, quod *nequidquam* frustra, *Nequaquam*, non, significat.

185. Inter *Iter*, et *Itiner* hoc interest, quod *iter*, quo imus, *itiner* auia dicitur.

186. Inter *Proprium*, et *Propius* hoc interest, quod *proprium* domini est, *propius* autem loci.

187. Inter *Vereor*, et *Revereor* hoc interest, quod *vereor* ad metum refertur, *revereor* ad effectum.

188. Inter *Liberos*, et *Filios* hoc interest, quod *fili* masculino genere ponuntur, *liberi* in utroque sexu, et quod *fili* in numero singulari vocari possunt. Nemo enim dicit, qui habet filium, *unum liberum habeo*. Item quod *fili* promiscue omnis conditionis intelliguntur, tam ingenui, quam serui, *liberi* non dicuntur, nisi ingenui.

189. Inter *Dulce*, et *Suaue* hoc interest, quod *dulce* idem potest esse, quod *suaue*, non utique *suaue*, quod *dulce*: *dulce* enim mel dicimus, et *suaue* acetum, quod *dulce* non est.

190. Inter *Bellum*, et *Auellum* hoc interest, quod *bellum* inter exteris gentes, *auellum* inter ciues dictum, quod *auellantur* populi in duas partes.

191. Inter *Exemplum*, et *Similitudinem* hoc interest, quod *exemplum* historia est, *similitudo* approbatio.

192. Inter *Diuinationem*, et *Diuinitatem* hoc interest, quod *diuinitas* ad potentiam numinis refertur, *diuinatio* futurorum praescios facit.

193. Inter *Vim*, et *Virtutem* hoc interest, quod *virtus* hortari est, *vis* iniuria.

194. Inter *Rogum*, et *Pyram* hoc interest, quod *rogus* defunctis paratur, *pyra* sacrificiis.

195. Inter *Arma*, *Armamenta*, et *Tela* hoc interest, quod *arma* sunt, quibus corpora nostra in bello teguntur, *armamenta* nauium, *tela* missilia, ut iacula.

196. Inter *Virum*, et *Masculum* hoc interest, quod *vir* specie intelligitur, *masculus* genere, et quod *vir* tribus modis intelligitur, natura, virtute, et nuptiis, *masculus* etiam ab homine segregatur, ut in animalibus.

197. Inter *Profugum*, *Exulem*, *Relegatum*, et *Transfugam* hoc interest, quod *profugus*, quasi voluntarie reliquerit, *exul*, qui damnatus expellitur, *relegatus* ad tempus, *transfuga*, qui ad hostes transit.

198. Inter *Altum*, et *Excelsum* hoc interest, quod *altum* tam in superiorem partem elatum intelligimus, quam ad inferiora depositum, *excelsum* in superioribus tantum.

199. Inter *Vim*, et *Vires* hoc interest, quod *vis* impetu, et iniuria

188. Vat. 624. singulari referri possunt.

190. Hoc, quod de *auello* hic dicitur, nescio, quem auctorem habeat. Libenter legerem *duellum* inter ciues etc.

Festus: *Duellum*, bellum videlicet, quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur.

195. In excusis erat *missibilia* pro *missilia*.

constat, *vires* ad bonum, et fortitudinem corporis referuntur, ita *vis* facit violentiam, *vires* vitiosum.

200. Inter *Saeuum*, et *Crudelem* hoc interest, quod *saeuus* circa verba est, *crudelis* monstratur sanguine.

201. Inter *Bellum*, *Acie*m, *Proelium*, et *Pugnam* hoc interest, quod *bellum* dicitur totus conflictus, *acies* ordinatur, *proelium* committitur, *pugna* geritur, et quod *acies* tam ferri, quam oculorum est.

202. Inter *Passum*, et *Expertum* hoc interest, quod *patimur* voluntate, *experimur* necessitate.

203. Inter *Genus*, et *Gentem* hoc interest, quod *genus* tam hominum, quam ferarum est, *gens* ad congregationem plurium pertinet, et ab vno capite descendit; dicimus enim, *gens Gallorum*.

204. Inter *Terram*, *Tellurem*, et *Humum* hoc interest, quod *terra* pars mundi tertia est, *tellus* dea, *humus* locus sepulturae dicitur, ab *humando*.

205. Inter *Moenia*, et *Aedificia* hoc interest, quod *moenia* publicorum sunt operum, *aedificia* priuatorum.

206. Inter *Omne*, et *Totum* hoc interest: quod *omne* numerositate constat: *totum* ad partes dicitur.

207. Inter *Vlcus*, *Vulnus*, et *Plagam* hoc interest: quod *vlcus* per se exit, *vulnus* ferro, *plaga* potest esse planus ictus: sic quod *vlcus*, leuitatis est, *vulnus* grauitatis, *plagae* etiam verbera vocantur.

208. Inter *Sic*, et *Ita* hoc interest: quod *sic* quidem ostendit exempla, *ita* ad rationem refertur.

209. Inter *Duos*, et *Ambos* hoc interest: quod *duo* numerantur, *ambo* congregantur.

210. Inter *Paret*, et *Apparet* hoc interest: quod *paret* imperio, *apparet* videntibus.

211. Inter *Pullum*, et *Nigrum* hoc interest: quod *pululum* albo contrarium est, *nigrum* colore accipimus.

212. Inter *Putat*, *Aestimat*, *Opinatur*, *Arbitratur*, et *Susplicatur* hoc interest: quod *putat*, qui dubitat, *aestimat*, qui existimatur, quae acta sunt, dicit, *opinatur*, qui opinioni aut suae, aut alterius credit, *arbitratur*, qui dubiae rei finem imponit, *susplicatur*, qui latentis rei prospicit formam.

213. Inter *Prohibere*, et *Inhibere* hoc interest, quod *prohibere* est iure non habere, *inhibere* vi dicitur, et quod *inhibemus* iure, *prohibemus* imperio.

214. Inter *Ostentum*, *Prodigium*, et *Monstrum* hoc interest, quod *ostentum* sine corpore solidum nouum se ostendit, et oculis, et auribus, *prodigium* vero, quod solidis corporibus prospicitur, vt in caelo cometes,

212. Vat. 624. Inter arbitrari, et aestimare hoc interest, quod aestimare apud animum nostrum est, arbitrari iudicium animi proferre. Alibi, vt hic, sed latentis rei suspicit formam.

214. Vat. 624. sine corpore solido nobis se ostendit . . . auribus obicitur, prodigium . . . corporibus producit . . . cometa stella, et in nocte.

aut stella, et in nocte lux, interdiu tenebrae, *monstrum* vero contra naturam cognitum egreditur, ut serpens cum pedibus, aut cum quatuor alis.

215. Inter *Conticuere*, *Obticuere*, et *Reticuere* hoc interest, quod qui *conticuit*, vndique silentium praestitit, ut antiqui: *Conticuit tandem, factoque hic fine quieuit; obticuit*, qui nullam spem reliquit, *reticuit*, qui silentio responsa finiuit.

216. Inter *Sepulcrum*, *Tumulum*, *Monumentum*, et *Bustum* hoc interest, quod *sepulcrum* est locus, in quo corpora sepeliuntur, et a sepeliendo dicitur, *tumulus*, qui cineres tegit, *monumentum*, quo sepulcrum circumdatur, dictum a munitionibus, *bustum*, in quo ossa sunt, quasi *beneustum*.

217. Inter *Astra*, et *Sidera* hoc interest, quod *astra* sine sidere esse possunt, et *astra* fixa sunt caelo, *sidera* mouentur.

218. Inter *Deripere*, et *Diripere* hoc interest, quod *deripimus*, quum e superiori parte in inferiora rapimus, *diripimus*, quum laniamus, et in diuersas partes diducimus.

219. Inter *Causam*, et *Rationem* hoc interest, quod *causa* multas habet species, *ratio* paucissimas, et quod *ratione* efficitur, *causa* desideratur.

220. Inter *Italum*, et *Italicum* hoc interest, quod *italus* homo, *italicus* arcus dicitur: ita illud ad personam refertur, hoc ad rem.

221. Inter *Deuium*, *Inuium*, *Anium*, et *Peruium* hoc interest, quod *inuium* est sine via secretum, *deuium* desertus locus, *anium* extra viam, *peruium*, per quod commeatur.

222. Inter *Dexteram*, et *Dextram* hoc interest, quod quidam sine causa putauerunt literam *e* abundare, sequuti consuetudinem antiquam, ut *reprendo*, et *reprehendo*, ut *vemens*, et *vehemens*, ita *dextram* manum, et *dexteram* prosperam partem dici.

223. Inter *Leges*, et *Iura* hoc interest, quod *iura* reperta sunt ab honesta consuetudine, *leges* ex iis, quae inter nos probanda facimus, et *iura* ab vniuscuiusque iustitia dicuntur, *leges*, quod legantur.

224. Inter *Inuidum*, et *Inuidiosum* hoc interest, quod *inuidus*, quoniam alteri inuidet, *inuidiosus*, cui inuidetur.

225. Inter *Protinus*, et *Protenus* hoc interest, quod *protinus* est statim, continuo, aduerbium temporis, *protenus*, quasi *porrotenus*.

226. Inter *Demitto*, et *Dimitto* hoc interest, quod *demittit* hic, qui de alto deorsum mittit, *dimittit*, qui in multas partes mittit.

227. Inter *Altaria*, et *Aras* hoc interest, quod *altaria* Deo ponuntur, *arae* etiam defunctis.

228. Inter *Dimidium*, et *Dimidiatum* hoc interest, quod *dimidium* potest

215. In editis erat *Eticuere*, quod mutui in *Reticuere*: nam respondet infra *reticuit*. Vat. 624. Inter *conticuit*, et *obticuit*, et *reticuit* . . . vndique silentio vocis praestitit . . . nullam spem loquendi.

216. Vat. 624. *Sepulcrum locus, in quo vruntur corpora, a sepeliendo sepulcrum dicitur.*

228. Vat. 624. quod *dimidium* non potest significare partes, nisi subduci ad

est significare partem *, nisi subiicias integrum nomen, sine *dimidiatum* est, vt *plena hora* dicitur, *hora* integrum nomen, quasi totum, sine *hora* non potest esse *dimidia*: ergo aut *dimidiata hora*, aut *dimidium horae*, *dimidium* est; *dimidiatum* autem diminuta portio.

229. Inter *Fiduciam*, et *Confidentiam* hoc interest, quod *confidentia* est, quum vitio temeritatis *fiduciam* habet, siquis honesta constantia viuit.

230. Inter *Legionem*, et *Dilectum* hoc interest, quod *legio* dicitur ab eo, quod legantur viri fortes, et vtilis militiae, *dilecta*, quae maxime diligimus, vt filii, vel cognatio patris.

231. Inter *Assidue*, et *Quotidie* hoc interest, quod *assidue* sedulitatis est, *quotidie* autem perseuerantiae.

232. Inter *Moeret*, et *Meretur* hoc interest, quod qui *moeret*, tristis est, *meretur* autem, qui ex alterius iudicio parem beneficio gratiam expectat.

233. Inter *Plenitudinem*, et *Plenitatem* hoc interest, quod *plenitudo* corporis est, *plenitas* rei, ita *plenitudinem* obesorum hominum, *plenitatem* variae rei cuiuslibet dicimus.

234. Inter *Precor*, et *Deprecor* hoc interest, quod *precamur* Deum, *deprecamur* homines.

235. Inter *Fortunam*, et *Felicitatem* hoc interest, quod *fortuna* non est, *felicitas* opes hominis.

236. Inter *Tueor*, et *Tuor* hoc interest, quod *tuor* custodio; *tueor* video.

237. Inter *Ludibrium*, et *Ludicrum* hoc interest, quod *ludibrium* in alterius iniuria, *ludicrum* autem, quod ipso delectamur sine cuiusquam iniuria.

238. Inter *Stillam*, et *Guttam* hoc interest, quod *gutta* imbrium, *stilla* situlae, vel aceti.

239. Inter *Fidum*, et *Fidelem* hoc interest, quod *fidus* etiam amicus dicitur, *fidelis* seruus.

240. Inter *Cognoscimus*, et *Agnoscimus* hoc interest, quod *agnoscimus* cognitos, *cognoscimus*, quod numquam vidimus.

241. Inter *Clypeum*, et *Clapeum* hoc interest, quod *clypeum* scutum, *clapeum* vero, in quod imagines ponuntur.

242. Inter *Germanum*, et *Fratrem* hoc interest, quod *germanus* est verus frater ex patre, et matre, *frater* vero ex diuerso patre, vel matre.

243. Inter *Mersare*, vel *Mergere* hoc interest, quod *mersare* saepius, *mergere* semel.

244. Inter *Agere causam*, et *dicere* hoc interest, quod *agit* patronus, *dicit* reus.

integrum. Dimidiatum est... quasi totum, sine hora non potest dimidia esse... dimidiatum autem aut dimidia portio, alia diminuta.

238. De hac differentia vide n. 78.

240. Vat. 624. Inter cognoscere, et agnoscere.

245. Inter *Eminus*, et *Cominus* hoc interest, quod *eminus* ex longinquo, *cominus* pede.

246. Inter *Capere*, et *Decipere* hoc interest, quod *capimus* merentes, *decipimus* innocentes; aut *capimus* arte, *decipimus* insidiosè.

247. Inter *Consilium*, et *Sententiam* hoc interest, quod *consilium* cogitatio, *sententia* consilii pronuntiatio.

248. Inter *Fors*, et *Fortunam* hoc interest, quod *fors* casus est, *fortuna* data est, ut quidam, *Sic valuit fors*, tamquam *mors*.

249. Inter *Voluntatem*, et *Voluptatem* hoc interest, quod *voluntas* animi, *voluptas* corporis.

250. Inter *Interea*, et *Interdum* hoc interest, quod *interdum* adverbium temporis est; *interea* causa rei.

251. Inter *Initium*, et *Principium* hoc interest, quod *principium* totius operis cuiuscumque unum est, quasi primum operis caput, *initium*, quod frequentius intelligimus, et toties accipimus, quoties aut persona mutatur, quasi intus in alteram rem, et *principium* semel, *initium* saepius. Principium, *Arma, virumque cano*. Initium, *Musa mihi causas memora*. Inveniuntur tamen *Principia*, quae natura sui carent, et specie initia habent: ut, *At regina graui iamdudum saucia cura*. Et, *Sic fatur lacrymans, classique immittit habenas*.

252. Inter *Meditari*, et *Velitari* hoc interest, quod *meditamur* animo, *velitamur* corpore.

253. Inter *Homines*, et *Bestias* hoc interest, quod *bestiae* ventri seruiunt, *homines* rationi.

248. Fortasse *Sic voluit sors*.

253. Breuius haec differentia expressa fuit num. 58. Versus duo primi indicati extant lib. 1. Aen. initio; tertius initio libri 4., quintus initio lib. 6. Vat. 624. interserit nonnullas alias differentias, ut *Inter armenta, et greges hoc interest, quod armenta equorum, et bouum sunt, greges vero capellarum, et ouium*. = *Inter Leuis, et Leuis hoc interest, quod*

leuis in verbis (forte imberbis) dicitur, leue omne, quod pilis, et asperitatibus caret. Inter pronomina, et articulos hoc interest, quod pronomina ea putantur, quae quum sola sint, vicem nominis complent, ut quis, iste, ipse, ille. Articuli vero, quum pronominibus, aut participiis adiunguntur, ut hic, huius, huic, hunc, ab hoc.

APPENDIX XXIV.

LIBER GLOSSARVM

Ex variis Glossariis, quae sub Isidori nomine
circumferuntur, collectus.

A

1 **A**b se, *spontaneus*.

Abaia, *infima domus*.

Abadir, *lapis*.

Abastenum, *inhonestum*.

5 Abaso, *infirma domus, quasi sine base*.

Abgrego, *segrego*.

Ablutes, *ablutium, loca coenosa*.

Aborris, *scandalosus*.

Abrigeum, *splendor auri*.

10 Abrogans, *humilis*.

Abrogat, *ablegat*.

Absternit, *abicit, repellit*.

Accepta, *genus navis*.

Acclibanum, *obliquum*.

15 Accuculia, *acutus, solers*.

Achateon, *velum maximum in medium navis*.

Acia, *ala*.

Acieres, *genus securis*.

Acinari, *tricari, in paruo morari*.

20 Acroamata, *auditis lyrarum*

1. In Isidorianis cap. 57. et seqq. satis, superque dictum de hoc Glossario. Ex Semleri mss., aliorumque editis, meisque nonnullis observationibus illud correctius exhibeo, additis interdum coniecturis. Pro *spontaneus* fortasse *sponsa*, *sine vi*, vel *sponsa sua*.

2. Mox n. 5. *abaso*. Hispani *abajo*, itali *abasso* pro *inferius*. In editis est *infama domus*.

3. A lexicographis medii aevi *abadir* vocatur lapis, quem Saturnus pro Ioue deuorauit. Vide Papiam, Breuiloquum, Salomonem Constantiensem etc.

4. Alii, *ascheinon*, vel *abarceon*, quasi *ab arceo*, vel *aparthemon* ex graeco. Peius alii, *anaclaenam*, *hastrum*, vel *abastenum*, *ab arte alienum*.

5. *Infirma*: al. *infima*, vt n. 2.

7. *Ablutes*: melius fortasse *alluues*. Pro *coenosa* minus bene alii, *arenosa*.

8. Forte, *abhorrens*, vel *abnormis*.

9. Forte *aurigo*, vel *aurugo*, vel *obryzum*, vel *aurigeum*.

11. Semlerus vult legi, *ablegat*, *abrogat*, scilicet *legem*.

12. *Absternit*: hinc *sternaces*, et for-

te *sternutare*; nisi legas *aspernit*, aut *absterret*.

13. In Pitheae glossis, *arcepta genus navis, acatus*. *Acatium* est velum navis. Cerda, *accepta genus auis*. Semlerus, *accepta neutrius generis*; sed mox praetulit Cerdae coniecturam.

14. Pro *acclibanum* legendum videtur *acclium*, vel *acclinatum*.

15. *Accuculia*: forte, *agagula*, leno, vel *aquacula*, *aquariolus*, seruus meretricis, ab aqua crebro afferenda dictus. Alii, *agagulo*, *agagula*, *accucula*, *acculia*, *acacula*. Vide n. 24., et 48.

16. *Acation*: editi, *acatheon*, *iansonius*, *archistion*.

17. Legendum, *axilla*, *ala*. Alii *axia*, *ala*.

18. *Acieres*, ab *acie*. Hispani *chalybem acero* vocant.

19. *Acinari*, et *aginari* eadem est vox. *Aginator* est negotiator, *aginare* negotiari, praesertim in paruis rebus.

20. Forte, *acroama*, *to auditio*, vel *acroamatis*, *auditis* etc., vt indicetur genitiuus *acroamatis*.

- vel tibiærum ;*
 Aculus, ministerialis domus regiae.
 Acus, calamistratorium.
 Acrozymus panis leniter fermentatus.
 Acucula, aculus, solers, agagula.
 25 Adasia, ovis maior nata.
 Adfiliatio, pene naturae imitatio.
 Adfrutabulum, vasculum.
 Adlicula, genus vestis.
 Adluuiis, locis coenosis.
 30 Adoptarius, puer, ex adoptato natus.
 Adorea, libamenta.
 Adpectoret, adplicet ad pectus.
 Adpetulantia, procacitate.
 Adplanat, hostit, aequat.
 35 Adrummauit, rumores adtulit.
 Adsecla, domesticus familiae,

agaso.

- Adseclae, domestici pedissequi, lenones.
 Adsella, sella quadriungis.
 Adsuetula, agaso.
 40 Adtaminat, usurpat.
 Aegret, acidiat.
 Aemidus, tumidus, inflatus.
 Aenigma, figura, siue typus, vel species.
 Aequilatium, aequatio.
 45 Affostrata, reditus.
 Agabo, qui negotia praecedit.
 Agagola, lenocinator, pantomimus.
 Agagula, lenocinator.
 Agaron, minister officialis.
 50 Agaso, minister officialis.
 Agginantes, explicantes.
 Agiae, glandolae.
 Agonei, victimae.
 Agonia, hostia.

21. *Aculus*: Graevius putat, esse a *caliculis*, Semlerus ex disrupta voce *vernaculus*: alii, *aulicus*, vel *auculus*, vel *acubus*, vel *acolathus*.

22. Alii coniiciunt, legendum, *acus calamistra*, *rasorium*, vel *calamistra casonium*: alii, *calamistrum*. Alio nomine *acus* est *acula*, *acucula*.

23. *Leuiter*. Editi, *leniter*. Vide Isidorum lib. 20. Etymolog. cap. 2. n. 15.

24. Vide supra n. 15.

25. *Nata*: Pithoeana, *natu*.

27. Malunt alii, *adfutabulum*, alii *acetabulum*, alii, *adsutabulum*, Vide *Futis* num. 760.

28. Fort. *adligula*.

31. *Adorea*: Reinesius coniicit, *adora* ab *ador*. Graevius *liba* pro *libamenta*: Semlerus, *adorea*, *sacrificia*, *libamenta*.

35. *Adrumare* ex Festo rumores facere: forte a *rumine*. A *rumare* est *rumor*, vt a *clamare* *clamor*.

38. Aliqui coniiciunt, *adseda*, alii *adsidella quadriungis*, nempe mensa,

alii, *adsella* ab *adsellare*, hoc est, aluum eiicere.

39. Legendum videtur, *adsecula*, hoc est, *adsecla*.

40. In Pithoeanis, *adtaminat*, *inquinat*, *usurpat*. Semlerus putat a tangendo esse *adtamen*, seu *attamen*.

42. Reinesius vult, *aedemius*.

43. *Species*: quia per imagines sensus adumbratur.

44. Lege, *aequilancium*, vel *aequilibrium*.

45. Semlerus legit, *aphrodita*, *aphroditus*, ex *hermaphrodita*, *hermaphroditus*.

46. Lege, *agaso*, vt infra num. 50.

47. Stewartius *Analect.* lib. 1. c. 8. deducit ex germanica lingua a *vnum*, et *gageler*, circulator. Vide n. 15.

51. Melius *aginantes* ab *agina*, seu foramine, quo trutina se vertit. Confer *Ducangium*, et supra n. 19.

52. Rutgersius, *anginae*, Semlerus *aciae*, *gladioli*. Vide num. 22.

53. Melius *agoniae* pro *agonei*.

- 55 Agrarius.
Alacrimonia, *laetitia*.
Albanae, *plurali numero naves pristinae*.
Albuna, *mater matuta*.
Alebra, *bona, quibus alimur*.
60 Alegmina, *partes extorum, quae prosegmina dicuntur*.
Alia, *tranata*.
Alibre, *alimentum*.
Alistrare, *humectare*.
Allex, *pollex in pede*.
65 Alliger Gallus.
Allobroga, *Gallus rufus*.
Allutes, et Allutia, *loca coenosa*.
Alluuium, *ruina riparum ex aqua*.
Alnum, *lignum, id est, vernum*.
70 Alopecia, *passio stricturae*.
Alopus, *qui propter mercedem alapas patitur*.
Altar, *altare*.
Altar, *Prud. Altar et impositum*.
Altilis, *pasta, ab alendo*.
75 Amansit, *expectavit*.
Amasco, *amare cupio*.
Ambro, *denorator, consumptor patrimoniorum, decoctor, luxuriosus, profusus*.
Ambus, *malcus*.
Ambusilla, *venter*.
80 Amfariam, *per amborum partes*.
Amfibulum, *birrum, villosum*.
Amfiscii, *biombres*.
Amussis, *regula, fabrica, qua tabula diriguntur*.
Anclabeo, *vel auricabeo, id est, lex longobardorum*.
85 Anclena, *instrumentum ferreum forte*.
55. Breuiloquus, *agrarius, rusticus, qui colit agrum*.
57. Graevius, *auellanae, nuces praenestinae*. Cerda *albanas nuces* tuetur. Macrobius Graeuio fauet.
58. Albuna ab *albicare*, Matuta a *mane*.
59. Ex Festo *alebria* sunt *bene alentia*.
60. Legendum, *ablegmina*, aut *absegmina a secundo*.
61. Graevius, *alienigena, extra nata*: Semlerus, *alica terra nata*, ex Festo.
63. Iansonius, *allustrare a lustrando*, Graevius *ballistrare, humectare, vt exciderit b*.
65. Editi, *alliger*, Barthius, *gallier, gallus*, ex germanico idiomate. Legendum *aliger, gallus*, ex Sedulio lib. 5. v. 8.
66. Scholiastes Horatii ad lib. Epod. od. 16. *Allobroges* sunt Galli rufi.
69. Nomen *alni* apud britannos, et priscos Gallos est *vernum*, seu *verna*.
70. *Stricturae*: forte *trichorreae*, hoc est, *fluoris capillorum*.
71. Verius *alapus*.
73. *Prudentius*: in hymno S. Eulaliae, pag. 675. *meae editionis*.
74. *Altilis*: vox etiam antiquis latinis cognita.
75. In aliis glossis, *amanet, extra manet*.
76. Barthius, *amesco, amari cupio*.
77. *Ambro*, vide comment. ad Prudentium pag. 524.
78. Reinesius, *smallus, camasus*, Cerda, *ancus, mancus*, alii, *ambus, malleus*, alii, *ambus, ambulus*, alii, *ambus, marsaleus*.
79. Graevius, *aluus, ilia, venter*: Semlerus, *ambulus, ambulo, viator*, vel *ambibilla* pro *amphibula, birrus*.
80. Pithoeus, *ambifariam*.
81. Reperitur *amphibalum, amphibolus, amphiballus, amphimallus*. Videtur esse anceps, seu duplex vestis.
84. Varia scriptura, *andegauero, arigauero, andigauero, arigauero, antecauero, andecauero*. Ex *ante*, et *caueo* verbum componitur, quasi de rebus suis ante mortem disponere: de quo leges longobardorum.
85. *Instrumentum* etc. quod in puteos

- Anconiscus, *incastrare*.
 Ancuba, *seccuba*.
 Ancyromagus, *genus nauigii*.
 Angaria, *Auianus, qui agrum locat, ut angariam accipiat*.
 90 Anger, *spatharius, qui angit, id est, stringit spatham*.
 Angia, *ferrum buculae scuti*.
 Angores, *molestias*.
 Angrae, *intervals arborum, vel conualles*.
 Anguilla, *est, qua coercentur in scholis pueri, quae vulgo Scutica dicitur*.
 95 Anguipedes, *Gigantes*.
 Anhelabundus, *fatigatus*.
 Anilia, *amentia, fatuitas*.
 Animaequus, *patiens animo*.
 Annet, *fulget*.
 100 Ansile, *scuti bucula intus, quae ab intus tenetur*.
 Antela, *antilena: sicut, Postella, postilena*.
 demittitur ad hauriendum aquam. Pro antlare latini anclare efferebant.
 86. Pithoeanae glossae, *ancones, incastraturae, vncini*. Sic corrigendum.
 87. *Ancuba*, ex *am* circum, et *cu-bo*. Papias addit, *subintroducta*.
 88. Scribitur etiam, *anciromagus, aniliromacus, angromagus, anguiromacus, anguiromagus*. Lib. 19. Etymol. cap. 1. n. 16. ab *ago* deriuari videtur.
 89. Reinesius, *anguria*: Titianus, *Qui agrum etc.* Vt intelligatur, haec verba esse Titiani. Semlerus, *angaria, angararius, qui etc.*
 90. Graeuus, *armiger, spatharius*. Collector glossarum legerat, *anger*.
 91. Graeuus, *ancile*: sed retinendum videtur, *ancia, antia*, vel *angia* a graeco *ancon*, cubitus, cauum ferri in scuto, unde *ancile*.
 93. Semlerus, *anceae, ancea, anciae*, ex graeco vocabulo.
 95. Iansonius, *magnipedes*: sed verum est *anguipedes*, ex carmine de Aetna.
 Antemalorum, *praeteritorum malorum*.
 Antepedes, *obsequia amicorum*.
 Antia, *ferrum in scuto*.
 105 Antibibulum, *pignus codicis librorum*.
 Antibulum, *pignus librorum, codex pro codice*.
 Antigerio, *valde*.
 Antigerium, *quemadmodum, in primis*.
 Antigraphus, *Cancellarius*.
 110 Antipelargosin dicunt graeci *talionem*.
 Antlia, *rota exhaustoria*.
 Anxiferis, *moestis*.
 Apertularius, *effractor*.
 Apiciosus, *caluus, calzaster*.
 115 Apicire, *ligare*: Apicitus, *ligatus*.
 Apismergis, *loca calentia aparum*.
 96. *Anhelabundus*: occurrit in conciliis Hispan. Stewartius male, *anhelans, labundus*.
 99. Forte, *annitet, vel ardet*.
 100. Semlerus, *ancile scuti bucula intus, qua (aduerbialiter) ab intus tenetur*. Isidorus Etymol. lib. 18. cap. 12. n. 3. *scutum breue, et rotundum* dicit esse ancile; sed putat Semlerus, legendum esse *grau* pro *breue*.
 101. Vide lib. 20. Etym. cap. 16. n. 4. *Antella etc.* Vox Plauti est *antelena*.
 107. *Antigerio* pro *valde, oppido* dixisse priscos latinos ex Festo, et Quintiliano liquet. Origo vocis incerta penitus est.
 114. Restituendum, *alopiciosus*.
 115. Antiqui, *apere* pro *ligare* dixerunt: inde *apex, aptum*. Vide lib. Etym. 19. cap. 30. n. 5. *Apex etc.*, Festum, et Nonium.
 116. Graeuus coniecit, *apricis mergis loca calentia*, scilicet conueniunt, ex Virgilio.

- Apocrisarius, *minister Romanae Ecclesiae*.
 Appia, *aestiva, cadens, temperata*.
 Applare, *cochlear*.
 120 Apsum, *vellus lanae*.
 Aqualium, *summa pars capitis*.
 Aquaticus, *hydrus*.
 Arbitrium, *collectio arbitrorum multorum, id est, ipsa consensio*.
 Arcarius, *dispensator, actor*.
 125 Architriclinius, *maior domui*.
 Arcites, *sagittarii*.
 Arcubius, *qui cubat in arce*.
 Arculis, *circalis*.
 Ardalio, *gluto, vorax, manduco*.
 130 Arenacia, *sicca*.
 Ariae, *mortuorum pulvinaria*.
 Ariolator, *cocio, ὁ μεταβολὴς*.
 Armelaus, *scapulare monacho-*

117. *Apocrisarius, vel apocrissarius* scribendum, non *apochrysarius*, ut in multis editis. Multa avert Ros-weydyus in Onomast. de apocrisariis ex glossariis, aliisque scriptoribus.

119. Salmasius in not. ad Treb. Polion. pag. 208. legendum ait *apalare*, non *applare*, aut *appalare*.

120. Rectius, *happsum*, ut in litera H, et agni pro *lanae*.

121. Semlerus, *aequalium*, aut *aequitium*, aut *aequilibrium*, *summa pars scapi*: ubi trutina vertitur.

122. Semlerus, inuerso ordine, *hydros, aquaticus*, aut *aquaticus, enhydros*.

126. Reinesius, *arcitenens*.

128. Arcus in orbem coarctatur, et arcium veterum figura plerumque rotunda erat. Hinc glossa. Reinesius volebat, *arculatis, circulis*.

130. *Arenacia*, et melius *arenacea* differt ab *arenaria*, seu *arenae fodina*.

131. Vide infra *puluinceria*.

133. *Armilausa*, quasi in armos, vel armis clausa. Vide Etym. lib. 19. c. 22. n. 28.

rum.

Armillum, crates, vas vinarium.

133 *Arreptitius; ariolus, furiosus*.
Artemo, instrumentum arietis.
Artificina, in qua artes exercentur.

Artificem, duplicem, dolosum.
Artuatim, membratim.

140 *Aruinulis, adipibus*.

Arula, craticula.

Asciculus, asciola, dolabra.

Ascios, exumbres.

Aspita, ruina.

145 *Assecla, buccellarius*.

Assecula, buccellaris homo.

Assentaneum, consentiens.

Astarium, ubi venduntur bona proscriptorum.

Astraba, tabella, ubi pedes requiescunt.

150 *Astrosus, malo sidere natus*.

134. *Armillum, quod armis, hoc est, humeris deportetur*. Festus, Nonius etc.

136. Semlerus, *arietem, instrumentum arietis*, ut ab animali distingueretur. Alii *ratis* pro *arietis*.

137. *Artificina*: sic *restificina* apud Tertullianum.

140. Vide Etym. lib. xi. cap. i. n. 81. ubi agitur de aruina ex Suetonio de vitiis corporalibus. Graenius corrigebat, *aruillis*.

141. In ara ignis fiebat.

142. Vera lectio, *ascisculus*, et *asciscus* ex *ascia*.

144. Semlerus, *adepts, aruina*, seu *absida, triuia*. Sed reponendum cum Cerda, et Ros-weydo, *aspita veruina*; hispanis *espetera*. *Spitum* est veru.

145. Etym. lib. 10. n. 16. et n. 255.

149. Nonnulli *astrabat*. Salmasius ad Aelium Spartianum pag. 5. v. 33. intelligit scalas ferreas scandendis equis, et sella pendentes. Hinc puto, hispanice dici *estribos*.

150. Etymol. lib. 10. num. 13.

- Astrosus, *lunaticus*.
 Atanulum, *genus vasis*.
 Atta, *qui primis plantis ambulat*.
 Attaminat, *inquinat*.
 155 Attanabo, *genus vasis*.
 Attibernalis, *vicinus*.
 Aucella, *ortygometra*.
 Aucones, *incantatores, vel vicini*.
 Auctare, *constringere*.
 160 Auctionarius, *qui pluris emit*.
 Auctoramentum, *ipsa res vocatur venditionis*.
 Auctoratio, *venditio*. Nam sub auctoratione sunt gladiatores, qui se vendunt.
 Augumentum, *profectus*.
 Augusta, *uxor Imperatoris*.
 165 Aularius, *aulicus, Palatinus*.
 Aunicula, *auctio minor supra fundum*.

- Aureax, *equus solitarius*.
 Auricularius, *asculator*.
 Aurorans, *illuminans*.
 170 Auruginosus, *arcuatus*.
 Auteritas, *antiquitas*.
 Auxinium, *romantum, latinum*.

B

- Babiger, *stultus*.
 Babigera, *stulta*.
 175 Baburrus, *stultus*.
 Baccal, *in quo mortui deferuntur*.
 Baccapulus, *in quo mortui deferuntur*.
 Baccarium, *vas aquarium*.
 Baccatum, *margaritatum*.
 180 Bacchanal, *sacrarium liberi Patris*.
 Bacerus, *barefactus*.

Baen,

152. Legendum, *attannuium*, ex Festo.

153. Ex Festo. Aliter *atta* est nomen honorificum senioribus inditum. Hinc *tata* puter *italis*, vel contra *atta* ex *tata*.

154. *Attaminat*: legitur in versibus de ventis cap. 37. de natura rerum in nota. Alii, *usurpat* pro *inquinat*.

157. Putat Semlerus, id pertinere ad litteram O, scilicet inuerso ordine, *ortygometra*, *aucella*, *aucella*. Vide Etym. lib. 12. cap. 7. num. 65.

158. Fortasse, *aucones*, *incastraturae*, *vincini*.

161. *Ipsa res*; scilicet pretium venditionis. Ex Breuiloquo *auctoritio* dicitur illud, quod additur rei mensurae, quum venditur. Fortasse huc pertinet, quod n. 163. additur, *augmentum*, *profectus*. Vide num. 166.

166. Verum videtur *auctiuncula*. Alii editi, *aunicula*.

167. *Equus*: Graecius *eques*. Vide Festum.

170. Confer lib. 4. Etymol. cap. 8.

num. 13. *Icteris* etc.

171. *Auteritas*: lege, *anteritas*.

172. *Auxinium*: legendum videtur, *ansonium*.

173. 174. 175. Hae tres voces eodem pertinent. Scriptio varia est, *babosus*, *babugus*, *babustus*, *babucus*, *baburus*, *baburrus*. Vide lib. 10. Etymol. verbo, *baburrus* - Barthius lib. 19. Aduersar. c. 8. huiusmodi glossas *copiae bonarum rerum cornua* dicit esse: sed hoc loco putat legendum, *babuinus*, quod *italis* simiam significat facetiorem.

176. 177. *Baccal*, *baccaulium* in *Pithoeanis*, et *baccapulus*, eadem vox. Consule Ducangium.

178. Forte, *bacchar* a *Baccho*. Inde germanicum *becher*, et italicum *bicchier*. Pro *vinarium* minus recte alii *aquarium*.

179. *Bacatum*: ita scribendum a *ba-ca*, *gemma*, non *baccatum*.

180. Semlerus *sacrum* pro *sacrarium*: alii *sacra ritu*, vel *sacra rituum*.

181. Coniiciunt aliqui, *babiger ba-*

- Baen*, est lamina auri ab aure ad aurem, qua familiares regum utebantur. Ornamentum colli ex auro, et gemmis, quod alio nomine torques potest dici.
- Bagario, orceoli genus.
- Balastrum, balneum.
- 185 Baldiosus, affabilis.
- Balio, manus, palma.
- Balteat, cingit.
- Bambes, arena.
- Bambis, aranea.
- 190 Banadola, lectus, qui in itinere fertur. In alio Gloss. Baniola.
- Barbarica, opera de auro.
- Barbarica opera, subtiliter ornata.
- Barbastereli, duribuccius.
- Barbatus, operarius, intimiro, fatuus, vel bauerus, baro, fatuus.
182. Ex Breuiloquo, *bahen* graece, corona latine dicitur.
184. Retinendum badastrum ex Ducangio.
185. Legendum blandiosus ex Pithoeanis, et Ducangio.
186. Reponendum videtur bola, seu vola, quae est palma manus: et ita legit Salomon Constantiensis. Barthius in balio vocem germanicam agnoscit.
188. Iansonius, *bamber*, aranea, ex germanica lingua. Non placet Semlero.
190. Vide lib. 20. Etym. cap. xi. num. 2. *Baionola* etc., vel ut aliqui malunt, *baiulona*. Alii, *bariola*: italice, *barella*.
191. *Barbaricarii* dicebantur, qui auro, et filis varias figuras acu exprimunt.
193. Semlerus, *barbasterilis*, seu *sterilibarbis*; et reiicit Iansonium, qui vult *puribuccius* pro *duribuccius*.
194. Semlerus, *barbaricus*, operarius (hoc est, acu pictor). *Barbatus*, intimidus.
195. *Porriginis*: sic Cerda. Editi, *prorisinis*.
- dus*.
- 195 Barbustinus, homo, qui fertur barbam plenam porriginis.
- Barcanda, concha aerea.
- Barciae, barbari.
- Bargines, fortes in bello.
- Barria, regula, norma, rubrica.
- 200 Barrigenae, peregrinae.
- Barto, genus organi.
- Baruo, barunculus.
- Basilides, palatinus homo, ἀνδρῆς βασιλίδος, id est, de aula regia.
- Bassatum, terrae hiatus.
- 205 Bassus, crassus.
- Bassus, pinguis, obesus.
- Basterna, tecta manualis.
- Batiotica, patera.
- Batinus, rusticus, agricola.
196. Forte, *bascanda*. Vide Candes lit. C. Pro aerea alii malunt *urna*. Nonnulli scribunt, *bascanda*.
197. et seqq. *Barciae*, *bargines*, et *barrigenae* a barone venire aliqui putant. Alii a barbaris, et legunt *barcines*, seu *barsinae* pro *bargines*.
198. Suspiciabatur Semlerus, *barria* esse a barro: nam de elephantis dentibus regulae istae conficiebantur.
201. Forte, *barbiton* genus organi.
202. *Barbo* potius legendum pro *baruo*: et sic Pithoeana. Sunt duo nomina piscis.
204. *Bassatum* pro humili, et depresso accipit Reinesius. Goesius coniicit, *fossatum*: alii melius, *barathrum*.
207. Intelligitur *basterna* esse lectica, tecta manualis, quae manibus fertur, vel *mannalis* quae portatur a mannis.
208. Alii, *botiola*, alii *batiaca* ex graeco. *Baccer*, ut ait Barthius, Germanis pateram denotat.
209. Pro *batinius* alii coniiciunt *balinius* ex *balia*, seu *ballia*, praedio rustico, alii *bestangarius* ex *angariare* bestias, alii *pastinus* ex *pastinare*, colere.

- 210 Batis, *nomen serpentis*.
 Batus, *genus oleris*.
 Baucatem, *gellonem*.
 Bellicerpa, *quoddam genus ludorum cum armatis*.
 Belluus, *moribus bestiarum*.
 215 Belues, *egestas, quia solet contingere per vastationem*.
 Bene linguatus, *eloquens*.
 Bestemiae, *Troiae*.
 Bestiarius, *venator bestiarum*.
 Bestiones, *tiraces*.
 220 Bibitor, *potator*.
 Bibleis, *duplicibus linteis*.
 Bibliothecarius, *qui codices secat*.
 Bibuscus, *morsus bestiarum*.
 Bidellium, *aqua ex vesicis de ulmo confecta, et proficit ad vulnera in corpore medenda*.
 225 Bidens, *anchora*.
 Bifax, *duos habens obtutus*.

210. *Serpentis* : Semlerus coniicit, *piscis*.

213. *Cum armatis* : forte, *cum armis* : Vide Festum, *bellicrepa armilustrium*.

214. Ad hanc glossam fortasse restituendae aliae duae infra, *bibuscus*, et *biluus*.

215. Legendum, *belluos* : vel a bello, vel a belluis.

217. et seqq. Semlerus coniicit, *Bistonia, Thracia*. *Bistones thraces*. *Bistoninae, thraciae*. Fauet Salomon Constantiensis.

222. *Secat* : reponendum, *seruat*. Semlerus mallet, *teget*, ex etymologia *thecae* lib. 6. Etymol. cap. 3. num. 1.

224. Confer lib. 17. Etymol. cap. 8. num. 6. *Bdellium*.

227. Forte huc spectat glossa paulo post *birrus*, *rufus*, et pro *gufa* legendum erit *rufa*. De *birro*, *byrrheo*, aut *byrreo* multa Ros-weydis in Onomastico. Becmanus observat, *birruum*, et *bur-*

Bigera, *vestis gufa, vel vil-lata*.

Billa, *iumentum, asinus*.

Biluus, *morbus bestiarum*.

230 *Bimaritus, iterum maritus*.

Biplex, duplex.

Biplicitas, duplicitas, alterpli-citas.

Birrus, rufus.

Bistimiae, Trullae.

235 *Bitidum, informe*.

Biura, secundo coniux.

Blandiosus, affabilis.

Blato, cubicularis, hospitala-rius.

Blenones, puditi hircorins.

240 *Blini, tetri*.

Blitea, stulta.

Bobinatores, inconstantes.

Bbeter, verum, veranum.

Boia, torques damnatorum.

245 *Boloniae, ipsi cetarii, qui di-versa genera piscium emunt*.

rum dici rubentem cibo, vel potione, vnde ebrios hispani *borrachos* appellant. Semlerus pro *bicerra* intelligit *bicirra*, cirros vtrinque habens.

228. et 229. Mutandum *i* in *e*, *bel-lua, belluus*.

234. Corrige ex dictis n. 217.

235. Forte *biuidum*, aut *biuium, bi-forme*.

238. Semlerus tentabat, *blato* (id est, *blatero*) *cupidiloquus, blaterarius*.

239. In Excerptis Phithocanis recte, *putidi hircosi*. Iansonius volebat, *pu-dendum hircorum*.

240. Pro *blini* reponere *blenni*.

241. *Blitum* est olus vile : Etymol. 1. 17. c. 8. n. 15. Semlerus mutat *stut-ta* in *lutea*.

242. Confer Festum, et Nonium.

243. Semlerus coniicit, *ber* (pro *ver*) *vernum, verinum*. Hispanis aestas *verano* dicitur.

245. Vide, num legendum, *balacna-rii, cetarii* :

- Bombum, sorbellum.*
Bombycinare, purpuram facere.
Bombycinatores, purpuram facientes.
Bona caduca, quibus nemo succedat heres.
 250 *Bona caduca, res damnatorum.*
Bortanea, tecta manualis.
Bostar, locus, ubi stant boues.
Boteonem, iuuenem.
Botriones, latices.
 255 *Brantia, vel Branzia, tenuis auri lamina.*
Brasbrat, lucubro.
Breuigerulus, qui breue gerit.
Brj . . . de tesseris.
Britanium, marmoricum.
 260 *Britanniaca, flos, qui in sinua nascitur.*
Broia, vlua marina.
Bromosa, immunda.
 246. *Sorbellum, scilicet Sorbitium* medicinae bombos, seu crepitus ventris cientis, vt Semlerus interpretatur. Adisis Barthium col. 768., et miscellaneas obseruationes ab eruditis britannis coeptas vol. 2. tom. 2. pag. 301.
 251. *Emenda basterna: de qua supra.*
 252. *Versus Abbonis, Efficitur bostar Germani antistitis aula.*
 253. *Forte, boethon, quod graece iuuantem sonat.*
 256. Semlerus haud inepte putat, ex *lucubro, lucubras, lucubrat*, seu, vt scribi solet, *lucubro, bras, brat*, aliquem annotasse *bras, brat lucubro*, inuerso ordine.
 257. *Forte, Prytaneum marmoricum addito deambulatorium ex Papia.*
 260. Alii, *britannica*: pro *sinua* alii *silua*, alii *Frisia*, alii *insula*, hoc est, *Britannica*.
 261. *Constantiensis, broca bellua marina.*
 262. 263. 264. *Bromosus, bramosus, brumosus* ex multorum sententia non differant. Pro *resinosa, resinusus* Sem-

- Brumalia, resinosa plania.*
Brumosus, annusus, resinusus.
 265 *Brunda, solida.*
Brustum, materiae genus.
Brutus, gurdus.
Bubis, barba.
Bucco, garrulus, quod ceteros oris loquacitate, non sensu, superet, rusticus, stultus.
 270 *Bucinaria, voces.*
Buceta, pascua.
Bucita, pascua, ubi cientur boues.
Bucula, pascua.
Buda, historia.
 275 *Buda, ornamenta regalia, vel camelorum.*
Bullae, stramenta regaliū camelorum.
Bullum, baculum pastoris.
Burbalia, intestina.
Burga, cloaca.
lerus vult hiemosus, hiemosa. Adisis Ros-weydam.
 265. Rutgersius, *bruta, stolidia*, Barthius *grunda*, et Iansonius *bunda*, ex idiomate germanico.
 266. *Pithoeus, bruscum, aceris species.*
 268. *Bubis; vel scribendum est, vel intelligendum pubis.*
 270. *Forte, bucinari a voce, vel bucinariae voces, vel bucina vocina.*
 273. Barthius, *buculta*, Semlerus ex *buceta* corruptum putat.
 274. Ros-weydmus *storea*, vel *storia*. Barthius *bugia* (italis fabula) *historia*.
 275. *Buda: forte, buclae, vel quod sequitur, bullae.*
 277. Graeuus, *bacillum, baculum*. Martinius *bullatum, baculum*. Semlerus *baclum*, vel *bullum* contractum dicit ex *bucolion*.
 278. Breuiloquus, *burgulium, crinis genitalium*. An ergo *burgulia*? an *buris, bura stiua*, pars aratri?
 279. *Burga*: alii, *burda*. Vide num. 409.

- 280 Burgones, *caulas*.
 Burgos, *castra*.
 Bursa, *cloaca*.
 Bustantes, *sepelientes*.
 Busticeta, *sepulcra in agro*.
 285 Bustuarius, *qui corpora comburit humana*.
 Butis, *stella cometes, quae quasi comas habet*.
 Butum, *imbutum, imbuendum*.
 Buuinare, *sanguine inquinare mulieris menstruae*.

C

- Caballarius, *alaris*.
 290 Caballus, *capo equus*.
 Cabo, *caballus, sonipes equus*.
 Cadax, *claudus, qui saepe cadit*.
 Caducarius, *ad quem pertinent, quae cadunt defuncto aliquo, cui non est, qui succedat*.
 282. Lege, *burca*.
 286. Nonnulli sic distinguunt, *butis, bootis, stella*. - - *Cometes, quae etc.*
 289. Pro *alaris* alii *sellaris*, alii *alacris*, alii retinent *alaris*, hoc est, eques, qui alas in exercitu constituebat. Semlerus legit, *Caballarius, allaris*; hoc est, *caballarius caballaris*.
 290. Barthius, *caballus, capo equus*, hoc est, castratus.
 292. Infra *catax* eodem sensu.
 294. *Ratione*: forte *reditione*.
 295. Ita fere Breuiloquus: scribe, *cadurca*.
 296. 297. *Caerulus*: alii, *caeruleus*, alii *cetus*. Ad colorem quod attinet, *cerulaeum* est viride sub nigro, ut est mare. Vide Differentias verborum tom. 5. n. 115., et alias Differentias inter appendices tom. 7. num. 173.
 298. Semleri coniectura est, *calabri, hydri obscoeni*: quibus Calabria abundat.
 299. Constantiensis, *flabilis, ventis*

- Caeca vestigia, ratione carentia*.
 295 *Cadurda, labra pudendi muliebri, vel sponda lecti*.
Caeruleus, bestia marina.
Caerulus, viriatus.
Calabri, versus obscoeni.
Calabris, ventis siccis.
 300 *Calator, minister sacrorum*.
Calces, gallicae militum.
Calcitio, rusticus, eo quod dure calcet, Plaut.
Clamat, siquid videt ad se ire calcitionem.
Caldicum, foris deambulatorium: quod et petibulum dicitur, et iterum.
 305 *Calestra, genus mitrae*.
Caletra, ubi vespae nutriuntur.
Callas, fabrorum foramina.
Calles, viae tritae pecorum vestigiis.

siccis. Hinc fortasse corruptum *calabris*: nisi legas, *cantabris, vexillis, signis*.

300. Calatores populum praecipue ad sacra conuocabant a graeco *calo*.

301. Alii *caliges, gallicae militum*: alii, *caligae, calcei militum*. Vide l. 19. Etymol. cap. 34. n. 2. et 12. Semlerus, *calones, galearii militum*.

302. Alii, *calcitro*, etiam apud Plautum.

304. Plerique, *chalcidicum*... quod et *peribulum*, pro moeniano, seu projecto. Semlerus, *calcicum* (a *calx*), quod et *periculum* dicitur, et *caterium* (pro *quaterio* a *quater*), quia eminentiae aedificiorum. tutelares pericula dicebantur, et erant figura quadrata. In Pithoeanis additur *canadium* pro *cauadium*, seu *cauaedium*.

305. Forte, *calystra* e graeco.

306. Scribendum videtur *calleta*, a *calle*.

308. Iansonius, *scalle, fabarum pun*

- Callicularium, *medium aestatis, vel hiemis*.
- 310 Callithrix, *simul producta barba*.
- Callorus, *malitiosus*.
- Calones, *galearii militum*.
- Calonica.
- Calpes, *geleae militum*.
- 315 Caluitio, *memor*.
- Calutor, *minister sacrorum*.
- Camasus, *amfimallus*.
- Campiones, *gladiatores, pugnatōres*.
- Campsat, *flectit*.
- 320 Canaua, *camea, post coenaculum*.
- Cancellat, *concidit, batuit*.
- Cancer, *forceps*.
- Candes, *vasa fictilia*.
- Candomina.
- 325 Canier, *leno*.
- Cantabulum, *stabulum*.
- Cantrricula, *fucus*.
- Caparcus, *pistor*.
- Capite census, *coronam qui in capite gerit*.
- 330 Capite census, *taxatio possessionis*.
- Caplum, *funis*.
- Caprioli, *botriones, latices*.
- Capsis, *galea de corio*.
- Captentula, *captio*.
- 335 Captura, *deceptio, vel locus piscosus: et ubi sedet actuarius, qui balneare exigit*.
- Carabus, *parua scapha ex vimine, et corio*.
- Cardulum, *membrum feminae*.
- Carinantes, *illudentes*.
- Carissa, *lena vetus, et litigio-*
- tamina*: Semlerus, *calles crabronum foramina*.
309. Reinesius, *canicularium*.
310. Lege, *simia* pro *simul*, vt in Excerptis Pithoei. Vide Etymol. lib. 12. cap. 2. n. 33.
311. Martinius, *maculosus* pro *callorus*: Semlerus, *callosus*.
312. 313. Vegetius l. 3. c. 3. *Calones, quos galearios vocant*. Melius *calearios*. Hinc *calonica*; forte addendum *seruitia militum*.
314. Vide *calces* n. 301. Alii legunt *calbei*, aut *galbei*; alii deducunt a *calones*.
315. *Caluisio*: forte, a *calator, minister*.
318. Salmasius in Lampridium p. 132. obseruat, *campum* locum esse, in quo exercentur milites, et in quo proelium committitur. Hinc *campiones*. Scioppius in Infamia Famiani pag. 1. Famianum Stradam inepte reprehendit, quod *campum* ad locum pugnae retulerit; et in limine ipse offendit.
320. *Canaua*: vtuntur hac voce Ennodius, et S. Augustinus; inde itali *canuaro*. Pro *camea* reponere *camera*: alii volunt, *cama*, aut *chama*, aut *cauea*.
321. Graeuus, *cancellat, inducit, expungit*.
323. Forte *bascandae* pro *candes*.
324. Alii, *condamina*. Corruptum videtur ex *canda, bascanda*.
325. Martinius, *canis, leno*. Semlerus, *ganeo, leno, vel canities, albedo*.
326. Pro *cantabulum* legendum *catibulum*.
327. Forte *craticula, focus*.
332. Graeuus, *bicornes, latices*.
333. Legendum, *cassis*.
335. Semlerus diuidit, et ubi *aves sedent*. — *Captuarius, qui balneare exigit*. Pretium balnei, *lenocinii*, et cuiusuis ministerii sordidi *balneare* dicebatur. Asse aereo constabat lauatio balnearis, exceptis pueris, ex Iuuenale, *qui nondum aere lauantur*.
336. Adisis Ducangium, et Etymol. l. 19. c. 1. n. 26.
338. *Carinantes*: vel a *carina* dicti, vel a *Caria*, vel a *carere*, vel a *caries*. Vide num. seqq.
339. Hinc forte itali, *carogna*.

- sa : *ancilla dolosa, fallax*.
 240 Carrio, *diuido*.
 Cartilagini, *lardo bradone*.
 Casona, *acus, qua mulier scalpit caput*.
 Casorum, *vetustum*.
 Cassatur, *castratur*.
 345 Cassiculum, *rete, iaculum*.
 Cassidilis, *pera, marsupium*.
 Castiferum, *qui flagellam portat*.
 Castipulum, *mensa quadrata*.
 Castorinum, *vebrinum*.
 350 Catadocta, *multorum cantica*.
 Catamaiti, *ergastulum*.
 Catamontem, *caeli aspectum*.
 Catapulus, *adventus nauis*.
 Catasta, *eculeum, genus poenae*.
 355 Catasta, *lectus ferreus*.
 Catax, *claudus, coxus*.
 Cateruarius, *qui in cateruas populi est*.

340. Graevius, *carpo*; Semlerus, *carreo*, quod est, *diuido lanam*: vnde *carminari*.

341. *Bradone*: forte, *brodone*. *Lardum* fuit cibus mollior iusuli in modum: et italis *brodo* iusculum est. Alii deducunt ex germanico *braten*, certa lardi specie.

342. *Cason*, *casonis*: inde postea *casona*.

343. Pro *casorum* legendum *cariosum*, vel *casum*.

347. Alii, *caestiferum*. Vulcanius, *cistiferum, qui cistellam portat*.

348. Apud Varronem, *cartibulus*.

349. Lege, *bebrinum*: fiber *beber* etiam dicebatur.

350. Distinguendum, *cata*, *docta*. Pro *multorum cantica* alii *mulierum*, omisso *cantica*. Alii addunt, *cata docta*. - *catalecta, multorum cantica*.

351. Forte, *latomia, ergastulum*.

352. *Diuide, cata montem*, hoc est, iuxta montem. Sic *cata Lucam* etc.

- Catomain, *ergastulum*.
 Catricula, *fucus*.
 360 Cauillator, *mendator, calumniator*.
 Caules, *cancelli tribunalis, vbi sunt aduocati*.
 Caupilus, *naucula brevis*.
 Caupulus, *navis*.
 Cauriones, *festa, officia*.
 365 Causarius, *litis amator*.
 Causarius, *reus*.
 Cautos, *sacerdos*.
 Cautumne, *citanae*.
 Cecua, *noctua*.
 370 Cecuma, *noctua*.
 Censitores, *agrimensores*.
 Ceptio, *commercio*.
 Cerachi, *navium funes*.
 Cerealis, *qui ad sacra stat*.
 375 Cerniculi, *catamites recrementorum*.
 Cernuare, *praecipitare*.
 Cernulus, *in capite ruens*.

357. *Cateruas*: melius *caterua* scilicet *populi est*.

359. *Emenda, craticula, focus*.

360. Pro *mendator* Graevius *mendax*, vel *mentitor*.

361. Melius *caulae*: nam septa tribunalis instar canlarum erant.

363. Gellius l. 10. cap. 25.

364. Semlerus ex Festo, *cauiare hostiae, sacrificia*.

367. *Cautos*: alii *cautus*, alii *castus*: malim *custos*, scilicet templi.

368. Semlerus vult, *lautumae, lautomiae*, vt secundum verbum sit varia lectio. Vide n. 358.

370. Festus, *cicuma*.

372. Melius, *commercium*. *Ceptio* etiam verti posset in *captio*.

373. Rectius *ceruchi*, qui sunt antennae, vel antennarum funes, aut cornua.

375. Semlerus, *cerniculi excrementorum*, delet *catamites*.

- Ceruida, *lignum, super quod ducitur taratantara.*
 Cessius, *qui saepe cedit.*
 380 Cessit, *nupsit.*
 Cetes, *oues, aues.*
 Charaxatis, *scriptis.*
 Choraula, *princeps chori ludorum, quo nomine potest dici totus chorus.*
 Choreis, *ballationibus.*
 385 Ciccum, *mali granati membrana.*
 . Cidones, *puerorum amatores.*
 Cilindrum, *semicolumnium.*
 Cima, *cocumula.*
 Cinnes, *cinni.*
 390 Circat, *circumuenit.*
 Circellio, *monachus per cellas vagans.*
 Augustinus.
 Circiliones, *falsi anachoretæ.*
 Circio, *pars inter Aquilonem, et Occidentem.*
 395 Circitorum, *circantium.*
 378. Alii, *cernicula pro ceruida, aut cernida.* Catholicon: *Taratantara est instrumentum, quo farina colatur etc.*
 380. Cessit: intellige Titio.
 381. Minus bene *celes* in Excerptis. *Oues, aues* fortasse non sunt glossæ: Latinus interpres Bibliorum, *cetes, oues, aues* subiecta Messiae esse dixit. Inde id sumptum putat Semlerus.
 383. *Quo nomine etc.* Haec falsa. Excerpta, *choraula, iocularis.*
 386. Cretenses puerorum amatores erant, et *cydones* dicebantur.
 388. Scribitur *cyma, vel cuma, et cumula.*
 389. Semlerus, *cincinni*, sine interpretatione.
 391. 392. 393. De monachis *circumcellionibus* vide lib. 2. de officiis cap. 16. Augustini nomen interiectum est, ut indicetur, eum de circellionibus agere.
 394. Melius, *circius*: vide cap. 37. de natura rerum n. 1.
 Circulator, *qui fumat.*
 Cirrus, *cirritus, cirritudo.*
 Citaxus, *similis taxo.*
 Citenae, *cautumniae.*
 400 Citix, *pirata.*
 Ciuica, *ciuem facit.*
 Ciuitare, *ciuitatem colere, vel ciuem facere.*
 Glacindex, *concha.*
 Clamnum, *clarissimum.*
 405 Clanculare, *occultare, palliare, subacellare.*
 Clanculat, *celat, abscondit.*
 Claredines, *claritudines.*
 Claudire, *claudicare.*
 Clauia, *borda.*
 410 Clauosum, *inaequale.*
 Clibanarii, *quasi tunici ferrei.*
 Clingit, *eludit.*
 Clipei, (clypei) *ubi imagines proponuntur.*
 Clitellæ, *cretellæ.*
 415 Cliuior, *nobilior.*
 Cloaca, *burca.*
 395. Vegetii est *circitores* circumeuntes.
 396. In Excerptis *fumat, fumos* vendit. Semlerus, *funat, hoc est, funes scandit, funambulus.*
 397. *Cirritus, cirritudo* voces a *cirro* deriuatae, non glossæ.
 398. *Citaxus*: forte, *ceu taxus.*
 400. *Citis*: repone, *cilix.*
 401. *Ciuica*: lege, *ciuitat, seu ciuicat.*
 404. Graeuus, *clarissimum*, qui est honor clarissimorum pro *clamnum*: alii ex Papia *clarimum* contracte.
 405. Pro *subacellare* legendum *subcelare, vel seu celare.*
 409. *Borda*: inde *bordare* hispanis, et gallis; romanis *lati-clauia*. Alii, *cloaca, burca*. Vide num. 279.
 412. Pro *eludit* alii *claudit*, alii *excludit.*
 413. Vide Differentias verborum.
 414. Forte, *clatelle* pro *cretellæ.*
 415. *Cliuior*: immo *cluior.*

- Cloes, *pluvia, vel nauigium*.
 Cuios, *tortiones, indecentes*.
 Coactores, *argentarii*.
 420 Coarcuatio, *concameratio, coniunctio arcuum*.
 Cocio, *arilator*.
 Cocistro, *praegustator cocinae*.
 Cocula, *ligna arida, vel vasa aerea*.
 Cognitor, *a conoscenda causa dictus, vel executor curiosus*.
 425 Cohibentia, *conclusio*.
 Cohibuli, *concordes, coniuncti*.
 Colifarius, *bos operarius*.
 Colimbus, *locus, ubi mundantur vestimenta*.
 Colitor, *dominus fundi*.
 430 Collegarius, *vnus ex collegis*.
 Collianorum, *publicanorum, vel impiorum*.
 Collybum, *καλλύβιον*.
 Colum, *saum*.
 Columes, *saluus*.
 435 Comat, *frondet*.

417. Semlerus, *cloiae, vel claiæ nauigia*: al. *clues polles*.

418. Alii a graeco *cnyos, scabies*: alii, *cinnus, vel cincinnus, et torti crines* pro *tortiones*.

419. Graeuus coniungit voces, *coactores argentarii* sine glossa.

421. *Arilator*, et *cocio* dicitur a Festo, qui sequitur merces, ex quibus quid cadens possit lucri tollere, et qui in vendendis, emendisque mercibus tarde peruenit ad iusti pretii finem.

422. Forte, *cocistrio*. Is *tabernarius* alibi dicitur. Culina hispanis est *cocina*.

425. Ducangius coniiicit, *conniuentia, collusio*. Semlerus retinet, *cohibentia & conclusio*.

426. Forte, *cohibiles, a cohibendo*, vel *conniuuli* potius a *conniuendo*; vel retinendum *cohibuli* a *cohū, iugum*.

427. Reinesius, *colipha, cibus ope-*

Comitare, loqui in conuentu, eundo, redeundo, ambulando.

Comites, *socii*.

Comitiae dicuntur tempora bonorum; quando dant honores, item, ubi milites sunt.

Comixius, *verbosus, loquax*.

440 Comma, *breuis dictio*.

Commanipularis, *conscijs, collega*.

Commatibus, *disciplinis*.

Commaticus, *versificator*.

Comminando, *intentando*.

445 Commolunt, *dentibus compriment*.

Commulcare, *complodere*.

Commulcat, *conculcat*.

Communicarium, *partiarium*.

Comodia, *hostiaria*.

450 Complex, *qui in vno peccato, vel crimine alteri est applicatus ad malum, ad bonum vero numquam dicitur*.

Concibiones, *quaedam stellae quae*

varius.

428. Scribendum *colymbus* pro *colimbus*. Pro *locus* melius esset *lacus*. Vide comment. ad Prudentium Peristeph. hymn. 12. v 36.

431. *Collianorum*: al. *collybariorum*: al. *teloniarorum*.

433. 434. Forte, *incolumē, incolumes*.

436. Rectius, *comitiare*.

438. Pro *bonorum* Graeuus *honorum*.

439. *Commixius*: al. *comitosus*: al. *curiosus*.

442. 443. *Disciplinis*: Semlerus: *descriptiunculis*. Commata sunt interpunctiones.

449. *Hostiaria*: hinc italice *hosteria*, diuersorium.

450. *Numquam*: hoc est, fere numquam.

- quae per astrologiam concipientibus aptantur.*
 Conciliabulum, *vbi plures sui iuris sedent.*
 Conclassare, *conclamare.*
 Conclassare, *coniungere classes.*
 455 Concubium, *pellicatus.*
 Condiarium, *aerarium.*
 Conditura, *impensa.*
 Condone, *gladiatores.*
 Confarreatio, *consacrorum communicatio.*
 460 Confarreatus, *consociatus.*
 Conferentia, *collatio.*
 Conferiatus, *sociatus.*
 Conferui, *cognoui, comperi.*
 Confida, *dubitator.*
 465 Conflatim, *copulativum, contexte.*
 Conforaneus, *unius fori.*
 Confragmentum, *simul rugosum, ut mons.*
 Coniecit iaculum, *augmentavit.*
 Coniuoli, *concordes, iuncti.*
 470 Connixa, *partu liberata.*
 Consaepe, *ut adsolet.*
 Consipit, *saporem habet.*
 Consponsores, *alterutri fidem dicentes.*
 Contra foedus, *contra pactum.*
452. Etymolog. lib. 6. cap. 16. n. 12. explicatur, quid sit concilium. Pro sui iuris forte unius iuris, aut sub iure.
 458. Condone: Semlerus, *campiones.*
 459. Lege, *sacrorum, vel consociatio, sacrorum communicatio.*
 462. Conferiatus: al. *conferreatus.*
 463. Conferui: Semlerus, *comperiui.*
 464. Confida, *ut aduena, incola scriba.* Semlerus, *conuicia, viciator:* id est, *conuiciator.* In aliis lexicis, *dubitator, diffida.*
 467. Graevius, *confragosum, simul fragosum, ut mons.* Semlerus pro *confragmentum* coniicit *confrages montium*, scilicet sunt, *omissis aliis.*
- 475 Contribules, *consanguinei, quasi ex eadem tribu.*
 Contribuni, *consanguinei, parentes.*
 Contumia, *contumelia.*
 Coraula, *iocularius.*
 Corimbata, *navis.*
 480 Corugio, *puer: est ludus, quando proverbia dicunt.* Alibi igitur; *coragium pars est in ludis, quando proverbia dicuntur.*
 Coruscatio, *vibrat hiems.*
 Cracat, *cracerrat.*
 Cracentes, *graciles.*
 Cracerat, *cracat.*
 485 Crea, *stercus, spurcitia, unde excreare dicimus, spurcitas eiicere.*
 Creagras, *tridentes.*
 Crebro, *nis, porca, terra inter duos sulcos eminens.*
 Creditaria, *cameraria.*
 Creditarius.
 490 Crematum, *collybum.*
 Cremutium, *holocaustum.*
 Creporem ferri, *sonum catenae.*
 Crepundiis, *initiis.*
 Cretellae, *clitellae.*
 495 Cristatus, *honestus, decens.*
 Cruminat, *ruminat.*
468. Lege inverso ordine, *amentavit (pro augmentavit) coniecit iaculum.*
 469. Supra, *cohibuli.*
 480. Corugio: forte, *coragium.*
 481. Melius *vibrans:* vel *vibrat hiems, coruscat.*
 482. Infra, *cracerat.*
 487. Festus: *Porcae appellantur rari sulci; nam crebriores sulci limi vocantur.* Hinc putat Semlerus, glossam, *crebro etc., confictam fuisse.*
 491. Cremutium: *crematium, vel crematum.* Martinius *hypocaustum* pro *holocaustum.*
 494. Supra, *clitellae.*

Tom.VII.

M m m

Crustaria, *taberna*, a *vasis*
crustatis.

Cubio, *masculus*.

Cucier, *Fonticum sacerdos*.

500 Culina, *latrina*, *secessum*.

Culit, *vehementer percussit*.

Culleus, *tunica ex sparto in modum crumenae facta, quae linebatur a populo pice, et bitumine, in qua includebantur parricidae cum simia, serpente, et gallo: insuta mittebatur in mare: et contententibus inter se animantibus, homo maioribus poenis afficiebatur*.

Culpa piabunt, *peccatum soluent*.

Cuma, *poma siluestria*.

505 Cumerus, *urbanus*.

Cuppes, *fastidiosus, cupidus*.

Curagulus, *id est, curiosus, curaculus, curiosus*.

Curcilla, *oppilago*.

Curio, *sanguis*.

510 Curustus, *magnus*.

Cusire, *consuere*.

499. Cucier: *reponere, curio*.

502. Vide comment. ad Prudentium pag. 1016. et not. Lebruni ad Lactant. lib. 3. cap. 4.

504. Cuma: *lege, corna*.

505. Alii, *camerus, curuatus*: al. *comis, urbanus*. Semlerus ex Festo, *cumerus, vannus*.

508. Vide infra *oppilago, curcilla*.

509. Curio: *immo cruor*.

510. In Excerptis *coruscus*. Cerda, *grossus, vel crassus*. Alii *ceruses*. Alii ex Festo, *cerus, manus*.

511. Cusire: *ita hodie itali*. Alii *mallent, consuere*, aut *cosuere* pro *cusire*.

512. Graevius, *dalmatica*.

514. 515. 516. Graevius *damnatitius, dedititius, addictus foeneratori*. Datitius *latinum non est etc.*. Semlerus, *damus*

D

Dalmata, *vestis sacerdotalis candida, cum clavis purpureis*.

Dalum, *minimum velum nauis*.

Damnatitius, *dedititius*.

515 Damus, *foenerator*.

Datitius, *latinum non est, sed Dedititius is est: si barbarus dedat se romanis, dedititius is est*.

Datiua, *donatiua*.

Decalco, *dealbo*.

Decentarius, *promptus, paratus, ingeniosus*.

520 Decluere, *decorari*.

Decardo, *occupatio*.

Delticus, *literatus doctor*.

Demundinat, *omnibus notum facit*.

Depalata, *manifestata*.

525 Depanare, *dilacerare*.

Deplicare, *decedere, deuitare*.

Depubis, *porcus sugens quod a setis*.

(*corrigere, danista*) *foenerator*. Datitius, *dedititius*. Datitius *latinum non est etc.*

519. Melius, *dicentarius, a dicendo*.

520. Restitue, *deglubere, decoriare*.

521. Graevius *distensio, occupatio*. Semlerus, *decurio, optio*.

522. Becmanus *delticum literatum* dici putat ab hebraeo *daleth*, tabula, pagina libri.

526. Deplicare: *contraria significatione applicare*. Semlerus existimat, interpretationem deesse pro *deplicare*, et incipere aliam glossam, *decedere, deuitare*, seu de vita excedere. Sic melius esset, *deuitare, decedere*.

527. Festus, *qui prohibitus est pubes ferri a setis*. Breuiloquus, *quasi deorsum a setis*.

- Derarat, *torpet, frigidum est*.
 Desiduus, *ignauus, impiger*.
 530 Desolanus, *sabsolano*.
 Destitudo, *destructio*.
 Destricare, *consummare*.
 Detectus, *agitur modo, id est, probatio fit tironum*.
 Deuibiae, *vigiliae vulgo paleae mulieris*.
 535 Deuirginat, *corrumpit*.
 Deuoratores, *ambrones*.
 Denoto, *accuso*.
 Dextralia, *brachialia*.
 Dialapis, *constitutum imperatorum*.
 340 Diale, *diurnum, meridiale*.
 ex Diametro annus sumptus, *hoc est, non a principio signiferi, sed a medio*.
 Diaria, *cibus unius diei*.
 Diaria, *quotidiana salaria*.
 Diatim, *de die in diem*.
 545 Dictatorius. *Ex dictatore*.
 Didatim, *diuisim*.
 Diditum, *percrebatum, diuulgatum*.
 528. *Derarat*: Semlerus putat, id appositum, vbi aliqua vox rara inueniebatur, vel legendum *derorat*, *ros decidit, friget*.
 529. *Lege piger* pro *impiger*: vel *deassiduus, gnaus, impiger*.
 530. *Subsolano*: rectius *subsolanus*.
 531. *Malim, destitutio, desertio*. Alii, *destitudo, destitutio*.
 532. *Infra, distrigare*. Utrumque ab *extrico*.
 534. *Deuibiae* mutandum in *decuibae*. Reliqua post *vigiliae* alio pertinent.
 539. Al. *dialabis*, al. *dialepsis*, al. *dialabe*. Semlerus, *didia, bis*. *Diathecae, constitutum imperatorum*.
 556. *Dinidor*: a *nidor*, et graeco *dys*.
 557. Alii, *diplomatarius*. *Diplomatarius* intelligitur, qui duplicatam chartam vendit, et compingit.
 558. *Gubernatum*: al. *duplicatum*, al. *quaternatum*.
 559. Vide prolegom. ad *Prudentium* pag. 565. seq.
 560. *Dique*: forte, *deinque*.
 562. *Graeuus, diribitorium, locus campi Martii*: Semlerus retinet *contubernii* pro aedificio militari, vbi stipendia, vel alia militibus distribuebantur.
 565. *Disdonat*: vt *distribuit etc.* Graeuus, *dissonat, diuersa sonat*.
 567. *Dispecatis*: a *pecus*. Editi, *dispeccatis*.
 569. 570. *Dona etc.* Forte quia is, qui dispungit nomina debitorum in tabulas relata, debitum condonare videtur; vel quia dum militum emeritorum nomen dispungebatur, aliquid eis donabatur.

- 570 Dispungere , donare .
 Dissultores , singulares .
 Distatio , occupatio .
 Distrigare , consummare .
 Diuale , diuinum .
 575 Diuersiclinia , heteroclitia .
 Diuomerat , aperuerat .
 Diuus , Imperator , qui post
 mortem Dei nomen accepit .
 Doctitat , frequenter docet .
 Dolumen , delubrum .
 580 Dorsennus , persona parasito-
 rum .
 Dosius , vel Dosinus , equus
 asinini pili .
 Dramea post framearum .
 Draquiti , manus inuidi .
 Drusus , patiens , rigidus .
 585 Dualis , diuisa femina .
 Duellio , rebellis .
 Durica castra , stationes nauium .

571. Semlerus, duo militum genera
 annotari, ait, quorum alii dissultores,
 aliis singulares. Dissultores, et desulto-
 res iidem sunt.

572. Vide supra decardo.

573. Distrigare: potius districare.
 Supra destricare.

576. Alii dimouerat, separauerat:
 al. diuomerat, aperit, arat, scilicet a
 vomer.

580. Dorsennus: ex epist. 17. Hora-
 tii, vbi alii Dossenus.

582. Grauius, aramea, vide post
 framea. Deest tamen framea in litera f.

583. Papias, draquili. Semlerus,
 dragmitae uniones inclusi, vel draconteae
 manus inuidae. Dragma est retinaculum
 gemmarum.

584. Grauius intelligit Drusum no-
 men imperatoris a Drauso victo. Sem-
 lerus melius, durus.

585. Femina: lege, gemina; etsi alii
 de adultera dictum id putant.

586. Duellio: forte, duellis. Brebilo-
 quus, duellio, duellionis.

587. Restitue, Dorica etc. Ex Seruio

Dusius, daemon.

E

- Eccitum, periculum .
 590 Ecloga , pars carminis .
 Econes , sacerdotes rustici .
 Eda , basterna .
 Edentat , dentes excludit .
 Edilitius , qui ex aedile est
 scriba .
 595 Editius , custos aedis .
 Eduli , voratores , degulantes .
 Effatui , vaniloqui sine effectu .
 Efficabilis , in omnibus expeditus .
 Effeminatorium , domus mene-
 tricum .
 600 Egeator , hortator nauis , a ma-
 ri Aegeo .
 Egeria , noxia .
 Egestio , nocens .

ad Virgilium lib. 3. Aeneid.

588. Vide lib. 8. Etymol. cap. xi.
 in fine.

589. Forte exitium.

591. Inferius egones. Fortes, Aego-
 nes, pastores, rustici. Ex pastores ali-
 quis fecerit sacerdotes, qui a christianis
 pastores vocantur.

592. Alii, sedea, al. edea. al. me-
 lius, esseda.

593. Excludit: al. excutit.

595. Corrige, aedituus.

597. Effatui: a fatuus. Pro sine effe-
 ctu alii siue effari.

600. Egeator: immo egetor ex grae-
 co, non ex mari Aegeo. Fortasse huc
 facit locus Etymol. lib. 19. cap. 2. n. 4.
 Agea viae sunt etc.

601. Festus, Egeriae nymphae etc.
 Reinesius nixia pro noxia. Barthius col.
 2048. egeriem a Paulino vocari notat,
 quod superfluum a cibis digestis ege-
 ritur.

602. Forte periit interpretatio. Sem-
 lerus putat, egestio, egens, ab egendo,
 vel corruptum pro egestuosus.

- Egestuosus, mendicus.
 Egones, sacerdotes rusticorum.
 625 Egrex, eximius, eminens.
 Egrotatitius, qui frequenter aegrotat.
 Elegiis, criminibus, vel carminibus malis.
 Elogium, narratio numerantis, vel ordo criminum.
 Elogium, responsum aliquod, ubi ratio redditur, tamquam si dicat aliquis de quoque, Exheredabo eum; quare? quia mihi insolens fuit.
 610 Elogium, textum malorum dictorum, quod notoriam dicunt.
 Emacitas, emendi aviditas.
 Emanceps, famulus a servitute liberatus.
 Emedium, vehiculum.
 Ementum, excogitatio.
 615 Eminiscitur, in memoriam reducit.
 Emissarius, percussor.
 Emissarius, sanguinarius.
 Enica, adultera, moecha.
 Enigma, obscuriloquium.
 620 Enormate, cui addi minus nihil potest.
 607. Graevius, *elogiis, carminibus*. Elogium plerumque ad laudem, aliquando malo sensu est. Proprie *ellogium* scribendum ait Semlerus.
 613. Emedium: al. *epirhedium*: al. *essedum*.
 614. Ementum: ab *eminiscor*.
 618. Enica: al. *ethnica*, et sensu spiritali *adultera*: al. *meca* pro *moecha*.
 620. Minus: Graevius, *minutue*. Scilicet *enormis* est aut ita magnus, ut maior esse nequeat, aut ita parvus, ut minor esse non possit.
 621. Lege, *aeneolum*, aut *ahenum*. Confer lib. 16. Etym. c. 20. n. 8. *Hoc et caldarium etc.*
 622. Alii *epibata*, latine *superueniens*.
 Enulum, caldarium.
 Ephebion, locus constuprationis puerorum imberbium.
 Epibatae, laici.
 Epigri, clavi, quibus lignum ligno adhaeret.
 625 Epimenia, *xenia*, quae dantur per singulos menses.
 Epulatitius, qui epulis dat operam.
 Equotus, priuatus.
 Ereptoria, adimenda, reddenda.
 Ergastulum, carcer, vel locus, ubi damnati marmora secant, vel aliquid operantur, quod latine *talentum* dicitur, sub priuata custodia, ubi non sunt tenebrae.
 630 Ergat, circat.
 Erranei, errantes.
 Error, vaticinatio.
 Erugat, planum facit.
 Eruli, domini.
 635 Escit, lentus.
 Esculentia, pinguedo.
 Etica, proprietas.
 Eticon, proprium.
 Euadatur, reposcit, flagitat.
 640 Eubo, oleo.
 624. Lib. 19. Etym. c. 19. n. 7. *Epigri etc.* Alii *epiuri*, al. *epiri*.
 628. Semlerus, *euitatus*, *vita priuatus*.
 629. *Talentum*: al. *metallum*, al. *tullianum*: alii *latonium*. Pro sub forte seu.
 630. *Ergat*, al. *errat*, al. *gyrat*, al. *aerat*, *circumdat*, scilicet aere.
 632. *Vaticinatio*: forte, *hallucinatio*. Vel *furor* pro *error*.
 635. *Restitue*, *esculentus* pro *escit lentus*, et adde, si placet, *pinguis*.
 637. Forte, *ethica*, vel *edica* pro *idica* ex graeco.
 640 Semlerus coniicit, *exudo*, *oleo*; vel *euaporo*, *oleo*.

- Euiscerat, *excomedit*.
 Euitaneus, *qui in aeuo durat*.
 Exadituat, *excludit ab aditis*.
 Exapla, *exempla*.
 645 Excastratus, *excoleatus*.
 Excauet, *praecauet*.
 Excellare, *cum uxore esse*.
 Exceptoria, *cisterna*.
 Excilare, *cum uxore esse in libertate*.
 650 Excipulum, *venabulum*.
 Exdorsuandum, *iudicandum*.
 Exenim, *valde*.
 Exfretat, *nauigat*.
 Exhibus, *pinguedo*.
 655 Exilta, *erronum marinus*.
 Eximequi, *proxenetæ*.
 Eximietas, *sublimitas*.
 Exippitare, *rare oscitare*.
 Exminutuare, *pauperem facere*.
 660 Exundat, *repluit*.
 Exodium, *cantio in theatri ludicra, et scurrilis*.
 Exornis, *immanis*.
 Expalmare, *depellere*.
 Exparta, *partu vacua*.
 665 Expartoa, *patula aqua*.
 644. Repone, *hexapla, secupla*.
 645. Editi, *excoliat*.
 647. Excellare, et excilare, quasi cellam, et monasterium deserere.
 651. Iudicandum: forte nudandum.
 652. Lib. 10. Etymol. n. 83. Exornatus, *valde ornatus*. EX ENIM pro VALDE ponitur. Hinc confictum exenim.
 654. Exhibus: al. *axungia*, al. *sebum*.
 655. Cerda, *manus pro marinus*: Semlerus, *exilia, errores maris*, ex Virgilio 1. Aen. 3. init. *Diuersa exilia*.
 656. Putant aliqui, ex *proxeneta* factum *exeneta*, inde corruptum *eximequi*.
 658. Tollendum *rare*, natum ex *are* repetito, *exippito*, *as*, *are*. Etymologia incerta est.
 661. *Cantio etc.* scilicet in fine co-

- Experti, *extranei, extra partem notitiae*.
 Expilatores, *alienae hereditatis surreptores*.
 Expotata, *hausta*.
 Exprodita, *exclusa*.
 670 Expudoratus, *impudicus*.
 Expuncta, *fibras pectorum*.
 Exsumptuauit, *pauperauit*.
 Extensio, *regio*.
 Externauit, *extraneum fecit*.
 675 Extestinum, *extraneum*.
 Extispices, *aruspices*.
 Extracautis, *foris versos*.
 Extraculas, *foris versos*.
 Extromis, *extremus*.
 680 Extruncis, *arbor truncata*.
 Exuito, *depello, euito*.
 Exundantibus, *repluentibus*.
 Exundat, *prorogat*.

F

- Fabarii, *cantores*.
 685 Fabarius, *cantor*.
 Fabulo, *fabulas componens*.
 Fabulones, *fabularum inuentores*.
 moediae.
 662. Lege, *enormis, vel exnormis*.
 663. Depellere, forte, *alapare, alapis cadere*.
 665. Videtur repetitio glossae praecedentis corruptae, *exparta, partu vacua, enixa*. Graeuus, *expatata, patula loca*.
 666. Experti: immo *expertes*.
 671. Semlerus *expuncta* sine interpretatione. Tum noua glossa, *exta, fibras pectorum*.
 675. Alii, *extrarius, foris versantes*, al. *extraculis*, vt statim sequitur *extraculas*.
 679. Extromis: immo *extrimus*.
 683. Prorogat: forte, *irrigat*.
 685. Isidorus lib. 2. de offic. c. 12. *Antiqui etc.*

- Falangarius, *ut gladius*.
 Falcarius, *gladiator falcem gerens*.
 690 Falcitat, *putat, secatur, aestimat*.
 Falcones, *qui pollices pedis intra ceruos habent*.
 Falsatus sum, *deceptus sum*.
 Falsosum, *circumuentosum, deceptosum*.
 Famis, *contusio faucis*.
 695 Famulosus, *seruiens*.
 Fanculum, *feniculum*.
 Faria, *verba multa*.
 Farrago, *τράσις*.
 Fascemina, *clausibilis vallatio circa castra*.
 700 Fascinat, *granat*.
 Fasculum, *discum*.
 Fauitor, *piscator, fautor*.
 Fauonium, *odium lene, et sine causa, vel ut a vento collectum*.
 Fecundispices, *fertiles deae*.
 705 Feliatum, *curuatum*.
 Fellebrem, *adhuc laetum vi-*

688. *Ut gladius*: al. *ut baiulus*, al. *vir. baiulus*, al. *baiularius*. *Phalangae, palangae*, et inde *falangae* (hispanice *palancas*, italice *stanghe*) sunt vectes, quibus onera maiora a baiulis portantur. Semlerus volebat *falcarius*, ut num. seq.

690. *Aestimat*: adiectum ab aliquo.
 694. *Famis*: al. *fames*, al. *famix*, al. *sumex*, et *vibex* pro *faucis*.

695. Graevius, *famul, oscis seruiens* ex Festo, et Nonio. Alii retinent, *famulosus*.

697. Forte delendum, *verba*.

698. Corrige, *τράσις*. Hispani dicunt, *forrage*, Varro, *Far ferro caesum, farrago*.

701. Etymol. l. 20. c. 6. n. 2. *Phasculae* etc. Semlerus opinabatur, *fasciculum*. Potius a *vasculo*.

702. Graevius delet, *piscator*: al.

uentem.

Fellitat, *sugit*.

Femellarius, *feminis deditus, quem antiqui mulierarium vocant*.

Fensus, *iratus*.

710 Feriferus, *furens*.

Feronia, *dea agrorum*.

Fertores, *ferto libantes*.

Ferula, *palmatoria, volaria*.

Festalis, *dies sollemnis*.

715 Festilia, *dies festi*.

Ficarius, *faunus*.

Ficatum, *quod greci κυνάρην vocant*.

Ficte habet, *cauillat*.

Fictura, *sectura*.

720 Filiaster, *pruignus, qui ante natus est*.

Finctus fuerit, *apicem obtinuit dignitatis, et dicitur fluminalis*.

Fiscella forma, *ubi casei exprimuntur*.

Fiscellus, *mollis casei appetitor*.

priscis pro *piscator*.

703. Breuiloquus, *leue odium, quod cito transiit, et cadit ad modum illius venti*.

704. Graevius, *fecundispices*. Pithoeus, *felices deae*. Semlerus, *secundi cespites, fertiles glebae*.

705. Alii scribunt, *filiatum*, et *foliatum*. Graevius, *foliatum, nardinum*. Semlerus, *falcatum, curuatum*.

706. Legendum *fellebrem*, *adhuc lacte viuente*, ex *fello*, *sugo*.

707. *Sugit*: male editi, *fugit*.

715. *Festilia*: forte, *festalia*.

716. Vide Etym. lib. 8. c. xi. in fin.

719. *Fictura*: al. *fissura*, al. *sictura*, et inde *fictura*.

721. Alii *functus* pro *finctus*, al. *vinctus*, vel *cinctus*, scilicet filo, et mox, *dignitatis, quae dicitur fluminalis*.

- Piscos, siccus grossos.*
 725 *Fistulor, sibilo.*
Flabarius, custos porcorum.
Flabri, flabulosi, ventosi, perfecti.
Flabrum, perfectum.
Flamineum, babylonicum.
 730 *Flaminor, incendor.*
Flauus, genus vestis.
Flegua, Martis filia.
Folonitia, vanitas.
Forago, trames diuersi coloris.
 735 *Forceps, fabricae corruptae forfices dicuntur.*
Foria, latrina, secessus.
Foris facio, offendo, noceo.
Formastrum, opus pistorium.
Fractillum, ad frangendum piper.
 740 *Fractior, difficilior.*
Fragus, recurvatio poplitis,

724. *Forte ficos grossos. Corrupta, fiscos, et siccus.*

726. Semlerus, *suarius*, vel *subarius* pro *flabarius*. Alii, *flabarius*, *custos tororum*, vel *mortuorum*, quia *flabullo muscas abigebant a toris*, et a mortuis expositis.

727. 728. Tres videntur glossae: *flabri, flabulosi, ventosi. Fabri, perfecti. Fabrum, perfectum*. Pro *flabrum* Reinesius, Cerda, et Graevius legunt *fabrum*: unde *affabre*. Ac fortasse glossatores decepti fuerunt ex *praefectum fabrum*.

729. Legendum, *flameum*, vel *flamineum*.

730. *Flaminor*: immo *flaminor*.

731. Cerda, *latus clauus*, *genus vestis*.

732. Semlerus, *Phlegyas, Martis filius*.

733. Cerda, *philonichia, vanitas*.

734. *Trames*: al. *trama*. Symmachus in epist. *Inter pensa, et foragines puellarum*.

735. Corrigi potest, *forcipes fabro-*

quae et suffraginatio.

Fraternus, fratris filius.

Fratruelis, materterae filius.

Frea, ae, vel mundiana de parente suo relicta.

745 *Fretat, regit, coeret.*

Frigiones, genus vestimenti.

Frigium, mitra. Constantini imp. Frigium candido splendore eius sacratissimo capiti imposuimus.

Fritellum, stillicidium stercoris in sterquilinum.

Fudibulum, traiectorium.

750 *Fuginat, adulando impedit, laudando decipit.*

Fulcralia, lecti ornamenta.

Fulguratores, rustici aruspices.

Fulina, culina.

Fulinare, coquinare.

755 *Fullo, decorator.*

Fungitur, soluit.

Funus

rum, sartorum forfices dicuntur. Vide Etymol. lib. 20. cap. 13. n. 3.

736. Melius, *forica*.

737. *Forte, foro, hoc est, perforo, Editi, nec eo pro noceo, aut neco.*

740. *Difficilior*: repone, *debilior*.

741. *Forte, fraginatio.*

745. *Fretat*: repone, *frenat*.

746. 247. Scribe, *phrygiones, phrygium*: et confer Nonium in *vestis phrygia*.

748. *Fritillum* est vasculum perforatum vario vsui, et tesseris.

749. Lege *fundibulum*, seu *fundibulum*. Etymol. l. 14. c. 6. num. fin., et l. 18. cap. 10.

750. Intellige, *fucinat a fuco*. Papias, *fascinat*. Pro *impedit* al. *impetit*.

751. Semlerus, *fulcra, cubilia, sunt etc.*

752. *Rustici*: forte *etrusci*.

753. 754. Semlerus, *culina, culinare* omissis aliis. Sed bene est *fucina*, aut *focina a foco*. Itali *fornacem* vocant *fucina*.

Funus imaginarium , dicitur
tumulus sine cadauere , id
est , inane sepulcrum .

Furabula , tenebrae .

Furfuraculum , tenebrae .

760 Futis , quoddam vas in templo
Vestae , ubi reponebantur
quaedam sacrificia .

Futo , ἐλέγχω .

G

Gabarus , insulsus , barbarus ,
unde gabares mortuorum .

Gaberina , arca .

Galbares , mortuorum condita
corpora .

765 Galenum , vas vinarium . Ro-
mani antiqui dixerunt ca-
lenum vinum .

Galera , stricta glutino .

Galeros , calamancos .

Galerum , pileum pastorale ,
quod de iunco fit .

Galgulus , baca , πῦλιν .

758. Forte , furacula : al. foraculum ,
vt n. seq.

759. Alii , perforaculum , terebra .

760. Melius , futilis , vel futile .

761. Festus , futare , arguere , unde
confutare .

762. 763. 764. Hae tres glossae eo-
dem pertinent . Vide Ros-veydum in
Onomast . Semlerus accipit insulsus pro
salitus , et delet barbarus . Scribitur
etiam gabbarus , gabbares . In glossis
mss. gabator , homo iocosus . Fortasse
hinc itali gabbare pro decipere dicunt .

765. Galenum : vel calenum potius .

766. Forte galea . Itali , et hispani
tiremes vocant galeras .

767. Ros-veydus , galeros , came-
lauchios . Hinc camauro . Adisis Macrum
in Lexic .

770. Graeuius , gallulat , pubescit .

771. Galla coria perficiuntur .

772. Scribe , ganea , ex Etym. l. 10.

Tom. VII.

770 Galiuit , peribit .

Gallarius , cerdo .

Ganzia , occulta loca , et sub-
terranea .

Gaunaca , gausapa .

Gaunatrices , duorum fratrum
uxores .

775 Gellonem , baucalem .

Gemina , peristromata .

Gemini , aquigeni .

Gemmades , id est , mulieres
lucae dominicae , linguae
gallica .

Gemmatum , baccatum .

780 Genialis lectus , quod nuptia-
rum die sternatur .

Geniatus , genialis , gratus .

Genubium , intrinum , interio-
rem , domesticum .

Gessiae , diuitiae .

Gestiuncula , res minuta .

785 Gesum , hasta , iaculum , ῥολι̃c .

Geta , gothus .

Getage , garrit , gothice loqui-
tur .

ganeo etc.

773. Forte galnapi pro gaunaca ,
ex Regula monach. cap. 13.

774. Corrige , iantrices , ex Etym.
lib. 9. cap. vlt. num. 17. , et infra
num. 844.

775. Gellonem , seu gillonem hispani
vocant cangilon . Vide Ros-veydum .
Est vasis genus .

776. Forte gemmata peristromata .

777. Aquigeni : rectius aequigeni .

778. Graeuius , gymnades , mulieres
lacedaemoniae , lingua graeca .

781. Geniatus : hinc Barthius p. 1425.
apud Statium reponit , moles geniata pro
moles gemmata . Alii , moles geminata .

782. Restitue genuinum , intinum ,
interiorem etc.

783. Gessiae : scribe , gazae .

786. Vide Historiam gothorum initio .

787. Alii , getice garrit , al. getat ,
garrit .

N n n

- Geti, *gothi*.
 Geminarium, *lauacrum*.
 790 Girgillius, *rota hauritoria*.
 Gisma, *angulus*.
 Gissium, *labium, terminus, finitio*.
 Glaucia, *viridis*.
 Glebo, *rusticus, arator*.
 795 Glirium, *torpentem, stupidum*.
 Glirius, *somnolentus*.
 Glis, *glitis, humus tenax*.
 Gnabat, *natus, generatus, filius, creatus, vel enixus, lingua gallica*.
 Gnauat, *fortiter exequitur*.
 800 Gorriones, *cum errore sonantes*.
 Grandias, *offas carnis*.
 Grassus, *setosus, pilosus*.
 Gremia, *siccamina lignorum*.
 Grippus, *superbus, ceruicosus*.
 805 Grumulus, *ager tractus*.

789. Loco suo mota est glossa. Graevius putat, gemina lauacra, viro-
 rum, et mulierum, *geminarium* dici:
 Semlerus, *aenarium* pro *geminarium*.
 790. Gyrgillus scribendum ex Etym.
 l. 20. c. 15. n. 2. Vide infra n. 818.
 791. Graevius, *gonia*: alii alia, vt. n. seq.
 793. *Glirium*: a *glire*.
 798. Forte *gnabat, generabat, gnatus, natus etc.*
 800. Graevius, *Gorgones cum terrore spectantes*. Semlerus, *Gorgones terrorem sonant*. Hispanice *gorriones* sunt passer-
 res, de quibus fortasse glossa.
 803. *Gremia*: lege, *cremia*; ligna
 siccata.
 804. *Ceruicosus*: al. *conuiciosus*.
 Sed *cernicosus* videtur sumptum ex du-
 ra ceruice, quae pro superbia accipitur.
 805. Forte *agger, strues* pro *ager, tractus*.
 807. *Gumba, lege, vel intellige cum-
 ba, catacumba, et crypta* pro *crips*.
 Graevius, *cuniculus* pro *cuneus*.
 808. Al. *guma, tectorium*: al. *gumba,*

- Gulosus, tabernio, popinator*.
Gumba, cuneus, cripa.
Gumma, tegorium.
Gurdus, lentus, inutilis.
 810 *Guttur, glutum*.
Gutturina, gutturis inflatio.
Guua, ventuosa.

H

- Hamatores, piscatores*.
Hapsum, vellus lanae.
 815 *Hareolus, iucundus*.
Harpyiae, virgines volaticae.
Hause, sine circuitu.
Haustrum, rota, hauritorium, qui et gyrgilius.
Hebira, lorica.
 820 *Hemosus, odium*.
*Herbitium, locus, in quo her-
 bae nascuntur*.
Herculaneus, Eunuchus.

tugurium.

809. Nunc hispanis *gurdus* (*gordo*) est
 crassus, olim erat stolidus: conuicium
 in hostes. Barthius col. 1667.
 810. Forte, *glutus, guttur*. Inde
glutire. Scribitur etiam *gluttus*.
 812. Al. *gutteria*: al. *gutturina*. Gut-
 tus est vas angusto collo. Hinc *gotto*
 apud aliquos italos pro vase.
 813. *Ventuosa*: melius, *ventosa*. Vi-
 de Etymol. l. 4. c. xi. n. 4. *Guua etc.*
 814. Supra *apsum* n. 120. Forte, *agni*
 pro *lanae*.
 815. Scribe, *hariolus iucundus*.
 817. Semlerus vel *ause* ab *audendo*,
 vel *reapse*.
 818. Supra n. 790.
 819. Forte, *herbida loca* sine inter-
 pretatione.
 820. Forte, *exosus* pro *hemosus*, vel
hainosus, vnde gallicum *haine*. Vel co-
 niungendae glossae, *herbida, herbosa,*
herbosus, herbitium, omisso odium.
 822. *Eunuchus* al. *ἐὺνυχος*, al. *ἐὺνυχος*,
 al. *nodus* sine explicatione.

- Hercule, *saluum*.
 Herenicas, *antiquas*.
 825 Herma, *proditus*, *castratus*.
 Hernia, *castratio*.
 Hernia, *ratio*.
 Herniae, *castratio*.
 Heti, *folia quatuor fuere de exemplari*.
 830 Hidrinis, *serpentinis*.
 Hilo, *aquilo*.
 Hippitare, *oscitare*, *badare*.
 Hirigis, *funibus*.
 Hirnia, *ramex*.
 835 Hiscire, *desinere*.
 Holitor, *horticola*.
 Hormula, *statua sine manibus*.
 Horripilatur, *horret*.
 Hortilio, *horti custos*.
 840 Hostit, *aequat*, *adplanat*.
 Hostitor, *ianitor*, *portitor*.
 I
 Iacencia, *subciua*, *reliqua*.

823. *Saluum*: malim, *sane*, aut *saluus sim*.
 824. *Herenicas*: melius *Excerpta*, *heroicas*.
 825. Forte; *hermaphroditus*, *castratus*.
 825. seqq. Hae glossae ex praecedenti corruptae videntur.
 829. *Heti* corrupta vox: reliqua librarii verba sunt, qui lacunam indicavit.
 830. Scribe, *hydrinis*.
 831. *Hilo*: al. *hierax*, al. *hilio*, siue *helluo*, vel *aquilo*, *gulo*.
 832. Supra, *exippitare*. Pro *badare* Semlerus *hiare*. Sed *badare* comprobatur ex italico *sbadigliare*.
 833. Alii, *hirritus* de canibus, al. *harpagis*, *funibus*.
 834. *Hirnia*: scribe, *hernia*.
 835. Graevius, *herciscere*, *diuidere*. Semlerus *hiscere*, *discedere*.
 837. Lege, *hermula*.
 840. *Hostire* proprie est gratiam referre, *rependere*. *Adplanat* fortasse ab alio adiectum fuit.

- Iactuarius*, qui frequenter *iacturam patitur*, id est, *damnum*.
Ianitrices, *duorum fratrum uxores*.
 845 *Ibalia*, *maris habentia*.
Icium, quasi, *exitus nullo remanente*.
Igniarius, *ignem continens*.
Ignitior, *ignitus*.
Illis, *fas*, *ilicet*.
 850 *Imbulus*, *ab ambulando*, *ambulatorium*.
Immadescit, *bibendo totus infunditur*.
Immo Hercule, *immo saluo*.
Immorsus, *ieiunus*.
Impartes, *expertes*, *sine parte*.
 855 *Impetibile*, *improbum*, *saeuum*.
Implisceret, *implicaret*.
Inabstinentes, *impatientes*.
In ante diem, *in ipso die*.

841. Rectius, *hostiator*.
 842. *Subciua*: repone cum *Excerptis*, *subseciua*: lib. 15. Etymol. cap. 13. num. 15.
 843. Melius *Excerpta*, *iacturarius*.
 844. Vide num. 774.
 845. Graevius, *ibis*, *avis aegyptia*. Semlerus, *Halcion*, *maris auicula*. Ommitto plures huiusmodi diuinationes.
 846. *Icium*: Cerda, *exitium*.
 847. Ioannes de Ianua exponit *fo-carium*.
 849. Graevius, *ilicet*, *ire fas*.
 850. Etymol. l. 15. cap. 2. n. 26. *Imboli etc.*
 852. Legendum, *Hercule*, *immo*, *saluus sim*. Supra num. 823.
 853. *Immorsus*: ex Horatio sat. 4. lib. 2. *Flagitat immorsus refici*: vbi alii aliter legunt.
 857. Al. *impatientes*, *inabstinentes*, vel *impotentes*, *inabstinentes*.
 858. Muretus lib. 2. variar. lect. coniungi vult *inante*. Inde itali *innanzi*. *Inante diem* 14. calend. est in ipsum diem

- Inasta, *sancta, pulchra, clara, splendida*.
- 860 Incaeniare, *stupere, cessare*.
Incenis. Plaut. Catina. *Incenem ex aedibus*.
Incentiua, *aculei vitiorum*.
Incippat, *illudit*.
Incitae, *ultima conditio fortunarum*.
- 865 Inclinis, *incumbens*.
Incoma, *mensura militum*.
Inconcessum semen, *illicitas nuptias*.
Incuba, *qui res alienas tenet*.
Indoles, *spes in puero*.
- 870 Indubiae, *indumentum*.
Indubias, *belli interuallum, id est, pax bello manente*.
Indubies, *pax bellum manens*.
Induciarum, *vestiarii*.
- xv. calend. Vide lexica.
859. Inasta: Excerpta, *inacta*. Alii corrigunt, *incluta*.
860. Al. *incaeniari*, al. *incaenare*. Cerdas *stupere* explicat de stupiditate ex delirio, quod ex eo eueniat, si quis ieiunet. Semlerus hic *stupere*, et *cessare* dentium esse ait. Scribitur caena, coena, et cena. Hinc illico *incenis* pro *incenato*.
862. Lib. 10. Etymol. num. 131. Est autem *incentium* ab *incendo*, etsi alii malunt ab *incitando*.
863. *Illudit*: lege *includit*. Hispani *capo a cippo*.
864. Lib. 18. Etymol. cap. 67. *Calculi partim etc.*
866. *Incoma, incomae*. Scribitur etiam *encoma*.
867. Grauius restituit, *inconcessos hymenaeos*, ex Virgilio.
868. Semlerus legit, *incubat, qui etc.*
870. Scribendum, *induuiae*: lib. 12. Etymol. cap. 4. n. 47.
872. Recte Grauius, *induciae, pax bello manente*: lib. 18. Etymol. cap. 1. num. xi.
873. Lege, *indusiarum*.
- Inducit, *charaxat*.
- 875 Industriare, *decere*.
Inesis, *segnis, piger*.
Infula, *sacerdotalis vitta, et administratio iudicialis*.
Infaria, *non fatua, falsa, aut fatuum efficit*.
Infelicare, *affligere*.
- 880 Infiduciare, *impignerare*.
Inforare, *in foro placitare*.
Infulat, *propitiat*.
Ingraminat, *in gramina rumpit*.
Iniuum, *iniurium, vel contrarium*.
- 885 Iniux, *bos, nondum iugo iunctus*.
Initiabunt, *nomen dabunt*.
Inlethales, *immortales*.
Inlugiem, *in luctus*.
874. *Charaxat*: id est, *delet*.
875. Forte, *docere*.
876. *Inesis*: al. *iners*, al. *inertiosus*, al. *insets*, ut *deses*, al. *insets*, al. *inertiens*.
877. Et *administratio iudicialis*: de Ieri haec iubebat Grauius, quae recte Semlerus exemplis tuetur.
878. Videtur legendum, *infatua, non fatua, salsa*.- *Infatuat, fatuum efficit*. Ve eiusdem verbi duae exprimantur contrariae significationes.
879. Forte, *infelicitare*, hic, et apud Plautum.
881. *Inforare*: simile est *incomitari*, *implacitare* pro *in conuentu dicere*. Ab *incomitari* fortasse italicum *incominciare*, et hispanicum *comenzar*.
882. *Infulat*: in infulis est, de sacerdotibus. Vel *infulat hostiam*.
883. *Rumpit*: Papias, *erumpit*.
884. *Iniuum*: Semlerus, *iniquum*. Fortasse *inhibum* ab *inhibeo*.
885. Editi, *iuga* pro *iugo*.
886. Grauius, *initiabunt, consecrabunt*: al. *encoeniabunt* pro *initiabunt*.
888. Grauius, *illuniem, squallorem in luctu*. Posset omitti *squallorem*. Alii, *illugies in luctu*.

- In palam, aperte .
 890 Inpopularis, inusitata .
 Insiciale, ius .
 Institae, grauatae, resticulae .
 Intellonem, folles lucernarum .
 Interamnia, chorda, qua frequentius est inter amnes .
 895 Interlectus, interfedatus, varie per interualla fuscatus .
 Internecies, mors, iactura .
 Interpolis, vestis, quae ex vetusta fit quasi noua .
 Interuallum, medium inter fossam, et murum .
 Inuentria, facilis ad inueniendum res .
 900 Iocista, qui verbum iocatur .
 Ioguuium, seruitus, captiuitas .
 Ipparius, aurigarius .
 Istre, secte .
 Iugit, miluus, quum vocem

890. Editi, in popularis .
 892. Corrige, institae, grabati resticulae .
 893. Forte, infullonem, fullonem lacernarum .
 894. Pro chorda Graeuus chora, χαῖρα, regio, et relicit qua frequentius est: pro his Semlerus, quae graecis torra est. Interamniae (Terni) in Italia ciuitas est ita dicta, quod existat inter duos amnes. Graeuus intelligit de parte Aegypti circa Alexandriam .
 895. Interlectus: lege, interpolatus, vel interlatus .
 898. Lib. 15. Etymol. cap. 9. n. 2. Interualla sunt etc .
 899. Semlerus, inuentaria, scilicet tabula, aut simile .
 900. Verbum: Graeuus, crebro: Barthius versum, vel verum. A Iocista hispani dicimus juglar .
 901. Inguuium: Graeuus; iugum, Semlerus, iniugium .
 902. Hipparius esset scribendum .
 903. Alii, illustre, sanctum, al. hirsute, setose, al. Ister, Scythiae .

- emittit .
 905 Iulca, fissilia .
 Iunceum, lectile .
 Iuraticus, scholasticus, legisperitus .
 Iuris, iuramen .
 Iussorianem, praeceptio .
 910 Iutia, lactare .
 Iuuenestres, fortes viri .

K

- Kaere Caesar, amicos .
 Kai, cancellae .
 Kail, cancelli .
 915 Kalones, gallicae militum .
 Kaniser, senex .
 Kapax, memoriosus .
 Karibs, furca poenalis, alias Kalibs .
 Kartulum, quo mortui efferun-

905. Iulca: scribe, hiulca .
 906. Lectile, Graeuus, flectile: al. iuncata, lac; ex aliis lexicis, iuncata, lac concretum. Itali dicunt giuncata .
 908. Iuris iuramen: forte pro iussurandum .
 909. Semlerus, iussa, iussorum pro iussorianem: al. iussoriamen .
 910. Hic, vt n. 906. iuncea, vel iuncata, lactaria .
 912. Forte, χαῖρα, ex illo, Caesar, aue. Pro amicos substitui poterit aue .
 913. 914. Kai, kari, seu kae adhuc in vsu est apud belgas, et germanos. Semlerus suspicatur, haec omnia a k incipientia compendia esse scribendi .
 915. Lege, kalones, seu calones, galearii militum .
 916. Festus, Casnar, senex oscorum lingua .
 917. Videretur legendum, capax .
 918. Forte, chalybs, pro furca ferrea .
 919. Alii, chartallum, al. capulum, ex lib. 20. Etymol. cap. xi. n. 7. Editi, afferuntur. Quod additur, alibi, innui

tur alibi.

920 Katulum, in quo mortui deferuntur, inuestitum, detritum, seu lintea.

Kuppedinarius, voluptarius.

L

Laberna, ferramentum latronum, vel grassatorum, vel furum.

Laberna, gladiator.

Laberna, latro, aut qui filios alienos seducit.

925 Labina, labrum infertus.

Lacatismus, laqueus, decipula.

Laciniosum, pannosum, laceratum.

Lactena, malleum.

Lamiro, blandus.

videtur, quod alibi scribitur katulum, vt n. seq.

920. Post deferuntur excidisse putat Semlerus vocabulum francogermanicum kittulus, vestimentum etc.

921. Al. cupedinarius.

922. Ferramentum: al. furantium. Melius est lauerna, scilicet dea furum, pro laberna.

924. Latro, forte, lauernio ex Festo.

925. Restitue, labina, lapsum inferens, ex l. 16. Etym. c. 1. n. 4.

926. Alii, lactucismus ab alliciendo, al. laccus, quod ita scriberetur pro laqueus.

928. Alii, mactena a macto, al. mactena, macellum, al. lacerna, pallium, ex l. 19. Etym. c. 24. num. 14.

929. Barthius, lambrio, vel lamurio, claudus: al. lampiris, splendens, al. lambro, blandior, al. lanio, lanius.

930. Alii, lampium ex lampadibus, al. lectorium.

932. Lanistra pro lanista, vt balistra: sed alii legunt vel lanistio, lanarius, a lana, vel lanista, carnarius, aut laniarius, a laniando. Vide l. 10. Etym. num. 160.

930 Lampium, pulpitum, analogium.

Lancibus, missoriis.

Lanistra, lanarius.

Largens, domesticus.

Larna, ratorium.

935 Latororum, genus nauis, sed latrociniorum.

Latos, nauis.

Latrunciat, per nauis pugnat.

Lautitia, aqua farina conspersa.

Laxamina, habena.

940 Lecator, gulosus.

Lecticalis, qui lectulos facit.

Lectistium, statio lecti.

Lectrum, analogium, super quo legitur.

Ledo, maris aestuatio.

945 Leno, lecator, mediator.

933. Forte, larigena, domesticus, vel lar, genius domesticus.

934. Alii, larua, ratorium, a voce germanica rasen, insanire: al. larua, daemonium: al. lar, laris, larium: al. larua, monstrum: al. ex n. 966. limula, larua (pro parua) huc adductum putant larua, ratorium, seu lima.

935. Barthius latroconum ex germanico con, naui expedita: al. latena; al. latrocinatorium, vel latronium, vel litorarium.

936. Hic etiam Semlerus, litoraria nauis, sine explicatione. Vide l. 19. Etym. c. 1. n. 27. Trabariae etc.

938. Ex Festo, lautitia farina appellabatur ex critico, aqua consperso.

939. Ex laxare habenas factum laxamina.

940. Mox n. 945. Leno, lecator. Itali leccare lambere, leconem gulosum dicunt. Etiam germanice ganeo lecator dicitur ex Barthio.

943. Lectrum: ex lectorium.

944. Vide lib. de ordine creatur. cap. 9. cap. 4. seq. cum nota.

945. Supra num. 940. Aliqui volunt locator pro lecator. Mediator hic est

- Lenocinator, *turpi adulatione famulatur*.
 Lenociniis. Donatus: *Pronunciabat autem cum suauitate cum lenociniis miris*.
 Lenocinium, *letacitas*.
 Lentandus, *flectendus*.
 950 Lenulus, *paruus leuator*.
 Leuisata, *tunica militaris*.
 Leuitonarium, *colobarium, lineum, sine manicis*.
 Libatorium, *coxale*.
 Libitina, *unde mortui tolluntur*.
 955 Licerceris, *centurio*.
 Liciani, *prophetae*.
 Licini, *candelae, lucernae, vel cicindilia*.
 Licitator, *gladiator, apparitor, occisor, cui multa licent*.
 conciliator stupri.
 946. Forte, *lenocinatur*.
 950. Apud Plautum *lenullus*, apud Priscianum etiam alterum diminutium *lenunculus*.
 951. Barthius *leuisatam* vestem militarem intelligit a *leui* actu: alii legunt *lacerna*; Semlerus *leuidensata*, ex lib. 19. Etym. c. 22. n. 19.
 952. *Lebitonarium* scribitur l. 19. Etymol. c. 21. num. 24.
 953. Repone, *lumbatorium*.
 954. *Libitina* pro feretro, et morte accipi solet.
 955. Al. *licens oneris*, vel *operis*, pro *liber*: al. *imicerius* corruptum ex *primicerius*: al. *lucernarius, candelabrum*: al. *licini, candidae lucernae*, vt infra.
 956. Alii, *liniani*, al. *linigeri*: quia sacerdotes aegyptiorum lino amiciebantur: al. *vaticinia, prophetiae*.
 957. *Licini* vocem germanicam Barthius putat esse: sed conferendus potius Isidorus l. 17. Etym. cap. 6. n. 25. *ligna dicta etc.* Et alibi.
 958. Fortasse ita haec concinnanda: *licitator, gladiator*. - *licitor, apparitor, occisor*. - *licentiosus, cui multa licent*.
 Licius, *negotiator*.
 960 Limbo, *alibi pro inuenit*.
 Limbus, *naui piratica, vel clauus in veste regia, siue ipsa vestis*.
 Limfaticus, *quod aquam timeat, quem graeci ἰσχυροὶ dicunt*.
 Liniarius, *retiarius*.
 Limina portarum, *loca mortuorum*.
 965 Liminum, *seruitium mortiferum, captiuitas*.
 Limula, *larua*.
 Linarius, *retiarius*.
 Linguiscisus, *ferrum, quae virgae, et frutices reciduntur*.
 Linguitri, *sulcis trifariam diuisis*.
 970 Liniua, *retia*.
 959. *Licius*: al. *licitator*: al. *licitarius*.
 960. Barthius scribit, *linque, pro aliis, inuentui*. Res pro derelicta habitata *linqui* dicitur, et fit occupantis. Alii, *limbo alibi pro limbus inuenitur*: al. *limbo alibi purpura inuenitur*.
 961. Pro naui *lembus* scribitur, alio sensu *limbus*.
 963. Infra *linarius*.
 964. Graeuius, *loca martyrum*. Si retineatur *mortuorum*, intelligendum de sepulcris, quae extra portas urbium in viis publicis locabantur. Semlerus coniecit, *limina ostiorum* sine explicatione. Tum *loca mortuorum*, quasi exciderit *linulina*, seu *libitina*.
 969. Graeuius expungit *mortiferum*; Semlerus legit, *libitinium*, vel *illicium*, vel *liminium*, quasi seiunctum a limine. Alii ex voce *postliminio* coniecturas afferunt.
 966. Alii, *lingula, parua*, scilicet parua lingua: al. *limula, parua*: al. *laminia, larua*. Vide supra *larua, rasorium*.
 968. Alii, *lignicisius*.
 969. Corrige, *linguis trisulcis*: ex Virgilio.
 970. *Liniua*: Papias, *linaria*.

- Lintres, *nauculae modicae in Nilo*.
 Litarius, *gladiator*.
 Lix, *cinis*.
 Lixabundus *ambulat, qui voluptatis causa ambulat*.
 975 Lixe, *aquum quae per milites ambulant, antiqui lixum dixerunt*.
 Lixiones, *aquarum portitores*.
 Locar, *locus apud urbem Romanam*.
 Lubrica, *vallum, immo fossa*.
 Lubricum, *lutum cum labina*.
 980 Lucar, *vectigal, erogatio, quae fiebat in lucis*.
 Lucerna, *genus cocullae*.
 Ludarius, *locus deceptorius, ubi quis cito labitur*.

972. Vel *litarius* a *lite*, vel *licitarius*, vt supra *licitator*.

973. Ex Nonio. Inde *lixium* hispanice *lexia*. Barthius, ex Papias *lix*, *caper* colligit, *lix*, *hircus*.

974. Ex Festo, *lixabundus*, iter libere, ac prolix faciens. Alii, *luxabundus*, quasi *luxu* ambulans.

975. Alii, *lix*, *aqua*. *Lixae*, qui per milites ambulant. *Aquam* antiqui etc. al. *Lixae*, *aquarii*, qui per etc. al. *lixae* agmen, quod per milites ambulat, antiqui *lixum* dixerunt: al. *liquis*, *angulus*: qua per limites ambulatur, antiqui *lixum* dixerunt. al. *lixa*, *aquam* qui portat militibus. *Aquam* antiqui *lixam* dixerunt.

976. Breuiloquus, *lixor*, *oris*, portitor *aquae*.

977. Graevius, *lucar*, *aes*, quod ex *luco* captatur apud urbem Romanam. Semlerus, *lucar*, *lucus*, vel a *lucis* apud urbem Romanam. Ex *lucar* est *lucrum*. Infra n. 980.

979. Immo, Excerpta sine. Cerda, *ludicrum*, *vallum*. Semlerus, *lubicrum*, *vanum*: inde corruptum *vallum*, et po-

Ludices, *meretrices*.

Luacula, *parua lues*.

985 *Lugues*, *lugdinenses*.

Luitio, *iuris verbum*.

Luma, *sagum quadratum*.

Lumbare, *subligar*.

Lumbones, *cingula circa lumbos*.

990 *Lumentum*, *nitrum*.

Luna *semenstris*, *luna medii mensis*.

Lunatica, *quod fit plenilunio*.

Lupal, *lupanar*.

Lusores, *falsi testes*.

995 *Lustramentum*, *foetor*, *putor*, *oleum*, *foetulentia*.

Lustro, *vagatur*.

Lurore, *colore luteo*.

Mace-

stea additum sine fossa.

981. Alii, *lucerna*, *genus cerillae*, vel *candelae*: al. *lacerna*, *genus cucullae*.

982. *Ludarius*: a *luto*; hispani dicunt *lodo*, *lodazal*. Cerda, *lutosus locus deceptorius*: al. *lubricus*: al. *volutarius* pro *ludarius*.

983. Barthius vel *lustrices* a *lustris*, vel *lodices*, vt *culcitae* etiam *meretrices* dicuntur. Confer lib. 19. Etymol. cap. 26. n. 2.

985. Graevius, *ligues*, *ligures*: al. *lugdunes*, *lugdunenses*: al. *luceres*, *lucenses*.

987. Dicitur hoc *lumum*, et haec *luma*. Pro *lenae* lib. 9. Etym. cap. 23. n. 3. alii legunt *lumae*: al. *linnae*. Martinus, *lurica*, *sagum equorum*.

990. *Lumentum*: immo *lomentum*.

992. Indicatur passio *lunatica*. Barthius vult quod *fluit* pro quod *fit*, vt de menstruo mulierum intelligatur.

993. *Lupal*: al. *lupar*.

995. *Oleum*: lege, *olidum*, vel *oleum*.

996. *Vagatur*; corrige, *vagator*.

M

- Macere fallio, *locus circumueniendi* .
 Maenit, *struit, aedificat* .
 1000 Mafortes, *operimentum capitum mulierum* .
 Magister ludi, *calculo* .
 Maia, *media; obstetrix* .
 Maialis, *porcus pinguis, quod deae Maiæ sacrificabatur, quasi matri Mercurii* .
 Malarium, *pomarium* .
 1005 Malce, *popino, qui amat in popinas ire* .
 Manda, *deceptio, fraus* .
 Mandones, *ambrones, ardelliones* .
 Mandratur, *cauillatur* .
 Mandus, *vestis virginalis* .
 1010 Maniae, *formidinum imagines* .

998. Semlerus tentat, *macera, macellum, locus, circus vaeniendi*, seu venundandi .

999. *Moenia* pro quibuslibet aedificiis sumi, hinc colligitur .

1000. De *maforte*, seu *mauerte* conferendus Ros-weydyus in Onomastico, et Isidorus lib. 19. Etymol. cap. 25. n. 4.

1001. *Calculo*, pro *calculator*, nisi hoc reponendum. Vide epigramma Martialis 2. lib. 10. *Ludi magister etc.*

1002. *Media*: forte, *medica* .

1005. Pro *malce* alii *malacus*, vel *malcus*, vel *malcio*: al. *macello* a *macellum*, vt *ganeo* a *ganeum* .

1006. Martinius, *mandra*, Semlerus melius, *menda* .

1007. *Mandones*, ex *mandendo* . Vide Nonium .

1008. *Mandratur*: forte, *mendatur* ex *menda* .

1009. *Mandus*: scribitur etiam *mantus* . Vide lib. 19. Etymol. cap. 24. n. 15.

1010. Ex Festo, *Minæ turpes etc.*

Tom.VII.

Manifex, *manum dans* .

Manipulum, *qui auxilium dat in bello* .

Manius, *burceus* .

Mannulus, *caballus, buricus* .

1015 Mansionarius, *ostiarius* .

Manticulare, *frandare, vel decipere* .

Manucalis, *porta* .

Manua, *manipuli* .

Manuale, *liber ad gerendum aptus, qui enchiridion dicitur* .

1020 Manuale, *orarium* .

Manubla, *iteratio doctrinae* .

Manubiare, *vigilare, pernoctare* .

Manutius, *magnas manus habens* .

Mappa, *gansape, tegilla, expiarium* .

1025 Marsiculus, *qui cito mouetur ad iram* . Plautus, *quid ais*,

1011. *Manifex*: immo, *manifer* .

1012. *Qui auxilium dat*: Semlerus, *qui vexillum gestat*, ex aliis lexicis .

1013. Ex lib. 12. Etymol. cap. 1. n. 55. legendum, *mannus burricus*, vel *buricus* .

1016. Rectius, *manticulari*, ex Festo .

1017. Semlerus, *manualis, sporta* .

1018. *Manuae* melius, quam *manua* .

1020. *Orarium* pro sudario .

1021. Grauius, *manubiae, spoliatio rapinae*, Semlerus, *manuale, literatio, doctrinale*, vel *manuale, iteratio doctrinae* .

1022. *Manubiare*: Martinius, *manicare*: Grauius, *manere* . Forte *manubiare* a *mane* pro pernoctare dixerunt .

1023. Alii, *manutus* .

1024. *Expiarium*: vocabatur etiam *manupiarium* . Grauius nihilominus reponerat, *sudarium* .

1025. Alii, *momarsiculus*: al. *momar, siculo*, hoc est, apud sículos, ex Festo . Infra n. 1058. *Momar, siculo* .

000

- homo marsicule?*
 Masortia, *marsupium*.
 Masticina, *crocea*.
 Matapontum, *metabula matris*.
 Marticularius, *pauper, inops*.
 1030 Matum est, *humectum est, emollitum, infectum*.
 Meatim, *meo more*.
 Mediastinus, *balneator*.
 Mediastinus, *in media auctione positus*.
 Mempanis, *torporibus*.
 1035 Meraria, *popina*.
 Mercedarius, *qui dat mercedem pro labore sibi impenso*.
 Mercedonius, *qui soluit mercedem*.
 Mercurius, *lapidum congeries in cacumine collium*.
 Mergi, *corui marini, fustes, serrae*.
 1040 Mergorae, *situlae, quibus aqua de puteo trahitur*.
 Meritoria, *loca tabernaculo-*

1026. Semlerus, *masortia* sine interpretatione pro *masortia*. Tum *marsupium* sine interpretatione.

1027. Lib. 19. Etymol. cap. 28. n. 8. *Masticinum* etc.

1028. Semlerus, *metapontus, metabole maris*; et corrigit *metaplus, us* pro *metapontus*. Vide n. 1044.

1029. *Pauper*, hoc est, in matriculam pauperum redactus.

1030. Salmasius in not. ad Vopiscum legit *via masta* apud Ciceronem pro *via aperta*, et intelligit *humecta*.

1032. *Balneator*: ex Nonio, et aliis.

1033. Graevius, *in medio astu*, hoc est, in media ciuitate: al. *in media actione*: al. *mediustinus, in media uestione*.

1034. Excerpta Pithoei, *membranis, tergoribus*.

1035. *Popina*, scilicet ubi merum ueniebat.

1039. *Fustes, serrae*; Graevius, *fascies messorii*. Martinius, *fustes ferrei*.

rum.

Mesillus, paraus mos.

Mesopicatum, medium picatum.

Metabulum, prospera nauigatio.

1045 *Metaplum*.

Metatores, mansionum praeparatores.

Metreta, amphora dimidia.

Militaris, opinatus, id est, vetus miles.

Millum, collare canis.

1050 *Minnarius, morio, stultus, malus*.

Mincius, ericius.

Miniculo, auxilio.

Minicus, ericius.

Miridicus, mira dicens.

1055 *Miriones, fantasiarum inanum numeratorum*.

Miriones, miratores.

Missilius, qui missilia exhibet.

Momar, Siculus, stultus, qui cito mouetur ad iram.

Mergus est *coruus marinus*, et *marculus ferreus*.

1040. *Mergorae*: rectius, *mergdra*.

1041. Semlerus legit, *meraria*, vt n. 1035. Sed recte est *meritoria* pro taberna meretricum, aut taberna locanda.

1042. Alii *mosculus*, alii *mosillus*, alii *musculus* pro *mesillus*.

1044. *Metabulum*: Semlerus, *metaplus*.

1048. Coniungi potest, *militaris opinatus, vetus miles*. Dicitur *opinatus*, quia probatus, vel quia refertur ad *opinatores*, de quibus infra.

1049. *Millum* etc. ex Festo.

1050. *Minnarius*: corrige, *mimarius*.

1051. Mox n. 1053. *minicus*. Vtrobique Graevius, *erinacius*: Semlerus, *mimicus*, et *histricus* pro *ericius*.

1055. *Numeratorum*: in Excerptis, *imitatores*: forte, *miratores*; vt statim.

1057. Alii, *missilius, qui militum exiit*.

- Plautus, *Quid tu, o Momar Sicale homo, praesumis?*
 1060 Momentanea, duabus lancibus, et uno in medio stilo aequaliter constat. Est trutina modica pecuniae.
 Momentum, stilus, quo momentaria inclinatur.
 Monacosmum, quod ab uno iumento ducitur, genus vehiculi.
 Monopolium, statio, ubi una res venditur.
 Monopticus, *mimus*...
 1065 Monotonus, *rigidus*.
 Moratores, *aduocati*.
 Morificando, *moram faciendo*.
 Muginatur, *causatur*.
 Mulcat, *percutit*.
 1070 Mullitiones, *ardianum secretum sine constitutionis*.
 Mulosus, *caniculus rusticus*.
 Mulsitanter, *leniter*.
 Muna, *munera quae militibus*

1060. Emenda momentana, ex lib. 16. Etymol. cap. 25. n. 4.
 1061. Rursus, quo momentana mouetur. Graevius, quo mouente, trutina mouetur.
 1062. Melius, *monocosmum*. Schef-ferus, *monachus*.
 1064. Ex aliis lexicis, *monopticus*, unico casu.
 1066. *Moratores*, forte a litibus protrahendis: vel legendum *muginatores* ex n. 1068., ex quo factum *causatores*, pro quo *aduocati* positum.
 1068. Ex Nonio, et aliis *muginari*, *murmurare* etc.
 1069. *Mulcare* cum *mulctare* confunditur; ab aliis distinguitur.
 1070. *Cerda*, *molitiones*, *arcanum*, *secretum*, *constitutiones*. Alii, *moles Adriani*, *secretum Adriani*, *constitutiones*. Alii, *munitiones*, *archium secretum*, *constitutiones*. Pro *constitutiones* alii, siue *construções*.
 1071. Excerpta *molossus*, *caniculus*.

- dantur*.
 Mundialis, *homo mundi statu*.
 1075 Munia, *officia saluationis*, vel *munera*.
 Munifer, *qui munera fert*.
 Munificentia, *publicum opus*.
 Munitoria, *praecinctoria*.
 Munitoria, *succinctoria*.
 1080 Munuscularius. Augustin. de Ciuit. Dei c. 7.
 Murcinarius, *mutilius*.
 Murgiso, *callidus murmurator*.
 Murilegus, *catus*.
 Murrat, *murmurat*.
 1085 Murrere, *clamare, proprie marium*.
 Musarum, *diuinantium*.
 Muscarde, *sunt cusmorinum*.
 Muscipula, *captentula*.
 Muscipulator, *deceptor, alterplex*.
 1090 Musculus, *parua nauis*.
 Musea, *nidi soricum*.

1072. Lege, *mussitanter*.
 1073. Muna: immo *munia*, vt n. 1075.
 1074. Forte, *homo mundi a statu*.
 1075. Saluationis: *salutationis*, potius.
 1080. Cap. 7. immo lib. 7. cap. 4. Maurini legunt, *minuscularius*, alii *minutularius*, hoc est, tenuis, et minutus publicanus.
 1081. *Murcinarius* a dea *Murcia*: idem *murcidus*, *murcus* dicebatur. Confer lexica.
 1082. Semlerus distinguit, *callidus*, *murmurator*.
 1086. Forte, *mussitantium*, *dubitantium*. In Excerptis, *mussitat*, *dubitatur*, *murmurat*.
 1087. Semlerus, *muscerda*, *stercus murinum*.
 1090. *Parua nauis*: Semlerus, *parua mus*, vel *paruus mus*. Vide lib. Etym. 18. cap. xi. n. 4. *Musculus* etc.
 1091. A *mus* est *musio*, *felis*, *musiarius*, *musea*, *musia*, *musiae* etc., vt

Musiae, *nidi soricum*.

Musarius, *quia per musia quaerit*.

Mustricola, *machina ad stringendos mures*.

1095 Mutelus, *post Ruffus, ante Rubrum*.

N

Nabita, *nancta*.

Nagare, *vacillare, hue, et illuc fluctuare*.

Nardum pisticum, *chrisma sine impostura*.

Narici, *bruti*.

1100 Nario, *subsannans*.

Nasale, *ornamentum equorum*.

Natinari, *negotiarum*.

Naucupes, *ad eundem acutum habent pedem*.

Nauficus, *navis factor*.

1105 Nauregus, *naureticus*.

Nauricus, *navis princeps*.

num. seqq.

1094. Alii, *mustricula*. Supra, *mustipula*.

1095. Quid hic glossator annotaverit, incertum. Fortasse innuit, *mutelum* esse ruffum, quod ante fuit rubrum.

1096. Forte: *navita, nauta*.

1097. Semlerus, *nacare*, seu *naccare*, a *naca* fullone, qui laborans fluctuare videtur, vel *natare*, vel *nutare*.

1098. *Sine impostura*, hoc est, sine admixtione alterius, ideo *pisticum*, siue fidele.

1199. Graevius, *naryci, brutii*, quia *naryci* ad brutios venerunt: alii, *navisi, bruci*, vel *brucosi*, quorum nares semper stillant, ex Ioanne de lanua.

1100. *Subsannans*: al. *subsannator*.

1101. *Ornamentum*, quod nasum protegit.

1102. Forte, *aginari*, aut *agginari*, vt supra *agginantes*.

1104. Alii, *nauegus*.

Nebris Dianae, *corium Dianae, quae cum ceruo pingitur*.

Nec nocte, *nec simulate*. Pera, ... *Nec nocte pater plorabit*.

Necolatum, *stultum, et elanquentem*.

1110 Nefandarius.

Nefrenditium, *annuale tributum, quod certo tempore rustici dominis, vel discipulis doctoribus afferre solent, dumtaxat sit carnem, ut porcellus*.

Neruicus, *neruicosus, fortis*.

Netorsum, *fusum, fusile*.

Nibarum, *splendidus*.

1115 Nibita, *aqua ex nubibus facta*.

Nicolaum, *stultum*.

Nicolaus, *dactylus*.

Nictit canis, *quum acute gannit*.

Nihil censi, *nihil indicati*.

1120 Niniticus, *nimius, eximius*,

1105. 1106. Haec, et sequens glossa ex *nauarchus* corrupta.

1107. *Dianae*: alii, *damae*: alii, *Dianae, quae cum ceruino (corio) pingitur*, ex Seruio, et Virgilio.

1109. Semlerus, *necolatum, semiuium, vel necoleatum sine coleis, vel Nicolaum, crustulum*: quia Augustus *Nicolai* nomine appellabat quoddam placetae genus, quod Nicolao Damasceno placebat.

1110. Graevius, *nefandus, nefarius*.

1111. Consentiant alia lexica: a *nefrendes*, porci vix a lacte amoti.

1112. *Neruicus*: al. *neruiceus*.

1113. Alii, *netorium*, et *fusillus* pro *fusile*.

1114. 1115. Corrige, *niuatus, niuata*.

1116. *Nicolaus*, an *mimulus*? Vide supra *Necolatum*.

1117. Augustus *dactylum palmarum* fructum *nicolaum* vocavit.

1120. *Niniticus*: forte, *nimius*.

- immanis*.
 Niniosus, *garrulus*.
 Ninnarius, *cuius uxor moechatur, et tacet*.
 Nitellae, *neutrones, parunitores, deminuti*.
 Nitura, *genitura*.
 1125 Nixe, *munite*.
 Nomicolae, *tubercula, quae sub mento caprae sunt*.
 Nominosus, *famosus, celebrer*.
 Nonnulla, *rete ad capiendas aues*.
 Non putatium, *non est dubium*.
 1130 Norax, *peccator, criminosus*.
 Notarius, *scriptor, charaxarius*.
 Noxilis, *nocens*.
 Nugigerulus, *turpis nuncius*.
 Nugiparus, *qui parit nugas*.
 1135 Nullatenus, *nulla ratione*.
 Numida, *qui vendit herbas, vel qui alit pecora ad vendendum*.

1121. Graevius, *naeniosus*. Hispanice *niño* puer dicitur.
 1122. Legendum, *mimarius*.
 1123. Semlerus, *nitellae, nitores, parui nitores, diminutivum*.
 1124. Nitura: al. *gnatura, vel natura*: al. *nisura*.
 1125. Forte, *nexe, vnite*.
 1126. Apud Festum, *noneolae, vel noneoleae*: forte, *nuculae*. Pro *caprae editi captae*.
 1128. Semlerus, *nassicula, a nassa, vel nubecula, quia νῆψιν nubes graece est rete pro auib.*
 1130. Norax: corrige, *noxax, vel noxius*.
 1132. Noxilis, forte, *noxialis, aut noxius*. In Excerptis, *noxit, noceat*.
 1136. Qui vendit: forte, *qui mandit, vel vescitur, et ad mandendum pro ad vendendum*.
 1137. Dea numeri: quae pueros nu-

- meria, *dea numeri*.
 Nuptant, *nubunt*.
 Nuptorium, *domus, et locus nubentium*.
 1140 Nutinare, *corpus, ingenium, genitura*.

O

- Obfibulare, *concludere, circumdare*.
 Obicula, *paraus obex*.
 Obilat, *limpidat*.
 Oblogat, *increpat*.
 1145 Obsillas, *marsus*.
 Obsolitatus, *pollutus, inquinatus*.
 Obtundit, *obcoecat*.
 Obtunsa, *stulta, vel stolidus*.
 Obtunsus, *obcaecatus*.
 1150 Obuallum, *undique munitum*.
 Occa, *rastrum*.
 Occamen, *contisio*.
 Occentare, *male ominari*.
 Occistrio, *tabernarius*.
 merare docet.
 1139. Aedificia nuptiis destinata *nymphaea* Romae vocabantur.
 1140. Nutinare: Cerda, *natura*. Semlerus *complexio* pro *corpus*. Graevius *genitalia* pro *genitura*.
 1143. Graevius, *oblimat, ex Constantiensi*.
 1144. Oblogat: al. *oblegat*: al. *obiurgat*: al. *retinent, oblogat a logos*.
 1145. Videtur legendum, *psillus, marsus*. De his duobus populis Plinius, et lexicographi. Eis serpentes non nocebant.
 1146. Melius *obsoletatur, cum Excerptis*.
 1148. Obtunsa: ita nonnulli pro *obtrusa*.
 1150. Graevius restituit, *obuallatum*.
 1152. Contisio: Martinius, *contasio, scilicet glebarum*.
 1154. Cerda recte, *concistrio*.

- 1155 Oes, *insania*.
 Offendices, *nodi*, quibus libri
signantur.
 Offex, *impeditor*.
 Officialis, *sacrorum minister*.
 Officiperdi, *qui sui laboris non*
habeant remunerationem.
Catoni quoque dicuntur Of-
ficiperdi.
 1160 Ogit, *moritur*.
 Olacitas, *foetulentia, olor*.
 Olax, *olidus*.
 Olerare, *olera plantare*.
 Olographa, *omnem rem pro-*
priam.
 1165 Olouitreum, *totum vitreum*.
 Omentum, *mappa ventris*.
 Opersolatio, *clusis a persolis*
dictum.
 Opinatores, *existimatores, vel*
arte militares.
 Opinax, *manifestus*.
 1170 Opinosa, *ingentia certamina*.
 Opillago, *curcilla*.

1155. Oes: Graevius, *oestrum*.
 1156. Signantur: Cerda, *ligantur*.
 1158. Offex: ab *officiendo*. Alii, *of-*
ficiens, al. *obex*.
 1159. Sacrorum: Semlerus *officio-*
rum, vel *sacrorum* ob ecclesiastica of-
ficia.
 1159. Alii, *officiperdae*.
 1160. Ogit: *corrige, obit*.
 1164. Martinus recte, *omnia manu*
propria; sic lib. 5. Etymol. cap. 24. n. 7.
Holographum etc.
 1166. Mappa: alii, *membrana*, ex
 l. xi. Etymol. c. i. n. 130. *Omentum etc.*
 1168. Cerda, *oppessulatio, clusio, a*
pessulis dictum. Graevius, *operculatis,*
clusis, ab operculis dictum. Alii, *oppe-*
sulatis, clusis, a pessulis dictum.
 1168. *Vel arte*: Semlerus, *vide an-*
te, vt remittamur ad litteram M verbo
militaris.
 1170. Forte, *opinosa certamina, in-*
gentia.

- Oppito, *sospito, valde saluto*.
 Orcinus, *morte manumissus*.
 Ordinarius miles, *qui in inte-*
gro ordine est, vel numero.
 1175 Orge, *occide*.
 Oricus, *loquax, qui magnum*
os habet.
 Originarii, *vernaculi*.
 Oripa, *amens, turba hominum*.
 Orispex, *orarum inspector*.
 1180 Ouispex, *oniam inspector*.

P

- Pabo, *vehiculum unius rotae*
cum b.
 Pabulator, *pastor, qui bubus*
pabula praebebat.
 Pabulator, *pater, qui praebebat*
pabula.
 Pactario, *plantario*.
 1185 Paculum, *sacculum, pasce-*
lum.
 Pagae, *memoriae sine idolis*.
 1171. Supra n. 508. *Curcilla, oppi-*
lago. Semlerus pro *curcilla* reponit *fur-*
cilla, hoc est, iuncta aliquot minora
 ligna mercimoniis oppilata, impleta.
 1172. *Oppito*: lege, *oppido*, et dele
sospito, saluto, aut alio transfer.
 1175. Reinesius, *orge, occide*; vt sit
 clamor militum irruentium. Semlerus,
orce, vel *orcus* sine interpretatione: et
occidit pariter sine interpretatione.
 1776. Forte, *oritus*.
 1178. Legendum videtur, *crypta, cu-*
neus. Additum, *turba hominum*, quia
 haec est alia significatio verbi *cuneus*.
 Vide supra *gumbā*.
 1179. Intellige, *horispex, horarum*.
 1181. Intellige, *pauo*.
 1184. Graevius, *pactorio, plantato-*
rio: Semlerus, *pagatio, plantatio*.
 1185. *Paculum*: Rutgerius, *pha-*
sculum.
 1186. Semlerus, *pagae, marinoeae*
statuae, idola; quia *pago* idem est, ac

- Paganitius, *ut occultus*.
 Pagit, *aut palum agit, aut citharam tangit*.
 Pagula, *frena*.
 1190 Pagus, *collegium, curiae*.
 Παλαῦς μῦθος νέον φρένιμον εἰ ποιεῖ.
 Palax, *dolosus, fallax*.
 Palla, *latubres*.
 Palmosus, *victoriosus*.
 1195 Palpones, *qui ducunt caecos*.
 Palteum, *murum, vel fastigium*.
 Paludatis, *mantuatis*.
 Pamaeum, *vestis pastoralis*.
 Panarium, *excipulum*.
 1200 Panchra, *rapina*.
 Pandex, *qui semper pandit ora ad potandum*.
 Panegyricis, *laudabilibus*.
 Panegyricus, *laus in promptu*

figo. Vel potius, *pagani a nemore, vel idolis*.

1187. Alii *vir*, pro *ut*. Semlerus, *paganitius cultus sine interpretatione*.
 1188. Semlerus, *aut cithara pangit*, videlicet *versus*.
 1189. Alii, *repagula, frena*: al. *sera pro frena*.
 1192. Lege, *pellax*, cum *Excerptis*.
 1193. Graevius, *pallae lugubres*: forte *pallae pullae, lugubres*. Ex Nonio.
 1196. Corrige, *pluteum*, pro *palteum*.
 1197. Vide lib. 19. Etymol. cap. 24. n. 15. *Mantum etc.*
 1198. Alii *paemenicum*: al. *patmaeum*.
 1199. *Excipulum*: quia *panes* excipit.
 1200. *Panchra*: infra *panera*, et *panora*, mendose. Vide Nonium, et lexicam, verbo, *impancrare*. Semlerus huc trahit ex Festo, *pancarpiae coronae*.
 1201. Alii, *pandox*, alii *pando*, alii *pantex*, ex Plauto pro intestinis, vnde hispani *panza*: alii, *pandax*.
 1204. *Panera*: immo *panchra*, vt supra, vel *pancra*.
 1206. *Panora*: lege, vt supra, *panchra*.

- dicta*.
 Panera, *rapina*.
 1205 Pangitare, *laudare*.
 Panora, *rapina*.
 Pansa, *qui ambibat pedibus in diuersa tendentibus*.
 Pantapola, *simplasiarius*.
 Pappas, *paedagogus, qui sequitur studentes*.
 1210 Parapsides, *suffusoria*.
 Parapsis, *granata, vel catunis*.
 Particus, *negotiator, qui partes vendit, qui institor, et agomanus dicitur, eo quod in diuersa manus agit*.
 Partiliter, *diuise, per partes, distribute*.
 Pastam, *praeclaram*.
 1215 Pastoforium, *atrium templi, aut sacrarium*.
 Pastorium, *aluiale tempti, vel*

1207. *Ambibat*: corrige, *ambulat*.

1208. Emenda, *pantapola, seplasiarius*.

1209. Alii, *papas*. Etiam in Actis martyrum hoc sensu occurrit.

1210. *Suffusoria*; Graevius exponit *ius, condimentum, obsonia*: Semlerus vasa, vnde suffunditur iusculum ad cibos inter coenandum. Alii scribunt *paropsides*.

1211. Sirmondus, et alii legunt, *paropsis gauata, vel catinus*. Vide lib. 20. Etymol. cap. 4. num. 10.

1212. *Particus*: alii, *partiaris*: al. *particarius*: al. *particularis*: al. *pararius*. Pro *qui partes* Graevius *qui per partes*. Pro *agomanus* Reinesius *dragomanus*, Semlerus *aginans*, seu *aginator*, vt supra verbo *mercator*.

1214. *Praeclara*: Graevius, *aprugna*, ex Scholiaste Iuuenalis. Semlerus corruptam glossam putat ex *pastophorium, atrium*.

1216. Legendum, *pastoforium*, seu *pastophorium, alueale templi, vel safarium*. Infra occurrit *safarium, atrium*.

- safurium*.
 Patago, *genus mortui*.
 Patercularius, *a paterculo*.
 Patibulum, *res patens*.
 1220 Patrauit, *patrem fecit*.
 Patres, *patriae*.
 Patreus, *vitricus*.
 Paximatum, *panis subcineritius*.
 Pecuosus, *qui multa pecora habet*.
 1225 Pedana, *ae, pedales nouus, qui caligae assuitur*.
 Pegaso, *homo iocularis*.
 Pelagus, *praelubium*.
 Pelops, *qui habet uxorem, et amicam*.
 Pencina, *lacinia, vel stola*.
 1230 Penita, *aula regia*.
 1217. Festus, *patagus, genus morbi*.
 Sic etiam Excerpta Pithoei, ubi allegantur Theophrastus, et Plinius. Reinesius volebat, *petigo*.
 1219. Forte *propatulum*, vel *peribulum* ex notatis ad num. 304. Salmasius suspicatur olim scriptum, *paetibulum*, ex quo alibi mansit *patibulum*, alibi *peribulum*: sed praefert *peribulum*.
 1220. *Fecit*: Graevius, *egit*.
 1221. Forte, *pater patriae*, sine interpretatione.
 1222. *Patreus*: alii *patrous*, ex graeco.
 1223. *Paximatum*: alii *paxamatum*: al. *paximatum*. Plura neque alibi obuia de hoc pane Ros-weydu in Onomatico.
 1225. *Pedalis*: Ros-weydu, *pedulis*.
 Alii, *pedalis nodus*: al. *pedica*, *laqueus*, pro *pedalis nouus*. Confer lexica.
 1226. *Pegaso*: alii, *petaso*, vt fuerit *perna*, *petaso*: tum corruptum, *perna*, *petaso*, *iocularis*.
 1227. Alii, *proluuium*: al. *perluuium*: al. *praeluuium*.
 1228. *Pelops*: forte, *pellicator*, vel *pellicatus*. Vel *pelops* sine interpretatione, tum *pellex*, *vir*, *qui habet uxorem, amica*.
Pennum, *bis acatam*.
 Percartapsere, *valde diuidere*.
 Percatapat, *valde taedet*.
 Peripsima, *media planta pedis*.
 1235 Pero, *calceamenta pilosa*.
 Persolenter, *assidue*.
 Perula, *extrema pars nasi*.
 Pessimus, *verbosus*.
 Pestincius, *violentius*.
 1240 Pestinuncium, *qui pestem nuntiat*.
 Pestiliter, *demisse, diuise*.
 Petitius, *qui frequenter petit*.
 Petulus, *equus, qui habet albos pedes*.
 Phaculla, *perna, petaso, petasanculus*.
 1245 Phago *cibus: unde φαγος ἡμερινός, ἀφρός ἡ τυρός ἡ οἶνος, in vita mona-*
 1229. Alii, *paenula, lacerna, vel stola*.
 1230. Semlerus distinguit, *aula, regia*.
 1231. Videtur supplendum, *pennum, acutum, bipennum, bis acutum*.
 1232. et 1233. Semlerus has glossas enatas arbitratur ex hac vnica, *pertaedet, valde taedet*.
 1234. *Peripsima*: al. *peripsema*: quod alii *calceamentum* dicunt, alii *tersorium*.
 1235. *Pero*: melius *perones*.
 1237. Lege, *pirula*, ex lib. xi. Etym. cap. i. n. 48. Margaritae etiam vocantur *pirulae*, aut *perulae*, hispanice *perlas*, ex *pilula*, parua *pila*.
 1238. Martinius *verbosus* mutat in *peruersus*: Semlerus supplet ex glossa litera v. *Verbosus, nugator pessimus*.
 1239. *Pestincius*: emenda *pertinacius*, ex Excerptis.
 1240. Alii, *pestinuncius*.
 1241. Semlerus, *partiliter, diuise*, reiecto *dimisse*.
 1243. Alii, *petilus*: vide Festum, et Nonium.
 1244. Graevius, *phascola, pera*. - *Perna, petaso*.
 1245. Corrige, *phagos* pro *phago*.

- mona horum.*
 Phylacteria, carmina.
 Pictatium, epistola brevis, et modica.
 Pictatiuncula, membrana.
 Pictiones, qui vendentes vincere in pictura.
 1250 Pigella, artopta, genus vasis.
 Pilasca, vas vinarium ex corio.
 Pilax, murilegus, catus.
 Pileum, calamaucum.
 Pilicrepus, qui pila ludit.
 1255 Piludius, qui polotello ludit.
 Piliones, portitores mortuorum.
 Pilumen, quidquid in pila tunditur.
 Pindae, pinnae dictae sunt a pendendo, sed usus obtinuit,
 1246. Carmina, hoc est, incantationes.
 1247. Scribitur etiam *pitacium*, *pitacium*, et *pyctacium*, posteriori aevo *petia*. Inde hispanice *pedazo*. Vide Rosweydam in Onomast.
 1249. Semlerus, *pictiores*, qui videntur vincere in pictura.
 1250. Semlerus legit, *tigella*, *artopta*, germanico idiomate.
 1251. *Pilasca*, lib. 20. Etymol. cap. 6. n. 2. *Phlascae* etc.
 1253. *Pilax* a *pilo*, furor, *expilo*: hispanice *pillar*, *pillo*.
 1253. *Calamaucum*: alii, *camelau-cium*: itali *camauro*. Consule Macrum in Hierolexico.
 1254. De *pilicrepe* multa Lipsius ad Senecae epist. 56., et alii.
 1255. *Polotello*: immo *pilotello* a *pila*.
 1256. *Pilliones*: corruptum ex *ve-spillones*, vel ex *pollinctores*.
 1258. Pro *pindae* reponendum *pennae*.
 1259. *Sectatores*: emenda *secutores*, et confer lib. 18. Etymol. cap. 55. Nonnulli gladiatores pinnae, ut milites in galeis, gestare solebant: hinc *pinnirapus*.
 1260. De gallinis dicitur *pipare*, *pipire*, *pipiare*, et forte etiam *pipilare*.
 Tom.VII.

- ut pinnae dicantur.*
 Pinnirapi sectatores, gladiatores, quod pinnae rapiunt.
 1260 Pipilare, resonare.
 Pipiunculus, accipiter, acceptor.
 Pipuli, conuicio plorasi.
 Pissago, pix liquida.
 Pisseima, speculor.
 1265 Pitigmata, causiae.
 Placor, tranquillitas.
 Plautos, auribus gracili corpore.
 Plaria, dilucida.
 Plaustri, quod plaustro sonat.
 1270 Plebescere, plebem alloqui.
 Plebiscitari, plebem imitari.
 Plebiscitat, plebem alloquitur.
 Plemina, quum in manibus, et
 1261. Carmen de philomela, *Accipiter pipas*. De accipitre, seu acceptore Isidorus lib. 12. Etymol. cap. 7. num. 55. cum nota.
 1262. Semlerus, *pipulo*, *conuicio*, *ploratu*.
 1263. In aliis lexicis rectius *pissaigra* ex graeco.
 1264. Vetus lexicon, *pisema*, *specular*. Semlerus coniicit, *pissaxera*, *pix siccata*, vel *pissumor*, *pice linor*, vel *pis-sacium*, e *pice tabula*.
 1265. Varias sunt coniecturae: in Excerptis, *pitigmata*, *causae*: Graevius, *pili macedonum causiae*. Semlerus, *pitissima*, *gustatio*, vel *aigmata*, *inuistio*. Iansonius, *aigmata*, *caustica*.
 1267. Forte *auribus gracilioribus*. Vide Festum de plaudis, seu plautis canibus.
 1268. *Plaria*: plana potius.
 1269. *Plaustri*: legendum, *plaustrit*, a *plaustrio*, *palustris*, quod in aliis lexicis affertur.
 1270. 1271. Inuerte explicationem, *plebescere*, *plebem imitari*, *Plebiscitari*, vel *plebiscitare*, *plebem alloqui*.
 1273. *Calusi*: lege, *callosi*, et confer differentias verborum inter appen-
 P p p

- pedibus calusi sulci sunt.*
 Plotei, *proprii.*
 1275 Plumbum *in oculis, macula coloris plumbei.*
 Podiarius, *inter mimos.*
 Polingon, *vbi cadauera ponuntur.* Graecum.
 Polluctare, *consecrare.*
 Polose, *alte.*
 1280 Polosus, *altus.*
 Poinatium, *mollis, et liquidus tibus ex pomis.*
 Poneprope, *iuxta, et propter.*
 Popina, *meraria, crustaria.*
 Porrum, *basum.*
 1285 Portemia, *naucala.*
 Portitorium, *porticulum, baculus lixarum.*
 Positiones, *aedificia.*
 Postifices, *iudices.*

dices n. 105. *inter flemma, et plemma etc.*

1274. Semlerus, *ploti pro plauti;* alii, *ploci, stupei.*

1276. Semlerus, *paedarius, puer minimus, vel podagricus, infirmus (pedibus).*

1277. Repone, *polyandron, ex aliis excisis.*

1279. 1270. A polo factum *polose, polosus.*

1283. Popinarum diuersae species, *meraria, seu vinaria, crustaria etc.*

1284. Basum; emenda *prasm ex graeco.*

1285. Portemia, seu *porthmia, aut porthmium.* Vide lib. 19. Etymol. cap. 1. n. 26., vbi pro *syriaci generis* legi vult Semlerus *scythici, vel sarmatici.*

1287. Pro architecto Abbo Cernuus adhibet *positorem.*

1288. Graevius, *pontifices.*

1289. Postilio, *postulio, postulatio* verba augurum, de quibus dissident interpretes, ad sacrificium humanum pertinere dicuntur.

1290. Forte, *pomarium.*

1291. Graevius, *postridie, altero die.* Semlerus annotata fuisse ait haec, he-

Postilio, *postulatio.*

1290 Posmurius, *insertorium.*

Postpridie, *hodie.*

Postulatitius, *ille, qui postulat.*

Postumus, *ultimus, nouissimus.*

Praeclues, *valde clarus, et inclitus.*

1295 Praedarius, *praebens auxilium.*

Praelubium, *pelagus.*

Praerogator, *dispensator.*

Praetenta, *anteposita.*

Praetoriola, *domuncula in naui.*

1300 Prandeum, *genus zonarum.*

Pransorium, *promulsarium.*

Prima porta, *primum locum, vel grecia expositio.*

Prima terra, *litore.*

Primiuirgius, *caballarius, quod primus est militiae in virgines.*

ri, *postridie, hodie:* ex quibus deceptus glossator. Sed fortasse retinendum *postpridie, hodie.* In missali gothico vna ex orationibus, quae quotidie dicuntur, inscribitur *postpridie.*

1295. Praedarius. Excerpta *pedarius.* Cerda, et alii, *praebendarius.* Semlerus, *praediarius, praebens praedem, vel auxilium.*

1296. Praeluum, legendum.

1297. Dispensatores dicti *praerogatores* ex Scholiaste Persii, quia solebat pensari potius aë, quam numerari.

1299. In naui: forte ex naui praetoria factum *praetoriola.*

1300. Rutgersius, *prandium, genus obsoniorum.* Nihil mutes.

1301. Alii, *promulsidarium.*

1302. Restitue ex Constantiensi, *prima peto, primum locum, vel egregia exposco.*

1303. Seruius ad 1. Aeneid. *primaeque vetant consistere terrae:* id est, in litore.

1304. Cerda, *clauarius, qui primus est militiae in virgibus.* Semlerus retinet, *caballarius.*

- 1305 Priuignus, *valgo ante natus*.
 Procapibus, *proximis*.
 Procapis, *proximus*.
 Prociuius, *probauimus*.
 Proculprocul, *longe longius*.
 1310 Proculum, *abominatio*.
 Proculus, *qui patre longe peregrinante nascitur, vel longe a patre natus*.
 Productis, *consumptis*.
 Profecta sunt, *promouerunt*.
 Proficiens, *antepositus, prouectus*.
 1315 Prolicere, *emanare, effluere*.
 Varro: *Demum ubi proli-
 cuit dulcis vnda*.
 Polumum, *locus sacrorum*.
 Promptria, *cubilia*.
 Promurale, *murus ante mu-
 rum*.
 Pronefas, *antefas, contrali-
 centia*.
 1320 Pronefas, *plusquam nec dicen-
 dum, vel quam illicitum*.
 Pronefas, *scelus, incontinentia*.
 Pronostra, *antenostrea*.
 Propagando, *protelando*.
 Propala, *vendenda proponens*.
 1325 Propedat, *impedit, cohibet*.
 1308. *Probauimus: lege, prouocauimus, ex Festo verbo, prociuum*.
 1310. *Ex, procul, o procul este profani*.
 1313. *Profecta sunt: an, prouecta sunt?*
 1315. *Scribe, proliquare ... proliquit*.
 1317. *Alii, promptuaria, cubicula*.
 1319. *Ex, pro nefas, contra fas, contra iusticiam*.
 1320. *Vel quam: alii, vel etiam*.
 1321. *Forte, prorostra, ante rostra*.
 1324. *Scribe, propola*.
 2325. *Lege, praepedit, impedit*.
 1326. *Semlerus, Praetorii, legati, ministri, magistratus*.
 1328. 1329. *Alii, praepos, et praepascit*.
 Propii, *legati matri muneribus*.
 Propolae, *tabernarii*.
 Propos, *valde potens*.
 Proposcit, *petit*.
 1330 Propudorio, *contressio*.
 Prosatrix, *genitrix*.
 Protelat, *differt, prolongat*.
 Proxenetæ, *homo praecurrens quodcumque negotium*.
 Proxenetæ, *quasi inter emptorem, et venditorem, vel anteambulo*.
 1335 Prurientes auribus, *qui libenter desiderant de alio mali aliquid audire*.
 Pubeta, *vel pubeda, adolescens*.
 Pugillones, *pugillatores*.
 Pulpidinem, *colophia*.
 Pulpitum, *analogium, lectrum*.
 1340 Puluicinare, *pluitare, saepe pluere*.
 Puluinceria, *area mortuorum*.
 Punicani, *lecti parui*.
 Purpurilla, *locus extra portam, quo purpurea veste utebantur*.
 Puteal, *sedes praetoris*.
 1345 Puticuli, *quo cadauera proiciuntur*.
 1330. *Lege, pro! pudor, contestatio, vel confusio, interiectio*.
 1333. 1334. *Praecurrens: al. procurans, omissio, et anteambulo*.
 1338. *Legi poterit, pulpido, colyphia, aut coliphia*.
 1840. *Puluicinare: alii, pluuitare: alii omittunt*.
 1341. *Lege, puluinaria, areae; vide supra, ariæ*.
 1342. *Lib. 20. Etymol. c. xi. n. 3. Punicani etc.*
 1343. *Coniicitur, purpur, ille locus extra portam, quo purpurati nascerentur; vel, purpura, aulae locus, quo puerperae Augustae utebantur*.

Q

- Quadrans, *duo minuta*.
 Quaestuarius, *qui quaestu corporis viuit*.
 Quaestuosus, *πορῖς*.
 Quantocius, *quanto velocius*.
 1350 Querelantem, *querelas afferentem*.
 Quinquatria, *ambitus quinque porticorum*.

R

- Rallum, *rasorium*.
 Randum, *arbitrandum*.
 Raricent, *patricent*.
 1355 Ratiscent, *adaestimauerunt*.
 Rator, *iudex*.
 Raut, *raue loquitur*.
 Reburus, *hispidus*.
 Receptor, *actor concordiae medius*.
 1360 Recidua, *ex ruina renascentia*.
 Recitabulum, *ubi recitatur*.
 Recognatus, *filius patris*.

1346. *Duo minuta* : ex Hieronymo c. 5. in Matth.

1351. Festiuitas Mineruae *quinquatus* dicebatur, ab aliis *quinquatria*, et *quinquatriae*. Glossator fortasse ex Scholiaste Iuuenalis sumpsit, quod Minerua in ambitu quinque atriorum, seu porticorum fuerit.

1352. Lib. 19. Etymol. cap. 22. n. 23. *Ralla* etc. Creditur diminutivum vocis *radula*. Vide etiam Regulam monachorum. cap. 18. *Amictus autem segmen rasum* etc.

1353. *Randum* : lege, *rendum*, a *reor*.

1354. Fortasse, *ratifcent*, pronuntiant.

1355. Scribendum, *rati sunt*, pro *ratiscent*.

1357. *Rauie* : immo *rauce*.

1358. *Reburus* : an a *birrus* ?

Rectitas, iustitia, aequitas, et veritas.

Redandruare, gratiam referre.

1365 *Redhibere, reddere*.

Redimiae, res a praedonibus redemptae.

Redimicula, vittae, quibus mitra ligatur.

Redubias, reliquias.

Reducta, concaua, depressa.

1370 *Redulus, strues lignorum ardentium*.

Refrontat, repellit a fronte.

Regillus, regulus.

Regimonium, gubernationem.

Remasculata, virili virtute resumpta.

1375 *Remilicines, remoratrices*.

Remillo, repando, pronullo.

Remillus, repandus.

Remotum.

Rendis, requies otiosa.

1380 *Repatriat, ad patriam redit*.

Repelta, lapis excelsus.

Repignerat, pignus recipit.

Repluentibus, exabundantibus.

Replum, species mulieris.

1360. *Recidua* ; melius *recidiua*.

1361. *Grauius, recognitus filius* ; quem pater pro filio agnouit.

1364. Ex Festo, Nonio, et aliis.

1366. Scribe, *reduuias*, vt *exuuias*.

1370. Semlerus, *rogulus*, pro *redulus*.

1371. Semlerus, *repellit fronte*.

1375. Repone ex Festo, *remiligines*.

1376. Festus, *remillum dicitur quasi repandum*. Pro *pronullo* Grauius *prominulo*. Fortasse a *remo* est *remillo*, et num. seq. *remillus*.

1378. Forte, *remoramentum*, vt in aliis lexicis.

1379. Videtur legendum, *resides, requiescentes, otiosi*.

1381. *Repelta* : Papias, *repeta*, Semlerus, *rupella*, vel *rupicula*.

1383. Vide, num, *exundantibus*.

1384. Pro *species* lege *vestis*, aut.

- 1385 Retanda, *purganda*.
 Retica ligna, quibus ligna sublimantur.
 Reuidare, reuerti, redire, repedare.
 Rheuma, effusio maris, quando accessione maris in fossis colligitur, et remanet aqua.
 Rimidia, crepido.
 1390 Rinas, naues, vel massa.
 Roga, eleemosyna.
 Rogatarius, petitor.
 Ructa, vel rumen in homine, tumen in bestia: pars gutturis gurgulioni proxima.
 Rues, ruina.
 1395 Ruffatus, sanguine cruentus.
 Rumare, rumores afferre.
 Runa, pugna.
 Runata, proeliata.

species vestis.

1385. Retanda: ex Aulo Gellio Attic. Noct. cap. 17.

1386. Martinius, Ridica, quibus ligna sublimantur: al. redica: al. retica, ligna quibus ligata sublimantur. Retica est pedamentum ad statuminandas vites.

1387. Reuidare: al. rebitere: al. reuiare.

1388. Scribe, rheuma.

1389. Remidia, trepido: Semlerus totum id corruptum ex repedo putat.

1390. Martinius, rinas, naues, vel nasa: ex graeco.

1391. Roga: exempla profert Ducangius.

1393. Ructa: inde ructare. Vide rumen in lexicis. Editi hic, ructa, vel frumen.

1394. Rues, vt labes, luos, strues.

1397. Videtur id corruptum ex runa, pilum, runata, pilata.

1399. Rupa: Martinius, rupta, id est, abrupta montium.

1400. Rupina: occurrit apud Apuleium.

Rupa, ex utraque parte acuta.

1400 Rupinas, abrupta montium.

Ruspantur, perquirunt anxie.

S

- Sabarium, atrium templi. Chald.
 Sabbatini, araneorum.
 Sacra, non idoneus artis suae professor.
 1405 Safarium, atrium templi.
 Saga, nomen gemmae.
 Salatarius, portator armorum.
 Salmentum, salsamentum.
 Sambucarius, ipse, qui dicit.
 1410 Sambucistria, quae citharista canit.
 Sambucistrio, saltator.
 Sambucus, saltator.
 Samelubro, artificio.

1401. Ruspantur: ex Nonio, et Festo.

1402. Sabarium: paulo post safarium. Nonnulli reponunt pastophorium, alii sabarium, armarium templi.

1403. Semlerus hic rursus, sabarium, armarium. Barthius ex germanico, Saba, tinea, araneatum, vel aranea.

1404. Sacra; forte, sarga, ex lombardico arga, inutilis. Alii, sargo, aut sarco, a sarciendo, vt sarco sutorius, sarco sartorius: qui resarcit, ad noua opera inutilis. Barthius, scurra pro sacra.

1406. Graeuus, sagda: Semlerus, saga, nomen feminae. In Excerptis, nomen genii.

1407. Alii, soldarius: al. salariarius. al. melius, spatharius.

1408. Barthius, sambucinaris, ipsam (sambucam) qui ducit, vel sambucinaris species tibicinis. Alii, canit pro dixit.

1409. Papias, Sambucistria, quae cithara rustica canit.

1410. Graeuus, sambucista: Semlerus sambucer, histrio, saltator.

1413. Samelubro: in Excerptis, sawrilubro, sawrilubre. Barthius, sat elabo-

- Samica, *pulvis*.
 1415 Sancenissat, *laetatur, triumphat*.
 Sappappa, *quasi sarculo*.
 Sarapia, *rapinae*.
 Sarcitator, *qui tecta resarcit*.
 Sardijs, *sacella, loca sacra*.
 1420 Sarge, *idoneus: quaelibet ars, alias sarga non idoneus cuiuslibet artis professor*.
 Sario, *sarculo*.
 Sauium, *osculum vxoriosum*.
 Saures, *sorices*.
 Scabra, *pumicia aspra*.
 1425 Scaeuities, *iniquitas*.
 Scamellum, *simfoniaci*.
 Scammata, *arenae, ubi athletae luctant*.
 Scana, *arborum densitas nimia*.

ro, *artifico*. Semlerus, *samia, labra testacea*.

1414. Samica: samia potius.

1415. Reinesius, *sicinissat*, ex graeco, *scinis* species saltationis. Cerda, *encaenissat*, vt *encaeniat*. Semlerus, *sambucissat*. Barthius, *saracenissat*, scilicet triumphans de saracenis.

1416. Barthius, *sappa, vappa*. Semlerus, *sappa quasi sarcula*; vel *sappa, qua sarculo*, id est, fodio; vel *sarpa, sarculus*. Inde *sarpo, sarpere*.

1417. Barthius, *surripia*; alii, *subreptio*. Semlerus putat, hanc glossam ex praecedenti *sarpa* enatam.

1418. Sarcitator: immo *sarcitector*, ex lib. 19. Etymol. cap. 19. n. 2.

1419. Sardijs, sine interpretatione. Tum alia glossa huc translata, *sacella, olca sacra*.

1420. Sarge: vide *sacra* n. 1404. Barthius originem germanicam in *sorge* inuestigat.

1422. Vxoriosum: forte, *luxoriosum*. Vide lib. 2. Different. t. 5. n. 398.

1423. Saures: forte, *saurices*.

1424. Distingue, *pumicea, aspera*.

1425. Scaeuities: Apuleii vox.

1426. Graeuus, *scabillum, instru-*

Scansuae, ferrum, per quod equus scandit.

1430 Scapolum, *fustis laevis*.

Scapus, *certus numerus tomorum chartae scriptae*.

Scaturrio, *lepra*.

Scatus, *impetigo, sicca scabies*.

Sceptoriae, *cisternae*.

1435 Scillae, *saxa latentia in mari*.

Scinthiae, *naeuus, macula*.

Scipia, *virga ante triumphantes delata*.

Scipiones, *virgae consulum*.

Scispadum, *iupatum*.

1440 Scolaces, *quod nos funalia dicimus, eo quod sint scoliae, hoc est, intorti, hos romani funes, et funalia nominabant*.

mentum symphoniaci. Semlerus, *scabillum symphoniaci*, sine interpretatione. Forte ex *scabillum* hispani dicunt *cascabel*. Salmasius, *scabillum, symphonia*: quod est genus instrumenti ex l. 3. Etym. cap. 22. n. 14. Barthius *scamellum, ubi symphoniaci*.

1428. Emenda *scena* pro *scana*.

1429. Martinius, *scansile*, pro *scansuae*.

1430. Alii, *scapulium*.

1431. Scapus: Vide Nonium cap. 2.

1432. et seq. Semlerus, *scabies sicca, impetigo, pruritus, lepra*. Forte, *sarna*, pro *scaturrio, scatus*, ex lib. 4. Etym. cap. 8. num. 6. *impetigo etc.*

1434. Lege, *exceptoria*, vt supra.

1435. Scillae: ex *Scylla*, quae aliquando latet. An *scopuli*?

1436. Scinthiae, forte, *stigmatia*. Vel *cymbia, naues, nauculae*.

1439. Barthius, *scissiatum, instratum, lithostratum, lapatum, vel lapidatum*. Reinesius, *licospadum, vel lycospadum, lupatum*: alii, *crispatum, iubatatum*.

1440. Scolaces: Vide lib. 20. Etymol. c. 10. n. 5. *Funalia etc.*

- Sconna, sponsus.
 Scordalus, ferox.
 Scordiscum, corium crudum.
 Scordiscum, scortum.
 1445 Scories, stulti, stolidi, fatui.
 Scorio, stultus, fatuus.
 Screa, pituita.
 Scriba aedilitius, qui ex aedile
 est, sic vocatur ex aedilitate.
 Scribula, epistola.
 1450 Scriptula, epistola, item scri-
 pula, sollicitator.
 Scrutinium, quod infantes scru-
 tantur.
 Scrutitum, pellica.
 Scrutulus, ventriculus fartus.
 Scurra, parasitus, bucellarius.
 1455 Scurra, qui incopriatur.
 Sebra, vetusta.
 Sector, usurpator, vel bono-
 rum vindicta.
 Securicularius, qui secures fert.
 Secus, malum.

1441. Recte in Excerptis, sculna,
 sponsor, ex Gellio l. 20. c. 10.

1442. Scordalus: vox Senecae, et
 aliorum.

1443. et seq. Forte, scortiscum.

1445. Forte, scories, aut scurrae.

1447. Screa: inde excreare.

2448. Scriba: vide supra, edilitius.

1449. Scribula: forte, schedula.

1450. Graevius, item scripulator,
 vel scrupulator, sollicitatur.

1451. Feria quarta ante pascha erat
 scrutinii dies, siue examen catechi-
 sticum.

7452. Scrutitum: lege, scortum, vel
 scortisca, pellicea.

1453. Apud Festum scrutillus.

2455. Incopriatur: scurra coprea
 dicebatur. Vide Becmanum pag. 1026.

1456. Sebra: corrige ex aliis lexicis
 scabra.

1457. Vel bonorum vindicta: Grae-
 vius, sectio, bonorum venditio. Forte,
 vel bonorum venditor.

1460 Semestria, liber, in quo actio-
 nes sex mensium continentur.

Semiermis, sine armis.

Semiiustus, dimidium iusti.

Semiuecors, minimas a ve-
 corde.

Sennumia, tristitia.

1465 Sententia, ἀπόφασις.

Sentes, sententia firma, et in-
 dubitata responsio ἀποφάνημα.

Sensio, sententia.

Sentitare, in animo sensim di-
 indicare.

Separ, seorsam a parte.

1470 Sepia, incaustum. Persius.

Sequela, exemplum.

Seruitium, multitudo servorum,
 et ingenaorum obsequium.

Sextertiarius, ipse, qui erogat.

Sica, cluniculus, machaera,
 splendona.

1475 Sica, genus ramorum est, si-
 mile vidubii. Hoc maxime

1458. Fert: melius Excerpta, facit.

1460. Semestria: forte, semestris.

1462. Emenda, semiustus, dimi-
 dium vsti.

1464. Excerpta, semunia, tristitia.
 Martinius, seniam, tristitia. Semlerus,
 semnia, asceteria.

1467. Sensionis vocabulo usus est
 Aluarus Cordubensis in Indiculo lumi-
 noso num. 25. Nullus audax praesum-
 ptor, nisi pretio soluto, sensionem mer-
 candi, quae propria necessitas exigit,
 quocumque casu praesumat: vbi sensio
 facultatem innuere videtur, nisi reponen-
 dum sit sessio: sermo enim est de locis
 patentibus, in quibus nundinae exerce-
 bantur, quae Mahometani vendebant.

1470. Persius, sat. 3. v. 12.

1474. Alii, clunaculum pro clunicu-
 lus, et spathona pro splendona.

1475. Ramorum: lege, armorum. Pro
 vidubii forte venabuli, vel sibunae, quod
 genus est venabuli.

- utuntur, qui apud italos latrocinia exercent.*
 Silo, naso inciso, vel reducto.
 Simfoniaci, cantatores musici.
 Simplagium, minus rete.
 Simpulator, amicus sponsi assiduus cum eo in conuiuio.
 1480 Simpulator, conuiuia.
 Simultum, vermis in cornu arietis.
 Singultim, qui loquitur per gluttuos.
 Sinum, vas, in quo butirum conficitur.
 Sirascula, vas aquarium.
 1485 Stringina, restrictio urinae.
 Sispes, sospes, sanus.
 Solerare, id est, solidare, a solus, soleris, id est, solidum.
 Sonticus, verax.
 Sortillator, degulator.
1476. Silo vox Plauti. Dicitur etiam silus.
 1478. Corrige, semiplagium, ex aliis lexicis.
 1479. Conuiuiae dicebantur etiam simplones. Simpulum est vas, cuius vsus erat in sacrificiis.
 1481. Simultum: alii, simulta. De isto verme lib. 12. Etymol. cap. 1. n. 10. Veruex etc.
 1482. Supple, singultim loquens, qui loquitur quasi per gutti os.
 1484. Sirascula; alii, situla: al. sitiscula; al. siticula: al. sitella. In Catholico, soriscula. Ros-weydis in Onomastico voce suriscula, aut syriscula pro vase plurimos vsos fuisse affirmat.
 1485. Stringina: Graeuus mutat in stranguria, repugnantibus aliis. Ordo literarum posceret, siringina.
 1486. Ex Festo sispes pro sospes.
 1488. Sonticus: ex Nonio, Festo, et aliis.
 1489. Forte, sorbillator, degustator.
 1490. Reinesius, qui iudicat per sortem; Semlerus, qui videt per sortem.
- 1490 Sortinidus, qui iudet per sortem.
 Sosii, duo fratres, qui bonos libros emebant, et eos postea praeeparando, multum lucrabantur in vendendo.
 Spargana, initiarum, infantia.
 Spoliaria, exteriores balnearum cellulae.
 Sputarium, sputum.
 1495 Stagnare, secernere metalla mista.
 Stamio, partus.
 Stater, duo didragma.
 Stellionatus, crimen, quum una res duobus venditur.
 Sternaces, pauidi.
 1500 Stica, tunica.
 Stigia, tunica.
 Stigina, ornamenta regia.
 Stigium, genus vestimenti.
 Stilinquadrum, id est, quadrum. Stlatem; Semlerus, qui videt per sortem.
1491. De Sosiis Horatius non semel.
 1492. Martinus correxit, spargana, initia infantiae. De crepundiis fortasse id intelligitur.
 1493. Spoliaria: vide lib. 15. Etym. cap. 2. n. 41. Apodyterium etc.
 1495. Semlerus coniicit stannare, ex lib. 16. Etymol. cap. 22. num. 1. Stanni Etymologia etc., vt ad eum locum annotaui.
 1496. Verum videtur, statio, portus. Sed Barthius putat, stamio, pannus, a stamine. Inde stamina, hispanice stameña.
 1497. Vide lib. 16. Etymol. cap. 25. num. 16. Stater etc.
 1500. Scribitur stigma, stichia, striga, sticia, et hinc stica. A graeco est stichia, aut stichium. Hinc sequentes glossae.
 1504. Semlerus, stliquadrum, quadrum: quia st, et stil saepe praeponebantur, vt stlocum pro locum, et stlitem pro litem.

- 1505 Stlataris, *vestis piratica*.
 Strauaces, *cupidi*.
 Strigio, *mimarius scenicus*.
 Strofarius, *strofosus, impostor, fraudator*.
 Stultomalus, *stultus malus*.
 1510 Subcensia, *fomenta*.
 Subcenturiatus dicitur, *qui in numero priore quasi per centuriae suae vicem succedat*.
 Subcisiuus, *malus interpret*.
 Subcus, *subcutaneus, subcirratus, intercus, intercutatus, suotercus, subtercutaneus*.
 Sublestia, *infirmus, tristitia*.
 1515 Sublestis, *infirmus, tristis*.
 Submeles, *qui in lectulo mingit, meles*.
 Subles, *qui subtus sedet*.
 Sububeres, *infantes, qui adhuc sunt sub ubere*.
 Suffraginatus, *fractis auribus, vel substitutus in locum succidentis*.
 1520 Sugrudia, *fundamenta*.
 Sugrundaria, *sepulcra*.
 Sultor, *cultor*.
 Sumptuarius, *qui erogat sumptus*.
 Supedium, *refugium*.
 1525 Supera, *navis*.
 Superaria, *vestis, quae superinduitur*.
 Supparant, *suppleqt*.
 Suppararia, *vestis, quae superinduitur*.
 Supes, *supumpis, hoc est, supinis pedibus*.
 1530 Suprema, *quando sol supprimitur*.
 Surcetur, *irascitur*.
 Surus, *musculus brachiorum*.
 Surus, *surculus*.
 Susses, *qui habilis ad substandum*.
 1535 Susurrio, *senillocus, bilinguis*.

1505. Festo stlataria est genus nauigii LATVM; ex quo dictum, praeposito st, vt in glossa praecedenti. Hic pro vestis legi poterit nauis.

1506. Lege, sternaces, pauidi, vt supra, a sterno: sic sternaces equi.

1507. Lege, strio, pro histrio, vt Spania pro Hispania.

1510. Graeuus, succendia, Semlerus, succensiua: alii, subcentia. Vide supra, Fomenta.

1512. Subcisiuus: Semlerus, succensiuius, vel suggestiuius. Vide lib. 10. Etym. num. 131. Incentor etc.

1513. Subcus: forte, subcutitus, et intercutitus pro intercus.

1514. et seq. Vide Becmanum p. 1036. praeter Festum, et lexica.

1516. Scribe, submeies: dicitur etiam, submeiulus.

1519. Auribus: lege, cruribus. Tum, subrogatus, vel potius suffragatus, substitutus etc.

1520. Sugrudia: forte, suggrundia, quae sunt extremitates tecti, pluuiam a pariete arcentes.

1521. Suggrundaria dicebantur sepulcra infantium.

1522. Semlerus, salitor, sultor, vel vice versa.

1524. Forte, suppetium.

1525. Graeuus, suppara, nauis velum.

1528. Lege, superaria, vt supra.

1529. Alii, supes, suppes, hoc est: al. supes, suppes, hoc est, sub imis pedibus.

1530. Suprema, hoc est, suprema tempestas, ex Festo.

1531. Cerda, succenset: alii, surculatur, nascitur.

1532. Graeuus, surus, surculus arborum.

1534. Lege, subses, habilis ad subsidendum.

1535. Melius, susurro: pro senillosus alii sententiosus, alii senticosus.

Sutela, *corrigia*, quae tenditur
sub cauda equi.

Sutrium, locus, ubi suuntur
species aliquae.

T

Tabae, *mutiae*.

Tabernio.

1540 Tagax, *farunculus*.

Talax, *scaurus*.

Talitius, *colafus in talo*.

Tallus, *calculus, tabula*.

Tam nefas, tam detestabile fa-
ctum.

1545 Tames, *cruror, sanguis*.

Tarmus, *vermes in carne*.

Tartarium, *horribile*.

Tautones, *palpebrae*.

(In aliis) Tegellaria *venefica*.

1550 Tegara, *tegus, coria, vel po-
steriora inmentorum*.

Telonem, *quasi omnium titto-*

1536. Rectius, *subtella, vt postella,
antella*.

1937. Corrigendum, *sutrinum*. Pro
species forte vestes.

1538. Semlerus, *tabani, muscae*.

1541. Talax: ex scholiaste Horatii
lib. 1. sat. 3.

1142. Vulcanius, *talitrus, callus,
vel clauus in talo*.

1543. Lege, *calculus tabulae*.

1545. Tames: immo *tabes, vel tabus*.

1546. Dicitur etiam *tarmes, ter-
mes, terinus*.

1547. Alii, *tartareum, vel tartar-
inum*.

1549. Vidē infra, *tugellaria*.

1550. Melius, *tergōra, tergus*.

1551. Forte, *telonium*. Vide lib. 15.
Etymol. c. 2. n. 45. Graevius, *telones ...
conductor*.

1552. Tenere: rectius *teneri*.

1553. Terimentum: Semlerus, *inte-
trimentum* ex Plauto.

1554. Graevius, *toral, vel toralo*:

rum fiscalis conductio.

Tenilis, *qui potest tenere*.

Terimentum, *nutrimentum*:

Terrale, *genus vestis*.

1555 Terrigiponae, *quae terra ca-
piunt, id est, piscinae, quas
et lacus rustici vocant*.

Testinium, *opportunum*.

Thoca, *flatus, vel vestis*.

Tlaries, *portiones signorum*.

Tinctorium, *gladius*.

1560 Tironatum, *radinem*.

Tironicare, *militare*.

Titensis clangor, *id est, so-
nitas cum tumultu*.

Tocuis, *calculus dictus est com-
pito solo pilis, quod sibi com-
ponunt. Calx enim lapis est,
calculus diminutivum*.

Togillatim, *sigillatim*.

1565 Togipurium, *toga pura*.

Tollerunt, *genuerunt*.

Semlerus *talare*.

1555. Pithoeus suspicatur, *terripi-
scinae*: Semlerus, *terricipinae*, aut *terri-
cipia*: nisi corrupta fuerit vox ex *terri-
genae* sine interpretatione, et tum con-
ficta glossa ab aliquo sciolo.

1556. Testinium: emenda, *tempe-
stium*.

1557. Forte, *togae, clauus, vestis,
vel tunicae, clauus, vestis*.

1558. Graevius, *triarii*.

1559. Forte, *cinctorium gladii, sci-
licet baltheus*.

1560. Rudinem: corrige, *rudimen,
vel rudimentum*.

1561. Excerpta, *tironizare*: emenda,
tirocinari.

1562. Forte, *titinnitus, clangor etc.*
Graevius, *titinniens clangor*.

1563. Semlerus, *tatus calculus dictus
est computus e lapillis, quod ibi compo-
nuntur: calx enim etc.*

1566. Tollerunt: lege, *tulerunt*.

- Tongillatim, *singillatim*.
 Tongillatim loqui, *prauis verbis*, a *Tongilio* parasito, qui in hoc inuenerat risus aucupium, ut salutatus conuicio responderet, et maledicentem saluaret blandissime.
 Tragum, *genus piscatoriae*.
 1570 Tragum, *inter legumina*.
 Tragum, *verriculum*.
 Trictilia, *ubi pendent vaciae*.
 Trimitat, *posturna*.
 Tritile, *quod teri potest*.
 1575 Trochus, *rota ludentium*.
 Trocinus, *sectae genus arduum*.
 Tuber, *siti subterranei*.
 Tucetum, *bula condita apud gallos alpinos*.
 Tugellaria, *maleficia*, eo quod supra tegulas sacrificent.
 1580 Tuligatum, *carpitum*.
 Tullia, *media*, vel *regia*.

1567. et 1568. Semlerus corrigit, *sugillatim*, pro *sigillatim*, quia *Tongilius*, a quo haec aduerbia, *sugillabat* eos, qui ei occurrebant.

1569. et seq. Quum de *reti*, et *verriculo* est sermo, melius est *trahum* a *traho*: quum de *oleribus* *tragus*.

1572. Alii legunt, *trichile*, aut *trichilia* num. plur. al. *trichila* num. sing. Confer *Forcellinum*. Semlerus *vites*, alii *vuac* pro *vaciae*.

1573. *Graevius*, *trepidat*, *tremiscit*, *horret*. Semlerus, *Triuia*, *Proserpina*, vel *trimata* post tres annos.

1576. *Trocinus*: alii, *trochiscus*, vel *trocisus*. Vide lib. 4. *Etymol.* cap. 9. num. 16., ex quo hic legendum, *succi genus aridum*.

1577. *Reinesius* emendat, *tubi*, *sili subterranei*. *Graevius*, *tuberes*, aut *tubera*, *cibi subterranei*.

1578. *Scholiales Persii* ad sat. 2. *Tucetum bubula condita apud gallos alpinos*. Semlerus ex aliis lexicis colligit

Tuore, visu.

Turturilla, *ita dictus locus*, in quo corruptelae fiebant, quod ibi turturi opera daretur, id est, *panem*.

Tuspollem, manna, vel *genus pigmenti*.

V

- 1585 *Vabra*, *callidus*, *artificiosus*.
Vabrum, *varium*, *multiforme*.
Vadatur, *promittit*, *pollicetur*, *fide dicit*.
Vadimonia, *iudicia*, unde apud iudicem per *fideiusso-rem* *vadere* liceat.
Vadimonium facit, *fideiusso-rem* dat.
 1590 *Vaginat*, *exagitatus*.
Vagitur, *violenter flet*.
Vagurrit, *per otium vagatur*.

legendum, *edulia* pro *bubula*, et *bula*.

1579. *Lege, regularia, malefica*.

6580. Forte corruptum ex *tongillatim*, *carpitum*, hoc est, *sigillatim*, de quo num. 1566. Alii, *falcatum*, *carpitum*: al. *titulatum*, *coopertum*: al. *tilptalium*, *carpitum* (*linteolum*). Vide *Ducangium* verbo, *tilptalium*.

1581. Semlerus ex *Constantiensi* restituit, *meditullia*, *media loca terrae*.

1583. *Vulcanius*, *gutturilla*, et *gutturi* pro *turturi*, et *pani* pro *panem*. Alii retinent *turturilla*, et in fine legunt, *id est, gansae*, vel, *id est, peni*.

1584. Legi poterit, *tus*, *pollen*, *manna*.

1585. *Vabra*: emenda, *vasser*, et n. seq. *vastrum* pro *vabrum*.

1588. Pro *vadere* praestiterit *legere vadare*, aut *vadari*: quod secundum melius est.

1590. *Vaginat*: forte, *euaginat*.

1591. *Vagitur*: al. *vagitat*.

- Valgis, *foras versi tumentibus*.
 Valitant, *valent*.
- 1595 Vallemac pia, *inhonestae cantationes, et carmina, iocaque turpia*.
 Vani parentes, *inanes, mendaces, inutiles, pellaces*.
 Varam tibiam ianam, *perticae duae sunt inter se colligatae, quae asserem sustinent. Unde prou. Vibia varam sequitur*.
 Ventriloqui, *praecantatores*.
 Varicat, *diuertit, ambulat*.
- 1600 Varicauit, *ambulauit*.
 Vascillum, *paruum vas. Macrobr. Soluens radus, in aqua subiecta vascillo*.
 Vatia, *diuersis plantis*.
 Vefaba, *parua faba*.
 Vehigelorum, *genus fluuiilium nauium apud Gallos*.
- 1605 Veneripeta, *luxuriosus*.
 Venitia, *maris exaestuatio, quae ad litus venit, Varro: Venitia, vnda, quae ad litus venit. Salatia, quae ad mare redit*.
 Vepra, *callidus, testificator, diuersipellis*.
 Verax, *sonticus, fidelis*.
 Verbosus, *nugator pessimus*.
- 1610 Verbotenus, *verbigratia*.
 Vernacellus, *qui suscitatur per dies festos*.
 Vespeliones, *fossarii, qui mortuos sepeliunt*.
 Vespertilio, *serotinus*.
 Vespilla, *sepulcrorum visitator*.
- 1615 Vestiae, *balbae*.
 Vestiarium, *erogatorium*.
 Vestiplica, *femina, quae vestes plicat*.
 Vestis luditaria, *histrionica, tonis*.
 Veteratricem, *id est, callidam, incircumscribendam*.
1603. Vefaba: hic *ve* significat *paruum*: alibi, *male*.
 1604. Lege, *vehiculorum*, aut *vehiculum*, ex alii lexicis.
 1606. Venitia: immo, *venilia*.
 1607. Lege, *vaser, callidus, versicolor, versipellis*.
 1608. Forte, *sonticus, verax*. Vide num. 1488.
 1611. Semlerus, *verna cellarius, qui suscitatur (monachos) per dies festos*. Cerda, *vernacellus (vernaculus), qui lustratur per dies vernos*.
 1612. et 1614. Quasi *vespelio* sit a *sepe- liendo, vespilo* a *spoliando, aut expilando*.
 1615. Forte, *vestis, barba*, ex Seruio ad Virgillum, *Aurea caesaries ollis, atque aurea vestis: vel vestibula, valuae*.
 1616. *Erogatorium*: scilicet ubi vestes erogantur.
 1618. *Tonis*: Cerda, *histrionis*.
 1619. Semlerus, *callidam in circumscribendo*.
1593. Vulcanius, *versis eminentibus pedibus*. Semlerus, *versis tibiis*.
 1595. Semlerus coniiciebat, *vallica, id est, phallica, ithyphallica*. Sed genuina lectio est *vallematia*, aut *ballema- tia*, aut *ballimatia*: de quo verbo agit Ducangius post *balare*, et scribendum censet *ballismatia*. Vide not. ad lib. 3. Etymol. cap. 22. num. XI.
 1596. *Vani parentes*: ex Seruio ad Aeneid.
 1597. Legendum, *vara vibia perticae etc.* Pro *vibia varam* sequitur in Ansonio est *vara vibiam*: sed Scaliger praefert scripturam glossae, quia *vara* stans est *pertica, vibia transuersa*.
 1608. *Vascillum*: glossator voluit *vasillum* ex versu citato non Macrobi, sed Marbodaei cap. 18. de heliotropia: *Quae solis radiis in aqua subiecta vasil- lo*. Marbodaeus vixit circa annum 1123, ex quo de additamentis ad has glossas nonnullum indicium ferre licet.

- 1620 Vexillaia, *impetus fortis carrorum*.
 Victimo, *immolo*.
 Vidubium, *qui duos maritos amisit*.
 Viduum, *viduitas*.
 Villaturia, *territoria*.
 1625 Vioturus, *et statim cestifer*.
 Virginal, *membra virginis, in quo habitat*.
 Virgobretus, *nomen magistratus*.
 Viria, *viriola, brachiales*.
 Viriosus, *austerus*.
 1630 Virops, *quae iam opus habet viro*.

1620. Vexillaia: Semlerus, *vexillatio*. Pro *carrorum* Graevius *castrorum*.

1624. Forte, *territoria, viNae, terrae*: aut *villatoria* pro *villaturia*.

1625. Martinius, *viocurus, viae strator, caestifer*. Semlerus, *viocurus*, sine interpretatione: tum *virgo, caestifera a caestu*, hoc est, zona, qua recens nupta cingebatur.

1626. Alii, *membrana virginis, in qua habitat*: alii, *membrum virginitatis, in quo habitat*. Vide Prudentium cum comment. pag. 1214.

1627. Virgobretus. Apud aeduos. Ex Julio Caesare.

Visor, *videntes*.

Viticus, *actor, exactor villae pensionum, insularius*.

Vitricus, *patricus*.

Vnca manu, *stricta manu*; *μυλλῷ*.

1635 Vnicuba, *vnus viri vxor*.

Vnorum, *multorum*.

Votificantibus, *dona libantibus*.

Vtensilia, *viatici sumptus*.

Vultuosus, *tristis*.

Z.

1640 Zanga, *pellis*. Acro. Nigris medium impediit crus - Pellibus.

1628. Forte, *viriae, viriolae*: l. 19. Etymol. c. 31. n. 16.

1629. Alii *virosus*: al. *vultuosus*, quod praefendum.

1630. Virops: ex *viripos*, hoc est, *viripotens*.

1632. Viticus; immo *villicus*; ex aliis glossis.

1633. Patricus: rectius *patrinus*.

1635. Vnicuba aliis dicitur, quae sola cubat, licet nupta.

1636. Vnorum: Graevius, *uno ore*; alii, *vnitorum*.

1640. Acro ad Horatii sat. 6. lib. 1. *pellibus exponit zangis*. Vide Ducangium.

M O N I T V M

De nonnullis praetermissis, et de indicibus,
qui sequuntur.

*P*auca quaedam, ne magnae quidem molis opuscula supererant, quae olim in animum induxeram inter appendices collocare; sed quum sint magna ex parte fragmenta ex aliis operibus Isidori desumpta, et non semel repetita in Synonymis, in Conflictu virtutum et vitiorum, in Norma viuendi, nonnulla quoque minus digna, quae etiam inter Appendices recenseantur, satius visum fuit nihil ultra addere iis, quae in Isidorianis tertia potissimum parte explicata sunt.

In Indice sacrae Scripturae prae oculis habendum, Isidorum saepe versioni vulgatae adhaerere, interdum versionem antiquam sequi, nonnumquam sensum, non ipsa verba Bibliorum exprimere, aliquando etiam unum pro altero Scriptorem sacrum nominasse.

Praeter ea, quae ex Indice rerum constant, observandum, canones ex Isidori operibus indicatos, et correctos extare tom. I. pag. 206. et seqq., indicem Scriptorum in Etymologiis, et libris Differentiarum laudatorum describi eodem tom. I. pag. 431. et seqq., ut nihil iam dicam de Glossario, quod modo exhibui.

INDEX OPERVM

QVAE IN SEPTĒM TOMIS

HVIVS EDITIONIS

SANCTI ISIDORI

CONTINENTVR.

TOMVS PRIMVS.

I sidoriana . Pars I. De vita, rebus gestis, et doctrina S. Isi- dori, deque editionibus, o- mnia eiusdem opera comple-	ctentibus.	Pag. 1.
	Isidoriana . Pars II. De singulis S. Isidori operibus, eorumque peculiaribus editionibus	389

TOMVS II.

Isidoriana . Pars III. De operi- ribus dubiis S. Isidori; deque aliis eidem suppositis .	auctore, vt creditur, Luca Tudensi .	452
Isidoriana . Pars IV. Descriptio codicum mss. romanorum, qui Isidoriana opera exhi- bent .	Appendix III. Historia Transla- tionis corporis S. Isidori .	492
Appendix I. De S. Isidoro Bol- landianorum commentarius praenius .	Appendix IV. Concilium Hispa- lense II. praeside S. Isidoro .	518
Appendix II. Vita S. Isidori,	Appendix V. Concilium Toleta- num IV. praeside S. Isidoro .	547
	Appendix VI. Praefatio Colle- ctionis Canonum, nomine S. Isidori .	607

TOMVS III.

Etymologiarum libri X. priores .	Appendix V. Specimen interpo- lationis ex codice ms. Chi- siano .	510
Appendix I. Versus praemissi Etymologiis in codice ms. Vaticano .	Appendix VI. De Indictione .	511
Appendix II. Inuenticula de pe- dibus .	Append. VII. Continuatio Chro- nici Isidoriani .	512
Appendix III. Secunda Ortho- graphia, et Glossemata de di- stantia verborum .	Appendix VIII. Synodus Caesa- riensis de Paschatē .	513
Appendix IV. De numero, Isi- dori nomine .	Appendix IX. De variis vocabu- lis .	519
	Appendix X. Indiculus S. Hier-	

onymi de haeresibus .	520	codicibus gothicis Toletanis, et aliis .	540
Appendix XI. Fragmentum ex veteri editione .	535	Variae lectiones ad X. libros prios Etymologiarum .	547
Appendix XII. Versus de affini- tate .	537	Notae Semleri ad librum I. Ety- mologiarum .	598
Appendix XIII. De septem gra- dibus consanguinitatis .	539	Notae Zaccariae ad lib. VIII. Ety- mologiarum .	604
Appendix XIV. Fragmenta ex			

T O M V S IV.

Etymologiarum libri X. poste- riores .	1	steriores , et additiones ex mss. Toletanis , et aliis .	520
Appendices ad Etymologias , si- ue fragmenta ad libros X. po-		Variae lectiones ad libros X. po- steriores Etymologiarum .	526

T O M V S V.

De Differentiis . Liber I. De Dif- ferentiis verborum ordine al- phabetico .	1	Expositiones , seu quaestiones in vetus testamentum : in Gene- sin .	259
Lib. II. De Differentiis rerum .	77	In Exodum .	359
Allegoriae sacrae Scripturae ex veteri , et nouo testamento .	116	In Leuiticum .	408
De ortu , et obitu Patrum , qui in Scriptura laudibus efferun- tur .	152	In librum Numerorum .	432
In libros veteris , ac noui testa- menti Prooemia .	190	In Deuteronomium .	460
Liber numerorum , qui in sanctis scripturis occurrunt .	220	In Iosue .	477
Quaestiones de veteri , et nouo testamento .	249	In librum Iudicum .	490
		In quatuor libros Regum .	506
		In Esdram .	550
		De Machabaeis .	552
		Appendix ad libros Regum . De vnitate fidei , et charitate , quae plenitudo legis est .	553

T O M V S VI.

Contra Iudaeos , siue De fide ca- tholica , et de conuersione gentium libri duo .	1	duo .	363
Sententiarum , siue De summo bono libri tres .	115	Synonymorum , siue Soliloquio- rum libri duo .	472
De Officiis ecclesiasticis libri		Regula monachorum .	524
		Epistolae ad diuersos .	557
		Liber De ordine creaturarum .	582

Index Tomi VII. initio huius voluminis distinctius expositus est .

INDEX PRAECIPVORVM

SACRAE SCRIPTVRAE LOCORVM

QVI IN OPERIBVS

S. ISIDORI HISPALENSIS

OCCVRRVNT.

GENESIS. CAP. I. vers. 1. et 2. In principio fecit Deus caelum, et terram, et spiritus Dei ferebatur super aquas. *tom. 6. pag. 11. - v. 3. Fiat lux t. 3. p. 398. et tom. 6. p. 135. et 141. - v. 5. Factum est vespere, et mane dies vnus. t. 3. p. 219. - v. 6. Fiat firmamentum, et vocatum est firmamentum caelum. t. 3. p. 316. t. 6. p. 136. - v. 10. Congregationes aquarum vocauit maria. t. 4. p. 123. t. 6. p. 602. - v. 14. Et sint in signa, et tempora, et dies. t. 7. p. 13. - v. 26. Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram. t. 6. p. 8. 11. 141. et 207. - v. 28. Et benedixit eis dicens: Crescite, et multiplicamini. t. 3. p. 45. - v. 28. Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et subiicite eam, et v. 29. Lignum fructiferum etc. t. 6. p. 412. dominamini piscibus maris, et volatilibus caeli. t. 6. p. 607. - v. 31. Fecit Deus omnia bona. t. 3. p. 357.*

Cap. II. v. 6. Et fons ascendeat de terra irrigans vniuersam superficiem terrae. t. 6. p. 506. v. 8. Plautauerat autem Dominus Deus paradysum a principio, in quo constituit hominem, quem formauerat. t. 6. p. 605. - v. 16. Ex omni ligno paradisi comede. t. 6. p. 606. - v. 18. Non est bonum, esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile. t. 3. p. 456. - v. 22. Et formauit eam in mulierem. t. 4. p. 27. - v. 25. Erant ambo nudi, et non confundebantur. t. 3. p. 526.

Cap. III. v. 1. Serpens autem erat sapientior omnibus pecoribus terrae. t. 4. p. 71. - v. 2. De fructu lignorum, quae sunt in paradiso, vescimur. t. 6. p. 606. v. 16. In dolore, et mœrore paries filios. t. 6. p. 452. - *ibid.* Conuersio tua ad virum tuum, et ipse tui dominabitur. t. 6. p. 457. - v. 23. Et eiecit illum Dominus Deus de paradiso. . . . atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitae. t. 6. p. 607.

Cap. IV. v. 1. Et cognouit Adam mulierem suam, et concepit, et peperit filium. t. 6. p. 452. - v. 7. Si recte offeras, et non recte diuidas. t. 7. p. 241. - v. 26. Tunc initium fuit inuocandi nomen Domini. t. 3. p. 318.

Cap. V. v. 29. Iste requiescere nos faciet ab omnibus operibus nostris. t. 3. p. 219.

Tom. VII,

Cap. VII. v. 11. Et cataractae caeli apertae sunt, et facta est pluuia quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. t. 6. p. 488.

Cap. XI. v. 1. Et erat omnis terra labium vnum, et vox vna omnibus erat. t. 6. p. 171.

Cap. XII. v. 1. Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui. t. 1. p. 6. t. 5. p. 250.

Cap. XIII. v. 8. Non sit rixa inter me, et te, et inter pastores meos, quia omnes fratres nos sumus. t. 3. p. 445.

Cap. XV. v. 6. Credidit Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. t. 6. p. 104.

Cap. XVI. v. 11. Et vocauit nomen eius Ismael, quia exaudiuit eum Deus. t. 3. p. 320.

Cap. XVII. v. 5. Erit nomen tuum Abraham, quia patrem multarum gentium posui te. t. 3. p. 326. - v. 16. Dabo tibi ex Sara filium. . . . Et erit in gentes, sed et reges populorum erunt ex ea, t. 3. p. 320.

Cap. XIX. v. 24. Et pluit Dominus super Sodomam, et Gomorrhham sulphur, et ignem a Domino. t. 6. p. 9.

Cap. XXII. v. 12. Ne iniicias manum tuam in puerum. t. 3. p. 333. t. 6. 18. - v. 18. In semine tuo benedicentur omnes gentes. t. 2. p. 127. t. 6. p. 18.

Cap. XXVII. v. 36. Iuste vocatum est nomen eius Iacob: supplantauit enim me ecce secundo. t. 3. p. 326.

Cap. XXVIII. v. 17. Vere hic domus Dei est, et porta caeli. t. 4. p. 198.

Cap. XXIX. v. 32. Quia vidit Deus humilitatem meam. t. 3. p. 326. - v. 33. Quia exaudiuit me Deus. t. 3. p. 326. - v. 34. Nunc mecum erit vir meus, quia peperit ei tres filios. t. 3. p. 327. - v. 35. Nunc super hoc confitebor Domino. t. 3. p. 327.

Cap. XXX. v. 6. Iudicauit me Dominus, et exaudiens dedit mihi filium. t. 3. p. 327. - v. 8. Deus habitare me fecit habitationem cum sorore mea. t. 3. p. 327. - v. 11. In fortuna. t. 3. p. 327. - v. 13. Beata ego, et beatificant me mulieres. t. 3. p. 327. - v. 18. Deus dedit mercedem meam. t. 3. p. 327. v. 20. Habitauit mecum vir meus. t. 3. p. 327.

R r r

- Cap. XXXI. v. 13.* Et dixit Angelus Dei: Ego sum Deus, cui vnixisti titulum, et vouisti votum. *t. 5. p. 547.*
- Cap. XXXII. v. 24.* Vir, qui cum Iacob lutram iniit. *t. 5. p. 122. v. 30.* Vidi Dominum, et salua facta est anima mea. *t. 3. p. 326.*
- Cap. XLIX. v. 9.* Recubans dormiuit, vt leo, et vt catulus leonis, quis suscitabit eum? *t. 6. p. 50. - v. 10.* Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat, qui mittendus est. Et ipse erit expectatio gentium. *t. 6. p. 19. et 70. - v. 11.* Lauabit in vino stolam suam, et in sanguine vuae pallium suum. *t. 2. p. 528.*
- EXODVS.** *Cap. III. v. 5.* Solue corrigiam calceamenti tui; locus enim, in quo stas, terra sancta est. *t. 5. p. 554.*
- Cap. VIII. v. 19,* Hic digitus Dei est. *t. 3. p. 321.*
- Cap. XIII. v. 18.* Ad mare ascenderunt filii Israel de Aegypto. *t. 4. p. 520.*
- Cap. XV. v. 1.* Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est. *t. 6. p. 367.*
- Cap. XVI. v. 26.* Sex diebus colligetis manna, in die autem sexto duplum colligetis. *t. 6. p. 391.*
- Cap. XIX. v. 3.* Moyses ascendit in montem, et Dominus descendit. *t. 6. p. 290.*
- Cap. XXIII. v. 20.* Ecce ego mitto Angelum meum . . . et est nomen meum in illo. *t. 2. p. 527. et t. 6. p. 3.*
- Cap. XXIX. v. 4.* Accipe Aaron, et filios eius, et applicabis ad ostium tabernaculi testimonii . . . eruntque Sacerdotes mihi religione perpetua. *t. 6. p. 417.*
- Cap. XXX. v. 23.* Sume tibi aromata prima, et oleum de oliuetis . . . Hoc oleum vnctionis sanctum erit mihi in generationes vestras. *t. 6. p. 109.*
- Cap. XXXI. v. 18.* Digito Dei scripta. *t. 3. p. 309.*
- Cap. XXXIII. v. 20.* Nemo videbit faciem meam. *t. 6. p. 618.*
- LEVITICVS.** *Cap. XIX. v. 15,* Non accipias personam in iudicio, *t. 6. p. 347. - v. 23.* Quando ingressi fueritis in terram, et plantaueritis in ea ligna pomifera . . . Nec edetis ex iis. *t. 5. p. 462.*
- Cap. XXIII. v. 27.* Loquere filiis Israel, dicens; Decimo die mensis septimi . . . Peribit anima illa de populo suo. *t. 6. p. 407.*
- Cap. XXV. v. 8.* Numerabis tibi septem hebdomadas annorum. *t. 6. p. 16.*
- Cap. XXVI. v. 12.* Inambulabo, et ero in illis, et ipsi erunt mihi populus, et ego ero illis Deus. *t. 1. p. 59. - v. 19.* Ponam caelum vobis acreum, terram ferream. *t. 6. p. 87.*
- NUMERI.** *Cap. VI. v. 24.* Sic benedices populum meum, et ego benedicam illos . . . Attollat Dominus faciem suam super te, et det tibi pacem. *t. 6. p. 382.*
- Cap. XIV. v. 21,* Propitius ero illis: verumtamen
- uiuio ego, et viuit nomen meum, quia implebitur gloria mea omnis terra. *t. 6. p. 66.*
- DEUTERONOMIUM.** *Cap. I. v. 17.* Non accipias personam in iudicio. *t. 6. p. 347.*
- Cap. VI. v. 4.* Audi Israel: Dominus Deus tuus, Deus vnus est. *t. 2. p. 477. t. 3. p. 360. t. 6. p. 10.*
- Cap. XI. v. 14.* Dabo vobis pluuiam temporaneam, et serotinam . . . Et effundam super terram imbrem. *t. 6. p. 105.*
- Cap. XV. v. 12.* Si autem emeris fratrem, qui est habraeus. *t. 3. p. 444.*
- Cap. XVI. v. 9.* Initio mensis hordearii facietis vobis hebdomadas septem. *t. 6. p. 407.*
- Cap. XVII. v. 11.* Haec via, ambulate in ea, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinantes. *t. 6. p. 310.*
- Cap. XXII. v. 10.* Non arabis in boue, et asino simul. *t. 2. p. 524.*
- Cap. XXVIII. v. 23.* Erit caelum super te acreum, et terra subter te ferrea. *t. 6. p. 87. - v. 24.* Dabit Dominus pluuiam terrae tuae puluerem: e cinis de caelo descendet super te. *t. 6. p. 87. - v. 44.* Eritis gentes ad caput, incredulus autem populus ad caudam. *t. 6. pp. 70. et 77. - v. 66.* Et erit vita tua pendens ante oculos tuos, et timebis die, ac nocte, et non credes vitae tuae. *t. 6. pp. 45. et 80.*
- Cap. XXX. v. 6.* In nouissimis diebus circumcidet Dominus cor tuum, et cor seminis tui. *t. 6. p. 98.*
- Cap. XXXII. v. 2.* Expectetur, sicut pluuiam, eloquium meum, et descendant, sicut ros, verba mea. *t. 5. p. 512. - v. 6.* Sic plebs fatua, et non sapiens, haec Domino restitui? *t. 6. p. 48. - v. 21.* Ignis exarsit in ira mea, et ardebit vsque ad inferos deorsum. *t. 6. p. 262. - v. 32.* Vuae eorum, vuae fellis, et borus amaritudinis ipsis. *t. 6. p. 48. - v. 39.* Ego sum Deus, et non est alius Deus praeter me. *t. 5. p. 78.*
- Cap. XXXIII. v. 6.* Viuat Ruben, et non moriatur. *t. 3. p. 54. - v. 9.* Qui dicunt patri suo, et matri, nescio vos . . . Iudicia tua Iacob, et legem tuam, o Israel. *t. 5. p. 511.*
- IOSVE.** *Cap. V. v. 13.* Noster es? an aduersarium? *t. 6. p. 268.*
- LIBER IUDICVM.** *Cap. I. v. 30.* Habitauit chanaanacus in medio Ephraim tributarius. *tom. 5. pag. 489.*
- Cap. III. v. 1.* Hae sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt audiret in eis Israel. *t. 5. p. 489.*
- Cap. IV. v. 14.* De comedente exiuit cibus: et de forti egressa est dulcedo. *t. 3. p. 63.*
- RVTH.** *Cap. 1. v. 16.* Quocumque perrexeris, pergam. *t. 3. p. 323.*
- REGVM LIBER I.** *Cap. II. v. 10.* Ipse indicat extrema terrae. *t. 6. p. 445. -* Haec dicit Dominus Deus Israel . . . Nequaquam, sed glorificantes me,

glorificabo , et qui me spernit , spernetur . *t. 6. p. 419.*

Cap. IX. v. 9. Eamus ad videntem . *t. 3. p. 328.*

Cap. XVI. v. 14. Spiritus Domini malus irruebat in Saul . *t. 6. p. 267.*

Cap. XXVI. v. 9. Quis extendet manum suam in Christum Domini , et innocens erit ? *t. 2. p. 576.*

REGVM LIBER II. *Cap. VI. v. 22.* Vilis incedam et vilior apparebo ante Deum , qui elegit me . *t. 6. p. 340.*

Cap. VII. v. 16. Fidelis erit domus eius , et regnum eius vsque in sempiternum coram me . *t. 6. p. 21. - v. 18.* Seditque coram Domino . *t. 4. p. 520.*

Cap. XXIII. v. 1. Dixit vir , cui constitutum est de Christo Dei Iacob Et sermo eius per linguam meam . *t. 6. p. 9.*

Cap. X. v. 16. et 17. Fecit Rex Salomon ducenta seuta de auro puro , et trecentas peltas ex auro probato . *t. 4. p. 387.*

REGVM LIBER III. *Cap. XVII. v. 8.* Factus est sermo Domini ad Eliam , dicens : Surge , et vade in Sarepta Sidoniorum , et manebis ibi Apparuit ei mulier vidua , et accepit ab ea escam , et manducauit . *t. 6. p. 101. - v. 24.* Nunc cognoui , quoniam vir Dei es tu , et verbum Dei in ore tuo verum est . *t. 3. p. 331.*

Cap. XVIII. v. 39. Quod quum vidisset omnis populus cecidit in faciem suam , et ait , Dominus ipse Deus . *t. 3. p. 329.*

REGVM LIBER IV. *Cap. II. v. 23.* Ascende , calue , ascende , calue . *t. 5. p. 132.*

Cap. IX. v. 37. Et erunt carnes Iezabel , sicut sterco super faciem terrae . *t. 3. p. 325.*

Cap. XIX. v. 15. Sedere super Cherubim . *t. 3. p. 299.*

PARALIPOMENON LIBER I. *Cap. XVII. v. 3. et seqq.* Et factum est verbum Domini ad Nathan , dicens : Vade , et dic seruo meo David et thronus eius erit firmissimus . *t. 6. p. 20.*

PARALIPOMENON LIBER II. *Cap. XVIII. v. 21.* Vadam , et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius . Et Dominus dicit , vade , et fac ita , et decipies Achab . *t. 6. p. 600.*

ESDRAE LIBER II. *Cap. IX. v. 1. et seqq.* Postquam enim redierunt filii Israel Ierusalem , et fecerunt sibi tabernaculorum laetitiam magnam Et adorabant Dominum Deum suum . *t. 6. p. 408.*

TOBIAS. *Cap. IV. v. 16.* Quod tibi non vis , alteri ne feceris . *t. 5. p. 108.*

IOB. *Cap. I. v. 1.* Vir erat in terra Hus nomine Iob . *t. 3. p. 400 v. 10.*

Cap. X. Nonne vallasti eum , ac domum eius , omnemque substantiam eius ? *t. 6. p. 601. - v. 12.* Ecce vniuersa , quae habet , in manu tua sunt , verumtamen in eum ne extendas manum tuam . *t. 6. p. 601. - v. 21.* Dominus dedit , Dominus abstulit . Quomodo voluit , Dominus fecit : sit nomen Domini benedictum . *t. 6. p. 601.*

Cap. III. v. 3. Pereat dies , in qua natus sum . *t. 3. 243. - v. 10.* Quia non clausit portas ventris , qui portauit me . *t. 6. p. 26.*

Cap. VII. v. 1. Tentatio est enim vita humana super terram . *t. 5. p. 244.*

Cap. X. v. 16. Propter superbiam , quasi Icaenam capies me , reuersusque mirabiliter me crucias . *t. 6. p. 214.*

Cap. XVI. v. 11. Exprobrantes , et conspuentes , percusserunt maxillam meam , satiati sunt poenis meis . *t. 6. p. 41. - v. 13.* Confregit me , et posuit me , quasi in signum , circumdedit me , lanceis suis conuulnerauit lumbos meos , concidit me vulnere super vulnus . *t. 6. p. 53.*

Cap. XIX. v. 25. et 26. Credo enim , quod Redemptor meus viuit , videbo Deum saluatorem meum . *t. 6. p. 64.*

Cap. XXI. v. 13. Ducunt in bonis dies suos , et subito , ad inferna descendunt . *t. 6. pp. 352. et 361.*

Cap. XXVI. v. 8. Qui suspendit aquas in nubibus suis , ut non erumpant pariter deorsum . *tom. 6. p. 597.*

Cap. XXVIII. v. 20. Sapientiam vnde inuenies ? Latet enim ab oculis hominum , et a volucris caeli absconsa est . *t. 6. p. 6. - v. 24.* Vniuersorum finem ipse considerat . *t. 6. p. 445.*

Cap. XXXIII. v. 4. Et quia Spiritus Dei est , Spiritus Domini fecit me , et spiraculum omnipotentis viuificauit me , cece et me , sicut et te fecit Deus . *t. 6. p. 10. - ibid.* Spiritus Domini fecit me , et spiraculum omnipotentis viuificauit me . *tom. 6. p. 152.*

Cap. XXXIV. v. 30. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi . *t. 6. p. 340.*

Cap. XXXVII. v. 21. Subito aer cogitur in nubibus , et ventus transiens fugabit eas . *t. 7. p. 47.*

Cap. XXXVIII. v. 2. Quis est iste inuoluens sententias ? *t. 3. p. 330. - v. 3.* Accinge , sicut vir , lumbos tuos . *t. 4. p. 17. - v. 32.* Et vesperum super filios hominum prodire facit . *t. 6. p. 388.*

Cap. XXXIX. v. 5. Quis dimisit onagrum liberum ? et vincula eius quis soluit ? *t. 6. p. 529.*

Cap. XL. v. 12. Nerui testiculorum persplexi . *t. 4. p. 521. - v. 13.* Ossa eius fistula eius . *t. 4. p. 521. - v. 14.* Ipse est principium viarum Dei . *t. 6. p. 135. - v. 15.* Huic montes herbas ferunt . *t. 4. p. 521. - v. 16.* Sub vmbra dormit in secreto calanii . *t. 4. p. 521. t. 6. p. 243. - v. 20.* Et fune ligabis linguam eius . *t. 4. p. 521.*

Cap. XLI. v. 5. et 9. Per gyrum oculi eius , sicut palpebrae diluculi . *t. 4. p. 521. - v. 6.* Cor eius , sicut scuta fusilia . *t. 4. p. 520. - v. 10.* De ore eius flamma procedit . *t. 4. p. 521. - v. 11.* Et de naribus eius fumus procedit . *t. 4. p. 521. - v. 13.* Faciem eius praecedit egestas . *t. 4. p. 521. - v. 14.* Membra carnum eius cohaerentia sunt . *t. 4. p. 521. - v. 15.* Indurabitur , quasi lapis . *t. 5. p. 366. - v. 16.* Quum sublatus fue-

R r r 2

rit, timebunt Angeli, et exterriti purgabuntur. *t. 6. p. 188. - v. 25.* Omne sublime videt: et ipse est rex super omnes filios superbiae. *t. 6. p. 304.*

Cap. XLII. v. 6. Iccirco ago poenitentiam in fauilla, et cinere. *t. 6. p. 443. - ib.* Iccirco ego me reprehendo, et ago poenitentiam. *t. 3. p. 243.*

PSALMI. Psal. I. v. 4. Tamquam pulvis, quem proicit ventus a facie terrae. *t. 4. p. 245. - v. 5.* Non resurgunt impii in iudicio. *t. 6. p. 212.*

Ps. II. v. 1. et 2. Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania. . . . Aduersus Dominum, et aduersus Christum eius. *t. 6. p. 35. - 7.* Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. . . . Obauditur auris obediuit mihi. *t. 6. p. 71. - ib.* Filius meus es tu, ego hodie genui te. *t. 6. p. 2. - v. 8.* Pete a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae. *t. 6. p. 3.*

Ps. II. v. 6. Ego dormiui, et requeui, et resurrexi, quia, *al.* quoniam suscitauit me. *t. 6. p. 56. - v. 8.* Dentes peccatorum contriuiisti. *t. 5. p. 385.*

Ps. IV. v. 7. Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. *t. 6. pp. 110. et 619. - v. 9. et 10.* In pace dormiam, et requiescam, quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. *t. 6. p. 56.*

Ps. V. v. 7. Perdes eos, qui loquuntur mendacium. *t. 6. pp. 232. et 54.*

Ps. VIII. v. 6. Minuisti eum paulo minus ab angelis. *t. 6. p. 14.*

Ps. IX. v. 5. Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam. *t. 6. p. 588. - v. 24.* Laudatur peccator in desideriis animae suae. *t. 6. p. 243.*

Ps. XI. v. 1. Domine, saluum me fac, quoniam defecit sanctus. *t. 5. p. 235. - v. 7.* Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. *t. 5. p. 509.*

Ps. XII. v. 6. Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero. *t. 5. p. 282.*

Ps. XV. v. 5. Dominus pars hereditatis meae, et calicis mei. *t. 5. p. 488. et t. 6. p. 413. - v. 8.* Dominus a dextris est mihi, ne commouear. *t. 5. p. 282. - v. 9.* Caro mea requiescet in spe. *t. 2. p. 529. - v. 10.* Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. *t. 2. p. 529. - ib.* Salutare tuum expectabo, Domine. Non relinques animam meam in inferno. *t. 5. p. 352. - ib.* Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. *t. 6. p. 23.*

Ps. XVII. v. 1. Quum eripiet eum. *t. 5. p. 247. - v. 8.* Respexit, et commota est, et contremuit terra. *t. 6. p. 201. - v. 12.* Tenebras latibulum suum. *t. 5. p. 369. - v. 44.* Constitues me in caput gentium, et populus, quem non cognoui, seruiuit mihi. . . . Et claudicauerunt a semitis suis. *t. 6. p. 80.*

Ps. XVIII. v. 4. Non sunt loquelaes, neque sermones. . . . Et in fines orbis terrae verba eorum. *t. 6.*

pp. 58. et 62. - v. 5. Sonus eorum exiuit in omnem terram. *t. 5. p. 539. - ib.* Et in omnem terram exiuit sonus eius, et in fines orbis terrae verba ipsius. *t. 5. p. 317. 456. - v. 6.* Tamquam sponsus processit de thalamo suo. *t. 6. p. 26. - v. 6.* Ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo exultauit. . . . Et occursum eius vsque ad summum eius. *t. 6. p. 59. - ib.* In sole posuit tabernaculum suum. *tom. 5. pag. 559.*

Ps. XX. v. 13. Quoniam pones eos dorsum. *t. 5. p. 511. - v. 32.* Annuntiabitur Domino generatio ventura, et annuntiabunt caeli iustitias eius, populo, qui nascetur, quem fecit Dominus. *t. 6. p. 102.*

Ps. XXI. v. 7. Ego autem sum vermis, et non homo. *t. 5. p. 376. - v. 17.* Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. *t. 2. p. 529. - v. 17. et 18.* Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. *t. 2. p. 529. et t. 5. p. 313. - v. 18.* Foderunt manus meas. . . . Et diuiserunt sibi vestimenta mea. *t. 6. p. 170. - ib.* Foderunt manus meas, et pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea, ipsi vero considerauerunt, et conspexerunt me. *t. 6. p. 46. - v. 19.* Diuiserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. *t. 6. p. 47. - v. 28.* Remiscentur, et conuertentur ad Dominum vniuersi fines terrae. *t. 5. p. 355. - v. 28. et 29.* Remiscentur, et conuertentur ad Dominum. . . . Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium. *t. 5. p. 313. t. 6. p. 66.*

Ps. XXIII. v. 7. Tollite portas, Principes, vestras, et cleuamini portae aeternales. *t. 5. p. 256. - ib.* Tollite. . . . Dominus potens in proelio. *t. 5. p. 495. et 6. - v. 10.* Quis est iste rex gloriae? Dominus virtutum. *t. 3. p. 294.*

Ps. XXVI. v. 5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum. *t. 5. p. 396. - v. 12.* Insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi. *t. 6. p. 40. - v. 14.* Viriliter agite, et confortetur cor vestrum. *t. 5. p. 331.*

Ps. XXVIII. v. 1. Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum. *t. 5. v. 450. - v. 2.* Gloria, et honor Deo. *t. 2. p. 559. - v. 5.* Vox Domini confringentis cedros. *t. 5. p. 540.*

Ps. XXIX. v. 12. et 13. Conuertisti luctum meum in gaudium mihi. . . . Vt cantet tibi gloria mea, et non compungar. *t. 5. p. 550.*

Ps. XXXI. v. 1. et 2. Beati, quorum remissae sunt iniquitates. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. *t. 5. p. 331. 424. et t. 6. p. 464. - v. 4.* Conuersus sum in aerumna, dum configitur spina. . . . Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea, dum clamarem tota die. *t. 6. p. 223. - v. 9.* In freno, et como maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. *t. 6. p. 200.*

Ps. XXXII. v. 6. Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum. *t. 6. p. 11. - v. 9.* Dixit, et facta sunt, mandauit, et creata sunt. *t. 6. p. 163.*

Ps. XXXIII. v. 1. Semper laus eius in ore meo. *t. 5. p. 229. - v. 3.* In Domino laudabitur anima mea. *t. 6. p. 311. - v. 8.* Emitteret angelum Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos. *t. 1. p. 64. t. 6. p. 87. - ib.* Non timebit domui suae a frigoribus niuis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. *t. 1. p. 64. et 65. - v. 10.* Quis est iste rex gloriae? Dominus virtutum. *t. 3. p. 294.*

Ps. XXXIV. v. 15. Congregata sunt in me flagella, et ignoravi. *t. 6. p. 41.*

Ps. XXXV. v. 10. In lumine tuo videbimus lumen. *t. 6. p. 75. - v. 12.* Manus peccatorum non moueant me. *t. 5. p. 282.*

Ps. XXXVI. v. 27. Declina a malo, et fac bonum. *t. 6. p. 613.*

Ps. XXXVII. v. 18. Ego in flagella paratus sum. *t. 6. p. 41.*

Ps. XXXVIII. v. 5. Vox Domini confringentis cedros. *t. 5. p. 540.*

Ps. XXXIX. v. 6. Multiplicati sunt super numerum. *t. 6. p. 177. - v. 8. et 9.* In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam. *t. 6. p. 11.*

Ps. XL. v. 5. Ego dixi, Domine, miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi. *t. 5. p. 279. - v. 9.* Numquid qui dormit, non adiciet, ut resurgat? *t. 6. p. 56. - v. 10.* Qui edebat panes meos, ampliavit aduersum me supplantationem. *t. 6. p. 37. - v. 11.* Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuas eis. *t. 6. p. 56.*

Ps. XLI. v. 8. Abyssus abyssum innocat in voce cataractarum. *t. 6. p. 226.*

Ps. XLIII. v. 6. Inimicos nostros in te ventilabimus cornu. *t. 5. p. 555.*

Ps. XLIV. v. 1. et v. 3. Eructauit cor meum verbum bonum. Speciosus forma prae filiis hominum. *t. 2. p. 527. t. 5. pp. 370. et 355. - v. 4.* Femur potentissime. *t. 5. p. 354. - v. 7.* Scdes tua, Deus, in seculum seculi, virga acquitatis. . . . Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis. *t. 6. pp. 7. et 29. - v. 8.* Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae prae participibus tuis. *t. 5. p. 420. - v. 10.* Circumamicta varietate in vestitu deaurato. *t. 5. p. 541. - v. 11. et 12.* Filia, audi, et vide, et inclina aurem tuam. . . . Et ipse est Dominus Deus tuus. *t. 1. p. 6. t. 5. p. 331. t. 6. p. 67. - v. 12.* Et adorabunt eum filiae Tyri in muneribus. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites terrae. *t. 6. p. 168.*

Ps. XLVI. v. 9. Regnabit Dominus super omnes gentes, Deus sedit super sedem sanctam tuam. *t. 6. p. 60.*

Ps. XLVIII. v. 5. Inclinaabo ad similitudinem aurem meam, aperiam in psalterio aenigmata mea. *t. 6. p. 102.*

Ps. XLIX. v. 3. Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. *t. 6. pp. 43. et 63. - 4.* Aduocabit caelum desursum. . . . Quoniam Deus iudex est. *t. 6. p. 63.*

Ps. L. v. 5. Et peccatum meum ante me est semper. *t. 6. pp. 223. et 444. - v. 6.* Tibi soli peccaui. . . . vincas, quum iudicaris. *t. 6. p. 38. - v. 7.* Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea. *t. 5. p. 84. - v. 9.* Asperges me hyssopo, et mundabor. *t. 6. p. 48. - ib.* Lauabis me, et super niuem dealbabor. *t. 6. p. 54. - v. 19.* Sacrificium enim Deo spiritus contribulatus. *t. 5. p. 406. et 418.*

Ps. LIV. v. 14. Tu vero homo vnanimis, dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. *t. 6. p. 37.*

Ps. LVII. v. 11. Laetabitur iustus, quum viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. *t. 6. p. 365.*

Ps. LVIII. v. 12. Ne occideris eos, nequando obliuiscantur populi mei legis tuae: disperge illos in virtute tua, et depone eos. *t. 5. p. 228.*

Ps. LXI. v. 12. Semel locutus est Deus, duo haec audiui. *t. 3. p. 392.*

Ps. LXII. v. 1. Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter et caro mea. *t. 6. p. 256.*

Ps. LXV. Ne dederis in motum pedes meos. t. 5. p. 282. - v. 12. Transiuimus per ignem, et aquam, et induxisti nos in refrigerium. . . . Quoniam Deus iudex est. *t. 6. p. 63.*

Ps. LXVI. v. 7. Dabunt et caeli imbrem, et terra dabit fructum suum. *t. 6. p. 25. et 588.*

Ps. LXVII. v. 18. Cursus Dei decem milibus multiplex milia laetantium. *t. 5. p. 234. - v. 19.* Ascendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus. *t. 6. p. 59. 61. et 400. - v. 21.* Deus noster, Deus saluos faciet nos, et Domini mors, et Domini exitus mortis. *t. 6. p. 50. - v. 25.* Visi sunt ingressus tui, Deus, ingressus Dei mei regis. *t. 6. pp. 33. et 59. - v. 32.* Aethiopia praeueniet manus eius Deo. *t. 6. p. 76.*

Ps. LXVIII. v. 8. Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. *t. 6. p. 25. - v. 19.* Propter inimicos meos eripe me. *t. 6. p. 286. - v. 22.* Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potauerunt me aceto. *t. 6. p. 162. - v. 24.* Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurua. *t. 5. p. 442. - v. 25.* Effunde iram tuam in gentes, quae te non nouerunt. *t. 6. p. 216. - v. 27.* Super dolorem vulnerum meorum addiderunt. *t. 6. p. 56.*

Ps. LXX. v. 15. Quia non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini. *t. 6. p. 298. - v. 18.* Donec annunciem brachium tuum generationi omni, quae ventura est, potentiam tuam, Deus. *t. 6. p. 102.*

Ps. LXXI. v. 7. Orietur in diebus eius iustitia, et abundantia pacis, donec extollatur luna. *t. 6. p. 61. - v. 8.* Et dominabitur a mari vsque ad mare, et a flumine vsque ad terminos orbis terrae. *t. 6. p. 71. - v. 11.* Omnes de Saba venient, et dabitur ei de auro Arabiae. *t. 6. p. 28. - v. 17.* Ante solem perma-

net nomen eius , et ante lunam sedes eius . Et benedicentur in eo omnes tribus terrae , omnes gentes magnificabunt eum . *t. 6. p. 5. et 19. , et 71. - v. 19. Implebitur gloria eius omnis terra . t. 5. p. 538.*

Ps. LXXIII. v. 11. Vt quid auertis faciem tuam , et dexteram tuam de medio sinu tuo ? t. 5. p. 364. - v. 18. Reuela oculos meos , et considerabo mirabilia de lege tua . t. 5. p. 392. - v. 120. Deus autem rex noster ante secula operatus est salutem in medio terrae . t. 6. p. 64.

Ps. LXXV. v. 6. Dormierunt somnum suum , et nihil inuenerunt . t. 6. p. 388.

Ps. LXXVII. v. 1. Attendite , populi mei , legem meam , loquar propositiones ab initio . t. 6. p. 102. - v. 24. Et pluit illis manna ad manducandum : et panem caeli dedit eis . t. 6. p. 588. - v. 49. Imissiones per Angelos malos . t. 6. p. 214.

Ps. LXXIX. 6. 2. Qui sedes super Cherubim . t. 3. p. 316. t. 6. p. 587. - v. 4. Ostende nobis faciem tuam . t. 3. p. 299. - v. 14. Aper de silua . t. 6. p. 87.

Ps. LXXX. v. 4. Tuba canite initio mensis , in die insigni solemnitatis vestrae . t. 3. pp. 137. et 277. - v. 7. Manus eius in cophino seruierunt . t. 4. p. 505.

Ps. LXXXI. v. 1. Deus stetit in synagoga deorum , in medio autem Deos discernit . t. 6. p. 327. - v. 6. Ego dixi , Dii estis . t. 3. p. 312.

*Ps. LXXXII. v. 6. Aduersum te testamentum dispo-
suerunt . t. 3. p. 200.*

Ps. LXXXIII. v. 5. Beati , qui habitant in domo tua , Domine , in secula seculorum laudabunt te . t. 6. p. 287. - v. 6. Ascensus in corde suo disposuit . t. 4. p. 520. - v. 8. Ambulabunt de virtute in virtutem , et videbitur Deus Deorum in Sion . t. 6. p. 33.

Ps. LXXXIV. v. 10. et seqq. Vbi inhabitet gloria in terra nostra . . . Et iustitia de caelo prospexit . t. 6. p. 25.

Ps. LXXXV. v. 5. Beati , qui habitant in domo tua , in secula seculorum laudabunt te . t. 6. p. 278. - v. 8. Quis enim similis tibi in Diis , Domine ? t. 5. p. 270.

Ps. LXXXVI. v. 5. Et homo factus est in ea , et ipse fundauit eam Altissimus . t. 2. p. 527.

Ps. LXXXVII. v. 4. Vita mea inferno appropinquauit , sine adiutorio inter mortuos liber . t. 6. p. 55. - v. 9. Omnes amici mei obliti sunt me , longe fecisti notos meos a me . t. 6. p. 39.

Ps. LXXXVIII. v. 7. Quis enim in nubibus aequabitur Domino , aut quis similis erit Deo inter filios Dei ? t. 5. p. 536. t. 6. p. 4. - v. 36. et seqq. Iurauit Dominus David veritatem , et non frustrabitur eum . . . Et testis in caelo fidelis . t. 6. p. 20. - v. 39. Tu vero distulisti Christum tuum . t. 6. p. 21. - v. 48. Memorare , quae mea substantia . t. 5. p. 87. et t. 6. p. 136.

Ps. XC. v. 13. Super aspidem , et basiliscum ambulabis , et conculcabis leonem , et draconem . t. 5. p. 276.

Ps. XCI. v. 13. Iustus , vt palma florebit , et sicut cedrus , quae est in Libano , multiplicabitur . t. 5. p. 539.

Ps. XCIV. v. 1. Venite , exultemus Domino , iubilemus Deo salutari . t. 6. p. 18.

Ps. XCVII. v. 1. Cantate Domino canticum nouum : reuelauit iustitiam suam . t. 6. p. 66.

Ps. XCVIII. v. 6. Moyses , et Aaron in Sacerdotibus eius . t. 2. p. 523. - ib. Moyses , et Aaron in Sacerdotibus eius , et Samuel inter eos , qui inuocant nomen eius . t. 5. p. 554.

Ps. CI. v. 13. In coueniendo populos in vnum , et regna , vt seruiant Domino . t. 6. p. 67. - v. 28. Tu autem idem ipse es , et anni tui non deficient . t. 2. p. 299. t. 5. p. 553.

Ps. CII. v. 14. Ipse scit figmentum nostrum . t. 5. p. 87. t. 6. p. 136. - v. 19. Dominus in caelo parauit sedem suam , et regnum eius omnibus dominabitur . t. 6. p. 60.

Ps. CIII. v. 3. Qui ambulat super pennas ventorum . t. 3. p. 313. - v. 4. Qui facis Angelos tuos spiritus . t. 6. p. 586. - v. 5. et 6. Qui fundasti terram super stabilitatem suam . . . Amictus eius super montes stabunt aquae . t. 3. p. 299. t. 6. p. 609. - v. 15. Vt exhilaret faciem in oleo . v. p. 410. - v. 22. Extendens caelum , sicut pellem . t. 6. p. 589. - v. 25. Hoc mare magnum , et spatiosum : illic reptilia , quorum non est numerus . t. 4. p. 75.

Ps. CIV. v. 15. Nolite tangere Christos meos . t. 2. p. 576. et t. 6. p. 469.

Ps. CV. v. 3. Beati , qui custodiunt iudicium . t. 6. p. 495. - v. 4. Visita nos in salutari tuo . t. 6. p. 264.

Ps. CVIII. v. 4. Pro eo , quod eos diligebam , aduersabantur mihi : ego autem orabam pro eis . t. 6. p. 49. - v. 9. Commotione moueantur filii eius , et mendicent . t. 6. p. 183. - v. 29. Operiantur , sicut diploide , confusione sua . t. 6. p. 263.

Ps. CIV. v. 1. Dixit Dominus Domino meo , sede a dextris meis : donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum . t. 5. p. 348. t. 6. pp. 9. 25. et 60. - v. 3. 4. et 6. Ante luciferum genui te : tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech : iudicabit in nationibus , implebit ruinas , conquassabit capita in terra multorum . t. 2. p. 527. t. 6. p. 2. 15. 71. 711. - v. 4. Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech . t. 5. p. 298. 404. et t. 6. p. 383. - ib. Iurauit Dominus , et non poenitebit eum . t. 6. p. 234.

Ps. CX. v. 3. Confessio , et magnificentia opus eius . t. 6. p. 195.

Ps. CXII. v. 4. Dominus excelsus supra caelos gloria eius . t. 3. p. 295.

Ps. CXIII. v. 6. Caelum caeli Domino . t. 3. p. 297.

Ps. CXV. v. 17. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. *t. 5. p. 449.*

Ps. CXVII. v. 14. Fortitudo mea, et laudatio mea Dominus. *t. 5. p. 556.*

Ps. CXVIII. v. 6. Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua. *t. 6. p. 289. - v. 11.* In corde meo abscondi eloquia tua. *t. 5. p. 401. - v. 18.* Reuela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua. *t. 5. p. 392. - v. 45.* Et ambulabam in latitudine. *t. 4. p. 520. - v. 62.* Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiae tuae. *t. 6. p. 388. - v. 103.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. *t. 5. p. 442. et 449. - v. 148.* Praeueniunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. *t. 6. p. 389. - v. 162.* Ego laetabor super eloquia tua. *t. 5. p. 151. - v. 164.* Septies in die laudem dixi tibi. *t. 5. p. 229.*

Ps. CXX. v. 4. Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. *t. 6. p. 87.*

Ps. CXXV. v. 2. et 3. Tunc dicent inter gentes, magnificauit Dominus facere cum illis: magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lactantes. *t. 6. pp. 83. et 102.*

Ps. CXXVI. v. 2. Surgite, postquam sederitis. *t. 5. p. 331. - v. 4.* Filii excussorum. *t. 5. p. 355.*

Ps. CXXVIII. v. 3. et 4. Prolongauerunt iniquitates suas, Dominus iustus concidet ceruices peccatorum. *t. 6. p. 223. - v. 8.* Et non dixerunt, qui praeteribant, benedictio Domini super vos. *t. 5. p. 451.*

Ps. CXXXI. v. 2. Sicut iurauit Domino, votum vovuit Deo Jacob. *t. 5. p. 502. - v. 3. et 5.* Si ascendero in lectum strati mei, si dederam somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis; donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. *t. 6. p. 388. - v. 11.* Iurauit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. *t. 6. p. 20. - v. 15.* Viduam eius benedicens benedicam. *t. 5. p. 542.*

Ps. CXXXII. v. 1. Ecce quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in vnum. *t. 3. p. 445. et t. 5. p. 448.*

Ps. CXXXVIII. v. 8. Si ascendero in caelum, tui ibi es. *t. 3. p. 299.*

Ps. CXL. v. 2. Ascendat oratio mea sacrificium vespertinum. *t. 5. p. 555. t. 6. p. 45. 387. - v. 4.* Non declines cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. *t. 5. p. 556.*

Ps. CXLII. v. 3. Collocauerunt me in obscuris. *t. 6. p. 54.*

Ps. CXLVII. v. 5. Qui dat niuem, velut lanam, nebulam, sicut cinerem; spargit. Mittet crystallum, sicut bucellas: ante faciem frigoris eius quis sustinebit? *t. 6. p. 597. - v. 18.* Emitteret verbum suum, et liquefaciet ea, flabit spiritus eius, et fluent aquae. *t. 6. pp. 11. et 597.*

Ps. CXLVIII. v. 3. Laudate eum sol, et luna, lau-

date eum omnes stellae. *t. 5. p. 339. - v. 4.* Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi. *t. 6. p. 588. - v. 8.* Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, qui faciunt verbum eius. *t. 6. p. 596. - v. 9.* Montes, et omnes colles, ligna fructifera, et omnes cedri. *t. 6. p. 596.*

Ps. CXLIX. v. 4. Quia placet sibi Dominus in populo suo, et exaltabit mansuetos in Iesu. *t. 6. p. 18.*

Ps. CL. v. 4. et 5. In voce exultationis, et inbilationis, in chordis, et organo, in cymbalis benesonantibus. *t. 2. p. 517.*

PROVERBIA SALOMONIS. *Cap. I. v. 5.* Intelligens gubernacula possidebit. *t. 4. p. 415. - v. 16.* Pedes eorum ad malum currunt. *t. 4. p. 520.*

Cap. II. v. 14. Qui laetantur, quum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. *t. 6. p. 221.*

Cap. III. v. 18. Lignum vitae est his, qui apprehendunt illam, et qui tenuerit eam, beatus. *t. 5. p. 265.*

Cap. IV. v. 8. Ama illam, et exaltabit te, glorificaberis ab ea, quum eam fueris amplexatus. *t. 6. p. 290.*

Cap. V. v. 22. Crinibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. *t. 6. p. 443.*

Cap. VI. v. 13. Annuit oculo, terit pede, digito loquitur. *t. 3. p. 42.*

Cap. VIII. v. 15. Reges per me regnant, et tyranni per me terram tenent. *t. 3. p. 423. - v. 22. segg.* Dominus creauit me in initio viarum suarum; nedum erant abyssi, et ego iam concepta eram. *t. 2. p. 527. - v. 24.* Nedum erant abyssi, et ego iam concepta eram, nedum fontes aquarum eruperant.... Cum eo eram cuncta componens. *t. 6. p. 5.*

Cap. IX. v. 1. et segg. Sapientia aedificauit sibi domum, excidit columnas septem.... Derelinquite insipientiam, et viuetis, et ambulate per vias prudentiae. *t. 2. p. 527. t. 3. p. 346. t. 5. p. 395. - v. 7.* Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam. *t. 6. p. 320. - v. 8.* Noli arguere derisorem, ne oderit te. *t. 6. p. 314. - v. 9.* Doce iustum, et festinabit accipere. *t. 6. p. 320. - v. 17.* Aquae furtivae dulciores sunt, et panis absconditus suauior. *t. 5. p. 273.*

Cap. XIV. v. 3. In ore stulti virga superbiae. *t. 6. p. 329.*

Cap. XVIII. v. 1. Occasiones quaerit piger, et dicit, Leo foris. *t. 5. p. 556. - v. 3.* Impius, dum in profundum malorum venerit. *t. 6. p. 212. - v. 22.* Qui adulteram tene, stultus, et impius est. *t. 6. p. 456.*

Cap. XIX. v. 5. Os enim, quod mentitur, occidit animam. *t. 6. p. 511. - v. 9.* Testis falsus non erit impunius. *t. 6. p. 511.*

Cap. XX. v. 10. Pondus magnum, et pusillum, et mensurae duplices.... in adinventionibus suis compeditur. *t. 5. p. 466. - v. 23.* Abominatio est Domino pondus duplex, et statera dolosa non est bo-

num in conspectu eius . *t. 5. p. 467.* - *v. 29.* Gloria senum canities . *t. 6. p. 426.*

Cap. XXII. v. 13. Diabolus subsannabit me, vt mulier me seduxit . *t. 5. p. 556.*

Cap. XXVI. v. 27. Qui fodit foueam proximo suo, ipse incidit in eam . *t. 5. p. 523.*

Cap. XXVIII. v. 9. Qui auertit aurem suam, ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit . *t. 6. p. 284.*

Cap. XXX. v. 4. Quis ascendit in caelum, atque descendit.... Quod nomen est eius, aut quod nomen filii eius, si nosti? . *t. 6. p. 3.*

Cap. XXXI. v. 4. Potentes iracundi sunt, vinum non bibant, ne, quum biberint, obliuiscantur sapientiam . *t. 6. p. 254.* - *v. 13.* Operata est linum, et lanam . *t. 1. p. 65.* - *v. 21.* Non timebit domui suae a frigidibus niuis; omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus . *t. 1. p. 64. et 65.* - *v. 22.* Stragulatam vestem fecit sibi . *t. 4. p. 461.*

ECCLESIASTES. *Cap. I. v. 6.* Gyrens gyRANDO vadit spiritus, et in circulos suos reuertitur . *t. 7. p. 42.* - *v. 18.* Qui apponit scientiam, apponit et dolorem . *t. 6. p. 307.*

Cap. III. v. 5. Tempus amplexandi, tempus longe fieri ab amplexu . *t. 6. p. 447.* - *v. 7.* Tempus tacendi, et tempus loquendi . *t. 6. p. 331.*

Cap. VI. v. 8. Quid plus habet sapiens a stulto, nisi quod illuc pergit, vbi vita est? . *t. 6. p. 185.*

Cap. VIII. v. 10. Vidi impios sepultos, qui, quum adhuc viuerent, in loco sancto erant, et laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum . *t. 6. p. 201.*

Cap. X. v. 16. Vae tibi ciuitas, cuius rex inuenis est, et cuius principes mane comedunt . *t. 6. p. 254.*

Cap. XI. v. 2. Da partem septem, necnon et octo, quia ignoras, quid mali futurum sit super terram . *t. 5. p. 232. t. 6. p. 391.*

CANTICVM CANTICORVM. *Cap. 1. v. 7.* O pulchra inter mulieres . *t. 5. p. 307.* - *v. 9.* Speciosae genae tuae, sicut turturis . *t. 5. p. 411.* - *v. 10.* Muraenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento . *t. 4. p. 473.*

Cap. II. v. 1. Ego sum flos campi, et lilium conuallium . *t. 5. p. 444.* - *v. 8.* Ecce hic venit, saliens supra montes, transiliens supra colles . *t. 6. p. 60.*

Cap. III. v. 7. et 8. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.... Propter timores nocturnos . *t. 1. p. 58.* - *v. 11.* Exite, et videte, filiae Ierusalem, regem in corona, qua coronauit eum mater eius . *t. 6. p. 42.*

Cap. IV. v. 12. Hortus conclusus soror mea . *t. 5. p. 269.*

Cap. V. v. 2. Ego dormio, et cor meum vigilat . *t. 4. p. 522.* - *v. 5.* Manus meae distillauerunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima . *t. 6. p. 46.*

Cap. VI. v. 7. Sexaginta reginae . *t. 5. p. 246.* - *v. 8.* Vna est columba mea, vna perfecta mea . *t. 5. p. 229. et 315.*

Cap. VII. v. 5. Sicut purpura iuncta canalibus . *t. 7. p. 204.* - *v. 13.* In ianuis nostris omnia poma nona, et vetera, frater meus, seruaui tibi . *t. 6. p. 105.*

Cap. VIII. v. 5. Quae est ista, quae ascendit dealbata? . *t. 3. p. 286.* - *v. 6.* Valida est, vt mors, dilectio . *t. 6. p. 194.* - *v. 7.* Aquae multae non poterunt extinguere charitatem . *t. 7. p. 206.*

LIBER SAPIENTIAE. *Cap. I. v. 11.* Os, quod mentitur, occidit animam . *t. 6. p. 232.*

Cap. II. v. 12. et 18. Dixerunt inter se impii, comprehendamus iustum.... Vt sciamus reuerentiam illius, et probemus patientiam ipsius, morte turpissima condemnemus eum . *t. 6. p. 38.* - *v. 19.* Contumeliis, et tormentis interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam illius, et probemus patientiam ipsius, morte turpissima condemnemus eum . *t. 6. p. 52.*

Cap. IV. v. 7. Iustus quacumque morte praecoccupatus fuerit, anima eius in refrigerio erit . *t. 7. p. 162.*

Cap. V. v. 21. Regnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos . *t. 6. p. 133.*

Cap. VI. v. 6. et 7. Potentes autem potenter tormenta patientur . *t. 6. pp. 342. 356. 422. et 519.*

Cap. IX. v. 7. Tu me elegisti regem populo tuo, et dixisti, vt aedificarem templum in nomine sancto tuo, et in ciuitate habitationis tuae . *t. 6. p. 375.* - *v. 15.* Corpus corruptibile aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem . *t. 6. p. 146.*

Cap. XI. v. 21. Omnia in numero, pondere, et mensura . *t. 6. p. 604.*

Cap. XVI. v. 24. Creatura exardescit in tormentum aduersus iniustos, et lenior est ad benefaciendum his, qui in Deo confidunt . *t. 6. p. 133.*

ECCLESIASTICVS. *Cap. I. v. 4.* Prior omnium creata est sapientia . *t. 6. p. 135.* - *v. 6.* Radix sapientiae cui reuelata est? . *t. 6. p. 6.*

Cap. II. v. 16. Vae his, qui sustinentiam perdidērunt . *t. 6. p. 199.*

Cap. III. v. 22. Altiora te ne quaesieris . *t. 5. p. 556.*

Cap. VII. v. 40. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, et in aeternum non peccabis . *t. 6. p. 360.*

Cap. X. v. 9. Nihil est scelestius, quam amare pecuniam . *t. 6. p. 249.* - *v. 15.* Initium omnis peccati superbia . *t. 6. p. 241.*

Cap. XI. v. 33. Bona in malum conuertit impius, et in electis imponit maculam . *t. 6. p. 320.*

Cap. XVIII. v. 1. Qui viuit in aeternum, creauit omnia simul . *t. 5. p. 83. et t. 6. p. 599.*

Cap. XXIV. v. 19. Quasi platanus dilatata sum iuxta aquam in plateis . *t. 4. p. 336.* - *v. 38.* Qui non perfecit primo scire sapientiam, et infirmior non inuestigauit illam . *t. 5. p. 487.* - *v. 45.* Penetrabo omnes inferiores partes terrae, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo sperantes in Deum . *t. 6. p. 55.*

Cap. XXX.

Cap. XXX. v. 2. In medio amicorum gloratus est in illo . *t. 2. p. 454.*

Cap. XXXII. v. 1. Ducem te constituerunt; noli extolli, sed esto illis, quasi vnus ex ipsis . *t. 6. p. 339.*

Cap. XXXIII. v. 15. Contra malum bonum, et contra mortem vita: sic contra pium peccator, et sic intueri in omnia opera Altissimi, bina, et bina, vnum contra vnum . *t. 3. p. 93. - v. 29.* Otiositas multa mala docuit . *t. 2. p. 474.*

Cap. XXXIV. v. 24. Qui offert sacrificium de rapina pauperum, tamquam siquis victimet filium in conspectu patris sui . *t. 6. p. 358.*

Cap. XXXVIII. v. 25. Sapientia scribae in tempore otii, et qui minoratur actu, ipse percipiet eam . *t. 6. p. 190.*

Cap. XLIV. v. 16. 17. et seqq. Ecce Sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, et inuentus est iustus . *t. 1. p. 58.*

Cap. L. v. 13. Stantem Sacerdotem ante aram, et in circuitu eius coronas fratrum . *t. 6. p. 367. - v. 16.* Porrexit Sacerdos manum suam in libationes, et libauit de sanguine vuae . . . Et audiam fecerunt magnam vocem in memoriam coram Deo . *t. 3. p. 284. t. 6. p. 397.*

ISALAS. *Cap. I. v. 2.* Audite, caeli, et auribus percipe, terra, quia Dominus loquutus est . . . Israel autem me non cognouit, populus autem meus non me intellexit . *t. 6. p. 35. - v. 7.* Terra vestra deserta, ciuitates vestrae succensae igni, regionem vestram in conspectu vestro alieni deuorant, et desolabitur, sicut in vastitate hostili . *t. 6. p. 88. - v. 9.* Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorra similes facti essemus . *t. 6. p. 19. - v. 11.* Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? . . . Manus enim vestrae sanguine plenae sunt . *t. 6. p. 99. - v. 13.* Neomenias, et Sabbata vestra odiuit anima mea . *t. 5. p. 380. - v. 14.* Laboraui sustinens, si multiplicaueritis orationes, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plenae sunt . Lauamini, mundi estote . *t. 6. p. 108. v. 16.* Auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis . *t. 6. p. 224. - ib.* Lauamini, mundi estote . . . Quiescite agere peruerse, discite benefacere . *t. 6. pp. 224. 238. et 613. - v. 18.* Tamquam nix dealbabitur . *t. 5. p. 324.*

Cap. II. v. 3. Venite, ascendamus ad montem Domini . *t. 5. p. 447. - ib.* De Sion egredietur lex, et verbum Domini de Ierusalem, et iudicabit gentes, et arguet populos multos vsque ad longinquum . *t. 6. p. 102. - v. 5.* Domus Iacob, venite, et ambulemus in lumine Domini . *t. 6. p. 75.*

Cap. III. v. 1. Auferet Dominus ab Iuda, et ab Ierusalem validum, et fortem, iudicem, et prophetam, et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici . *t. 6. p. 103. - v. 8.* Ruit Ierusalem, et Iudas concidit, quia lingua eorum contra Dominum . *t. 6. pp. 40. et 86. - v. 9.* Et peccata sua, quasi Sodoma,

Tom. VII.

praedicauerunt, nec absconderunt . *t. 6. p. 219. - ib.* Vae animae ipsorum . *t. 5. p. 348. - v. 24.* Pro suauit odore foetorem, et pro zona funiculum . *t. 6. p. 354.*

Cap. V. v. 5. Et nunc ostendam vobis, quid facturus sum vineae mace, auferam maceriam eius . *t. 6. p. 87. - v. 6.* Et diripietur ab aduersariis, destruam muros eius, vt inimicis gentibus pateat, et nubibus mandabo desuper, ne pluant super eam pluuiam . *t. 5. p. 494. t. 6. p. 87. - v. 7.* Expectaui, vt facerent iudicium, fecerunt autem iniquitatem, et non iustitiam, sed clamorem . *t. 6. p. 40. - v. 8.* Vae, qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis vsque ad terminum loci . Numquid soli vos habitabitis in medio terrae? . *t. 6. p. 250. - v. 11.* Vae, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum vsque ad vesperum, vt vino aestuetis . *t. 6. p. 254. - v. 14.* Propterea dilatauit infernus animam suam, et aperuit os suum absque vllo termino, et descendent fortes eius, et sublimes, gloriosique eius ad eum . *t. 6. p. 250. - v. 18.* Vae, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum . *t. 6. p. 223. - v. 21.* Vae, qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes . *t. 6. p. 229. - v. 22.* Vae, qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem . *t. 6. p. 254. - v. 25.* Facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum . *t. 6. p. 99. - v. 26.* Et leuabit signum in nationibus . *t. 6. p. 110.*

Cap. VI. v. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et eleuatum . . . Et duabus velabant pedes eius, et duabus volabant . *t. 3. p. 328. et 332. t. 6. p. 12. et 13. - v. 9. et 10.* Audite, audientes, et nolite intelligere . . . Et corde suo intelligant, et conuertantur, et sanem illos . . . Incrassatum est enim cor populi huius . *t. 6. p. 35. 78. 113. - v. 11.* Vsquequo Domine? Donec desolentur ciuitates absque habitatore . . . Semen sanctum erit, quod steterit in ca . *t. 6. p. 78.*

Cap. VII. - v. 10. Et adiecit loqui ad Achaz Dominus dicens . . . Et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus . *t. 6. p. 24. - v. 14.* Ecce virgo in vtero concipiet, et pariet filium . Rorate caeli desuper, et nubes pluant iustum, aperiatur terra, et germinet Saluatorem . *t. 2. p. 527. - v. 21.* Et erit in die illa, nutriet homo vaccam bo-um, et duas oues, et prae vbertate lactis comedet bueyrum . *t. 6. p. 74.*

Cap. VIII. v. 8. Et erit extensio alarum eius, im- plens latitudinem terrae, o Emmanuel . *t. 6. p. 25. - v. 16.* Liga testimonium, signa legem in discipulis meis . *t. 6. p. 293.*

Cap. IX. v. 2. Gentium populus, qui edebat in tenebris . . . Habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est eis . *t. 6. p. 72. - v. 7.* Multiplicabitur eius imperium, et pacis non erit finis . *t. 2. p. 529. t. 4. p. 25. t. 5. p. 528. t. 6. p. 14. 44. seq. et 61. - v. 16.* Et

S s s

erunt, qui beatificant populum istum, seducetes, et qui beatificantur, praecipitati. *t. 6. p. 334.*

Cap. X. v. 7. Ipse autem non sic arbitratur, sed ad conterendum paratum est cor eius. *t. 6. p. 351. - v. 21.* Reliquiae saluae fient. *t. 5. p. 509. - v. 22.* Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arenae maris, reliquiae saluae fient. *t. 5. p. 559. v. 23.* Quoniam verbum breuiatum faciet Dominus super terram. *t. 6. p. 461. - ib.* Abbreviationem audiui a Domino Deo exercituum, super vniuersam terram: attendite, et audite eloquium meum. *t. 6. p. 64. 174. et 461.*

Cap. XI. v. 1. Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet. *t. 5. p. 444. t. 6. p. 22. - v. 2.* Et requiescet Spiritus Domini, Spiritus sapientiae, et intellectus, Spiritus consilii, et fortitudinis, Spiritus scientiae, et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini. *t. 3. p. 307. t. 5. p. 230. - v. 10. et 12.* In die illa erit radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.... Leuabit signum in nationibus procul, et sibilabit eum de finibus terrae. *t. 6. p. 54. 71.*

Cap. XII. v. 3. Haurietis aquam cum gaudio de fontibus Saluatoris. *t. 6. p. 105. - v. 14.* Ingloriosus erit inter viros aspectus eius, et forma eius inter filios hominum, quibus non est annunciatum de eo, videbunt, et qui non audierunt, contemplati sunt, *t. 6. p. 33.*

Cap. XIII. v. 5. et 11. Et disperdam omnem terram, et visitabo super orbem mala. *t. 6. p. 169. - v. 19.* Et erit Babylon illa gloriosa, et regnis incluta, sicut subuertit Dominus Sodomam, et Gomorham. *t. 6. p. 169.*

Cap. XIV. v. 11. Subter te sternetur tinea, et operitorium tuum erunt vermes. *t. 6. p. 613. - v. 12.* Quomodo cecidisti de caelo, Lucifer, qui mane oriebaris? *t. 6. p. 172. - v. 13. 14. et 15.* Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. *t. 5. p. 353. - v. 20.* Semen pessimum, praeparate filios occisioni in iniquitate patrum suorum. *t. 6. p. 41. - v. 25.* Vt conteram assyrium in terra mea, et in montibus meis conculcem eum. *t. 6. p. 169. - v. 26.* Hoc est consilium, quod cogitauit super omnem terram, et haec est manus eius extenta super vniuersas gentes. *t. 6. p. 169.*

Cap. XV. v. 9. Ponam enim super his, qui fugerint de Moab leonem, et reliquis terrae. *t. 6. p. 23.*

Cap. XVI. v. 1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terrae de petra deserti ad montem filiae Sion. *t. 6. p. 23.*

Cap. XVIII. v. 7. In tempore illo deferetur munus Domino exercituum a populo diuiso, et diacerauo, a populo terribili, post quem non fuit alius. *t. 6. p. 28.*

Cap. XIX. v. 2. Et concurrere faciam aegyptios aduersus aegyptios, regnum aduersus regnum. *t. 6. p. 169.*

Cap. XXII. v. 13. et 14. Ecce gaudium, et laetitia occidere vitulos, et iugulare arietes: comedere carnes, et bibere vinum. Si dimittetur iniquitas haec vobis, donec moriamini. *t. 6. p. 252.*

XXIV. v. 22. Et congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere: et post multos dies visitabuntur. *t. 6. p. 614.*

Cap. XXV. v. 1. Dominus Deus meus es tu, et exaltabo te.... Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium mellatorum, vindemiae defaecatae. *t. 6. p. 84. 89.*

Cap. XXVI. v. 1. In die illa cantabitur canticum istud in terra Iuda.... Et conculcabit eum pes pauperis, gressus egenorum. *t. 6. p. 83. - v. 9.* De nocte vigilat spiritus meus ad te, Deus, quia lux praecipua tua sunt super terram. *t. 6. p. 388.*

Cap. XXVIII. v. 16. Ecce mitto in fundamentis Sion lapidem pretiosum, electum, angularem, et qui crediderit in eum, non confundetur. *t. 6. p. 26.*

Cap. XXIX. v. 11. et 18. Et erit vobis visio, sicut verba libri signati.... Et de tenebris, et caligine oculi caecorum videbunt. *t. 6. p. 64. 103. - v. 13.* Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. *t. 5. p. 327. - v. 21.* Qui peccare faciebant homines in verbo, et declinauerunt frustra a iusto. *t. 6. p. 81.*

Cap. XXX. v. 2. Vae, qui ascendistis equos, vt descendatis in Aegyptum. *t. 4. p. 520. - v. 8.* Scribe in luto. *t. 4. p. 338. - v. 25. et seqq.* Et erit in die illa, quum ceciderit turris.... Et percussuram plagae eius sanauerit. *t. 6. p. 591. - v. 30.* Audiam faciet Dominus gloriam vocis suae, et terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris, et flamma ignis deuorantis. Allidet in turbine, et in lapide grandinis. *t. 6. p. 63.*

Cap. XXXII. v. 11. Accingite lumbos vestros super vbera vestra. *t. 6. p. 244. - v. 13.* Super humum populi mei spinae, et vepres accenderunt. Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebrae, et palpatio factae sunt super speluncas vsque in aeternum. *t. 6. p. 89.*

Cap. XXXIII. v. 10. et 11. Nunc exurgam.... Conspicietis errorem, et parietis. Spiritus vester, vt ignis, vorabit vos. *t. 6. p. 56. - v. 21.* Non transibit per eam trifieris magna. *t. 4. p. 416.*

Cap. XXXIV. v. 4. Caelum plicabitur, sicut liber. *t. 5. p. 262. - v. 5.* Incubrius est gladius. *t. 2. p. 576. - v. 17.* Ipse misit eis sortem, et manus eius diuisit eis eam in mensura, vsque in aeternum possidebunt eam. *t. 6. p. 214.*

Cap. XXXV. v. 2. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli. *t. 1. p. 65. - v. 4.* Ecce Deus noster, ipse veniet, et saluabit nos.... Et plana erit lingua multorum. *t. 6. p. 32.*

Cap. XL. v. 3. Ego sum vox clamantis in deserto. *t. 5. p. 504. - v. 62.* Omnis caro foenum. *t. 5. p. 511. - v. 9.* Super montem excelsum ascende, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, et

noli timere . t. 6. p. 332. - *ib.* Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion . . . Sicut pastor gregem suum pascit, in brachio suo congregabit agnos . t. 6. p. 76. - v. 12. Quis mensus est pugillo aquas, et caelos palmo quis ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terrae . t. 6. p. 12.

Cap. XLI. v. 27. et 28. Prius ad Sion dicit: adsum: et Ierusalem Euangelistam dabo: et vidi, et non erat, neque ex istis quisquam, qui iniret consilium, et interrogatus responderet verbum . t. 6. pp. 83. et 150.

Cap. XLII. v. 1. et seqq. Ecce etc. Arundinem quassatam non conteret, et linum fumigans non extinguet . . . Confide, filia, dimittuntur tibi peccata . t. 6. p. 42. - *ib.* Ecce seruus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet . t. 6. pp. 83. et 150. - *ib.* Ecce puer meus, suscipiam eum, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum . t. 6. p. 12. - *ib.* Ecce seruus meus, suscipiam eum, electus meus . . . Donec ponat in terra iudicium, et legem eius insulae expectabunt . t. 6. p. 72. - *ib.* Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem eius . . . Quousque ponam in terra iudicium, et in nomine eius gentes sperabunt . t. 6. p. 31. 43. - v. 5. et seqq. Haec dicit Dominus Deus, creans caelos, et extendens eos . . . Ego Dominus, hoc est nomen meum . t. 6. p. 72. - v. 13. Dominus, sicut fortis, egredietur, et sicut vir proelior, suscitabit zelum . . . Dissipabo, et absorbebo simul . t. 6. p. 62. - v. 14. Tacui, silui, numquid semper tacebo? . t. 6. p. 43. - v. 16. Ducam caecos in viam . t. 6. p. 72. - v. 25. Effudit Dominus super populum suum indignationem furoris sui, et forte bellum, et combussit eum in circuitu, et non cognouit, et succendit eum, et non intellexit . t. 6. p. 85.

Cap. XLIII. v. 8. Educ foras populum caecum, et oculos habentem, surdum, et aures ei sunt . . . Et quae prima sunt, audire nos faciet . t. 6. p. 83. - v. 18. Ne memineritis priorum, et antiqua ne intuemini . . . Adaquare genus meum, electum, et plebem meam, quam acquisiui . t. 6. p. 98.

Cap. XLIV. v. 1. Haec dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram . . . Vt scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel . t. 6. p. 7. - v. 6. et 7. Ego Dominus formans lucem, et creans tenebras . t. 6. p. 129. - *ib.* Ego Dominus creans mala . t. 3. p. 357. - v. 8. Rorate, caeli, desuper, et nubes pluant iustum, aperiatur terra, et germinet Saluatorem, et iusticia oriatur simul, ego Dominus creauit eum . t. 5. p. 269. t. 6. p. 25. - v. 14. Viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt serui, post te ambulabunt colligati vinculis . t. 5. p. 449. - v. 20. Congregamini, et venite, et accedite simul, quia saluati estis ex gentibus, nescierunt enim, qui leuant signum sculpturae suae, et rogant Deum non saluantem . t. 6. p. 67. - v. 21. Ego sum Deus, et

praeter me non est alius . t. 6. p. 13. - v. 22. Conuertimini ad me, et salui eritis omnes fines terrae, quia ego Deus, et non est alius . . . Et iurabit omnis lingua in Domino . t. 6. p. 67.

Cap. XLVII. v. 6. Iratus sum super populum meum, et dedi eos in manu tua . . . Veniet super te repente miseria, quam nescis . t. 6. p. 350.

Cap. XLVIII. v. 12. et 13. Ego primus, et ego nouissimus, manus quoque mea fundauit terram, et dextera mea mensa est caelos . t. 6. p. 12. - *ib.* et 16. Et nunc Dominus Deus meus misit me, et Spiritus eius . t. 6. p. 12. - v. 16. Accedite ad me, et audite hoc. Non a principio in abscondito locutus sum, ex tempore, antequam fieret, ibi eram, et nunc Dominus misit me, et Spiritus eius . t. 6. p. 153.

Cap. XLIX. v. 21. Ego sterilis, et non pariens, transmigrata, et captiua, et istos quis enutrit? Ego destituta, et sola: et isti vbi erant? . t. 5. p. 250. - v. 25. et 26. Eos, qui iudicauerunt te, ego iudicabo, et cibabo hostes tuos carnibus suis, et quasi a musto, sanguine suo inebriabuntur . t. 6. p. 351.

Cap. L. v. 1. Quis est hic liber repudii matris vestrae, quo dimisi eam? Aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram . t. 6. p. 88. - v. 5. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico. Corpus meum dedi percutientibus . t. 6. p. 43. - v. 6. Non sum contumax, neque contradico, corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, et conspuentibus in me . t. 2. p. 529. et t. 6. p. 41.

Cap. LI. v. 4. Attendite ad me populus meus, et tribus mea me audite, quia lex a me exiit, et iudicium meum in luce populorum requiescet, prope est iustus meus, egressus est Saluator meus . t. 6. p. 72. - v. 9. Consurge, sicut in diebus antiquis, in generationibus seculorum. Numquid non percussisti superbum, vulnerasti draconem? . t. 6. p. 63. - v. 10. Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati . t. 6. p. 151.

Cap. LII. v. 6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum . t. 6. p. 33. - v. 7. Ecce super montes pedes euangelizantis, et annunciantis pacem . t. 3. p. 330. - *ib.* Quam speciosi pedes, qui annunciant pacem, qui annunciant bona? . t. 3. p. 323. t. 5. p. 468. - v. 7. 8. et 10. Parauit Dominus brachium sanctum suum in conspectu omnium gentium, et videbunt omnes fines terrae salutare Dei nostri . t. 6. p. 34. - v. 9. Gaudete, et laudate simul deserta Ierusalem . . . Et viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri . t. 6. p. 72. - v. 11. Mundamini, qui fertis vasa Domini . t. 6. p. 429. - v. 13. Ecce intelliget seruus meus. Exaltabitur, et eleuabitur, et sublimis erit valde . . . Viderunt, et qui non audierunt, contemplati sunt . t. 6. pp. 60. et 73. - v. 15. Iste asperget gentes multas,

super ipsum continebunt reges os suum Et quasi absconditus vultus eius , et despectus , vnde nec reputauimus eum . *t. 6. p. 30. - ib.*

Cap. LIII. v. 1. et seqq. Domine , quis credidit auditui nostrô ? Et brachium Domini cui reuelatum est ? Et vidimus eum , et non erat aspectus . *t. 6. p. 80. - ib.* Homo in plaga , et sciens ferre in firmitates . Vere languores nostros ipse tulit , et dolores nostros ipse portauit . *t. 2. p. 529. - ib.* Pro eo , quod laborauit anima eius , videbit , et saturabitur Et ipse peccata multorum tulit , et pro transgressoribus orauit . *t. 6. p. 31. - ib.* Vniquisque in viam suam declinauit , et Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum Videbit semen longaeuum , et voluntas Domini in manu eius dirigetur . *t. 6. p. 30. - ib.* Vere languores nostros ipse tulit , et dolores nostros portauit Omnes , quasi oues , errauimus . *t. 6. p. 30. - v. 2.* Non est species ei , neque decor , et vidimus eum , et non erat aspectus Vnde nec reputauimus eum . *t. 6. p. 34. - v. 7.* Oblatus est , quia ipse voluit . Pro eo quod tradidit in mortem animam suam , videbit semen longaeuum , et voluntas Domini in manu eius dirigetur . *t. 6. p. 38. - ib.* Tamquam ouis ad occisionem ductus est , et sicut agnus coram tondente se , sic non aperuit os suum . *t. 6. p. 43. - ib.* Tamquam ouis ad occisionem ductus est Pro peccatis populi sui ductus est ad mortem . *t. 6. p. 51. - ib.* Tamquam ouis ad occisionem ductus est Et diuites pro morte eius . *t. 6. p. 85. - v. 8.* Generationem eius qui enarrabit ? *t. 6. pp. 6. et 26. - v. 9.* Dabo impios pro sepultura eius , et diuites pro morte eius . *t. 6. p. 54. - v. 12.* Et inter iniquos deputatus est . *t. 6. p. 47. - ib.* Ipse peccata multorum tulit , et pro transgressoribus orauit . *t. 6. p. 49.*

Cap. LIV. v. 1. Lauda sterilis , quae non parit , decanta laudem , et hinni , quae non pariebas Et semen tuum gentes hereditabit , et ciuitates desertas inhabitabit . *t. 6. p. 67.*

Cap. LV. v. 1. Omnes sitientes venite ad aquas . *t. 6. p. 105. - v. 6.* Quaerite Dominum , dum inueniri potest , inuocate eum , dum prope est . *t. 6. p. 211. - v. 13.* Et erit Dominus nominatus in signum aeternum , quod non auferetur . *t. 6. p. 110.*

Cap. LVI. v. 4. et 5. Hac dicit Dominus eunuchis : dabo eis in domo mea , et in muris meis locum , et nomen melius a filiis , et filiabus , nomen sempiternum dabo eis , quod non peribit . *t. 6. p. 246. - v. 7.* Domus mea , domus orationis vocabitur cunctis populis , ait Dominus . *t. 6. p. 68. - v. 10 et seqq.* Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam . Speculatores caeci omnes nescierunt vniuersi , canes muti non valentes latrare . *t. 5. p. 423. p. 6. p. 323.*

Cap. LVII. v. 4. Super quem aperuistis os vestrum ? Et aduersus quem laxastis linguas vestras . *t. 6. p. 40. - v. 11. et 12.* Quia mei oblitus es , ecce ego annuntiabo iustitiam tuam , et opera tua non prodiderunt tibi . *t. 6. pp. 104. et 158. - v. 18.* Et dimisi

cum , et reduxi eum , et reddidi ei consolationem . *t. 6. p. 214. - v. 19.* Creauit fructum laborum pacem , pacem ei , qui longe est , et ei , qui prope . *t. 6. p. 68.*

Cap. LVIII. v. 1. Clama , ne cesses , quasi tuba exalta vocem tuam . *t. 6. p. 430. - v. 3.* Ecce in die ieiunii vestri inuenitur voluptas vestra . *t. 6. p. 257. - v. 6.* Solue fasciculos deprimentes ; frange esurienti panem tuum ; tunc erumpet matutinum lumen tuum . *t. 6. p. 200.*

Cap. LX. v. 19. Non erit ibi amplius sol ad lucendum per diem , neque splendor lucis illuminabit te , sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam , et Deus tuus in gloriam tuam . *t. 6. p. 618.*

Cap. LXI. v. 1. Spiritus Domini super me , eo quod vnixerit me , ad annuncianum mansuetis misit me , ut mederer contribulatis corde , praedicare captiuis redemptionem , et caecis visum . *t. 6. pp. 29. et 32. v. 10.* Induit me vestimento salutari , quasi sponsam decoratum corona , et quasi sponsam ornatum monilibus suis . *t. 6. p. 167.*

Cap. LXII. v. 1. Propter Sion non tacebo , et propter Ierusalem non quiescam Simul laudabunt , quia oculo ad oculum videbunt . *t. 6. p. 34.*

Cap. LXIII. v. 1. Quis est iste , qui venit de Edom , tinctis vestibus de Bosra ? Quare rubrum est vestimentum tuum , et indumentum tuum , tamquam calcantium in torculari . *t. 2. p. 529. et t. 6. p. 43. - v. 4.* Dies iudicii in corde meo . *t. 3. p. 360. - ib.* Dies ultionis in corde meo . *t. 6. p. 184. - v. 9.* Ipse redemit eos , et portauit eos , et leuauit eos cunctis diebus seculi Et ipse debellauit eos . *t. 6. p. 84. - v. 17.* Indurasti cor nostrum , ne timeremus te . *t. 6. p. 219.*

Cap. LXIV. v. 5. Ecce tu iratus es , et nos peccauimus , in ipsis fuimus semper . *t. 6. p. 219.*

Cap. LXV. v. 1. Quaesierunt me , qui antea non interrogabant , inuenerunt me , qui non inquisierunt me Expandi manus meas tota die ad populum incredulum . *t. 6. pp. 68. et 81. - v. 2.* Expandi manus meas tota die ad populum incredulum . *t. 6. p. 82. - ib.* Tota die expandi manus meas ad populum non credentem , et contradicentem , qui ambulant vias non bonas . *t. 6. p. 81. - v. 5.* Qui dicunt , recede a me , non appropinques mihi , quia immundus es , isti fumus erunt in furore meo , ignis ardens tota die . *t. 6. p. 334. - 10. et seqq.* Et erunt campestria ad caulas gregum , et vallis Achor in cubile armorum populo meo , qui requisierunt me , et vos , qui reliquistis Deum , numerabo vos gladio , et omnes corde corruetis . *t. 6. p. 81. - v. 13.* Haec dicit Dominus Deus : ecce serui mei comedent , et vos esurietis In quo qui benedictus est super terram , benedicetur in Deo . Amen . *t. 6. p. 112. - v. 15.* Et dimittetur nomen vestrum in iuramentis electis meis Et qui iurat in terra , iurabit in Deo . *t. 6. p. 84. - ib.* Et vocabo seruos meos nomine alio . *t. 5. p. 270. - v. 17.* Ecce ego creo caelos nouos , et terram nouam , et

non erunt in memoria priora, sed gaudebitis, et exultabitis in his, quae ego creo. *t. 6. p. 609. - v. 29. Serpenti pulvis panis eius. t. 6. p. 143.*

Cap. LXVI. v. 3. Qui immolat bouem, quasi qui interficiat virum. . . . Qui recordatur turis, quasi qui benedicat idolo. *t. 6. p. 99. - v. 6. Vox Domini reddentis retributionem inimicis suis. Antequam parturiret, peperit masculum. t. 6. p. 4. - v. 8. Quis audit vnquam tale? aut quis vidit huic simile? t. 6. p. 4. - v. 9. Numquid qui alios parere facio, ipse non pariam? Dicit Dominus. t. 2. p. 527. t. 6. p. 4. - v. 18. Venio, vt congregem cum omnibus gentibus, et linguis. . . . In mare, in Africam, in Libyam tenentes sagittam. t. 6. p. 58. et 68.*

IEREMIAS. Cap. I. v. 5. Priusquam te formarem in vtero, noui te, et antequam exires de vulua, sanctificauit te etc. *t. 3. p. 247. t. 5. p. 356. - v. 7. Puer meus es tu, noli timere. t. 4. p. 26. - v. 10. Constitui te super gentes, et regna. t. 3. p. 329. - v. 15. Omnes cognationes terrae ab Aquilone venient, et ponet vnusquisque solium suum in introitu portarum Ierusalem. t. 6. p. 227. - v. 17. Accinge lumbos tuos, et surge, loquere ad eos, ne formides a facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum. t. 6. p. 332.*

Cap. II. v. 8. Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus? . . . Et cum filiis vestris disceptabo. *t. 6. p. 41. - v. 13. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquae viuae, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas. t. 6. p. 157. - v. 14. Quare ergo est factus in praedam? super eum rugierunt leones, et dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem, et ciuitates eius exustae sunt, et non est, qui habitet in eis. t. 6. p. 41. - v. 22. Si laueris te nitro, et multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua, dicit Dominus. t. 4. p. 523. - v. 30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. t. 6. p. 263. - v. 36. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas? t. 6. p. 215.*

Cap. III. v. 6. et 7. Aduersatrix Israel, et praeuaricatrix Iuda. *t. 5. p. 312. - v. 14. Conuertimini filii reuerentes, dicit Dominus, quia ego vir vester, et assumam vos, vnum de ciuitate, et duos de cognatione, et dabo vobis pastores. . . . et pascent vos scientia, et doctrina. t. 6. p. 74. - v. 17. Et congregabuntur omnes gentes, in nomine Domini in Ierusalem, et non ambulabunt post prauitatem cordis sui. t. 6. p. 69.*

Cap. IV. v. 3. Haec dicit Dominus viro Iuda, et Ierusalem. . . . Et succendatur, et non sit, qui extinguat. *t. 6. p. 98. - v. 20. Contritio super contritionem. t. 6. p. 263.*

Cap. V. v. 3. Percussisti eos, et non doluerunt, attriuisisti eos, et renuerunt suscipere disciplinam. *t. 6. p. 201. - v. 7. Patres nostri peccauerunt, et non sunt, nos autem iniquitates eorum exoluimus. t. 6. p. 41. - v. 30. Ascendite muros eius, et dissipate,*

auferite propagines eius. . . . Negauerunt me, et dixerunt, non est ipse. *t. 6. pp. 80. et 86. - v. 11. Praeuaricatione praeuaricata est in me domus Israel, et domus Iuda, ait Dominus: negauerunt me, et dixerunt, non est ipse. t. 6. p. 34. - v. 21. Audi haec, popule stulte, et sine corde, oculi sunt illis, et non vident. . . . Populo autem huic factum est cor inobediens, et incredulum. t. 6. p. 81.*

Cap. VI. v. 10. Ecce sermo Domini factus est in opprobrium, et non suscipiunt illud. *t. 6. p. 80. - v. 14. Curant contritionem filiae populi mei cum ignominia, dicentes, pax, pax, et non est pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt. t. 6. p. 211. - v. 17. Audite vocem tubae, et dixerunt, non audiemus. Propter hoc audite gentes. t. 6. p. 69. - v. 20. Vt quid mihi tus de Saba offeris, et calamum suauiolentem de terra longinqua? . . . Et ruent in eis patres, et filii, simul vicinus, et proximus, et peribunt. t. 6. p. 100. - v. 27. Probatores dedi te in populo meo robusto, vt scias probare vias eorum. t. 6. p. 334. - v. 30. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos. t. 6. p. 60.*

Cap. VII. v. 21. Holocaustomata vestra addite victimis vestris, comedite carnes. *t. 6. p. 100.*

Cap. VIII. v. 8. Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est. *t. 6. p. 81. - v. 16. A Dan auditus est fremitus equorum eius. t. 5. p. 353.*

Cap. IX. v. 1. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo die, ac nocte interfectos populi mei? *t. 6. p. 334. - v. 2. Et recedam ab eis. t. 6. p. 90. - ib. Quis dabit mihi in solitudine diuersorium viatorum? . . . Quasi arcum mendacii, et non veritatis. t. 6. p. 82. - v. 5. Docuerunt linguam suam loqui mendacium, et vt inique agerent, laborauerunt. t. 6. p. 158. - v. 26. Omnes gentes habent praeputium, omnis autem domus Israel circumcisis est corde. t. 6. p. 99.*

Cap. X. v. 14. Stultus factus est omnis homo a scientia sua. *t. 6. p. 190. - v. 15. In tempore visitationis suae peribunt. t. 6. p. 264. - v. 23. Scio, Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, vt ambulet, et dirigat gressus suos. t. 6. p. 195.*

Cap. XI. v. 15. Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Numquid carnes sanctae auferent a te malitias tuas? *t. 6. p. 177. - v. 19. Venite, mittamus lignum in panem eius. t. 2. p. 529. t. 6. p. 44.*

Cap. XII. v. 1. Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui praeuaricantur, et inique agunt? *t. 6. p. 352. - v. 7. Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. t. 6. p. 38. 40. et 88. - v. 8. Facta est mihi hereditas mea, quasi leo in sinu. . . . Venite congregamini omnes bestiae terrae, properate ad deuorandum. t. 6. p. 85.*

Cap. XIII. v. 16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam tenebreat. *t. 6. p. 210. - v. 19. Ci-*

uitates Austri clausae sunt, et non est, qui aperiat: translata est omnis Iudaea transmigratione perfecta. *t. 6. p. 90. 332. - v. 23.* Si mutare potest aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas. *t. 6. p. 35.*

Cap. XIV. v. 7. Domine, fac propter nomen tuum, quia multae sunt auersiones nostrae.... Et nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. *t. 6. p. 31. - v. 8.* Tibi peccauimus, expectatio Israel, Saluator eius.... Quare futurus es, quasi vir vagus, et qui non potest saluari? *t. 6. p. 82.*

Cap. XV. v. 1. Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum, eice illos a facie mea, et egrediantur. *t. 6. p. 104. 158. - v. 9.* Exterrita est, quae parturit, et afflicta est anima eius.... Reliquias eorum in gladium dabo. *t. 6. p. 52. - v. 19.* Si separaueris pretiosum a vili, quasi os meum eris. *t. 5. p. 481.*

Cap. XVI. v. 16. Ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos. *t. 6. p. 57. - ib.* Et mittam venatores, et venabuntur eos de montibus, et de collibus, et de cauernis petrarum. *t. 6. p. 58. - 19.* Domine, fortitudo mea, ad te gentes venient ab extremis terrae, et dicent: vere mendacium possederunt patres nostri. *t. 6. p. 69.*

Cap. XVII. v. 1. Peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in vingue adamantino. *t. 6. p. 37. - v. 18.* Duplici contritione contere eos. *t. 6. p. 263.*

Cap. XVIII. v. 15. Quia oblitus mei populus meus, frustra libantes, et impingentes in viis suis.... Et mouebit caput suum, sicut ventus vrens, dispergam eos. *t. 6. p. 90.*

Cap. XIX. v. 10. Et conteres lagunculam in oculis eorum, qui ibunt tecum.... Sicut conteritur vas figuli, quod non poterit ultra restaurari. *t. 6. p. 89.*

Cap. XXII. v. 22. Omnes pastores tuos pascit ventus. *t. 6. p. 241.*

Cap. XXIII. v. 2. Pastores, qui pascitis populum meum, vos dispersistis gregem meum, eiecistis, et non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum. *t. 6. p. 334. - v. 5. et 6.* Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo Dauid germen iustum.... Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. *t. 6. pp. 21. et 77. - v. 39.* Et derelinquam vos, et ciuitatem vestram, quam dedi vobis, et patribus vestris. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, et in ignominiam aeternam, quae numquam obliuione delebitur. *t. 6. p. 90.*

Cap. XXIX. v. 23. Quia ipse est et testis, et iudex. *t. 6. p. 258.*

Cap. XXX. v. 14. Flagello inimici percussit te castigatione crudeli. *t. 6. p. 262. - v. 15.* Quid clamas ad me super contritione tua? insanabilis est dolor tuus. *t. 6. p. 262. - v. 24.* In nouissimo dierum cognoscetis ea. *t. 6. p. 78.*

Cap. XXXI. v. 25. Inebriaui animam lassam, et omnem animam esurientem saturavi, ideo quasi de

somno suscitatus sum, et vidi, et somnus meus dulcis mihi. *t. 6. p. 51. - v. 34.* Non docebit vir proximum suum. Omnes enim cognoscunt me a minimo vsque ad maiorem. *t. 1. p. 64.*

Cap. XXXVI. v. 2. Tolle volumen libri, et scribes in eo omnia verba.... Et propitius ero iniquitatibus eorum. *t. 6. p. 408.*

Cap. XLVIII. v. 10. Maledictus, qui facit opus Dei negligenter. *t. 6. p. 306.*

Cap. LI. v. 14. Dominus exercituum iurauit per animam suam. *t. 3. p. 298. et t. 6. p. 124.*

THREN. *Cap. I. v. 16.* Filii mei perdit. *t. 6. p. 86.*

Cap. III. v. 12. Posuit me quasi signum ad sagittam. *t. 6. p. 35. - v. 30.* Dabit percutienti se maxillam. *t. 6. p. 41. - v. 40.* Leuemus corda. *t. 6. p. 284.*

BARVCH. *Cap. 3. v. 36.* Hic est Deus noster. *t. 6. p. 34.*

EZECHIEL. *Cap. I. v. 1.* Aperti sunt caeli, et vidi visiones Dei. *t. 3. p. 328. - v. 13.* Et similitudo animalium, et aspectus eorum, quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum. *t. 1. p. 60.*

Cap. III. v. 17. Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus, vt se custodiat impius a via sua, ille in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. *t. 3. p. 330. et t. 6. p. 333.*

Cap. V. v. 1. Tu fili hominis, sume tibi gladium acutum, et duces per caput tuum, et barbam. *t. 6. p. 416.*

Cap. IX. v. 3. et 6. Et vocauit virum, qui indutus erat lineis, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.... Omnem autem, super quem videritis Thau, ne occidatis. *t. 6. p. 109. - v. 4.* Transi per mediam Ierusalem, et signa Thau in fronte virorum gementium, et dolentium. *t. 3. p. 6. t. 5. p. 296.*

Cap. XII. v. 2. Factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, in medio domus exasperantis tu habitas, qui oculos habent ad videndum, et non vident, et aures ad audiendum, et non audiunt. *t. 6. p. 35.*

Cap. XVI. v. 1. 3. et 9. Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, notas fac Ierusalem abominationes suas.... Et laui te aqua, et emundaui sanguinem tuum ex te, et vixi te oleo. *t. 6. p. 108. - v. 49.* Haec fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, et abundantia. *t. 6. p. 251.*

Cap. XVIII. v. 19. Filius non portabit iniquitatem Patris. *t. 2. p. 572.*

Cap. XX. v. 25. Dedi eis praecepta non bona. *t. 5. p. 104.*

Cap. XXI. v. 9. Gladius exacutus est, et limatus, vt caedat victimas: exacutus est.... Qui moues sceptrum filii mei, succidisti lignum, et dedi eum ad leuigandum, vt teneatur manu. *t. 6. p. 110. - v. 26.* Aufer cidarim, tolle coronam. *t. 6. p. 62.*

Cap. XXVI. v. 20. Porro, quum dederō, inquit

Dominus, gloriam in terra viuentium . t. 6. p. 89. - 21. In nihilum redigam te, et non eris, et quae sita non inuenieris ultra in sempiternum . t. 6. p. 89.

Cap. XXVIII. v. 12. et 13. Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti . t. 6. p. 135. - v. 13. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, iaspis, chrysolithus, onyx, beryllus, sapphirus, carbunculus, smaragdus . t. 6. p. 137. et 585. - *ib.* Perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti . t. 6. p. 594.

Cap. XXXIII. v. 11. Quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, et viuat . t. 5. p. 275.

Cap. XXXVI. v. 24. Tollam quippe vos de gentibus, et congregabo vos de vniuersis terris . . . Et iudicia mea custodiatis, et operemini . t. 6. p. 108. - v. 26. Auferam ab eis cor lapideum, et dabo eis cor carneum . t. 5. p. 382.

Cap. XXXVII. v. 16. Factus est sermo Domini ad me, dicens: Et tu, fili hominis, sume tibi lignum vnum . . . Et adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum, et erunt in vniorem in manu tua . t. 6. p. 110. - v. 22. Rex vnus erit omnibus imperans, et non erunt ultra duae gentes . . . Et seruus meus Dauid rex super eos, et pastor vnus erit omnibus eorum . t. 6. p. 75.

Cap. XXXVIII. v. 8. Post dies multos visitaberis, et in nouissimo annorum venies . t. 6. p. 79.

Cap. XLIII. v. 17. Quatuordecim cubitis crepido . t. 5. p. 239.

Cap. XLIV. v. 1. Conuertere me ad viam portae sanctuarii exterioris, quae respiciebat ad orientem . . . Quoniam Dominus Deus ingressus est per eam, critique clausa . t. 6. p. 26.

Cap. XLVII. v. 1. et seq. Conuertere me ad portam domus Domini, et ecce aqua egrediebatur subter limen domus ad orientem . . . et erunt fructus eius in cibum, et folia eius ad medicamina . t. 6. p. 106. - v. 3. Quum egrederetur vir ab oriente, ecce aquae redundantes a latere dextro . t. 6. p. 53.

DANIEL. **Cap. II.** v. 29. Tu, rex, cogitare coepisti in stratu tuo, quid esset futurum post haec, et qui reuelat mysteria, ostendit tibi, quae futura sunt . t. 6. p. 277. - v. 34. Vidi lapidem de monte abscissum sine manibus praecedentium, et quum venisset in terram, repleuit orbem terrae . t. 6. p. 26. - v. 44. In diebus illis suscitabit Dominus caeli regem, qui in aeternum non commouebitur, et regnum eius populo alteri non tradetur. Percutiet, et conteret vniuersa regna, et ipsum stabit in aeternum . t. 6. p. 61.

Cap. III. v. 92. Ecce video viros quatuor solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis filio Dei . t. 6. p. 3. - 94. et sarabara eorum non sunt immutata . t. 4. p. 453. - v. 10. Milia milium ministrabant ei, et decies milies centena milia assistebant ei . t. 3. p. 315.

Cap. VII. *ib.* Milia milium ministrabant ei . t. 5. p. 234. - *ib.* Et decies milies centena milia assistebant ei . t. 3. p. 315. - v. 13. Aspiciebam in visu noctis, et ecce in nubibus caeli . . . Potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur . t. 6. p. 58. et 60. et 75.

Cap. VIII. v. 16. Gabriel, fac istum intelligere sermonem . t. 6. p. 587.

Cap. IX. v. 23. Aduerte . . . Et occidetur Christus, et ciuitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis eius vastitas, et post finem belli statuta desolatio . t. 6. p. 15. et 16. - v. 25. Scito, et animaduerte, ab exitu sermonis, vt iterum aedificetur Ierusalem . . . Et ciuitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo . t. 6. p. 52. et 58. - v. 26. Post hebdomadas septuaginta duas occidetur Christus . . . et vsque ad consummationem, et finem perseverabit desolatio . t. 6. p. 90.

Cap. X. v. 3. Panem desiderii non comedi . t. 6. p. 251. - v. 12. et 13. Ego veni, vt nunciarem tibi, sed princeps regni Persarum restitit mihi. Non est. qui me adiuet, nisi Michael princeps vester . t. 6. p. 138. - v. 13. Princeps regni Persarum restitit mihi . t. 3. p. 316.

Cap. XII. v. 9. Clausi sunt, signatique sermones vsque ad tempus consummationis, quousque addiscant multi, et impleatur visio, et cognoscant omnia haec . t. 6. p. 103.

OSEE. **Cap. I.** v. 10. Et erit in loco, vbi dicitur ei, non populus meus, dicitur ei, filii Dei viuentis, et congregabuntur filii Iuda, et filii Israel pariter, et ponent sibi met caput vnum . t. 6. p. 79.

Cap. II. v. 2. Iudicate matrem vestram, iudicate, quoniam ipsa non est vxor mea, nec ego vir eius . t. 6. p. 88. - v. 23. Et miserebor eius, qui fuit sine misericordia, et dicam non populo meo, populus meus es tu, et ipse dicit, Deus meus es tu, et erit in loco, vbi dictum est ei, non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vini . t. 6. p. 69.

Cap. III. v. 4. et 5. Sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus . t. 6. p. 20. et 77.

Cap. IV. v. 11. Fornicatio, et ebrietas auferunt cor . t. 6. p. 254.

Cap. V. v. 14. Ego, ego capiam, et vadam, tollam, et non est, qui cruat: vadens reuertar ad locum meum . t. 6. p. 55.

Cap. VI. v. 1. et seqq. Venite, et reuertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos, et vniificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et viuemus in conspectu eius . t. 6. p. 57.

Cap. VII. v. 8. Factus est Ephraim panis subcinericius, qui non reuersatur . t. 6. p. 354. - v. 9. Comederunt alieni robur eius, et ipse ignorauit . t. 6. p. 269. - v. 13. Vae eis, quoniam recesserunt a me, vastabuntur, quia praecuricati sunt in me . . . Facti sunt, quasi arcus dolosus . t. 6. p. 39. et 85. - v.

16. Facti sunt mihi in sagittam reciprocam . t. 6. p. 53.

Cap. VIII. v. 4. Principes extiterunt, sed non cognoui . t. 6. p. 323. - *ib.* Ipsi regnauerunt, sed non ex me . t. 6. p. 340.

Cap. IX. v. 4. Non libabunt Domino vinum, nec placebunt ei sacrificia eorum, quasi panis lugenium, omnes, qui comedent eum, contaminabuntur, non intrabunt in domum Domini . t. 6. p. 100.

Cap. XI. v. 1. Puer meus es tu, Israel . . . ut redimam te . t. 6. p. 100.

Cap. XIII. v. 9. Perditio ex te tua, Israel, tantum in me auxilium tuum, ut pereas, tuo merito, ut salueris, meo auxilio . t. 6. p. 196. - *v. 11.* Dabo tibi regem in furore meo . t. 6. p. 340. - *v. 14.* De manu mortis liberabo eos, de morte redimam illos. Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus, inferne . t. 5. p. 366. t. 6. p. 55.

IOEL. Cap. 1. v. 4. et 5. Residuum erucae comedit locusta, et residuum locustae comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo . t. 6. p. 236. - *v. 5.* Expergiscimini ebrii, et flete, et ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine . t. 6. p. 255. - *v. 13.* Interiit de domo Dei vestri sacrificium, et libatio . t. 6. p. 100.

Cap. II. v. 18. Et erit in nouissimis diebus, efundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae . t. 6. p. 61. et 154. - *v. 32.* Et erit, omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit . t. 6. p. 381.

Cap. III. v. 12. Exurgent, et ascendant omnes gentes in valle Iosaphat, ibi sedebo, ut iudicem omnes gentes in circuitu . t. 6. p. 64. - *v. 18.* Distillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, et per omnes riuos Iuda ibunt aquae, et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit orbem terrae . t. 6. p. 105.

AMOS. Cap. III. v. 2. Tantummodo vos cognoui . t. 6. p. 259. - *v. 7.* Non faciet Dominus quidquam, nisi reuelauerit seruis suis prophetis . t. 3. p. 330.

Cap. IV. v. 12. et seqq. Praepara te in occursum Domini Dei tui, Israel, quia ecce ego firmans tonitruum, et creans spiritum, et annuncians in hominibus Christum suum . t. 6. p. 75.

Cap. V. v. 1. Audite verbum hoc, quod ego leuo super vos planetum. Domus Israel cecidit, non adiciet, ut resurgat. Virgo Israel proiecta est in terram suam, non est, qui suscitet eam . t. 6. p. 91.

Cap. VI. v. 1. Vae, qui opulenti estis . t. 6. p. 355.

Cap. VII. v. 8. Ecce ego ponam trullam in medio populi Israel, non adiciam vltra, super inducere eum . t. 6. p. 91.

Cap. VIII. v. 2. Venit finis super populum meum Israel, non adiciam vltra . . . Multi morientur: in omni loco proicietur silentium . t. 6. p. 91. - *v. 9.* Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis sol meridie, et tenebescere faciam terram in die luminis . t. 6. p. 52.

Cap. IX. v. 6. Aedificauit Dominus in caelo ascensum suum, et pollicitationem in terra firmavit . t. 6. p. 60.

ABDIAS. Cap. I. v. 11. Extranei ingrediebantur portas eius, super Ierusalem mittebant sortem . t. 6. p. 227.

MICHAELAS. Cap. IV. v. 1. Et erit in nouissimo dierum mons domus Domini, praeparatus in vertice montium . . . Et iudicabit populos multos, et corripiet gentes fortes, vsque ad longinquum . t. 6. p. 69.

Cap. V. v. 2. seq. Bethlehem domus Ephrata, non es minima in milibus Iuda, ex te mihi prodiet dominator in Israel . t. 6. p. 27. et 75. - *v. 4.* Stabit, et pascet gregem suum in virtute Domini, et in honorem nominis Dei sui erunt, quoniam nunc magnificatur vsque ad terminos terrae, et erit iste pax . t. 6. p. 76.

Cap. VI. v. 1. Audite, colles, iudicium Domini, et fortia fundamenta terrae . . . Quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi . t. 6. p. 63. - *v. 1. et seqq.* Audite, quae Dominus loquitur: surge, et contende iudicio aduersus montes, et audiant colles vocem tuam . . . Adhuc ignis in domo impiorum, thesauri iniquitatis . t. 6. p. 39.

Cap. VII. v. 15. et 19. Secundum diem egressionis tuae de terra Aegypti ostendam eis mirabilia . . . Et proiciet in profundum maris omnia peccata vestra . t. 6. p. 107.

NAHV. Cap. I. v. 8. Inimicos Dei persequuntur tenebrae . t. 6. p. 214.

HABACVC. Cap. II. v. 2. et 4. Dominus loquitur: scribe visum aperte, et explana eum super tabulas . . . Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso . t. 6. p. 73.

Cap. III. v. 2. et seqq. In medio duorum animalium cognosceris . t. 5. p. 394. et t. 6. p. 34. 47. 49. 155. - *v. 4.* Cornua in manibus eius sunt . t. 5. p. 313. et t. 6. p. 45. - *v. 11.* Eleuabitur sol in ortu suo, et luna stabit in ordine suo . t. 6. p. 592. - *v. 13.* Percussisti caput de domo impiorum . t. 4. p. 520.

SOPHONIAS. Cap. I. v. 3. Disperdam homines a facie terrae, et eos, qui auertuntur post tergum Domini, et qui non quaesierunt Dominum, nec inuestigauerunt eum . t. 6. p. 216.

Cap. II. v. 11. Adorabit eum vir de loco suo, omnes insulae gentium . t. 6. p. 69.

Cap. III. v. 1. Haec est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia . . . Columba non audiuit vocem, et non suscepit disciplinam . t. 6. p. 89. et 90. - *v. 9.* Quia tunc reddam populis labium electum, ut vocent omnes in nomine Domini, et seruiant ei humero vno . t. 6. p. 69. - *v. 19.* In tempore illo saluabo claudicantem, et eam, quae eiecta fuerat, congregabo . . . Quum conuerterero captiuitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus . t. 6. p. 78.

AG-

AGGAEVS. *Cap. II. v. 6. et 8.* Quia ecce ego commouebo caelum, et terram, et veniet desideratus cunctis gentibus. Spiritus meus erit in medio vestri. *t. 3. p. 323. t. 5. p. 515. t. 6. p. 73.*

ZACHARIAS. *Cap. II. v. 3.* Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur. . . . Et loquere ad puerum istum, dicens, Absque muro habitabitur Ierusalem. *t. 3. p. 313. - v. 8.* Haec dicit Dominus Deus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quae expolauerunt vos. . . . Et cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me. *t. 6. p. 9. - v. 10.* Lauda, et laetare, filia Sion, quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui. . . . Et scies, quia Dominus exercituum misit me ad te. *t. 6. p. 9. et 70.*

Cap. III. v. 1. et seq. Et ostendit mihi Iesum, sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini. . . . et increpet Dominus in te, quia elegit Ierusalem. *t. 3. p. 288.*

Cap. VIII. v. 20. Haec dicit Dominus exercituum, vsquequo veniant populi, vt habitent in ciuitatibus multis. . . . Et venient populi multi, et gentes robustae ad quaerendum Dominum exercituum in Ierusalem. *t. 6. p. 70.*

Cap. IX. v. 9. Exulta satis, filia Sion, iubila, filia Ierusalem. . . . et potestas eius a mari vsque ad mare, et a flumine vsque ad fines terrae. *t. 6. p. 76. - v. 11.* Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti victos tuos de laeu, in quo non est aqua. *t. 6. p. 53.*

Cap. XI. v. 12. Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. *t. 6. p. 36.*

Cap. XII. v. 10. Et effundam super domum Dauid. . . . et aspicient ad me, quem confixerunt, et plangent cum planctu, quasi super vnigenitum, et dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti. *t. 2. p. 529. t. 6. p. 46. 53. 63. 64.*

Cap. XIII. v. 1. In die illa erit fons patens domui Dauid, et habitantibus in Ierusalem in ablutionem peccatorum, et menstruatae. *t. 6. p. 105. et 175. - v. 7.* Percute pastorem, et dispergentur oues. *t. 6. p. 39.*

Cap. XIV. v. 8. Et erit in die illa, exibunt aquae viuae de Ierusalem. . . . Et reuertetur omnis terra vsque ad desertum. *t. 6. p. 106.*

MALACHIAS. *Cap. I. v. 1.* Assumptio verbi Domini super Israel in manu angeli eius. *t. 3. p. 331. - 2.* Iacob dilexit, Esau autem odio habui. *t. 5. p. 102. - v. 6.* Ad vos, o sacerdotes, qui polluistis nomen meum, et dixistis: in quo polluimus te? Offertis super altare meum panem pollutum. Nonne si offeratis caecum, et languidum, nonne malum est? *t. 6. p. 422. - v. 10.* Non est vltra mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum. . . . de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus. *t. 6. p. 82. et 100.*

Cap. III. v. 1. Veniet ad templum sanctum suum
Tom. VII.

dominator, quem vos quaeritis, et angelus testamenti, quem vos desideratis. *t. 6. p. 3. - v. 8.* Si affiget homo Deum, quia vos configitis me, et dixistis, in quo confiximus te? *t. 6. p. 46. - v. 13.* Si inuoluerunt super me verba vestra, dicit Dominus, et dixistis: quid loquuti sumus contra te? *t. 6. p. 39.*

Cap. IV. v. 2. Orietur vobis sol iustitiae, et sanitas in pennis eius. *t. 5. p. 502. et 561. - v. 5.* Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis, et conuertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum. *t. 6. p. 77.*

MACHABAEORVM. *I. Cap. II. v. 34.* Et nolabant iudaei in die sabbati vindicare se de alienigenis. *t. 6. p. 95.*

MATTHAEVS. *Cap. I. v. 5.* Ab Abraham vsque ad Dauid generationes quatuordecim. . . . Id est, generationes simul quadraginta et duae. *t. 5. p. 432. - v. 21.* Vocabis nomen eius Iesum, quia ipse saluum faciet populum suum. *t. 3. p. 300.*

Cap. II. v. 23. Quia Nazaraeus vocabitur. *t. 5. p. 357.*

Cap. III. v. 2. Poenitentiam agite: appropinquauit enim regnum caelorum. *t. 5. p. 255. - v. 3.* Ego sum vox clamantis in deserto. *t. 5. p. 504. - v. 10.* Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. *t. 6. p. 615. - v. 11.* Venit post me, cuius non sum dignus calceamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, et igne. *t. 6. p. 615. - v. 12.* Cuius ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum. *t. 6. p. 615. - v. 17.* Hic est filius meus. *t. 6. p. 466.*

Cap. IV. v. 19. Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. *t. 6. p. 57.*

Cap. V. v. 3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. *t. 6. p. 614. - v. 4.* Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. *t. 5. p. 477. - v. 5.* Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. *t. 3. p. 307. t. 6. p. 307. - v. 10.* Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. *t. 6. p. 614. - v. 12.* Gaudete, et exultate, quia nomina vestra scripta sunt in caelis. *t. 6. p. 614. - v. 14.* Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. *t. 5. p. 452. - v. 17.* Non veni legem soluere, sed adimplere. *t. 6. p. 113. - v. 19.* Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, et sic docuerit, minimus erit in regno caelorum. *t. 5. p. 58. t. 6. p. 324. - v. 22.* Qui autem dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae. *t. 6. p. 615. - v. 28.* Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est eam in corde suo. *t. 6. p. 245. - v. 37.* Est, est, Non, non. *t. 6. p. 233. - v. 38.* Oculum pro oculo, dentem pro dente. *t. 3. p. 215. - v. 44.* Diligite inimicos vestros beneficiate his, qui oderunt vos. *t. 5. p. 249. - v. 48.* Estote perfecti, sicut pater vester, qui in caelis est. *t. 5. p. 268.*

T t t

Cap. VI. v. 10. Fiat voluntas tua et in terra, sicut in caelo. *t. 6. p. 598.* - *v. 12.* Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. *t. 6. p. 316.* - *v. 16.* Exterminantes facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. *tom. 6. p. 256.*

Cap. VII. v. 2. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. *t. 6. p. 335.* - *v. 6.* Ne dederitis Sanctum canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, ne conculcent eas pedibus suis. *t. 5. p. 421.* - *v. 7.* Petite, et accipietis. *t. 6. p. 246.* - *v. 12.* Omnia, quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis. *t. 5. p. 108.* - *v. 15.* Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. *t. 1. p. 68.* - *v. 16.* A fructibus eorum cognoscetis eos. *t. 5. p. 294.* - *v. 22. et 23.* Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus? . . . Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, nescio, qui estis. *t. 5. p. 520. t. 6. p. 154. 188.* - *v. 26.* Stulto aedificanti super arcnam. *t. 5. p. 362.*

Cap. VII. v. 8. Domine, non sum digna, ut intres sub tectum meum, quae persecuta sum Ecclesiam tuam. *t. 5. p. 138.* - *v. 31.* Si nos eiicis, mitte nos in gregem porcorum. *t. 6. p. 600.*

Cap. IX. v. 15. Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Veniet autem dies, quum auferetur sponsus ab eis, et tunc ieiunabunt. *t. 3. p. 307. t. 6. p. 407.*

Cap. X. v. 16. Simples estote, sicut columbae. *t. 3. p. 309.* - *v. 20.* Non estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. *t. 6. p. 131.* - *22.* Qui enim perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. *t. 6. p. 199.* - *v. 28.* Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. *t. 2. p. 531.* - *v. 34.* Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. *t. 5. p. 354.* - *v. 40. et 41.* Qui vos recipit, me recipit, et qui me recipit, recipit illum, qui misit me. . . . Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. *t. 6. p. 554.*

Cap. XI. v. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos, et inuenietis requiem animabus vestris. *t. 5. p. 103.* - *v. 29.* Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et inuenietis requiem animabus vestris. *t. 5. p. 285. 428.*

Cap. XII. v. 28. In spiritu Dei eiicio daemonia. *t. 3. p. 309.* - *v. 32.* Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. *t. 5. p. 419. t. 6. p. 386.* - *v. 36.* Sicut pro otioso verbo ratio ponitur, ita pro sermone iniusto poena exoluitur. *t. 6. p. 228.* - *v. 40.* In corde terrae. *t. 4. p. 192.*

Cap. XIII. v. 17. Quia multi iusti, et prophetae cupierunt videre, quae videtis. *t. 5. p. 357.* - *v. 23.* Quod autem cecidit in spinis, hi sunt, qui audiunt

verbum Dei. *t. 6. p. 204.* - *v. 43.* Tunc iusti fulgebunt, sicut sol, in regno patris eorum. *t. 6. p. 617.* - *v. 52.* Simile est regnum caelorum patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, et vetera. *t. 6. p. 105.* - *ibid.* Proferens de thesauro suo noua, et vetera. *t. 5. p. 140.*

Cap. XV. v. 4. Honora patrem tuum, et matrem tuam, quod est mandatum primum. *t. 5. p. 380.* - *v. 8.* Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. *t. 5. p. 327.* - *v. 14.* Caecus enim si caeco ducatum praebeat, ambo in foueam cadunt. *t. 6. p. 323.* - *v. 19.* Ex corde exeunt cogitationes malae. *t. 6. p. 225.* - *v. 24.* Non sum misus, nisi ad oues, quae perierunt domus Israel. *t. 6. p. 150.*

Cap. XVI. v. 18. Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non vincent eam, et tibi dabo clauces regni caelorum. *t. 5. p. 391. t. 6. p. 418.* - *v. 24.* qui vult post me venire, abneget semetipsum. *t. 5. p. 442. 496.*

Cap. XVII. v. 20. Hoc genus non eiicitur, nisi per orationem, et ieiunium. *t. 6. p. 256.*

Cap. XVIII. v. 10. Amen dico vobis, quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in caelis. *t. 6. p. 138.* - *v. 18.* Quaecumque solueritis super terram, erunt soluta et in caelo; et quaecumque ligaueritis super terram, erunt ligata et in caelo. *t. 6. p. 614.* - *v. 22.* Non solum septies, sed etiam septuagies septies, si poenituerit, fratri remittendum. *t. 5. p. 284.*

Cap. XIX. v. 9. Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, et aliam duxerit, moechatur. *t. 6. p. 456.* - *v. 10.* Si sic est hominis causa cum muliere, non expedit nubere. Qui potest capere, capiat. *t. 6. p. 447.* - *v. 12.* Sunt enim spadones, qui ita nati sunt, et alii, qui ab hominibus facti sunt, et sunt, qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum. *t. 6. p. 448.* - *v. 14.* Talium est regnum caelorum. *t. 6. p. 200.*

Cap. XX. v. 18. et 19. Ecce ascendimus Ierosolymam, et consummabuntur omnia, quae scripta sunt. . . . Et postquam flagellauerint, occident eum, et tertia die resurget. *t. 2. p. 530.*

Cap. XXI. v. 19. Numquam fructus ex te nascatur in aeternum. *t. 6. p. 608.* - *v. 43.* Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum eius. *t. 5. p. 319.*

Cap. XXII. v. 2. Qui fecit nuptias filio suo. *t. 5. p. 143.* - *v. 37.* Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est; hoc primum est. Secundum vero simile est huic. Diliges proximum tuum sicut te ipsum. *t. 5. p. 108. t. 6. p. 166.*

Cap. XXIII. v. 3. Quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite. . . . Dicunt, et non faciunt. *t. 1. p. 58. t. 5. p. 327.* - *v. 9.* Ne vobis dicatis patrem in terra, vnus est enim pater vester, qui in caelis est. *t. 5. p. 308.* - *v. 27.* Vae vobis, hypocritae, quia similes facti estis sepulcris dealbatis. . . . Intus vero ple-

ni estis auaritia, et iniquitate. *t. 1. p. 68. t. 6. p. 313.*

Cap. XXIV. v. 21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio. *t. 5. p. 301. - v. 46.* Beati serui illi, quos, quum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. *t. 6. p. 389.*

Cap. XXV. v. 12. Amen dico vobis, nescio vos. *t. 6. p. 247. - v. 33.* Statuit oues ad dexteram. *t. 5. p. 323. - v. 34.* Venite, benedicti patris mei, possidete regnum. *t. 6. p. 615. - v. 35.* Esuriui, et dedistis mihi manducare, sitiui, et dedistis mihi bibere.... Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo, et angelis eius. *t. 6. p. 357. - v. 40.* Quod fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. *t. 5. p. 272. - v. 41.* Ite in ignem aeternum, quem praeparauit pater meus diabolo, et angelis eius. *t. 6. pp. 211. 598. 599. et 613. - v. 43.* Hospes fui, et suscepistis me. *t. 6. p. 424. - v. 46.* Tunc ibunt hi in ignem aeternum. *t. 6. p. 613.*

Cap. XXVI. v. 2. Scitis, quia post biduum pascha fiet, et filius hominis tradetur, vt crucifigatur. *t. 6. p. 395. - v. 4.* Quia consilium fecerunt, vt Iesum morti traderent. *t. 5. p. 347. - v. 26.* Accepit Iesus panem, et calicem, et benedicens dedit eis. *t. 6. p. 383. - v. 28.* Sanguis hic, sanguis testamenti: hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. *t. 5. p. 403. - v. 30.* Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. *t. 2. p. 559.*

Cap. XXVII. v. 9. Et acceperunt mercedem meam, triginta argenteos, pretium, quo appretiatum sum ab eis. *t. 3. p. 337. - v. 24.* Innocens ego sum a sanguine huius iusti. *t. 3. p. 338. - v. 25.* Sanguis eius super nos, et super filios nostros. *t. 5. pp. 120. 295. 309. et 334. et t. 6. pp. 41. - v. 28. - v. 44.* Latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperebant ei. *t. 3. p. 57.*

Cap. XXVIII. v. 13. Venerunt discipuli eius, et abstulerunt eum. *t. 5. p. 519. - v. 19.* Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. *t. 3. p. 286. et t. 6. pp. 106. 466. et 468. - ibid.* Ite, docete omnes gentes. *t. 6. p. 70. - v. 20.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consumationem seculi. *t. 1. p. 59. et t. 6. p. 152.*

MARCVS. Cap. I. v. 14. Tu es filius meus dilectus, *t. 3. p. 398.*

Cap. III. v. 29. Qui autem blasphemauerit in Spiritum Sanctum, non habet redemptionem..... sed reus erit aeterni delicti. *t. 6. p. 615.*

Cap. V. v. 9. Legio mihi nomen est, quia multi sumus. *t. 6. p. 602.*

Cap. VII. v. 30. Et inuenit eam iacentem in lecto. *t. 4. p. 520.*

Cap. VIII. v. 34. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. *t. 5. p. 496.*

Cap. X. v. 38. Poteritis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, et baptismo, quo ego baptizor, baptizari? *t. 6. p. 466.*

Cap. XII. v. 25. Et erunt, sicut angeli in caelo.

t. 6. pp. 599, 613. et 617. - v. 29. Audi, Israel, Dominus Deus tuus vnus est. *t. 3. p. 312. et t. 5. p. 78.*

LVCAS. Cap. I. v. 30. Maria, inuenisti gratiam ante conspectum Domini.... Hic enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. *t. 5. p. 502. - v. 48.* Quia respexit Dominus humilitatem ancillae suae. *t. 1. p. 65. - v. 72.* Memorari testamenti sui sancti. *t. 3. p. 332.*

Cap. II. v. 14. Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. *t. 2. p. 559. et t. 5. p. 538.*

Cap. III. v. 8. Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. *t. 3. p. 441. - v. 9.* Ecce securis ad radicem arborum posita est. *t. 5. p. 546. - v. 17.* Paleas autem comburet igni inextinguibili. *t. 6. p. 615. - v. 23. et 38.* Qui fuit Heli.... Qui fuit Dei. *t. 6. p. 151.*

Cap. IV. v. 18. Euangelizare pauperibus misit me, et vocare annum Domini acceptum, et diem propitiationis. *t. 5. p. 256. 407. - v. 24.* Propheta nemo acceptus est in patria sua. *t. 2. p. 54. - v. 34.* Quid nobis, et tibi, Iesu fili Dei? venisti huc perdere nos ante tempus. *t. 6. p. 598.*

Cap. VI. v. 22. Quum exprobrauerint vobis homines, beati eritis. *t. 5. p. 456. - v. 25.* Vae vobis, qui ridetis, quoniam flebitis. *t. 6. p. 307.*

Cap. VII. v. 41. Duo debitores.... foeneratori denarios quingentos, et alter quinquaginta. *t. 5. p. 143.*

Cap. IX. v. 62. Nemo mittens manum suam in aratro, et respiciens retro, aptus est regno Dei. *t. 1. p. 7.*

Cap. X. v. 18. Vidi satanam, sicut fulgur, de caelo cadentem. *t. 6. p. 595. - v. 30.* Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Ierico. *t. 4. p. 520.*

Cap. XI. v. 1. Domine, doce nos orare. *t. 6. p. 370. - v. 20.* In digito Dei eiicio daemonia. *t. 3. p. 309. - v. 23.* Qui mecum non congregat, spargit. *t. 3. p. 346. et t. 5. p. 287. - v. 27.* Benedictus venter, qui te portauit, et vbera, quae suxisti. *t. 5. p. 356. - v. 41.* Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. *t. 1. p. 67.*

Cap. XII. v. 20. Stulte, hac nocte auferunt animam tuam abs te: quae parasti, cuius erunt? *t. 5. p. 146. - v. 40.* Itaque et vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. *t. 6. p. 389. - v. 47.* Seruus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens, digne plagis vapulabit multis. *t. 6. p. 191. - 49.* Ignem veni mittere in terram. *t. 5. pp. 369. et 387. 493. - v. 52.* Duo in tres diuidentur. *t. 5. p. 146. - v. 53.* Filia aduersus matrem suam. *t. 5. p. 146. - ib.* Filius diuisus est aduersus patrem suum. *t. 5. p. 146. - ib.* Nurus aduersus socrum suam. *t. 5. p. 146.*

Cap. XIII. v. 19. Seminauit in agro suo granum sinapis. *t. 5. p. 140. - ib.* Homo, qui seminauit. *t. 5. p. 140.*

Cap. XIV. v. 26. Patri, matrique, fratribus, sorori-

T t t 2

bus, vxoribus, filiis, domibus, agris, et cunctis, quae possidet, renunciare valebit. *t. 2. p. 55.*

Cap. XVI. v. 4. Remotus a villicatione. *t. 5. p. 147. - v. 9.* Recipi in aeterna tabernacula. *t. 5. p. 147. - 19.* Diues, qui induebatur purpura, et bysso. *t. 5. p. 147. - 24.* Quia valde crucior in hac flamma. *t. 6. p. 613. - v. 26.* Chaos magnum. *t. 5. p. 529.*

Cap. XVIII. v. 8. Putasne, veniens filius hominis, inueniet fidem super terram? *t. 5. p. 268.*

Cap. XXI. v. 23. Vae praegnantibus, et nutrientibus. *t. 6. p. 447.*

Cap. XXIII. v. 21. Crucifige, crucifige. *t. 5. p. 348. - v. 34.* Memor misericordiae suae dixit: Pater, ignosce mihi, quia nesciunt, quid faciunt. *t. 6. p. 50. - v. 43.* Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. *t. 5. p. 84. et t. 6. p. 595. 616.*

Cap. XXIV. v. 49. Vos autem sedete in ciuitate. *t. 4. p. 520. - v. 50.* Et produxit eos trans Bethaniam, et eleuauit manus suas, et benedixit eis.... Et ipsi reuersi sunt in Ierusalem cum gaudio magno. *t. 6. p. 420.*

IOANNES. *Cap. I. v. 9.* Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *t. 6. p. 433. - v. 10.* Et mundus per eum factus est. *t. 4. p. 106. - v. 14.* Verbum caro factum est.... Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a Patre. *t. 6. p. 153. - v. 26.* Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, et igni. *t. 6. p. 465. - v. 27.* Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. *t. 5. p. 363. - v. 29.* Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. *t. 5. p. 370. et 411. - v. 33.* Super quem videris Spiritum descendentem, sicut columbam, hic est filius meus. *t. 5. p. 411. ibid.* Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto: et ego vidi, et testimonium perhibui: quia hic est filius Dei. *t. 6. p. 464. - v. 47.* Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. *t. 6. p. 429.*

Cap. II. v. 19. Soluite hoc templum, et in triduo suscitabo illud. *t. 5. p. 349. - v. 20.* Quadraginta, et sex annis aedificatum est templum. *t. 5. p. 245.*

Cap. III. v. 3. Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. *t. 6. pp. 467. et 612. - v. 14.* Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis. *t. 4. p. 522. et t. 5. p. 366. et 453. - v. 18.* Qui non credit in filium, iam iudicatus est. *t. 6. p. 612. - v. 29.* Qui habet spon- sam, sponsus est. *t. 5. p. 504.*

Cap. IV. v. 14. Fons aquae salientis in vitam aeternam, quam qui biberit, non sitiet in aeternum. *t. 5. p. 532.*

Cap. V. v. 24. Spiritus est Deus. *t. 3. pp. 308. et 355. - v. 43.* Ego veni in nomine patris mei, et non recepistis me, alius veniet in nomine suo, et recipietis eum. *t. 6. p. 80. - v. 46.* Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim

ille scripsit. *t. 5. p. 560.*

Cap. VI. v. 26. Quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis de panibus. *t. 6. p. 193. - v. 32.* Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis. *t. 2. p. 531. - v. 51.* Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi. *t. 6. p. 383. - v. 54.* Nisi comederitis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. *t. 6. p. 385. - v. 56.* Qui manducauerit carnem meam, et biberit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo. *t. 6. p. 111. - v. 71.* Duodecim vos elegi, sed vnus ex vobis diabolus est. *t. 6. p. 172.*

Cap. VII. v. 37. Ego sum fons aquae vitae: si quis sitit, veniat, et bibat. *t. 5. p. 310. t. 6. p. 105. - v. 38.* Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, flumina aquae vitae fluent de ventre eius. Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. *t. 3. p. 310.*

Cap. VIII. v. 25. Ego principium, qui et loquor vobis. *t. 5. p. 261. - v. 44.* Quoniam ipse diabolus ab initio mendax est, et in veritate non stetit. *t. 6. p. 594. - v. 56.* Abraham quaesivit diem meum videre, vidit, et gauisus est. *t. 5. p. 303. - v. 57.* Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham nosti? *t. 5. p. 544.*

Cap. IX. v. 4. Me oportet operari opera eius, qui me misit, donec dies est, veniet autem nox, quando nemo potest operari. *t. 6. p. 210. - v. 39.* Vt qui non vident, videant, et qui vident, caeci fiant. *t. 5. p. 372.*

Cap. X. v. 1. Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, et latro. *t. 4. p. 520. - v. 8.* Omnes, quotquot ante me venerunt, fures sunt, et latrones. *t. 3. p. 523. - v. 17. et 18.* Potestatem habeo ponendi animam meam, et nemo eam tollit a me, sed ego pono eam. *t. 2. p. 531. t. 4. p. 2. t. 5. p. 97. et 349. - v. 22.* Facta sunt autem encaenia Ierosolymis. *t. 6. p. 404. - v. 30.* Ego, et Pater vnus sumus. *t. 2. p. 528. et t. 3. p. 377.*

Cap. XII. v. 13. Osanna benedictus, qui venit in nomine Domini, rex Israel. *t. 3. p. 277. et t. 6. p. 394.*

Cap. XIII. v. 1. Quum vidisset Iesus, quia venit hora, vt transiret de hoc mundo ad Patrem. *t. 6. p. 399. - v. 5.* Praecinctus linteo, lauit pedes discipulorum suorum. *t. 3. p. 490. - v. 35.* In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem inter vos habueritis. *t. 6. p. 294.*

Cap. XIV. v. 6. Ego sum via, et veritas. *t. 5. p. 139. 265. - v. 16.* Rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis. *t. 3. p. 303. - v. 27.* Pacem meam relinquo vobis. *t. 5. p. 537. - v. 28.* Pater maior me est. *t. 2. p. 528. t. 3. p. 305.*

Cap. XV. v. 5. Ego sum vitis vera. *t. 5. p. 350. et 500. - v. 20.* Si me persecuti sunt, et vos persequen- tur. *t. 5. p. 521.*

Cap. XVI. v. 7. Nisi ego abiero, Paracletus non veniet ad vos. *t. 5. p. 79. - v. 12. et 13.* Multa

adhuc habeo, quae vobis loquar, sed non potestis illa modo audire. Veniet autem Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, et de meo accipiet, ille vobis indicabit omnia. *t. 3. p. 306. et t. 5. p. 487. - v. 13. Et quae ventura sunt, annuntiabit vobis. - t. 3. p. 307. - v. 28. Ego a Patre exiui, et veni in hunc mundum. - t. 3. p. 303. et t. 5. p. 271.*

Cap. XVII. v. 7. Omnia, quae habet Pater, mea sunt. - t. 2. p. 531. - v. 11. Vt sint vnum, sicut et nos vnum sumus. - t. 6. p. 152.

Cap. XIX. v. 6. Crucifige, crucifige. - t. 6. p. 40. - 13. Si hunc diinitis, non es amicus Caesaris. - t. 5. p. 348. - v. 15. Tolle, tolle, crucifige. Nos non habemus regem, nisi Caesarem. - t. 5. p. 336. - t. 6. p. 86. - v. 21. Noli scribere, rex iudeorum, sed quia ipse dixit, rex sum iudeorum. Quod scripsi, scripsi. - t. 6. p. 49. - v. 24. Non scindamus eam, sed mitamus sortem, cuius sit. - t. 6. p. 47. - v. 30. Et inclinato capite emisit spiritum. - t. 4. p. 2. - v. 36. Os eius non comminuetis. - t. 5. p. 370.

Cap. XX. v. 5. Et vidit lintamina sola posita, et abiit, et secum mirans, quod factum fuerat. - t. 6. p. 610. - v. 17. Vade ad fratres meos, et dic eis: ascendo ad patrem meum, et ad patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. - t. 5. p. 420. - v. 22. et 23. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. - t. 6. p. 468.

Cap. XXI. v. 16. Simon Ioannis, diligis me? - t. 3. p. 335.

ACTA APOSTOLORVM. *Cap. I. v. 11. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. - t. 6. p. 401.*

Cap. IV. v. 27. Collecti sunt enim in hac ciuitate, aduersus sanctum filium tuum, quem vnixisti. - t. 3. p. 300. - v. 32. Erant illis omnia communia, et distribuebatur vnicuique, prout opus erat. - t. 6. p. 541.

Cap. VI. v. 2. Usque ad 7. Conuocantes itaque duodecim Apostoli multitudinem discipulorum dixerunt... Et verbum Dei crescebat, et multiplicabatur numerus credentium. - t. 6. p. 427.

Cap. VII. v. 52. et 53. Patres vestri, quem prophetarum non sunt persecuti, qui praenunciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc homicidae, et proditores fuistis? - t. 2. p. 55.

Cap. IX. v. 4. Saule, Saule, quid me persequeris. - t. 3. p. 333. - v. 36. Si fuerit in operibus bonis, testimonium habens... Si omne opus bonum subsecuta est. - t. 6. p. 451.

Cap. X. v. 13. Macca, et manduca. - t. 5. p. 287.

Cap. XII. v. 15. Non est Petrus, sed angelus eius est. - t. 6. p. 138.

Cap. XIII. v. 2. Segregate mihi Barnabam, et Saulum ad opus, ad quod elegeris eos. - t. 3. p. 335.

Cap. XIV. v. 21. Oporteret, nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. - t. 6. p. 481.

Cap. XV. v. 9. Fide purificans corda eorum. - t. 6. p. 98.

Cap. XVI. v. 25. Paulus, et Silas orantes. - t. 6. p. 389.

Cap. XIX. v. 1. Factum est, dum Apollo esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum... Tunc imponebant illis manus, et accipiebant Spiritum sanctum. - t. 6. p. 469. - v. 4. Ioannes baptismo poenitentiae baptizauit populum. - t. 6. p. 465.

Cap. XX. v. 28. Videte gregem, in quo vos Spiritus sanctus episcopos ordinauit. - t. 6. p. 426. Eiat illis cor vnum, et anima vna. - t. 6. p. 317.

Cap. XXII. v. 3. Natus Tarso Ciliciae. - t. 4. p. 201.
PAULI EPISTOLA AD ROMANOS. *Cap. I. v. 3. Ex semine Dauid secundum carnem. - t. 5. p. 269. - v. 8. Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. - t. 3. p. 346. - v. 21. et 22. Quoniam cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus, et obscuratum est insipientis cor eorum. - t. 5. p. 387.*

Cap. II. v. 6. Secundum quod quis operatus fuerit, ita recipiet. - t. 5. p. 547.

Cap. III. v. 25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. - t. 5. p. 394.

Cap. IV. v. 2. et 3. Abrahami pater noster ex operibus iustificatus est: credidit Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. - t. 5. p. 107.

Cap. V. v. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. - t. 5. p. 246. et 287. - v. 10. Si enim quum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius. - t. 2. p. 531. - v. 14. Adam, qui est forma futuri. - t. 5. p. 276.

Cap. VII. v. 2. Vidua liberata a lege viri. - t. 5. p. 542. - v. 23. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captiuum me ducentem in lege peccati. - t. 5. p. 438. - v. 24. Quis me liberabit de corpore mortis huius? - t. 5. p. 556.

Cap. VIII. v. 9. Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. - t. 3. p. 307. - v. 15. In quo clamamus, Abba, pater. - t. 3. p. 344. - ib. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis. - t. 6. p. 202. - v. 18. Non sunt condignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. - t. 6. p. 481. - v. 21. quando ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei. - t. 6. p. 592. - 22. Quoniam omnis creatura congemiscit, et dolet usque adhuc. - t. 6. p. 591. - v. 29. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. - t. 5. p. 80. - v. 30. Quos enim praedestinauit, illos et vocauit, illos et iustificauit, illos et glorificauit. - t. 5. p. 338. - v. 32. Qui filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. - t. 5. p. 425. - v. 33. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deusne, qui iustificat? - t. 6. p. 430.

Cap. IX. v. 3. Optabam ego anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitae. - t. 3. p. 444. - v. 5. Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. - t. 5. p. 78. - v. 13. Iacob dilexi, Esau autem o-

dio habui . *t. 5. p. 102. - v. 20.* Numquid dicit figmentum ei , qui se fingit , quare me sic fecisti ? *t. 4. p. 496. - v. 27.* Sic ergo , et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae saluae sunt . *t. 5. p. 509.*

Cap. X. v. 10. Corde creditur ad iustitiam , ore autem confessio fit ad salutem . *t. 5. p. 454. - v. 14.* Quomodo inuocabunt , in quem non crediderunt ? Aut quomodo credent ei , quem non audierunt ? *t. 5. p. 103.*

Cap. XI. v. 12. Plenitudo gentium . *t. 5. p. 518. - v. 25.* Caecitas ex parte in Israel facta est . *t. 5. p. 312.*

Cap. XIII. v. 1. Non est potestas , nisi a Deo . *t. 6. p. 340. - v. 10.* Plenitudo enim legis charitas est . *t. 5. p. 277. - ib.* Plenitudo legis dilectio . *t. 3. p. 348. - v. 14.* Carnis curam ne feceritis in desideriis . *t. 6. p. 537.*

Cap. XIV. v. 21. Bonum est non manducare carnem , et non bibere vinum . Qui infirmus est , olera manducet . *t. 6. p. 412. - v. 23.* Omne enim , quod non est ex fide , peccatum est . *t. 6. p. 192.*

Cap. XV. v. 27. Nam si in spiritualibus participes facti sunt gentiles , debent et in carnalibus ministrare eis . *t. 5. p. 264.*

AD CORINTHIOS I. *Cap. I. v. 13.* Numquid Paulus pro vobis crucifixus est ? aut in nomine Pauli baptizati estis ? *t. 5. p. 468. - v. 20.* Nonne stultum fecit Deus sapientiam huius mundi . *t. 6. p. 297. - v. 22.* *Vsque ad 25.* Iudaei signa petunt , et graeci sapientiam quaerunt Et quod infirmum est Dei , fortius est hominibus . *t. 5. p. 522. - ib. 15.* Quod stultum est Dei , sapientius est , quam homines , et quod infirmum est Dei , fortius est , quam homines . *t. 5. p. 293. - 23.* Iudaeis quidem scandalum . *t. 3. p. 304. - v. 27. seq.* Infirma mundi elegit Deus , ut confunderet fortes Ut non gloriaretur omnis caro coram illo . *t. 6. p. 529. - ib.* Nam quae stulta sunt mundi , elegit Deus , ut confundat sapientes . *t. 5. p. 365. 556.*

Cap. II. v. 8. Si enim cognouissent , numquam Dominum gloriae crucifixissent . *t. 3. p. 305. et t. 5. p. 523. - v. 9.* Quod oculus non vidit , nec auris audiuit , nec in cor hominis ascendit , quae praeparauit Deus diligentibus se . *t. 6. p. 617. - v. 10.* Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum , quia spiritus omnia scrutatur , et ea , quae sunt alta Dei . *t. 5. p. 400. - v. 13.* Loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis , sed in doctrina , spiritus , et virtute . *t. 5. p. 461. - v. 16.* Quis enim cognouit sensum Domini , aut quis consiliarius eius fuit ? *t. 6. p. 120.*

Cap. III. v. 1. et 2. Non potui vobis loqui , quasi spiritualibus , sed quasi carnalibus : tamquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi , non escam . *t. 6. p. 330. - v. 2.* Lac vobis potum dedi , non escam : nondum enim poteratis , sed nec adhuc quidem potestis . *t. 5. p. 303. - v. 7.* Neque , qui plantat , est aliquid , neque qui rigat , sed qui incrementum dat , Deus . *t. 3. p. 286. - v. 10.* Quasi sapiens architectus

fundamentum posui . *t. 4. p. 419. - v. 17.* Templum enim Dei sanctum est , quod estis vos . *t. 5. p. 531. et 538.*

Cap. V. v. 5. Tradere huiusmodi satanae in interitum carnis , ut spiritus saluus sit . *t. 6. p. 274. - v. 7.* Pascha nostrum iam immolatus est Christus . *t. 6. p. 113.*

Cap. VI. v. 11. Iam abluti estis sanguine Christi , et passione eius . *t. 5. p. 446. - v. 13.* Deus autem et hunc , et hanc destruet . *t. 6. p. 251. 412.*

Cap. VII. v. 2. Propter fornicationem vnusquisque suam uxorem habeat . *t. 6. p. 249. - v. 5.* Abstinetes vos ad tempus , ut vacetis orationi , et iterum reuertimini in idipsum . *t. 6. p. 454. - v. 10.* Praecepto non ego , sed Dominus , uxorem a viro non discedere . *t. 6. p. 456. - v. 25. usque ad 28.* De Virginibus autem praecceptum Domini non habeo , sed consilium do Si acceperis uxorem , non peccasti : si nupserit virgo , non peccauit . *t. 6. p. 447. - v. 29.* Tempus iam in collecto est ; restat , ut qui uxores habent , tamquam non habentes sint . *t. 6. p. 447. - v. 31.* Praeterit enim figura huius mundi . *t. 5. p. 451. - v. 32. et 33.* Volo autem , vos sine sollicitudine esse Qui autem cum vxore est , sollicitus est , quae sunt mundi , quomodo placeat vxori . *t. 6. p. 449. - v. 33.* Qui autem cum vxore est , cogitat , quae mundi sunt . *t. 6. p. 249. - ib.* Qui autem cum vxore est , cogitat , quae sunt mundi . Propter fornicationem vnusquisque suam uxorem habeat . *t. 5. p. 469. t. 6. p. 249.*

Cap. VIII. v. 1. et 7. Si quis autem vobis dixerit , hoc est immolatum idolis , nolite manducare . *t. 5. p. 416. - v. 6.* Nobis autem vnus Deus . *t. 3. p. 312. t. 5. p. 78.*

Cap. IX. v. 9. Non alligabis os boui trituranti . *t. 5. p. 463. - v. 11.* Si nos vobis spiritualia seminauimus , magnum est , ut carnalia vestra metamus ? *t. 5. p. 464. - 24.* Omnes quidem currunt , sed vnus accipit palmam . *t. 5. p. 553. - ib.* Sic currite , ut comprehendatis . *t. 4. p. 520. - v. 27.* Ne si forte aliis praedicaret , reprobis efficeretur . *t. 2. p. 470.*

Cap. X. v. 1. et 2. Nolo vos ignorare , fratres , quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt , et omnes mare transierunt , et omnes in Moyse baptizati sunt in nube , et in mari . *t. 2. p. 556. - v. 4.* Petra autem erat Christus . *t. 5. p. 452. - v. 6.* Omnia haec in figura contingebant illis . *t. 5. p. 552.*

Cap. XI. v. 1. Imitatores mei estote , sicut et ego Christi . *t. 2. p. 479. - v. 3.* Caput Christi Deus . *t. 6. p. 151. - v. 14.* Vir quippe , si comam nutriat , ignominia est illi . *t. 6. p. 443. - v. 28.* Probet se homo , et sic de pane illo edat , et de calice bibat . *t. 6. pag. 177.*

Cap. XII. v. 2. Quoniam quum gentes essetis . *t. 3. p. 375. - v. 4. seqq.* Diuisiones donationum sunt , idem autem spiritus , et diuisiones operationum sunt , idem vero Deus . *t. 5. p. 78. - v. 11.* Diuisa charismata , et dona Spiritus Sancti gratia distributa . *t. 5. p. 442. - ib.* Haec autem omnia operatur vnus , atque idem spiritus , diuidens singulis , prout vult .

23. p. 309. - v. 29. Numquid omnes habent donationes sanationum? *t. 6. p. 443.*

Cap. XIII. v. 1. Si linguis hominum loquar, et angelorum. *t. 3. p. 399. - v. 8.* Siue linguae cessabunt. *t. 3. p. 399. - v. 12.* Nunc videmus per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. *t. 5. pag. 399.*

Cap. XIV. v. 15. Psallam spiritu, psallam et mente. *t. 6. p. 287. - v. 22.* Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus. *t. 6. p. 180.*

Cap. XV. v. 9. Ego sum minimus apostolorum omnium. *t. 6. p. 335. - v. 42. et seqq.* Hoc corpus seminatur in corruptione, surget in incorruptione. . . . Et mortale hoc induere immortalitatem. *t. 6. p. 610. - v. 53.* Dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. *t. 6. p. 183.*

Cap. XVI. v. 13. State in fide. *t. 4. p. 520.*

AD CORINTHIOS II. *Cap. II. v. 14.* Deo autem gratias, qui triumphat nos in Christo Jesu, et odorem iustitiae suae manifestat per nos in omni loco. *t. 5. p. 403.*

Cap. III. v. 3. Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. *t. 5. p. 382. - v. 5.* Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *t. 5. p. 102. - v. 16.* Quum transieritis ad Christum, auferetur velamen. *t. 6. p. 417.*

Cap. IV. v. 7. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. *t. 6. p. 297.*

Cap. V. v. 17. Si qua in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt noua. *t. 3. p. 239. t. 5. p. 104. - v. 21.* Quia quum peccatum non cognouisset, ipse pro nobis peccatum factus est. *t. 6. p. 50.*

Cap. VI. v. 2. Quia ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. *t. 6. p. 199. - v. 11.* Cor nostrum dilatatum est. *t. 5. p. 287.*

Cap. VIII. v. 9. Quum esset diues, pauper factus est, ut illius inopia nos diuites essemus. *t. 2. p. 528.*

Cap. IX. v. 7. Hilarem enim datorem diligit Deus. *t. 5. p. 410. et 542. t. 6. pp. 358. et 553.*

Cap. XI. v. 2. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. *t. 5. p. 421. - v. 3.* Metuo, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic sensus vestri corrumpantur. *t. 5. p. 273. - v. 20.* Sustinetis enim, si quis vos accipit. *t. 4. p. 98. t. 5. p. 465. - v. 29.* Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non vror? *t. 6. p. 265.*

Cap. XII. v. 7. Angelus satanae, qui me colaphizet. *t. 1. p. 65. t. 2. p. 54. t. 5. p. 556. t. 6. p. 265. 274. et 598.*

Cap. XIII. v. 3. An experimentum quaeritur eius, qui in me loquitur? Christus non infirmatur, sed potens est in vobis, nam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute Dei. *t. 2. p. 530.*

AD GALATAS. *Cap. II. v. 9.* Dexteras dederunt mihi, et Barnabae societatis. *t. 4. p. 12.*

Cap. V. v. 22. Fructus autem spiritus est charitas,

gaudium, pax, longanimitas, bonitas, mansuetudo, continentia, castitas. *t. 5. p. 272.*

AD EPHESIOS. *Cap. II. v. 8.* Gratia enim Dei saluati estis per fidem. *t. 5. p. 553. - v. 14.* Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *t. 1. p. 58. - v. 17.* Euangelizauit pacem his, qui longe, et pacem his, qui prope, *t. 6. p. 68. - v. 19.* Non estis peregrini, et hospites, sed estis ciues Sanctorum, et domestici Dei, aedificati super fundamentum apostolorum, et Prophetarum. *t. 5. p. 294. - v. 21.* Supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem. *t. 6. pag. 585.*

Cap. III. v. 8. Ego enim sum nouissimus Apostolorum. . . . mihi minimo omnium Sanctorum. *t. 3. p. 335.*

Cap. IV. v. 3. Studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. *t. 5. p. 288. - v. 8.* Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem. *t. 5. p. 349. - v. 31.* Et clamor auferatur a vobis cum omni malitia. *t. 6. p. 220.*

Cap. V. v. 8. Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. *t. 5. p. 262. - v. 19.* Implemini spiritu, loquentes vos in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus. *t. 2. p. 559. t. 6. p. 287. - v. 27.* Ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam. *t. 5. p. 404. v. 32.* Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo, et in ecclesia. *t. 5. p. 271.*

Cap. VI. v. 12. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, et sanguinem, sed aduersus principes, et potestates huius aeris, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. *t. 6. p. 595. - v. 15.* Calceati pedes in praeparationem euangelii pacis. *t. 3. p. 323. et t. 5. p. 468.*

AD PHILIPPENSES. *Cap. I. v. 18.* Siue occasione, siue veritate Christus annunciat, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo. *t. 5. p. 327.*

Cap. II. v. 6. et seqq. Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo. . . . Ut homo humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. *t. 2. p. 528. 530. t. 5. p. 271. t. 6. p. 14.*

Cap. IV. v. 4. Gaudete in Domino. *t. 5. p. 555. - v. 7.* Pax Dei, quae exuperat omnem sensum. *t. 5. p. 390. et t. 6. p. 120.*

AD COLOSSENSES. *Cap. I. v. 16.* Siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates. *t. 6. p. 585. - v. 17.* Primogenitus omnis creaturae, ipse est ante omnes, et omnia in illo constant. *t. 2. p. 528. - v. 18.* Ipse est caput corporis ecclesiae. *t. 2. p. 528.*

Cap. III. v. 5. Mortificauerit membra sua, quae sunt super terram. *t. 5. p. 372. - v. 10.* Mortificate membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, concupiscentiam malam, et auaritiam, quae est idolorum seruitus. *tom. 5. p. 331. 388.*

AD THESSALONICENSES I. *Cap. II. v. 7.* Facti

sumus partum in medio vestrum, tamquam si nutritrix foueat pullos suos. *t. 6. p. 526.*

Cap. V. v. 2. Quia dies Domini, sicut fur, ita in nocte veniet. *t. 5. p. 354. - 12.* Fratres, rogamus vos, ut cognoscatis eos, qui in vobis laborant, et praesunt vobis in Domino. *t. 5. p. 264. - v. 17.* Orate sine intermissione. *t. 3. p. 289. et t. 5. p. 555.*

AD THESSALONICENSES II. *Cap. II. v. 4.* Qui aduersatur, et extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur. *t. 6. p. 136. - v. 10.* Quoniam charitatem veritatis Dei non receperunt, ut salui fierent, immisit illis Deus spiritum erroris. *t. 6. pag. 219.*

Cap. III. v. 8. Neque panem gratis manducauimus, sed in labore, et fatigatione nocte, et die operantes. Qui non vult laborare, non manducet. *t. 6. p. 530. - v. 12.* Operantes suum panem manducant.... Sed in labore, et fatigatione die, ac nocte operantes, nequem vestrum grauaremus. *t. 6. p. 531. 536.*

AD TIMOTHEVM I. *Cap. I. v. 8.* Bona est enim lex, si quis ea legitime utatur. *t. 5. p. 307.*

Cap. II. v. 1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et pro omnibus, qui in sublimitate sunt. *t. 2. p. 559. - v. 2.* Volo ergo, primo omnium fieri deprecationes, adorationes.... Qui omnes homines vult saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. *t. 5. p. 549. - v. 3.* Hoc enim bonum, et acceptum est coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. *t. 5. p. 549. - v. 14.* Vir non est seductus, mulier autem seducta in praeuocatione fuit. *t. 6. p. 216.*

Cap. III. v. 2. Oportet episcopum irreprehensibilem esse. *t. 2. p. 562. - ib.* Vnius vxoris virum. *t. 6. p. 420 - v. 7.* Oportet etiam testimonium habere bonum ab eis, qui foris sunt. *t. 5. p. 327. - v. 8.* Diaconi similiter irreprehensibiles, pudici utique, non bilingues.... Et sic ministrent, nullum crimen habentes. *t. 6. p. 428. - v. 10.* Probenitur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes. *t. 2. p. 562. - v. 15.* Ecclesia Dei viuui, quae est columna, et firmamentum veritatis. *t. 3. p. 346.*

Cap. IV. v. 1. et seqq. Discedent quidam a fide attendentes spiritibus errorum,... Quos Deus creauit ad percipiendum. *t. 5. v. 418.*

Cap. V. v. 6. Quae autem in deliciis agit, viuens mortua est. *t. 6. p. 452. - v. 9.* Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, vnus viri vxor. *t. 6. p. 451. - v. 11.* Quum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. *t. 6. p. 451. - v. 13.* Simul autem et otiosae discunt circuire domos. *t. 6. p. 451. - v. 22.* Manus cito nemini imposueris. Non neophytum. *t. 6. p. 421. - v. 23.* Vino modico vttere. *t. 6. p. 255. - v. 24.* Quorumdam hominum peccata manifestata sunt praecuntia ad iudicium; quosdam autem et subsequantur. *t. 6. p. 612.*

Cap. VI. v. 8. Habentes.... contenti estote. *t. 1. p. 68. - v. 9.* Qui volunt diuites, fieri incidunt in tentationem, et in lanqueum diaboli, et desideria multa; et nociua, quae innierunt homines in interitum, et perditionem. *t. 7. p. 216. - v. 10.* Radix omnium malorum cupiditas est: quam quidam appetentes, errauerunt a fide. *t. 2. p. 571. t. 6. p. 249. - v. 16.* Qui solus habet immortalitatem. *t. 3. p. 296.*

AD TIMOTHEVM II. *Cap. II. v. 2.* Haec commendanda hominibus fidelibus, qui idonei sunt et alios docere. *t. 6. p. 331. - v. 3.* Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probauit. *t. 5. p. 469. - v. 24.* Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati. *t. 7. p. 213.*

Cap. III. v. 8. Iannes, et Mambres restiteunt Moysi, et hi resistunt veritati; homines mente corrupti, reprobis circa fidem, sed vitra non proficient. Denegentia eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum iui. *t. 5. p. 368. - v. 12.* Omnes enim, qui in Christo volunt pie viuere, persecutionem patiuntur. *t. 5. p. 521.*

Cap. IV. v. 2. Obsecra in omni patientia, et doctrina. *t. 7. p. 213. - v. 3.* Prurientes auribus, a veritate auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. *t. 2. p. 526.*

AD TITVM. *Cap. I. v. 5. usque ad 7.* Huius rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas.... Oportet enim, Episcopum sine crimine esse. *t. 6. p. 426. - v. 15.* Omnia munda mundis: coinquinatis autem, et infidelibus nihil est mundum, quia polluta sunt eorum et mens, et conscientia. *t. 6. p. 256.*

Cap. II. v. 3. Non criminatrices, non multo vino seruientes, sed paruo vtentes, bene docentes, ut prudentiam doceant. *t. 6. p. 451.*

AD HEBREOS. *Cap. I. v. 14.* Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? *t. 6. p. 138.*

Cap. IV. v. 13. Omnia nuda, et aperta sunt oculis eius. *t. 1. p. 68.*

Cap. V. v. 14. Perfectorum autem est solidus cibus. *t. 5. p. 351.*

Cap. IX. v. 17. Testamentum in mortuis confirmatur. *t. 3. p. 200.*

Cap. XI. v. 6. Sine fide nemo potest placere Deo, omne enim, quod non est ex fide, peccatum est. *t. 6. p. 192.*

IACOBI EPISTOLA. *Cap. I. v. 8.* Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. *t. 5. p.*

Cap. II. v. 10. Qui in vno ex his offenderit, factus est omnium reus. Qui enim dixit, non moechaberis, ipse dixit, non occides. Quod si non moecharis, occidas autem, factus es legis transgressor. *t. 6. p. 612. - v. 19.* Nam et daemones timent, et contremiscunt. *t. 6. p. 598. - v. 20.* Fides sine operibus mortua est. *t. 5. p. 106. - v. 21.* Abraham pater noster ex operibus iustificatus est. *t. 5. p. 107.*

Cap. III.

Cap. III. v. 8. Linguam nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena dolore mortifero: in ipsa benedicimus Deum, et Patrem, et in ipsa maledicimus homines, qui in similitudinem Dei facti sunt: ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio *t. 7. p. 213.*

Cap. IV. v. 9. Miseri estote, lugete, et plorate, risus vester in luctum conuertatur, et gaudium in moerorem. *t. 6. p. 307.*

Cap. V. v. 1. Agite nunc diuites, plorate viuentes in miseriis, quae adueniunt vobis: diuitiae vestrae putrefactae sunt: vestimenta vestra a tineis comesta sunt: aurum, et argentum vestrum aeruginauit, et aerugo eorum in testimonium vobis erit. *t. 7. p. 216.*

PETRI EPISTOLA I. *Cap. I. v. 12.* In quem considerant angeli Dei conspicerere. *t. 6. p. 138.*

Cap. II. v. 5. Vos estis lapides viui, aedificati in domos spirituales. *t. 5. p. 401. 483.* - *v. 9.* Plebs sancta, regale Sacerdotium. *t. 5. p. 509. t. 6. p. 416.* - *v. 24.* Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiae viueremus, cuius liuore sanati sumus. *t. 2. p. 530.*

Cap. IV. v. 1. Christo igitur passo in carne. *t. 2. p. 530.* - *v. 17.* Iudicium a domo Dei incipiat. *t. 6. p. 260.*

Cap. V. v. 5. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *t. 5. p. 448.*

PETRI EPISTOLA II. *Cap. II. v. 4.* Angelis non pepercit. *t. 2. p. 576.* - *v. 16.* Correptionem habuit suae vesaniae: subiugale mutum, quod in hominis voce loquens, prophetae insipientiam prohibuit. *t. 5. p. 457.*

Cap. III. v. 13. Nouus homo, et noua terra. *t. 5. p. 250.*

IOANNIS EPISTOLA I. *Cap. II. v. 1.* Aduocatum

habemus apud Patrem Iesum Christum. *t. 3. p. 303.* - *v. 27.* Et vos vnctionem, quam accepistis ab eo, permaneat in vobis: et necesse non habetis, ut aliquis doceat vos de omni re. *t. 3. p. 310.*

Cap. IV. v. 12. Deum nemo vidit vnquam. *t. 3. p. 297.*

IOANNIS EPISTOLA II. *Cap. I. v. 10.* Siquis venerit ad vos, aliam doctrinam afferens, non eum recipiatis, neque ei aue dixeritis. *t. 6. p. 568.*

IVDAE EPISTOLA. *Cap. I. v. 5.* Iesus populum de terra Aegypti liberans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit. *t. 6. p. 262.*

APOCALYPSIS. *Cap. I. v. 1.* Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere seruis suis. *t. 3. p. 248.*

Cap. II. v. 6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum. *t. 3. p. 352.* - *v. 9.* Qui dicunt se iudaeos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satanae. *t. 5. p. 499.*

Cap. III. v. 19. Ego, quos amo, arguo, et castigo. *t. 6. p. 262.*

Cap. V. v. 3. Quod neque in caelo, neque in terra, neque subtus terram inuentus est, qui possit aperire librum, et soluere signacula eius. *t. 6. p. 613.*

Cap. X. v. 9. et 10. Accipe librum, et comede illum, et erit in ore meo dulcis, quasi mel, et amarus in ventre. *t. 5. p. 253.*

Cap. XII. v. 10. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos in conspectu Dei nostri die, ac nocte. *t. 3. p. 378.*

Cap. XIX. v. 10. Vide, ne feceris, conseruus enim tuus sum, et fratrum tuorum. Deum adora. *t. 6. p. 140. et 404.*

Cap. XXII. n. 13. Ego sum Alpha, et Omega, primus, et nouissimus. *t. 3. p. 303.*

INDEX RERVM

ET VERBORVM

QVAE SEPTEM TOMIS HVIVS EDITIONIS OPERVM

S. ISIDORI HISPALENSIS

CONTINENTVR.

*Numerus romanus tomum indicat, arabicus paginam .
Quaedam voces exoticae in Glossario videri
possunt hoc tom. VII. a pag. 443.*

A

- Aaron frater Moysis III. 322.
v. 163. eius filii ib. 413. vir-
ga ib. 444. de eo VII. 375.
Abacter III. 460.
Abactus III. 461.
Abamita III. 447.
Abaneth IV. 446.
Abares III. 408.
Abarim V. 456.
Abanunculus III. 447.
Abauus III. 440. et 446.
Abba III. 344.
Abbas qua ratione eligendus VI.
526.
Abdenago V. 176.
Abdias propheta de terra Sichem:
eius liber III. 235. 245. 330.
V. 134. 173. 208. VII. 380.
Abdo III. 322. VII. 384.
Abdon III. 235.
Adducitur, perducitur, deducitur
quid inter se distent V. 6.
Abel filius Adae pastor ouium III.
318. V. 117. 154. 277.
Abesan III. 235.
Abia III. 324. 235. VII. 76.
Abies IV. 334.
Abigens III. 460.
Abiicere, et proicere V. 4.
Abimelech III. 235. 322. V. 307.
498. 521. VII. 74. 76.
Abiron, et Dathan V. 128.
Abiuratio III. 211.
Abiuro, et adiuro V. 9.
Ablactatus III. 459.
Ablatiuae praepositiones III. 22.
Ablatiuus casus III. 17.
Ablutio Aaron, et filiorum eius
V. 424.
Abmatertera III. 448.
Abnegare, et negare V. 50.
Abnepos III. 443.
Abnuat, et annuit V. 9.
Aborigenes IV. 193.
Abortiuus III. 461.
Abraham III. 234. 325. V. 121.
seq. pater gentium ib. 156.
eius egressus a chaldaeis ib.
296. circumcisio ib. 301. mors
ib. 315. oblatio filii ib. 311.
ad eum loquitur Deus de futu-
ris 471. eius actas VII. 70. de eo
ib. 374.
Abrogans, et arrogans V. 2.
Abrogatio officii mozarabici II.
124.
Abrotanum IV. 370.
Absalom III. 323. eius historia V.
533. seq.
Abscedere, et discedere V. 3. 21.
Abscisio chlamydis Saulis V. 524.
Abconditum, atque absconsum V.
3.
Absida IV. 228.
Absinthium IV. 358.
Abstemijs III. 459.
Abstinentia VI. 255. VII. 218.
Abstulit, tulit, et sustulit V. 70.
Abydos IV. 174.
Abyssus IV. 131.
Academia, academici III. 362.
Acanthina vestis IV. 351.
Acanthis IV. 351. acanthus ib.
Acanthii III. 400.
Accentor III. 281.
Acatium IV. 422.
Accaron interpretatur sterilitas V.
560.
Accentus, et figurae accentuum
III. 29. seq.
Acceptio personarum VI. 347.
Accidens III. 103.
Accersire, et arcessire VII. 432.
Accidens III. 103.
Accidit, contingit, obtingit, et
euenit V. 15.
Accipere, et sumere V. 65.
Accipiter IV. 98.
Accola III. 460. *accola, incola, et*
advena VII. 431.
Accommodare, atque commodare V.
15.
Accubare, et recubare V. 3.
Accubitum IV. 484.
Accusare, et incusare V. 40.
Accusatiuae praepositiones III. 22.
Accusatiuus casus III. 17.
Accusator IV. 390.
Acephali, et eorum haeresis III.
239. 360. 534.
Acer III. 458. arbor IV. 337.
Acerbus, et aceruus V. 8. *acer-*
bis, et immaturus ib. *accruus*

lapidum, multitudo credentium
v. 332.
Acetabulum iv. 302.
Acetum iv. 493. acetum qui bi-
bant v. 437.
Achab iii. 325.
Achab cupiditas vi. 249.
Achaei iii. 409.
Achaia iv. 160. 203.
Achaicum mare iv. 126.
Acham v. 129. furatur pallium v.
482.
Achates lapis, et fluuius iv. 179.
273.
Achaz iii. 236. 324.
Achazias iii. 324.
Achias propheta Silonites iii. 235.
v. 175. vii. 384.
Achis rex v. 521. seq.
Acies iii. 428. gladii iv. 379. *acies*,
et *bellum* vii. 439.
Acina iv. 318.
Acisclus martyr Cordubensis vii.
122.
Acolythus, de acolythis iii. 343.
vi. 433.
Acone iv. 352.
Aconita iv. 352.
Acorum iv. 349.
Acredula iv. 94.
Acridium iv. 359.
Acroceranii montes iv. 185.
Acta, siue Actus Apostolorum
v. 218. Ea nudam sonant histo-
riam vi. 606.
Acta translationis corporis S. Isi-
dori i. 40. 46. seq.
Actio, et contemplatio vi. 300.
actio finium regundorum iii.
206.
Actio prius resecanda, postea co-
gitatio vi. 224.
Actiua verba iii. 20.
Actiua vita, et contemplatiua:
opusculum vii. 336. seqq.
Actor, actores iii. 434. 458.
Actualia nomina iii. 15.
Actualis philosophia iii. 101.
Actuariae naues iv. 418.
Actus, mensurae genus, iv. 240.
seq. 244.
Actus humani diabolo ascribun-
tur iv. 520.
Acupicta vestis iv. 451.
Acus iv. 472.
Acutus accentus iii. 29.
Acyrologia iii. 53.
Ad, et *at* v. 9. *ad*, et *in* ib. 10.

Adam iii. 233. 317. v. 116.
eius historia ib. 153. aetas
vii. 65. Lapsus, et peccatum
in posteros ib. 327. seq.
Adamas iv. 276. hirci cruore dis-
solvitur ib.
Adamitae, et adamiani iii. 353.
526.
Adcline, et *adcline* vii. 431.
Addicere, damnare, siue cogere
Isidoro, et Gregorio v. 473.
Addo: eius historia v. 175.
Adelphius archiepiscopus Toleta-
nus vii. 179.
Adficio, et *afficio* v. 6.
Adimere, *auferre*, et *eripere* v.
10.
Adire hereditatem iii. 202.
Aditus, et *ostium* v. 6. iv. 226.
Adiuratio in mss. adhiberi solita
ii. 385.
Adiuro, et *abiuro* v. 9.
Adiutorii lapis v. 512.
Adlidere, et *elidere* v. 5.
Admiror, et *miror* v. 48.
Admitto, et *emitto* v. 25.
Admoneo, *moneo*, *commoneo* v. 47.
seq.
Adnepos, et adneptis iii. 449.
Adnixus, *innixus*, *subnixus*, et
obnixus v. 4.
Adolescens, adolescentior iv. 26.
28. adolescentes v. 93.
Adolesco, et *inoleo* v. 5.
Adonai iii. 295.
Adoperire, et *operire* vii. 436.
Adoptio iii. 441. adoptiuus filius
ib. et 461.
Ador, adorea, adoreum iv. 312.
Adpatruus iii. 447.
Adportare, et *portare* vii. 434.
Adria iv. 126.
Adrianus Imper. iii. 237. vii.
91.
Adriaticum mare iv. 126.
Adrumetus ciuitas iv. 166.
Adscribere, et *conscribere* vii. 434.
Adstipulatio vii. 436.
Adstruere, *struere*, et *construere*
vii. 434.
Aduena, et *conuena* iii. 435. v.
6. *aduena*, *incola*, et *accola*
vii. 431.
Aduerbium: de eo iii. 20.
Aduersitates poenae peccati vi.
133. aduersitatum stimulis tan-
git Deus nolentes voto proprio
corrigi. vi. 264.

Aduersum te, et *aduersus te* v. 6.
Aduoco, *inuoco*, et *euoco* v. 6. vii.
433.
Adulter, et adulterium iii. 210.
459. *adulterium*, *fornicatio*,
stuprum, *incestus* quid differant
v. 3. 34. 64.
Aedes iv. 216.
Aedificatio iv. 430.
Aedificia publica iv. 208. rusti-
ca iv. 234. sacra iv. 219. ae-
dificia, et agri iv. 193. ae-
dificia, et moenia iv. 210. ae-
dificiorum instrumenta iv. 441.
partes iv. 228. 430. venustas
iv. 434.
Aeger, *aegrotus* iii. 459. v. 10.
Aegeum mare iv. 126.
Aegialea ciuitas, et aegialei iii.
408.
Aegialeus primus Sicyoniorum rex
vii. 70.
Aegidii Ioannis opinio i. 108.
Aegidius Comes Romanus vii. 118.
Aegophthalmos iv. 282.
Aegrotatio, et *aegritudo* v. 11.
aegritudo carnem vulnerat, men-
tem curat vi. 503.
Aegrotus, vide *aeger*.
Aegyptilla iv. 273.
Aegyptius, aegyptii iii. 407. ae-
gyptium non abominaberis v.
466.
Aegyptii Geometriam inuenerunt
iii. 129. Astronomiam iii.
143. ex solis cursu diem men-
sis inuenerunt. iii. 225. quan-
do mensium principia inuene-
runt iii. 156. aegyptiorum re-
gnum quando coepit iii. 234.
aegyptiorum reges Ptolemaei
iii. 422. aegyptiorum pla-
gae decem. v. 367. aegy-
ptiorum thesauri v. 370.
Aegyptus iv. 149. romanis sub-
dita iii. 237. errore Dioscori
infecta ib. 239. poenas lu-
it, et emendari nequiuit vi.
201. caesa ad damnationem vi.
261. figuraliter mundum signi-
ficat v. 360. animalium nece
verberatur v. 368.
Aelatus pro *elatus* iii. 459.
Aelia ciuitas Ierusalem iv. 194.
vii. 92.
Aelius Pertinax iii. 238.
Aemilianus iv. 308. Vercellensis
i. 617. de mss. monasterii S.
V v v 2

- Aemiliani II. 179.
 Aemulus III. 459.
 Aeneas quando in Italiam venerit IV. 204. VII. 75.
 Aeneae Parisiensis Sententiae I. 299.
 Aenigmata II. 329.
 Aeoliae insulae IV. 179.
 Aeolides insulae VII. 57.
 Aeolis III. 403.
 Aeolus IV. 179.
 Aeos Typhonis filius IV. 203.
 Aequaeus III. 459.
 Aequimanus III. 461.
 Aequinoctia duo III. 227.
 Aequinoctialis circulus VII. 17. aequinoctium VII. 15. 17.
 Aequitas III. 459.
 Aequiuoca III. 104.
 Aequor, aequora IV. 123. 491. *aequora*, et *maria* V. 10.
 Aequus III. 459. *aequus*, et *instus* V. 10. *aequus*, et *equus* ib. 27.
 Aer: de eo IV. 112. 290. VII. 18. aeris equi IV. 402.
 Aera *vide* era.
 Aeranis equus IV. 48.
 Aeria Aegyptus IV. 149.
 Aerarium IV. 223. 287.
 Aeriani haeretici III. 356.
 Aeromantia VII. 371.
 Aerus pro *heros* III. 457.
 Aerugo IV. 294.
 Aermynosus III. 460.
 Mes, et es V. 9. aēs, et eius genera IV. 290. seq. aēs rubiginem creat, nisi oleo perungatur ib. liquida pice servatur: frigore melius funditur ib. 291. aēs ductile ib. aeris flos, aerugo, et purgamenta ib. 292.
 Aesculapius fulminis ictu interiit III. 168.
 Aesculus IV. 333.
 Aesopicae fabulae III. 71. 376.
 Aestas VII. 13. seq. aestas noua, adulta, et praeceps III. 227. aestas quando fit IV. III. aestas allegorice III. 168. aestatis equi IV. 402.
 Aestimare, et putare VII. 439.
 Aestiva IV. 189. 328.
 Aestu III. 228. de aestu maris IV. 128.
 Aetates hominis sex V. 92.
 Aetates mundi, aut seculi sex a prima ad sextam recensitae III. 231. seqq. VII. 64. seqq.
 Aeternus *vide* Dei nomina.
 Aether IV. 110. *aether*, *aethra*, *caelum* V. 12. seq.
 Aethiopes III. 418.
 Aethiopia IV. 168.
 Aethiopicus lapis IV. 279.
 Aetiani III. 356.
 Aetius dux Romanorum III. 415.
 Aetitae lapides, aetites IV. 228. 258.
 Aetna IV. 186. VII. 160.
 Aeuum, et seculum V. 10.
 Afer, afri, Africa III. 416. IV. 155. 206. *afēr*, *africus*, *africanus* V. 10.
 Affectio, et pietas V. 54. affectionum qualitates quatuor VI. 207.
 Affectus III. 445.
 Afficio, et misicio V. 6.
 Affinis, cognatus, et propinquus V. 6.
 Affinitas, eiusque gradus III. 438. de affinitatibus ib. 446.
 Affirmatio III. 107. affirmatio, et negatio medium non habent III. 118.
 Afflatus mesonyctius III. 220.
 Affluentia IV. 484.
 Afratum IV. 489.
 Africa IV. 164.
 Africanus, africanus, afer V. 10.
 Africus IV. 118.
 Agag rex seruatus V. 514.
 Agano episcopus heduensis II. 162.
 Agar III. 320. V. 301. 309.
 Agareni III. 400.
 Agaricum IV. 362.
 Agea IV. 420.
 Agenor IV. 155.
 Ager: de agris, ager alluuius, arcifinius, compascuus, noualis, squalidus, vliginosus, subcesiuus, stadialis; agrorum fines, mensurae IV. 193. 235. ad 241. agrorum cultura IV. 310.
 Agere causam, et dicere causam V. 10. agere praedicamentum III. 105.
 Aggaeus propheta III. 245. V. 134. 211. eius historia ib. 174. aperuit Trinitatis sacramentum VI. 12. de eo VII. 382.
 Agger IV. 231. 243.
 Agila rex gothorum hostis catholicorum I. 122. VII. 122.
 Agilis III. 459.
 Agitator IV. 398.
 Agmen III. 429.
 Agna, agnus, et capra in sacrificio V. 411. seq.
 Agnati III. 443.
 Agnitio, et cognitio V. 14.
 Agnoitae III. 360. 534.
 Agnomen, nomen, praenomen, et cognomen V. 51.
 Agnoscere, et cognoscere V. 10. 19.
 Agnus IV. 40. *vide* agna. Agnus Paschalis V. 370. Agnus in Graecia loquitur VII. 78.
 Agon, agonum genera IV. 394.
 Agrabat regio IV. 148.
 Agrantes IV. 443.
 Agredula IV. 85.
 Agrestis IV. 43.
 Agricola III. 460. agricolae, quibus vinea in euangelio locatur V. 143.
 Agriophagitae IV. 32.
 Agrippinus comes VII. 118.
 Agroetius an verum scriptoris nomen I. 453. 461. seq. II. 264. 385.
 Agroicus comoedia Plauti I. 463.
 Aiax Arianus VII. 136.
 Ala herba, inula IV. 370. *vide* alae.
 Alabandicum marmor IV. 261.
 Alabandina IV. 279.
 Alabastrites IV. 261.
 Alabastrum IV. 502.
 Alacer, alacris III. 458.
 Alae exercitus III. 429. alae pro subbrachiis IV. 12. alae auium ibid. 88. alae animalium in Ezechiele VI. 196. alae in ventis, et fulminibus finguntur IV. 120.
 Alaricus, eius proelium, et dictum VII. 112. alter ib. 119.
 Aiatores III. 499.
 Alba longa IV. 204.
 Albania IV. 151.
 Albanorum reges Siluii III. 422.
 Albens, et albescens V. 7.
 Albus III. 460.
 Albinus II. 247.
 Albouarii IV. 76.
 Albugi in oculo V. 423.
 Albula fluuius IV. 138.
 Albulae aquae IV. 121.
 Albutium IV. 362.
 Album, et candidum V. 6.

Albus equus iv. 47.
 Alces iv. 156.
 Alcmaeon fabulas inuenit iii. 71.
 Alcuinus ii. 231. 306.
 Alea, de ea, eius figuris, et interdictione iv. 409. 411.
 Aleaume Ioannes i. 573.
 Alectria iv. 277.
 Alemanni iii. 412. iv. 454.
 Alcs *vide* alites.
 Alexander Imperator iii. 237.
 Alexander Magnus Asiam obtinuit, Ierosolymam cepit: eius aetas: iii. 236. 238. vii. 87. ei monstrum repentinam interfectionem significauit iv. 31.
 Alexander Natalis: eius opinio expensa i. 486.
 Alexander Paris Helenam rapuit iii. 234.
 Alexandria iv. 200.
 Alga iv. 364.
 Alibrium iv. 467.
 Alica iv. 312.
 Alicastrum iv. 312.
 Alieni maligni spiritus sunt vi. 269.
 Alienigena iii. 460.
Alii, et *ceteri* v. 16.
 Alimentum iv. 484. alimonia ib.
 Alites iv. 88. 102. alitum cibi v. 374.
 Alitgarius ii. 288.
Alius, et *alter* iii. 93. v. 66.
Allectus iii. 461.
 Alliterationes ridiculae i. 411.
 Allegoriae in vetus, et nouum testamentum Isidori Hispalensis, non alterius, earum editiones, mss. i. 355. 482. seqq. ii. 229. 246. 306. seqq. 379. v. 115. seqq.
 Allegoriae diuersarum rerum vii. 3. et seqq.
 Allegoriis Patres intenti defenduntur i. 534.
 Alleluia ii. 588. iii. 282. 519.
 Allium iv. 367.
 Allophili iii. 402.
Alloqui, *obloqui*, et *eloqui* v. 4.
 Amuius ager iv. 236.
 Allunium, et collunium v. 7.
 Alma v. 63.
 Alnus iv. 337.
 Aloe iv. 345. 355.
 Alogii iii. 354.
 Alogus iii. 36.
 Alopecia iii. 179.

Alpes iv. 187.
 Alpha, et Omega Christus vii. 303. *Alpha* vnum significat apud graecos iii. 127.
 Alphabetum Isidoro tributa ii. 14. seq. 83. alphabetum orationis, et poenitentiae ib. 424. 475, a'phabetum vocum ex Etymologiis ii. 239. vocum certarum iii. 457. Alphabetum, seu lamentum poenitentiae editur vii. 350.
 Alphacus fluuius iv. 179.
 Altanus ventus iv. 119.
 Altare iv. 222. altare de terra, et de non ascendendo ad altare per gradus v. 383. seq. de altari ib. 395. *vide*, ara.
 Alter iii. 461. *alter*, et *alius* v. 6.
 Althaea iv. 360.
Altus, *excelsus*, *sublimis*, et *arduus* v. 3.
 Aluarus Cordubensis i. 659.
 Alueus iv. 501.
 Alumen iv. 247.
Alumnus iii. 458.
 Aluus iv. 22. *aluus*, *venter*, et *uterus* v. 7. 91.
Amabilis iii. 458.
 Amalaricus vii. 120.
 Amalaricus ii. 255.
 Amalech, et eius pugna v. 127. 376.
 Amalthaea sibylla iii. 368.
 Aman iii. 246.
 Amaracina, Amaracinum iii. 188.
 Amaracus iii. 188. iv. 350.
Amare, et *diligere* v. 4.
Amarus iii. 459.
 Amasias iii. 236. 324.
Amasius iii. 458.
 Amathaeus iii. 402.
 Amathi iii. 331.
Amator iii. 458. amatores mundi vi. 193. 310. 353. misericordiae ib. 356.
 Amazones iii. 407. vii. 75.
 Ambiguitas orationis. iii. 91. legis iii. 80.
Ambire, et *cupere* v. 15.
Ambitosus iii. 459.
 Ambitus iii. 211. iv. 244.
Ambo iii. 461. *ambo*, et *duo* v. 22.
 Ambrosia iv. 361.
 Ambrosius S. ii. 228. eius elogium vii. 180. eius verba restituta ex Isidoro vii. 43.
 Ambrosius Morales: eius opinio

expensa i. 34.
 Ambulare iv. 520.
Amburere, *comburere*, et *sepelire* v. 9.
Amen, vere iii. 519. *amen*, et *Alleluia* non transferuntur vi. 378.
Amens, et *demens* iii. 468.
Amentia, et *dementia* v. 20.
 Amentum iv. 382.
 Amethystizon gemma iv. 278.
 Amethystus iv. 270.
 Amiantos iv. 257.
 Amicitia ficta vi. 317. amicitia ex munere orta ib. 318.
 Amiculum iv. 460.
Amicus iii. 458. *amicus*, et *socius* v. 2.
 Amictus iv. 448.
 Aminea vua iv. 319. amineum vinum iv. 492.
 Amita iii. 446. seq.
 Amma auis iv. 96.
 Ammochrysus iv. 280.
 Ammodytes iv. 69. seq.
 Ammon iii. 320. 400. ammonitae ib.
 Ammoniacus succus iv. 330.
 Ammonitrum iv. 285.
 Ammonius iii. 262.
Amnis iv. 133. *amnis*, et *fluvius* *vide flumen*.
Amoenus v. 8. amoena vi. 189.
 Amolum iv. 487.
 Amomum iv. 346.
 Amon iii. 236. 324.
Amor, *cupido*, *dilectio*, *charitas*, v. 2. 107. amor Dei, et proximi v. 108. vii. 211. 220. amor femineus, id est, vehemens. iv. 28. amor peccati vi. 220. amor mundanae scientiae vi. 298. amor Chriti vi. 309. amor caeli appetitui responder vii. 220.
 Amorge iv. 341.
 Amorrhaci iii. 402. v. 455.
 Amos iii. 235. 330. v. 135. 178. 207. vii. 379.
 Ampelos leuce, melaena iv. 363.
 Amphibia iv. 75.
 Amphibolia iii. 54.
 Amphibrachys iii. 26.
 Amphictyon Graeciae rex iv. 208.
 Amphidoxae iii. 95.
 Amphimacrus iii. 502. iv. 67.
 Amphion vii. 73.
 Amphisbaena iv. 67.
 Amphitapa iv. 462.

Amphitheatrum iv. 213. de amphitheatris iv. 406.
 Amphora iv. 304. 305.
 Amphytus iv. 201.
 Ampsaga fluuius iv. 166.
 Ampulla iv. 500.
 Amurca iv. 341.
 Amygdala iv. 332.
 Amystis iv. 499.
 Ana abnepos Esau iv. 49.
 Anaboladium i. 415. iv. 461.
 Anachoretæ iii. 344. anachoretæ simulati. vi. 436.
 Anacreon iii. 66.
 Anacreonticum metrum iii. 66.
 Anadiplosis iii. 57. 92.
 Anaglypha iv. 497.
 Analogia iii. 47.
 Analogium iv. 223.
 Anamnesis iii. 97.
 Ananchitides iii. 282.
 Ananias iii. 331.
 Ananias, et Sapphira v. 181.
 Anapaestus iii. 25.
 Anaphora iii. 57.
 Anas iv. 97.
 Anasceuc iii. 86.
 Anastasius imp. vii. 102.
 Anastrophe iii. 61.
 Anathema maranatha iii. 520.
 Anatole vi. 609.
 Anaxilaus iv. 247.
 Anceps iii. 459.
 Anchusa iii. 360. iv. 35.
 Ancile iv. 387.
 Ancilla iii. 436.
 Ancon iii. 182.
 Ancora iv. 422.
 Ancus Martius iv. 417. vii. 9.
 Ancyromagus iv. 417.
 Andeca Tyrannus vii. 137.
 Andreas apostolus v. 182. eius translatio vii. 98. de eo ib. 389.
 Androdamas iv. 281.
 Andromacha iv. 157.
 Andromeda iii. 166.
 Aneson iv. 369.
 Anethinum iii. 188.
 Anethum iv. 370.
 Angacus iv. 203.
 Angelici haeretici iii. 353.
 Angelus : angeli ; de angelis iii. 312. seq. vi. 134. angeli omnibus locis praesunt, quare cum pennis pinguntur, angeli apostatae, eorum ordines nouem iii. 313. seq. 316. angelo-

INDEX RERVM

rum, daemonum, et hominum distinctio : angeli praeuaricatores quare veniam non habeant v. 85. et seq. angeli tres in Genesi v. 121. angelus, cui Deus et potestatem suam, et nomen dedit vi. 4. angelus num aequalem cum Deo habeat imaginem vi. 8. angelorum nouem ordines recensiti vi. 585. seq. eorum creatio, stabilitas, felicitas, voluntas libera vii. 322. 332. seq. angelus Christus iii. 303. angelus Spiritus sanctus iii. 307. angelus vbicumque in scripturis sacris pro Deo ponitur, solus filius intelligitur vi. 139.
 Angistrum iii. 185.
 Angriuari iii. 413.
 Angues, anguis iv. 63. habent visum hebetem ib. 71. *anguis, serpens*, et *draco* v. 9.
 Anguilla iii. 214. iv. 82.
 Angulus iv. 228.
 Anilitas iv. 28.
 Anima, animae : anima mutabilis ad bonum, vel ad malum : eius origo nonnullis olim incerta. i. 298. seq. iv. 2. *anima*, *animus*, et *spiritus* v. 7. 9. differentiae inter animam, animum, corpus, et spiritum, origo eius, diuersa nomina pro efficientis causarum : de nihilo condita : non pars, sed creatura Dei etc. ib. 95. etc. animae paruulorum ib. 99. de anima ib. 411. iv. 144. vii. 399. anima hominis, brutorum vii. 323. anima hominis imago Dei ib. 336.
 Animaduersio iii. 218.
 Animaduersiones vide Bayer, Burriel, Caietanus, Etymologiae, Hernandez, Muccioli, Thomasinus.
 Animalia quatuor, per quae euangelistae nuncupantur iii. 247. de animalibus iv. 38. seqq. animalium in aquis uiuentium nomina ib. 86. *animalia*, et *animantia* v. 9. animalia, quae tempestates, vel serenitates denunciant vii. 52. animalia, quae non offerebantur in sacrificio. v. 426.
 Animantia minuta iv. 60. seqq.

animantia, et *animalia* v. 9.
 Animatus iii. 459.
 Animosus iii. 459.
 Animus, et anima : vide anima : animi torpor vii. 258.
 Aniubous iii. 514.
 Anna iii. 323. v. 130. generat filium Samuel ib. 554.
 Annona iv. 485.
 Annuit, et abnuat v. 9.
 Annulare vnguentum iv. 440. annularis digitus ib. 13.
 Annulus : annuli : quot annulorum genera, et qui eis utebantur iv. 475. seqq. annulus Thynnus ib. annulus, et orarium ii. 591.
 Annunciatur, nunciatur, denunciatur v. 5.
 Annus : de annis : annus solstitialis, magnus, et lunaris iii. 229. bissextus, communis, embolismus, naturalis, magnus etc. quot mensibus constabat olim ib. 274. vii. 9. seq.
 Anomalia iii. 48.
 Anormis iii. 460.
 Anquina iv. 424.
 Anselmus S. i. 204. ii. 251. 311.
 Anser iv. 98.
 Antae iv. 227.
 Antanacclasis iii. 93.
 Antapodosis iii. 93.
 Antarcticus circulus iv. 112.
 Ante, et antea v. 3.
 Antecoenia iv. 485.
 Antella iv. 518.
 Antennae iv. 420.
 Antepedes, et circumpedes v. 14.
 Anteus iv. 208.
 Antiae iv. 47.
 Anthracites iv. 278.
 Anthropomorphitæ iii. 238. 355. 528.
 Anthropophagi iii. 419.
 Antibachus pes iii. 26.
 Antichristus ; de eius signis ii. 322. iii. 379. vi. 181. vii. 275.
 Antidicomaritæ iii. 317.
 Antidotum iii. 184.
 Antigraphus iii. 34.
 Antilena iv. 518.
 Antilibanus iii. 405. v. 184.
 Antimetabole iii. 94.
 Antiochia iv. 196. 201.
 Antiochus iv. 219.
 Antiphaeresis iii. 63.
 Antipastus iii. 26.

- Antiphona** : de antiphonis III. 280. 369. antiphona quaedam officii gothici defenditur I. 13. *seqq.*
Antiphrasis III. 63.
Antipodes III. 419. IV. 35.
Antiquarius correctus II. 346. antiquarii III. 260.
Antiquitas codicum II. 223.
Antiquum, et *vetus* V. 75.
Antisigma III. 34.
Antistes III. 341.
Antithesis III. 55.
Antitheta, antitheton III. 58. 92.
Antonius Caracalla, Pius, III. 237. *seq.* Antonini imperatores VII. 92. *seqq.*
Antonius abbas Sanctus III. 238. VII. 95.
Antonius Nicolaus illustratur, defenditur I. 17. 79. 274. 409. 458. 688.
Antonomasia III. 60.
Antrum, et *specus* V. 68.
Anus, et *senex* V. 94.
Aod, Aoth III. 235. VII. 73.
Apamia IV. 196.
Aparctias ventus VII. 50.
Apeliotes ventus VII. 50.
Apellitæ III. 353. 526.
Apenninus IV. 186.
Aper IV. 43.
Apes IV. 103.
Apex IV. 389. 469.
Aphaeresis III. 55. *syncope*, et *apocope* VII. 428.
Aphorismus IV. 185.
Aphorus IV. 81.
Aphronitum IV. 249.
Aphrosiadae, insulae Baleares IV. 181.
Aphthae, et oscedo III. 182.
Apiacon IV. 361.
Apicius coquus IV. 483.
Apis rex III. 391.
Apium IV. 367. siluaticum IV. 361.
Aplanes stellae VII. 35.
Aplustria IV. 381.
Apocalama vestis IV. 449.
Apocalypsis III. 248. V. 218.
Apocope, vide *aphaeresis*.
Apocrypha volumina III. 249.
Apodyterium IV. 214.
Apollinaris III. 529.
Apollinaristae III. 357.
**Apolloniae medicinae, et citharae re-
 pector** III. 168. 235. 385.
Apollodorus praeceptor Augusti VII. 84.
Apollonia IV. 65.
Apollonius : historia de eo fabulosa II. 267.
Apologeticum II. 254.
Apophoreta IV. 498.
Apoplexia III. 172.
Apopores IV. 368.
Aposiopesis III. 96.
Apostatae III. 375.
Apostema III. 177.
Apostolicus pontifex romanus dictus II. 48. apostolici haeretici III. 354.
Apostolus : de apostolis III. 334. apostoli Dei auctores ib. 349. V. 136. variis linguis locuti VI. 62. recensiti VII. 388. *seqq.* 395.
Apostrophos III. 21.
Apotheca IV. 224.
Apparare, et praeparare V. 6.
Apparet, et parat V. 6.
Apparitor III. 460.
Appellatiua nomina III. 13.
Appetitus seculi VII. 220.
Appius Claudius III. 190. Appius Claudius primus solutam orationem apud Romanos exercuit III. 65.
Aprica IV. 189. *apricus*, et *opacus* V. 8.
Aprilis III. 225.
Aprina vestis IV. 450.
Apringius Pacensis VII. 155.
Apsyctos IV. 273.
Aptum, et utile V. 2.
Apud, et penes V. 9.
Apuleius III. 119.
Apulia IV. 163.
Aqua : de aquis IV. 121. *seq. aqua, et igni interdicere* ib. aquarum diuersitas ib. fistulae ib. 434. aqua ib. 491. *aqua*, et *vnda*, V. 10. 24. aquae amarae ib. 373. 573. aquis sanati ib. 545. aquae super caelos VI. 587. VII. 26. aqua conuersa in sanguinem VII. 365.
Aqualiculus IV. 22.
Aquarius : aquarii III. 165. 354.
Aquatus, et aquosus V. 7.
Aquila interpret III. 237. Aquila Maecenatis libertus III. 37.
Aquila Ioui dicata IV. 88. 376. aquilae IV. 376. aquilae mos VI. 302. aquilae pulli IV. 88.
Aquilus, et aquila lex III. 197.
Aquila IV. 119. aquillo forma diaboli VII. 50. aquilonis regna vitia sunt VI. 227.
Aquitania IV. 163.
Aquosus, vide aquatus.
Ara IV. 222. *ara*, et *altare* VII. 440.
Arabes III. 405. aures pertundunt IV. 455.
Arabia IV. 146.
Arabicus lapis IV. 256. arabici III. 359. arabica gemma IV. 282. arabicus sinus IV. 128.
Aracaeus III. 402.
Arach vrbs IV. 196.
Arachosia IV. 145.
Aradii, et aradius III. 402.
Aradus insula III. 402.
Aram filii III. 400.
Aranea IV. 61. 72. 78. 465.
Arapennis IV. 240.
Ararath IV. 184.
Arare, non arandum in boue, et asino, quid ? V. 463.
Araris IV. 136.
Araterrium IV. 518.
Aratio IV. 310.
Aratrum IV. 513.
Araxes IV. 136. 151.
Arbe ciuitas IV. 198.
Arbes fluuius IV. 145.
Arbiter, et index V. 6.
Arbitrari, et existimare V. 25.
Arbitrium V. 101.
Arbor : arbores : arbor iuris III. 449. *arbor*, et *arbos* IV. 322. V. 8. de arboribus, earumque generibus, et nominibus, de arboribus aromaticis etc. IV. 342. etc.
Arbustum IV. 322.
Arca IV. 239. 503. arca Noe, eiusque aedificatio V. 285. 392. VII. 66. arca Testamenti, et eius captiuitas V. 235. 510.
Arcades III. 408. conuersi in lupos IV. 37. quomodo Lycaco immolabant III. 370. *vide arcas*.
Arcadia IV. 161.
Arcadius Imper. 238. VII. 100.
Arcanum V. 3.
Arcas III. 402. et 409.
Arcas salius IV. 405.
Arces IV. 213.
Arcesilaus Cyrenaicus III. 362.
Arcessere, et accersire V. 2.
Archangelus III. 317.
Archidiaconus III. 586.

Archiepiscopus III. 340. archiepiscopi Toletani veteres. VII. 178.
 Archilochium carmen ab Archilochio III. 66.
 Archisynagogi filia V. 139.
 Architectus IV. 429.
 Architrictinus V. 149.
 Archium vaticanum II. 414. *vide* archium.
 Archon. Hippomenes IV. 392.
 Archontiaci III. 353.
 Arcifinius ager IV. 236.
 Arcium IV. 504.
 Arcticus circulus IV. 111.
 Arctophilax III. 161. 166.
 Arcos, arcus III. 161. 166. IV. 609.
 Arcturus III. 161. VII. 38.
 Arcus *vide* arcos.
 Arcuatus morbus III. 181.
 Arcumen IV. 349.
 Arcus IV. 229. 385. de arcu caelestii ib. 114.
Arduum *vide* *altum*.
 Area IV. 237. area, et vellus V. 493.
 Arelatum, Arelas IV. 106.
 Arena IV. 252. 403.
 Arenata pila IV. 413.
 Arenosus III. 494.
 Arethusa IV. 179.
 Aretina vasa IV. 497.
 Aretium municipium IV. 497.
 Arevalo Rodericus Sanctius II. 250.
 Arfa vicus IV. 147.
 Argentum IV. 285. eius genera, argentum viuum ib. 288. seq.
 Argestes IV. 118.
 Argilla in lapidem vertitur IV. 246. 497.
 Argitis vua IV. 320.
 Argui III. 409.
 Argonautae VII. 74.
 Argos VII. 71.
Arguere, et *coarguere* V. 4.
 Argumentum IV. 390. *argumentum*, et *argumentatio* V. 2.
Argutus III. 458.
 Argyre IV. 174.
 Argyrites IV. 281.
 Argynos IV. 289.
 Arianismus gothorum VII. 110.
 Ariani III. 131. sermo contra arianos editus VII. 311.
 Arida, id est, terra IV. 141.
 Aries signum III. 164. aries animal IV. 39. de arte instrumen-

to bellico ib. 386.
 Arioli III. 371.
 Arista IV. 313.
 Aristarchus III. 33. VII. 81.
 Aristolochia IV. 357.
 Aristophanes VII. 81.
 Aristoteles, quando perihermenias scriptitabat, calamus in mente tingeat III. 106.
 Aristoteles, et eius kategoriae III. 104. 236.
 Arithmetica: eius vocabula, auctores III. 119. differentia a geometria, et musica ib. 127. figura ib. 543. arithmetica V. 110.
 Arius III. 531. VII. 97.
 Arma: de armis IV. 378. seq. *arma*, et *tela* V. 7.
 Armamentarium IV. 223.
 Armarium IV. 223.
 Armelausa IV. 452.
 Armenia IV. 151.
 Armenii fidem Christi suscipiunt III. 239. armenii pharetrei IV. 454.
 Armenius comes Iasonis III. 407.
 Armi IV. 10. 223.
 Armiger III. 458.
 Armillae IV. 474.
 Armoracia IV. 368.
 Arnoglossos IV. 357.
 Aromata IV. 343.
 Aromatites IV. 267.
 Arphaxad III. 234. 319. 400. VII. 68.
 Arrabo, et arra III. 207.
 Arrogans III. 459. V. 2. VI. 312. *arrogans*, et *abrogans* V. 2.
 Arrogantia, et superbia V. 64. VI. 242. arrogantiae falsa opinio. VI. 312. arrogantiam calcit metus V. 114.
 Ars, et disciplina III. 1. artes septem liberales III. 2. seq. *ars*, et *artificium* V. 3. ars magica in Persia inuenta VI. 146. ars in artificem retorquet laudem VI. 121. ars seculi strenuos amatores habet, ars diuini timoris languidos VI. 204.
 Arsacidæ III. 422.
 Arsare V. 75.
 Arses VII. 82.
 Arsenicum IV. 438.
 Arsis III. 27. 136.
Arsium IV. 488.
 Artaba IV. 306.

Artabatytæ IV. 33.
 Artaxerxes III. 236.
 Artemisia IV. 356.
 Artemon IV. 422.
 Arteriae III. 184. IV. 10.
 Arterias III. 177.
 Artes *vide* ars.
 Arthriticus III. 178.
 Articulata vox III. 23.
 Articuli III. 18. IV. 14. articuli caesa, et membra III. 66. articulus, et pronomem III. 18.
 Artifex IV. 414.
Artificium, et *ars* V. 3.
 Artotyritæ III. 354. 527.
 Artus IV. 14.
 Arua IV. 141.
 Aruina IV. 14.
 Arundō IV. 339. *arundo*, et *hirundo* VII. 434.
Arsus, *magnus*, et *incantator* V. 38.
 Aruspices III. 371.
 Aruspicina a quibus tradita III. 374.
 Asa, Asaph III. 235. 332. VII. 76.
 Asarum IV. 239.
 Asbestos lapis IV. 254.
 Ascalon interpretatur pendens V. 560.
 Ascalonia IV. 367.
 Ascanius Albam condidit III. 331.
 Ascaridæ IV. 74.
Ascendere, et *conscendere* VII. 437.
 Aschanaz III. 403.
 Ascensio Domini VI. 400.
Ascensus IV. 520.
 Ascia IV. 445.
 Ascilla IV. 12.
 Asciola IV. 445.
 Asclepiades III. 189.
 Asclepiadeum carmen III. 67.
 Asclepius III. 169.
Ascribere, *conscribere*, *exscribere*, *transcribere*, *inscribere*, et *describere* V. 15.
 Asellus IV. 45.
 Aser III. 327. V. 124. 160.
 Asia IV. 142. seq. minor ib. 156. 169.
 Asilus IV. 105.
 Asiongaber V. 451.
 Asina Balaam V. 456.
 Asinus IV. 45. asini arcadici ib.
 Asparagus IV. 368.
Asper, et *ferox* III. 473.
 Asper grammaticus II. 373.
 Asphal-

Asphaltī lacus iv. 122. 129. eius bitumen *ib.* 247.
 Asphodelus iv. 362.
Aspicere, respicere, videre, et intueri v. 5. 73.
 Aspis iv. 65.
 Aspienos iv. 362.
 Aspidamius lacus iv. 122.
Assecla iii. 460.
Assequi. et consequi v. 15.
 Asserere, et non discutere causas vi. 346.
 Asseres iv. 443.
Assidue, et quotidie vii. 441.
 Assiduitas in sacris colloquiis vi. 290.
 Assiduitas legendi vi. 290.
Assiduus iii. 460.
 Assis iii. 274.
Assistere, sistere, et consistere v. 66.
Assuere, consuere, et insuere v. 15.
Assuescere, consuescere, et insuescere v. 15. vii. 434.
 Assum iv. 488.
Assumere, tollere, et auferre v. 65.
 Assumptio iii. 84.
 Assur iii. 400. 403.
 Assurim iii. 405.
 Assyria iv. 145.
 Assyrii iii. 404. assyrii magici iii. 369. assyriorum regnum iii. 234.
 Assyriorum regnum in Medos translatum vii. 78.
 Astabari iii. 401.
 Astacon iv. 105.
 Asteriscus iii. 33. cum obelo iii. 34.
 Asterites iv. 271.
 Astysmus iii. 62.
 Astra: de astris iii. 143. seq. vii. 38. *astra, sidera, stellae, et signa* v. 62.
 Astrios iv. 277.
 Astrixis mons iv. 167.
 Astrologia v. 110. *vide* astronomia.
 Astrologus iii. 372.
 Astronomia: opus de ea ii. 69. eius nomen, ratio, inuentores, differentia ab astrologia iii. 143. seq. astronomia, et astrologia v. 110.
Astrosus iii. 460.
 Astura fluuius iii. 416.
 Tom. VII.

Astures iii. 416.
 Asturicensis vrbs vii. 117.
 Asturius Toletanus vii. 168.
 Astutia iv. 381.
Astutus iii. 458.
 Asyndeton iii. 544.
At, et ad v. 9.
 Ataces Rex Wandalorum vii. 115.
 Ataus iii. 440. 446.
 Athalaricus gothorum rex vii. 99.
 Athalia iii. 236. 324. vii. 77.
 Athanagildus vii. 122.
 Athanildus tyrannus vii. 103.
 Athanaricus vii. 110.
 Athanasius vii. 97.
 Athaulfus vii. 124.
 Athenae a Cecrope conditae iv. 202.
 Athenienses iii. 409. atheniensium reges Cecropidae iii. 422.
 Athletae iv. 393. ficiis alebantur iv. 331.
 Athos mons iv. 185.
 Atlas iv. 186. vii. 71.
 Atomus: de atomis iv. 107.
 Atramentum iv. 439.
Atratus iii. 460.
 Atriplex iv. 368.
 Atrium iv. 216.
 Atrophia iii. 178.
Atrox iii. 459. *atrox, et dirus* v. 20.
 Atta poeta iii. 256.
 Attalus rex iv. 463.
Attendere, et intendere v. 5.
Attentus iii. 460.
 Attia Octauiani mater iii. 422.
 Attica Acte prius dicta iv. 158.
 Atticae columnae iv. 433.
 Attici iii. 409.
 Attila vii. 117.
 Attis iii. 409. et iv. 158.
Attollens iii. 459.
Attonitus iii. 460.
Attribuere, et tribuere v. 70.
 Auaritia v. 113. vii. 216. 249.
Auarius iii. 459. *auarus, et cupidus* v. 2. auarus semper eget vii. 250.
 Auceps iii. 459.
 Auctor libri de miraculis S. Isidori i. 76. auctorum nomina saepe conficta ex prima voce operis *ib.* 462. auctores de Numeris *ib.* 520. *auctor* iii. 457. auctores veteris testamenti etc. iii. 239. psalmorum *ib.* 243. auctores re-

rum fusticarum iv. 308. auctores, ex quibus sacrae scripturae expositiones Isidorus desumpsit v. 260. *et seq.*
 Auctoritas potestatis vi. 329.
 Auctoritate magisterii qui caret vi. 324.
Audacia, et temeritas v. 70.
Audax iii. 459. *audax, et temerarius* v. 10.
 Audentius archiepiscopus Toletanus vii. 178.
Audire, et exaudire v. 5.
 Auditus iv. 4. v. 95.
 Auellanae iv. 332.
Auellum, et bellum vii. 438.
 Avena iv. 365. *auena, et habena* v. 8.
 Auernus lacus iv. 131. 162.
 Aues *vide* auis.
Auferre, adimere, tollere, et eripere v. 10. 65.
 Augur: augures iii. 372. iv. 102.
 Auguria iii. 374. *auguria, et auspicia* v. 2. auguria credere nefas iv. 96. augurii species iv. 102.
 Augusta ciuitas iv. 199.
 Augusteum marmor iv. 260.
 Augustinus ad monachos adrumetinos, et contra praedestinianos scripsit i. 185. seqq. eius excerpta quaedam *ib.* 362. Augustinus ii. 251. 231. 341. eius artes, et grammatica *ib.* 370. 374. Augustinus iii. 239. 253. de doctr. Christ. v. 28. eius verba de orationibus pro defunctis vi. 386. elogium vii. 180.
 Augustus Caesar iii. 422. vii. 85.
 Augustus Caesar contra Antonium bellum gessit iv. 205. Augustus Caesar notis literarum vsus iii. 41.
 Augustus mensis iii. 226.
 Auiā, auiae meae soror iii. 447. 448.
 Auiaria iv. 323.
Auidus iii. 459.
 Auis, aues: iv. 87. seqq. auium multa nomina a sono vocis *ib.* de sonitu auium iv. 523. *auis, et volucris* v. 8. auis diabolus dicitur vi. 272.
 Auitus vii. 158. 181.
 Auitus imperator vii. 197.
Auium, innium, denium, et peruium vii. 440.
 Aula iv. 216.
 X x x

Aulaea IV. 463.
 Aulus Manlius III. 190.
 Aura IV. 119. 286. VII. 51.
 Auraria IV. 287.
 Aurarii IV. 287.
 Aurasius Tolet. VII. 169.
 Auratae IV. 76.
 Auriculae, olim *audiculae* IV. 326.
 auricula scrui hebraci perforata quid significet V. 384.
 Auriensis conuentus VII. 136.
Auratum, et *aureum* V. 9.
 Aurelianus Christianos persequitur III. 238.
 Aurelius Antoninus III. 238.
 Aures IV. 8. V. 89.
Aureum vide *auratum*.
 Aurichalcum IV. 290.
 Auricularis digitus IV. 13.
 Auri-jex IV. 414.
 Auriga astrum III. 166. de aurigis IV. 398.
 Auripigmentum IV. 438.
 Auris de Deo III. 298. vide *auris*.
 Aurora III. 224.
 Aurugo III. 181.
 Aurum: de eo IV. 285. seq.
 Ausonium mare IV. 126.
Auspex III. 460.
 Auspicinm: genera duo auspicio-
 rum III. 372. *auspicia*, et *auguria* V. 2.
 Auster IV. 117. 119. inter *austrum*,
 et *ostrum* V. 9.
 Australis piscis IV. 80.
 Australis axis, siue polus III.
 147.
 Austroafricus IV. 118.
Aut III. 42.
 Autpertus Ambrosius: duo huius
 nominis II. 57. seq.
 Autumnus allegorice VII. 14.
 Autumnus III. 228. VII. 13.
 Auunculus, auunculus magnus,
 de auunculis III. 446. seq.
 Auus III. 440. 446.
 Auxenius haereticus III. 527.
 Auxilius presb. I. 465.
Auxilium, *praesidium*, et *subsi-*
dium V. 55.
 Axis IV. 110. de axe caeli III. 147.
 VII. 21.
 Axungia IV. 488. VII. 412.
 Azarias III. 324. 332. V. 175. VII.
 384.
 Azotus V. 560.
 Azymus: controuersia de pane azy-

mo I. 649. seqq. azymus panis IV.
 486. de azymis V. 371.

B

B. et P. III. 43.
 Babel interpretatur confusio V.
 295.
 Babel turris III. 325. VII. 68.
Baburnus III. 462.
 Babylon IV. 146. 193.
 Babylonia regio IV. 146.
 Babyloniae muri aedificantur VII. 70.
 Bacauda archiepiscopus Toletanus
 VII. 178.
 Baccia IV. 499.
 Bacchius pes III. 502.
 Bacchus, *Liber* III. 383.
 Bacillus IV. 512.
 Bactria regio IV. 150.
 Bactriani III. 404.
 Bactrus fluuius IV. 136. 150.
 Bactrum oppidum IV. 195.
 Baculus IV. 512. baculus episcopa-
 lis VI. 420.
 Badim, siue feminalia IV. 447.
 Badius equus IV. 47.
 Baetica IV. 164.
 Bactis IV. 136. 164.
 Baiae IV. 162. 190.
 Baionola IV. 508.
 Bal III. 380.
 Bala ancilla Rachel III. 321. V.
 126. 327.
 Balaam III. 322. V. 128. 520. Ba-
 laam asina loquitur V. 456.
 Balac, siue Balaac III. 322. V.
 456.
 Balanitae IV. 281.
 Balare, hispanice *bailar* III. 141.
 Balastra IV. 328.
 Balbus III. 462. IV. 362.
 Baleares insulae IV. 181.
 Balearicum mare IV. 125.
 Balenae IV. 76.
 Ballematia III. 141.
Balneum, et *balneum* V. 11.
 Ballerini de canonum collectio-
 nibus docte scripserunt II. 155.
 seqq. eorum laus *ib.* notae ad
 eorum lucubrationes *ib.* 179.
 Ballista IV. 182. 385.
 Balneum IV. 214. vide *balneum*.
 Balsamum IV. 346. *balsamum*, et
opobalsamum V. 12.
 Balteus IV. 478.
 Banaiam figura Saluatoris V. 562.
 Baneiacam V. 450.
 Baptismus III. 286. de eo VI. 175.
 465. baptismatis fons quotan-
 nis aqua prodigiose repletus
 VII. 152. baptismus infantium
 VII. 327. qua ratione conferen-
 dus *ib.* 327. De baptismo, et
 Communione VI. 175.
 Baptizari non possunt, qui non
 sunt nati VI. 176. baptizet hae-
 reticus, an fidelis, nihil inter-
 est VI. 468.
 Bar III. 335.
 Barabbas Antichristi typus V.
 150.
 Barabbas vide Barabba.
 Barac V. 491.
 Barachia III. 332.
 Barathrum IV. 191.
 Barba IV. 8. V. 88. *barba*, et *bar-*
bae *ib.* 11.
 Barbari Hispaniam inuadunt VII.
 130.
 Barbaria IV. 156.
 Barbarismus III. 51. *barbarismus*,
 et *soloecismus* V. 12.
 Barbas Episcopus arianus VII.
 102.
 Barca IV. 417.
 Barnabas apost. III. 337. V. 188.
 VII. 102. 396.
 Baronius: eius opinio I. 579.
 Barones III. 434.
 Barraba III. 338.
 Barrire V. 75.
 Barrus IV. 54.
 Barthii conatus I. 457.
 Bartholomaeus apost. III. 336. V.
 185. VII. 393.
 Basaltes marmor IV. 261.
 Bases IV. 230. bases columna-
 rum tabernaculi, bases argen-
 teae V. 397. bases sunt prophe-
 tae *ib.* 402.
 Basilica: de conditoribus basilica-
 rum II. 593. basilicae IV. 122.
 Basilica vna IV. 320.
 Basilides I. 324. III. 521.
 Basiliditae III. 521.
 Basiliscus IV. 64.
 Basilus consul VII. 156.
Basium, *osculum*, et *suauium* V.
 51.
 Bassos, et *bassus* V. 12.
 Basterna IV. 512.
 Bathus IV. 305.
 Baubare V. 75.
 Bauus III. 64.
 Baxeac IV. 481. seqq.

Bayerius : eius opiniones I. 16.
404. 462. eius variae lectiones
ib. 304. animaduersiones de
quarto libro sententiarum ib.
551.

Bdellium IV. 344. VII. 407.

Beatitudinis quomodo reminisci-
mur VI. 123.

Beatus III. 461. *beatus*, *felix*, *ho-
nestus*, et *fortunatus* V. II. bea-
tus est, qui secundum Deum
sapiens est VI. 190. *beatum* fa-
cit vita recta cum fide VI.
191.

Bebrycia eadem, et Bithynia IV.
252.

Beatus Liebanensis I. 499.

Becmani iudicium I. 411.

Beda II. 247. 315. 329. 349. eius
martyrologium ib. 361.

Beelphegor III. 380.

Beelsephon IV. 434.

Beelzebub III. 380.

Beemoth III. 380.

Bel III. 379.

Belial III. 380.

Belgis ciuitas IV. 163.

Be ioculus IV. 272.

Belisarius VII. 103. 134.

Bellerophon IV. 36.

Bellum, bella : de bello, quatuor
generibus bellorum, iusto, ini-
iusto, ciuili, et plusquam ciui-
li : bella primus Ninus intulit :
de bello, pugna, et proelio :
de bellis internis, externis, ser-
uilibus, socialibus, et piraticis
IV. 371. etc. de bellorum si-
gnis ib. 376. *bellum*, *proelium*,
et *tumultus* V. 12. 71. *bellum*
contra madianitas ib. 459. *bel-
lum*, et *anellum* VII. 438. *bel-
lum* troianum quo tempore VII.
75.

Belus pater Nini III. 379. VII.
70.

Benacus lacus IV. 131. 162.

Bene agere, et fructum boni ope-
ris non habere VI. 311. bene
vivere plus est, quam signa fa-
cere VI. 180. bene pascere, et
bene arare IV. 310.

Benedictiones patriarcharum V.
345. etc. de benedictionibus ib.
484. VI. 382.

Benedictus S. II. 258.

Beneficentia III. 461.

Beneficus III. 461.

Beneola IV. 362.

Benivolentia absurdum sonat per e
III. 462.

Beniamin III. 328. V. 125. 160.

Benignitas, et *bonitas* V. 11.

Benignus III. 461.

Beniuolus, *benivolentia* III. 462.

Beraldus laudatus I. 243.

Berenice vrbs IV. 201.

Bernardus S. eius opera quaedam
I. 373. II. 284.

Beryllus IV. 265.

Bessi III. 412.

Bestia : de bestiis IV. 50. *bestiae*,
et *ferae* V. 33.

Beta IV. 367.

Bethäuen ciuitas IV. 198.

Bethel IV. 198. V. 491.

Bethlehem IV. 198.

Bethsabee puteus septimus dicitur
V. 559.

Bibere, *ebibere* et *potare* : *bibere*,
et *vinere* V. 11. 75. VII. 431.

Bibere, quantum satis est VI. 254.
bibere multum, et non inebria-
ri VI. 254. *bibere* vinum in dul-
cedine VI. 255.

Bibloncs IV. 105.

Biblia sacra VII. 179. *bibliorum*
versiones II. 17. 152. *scriptores*
VI. 373. *bibliorum* gothicum
exemplar Toleti asseruatum con-
uenit cum Vulgata : eius aetas :
ordo librorum : versus pro titu-
lis : hispani obtinuerunt a S. Hier-
onymo versionem *bibliorum*,
vnde hoc, et alia gothica exem-
plaria orta II. 85. seqq.

Bibliopolae III. 260.

Bibliotheca : scriptores, qui apud
nos bibliothecas instituerunt III.
252. IV. 224. *bibliotheca* pro bi-
bliis sacris II. 5. *bibliothecis*
versus affixi, ac nominatim
bibliothecae Isidori ib. 4. 8. VII.
179. *bibliotheca* pistoriensis I.
393. *bibliotheca* vaticana re-
ginae Christinae aucta ex biblio-
theca Floriacensi, in qua hi-
spanici libri esse videntur II.
296. seqq. *bibliothecae* vatic.
copia librorum mss., classes
quinque ib. 227. *bibliotheca* vr-
binas ib. 376. *palatina pretio-
sa* ib. 340. *ottoboniana* ib. 392.
Angelica in aedibus Augustinia-
nis ib. 418.

Bibrus IV. 459.

Biclarensis, seu Gerundensis Ioan-
nes II. 100.

Biclaro monasterium in Hispania
VII. 160.

Bicinium III. 280.

Bidellium VII. 407.

Bidentes oues IV. 39.

Bidulaneus VII. 409.

Bigae IV. 400.

Bigamus : de bigamis II. 521. III.
454.

Bigenera IV. 50.

Bigne : Margaritus de la Bigne
primus parauit editionem omni-
um operum S. Isidori : eius epi-
stola dedicatoria profertur I.
258.

Bilbilis IV. 293.

Bilex vestis IV. 451.

Bilibris IV. 303.

Biliosus III. 462.

Bilis III. 467.

Bina, et *duo* V. 22.

Binarius numerus V. 222. 235
VII. 398.

Binio IV. 411.

Biothanatus, hoc est, vi mortuus III.
462.

Bipennis IV. 8.

Biremes IV. 418.

Birrus IV. 459.

Bis, et *vis* V. 75. *bis* bene loqui
VI. 230. *bis* male loqui VI. 230.

Bisontes ferae IV. 156.

Bissexus annus explicatur III.
274. VII. 12.

Bithynia IV. 152. 202.

Bitumen IV. 247.

Biuium IV. 244.

Bizacena regio, seu prouincia IV.
166.

Blandus III. 462.

Blascus Carolus : eius liber II.
157.

Blauum IV. 466.

Blatrae IV. 104.

Blatteum IV. 466.

Blemmiae IV. 32.

Blesus III. 462.

Blitum IV. 368.

Boas IV. 68.

Boccatii exemplar Mannellianum
II. 478.

Boeotia 158. eius lacus furialis ib.
121.

Boetius II. 311.

Boia III. 213.

Bollandianorum Commentarius
X x x 2.

praeuius de S. Isidoro editur II. 441.
 Bombycina vestis IV. 449.
 Bombyx IV. 73.
 Bonifacius S. eius epistolae I. 636. II. 373.
Bonitas vide benignitas.
 Bonitus Toletan. VII. 179.
 Bonosiaci III. 357. 534.
 Bonum: de bono VI. 513. bona, bonorum possessio III. 205. seq. bonus, boni III. 461. boni de malis VII. 406. bona nuptialia tria VI. 456. bona in malum ceciderit impius VI. 320. boni a malis in hac vita quare iudicantur VI. 351. boni sumus naturaliter, mali contra naturam VI. 141. boni cur laudem mereantur VI. 266. bonos hic Deus per afflictionem iudicat, et illic remunerat VI. 259. bonus ad malum aliquando reflectitur VI. 198. bonum bene loqui VI. 230. bonum male loqui VI. 230. bonum facere non proddest, nisi correctum fuerit malum VI. 200.
 Bonus Homo librarius I. 351.
 Bootes, siue arctophylax III. 157. 161. VII. 39.
 Booz V. 130.
 Borbonius Cardinalis laudatus I. 281. seqq.
 Boreas IV. 119. VII. 50.
 Boreus VII. 22. boreus polus III. 147. et IV. 111.
 Borion promontorium IV. 183.
 Boristhenes III. 150.
 Bos IV. 43. *bos*, et *asinus* V. 463. bos bouem requirit IV. 43. boues aerei in templo Salomonis V. 539. bouis primogenitum ib. 462. bos trituranus ib. 463.
 Bosphorus IV. 126.
 Botanicum herbarium III. 185.
 Botrax IV. 70.
 Botrus vucae V. 442.
 Braceae IV. 452.
 Bracharius episcopus: eius aetas I. 341. II. 40.
 Brachia IV. 11.
 Brachile IV. 479.
 Brachium Christus III. 302.
 Bractea IV. 286.
 Bradypus IV. 89.
 Branchos III. 177.
 Brassica IV. 368.

Braulio: eius praenotatio de S. Isidoro duplex, sed vberior interpolata: editur I. 16. seqq. Braulio ibid. 138. Braulioni non datur opus de ordine creaturarum, sed Bonifacio ib. 160. Braulio in quot libros Etymologias diuiderit, an aliquid addiderit ib. 403. ineptiae, quae videntur in Etymologiis occurrere, Braulioni non tribuendae ib. 423. Braulionis hymnus ib. 617. Braulio litur iam illustrat II. 117. eius elogium VII. 172.
 Brenia maris IV. 129.
 Breuiaria hispaniensia, quibus Isidori memoria colitur I. 96. breuiarium mozarabicum in nouam formam redactum II. 133. seq. officio gallicano longe praestat ib. 150. breuiarium quignonianum, et eius plures editiones I. 95. 501. breuiarium romanum I. 96.
 Breuiatio vetus collectionis canonicum authentica appellata II. 178.
 Breuiculus, in quo militum nomina continebantur III. 39.
 Breuitas vitae VI. 359.
 Breulius: Iacobus du Breul editor operum S. Isidori: eius epistola dedicatoria, cum observationibus, eius editionis ordo I. 276. seqq. monita Breulii ib. 587. 596. II. 62.
 Brionia IV. 363.
 Britannia IV. 170.
 Britones III. 414.
 Brockie Marianus: eius observatio critica in Regulam S. Isidori I. 613.
 Brontia IV. 283.
 Bructeri III. 413.
 Brunda IV. 203.
 Brundisium, Brundisium IV. 163. 203.
 Brutus Hispaniam subegit III. 237.
Byntus III. 462.
 Bubali IV. 44.
 Bubo IV. 95.
 Bubulcus III. 496.
 Bucco III. 462.
 Bucina IV. 377. *bucina*, et *bucinus* V. 12. bucinum IV. 377.
 Bucolicum carmen III. 68.
 Buglossos IV. 356.
 Bulbi IV. 368.
 Bulla: bullae IV. 472. 503.

Buphthalmos IV. 363.
 Buprestis IV. 104.
 Burchardus I. 204.
 Burdegalis IV. 206.
 Burdo IV. 50.
 Burgarii III. 433.
 Burgi III. 414.
 Burgundiones III. 413.
 Buricus IV. 48.
 Buris IV. 513.
 Burriel Andreas: eius studia, opera, apparatus, fragmentum, epistola integra edita, animaduersiones in hanc epistolam etc. I. 306. seqq. eius opiniones ib. 414. 511. II. 85. 92. eius vota de publicandis, ut facient, mss. toletanis officii gothici ib. 128. seq. eius lucubrationes ib. 225.
 Bustum IV. 507. *bustum*, *rogus*, et *pyra* V. 57. *bustum*, et *sepulcrum* VII. 440.
 Butiliarius VII. 409.
 Buxus IV. 338. *buxus*, et *buxum* ib. 342. V. 49.
 Byrsa IV. 200.
 Byssina vestis IV. 450.
 Byssum, byssus IV. 464.
 Byzacium vrbs IV. 166.
 Byzacena regio IV. 166.
 Byzantium IV. 202.

C

C. et G. III. 43.
 Caballus IV. 45. 518. *caballus sagmarius* IV. 518.
 Cacabus IV. 503.
 Cacephaton III. 53.
 Cachesia III. 178.
 Cadauer IV. 30. V. 66.
 Cadere in faciem V. 353.
 Cades V. 451.
 Cadmia IV. 292.
 Cadmus III. 235. VII. 73.
 Caducus III. 466. *caduca* hereditas ib. 206.
 Caduca passio III. 174.
 Caduceatores III. 384.
 Cadus IV. 306.
 Caecias ventus VII. 50.
 Caecilius Metellus Scipio III. 64.
 Caecae gemmae IV. 284.
Caecitas, et *caecitudo* VII. 432.
 Caecus III. 466. *caecum* intestinum IV. 21. *caecus*, et *orbis* V. 53. *caeci* in euangelio, *caecus*, et *mutus* ib. 137. 139.

- Caelebs* III. 463.
Caelēs, caelites III. 463.
Caecula IV. 69.
Caedar III. 406.
Caelēsya III. 400.
Caelia IV. 495.
Caelatum IV. 109. *caelata vasa* ib. 429. 497.
Caelicola III. 463.
Caeli pluraliter sancti intelliguntur, vel angeli VII. 19. *caeli*, et terrae creatura quomodo spiritaliter accipiatur V. 261. *caelos* Deus non confusos fecit VII. 19. *caelorum* de numero nil praesumat sibi humana temeritas VII. 20.
Caelum: opusculum de caelo II. 69. editum VII. 19. *caeli* nomina, celeritas, cardines, conuexa, facies gemina, ianuae, partes quatuor, circuli etc. III. 146. seqq. IV. 107. seqq. *caelum*, et *aether* V. 12. *caeli* desiderium VII. 269. *caelum* instrumentum IV. 429.
Caementum IV. 228. 430.
Caerēfolium IV. 370.
Caeruleus, caeruleum IV. 77. 438. et *caerulum* V. 17.
Caesar C. Iulius: vnde dictus III. 190. 422. leges coepit redigere in libros III. 190. Marco Varro negotium dedit bibliothecae construendae III. 252. *Caesar*, et *Pompeius* IV. 371. *Caesaris* dictum V. 109.
Caesaraugusta IV. 206. an Roma dicta I. 159. capta VII. 119.
Caesarea Cappadociae vrbs IV. 201.
Caesaria ciuitas IV. 167.
Caesaries IV. 5.
Caesarius abbas I. 502.
Caeso IV. 430.
Caeteri, ceteri, reliqui, et alii V. 16. VII. 430.
Cahalatha V. 447.
Caia IV. 382.
Caiani III. 525.
Caianitae III. 525. 534.
Caietanum Constantinus editor opusculorum quorundam S. Isidori: eius notae, variae lectiones monita I. 11. 13. 24. 29. seqq. 94. 611. 635. II. 52.
Cain III. 317. V. 117. 277. *Cain* ciuitatem Enoch condidit IV. 193.
Cainam III. 233. 318. VII. 65.
Cainani III. 353.
Caiphās III. 338.
Caius Caligula Imper. III. 237. VII. 87.
Calamistratus III. 465.
Calamistrum IV. 513.
Calamitas IV. 494.
Calamites IV. 362.
Calamus IV. 346. aromaticus III. 261. *calamus* in Ezechiele IV. 240.
Calanne vrbs IV. 196.
Calare III. 261.
Calathus IV. 467. 499.
Calcaneus IV. 19.
Calcaria IV. 518.
Calcatorium IV. 225.
Calceamenta IV. 480. seqq.
Calces V. 91.
Calceus: calceis reges, et *Caesares* utebantur: calcei talaris, lingulati etc. IV. 480. seqq.
Calcis IV. 19.
Calculator III. 464.
Calculus: de calculis IV. 410. seqq. *calculus* III. 178. IV. 251.
Caldarium IV. 291.
Caleb III. 322.
Calendae III. 226. VII. 9. de calendis ianuarii VI. 409.
Calendarium II. 367. seq. diuersarum nationum, recens Galliae VII. 4. seqq.
Calices IV. 499.
Caliculae IV. 482.
Caligarius IV. 480.
Caligae IV. 482.
Caligo IV. 116.
Caligula vide *Caius*.
Calisto III. 166.
Calix Dominicus: de eo S. Cypriani locus descriptus VI. 384.
Callaica IV. 266.
Callidus III. 463. *callidus, versutus, peritus, prudens, facundus* V. 13. 54. *callidi equi* IV. 48.
Callis, semita, et trames IV. 243. V. 68.
Callitrichides IV. 58.
Calones IV. 481.
Calor sanguinis efficit pulchritudinem III. 471.
Calpe IV. 183.
Calvulum IV. 478.
Caluaria IV. 5.
Caluatus, et caluus V. 18.
Calum, id est, lignum IV. 480.
Calumnia III. 209.
Calumniator III. 464.
Caluor III. 464.
Caluus orator III. 96.
Caluus vide *caluatus*.
Calx IV. 252. *calx viua* ib. 433. *calx* colores corrumpit IV. 440. *aqua* incenditur, oleo extinguitur IV. 433.
Cama IV. 508.
Camae IV. 452.
Cambyses IV. 196.
Camaeleon vide *chamaeleon*.
Cameli IV. 44. *camelum* non manducare V. 414.
Camelopardus IV. 55.
Camerae IV. 228.
Caminus IV. 427. *caminus trium puerorum* comparatur VI. 187.
Camisia IV. 446. et 452.
Campana IV. 297. fragmentum de campanis ib. 524.
Campania IV. 163.
Campeius Toletanus VII. 178.
Campestre, campestria IV. 448. 478.
Campus IV. 188.
Camur IV. 44. et 228.
Canalis IV. 230. et 434. *canalis* feminino genere melius, quam masculino, profertur IV. 231.
Cancer III. 165. 181. *canceri* IV. 84. *cancer* nullis medicamentis sanabilis III. 181.
Candela IV. 506.
Candelabrum IV. 506. V. 395. *candelabra tripoda* IV. 510. *candelabrum*, et *oleum* iuxta arcam testamenti V. 396. *candelabrum* cum septem lucernis V. 402. *candelabrum* doctrina sacerdotalis, vel honor potestatis intelligitur VI. 565.
Candetum IV. 241.
Candidati IV. 456.
Candidus III. 466. *candidus equus* IV. 47. *candidus*, et *albus* V. 6.
Canere, et cantare V. 15.
Canis IV. 370.
Canicula III. 163. IV. 517.
Canina facundia VI. 349. *canini dentes* IV. 9.
Canis astrum III. 163. animal IV. 76. *canes* duo habere debent IV. 57. *canes* in Albania IV. 151. *canis* in tesseriis IV. 412.
Canistrum 4. 504.
Canities IV. 29.

Canna iv. 339.
 Cannabum iv. 464.
 Canon librorum sacrorum i. 511.
 canon missae ii. 47. canones ex Isidoro saepissime sumpti i. 200. canones nicaeni *ib.* 323. canones conciliorum ex Hispania sumpti ii. 213. canones euangeliorum iii. 262. generalium conciliorum *ib.* 264.
 Canonum collectio i. 343. ii. 262. apud hispanos antiqua *ib.* 160. romana *ib.* 155. Hadriano-hispanica *ib.* 190. Polycarpus dicta *ib.* 327. collectio pseudo-Isidori ii. 195. seq. 206. 217.
 Canopea iv. 426.
 Canopea insula iv. 149.
 Canops iv. 149.
 Canopus iv. 92.
 Cantabri iii. 416.
 Cantandi gradus tres iii. 281. *cantare vide canere.*
 Cantharis iv. 73.
 Cantharus iv. 50.
 Cantherinum ordcum iv. 313.
 Cantherius iv. 445.
 Canthus iii. 120.
 Canticum iii. 280. seq. de cantico v. 372. de canticis vi. 367.
 Canticum conuiuiale iii. 133. canticum psalmi iii. 281. canticum post transitum maris rubri vi. 372.
 Canticum canticorum, et eius expositio i. 296. 354. 543. seq. ii. 250. iv. 219. v. 200. vii. 183. 191.
 Cantor iii. 343. cantorum ordo, et officium vi. 431.
 Cantus iii. 136. cantus in verbis diuinis vi. 287. cantus compunctionem cordis gignit vi. 287.
 Cantus Eugenianus ii. 154.
 Canus equus iv. 47.
 Capella Martianus i. 419.
 Caper iv. 40.
 Capere, et decipere vii. 242.
 Capesso, et capio v. 16.
 Capillamenta vide capilli.
 Capillatus, et capillosus v. 18.
 Capilli iv. 5. v. 88. poenitentium vi. 447. capilli, et capillamenta v. 17. capillus Veneris iv. 359.
 Capillosus vide capillatus.
 Capistrum iv. 517.
 Capital iv. 470.
 Capite diminutus iii. 201. 217.

Capitella, capitula iv. 230.
 Capitilauium iii. 277. et vi. 395.
 Capitolium iv. 213. Capitolium anseris clangore defensum iv. 98.
 Capitulum, capitulare iv. 470. capitula trila damnata, et ab aliquibus defensa vii. 103. capitula Hadriano i. afficta ii. 197. 261.
 Capitularia ii. 364.
 Cappa iv. 470.
 Cappanna iv. 234.
 Cappadoces iii. 403.
 Cappadocia iv. 152.
 Capparis iv. 368.
 Capra, caper iv. 40. capra Iouis nutritrix iii. 165. capra in sacrificio v. 412. *capra*, et *caprea* vii. 415.
 Capreoli iv. 317.
 Capricornus iii. 165.
 Caprificus iv. 331.
 Capsa iv. 512.
 Capsus iv. 512.
 Captiuitas hebraeorum septuaginta annis iii. 236. v. 550.
 Capteus iii. 465.
 Capua iv. 204.
 Capularis senex iv. 509.
 Capulus iv. 409. 518. 379.
 Caput iv. 5. v. 88. caput mulieris vir iv. 460. caput Christi Deus vi. 151. caput languidum doctor agens peccatum vi. 326.
 Capys iv. 99.
 Carabus iv. 419.
 Caracutium iv. 512.
 Carbasus ventus vii. 51.
 Carbo 427.
 Carbunculus iii. 173. gemma iv. 278.
 Carcer iii. 213. iv. 215. de carceribus *ib.* 98. 397.
 Carchedonia iv. 279.
 Carchesia iv. 421.
 Carcinias iv. 282.
 Cardiacae iii. 171.
 Cardanomonium iv. 349.
 Cardo, cardines caeli iii. 148. 171. iv. 100. 107. 227. vii. 21. in cardine res est, prouerbum iv. 227.
 Carduelis iv. 102.
 Carduus iv. 368.
 Carectum vii. 410.
 Carere mente existimabantur, qui carmina canebant iii. 66.

Carenum iv. 494.
 Carex iv. 394.
 Caria regio iv. 153.
 Caricae iv. 331.
 Caries iv. 325.
 Carina iv. 419.
 Carinus Imerator vii. 96.
 Carminare iii. 66.
 Carmen, carmina ii. 9. 23. 266. 286. 305. 310. 320. 326. carmina Isidoro ascripta ii. 1. seqq. eduntur vii. 179. seqq. carmen astrologicum, seu astro-nomicum i. 658. 663. seqq. carmina Petri Rigensis excerpta ex Isidoro i. 586. carmen in laudem Deiparae ii. 10. carmina de conflictu virtutum, et vitiorum *ib.* 62. S. Eugenii Tolletani *ib.* 425. carmina antiquiora apud hebraeos, quam apud gentiles iii. 67. carminum cura antiquior, quam prosae iii. 65.
 Carmentis literas latinas reperit iii. 235. Nicostrata dicta *ib.* 7.
 Carmesi, et carmin hispanice vii. 204.
 Carminare iii. 66.
 Carnales fidem pro commodo temporali quaerunt vi. 193.
 Carnes vide caro.
 Carnifex iii. 464.
 Caro, carnes iv. 3. 487. *caro*, et *corpus* v. 17. 95. caro ex quatuor elementis compacta iv. 3. carnes aegyptiae v. 112. de usu carni, vel piscium vi. 412. de infirmitate carnis humanae vi. 264. vii. 335. caro Christus iii. 303. caro quomodo animae subiecta erit vi. 134. caro resultat malae consuetudinis lege vi. 222.
 Carolus ii. iii. iv. Magnus, Martellus iii. 512. seq. fabula de Carolo Magno, ecclesiae S. Iacobi in Hispania instauratore ii. 392.
 Carpasia nauis iv. 416.
 Carpathium mare iv. 126.
 Carphatos insula iv. 176.
 Carpentarius iii. 446. iv. 442.
 Carpentum iv. 511.
 Carpobalsamum iv. 347.
 Carpocratiani iii. 352. 525.
 Carra ciuitas iv. 195.

Carruca iv. 512.
 Carrus, carrorum vsus iv. 511.
 carrum acutum ib. 512.
 Carthada ciuitas vide Carthago.
 Cathaginensis prouincia iv. 164.
 Carthago a Didone condita iii.
 235. seq. vii. 78.
 Carthago noua, seu spartaria, a
 vandalis, et gothis euersa i.
 121. iv. 202. 207.
 Cartilagines iv. 15.
 Carus Imper. de persis triumphauit
 iii. 238.
Carus, seu *karus* iii. 480.
 Caryotae iv. 326.
 Carystium marmor iv. 262.
 Casa iv. 234.
 Caseus iv. 490.
 Casia iv. 396.
 Casim iv. 184.
 Casloim iii. 402.
 Caspius sinus iv. 127.
 Cassianus v. 113.
 Cassiodorus ii. 291.
 Cassiopa insula iv. 160.
 Cassis iv. 388. 425. *cassis*, et *galea*
 v. 17.
 Cassus iv. 490.
 Castanea iv. 332.
 Castellum iv. 210.
 Castigare, corrigere, et obiurgare
 v. 15.
 Castigatus blande, et non correctus,
 acrius arguatur vi. 335.
 Castinus Toletanus vii. 178.
 Castitas, et continentia v. 13. de
 castitate vi. 498. vii. 219. castitas
 per humilitatem vi. 242. castitas
 animae pulchritudo vi. 244. castitas
 fructus suauitatis est vi. 246. castitas
 securitas mentis, et sanitas corporis vi.
 247. castitatis vortum corde fit
 vi. 448. castitatis effectus vi.
 498.
 Castor iii. 165.
 Castores iv. 56.
 Castra iii. 426.
 Castrens Petrus librarius i. 529.
 Castro Petri epistola i. 325.
 Castrum iv. 210.
 Castus iii. 463.
 Casula iv. 458.
 Casus iii. 16. casus maior, quanto
 maior virtus vi. 323.
Cata vi. 60.
 Catachresis iii. 59.
 Catachoras iii. 150.

Catalani Ioseph ii. 598.
 Catalogus episcoporum hispalensium
 i. 162. 164. catalogi veteres librorum,
 fuldensis, laurissanus, Pomposae, et alii
 ib. 390. seqq. catalogus operum Isidori
 ex antiquis scriptoribus ib. 395. catalogus
 abbatum casinensium ii. 69. 85. catalogus
 Pontificum ib. 388. catalogus vtilis
 exscriptorum, collatorum, et correctorum
 codicum mss. ib. 428. catalogus virorum
 fortium in tertio Regum v. 536.
 Catapirates iii. 184.
 Cataplasma iii. 184.
 Catapotia iii. 184.
 Catara iv. 222.
 Catarrhus iii. 176.
 Catasceue iii. 86.
 Catechumeni iii. 345. vi. 458. vii. 334.
 Categoriae iii. 104.
 Cateia iv. 382.
 Catellae iv. 472. seq.
 Catenae iii. 213. catenae Patrum ex
 Isidoro, et aliis i. 536. ii. 376.
 Catenatum iv. 513.
 Caterua iii. 427.
 Cathari iii. 354.
 Cathartica iii. 184.
 Cathedrae doctorum iv. 510.
 Catholicus iii. 345. 480.
 Catinum iv. 500.
 Cato iv. 308. v. i. vii. 84.
 Carochytes lapis iv. 181.
 Catuli iv. 57. catuli leonum iv. 52. v. 349.
 Catus iv. 60.
Cauatum, et *cauum* v. 14.
 Caucasus iv. 184.
 Cauda imbetur offerri vi. 213.
 Cauda diaboli iv. 521.
 Caudes iii. 201. 206. et iv. 316.
 Caudicae iv. 419.
 Caula: caulae iv. 232. 458.
 Caulis iv. 365.
 Cauma iv. 427.
 Caupilus iv. 419.
 Caupo pessimus iii. 466.
 Caurus iv. 118.
 Causa: causarum genera tria, status
 geminus, species, modi quinque iii. 77.
 seqq. *causa*, et *ratio* v. 19. causam redintegrari
 iii. 209. causae veteres ex phlegmate,
 et melancholia pro-

cedunt iii. 171.
 Causales coniunctiones iii. 21.
 Causatio postponenda propter dilectionem
 vi. 349.
 Causidici vi. 349.
 Cauterium iv. 519.
 Cautes iv. 250.
 Cautio iii. 203.
Cautus iii. 463.
 Causus iv. 505. vide *cauatum*.
 Cecropia iv. 202.
 Cecropidae iii. 422.
 Cecrops simulacra finxit iii. 377.
 Cecrops Iouem adorare praecipit,
 Athenas condidit vii. 72.
 Cedere iii. 208.
 Cedere, et dare v. 23.
 Cedria iv. 334.
 Cedrus iv. 334. cedri lignum v. 444.
 cedro digna loquutus iv. 334.
 Celebritas iii. 276.
 Celer iii. 465.
 Celeritas, et velocitas v. 72.
 Cella iv. 218.
 Cellarium iv. 224.
 Celoces iv. 418.
 Celoc iv. 84.
 Celsa arbor iv. 332.
 Celsus Toletanus vii. 178.
Celsus iii. 462.
 Celte iv. 429.
 Celtiberi iii. 416.
 Celtici iii. 416.
 Cendebubous iii. 514.
 Cenchris iv. 68.
 Cennii opinio i. 487.
 Censere iii. 471.
 Censor, et censuralis v. 16. *censores*
 iii. 431.
Censualis vide *censor*.
 Censura louaniensium a Norisio reiecta
 ii. 42. censura ecclesiae vi. 335.
 Census primum actus iii. 336. census
 per quinquennium agebatur vii. 12. 79.
 Centaurea iv. 354.
 Centauri iv. 36.
 Centenarium iv. 301.
 Centenum iv. 313.
 Centones iii. 170.
 Centrum iii. 130.
 Centum iii. 120.
 Centupeda iv. 69.
 Centuria iii. 422. iv. 241.
 Centuriones iii. 424. centurionis puer
 v. 138.

Cepa iv. 367.
Cepit, et *coepit* v. 58.
 Cephalea iii. 174.
 Cephalonia iv. 160.
 Cephas iii. 334.
 Cera; cerae literarum materies iii. 256.
 Ceraefolium iv. 370.
 Cerastes iv. 66.
 Cerasum, cerasus iv. 330.
 Ceratum iv. 298.
 Ceraunii montes iv. 185.
 Ceraunium gemma iv. 277.
 Cerberus iv. 36.
 Cercopithecus iv. 58.
 Cerda Ludouici prologi, et epilogi ad glossarium i. 466.
 Cerdoniani iii. 354.
 Cerealis Castellensis vii. 145.
 Cerebra animantium maritimorum in augmento lunae pleniora vii. 32.
 Ceremoniae iii. 284. v. 427.
 Ceres iii. 387. iv. 309. 311.
 Cercus iv. 506. paschalis ii. 557.
 Cerimoniae vide ceremoniae.
 Cerinthus iii. 525.
 Cerinthiani iii. 352.
 Cernere iii. 202.
 Cernui iv. 482.
 Cerotum iii. 188.
 Certamen ferale iv. 408. certamina ib. 394.
 Certo, et certius vii. 432.
 Cerui iv. 41.
 Ceruicalia iv. 462.
 Ceruinus equus iv. 48.
 Ceruisia iv. 495.
 Ceruix, ceruices iv. 11. *ceruix*, et *collum* v. 17.
 Cerussa iv. 440.
 Cespites iv. 323.
 Cessio iii. 208.
 Cete iv. 75. seq.
 Cetera, et alia v. 16. vide *caeteri*.
 Cethura iii. 320. v. 315.
 Cethum iii. 403.
 Cetra iv. 387.
 Cetum, et coetus v. 387.
 Ceurila dux vii. 118.
 Chacon Petrus regulam monachorum illustravit i. 272.
 Chalasticum vnguentum iii. 188.
 Chalazias iv. 277.
 Chalazius lapis iv. 260.
 Chalcantum iv. 249. 440.
 Chalcenterus iii. 253.
 Chalcedonensis synodus iii. 239.

Chalcites iv. 281. 292.
 Chalcophonos iv. 281.
 Chalcosmaragdus iv. 265.
 Chalcus iv. 298.
 Chaldaei iii. 234. 400. 405. chaldaei primi astrologiam docuerunt iii. 143.
 Chalybs iv. 292. 442.
 Cham, et eius filii iii. 319. 401. v. 120. Cham peccante, posteritas eius damnatur v. 294.
 Cham iudaeos significat v. 120.
 Chamaedracones iv. 70.
 Chamaedrys iv. 356.
 Chamaeleon iv. 55.
 Chamaeleon herba iv. 360.
 Chamaemelos iv. 316.
 Chamaepitys iv. 362.
 Chamaui iii. 413.
 Chamus iv. 517.
 Chana iii. 336.
 Chanaan, et eius filii iii. 319. 401. seq. v. 120.
 Chananaci iii. 407. chananacus populus non extinctus v. 489.
 chananaea mulier in euangelio ib. 138. chananacorum decem gentes iii. 401.
 Chaon Heleni frater iv. 158.
 Chaonia iv. 158.
 Chaos v. 83.
 Character; characteres tres dicendi apud poetas iii. 367. character signum iv. 518.
 Characterismus iii. 97.
 Charadrius iv. 522.
 Carchedonia iv. 279.
 Charientismos iii. 63.
 Charismatum distributio iii. 196.
 Charismata, vel karismata iii. 480.
 Charistia, vel karistia iii. 480.
 Caritas iii. 308. 348. *charitas*, seu *karitas* ib. 480. *charitas*, fides, et spes v. 107. *charitas* plenitudo legis ib. 533. de *charitate* vi. 193. *charitate* in donis Dei nihil maius iii. 308.
 Charon iii. 385.
 Charta; chartarum species, et vsus: charta saitica, augustea regia, taeniotica, emporetica, liutiana, corneliana iii. 256. seq.
 Charybdis iv. 128.
 Chased, Chasdim iii. 405.
 Chasloim iii. 402.
 Chebron ciuitas iv. 198.
 Chelidonia gemma iv. 271. her-

ba ib. 354.
 Chelidoniacus gladius iv. 380.
 Chelonytes iv. 283.
 Chelydros iv. 68.
 Chernites lapis iv. 258.
 Chersydros iv. 68.
 Cherubin iii. 350. 520. v. 394.
 Cherubin paradisum seruant iv. 144.
 Chethi, chethaei iii. 402.
 Childeberti decretum ii. 320.
 Childericus rex i. 391.
 Chiliarchae iii. 424.
 Chiliastae iii. 529.
 Chimaera iii. 61. iv. 36.
 Chimaera mons iv. 154.
 Chindasuinthus rex gothorum vii. 187.
 Chintila rex vii. 186.
 Chios insula iv. 178.
 Chirographum iii. 203.
 Chiron graecis medicinam inuenit iii. 184. Chiron centaurus iv. 354. Chiron inter astra iii. 166.
 Chirurgia iii. 188.
 Chlamys iv. 456.
 Choaspis fluuius iv. 136.
 Choaspites gemma iv. 268.
 Choenix iv. 303.
 Choerogryllus vii. 413.
 Choespites gemma iv. 268.
 Cholera iii. 170.
 Chomer iv. 306.
 Choragros iv. 235.
 Chordae iii. 140.
 Choreia iii. 280.
 Chorepiscopi ii. 542. vi. 424.
 Choriambus iii. 503.
 Chorus iii. 235. 280. de choris vi. 366.
 Chous vii. 21.
 Chresimon iii. 35.
 Chria iii. 86.
 Chrisma, et baptismus duo sacramenta ex Isidori doctrina i. 196. de chrismate iii. 287. 300. vii. 468.
 Christianus iii. 345. de christianorum vocabulo vi. 364. christianus incantationes vitare debet iii. 374. christianus non gloriatur, qui nomen habet, et non facta iii. 345. spectacula odise debet iv. 406. et 402. signorum observationes ignorare debet iii. 166. christiani *nazaraei* per opprobrium vocabantur iii. 345.

345. christianorum haereses III.
351. christianorum persecutio
VII. 88. seqq. et III. christianis
templa aedificandi facultas da-
tur VII. 96. christianis priuilegia
redduntur VII. 99. christiani,
quando liberales artes discere,
vel docere prohibiti VII. 98.
christiani multi fide, sed non
opere VI. 192. christianus non
vocis modulo, sed tantum ver-
bis diuinis debet commoueri VI.
287. non legat figmenta poeta-
rum VI. 296. christianum non
debet morti obnoxium prodere
VI. 349. christianus eo modo
agit, quo agere videt ecclesiam,
ad quam forte deuenerit VI.
412.

Christus: Christi duae naturae II.
526. Christus nascitur, cruci-
figitur III. 237. Christus a chri-
smate *ib.* 299. plura eius nomi-
na *ib.* et seqq. vide Deus, Fi-
lius Dei. Christus tres naturas
habet IV. 521. seq. Christus
quomodo nunc aequalis Patri,
nunc minor dicitur V. 79. va-
ria ei nomina attribuuntur *ib.*
80. seqq. Vnigenitus, et pri-
mogenitus, frater, et dominus,
homo, leo, vitulus, aquila:
quorum nomina alia acciden-
tia, alia naturalia *ib.* Christi
natiuitatis, mortis, resurrectio-
nis, et nostrae distinctio *ib.*
82. seq. eius discipuli *ib.* 186.
occiditur in occisione agni *ib.*
370. ieiunauit *ib.* 461. princeps
militiae virtutum caelestium *ib.*
481. Christi incarnatio, natiui-
tas, vita, gesta, mors, mysteria
omnia multo ante a prophetis
praenunciata, allatis distincte
locis veteris testamenti, contra
iudaeos praesertim VI. 1. et
seqq. ad 64. de Christo *ib.* 148.
Christus sol aeternus VII. 29.
Christi natiuitas *ib.* 86. crux
an quatuor brachia habuerit *ib.*
96. De Christi sacerdotio opus
apocryphum II. 243. Christus
quomodo dicitur tertia in Trini-
tate persona VI. 120. V. 390.
Christo sic coniuncta est huma-
na natura, vt ex duabus sub-
stantiis fieret vna persona III.
305. Christo edito prohibitum

Tom. VII.

est, vt nemo natiuitatem alicuius
de caelo interpretaretur III.
373. Christum qui deserit, et-
si videat veritatem, a longe vi-
det VI. 160.

Chromaticus III. 464.

Chronia III. 174.

Chronica, chronicon, de chroni-
cae vocabulo III. 218. chronici
Silensis textus I. 53. chronica
fabulosa negligenda *ib.* 162.
chronicorum auctores plurimi
Isidorum laudant *ib.* 248. seqq.
chronica *ib.* 369. 374. chronicon
Bedae *ib.* chronicon continuatum
ib. 441. chronicon ms. gotho-
rum *ib.* 697. chronicon Isido-
ri: de eo disseritur *ib.* 667. ad
691. Melliti chronicon idem at-
que Isidorianum *ib.* 680. chro-
nica Isidori extra Hispaniam
interpolata II. 376. chronicon
Isidori *ib.* 262. 266. seq. 295.
seq. 305. 337. 339. 345. 350.
362. seq. 369. 380. 387. 389.
390. 407. 410. 417. 426. chro-
nicon Bedae II. 387. chronicon
memorabile fabulosum *ib.* 401.
compendium chronici Etymolo-
giis insertum I. 667. chronicon
Wulsae appellatum I. 696.

Chronici morbi III. 174.

Chronographia Isidori I. 674.

Chronologia gothorum II. 324.

Chryse IV. 173.

Chryselectrus IV. 280.

Chrysendeta IV. 497.

Chrysites lapis IV. 259.

Chrysoberyllus IV. 265.

Chrysocolla IV. 281. 438.

Chrysolampis IV. 280.

Chrysolithus IV. 280.

Chrysopsis IV. 280.

Chrysoprasus IV. 265. 279.

Chrysorhoas fluuius IV. 137.

Chrysostomus II. 288. 377. vide
Ioannes Chrysost.

Chus III. 319.

Chytropodes VII. 414.

Cibarius panis IV. 486.

Cibus IV. 484. ciborum discretio
V. 413. delectus VII. 333.

Cibutum IV. 504.

Cicadae IV. 105. cicadae aureae
atheniensium gestamen IV. 469.

Cicatrix III. 182.

Cicindela IV. 104. et 506.

Cicer IV. 315.

Cicero! eius locus expensus I. 9.

13. Differentiae *ib.* 459. actas

VII. 84. Cicero librum edidit de

iure ciuili in artem redigendo

III. 190. orationem, quam ha-

buit contra competitores, in

toga candida inscripsit IV. 456.

Ciceronis fons IV. 121. locus III.

220. locus emendandus IV. 390.

versus IV. 417. ex Arato ver-

sus III. 198.

Cicindela IV. 104.

Ciconia IV. 89. instrumentum ru-

sticum *ib.* 516.

Cicuta IV. 339. 360.

Cidarid IV. 469. V. 404.

Cilia IV. 7.

Cilices III. 403.

Cilicia IV. 154. 464.

Cilicises IV. 501.

Cilicium poenitentium VI. 443.

Cilio IV. 497.

Cilix IV. 154.

Cilla, cillero I. 416.

Cillare IV. 12.

Cillere IV. 515.

Cimex IV. 74.

Cimicia IV. 358.

Cinaedia IV. 272.

Cincinnati IV. 317.

Cinctus IV. 477. cinctus gabinus
ib. 456.

Cinerius equus IV. 48.

Cingulum: de cingulis IV. 477.
seq. cingulum *ib.* 518. V. 404.

Cinis IV. 245. 310. cinis aspersio-
nis V. 445.

Cinna III. 259.

Cinnabaris IV. 437.

Cinnamolagus IV. 91.

Cinnamomum IV. 345.

Cinnanum IV. 91.

Circa, circiter, et circum V. 14. 19.

Circe III. 370.

Circenses ludi IV. 395. circensis
insania IV. 409.

Circinus IV. 444.

Circiter vide *circa*.

Circius IV. 118.

Circularis numerus III. 127.

Circulus: perfectio circuli VII. 22.
circuli quinque caeli, zodiacus,
lacteus etc. III. 151. seq. IV. III.
VII. 16. seq.

Circum vide *circa*.

Circumcelliones III. 358. 530.

Circumcidere libros III. 259.

Circumflexus accentus III. 29.

Y y y

Circumcisio secunda v. 480. *circumcisionis consummatio* vi. 97. *Circumcisionis festum quando nam coeperit in Hispania* i. 608. seq.
Circumforaneus iii. 466.
Circuminspicere v. 5.
Circumluium iv. 190.
Circumpedes, et *antepedes* v. 14.
Circumtextum iv. 457.
Circus iv. 213. de *circis* ib. 395. *vide circensis*.
Cirri iv. 6.
Cistella iv. 504.
Cithara iii. 139.
Citheron iv. 186.
Citium vrbs iii. 403.
Citocatia iv. 359.
Citra, et *ultra* v. 72.
Citria iv. 328.
Citrosa vestis iv. 451.
Ciues: de *ciuibus* iii. 429. *ciues romani* ib. 438.
Cinicum, et *cinile* v. 19.
Ciuis *vide* *ciues*.
Ciuitas: de *ciuitatibus*, earumque nominibus iv. 193. 208. seq. *ciuitas*, et *vrbs* v. 73. *ciuitatis futurae locus sulco designabatur* iv. 209.
Clamor, et *clangor* v. 13.
Clamosus iii. 464.
Clangor *vide* *clamor*.
Clarissimi Senatores iii. 431.
Clarus iii. 462.
Classica iv. 378.
Classis, *classes* iii. 428. iv. 416.
Claua iv. 382.
Clauati iv. 482.
Claudi in *Euangelio* v. 137.
Claudiani versus iii. 59.
Claudius imp. gothos ab *Illyrico* expulit iii. 237. seq. vii. 87.
Claudius dux vii. 125.
Claudius taurinensis i. 535.
Clauis iv. 513.
Claustra iv. 227.
Clausulae iii. 70.
Claustrum, et *obstratum* vii. 436.
Clauus, *clau* iv. 421. 443.
Cleantes vii. 72.
Clemens iii. 463. *clemens* in se, in alieno peccato rigorem non teneat vi. 336.
Clemens discipulus apostolorum, episcopus, pontifex romanus vii. 45. seqq.
Clementia Dei vi. 214. *clementia*

INDEX RERVM

principum vi. 341. *clementiam* qui addit iustitiae, bonum pro malo impertit vi. 342.
Clementinus gentilis vii. 147.
Cleopatra iii. 237. vii. 84.
Clepare iv. 386.
Clericatus impedimenta vii. 334.
Clericus: *clerici*: multa de iis praescripta ii. 521. 562. 567. de *clericis* iii. 339. de eorum regulis, et generibus vi. 413. seqq. eorum vita, et officia vii. 235. seqq.
Clerus, *cleros* iii. 339.
Clibanus xv. 225.
Clientes iii. 465.
Climata iii. 149. iv. 240.
Climax iii. 92.
Cliori lacus iv. 121.
Clitumnus lacus iv. 122.
Cliuosum iter iv. 244.
Clius iv. 225.
Cloacae iv. 211. *cloacas Romae* Tarquinius Priscus fecit ib.
Clodius, iii. 466.
Clonia iv. 342.
Cluere v. 17.
Clunabulum iv. 380.
Clunes iv. 17.
Clupeus, et *clypeus* v. 17.
Clypeus iv. 386.
Clyster iii. 186.
Clysthenes iv. 390.
Coactancus iii. 464.
Coarguere, et *arguere* v. 4.
Coaxare v. 75.
Coccimela iv. 329.
Coccinea vestis iv. 449.
Cocculum v. 445. *cocco romanorum* vexilla decorantur iv. 402.
Cochlea, de *cochleis* iv. 83. 214. *vide* *concha*.
Cochlear iv. 302.
Cochleare, et *cochlearius* v. 18.
Cochleus Ioannes: eius praefatio ad libros de officiis i. 578. 580.
Coctum iv. 488.
Cocula iv. 502.
Cocytus iv. 191.
Codex: *codices* mss. vaticani, et alii recensiti, et descripti ii. 226. ad 426. alii *codices*, pro singulis operibus iudicati per distincta capita i. 439. ad finem voluminis. *Copia* mss. *codicum* Romae i. 3. *codices praenotationem* Braulionis continentes ib. 13. *codices librorum duorum* de *Fide catholica* ib. 146. *codex Malatestius*, siue *Caesenas antiquissimus* describitur ib. 375. *codex Albornozi* an collatus ab ipso Albornozio ad autographum S. Isidori ib. 350. seq. *codices Chisiani* ib. 358. *codices a Nicolao Antonio*, et a Bayerio recensiti: *codices escurialenses* ib. 439. seq. 530. *codex insignis* describitur ib. 445. *codex olim Pallantinus* ib. 530. *codices ex Bandinio* ib. 661. *codex olim tarraconensis* ii. 141. *codices Isidori* quantum inter se discrepent ib. 206. *codex Hispaniensis* ib. 276. *codices Bobienses vetustissimi* ib. 286. *codex Francisci Peniae* ib. 295. *codex Borgianus* ib. 423. *codicum toletanorum* variae lectiones Romae ad hanc editionem transmissae ib. 414. 424. *Codex inemendatus* quid sit i. 412. *codex Theodosianus* ii. 325. *codicum correctores*, et collatores recensiti ii. 434. seqq. *codex Gregorianus*, et *Hermogenianus* iii. 191. *codices Monasteriorum* vi. 535. *codices*, *tabulae publicae* iii. 201.
Codex iii. 260. de *codicibus* vi. 535. *codex* in *vitibus* iv. 316.
Codicillum iii. 201.
Codrans iv. 299.
Codrus atheniensium rex vii. 76.
Coena iv. 486. *coena Dominica* iii. 278. vi. 395. *Coena*, *liber* Cypriano afficitur ii. 336.
Coenaculum iv. 217.
Coenobitae iii. 344. vi. 435.
Coenobium iv. 220. *coenobium*, et *monasterium* vi. 440. *coenobia* *feminarum* vi. 442.
Coenosis iii. 96.
Coenum iv. 245.
Coepit, et *cepit* v. 18.
Coetus iii. 267. *coetus*, et *cetum* v. 18.
Cogitatio, *memoria*, et *mens* v. 94. de *cogitatione* vii. 224. *cogitationes* *noxiae* vii. 247. *cogitationis* *internum peccatum* vi. 224.
Cognatio iii. 444.
Cognatus: de *cognatis* iii. 443. *cognatus*, *affinis*, et *propinquus*

ET VERBORVM.

539

v. 16.
Cognitio, et *agnitio* v. 14. *cognitio* sulipsius vii. 342. *cognitio* creaturae vi. 130. diuinitatis vi. 190.
Cognitor, et *procurator* iii. 465. v. 18.
Cognomen, *nomen*, *praenomen*, et *agnomen* v. 50.
Cognoscere, et *agnoscere* v. 10. 19.
Cohors iii. 423.
Coitus iii. 390.
Colare iv. 436.
Colena iv. 360.
Colica iii. 179.
Collatio: de ea vi. 299. 535. *collatio* docibilitatem facit vi. 299.
Collatores, *codicum veterum* ii. 426.
Collecta Isidori ii. 276.
Collectanea Goldasti i. 578.
Collectio canonum genuina Hispaniae: an Isidorus eius auctor: spuria canonum Pseudo-Isidori Mercatoris collectio neque in Hispania, neque ab Hispano conficta: Balleriniolorum fratrum doctae de his animaduersiones cum notis ii. 155. ad 219. *collectio* romana canonum ib. 155. *collectio* Remedii Cariensis ib. 204. *collectiones* canonum veterum ib. 259. 272. *collectio* canonum Dionysii ib. 399. vide *Canonum collectio*.
Collectio scriptorum ii. 385. *grammaticorum* ib. 370. *chronicorum* veterum Hispaniae, *collectore* Luca Tudensi ib. 286. *collectio* Sisnandi ib. 223.
Collectum de lacrymis, siue opusculum de institutione bonae vitae ii. 19.
Collega iii. 464.
Collegiatus: *collegiati* iii. 433. 466.
Colles, et *montes* iv. 187. v. 49.
Collisio iii. 52.
Collum iv. 11. *collum*, et *cernix* v. 17.
Colluvium, et *alluvium* v. 7.
Collyridae cibus vii. 413.
Colobium iv. 451.
Colocasia iv. 361.
Colocynthis iv. 354.
Colomelli iv. 10.
Colomis iii. 465.

Colon: de eo iii. 90.
Colonia iv. 209.
Colonus: *coloni* iii. 435. 465. *coloni* vineae in euangelio v. 142.
Colophonium carmen iii. 67.
Color: de coloribus iv. 436. *colores* equorum ib. 401. *leprarum* v. 418. *colores* calcis commistione corrumpuntur iv. 440. *colores* vestium iv. 465.
Colossi minores iv. 176.
Colostrum iv. 490.
Coluber iv. 63.
Colubraria insula iv. 181.
Colum iii. 90.
Columba: *columbae* iv. 99. *columbarum* duo pulli v. 412. *columbae* felle carent iii. 309.
Columbaria iv. 420.
Columella iv. 309.
Columis, et *incolumis* iii. 465. v. 16.
Columna: *columnae* iv. 230. 434. v. 402. *columna* ignis v. 371. *columnae* tabernaculi ib. 396. *columnae* doricæ, ionicæ, tuscanicæ, corinthiæ, atticæ iv. 230. *columnarum* rotundarum genera quatuor iv. 433. *columna* lapidea, quæ diluuium euasit vii. 62.
Colus iv. 467.
Coluthiani iii. 357.
Colymbades oliuæ iv. 341.
Colyria iii. 184. *colyrium* iii. 186.
Comae iv. 6.
Comatum, et *comosum* vii. 432.
Comburere, *amburere*, et *sepelire* v. 9.
Comesor iii. 465.
Cometes iii. 173. vii. 41.
Comicum, *commentarium*, et *commentum* v. 14.
Comicus: duo comicorum genera iii. 366.
Cominus, et *eminus* vii. 442.
Comitiorum dies sollemnis iii. 175.
Comitialis morbus iii. 175.
Comma: de eo iii. 90.
Commagena vrbs iv. 147.
Commemorare, atque *memorare* v. 46.
Commentarium, *commentarius*: *commentarii* in Erymologias i. 451. *commentarius* in Genesis, et alios libros veteris te-

stamenti ib. 527. seqq. *commentarii* literales ii. 340. *commentarii* Isidori in Regulam S. Benedicti *commentarii* i. 600. *commentarius* medicus ii. 268. de *commentariis* iii. 214. *commentarium* vide *comicum*: *Commentaria*, et *commentarii* vii. 432.
Commentum vide *comicum*.
Commercium iii. 208.
Commissum iv. 443.
Commissura iv. 443.
Commodare, *accommodare*, et *mutuum dare* v. 15. 47.
Commodatum iii. 206.
Commodus imp. iii. 237.
Commonere, *monere*, et *admonere* v. 48.
Commune, et *epitocum* v. 18. *communi* *diuidendo* iii. 206. *communes* coniunctiones iii. 21. *communia* verba iii. 20.
Communicantes iv. 486.
Communio: de ea vi. 175.
Comoedi iv. 404.
Comoedia vbi inuenta iv. 179.
Comosum vide *comatum*.
Compago iv. 15.
Comparatio, et *comparationis* gradus iii. 16. *comparatio* criminis iii. 79. *comparationis* utilitas vi. 299.
Comparatiuus iii. 16.
Compascuus ager iv. 236.
Compedes iii. 213.
Compendium: *compendia* librorum vtilia i. 428. seqq. *compendium* chronici Isidoriani ab Isidoro factum ib. 370. 676. seqq. *compendium* libri de ortu, et obitu Patrum i. 375. ii. 356. *compendium* metricum libri confictus virt. et vit. ii. 44. *compendium* metricum libri de natura rerum fortasse S. Eugenii Toletani i. 658. *compendium* operis aduersus iudeos italicæ ii. 287. *compendium*, *praeda*, et *lucrum* v. 60.
Competens: de competentibus iii. 345. vi. 459.
Compiler iii. 464.
Compita iv. 210. 244.
Completae: de eis vi. 388.
Complex iii. 465.
Compluvium iv. 230.
Comportare, *deportare*, et *exportare* v. 21.

Y y a

- Composita III. 188.
 Compositio pedum III. 501.
Compositum, et *comptum* v. 16.
 compositi numeri III. 123.
Comptus III. 465. vide *compositum*.
 Compunctio : de compunctione cordis VI. 207.
 Conantius Palentinus II. 604. VII. 71.
 Conantius Toletanus VII. 178.
 Conatus quorundam ad nouam operum S. Isidori editionem perficiendam I. 303.
 Concenter III. 343.
 Concha, et cochlea : concharum multa genera IV. 83.
 Conchleatus IV. 431.
 Conchula IV. 302.
 Conchylia IV. 84. 465.
Concidere, et *concidere* v. 17.
 Conciliabula IV. 210.
 Conciliari Deo III. 292.
 Conciliatrix III. 466.
 Concilium : conciliorum qualitas, vel quare, aut quando fiant II. 553. de conciliorum canonibus III. 263. concilia, quibus Isidorus praefuit I. 142. seqq. concilia, quae Isidorus laudarunt, ib. 201. seqq. Africae, Galliae, Hispaniae II. 166. seculi sexti ib. 100. concilium de paschate celebrando ib. 392. concilium Hispalense secundum, cui Isidorus praefuit, editur II. 518. Toletanum quartum, cui Isidorus praefuit, editur, ib. 547.
 Concionator III. 463.
 Conclauē episcoporum II. 560.
 Conclusio III. 81. et 82.
 Concordia Regularum I. 614.
 Concordia bonorum VII. 260. concordia malorum, et bonorum contraria VI. 319.
 Concordius Toletanus VII. 179.
 Concors III. 463.
 Concuba III. 491.
 Concubinae Dauid v. 533.
 Concupiscentia carnis, et spiritus v. 99.
 Concupiscibile v. 98.
 Conditio testis IV. 390.
 Conditiones III. 204.
 Conditum IV. 493. *conditum*, non *consum* v. 3.
 Conductio III. 206.
 Conferre melius, quam legere VI. 299.
 Confessio III. 292. de ea VI. 208, confessio hominis VI. 195.
 Confidens III. 463.
Confidentia, et *fiducia* v. 29.
 Confinalis III. 465.
Confiteri, et *fateri* v. 31.
 Confirmatio, seu manuum impositio VI. 469. a solis episcopis fit VI. 471.
 Conflictus virtutum, et vitiorum VI. 203. opusculum II. 44.
 Confrages IV. 188.
 Confractio tabularum v. 388.
 Confusa vox III. 23.
 Confusio, confusus III. 466.
 Confusio linguarum v. 295.
 Congeminatio III. 92.
 Congiarium IV. 304.
 Congius IV. 304.
 Congratulatio fraterna inuidiae respondet VII. 210.
 Congregare III. 346.
 Congrus IV. 82.
 Coniferae cyparissi IV. 335.
 Conimbria vrbs VII. 136.
 Coniugati : de eis VI. 452.
 Coniuges III. 452.
 Coniugium : de coniugiis III. 452. 455. coniugia tantum per se bona sunt VI. 248. et 453. coniugii institutio VI. 452.
 Coniugatio III. 19.
 Coniunctiuus modus III. 19.
 Coniunctio : de ea III. 21.
 Coniuratio III. 428.
 Connubium III. 455. connubia a sacerdote benedicuntur VI. 453.
 Conopeum IV. 425.
Concidit, et *cecidit* v. 17.
 Concors III. 463.
 Conradus primus, secundus, et tertius III. 514.
 Consanguinei III. 444.
 Consanguinitas III. 449.
Consendo, et *ascendo* VII. 437.
 Conscientia VI. 224. 512. conscientia interius accusat VI. 288. conscientia humilis VI. 306. conscientiae stimulus VI. 512.
Conscribere, *exscribere*, *transcribere*, *ascribere*, *describere* v. 15.
 Conscripti milites III. 426.
 Consensio VI. 243.
Consequi, et *assequi* v. 15. et *insequi* VII. 430.
 Consideo IV. 510. et v. 67.
 Consideratio huius vitae VI. 123.
 Considium III. 266.
Consilium, et *sententia* VII. 422.
Consistere, *sistere*, et *assistere* v. 66.
 consilium immundorum spirituum VI. 213.
 Cobsobrinus III. 445.
 Consolatio Ciceronis, et Boetii I. 589.
 Consolator III. 463. consolator Spiritus sanctus ib. 307.
 Consors III. 465.
 Conspectus vide Zaccaria.
 Consersio corporis VI. 271. seqq.
Conspicere, et *aspicere* v. 5.
 Constans Imper. III. 463. VII. 97.
Constantia, et *pertinacia* VII. 434.
 Constantinopolis IV. 202.
 Constantinus III. 238. de eius baptismo VII. 96. seqq.
 Constantius Imper. VII. 97.
 Constantius episcopus VII. 149.
 Constellationes III. 373.
 Constitutio III. 190. antiquorum m Patrum II. 595. constitutio iuridicialis, et negotialis III. 79. constitutio assumptiua III. 79.
 Constipulatio VII. 436.
 Constructio aedificiorum IV. 430.
Construere, et *destruere* v. 15.
Consumere, *suere*, et *assuere* v. 15.
Consuescimus, *assuescimus*, *insuescimus* v. 15. VII. 434.
 Consuetudo, et ritus v. 181. consuetudo III. 85. et 192. consuetudo peccandi VI. 222.
 Consules III. 420. consules suffecti III. 196. consulis dictum in euocatione III. 428.
 Consultus III. 463.
Consummatum, et *perfectum* v. 56.
Consumptus III. 466.
Consurgere, et *surgere* v. 66.
 Contagium III. 174.
 Contemplatio VI. 30.
 Contemptibilis III. 462. contemptibilis mundo VI. 303.
 Contempores mundi VI. 304. contemptores Dominici praecepti VI. 214.
 Contemptus mundi VII. 345.
 Contentio vitanda VI. 506. contentio lites generat, et Deum blasphemat VI. 299. contentio haereses generat VI. 299.
 Contentiosus III. 464. contentiosi VI. 299.
 Contestor, testor, et obtestor v. 71.
 Contextus orationis III. 12.
 Conticescere III. 50. et 223. *conticescere*, et *obticescere* VII. 440.
 Conticinium III. 223. VII. 6.

Continens III. 463. continens numerus III. 128. continens, qui mundanis desideriis non subtrahitur VI. 247. continentes senes, qui luxuriose vixerunt VI. 245.
Continentia VI. 246. VII. 333. *continentia*, et *castitas* V. 13. continentia non praecipitur, sed suadet VI. 447.
Contingit, obtingit, euenit, et accidit V. 15. VII. 430.
Continuatio chronici Isidoriani per S. Ildefonsum ab alio interpolata I. 70. 73. 370.
Contradictio III. 107.
Contraposita III. 92.
Contraxiorum genera quatuor III. 116.
Contritio super contritionem VI. 263.
Controuersia tripartita est III. 80.
Contubernium III. 455.
Contumax III. 464.
Contumeliae quomodo ferendae VI. 230.
Contumeliosus III. 464.
Contus IV. 381.
Conualles, et ualles V. 74.
Conuena, et aduena V. 6.
Conuenarum vrbs III. 455.
Conuentus III. 267.
Conuersio remissa VI. 204. conuersio mirabilis Eucharistiae I. 195.
Conuersio gentium veteri populo latebat VI. 155. conuersio a timore incipit VI. 202. conuersio ad Deum ad finem differenda non est VI. 445. conuersio quando Deo placet VI. 199.
Conuersus: de conuersis VI. 199. 528. de eorum primordiis ib. 201. conuersi, qui ad monasterium veniunt VI. 528. conuersus prius in actione se exerceat, quam ad contemplationem ascendat VI. 301.
Conuexa IV. 111. caeli VII. 71.
Conuicium patientia vincitur VI. 230.
Conuiuium IV. 484. conuiuia sumptuosa arguuntur VI. 252. conuiuium antiquorum publice fiebat VI. 217.
Conuocare III. 347.
Conus IV. 389.
Conuulsi III. 466.

Coos insula IV. 174.
Copia, et copiae VII. 432.
Cophinus IV. 504.
Copula proximi, vel defuncti fratris V. 557.
Copulatiuae coniunctioes III. 21.
Coquinae apparatus Apicius quidam composuit IV. 483. coquimuros Ierusalem subuertit VI. 252.
Cor IV. 19. cor diaboli IV. 52. cor vnum, et anima vna VI. 317. cor cum manibus ad Deum leuare VI. 284. cor origo bonae, vel malae rei VI. 225. cor sum homo fugere non potest VI. 225. corde male, vel bene qui loquitur VI. 230. corde sapimus IV. 21.
Cora IV. 306.
Coralicum marmor IV. 261.
Corallium IV. 268. 283.
Coram, et palam V. 14.
Coranus lapis IV. 259.
Corbes IV. 505.
Core, Dathan, et Abiron excidium V. 443.
Coredulus IV. 94.
Cordubensis Isidorus incertus I. 106.
Coriandrum IV. 370.
Corinthium marmor IV. 260. acs ib. 290. corinthia vasa IV. 291. corinthiae columnae IV. 433.
Corinthus ciuitas IV. 160. 202. VII. 72.
Coriti IV. 385.
Corium IV. 14.
Corna, et cornua V. 18.
Cornelius Celsus IV. 308. *Cornelius Scipio* IV. 374.
Cornelii domus IV. 197.
Corneliae leges III. 196.
Cornix IV. 96.
Cornua III. 429. IV. 421. vide *cornu*: cornua exercitus III. 428.
Cornum: cornus IV. 330.
Corolla IV. 468.
Corona IV. 468. insigne regum ib. 469. in clericis II. 867. VI. 416. vide *Tonsura*: corona linea, et lanea IV. 468.
Coronarum acs IV. 295.
Coronis, idis III. 36.
Corporalia quare linea habeat romana ecclesia, orientalis vero serica VI. 570.
Corporei quo sensu angeli a non-

nullis dicti fuerint VII. 323.
Corpulentus III. 465.
Corpus IV. 3. 30. V. 87. *corpus, caro, et anima* ib. 17. 95. de corporis humani habitu IV. 520. eius descriptio VII. 398. corporis necessitatibus quo pacto subueniendum VII. 239. corporis aegritudo ib. 277. corpora caelestia, et terrestria V. 96. corpus pro cadauere IV. 30. corpus quaedam habet vtilitatis causa, quaedam venustatis V. 24. corpus omne vmbram facit VII. 42. corpus cedente anima V. 95. corpus mortuum sine anima est VI. 144. corpus loco, et tempore mutabile est VI. 145. corporis partes quaedam numinibus consecratae V. 261.
Corpus iuris gothicum Isidoro posterius: varia eius vocabula, editiones II. 220.
Correctio vide *correptio*.
Correctores mss. codicum in catalogum referendi II. 426. seqq. nonnulli inepti ib. 437.
Correptio, de correptione fraterni VI. 319. VII. 213. seqq. de correptione ib. 265.
Corrigiae IV. 482.
Corrigere, obiurgare, et castigare V. 15. corrigere vitia qui non debet VI. 319.
Corruptor Synonymorum haereticus diuino iudicio punitus I. 587. corruptores morum VI. 326.
Cors IV. 231.
Corsa mulier ligur IV. 181.
Corsica IV. 180.
Cortex IV. 323.
Cortinae IV. 463. cortinae tabernaculi decem V. 398.
Corus IV. 118. 306.
Coruscatio V. 491.
Coruus IV. 88. 96. corui marini IV. 77. corui quum pullos albos vident VI. 330.
Corybantes VII. 72.
Corycus oppidum IV. 154.
Corymbi IV. 318.
Coryza III. 176.
Cos IV. 251.
Costae IV. 15.
Costi IV. 74.
Costri: costros IV. 103.
Costura IV. 348.

Cothurni iv. 481.
 Costicula iii. 186.
 Cotopitae haeretici iii. 358.
 Coturnices iv. 100. coturnices in
 cremo v. 374.
 Coryla iv. 303.
 Couus iv. 505.
 Coux ciuitas iv. 203.
 Coxae iv. 18.
 Crabrones iv. 104.
 Cranaus iii. 409.
 Crapula iv. 485.
 Cras iii. 222. *cras*, et *crastinum* v. 13.
 Crassus duos in senectute annulos
 habuit iv. 476. captus ib. 195.
Crassus, *grassus*, et *obesus* iii.
 465. v. 16.
Crastinum vide *cras*.
 Cratera iv. 499.
 Crateres v. 402.
 Crates iv. 432.
 Creatio caeli, et terrae quid signi-
 ficet v. 261.
 Creator Dei nomen iii. 298. crea-
 tor ex pulchritudine creaturae
 agnoscitur vi. 120.
 Creatores iii. 439.
 Creatura : de creatura spirituali vi.
 184. creaturae mutabilitas vii.
 332. creaturae totius origo si-
 mul extitit v. 83. creatura bo-
 num, sed non summum vi. 115.
 creatura vniuersaliter valde bo-
 na vocatur, singulariter tantum
 bona vi. 131. creaturae vniuer-
 sae qui iniuriam facit vi. 163.
 Credentes, Spiritu sancto repleti,
 linguis omnium gentium loque-
 bantur iii. 308. credentes per
 Crucis signum salui vi. 109.
 Credere iam non possumus, quod
 videmus iii. 348. credere in
 Christum cunctis gentibus ius-
 sum vi. 70.
 Credita res iii. 106.
 Crementum iii. 439.
 Crepac iv. 41.
 Crepare iii. 468.
 Creperum vii. 6.
 Crepidae iv. 480.
 Crepido iv. 250.
 Crepusculum iii. 223. vii. 6.
 Creta insula iv. 173.
 Creta, creta cimolia, et argenta-
 ria iv. 246. creta, id est, indi-
 cium iv. 400.
 Cretenses sagittae inuentores iv.
 384.

Creticum mare iv. 160.
 Cretio, et decretio in testamentis
 iii. 202.
 Cribrum iv. 503.
 Crimen : de criminibus in lege
 conscriptis iii. 209. crimen non
 in rebus, sed in usu agentis
 vi. 355. crimen, et peccatum
 vi. 218.
Criminans, *criminator*, et *crimi-
 nosus* v. 13.
 Crines iv. 6. crinis Veneris ib.
 274. crines virginum ornatus
 iv. 455.
 Crinitae stellae iii. 162.
 Crispus iii. 466.
 Critici dies iii. 184.
 Croacasis mons iv. 184.
 Crocitare v. 75.
 Crocodilus iv. 75. 78.
 Crocomagma iv. 349.
 Crocus iv. 348.
 Cruciaris iii. 464.
Crudelis, et *saenus* iii. 464. v.
 63.
 Crudelitas v. 67.
 Crudum iv. 488.
Cruor, et *sanguis* v. 67. vii.
 427.
 Crura iv. 18.
 Crusta : de crustis iv. 435. seq.
 crusta ib. 487.
 Crustumia pyra iv. 330.
 Crustumia oliua iv. 341.
 Crux iii. 217. crux Christi re-
 perta vii. 97. crux tempestatum
 huius seculi refugium vi. 309.
 crucem portans, debet mundo
 mori vi. 193. crucis titulus cor-
 ruptus non est vi. 49. crucis
 figura in fronte vi. 109. cru-
 cis latitudo, longitudo, altitu-
 do, et profundum vi. 396.
 Cryphia iii. 34.
 Crystallus iv. 276. de crystallis
 ignitis ib. 278.
 Cretica nomina iii. 15.
 Ctesiphon vrbs iv. 195.
 Cuatus iv. 302.
 Cubiculum iv. 218.
 Cubile iv. 218. 508.
 Cubitalis lusus iv. 413.
 Cubitus iv. 11.
 Cubus figura iii. 543.
 Cuculla iv. 458.
 Cuculus iv. 88.
 Cucurbae iv. 423.
 Cucurbita iv. 368. agrestis iv. 354.

leuis ix. 185.
 Cucurbitularis iv. 362.
 Cucumeres iv. 503.
 Cudere iv. 428.
 Culcitae iv. 462.
 Culex iv. 105.
 Culina iv. 505.
 Culleus iii. 217.
 Culmen, culmina iv. 228. v. 16.
 Culmus iv. 313.
 Culpa indulgenda vi. 595. culpa
 primi hominis nos de Paradi-
 so repulit v. 84. culpa cito cor-
 rigitur, quae cito dignoscitur
 vi. 221. culpa maioris est, sci-
 re, quod sequi debeat quem-
 quam, et sequi nolle vi. 191.
 culpas, non personas odisse vi.
 194. culpam agnoscere, nec
 deffere, nihil peius vi. 209.
 Cultelli iv. 514.
 Cultura agrorum iv. 310. seqq.
 Cultus sacerdotis v. 421. cultus
 iv. 448. cultu pretioso qui in-
 cedunt vi. 354.
Cum praepositio, et aduerbium,
 quomodo scribenda iii. 42.
 Cumba iv. 419.
 Cuminum iv. 370.
 Cunabula iv. 509.
Cuncti, et *omnes* v. 16.
 Cuneus iii. 428.
 Cuniculi iv. 42.
 Cupae, cupi iv. 501.
Cupere, et *ambire* v. 15.
 Cupiditas v. 111. vi. 249. vii. 215.
 313. cupiditas seculi vi. 309.
 cupiditas omnium criminum ma-
 ter est vi. 249. cupiditas non
 satiat vi. 250. cupiditas Chri-
 stum vendidit vi. 249. cupidi-
 tas contra mundi contemptum
 vii. 215. cupiditas carnis do-
 manda, prius quam bella spiri-
 tualia suscipiantur vi. 249.
 Cupido daemon fornicationis iii.
 390.
Cupido, et *amor* v. 2.
Cupidus, et *anarus* iii. 464.
 v. 2.
Cupio, *volo*, et *opto* v. 73.
 Cuplae iv. 443.
 Cupressus quare funcribus adhibe-
 tur iv. 335.
Cura, et *solicitudo* v. 15. *cura*,
 et *diligentia* vii. 477. curae
 duae vi. 308. curis mundi oc-
 cupatus vi. 338.

Curatio III. 183.
 Curator III. 465. curatores III. 434.
 Curetes VII. 72.
 Curia IV. 212.
 Curialis, et curulis III. 432. V. 16.
 Curiatius P. III. 190.
 Curiosi VI. 229.
 Curiositas VI. 515. VII. 342.
 Currere IV. 520.
 Curricula anni III. 227.
 Curtus IV. 399.
 Cursus IV. 393.
 Eurtii historia de Alexandro II. 259.
Curulis vide curialis.
 Curules sellae IV. 510.
 Curyms III. 466.
 Cuspis IV. 383.
 Custodes sacrorum VI. 429.
 Custodia ori ponitur VI. 228.
 Cutis IV. 14.
 Cyanea gemma IV. 271.
 Cyathus IV. 302. seq. 499. VII. 413.
 Cyclades insulae IV. 174.
 Cyclaminus IV. 363.
 Cyclopes IV. 33. Cyclops III. 482.
 Cycclus : de cyclis II. 315. 330. cycclus paschalis III. 267. seq. cycclus lunae *ib.* 269.
 Cydnus fluuius IV. 173.
 Cydonia vrbs IV. 327.
 Cygnus astrum III. 165. auis IV. 88. 90. cygnus nautis bonum augurium IV. 90.
 Cylindrus III. 130. IV. 515.
 Cyna III. 366. quasi coma IV. 324.
 Cymba IV. 419.
 Cymbala III. 141.
 Cymbia IV. 499.
 Cynabula IV. 509.
 Cynaedia IV. 272.
 Cynici III. 363.
 Cyniphes IV. 105.
 Cyniphi IV. 40.
 Cynocephali IV. 33. 58.
 Cynodontes IV. 32.
 Cynomyia IV. 105.
 Cyparissus IV. 335.
 Cypcerus IV. 349.
 Cyprianus episc. an olim magus II. 13. martyrio coronatus III. 239. VII. 181.
 Cyprium vnguentum III. 188.
 Cyprium aes IV. 290. cyprium,

cypria, color IV. 438.
 Cyprus insula IV. 173.
 Cyprus arbor VII. 197.
 Cyrenensis Libya IV. 208.
 Cyrne insula IV. 181.
 Cyrenus Herculis filius IV. 181.
 Cyrilli epistolae duae insertae concilio ephesino II. 166. Cyrilli Hierosolymitani verba ab Isid. excerpta VI. 365. Cyrillus Alexandrinus III. 268. VII. 101.
 Cyrrha Parnasi iugum IV. 185.
 Cyrus IV. 206.
 Cythera insula IV. 177.
 Cyzici fons IV. 221.
 Cypressus IV. 334.
 Cypria IV. 438.
 Cyprii III. 403.

D

Dacherii praefatio ad librum de ordine creaturarum II. 27.
 Daci III. 412.
 Dacia III. 412.
 Dactylosa IV. 356.
 Dactylicum carmen III. 66.
 Dactylus III. 25. et IV. 326.
 Dadam III. 401.
 Daedalus mensam, et sellam fecit primus IV. 483. quare relegatus IV. 444.
 Daemon, daemionium : daemionum natura III. 378. VI. 598. obsessio VII. 335. *vide* Diabolus : daemionum, angelorum, et hominum distinctio V. 85. daemones sanguinem amare dicuntur III. 370. daemones suscipiunt, quem Deus deserit VI. 213. daemones luxuriosis, et superbis plus fauent VI. 243. daemones aliquos corporaliter cruciant, vt poeniteant VI. 274. daemones hominum mentes per visiones in somnis conturbant VI. 276. daemones in multis fallunt, interdum vera pronunciant VI. 278. daemionium habens caecus, et mutus V. 139.
 Daemioniacus in euangelio V. 138.
 Dagobertus II. 324.
 Daniel V. 206. VII. 378.
 Dalila III. 322. V. 130.
 Dalmatia IV. 157. et 449.
 Dalmatica IV. 449.
 Dalmaticum mare IV. 126.
 Damascena IV. 329.

Damascus vrbs IV. 196. III. 400.
 Damasus hispanus II. 4. 261. seq. 338. 377.
 Damnabilis III. 468.
 Damnatio quibusdam hic inchoat VI. 184.
 Damnatus III. 468.
 Damnum III. 213. *damnum, in-ctura, et detrimentum* V. 23. VII. 438.
 Damula IV. 42.
 Dan III. 327. V. 160. quid significet V. 124. 352.
 Danae III. 382.
 Danatheton grammon figura II. 543.
 Danaus, danai III. 409.
 Daniel propheta III. 245. V. 133. 172. 206. tempora in oratione obseruauit III. 289. similitudo sanctorum V. 133.
 Danubius IV. 138.
 Dapes IV. 485.
 Dardani III. 408.
 Dardania, Dardanus IV. 203.
 Dare, et cedere V. 23.
 Darius III. 236. VII. 82.
 Dathan, et Abiron V. 128.
 Datius III. 16.
 Daucus IV. 359.
 Dauid ; III. 235. 323. eius historia V. 166. VII. 378. de eo V. 521. VII. 76. eius vnctio V. 515. certamen cum Goliath *ib.* 516. pugna cum amalechitis *ib.* 525. peccatum in Bethsabee V. 531. Alia de eo *ib.* 521. 524. 534. 558. seq.
 De praepositio III. 466.
 Debbora III. 235. 322. V. 130. 491. VII. 74.
 Debilis III. 467.
 Debitores duo in euangelio V. 153.
 Decades psalmorum S. Augustini VI. 562.
 Decalogus V. 379.
 Decalunatus, et decalunator V. 18.
 Decani III. 424. decani monasterii VI. 441.
 Decedero, et discedere V. 21.
 Decem III. 120. et octo V. 146.
 December III. 226.
 Decemuiri leges conscripserunt III. 190.
 Decens III. 467. *decens, speciosus, et formosus* V. 22.
 Deceptor VI. 315.
 Decibilis III. 467.

Decipere, et *capere* VII. 442.
Decimas frugum, et primitias populi Israel offerre debebat V. 385.
Decius imper. VII. 95.
Declinatio III. 48.
Decline, et *decline* VII. 431.
Declius, et *proclius* V. 57.
Decolor III. 467.
Decor, et *decus* V. 22.
Decorus III. 467.
Decrepitus II. 467.
Decretales Isidorianae ordinem disciplinae ecclesiasticae non perturbant III. 155.
Decretum regis Gundemari I. 142. 205.
Decubare, et *cubare* V. 3.
Decumanus IV. 239.
Decurio III. 432.
Decursus IV. 133.
Decus V. 22. VII. 429.
Dedicationes ecclesiarum VI. 404.
Deditio III. 437.
Dedititii serui III. 437.
Dedolati codices II. 255.
Deducere, et *perducere* V. 6. 21. 23.
Defensor, et *ultor* V. 19. defensor peccatorum VI. 223.
Deficere cur dicantur literae liquidae III. 9.
Defessus III. 467.
Definitionum dluisio ex Mario Victorino III. 110. definitio legalis III. 80.
Deflecti, et *flecti* V. 30.
Defluere, et *fluere* V. 31.
Deformis, et *turpis* V. 19. 22.
Defrutum vinum IV. 494.
Defuncti IV. 30. eorum memoria II. 117. an defuncti ab hominibus sint iudicandi VII. 146.
Defungi, et *fungi* VII. 434.
Degener III. 467.
Degulator III. 468.
Dehiscens III. 468.
Deiero III. 490.
Deipara semper virgo VII. 321. 333. quo sensu in corde concepisse dicatur II. 116. Deiparae epistola ad Ginasium conficta II. 169. vide Maria.
Delapidata via IV. 242.
Delator III. 468. et *dilator* V. 22.
Delectationi resistens VI. 243.
Delectum, et *delictum* V. 21. 23.

Delgadi Card. elogium I. 333.
Delibatus III. 467.
Deliberatium genus III. 78.
Delibutus III. 467.
Delicatus III. 467.
Deliciae IV. 485.
Delicta: de eis VI. 546. *delictum*, *iniustitia*, et *peccatum* V. 23.
Deligere, et *diligere* VII. 435.
Delinquens quomodo corripendus VI. 335. 544.
Delirus III. 468., et *demens* V. 20.
Delitum, et *inlitum* VII. 435.
Delos insula IV. 175.
Delphines IV. 77. tempestates praecident VII. 52.
Delubra IV. 221. *delubra*, et *oracula* V. 52.
Deluere, et *diluere* V. 21.
Demens III. 468. et *delirus* V. 20. *demens*, et *amens* VII. 427.
Dementia, et *amentia* V. 20.
Demensuratio prouinciarum Hieronymi nomine II. 366.
Demittere, et *dimittere* VII. 440.
Democritus magicam artem ampliauit III. 369.
Demosthenes III. 236. IV. 308. VII. 81. eius fabula aduersus Philippum III. 72.
Denarius numerus V. 234. *denarius* ternarius, et *denarius* quaternarius *ib.* 238. *denarius* senarius V. 240.
Denominatiua III. 104.
Dentale IV. 514.
Dentes IV. 9. V. 89. plures in viris, quam in feminis IV. 10. *dentem pro dente* III. 115.
Dentix IV. 79.
Denubere VII. 436.
Denunciare, et *nunciare* V. 5.
Depheca V. 435.
Deponentia verba III. 20.
Deportare, et *exportare* V. 21.
Deportatus III. 216. *deportatus*, et *relegatus* V. 26.
Depositum III. 207.
Deprecari, *precari*, et *imprecari* V. 42. 56.
Depretiatus III. 468.
Derectum, et *directum* V. 21. 24.
Derigere, et *dirigere* V. 21.
Deripere, et *diripere* VII. 440.
Deriuatiua nomina III. 14.
Descensus IV. 520.
Describere, *conscribere*, etc. vide

adscribere.

Descriptio codicum mss. romanorum, qui Isidoriana opera exhibent IV. 226. etc. vide *codex*, *codices*.
Deserta vide *desertum*.
Desertores III. 425.
Desertum, *deserta* IV. 189. *desertum*, et *eremus* V. 27.
Desertus, et *disertus* VII. 432. *deserti* a Deo VI. 213.
Desiderium supernae gratiae VI. 304. *desideriis* terrenis aestuare VI. 304. 354.
Desidia in bono opere formidanda VI. 204.
Desidere III. 468.
Desidiosus III. 468.
Desipiens III. 468.
Desperare nullus debet VI. 212.
Desperatio contra spei fiduciam VI. 212. VII. 215.
Desperatus III. 467.
Despicere, et *aspicere* V. 5. et VII. 428.
Despiciens III. 468.
Destina quid significet VI. 247.
Destruere, et *construere* V. 15.
Desultores IV. 401.
Deterior III. 483.
Deterrere, et *terrere* VII. 428.
Detractio vitanda VI. 510. VII. 211. 266. 342.
Detrectare correctorum vitam VI. 319.
Detrimentum, et *iactura* V. 23.
Deucalion VII. 72.
Deuia IV. 189. *denius*, *innius*, *anuis*, et *peruius* VII. 440.
Deus: de Deo II. 512. III. 293.
Dei nomina, *Saddai*, immortalis, incorruptibilis, summe bonus, incorporeus, simplex, incommutabilis, immensus, inuisibilis, impassibilis, perfectus etc. *ib.* 294. 296. seqq. *Dei* promissiones V. 299. VII. 332. *Dei* vnitas V. 553. VII. 397. *Deus* omnipotens a Patre omnipotente se missum testatur VI. 9. *Deus* est Pater, Filius, et Spiritus sanctus *ib.* 10. *Deus*, filius *Dei*, homo factus *ib.* 14. in corpore videndus praenunciatus *ib.* 33. non iudicat bis idipsum *ib.* 62. summus, et incommutabilis *ib.* 115. immensus, et omnipotens *ib.* 117. inuisibilis *ib.* 119.

119. Dei nulla successio temporum ascribitur *ib.* 126. plura de Deo *ib.* et seqq. Deus vnus in substantia, trinus in personis. Filius Dei humanam suscepit carnem *ib.* 583. *vide* Christus Filius Dei.
- Deus quo sensu inclusus in vtero Virginis *ii.* 115. decem nominibus apud hebraeos vocatur *iii.* 294. qua lingua locutus *iii.* 398. Deus, atque natura *iv.* 31. Deum negat, qui theatri insaniam probat *iv.* 409. *Deus, diuus, et dominus v.* 23. 77. Deus non omnia ex nihilo condidit *v.* 83. quando angelos, et informem materiam creauit *v.* 83. spiritus est, et non anima *v.* 97. iustus, et misericors *v.* 102. creaturas sex diebus formauit *vii.* 60. Deus sicut praesciuit hominem peccaturum, ita praesciuit, quomodo eum repararet *vi.* 141. Alia de Deo *ib.* et seqq. Deus quomodo dicatur obcaecare, et indurare *vi.* 197. seqq. de suo fine vnumquemque iudicat *vi.* 212. seqq. quem diligit, corrigit *vi.* 266. seqq. Deus in columna ignis *v.* 433. de Deo philosophorum opiniones *iii.* 363. Deo nihil occultum *vi.* 512. tres Deos credere profanum *iii.* 101.
- Deusdedit Pontificis epistola ad Gordianum an supposititia *i.* 168.
- Deuteronomium *iii.* 242. *v.* 195. praecedentium quatuor librorum legis repetitio *ib.* 460.
- Dextera, dextra *iv.* 12. 445. 473. dextera Christus *iii.* 302. *neque ad dexteram, neque ad sinistram vi.* 310. *dextera, et dextra vii.* 440.
- Dextralis *iv.* 445.
- Diabolus: de eo *iii.* 378. *vi.* 598. diaboli os, facies, carnes, ossa, cartilago, nares, lingua, pascere etc. quid significant *iv.* 521. diabolus latent cogitationes hominum *vii.* 335. eius artes *ib.* 244. *vide* daemon.
- Diabolus iudaeis apparuit in Creta *vii.* 101. eius creatio, et lapsus *vi.* 136. seqq. ei dictum, terram manducabis *vi.* 143. diabolus illius morte Domini *vi.* Tom. VII.
150. crudelior erit sub antichristo *vi.* 182. homines tentat *vi.* 212. eius potestas iusta, et voluntas iniusta *vi.* 267. diabolus incensor vitiolorum *vi.* 268. seqq. animal, auis, et serpens dicitur *vi.* 273. quos viuientes accendit ad vitia, morientes pertrahit ad tormenta *vi.* 361.
- Diacodion *iii.* 184.
- Diadema *iv.* 470.
- Diaeresis *iii.* 55.
- Diaeta *iii.* 183.
- Diacon: diaconus: de diaconibus *iii.* 339. *vi.* 427. diaconus in conciliis codicem canonum legebat *ii.* 586.
- Dialectica: de ea *iii.* 98. seqq.
- Dialogus *iii.* 253.
- Dialyton *iii.* 58.
- Diamoron *iii.* 184.
- Diametra *iii.* 544.
- Diana *iii.* 386.
- Dianatheton grammon *iii.* 130.
- Diaphonia *iii.* 135.
- Diapsalma *iii.* 281. 519.
- Diarrhaea *iii.* 179.
- Diaspermaton *iii.* 184.
- Diastema *iii.* 135.
- Diastole *iii.* 31.
- Diasyrmos *iii.* 97.
- Dibongad *v.* 455.
- Dicere, et agere causam *v.* 10. dicere, et memorare *v.* 21. dicere ex sententia *vi.* 299. dicendi finis, et peritia *iii.* 79. dicendi trimodum genus *iii.* 89. dicendi ratio quadruplex *vi.* 229.
- Dicta *iii.* 421. dicta pro factis diuinis plerumque ponuntur *vi.* 163. *vide* dictum.
- Dictatores *iii.* 421.
- Dictatura quando creata *iii.* 421.
- Dictum, et ludibrium *vi.* 217. *vide* dicta.
- Dido *iii.* 417. et *iv.* 199.
- Diducere *vide* deducere
- Didyme insula *iv.* 179.
- Didymus *i.* 500. *iii.* 336.
- Didymus, et Veranianus *vii.* 130.
- Dies, de diebus, tribus diei partibus, suprema parte diei *iii.* 219. seqq. *vi.* 2. seqq. dierum hebdomadae nomina *ib.* 7. dies critici *iii.* 184. intercalares *iii.* 275. diei spatia duo *iii.* 219. dies Dominicus *iii.* 278. *vi.* 390. Palma-
- rum *iii.* 277. *dies* masculini, et feminini generis *v.* 36. dies fasti, et nefasti, feriati, festi, atri etc. *v.* 33. *vii.* 4. dies prophetice *iii.* 151. dies caniculares *vii.* 41. dies prosperitatem significat *v.* 68. dies prior factus angeli sunt *vi.* 130. dies, et lux creaturae cognitio in Deo dicitur *vi.* 130. dies sex operum Dei *v.* 263. diei initia quomodo computentur *vii.* 2.
- Diesis *iii.* 135.
- Diespiter *iii.* 383.
- Differentia: de differentiis *iii.* 51. differentia dialecticae, et rhetoricae artis *ib.* 99. Differentiae Isidori catholicae fidei *ii.* 105. differentiarum Isidori libri duo, an tres *i.* 453. differentiae verborum, et rerum *i.* 455. differentiae rerum *ii.* 379. verborum per ordinem alphabeti, et sine eo *ii.* 272. *v.* 1. differentiae *ii.* 265. differentiae verborum *ii.* 239. 263. 270. 285. seqq. 409. differentiae rerum *i.* 464. seqq. *ii.* 335. 339. de differentiis rerum *v.* 77. differentiae de vita actiua, et contemplatiua *ii.* 67. 313.
- Diffidentia impetrandi orata *vi.* 283.
- Diffugere, et fugere *v.* 31.
- Digamma *iii.* 9.
- Digitus: digitus impudicus, salutaris etc. *iv.* 12. seqq. digitorum numerus *v.* 90. digiti pedum *ib.* 95. *digitus Dei* Spiritus sanctus *iii.* 309. digito Dei scripta lex *iii.* 309. digitus quadratus *iv.* 434. digitus rotundus *iv.* 434.
- Dii gentium *iii.* 375. dii primum adorantur *iii.* 234. *vii.* 69.
- Ditambus *iii.* 26.
- Dilator *iii.* 468. et delator *v.* 22.
- Dilectio, charitas, et amor *v.* 107. de dilectione *vi.* 316. dilectio inter se *vi.* 293. dilectio minus, quam inter duos esse non potest *vi.* 316. dilectio contra odium respondet *vii.* 211.
- Dilectum, et legio *vii.* 441.
- Dilectus *iii.* 463. et delectus *v.* 21.
- Diligentia, et cura *vii.* 437.

Diligere, et *amare* v. 4. *diligere*, et *deligere* vii. 435. *diligere*, quod in se odit vi. 317.
Diluculum iii. 224.
Diluit, et *deluit* v. 21.
Diluvium primum, secundum, et tertium iv. 140. *diluvium* mundi v. 285.
Dimidiatum, et *dimidium* v. 20.
Diminuti numeri iii. 123.
Diminutio positionis genus indicat iii. 46.
Diminutiva nomina iii. 14.
Dimittere, et *demittere* vii. 440. dimittere debita in oratione Dominica vi. 316.
Dina filia iacob v. 126. vi. 333.
Diocletianus, libris diuinis adustus, martyria facit iii. 238. vii. 96.
Diomedes grammaticus ii. 384.
Diomedis socii in aues conuersi iv. 37.
Dionysias insula iv. 177.
Dionysias lapis iv. 255. *gemma* ib. 274.
Dionysius S. ii. 329. *rex* iii. 237. *Bacchus* iv. 194.
Dionysius Lintius iii. 24.
Dioscorus haeresiarcha condemnatus iii. 265. vii. 101.
Dioscoria vrbs iv. 201.
Diphthongae syllabae iii. 23.
Diple iii. 34. et 35.
Diplois iv. 457. vii. 415.
Dipondium iv. 297.
Dipsas iv. 66. 69.
Diptota nomina iii. 17.
Directus iii. 467. et *derectus* v. 21. 24.
Dirigere, et *derigere* v. 21.
Diripere, et *aeripere* vii. 440.
Diruere, et *eruere* vii. 437.
Dirus iii. 468. et *atrox* v. 20.
Discedere, et *abscedere* v. 3. 21.
Disceptare iure iii. 431.
Discere, et *docere* v. 24.
Discernere, et *secernere* v. 21.
Discerniculum iv. 427.
Disciplina, et *ars* iii. 1. seq. 466. septem secularium disciplinarum ordo iii. 167. *disciplina* ecclesiastica immutata non est ex Isidoriana collectione ii. 200. de disciplina sacerdotum in his, qui delinquant vi. 333.
Discipulus iii. 466. *discipuli* septuaginta duo v. 136. *discipuli*

septem, cum quibus Dominus post resurrectionem suam conuiuasse describitur v. 151.
Discordia vii. 253. 403.
Discretionis virtus vii. 241. *discretio* Sanctorum vi. 268.
Discretus, et *disertus* v. 19. *discretus* numerus iii. 127.
Discrimina vocum iii. 139.
Discriminalia iv. 472.
Disertus iii. 466. vide *discretus*, et *desertus*.
Disiunctivae coniunctiones iii. 21.
Dispar, et *impar* v. 22.
Dispensator iii. 466. *prodigus* v. 147.
Dispensatiua philosophia iii. 102.
Dispondeus iii. 503.
Dispositio aedificiorum iv. 430.
Disseptum iv. 21.
Dissimulare, et *simulare* v. 65. 69.
Dissors iii. 465.
Dissyllabi pedes iii. 501.
Distantia noui, et veteris testamenti, opusculum i. 525.
Distichon ordeum iv. 313.
Distinctio, et *subdistinctio* v. 20. *variorum* nominum, quae Filio Dei attribuantur v. 80. *distinctio* notabilis codicum collectionis canonum ex origine hispanica, et gallicana ii. 181.
Distributio librorum *Etymologia-rum* varia est in diuersis codicibus i. 531.
Ditis pater iii. 383.
Ditrochaeus iii. 26.
Diuersitas victimarum v. 426.
Diuersorium iv. 218.
Diuersum iv. 87.
Diuertere, et *diuortere* v. 20.
Diuerticula iv. 243.
Dives, *locuples*, *potens*, *fortunatus*, et *honestus* iii. 467. v. 19. 23. *diues*, qui induebatur purpura ib. 156. *diues* in inferno vi. 252. 357. *dives* cum camelo comparatur v. 141. *diues*, cuius ager vberes fructus attulit v. 146. *diuitem* vitia vi. 250. 354. seq. 361.
Diuinale philosophia iii. 101.
Diuinatio, quatuor eius genera iii. 371.
Diuinitas, et *diuinatio* vii. 438.
Diuinus morbus *mania* iii. 176.

Diuinus, *ariolus* iii. 371.
Diuisio maris v. 372. *diuisio* definitionum iii. 110. *diuisio* terrae promissionis v. 486.
Diuitiae chaldaeis ostensae v. 548. *diuitiae* antiquorum bene pascere, et bene arare iv. 310. *diuitiae* nocent per ea, quae sibi iuncta sunt, non per se vi. 249. *diuitis* qui male vtuntur vi. 355.
Diuortere vide *diuertere*.
Diuortium iii. 455. *diuortia* viarum iv. 243. *diuortio*, aut *diuortium* v. 20.
Diurna, *diuturna*, et *diuturna* v. 19.
Diuus, et *Deus* v. 23.
Do, et *cedo* v. 23.
Docentes bene, et viuentes male reprehenduntur vi. 325. *docere* vide *discere*: *docere* derisorem vi. 317. *docere* qui nescit vi. 323.
Docilis iii. 466.
Doctor: quatuor ecclesiae latini doctores i. 181. *dotes* doctoris catholici i. 58. vi. 324. de doctoribus superbis, et iracundis vi. 330. *doctores* errorum vi. 294.
Doctrina iii. 441. vi. 514. vii. 343. de doctrina sine gratia vi. 291. de discretionem doctrinae ib. 333.
Doctrinalis philosophia iii. 102.
Doctus iii. 466. *doctus*, et *indoctus* vi. 185.
Dodanim iii. 403.
Dogma iii. 347.
Dolabra iv. 445.
Dolia, *dolium* iv. 497. 501.
Dolon velum nauis iv. 442.
Dolones iv. 385.
Dolopes iii. 409.
Dolor v. 3. *dolor*, et *dolus* ib. 20. 23. *dolor* bonorum tranquillius vi. 259.
Dolosus iii. 468. et *inimicus* v. 23.
Dolus bonus, et malus iii. 209. *dolus*, *insidiae*, et *fraus* v. 20. vide *dolor*.
Dominationes iii. 315.
Dominatus, et *dominium* vii. 436.
Dominica Palmarum vi. 394.
Dominicus dies: de eo iii. 278. vi. 390. est feria prima vii. 6.

Dominus III. 466. et **Deus** v. 77.
Domitianus imper. III. 237. VII. 90.
Domus III. 429. IV. 216. *domus*, et *hospitium* v. 22.
Dona vide *donum*.
Donaria IV. 223. donaria diuersa ad constructionem tabernaculi v. 400.
Donatiani III. 530.
Donatio, donatio directa, vsu fructuaria III. 203. seq. donationes regum I. 178.
Donatistae III. 357. 530.
Donatus III. 21. 51. et 56. Donatus decem tropos tantum tradidit III. 59. Donatus grammaticus quando claruit VII. 98.
Donatus Epiri Episcopus VII. 100.
Donatus monachus VII. 169.
Donum: dona III. 283. *donum*, et *munus* v. 23. 47. dona Spiritus sancti III. 308. VI. 154. dona Dei, et perseuerantia doni ib. 196. seq. donum gratiae quibuscumque datur, non aequaliter conceditur VI. 244.
Dor vrbs IV. 197.
Dorades IV. 41.
Doricae columnae IV. 433.
Dormientes qui somniis fatigantur, qui non VI. 276.
Dormitans, qui exurgere conatur VI. 309.
Dorsum IV. 16.
Dorus: dori III. 409.
Dos III. 204.
Dosinus IV. 48.
Drabus fluuius IV. 161.
Drachma IV. 298.
Dracaena IV. 51.
Draco IV. 64. marinus IV. 82. *draco*, *anguis*, *serpens*, et *traco* v. 9. 23. dracones signa militaria IV. 376. draco aurea mala seruans IV. 172. draco ingens VII. 100. draco caudam mordens annum significat III. 227.
Dracon IV. 67.
Draconis leges III. 211.
Dracontea IV. 354.
Dracontites IV. 297.
Dracontius VII. 158. 173.
Drome IV. 416.
Dromeda IV. 44.
Dromo IV. 416.
Droselytus IV. 275.
Druentius fluuius VII. 120.

Dryades III. 393.
Duae tabulae legis v. 382. vide duo.
Dubius II. 468.
Ducere vxorem melius, quam vti VI. 248.
Ductum IV. 499.
Duellum IV. 372.
Dulcis III. 467. dulcia IV. 487.
Dungali libri I. 393.
Duo, *ambo*, et *binus* v. 22. duo caeci in euangelio v. 139. duo lapides ib. 405. duo baiuli ib. 442. duorum societas III. 225.
Duodecim fontes v. 374. duodecim exploratores in terram sanctam ib. 441.
Duodenarius numerus v. 236.
Duodeuicesimus numerus v. 241.
Duplicatum, et *geminatum* VII. 431.
Durcon IV. 416.
Duritia mentis III. 395.
Durius fluuius IV. 139.
Dusii III. 395.
Duumirales magistratus III. 433.
Dux III. 423.
Dycta mons IV. 353.
Dynamidia III. 185.
Dynamius scriptor quisnam fuerit II. 371. 375.
Dysenteria III. 179.
Dysis IV. 609.

E

Ebenus IV. 335.
Ebibere, et *bibere* VII. 431.
Ebion, ebionitae III. 355. 525.
Ebosus insula IV. 181.
Ebrietas: de ea VI. 254. VII. 403. *ebrietas*, et *ebriositas* v. 24.
Ebriositas vide *ebrietas*.
Ebriosus, et *ebrius* v. 27.
Ebur IV. 144. ebur marmor ib. 263.
Ecclesia: ecclesia catholica, Dei viui, vna quam sit, cur septem a Ioanne scribuntur? Sion dicitur III. 346. seq. de ea VI. 364. 550. ecclesia lunae comparata VII. 31. in Canticis delineata ib. 191. seq. de vario vsu ecclesiarum VI. 411. ecclesia antiquitus pascha decima quarta luna cum iudaeis celebrabat III. 272. ecclesia caelum spiritualiter est VII. 19. ecclesia per martyrum

sanguinem refulget VII. 34. ecclesia per arcturum intelligitur VII. 39. ecclesia ex fide Trinitatis, et quatuor virtutibus consummatur VII. 39. Spiritum sanctum pignus accepit VI. 153. causa prauitatis haereticae propagata VI. 156. ex quibus completur VI. 183. haeticos ad se venientes benigne amplectitur VI. 316. orientalis, et occidentalis VI. 570. orientalis, quare in fermentato pane, orientalis in azymo Sacramentum conficit VI. 570.
Ecclesiastes liber v. 200.
Ecclesiasticus liber III. 246. v. 202.
Echeneis IV. 81.
Echinus IV. 85.
Echites IV. 282.
Echo IV. 251.
Eclipsis solis, et lunae VII. 33. seq. de eclipsi lunae carmen editum ib. 183.
Ecloga Theodoli II. 336.
Ectasis III. 55.
Ecthlipsis III. 55.
Edacitas III. 146.
Edere IV. 40.
Edessa IV. 195. seq.
Edictum quid III. 195.
Editio operum S. Isidori difficillima I. 1. seq. editio Bignacana ib. 258. Breuliana ib. 275. editio regia matritensis Grialiana ib. 265. editio noua matritensis typis Villoae ib. 286.
Editiones veteris, ac noui testamenti v. 482. quinta editio Ierosolymis inuenta III. 238.
Edom III. 401.
Eduium IV. 40.
Eferre, et *efferre* v. 25.
Effertus III. 479.
Efferre vide *efferre*.
Efficax III. 469.
Efficiens III. 469.
Effodere, et *fodere* v. 31.
Effoeta III. 470.
Effractor III. 470.
Effrenatus III. 470.
Egens III. 470.
Egenus III. 470.
Egestas, et *paupertas* v. 25. egestatem diabolus mentibus opponit VI. 309.
Egica rex gothorum VII. 190.
Z z z

Eieie Dei nomen III. 295.
 El Dei nomen III. 294.
 Elaemoli IV. 329.
 Elam III. 400.
 Elamitae III. 400.
 Elatio VII. 210.
 Elatus III. 469.
 Elbidum IV. 466.
 Elbum IV. 466.
 Elcana exponitur possessio Dei V. 553.
 Eleas vicus IV. 148.
 Eleazar III. 322. Eleazarus Sacerdos V. 445.
 Electarium III. 184.
 Electi inter reprobos VII. 240. seq. eorum spes, et formido *ib.* 268.
 Elector IV. 269.
 Electrum IV. 285. 295. venenum prodit *ib.* 296.
 Electi perire non possunt VI. 181. in iudicio conculcandi sunt IV. 188. accipiunt et conuersionis donum, et perseuerantiam doni VI. 197. electi quidam in errorem iucidunt, et denuo conuertuntur VI. 200. electi nunquam corrumpuntur VI. 244. electi malorum desiderium explere a Deo non permittuntur VI. 249. Electi vitae huius aduersitatibus probantur VI. 260. electi exterius VI. 354.
 Eleemosyna commendatur VII. 266. 334. 340. eleemosyna, et ieiunium in abscondito VI. 256. de eleemosyna VI. 356. et 358.
 Elegiacum carmen III. 68.
 Elementa IV. 108. VII. 18. elementa rerum materia IV. 442.
 Elenus abbas II. 127.
 Elephantia serpens IV. 70.
 Elephantiacus morbus III. 181.
 Elephantus, elephas IV. 53.
 Eli III. 323.
 Eliachim III. 324.
 Elias III. 235. seq. 328. V. 131. 167. seq. VII. 376. de eius virtutibus V. 542. 544.
 Elidere, et allidere V. 5.
 Eligo III. 348.
 Elion Dei nomen III. 294.
 Elipandus II. 112.
 Elis ciuitas III. 230.
 Elisa III. 403.
 Elisabeth, et Zacharias III. 337. V. 178.
 Elisaei graeci III. 403.

Elisaeus III. 235. seq. 329. V. 168. 545. VII. 376. quaedam eius gesta V. 542. 545. seq. eius puer V. 132.
 Eliud V. 126.
 Elixum IV. 488.
 Elleborum IV. 352.
 Ellopis III. 409.
 Ellychnium IV. 305. 442.
 Elocutio, de ea III. 88.
 Eloe, Eloim Dei nomen III. 294.
 Eloquent, et loquax III. 469. V. 24.
 Eloquentia, et sapientia V. 109. eloquentia sacra VI. 297.
 Eloqui, alloqui, et obloqui V. 9.
 Elpidius VII. 157.
 Elucer, et illucere VII. 433.
 Eluidiani III. 359.
 Em, et en V. 27.
 Eman III. 332.
 Emancipatio III. 441.
 Emanuel III. 301.
 Emathia IV. 160.
 Emathii III. 409.
 Emathion III. 409.
 Emendatio iusti correpti VI. 319. emendatio plurimorum correctio vnius est VI. 335.
 Embolismus annus III. 274. VII. 12.
 Emere, et redimere V. 25.
 Emerita vrbs IV. 207.
 Emeriti III. 425.
 Emittere, et admittere V. 25.
 Emmanuel III. 301.
 Emor III. 407.
 Emortuum, et mortuum V. 49.
 Emphasis III. 91.
 Emplastrum III. 184.
 Emptio, venditio III. 203. emptio mariti, et vxoris III. 203.
 Emunctoria V. 402.
 Empye III. 177.
 En vide em.
 Ena III. 76.
 Energia III. 91. et 96.
 Enascitur, et nascitur V. 51.
 Enchiridium III. 185.
 Encoenia III. 277. VI. 404.
 Encratitae haeretici VII. 92.
 Enema III. 184.
 Enhydri IV. 67.
 Enhydros IV. 59. 278.
 Enjundia hispanice VII. 412.
 Ennius VII. 83. Ennius vulgares notas inuenit III. 36. primus hexametros latinos fecit III. 66.
 Enoch filius Cain III. 234. 318. V. 117. VII. 66. filius Jared V. 154. Enoch ciuitas IV. 193.
 Enormis III. 460. 469.
 Enos filius Seth III. 233. 318. V. 118. VII. 65.
 Ensis, et gladius V. 26.
 Entheca IV. 224.
 Enthymema, et eius species III. 83.
 Enubere VII. 436.
 Enunciatio III. 107.
 Eous III. 224.
 Epacta: ds epactis II. 361. 384. III. 275. VII. 5.
 Epanalipsis III. 57. 96.
 Epanaphora III. 57.
 Epangelia III. 97.
 Epanodos III. 93.
 Epaphus IV. 164.
 Epenthesis III. 55.
 Ephemeris III. 74.
 Ephesus lapis IV. 260.
 Ephesus ciuitas IV. 201.
 Ephod IV. 447.
 Epheobus IV. 25.
 Ephraim III. 328. V. 125. 160. 553.
 Ephrata ciuitas IV. 198.
 Epibata IV. 415.
 Epichirema, et eius species III. 83.
 Epicoenum, et commune V. 18.
 Epicurei III. 363. 526.
 Epidromus IV. 422.
 Epigramma III. 69.
 Epigri IV. 443.
 Epilepsia III. 174. 176.
 Epilogus de conflictu virtutum, et vitiorum II. 54.
 Epimelas IV. 273.
 Epimelis IV. 330.
 Epimone III. 97.
 Epiphanes III. 237.
 Epiphania Domini VI. 393. duae epiphaniae III. 276.
 Epirotae III. 409.
 Epiroticum mare IV. 126.
 Epirus vrbs IV. 157. 202. eius fons IV. 122.
 Episcopatus III. 341.
 Episcopus: episcoporum munia II. 165. seq. III. 339. 341. episcopi sex Galliae II. 319. 321. episcoporum toletanorum honor a Deo vindicatus VII. 166. episcopi soli chrisma conficiunt, et Paracletum dant III. 342. VI. 395. episcopis non licebat in vinum conuenire vsque ad Constantini imperatoris tempus III.

ET VERBORVM.

264. episcopis licentia data , vt ad toletanam urbem conuenirent vii. 121. episcopi imperiti vi. 327. episcopi seculares curas insectantes *ib.* 327. episcopus seruus plebis , non dominus vi. 329. episcoporum institutio , et etymon vi. 419. episcopus , et quid ad eum pertineat vi. 558. episcopi quomodo ecclesiae praesint vi. 367.

Epistola iii. 255.

Epistolae Isidori quanam genuinae , quanam spuriae i. 626. seqq. editae vi. 557. seqq. epistola ad Massonam i. 356. iii. 288. 393. 399. ad Leudefredum i. 343. ii. 261. epistolae ad Braulionem i. 444 epistola medica Isidori nomine i. 655. ii. 277. epistola ad S. Gregorium Magnum i. 654. epistola de haereticis i. 654. de institutione bonae vitae i. 658.

Epistolae Pontificum a S. Siluestro partim spuriae , partim sincere , partim interpolatae ii. 210. seqq. epistolae ad varios ii. 475. epistolae quaedam supposititiae ii. 243. 294. 346. epistolae Patrum ii. 230. epistolae , quae dicebantur de caelo cecidisse vii. 162.

Epistylia iv. 231. 433.

Epithalamium iii. 69.

Epitaphium Isidori S. Ildefonso ascriptum i. 34. seqq.

Epithema iii. 184.

Epitheta nomina iii. 15.

Epitheton iii. 60.

Epithymum iv. 350.

Epitriti iii. 26.

Epitrochaes iii. 97.

Epitrope iii. 96.

Epizeuxis iii. 57.

Epo Boetius : eius epistola dedicatoria editur i. 585.

Epulae vi. 484. epulas qui ruminat in cogitatione vi. 257.

Eques : de equitibus iv. 410. *eques* , *equestris* , et *sequestris* v. 26. equites romani in vna tribu trecenti iii. 427.

Equestres milites iii. 425. vide *eques*.

Equiteri iv. 48.

Equus : de equis iv. 45. seqq. eorum aetas , viuacitas , tria genera *ib.* eorum colores *ib.* 401. in-

strumenta *ib.* 517. *equus* , et *aequus* v. 27. equi marini iv. 77. equi Fauonii dicti iii. 442. equi habiles iv. 517.

Equuleus iii. 215.

Era vii. 13.

Eraclius Imper. iii. 239.

Eratosthenes iii. 409.

Erebus iv. 191.

Erembertus ii. 341.

Eremitae iii. 344.

Eremus , et *desertum* v. 27.

Ergasterium iv. 224.

Ergastula iv. 224.

Ergo iii. 30.

Erichthonius iii. 235. iv. 44. vii. 73.

Ericodes insula iv. 179.

Ericusa insula iv. 179.

Eridanus iv. 162. Eridanus solis filius , qui et Phaeton iv. 138.

Errantia sidera iii. 159

Erigeron iv. 357.

Erigere , *auferre* , et *adimere* v. 10.

Errores in librorum titulis quibus ex causis irreperint i. 453. errorum doctores vi. 294.

Eruca iv. 73.

Eruditus iii. 469.

Ernuere , et *dirnuere* vii. 437.

Eruigius rex gothorum iii. 186.

Eruum iv. 316.

Erythrea Sybilla iii. 368.

Erymanthus fluuius , et mons iv. 138. 161.

Erysipelas iii. 180.

Es , et *aes* v. 9.

Esau trinomius , hispidus , rufus , primogenita vendidit iii. 320. v. 122. 318. vii. 70.

Esca : de escis iv. 484. v. 112. vi. 101. esca crapulam generat vi. 254. esca electa diaboli vi. 273. escae veteris testamenti vi. 101.

Escendere , *ascendere* , et *conscendere* vii. 437.

Esculus iv. 333.

Esdras Sacerdos v. 176. 213. 550. vii. 81. incensam legem renouat iii. 236. eius liber *ib.* 245. Esdras bibliothecam reparauit , et vetus testamentum in viginti duos libros constituit . vi. 249. Esdrae secundus , tertius , et quartus liber non habentur apud hebraeos iii. 245.

Esseni iii. 351. 520.

Essentia , et *substantia* v. 79.

Est est , et non non vi. 233.

Esther v. 134. 177.

Etesiae iv. 119. earum tempus iii. 165.

Ethan v. 433.

Etherianus Vgo ii. 382.

Ethica v. 109. seqq.

Ethici iii. 362.

Ethicus , interprete S. Hieronymo ii. 101. 331.

Ethnici iii. 375.

Ethopoeia iii. 88. 96.

Etruria iv. 162. Tages Etruriae aruspicinam primus dedit iii. 374.

Etymologiae iii. 49.

Etymologiae opus praecipuum Isidori : de earum editionibus , mss. , versionibus , elogiis , defensione fuse agitur i. 400. seqq. mss. variant in ordine , et numero librorum Etymologiarum : alicubi in duas partes sunt diuisae , *ib.* 405. seqq. an Sisebuto numcupatae , an Braulioni *ib.* 408. Etymologias quinam emendarunt *ib.* 268. Etymologiae corruptae *ib.* 410. interpolatae *ib.* 429. Etymologiarum plura exempla mss. describuntur ii. 232. seqq. passim . Etymologiae interpolatae ii. 226. 233. varia earum diuisio *ib.* 238. 326. 416. Sisebuto numcupatae *ib.* 392. Etymologiarum excerpta i. 450. Etymologiae graecae i. 419. Etymologiae Rabani i. 435.

Es , et *heus* v. 26.

Eua iii. 317. v. 116.

Euagrius monachus ii. 59.

Euander iv. 193.

Euangelistae v. 136. euangelistae quatuor significati per quatuor animalia iii. 247.

Euangelium iii. 248. *euangelium* , et *lex* v. 103. quatuor euangelia iii. 246. v. 213. euangeliorum canones iii. 262. seqq. Euangelium Matthaei repertum vii. 102. euangelia Anastasius imperator reprehendit , et emendat vii. 102. euangelii gratia temperauit legis austeritatem v. 103. Eucharistiae sacramentum vi. 111. vii. 331. 334. sermo editus de

eucharistia *ib.* 316. eucharistia quando, et quomodo sumenda *vi.* 384.
 Eucherus Lugdunensis *vii.* 155.
Euenit, contingit, obtingit, accidit *v.* 15
Euenta, et euentus *v.* 25.
 Euergetes *iii.* 237.
 Eugenius primus Tolet *ii.* 398. secundus *vii.* 162. tres Eugenii Tolet. *ib.* 172. 173. 179.
 Eugipius abbas *vii.* 153.
 Eulalia Emeritensis *vii.* 118.
 Eulogius S. Cordubensis *ii.* 121.
 Eumenides *iii.* 394.
 Eumerius Tarraconensis *vii.* 148.
Eundem gothicismus *ii.* 513.
 Eunomius, eunomiani *iii.* 531.
 Eunuchus *iii.* 470. *vi.* 448.
Euocari, aduocari, et innocari *v.* 6.
 Euocatio *iii.* 428.
 Euonymus insula *iv.* 179.
 Euphinius Toletanus *vii.* 178.
 Euphonia *iii.* 135.
 Euphorbium *iv.* 352.
 Euphrates *iv.* 135.
 Euricus rex *vii.* 118.
 Euripides *iii.* 236.
 Euroauster *iv.* 117.
 Europa Agenoris filia, et mundi regio *iv.* 155.
 Eurus *iv.* 117.
 Eusebius Dorolitanus *vii.* 145. Caesariensis *iii.* 252. eius chronicon supposititium *i.* 503.
 Eutropius Valentinus *vii.* 162.
 Eutyches, et eutychiani *iii.* 359. 553. *vii.* 101.
 Euxinum mare *iv.* 126.
Ex pro valde *iii.* 496. *v.* 57.
 Exactor *iii.* 470.
 Examen *iv.* 297. examen cuiusdam veteris membranae *ii.* 222.
 Exanguis *iii.* 470.
Exanimum, inanimum, et exanimatum *iii.* 470. *v.* 26. *vii.* 427.
Exaudire, et audire *v.* 5.
Excelsus, altus, et sublimis *iii.* 469. *v.* 3. *vii.* 438.
 Exceptor *iii.* 433.
 Excerpta *iii.* 253. excerpta ex Isidori sententiis *i.* 572. 574. ex libris de ecclesiasticis officiis *ib.* 578. ex synonymis *ib.* 599. alia excerpta ex eius operibus *ii.* 19. seqq. 230. 268. seqq. 300. seqq. 343. seqq. 358. seqq. 366. seqq. 395. 419. 421. Excerpta Theo-

dori *ib.* 289.
 Excetra *iv.* 36. et 67.
 Excodicare vites *iv.* 321.
 Excommunicatio *vi.* 547.
 Exconsules *iii.* 421.
Exscribere vide ascribere.
 Exscriptores codicum indicati *ii.* 429. seqq.
 Excubiae *iii.* 426.
 Excubitores *iii.* 426.
 Excusatio de reatu nulla *vi.* 106. excusatio peruersorum *vi.* 317.
 Exebenus *iv.* 273.
Execratio, et iuratio *v.* 27.
 Executor *iii.* 470.
 Exempla quaedam operis de ortu, et obitu Patrum interpolata, et contracta *i.* 486. exemplum *iii.* 112. exemplum, et similitudo *vi.* 212. exempla sanctorum quid prosint *vi.* 205. exempla prauorum sacerdotum *vi.* 326.
 Exemplar expositionis in vetus testamentum *ii.* 238. exemplaria mss. *vide* codices.
Exequi, persequi, et prosequi *v.* 25.
Exercitatus, et exercitus *v.* 24.
 Exercitia spiritualia *ii.* 312. exercitium virtutum *vii.* 214.
 Exercitus *iii.* 428. *vide* *exercitatus*: exercitus aut internecione, aut desperatione deletur *iv.* 375.
Exerere, exertus *iii.* 469.
 Exesus *iii.* 470.
Exhaurire, et haurire *v.* 37.
 Exhaustus *iii.* 470.
 Exhebenus *iv.* 273.
 Exhortatio humilitatis alicubi S. Isidoro ascripta *ii.* 44. 51. editur *vii.* 287.
 Exhortatio poenitendi rhythmica *ii.* 1. 12. editur *vii.* 346.
 Exiguus *iii.* 470.
 Exilis *iii.* 470.
 Exilium *iii.* 216.
 Eximius *iii.* 469.
 Exitiosus *iii.* 470.
 Exitus vitae *vi.* 360.
Existimare, et arbitrari *v.* 25.
 Exoche *iii.* 94.
 Exodus *iii.* 244. *v.* 194.
Exolescere, inolescere, et adolescere *vii.* 434.
 Exomologesis *iii.* 292.
Exorare, et orare *v.* 52. exorare *iii.* 289.
 Exorcismus *iii.* 288. *vi.* 458.

Exorcistae *iii.* 339. 343. *v.* 432.
 Exordium *iii.* 81.
Exornatus *iii.* 469.
Exosus, et odiosus *iii.* 470. *v.* 24.
 Exotica vestis *iv.* 451.
Expectare, spectare, et sperare *v.* 25. 65.
Experiri, et pati *vii.* 439.
Experientia, et scientia *v.* 25.
 Expenses *iii.* 469.
Experrectum, et expertum *v.* 27.
 Expertus, et experts *iii.* 469. *v.* 24. *vide* *experrectum*.
 Experts *vide* *expertus*.
Expetere, et petere *v.* 57.
Expirare, et spirare *v.* 66.
 Explanatio in sacram scripturam *i.* 545. *ii.* 349.
 Expletivae coniunctiones *iii.* 21.
 Exploratores Iosue *v.* 138. seqq. 441.
Exportare, et deportare *v.* 21. *vii.* 434.
Exposcere, et poscere *v.* 56.
 Expositio missae editur *vii.* 221. de ea, et de aliis missae expositionibus *i.* 586. *ii.* 44. 252. 254. 357. expositio figurarum *iii.* 544. expositio bibliorum *ii.* 306. seqq. 333. *v.* 272. expositio Isidori in vetus testamentum, siue expositiones, et quaestiones mysticorum sacramentorum *i.* 270. seqq. eduntur *v.* 359. de his expositionibus *ii.* 241. 313. 348. 394.
Exprobrare, et obprobare *vii.* 432.
 Exsors *iii.* 469.
 Expenses *iii.* 369.
 Extales *vii.* 420.
Extemplo, et illico *v.* 25.
Exterminator, exterminatus *iii.* 469.
Externus, strenuus, et hesternus *v.* 24. 69.
Extinctus, et restinctus *v.* 26.
 Extorris *iii.* 469.
 Extremitas *iii.* 131.
Extruere, et struere *vii.* 434.
Exul, et profugus *iii.* 469. *v.* 58. *exul, an exul scribendum* *iii.* 43.
 Exultare *iii.* 469.
Exultatio, et laetitia *v.* 43.
 Exungia *vii.* 412.
 Exuperius Toletanus *vii.* 178.
Exurgere, et surgere *v.* 66.
 Exustus *iii.* 470.
 Exuviae *v.* 68. *exuviae, et spolia*

ib. 26.

Ezechias III. 236. v. 133. vitae
anni quindecim ei additi ib.
546. diuitias ostendit ib. 548.
Ezechiel III. 245. 329. v. 170.
de eo v. 205. VII. 378. eius
expositio I. 537.

F

Faba communis, aegyptiaca, fres-
sa IV. 314. seq. 517.
Faba Syriaca IV. 329.
Faber, fabrorum instrumenta IV.
527. seq.
Fabrica: de fabricis parietum IV.
429.
Fabricius: eius notae I. 434.
Fabula III. 71. fabulae quo tem-
pore confictae VII. 72. seqq.
Facetus III. 471.
Facies IV. 6. *facies*, et *vultus* v.
74. 88. *facies* gemina caeli III.
149. *facies* Dei ib. 298.
Facilis III. 471.
Facinorosus III. 473.
Facinus III. 209. *facinus*, et *flagi-
tium* v. 28.
Facistergium IV. 463.
Factiosus III. 473.
Factis bene loqui VI. 230.
Factis male loqui VI. 230.
Facultas male agendi VI. 339.
Facundia canina VI. 349.
Facula IV. 414.
Facundus Afer VII. 156.
Facundus III. 471. *facundus*, *peri-
tus*, *prudens*, et *callidus* v. 54.
Faccinia vua IV. 319.
Facula IV. 494.
Faex IV. 495.
Fagus IV. 333.
Falcastrum IV. 514.
Falcidia lex, **Falcidius** III. 196.
Falco auis IV. 99.
Falernum IV. 492.
Fallax III. 472. *fallax*, *falsarius*, *pel-
lax*, *mendax* v. 27. 29. VII. 437.
Fallens, et *mentiens* v. 49.
Falsarius vide *fallax*.
Falsitas III. 210. *falsitas*, et *men-
daciū* v. 29. *Falsitas* nonnum-
quam veriloquio adiungitur VI.
231.
Falsum. et *fictum* v. 30.
Falx IV. 514.
Fama, et *gloria* III. 26. v. 29. *fa-
mam* maleuolentes tollunt, be-

ET VERBORVM.

neuoientes gloriam v. 29. *famam*
appetere VI. 310.
Familia: familia circiscunda III.
206. 440. *Familia* oritur a pa-
tre, terminatur a uitauo III.
440.
Famosus, et *infamis* v. 27.
Famulari, et *obsequi* v. 31.
Famulus: famuli III. 435. *famulus*,
et *seruus* v. 67. v. 343.
Fana IV. 321.
Far IV. 312.
Farcimen IV. 489.
Farcire IV. 489.
Farctum, et *partum* v. 32.
Fari, *loqui*, *sermocinari*, et *nar-
rare* VII. 428.
Farina IV. 487.
Farrago IV. 313.
Fas III. 191.
Fasces III. 254.
**Fasciculos pro vexillis milites ha-
buerunt** IV. 377.
Fascia, *fasciola* IV. 479. seq.
Faselus IV. 315.
Fastus, et *fasti* v. 34. *fasti dies*,
ib. 33. VII. 4.
Fata vide fatum.
Fateri, et *confiteri* v. 31.
Fatigans quasi satis agitur III. 472.
fatigatur, *fessus*, et *lassus* v. 32.
fatigatus, et *iactatus* ib. 41.
Fatua Fauni vxor III. 472.
Fatum: fata tria conficta III. 392.
fatum, et *fortuna* v. 29. *fatum*,
et *fatum* ib. 34.
Fatuns III. 472. *fatuns*, *stultus*, et
stupidus v. 63. vide *fatum*.
Fauces IV. 10. 188. v. 90.
Fauilla 245. 427.
Fauni III. 391. **Fauni ficarii** IV. 34.
Faunus III. 376. **Faunus fistulae**
inuentor III. 138.
Fauonius: fauonii III. 442. IV. 117.
Fauor, et *fauns* v. 134.
Faustinus episc. II. 282.
Fantor III. 472.
Fauus IV. 491. *fauns*, et *faunor* vi-
de *faunor*: *fauns* extractus ex ore
leonis v. 503.
Fax IV. 507. **Fax cupidinis** III.
390.
Faxo pro facio IV. 414.
Febris III. 171.
Februa sacra VII. 9.
Februarius III. 225.
Feci, et *numquid feci*? quid disse-
sunt v. 31.

551

Federicus III. 514.
Fedus, id est, deformis per o III.
43.
Fel IV. 21. **fel terrae** IV. 354. **felle**
irascimur IV. 21.
Felicitas agrestium IV. 236. *felici-
tas*, et *fortuna* VII. 441. **felicitas**
prauorum VI. 352.
Felix Toletanus VII. 179.
Felix III. 471. *felix*, et *beatus* v. 111.
Femellarius III. 473.
Femen IV. 17.
Femina IV. 18. 27. 390. v. 73. 91.
femina plur. pro *femoribus* v.
34. de *feminis* IV. 28. 25. 50.
455. 476.
Feminalia v. 404.
Femora IV. 17.
Femoralia IV. 452.
Femur II. 440.
Fenestrae IV. 227.
Fera: *ferae*: IV. 51. earum pugna
ib. 408. *ferae*, et *bestiae*, v. 33.
Ferdinandus I. rex petit a rege
mahometano Hispalensi corpus
S. Iustae, cuius loco obtinuit
corpus S. Isidori I. 41. II. 497.
seq.
Feretrum IV. 509.
Feria sexta paschae apud gothos
II. 556. **feriae** III. 221. *legiti-
mae*, aut *indictae* ib. 293. de
feriis VI. 539. **feria** pro *sabba-
to*, seu *requie* VII. 4. **feriae mo-
nachorum**, in quibus ieiunia
conquiescunt VI. 539.
Feriat dies VII. 4.
Feritas, et *ferocitas* v. 28.
Fermentatius IV. 486.
Fermentum IV. 487. **fermentum**
corruptio creaturae v. 371.
Ferocitas vide *feritas*.
Ferox III. 473. *ferox*, *asper*, *ferus*
v. 27. seq. VII. 426.
Ferramentum IV. 379.
**Ferrandus Diaconus Carthaginen-
sis** VII. 145.
Ferre, et *gerere* v. 35.
Ferrugo IV. 466.
Ferrum IV. 285. 292. **ferri acies**, *dis-
ferentia*, simulacrum in aere
pendens ib. 292. seq. **ferrum**
exiliens e flumine v. 546. **fer-
rum inuentum** VII. 73. **ferrum**
uiuum IV. 253. **ferrum**, nisi
candens tingatur, cohaerere non
potest IV. 430. **ferrum sanguine**
contactum celerius rubiginem

trahit iv. 293. ferro excinduntur, quae medicamentum non senserunt iii. 183.
Fertilis, et *fructuosus* v. 30.
Feruidus iii. 473.
Ferula iv. 363.
Feruor iii. 471.
Ferus, et *ferox* v. 27.
Fessus quasi fissus iii. 472. *fessus*, *fatigatus*, et *lassus* v. 32.
Festinare, et *properare* v. 57.
Festiuitas iii. 275. de festiuitatibus diuersis *ib.* festiuitates apostolorum, seu martyrum vi. 402.
Festuca in oculo alieno vi. 336.
Festus: de festis diebus iii. 546. festi dies hebraeorum iii. 546. vii. 3. *festi*, et *solemnnes* dies v. 33.
Festus: eius locus restitutus iv. 49.
Fiat lux vi. 135.
Fibrae iv. 21.
Fibri iv. 56. et 464.
Fibrina vestis iv. 450.
Fibrinum iv. 56. 464.
Fibula; *fibulae* iv. 474-479.
Ficarius Faunus iii. 395.
Ficcedula iv. 102.
Fictilia vasa iv. 496.
Fictor iii. 472.
Fictum, et *falsum* v. 30.
Ficus iv. 331. *figus aegyptia* iv. 331. *figus rugas senum* distendunt iv. 331. *figus cum botro* allata v. 443.
Fideicommissum iii. 201.
Fidelis iii. 471. *fidelis*, et *fidus* v. 27.
Fides christianorum i. 377. *fidei* catholicae veritas ii. 32. 551. *fides* iii. 203. 347. 438. *fides*, et *fidis* v. 34. *fides*, et *religio* *ib.* 62. *fides*, et *opus*; *fides*, *spes*, et *charitas* *ib.* 106. 192. *fides* ternario, ac denario numero *ib.* 473. de *fide* vi. 192. *fides* apud graecos de Trinitate iii. 312. *fides* a tormentis iii. 116. *fides*, vel *fidicula* citharra iii. 139. *fide*, et *operibus* homo iustificatur vii. 39. *fides* in Dei virtute, non in argumentis humanis consistit vi. 297. *fidem* legibus reges praedicant vi. 344. *fides* est in conuersione v. 462. *fidei regula* vi. 461.
Fidiculae iii. 114.
Fidis vide *fides*.

Fiducia iii. 207. *fiducia*, et *confidentia* v. 29. *fiducia* contra desperationem vii. 215.
Fidus vide *fidelis*.
Fieri aliquid posse, et *feri* necesse est vi. 128.
Figulus iv. 496.
Figura: *figurae*: iii. 30. verborum, et sententiarum *ib.* 91. de figuris solidis etc. *ib.* 543. *figura*, *forma*, et *similitudo* v. 32. 67. *figura* literarum iii. 11. *figura* syllabarum iii. 29. *figurae* accentuum iii. 30. *figurae* grammaticae iii. 56. *figurae* multum prosunt in collatione vi. 299. *figurae* hostium v. 408.
Fila iv. 467.
Filentulus: narratio de eo ii. 68.
Filia, *filius*, *fili*: *filii* *filii* non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii ii. 572. *filii* quatuor modis, natura, imitatione, adoptione, et doctrina, *filiorum* ordo iii. 440. seq. *filii* duo missi ad operandam vineam v. 142. *filii* maximo, et minimo collatae benedictiones *ib.* 292. *filiae* ex materno semine nascuntur iv. 24. *filii* ex libero, et ancilla iii. 441. *filii* quare sint similes patribus, aut matribus iv. 23. *Filii*, et *liberi* vii. 438. *filii* Dei quando filias hominum concupierunt vii. 66. *filii* Dei qui vocantur vi. 159. *filii* non solum natiuitate, sed etiam imitatione vocantur vi. 159. *filii* necessitatis v. 450. *filii* eius, cuius doctrinam sequitur vi. 159.
Filius Dei Deus, imago, figura, agnus, lapis, omnipotens, mediator, perfectus, brachium, petra, species, sacerdos, splendor, sapientia, virtus etc. v. 81. ante omnia secula a Patre genitus vi. 6. de filio Dei iii. 299. *filii* ex vno nascitur, Spiritus sanctus ex utroque procedit iii. 307. vide *Christus*, *Deus*.
Filix iv. 365.
Fimbria iv. 365.
Findi solida possunt, solidari scissa non possunt iii. 29.
Fines iv. 238. finem vitae respicit Deus vi. 445.

Finis *Christus* iii. 302. *finis*, et *terminus* vii. 426. *finis* vitae incertus vi. 360. *finis* in vita hominis quaerendus vi. 213. *finium* regundorum actio iii. 206.
Fingere iv. 496.
Firmamentum caeli supra ignem vi. 589. seq. *firmamentum* iv. 109. vi. 136. vii. 25. *firmamentum* quid spiritualiter significet v. 262.
Firmus iii. 471. *firmus*, et *valens* v. 32.
Fiscella iv. 516. *fiscellae*, et *fiscinae* iv. 504.
Fisculum, *fisculum* iv. 516.
Fiscus iv. 504.
Fistula vi. 231. *fistulae* aquarum iv. 231. et 434. *fistulae* in collo duae v. 90.
Flagella iii. 214. *vitium* iv. 317. *arborum* *ib.* 324. *flagella*, et *verbera* v. 72. de *flagellis* Dei vi. 258. *flagella* quadraginta v. 475.
Flagitare, et *flagitare* v. 31.
Flagitiosus iii. 473.
Flagitium iii. 209. *flagitium*, et *facinus* v. 28.
Flagra iii. 214.
Flagrare, et *fragare* v. 31. 34.
Flamen iii. 471. *flamines* iii. 342. iv. 468.
Flamma iv. 427.
Flammeus color iv. 466.
Flatus iv. 119.
Flauensis vrbs vii. 136.
Flauum, et *fulvum* vii. 435.
Flecti, et *deflecti* v. 30.
Flemma, et *plemma* vii. 433.
Flens iii. 473.
Flere, et *plorare* v. 30. *flere* pro defunctis fidelibus vi. 362.
Fletus, *ploratus*, et *placatus*, v. 55.
Florentina soror *Isidori* i. 118. 549. vii. 161.
Flores vii. 324. *flores* Doctorum, ex *Isidoro*, et aliis collecti i. 247. 576. ii. 356. 413. *flores* malorum iv. 328. *flores* austro soluntur, *Zephyro* fiunt iv. 118. 324. *Flos* *Christus* iii. 304. *flos* aeris iv. 249. 292. *flos* thymi iv. 350.
Florez *Henricus*: eius variae lectiones i. 33. opinio *ib.* 507. *Floridia*.

Floriani haeretici III. 357.
Floridus, et *florulentus* v. 33.
 Florus presb. II. 41.
Fluctuo, et *fluctuor* VII. 436.
 Fluctus IV. 131.
 Fluduius francorum princeps VII. 119.
Fluere, et *disfluere* v. 31.
 Flumen : de fluminibus IV. 132.
flumen, *fluminis*, *torrens*, *rius*, *amnis*, et *fons* v. 32. 62. fluminum nomina VII. 57. flumina duo in Thessalia IV. 121. flumina Paradisi quatuor v. 270. fluius de Paradiso exiens ib. 269.
 Fluuius vide flumen.
 Fluxi proliciuntur de castris v. 437.
 Focariae VII. 421.
 Focus IV. 505. *focus*, et *ignis* v. 41.
 Fodere IV. 322. *fodere*, et *effodere* v. 31.
 Foeciales IV. 373.
 Foecunda III. 473.
 Foedus III. 471. *foedus*, et *pax* v. 32. *foedus*, et *saedus* ib. 34.
 Foenerator III. 471.
 Foeniculum IV. 369.
 Foenum IV. 365. *foenum*, et *foenus* v. 34. foenum in oculis Dei qui sunt VI. 273.
 Foenus III. 471. vide *foenum*.
 Foeta III. 473.
 Foetus IV. 23.
 Folia librorum, folium III. 262. IV. 324. 347. *folia* singulari numero IV. 365.
 Folles IV. 288.
 Follicare IV. 58.
 Folliculus IV. 313.
 Fomes IV. 325.
 Fontidonius I. 270.
 Fons, fontes : fons scientiarum I. 1. 418. de fontibus IV. 121. seq. fons Ciceronis, Iob in Idumaea, in Chio insula, Cyzici amorem tollens, fontes duo Siciliae, calidi in Sardinia ib. fons in delubris ib. 221. *fons*, *fluminis* etc. vide *flumen* : de fontibus duodecim v. 373. seq. fons Christus III. 303. fons Aonius in Boeotia IV. 159. fons de petra Oreb v. 436. fontes duo in Boeotia IV. 121.
Foras, et *foris* VII. 426.
 Forcipes IV. 428. 512. *forcipes*, et *Tom. VII.*

forfices v. 34.
 Fores v. 41. *iores*, et *valuae* IV. 227.
Forfices vide *forcipes*.
Foris vide *foras*.
Forma, et *figura* v. 32. forma poenitudinis : opusculum I. 603. formae verborum II. 19.
 Formatum, siue formatium IV. 232.
 Formica IV. 62.
 Formicoleon IV. 63.
Formido, *pauor*, *metus*, et *timor* v. 28.
 Formidolosus III. 472. formidolosus non egredietur ad bellum v. 468.
Formosus III. 475. et *decens* v. 22.
 Formula honestae vitae : opuscula hoc titulo II. 21. formulae spiritalis intelligentiae ib. 69. 73.
Formum III. 471. 472. et IV. 513.
 Fornaces fabrorum IV. 426.
 Fornicarius III. 473.
Fornicatio, et *adulterium* v. 3. 34. de fornicatione ib. 112. VI. 242. 498. fornicatio in Scriptura pro omni illicita corruptione usurpatur v. 34. fornicatio spiritalis VII. 220. fornicationis affectus VI. 498.
Fornicatrix III. 473.
 Fornices III. 473. et IV. 229.
 Forpiceps IV. 513.
Fors, et *fortuna* VII. 442.
 Forsitan III. 43.
 Fortior, id est, maior III. 153.
Fortis III. 471.
 Fortitudo III. 152. et *virtus* v. 72. III.
 Fortuna III. 392. *fortuna*, et *factum* v. 29. *fortuna*, et *felicitas* VII. 441.
 Fortunatae insulae IV. 172.
Fortunatus, *beatus*, et *honestus* v. 11. vide *dines*.
 Fortunatus episcopus VII. 151.
 Forum, forus, fora, fori : forum iudicum Hispaniae denuo edendum I. 318. eius versio hispanica iussu S. Ferdinandi II. 224. forus IV. 212. 225. de foro ib. 389. fori in naui ib. 420.
 Foruum IV. 423.
 Fossorium IV. 514.
 Fovea IV. 514.
 Fouessorium IV. 514.

Fragilis III. 472.
 Fragmenta IV. 487. Isidorianorum operum I. 350. 354. 585. II. 80. 84. 226. 392. seq. III. 509. 535. 545. IV. 523. fragmenta plura titulo operum insignita II. 75. fragmentum calendarii gothici ib. 126. fragmentum chronologiae de anno natiuitatis Saluatoris ib. 238.
 Fragor IV. 120.
Fragrare, et *flagrare* v. 31. 34.
 Framea IV. 379. *framea*, et *machæra* v. 32. framea versatilis v. 277.
 Franci III. 414. francorum exercitus a gothis superatus VII. 120.
 Franciscæ IV. 381.
 Frantanes rex VII. 135.
 Frater, fratres : quatuor modis dicuntur in diuinis scripturis, natura, gente, cognitione, affectu : fratres patruales III. 444. seq. *frater*, et *germannus* v. 31. frater iussus est ducere uxorem fratris ib. 468. fratres septem, qui vni mulieri nupserunt v. 144. fratres quinque diuitis v. 148. fratri quoties remittendum v. 284.
 Fraternalis congratulatio VII. 210.
 Fratrissa III. 454.
 Fratrueles III. 445.
 Fraudulencia VI. 315.
Fraus, *dolus*, et *insidia* v. 20. fraus VII. 217. seq. fraudes haereticorum I. 597. fraus in omni bono opere formidanda VI. 204. fraus satanae saepe sanctis aperitur VI. 268. fraus contra innocentiam VII. 217.
 Fraxinus IV. 339.
Fremens III. 473. *fremere*, et *frendere* v. 30.
 Fremor, et fremitus VII. 435.
 Frena IV. 517. v. 30.
Frendens III. 171. 473. 477. *frendere* vide *fremere*.
 Frenum vide *frena*.
 Frenusculi III. 182.
 Frequentatiua verba III. 19.
 Fretum : de fretis IV. 128.
Frictum, et *frixum* VII. 435.
 Fridigerus rex VII. 99. 110.
 Friuolum III. 455.
 Frixum IV. 488. vide *frictum*.
 Frondes IV. 323.
Fruendus, et *frondosus* v. 30.

Frons iv. 6.
Fructuosus, et **fertilis** v. 30.
Fructus iv. 324.
Frugalis iii. 471.
Fruges iv. 311. *fruges*, et *frumen-*
ta v. 33. *fruges aquae gignunt*
 iv. 120. *fruges India bis merit*
 iv. 144.
Frui, et *uti* v. 30.
Frumarius rex vii. 136.
Frumen iv. 312. v. 542.
Fruementum: de *frumentis* iv. 311.
frumenta vide *fruges*.
Frumere iv. 312.
Frustum iv. 489.
Frutex iv. 322.
Fucata iv. 333.
Fucus iv. 104. 364.
Fuga iv. 373. *fuga Iacob* v. 330.
Fugere, et *diffugere* v. 31.
Fugitivus iii. 473.
Fulcra iv. 462.
Fulgentius Isidori frater i. 118.
 seq. *Fulgentio Isidorus libros of-*
ficiorum dedicat vi. 363.
Fulgentius Ruspensis vii. 154.
Fulgetra iv. 113.
Fulgor, *fulgur*, et *fulmen* iv. 144.
 v. 133. seq. de *fulguribus* ib.
 378.
Fulica iv. 98.
Fulmen: de *fulminibus* iv. 114.
 vii. 44. vide *fulgor*.
Fuluum, *fluum*, et *furuum* vii.
 435.
Funalia iv. 506. seq.
Funarii iv. 399.
Functi iii. 432.
Funda: de *fundis* iv. 385. 425.
Fundamentum iii. 304. iv. 430.
Fundatores ecclesiarum suffragio
 ab *ecclesiis adiuuandi* ii. 566.
Fundibulus, *fundibulus* iv. 386.
Fundus, *urbanum aedificium*, et
rusticum iv. 236.
Funebre, *funerum*, et *funestum*
 v. 31.
Funestus famulus v. 31.
Fungi, et *defungi* vii. 434.
Funis, de *funibus* iv. 423. 507.
funis tabernaculi triplex v.
 397.
Funus iv. 30.
Fur iii. 473. *fur*, et *latro* v.
 45.
Furatum, et *furtatum* v. 34.
Furcifex iii. 473.
Furcillae iv. 515.

INDEX RERVM

Furens, *furivus*, *furiosus*, et *ira-*
tus v. 28.
Furibundus, et *furens* v. 70.
Furiae tres iii. 392.
Furfures iv. 487.
Furfurio iv. 101.
Furnus iv. 225.
Furo iv. 60.
Furriones vii. 411.
Furtatum vide *furatum*.
Furtum iii. 210. *furtum contra*
innocentiam vii. 217.
Furunculus iii. 182.
Furnum vide *fuluum*.
Fuscina soror Aniti episcopi vii.
 158.
Fustes iii. 214. iv. 512.
Fusus iv. 467.
Futilis iii. 473.
Futura quasi facta saepe in scri-
pturis sacris narrantur vi. 162.

G

Gabaon ciuitas iii. 402.
Gabaonitae metu perditionis per-
territi v. 485.
Gabata iv. 498.
Gabinus cinctus iv. 456.
Gabriel iii. 313.
Gad iii. 235. 327. c. 124. 160.
Gades iv. 171. 207.
Gadgad v. 450.
Gaditanum fretum v.
 124.
Gagates iv. 254.
Gaianitae iii. 360. 534.
Galactites lapis iv. 257. 272.
Galatae iii. 408.
Galatia iv. 153.
Galaticae iv. 489.
Galaticum hordeum iv. 313.
Galbanum iv. 355.
Galea: de *galeis* iv. 388. *galea*,
 et *cassis* v. 17.
Galenus iv. 491. *Romae claruit*
 vii. 92. *eius libri de medicina*
 iii. 185.
Galeria iv. 447.
Galerius imper. iii. 238.
Galerus iv. 469.
Galilaea iv. 148.
Galilaei iii. 520. *super quos ce-*
cidit turris in Siloe v. 146.
Galla iv. 445.
Gallaeci iii. 417. seq.
Gallaecia iv. 164.
Gallaecus ventus iv. 118.

Galli: *Gallorum obiectiones de*
gratia Christi i. 188. *galli*
candidi, *senones* etc. iii. 414.
 seq. *galli* iv. 204.
Gallia iv. 163. *Galliae reges* ii.
 329.
Gallicanus, *gallicus*, *gallus* v. 36.
gallica arbor iv. 334. *gallicum*
mare iv. 126.
Gallicinium iii. 224. vii. 6.
Gallienus imper. vii. 95.
Gallina iv. 97. *gallinae a vento*
concupere creditae iii. 442.
Gallograeci iii. 408. et iv. 153.
Gallus imper. iii. 238.
Gallus auis iv. 97.
Gallus, *gallicus* vide *gallicanus*.
Galaupis iv. 462.
Ganea, *ganeo* iii. 474.
Gangaridae iii. 404.
Ganges iv. 134. 144.
Gannire v. 75.
Garamantes iii. 411. *eorum re-*
gio iv. 168. *garamantum fons*
 iv. 123.
Garrire, et *loqui* v. 35.
Garrulus iii. 474.
Garum iv. 495.
Gath, *Gad* iii. 235.
Gaudium, et *lactitia* v. 35. *gau-*
lium ib. 111. *spirituale* vii.
 4. *gaudium maius est Deo*,
angelis de eo, qui a pericu-
lo liberatur, quam de eo, qui
numquam nouit peccati peri-
culum vi. 212.
Gaulalum regio iii. 418. iv.
 167.
Gauloe insula iii. 418.
Gauranis equus iv. 48.
Gaza iv. 503. *oppidum* ib. 196.
interpretatur fortitudo v. 560.
Gazophylacium iv. 503.
Gebamundus vii. 134.
Gedcon ii. 235. 322. v. 129.
 164. vii. 74. *eius sacrificium*,
proclium, victoria v. 492. seqq.
Gehenna, *Gehennon* iv. 192. vi.
 186.
Gelasii decretum de libris apocry-
phis ii. 238. 260. 309.
Gelatia vi. 359.
Gelonium stagnum iv. 122.
Gelu iv. 115.
Geminatus, *ininctus*, et *duplicatus*
 vii. 431.
Gemini iii. 441. *gemini duo Tha-*
mar v. 125.

Gemmae : genera gemmarum : gemmae viridiores , rubrae , purpureae , candidae , nigrae , variae , aureae , caecae , ab animalibus nominatae etc. iv. 263. *ad* 284. *gemma Veientana ib.* 274. *Sontica ib.* 275. gemmae in superstitionibus *ib.* 282. verae a falsis difficile discernuntur iv. 283.

Genae iv. 8. v. 89.

Genealogia regum hispanorum ii. 407. 412.

Gener iii. 446.

Genera *vide* genus.

Generalia nomina iii. 14.

Generare, et *parturire* v. 36.

Generationes mundi iii. 232. generationes viginti duae ab Adam vsque ad Iacob iv. 305. generationes septuaginta septem v. 283. generationes quadraginta duae v. 432.

Generosus, et *mobilis* vii. 427.

Genesar lacus iv. 130.

Genesis iii. 241. v. 194. *Expositio in Genesin ib.* 259. etc.

Genethliaci iii. 372.

Genialis lectus iii. 391.

Genitalia iv. 17. v. 91.

Genitius iii. 16. *genitius in as primae* iv. 190.

Genitor, et *pater* v. 36. *genitores* iii. 520.

Genistae iii. 351. 520.

Genium iii. 391.

Gennadius non fuit episcopus roletanus ii. 40. de eo iii. 252.

Gens, *gentes*, gentium vocabula iii. 369. 444. *gentes habitu, et lingua dignoscuntur* iv. 454. *gens, gentes*, et *genus* v. 36. de gentium vocatione liber vi. 66. etc. *gentibus cunctis iussum est in Christo credere* ib. 70. *gentes, et iudaei ad Christum vocantur* ib. 73. *gentium vocatio ad fidem ante hebraeos* ib. 76. *quod gentes christum sanctificari debeant* ib. 109. de gentibus *ib.* 160. *gentes, quibus terra diuisa fuit, septuaginta tres* iii. 400. *gentium dii* iii. 375.

Gensericus vii. 131. seq.

Gentiana iv. 356.

Gentiles iii. 375. *vide* gens : *gentiles ex septem stellis nomina*

dicbus dederunt vii. 6. *gentilis populus quare non obtemperauit legi* v. 105. *gentilium libri* vi. 296.

Gentilitas iii. 399. et v. 36.

Genua vrbs iv. 125.

Genua iv. 18. v. 91. *genuum inflexio poenitentiae indicium* vi. 402. *genua quare tangunt, qui alicuius lacrymas elicere cupiunt* v. 89.

Genus : genera quaestionum iii. 88. *opposita* ib. 116. *genus* iii. 429. iv. 1. *genus* *vide* gens : *genus ex diminutione colligitur* iii. 48.

Geographia Hispaniae ii. 425.

Geomantia iii. 371.

Geometria : eius inuentores, figurae, numeri, principia iii. 129. seqq. v. 110.

Geon iv. 133.

Gepidae extinguuntur a longobardis vii. 104.

Gerere, et *ferre* v. 35.

Gergesacus, et *Gergesaei* iii. 402.

Germana, *germanus* iii. 444. seq. *germana*, et *soror* v. 36. *germanus*, et *frater* v. 31.

Germani iii. 413. *germani cirrati* iv. 455.

Germania iv. 155. *Germaniae* iii. 413.

Germano-Francus auctor collectionis canonum *Isidorianae* ii. 204.

Germanus *vide* germana.

German iv. 324.

Germinatio iv. 324.

Geruasius ii. 324.

Geryon iv. 35.

Getae iii. 412. iv. 455.

Gether iii. 400.

Getuli iii. 401. et 417.

Getulia iv. 168.

Gezo abbas ii. 231.

Gigantes iv. 33. *quando nati* vii. 66.

Gilimer, tyrannus vii. 134.

Gillulas gothorum episcopus vii. 99.

Gilius equus iv. 47.

Gingiber iv. 349.

Ginguae iv. 10. v. 90.

Gipedes iii. 412.

Girgillus *vide* gyrgillus.

Gisaleicus rex vii. 119. 186.

Gisela regina i. 391.

Gisericus *vide* Gensericus.

Glacies iv. 115.

Gladiatorius ludus iv. 407.

Gladiolus iv. 362.

Gladius iv. 78. de gladiis *ib.* 379. seq. *gladius chelidoniacus* *ib.* *gladius*, et *ensis* v. 26. *gladius piscis* iv. 78.

Glande antiqui vixerunt iv. 333.

Glaucus iv. 80. 466. *glaucus equus* *ib.* 47. *glaucus piscis* iv. 80.

Gleba, de glebis terrae, et ex aqua iv. 245. seqq.

Glires iv. 62.

Gliscere iv. 62.

Globellum iv. 468.

Globus iv. 432.

Gloria, et *fama* v. 29. *gloria vana* vii. 209. *gloria sanctorum* vi. 189. *gloria quorum magna est* vi. 204. *gloria quos expectat* vi. 245. *gloriae temporalis sequaces* vi. 359.

Gloria, et honor Patri etc. in officio gothico ii. 559.

Gloriantes de luxuria, et flagitiis vi. 243.

Glorificatio Moysis v. 391.

Gloriosus iii. 473.

Glos iii. 455.

Glossa : eius significatio iii. 472. *glossa ordinaria*, an *Isidorus eius auctor*, aut alterius nondum editae *ib.* 527. 537. 539. seq. ii. 415. *glossae ex Etymologiis* ii. 316. de *glossis* iii. 50. *glossae editae* vii. 407.

Glossarium Ducangii i. 471. *glossarium Isidorianum* : an *Isidorus eius auctor*, *Cerdae monitum*, prologus ad notas, epilogus, *glossarii editiones*, commentatores, *codices mss.*, locus *glossario in hac editione* *ib.* 466. seqq. 480. seqq. *glossarium Etymologiarum*, fortasse ex alio vberiori i. 481. ii. 263. *glossaria* ii. 263. 265. 306.

Glossopetra iv. 282.

Glutto iii. 474.

Glycyrrhiza iv. 354.

Glycysidae iv. 356.

Gnarus iii. 473.

Gnatus iii. 440. et *natus* vii. 429.

Gnostici, et eorum haeresis iii. 352. 522. seqq.

A a a a a

Goldasti monitum I. 577.
 Goliath v. 131.
 Gomer filii III. 403.
 Gomor IV. 303.
 Gordianus de parthis, et persis triumphavit III. 238.
 Gorgades IV. 172.
 Gorgias rhetor III. 236. VII. 81.
 Gorgon VII. 73. Gorgones IV. 35.
 Gorgonis caput III. 389.
 Gothescalcus I. 188.
 Gothi : eorum gloria renouata I. 41. gothorum episcoporum obsequium in quibusdam arduis regum factis ib. 691. gothorum historia, codices mss., editiones ib. 371. 694. seq. gothorum historia nondum edita II. 311. gothi primum ariani, deinde catholici III. 238. seq. gothorum gens ib. 412. gothorum historia, conuersio, et laudes VII. 109. 124. 128. gothorum regum series, et chronologia edita ib. 185. seq. gothi granos, et cinnabar gerunt IV. 455. gothorum reges, quando regali habitu incedere coeperunt VII. 124. gothus ad nomen Petri apostoli perterritus VII. 113.
 Gothici iuris origo II. 222. seq. gothicum orationale veronense I. 343. 369. II. 138.
 Gothofredus glossarii editor I. 479.
 Grabatum IV. 508.
 Gracilis III. 474.
 Graculus IV. 96.
 Gradatio III. 92.
 Gradius Mars III. 385.
 Gradus septem consanguinitatis II. 69. gradus generis humani III. 450. cognationis ib. 535. rerum sex v. 85. gradus ecclesiae III. 557.
 Graeci III. 408. *graecus*, *graecanicus*, *graecensis* v. 36. graeci leues III. 415.
 Graecia IV. 157. segetes habere coepit III. 234. Graeciae prouinciae septem IV. 157. reges incipiunt VII. 82.
 Gramen IV. 364.
 Gramineum, et *graminosum* v. 30.
 Gramma IV. 298.
 Grammatica : de ea III. 12. grammatica, et rhetorica Dynamii, et S. Iuliani archiepiscopi toletani

II. 103. 379.
 Grammatici veteres I. 417. II. 264. 367. 385. grammatici meliores, quam haeretici III. 110.
 Grandaeus III. 474.
 Grandis, magnus, et maximus v. 36. 47.
 Grando IV. 115. VII. 49. grando perfidiae duritia est ib.
 Graphium III. 256.
 Grassari v. 16.
 Grassus, et *crassus* v. 16.
 Grates, et *gratinae* v. 35.
 Gratia Spiritus sancti, praeueniens, et subsequens III. 308. v. 101. VI. 195. et VII. 324. seqq. *gratiae* vide *grates*. Gratia, et lex VI. 168. gratia Sancti spiritus non in paucis VI. 153. gratia Dei iustitiam meremur VI. 196.
 Gratianus Imper. III. 238. VII. 99.
 Gratianus : canones ex Isidori operibus ab eo collecti, et a Carolo Sebastiano Berardo correcti I. 204. seqq.
 Gratificus III. 474.
 Gratosus III. 474.
 Gratissimus III. 474.
 Gratulari, et *laetari* v. 44.
 Grauate, et *ingrauate* v. 36.
 Grauari malo temporaliv. 355.
 Grauis accentus III. 29.
 Grauida, et *praegnans* v. 58.
 Grauidus, et *grauis* v. 35.
 Grauis III. 473. et *ponderosus* VII. 437.
 Grauitas IV. 24. et *grauitudo* v. 35.
 Greges IV. 39.
 Gregoriani, et Hermogeniani codex III. 191.
 Gregorius haereticus ab Isidoro conuictus I. 91.
 Gregorius Magnus II. 256. 346. VII. 159. 166. 181.
 Gregorius Eliberitanus VII. 147.
 Gregorius Nazianzenus II. 533.
 Gregorii Nazianzeni verba ab Isidoro excerpta VI. 465.
 Gremium, et *sinus* v. 67.
 Grial Ioannes operum Isidori editor : erratum eius editionis aliis occasionem errandi praebuit I. 26. seq. eius epistola dedicatoria, et praefatio ib. 265. seqq. iudicium de eius editione ib. 273. eiusdem praefatio ad Etymologias cum Isidori defen-

sione ib. 420.
 Grillus IV. 62.
 Grunire v. 75.
 Grus, grues IV. 88. seq.
 Gryphos IV. 508. Gryphi III. 508.
 Gryphs IV. 55.
 Gualterii variae lectiones I. 38. seq.
 Guba III. 185.
 Gubellum IV. 468.
 Gubernator, et *nauta* v. 36. gubernator IV. 414.
 Gubernio 414.
 Guitmundus missale gothicum Isidoro tribuit II. 143.
 Gula VI. 251. VII. 254. 313. seq.
 Gulfilas VII. 110.
 Gumen IV. 342.
 Gumesindus Toletanus VII. 179.
 Gummi IV. 392.
 Gundebadus rex VII. 119.
 Gundemarus VII. 126.
 Gundericus VII. 131.
 Guntamundus VII. 133.
 Guntemirus VII. 134.
 Guntericus Toletanus VII. 179.
 Gurses III. 396.
 Gurgulio IV. 10. 105.
 Gustus IV. 4. v. 95.
 Gutta IV. 132. *gutta*, et *stilla* v. 68.
 Guttatus equus IV. 47.
 Guua III. 185.
 Guua IV. 445.
 Gymnasia insula IV. 181.
 Gymnasium 212. 392.
 Gymnicus ludus, et eius genera quinque IV. 392.
 Gymnos IV. 214.
 Gymnosophistae III. 363.
 Gynaecaeum IV. 225.
 Gypsum IV. 252. 433.
 Gyrgillus IV. 516.

H

H litera III. 10. 44.
 Habacuc III. 245. 330. v. 134. eius historia ib. 174. 210. VII. 381.
 Habenae IV. 517. *habena*, et *anema* v. 8.
 Habeo, et *ab eo* v. 37.
 Habilis III. 475. habiles equi v. 8.
 Habitatula, habitatio IV. 111. 216. habitacula leuitis ab Iosue decernuntur v. 448.

Habitus III. 105. IV. 448. proprius diuersarum gentium ib. 453. habitus, vel oratio III. 117.
Hadriano I. pontifici capicula assera an genuina II. 195.
Haec dies, et hic dies V. 37.
Haedus IV. 40. peccatoris figura V. 464.
Haemathites lapis IV. 257. gemma ib. 269.
Haemoptois III. 177.
Haemorrhoids IV. 66.
Haeresis: dicta de haeresi II. 231. De haeresi, et haereticis iudaicorum III. 349. seq. haereses sine auctore, christianorum, contra catholicam fidem ib. 360. seq. 520. etc. *haeresis, et schisma* V. 37. de haereticis VI. 155. haeresis praedestinata I. 189. haeresis, velut quaedam hydra IV. 36. haeresis praecauenda VI. 568. haereses medicorum tres III. 168.
Haeretici corruptores codicum, et falsarii I. 597. haereticus Synonymorum corruptor punitus a Deo ib. 598. haeretici sub catholicorum nomine sua conscribunt VI. 294. haereticorum calliditas VI. 294. haereticorum consortium iugendum VI. 568. haereticus qui appellari potest III. 361. haereticus, et paganus VI. 158.
Halcyon IV. 92.
Halec IV. 81.
Haliaeetus VII. 413.
Halitus diaboli IV. 521.
Halys amnis IV. 152.
Hama IV. 517.
Hamadryades III. 393.
Hamia, seu hamio saxatilis IV. 81.
Hammites lapis IV. 295.
Hamus III. 458.
Harada V. 447.
Harmonia III. 134.
Harpax IV. 269. et 517.
Harduini deliria contra veterum pleraque scripta I. 717.
Harmonia, et musica caelestis: opusculum II. 69. editur VII. 23.
Hasta: de hastis IV. 381.
Hastile IV. 381.
Hastula IV. 325.
Haud III. 41.
Haurire, et exhaurire V. 37.
Haustra IV. 516.

Hebdomas III. 224. seq. hebdomas dierum, et annorum VII. 6.
Heber III. 234. 319. V. 120. VII. 68. redemptorem nostrum insinuat V. 296.
Heboricus rex VII. 137.
Hebraei III. 235. 319. 350. 405. de hebraeo sex annis seruiente V. 384. hebraei psalterio deachordo vsi sunt III. 140. hebraei quot egressi de Aegypto, quotque intrauerunt in terram promissionis V. 458. hebraeorum captiuitas III. 236. et VII. 80.
Hebrelmus I. 46.
Hebrona V. 451.
Hecateus Milesius III. 67.
Hedera VI. 351.
Hei III. 22.
Helena Constantini mater VII. 97.
Helenus IV. 158.
Heli III. 235. V. 554. VII. 75. eius filii 130. 507.
Helicon IV. 186.
Helim V. 434.
Heliopolis IV. 200.
Heliotropium IV. 267. 355.
Helladius Tolet. VII. 166. 170.
Hellas IV. 158.
Hellenes rex IV. 158.
Helles IV. 126. VII. 73.
Hellespontus III. 150.
Hellespontiacum mare IV. 126.
Helmon Deblatim V. 455.
Heluidiani III. 527.
Heluolae vuae, helium IV. 320.
Hem III. 22.
Hemerobaptistae III. 351.
Hemicadium IV. 502.
Hemicraneus IV. 74.
Hemisphaerium III. 150. de hemisphaeriis diuersis VI. 596.
Henoch V. 119. ciuitas ib.
Henrici plures imperatores III. 514. seq.
Hepaticus morbus III. 177.
Hephaestias insula IV. 179.
Hephaestides IV. 282.
Her Iudae filius V. 335.
Heraclius Imper. VII. 105.
Herba: de herbis communibus, et aromaticis IV. 347. etc. herba genicularis ib. 352. herba pulicaris, lanaria, lucernalis, salutaris, sanguinaria ib. 357. seq. 360. seq.
Herbidus, et herbosus V. 27. 37.
Herbitum IV. 339.

Hercules III. 235. VII. 74. Hercules Thebanus IV. 159. Hercules hydram vicit IV. 36. se flammis iniecit III. 235. VII. 75. Hercules columnae IV. 124.
Hercyniae aues IV. 93.
Hereditas III. 205. intestata ib. III. 206.
Herericus II. 332.
Heres III. 438.
Herimannus II. 383.
Heritius IV. 62.
Hermaphroditeae IV. 33.
Hermenegildus martyr: eius conuersio I. 128. seq. de eius martyrio late disseritur, et cur Patres ecclesiae gthicae de eodem martyrio tacerint ib. 704. seq. eius filius superstes Constantinopoli ib. 712. seq. aetas VII. 123.
Hermericus VII. 134.
Hermes III. 384.
Hermogenianus III. 355. Hermogeniani, et Gregoriani co-dex III. 191.
Hermus fluuius IV. 137. 201.
Hernandez Petrus Emmanuel: eius animaduersiones in Zaccariae conspectum eduntur I. 334. etc. eius laus ib. 343. eius opinio de regula monachorum Isidoriana expenditur ib. 600. seq. eius dissertatio de Brachario auctore libri de ecclesiasticis dogmatibus editur II. 27. 38.
Herodes III. 338. V. 137. Herodes, et Pilatus amicitia foederantur V. 150.
Herodotus historicus post Daretem III. 73.
Heroicum carmen III. 67.
Heroldus III. 513.
Heros IV. 474. heroes III. 393.
Herpillus IV. 317.
Hesebon III. 322.
Hesiodus IV. 308. VII. 78.
Hesmona V. 449.
Hesperiae Italia, et Hispania quare IV. 163.
Hesperides IV. 172.
Hesperii III. 418.
Hesperuceras promontorium IV. 172.
Hesperus III. 164.
Hester liber III. 246. Hester ecclesiae figura IV. 246.
Hester librum Esdras creditur scri-

pisse iv. 245.
 Hesternus iii. 222. *hesternus*, et *externus* v. 24.
 Hethacus v. 532.
 Hetruria *vide* Etruria.
 Heuacus, et heuaci iii. 402.
 Heuila iii. 401.
 Heus, et *en* v. 26.
 Hexagona iii. 544.
 Hexametrum iii. 66.
 Hexaptota nomina iii. 17.
 Hexasyllabi pedes iii. 24.
 Hexaticum hordeum 313.
 Hexecontalithus iv. 275.
 Hiatus iv. 191.
 Hiberia iv. 152. *vide* Iberia.
 Hibernus iii. 228.
Hic dies, et *haec dies* v. 37.
 Hiems iii. 228. v. 13. hiemis equi albi iv. 402.
 Hiera medicamina iii. 184.
 Hiera insula iv. 179.
 Hierabotane iv. 357.
 Hieracitae iii. 528. iv. 282.
 Hierarchitae iii. 355.
 Hieronymus S. ii. 264. 294. 321. iii. 253. eius interpretatio nominum hebraeorum ib. 293.
 Hieronymus scriptores toto orbe quaesivit iii. 253. trium linguarum peritus in latinum scripturas transtulit iii. 251. eius locus iv. 34.
 Hierosolyma, Hierusalem *vide* Ierusalem.
 Hilaris iii. 475.
 Hilarius Piccantiensis vii. 97. 180. eius operum editio ii. 427. Hilarius Arelatensis vii. 155.
 Hilum iii. 485.
 Hm mensura vii. 412.
 Hincinari Remensis iudicium contra Isidorum refellitur i. 183. seqq.
 Hinnire, et *rudere* v. 75.
 Hippo vrbs iv. 167.
 Hippocentauri iii. 71. iv. 37. vii. 73.
 Hippocrates medicus iii. 169. iv. 174.
 Hippolytus episcopus iii. 267.
 Hippone ciuitas iv. 199.
 Hippagogus iv. 418.
 Hippopodes iv. 35.
 Hippopotami iv. 75.
 Hippopotamus iv. 79.
 Hipposelinon iv. 369.
 Hiras Odolamites pastor. v. 337.

INDEX RERV M

Hircus iv. 40. 475. hirci duo v. 425. hirci, qui post Sacerdotis emundationem offerebantur ib.
 Hirnos iii. 58.
 Hirqui iv. 40.
 Hirsutus iii. 475.
 Hirundo iv. 101. *hirundo*, et *arundo* vii. 434.
 Hispalensis Cordubensis Ecclesiae sacerdos vi. 566.
 Hispalis iv. 207.
 Hispalus iii. 415.
 Hispania a saracenis vastata i. 40. eius euersio ab Isidoro praenunciata ib. 167. elogium ib. vii. 107. 699. recuperatio ii. 493.
 Hispaniae duae, citerior, et vltior iv. 163. seq. Hispaniae res in Etymologiis explicatae i. 213. seq. Hispania minio abundat iv. 437. eius plagae quatuor vii. 131.
 Hispanicus, hispanus : hispani seculo XIII. Isidori laudes celebrant i. 64. hispani veteres Patres ib. 317. hispanae religionis vetera monumenta, veneratio erga apostolicam sedem perpetuo continuata ib. 319. seq. hispanicae res ii. 316. hispani iii. 415.
Hispanus, et *Hispaniensis* vii.
 Histeron proteron iii. 61.
 Historia, eius utilitas, primi auctores, genera iii. 72. etc. iv. 178. historia de regibus gothorum, wandalorum, et sueuorum Isidoro vindicatur : alia mutila ab Isidori tempore, et cur i. 691. historiae interpolatae inter Tudensis chronica exemplar ib. historia Hispaniae ii. 295. ecclesiastica ib. 280. Miscella dicta ib. 407. 412. apostolorum v. 218. historia sacrae legis v. 259.
 Histriones iv. 405.
 Histrix iv. 59.
 Hodie iii. 222. *hodie*, et *hoc die* v. 37.
 Hoedus *vide* haedus.
 Holce signum ponderis iv. 307.
 Holocaustum, holocaustoma iii. 284. v. 412.
 Holographum iii. 200.
 Holoporphyr vestis iv. 450.
 Holoserica iv. 450.

Homerus iii. 235. vii. 75. Homeri centones iii. 70. eius patria iv. 201.
 Homerus multos versus sibyllae delphicae suo operi inseruit iii. 368.
 Homicidium, et parricidium iii. 210. 491.
 Homilia, homiliae : ii. 257. iii. 253. veterum patrum ii. 275. 340. 343. Isidori ib. 341. vii. 313. Aymonis ib. 382.
 Homiliarium ii. 256. 258. 280. Alcuini i. 622. homiliaria antiqua ii. 252. homiliaria copiosa ib. 272.
 Hommey Iacobus i. 303.
 Homo : homines : homines, qui quodam praesagio nomen acceperunt iii. 317. homo, homo duplex, hominis partes iv. 1. etc. hominis sex aetates ib. 24. *homo*, et *vir* v. 73. 92. *homo*, et *pecus* ib. 87. dictus ab *humo* ib. homo prudens ib. 137. manum habens aridam ib. 139. qui vineam plantauit ib. 142. qui arborem fici plantauit ib. 146. duos filios habens ib. 147. hominis conditio ib. 269. homo insanus ib. 457. de homine vi. 141. hominum post peccatum natura ib. 610. hominis duae substantiae vii. 323. voluntas post baptismum ib. 330. homo trium literarum v. 45. homo minor mundus vi. 128. vii. 16. homo, mundus, et annus vii. 57. fig. quarta : quare veniam consequitur v. 86. vi. 136. sua sponte diuertit a Deo, et credendo recurrit ad eum vi. 192. nihil sibi arroget, praeter peccatum vi. 310. nullus sine peccato vi. 361. homo, et ratio disputantes vi. 472. homines qualiter se habere debent in honoribus vi. 519. qua in re animalibus excellunt vi. 148. quare alii serui, alii domini vi. 336. hominum, angelorum, et daemorum distinctio v. 86. aetates sex iv. 24. genera inutilia duo v. 335.
 Homogirus iv. 309.
 Homousion iii. 301. vii. 321.
 Honestus iii. 474. *honestus*, *beatus*, *dines*, *locuples*, *potens*, *fortis*

nat us v. 11. 23.
Honor, honos: *honor*, et *onus* v. 37. in honoribus qualiter se se quisque habere debeat vi. 519. honor quanto maior, tanto laboriosior vi. 337. honores mutant mores vi. 318. honores seculi qui appetunt vi. 335.
Honorabilis iii. 474.
Honoratus iii. 475.
Honoratus episcopus vii. 155.
Honoriacense monasterium i. 613.
Honorius imper. iii. 239. 545. vii. 100. seq.
Honorosus iii. 475.
Honoulphus vii. 120.
Honustus vide *oneratus*.
Hora: de horis iii. 218. *hora*, et *hora* v. 37. hora prima, tertia, sexta, nona, vltima *ib.* 142. horae orandi iii. 289.
Horatius vii. 84.
Hordeolus iii. 182.
Hordeum, ordeum, et eius tria genera iv. 314.
Hormesio iv. 280.
Horologium iv. 513.
Horoscopus iii. 373.
Horrea iv. 224.
Hortus, et *ortus* v. 53.
Hos, et *os* v. 37.
Hosius vide *Osius*.
Hospes v. 22. de hospitibus vi. 554.
Hospitalis iii. 486.
Hospitalitas vii. 266.
Hospitium iv. 218. *hospitium*, et *domus* v. 22.
Hostes vi. 346.
Hostia: hostiarum, seu partiarum forma vetus i. 652. *hostia*, et *sacrificium* v. 66. *hostia*, et *ostium* *ib.* 53. hostia, figurae hostiarum iii. 284. v. 408. 411. *hostia*, et *victima* vii. 437. hostiarum varietas v. 436.
Humana membra quomodo ascribantur diabolo iv. 520.
Humanitas, humanus iii. 474.
Humatus iii. 475.
Humeri iv. 11.
Humidum, et *unidum* v. 74.
Humidus iv. 102. 237. et 318.
Humilis iii. 474. humilibus penecralia Scripturae patent vi. 292.
Humilitas superflua vi. 320. humilitas suadet vi. 501. contra

superbiam vii. 208. eius summus honor vi. 519.
Humilitas praepositorum vi. 333. de humilitate *ib.* 501. vii. 208. seqq. 264. Exhortatio humilitatis opusculum editum *ib.* 287. seqq.
Humores quatuor corporis iii. 170.
Humus, terra, et tellus v. 70. humus iv. 492.
Hunni deleti vii. 116. seq.
Hyacinthina vestis iv. 449.
Hyacinthizon iv. 270.
Hyacinthus iv. 270. 350. v. 404.
Hyades iii. 162.
Hyaena iv. 283.
Hybridae iv. 50.
Hydaspes iv. 135.
Hydra iv. 36. 67. hydra haeresum similitudo iv. 36.
Hydria iv. 500.
Hydromantia iii. 371.
Hydromelum iv. 493.
Hydrophobia iii. 23.
Hydropicus apud Lucam v. 147.
Hydros iii. 177.
Hydros iv. 67.
Hyginus ii. 330.
Hylas fluuius iv. 137.
Hyle iv. 108.
Hymenaeus iii. 455. hymenaeo versus iii. 133.
Hymnarium gothicum ii. 131.
Hymnus: de hymnis i. 93. hymni officii Hispalensis in festo S. Isidori *ib.* 100. seqq. hymni S. Agathae, et alii Isidoro ascripti ii. 1. seqq. hymni aliqui in officio gothico non gothici *ib.* 132. hymnus exscriptus *ib.* 373. hymni Te Deum laudamus an Sisebutus auctor *ib.* 391. de hymnis canendis concilii quarti toletani sententia *ib.* 558. seq. hymnus quid i. iii. 282. de hymnis vi. 368.
Hyosciasmos iv. 355.
Hypallage iii. 58.
Hypasis fluuius iv. 144.
Hyperbaton iii. 61. et 91.
Hyperbole iii. 62.
Hyperborei montes iv. 185.
Hyperlydius tonus iii. 135.
Hypnalis iv. 66.
Hypocrisis vi. 312. vii. 342.
Hypocrita iii. 475.
Hypodiaconi iii. 342.

Hypodorus tonus iii. 135.
Hypogacum iv. 219.
Hypolimaiscus iii. 33.
Hypotheca iii. 207.
Hypothesis iii. 88.
Hypozeuxis iii. 56.
Hyrkania iv. 151.
Hyrcaai iii. 404.
Hyrcaus princeps iudaeorum iv. 219.
Hyssopus iv. 255. v. 445.

I

I, et **V**. iii. 8.
I inter duas vocales iii. 44.
Ia Dei nomen iii. 296. 519.
Iaceo, et *iacio* v. 41.
Iacob, filius Isaac: de eo iii. 234. 326. v. 122. 157. 318. 332. vii. 70. 374. Iacob testamentum fecit iii. 200. contra naturam colorum similitudinem procuravit v. 526. Iacob, et Esau exemplum v. 112. figura *ibid.* Iacob videns pastores etc. plura de eo in expositione Genesis *ib.* et seqq. Iacob Christi figura v. 122. scala Iacob v. 322.
Iacobus Maior: eius praedicatio in Hispania i. 488. seqq. iii. 323. vii. 390. sepulcrum ex historia compostelana i. 488. Iacobus Maior, siue Zebedaei: de eo iii. 336. v. 182.
Iacobus Minor: de eius epistola v. 217. Iacobus Minor, siue Alphaei: de eo iii. 336. v. 185.
Lactans iii. 476.
Iactantia vi. 310.
Iactari, et *fatigari* v. 41.
Iactura, *damnum*, et *detrimentum* v. 23.
Iactus: de lactu iv. 393. 411.
Iaculum iv. 421.
Iaculus 14. 68.
Iahel v. 492.
Iair iii. 235. 322. vii. 74.
Iamdudum, et *quamdudum* v. 61.
Iambicum carmen iii. 66.
Iambus iii. 102.
Iannes vide **Iannes** v. 368.
Ianiculum iv. 203.
Ianitrices iii. 454.
Iannes iii. 321. Iannes, et Mambres v. 368.
Ianua iv. 226. *ianna*, et *ostium*

v. 41. ianuae caeli III. 149.
 IV. 107.
 Ianuarius III. 225.
 Iaphet: gentes de eius stirpe quam
 terram possederunt III. 402.
 seq. Iaphet figura gentium v.
 120. Iaphet, et Sem v. 294.
 Iared III. 234. VII. 65.
 Ias, id est, viride IV. 266.
 Iasius Dardani frater III. 408.
 Iaspis IV. 266.
 Iason III. 405.
 Iauan III. 403.
 Iberi III. 403. 415.
 Iberia IV. 163.
 Ibericum mare IV. 125.
 Iberus fluuius IV. 139. 164.
 Ibices IV. 41.
 Ibis IV. 94.
 Icaria insula IV. 177.
 Icarium mare IV. 126.
 Icarus IV. 177.
 Ichneumon IV. 59.
 Ichthyophagi III. 418.
 Icon III. 64.
 Icosium oppidum IV. 208.
 Icteris III. 181.
 Ictus III. 214.
 Id, et it III. 44. V. 42.
 Idacius vide Itacius.
 Idacus dactylus IV. 521.
 Idiota III. 478.
 Idis pastor fistulae inuentor III.
 138.
 Idithum III. 332.
 Idololatria III. 377.
 Idolum III. 377. idola destrucere
 admonetur populus v. 459.
 Idoneus III. 476. idonei, qui cu-
 ram animarum refugiant VI.
 319.
 Iduere III. 455.
 Idulium VII. 9.
 Idumaei III. 401.
 Idus III. 226. VII. 9.
 Idylion III. 69.
 Ieabarium v. 454.
 Iebus III. 402. Iebus, et Salem
 IV. 194.
 Iebusaci III. 402. IV. 194.
 Iechonias III. 324.
 Iecur IV. 20. et v. 90.
 Iehu propheta III. 235.
 Ieiunium indictum a Saule v. 513.
 de ieiunio quadragesimae, se-
 ptimi mensis, Pentecostes, ka-
 lendarum nouembrium, kalen-
 darium ianuariarum, triduo,

diuersorum dierum, ac tempo-
 rum VI. 405. seqq.
 Ieiunium dierum, et temporum,
 quartae, et sextae feriae ex ve-
 teri lege praeceptum III. 291.
 ieiunium bene, et male per-
 actum, ieiunium perfectum, ie-
 iunium, quod repletionem, et de-
 licitiis compensatur VI. 257. ie-
 iunium suadetur VI. 499. iei-
 unium monachorum VI. 540.
 Ieiunum intestinum IV. 21.
 Ientaculum IV. 485.
 Iephte, et eius filia III. 322. v.
 130. 165. 501. VII. 75.
 Ieremias v. 170. 204. VII. 377.
 Ieremias Regum libros in vnum
 volumen coegit III. 244. trans
 Iordanem tulit lumbare suum
 IV. 452. mortem, et passionem
 Domini figuravit v. 133. eius
 liber III. 244. quid contineat
 v. 204.
 Iericho IV. 197. v. 481. seq.
 Ieroboam III. 324. peccare fecit
 Israel III. 342.
 Ierusalem, siue Hierosolyma, a
 Tito subuertitur III. 237. de
 ea IV. 194. de eius ruinis per-
 petuis VI. 86. 88. ecclesia prin-
 ceptis olim Ierusalem dicebatur
 I. 143.
 Iessai III. 323.
 Iesu, siue Iosue v. 129. VII. 376.
 Iesu Naue succedit Moysi v.
 458. solem stare iecit v. 486.
 vide Iosue.
 Iesus Christus III. 300. VII. 387.
 de nomine Iesu VI. 17. vide
 Christus.
 Iesus filius Num v. 164.
 Iesus filius Sirach Sapientiae li-
 brum composuit III. 237. et
 librum Ecclesiasticum III. 246.
 Iesus sacerdos magnus figuram ge-
 rebat Christi v. 134.
 Ietabata v. 451.
 Iethro socer Moysi v. 377.
 Iezabel III. 325.
 Ignarus III. 478. ignarus, et im-
 memor v. 39. vide ignotus.
 Ignauus III. 478.
 Igniculi VII. 37.
 Ignis IV. 427. VII. 18. de igne in
 rubo v. 362. ignis super aercm
 VI. 590. ignis, et aqua ib. 121.
 ignis, et focus v. 41. ignis sa-
 crificii ib. 409. ignis sacer III.

180. ignis natura III. 309. ef-
 fectus IV. 427. igni, et aqua
 interdicere quid sit IV. 120. i-
 gnis Spiritus sanctus III. 309.
 ignis fulminis IV. 114. ignis
 quauitas VII. 19. ignis in ieco-
 re v. 90. ignis ab altari subla-
 tus post septuagesimum annum
 repertus viuus III. 236. ignis
 gehennae VI. 187. ignis trium
 puerorum frigidus VI. 285.
 Ignobiles III. 478.
 Ignominia, et infamia v. 40.
 Ignominium III. 215.
 Ignorantia mater cunctorum vicio-
 rum II. 591. de ea VI. 514.
 ignorantia mundi nihil obest
 scientibus Deum VI. 191. igno-
 rantia non excusans VI. 216.
 vituperatur VI. 514.
 Ignorare, et nescire VII. 429.
 Ignotus III. 479. pro ignaro I.
 15.
 Ildefonsus Isidori discipulus I.
 138. eius textus de S. Isidoro
 editus, et illustratus ib. 24.
 seqq. eius translatio II. 425.
 eius liber de viris illustribus
 editus VII. 165. seq. eius elo-
 gium ib. 173. continuauit chro-
 nicon S. Isidori I. 75.
 Ildericus vandalorum rex VII.
 133.
 Ilcos III. 173.
 Illex IV. 333. ilex, et illex v. 42.
 Ilienses aues IV. 93.
 Ilum ciuitas IV. 17. ab Illo con-
 dita IV. 201. ab Hercule vasta-
 ta VII. 74.
 Ilario III. 82. cur oratio quae-
 dam in missa gothica appellatur
 illatio VI. 380.
 Illaudabilis III. 477.
 Illex vide ilex.
 Illico, et extemplo v. 25.
 Illuc, et illud v. 42.
 Illucere, et elucere VII. 433.
 Illud vide illuc.
 Illusiones in somnis VI. 277. VII.
 244.
 Illustris III. 476. illustres senato-
 res III. 431.
 Illyricum mare IV. 125.
 Imago: imagines scriptorum in
 primis operum literis I. 360. II.
 392. 406. seq. imago mundi,
 liber I. 343. II. 69. 365.
 Imago Christus III. 302. imago
 vocis

vocis iv. 251. imagines per
somnia vi. 277.
Imbecillis iii. 476.
Imber, imbres iv. 115. *imber*, et
latex v. 10. *imber*, *nimbus*, et
pluuia vii. 427.
Imboli iv. 212.
Imbres vide *imber*.
Imbrices iv. 432.
Imbrumari iii. 228.
Imitatio bonorum suadetur vi.
507.
Immanis iii. 478.
Immarcescibilis iii. 476.
Immaturus iv. 325. *immaturus*,
et *acerbus* v. 8.
Immemor iii. 478. et *ignarus* v.
39.
Immensitas Dei vi. 118.
Immensus Dei nomen iii. 298.
Immeritus v. 47.
Immoderatio iii. 168.
Immolare, *libare*, et *mactare* v.
46.
Immolatio iii. 284.
Immortalis Dei nomen iii. 296.
Immunditia partus v. 416.
Immunditia carnis vii. 219.
Immundus: immundi prociuntur
de castris, eisque praecipitur,
vt secundo mense conueniant
v. 437. *immundus*, et *peccator*
v. 54.
Immunis iii. 478. immunem ciues
odere sui iii. 478.
Immutabile quid vi. 116.
Imus, et *infimus* vii. 437.
Impar numerus v. 220. *impar*,
et *dispar* v. 22.
Impariter par numerus, *impariter*
impar iii. 122.
Impassibilis Dei nomen iii. 297.
Impendeo, et *impendo* v. 42.
Impensa iv. 467.
Imperans praeue, *imperans* bene
vi. 338.
Imperare, et *iubere* v. 40.
Imperatius modus iii. 19.
Imperatores Caesaris iii. 422.
imperatores pontifices diceban-
tur iii. 341.
Imperfecti in Dei amore vi. 194.
Imperitus iii. 478.
Imperium romanum diuisum vii.
92.
Impersonalis modus iii. 19.
Impetigo iii. 180.
Impius iii. 477. et *peccator* v.
Tom. VII.

39. *impius* quando a Deo con-
sumitur vi. 185. *impius* in pro-
speritatibus vi. 259. *impius* bo-
na in malum conuertit vi. 319.
impius grauius torquetur mundi
exaggerando commoda, quam
iustus tolerando aduersa vii.
360. *impiorum* dolor de gloria
iustorum vi. 189.
Importunus Iunior consul vii.
154.
Importunus iii. 477.
Impositio manuum vi. 469.
Impossibile iii. 87.
Impostor iii. 479.
Imprecari, *deprecari*, et *precari* v.
46. 56.
Improbis iii. 477.
Impronisus iii. 479.
Impudens iii. 479.
Impudicus iii. 479. et *impurus* v.
39. *impudicus* digitus iv. 13.
Impurus vide *impudicus*.
In forum ire, et *ad* forum ire v.
10.
Inachus fluuius, et rex iv. 138.
160.
Inaequales numeri iii. 124.
Inanimum, et *exanimus* vii. 427.
Inanis iii. 476. *inanis* gloria qua-
druplex v. 113.
Inaures iv. 422. *inaures* puellae
in vtraque aure, pueri in vna
tantum in Graecia gerebant iv.
472.
Incantationes iii. 371.
Incantatores iii. 371. *incantator*,
magus, et *arspex* v. 38.
Incarnatio Christi vii. 320.
Incassum iv. 425. v. 465.
Incensio stipularum iv. 310.
Incensum compositum ix. 185. v.
403.
Incentor iii. 476.
Incertus iii. 479.
Incestus iii. 479. *incestus*, *stu-*
prum, et *adulterium* v. 64. in-
cesti iudicium iii. 212.
Inchoatio boni operis vi. 311.
Inchoatiua verba iii. 19.
Incincta iii. 479.
Inciti iv. 413.
Inclytus iii. 476.
Incola iii. 435. *incola*, et *inqui-*
linus v. 42. *incola*, *accola*, et
aduena vii. 431.
Incolumis iii. 476. et *columis* v.
16.

Incommutabilis iii. 297.
Incorporalia nomina iii. 14.
Incorporeus solus Deus vii. 322.
Incorrigibiles ab ecclesia separen-
tur vi. 334.
Incorruptibilis Dei nomen iii.
296.
Incorruptio carnis vi. 247.
Inconstans iii. 476.
Inconsultus iii. 478.
Inconueniens iii. 86.
Incredibile iii. 87.
Incubi iii. 394.
Incus iv. 428.
Incusare, et *accusare* v. 40.
Indagatores iii. 499.
Indemnis iii. 478.
Index, indices: *index* iii. 479.
index operum Isidori in edi-
tione Bignaeana i. 262. in Bre-
uliana ib. 286. vide *editio*: in-
index scriptorum in Isidori Ety-
mologiis laudatorum ib. 431.
indices librorum ib. 392. in-
index digitus, seu salutaris iv.
12.
Indi iii. 234. 404. *linterati* iv.
454.
India iv. 144. neque plumbum,
neque aes habet iv. 295. ele-
phantos creat iv. 54.
Indicatiuus modus iii. 19.
Indictio: *indictiones* iii. 511. vii.
13.
Indiculus nomine S. Hieronymi
de haeresibus ii. 77. seq. 235.
417. 423. iii. 520.
Indicum iv. 439.
Indicus sinus iv. 127.
Indigena iii. 435. 479. *indigena*,
et *indigens* v. 42.
Indigni praepositi ecclesiae vi.
322.
Indoctus, et *indocilis* v. 38.
Indoles iii. 436.
Induciae iv. 373.
Inductio iii. 82.
Indulgentia peccatorum vi. 199.
indulgentiae formam Deus no-
bis imposuit vi. 316.
Indumentum iv. 447. *indumenta*
Pontificis v. 404.
Induratio peccatorum vi. 219.
Induuiae iv. 72.
Indus fluuius iv. 135. 144.
Inebrae aues iv. 102.
Ineptus iii. 478.
Inermis iii. 478.

B b b b

Iners, et *seguis* III. 478. v. 39.
Inerticula vua IV. 320.
Inexpiabilis III. 476.
Infamia, et *ignominia* v. 40.
Infamis, et *famosus* III. 477. v. 27.
Infamium III. 216.
Infans IV. 25. *infans*, et *puer* v. 93. infantem in baptismo semel, vel ter mergere non est reprehensibile VII. 160. infantes si baptizati non fuerint VI. 176. infantes innoxii opere, non cogitatione VI. 149.
Infantia IV. 24. *infantia*, et *pueritia* v. 92.
Inferiora terrae IV. 192.
Inferni duo VII. 402.
Infernus, et *inferus* IV. 192. v. 38.
Inferre, et *offerre* v. 53.
Inferum mare IV. 125.
Inferus vide *infernus*.
Inficere, et *officere* v. 41. 52.
Inficiatio III. 211.
Inficiator III. 479.
Infidelis, et *infidus* v. 27.
Infimus vide *imus*.
Infiniti numeri III. 129.
Infinitiua sine verbo L. 427.
Infinitus modus III. 19.
Infirmas carnis VI. 264. *infirmas*, et *valetudo* v. 72.
Infirmus III. 476. de infirmis monachis VI. 553.
Infodere v. 31.
Infomis, et *deformis* III. 477. v. 22.
Infrendens III. 477.
Infrenis III. 477.
Insula IV. 469.
Ingeniosus III. 475.
Ingenitus III. 302.
Ingenium argumentis conuincitur III. 116. ingenium intelligentiae qui negligit, reus VI. 291.
Ingenui III. 436.
Inglorius III. 477.
Ingluuias, et *inluuias* VII. 433. ingluuias ventris restringenda VI. 252. ingluuias ventris contra parsimoniam VII. 218.
Ingluuiosus III. 477.
Ingranari, et *granari* v. 36.
Inguinaria pestis III. 174.
Inhibere, et *prohibere* VII. 439.
Inhonestas membra IV. 17.
Inhonestum III. 86.

Inimicus, et *dolus* III. 177. v. 23.
Iniquitas, et *peccatum* v. 39. iniquitas, et iniustitia VI. 224. iniquitas maxima VI. 137. iniquitas habet aliquem usum v. 351.
Iniquus III. 477. iniquus post mortem VI. 259. iniquus moriens VI. 361. iniqui quomodo deteriorantur VI. 210. iniqui mala, quae concupiscunt, saepe assequuntur VI. 249. iniqui tabescunt VI. 351.
Initium, et *principium* v. 38. 60.
Iniuria III. 210. iniuriam creaturae vniuersae qui facit VI. 133. iniuriae dolorem qui tegit VI. 231.
Iniurius III. 210.
Iniustitia, et *delictum* v. 23. vide *iniquitas*.
Inlitum, et *delitum* VII. 435.
Inluuias vide *ingluuias*.
Innixus, *annixus*, *subnixus*, et *obnixus* v. 4.
Innocens, *innocens*, et *innocens* III. 476. v. 39.
Innocentia furto, et fraudi respondet VII. 217.
Innocentius tertius I. 693.
Innocentii primi epistolae a suppositionis nota vindicatae II. 163. 172.
Innocens vide *innocens*.
Innox III. 476.
Innoxius vide *innocens*.
Innuba III. 453.
Innulli IV. 41.
Innupta III. 456. innuptae in tutela erant III. 456.
Inolescere, et *adolescere* v. 5.
Inoperire, et *adoperire* VII. 636.
Inopiae metus VI. 309.
Inops III. 478. inopes nascimur, et morimur VI. 251.
In quid, et *inquit* v. 42.
Inquilinus III. 435. *inquilinus*, et *incola* v. 42.
Inquirere, et *quaerere* v. 42.
Inquit vide *in quid*.
Insania, et *furor* VII. 428.
Insaniens, et *insanus* v. 39.
Inscius III. 468.
Inscribere, et *conscribere* v. 15.
Insequi, et *consequi* VII. 430.
Inertus, et *insitus* v. 42.

Inseruire, et *seruire* v. 66.
Insidere III. 479.
Insidiae III. 479. *insidiae*, *dolus*, et *fraus* v. 20. *insidiae* diaboli VI. 267.
Insidiatores Saul prophetantes v. 520.
Insidiosus III. 479.
Inspectiua philosophia III. 101.
Inspicere, et *aspicere* v. 5. et VII. 428.
Instar IV. 430.
Instaurare IV. 430.
Instauratio IV. 430.
Institutio canonicorum I. 199. *institutio* acquitatis duplex III. 85.
Instructus III. 208.
Instruere, et *struere* VII. 434.
Instrumentum: *instrumenta* legalia III. 199. domestica IV. 483. 512. rustica ib. 513. *instrumentum* III. 208. *instrumenta* vetera I. 177. *instrumenta* aedificiorum IV. 441. *equorum* IV. 517. *fabrorum* IV. 428. *hortorum* IV. 516. *vestium* IV. 465.
Insubuli IV. 467.
Insuadere, et *assuadere* v. 15.
Insulae: de eis IV. 170.
Insurgere, et *surgere* v. 66.
Integri restitutio III. 208.
Integritas carnis immunditiae respondet VII. 219.
Intellectus, et *sensus* v. 63. *intellectus* brutis non est VI. 148. quidquid supra hominis intellectum est, quaerendum non est VI. 191.
Intelligibilia, et *semibilia* v. 95.
Intemoratus III. 476.
Intempestiue III. 223.
Intempestum III. 223. VII. 6.
Intendere, et *attendere* v. 5.
Intentio mentis VI. 226. *intentio* orationis VI. 286.
Inter praepositio III. 211.
Intercalares dies VII. 4. 10.
Interceptus III. 479.
Intercessor Christus III. 303.
Intercilium IV. 8.
Interdicere vide *ignis*.
Interdictum III. 218.
Interem v. 77.
Interemptio septem gentium v. 469. *trium milium hominum* v. 388.

Interfluvium IV. 9.
 Interiectio III. 22.
 Interlunium lunae III. 156.
 Intermissio IV. 310.
Intermencia III. 479.
 Internecium III. 210.
 Interpola vestis IV. 451.
 Interpolatio : exempla interpolationum II. 191. 226. 234. seq. 335. 379. 381. 510.
 Interpretres III. 475. interpretes Scripturarum III. 250.
 Interpretatio III. 106. interpretatio in Iob. I. 543.
Interrogatio, et *percunctatio* V. 56.
 Interscalpium IV. 16.
 Interualla IV. 231.
 Interuentor reprehensus VII. 183.
Instabilis III. 477.
 Intestina IV. 21. V. 91.
Intro, et *intus* VII. 426.
 Introductio ad philosophiam III. 102.
 Introitus, et exitus anni III. 225.
 Intubus IV. 367. intubus siluaticus IV. 355.
Intueri, *videre*, et *aspicere* V. 73. VII. 428.
Intus vide *intro*.
 Inuenire III. 475. *inuenire*, et *reperire* V. 41.
 Inuenticula de pedibus, opusculum II. 69. 71. 299. III. 501.
 Inuentor III. 475. inuectores litterarum III. 4. geometriae III. 129.
 Inuestigare IV. 244.
Inuestis III. 479.
Inuicator III. 478.
 Inui III. 394.
 Inuidia V. 113. VI. 314. 506. VII. 210. 252. 400. seq. *Inuidia*, et *uelus* V. 75. inuidia contra fratrem congratulationem VII. 210. inuidiae mala VI. 506.
Inuidiosus, et *inuidus* III. 477. V. 40.
 Inuidus quid alienis virtutibus praestet VI. 315.
Inuisibilis Dei nomen III. 297.
Inuisus III. 477.
Inuium, et *animum* VII. 440. inuia IV. 370. 469.
Inuocare, *adnuocare*, et *enocare* V. 6.
Inuocatus, *adnuocatus*, et *enocatus* VII. 433.
 Inuolare IV. 341.
 Inuolucrum IV. 504.
 Inuoluulus IV. 73.

Ioachaz III. 324.
 Ioachim III. 236. 324.
 Ioannae Papisae fabella II. 412.
 Ioannes Baptista V. 179. VII. 385.
 Euangelista III. 336. seq. 247. V. 183. 218. VII. 90. 385.
 Chrysostomus VII. 150. 180. Ieiunator ib. 159. Anachoreta III. 238. diaconus hispanus II. 429.
 Caesaraugustanus ib. 170. Biclarensis, seu Gerundensis ib. 162.
 Hispalensis II. 40.
 Ioannes archiep. toletanus VII. 179.
 Ioas III. 236. 324.
 Ioathan III. 236. 324.
 Iob, eius liber, vxor, et amici III. 321. V. 126. 161. 198. VII. 375. interpretatio in Iob I. 527.
Iocoser III. 476.
Iocundus III. 476.
 Ioel III. 235. 245. 329. 133. V. 133. 172. 207. VII. 379.
 Ioiada VII. 77.
 Ion rex III. 409.
 Ionadab sacerdos III. 236.
 Ionas III. 245. V. 134. 173. 209. VII. 380.
 Ionathas III. 323. V. 112. eius mors ib. 130.
 Iones III. 403. 409.
 Ionicae columnae IV. 433. ionici pedes III. 26.
 Ionium mare III. 403. IV. 126.
 Ioppe IV. 197.
 Ioran II. 231. 324.
 Iordanis fluuius IV. 137. Iordanis diuisio V. 477.
 Iosaphat III. 235. 324.
 Ioseph III. 234. 327. Ioseph sponsus Virginis VI. 377. VII. 38.
 Ioseph filius Iacob : eius historia, et mors 125. 137. 158. V. 339. 360. VII. 71.
 Iosias rex III. 236. 324. V. 133.
 Iosue historia V. 196. VII. 73. Alia de eo III. 235. V. 164. 376. 486. vide *Iera*.
 Iotacismus III. 51.
 Iouianus iterum christianus III. 238. VII. 98.
 Iouinianistae III. 358.
 Iouinianus III. 527.
 Iouis III. 382. seq. Ioui iuuenus immolabatur, non taurus IV. 43.
 Iouis stella III. 164.
 Ira VII. 212. et *iracundia* V. 40.
 ira inflammatur III. 473. contra patientiam dicite VII. 212.

iram temperat patientia V. 114.
 iram sacra lectio acquitatem iustitiae nominat VI. 122. iram Dei prouocare quid sit VI. 219.
 Iracundia VI. 504. VII. 212. iracundia in felle V. 61.
Iracundus III. 476. V. 40.
Iratus, *furiosus*, et *furens* V. 28, *iratus*, et *iracundus* V. 40.
Ircosus, hircosus III. 479.
 Iris equi IV. 402.
 Iris VII. 45. iris gemma IV. 277. iris illyrica IV. 349.
 Ironia III. 63. 97.
 Irrigare III. 396.
 Irrisor, non potuitens VI. 214.
 Isaac, et eius historia III. 234. 326. V. 157. 309. 315. seq. VII. 70. 374.
 Isaias V. 202. VII. 377. mysterium Trinitatis agnouit VI. 12. de eo III. 244. 329. V. 122. 133. 169.
 Isaias Ezechielii languenti aliquid medicinale mandauit III. 183. euangelistas, et apostolos expressit V. 133.
 Isagoga, Isagogae Porphyrii III. 102.
 Isauria IV. 154.
 Ischias III. 178.
 Iscurra III. 479.
 Iscus IV. 497.
 Isicis IV. 489.
 Isicius Toletanus VII. 175.
 Isidorus Hispalensis eius vita, et gesta per distincta capita ex S. Leandro, Braulione, Ildelfonso, Redempto, Anonymo, Luca Tudensi apud Bollandianos, Roderico Cerratensi I. 5. ad 40. et 76. seqq. eius epitaphium, acta translationis, sermones S. Martini de eodem ib. 40. etc. lectiones, et hymni : memoria in aliis libris liturgicis ib. 93. seqq. series vitae ex monumentis antiquis ordinata, cur modo *Iunior*, modo *Senior* nuncupetur : diuersi Isidori distinguuntur : eius pueritia : ostentum examinis apum ; quaedam de eo commenta etc. ib. 112. seqq. quibus conciliis praefuerit ib. 142. an Romam venerit ib. 154. annus eius obitus ib. 169. vita eiusdem in suas epochas distributa ib. 172. eius corpus Legione asseruatum ib. 173.
 Isidori doctrina defensa ib. 183.
 B b b b 2

- laudata a summis pontificibus, a conciliis, a collectoribus canonum, a veteribus, et recentibus scriptoribus *ib.* 198. seqq. eius operum editiones *ib.* 275. seqq. opera recensita *ib.* 389. seqq. monumenta ad eum spectantia, Bollandianorum ad vitam eius commentarius praeuius, vita eiusdem, auctore canonico legionensis monasterii S. Isidori, historia Translationis, Concilium Hispalense II. et Toletanum IV. quibus praefuit, praefatio collectionis canonum II. 441. ad finem.
- Isidorus Gregorii Magni discipulus non fuit I. 123. an monachus *ib.* 132. an amicus Cyriaci CaesarAugustani *ib.* 168. multa in suis operibus repetit II. 17. an auctor sit collectionis canonum II. 155. eius prudentia I. 713. in negotio trium capitulorum defensio VII. 141. quaedam eius fragmenta notis Tironis exarata II. 311. monasterium, et sepulcrum S. Isidori Legione in Hispania I. 57. 179. sepulcrum Bononiae alterius Isidori *ib.* 174.
- Isidori confessio quid sit II. 1. liber de fide catholica II. 31. Isidori breuiarium II. 69. 72. tractatus de harmonia II. 332. vide opera, sermones, epistolae, bibliotheca, chronicon, glossaria, conatus, liber, prooemia, codices, versio.
- Isidorus mirifice voces distinguit, et regulas cantus exponit II. 154. ex Isidori schola Idefonsus, an etiam Braulio I. 141. Isidorus de septem gradibus affinitatis III. 539. de computo II. 384. de septem gradibus consanguinitatis II. 413. Isidorus an auctor quartae editionis psalterii II. 92. Hispaniarum legislator *ib.* 221. sua opera saepius edebat diuerso ordine I. 610. de officio gothico optime meritis II. 103. seqq. nulli certae versionis alligatus II. 96. Isidori imago in mss. I. 445. II. 405.
- Isidorus Cordubensis I. 408. Seta-bitanus *ib.* 485. Siculus *ib.* 175.
- Isis aegyptiorum regina III. 391.
- Ismael III. 320. 400. V. 122. VII. 70.
- Ismaelitae III. 400.
- Isoces IV. 489.
- Isopleuros III. 543.
- Israel III. 326. VII. 70. populus Israel transit cum arca testamenti trans Iordanem V. 478. 480.
- Israelitae III. 406.
- Issachar III. 327. V. 124. 160.
- Ister IV. 161.
- Istri III. 410.
- Istria IV. 161.
- It*, et *id* V. 42.
- Ita*, et *sic* VII. 439.
- Itacius VII. 144. Itacii plures *ib.* et 148.
- Itali III. 411.
- Italia IV. 161.
- Italus*, et *italicus* VII. 440.
- Iter*, et *itiner* VII. 438. *iter*, vel *itus* IV. 243.
- Itinera: de itineribus IV. 241.
- Itinerarium Antonini II. 69.
- Ityraei IV. 336.
- Iuba rex III. 376. IV. 208.
- Iubal musices repertor III. 132. citharae inuentor *ib.* 139.
- Iubar III. 163.
- Inbat*, et *inuat* V. 42.
- Iubere*, et *imperare* V. 40.
- Iubilatio V. 43.
- Iubileus VII. 12. de iubileis III. 230. seqq.
- Iubilum VII. 274.
- Iucundus III. 476.
- Iudaea IV. 147. Iudaeae quidam ritus sabbatis omnibus siccabatur IV. 122.
- Iudaeus: iudaeorum inter Christianos leges II. 579. seqq. de eis III. 239. 350. 525. iudaei Christum abnegantes VI. 2. 34. seqq. posteritatem suam damnauerunt *ib.* 41. ad fidem cum gentibus vocantur *ib.* 73. in fine mundi conuertendi *ib.* 77. plurimi obstinati *ib.* 80. propter peccatum in Christum dispersi *ib.* 84. sprete *ib.* 88. eorum desolatio irreparabilis *ib.* 90. caecitas *ib.* 103. seqq. iudaei decepti a diabolo VII. 101. eorum conuersio in fine mundi *ib.* 275. capriuitas V. 550. seqq.
- Iudaicus lapis IV. 256.
- Iudaitae haeretici III. 525.
- Iudas filius Iacob III. 325. V. 124. 159. quando dormiuit cum nuru sua V. 335.
- Iudas Taddaeus Apost. eius epistola V. 186. 218.
- Iudas Iscariotes III. 337.
- Iudex: de iudicibus III. 431. IV. 390. VI. 347. *iudex*, et *arbiter* V. 6.
- Iudiciale genus III. 77.
- Iudicium: de iudicio VI. 183. iudicia Dei VII. 270. iudicium extremum *ib.* 322. rectum *ib.* 345. iudicium IV. 389. *iudicium*, et *iustitia* V. 38. iudicia Dei sibi proponens VI. 345. iudicia sine personarum acceptione VI. 345. iudicium duplex VI. 226. iudicium secundum conscientiam vniuscuiusque VI. 186. iudicium Dei iustum VI. 316. iudicium quatuor modis peruertitur VI. 346. in iudicio omni sex personae quaeruntur IV. 390.
- Iudicum historia V. 496. liber III. 242. quid contineat V. 196.
- Iudith III. 236. 296. V. 134. 177. VII. 80.
- Iuga montium IV. 187.
- Iugerum IV. 241.
- Iugire V. 75.
- Iuglans IV. 332.
- Iugula V. 162.
- Iulia Romula ciuitas IV. 207.
- Iulianus vicus IV. 147.
- Iuliae leges III. 196.
- Iulianus episc. Carthag. VII. 175.
- Iulianus Imper. III. 238. VII. 96.
- Iulianus Pomerius VII. 153.
- Iulianus Toletanus I. 686. II. 112. 149. 245. 309. 372. VII. 175. eius commentarius in Nahum defensio I. 495. seqq.
- Iulius Aeneae filius III. 422. Atticus IV. 308. Caesar primus monarchiam tenuit III. 237. Iulius Africanus III. 232.
- Iulius mensis VII. 8.
- Iumenta IV. 39.
- Iunctura verborum III. 91.
- Innctus*, *geminatus*, et *duplicitus* VII. 341.
- Iuncus IV. 364.
- Iunior IV. 28.
- Iuniperus IV. 335.
- Iunius III. 225.
- Iunius Brutus III. 462.

ET VERBORVM.

565.

Iuno III. 388. terram, et aquam significat ib.
Iupiter III. 382. 388.
Iura vide *iur*, et *leges*.
Iuramentum III. 45. de eo VI. 233. iuramentum Deus ita accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit VI. 234.
Iuratio, et *execratio* V. 27.
Iurgium IV. 389.
Iuridicus III. 476. iuridicae notae III. 38.
Iurisconsulti celebres VII. 181.
Ius ciuile, gentium; militare, quietum, naturale etc. III. 191. seqq. vide *lex*. **Ius** IV. 490. liberorum III. 201.
Iussionibus malis non est obtemperandum VI. 515.
Iusti dies VII. 4. vide *iustus*.
Iustinianus imper. III. 239. VII. 103. 156. Iustinianus episc. VII. 156.
Iustinus imperator III. 239. VII. 345.
Iustitia V. 111. VII. 345.
Iustus Toletanus VII. 166. 171. Vrgellitanus VII. 157.
Iustus, et *aegritus* III. 476. V. 10. de tribulatione iustorum VI. 352. iustorum duo genera VII. 405. vide *insti*.
Inuat, et *inbat* V. 42.
Iuuenus IV. 43.
Iuuenus poeta VII. 181.
Iuuenis IV. 26. V. 93.
Inuenta, et *inuentus* V. 41.

K

Vide in litera C. *calendarium*, *calendae*, *charismata*, *charistia*; *charitas*, *charus*, *catholicus*.

L

L. litera III. 44.
Labium III. 402.
Laban testamentum fecit III. 200. interpretatur dealbatio VI. 146.
Laban legis, et diaboli typus V. 122.
Labat, et *lauat* V. 45.
Labdacismus III. 51.
Labellum IV. 501.
Labens III. 481.
Labina IV. 245.
Labium: labia IV. 9. V. 89. *labium*,

et *labrum* ib. 44. seq.
Labellus, *labellus* VII. 416.
Labor declinandus VI. 168.
Labrum IV. 501. VII. 412. vide *labium*.
Labrusca IV. 363.
Labyrinthi quatuor IV. 243.
Lac IV. 13. 490.
Lac sirpicum IV. 353.
Lacedaemon, et *lacedaemones* III. 410.
Lacedaemonia IV. 203.
Lacedaemonium marmor IV. 260. regnum VII. 75.
Lacerare vide *lancinare*.
Lacerna IV. 458.
Lacerti IV. 19.
Lacus, et *repide* IV. 69.
Lacus III. 481.
Lacus oleastri IV. 346.
Lacus fae falsae IV. 233.
Lacrymae IV. 7. V. 30. VII. 404.
Lacsir IV. 4.
Lactan, et *lactans* V. 44.
Lactantius
Lactatus IV. 493.
Lactea via III. 152.
Lacteus circulus IV. 111.
Lactuca IV. 367.
Laculata, vestis IV. 49.
Lacunar: lacunaria IV. 229. 434. 506.
Lacus IV. 126. de lacu ib. 129. lacus, et stagnum ib. 131. lacus ib. 515. lacus in Boeotia furialis: lacus Clitorius: in Aethiopia: in Troglodytis IV. 121.
Laena vide *lena*.
Lactamen IV. 310.
Laetari, et *gratulari* V. 44.
Laetitia, *gaudium*, et *exultatio* V. 34. 43. laetitia inepta VII. 218. laetitia III. 44. laetitia in splene V. 91.
Lactus, episcopus Neptensis VII. 133.
Laetus III. 480. *laetus*, et *lethum* V. 45.
Laeva IV. 12.
Laganum IV. 287.
Lagena IV. 500.
Lageos vna IV. 318.
Lagois, *lagos* IV. 98.
Laicus III. 346.
Lambda litera impuritiam significat III. 40.
Lamech III. 274. 318. V. 119. VII. 66.
Lamentari V. 30.

Lamentatio animae peccatricis VI. 472.
Lamentum poenitentiae opusculum rhythmicum II. 14. editur VII. 350. seqq.
Lamiae III. 394.
Lampas IV. 507. lampas solstitium aestiuale VII. 15.
Lampsacus ciuitas III. 380.
Lana IV. 464. V. 464.
Lancea IV. 381.
Lancinare, *lacerare*, et *laniare* VII. 431.
Landeberti S. vita II. 342.
Languidus III. 481.
Languor animae VI. 265.
Laniare vide *lancinare*.
Lanificii inuentio IV. 446.
Lanista III. 481.
Lanus fluuius III. 412.
Laodicea, *Laodicia* IV. 196.
Lapis, varia lapidum genera IV. 245. lapides vulgares ib. 250. lapides insigniores ib. 253. lapis thracius, syrius, phrygius, lunaris selenites ib. 255. samius ib. 256. schistos ib. 247. smyris ib. 258. tusculanus, thyites, sabinus, siphnius ib. 259. lapides, et marmora, lapis specularis ib. 260. pretiosus ib. 264. sardius ib. 263. lapides structuris apti, albus, molaris, piperinus, tophus, columbinus, arenarius, tiburtinus ib. 430. seq. *lapides*, et *saxa* V. 68. lapidibus non selectis faciendum altare ib. 383. lapides viuui, et pretiosi in sacris literis ib. 401. lapis offensionis III. 304. adiutorij V. 512.
Lapistus IV. 368.
Lapithae III. 408.
Lappa IV. 359. 362.
Lappago, *lappella* IV. 362.
Lapsana IV. 368.
Lapsi a bono in deterius VI. 309.
Laquearia IV. 228-408. 434.
Lardum IV. 488.
Lares IV. 488.
Larex IV. 377.
Largitas, et *largitio* V. 44. largitas prodiga VI. 359.
Largus III. 480.
Laricium castellum IV. 337.
Larius lacus IV. 129.
Laruae III. 394.
Larum auis VII. 413.
Lascivus III. 481. *lascivus*, et *pe-*

culano v. 43.
Laser iv. 352.
Laserpitium iv. 353.
Lassus, *fessus*, et *fatigatus* v. 32.
Laterculi, et *lateres* iv. 230. 432. *lateres aegyptii* v. 447.
Laterna iv. 507.
Latex iv. 132. *latex*, et *imber* v. 10. 74.
Latinas literas Carmentis italicae tradidit iii. 7.
Latine loqui iii. 89.
Latini iii. 411.
Latini liberti iii. 436.
Latinus rex iii. 411.
Latium iv. 161. 203.
Latonia iii. 215.
Latona iii. 386. et iv. 176.
Latrare v. 75.
Latro iii. 481. *latro*, et *fur* v. 45. *latrones duo cum Christo crucifixi* vii. 406. *latronibus crura contracta* iii. 217.
Latum pro datum iii. 44.
Latus iv. 15.
Lauat, et *labat* v. 45.
Lauatus, *mundus*, et *immundus* vi. 215.
Lauda, seu *laudes in officio gothico* ii. 589. seq. vi. 377.
Laudabilis, et *laudandus* v. 43.
Laudare se vere sine arrogantia vi. 311. *laudari qui affectant de sapientia* vi. 228. *laudari veraciter* vi. 233. *laudari in Deo, non in se* vi. 310.
Laudea iv. 326.
Laudatio, et *laus* v. 44.
Lauinium iv. 204.
Laurea insigne victoriae iv. 374.
Laurentius episcopus ii. 282.
Laurus iv. 326. *laurus*, et *laurea*, vii. 437.
Laus vide *laudatio*: *laudis humanae appetitus* vii. 272. *laus pro contemptu laudis* vi. 311. *ante correctionem* vi. 331.
Lazarus iii. 338. *percussus est ad purgationem* vi. 261. *quem Dominus suscitauit* v. 150.
Lea, *laena* iv. 51.
Leander S. frater Isidori hortatur sororem ad perseverantiam: eius patria speciem perdiderat i. 5. seq. *eius exilium* ib. 123. *doctrina* ib. 129. *a quo Constantinopolim missus* ib. 130.

INDEX R E R V M

exul ad Isidorum scribit ib. 131. *eius monachatus qualis* ib. 136. *seq. quo anno obiit* ib. 138. *congressus cum S. Gregorio* ii. 457. *Isidorum cellae includit* ib. 463. *eius obitus, libri scripti* ib. 465. *elogium* vii. 160. 181.
Lebetes iv. 503.
Lebitonarium iv. 452.
Lebna v. 447.
Lecti vide lectus.
Lecticae iv. 508. seq.
Lectio iii. 280. *lectio*, et *scriptura* v. 70. *de lectione* vi. 288. *lectiones S. Isidori in breuiariis* i. 93. seqq. *lectiones variae ad Etymologias* iv. 526. *de lectionibus in officio ecclesiastico* vi. 371. *lectiones pronunciare antiquae institutionis est* vi. 371.
Lectionaria antiqua ii. 252.
Lectisternia iv. 223.
Lectitare, et *legere* v. 44.
Lector, *lectores* iii. 339. 343. 480. *de lectoribus superbis, carnalibus, et haereticis* ib. 292. *seq. lectorum ordo, et officium* vi. 430.
Lectus: lecti geniales, puniunt iv. 508. seq.
Legare, et *ligare* v. 45.
Legati hispalim missi, qui corpus S. Isidori transtulerunt i. 54.
Legatio S. Leandri i. 123.
Legatus, et orator vii. 429.
Legendarium ii. 301.
Legendi assiduitas vi. 290.
Legere vide lectitare.
Leges vide lex.
Legio iii. 426. *legio*, et *dilectum* vii. 441.
Legio vrbs: ecclesia in honorem S. Isidori in ea consecrata i. 56.
Legula labelli vii. 416.
Legumina iv. 314. seqq.
Lemanus fluuius iii. 412.
Lembus iv. 418.
Lena, vestis iv. 453.
Lendes iv. 74.
Leno iii. 481.
Lens iv. 315.
Lenticula iv. 314. 502.
Lentigo iii. 180.
Lentiscus iv. 338.
Lentus, lentae vites iv. 338.
Leo Magnus ii. 534.
Leo imper. iii. 239.
Leo astrum iii. 165.

Leo: leonum natura: animos frons, et cauda indicant iv. 51. *leo tres naturas habet* ib. 521.
Leogoras Syracusanus iii. 34.
Leonidae dictum iv. 485.
Leontophonos iv. 59.
Leopardus iv. 52.
Leouigildus vii. 123.
Leporina iv. 356.
Lepra iii. 181. v. 417.
Leprosus: leprosi iii. 481. v. 138. 417. 437.
Leptis magna ciuitas iv. 165. 199.
Lepus iv. 42.
Lerna iv. 67.
Lesbium marmor iv. 262.
Lesleus Alexander: eius praefationis ad missale mozarabicum summa ii. 142. seq. 326.
Lethargia iii. 172.
Lethum, et mors v. 43.
Leuca iv. 242.
Leucate promontorium iv. 205.
Leucius apocryphus ii. 255.
Leucochrysus iv. 280.
Leude, redus episc. i. 629.
Leuiredi vita ii. 323.
Leui, sacerdotalis auctor originis, iii. 326. v. 124.
Leuiath: n iii. 380.
Leuidensis vestis iv. 450.
Leuis iii. 481. *leues contemptibiles* iii. 474.
Leuitae iii. 342. v. 438. *acceperunt quadraginta duas vrbes* ib. 487. seq. *leuitarum ceremoniae vbi praecipiuntur* v. 436.
Leuiticus iii. 242. v. 195.
Leuons iv. 514.
Lex, leges ciuiles ii. 329. *de lege* iii. 85. *leges, et quid inter se differant* ib. 189. seqq. *leges antiquae, et nouae, diuinae, auctores legum* ib. *lex quid sit* ib. 194. *leges consulares, tribunitiae, cornelia* ib. 196. *satyra, rhodiae* ib. 197. *lex qualis fieri debeat, quid possit, et quare facta sit* ib. 198. *lex, iura, et mores* v. 44. seq. *lex, et euangelium* ib. 103. *lex Moyse data* ib. 378. *cur in duabus tabulis scripta* ib. 382. *de lege veteri* vi. 161. *lex, et prophetae* ib. 174. *leges gothicae* vii. 119. *lex supplicandi legem statuit credendi* ib. 325. *legibus*

principes tenentur vi. 343.
 Lexicographi, et grammatici veteres I. 429. 474. 476.
 Lexicon vetustum II. 270.
 Lexis III. 55.
 Lia III. 320. typus synagogae v. 122. 323.
 Libanus, libanum IV. 184. 343.
 Libare, et immolare v. 46.
 Libatio III. 284.
 Libellus officialis II. 591.
 Liber pro Baccho III. 382.
 Liber: libri: libri medicinales III. 185. fastorum ib. 254. ratio conficiendi libros, de vocabulis librorum: libri elephantini: ib. 259. seq. *liber* corticis pars interior IV. 323. libri gentilium VI. 296.
 Liber Etymologiarum, et alii genuini Isidori, Differentiae verborum, Glossaria, Allegoriae veteris, et noui testamenti, de ortu, et obitu Patrum, Proemia, de Numeris, Quaestiones de veteri, et nouo testamento, commentarii in libros veteris testamenti, libri duo contra iudaeos, libri sententiarum, de ecclesiasticis officiis, Synonyma, regula monachorum, sermones, epistolae, de natura rerum, Chronicon, Historia gothorum, de viris illustribus, indicatis editionibus, mss. codicibus, et controuersiis per distincta capita I. 389. *ad finem tomi*: liber de ortu etc. II. 229. 244. 303. 314. seq. 340. 350. 369. 371. 386. seq. liber de numeris II. 252. 304.
 Libri sententiarum, seu de summo bono II. 307. 309. 334. 340. 346. seq. 352. 360. 383. 391. 396. seqq. 400. 410. 418. seq. 423. seq. libri contra iudaeos II. 277. 279. 351. seq. 379. 409. de officiis II. 248. 292. 302. 395. de natura rerum II. 308. 330. 361. 368. 378. 400. 420. seq. de viris illustribus II. 318. 321. 374. 386. 408. 410.
 Libri Isidori suppositi, aut dubii, aut ex libris Isidori excerpti II. 1. seqq. liber de ecclesiasticis dogmatibus II. 27. seqq. Brachario restitutus ab Hernandezio ib.

43. editur VII. 320. de ordine creaturarum an sit Isidori I. 154. 162. 296. 364. II. 27. 31. de contemptu mundi II. 22. seq. de conflictu virtutum, et vitiis ib. 52. 284. 364. de haeresibus ib. 69. 76. 407. de aduersa fortuna ib. 69. 84. de duodecim abusiis, de genalogiis, de ecclesia, de vita actiua, et contemplatiua, de statu perfectionis, de quodam Filentulo etc. ib. 64. seqq. de caelesti musica, de caelo ib. 70. seq. libri de musica ib. 70. seq. libri de musica ib. 331. liber Spermologon quid sit II. 309. liber de virginitate ib. 228. liber philosophiae ib. 366. de auiibus ib. 72. de natura auium ib. 69. de distantia verborum I. 461. de conuersis I. 574. de praelatis ib. 576. de norma viuendi II. 19. de institutione bonae vitae ib. 24. seq. de quibusdam animalibus I. 446. liber scintillarum ib. 246. liber de sapientia, de institutione ieiunii quadragesimalis II. 79. seq. liber de miraculis S. Isidori hispanice redditus I. 84.
 Libri sacri, Numerorum, Iosue, Iudicum, Iob, Psalmorum, duodecim prophetarum, Machabaeorum etc. III. 232. seqq. v. 196. seqq. liber Ieremiae I. 529.
 Liberalia IV. 391.
 Liberalis III. 480.
 Liberalitas, et libertas v. 43.
 Liberatio populi v. 490.
 Liberi, filii III. 441.
 Libertas vide *liberalitas*. Libertas iustae correctionis VII. 211.
 Libertini III. 436.
 Libertus: latini liberti III. 436. seq. de libertis ecclesiarum II. 573. seq.
 Liberum arbitrium VII. 324. seqq.
 Libido, et *linido* v. 43. libido III. 393. quomodo cauenda VI. 242. libidinis motus VI. 203.
 Libidinosus III. 481.
 Libra III. 164. seq. IV. 300.
 Librarius limbo II. 248. librarii codicum veterum mss. ib. 426. hispani ib. 430. olim pueri ib. 436. de librariis, et eorum instrumentis III. 260. seq.

Libri vide *liber*.
 Liburnae naues IV. 416.
 Libs ventus IV. 118. VII. 51.
 Libonotus IV. 118. VII. 50.
 Libya IV. 164. seq.
 Libya Agenoris mater IV. 155.
 Libyi III. 402.
 Libysticae fabulae III. 71.
 Licia textorum IV. 468.
 Licinum IV. 452.
 Lienosis III. 177.
 Lienteria III. 179.
 Ligare, et *legare* v. 45.
 Lignarius IV. 442.
 Lignum IV. 325. 442. ligna Sethim v. 401. lignum non plantandum iuxta altare ib. 461. ligna fructifera sunt sancti v. 270. lignum ouo perfusum non ardet IV. 103. lignum scientiae boni, et mali v. 270. vitae Christus *ibid.*
 Ligones IV. 514.
 Ligula VII. 416.
 Ligniticum mare IV. 369.
 Lilia IV. 351.
 Lilybaeum promontorium IV. 183.
 Lima, id est, transuersa IV. 238.
 Lima IV. 428.
 Limax IV. 73.
 Limbus IV. 480.
 Limen, limina IV. 227. *limen*, et *limes* v. 46.
 Limes III. 407. limites maximi, cardo, et decumani IV. 238. seq. vide *limen*.
 Limniscus III. 33.
 Limus IV. 245. in Syria ib. 247. *limus*, lenis ib. 428. limus cinctus ib. 478.
 Linea IV. 441.
 Linea vestis IV. 450.
 Linealis numerus III. 127.
 Lineamentum III. 129.
 Lingua: de linguis gentium: lingua hebraea: linguae sacrae tres: lingua graeca quatuorplex: lingua latina quatuorplex, linguarum diuersitas vnde orta III. 395. seqq. lingua IV. 9. v. 89. de lingua v. 508.
 Lingulati IV. 482.
 Linostema vestis IV. 450.
 Linter IV. 419.
 Linius fons IV. 121.
 Linum IV. 464. v. 404.
 Linus, Thrax musicus VII. 75. seq.
 Linus Thebaceus III. 132.

Liparia iv. 282.
 Liparus iv. 179.
 Liquamen iv. 496.
 Liquidæ literæ iii. 9.
 Lira iii. 468. iv. 281.
 Lis iv. 390. *lis*, et *rixæ* v. 45. *lites* vitandæ iv. 456.
 Litaniae veteres i. 105. de litaniiis iii. 292.
 Litera : literæ communes iii. 3. latinae etc. ib. 7. seq. literæ iv. 441. literarum elementa viginti duo iv. 305. literam legis qui intendunt vi. 293. literæ communes meliores, quam simplices vi. 298.
 Lithostrota iv. 435.
 Litigator, et litigiosus v. 43.
 Litorariae naues iv. 419.
 Litorius dux romanorum vii. 116.
 Liturgia romana an in Hispania olim viguerit ii. 46.
 Liturgia gothica illustratur i. 134. seqq. 316. seq. de ea copiose disseritur ii. 97. ad 155. *liturgiae*, *missalis*, et *breniarii* distinctio ib. 143.
 Litus iv. 190.
 Livido, et libido v. 43.
 Linius ex Annalibus, et Historia constat iii. 75.
 Lioua vii. 126.
 Lix ciuitas iv. 208.
 Lixa iv. 488.
 Lixus fluuius iv. 208.
 Loaisa Garzia Sententias, et Chronicon S. Isidori notis illustravit : eius dedicatio, et prologus i. 573. 669. 680. 687.
 Locatio iii. 206.
 Loculus iv. 505.
 Locuples, dives, potens, fortunatus, et honestus iii. 480. v. 19. 23.
 Locus iii. 105. iv. 169. locus futuræ ciuitatis iv. 209. loci nomina iii. 15.
 Locusta iv. 104. locustæ ægyptiorum v. 369.
 Locutio peruersa vii. 257.
 Locides iv. 461.
 Logica, et eius partes v. 9. seq.
 Logici iii. 362.
 Logion iv. 447.
 Loligo iv. 83.
 Lolium iv. 365.
 Lombardus Petrus i. 566.
 Longæuus iii. 480.

Longanimis ii. 480.
 Longinus : quaestio de eo ex Isidoro, et aliis i. 522. vii. 405.
 Longobardi Italiam capiunt iii. 239. 412. eorum historia ii. 81.
 Longus iii. 450. iv. 231.
 Loquax iii. 480. *loquax*, et *eloquens* v. 35.
 Loquelares praepositiones iii. 22.
 Loquendi ratio quadruplex iv. 329.
 Loquens, quæ ad Deum pertinent, nec faciens vi. 228.
 Loqui, et fari vii. 428. *loqui*, *alloqui*, *eloqui*, et *obloqui* vii. 435. bene, et male loqui vi. 230. *loqui*, et *garrere* v. 35.
 Lora iv. 517.
 Lorandrum iv. 338.
 Lorea iv. 494.
 Lorenzana Franc. Card. eius laus, et doctræ præfatio ii. 151. literæ ad Zaccariam i. 337.
 Lorica : de lorice iv. 388.
 Lot filius Aram v. 158. 305. 320. eius vxor ib. 123. eius duæ filiae ib. 123. 305.
 Lotharius iii. 513. seq.
 Lorium iv. 22.
 Loton. iv. 329.
 Lotus iii. 482.
 Lubricus iii. 481. iv. 189.
 Lucae elephantæ iv. 54.
 Lucanicae iv. 489.
 Lucanus in numero poetarum non ponitur iii. 367. a Nerone interficitur vii. 88.
 Lucas euangelista in Graecia scripsit iii. 247. seq. 337. v. 136. 187. vii. 395. Lucas per vitulum quid significat v. 136.
 Lucas Tudensis defenditur i. 76. 81. seqq. 680. non est auctor continuationis chronici Isidoriani ib. 78. scripsit de miraculis S. Isidori, sed non est censendus auctor vitæ, et translationis ib. 85.
 Lucensis conuentus vii. 136.
 Lucerna iv. 506. lucernæ inextinguibiles an ab Isidoro inuentæ, an vquam existerint i. 165. seqq.
 Lucibile, et lucidum v. 56.
 Lucida iv. 228.
 Lucidius Diaconus vii. 166.
 Lucidus Praedestinianus i. 187.
 Lucifer stella iii. 163. vii. 40.
 Luciferiani iii. 358. 528.

Lucilius iii. 53. centum genera soecismorum dixit iii. 53.
 Lucinianus episc. vii. 162.
 Lucina iii. 386.
 Lucius, Leucius apocryphorum auctor ii. 252.
 Lucrinus lacus iv. 131. 162.
 Lucrum, præda, et compendium v. 60. lucra sectantes vi. 353.
 Lucretius poeta iii. 350. reprehenditur iii. 350. eius locus emendatur iii. 438.
 Luctatio iv. 393.
 Luctus v. 30.
 Lucubros iv. 360.
 Lucubrum iv. 507.
 Luculentus iii. 480.
 Luculleum marmor iv. 263.
 Lucullus iii. 251. iv. 330.
 Lucas iv. 188. 323. v. 451.
 Ludi filius Sem iii. 400.
 Ludibrium, et ludicrum vii. 441.
 Ludices iv. 461.
 Ludicra iv. 391. vide *ludibrium*.
 Ludouicus primus, secundus, tertius, puer iii. 513. seqq.
 Ludus : de ludo equestri iv. 407. gladiatorio ib. de ludis ib. 371. circensibus ib. 395.
 Lues iii. 174.
 Lugere, et moerere 4. 30. lugere oportet vi. 307.
 Lulligo iv. 83.
 Lumbare iv. 452.
 Lumbi iv. 16. lumbos accingere quid sit vi. 200.
 Lumbricus iv. 74.
 Lumen iv. 116. Christus iii. 302.
 Luna iii. 161. 386. eius magnitudo ib. 153. figura, lumen, formæ variae, cursus, vicinitas ad terram, eclipsis ib. 155. seqq. vii. 27. 30. seqq. lunæ crescentis, et minuentis effectus ib. 32. luna mundi v. 481. de luna : sol, et luna multo lucidiora ante primum hominis peccatum : lunæ decrements, et incrementa vnde proueniant vi. 590. seqq. luna, calcei iv. 481.
 Lunaris lapis iv. 255.
 Lunatici iii. 174. 466.
 Lunense marmor iv. 263.
 Lunulae iv. 474.
 Lupa iii. 482. iv. 403. lupæ, lupanar iv. 403.
 Lupata iv. 517.
 Lupinus iv. 315.

Lupus

Lupus iv. 56. 517. lupus piscis
 . iv. 79. lupus in fabula iii. 64.
 Luridus iii. 481.
 Luscinia iv. 94.
 Lusitiosus iii. 481.
 Luscus iii. 481.
 Lusidius vii. 136.
 Lusitania iv. 164.
 Lustrum iii. 230. seq. vii. 12. lu-
 stra iv. 188. vide *lustra*.
 Luteus iv. 466.
 Lutum iv. 245. 432.
 Lustra, et *lustra* vii. 426.
 Lux iv. 116. lux angeli vi. 135.
 Christus iii. 302. lux non in-
 telligitur, nisi quum videtur vi.
 200. infirmis oculis noxia, quum
 sit bona vi. 133.
 Luxa membra iii. 481. iv. 488.
 v. 43.
 Luxuria vii. 219. 257. luxurie
 imagines dormientibus vi. 279.
 Luxuriosus iii. 481. *luxuriosus*, et
prodigus v. 43.
 Luxus iv. 488.
 Luza oppidum iv. 198.
 Lyaeus iii. 383. iv. 491.
 Lycaeus arcadum Deus iii. 370.
 Lycaon iv. 57.
 Lycaonia iv. 153.
 Lycia iv. 154.
 Lyciniae oliuae iv. 340.
 Lycisci iv. 57.
 Lychnites iv. 278.
 Lychnus iv. 506.
 Lycophthalmos iv. 282.
 Lycurgus iii. 189. vii. 78.
 Lydia iv. 153.
 Lydii iii. 400. primum nauim fa-
 bricauerunt iv. 415.
 Lydus, et Tyrchenus fratres iv. 154.
 Lygdimum marmor iv. 261.
 Lympha iv. 492. et *nympha* v. 45.
 Lymphaticus iii. 481. lymphaticus
 morbus iii. 173.
 Lyncurius lapis iv. 55. 270.
 Lynx iv. 55.
 Lypare insula iv. 179.
 Lyra iii. 166. lyra, vel cithara in
 conuiuiis iii. 133. lyra Orphei
 inter sidera collocata iii. 140.
 Lyrici poetae iii. 366.

M

M. litera iii. 91.
 Mabilionii opinio expensa i. 638.
 Macaronemus insula iv. 173.
 Tom. VII.

Macedo Deucalionis nepos iv.
 160.
 Macedones iii. 409.
 Macedonia iv. 160.
 Macedoniani iii. 357.
 Macedonius iii. 265.
 Macellum iv. 215.
 Maceloth v. 448.
 Macer poeta iv. 68.
 Macer iii. 484.
 Maceria iv. 231.
 Machabaei, eorum historia, ac li-
 bri i. 530. iii. 237. 246. v.
 135. 213.
 Machaera iv. 379. *machaera*, et
framea v. 32.
 Machina iv. 441.
 Machiones iv. 429.
 Macrinus imper. iii. 238.
 Macrobius iv. 35.
 Macrobius diaconus scriptor vii.
 140.
 Macrologia iii. 54.
 Mactare, et *immolare* vii. 437.
 Mactatio iii. 284.
 Mactatus vii. 437.
 Mactus iii. 482.
 Madai iii. 403.
 Macander fluuius iv. 137.
 Maecenas iii. 37.
 Maenius iii. 64.
 Maestitia vide *moestitia*.
 Maficus Scipio marchio: eius opi-
 nio, et iudicium i. 551. ii. 139.
 eius animaduersiones de Oratio-
 nali gothico ii. 97.
 Magalia iv. 235.
 Magar iv. 235.
 Magdalena iii. 337. vide *Martha*.
 Magi: de Magis, eorumque mu-
 neribus iii. 369. seq. 373. v.
 137. vi. 28. *magus*, et *incan-*
tator v. 38. magi Pharaonis iii.
 370. et v. 367.
 Magica ex traditione angelorum
 iii. 369. quo tempore inuenta
 vii. 70.
 Magis, et *potius* v. 49.
 Magistri iii. 483. populi iii. 421.
 magistri docentes bene, et ma-
 le viuentes vi. 324. seq.
 Magister Christus iii. 304.
 Magistratus iii. 433.
 Magna Graecia iv. 161.
 Magnanimus iii. 482.
 Magnes, et eius cum ferro con-
 cordia iv. 253. 276.
 Magnificus iii. 482.

Magnitudo numerabilis iii. 129.
 Magnitudines rationales iii. 129.
 Magnus, et *grandis* iii. 482. v. 47.
 Mago Carthaginensis iv. 308.
 Magog iii. 402.
 Magus vide *magi*.
 Mahil iv. 447.
 Mahomettus: fabula de eo ab Isi-
 doro ex Hispania eiecto i. 91.
 165. seq.
 Maia Mercurii mater iii. 225.
 Maiestatis reatus iii. 212.
 Maior iii. 483. maior morbus iii.
 175. maiores numeri iii. 124.
 maiorum solertia in diuisione
 iv. 240.
 Maiorianus imperator vii. 132.
 Maiorica insula iv. 181.
 Maius mensis iii. 225.
 Mala cydonia iv. 327. mala po-
 morum ib. 503. mala punica v.
 404. vide *malae*, et *malum*,
fructus.
 Malachias iii. 245. v. 134. 1744
 212. vii. 383.
 Malae iv. 8. *malae*, et *mala* v. 49.
 Malagma iii. 184.
 Malaleel iii. 234. vii. 65.
 Maldras vii. 118. 135.
 Maledictio in sacra scriptura vii.
 273. maledictio serpentis v. 275.
 maledictiones v. 484.
 Maleficus v. 38. *maleficus*, et *in-*
cantator v. 38.
 Maleum promontorium iv. 182.
 Malignitas, et *malitia* v. 47.
 Malignus iii. 483.
 Malitia vii. 253. vide *malignitas*.
 Malitiosus iii. 483.
 Malle, et *malo* iii. 45.
 Malleolus iv. 317.
 Mallens iv. 428.
 Malo vide *malle*.
 Malogranatum iv. 328. *malogran-*
atum, et *malogranata* v. 49.
 Mali apud principes magis neces-
 sitate, quam voto vi. 343. qua-
 re necessarij vi. 351. malis me-
 ridie nox est vii. 29.
 Malua iv. 366. agrestis iv. 360.
 Malua fluuius iv. 167.
 Maluela vestis iv. 449.
 Malueuiscus iv. 360.
 Malum iii. 212. unde sit vi. 132.
 non est a Deo, nihil est natu-
 ra vii. 332. seq.
 Malum, fructus, pomum: malum
 matianum, punicum, praecox;
 C c c c

aestitum, duracinum, armenicum, persicum etc. iv. 327. seq.
Malus iii. 483. de concordia malorum vi. 319. mali de bonis, et boni de malis vii. 406.
Malus arbor iv. 421.
Mambre quercus iv. 336. vrbs iv. 198.
Mambres iii. 321.
Mamillae iv. 13. *mamillae*, *mammæ*, et *ubera* v. 48.
Mammae v. 90. vide *mamillae*.
Mammona iii. 520.
Mammothrectus i. 540.
Manzer vii. 415.
Manahem iii. 325.
Manasses iii. 236. 324. 328. v. 125. 161.
Mancipatio iii. 208.
Mancipium iii. 436. v. 67.
MANENS iii. 484.
Mandatum iii. 203. mandata decalogi vi. 166.
Mandibulae iv. 8. v. 90.
Mandragorae iv. 333. vii. 409.
Mane iii. 221. mane post vesperum fiebat vi. 130.
Manes iii. 221. 393. 478.
Mania iii. 175.
Manicae iii. 213.
Manichaei iii. 238. 355. 522. vii. 96.
Manicleata tunica iv. 448.
Manifestum iii. 484.
Manipulares iii. 427.
Manipulus ii. 427. iv. 365. manipuli iv. 377.
Manitergium iv. 463.
Manlius A. iii. 190.
Manna v. 112. 374.
Mannus equus iv. 48.
Mansiones in deserto singillatim explicatae v. 433. seq.
Mansius: eius iudicium i. 382.
Mansuetudo vii. 213. 264.
Mansuetus, et *modestus* iii. 482. v. 46.
Mantelia iv. 463.
Manto iv. 205.
Mantua ciuitas iv. 205.
Mantus iv. 458.
Manubiae iv. 375.
Manubrio iv. 445.
Manulcata vestis iv. 447.
Manum, id est, bonum iii. 221. 478.
Manumissio iii. 441.

Manumissus iii. 436.
Manupretium iv. 12.
Manus iv. 12. v. 90. manus impositio iii. 288. manus Moysi leprosa v. 364. manus Dei Christus iii. 302. manus interior iv. 15. oppansa palma dicitur iii. 25. *manus*, *rarus* iii. 221.
Mappae, *mappellae* iv. 463.
Marah v. 434. fons v. 373.
Maranatha iii. 520.
Marathonius campus iv. 158.
Marcelianum, *marciatum* vnguentum iii. 188.
Marcellinus presbyter vii. 146.
Marcellus consul vii. 83.
Marcianus imper. vii. 101.
Marcionitae iii. 354. 522.
Marcomani iii. 413.
Marcossius Prateolus i. 582.
Marculus, *marcus* iv. 428.
Marcus euangelista graece scripsit iii. 236. 247. 337. v. 136. 187. vii. 88. 395.
Mare, de mari, maria diuersa, mare magnum, siue mediterraneum, tyrrhenum, gallicum, hellespontiacum, inferum, superum, myrtoum, ionium, liguisticum, creticum, icarium, balearicum, siculum, ibericum, rubrum, salinarum iv. 123. seqq. maris sinus ib. 127. nomina vii. 57. maris rubri diuisio v. 372. mare cur non crescat: *mare*, *marem*, *maria*, et *aequora* v. 10. 49. mare silet, alcyone excubante iv. 92. maris diuisio iv. 123. equi iv. 402.
Mareoticae vuae iv. 320.
Margarita iv. 271. margarita in ostreis iv. 84.
Margaritum iii. 141.
Margo iv. 190.
Maria Deipara iii. 337. de ea v. 179. vii. 386. vide *Deipara*.
Maria soror Moysis v. 127. *Magdalen*a vide *Martha*.
Maria Aifonsus de S. laudatus ii. 252.
Mariana: eius notae, et variae lectiones in Isidorum i. 107. 272. 322. 465. 548. ii. 93.
Mariandyna vrbs iv. 202.
Maritima iv. 190.
Maritimum, et *marinum* vii. 431.
Maritus iii. 452. maritus, et vxor cmebant se inuicem iii. 204.

qualis eligendus vi. 454.
Marius Victorinus, et eius liber de Syllogismis iii. 110.
Marmor, marmorum colores, et genera, marmor thasium, luculeum, tiberium, thebaicum, parium, thephria, lesbium iv. 260. seqq.
Maro vide *Virgilius*.
Marrubium iv. 358.
Mars iii. 411. Mars, siue Pyrois iii. 159.
Martis equi rosei iv. 402. stella iii. 164. templa duo Romae iii. 385.
Marsi, et *Marsia* iii. 385.
Marsidae fons iv. 122.
Marsupium iv. 504.
Martellus iv. 428. 441.
Martha, et *Maria* iii. 337. v. 105. 554.
Martialis i. 324.
Martianus episc. depositus i. 146.
Martiatum iii. 188.
Martinii lexicou i. 477.
Martinus S. Dumiensis vii. 136. 157. Legionensis S. eius scientia a Deo infusa, deprecante S. Isidoro i. 64. 69. ii. 452. eius sermones de S. Isidoro editi cum notis i. 57. Martinus archiepiscopus toletanus vii. 178. Bracarenensis episcopus vii. 104.
Martisia iv. 489.
Martius mensis iii. 225. martius anni principium iii. 164.
Martyr: de martyribus iii. 338. eorum festiuitas vi. 402. martyres orionis stella significantur vii. 40.
Martyrium: duo eius genera iii. 339. iv. 222. v. 319. vi. 177.
Martyrologium: romanum i. 11. diuersorum ordinum ib. 104. ferrariense ii. 332.
Marah v. 434.
Mas, et *mare* v. 49.
Masbothaci haeretici iii. 351. 520.
Masculus, et *vir* vii. 438. masculos Pharaon occidit v. 360.
Masdra sneuorum rex vii. 118.
Massa iv. 288.
Massagetae iii. 407.
Massilia vrbs iv. 206.
Massilienses trilingues iv. 206.
Massylia iii. 417.
Massylli, vel *massuli* iv. 417.
Masticina vestis iv. 450.

Masticium iv. 466.
 Mastix iv. 345.
 Mastruca iii. 454.
 Mataxa iv. 467.
 Mater, matris meae irater, matris meae soror iii. 447. *materfamilias*, et *matrona* iii. 439. v. 48. mater magna tellus iii. 387.
 Materia iv. 442. materia informis vi. 129.
 Matertera, matertera soror, matertera magna iii. 446. seqq.
 Mathematica iii. 51.
 Mathematici iii. 372. mathematici in Memphi optimi iv. 200.
 Mathusalem iii. 234. 318. vii. 66.
 Matrimoniales tabulae iii. 439.
 Matrimonium iii. 455.
 Matrisanimula iv. 357.
 Matrix iv. 22.
 Matrona iii. 440. 453. vide *mater*: matronae in adulterio comprehensae amiculo induebantur iv. 461.
 Matthaeus euangelista hebraice scripsit iii. 237. 246. v. 136. 185. vii. 87. 394.
 Matthias apostolus iii. 337. v. 186. vii. 394.
 Maturum iv. 324.
 Matutinum: de matutinis iii. 224. vi. 389.
 Maiores iv. 415. velamen feminarum iv. 460.
 Mauri iii. 417. mauri inuadunt Hispaniam vii. 179.
 Mauricius imper. iii. 239. vii. 104.
 Maurinorum opinio ii. 57.
 Mauritania caesariensis, sitifensis, tingitana iv. 167.
 Maurus equus iv. 48.
 Mausolea iv. 233.
 Maxillae iv. 8.
 Maximianus imper. vii. 96.
 Maximilla haeretica iii. 354.
Maximus, et *grandis* iii. 483. v. 36.
 Maximus imper. germanos vicit iii. 238. Caesarangustanus i. 633. vii. 163. seqq.
 Mayansius praenotationem Brailioni temere abiudicat i. 17.
 Mazaca vrbs iii. 403.
 Meare, meatus iv. 17.
 Mechanica v. 110.
 Meconites iv. 282.
 Medea gemma iv. 274.

Medi vide *medus*.
 Media maior, et minor iv. 145.
 Medus iii. 405. iv. 145. et 194.
 Medica arbor iv. 145. 315. 328.
 Medicamina iii. 183.
 Medicina, eius initium, inuentores iii. 167. seq. 188. v. 110. medicina triplex, medicina antiquior iii. 169. 183.
 Medicinalis digitus iv. 13.
 Medicus: medicorum haeresees iii. 169. instrumenta ib. 185. medicus septem liberales disciplinas intelligat iii. 188.
 Medimna iv. 306.
 Mediocres numeri iii. 123.
Mediocris iii. 483.
 Mediolanum iv. 205.
Meditari, et *velitari* vii. 442.
 Meditatio, et lectio vi. 288.
 Meditanda caute, quae leguntur vi. 295.
 Meditativa verba iii. 19.
 Mediterraneum mare iii. 124.
 Medius iii. 440. digitus v. 90.
 Medullae iv. 15.
 Medus, potus, quasi melus iv. 494.
 Medus, medi iii. 405. 417.
 Mel iv. 490. in sacrificio non offerebatur v. 409.
 Melachim iii. 242.
 Melancholia iii. 170.
 Melantius Toletanus vii. 178.
 Melanurus iv. 80.
 Melchisedech rex, eius victoria iii. 319. v. 121. 155. 297. seqq.
 Melchisedechiani iii. 353.
 Meles fluuius iv. 60. 154.
 Melesius Grammaticus v. 48.
 Melichloros gemma iv. 268.
 Melichrysus iv. 280.
 Melicratum iv. 494.
 Melimelum iv. 327.
 Melinum vnguentum iv. 440.
Melior iii. 484.
 Melitites lapis iv. 258.
 Mella arbor iv. 329.
 Mellitus quisnam fuerit: chronicum eius idem, atque Isidorianum nonnihil interpolatum i. 680. seqq.
 Melo fluuius iv. 60.
 Melopos iv. 330.
 Melotes iv. 459.
 Melos insula iv. 177. 440.
 Meltinas possessio vii. 152.
 Membra corporis humani iv. 14. v. 87. membra hominis diabolo

ascribuntur iv. 510. membra discretionis causa iv. 24.
 Membrana iii. 258.
 Memnon iv. 93.
 Memnonides aues iv. 93.
Memor, et *memoriosus* iii. 483. v. 46.
 Memorans Deus iii. 298.
Memorare, *dicere*, et *commemorare* v. 21. 46.
Memoria, *mens*, *cogitatio*, et *sensus* v. 94. memoria communis homini, et animalibus vi. 148. praeteritorum facinorum vi. 207.
Memoriosus vide *memor*.
 Memphis ciuitas iv. 200.
 Memphitis lapis iv. 256.
 Mena vestis iv. 450.
 Menander comicus vii. 82. magus iii. 352.
 Menandriani iii. 352.
 Menardus: eius editio concordiae regularum i. 614. ii. 78.
 Mendacium vi. 231. 510. vii. 259. 343. *mendacium*, *falsitas*, et *mendum* v. 29. 47.
Mendax, et *fallax* iii. 483. v. 27.
 Mendicus iii. 483. mendicus vlcerosus v. 148.
Mendum vide *mendacium*.
 Mens iv. 2. *mens*, et *ratio* v. 94. vide *memoria*, *animus*, et *spiritus*: mens apta ad bonum in sua natura vi. 281. in capite hominis, tamquam in caelo Deus v. 88. quando Deum bene contemplatur vi. 281. quae cupiditatibus inhiat vi. 249. soluta in diuersis vi. 328.
 Mensa: de mensis iv. 483. de mensis monachorum vi. 536. mensa tabernaculi v. 395.
 Mensis: de mensibus, mensium nomina, initia apud varias gentes iii. 224. vii. 7. seqq.
 Menstrui natura iv. 23. menstruum mulieris bitumen rumpit iv. 247.
 Mensura: mensurae viarum, et agrorum iv. 239. 241. 302. 525. mensura corporis, aut temporis iv. 302.
 Mentha iv. 361. 370.
Mentiens, et *fallens* v. 49.
 Mentiri pro salute hominum vi. 232.
 Mentum iv. 10.
 Menum in colore iv. 466.
 C c c c 2

Meracæ potio, meracum vinum v. 7.
 Mercatus III. 208. IV. 215.
 Mercedem boni operis qui percipit VI. 220.
 Mercenarii III. 434.
 Mercurius, lyrae conditor III. 235. 383. VII. 71. 74. Mercurius Trismegister III. 189. Mercurii stella III. 159. 164. 189.
 Mercurius praestigium inuenit III. 374.
 Merenda IV. 485.
 Meret, meretur, moeret, promeretur v. 47. seq. mereri III. 484. mereri stipendia v. 35.
 Meretrix, meretrices III. 484. v. 35.
 Mergere, et mersare VII. 441.
 Mergi: de mergis IV. 89.
 Meridiare IV. 492.
 Meridies III. 222. IV. 107. meridies olim medidies IV. 326.
 Meristaei III. 351. 520.
 Meritorium initium VII. 330. merita sanctorum ib. 324.
 Meropes IV. 94.
 Mersio trina, et simpla in baptismo II. 586.
 Merula IV. 101.
 Merum III. 150. 222. IV. 107. 466. 492.
 Mes III. 400.
 Mesimbria VI. 609.
 Mesomelas IV. 274.
 Mesopotamus III. 150.
 Mesopotamia IV. 146.
 Mesphres rex IV. 397.
 Mespilus IV. 330.
 Mesraim III. 404.
 Messapia ciuitas IV. 209.
 Messias III. 300.
 Messis IV. 311.
 Messorium IV. 497.
 Mesticium IV. 466.
 Meta: de metis IV. 397. meta IV. 468.
 Metacismus III. 51.
 Metalepsis III. 60.
 Metallum: de metallis III. 216. IV. 245. 285.
 Metangismouitæ III. 357.
 Metaphora ex quibus modis fiat III. 59.
 Metathesis III. 55. 96.
 Metaplasmi III. 55.
 Metatores III. 484.
 Metatum IV. 218.

Methca v. 449.
 Methodius B. II. 367.
 Methodus in prolegomenis huius editionis adhibita I. I. in editione II. 49.
 Metiri pedes horarum IV. 302.
 Metonymia III. 60.
 Metreca IV. 304.
 Metrica musica III. 134.
 Metropolitanus III. 340.
 Metrum: de metris III. 65. IV. 304.
 Metus v. 111. metus, formido, paor, et timor v. 28. metus, et paor VII. 429.
 Meu IV. 349.
 Mi, et mihi v. 48.
 Micæ de mensa v. 138.
 Michael III. 230. 235. 255. v. 176. 209. VII. 381.
 Michael III. 314.
 Michol connubium v. 517.
 Migro, et nigro v. 51.
 Mihi vide mi.
 Miles ordinarius, et extraordinarius III. 424. vide milites.
 Milia III. 120.
 Miliarium IV. 242.
 Milimindrum IV. 356.
 Milites numquam immemores sacramenti magis stationibus parent III. 290. milites quatuor, qui vestimenta Christi diuiserunt v. 151. togati, et lacernati IV. 458. viginti quinque annis tenentur III. 428. vide miles.
 Militia: eius vocabula, genera tria III. 419. seqq.
 Milium IV. 313.
 Mille III. 120.
 Millenarii III. 352. 424.
 Miluago IV. 81.
 Miluus IV. 88. 99.
 Mimis: de mimis IV. 405.
 Minator III. 484.
 Minax III. 484.
 Minerua Tritonia, de capite Iouis nata, lanificii, oliuae, et artium inuentrix III. 389. IV. 446. VII. 71.
 Minimus III. 483.
 Minister: de origine ministrorum ecclesiae VI. 413.
 Minium IV. 437. minium iuxta mare rubrum IV. 127.
 Minius fluuius IV. 139. 164.
 Minor III. 483. minores III. 443. minores numeri III. 124.

Minorica insula IV. 182.
 Minotaurus IV. 32. 37. VII. 74.
 Minutal IV. 489.
 Miracula sanctorum VI. 179. miracula quare in ecclesia nunc non fiunt VI. 180. sub antichristo ab ecclesia cessabunt ib.
 Mirari, et admirari v. 48.
 Miro rex VII. 136.
 Misael III. 332. v. 176. et VII. 80.
 Miscellanea in mss. I. 374. II. 259. 268. 285. 288. 293. seq. 298. 314. 317. 335. 350. 356. 368. miscellanea sacra II. 360. ex Patribus ib. 259. ex Isidoro ib. 392. astrologica II. 383.
 Misellus, et miser III. 483. v. 46.
 Miserabilis, et miserandus III. 483. v. 46.
 Miserari, et misereri VII. 428.
 Miseratio, et misericordia v. 46. miseratio Dei VI. 258.
 Miseremur, et miserescimus v. 48.
 Misereri vide miserari.
 Miseria vbi est VI. 275.
 Misericordia III. 482. VII. 217. eius amatores VI. 356. vide miseratio: misericordia, et iustitia in iudice VI. 345. contra obdurationem VII. 217.
 Misericors III. 482. VI. 356.
 Missa III. 279. VI. 379. missa gothica S. Pelagii II. 123. missae de feriis II. 249. missae gothicae orationes II. 106. seq. missae expositio II. 44. 49. editur VII. 221. seqq. vide expositio missae: missa pro defunctis ab apostolis tradita VI. 386. missae ordo a B. Petro institutus VI. 379. sacrificium quid contineat VI. 383.
 Missale gothicum, seu mozarabicum multorum opus II. 147. seqq.
 Missus Christus III. 303.
 Mitis III. 482.
 Mitra IV. 424. 471.
 Mitridax lapis IV. 258. 274.
 Mna IV. 300.
 Mremia Timothoe III. 69.
 Moab, moabita III. 320. 400.
 Modestia suadet VI. 504.
 Modestus, et mansuetus III. 482. v. 46.
 Moderatus III. 483.
 Modi causarum quinque v. 95. verborum III. 19.

Modicus III. 483.
 Modius IV. 304. 421. modius diuersus non habendus V. 466.
 Modus in rebus VII. 344. *vide* modi.
 Moechia III. 484.
 Moenia IV. 210. *moenia*, et *aedificia* VII. 439.
 Moeniana a Moenio collega Crassi inuenta IV. 218.
 Moenones III. 400.
 Moecia IV. 153.
Moereri, *moerere*, *moestus*, *moeret*, et *meret* V. 30. 48. 71.
 Moeror moderatus ineptae laetitiae respondet VII. 219.
 Moesia IV. 156.
Moestitia, et *tristitia* V. 71.
 Moestus III. 483. *vide* *moerens*.
 Mola IV. 503. mola loco pignoris non est accipienda V. 465. mola apud antiquos non erant IV. 312.
 Molares dentes IV. 10.
 Molaris lapis IV. 431.
 Molentes duae V. 144.
 Mollis III. 484.
 Mollities IV. 406.
 Molochinia vestis IV. 449.
 Molochites lapis IV. 267.
 Molossia IV. 157.
 Molossus III. 502.
 Molossus Pyrrhi filius IV. 157.
 Molotius lapis IV. 259.
 Momentana IV. 297.
 Momentum III. 207. de momentis III. 218. *momenta*, et *horae* III. 218.
 Monachus, de monachis, eorum vita, et regula III. 344. VI. 305. seqq. 431. 524. seqq. VII. 237. seqq. monachi vagi II. 569. monachi periti scribendi, et corrigendi recensentur ib. 437. monachorum genera sex, tria optima, tria pessima VI. 434.
 Monarcha, monarchia III. 423.
 Monas III. 423.
 Monasterium: de monasteriis IV. 220. VI. 525. de monasteriis non conuelliendis, de monasteriis virginum II. 524. seq. monasterium Oniense I. 569. de Franchentall II. 346. monasterium, et coenobium VI. 440.
 Monatius III. 485.
 Monedula IV. 94.
Monere, *admonere*, et *commonere*

V. 47. VII. 433.
 Moneta IV. 287.
 Monile IV. 472. seq. et *munile* V. 50.
 Monitor III. 484.
 Monitum ex editione Patrum tolerantorum I. 670. 691.
 Monoceros IV. 53.
 Monodia III. 280.
 Monogamus III. 454.
 Monoptota nomina III. 17.
 Monos IV. 220.
 Mons, de montibus, montes hy-porborei IV. 184. seq. mons cminens V. 452. *montes*, et *colles*, V. 49.
Monstrare, et *demonstrare* VII. 247.
 Monstrum IV. 32. et *portentum* V. 59. monstra diu non viuunt IV. 32.
 Monstrosae facies gentium in Oriente IV. 34.
 Montanus Tolet. VII. 166. 168.
 Montani III. 355.
 Montenses III. 530.
 Monumentum IV. 233. et sepulcrum V. 66.
Mora, et *tarditas* V. 47.
 Morales Ambrosius: eius opinio expensa I. 132. 531.
 Moralis philosophia III. 102.
 Morbus: morbi caduci, et acuti III. 170. seq. chronici ib. 174. in superficie corporis ib. 179.
 Mores hominum diuitiae VI. 326. *vide* *mos*.
 Mori mundo VI. 360.
Moribundus III. 484.
Morio III. 484.
Moriturus III. 484.
 Mors, mortis genera IV. 29. *mors*, *lethum* V. 43. mors animae VI. 212. mors incerta VI. 361. a primo homine in omnes transiit VI. 143. mortis Christi, et nostrae distinctio V. 82.
 Mortarium III. 186.
 Mortuus IV. 30. et *emortuus* V. 49. mortuus resuscitatus V. 546. mortuum qui tetigerit V. 445.
 Morus IV. 331.
 Mos, et lex III. 192. V. 45. mores quid inter se differant III. 191. *vide* *mores*: *mos* nubendi antiquitus III. 453.
 Moschorus fluuius IV. 151.
 Moscroth V. 449.

Mosoch III. 403.
 Motus V. 88. corporis VII. 42.
 Moyses III. 189. 235. 241. 328. VII. 72. 375. plura de rebus gestis Moysis V. 126. seqq. 361. seqq. 452. Moyses, et Elias, qui apparuerunt cum Domino, quid significabant V. 141. Moyses heroicum carmen inuenit III. 67. de initio mundi historiam scripsit III. 73. modium effecit IV. 305. quandiu populum rexit in eremo III. 235. et VII. 72. primus diuinas leges explicauit III. 189.
 Mozarabicum officium alicubi in Hispaniis retentum: eius descriptio II. 125. seq. eius concordia cum operibus S. Isidori ib. 154.
 Mozicia IV. 504.
 Muccioli obseruationes I. 380. II. 77.
 Mucro IV. 379. *mucro*, *gladius*, et *ensis* V. 26.
 Mugilis IV. 80.
Mugire, et *vagire* V. 75.
Mugitus III. 482.
 Mula sagmaria IV. 518.
 Mulcator III. 484.
 Mulciber III. 484.
 Mulctrum IV. 501.
 Mulgarium IV. 501.
Muliebris, et *mulierarius* VII. 435.
 Mulier IV. 27. V. 94. 140. *mulier*, et *vir* V. 93. mulier decem, et octo annos infirmitatem habens V. 146. mulier decora capta in bello V. 472. adultera V. 149. mulier Deo, et marito subiecta sit VI. 458. ad imaginem viri, et ob eius adiutorium creata VI. 142. quae profluuiio sanguinis laborabat V. 146. quae vnguento Domini caput vnxit V. 149. mulieres, quae apostolis Domini resurrectionem nunciant V. 151. mulieres redundant criminibus IV. 455.
Mulierarius III. 473. *vide* *muliebris*.
Mulio III. 484.
 Mullei calcei IV. 482.
 Mullus piscis IV. 79. mullus in vino necatus taedium vini affert ib.
 Mulsum IV. 499.
Multatio, *poena*, et *supplicium* V. 47.

Multiloquium vii. 219. 255.
Multitudo, et *numerus* v. 48.
 Multiplex iv. 73.
 Multiplex, superpartiens, et superparticularis numerus iii. 126.
 Munditia interna externae respondere debet i. 67. munditia cordis vii. 220.
 Mundus, lanatus vi. 215.
 Mundus: de mundo, eius forma, partibus, elementis iii. 145. iv. 106. vii. 16. 334. mundi creatio ib. 322. de mundo, seu seculo, eius amatoribus, contemptu, percussione vi. 128. 303. 309. 353. vii. 216. 275. mundus, annus, et homo vii. 57. fig. 4. in aeterno consilio semper erat vi. 128. ad instar ecclesiae fabricatus vii. 29. multis mortuus, cui ipsi mortui non sunt vi. 354. mystice hominem significat vii. 16. peccatores aliquando significat vii. 16. unde crescere videtur, inde minuitur vi. 128. mundi caput Oriens, ultima pars Septentrio iii. 345. mundo nihil pulchrius aspicimus iv. 106.
 Munera diuersa ad constructionem tabernaculi v. 400. munera, quae dantur iudicibus vi. 348. *vide* munus.
Municipales, et *municipes* iii. 432. v. 48.
 Municipium iv. 210.
 Munifex iii. 482.
Munificus iii. 382.
Munile *vide* *munile*.
 Munia, munium iv. 210. vii. 428.
 Munimentum iv. 231.
 Munitiones iv. 231.
 Munitum iv. 231.
 Munium, munia iii. 432. 210.
 Munnoz Ioseph i. 294.
 Munus: de muneribus iii. 283. vi. 347. *munus*, et *donum* v. 23. 47. vii. 428. *vide* munera.
 Muraena, et muraenula iv. 82. 473.
 Mures, sine lacerti iv. 19.
 Murex, murices iv. 84. 250.
 Muxia iv. 496.
 Murmuratio vii. 259.
 Murrhina iv. 275.
 Murus iv. 211. et *vallum* v. 75.
Mus: id est, stercus iv. 310. terra iv. 492. mures, mus araneus

iv. 61. mus longus iv. 516.
 Musae iii. 132. 393.
 Musaraneus *vide* mus.
 Musca iv. 105. muscae aegyptiae v. 368.
 Musculus, musculi iv. 84. et 386.
 Musica, eius partes, inuectores, differentiae, diuisio triformis, organica, harmonica, rhythmica: quid musica possit iii. 132. seqq. v. 110. sententiae de musica i. 451.
 Musio iv. 60.
 Musmo iv. 50.
 Mustela iv. 61. 516. mustelae ruta armantur, quum dimicant cum serpente iv. 370.
 Mustiones iv. 105.
 Mustum iv. 492.
 Mutabile quid non est vi. 116.
 Mutabilitas vi. 143. animae vi. 145.
 Mutatio corporis vi. 145. loci conuersis valet vi. 205.
 Muti in euangelio v. 137.
 Mutus iii. 482. et caecus daemonium habens v. 139.
 Mutuum iii. 207. *mutuum dare*, et *commodare* v. 47. et vii. 431.
 Mycenae ciuitas iv. 203.
 Mygale vii. 413.
 Mygdonia Bithynia appellata iv. 152.
 Myoparo iv. 418.
 Myricae iv. 338.
 Myrmicites iv. 282.
 Myrmidones iii. 409.
 Myrobalanum iii. 187. iv. 362.
 Myrrha iv. 343. troglodytica ib. 344.
 Myrrhites gemma iv. 267.
 Myrteus equus iv. 48. myrtei panni iii. 258.
 Myrtilus iv. 126.
 Myrtoum mare iv. 126.
 Myrtus iv. 338. mulierum necessitatibus apta ib.
 Mysteria per ieiunium reuelantur vi. 255. occulta legis vi. 299.
 Mystrium iii. 286.

N

Naaman syrus v. 132.
 Nabaioth iii. 400.
 Nabathaea iv. 149.
 Nabo v. 456.

Nabuchodonosor iii. 236. 325. v. 135.
 Nachor iii. 234. vii. 69.
Nae, et *ne* v. 51.
 Naenii versus ex Tarentilla iii. 41.
 Nacuius poeta iii. 211.
 Nahum iii. 330. v. 174. seq. de eo ib. 210.
 Naiades iii. 393.
 Naid iv. 193.
 Nani iv. 32.
 Napocaulis iv. 366.
 Napus iv. 366.
 Narbona iv. 206.
 Narcissus iv. 351.
 Narcissus episcopus vii. 93.
 Nardus iv. 348.
 Nares iv. 8. v. 89.
Narrare, et *fari* vii. 428.
 Narses romanus vii. 103.
Nasci, et *enasci* v. 51. vii. 433.
 Nassa iv. 425.
 Nasturtium iv. 368.
 Natale Domini festum vi. 392.
 Natalis toletanus vii. 178.
 Nathan iii. 329.
 Nathanael iii. 338.
 Nathinaci iii. 342.
 Natio iii. 399.
 Natiuitatis Christi, et nostrae distinctio v. 82.
 Natrix iv. 68.
 Natura iii. 441. 444. iv. 1. natura bona damnatur propter voluntatem malam vi. 132. natura omnis aut commutabilis, aut immutabilis vi. 132. laudis amica vi. 310. sufficit, ubi adhuc liber affectus est vi. 243. naturae auctoritas iii. 115. naturam bonam, et malam putant haeretici vi. 132.
 Naturalis philosophia, physica v. 109.
 Naturales filii iii. 441.
 Natus iii. 441. *natus*, et *gnatus* vii. 429.
 Naualia iv. 189.
 Nauclerus iv. 424.
 Nauicularius iv. 442.
 Nauis, de nauibus, nauium partes, ornamenta, naues actuariacae, trabariae, litorariae, carpasiae, rostratae etc. iv. 414. seqq.
Nauita, et *nauta* iv. 415. v. 51.
Nauta, et *gubernator* v. 36. nau-

eis cygnus bonum signum iv.
 90.
 Naxos insula iv. 177.
 Nazaraeus, de nazaraeis iii. 352.
 486. *Nazaraeus*, siue *Naxo-
 raens* Christus ib. 304
 Nazaraeis iubetur, ut omne, quod
 inebriare potest, non bibant
 v. 437.
 Nazaraei haeretici iii. 352.
 Nazianzenus Greg. ii. 377.
Ne vide nae.
 Neapolis iv. 205.
 Neapolis ciuitas Samaritanorum iv.
 198.
 Nebrius vii. 157.
 Nebula iv. 116. nebula cibus vii.
 413. nebulae ima petunt, quum
 serenitas est: summa, quum nu-
 bilum iv. 116.
Necessitas, et *necessitudo* v. 50.
 necessitatibus corporis quo pa-
 cto subueniendum vii. 239. seqq.
 necessitas peccandi vi. 221.
 Necromantia, et necromantii iii.
 371.
 Neemias, et Zorobabel v. 177.
Nefandus, *profanus*, et *nefarius* iii.
 485. v. 54.
Nefarius vide *nefandus*.
 Nefasti dies v. 33. vii. 4.
 Nefrendes iv. 517.
Negare, et *abnegare* v. 50.
 Negatio iii. 95.
 Negligens iii. 486.
 Negoriatio, negotium iv. 389.
 Nemrot, Nemrot iii. 319. iv. 193.
 v. 120. 295. vii. 69.
Nemo, et *nullus* iii. 485. v. 50.
 vii. 426.
Nemrot vide Nemrot.
 Nemus iv. 322. et *silua* v. 8.
 Neomenia iii. 277.
 Neophytus iii. 345.
 Nepa iii. 486.
 Nepeta iv. 361.
 Nephritis iii. 177.
 Nephthalim iii. 327. v. 124. 160.
 Nepos iii. 486. *nepos* utriusque
 sexus est iii. 442.
Nepotatio luxuria iii. 486.
 Nepotianus Suetorum dux vii.
 118.
 Neptis iii. 442.
 Neptunus iii. 382. iv. 113.
Nequam iii. 485.
Nequaquam iii. 485.
Nequicquam, et *nequaquam* vii.

438.
 Nequid nimis vi. 257.
 Nereides iii. 393.
 Nero imperator iii. 237. vii. 88.
 Nerua imp. ii. 237. vii. 90.
 Neruus: nerui iii. 213. iv. 14.
Nescire, et *ignorare* vii. 429. ne-
 scire interdum conuenit vi. 191.
 nescire minor poena est, quam
 ea, quae noueris, non adimplere
 vi. 289. nescire, et noluisse sci-
 re vi. 216.
 Nestoriani, Nestorius iii. 239.
 359. 532. vii. 101.
 Netum iv. 467.
Neuter, et *neutralis* iii. 485. v.
 51.
 Neutralia verba iii. 20.
 Nex masculorum v. 360. nescis ge-
 nera iii. 217.
 Nicaenum concilium iii. 238. 264.
 vii. 97.
 Nicolai dactyli iv. 326.
 Nicolaitae iii. 352. 521.
 Nicolaus primus pontifex num
 pseudo-Isidori collectionem ap-
 probauerit ii. 192.
 Nicolaus diaconus iii. 352.
 Nicomachus arithmetica dispo-
 suit iii. 119.
 Nicomedia iv. 201.
 Nicopolis iv. 205.
Niger iii. 486.
Nigro, et *migro* v. 51.
Nihil, et *nihili* iii. 485. v. 50.
 Nilus iv. 149. vii. 57.
 Nimbata femina iv. 470.
 Nimbus iv. 115. 470. et *imber*
 vii. 427.
 Ninus primus bella intulit iv. 371.
 vii. 70.
Nisus, et *nixus* vii. 436.
 Nitria iv. 523.
 Nitrum iv. 249.
 Nix iv. 115. vii. 48. nix quomodo
 fiat iv. 112. nix homines incre-
 duli sunt vii. 49.
Nixus, et *nixus* vii. 436.
Nobilis iii. 485. v. 51. et *genero-
 sus* vii. 427.
Nocte, et *nocturnus* vii. 427.
 Noctua iv. 95.
 Nodus iii. 428. *nodum in scirpo
 quaerere* iv. 364.
 Noe, et eius benedictiones iii.
 234. 318. v. 119. 159. 292.
 vii. 66.
 Noema filia Lamech v. 285.

Noemi iii. 322.
 Noetiani iii. 356.
Nolo per vnum l. *nolle* per duo ii.
 iii. 45.
 Nomen iii. 13. *nomen*, *praeno-
 men*, *agnomen*, et *cognomen* v.
 50. *nomen*, et *numen* ib. 51.
 nomina auctorum, quos Isido-
 rus allegat i. 420. ea interdum
 e margine excidisse arguitur i.
 424. nomina, quae occurrunt
 in sacra scriptura iii. 317. seqq.
 nomina vestium iv. 447. nomen
 pecoribus prius inditum, quam
 piscibus iv. 75. nomina appella-
 tiua, et eorum species iii. 13.
 ad aliquid aliquammodo se habentia
 iii. 15. hebraica cur aliter,
 atque aliter interpretantur iii.
 317. fixa, et mobilia iv. 44.
 media iii. 14. tota graeca iii.
 14. tota latina iii. 14. notha
 iii. 14. secundum naturam im-
 posita iii. 49. propria iii. 13.
 Nominatiuus iii. 16.
 Nominatiuus pro ablatiuo vii.
 102.
 Nomisma iv. 288. 299.
 Nonae iii. 226.
 Nonius Marcellus ii. 265. 384.
 Nonius Gerundensis ii. 604.
 Noo vrbs iv. 201.
 Noricus ager iv. 156.
 Norma iv. 441. Norma viuendi c-
 ditur vii. 341.
 Nosocomium iv. 219.
Nosse, et *scire* v. 65.
 Notae Tironis ii. 325. notae mss.
 incerti auctoris i. 452. notae
 ad conspectum editionis Isido-
 rianae a Zaccaria vulgatum i.
 340. notae iuridicae, et musi-
 cae, quae in nonnullis mss. Isi-
 dori reperiuntur ii. 226. 233.
 de notis sententiarum, vulgari-
 bus, militaribus, iuridicis, di-
 gitorum, et literalibus iii. 33.
 seqq. 41.
 Notatio iii. 49.
 Nothus iii. 442.
 Notio iii. 111.
Notus, et *notus* v. 51. *notus*, id
 est, peritus vi. 562.
 Notus ventus iv. 118. vii. 50.
 Nonacula iv. 513.
 Noualia, noualis ager iv. 236.
 Nouatiani haeretici, Nouatianus
 iii. 355. 570.

Nouatus haeresim condidit III.
238. VII. 95.
Nouem III. 120.
Nouember III. 226.
Nouenarius numerus V. 233. 235.
Nouissimus III. 440. nouissimus
Christus III. 303.
Nouum testamentum III. 240.
Nonum, et recens V. 61.
Nox, noctis partes III. 222. seq.
273. VII. 5. seq. 42. vide supra
nacte.
Moxa, et noxia VII. 436.
Nubentes VI. 455.
Nubere, enubere, et denubere VII.
436.
Nubondi mos III. 452.
Nubes, nubium effectus IV. 112.
seqq. VII. 47. nubes deserti V.
371. siq.
Nubila prius, deinde ignes IV. 114.
qui fiant III. 452.
Nubilis III. 485.
Nucules IV. 326.
Nucula IV. 332.
Nuclei IV. 332.
Nudus, et nudatus III. 428. V.
50.
Nugas III. 486.
Nugigerulus III. 486.
Nullus vide nemo.
Num, et nunc V. 51.
Numa III. 190. VII. 79.
Numen vide nomen.
Numerarii III. 432.
Numerianus Imperator VII. 96.
Numerus: mysteria numerorum I.
517. seqq. liber de numeris Isido-
ri *ib.* editur V. 220. alius imper-
fectus liber de numeris fortasse
Isidori editur VII. 397. *numerus*,
et *multitudo* V. 48. numeri in sa-
cris literis *ib.* 246. numerus
quid sit; quid praestent nume-
ri; diuisiones numerorum III.
119. seqq. 510. seqq. numeri
geometriae *ib.* 131. 544. nume-
ris musici *ib.* 142. numeri vigesi-
mi secundi laus IV. 305.
Numerorum liber sacrae scripturae
III. 242. V. 432. quid contineat
V. 295. 496.
Numidae III. 417.
Numidicum marmor IV. 262.
Numisma VI. 324.
Numitor IV. 204.
Nummi IV. 288. argentei primum
Romae cuduntur VII. 83. num-

mus aereus a Saturno inuictus
IV. 286.
Numquid feci? et feci V. 31.
Nunc vide num.
Nunciare, renunciare, denunciare
et annunciare V. 5. VII. 433.
Nuncius, et nuncium III. 485.
Nuncupare, nuncupatio III. 201.
Nuadinae VII. 9.
Numquid vide numquid.
Nuptae III. 453. IV. 113. VII. 47.
limen non tangebant III. 453.
Nuptiae VII. 333. et virginitas VI.
446. peccatum non sunt VI. 447.
secundae VI. 451. nuptiarum ri-
tus antiquus III. 204.
Nutrire, et nutricare VII. 431.
Nutritor III. 485.
Nux IV. 332.
Nux longa, amygdala IV. 332.
Nyctages III. 359.
Nyctalmus III. 180.
Nycticorax IV. 95.
Nympha: nymphae III. 393. 452.
nympha, et *lympha* V. 45.
Nysa ciuitas IV. 194.
Nysus mons III. 383.
Nyssa Parnasi iugum IV. 186.

O

Obaudiens III. 486.
Obdurati peccatores VII. 271.
Obduratio contra misericordiam
dicit VII. 217.
Obedientia VII. 257. 265.
Obelisci IV. 397.
Obelus III. 33. superae adpunctus *ib.*
Obest, et officit V. 52.
Obesus, et crassus V. 16.
Obitus S. Isidori, auctore Redem-
pto, editur I. 27.
Obiurgare, corrigere, et castigare
V. 15.
Oblaquere vites IV. 321.
Oblatio III. 283. oblationum qua-
tuor genera V. 410. oblatio pro
sacerdotis delicto V. 424.
Oblectator III. 487.
Oblitus, et oblitus V. 53.
Obliuio VI. 147.
Obliuiscens Deus III. 298.
Obloqui, alloqui, et eloqui V. 4.
Obnixus, adnixus, et subnixus III.
487. V. 4.
Obnoxius III. 487.
Obnubere III. 453.
Obolus IV. 298. oboli duo, tres,
quatuor, quinque, et sex IV.
307.
Oboth V. 454.
Obryzum aurum IV. 286.
Obscenus III. 487.
Obprobare, et exprobare VII. 432.
Obscure natus III. 476.
Obscurum conferendo clarescit VI.
299.
Obsequi, et famulari V. 31.
Obsequium erga alios VII. 344.
Observantia, et observatio V. 52.
Observatio signorum superstitiosa
III. 166. observationes in prac-
tationem Etymologiarum I. 427.
observationes Balleriniarum II.
160. observationes biblicae *ib.*
347. vide *observantia*.
Obsidianus lapis IV. 285.
Obsidius lapis IV. 257.
Obsitus III. 487.
Obstinatio stulti admoniti VI. 319.
Obstringillare III. 487.
Obstringilli IV. 481.
Obergere VI. 300.
Obtestor, testor, et contestor V. 71.
Obtingit, contingit, emenit, et ac-
cidit V. 15.
Obticescere, et conticescere VII.
440.
Obtrectator III. 487.
Obtusus III. 487.
Obturatorum, et clausum VII. 436.
Occasio, et opportunitas V. 52.
Occatio IV. 310.
Occidens III. 149. IV. 107.
Occidentis gentes verba dentibus
frangunt III. 398.
Occidit, et occidit V. 53.
Occipitum IV. 5.
Occulere III. 217. V. 3.
Oceanus, eius cursus, diuersa no-
mina IV. 124. VI. 602. VII. 55.
Ochozias III. 236. 324.
Ochra IV. 438.
Ochus fluuius IV. 150.
Ocreae IV. 481.
Octavianus Imperat. III. 237. 511.
indecoras adulationes. repressit
III. 422.
Octo III. 120. genera poenarum III.
212.
October mensis III. 226.
Octonarius numerus V. 232. 235.
Oculus Dei nomen III. 298. de
oculis IV. 6. seq. V. 88. VI. 500.
oculorum concupiscentia VII.
254. oculi arborum IV. 323. duo
in fa-

in facie quid significant vi. 302.
 prima tela libidinis vi. 500. oculorum lumina v. 481. sensus ceteris praececlit vi. 146. *oculum pro oculo* iii. 115. cornus oculos primum petit in cadauere iv. 96.
 Oculus Dei nomen iii. 298. cetera videt, se non videt v. 264. dexter scandalizans vi. 302. non potest alta conspiciere, quem pulvis claudit vi. 249.
 Ocymum iv. 368.
 Ode iii. 29.
 Odibilis iii. 486.
 Odiosus, et exosus v. 24. *odiosus sum* iii. 470.
 Odium: de eo vi. 316. vii. 211. 254.
 Odo: eius versus ii. 232.
 Odollamites pastor v. 337.
 Odor, de odoribus iii. 187.
 Odorabilis, odoratus, odorifer, et odor v. 53.
 Odoratus, sensus iv. 4. v. 95.
 Odouacrus ostrogothorum rex vii. 120.
 Oea ciuitas iv. 164.
 Oeconomi ecclesiae ii. 525. 568. vi. 560.
 Oenomaus iv. 126.
 Oenomelum iv. 493.
 Oenophorus iv. 500.
 Oestrus iv. 105.
 Olla, ofella iv. 488.
 Ollarii iv. 488.
 Ollatim iv. 488.
 Offerre, et inferre. v. 53.
 Offertoria iii. 283. vi. 379.
 Officere, et inficere 4. 52. vide *obest*.
 Officium: officia ecclesiastica i. 272. iii. 279. vi. 533. officii romani, seu gallicani receptio in Hispania ii. 124. 598. officii gothici codices descripti ii. 127. officium tertiae, sextae, et nonae vi. 386. de officiorum origine vi. 363. seqq. officium pastorale qui refugium idonei vi. 317.
 Og rex Basan, et in eum bellum v. 455.
 Ogygius iv. 175.
 Ola iv. 11.
 Oldas iii. 332. et vii. 79.
 Olea iv. 340. *olineta*, et *oliua* v. 53. vii. 430.
 Tom. VII.

Oleaster: eius lacryma iv. 370.
 Olera vide olus.
 Oleoselinon iv. 369.
 Olet, et redolet v. 52.
 Oleum iv. 341. 396. in sacrificio v. 410. *oleum*, et *olineta* vii. 430. *oleum*, et candelabrum iuxta arcam testamenti v. 396. *oleum hispanum* iv. 341. *oleum*, et ignis superiora appetunt vi. 130. *oleum* in sacrificium offertur v. 410. in vasis non habere vi. 247.
 Olfacere pro scire iii. 478.
 Olfactoriola iv. 474.
 Olisatrum iv. 368.
 Oliua, oliua volemis, crustumia etc. iv. 340. seq. vide *olea*.
 Olla iv. 502. *olla*, et *vlla* v. 75. *ollae aegyptiae* v. 439.
 Ologitis ciuitas vii. 128.
 Olographum iii. 200.
 Olor iv. 90.
 Oloserica vestis iv. 450.
 Olus: de oleribus iv. 365. seqq.
 Olympias, olympiades iii. 230. 236. vii. 12. 78.
 Olympicum certamen vii. 12.
 Olympus arianus vii. 102.
 Olympus mons iv. 160. 185. vii. 45.
 Olyssipo vrbs iv. 207. vii. 136.
 Omentum iv. 21.
 Omne, et totum v. 52. *omnes*, et *cuncti* v. 16. omnia ex aqua creantur iv. 115. ex atomis oriri philosophi putauerunt iv. 107. omnia sub caelo propter hominem facta vi. 141. omnia subiiciuntur nobis, si nos Deo subiicimur vi. 134.
 Omnimorbia iv. 358.
 Omnipotens Deus iii. 495.
 Omnipotentia diuina iii. 6.
 Omousius iii. 302.
 Omri iii. 325.
 Onager iv. 45. onager contemnit ciuitatem iii. 305.
 Onan filius Iudae v. 335.
 Oneratus, et onustus v. 37.
 Onocentaurus iv. 37.
 Onocrotalus iv. 94. vii. 413.
 Onomatopoeia iii. 61.
 Onus, et honos v. 37.
 Onustus vide *oneratus*.
 Onyx iudica, et arabica iv. 268.
 Opacus, et apricus v. 8. opaca iv. 189.

Opalus iv. 275.
 Opera, et opus v. 53.
 Operari bonum tantum in hac vita licet vi. 59.
 Operaria iv. 224.
 Operarius: de operariis iv. 224. v. 142.
 Operatio, et opus v. 52. operatio oratione fulcienda vi. 284.
 Operire, adaperire, et inoperire vii. 436.
 Ophaz iv. 246.
 Ophitae iii. 353.
 Ophites marmor iv. 260.
 Ophni iii. 323.
 Opifex iii. 487.
 Opilio iii. 487.
 Opinatio iii. 99.
 Opinari, et putare vii. 439.
 Opis iii. 387. 478.
 Opisphora iv. 424.
 Opitulari iv. 484.
 Opium iv. 454.
 Opobalsamum, et balsamum v. 12.
 Opozema iv. 496.
 Oppidum iv. 209. oppidorum origo iv. 195. 209. *oppidum*, *vrbs*, et *ciuitas* v. 73.
 Opportunitas vide *occasio*.
 Opposita, et eorum genera iii. 116.
 Oppressores pauperum reprehenduntur vi. 350.
 Opprobria quomoda ferenda vi. 230.
 Ops iv. 141.
 Optare iii. 426.
 Optiones milites vocabantur iii. 426.
 Optimus iii. 461.
 Opto, volo, et cupio v. 73.
 Opulentia iv. 484.
 Opus: opera: opus, et fides v. 106. vide *opera*, et *operatio*: de sex dierum operibus v. 265. opera nostra vi. 311. opera vniuersalia in editione Isidori praemittuntur i. 400. opera interpolata Isidori i. 302. opus de numeris nondum editum an sit Isidori i. 517. opus Isidori de distantia noui, et veteris testamenti quid sit i. 523. vide *editiones*, *codices mss.* operum Isidori fragmenta diuersis titulis ii. 69. opera Isidori dubia, et supposita ii. 19. 27. 44. 69. 81. 84. opus de canone mystici li-
 D d d d

- baminis Isidoro recentius II. 44.
opera Isidori ex aliis fere excerpta ; inde quaedam secum pugnancia I. 272. seq.
- Opera varia de epactis, cyclis etc. II. 326. 356. 376. opera quaedam contra iudaeos II. 286. opera plura grammaticorum II. 259. opera non vulgo nota indicantur II. 238. opera diuersa II. 250. 278. seq. 286. 312. 321.
- Opus, non consilium mutari apud Deum VI. 116. opus, et fides V. 106. opus suum vnusquisque probet VI. 232.
- Opusculum de septem gradibus II. 73. 407. opuscula spiritualia II. 552. opuscula varia II. 249. 302. 357. opusculum de perfectione, et de ecclesia II. 67. de caelo II. 376. de ecclesia ; de variis vitae monasticae generibus, et de percipienda sacra eucharistia I. 578 opuscula plura Isidori I. 365. opuscula varia II. 100. 244. 311. 322. de generibus opusculorum III. 253.
- Ora, et hora V. 37. orae vestium IV. 468.
- Oracula IV. 220. et *delubra* V. 52.
- Orantes cum Deo loquimur VI. 332.
- Orare, et *exorare* V. 52. orare corde, et voce VI. 287. *orare*, et *precari* VII. 429. quomodo debeamus orare VI. 280. 281. melius est orare, quam legere VI. 288.
- Orariis duobus nec episcopo quidem vti licet II. 598. orarium, et annulus ib. 591.
- Oratio in grammatica, eius partes III. 13. 81. de oratione, seu prece III. 289. VI. 173. 279. 379. 499. oratio dominica II. 557. 588. oratio synodalis II. 82. oratio pro correptione vitae II. 16. editur VII. 358. oratio contra insidias diaboli II. 18. editur VII. 373. orationes S. Isidori apud Alcuinum II. 1. seqq. specimen orationum ib. 141. orationes sanctorum gratiam ostendunt VII. 326.
- Oratio cum ieiunio, et elemosyna III. 189. VI. 255. oratio iudaei, et haeretici VI. 285. de oratione, et eius effectibus, et quomodo facienda sit VI. 279. 282. 286. orationes Missae VI. 379.
- Orationale gothicum veronense describitur II. 139.
- Orator II. 486. de oratoris nomine, et partibus rhetoricae III. 77. *orator*, et *legatus* VII. 429.
- Oratorium IV. 220.
- Orbi, orphani IV. 26.
- Orbiculus IV. 142.
- Orbis III. 429. IV. 76. 142. 216. diuisio IV. 142. 239. quarta pars IV. 168.
- Orbita IV. 244.
- Orbus, et *caecus* III. 487. V. 53. *vide* orbi.
- Orca IV. 501.
- Orchades insulae IV. 171. oliuae ib. 430.
- Orchestra IV. 404.
- Orchis IV. 356.
- Orcibeta IV. 362.
- Orcus III. 383.
- Ordeum, hordeum galaticum, distichum, trimestre, cantherinum, hexaticum IV. 313.
- Ordiri IV. 468.
- Ordo episcoporum, sacerdotum, et leuitarum II. 561. III. 340. V. 478. ordo in ministeriis, et officiis ecclesiae II. 552. vnus ordo orandi praescribitur II. 552. ordo ecclesiae romanae ib. 253. ordo operum Isidori ib. 439. de ordine creaturarum liber editur VI. 582. ordines in iudicio quatuor VI. 186.
- Ordo damnationis in futuro supplicio VI. 188.
- Ore bene loqui VI. 230.
- Oreades nymphe III. 393.
- Oreb petra V. 436.
- Orestes IV. 157.
- Organum III. 137.
- Orgiae III. 284.
- Oriens Christus dicitur III. 302.
- Oriens III. 147. 149. IV. 107.
- Orientis gentes in gutture verba collidunt III. 307.
- Origanum IV. 360.
- Origenes III. 238. 259. VII. 94. 180.
- Origeniani III. 356.
- Origo : Originum, siue Etymologiarum inscriptio I. 407.
- Orion III. 162. VII. 40.
- Ornamenta III. 468. IV. 396. capitis feminarum describuntur IV. 470.
- Orontes fluuius IV. 136.
- Orosius I. 484. II. 267. seq. 361. VII. 181.
- Orphanus IV. 27.
- Orpheus VII. 74. Orpheus a Mercurio lyram accepit III. 140.
- Orthodoxus III. 345. 486.
- Orthogonium figura III. 543.
- Orthographia II. 271. de ea III. 42. orthographia Isidori, orthographia secunda II. 69. 71. 320. editur III. 503.
- Ortus, et hortus V. 53. liber de ortu, et obitu Patrum ib. 152. ortus deterioris parentis partem sumit III. 441.
- Ortygia insula Delos IV. 175.
- Ortygometa IV. 100.
- Os IV. 9. V. 89. os Dei III. 302. os boui trituranti non alligandum V. 463. *os*, et *hos* V. 37. os diaboli VI. 274.
- Osanna III. 282. 519. VI. 381.
- Oscedo III. 182.
- Oscen, oscines IV. 102.
- Oscilla IV. 12. 515.
- Osculum, et *pax* V. 51.
- Osce, Oscas III. 245. 329. V. 133. 172. 207. VII. 379.
- Osia III. 519.
- Osianna *vide* osanna.
- Osiris IV. 309.
- Osius, et eius apologia I. 299. VII. 142. 146.
- Ossidius Geta III. 70.
- Ospes, ospitalis *vide* hospes etc.
- Osor III. 487.
- Ossa IV. 15.
- Ossae, calceamentum IV. 482.
- Ossitragus IV. 99.
- Ostentum, et portentum V. 59. ostenta IV. 31. *ostentum*, *prodigium*, et *monstrum* VII. 439.
- Ostia vrbs IV. 204.
- Ostia IV. 190.
- Ostiarum III. 339. 344. VI. 434.
- Ostium, *ianna*, *aditus*, et *hostia* V. 6. 41. 53. IV. 226. ostium Christus III. 304.
- Ostracites IV. 257. seq. 282.
- Ostracus IV. 230. 433.
- Ostrea IV. 84.
- Ostrum IV. 465. et *anstrum* V. 9.

Ortho imp. Othones III. 514. seq.
 Othoniel III. 235. VII. 73.
 Otium VI. 500. spirituale VI. 290.
 otium vitandum VI. 499.
 Oua struthio non fouet IV. 91. *vide ouum*.
 Oudini consilia I. 304.
 Oueci liber I. 394.
 Ouis IV. 39. oues Iacob IV. 49.
 ouis Christus III. 304. pro asini primogenito iussa offerri VI. 213. ouium primogenita non tondenda V. 462.
 Ouum, ouorum vis, et genera IV. 102. seq. oua Castori, et Polluci dicata IV. 396.
 Oxea III. 171.
 Oxi IV. 385.
 Oxybaphun IV. 302.
 Oxymeli IV. 494.
 Oza V. 561.
 Ozias III. 236. 324. V. 132.

P

Pachynus IV. 183.
 Pactolus fluuius IV. 137. 154.
 Pactum III. 203.
 Padus IV. 138.
 Paecantis lapis IV. 160.
 Paedagogus III. 488.
 Paederos IV. 271.
 Paedor III. 479.
 Paenula IV. 458.
 Paeon medicus IV. 356. paeones pedes III. 503.
 Paconia herba IV. 356.
 Pagani III. 374. seq. paganus, et haereticus VI. 158.
 Paginae III. 261.
 Pago, pepigi III. 203.
 Pagrus IV. 79.
 Pagus IV. 210.
 Pala IV. 515. palae ib. 16.
 Palaemon grammaticus V. 68.
 Palaestina IV. 147.
 Palaestini III. 402.
 Palaestra IV. 394.
 Palearia IV. 43.
 Palam, et coram V. 14. VII. 247.
 Palatium IV. 217.
 Palatum IV. 10.
 Palea IV. 314.
 Pales IV. 238. et 314.
 Pali, fustes IV. 512.
 Paliurus IV. 358.
 Palla IV. 460.
 Pallanteum oppidum IV. 217.

Pallas gigas III. 389. IV. 394. 460.
 Pallene iasula III. 389.
 Pallium, pallia virorum IV. 455.
 feminarum ib. 459. pallium archiepiscopis mitti solitum, an etiam Isidoro I. 151. seq.
 Palma IV. 326. V. 491. palma manus IV. 12. V. 90. Palmarum dies III. 277. VI. 394. palma aurea IV. 374. *palma*, et *palmus* VII. 436. palmae septuaginta in deserto V. 374. 432.
 Palmerius II. 340.
 Palmes IV. 317.
 Palmula IV. 420.
 Palmus IV. 240. *vide palma*.
 Palomarius II. 89.
 Palpebrae IV. 7. V. 89.
 Paludamentum IV. 457.
 Palumbes IV. 99.
 Palus, paludes IV. 238. *vide pali*.
 Pamphagi III. 418.
 Pamphilus martyr III. 252.
 Pamphilia IV. 154.
 Pampilona ciuitas capta VII. 118.
Pampineus, et *pampinosus* V. 58.
 Pampinus IV. 468.
 Pan, deus pastorum III. 138. 390.
 Panace IV. 353.
 Panchrus IV. 274.
 Pandura III. 138.
 Panegyricum III. 254.
 Panicum IV. 313.
 Panificium IV. 313.
 Panis, genera plura IV. 486. panis noster quotidianus VI. 384. panis azymus V. 483. et VI. 570. panis desiderii VI. 252. panis Christus III. 304. panem quomodo continentes edunt VI. 255. panes alienigenae non offerebantur in sacrificio V. 427.
 Panitae III. 394.
 Pannonia IV. 156.
 Pannucia vestis IV. 451.
 Panormiuon, nomen corruptum I. 252.
 Panotii IV. 33.
 Pantheon Romae II. 259.
 Panther IV. 52. pantherae matris vterum lancinant ib.
 Pantinus, annotator Isidori I. 269.
 Panuliac, panulae, vel panuclae IV. 468.
 Papates IV. 464.
 Papauer IV. 314.
 Paphiae oliuae IV. 340.
 Paphlagones III. 403.

Paphos ciuitas IV. 203.
 Papilionones IV. 104. 232.
 Papillae IV. 13. *papillae*, et *ubera* V. 48. 90.
 Papius consul III. 196.
 Papula III. 182.
 Papyrus IV. 364. papyrus bibula III. 256.
 Par numerus V. 220.
 Parabola III. 255.
 Parabola Salomonis III. 243.
 Paraclesis III. 35. et 307.
 Paracletus Christus III. 303. Spiritus sanctus ib. et 307.
 Paradiastole III. 93.
 Paradigma III. 64.
 Paradisus IV. 143. V. 605. eius conditio V. 269. paradisus caeli VI. 593. paradisus duplex terrenus, et caelestis V. 84.
 Paradoxon III. 96.
 Paragoge III. 55.
 Paraglyphus III. 34.
 Paralipomena III. 242. V. 196. seq.
 Paralysis III. 178.
 Paralyticus V. 138.
 Paranympa III. 452.
 Parapsis IV. 498.
 Parare IV. 418.
 Parasanga IV. 242.
 Parasceue VI. 396.
 Parastatae IV. 421.
 Parathesis III. 98.
 Parcae tres III. 392.
 Pardus IV. 52.
 Pareantus Iasonis nepos IV. 178.
 Parentes III. 439. et VI. 308.
 Parenthesis III. 62.
 Paret, et *apparet* V. 6. VII. 439.
 Parias serpens IV. 68.
Paricida *vide parricida*.
 Paries IV. 228. parietes crustati IV. 435. parietum fabricae IV. 429. instrumenta IV. 441.
 Parietinae IV. 228.
 Pariter impar numerus III. 122. pariter par numerus ib.
 Parium marmor IV. 261.
 Parma IV. 387.
 Parnasus IV. 159. 185.
 Paro nauis IV. 417.
 Paroemia III. 63.
 Paromeon III. 57.
 Paronomasia III. 57.
 Paropanisus IV. 150.
 Paros insula, et oppidum IV. 178.
 D d d d 2

Parotides III. 179.
 Parracida III. 491.
 Parrhesia III. 96.
Parricida, et *paricida* III. 491. v. 59. parricidarum supplicium III. 217.
 Parricidium III. 210. et *homicidium* III. 491.
 Parsimonia contra ventris ingluuiem VII. 218.
Partem, et *partim* v. 60.
 Partes IV. 375. orationis III. 13. rhetoricae III. 76. 81.
 Parthenii populi IV. 205.
 Parthenope IV. 205.
 Parthi III. 404.
 Parthia IV. 144.
 Participialia nomina III. 15.
 Participium III. 13. et 21.
Partim vide *partem*.
Parturire, et *generare* v. 36.
Partus, et *factus* v. 32. partuum immunditia in lege v. 416.
 Paruuli maledicti v. 545, paruuli, etsi non habent peccatum, inest tamen illis originaliter v. 84.
 Pascha III. 272. seq. 276. v. 370. 410. VII. 336. paschae annuntiatio ante Epiphaniam inter episcopos exquirebatur II. 554. de die sancto paschae VI. 398.
 Paschalis cyclus III. 267.
 Paschasinus VII. 152.
 Pasiphae IV. 32.
 Passeres IV. 101.
Passio, et *propassio* v. 55.
 Passio Christi tres habet rationes VI. 396.
 Passiones acutae III. 171.
 Passiva verba III. 20.
 Passum IV. 494.
 Passus IV. 240.
 Pastinum IV. 515.
 Pastinaca IV. 366.
 Pastor bonus, et prauus VI. 333. pastor Christus III. 303. pastores boni VI. 334. elati VI. 328.
 Pastores porcorum v. 138.
 Patella IV. 503.
Patens, et *patulum* v. 56. VII. 431.
 Pater III. 311. 438. v. 146. pater magnus, patris frater III. 446. seq. paterfamilias III. 439. v. 140. 500. *pater*, et *genitor* v. 36.
 Pater aeternus quomodo genuerit filium, non est manifestum VI.

5. seq. vide *patres*.
 Paterfamilias proferens de thesauro suo noua, et vetera v. 140. qui operarios ad vineam conducit v. 141. pater monasterii VI. 441. et 560.
 Patera IV. 499.
 Paterniani III. 359.
 Paternitas III. 444.
Paternus, et *patrius* v. 58. VII. 430.
 Pati IV. 380. et *experiri* VII. 439. *patis* praedicamentum III. 104. pati mala VI. 265. 267.
 Patibulum III. 217.
Patiens III. 487.
 Patientia VI. 504. VII. 212. 263. 341. *patientia*, et *tolerantia* v. 54.
 Patina IV. 498.
 Patratio III. 439.
 Patres ecclesiae singillatim errare potuerunt: alii ex aliis illustrantur I. 297. patres veteres II. 306. patres senatores conscripti III. 430.
 Patria IV. 169.
 Patriae nomina III. 15.
 Patriarchae III. 325. 340.
 Patrimonium grande VI. 355. retentum, et erogatum VI. 356.
 Patritiani III. 357.
 Patritii III. 424.
Patrius vide *paternus*.
 Patronymica nomina III. 15.
 Patronus III. 488. quid quo patrono agatur IV. 406.
 Patruales fratres, patruus, patruus pater, frater etc. III. 445. seqq.
 Patrunus toletanus VII. 178.
Patulum vide *patens*.
Pauens, et *pauidus* III. 491. v. 70.
 Pauli, pisces IV. 75.
Pauidus vide *pauens*.
 Pauimenta IV. 229. 433.
 Pauire III. 487. 491. IV. 230. 340.
 Pauitensis IV. 450.
 Paulatus toletanus VII. 178.
 Pauliani haeretici III. 354.
 Paulinus Nolanus VII. 148. alii Paulini ib.
 Paulus apostolus: eius epistolae, vita, et martyrium III. 248. 335. v. 181. 215. VII. 88. 388.
 Paulus ad Corinthios loquens a laudibus inchoat VI. 330 omni-

bus omnia factus VI. 334. Timotheo praecipit cum omni imperio docere VI. 324. vinum modicum prodesse dicit III. 183.
 Paulus samosatenus III. 529. VII. 95. diaconus II. 236. 265.
 Pauo IV. 88. 97. vide *pauli*.
 Pauor IV. 230. 433. *timor*, *formido*, et *metus* v. 28. et VII. 429.
 Pauper: de oppressoribus pauperum VI. 350. pauper superbus VI. 355. pauperes grauius laceantur a prauis iudicibus, quam a cruentissimis hostibus VI. 345.
Pauperies, *paupertas*, et *egestas* v. 25. 57. paupertatis votum VII. 216.
 Pausia oliua IV. 340.
 Pax IV. 373. sectanda VI. 506. VII. 341. pax, et discordia ib. 403. *pax*, *spedus*, et *osculum* v. 32. 51.
 Paxillus egredientis ad requisita v. 475.
 Peccans, peccator III. 491. *peccator*, *impius*, et *immundus* v. 39. 54. de peccante saepius VI. 544. de peccantium diuersitate ib. 611. peccator est omnis homo VII. 327. peccare ad mortem pertinet VI. 212. non peccare amore Dei, et timore supplicii VI. 220. peccandi necessitas VI. 221. peccans omnis superbus VI. 241. peccator duplicem fletum habere debet VI. 209. non debet murmurare in flagellis Dei VI. 265. tanto maior, quanto minore excelsior VI. 342. peccatoribus quid vtile est VI. 274.
Peccatum, et *iniquitas* v. 39. de peccato VI. 215. de peccatis leuioribus, grauioribus, manifestis, et occultis ib. 217. seqq. de peccato primorum hominum v. 274. peccatorum confessio, et poenitentia VI. 208. recordatio ib. 223. luctus ib. 502. amor, consuetudo, necessitas ib. 220. seq. modi VII. 260. remissio, et venia VI. 105. VII. 335. peccatum peccati poena VI. 218. tanto maius, quanto maior qui peccat VI. 218. ynum alterius causa VI. 218. non est sine arrogancia facta sua pronunciare

- vi. 319. peccati merito prospera in aduersa mutantur vi. 133. peccata ante conuersionem vi. 202. minora aliquando efficiunt, ne maiora perpetrentur vi. 236. quaedam videntur, quae si bono animo fiant, non sunt vi. 317. quae incipientibus leuia sunt, perfectis graui deputantur vi. 217. non possunt dimitti ei, qui non dimittit vi. 316. manifesta non sunt occulta correptione purganda vi. 335. peccata aquae abluunt v. v. 151. misericordiae operibus purgantur vi. 356.
- Pecora vide pecus.*
- Pecten, pectines* iv. 467. 513.
- Pectoralis tunica* iv. 448.
- Pectus* iv. 13. v. 88. 90.
- Pecuarium* iv. 287.
- Peculator* iii. 490.
- Peculatus* iii. 211.
- Peculium* iii. 206. iv. 287.
- Pecunia* iv. 286. pecunia antiquitus appendebatur iii. 467. iv. 287. aerea prius in vsu fuit, post argentea, deinde aurea iv. 287.
- Pecuniosus* iii. 488. iv. 287. et *diues* vii. 427.
- Pecus*, de pecoribus iv. 38. *pecus*, et *homo* v. 87. *pecora*, et *pecudes* ib. 38. vii. 427. pecoribus prius, quam piscibus nomen inditum iv. 75.
- Pedes vide pedites*, et *pes*.
- Pedicae* iii. 213.
- Pediculi*, *pediculosi* iv. 74.
- Pedites* iv. 401.
- Pedum digiti* v. 91.
- Peiero* iii. 490.
- Peior* iii. 484.
- Pelagiani* iii. 359.
- Pelagius haeresiarcha* vii. 101.
- Pelagius rex* i. 40. *Pelagius ouentensis fabulosus* i. 81. 671. 673.
- Pelagius Toletanus* vii. 178.
- Pelagus* iv. 127.
- Pelasgi* iii. 409.
- Pelias* iii. 405.
- Pelicanus* iv. 92.
- Pellax* iii. 488. 491. *pellax*, et *fallax* vii. 437.
- Pellex* iii. 491.
- Pellis* iv. 14.
- Pellizerii opiniones* i. 18. 691.
- Peloponnesis vrbs* iv. 203.
- Peloponnesus* iv. 158.
- Peloridae* iv. 84.
- Pelorum promontorium* iv. 84. 178. 183.
- Pelta* iv. 387.
- Pelues* iv. 501.
- Penates* iii. 393.
- Pendent*, et *pendunt* v. 60.
- Pendere* iv. 88.
- Pene*, et *pene* v. 61.
- Penes*, et *apud* v. 9.
- Peneus fluuius* iii. 408.
- Penetrabile*, *penetrabile*, et *penetrabilia* iv. 220. v. 56.
- Penicilli*, *penniculi* iv. 86.
- Penna* iii. 261. iv. 88. *pennae*, *pinnae*, et *pennum* v. 60. *pennae* symbolum iii. 261.
- Pennum* iv. 444. vide *pennae*.
- Pensum* iv. 467.
- Pentametrum* iii. 66.
- Pentaphyllon* iv. 355.
- Pentapolis* iv. 148. 165.
- Pentapota nomina* iii. 17.
- Pentasyllabi pedes* iii. 24.
- Pentateuchum* iii. 241.
- Pentecoste* iii. 276. v. 247. vi. 401.
- Pentorobon* iv. 356.
- Penus* iv. 483.
- Pepo* iv. 368.
- Peplum* iv. 460.
- Pera* iv. 459.
- Percellere* iv. 120.
- Perculsus*, et *percussus* v. 59.
- Percunctatio*, et *interrogatio* v. 56.
- Percussio virgae* v. 376. *percussio gemina Dei* vi. 260.
- Percussus vide perculsus*.
- Perdix serrae inuenter* iv. 444.
- Perdix* iv. 100.
- Perducitur*, *abducitur*, et *deducitur* v. 6. vii. 433.
- Peregrinus* iii. 435. 489.
- Perendie* iii. 222.
- Perennis* iii. 488.
- Perez Io. Bapt. annotator Isidori* i. 270. ii. 184. eius notae ad Braulionem i. 10. praefatio ad collectionem conciliorum ii. 187. seq.
- Perfectio* v. 118. 252.
- Perfectus*, et *consummatus* iii. 487. v. 56. *perfecti* vi. 232. *perfectus* vi. 305. *Dei nomen* iii. 298. *numerus* iii. 124. non recipit comparisonem iii. 487. *perfectus* sua, et seipsum abneget vi. 305. *perfectorum est iustitiam*
- operari* v. 326. *ordines duo* vi. 186.
- Perfidus* iii. 490.
- Pergamena* iii. 257.
- Periculo proximus* vi. 304. *periculum maius*, quanto quisque in superiori loco est vi. 338.
- Perihermenias* iii. 106.
- Periodus* iii. 90.
- Peripatetici* iii. 363. 526.
- Peripneumonia* iii. 172. 177.
- Periphrasis* iii. 61.
- Periscelides* iv. 474.
- Perissologia* iii. 54. et 91.
- Peritus*, *prudens*, *callidus*, et *facundus* v. 54.
- Periurare* vi. 233.
- Periurium* vi. 233.
- Periurus* iii. 490.
- Perizoma* iv. 448.
- Pernicitas* iii. 489.
- Perniti* iii. 489.
- Pernix* iii. 489.
- Pernox* iii. 489.
- Perones* iv. 482.
- Perpendicularum* iv. 441.
- Perpetuitas*, et *sempiternitas* v. 63.
- Perpetuus* iii. 488. *perpetua* quae sunt vi. 145.
- Persa*, *persae* iii. 405. *persae ante Cyrum ignobiles* iii. 405. *gemmati* iv. 454. *ignem colebant* vii. 69. *persarum reges Arsacidae* iii. 422. *regnum quamdiu stetit* vii. 82.
- Persecutiones christianorum* vii. 90. *piorum* ib. 207.
- Persecutor* iii. 491. *persecutores christianorum* vi. 351.
- Persecutus* iii. 491.
- Persepolis vrbs* iv. 194.
- Persequi*, *exequi*, et *prosequi* v. 25.
- Persenerans* iii. 489.
- Persenerantia*, et *pertinacia* v. 55.
- Perseus* iii. 166.
- Persicus*, et *persicum* v. 49. *persicus sinus* iv. 127.
- Persis*, *regio* iv. 145. seq.
- Persius poeta* iii. 258.
- Personae Patris*, et *Filii*, et *Spiritus sancti* v. 78. 80.
- Personarum acceptio* vi. 347.
- Perspicax* iii. 488.
- Pertica* iv. 240.
- Pertinacia vide persenerantia*.
- Pertinax* iii. 489.
- Pertinax Imper.* vii. 92.

Peruasio III. 211.
Pernicax III. 488.
Pernium, *innium*, *animum*, et *denium* VII. 440.
 Pes, pedes IV. 18. 240. pedes in versu III. 24. pes veli IV. 423.
 Pessaria III. 184.
 Pestilentia III. 173. VII. 53. et *pestis* V. 55. pestilentiae tres modi ib. pestilentiam auster gignit, aquilo repellit IV. 118.
 Petalum IV. 447.
Petere, et *expetere* V. 57.
 Petephres sacerdos IV. 200.
 Petili equi IV. 48.
 Petitorum IV. 512.
 Petra IV. 250. 491. petra deserti V. 376. petra humilis ib. 412. petra Christus III. 304. 334. petra focaris IV. 255. scandali III. 304.
 Petronius III. 209.
 Petroselinon IV. 369.
 Petrus primus Toletanus VII. 178. secundus VII. ib. Ircaucensis VII. 163.
 Petrus apostolus: eius epistolae, et martyrium III. 237. 248. 334. V. 136. 216. VII. 88. 388. eius socrus V. 138. contra Simonein Magum VII. 89. peccauit infirmitate VI. 216. personam ecclesiae gestat V. 136. Princeps Apostolorum VI. 573.
 Petrus Cassinensis L 601. Cluniacensis II. 356. Ilerdensis VII. 146.
Petulant, et *lasciuus* III. 489. V. 43.
Petulus III. 492.
 Peucetia ciuitas IV. 205.
 Peucetius IV. 205.
 Peusis III. 98.
 Pexos IV. 513.
 Phaceas III. 325.
 Phaenicoes, Phaenicura insulae IV. 179.
 Phaenon III. 164.
 Phaetontis sorores IV. 269. stella III. 164. et VII. 72.
 Phalae IV. 383.
 Phalantus IV. 205.
 Phalanx III. 427.
 Phalarica IV. 382.
 Phaleg III. 234. 319. VII. 69.
 Phalegae IV. 517.
Phantasia, et *phantasma* V. 29.
 Pharaon III. 321. eius filia V. 126.

obduratio ib. 366.
 Phares III. 321. Phares, et Zara V. 338.
 Pharetrae IV. 384.
 Pharisaei III. 350. 520.
 Pharisaeus iactanter orans VI. 285.
 Pharmacia III. 183.
 Pharsalica pugna VII. 109.
 Pharus IV. 213. 507.
 Phaselus IV. 417.
 Phasianus IV. 97.
 Phasis IV. 137. 351.
 Phasis fluuius IV. 97.
 Phenenna V. 557.
 Phengites IV. 258.
 Pherecydes VII. 80. apud graecos primus soluta oratione scripsit III. 65.
 Pheretrum, feretrum IV. 509.
 Phiahiroth V. 434.
 Phialae IV. 499. V. 402.
 Phidon arguius IV. 297. VII. 78.
 Philadelphia IV. 196.
 Philadelphus III. 237.
 Philastrius VII. 140.
 Philemon VII. 74.
 Philippus apost. III. 336. V. 184. VII. 392. Philippus imper. primus christianus III. 238. VII. 94.
 Philippus tetrarcha III. 423.
 Philippi aediculae IV. 197.
 Philistaei III. 408. philistaei capiunt arcam V. 510.
 Philisthim vrbs IV. 197.
 Philomelus IV. 178.
 Philometor, Philopator III. 237.
 Philon III. 246.
 Philosophi gentium, sophistae, physici, ethici, logici, eorum opiniones, et sectae III. 361. seqq.
 Philosophi septem caelos esse introduxerunt III. 146. sophistae appellati III. 361. philosophorum error VI. 160. nomen a Pythagora III. 361.
 Philosophiae definitio III. 99. philosophia triplex V. 109. philosophia, et medicina totum hominem sibi vnaquaeque vendicat III. 189.
 Phinees III. 322. seq. V. 128. 458. duo ib. 554. Phinees figura sanctorum doctorum V. 168.
 Phison fluuius IV. 134.
 Phiscae IV. 500.
 Phlebotomum III. 185.
 Phlegma, phlegmone III. 171. seq.
 Phlogites IV. 279.
 Phlomos IV. 360. 363.
 Phocae IV. 75. 77.
 Phocas imper. III. 239. VII. 105.
 Phoebus III. 386.
 Phoenicea vestis IV. 449.
 Phoenices IV. 199. graeces literas inuenerunt III. 4.
 Phoeniceum IV. 437.
 Phoenicia III. 406. IV. 147.
 Phoenicodes vide Phaenicoes.
 Phoenix III. 406. IV. 91.
 Phoenix arbor IV. 326.
 Phoenix Cadmi frater IV. 147.
 Phoroneus primus Graeciae legislator III. 189. 234. VII. 71.
 Phos III. 138.
 Phosphoros IV. 214.
 Photiniani, Photinus III. 356. 531.
 Phrasis III. 55.
 Phrenesis III. 171.
 Phrenetici V. 30.
 Phryges III. 403. auguria inueniunt III. 374.
 Phrygia IV. 153. vestis 451.
 Phrygiones IV. 451.
 Phrygius lapis IV. 255.
 Phryxus, et Helles IV. 126. VII. 73.
 Phthisis III. 171. 177.
 Phut, phutensis regio, phutaei III. 401. seq.
 Phylacteria II. 282. IV. 349.
 Physica V. 109. seq.
 Physici III. 361.
 Piaculum III. 212. V. 39.
 Picae aues IV. 96.
 Picea IV. 334.
 Pictauium IV. 206.
 Picti homines VI. 456.
 Pictura: eius origo IV. 436.
 Picus rex VII. 74.
 Picus auis IV. 97.
 Pieria IV. 159.
Pietas, et *affectio* V. 57. pietas ciconiae IV. 90.
Piger III. 489. *tardus*, *iners*, et *segnis* VII. 429.
 Pigmentarii titulus VII. 182.
 Pignus III. 207. V. 465. *pignora*, et *pignera* ib. 58.
 Pigritia VII. 259. *pigritia*, et *torpor* V. 55.
 Pila a pinsendo III. 186. pilarum in ludo species, pila trigonaria, arenata IV. 413. vide *pilum*.
 Pilatus III. 338. Pilatus, et Herodes amici sunt V. 150.
 Pilentum IV. 512.
 Pileum, pileus IV. 447. 464. 471.

Pili iv. 5.
 Pilosi incubi iii. 394.
 Pilum, pila iii. 186. iv. 5. 376.
 383.
 Pillum iii. 186.
 Pinea iv. 332.
 Pinius: eius dissertatio de officio
 gothico ii. 97. seqq.
 Pinnæ vide pennæ: pinna iv. 8.
 266. 445.
 Pinnula iv. 8.
 Pinnum iv. 8. 334.
 Pinus iv. 334.
 Piper iv. 343.
 Piratae iii. 490. iv. 372.
 Pirula iv. 9.
 Pisa, pisum iv. 316.
 Piscarius, et piscator v. 60.
 Piscis, de piscibus iv. 75. pisces si-
 dus iii. 165. piscium vsus vi. 412.
 Pisinnus iii. 492.
 Pisistratus iii. 250.
 Pistacia iv. 333.
 Pistorum iii. 186. et iv. 225.
 Pistrinum iv. 225.
 Pistum iv. 313.
 Pisum iv. 316.
 Pitaccium vii. 416.
 Pitys iv. 334.
 Pix iv. 334. et 342.
 Placentæ iv. 481.
 Placidia vii. 114.
 Placitum iii. 203.
 Placium iv. 465.
 Plagæ iii. 214. de plagis decem
 Aegypti v. 367. *plaga, vulnus, et*
vicus vii. 439.
 Plagiator iii. 490.
Plancus, ploratus, et fletus v. 55.
Plangere, et lamentari v. 30. *plan-*
gere praeterita vi. 215.
 Planeta iv. 458. planetae iii. 159.
 vii. 23. 35.
 Plantæ, et plantaria iv. 323. v.
 60. plantæ pedum iv. 18. v. 91.
 Plantago iv. 357.
 Planus iv. 412.
 Plâstac, plasticæ iv. 435.
 Platanus iv. 335.
 Platea iv. 211. *platea, vicus, et*
via v. 74.
 Plato iii. 167. 236. 362. vii. 81.
 physicam dis tribuit iii. 100. eius
 Academia iii. 362.
 Platonici iii. 362. 526.
 Plaustrum iv. 511. plaustrum caeli
 iii. 147. vii. 38.
 Plebs, et populus v. 57. 60. plebs

iii. 430.
 Plebiscitum iii. 194.
 Plectrum iv. 9.
 Pleiades iii. 162. vii. 39.
Plemma, et flemma vii. 433.
Plenitas, et plenitudo vii. 441. *pleni-*
tudo legis dilectio iii. 348.
 Pleonasmus iii. 54.
 Plinii locus emendatus iii. 330.
 Plinius commendatus i. 419.
 Pleuritis, pleuresis iii. 171. seqq.
Plorare, et flere, ploratus, planctus,
et fletus v. 30. 55.
 Plotius Gallus rhetor vii. 84.
 Pluma iv. 88.
 Plumbum iv. 285. 294.
Plures, et pluris v. 75.
 Pluteus iv. 386.
 Pluto iii. 383. Pluto Februus ap-
 pellatus iii. 225.
 Pluvia iv. 115. vii. 48. in sacra
 scriptura v. 512. *pluvia, et im-*
ber vii. 427. *pluviae, eloquia*
 Apostolorum vii. 48.
 Pncumatomachi iii. 529.
 Poculum iv. 499.
 Podagra iii. 171. 178.
 Poderis iv. 446. v. 404.
 Poema iii. 69.
 Poena, poenae in legibus consti-
 tutæ, octo poenarum genera
 iii. 212. *poena, multatio, et sup-*
placium v. 47. de poenis impio-
 rum vi. 187. de loco poenarum
 ib. 611. poena damnatorum du-
 plex vi. 186. defunctorum de
 suppliciis charorum suorum vi.
 188. poena peccati, aduersitates
 vi. 133. poena peccati a primo
 homine vi. 153. similis pecca-
 to vi. 343. temporalis vi. 185.
 poenæ, quas iustus tolerat vi.
 vi. 266.
 Poeni iii. 417.
 Poeninae alpes iv. 186.
Poenitere Deum quid sit vi. 234.
 Poenitentes: de eorum discrectione
 ii. 570. de poenitentibus iv.
 443.
 Poenitentia vi. 208. vii. 241. 271.
 333. poenitentia perfecta iii. 291.
 duo poenitentiae genera vii. 404.
 Poenitentiale Theodori ii. 360. ro-
 manum ib. 287. poenitentialia
 vetera ib. 286. 359.
 Poesis iii. 69.
 Poetae: eorum officium iii. 365.
 seqq. poetæ necessitate metrica

confuderunt sermonis propria-
 tem v. 1. poetarum figmenta Chri-
 stiani ne legant vi. 296.
 Poleium, pulegium Martis iv. 353.
 Polenta vii. 416.
 Poli caelestes iii. 148. iv. 111. vii.
 22. poli celeritas vii. 23.
 Polios iv. 358.
 Pollex digitus iv. 12. v. 90.
Polliceri, et promittere v. 56. vii.
 426.
 Pollio iii. 252.
 Pollis iv. 487.
 Pollutio somni nocturni v. 474.
 vi. 245.
 Pollux iii. 165.
 Polonus Martinus i. 182.
 Polus vide poli.
 Polygonus vi. 361.
 Polymita vestis iv. 451.
 Polymitarii vii. 413.
 Polypodium iv. 148.
 Polypus iv. 82.
 Polysyntheton iii. 58.
 Poma iv. 324. pomum cerasum ib.
 330. poma neutrius generis ib.
 342. poma, quæ germinant v.
 462. poma in Pentapoli nascen-
 tia iv. 149.
Pomarium, pomerium, et pometum
 v. 60. vii. 430. 436.
 Pompa iv. 374.
 Pompeia ciuitas iv. 204. Pompeia,
 Pompeiana, Pompeii porticus
 v. 60.
 Pompeius iii. 415. iv. 372. capta
 Ierosolyma, Iudæos tributarios
 fecit iii. 337. vii. 84. leges red-
 igere in libros voluit iii. 190.
 vincere non nouit vii. 109. eius
 exercitus vii. ib.
 Pomponius poeta iii. 70.
Pone, et post v. 56.
 Pons iv. 422.
 Pontica iv. 436.
 Pontica gemma iv. 283.
 Ponticus sinus iv. 125.
 Pontifex iii. 341. *pontifex, et va-*
tes v. 58. pontificis romani au-
 ctoritas in ecclesia gothica ma-
 xime viguit i. 645. ii. 164.
 Pontifex tanto cautius agat, quan-
 to durius a Christo iudicari for-
 midat vi. 338. turbulo armatus
 v. 441. pontificis vestis v. 404.
 pontifici romano obediendum
 vi. 567. et 574.
 Pontius iii. 338.

- Pontonium iv. 418.
 Pontus fluuius iv. 255.
Ponderosum, et *grane* vii. 437.
Pondo, et *pondus* vii. 417. pondera,
 ponderum inuentores, signa iv.
 296. seqq. pondera diuersa non
 habebis v. 466.
 Popina iv. 215.
 Poplites, et suffragines vii. 436.
 Poppaeus consul iii. 196.
 Populatus iii. 50.
Populus, et *vulgus*, et *plebs* iii.
 429. seq. v. 60. *populus*, et *po-*
puli ib. 58. *populus* admonetur
 ib. 459. *populus* ex circumcisio-
 ne positus ib. 463. de afflictio-
 ne populi ib. 360. *populus* ar-
 bor, alia alba, alia nigra iv.
 337.
 Populus Israel murmurat v. 435.
 442. populi Israel afflictio v.
 360.
 Porca iv. 241.
 Porcus iv. 43. *marinus* 77.
 Porphyrius aulis vii. 413.
 Porphyris insula iv. 177.
 Porphyrites marmor iv. 261.
 Porphyrius: eius Isagoge iii. 102.
 Porrum iv. 367.
 Porta iv. 21. v. 41. *portae*, *val-*
uae, *fores*, *ostium*, et *ianna* v.
 41.
 Portemia iv. 419.
Portentosum, et *portentum* iv. 32.
 v. 59. *portentum*, *monstrum*, et
ostentum ib. 58. seq. de porten-
 tis iv. 31.
 Porticus iv. 226.
 Portitores duo v. 128.
 Portisculus iv. 421.
 Portuale locus vii. 118.
 Portulaca iv. 361.
 Portus iv. 190. et *statio* v. 68.
 Porus: pori iv. 14. porus lapis iv.
 258.
Poscere, et *exposcere* v. 56. *posce-*
re, et *postulare* vii. 435.
 Positiuus gradus iii. 16.
 Positura: de ea iii. 31.
 Possessio iv. 235. possessio bono-
 rum iii. 206. vi. 356.
 Possessiuia nomina iii. 15.
 Possidere iure iii. 205.
 Possidius vii. 151.
Post vide *pone*.
 Postella iv. 518.
Posterior, et *postremus* v. 60. vii.
 432. *posteriora* iv. 17.
 Posteritas iii. 442.
 Postes iv. 227.
 Posthumus iii. 441.
 Posticum vii. 417.
 Postliminium vii. 416.
 Postremus iii. 488. vide *posterior*.
 Postremus dicas, primus taceas iii.
 255. *postremi* in ordine saepe
 sunt primi in certamine vi. 177.
Postulare, et *poscere* vii. 435.
Potare, et *bibere* v. 11.
Potens, et *dies* iii. 488. v. 23.
 Potens, qui veritatem loqui pa-
 uescit vi. 332. *potentes*, qui
 misericordes non sunt vi. 250.
Potentatus, et *potentia* v. 55.
 Potentia quanto minor, tanto ho-
 mo magis liber a peccato est vi.
 355.
Potero, et *potuero* vii. 437.
 Potestas, potestates iii. 314. 488.
 potestas bona, et mala vi. 340.
 potestas non nisi a Deo vi. 340.
 quomodo utilis vi. 338. potesta-
 tes seculi iv. 343. 344.
 Potio iv. 491.
Potius, et *magis* v. 49.
 Potus iv. 491.
 Praecentor iii. 343.
 Praecepta iii. 255. Dei v. 272.
 Praecepta legis euangelio inferio-
 ra v. 104. praeccepta altiora mo-
 nachorum vi. 305. praecceptum
 Dei ad Adam quid significet v.
 272.
Praecinctus iii. 490.
 Praecisores dentes iv. 9.
 Praecordia iv. 19.
 Praecox malum iv. 328.
 Praeda iv. 375. *lucrum*, et *com-*
pendium v. 60.
 Praedator iii. 490.
 Praedestinati quidam ad poenam
 quo sensu v. 102.
 Praedestiniani iii. 532.
 Praedestinatio gemina vi. 198.
 Praedicatio euangelii v. 213.
 Praedicamenta iii. 104. Aristote-
 lis intente legenda sunt iii. 106.
 Praedicatores in nubibus figuran-
 tur vii. 47. qui bene dicunt, et
 male operantur vi. 324.
 Praedictio euersionis Hispaniae i.
 165.
 Praedium iv. 236.
 Praedo iii. 490.
 Praefatio secundae editionis matri-
 tensis S. Isidori i. 288. alia ad
 eandem parata ib. 294. praefa-
 tiones in libros sententiarum ib.
 522. in Excerpta sententiarum
 ib. 572. praefatio Leslei ad mis-
 sale gothicum ii. 142.
 Praefatio iii. 255. Mathematicarum
 iii. 118. ib. Perihermeniarum
 106.
 Praefecti iii. 424. praefectus eccle-
 siasticus aliter se cum suis sub-
 ditis, aliter cum eis, qui non
 sunt, debet gerere vi. 329. prae-
 fectus esse qui non debet vi.
 322.
Praegnans, et *granida* v. 58.
 Praejudicium iii. 545.
 Praelati vi. 337. 516. praelati, ac
 subditi quomodo se gerere de-
 bent vi. 519. praelatis prauis
 obediendum in praeceptis bonis
 vi. 567.
 Praemia vitae futurae qui spectat
 vi. 353.
 Praenomen iii. 13.
Praenomen, et *agnomen* v. 50.
 Praenotario Braulionis i. 8. 16.
 Praecipinus iii. 488.
Praeparare, et *apparare* vii. 439.
 Praepetes aues iv. 102.
 Praepositio iii. 22.
Praepositus iii. 488. de praepositis
 ecclesiae, de praepositis indi-
 gnis, indoctis, de doctrina,
 et exemplis praepositorum vi.
 321. seqq. praepositi monaste-
 rii vi. 551.
 Praeputia ligni pomiferi auferenda
 v. 462.
 Praescriptio iii. 489.
Praescriptus iii. 489.
 Praesegmina iv. 450.
Praesens iii. 488.
 Praesentia iv. 4.
 Praesides iii. 424. 431.
Praesidium, et *auxilium* v. 55. vii.
 430.
Praestare pro *prodesse* usurpat I-
 sidorus vi. 348.
 Praestigium iii. 374.
 Praesules, qui peccantes non ar-
 guunt vi. 333.
 Praesul iii. 488. praesulum igno-
 rantia vi. 323.
Praeterea iii. 45.
 Praetexta, praetextati iv. 458.
 Praetores iii. 424. 431.
 Praetorium iv. 212.
 Praenunciatio angelica, et huma-
 na v.

na v. 86.

Praenavicator, *praenavum*, *praenavicatio* III. 490.

Pragma, pragmaticus III. 199.

Prandium, prandere IV. 485. prandia apud antiquos non erant IV. 485.

Prasina, creta IV. 437.

Prasini, et Veneti civile bellum faciunt VII. 105.

Prasinus color IV. 402.

Prasium IV. 358.

Prasius lapis IV. 265.

Pratum, prata IV. 238.

Pravitas peruersorum interdum prodest vtilitati iustorum VI. 351.

Praumatus toletanus archiepiscopus VII. 178.

Prauorum non felicitas, sed nouissima intendenda VI. 352.

Preuari, et *depreuari*, et *impreuari* V. 56. VII. 441. et *orare* VII. 429.

Precarium III. 207.

Precatio III. 80.

Preces in diuino officio VI. 370.

Prelum IV. 515.

Premere III. 499.

Presbyter III. 339. iidem olim presbyteri, et episcopi ib. 342. de presbyteris II. 521. seq. 586. 593. VI. 425. Presbyter haeresiarcha VII. 95. qui peccatum mortale admisit VI. 422.

Pressores III. 499.

Pressorium IV. 515.

Prester, serpens IV. 66.

Pretiosi lapides, *pretiosum* rarum IV. 264.

Pretium III. 208.

Priamus rex III. 235. VII. 74.

Priapus III. 380.

Pridie III. 222.

Primarius, *primus*, et *prior* V. 57.

Primasius VII. 151.

Primatus Hispaniae I. 80. 153.

Primicerius VI. 559.

Primitiae offerendae IV. 312. V. 385.

Primogenita V. 462. primogenita aegyptiorum deleta V. 369.

Primogenitus III. 440.

Primus III. 488. vide *primarius*.

Princeps III. 423. de principum iustitia, et patientia, et quod legibus teneantur VI. 340. seq. de fidelitate erga principes II.

Tom. VII.

576. princeps coquorum V. 135. princeps sacerdotum, qui scidit vestimentum V. 150.

Principalia nomina III. 14.

Principales Magistratus III. 433.

Principalis Spiritus III. 308.

Principatus III. 315.

Principes ex merito plebis mali VI. 327. principes, et reges quare sunt VI. 336.

Principium VI. 127. Christus III. 302. et *initium* V. 38. 60.*Prior* venit, et *ante* venit VII. 430. vide *primarius*.

Prisca haeretica III. 354.

Priscillianus, et priscillianistae III. 238. 358.

Priuati ciues III. 434.

Priuatio, et eius species III. 117.

Priuignus III. 446.

Priuilegia III. 198.

Proamita III. 447.

Proauia, proauiae soror III. 447. seq.

Proauus, proauunculus III. 440. 446. seq.

Proba: eius cento VII. 149.

Probatio IV. 390.

Problemata III. 255.

Proboscis IV. 54.

Probus III. 238.

Probus imperator VII. 96.

Procare III. 452.

Procataleptis III. 95.

Procax III. 489.

Proceleumaticus pes III. 26.

Procella IV. 110. et *tempestas* V. 59.

Proceres III. 431.

Processio Spiritus sancti ex Patre, et Filio I. 203. 642. seqq. III. 305. vide Spiritus sanctus.

Proci III. 452. 489.

Procinetus III. 490.*Procliuus*, et *decliuus* V. 57.

Proclitus VII. 72.

Proconsules III. 421.

Procurator III. 434. et *cognitor* V. 18.*Procuruus* III. 491.

Procus vide proci.

Prodigia IV. 31. prodigium V. 59. *ostentum*, et *monstrum* VII. 439.

Prodigia quaedam VII. 116. 119.

Prodigus III. 489. et *luxoriosus* V. 43. prodigus filius VI. 212.*Proditor* III. 490.*Productus* III. 492.

Proeliare dies VII. 4.

Proelium, proelia IV. 372. seq. *proelium*, et *bellum* V. 12. VII. 439. proelium in Gabaon V. 485.

Profanus III. 491.

Profectus religiosorum II. 346.

Profectus hominis donum Dei est VI. 195. profectus omnis ex lectione, et meditatione VI. 288.

Professio non perfecta VI. 307.

Professio fidei III. 534. professio Theotardi II. 162.

Profesti dies VII. 4.

Profugus, *exul*, *relegatus*, et *transfuga* III. 489. V. 58. VII. 438.

Profundum IV. 191.

Profuturus Bracarensis II. 99.

Progenies, progenitores III. 443.

Prognostica praeuisio III. 185.

Proheres III. 438.

Prohibere, et *inhibere* VII. 439.*Proiectus* III. 489.*Proicere*, et *abiicere* V. 4.

Prolepsis III. 56.

Prologomenon methodus I. 5.

Prologus ad notas Barthii, et aliorum I. 466.

Promatertera III. 443.

Promerere, *merere*, et *promeritus* V. 47.

Prometheus VII. 71. primus lapidem annulo inclusit IV. 475. Prometheus primus simulacrum finxit III. 377.

Prominere IV. 182.

Promissa adimplenda, sed non mala VI. 511. seq.

Promittere vide *polliseri*.

Promontoria diuersa IV. 182.

Promptuarium IV. 224.

Promurale IV. 211.

Promuscis, proboscis IV. 55.

Pronepos, proneptis etc. III. 442. seq.

Pronomen: de eo III. 17.

Pronuba III. 452.

Prooemia: prooemium III. 254.

Prooemia Isidori in vetus, et nouum testamentum: fusc de eis I. 511. seqq. mss. codd. II. 245. 249. 316. 334. 350. 378. eduntur V. 190.

Propagare, propaginare vites, propagines IV. 321. seq.

Propassio, et *passio* V. 55.

Propatruus III. 447.

Properare, et *festinare* V. 57.

Propes IV. 424.

E e e e

Prophetæ III. 328. eorum ætas VII. 77. seqq. propheta ad Heli destinatus v. 508. propheta Christus III. 303. prophetæ videntes appellati III. 328. prophetæ minores III. 245.
 Prophetia VI. 162. prophetiæ septem genera III. 333. prophetiam habere non solum bonus, sed etiam malus potest ib.
 Propina IV. 215.
 Propinare IV. 215.
 Propinquus vir spiritualis VI. 308. et *affinis* v. 16.
 Propitiatio IV. 220.
 Propitiatorium IV. 220. v. 394.
 Propius, et *proprius* v. 58. VII. 438.
 Propontis IV. 126.
 Propositio III. 82. propositiones III. 255.
 Propria nomina III. 13.
 Proprium III. 103.
 Proprietas sermonis II. 386.
 Proprius vide *propius*.
 Propugnacula IV. 211.
 Prora IV. 419.
 Prorostra IV. 389. prorostri IV. 212.
 Prosa: de ea III. 65.
 Proscissio IV. 311.
 Proscriptio III. 216.
 Proscriptus III. 489.
 Proselytus III. 346.
 Prosequi, et *exequi* v. 25.
 Proserpina III. 387.
 Prosodia III. 29.
 Prosopopoeia III. 87.
 Prosper S. II. 314.
 Prospicere, et *aspicere* VII. 428.
 Prostibulum IV. 403.
 Prostitutæ III. 491.
 Prosum III. 65.
 Protectio sacerdotalis præbenda plebi VI. 332.
 Protensus, et *protinus* VII. 440.
 Proterius VII. 152.
 Proteruia contra mansuetudinem VII. 213.
 Prothesis III. 55.
 Protinus vide *protensus*.
 Protoplastus IV. 435.
 Prouerbia Salomonis III. 243.
 Prouinciæ diuersæ vnde nomen habent IV. 169.
 Proximus III. 443. proximis carnaliter præstatur, quod extraneis pie VI. 308.
 Prudens: prudentes calidi sunt sanguinis IV. 28.

Prudens, *callidus*, et *sapiens* III. 487. v. 54. 63.
 Prudentia v. 110. VII. 343. et *sapientia* v. 54. 109. nihil prædest cum ignorantia Dei VI. 191.
 Prudentius poeta VII. 181.
 Pruina IV. 115.
 Pruna IV. 427. prunum IV. 329.
 Prurigo III. 180.
 Prymnesium IV. 424.
 Psallendi vitilitas VI. 287.
 Psalmistæ III. 339. VI. 431.
 Psalm's, de psalmis III. 280. VI. 368. psalmorum liber, auctores III. 243. psalmus decimus septimus cur solus in libris Regum v. 535. psalmus canici III. 281. psalmi metro compositi III. 243.
 Psalterium v. 198. psalterii descriptio II. 390. psalterium gothicum, et romanum, duæ psalterii editiones in Hispania II. 93. seqq. 129. psalterii, et citharæ differentiae III. 140.
 Pseudo-Isidorus, et eius collectio canonum II. 195. 200. 276.
 Pseudo-Luitprandus I. 183.
 Psila tapeta IV. 462.
 Psittacus IV. 92.
 Psyllios IV. 357.
 Ptisana IV. 496.
 Ptolemæi plures reges III. 236. seqq. VII. 82. seqq.
 Ptolemæi ciuitas IV. 165. 201.
 Puberes IV. 26.
 Pubertas, et *pueritia* v. 59.
 Pubes IV. 26.
 Publicanus III. 434. 491.
 Publicanus orans in templo cuius figura v. 148.
 Publicare quis debeat bonum, quod facit VI. 311.
 Publius Curiatius, Publius Sextius III. 190.
 Pudenda IV. 17.
 Pudens, et *verecundus* v. 54.
 Pudor, et *pudicitia* v. 54.
 Puella, et *puerpera* IV. 26. v. 93. 57.
 Puer, et *infans* IV. 25. v. 93. puer hebraeus seruiat annis sex v. 384.
 Pueritia, et *infantia* v. 92. vide *pubertas*.
 Puerpera vide *puella*.
 Pugillator III. 490.
 Pugio IV. 380.
 Pugna IV. 373. virtutum, et vitiorum VI. 239. *pugna*, et *proelium* v. 12. et VII. 439.
 Pugnus IV. 12.
 Pulcher III. 487. pulchrum VI. 181.
 Pulchritudo hominis v. 488.
 Pulegium IV. 318.
 Pulices IV. 74.
 Pulla vestis IV. 88.
 Pulli IV. 88. pullus Iouis IV. 26.
 Pulmentarium IV. 489.
 Pulmentum IV. 485. 489.
 Pulmo IV. 20.
 Pulpa IV. 489.
 Pulpitum IV. 222.
 Puls IV. 489.
 Pusillus IV. 20.
 Puluiar IV. 464. et 508.
 Pulueres, de pulueribus IV. 245.
 Puluerens, et *puluerulentus* v. 60.
 Puluillus IV. 462. 508.
 Puluiar IV. 508.
 Puluii IV. 422.
 Pulus puteolanus IV. 246.
 Pumex, pumicare libros III. 259. IV. 251.
 Punctus III. 131.
 Punicarii lecti IV. 508.
 Pupillæ, pupilli IV. 26. v. 89. 93. pupillas morituri triduo ante non habent IV. 7.
 Puppis IV. 419.
 Purgatio III. 80. purgationes molestæ in canicularibus diebus III. 163.
 Purgatorius ignis VI. 614.
 Purpura IV. 466. purpura insigne regum III. 300. in Assyria inuenta IV. 145. Tyria IV. 199.
 Purpuræ vestes IV. 20.
 Purpurissum IV. 439.
 Pusillanimitas III. 481. 482. 492.
 Pustula III. 182.
 Putare vites IV. 321. *putare*, *æstimare*, *opinari*, *arbitrari*, *susplicari* VII. 439.
 Puteolanus vide *pulus*.
 Puteus IV. 333.
 Pygmaci IV. 62.
 Pyra IV. 507. et *rogus*, et *pyrum* v. 57. 70. VII. 438.
 Pyra vehementer onerosa IV. 330.
 Pyramis IV. 234. figura III. 543.
 Pyxena IV. 186.
 Pyrethron IV. 360.
 Pyrgus: pyrgi IV. 409.
 Pyrites IV. 254.
 Pyrois III. 164. IV. 274. Pyrois, si-

ue Mars stella quindecim annis
cursum explet III. 159.
Pyromantia III. 371.
Pyropum aes IV. 291.
Pyrrhichius pes III. 501.
Pyrrhidae III. 409.
Pyrrhus III. 409. IV. 54.
Pyrum, et pyrus IV. 330. vide *pyra*.
Pythagoras III. 364. IV. 72. 178.
et VII. 80. disciplinam numeri
inuenit III. 119. musicae inuen-
tor III. 132. primus philosophus
appellatus II. 361. graecum y.
inuenit III. 5.
Pythia sacra III. 386.
Pythium carmen III. 68.
Pythius Apollo III. 386.
Pytho serpens: pythones III. 68.
370. 372. 386.
Pythonissa, quam Saul consuluit
V. 526.
Pyxides IV. 502.

Q

Q. litera III. 43.
Quactum IV. 490.
Quadi III. 413.
Quadragenarius numerus V. 244.
247.
Quadragesimae ieiunium VI. 405.
observatio III. 290.
Quadragesimus sextus numerus V.
245.
Quadraginta dies, quos Moyses,
Elias, et Dominus ieiunauerunt
III. 121. V. 389.
Quadrans III. 275. IV. 229.
Quadraginta anni in deserto quid
significant V. 460. quadraginta
flagella ib. 475.
Quadrifinium IV. 239.
Quadrigae: earum cursus IV. 399.
seq.
Quadrilatera figura III. 543.
Quadrupedia animalia IV. 38.
Quadrupli poena III. 212.
Quae, et que V. 61.
Quaeritur, inquiritur, quiritur V.
42. 61.
Quaestio III. 355. quaestionum ge-
nera ib. 88. quaestiones sacrae
II. 334. Quaestiones secreto-
rum in quosdam libros vete-
ris testamenti I. 348. 350. 527.
seqq. quaestiones aliae biblicae
etiam Isidori ib. 524. seq. II.
350. eduntur V. 249.

Quaestor III. 292. quaestores, vel
quaesitores III. 431.
Quaestuosus III. 492.
Quaestus, et questus V. 61.
Qualitas III. 104. qualitatis nomi-
na III. 111.
Qualitatiua definitio III. 3.
Qualus IV. 515.
Quamuis, etsi VI. 279.
Quamdudum, et iamdudum V. 61.
Quantitas III. 104. abstracta III.
118. quantitatis nomina III. 15.
Quantus III. 46.
Quasillum IV. 467.
Quatenus, et quatinus V. 61.
Quaternarius numerus V. 224. 235.
Quaternio regularum I. 600.
Quatinus vide *quatenus*.
Quatrio IV. 411.
Quatriniae IV. 244.
Quatuor diligenda V. 108. milia
septem panibus aluntur V. 141.
Que, et ve V. 74. vide *quae*.
Quercus, quernus IV. 336.
Querulus III. 492.
Questus vide *quaestus*.
Quia, et quoniam V. 61.
Quibusdam hic male est, et illic
bene, quibusdam contra VI.
263.
Quid, et quit III. 45.
Quietus III. 492.
Quinaria IV. 434.
Quinarius IV. 303.
Quinarius numerus V. 226. 235.
Quindenarius numerus V. 239.
Quinio IV. 411.
Quinquagenarius numerus V. 246.
ad poenitentiam refertur ib. 544.
quinquagenarii combusti ib. \\\nQuinque panes, et duo pisces V.
140. quinque reges ib. 486. quin-
que milia ib. 140. quinque III.
120. quinque in vna domo V.
146.
Quinquefolium IV. 355.
Quinta editio Ierosolymis inuenta
III. 238.
Quintana IV. 211.
Quintilis III. 226.
Quintus toletanus VII. 178.
Quintus Curtius II. 266.
Quiricus barcinonensis II. 116.
Quiricus toletanus VII. 179.
Quirinus III. 376. 411.
Quirites, *quiris*, hasta III. 411.
Quiritur vide *quaeritur*.
Quiroga Gasparis epistola ad Gre-

gorium decimum tertium II.
186.
Quisque pro quicumque usurpat I-
sidorus V. 260. VI. 247.
Quisquiliæ IV. 325.
Quod, et quot III. 46. V. 61.
Quoniam vide *quia*.
Quod vide *quod*.
Quotidie III. 46. 222. et *assidue*
VII. 441.

R

R. litera III. 46.
Raab III. 322. V. 129.
Rabbi III. 520.
Racemus IV. 318.
Racha III. 520.
Rachel III. 321. V. 323. similitudo
ecclesiae ib. 122. furata est deos
patris sui ib. 330. eius partus ib.
333.
Rachel, et Lia actiuam, et con-
templatiuam vitam significant V.
105. VI. 301.
Racimirus rex VII. 128.
Radagaisus rex gothorum, et eius
exercitus fame consumptus VII.
112.
Radii IV. 467.
Radiolae IV. 340.
Radix IV. 323. radix criminum
succidenda VI. 249.
Ragades, Ragadia III. 179.
Ragau III. 234.
Ragire V. 75.
Ralla vestis IV. 451.
Rama III. 519.
Rameses V. 433.
Rami IV. 324.
Ramothe V. 446.
Ranae IV. 85. ranac aegyptiae V.
367.
Rancidum IV. 488.
Raphaël III. 314.
Raphaim IV. 196.
Raphanus IV. 366.
Raphidim V. 436.
Rapidus III. 492.
Rapta, raptor III. 492.
Raptus III. 210.
Rarum IV. 264.
Rastra IV. 514.
Ratariae naues IV. 416.
Rates IV. 415. seq.
Ratio, et causa, et ratiocinatio,
et mens V. 19. 62. 94. ratio
emendandi codices mss. I. 2.
E e e e 2

ratio numeri III. 121. ratio, et homo disputantes VI. 472. *usque ad 495.* ratio hominem hortatur, ut seipsum cognoscat VI. 496. de verbis otiosis reddenda VI. 361. viuendi normam praescribit homini VI. 486.
Ratiocinatio vide *ratio*: *ratiocinatio* III. 80. eius membra duo III. 83.
Rationabile, et *rationale* V. 62. 64.
Rationale summi sacerdotis V. 405. vide *rationabile*.
Rationale IV. 447. et V. 98.
Rationales coniunctiones III. 21.
Rationalior III. 492.
Ratum III. 203.
Raucedo III. 177.
Reatinae pauides IV. 122.
Reatus III. 492. maiestatis III. 212.
Rebecca III. 320. V. 314.
Recapitulatio VI. 171.
Recaredus VII. 124. seq. 287.
Reccensuinthus rex gothorum VII. 287.
Reccenarius VII. 135.
Recchila VII. 135.
Rechimundus rex VII. 135.
Recens, et *nouum* V. 61.
Recensio codicum mss. II. 238. seqq.
Receptui canere IV. 318.
Recidua, *recidium* IV. 323. *recidui* peccatores VI. 214.
Recipere, et *suscipere* VII. 434.
Reclinatoria IV. 465.
Reconciliari Deo III. 292.
Reconciliatio III. 292. VI. 505. VII. 341.
Recopolis ciuitas VII. 124.
Recordatio iururum poenarum VI. 207. peccati VI. 223.
Recta linea III. 131.
Recta vestis IV. 450.
Rectorum officia VII. 232. rector qualis esse debeat VI. 326. rectores a Deo, non a subditis iudicandi sunt VI. 327. ecclesiae VI. 326. rectorum vitia pro meritis plebium VI. 327.
Recubuit, et *accubuit* V. 3.
Reddere malum pro malo VI. 342.
Redemptus scripsit de obitu S. I. sadori I. 30. 33. 34. 138. eius textus ib. 27.
Redimere, et *emere* V. 25.
Redimicula IV. 471. 479.
Reditus iudaeorum in Ierusalem V. 551.

Redinium, et *redibidum* VII. 430.
Redolet, et *olet* V. 52.
Regalis domus, et *regia* V. 62.
Reges III. 422. seqq. *Regum* libri IV. 65. vide *rex*. *Reges* albano- rum IV. 204. apum IV. 103. *Wisegothorum* in Hispania VII. 185.
Regia vide *regalis*.
Regillum IV. 459.
Regina Austri V. 131. 540.
Regini, *rhagini* III. 403.
Regium, *Rhegium* fractum IV. 128.
Regiones vrbs II. 272. *regiones* diuersae IV. 166. seqq.
Regius, *regiae* virtutes III. 420. vide *regale*: *regius* morbus III. 181.
Regma, et eius filii III. 401.
Regnum, *regna* III. 419. *regnum* Israel, et Iuda diuisum III. 235.
Regnum bellis quaeritur, victoriis propagatur IV. 373. *regnum* caeleste saepe per terrenum proficit VI. 344.
Regula III. 263. IV. 441. *regula* fidei VI. 461. *regula* aurea VII. 416. *regula* Isidoriana monachorum, de ea, et eius editionibus I. 600. seqq. editur VI. 524. *regula* deuotum ib. 613. *regula* canonicorum ib. 67. 612. *regulae* Patrum I. 602. S. Benedicti II. 55. S. Leandri ad Florentinam: eius caput vltimum editur I. 5. *regulae* septem loquutionum Scripturarum VI. 166.
Regulare acs IV. 291.
Reguli IV. 65.
Rehu VII. 69.
Relatio III. 105. criminis III. 79.
Relatiua III. 117. nomina III. 18. simul incipiunt III. 105.
Relegatus, et *deportatus* III. 216. V. 26. *relegatus*, et *exul* VII. 438.
Religio, eius tria genera III. 347. seqq. *religio* vera VII. 210. *religio*, et *fides* V. 62. *religio* vera simulationi respondet VII. 210.
Religiosis III. 492. sub ouina pelle I. 68. *religiosus* locus, et *sacer* V. 45. 63.
Relinquere, et *deserere* VII. 428.
Reliqui, et *ceteri* VII. 430.
Reliquiae VII. 334.
Remedium: de remediis III. 183.

Remex IV. 415.
Remismundus VII. 136.
Remissio III. 292. peccatorum scutura per baptismum VI. 105.
Remora IV. 81.
Remotio criminis III. 79.
Remulcum IV. 424.
Remuneratio maior, quanto maiora flagella VI. 259.
Remus nascitur VII. 78.
Renale IV. 452.
Renes IV. 16.
Renouatio templi V. 550.
Renunciatus seculo, si votum mutauerit VI. 310.
Renunciare, et *nunciare* V. 5. et VII. 433. perfecte vitio VI. 234.
Repastinari IV. 515.
Repatriare IV. 51.
Repens, et *repentinus* III. 492. *repentia*, et *reptilia* V. 62.
Reperire, et *inuenire* V. 41.
Repetundae III. 211.
Repositoria IV. 223.
Reprobatorum qualis prosperitas VII. 271. reprobi exterius nitidi VI. 354. multi reprobi apud homines, apud Deum electi ib. 201. multi, qui carnalis corruptelae contagium nesciunt ib. 247. non attendunt documenta bonorum, sed exempla malorum ib. 205. quidam in potestate daemonum rediguntur VI. 214. saepe extra flagellii correptionem sunt ib. 259. reprobatorum corda VI. 319. ordines duo ib. 185.
Reptilia IV. 75. vide *repentia*.
Repudium III. 455. *repudii* mos V. 363. 505.
Res, de rebus III. 205. de rebus sacris II. 318. rusticis IV. 308. rerum gradus sex V. 84. *res* creditae III. 206. dilectae maiorem dolorem ingerunt ablatae VI. 354. *res in cardine est* IV. 227. *res* redintegrantur III. 209.
Reses III. 468.
Resina, pinalis, terebinthina, lentiscina IV. 342.
Resipiscens III. 492.
Resistentes Dei voluntati VI. 351. resistit operi, qui titillanti se non accommodat delectationi VI. 243.
Respicere, et *aspicere* V. 5.
Responsa prudentum III. 196.
Responsoria, *responsorii* III. 280.

VI. 370.
 Ressa v. 447.
 Restes iv. 423.
Restinctum, et *extinctum* v. 26.
Restipulatio, et *stipulatio* vii. 436.
 Restitutio in integrum iii. 208.
 Resurgere a lapsu vi. 222.
 Resurrectio vi. 183. vii. 322. 335.
 Christi, et nostra v. 83. resur-
 rectionis Domini triduana iii. 273.
 mortuorum qua aetate futura
 vi. 183.
 Reta pro rheda iv. 511.
 Retes, de retibus iv. 225.
 Rethma v. 440.
 Retiarum iv. 407.
Reticescere, et *conticescere* differunt
 vii. 440.
 Retinacula iv. 517.
 Retiolum iv. 471.
Retractor iii. 492.
 Retributio sapientis, et stulti vi.
 158.
 Retrogradae stellae iii. 159.
 Reuerentia sanctitatis vi. 355.
Reuereor, et *vereor* vii. 438.
 Reus, reus maiestatis iii. 490.
 seq.
 Rex, qui fecit nuptias v. 143.
vide reges: rex Babylonis vi.
 235. iratus, qui emisit exercitus
 suos v. 143. rectus vi. 338. rex,
 ♀ *regina* vii. 427.
 Rhabanus Maurus i. 509. 514.
 Rhamnus iv. 339. v. 501.
 Rheda iv. 511.
 Rhegini *vide* Regini.
 Rhegium vrbs iv. 167. *vide* Re-
 gium.
 Rhenones iv. 453.
 Rhenus fluuius iv. 139.
 Rhetia Gallia iv. 163.
 Rheticus ager iv. 156.
 Rhetor, rhetorica, eius partes,
 inuentores iii. 76. 273. rhetori-
 ca Dynamii, et S. Iuliani toleta-
 ni ii. 356.
 Rhetorica Romae quando coepit
 iii. 237.
 Rheu, Rheubarbarum iv. 355.
 Rheuma iii. 176.
 Rheuponticum iv. 355.
 Rhinoceros quomodo capiatur iv.
 53.
 Rhodanus iii. 139.
 Rhodiae leges iii. 197.
 Rhodii iii. 403.
 Rhodites iv. 271.
 Rhododendron iv. 338.

Rhodomeli iv. 494.
 Rhodos insula iv. 176.
 Rhodos vrbs iii. 150. et iv. 203.
 Rhodus oppidum iv. 139.
 Ricinium iv. 460.
 Ricinus iv. 74.
 Ricula iv. 471.
 Ricullus moguntinus ii. 203.
 Riphaci montes iv. 185.
 Riphath iii. 403.
 Rite iii. 203.
Ritus, et *consuetudo* v. 18. ritus de
 missa ii. 310. plura de ritibus
 ecclesiasticis ib. 254. ritus go-
 thicus continuatus ib. 152.
Riuus, et *fons* v. 62. riuus iii. 396.
Rixa, et *lis* v. 45. rixae fugiendae
 vi. 506.
 Rixosus iii. 493.
 Roboam iii. 235. 324. vii. 76.
Robor, *robur*, *rubor* v. 62.
 Robur iv. 337. 365.
 Robur omne lignum vocatur iv.
 365.
Robustus iii. 492.
 Rocca Angelus i. 532.
 Rodericus toletanus i. 78. 80.
 Rodericus rex vii. 190.
 Rodriguez Petrus i. 441. 443.
 Rodolphus saxonius iii. 514.
 Rogerius rex iii. 514.
 Rogus iv. 507. et *pyra* v. 57. vii.
 483.
 Roma a Romulo condita iii. 236.
 iv. 204. vii. 78. seq. a gothis
 direpta vii. 113.
 Roma occidentis caput iv. 202.
 Romam vnaquaeque gens vitia
 verborum, et morum transmi-
 sit iii. 51. Romae muri redinte-
 grati vii. 120.
 Romani iii. 411. graecos obtine-
 runt ib. 237. caeduntur a persis
 ib. 239. romanae curiae digni-
 tas ii. 252. romani graues iii.
 415. in pace toga utebantur,
 paludamenti in bello iv. 456. so-
 li mares pugnant iii. 385. stel-
 las diis suis sacrauerunt iii. 164.
 victos graecos liberos esse iusse-
 runt vii. 83. romanorum re-
 gnum iii. 419.
 T. Romilius iii. 190.
 Romphaea iv. 379.
 Romulus iii. 236. iv. 204. *vide*
 Roma.
 Ros iv. 116.
 Rosa iv. 351.
 Rosaceum vnguentum iii. 188.

Rosmarinus iv. 361.
 Rostra iv. 389. Romae iv. 212.
 Rostrum iv. 54. v. 45.
 Rota iv. 511. 516.
 Rotabulum iv. 503.
 Rotundus a rota iv. 511.
 Ruben primogenitus ii. 326. v. 159.
 459. 473. de eius incestu ib. 333.
 Rubetac ranae iv. 85.
 Rubia iv. 359.
 Rubidus iv. 485.
 Rubigo quare ferramenta non vi-
 tict iv. 294.
Rubor vide *robore*.
 Rubrica iv. 436.
 Rubrum iv. 464. mare iv. 127.
 Rubus iv. 330. ardens, et non vrens
 v. 362.
 Rudentes iv. 423.
Rudere, et *hinnire* v. 75.
 Rudericus rex Gothorum vii. 190.
 Rudus, rudera, rudi iv. 251. 434.
 Ruffinus vii. 143.
 Rugire v. 75.
 Rumen iv. 11.
Ruminare, et *ruminari* v. 90.
 Ruminatio iv. 45.
 Runcatio iv. 311.
 Runcones iv. 514.
 Rupes, et petra iii. 491.
 Rura, rus iv. 236.
 Rusicada vrbs iv. 167.
 Russata vestis, russati iv. 449.
Rusticatus, et *rusticus* v. 62.
Rusticatio, et *rusticatus* v. 62.
Rusticus iii. 493. v. 62. rusticarum
 rerum auctores iv. 308.
 Ruta iv. 370.
 Rutabulum iv. 503.
 Ruth, et eius liber iii. 322. v.
 130. 196. 504.

S

Saba iii. 401.
 Sabaei iii. 405.
 Sabanum iv. 463.
 Sabaoth Dei nomen iii. 294.
 Sabatha, sabbathi, sabbatheni iii.
 401.
 Sabbatum iii. 278. vi. 391. sab-
 batum paschae ib. 398.
 Sabbati cessatio iii. 278. sabbato
 ligna colligens quidam necatur
 a populo v. 443.
 Sabelliani, Sabellius iii. 238. 356.
 528.
 Sabinus, sabini iii. 411.
 Sabinus lapis iv. 259.

Sabrata ciuitas iv. 165.

Sabulum iv. 246.

Sabus fluuius iv. 161.

Saccatum iv. 494.

Saccus iv. 504.

Sacer *vide* sacra, et sacrum.

Sacerdos iii. 341. sacerdotum munera ii. 563. *seq.* sacerdos maximus v. 420. sacerdos ingrediens in tabernaculum v. 406. sacerdotes, qui non offerunt sacrificium *ib.* 423. de exemplis prauorum sacerdotum vi. 326. sacerdotes gentilium flamines dicti iii. 342. sacerdos Christus iii. 303. sacerdos cum culpa reatum culpae geminat vi. 322. peccata plebis, tamquam propria, flere debet *ib.* 334. qui sacerdos contendit esse *ib.* 322. qui digne se agit *ib.* 325. qui non fiat *ib.* 422. qui corrumpit *ib.* 566. qualis esse debeat *ib.* 423. aut monogamus, aut de virginitate fiat *ib.* 420. a trigesimo anno *ib.* 420. sacerdotis ministerium qui assequi prohibentur *ib.* 323. sacerdotum ordo post Christum a Petro coepit *ib.* 418. protectio *ib.* 332. sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur *ib.* 333. quare comam nutriunt *ib.* 417. qui non offerunt sacrificium v. 423. qui peccantem non recipiunt vi. 331. qui peccantes decipiunt vi. 330. veteris testamenti nulla debilitate insignes esse debebant vi. 423. sacerdotis delictum qua oblatione purgatur in lege v. 424. praedicatio operibus confirmanda vi. 324. sermo vi. 423. sacerdotum ceremoniae v. 436.

Sacerdotium vi. 417.

Sacra loca iv. 219. sacrae res iii. 293.

Sacramentarium vetus ii. 356.

Sacramentum iii. 205. 285. 428. de sacramentis fidei christianae vi. 101.

Sacramentum Eucharistiae quomodo praefiguratum vi. 111. sacramentum militare iii. 428. inter coniugatos vi. 456.

Sacrarium iv. 223.

Sacrificium, de sacrificiis iii. 210. 283. 285. vi. 99. 382. *sacrificium*, et *hostia* v. 66. sacrificio-

rum veterum reprobatio vi. 99.

Sacrilegium iii. 210.

Sacrilegus iii. 495.

Sacrum, *religiosum*, et *sanctum* v. 63. *vide* sacra.

Saddai Dei nomen iii. 297.

Sadducaei iii. 350. 520.

Saeuit, et *senit* v. 69.

Saeuus, et *crudelis* v. 63. vii. 439.

Saepes iv. 232.

Saepia *vide* sepi.

Sagda gemma iv. 267.

Sagitta: de sagittis iv. 384. sagitta vitis pars *ib.* 317. sagitta, nota iii. 31. sagitta cupidinis iii. 390.

Sagittarius iii. 165.

Sagma iv. 518. vii. 417.

Sagmen iv. 358.

Sagum iv. 458.

Saguntum ciuitas iv. 207.

Saio iii. 496.

Sal, et eius natura, sal ammoniacum, agrigentinum, memphiticum, tragasacum, commune, arabicum etc. iv. 248. sale, et sole nihil vilius *ib.* 250. sal in sacrificiis v. 410. de sale vi. 458. sal in exorcismo vi. 459. ita durum in Arabia, vt ex eius massis muros faciant iv. 248.

Sala iii. 234. vii. 68. Sala ciuitas iv. 208.

Salamina vrbs iii. 416.

Salamandra iv. 70.

Salè iii. 400.

Salem vrbs iv. 194.

Salinum iv. 501.

Salisatores iii. 373.

Salix iv. 337.

Sallanes legatus vii. 118.

Sallustius historiographus nascitur vii. 84. ex historia tantum constat iii. 75.

Salma iv. 518.

Salomon trinomius iii. 247. 323. v. 131. 166. 573. vii. 76. eius templum iii. 235. eius libri, sapientia, parabolae, carmina v. 200. 539. *seqq.* iudicium v. 540. 570.

Salomon Christi figura v. 131. per amorem idola adorauit vi. 250. per otium fornicationibus inuolutus vi. 306. Salomonem vehementer arguit sacra scriptura

v. 541.

Salphaad filiae v. 458.

Salsugo iv. 496.

Salsum iv. 488.

Saltatores iii. 373. iv. 405.

Salus iv. 188. 223. de saltu *ib.* 392.

Saluator iii. 300.

Salua iv. 370.

Salubris, et *salus* iii. 496. v. 65.

Salus a sale iv. 248. eorum, qui aliquid terrenum sapiunt, desperanda non est vi. 314.

Salutaris digitus v. 486.

Saluus albeldensis monachus ii. 123. vii. 178.

Samaraeus iii. 402.

Samaria iv. 148. 198. Samaria reges habere coepit vii. 76.

Samaritae iii. 351. 520.

Samaritani iii. 406. Samaritana mulier v. 149. samaritanus descendens, qui vulnera curauit v. 145.

Sambuca iv. 339.

Samia vasa iv. 497.

Sanius lapis iv. 256.

Samos insula, et vrbs iv. 178. 203.

Samothracius annulus iv. 476.

Sampirus episcopus asturicensis i. 675.

Sampsuchus iv. 350.

Samson iii. 235. 322. v. 130. de eo *ib.* 502.

Samuel iii. 235. plura de eo v. 130. 165. 506. 512. 562. vii. 75. 376. Samuel primam partem libri sui scripsit iii. 242. noui sacerdotii successionem, abiecto veteri, praenunciauit v. 130.

Samus ciuitas iv. 203.

Sancire iv. 220.

Sanctus iii. 493. *sanctum*, *sancta* *sanctorum* iv. 219. *vide* infra *SACRUM*.

Sanctorum gloria vi. 189. infernus vii. 401. exempla vi. 205. separatio a seculo *ib.* 304. sancti curas seculares non appetunt, sed sibi impositas ferunt vi. 317. Dei dispositione diu in hac vita versantur *ib.* 360. ab elatione humilitate purgantur *ib.* 311. a contemplatione ad actionem aliquando reflectuntur *ib.* 302. corpus aridum portant *ib.* 256. daemonum insidias praecogno-

scunt *ib.* 271. multi nunc videntur, qui in die iudicii reprobabuntur *ib.* 188. quando bene de se iudicant *ib.* 268. plus gaudent aduersitatibus, quam prosperitatibus, *ib.* 303. peregrini in hoc seculo *ib.* 303. quando principum vitia redarguerunt, humilitatem, et auctoritatem seruauerunt *ib.* 329. stellae intelliguntur vii. 38. seq. statim, vt e corpore exeunt, ad caelum ascendunt vi. 151. sanctitatem qui praetendunt, vt aliis praesint vi. 307. sanctorum discretio vi. 268. in hac vita pacis inchoatio est, non perfectio vi. 183. sortes v. 351. splendor in comparatione gloriae Christi quodammodo obscuratur vii. 37.

Sandaracha iv. 438.

Sandasirus gemma iv. 278.

Sandyx iv. 438.

Sanguis iii. 170. iv. 20. *sanguis*, *sanies*, et *crux* v. 67. et vii. 427. sanguis aerem imitatur iii. 170. animae possessio iv. 20. sanguis, et aqua de latere Christi vi. 53. sanguis humanus a ferro se viciscitur, dum rubiginem citius trahit iv. 293. sanguis integer in iuuenibus iv. 20. sanguis, et lac iv. 490. sanguis vpupae iv. 100.

Sanguisuga iv. 73.

Sanies iii. 182. vide *sanguis*.

Sanitas iii. 170. sanitas perniciofa vi. 265. sanitati quae conducant iv. 491.

Sanus iii. 496.

Sapa iv. 495.

Sapere quis dicatur vi. 228.

Saphon, funis iv. 424.

Sapiens, et prudens iii. 493. v. 63. sapiens, et stultus *ib.* 463. sapiens secundum seculum, et stultus secundum Deum vi. 290. sapientes qui videri volunt vi. 328. sapientis est contra omnia aduersa meditari vi. 353.

Sapientia, et prudentia v. 54. sapientia, scientia, et eloquentia, et philosophia *ib.* 109. sapientia vi. 190. 514. Sapientiae liber v. 201. 246. 539. sapientia angeli dicuntur vi. 135. Christus iii. 302. eloquentia v. 109. laudatur vi. 514. imperfecta vi. 160.

horret spumcum verborum ambitum vi. 229. et prudentia v. 54. Sapientiae liber apud hebraeos non est iii. 246. sapientiam Dei qui plene recepit vi. 190.

Sapor rex Persarum vii. 95.

Sapphicum carmen iii. 66.

Sapphirus iv. 270.

Sappho iii. 236. vii. 80.

Sar iv. 81.

Sara v. 307. Sara Abrahae soror dicta quid significet v. 307. panes subcinericios ex tribus satis fecit v. 304. in sepulcro duplici sepelitur v. 314. Sarae risus v. 304. sterilitas v. 312.

Sarabaitae monachi vi. 440.

Sarabara iv. 453.

Saraceni iv. 406. saracenorum rex Hispalensis i. 48.

Sarai iii. 320.

Sarcasmos iii. 64.

Sarcia iii. 178.

Sarcinator, et sartor v. 69.

Sarcitector iv. 442.

Sarcophagus iv. 233. lapis *ib.* 256.

Sarculi iv. 515.

Sarda iv. 81. et 178.

Sardanapalus vii. 78.

Sardinae iv. 81.

Sardinia herba, et insula iv. 180.

Sardiniae fontes iv. 122.

Sardius lapis iv. 268.

Sardonix iv. 269.

Sardus Hercules filius iv. 180.

Sarmatae iii. 412.

Sarmentum iv. 317.

Sarna iii. 180.

Sarra ciuitas iv. 81.

Sartago iv. 503.

Sartor vide *sarcinator*.

Satanas iii. 378. eius argumentationes multimodae recensentur vii. 244.

Satanas, dum nititur electos decipere, detegitur, atque contemnitur vi. 268.

Satelles iii. 495.

Satietas iv. 485. *satietas*, et *saturitas* v. 64. vii. 436.

Satio iv. 311.

Satisfactio iii. 496.

Satisfactio iii. 292. satisfactio humilis tumori respondet vii. 213. poenitentiae diuino pensatur iudicio vi. 211.

Sator iii. 495.

Satum iv. 305.

Satureia iv. 356.

Saturitas vide *satietas*: saturitas panis prima luxuriae materia vi. 251.

Saturnia iv. 161. Italia *ib.* 203.

Saturnii, romani iii. 411.

Saturnus iii. 381. Saturni stella iii. 159. 164. Saturno liberos gentiles immolabant iii. 381.

Saturnus Caelo patri gentitalia abscedit iii. 390.

Satyr iv. 485. Ianx iii. 367. Icx iii. 387. satyram scribere iii. 197.

Satyr i. 33. 58.

Satyriasis iii. 179. seq.

Satyrici iii. 367.

Satyria iv. 356.

Saul iii. 323. vii. 75. eius vnctio, et alia gesta v. 512. seqq. quo sensu filius vnus anni vii. 422.

Saulus iii. 335.

Saura iv. 70.

Saxa vide *saxum*.

Saxifraga iv. 356.

Saxones iii. 414.

Saxum, saxa iv. 250. et *lapides* v. 68.

Scabellum iv. 510.

Scabies iii. 180.

Scabra iv. 188.

Scacenus iii. 495.

Scalae iv. 441. 499. scala, quam vidit Iacob v. 322.

Scalpellus iv. 445.

Scalprus iv. 445.

Scammonia iv. 359.

Scamna iv. 509.

Scandula iv. 313.

Scansilia iv. 510.

Scapha iv. 417.

Scaptos iv. 384.

Scapula iv. 16.

Scarabaei iv. 104. scarabaeorum tergo nihil viridius iii. 258.

Scarus iv. 80.

Sceleratus, scelerosus, et scelestus iii. 475. 495. v. 64. vii. 430.

Scelus, et facinus vii. 428.

Scena iv. 403.

Sceniens iii. 495.

Scenopegia iii. 277. iv. 403.

Scheda iii. 262.

Schemata iii. 56.

Schisma iii. 349. et *haeresis* v. 37.

Schistos lapis iv. 257.
 Scholia in Priscianum i. 253.
 Schoesis onomaton iii. 57.
Sciens, et *sciolus* v. 64.
Scientia, et *experientia* v. 25. *vide sapientia*: scientia plerique non ad Dei gloriam, sed ad suam laudem vtuntur vi. 292. scientiae mundanae amor vi. 298. scientiae primum studium quaerere Deum vi. 190. scientiam, quam negligunt, quidam accipiunt, vt durius de rebus creditis puniantur vi. 291. scientiam qui apponit, apponit et dolorem vi. 307.
 Scilla, herba iv. 362.
 Scindulae iv. 443.
Sciolus vide *sciens*.
 Sciopodes iv. 34.
 Scipio Africam vicit iii. 237. iv. 374.
Scire, et *nosse* v. 65. *scire multa*, et recte viuere vi. 191.
 Scirpus iv. 364.
 Scita plebium iii. 195.
 Sclaii vii. 105.
 Scobina iv. 445.
 Scolaces iv. 507.
 Scolopendrios iv. 362.
 Scopulus iv. 250.
 Scorcia iv. 294.
 Scorpio, scorpius iv. 73. 78. 384. scorpius stella iii. 165.
 Scorpitis iv. 282.
 Scorta iii. 495.
 Scortea iv. 502.
 Scoti iii. 414. iv. 454.
 Scotia iv. 171.
 Scotoma iii. 174.
 Scriba iii. 261. scriba repudiat v. 138.
 Scribere vii. 434.
 Scrinia iv. 504.
 Scriptor: scriptorum, quos Isidorus laudat, index i. 431. scriptores de numeris ib. 517. seq. aduersus iudacos ib. 548. scriptores quidam ex mss. indicati xi. 238. de musica ib. 326. scriptores sacrorum librorum iii. 29. 213. qui multa scripserunt ib. 213.
 Scriptorii titulus vii. 182.
Scriptura, et *lectio* v. 70. scriptura hebraeorum vii. 418. sacra tribus modis intelligenda vi. 102. 606. scripturae sacrae li-

INDEX RERVM

brorum vocabula iii. 241.
 Scriptura sacra fastidiosis, et loquacibus minus propter sermonem simplicem placet vi. 297. infirmis humilis videtur in verbis, cum excellentioribus aktius incedit ib. 161. non solum historialiter, sed etiam mystice intelligenda ib. 102. non iccirco vanas approbat fabulas, quod nominibus gentilium vtatur ib. 292. quare grammaticae loquutionis incongrua sit. ib. 572. scripturarum altitudo, quasi montes pascuae. ib. 161. quinta editio inuenta vii. 93. in scripturis sanctis septem regulae obseruandae vi. 166.
 Scrupea saxa iv. 251.
 Scrupulosus iii. 495.
 Scrupulus iv. 251. 298.
 Scrupus iii. 495.
 Scudicia iv. 514.
 Sculponeae iv. 482.
 Scurra iii. 495.
 Scutella iv. 497.
 Scutica iii. 114.
 Scutulatus equus iv. 47.
 Scutum iv. 387. *scutum*, et *elypens* vii. 441.
 Scylla iv. 36. 128. scylla herba iv. 362.
 Scyniphes aegyptiorum v. 367.
 Scyphus iv. 501.
 Scytale iv. 67.
 Scythae iii. 407. scythae viri, et feminae pugnant iii. 385. scytharum regnum quando coepit. iii. 234.
 Scythia iv. 150. inferior ib. 155.
 Se significat *sine* iii. 494.
 Sebastia vrbs iv. 148. 199.
 Sebum iv. 488.
 Secare iv. 444.
Secedere, *discedere*, *abscedere*, et *decedere* v. 21.
Secernere, et *discernere* v. 21.
 Secensus iv. 218.
 Secreta missae ii. 122.
 Secreta diuinorum mandatorum quis scrutabitur vi. 290.
 Secta v. 37. 349.
 Sectio iv. 443.
 Seculares nequaquam ad ministerium ecclesiae admittendi vi. 421.
Seculum, et *aenium* v. 10. de seculis iii. 231.
Secundus, secundae res, iii. 495.
 Securis, secures iv. 444. securis manum fugiens v. 473. secures signa consularia iv. 380.
 Securitas malorum periculosa vi. 259. securitatem habere de peccatis nunquam vi. 211.
 Securus iii. 46.
 Secutores in ludo iv. 407.
 Sed antiqui *sedum* dicebant iii. 46.
 Sedecias iii. 236. 324. v. 133. vii. 80.
 Sedes iv. 510. et *thronus* v. 67.
 Seditio iii. 210. 372. v. 71.
 Seditiosus iii. 494.
 Sedulius poeta vii. 151. 181.
 Sedulus iii. 494.
 Seges iv. 236. 311.
 Segmentata vestis iv. 450.
 Segmentum iv. 473.
 Segnis iii. 494. et *iners* v. 39. vii. 429.
 Schon v. 127.
 Seir iii. 320.
 Seiuga iv. 400.
 Sela Iudae filius v. 336.
 Selenites lapis iv. 272.
 Seleucia iv. 196. 201.
 Seleucus iv. 196.
 Seleucus Nicanor iii. 250.
 Selingui vii. 131.
 Sellae iv. 508. 517. sellae curules iv. 510.
 Sem, et eius filii quinque iii. 234. 319. 400. iv. 194. et vii. 67.
 Sem Prophetarum, et Apostolorum tenuit typum v. 120.
 Semeia iii. 332.
 Semel male, vel bene loqui vi. 230.
 Semel, et simul v. 66.
 Semen iv. 23. semen viri iii. 444.
 Semicinctium iv. 477.
 Semiobolus iv. 298.
 Semiramis vii. 70.
 Semispathium iv. 380.
 Semita iv. 243. *semita*, *callis*, et *trames* v. 68.
 Semlerus Io. Salomon: eius notae, animaduersiones, et opinionones i. 383. 402. 427. seqq. 470. seqq. 479. seqq.
 Sempiterna quae sunt vi. 145.
Sempiternitas, et *perpetuitas* v. 63.
 Senarius iii. 544. senarius numerus v. 226. 235. senarius numerus perfectionem declarat iii. 121. senarius versus, siue trimeter iii. 66.
 Senatores initio centum iv. 481. quan-

quando electi vii. 79.
 Senatorum Romae tres ordines iii. 431.
 Senatus, senatusconsultum iii. 195. 236. 430.
 Seneca ii. 260. a Nerone interficitur vii. 88.
 Senecio, herba iv. 357.
Senecta, *senectus*, et *senium* iv. 29. v. 68. 93.
 Senior iv. 28., et *senex* v. 68.
 Senex iv. 28. capularis iv. 509. *senes*, et *anus* v. 94. et *senior* ib. 68. Senes, qui in iuuentute luxuriose vixerunt, et in senectute continentis esse voluit vi. 245.
 Senior iv. 28. vide *senex*: seniores docendi prius vi. 331.
 Sennacherib rex assyriorum iv. 198. et vii. 79.
 Sensibilia, et intelligibilia v. 95.
 Sensus corporis quinque, sensus carnis iv. 4. vi. 144. seqq. 227. *sensus*, *intellectus*, et *memoria* v. 63. 94. vii. 427. sensus alii aliis virtute praeceperunt vi. 146. sensus sacrae scripturae a quo potest cognosci vi. 290. sensus unde provenit v. 88.
 Sententia: de sententia iii. 86. sententiarum, siue de summo bono libri tres Isidori i. 551. seqq. sententiae ex Isidoro ii. 269. 382. ex Patribus i. 246. de diuersis causis ii. 326. sententiarum liber quartus nomine Isidori editur vii. 231. seqq. sententiarum auctores alii Taio, Iulianus Toletanus, Petrus Lombardus etc. i. 560. seqq.
Sententia, et *consilium* vii. 422. ex sententia dicere vi. 229. vna quare bis repetitur in scripturis sacris vi. 163. sententiarum notae iii. 33. species iii. 94.
 Sentis vrsina iv. 340.
 Schon rex amorrhaeorum v. 455.
 Sepelire iv. 30.
Sepelire, et *camburere* v. 9.
 Sepia iv. 83.
 Seps iv. 66. 69.
 Septa oppidum iv. 207.
 Septem gentes v. 470. septem pannes v. 141. septem fratres, qui vnam vxorem duxerunt v. 144. septem milia, qui non curuauerunt genua ante Baal v. 132.
 Tom. vii.

septem spatia iv. 400.
 September iii. 226.
 Septenarius numerus v. 228. 235. vniuersitatem saepe significat. iii. 274.
 Septentrio iii. 161. iv. 118. seq. Septentrio ventus vii. 50.
 Septiformis spiritus iii. 307.
 Septimana ii. 224.
 Septuaginta viri electi, super quos descendit spiritus v. 440.
 Septuaginta animae v. 359. interpretes iii. 237. septuaginta duo seniores v. 127. discipuli ib. 136.
Sepulcrum, et *monumentum* v. 66. vii. 440. de sepulcris iv. 233.
 Sepultus iii. 496. iv. 30. et v. 66.
 Sequester iii. 496.
Sequestris, *equus*, et *equestris* v. 26.
 Seraphin iii. 315. seq. 520.
 Serapis iii. 391. vii. 71.
 Serenitatis, et tempestatis signa vii. 52.
Serenum, et *tranquillum* v. 68. *serenum* qui fiat iv. 112.
 Serere iv. 311.
 Seres iv. 150. oppidum iii. 404. Serum regio iii. 419.
 Serica, sericum iv. 437. 449. 465.
 Series iv. 386.
 Seriola iv. 501.
 Sermo iii. 254. et *verbum* v. 72. de sermone vi. 228. sermo otiosus vii. 342. sermo Dei quando ad cordis intima peruenit vi. 292. sermo episcopi, et presbyteri vi. 423. qualis esse debeat vi. 228. simplex in scripturis sacris vi. 297. sermo impudicus fugiendus vi. 509. v. 228.
Sermocinari, et *fari* vii. 428.
 Sermones S. Isidori quinam dubii, quinam genuini i. 342. 615. seqq. ii. 255. 259. 281. 301. 312. 366. seqq. 409. sermo editus ad carnes tollendas vii. 308. contra Arianos ib. 311. de eucharistia ib. 136.
 Sermones S. Augustini ii. 281. sermones contra iudaeos i. 516. sermones in lectiones diuisi ii. 274. 282. vide sermo.
 Serpedo iii. 180.
 Serpens: de serpentibus iv. 63. seqq. serpentum natura: viuacitate excellunt, hominem nudum non audent contingere, de

medulla hominis creantur ib. 71. seq. serpens aeneus exaltatus v. 453. seq. serpentis consensio ib. 272. *serpens*, *anguis*, et *draco* v. 9. serpens Christus iii. 304. serpens diabolus vi. 143. serpens haereticorum verutiam designat v. 273. serpentem mulier peperit iv. 32.
 Serpenteum. iv. 473.
 Serpillum iii. 120. iv. 357.
 Serra iv. 444. serrula ib. 514. serrula piscis iv. 78.
 Seruandus possessor bibliorum Toletanorum ii. 89.
 Seruch iii. 234. vii. 69.
Seruire, et *inservire* v. 66. seruire duobus dominis nemo potest vi. 308.
 Serui in Cannensi pugna milirauerunt iii. 425. serui caput vindicta percutiebatur iii. 436. seruis Dei cuncta huius mundi contraria vi. 303. serui Dei multa certamina carnis habent vi. 244. serui interfecti a colonis v. 142. serui, qui talenta Domino tradiderunt v. 144.
 Seruitanum monasterium vii. 163.
Seruitium, et *seruitus* v. 67. vii. 426.
 Seruitus iii. 217. Israel v. 490.
 Seruitus propter peccatum vi. 336. subiecta melior, quam elata libertas vi. 337.
 Seruinus Sulpicius iii. 190.
 Seruii Honorati locus ex Isidoro restitutus iii. 74.
 Serum, sero iii. 222. serum ex lacte iv. 490. Serum regio iii. 419.
Seruus, et *famulus* v. 67. serui iii. 425. vide serui.
 Seruus iii. 217. cui Petrus amputauit auriculam v. 150. seruus Dei de suis meritis non debet attolli vi. 306. seruus monachus esse non potest, nisi libertate donetur vi. 529. seruus, qui vnam vnam accipiens, decem acquisiuit, et qui quinque, et qui vnam ipsam conseruauit v. 148.
 Sesamum iv. 313.
Sessilis iii. 496.
 Setae iv. 43.
 Seth iii. 233. 318. v. 118. vii. 65.
 Sethiani iii. 353. 526.
 F f f f

Seueriani, seuerianistae III. 354.
 527.
 Seuerianus II. 256. pater Isidori
 I. 114.
Seuerus III. 494.
 Seuerus Imp. III. 238. episc. Ma-
 laccitanus VII. 162.
Senit vide *saenit*.
 Sex III. 120.
 Sexagenarius numerus V. 246.
 Sextarius IV. 303.
 Sextilis mensis III. 226.
 P. Sextius III. 190.
 Sextula IV. 299.
 Sibilare V. 75.
 Sibilus IV. 65.
 Sibyllae decem multa de Deo, et
 Christo scripserunt, persica, li-
 byssa, cimmeria, crithraea,
 cumana, delphica, samia, phry-
 gia, hellespontia, tiburtina III.
 367. seqq. Sibylla samia *ib.* 236.
 Sibylla Cumana nouem libros at-
 tulit Tarquinio Prisco III. 368.
 Erithraea quando claruit VII. 76.
 Samia quando claruit III. 236.
Sic, et *ita* VII. 439.
 Sica III. 495. IV. 38.
 Sicani, sicanus III. 411.
 Sicanus rex IV. 178.
 Sicarius III. 495.
 Siccitas propria terrae IV. 142.
 Siccus III. 496.
 Sicel IV. 299.
 Sicera IV. 495. V. 437.
 Sicheu, Sichima vrbs IV. 197.
 Sicilia IV. 178. eius frater IV. 128.
 Sicilia Italiae ante coniuncta IV.
 179. Siciliae fontes duo diuer-
 sae naturae IV. 121.
 Sicilienses III. 411.
 Sicilicus III. 47.
 Siclus IV. 299.
 Sicala, sicile IV. 506.
 Siculi III. 411.
 Siculum mare IV. 125.
 Siculus Itali frater IV. 178.
 Sicyonii, Sicyonia III. 234. 408. IV.
 161. VII. 75.
 Sidera III. 158. seqq. an sint ani-
 mata VII. 41. *sidera*, *signa*, *as-
 tra*, *stellae* V. 62. VII. 440. si-
 dera errantia VII. 35.
 Siderales dies VII. 4.
 Sideritis IV. 281.
 Sidon Phoenices piscem vocant IV.
 199. Sidon vrbs III. 402. et IV.
 199.

Sidones III. 406.
 Siene III. 150.
 Sigebertus I. 484.
 Sigericus VII. 115.
 Sigeum promontorium IV. 182.
 Sigilla IV. 475.
 Signa caelestia III. 164. vide *sidera*:
 signa, et virtutes VII. 336.
 signa ponderum IV. 307. bello-
 rum *ib.* 376. signa, seu sigilla
ib. 475. vide *serenitas*.
 Signa caeli, et terrae, quae bel-
 lum crudele praecesserunt VII.
 116. exterius fiebant, vt interius
 fides roboraretur VI. 180.
 Signare testamentum III. 200.
 Signatores III. 199. 497.
 Signorum supersticiosae obserua-
 tiones III. 144. 372.
 Sigonius Carolus I. 599.
 Silentium IV. 116.
 Silentium doctorum VI. 331.
Silere, et *tacere* VII. 430.
 Sillex IV. 250. silices, pallidus, al-
 bus, fluuiatilis *ib.* 432.
 Siligineus panis IV. 486.
 Siligo IV. 312. 486.
 Siliqua IV. 298.
 Siloa fons IV. 122.
 Silua IV. 322. et *nemus* V. 8.
Siluum poetae materiam nominant
 IV. 108.
 Siluanus III. 390.
 Siluester S. II. 256.
 Siluicola III. 460.
 Silum V. 554.
 Simeon III. 326. V. 123. 159. Si-
 meon quid significet V. 347.
 Simiae IV. 58.
 Simila IV. 487. similia in sacrificio
 V. 411.
 Simile III. 185. *similis illi*, et *si-
 milis illius* V. 41. VII. 432. *simi-
 les* sibi mali defendunt VI. 321.
similis, et *simulans* V. 69.
Similitudo, et *figura* V. 67. VII.
 438.
 Simon Bariona, Simon Petrus III.
 335. V. 180. Cananaeus, Zelo-
 tes III. 336. V. 186. VII. 394.
 Simon Cleophas VII. 91. Cyrenaeus
 V. 150. Leprosus V. 149.
 Simon magus, simoniani III. 352.
 521. VII. 88.
 Simones IV. 77.
 Simonides poeta Threnos scripsit
 III. 67. 69.
 Simonidium carmen III. 67.

Simplagium IV. 425.
 Simplex Dei nomen III. 297. *sim-
 plex vestis* IV. 451. *simplices*
numeri III. 123.
 Simplicia III. 188.
 Simplicitas cum prudentia VI. 268.
 summa apud Deum VI. 117.
Simul vide *semel*: *simul*, et *simi-
 tum* VII. 430.
 Simulacra, et eorum vsus III.
 376.
Simulans vide *similis*: *simulare*,
 et *dissimulare* V. 69. VII. 430.
 Simulatio VI. 315. simulatio contra
 veram religionem VII. 210.
 Simulator III. 494.
 Sin V. 435.
 Sinacus, et Sinaci III. 402.
 Sinai V. 436.
Sincerus III. 493.
 Sincinium III. 280.
 Sinderedus toletanus VII. 179.
 Sindon IV. 461.
 Sigericus dux VII. 118.
 Sintitio archiepiscopus toletanus
 VII. 178.
 Sinistra IV. 12.
 Sinapis IV. 366.
 Sinopsis IV. 436.
 Sinus: sinus arabicus, caspius, in-
 dicus, persicus, ponticus IV. 125.
 127. sinus Abrahae VII. 335.
sinus, et *gremium* V. 67. VII.
 435.
 Sion III. 347. IV. 194.
 Siparum, supparum IV. 422.
 Siphnius lapis IV. 259.
 Siphon IV. 501.
 Sipla, psila IV. 462.
 Sirenes IV. 35. VII. 416.
 Siria limus IV. 247.
 Siricius Papa VII. 148.
 Sirimpio III. 182.
 Sirius III. 163. VII. 41.
 Sisara typus diaboli V. 129.
 Sisebertus toletanus VII. 179.
 Sisebutus rex I. 658. VII. 126.
 eius clogium *ib.* 1.
 Siscenandus rex I. 71.
Sistere, *consistere*, et *assistere* V.
 66.
 Sitarciae IV. 504.
 Sitis oppidum IV. 167.
 Situla IV. 500.
 Situs orbis VI. 609.
 Smaragdus IV. 264. mero, et oleo
 prodest *ib.*
 Smyris lapis IV. 258.

Smyrna Homeri patria iv. 201.
 Soboles iii. 440.
 Sobrietas vii. 403.
 Sobrini iii. 445.
 Socci iv. 481.
 Soccelli iv. 482.
 Socer, et sorvus iii. 446. v. 67.
 Societas triplex iv. 208. societas bonorum vii. 342.
 Societas duorum, anima vna vi. 317.
 Socius, et amicus v. 2.
 Socoth v. 433.
 Socrates vii. 81. Socrates cicutam bibit iv. 360. ethicam instituit iii. 100.
 Socrus vide socer, et Petri socrus.
 Sodales iii. 494.
 Sodomata versa in cinerem v. 305.
 Sodomitae vi. 251.
 Sol, solis natura, iter, magnitudo, cursus, effectus, eclipsis iii. 152. seqq. 161. vii. 26. seqq. solis equi rosci, vel crocei iv. 402. sol aqua nutritur iii. 153. solis radius oculos hebetat vi. 312. de sole; sol, et luna multo lucidiora ante primum hominis peccatum vi. 590. seq. solis gemma iv. 272. sol Christus vocatur iii. 302. sol iustitiae Christus vii. 26. 29. lingua Persica sol *El* dicitur, quem ipsi colunt iv. 146. a poetis elector dicitur iv. 296. quando aequinoctium facit iv. iii. retrocedit decem gradus v. 547. stetit in Gabao v. 486. vtrum per seipsum moueatur vii. 28. solis diuersi cursus iii. 154.
 Solarium iv. 219.
 Solatium iii. 463.
 Solea piscis iv. 76.
 Soleae materiales iv. 482.
 Solemnis dies v. 33. solennia praestare v. 34.
 Solemnitas iii. 276.
 Solers iii. 493.
 Sollicitudo: de ea vi. 503. *solicitudo*, et *cura* v. 14.
 Solicitus iii. 494.
 Solidus iv. 299. 307.
 Soliloquia Isidori ii. 230. 260. 284. 308. 317. 376. 379.
 Solsequia iv. 355.
 Sollum, solum, id est, firmum iii. 276.

Solium iv. 510. v. 67.
 Soloecismus iii. 52. et *barbarismus* v. 12. vii. 428.
 Soloe vrbs Pompeiopolis iii. 52.
 Solorius mons iv. 186.
 Solon vii. 80. Solonis leges iii. 189.
 Solpunga iv. 69.
 Solstitia iii. 226. vii. 15.
 Solum iv. 19. 188.
 Solus, et unus v. 73. vii. 428.
 Solyma vrbs iv. 194.
 Sonitus, et sonus v. 68.
 Somnium, et somnus v. 69. somniantes: somniorum tentamenta vi. 275. genera vii. 243. somnia similia auguriis, somniis fides habenda non est vi. 278.
 Sonipes iv. 45.
 Sonus, et vox v. 74. vide *sonitus*.
 Sophocles iii. 236.
 Sophonias iii. 245. 330. v. 134. 174. 210.
 Sorex iv. 61.
 Soror, soror patris iii. 445. 447. *soror*, et *germana* v. 36.
 Sors iii. 465.
 Sortilegi iii. 373.
 Sospes iii. 496.
 Soradeum carmen iii. 67.
 Soter iii. 237.
 Spadix equus iv. 47.
 Spadones iv. 317.
 Sparta iv. 203.
 Spartani iii. 410.
 Spartus Phoronei filius iv. 203.
 Spartus iv. 364.
 Sparus iv. 80.
 Spasmus iii. 173.
 Spatha iv. 379.
 Spatium: spatium superius vi. 593. inferius ib. 596. spatium diei vii. 2. seq. spatia septem iv. 400.
 Spatomele iii. 185.
 Spatula iv. 380. spatulae vii. 414.
 Specialia nomina iii. 14.
 Species quaedam quod ex usu nostro ad Deum referantur vi. 122. species iii. 102. corporallium rerum v. 83. nominum propriorum quatuor iii. 13.
 Specimen glossarii Isidoriani ii. 296.
 Speciosus, et decens iii. 493. v. 22.

Spectabiles Senatores iii. 431.
 Spectacula iv. 391. eorum execratio ib. 409.
 Spectare, sperare, et expectare v. 25. 65.
 Specularis lapis iv. 260.
 Speculum iv. 474. Speculum, liber i. 247. speculum humanitatis, opusculum ii. 19. specula stanno temperantur iv. 295.
 Specus iv. 191. et *antrum* v. 68.
 Spelaea iv. 250.
 Spelunca iv. 250.
 Sperare, et expectare v. 65.
 Spes iii. 348. v. 465. vi. 195. vii. 215. spes, fides, et charitas v. 107. spe veniae non est peccandum vi. 195.
 Sphaera iv. 490. sphaera figura iii. 543. sphaera caeli, eius motus, species, situs, cursus iii. 146. seq. iv. 110.
 Sphinges iv. 58.
 Spica iv. 313.
 Spicula iv. 384.
 Spina iv. 16. spina sacra ib.
 Spingae iv. 508.
 Spira iv. 423.
 Spiracula iv. 191.
 Spiramenta iv. 14.
 Spirare, et expirare v. 66. vii. 434.
 Spiritus, et anima v. 97. spiritum emittere iv. 2. spiritus immunus v. 139. malus Domini quid sit vi. 267. malignus ib. 271. spiritus, et mens vii. 437.
 Spiritus sanctus, eius nomina, et attributa, processio ex Patre, et Filio: non dicitur genitus, aut ingenitus iii. 305. seq. v. 137. vi. 152. Spiritus septiformis vii. 274. Spiritus sanctus hora tertia infusus iii. 289. pignus ecclesiae vi. 152. quare in Genesi nominatur vi. 129. in specie columbae v. 290. in Spiritu sancto omnis gratia donorum vi. 153. Patris, et Filii est vi. 152. Creator, sicut Pater, et Verbum vi. 152. quinquagesima die post passionem descendit v. 378.
 Splen, splene ridemus iv. 21. v. 90. seq.
 Splendor Christus iii. 302.
 Splenos iv. 358.
 Spolia iv. 375. seq. *spolia*, et *ex-*
 F f f f 2

ninae v. 26. 68.
 Sponda iv. 509.
 Spondere iii. 452.
 Spondeus pes iii. 24.
 Spondiales iii. 24.
 Spongia iv. 85. seq. 487. spongia lapis ib. 431. spongia aceto plena vi. 48.
 Sponsa iii. 452. qualis eligenda vi. 455.
 Sponsio iii. 204.
 Sponsus iii. 452.
 Sponsus Christus iii. 303. v. 149.
 Sporta iv. 505.
 Spuma iv. 132. spuma argenti iv. 289. nitri iv. 249.
 Spumeus iv. 489.
 Spurecitia iv. 43.
Spurcus, et *spurius* iii. 495. v. 64.
 Spurius Postumius, Spurius Veturius iii. 190.
 Spurius iii. 442. vide *spurcus*.
 Sputum iv. 132.
 Squalidus ager iv. 237.
 Squama iv. 388. squamae in oculis Pauli vi. 265.
 Squatus iv. 81.
 Squinum iv. 350.
 Stabularius v. 145.
 Stabilitas firma vii. 214.
 Stacte iii. 187.
 Stadialis ager iv. 241.
 Stadium, stadia iv. 241. seq.
 Stagnum iv. 129.
 Stamen iv. 468. v. 419.
 Stannum: de eo iv. 295.
 Staphysagria iv. 362.
 Stat Deus iii. 298.
 Stater iv. 299.
 Statera iv. 297.
 Statio iii. 291. iv. 190. portus v. 68.
 Stadius iii. 163.
 Statuae togatae iv. 456.
Statura, et *status* v. 69.
 Status causarum duo, rationalis, et legalis iii. 79. legis contrariae iii. 80. quibusdam decem et octo iii. 80. secundum rhetoricos Tullii vnde viginti iii. 80.
 Stella, asteriscus iii. 33.
 Stellae, sidera, astra, signa, stellarum lumen, situs, motus, status, intervalla, antegradatio, remotio, vel retrogradatio

INDEX RERVM

tio, numerus circularis, nomina, cursus, positio, lapsus etc. iii. 157. seqq. vii. 35. seqq. vide *sidera*.
 Stellae indicio Christi natiuitas monstratur vi. 27. sancti viri stellarum nomine intelliguntur vii. 39. vnde habeant lumen vii. 37. vtrum animantes, necne vii. 41.
 Stellio iv. 70.
 Stemmata stirpis humanae iii. 451.
 Stephanus protomartyr iii. 338. vii. 396. Stephanus Emeritensis ii. 604.
 Sterces, Stercutius iv. 310.
 Stercoratio iv. 310.
 Stercutius iv. 309. seq.
 Steresii iv. 32.
 Sterilis vnde fiat iv. 23.
 Sterion iv. 220.
 Stibadium iv. 484.
 Stilbon iii. 164.
 Stilicon dux romanorum vii. 113.
 Stilla iv. 132., et *gutta* v. 68. vii. 430. 441.
 Stillicidium iv. 132.
 Stimuli iv. 518. stimuli libidinis vi. 244.
 Stincus iv. 356.
 Stirps iii. 440.
 Stipendium iv. 287.
 Stipa, stipa iv. 339.
 Stipatores iv. 464.
 Stips vii. 495.
Stipulatio, et *restipulatio* vii. 436.
 Stipula iv. 314.
 Stipulari, stipulator iii. 495.
 Stipulatio, stipulatores iii. 204.
Stipulum firmum iii. 205.
 Stiria iv. 132.
 Stoechades insulae iv. 180. 363. *stoechas* vna ib. 363.
 Stoici iii. 362. 525.
 Stola iv. 460. v. 147.
 Storax iv. 344.
 Storea, storeatus iv. 508.
 Stragulum iv. 461.
 Stranguria iii. 178.
 Strata iv. 242. de stratu ib. 461. *stratus* ib. 508.
 Stramenta vi. 542.
Strenuus, et *externus* v. 69.
 Strictura iv. 293. 430.
 Striges iv. 37.
 Strigiles iv. 518.
 Strincae vii. 412.
 Strix iv. 95.
 Strongyle insula iv. 179.
 Strophium iv. 478.
 Structio iv. 430.
 Struppi iv. 424.
 Struthio iv. 91.
 Struthius iv. 358.
 Strychnos iv. 361.
Studiosus iii. 493. 495.
Stultus, *fatuus*, et *stupidus* iii. 494. v. 63. stulti contra bonos studium assunt vi. 352. frigidi sanguinis sunt iv. 28.
 Stupa, stuppa, stipa iv. 464.
Stupidus vide *stultus*.
 Stuprum iii. 210. *incestus*, et *adulterium* v. 63.
 Stymphalides aues iv. 92.
 Suarez Cyprianus, annotator Isidori i. 271. v. 116.
 Suasor iii. 495.
Suave, et *dulce* vii. 438.
Suanium, et *basium* v. 51.
 Subcisiuus, subcesius: subsecius ager iv. 237.
 Subcinericius panis iv. 486.
 Subdiaconi iii. 339. vi. 429.
Subdistinctio, et *distinctio* v. 20.
 Subditi vi. 336. 516. inuidi, et proterui vii. 236. seq. subditi, et praelati quomodo se gerere debeant vi. 519.
Subducere, et *deducere* v. 22.
 Suberies iv. 333.
 Subfibulum iv. 479.
 Subhirsi iv. 12.
Subiici, et *supponi* v. 66.
 Subiunctinae coniunctiones iii. 21.
 Subligaculum iv. 479.
Sublimis, et *altus* iii. 493. v. 3.
 Sublinguium iv. 11.
 Submissio vera elationi respondet vii. 210.
 Submultiplex numerus iii. 125.
Subnixum, et *adnixum* v. 4.
 Subseciua vide subcisiuus.
 Subsella iv. 510.
Subsidium, et *auxilium* v. 55.
 Subsolanus ventus iv. 117.
 Substantia, et essentia Dei v. 79. substantia duplex hominis vii. 398. substantia apud graecos persona intelligitur, non natura iii. 312. substantiae secundae iii. 104.
 Substantialis definitio iii. 110.
Subter, et *subtus* v. 65. vii. 437.

Subtilis III. 496.
 Subtilitas artificiosa cauenda in
 disputatione fidelium VI. 300.
 Subtolares IV. 481.
Subtus vide *subter*.
 Subulcus III. 496.
 Suburbana IV. 210.
 Succentor III. 281. et 343.
 Succenturiati III. 427.
 Succidia IV. 488.
 Succinctorium IV. 448. et 479.
 Succinum, succina gemma IV. 269.
 334.
Suscipere, et *suscipere* V. 69.
 Succula III. 162.
 Succus: succi IV. 496.
 Sucronensis ventus VII. 51.
Suere, et *assuere* V. 15.
 Sueni III. 413. eorum Historia VII.
 134.
 Sueus mons III. 413.
 Suffecti consules III. 196. 455.
Suffragare VII. 1.
 Suffragines IV. 18. *suffragines*, et
poplites VII. 436.
Suffectus III. 495.
 Suggestus abbas II. 324.
 Suillus IV. 60.
 Suinthila rex: eius damnatio, et
 laus deleta I. 703. seq. II. 597.
 VII. 127.
 Sulcus IV. 311.
 Sulphur, eius quatuor genera IV.
 246. seq.
 Sulpiciani praefatio I. 460.
 Sulpicii chronicon I. 79.
 Sulpicius vide Seruius.
Sum, et *sum* V. 69.
Sumere, et *accipere* V. 65. et *tenere*
 VII. 428.
 Summe bonus Dei nomen III.
 297.
 Summus sacerdos III. 341.
 Sunamitis filius mortuus V. 132.
 Sunamitis, et Sulamitis V. 132.
 VII. 202.
 Sunieredus archiep. Toletanus VII.
 197.
Super, et *supra* V. 65.
 Superbia VI. 240. VII. 208. 213.
 248. 313. 400. seq. superbia tri-
 plex V. 113. *superbia*, et *arro-*
gantia V. 64. superbia summum
 vitium monachi VI. 306. triplex
 V. 113.
Superbus III. 494. superbis diuinae
 legis penetralia clauduntur VI.
 292. *superbiens*, et *superbus* V.

70. *superbus* membrum est dia-
 boli VI. 314.
 Supercilia IV. 8. V. 89.
 Superficialis numerus III. 127.
 Superficii fines lineae sunt III.
 131.
 Superflui numeri III. 143.
 Superhumale V. 406.
 Superlatius gradus III. 16.
 Superparticularis numerus III. 125.
 Superpartiens numerus III. 125.
 Superstites IV. 390.
Superstitio, et *religio* V. 62.
 Superstitio III. 349. *superstitio* no-
 tanda II. 323.
Superstitiosus III. 493.
 Superum mare IV. 126.
 Supparum IV. 423.
 Suppedaneum IV. 510.
 Supplicare III. 212.
 Supplicia III. 293.
 Supplicium III. 212. primorum ho-
 minum V. 274. *supplicium*, et
multatio V. 47.
Supponi vide *subiici*.
Supprimi, et *supremi* V. 65.
Supra vide *super*.
Supremus III. 493. vide *supprimi*.
 suprema pars diei III. 222.
Sutam dare IV. 413. *suta*, et *sura*
 V. 69.
 Surculi IV. 324.
 Surdus III. 496. surdi in euangelio
 V. 137.
Surgere, et *exurgere* V. 66.
 Sus IV. 42. et *sus* V. 69.
 Susa fluuius, Susa oppidum IV.
 195.
 Susanna figura ecclesiae fuit V.
 135. •
 Susis oppidum IV. 146.
Suscipere, et *susplicere* V. 69.
Susplicari, et *putare* VII. 439.
Susplicere, et *aspicere* V. 69. VII.
 428.
 Suspirium III. 177.
Sustulit, et *abstulit* V. 70.
 Susurro III. 494.
 Sutor, sutores III. 496. IV. 480.
Sum, *sus* vide *sum*, *sus*.
 Syconia vide Sicyonii.
 Sycomorus IV. 332.
 Syenites marmor IV. 262.
 Sylla, et Marius IV. 371.
 Syllaba: de syllabis III. 23.
 Syllepsis III. 56.
 Sylloge dissertationum II. 159.
 Syllogismi: de syllogismis III. 82. de

syllogismis dialecticis ib. 107.
 Sylua vide silua.
 Symbolum III. 288. de symbolo
 VI. 173. 460. de symbolo ni-
 caeno ib. 382. symbolum Atha-
 nasii II. 307. 646. symbolum fi-
 dei VI. 173. quod competentes
 accipiunt VI. 459.
 Symmachus interpres III. 238. VII.
 93.
 Symphonia V. 147.
 Symphyton IV. 358.
 Symplagium IV. 425.
 Sympsalma III. 281.
 Synagoga III. 346. 397. de eius
 reprobatione VI. 88. synagoga
 grauius desaeuit in Antichristi
 tempore VI. 182.
 Synaloepha III. 55.
 Synanche III. 172.
 Syncope III. 55. VII. 428.
 Sinchesis III. 62.
 Synchoreosis III. 98.
 Synecdoche III. 61.
 Synocitis IV. 283.
 Synodus, de synodis, nicaena,
 CP., ephesina, chalcedonensi III.
 264. seqq. synodus caesariensis
 de paschate editur III. 515. syno-
 dus nicaena congregatur ib. 238.
 chalcedonensis ib. 239. synodus
 CP., et epistolae adnexae vin-
 dicantur II. 178. synodi duae sub
 Symmacho apocryphae II. 196.
 synodi duae toletanae vindica-
 tae II. 180. synodus toletana, in
 qua Syntharius damnatus fuit I.
 147. seq. synodus emeritensis
 vnum psallendi modum praescri-
 bit II. 109. synodi gallicanae
 apud hispanos quanti habitae II.
 161. vide Concilium.
 Synonyma Isidori, editiones, mss.
 codices, versiones, excerpta I.
 587. seqq. eduntur VI. 496. exem-
 plaria mss. I. 460. II. 243. 250.
 280. 408. 420. excerpta ex Syn-
 onymis II. 25. seqq.
 Synonyma Ildelfonsi I. 590. Cice-
 ronis, Fatii, et aliorum II. 269.
 seq. 294. 407. 413. 458. 460.
 589.
 Synonyma nomina III. 14.
 Synonymia III. 93.
 Syntharius quisnam fuerit I. 149.
Sura vide *sura*.
 Syracusae vrbs IV. 179.
 Syri III. 405.

Syria iv. 147. romanis subiecta iii. 237. syria oliua iv. 341. Siriace ciuitas iv. 81. fluius iv. 136. Syriacae limus iv. 255.
 Syricum iv. 437.
 Syrius lapis iv. 255.
 Syrtis iv. 129.
 Syrtites lapis iv. 280.
 Syrus, et Chaldaeus vicinus hebraeo est in sermone iii. 398.
 Syrus, ventus vii. 51.
 Systole iii. 55.
 Syzigiae iii. 26.

T

T. pso Z. iii. 46. nota in capite versiculi superstitem designabat iii. 40. trecentorum imago v. 496.
 Tabanus iv. 105.
 Tabellarii iii. 200. 255.
 Tabellio iii. 433.
 Tabernac iv. 216.
 Tabernacula iv. 232. tabernaculum iudeorum iv. 464. v. 366. prioris tabernaculi figura, et collatio ib. 400.
 Tabernariae iv. 215.
 Tabes iii. 182.
 Tabitha vidua vi. 450.
 Tabula: tabulae iv. 443. tabula alphabetica i. 447. tabula vetus geographica ib. 502. tabulae cecatae ib. 69. tabulae testamenti iii. 260. tabulae deauratae v. 397. tabulae, siue tentoria ib. 402. tabulae legis lapideae, et earum confractio ib. 382. 388. tabulae sacrae digito Dei scriptae v. 379.
 Tabulata iv. 219.
 Tacere, et silere vii. 430.
 Taciturnitas laudata vii. 256.
 Tacitus Imp. iii. 238.
 Taciturnus iii. 497.
 Tactus iv. 5. v. 95.
 Taenia iv. 471.
 Tages aruspicinae inuentor iii. 374.
 Tagus fluius iv. 164.
 Tahath v. 448.
 Taionis opus a Risco editum i. 349.
 Talaris tunica iii. 448. talaes calcei iv. 481.
 Talentum iv. 300. 524. talentum triplex iv. 301.
 Talio iii. 215. v. 385.
 Talpa iv. 62.

Talus iv. 18.
 Tamarix iv. 338.
 Tanais fluius iv. 155.
 Tanis ciuitas iv. 198. et 200.
 Tantalus auis iv. 91.
 Tantus iii. 46.
 Tantundem, pro tantum saepe iii. 192.
 Tanus rex iv. 138.
 Taos iv. 282.
 Tapeta iv. 462.
 Tapinosis iii. 54.
 Taprobana iv. 173.
 Tapsus insula iv. 179.
 Taras iv. 445.
 Taratrum iv. 445.
 Tarda auis iv. 39.
 Tarditas, et mora v. 47.
 Tardus, et segnis vii. 429. tardus ingenio pro intentione praemium percipit vi. 291.
 Tarentum iv. 205.
 Tarmus iv. 74.
 Tarquinius rex iii. 115. 421. Priscus iv. 211.
 Tarraco iv. 206.
 Tarraconensis prouincia iv. 164.
 Tarsus ciuitas iv. 201. Tarsus vrbium mater iv. 154.
 Tartarus iv. 191.
 Tatiani, Tatianus iii. 354.
 Taurus iv. 43. tauri, scarabaci ib. 104. Taurus mons ib. 184. tauri ad ficum arborem colligati repente mansuescunt iv. 331. tauri Indici iv. 43.
 Tantologia iii. 54.
 Taxea iv. 488.
 Taxus iv. 336.
 Tegmen iv. 4470.
 Tegulae iv. 320. 432.
 Tegurium iv. 234.
 Tela, telae iv. 467. consummatum filis vi. 360. vide telum.
 Telaria iv. 467.
 Telinum vnguentum iii. 187.
 Tellerius a calumnia vindicatus ii. 426.
 Tellus, Mater magna iii. 387. telus, et terra v. 70. vii. 439.
 Telo insula iii. 187.
 Telon iv. 516.
 Telonium iv. 215.
 Telum iii. 173. iv. 383. tela, et arma v. 7. vii. 438. telum lateris iii. 173.
 Temerarius, et audax v. 10.
 Temeritas, et audacia v. 70. et vii.

433.
 Temetum iii. 459. 497.
 Temperantia, temperies, et temperatio v. 70. 111. vii. 43.
 Tempestas, et procella v. 60. tempestas iv. 119. eius signa vii. 52. tempestates vere, et autumnus maxime sunt iv. 119.
 Templum, de templis iv. 220. vi. 366. templi ierosolymitani incensio iii. 236. aedificatio v. 537. templa gentium per totum orbem subuertuntur vii. 99. quando primum aedificata vii. 69. templum caeli iv. 220. delphicum quando aedificatum vii. 72.
 Temporalia vi. 145. 304.
 Tempus, de temporibus, temporum discretio, tempora annu quatuor iii. 189. 218. 227. 233. vi. 127. vii. 13. tempora capitis vi. 6. tempora omnia in Deo praesentia vi. 126. tempore, et tempore v. 71. de temporibus vi. 127. temporis auctoritas iii. 116. tempus dictionis iii. 221. tempus iuxta hebraeos integer annus vii. 13. praeteritum, et futurum vtrum sint, sicut praesens, et ubi sint vi. 127. tempus primum ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia iii. 273. a substitutione creaturae incoepit, non creatura a tempore vi. 128. tempus tacendi, et loquendi vi. 331.
 Temulentus iii. 497.
 Tenax iii. 497.
 Tenebrae iii. 223. iv. 116. In passione Christi vi. 52. tenebrae aegyptiorum v. 369.
 Tenedos iv. 176.
 Tenes quidam iv. 176.
 Tentamenta somniorum vi. 275.
 Tentari oportet iustum tentatione plagae, non luxuriae vi. 259. tentari post conuersionem vi. 203.
 Tentatio dum speratur, minus grauat vi. 353. tentationes initio fragiles vi. 270. diaboli vi. 266. vii. 428.
 Tenebre, et sumere vii. 428.
 Tentoria iv. 232. tentotia tabernaculi v. 397.
 Tephria marmor iv. 263.
 Tepor eorum, qui Deo vacare volunt, et propinquorum utilitates curant vi. 308.

Terebra iv. 445.
 Terebrynthus iv. 338.
 Terebo iv. 74. seq.
 Terentianus Maurus iiii. 68.
 Teres iv. 211.
 Terentius iv. 308.
 Terga iv. 16. et *tergora* v. 71. vii. 427.
Tergora vide *terga*.
 Termini iv. 239. *terminus*, et *finis*. vii. 426.
 Termites iv. 74.
 Ternarius numerus v. 223. 235.
 Terra, eius positio, partes, temperies iv. 141. 169. vii. 18. 57. 61. de eius vocabulis iv. 184. de vocabulis inferioribus ib. 191. terra omnium grauissima vi. 589. vide *tellus*: terrae motus vii. 60. terra caeli temperie distincta v. 87. eius partes iv. 141. in medio mundi sita iv. 111. terra promissionis, quam iudaei putauerunt iv. 148. terra quibusdam tantum partibus habitatur v. 87. terra Samia v. 246. terrae iv. 169. v. 49 terra ventis mouetur iv. 142. terrae equi praeini iv. 402. hiatus iv. 191. inferiora iv. 192. terrae, et caeli creatura quid spiritualiter significet v. 261.
Terrenum, *terrestre*, et *terrosum* v. 71.
Terribilis iiii. 497.
 Territorium iv. 169.
 Terror iiii. 477.
Terrosum vide *terrenum*.
 Tertullianistae iiii. 359.
 Tertullianus iiii. 359. Tertulliani locus restitutus ex Isid. vi. 453.
 Tesqua iv. 235.
 Tessarescaedecatitae iiii. 359.
 Tessellae iv. 230.
 Tesselli iv. 435.
 Tessera, de tesseriis, tesserarum vocabulis, et iactus iv. 410. seq.
 Testa iv. 497.
 Testamentum, testamentum iuris ciuiliis, inofficiosum; irritum, ruptum, suppressum iiii. 199. seqq. testamentum vetus, et nouum iiii. 200. 239. seq. vtriusque differentia ib. vi. 173. allegoriae editae v. 152. seqq. auctores iiii. 240. seqq. quod, veteri testamento euacuato, nouum futurum erat vi. 91.

Testes, de testibus iiii. 199. 497. 390. v. 467. vi. 348. testes alligati iiii. 199. testibus separatis mendacii falsitas reperitur vi. 349. testis falsidicus tribus personis est obnoxius vi. 348. testium in ore duorum, vel trium stat omne verbum v. 467.
 Testiculi iv. 17. diaboli ib. 521.
 Testimonium aequum vii. 345. testimonia sacrae scripturae ii. 27. edita vii. 290. testimonium falsum vi. 348.
Testor, et *contestor* v. 71.
 Testudo, et eius quatuor genera iv. 84. seq. testudo, camera templi iv. 229.
 Tetanus iiii. 173.
Teter, *teterrimus*, *tetrum* iiii. 497. teter dies iiii. 486.
 Tetraidos incensum iiii. 187.
 Tetragona iiii. 544.
 Tetragrammaton nomen Dei iiii. 296. vii. 418.
 Tetraptota nomina iiii. 17.
 Tetrarchae iiii. 423.
 Tetricus iiii. 497.
 Teucer iiii. 416.
 Teuchita vrbs. iv. 165.
 Teutoni iv. 382.
 Texere iv. 468.
 Textrinum iv. 189.
 Textus canonicae precis ii. 146.
 Θ Theta graecum ad defuncti nomen apponebatur iiii. 40.
 Thalamus iv. 217.
 Thalassio iv. 217.
 Thales Milesius iiii. 236. vii. 79. physicam perscrutatus. iiii. 100.
 Tamar iiii. 321. v. 125. Tamar filii gemini in vtero quid figurauerunt v. 125.
 Thanatos iv. 170.
 Thara, Thare iiii. 234. 319. v. 448. vii. 70.
 Tharsis, Tharsus iiii. 403.
 Thasium marmor iv. 262.
 Theatrum, de eo iv. 213. 402.
 Thebae iv. 199. Boeotiae, aegyptiae ib. 201. seq.
 Thebaici dactyli iv. 326. thebaicum marmor iv. 261. thebaicus lapis iv. 260.
 Thebae regio iv. 201.
 Thebaldus Octauiani i. 446.
 Theca iv. 385.
 Theilim iiii. 243.
 Themiscirii campi iv. 152.

Theobaldi S. vita ii. 323.
 Theodericus vide Theudericus.
 Theodiscus confictus ante Lucam Tudensem i. 72. 153. 657.
 Theodorus Mopsuestenus vii. 141.
 Theodosiani, Theodosius haeresiarca iiii. 360. 534.
 Theodosianus codex iiii. 191.
 Theodosius Imp. iiii. 238. seq. 512. vii. 100. Theodosius, et Honorius iiii. 545.
 Theodotion interpretes iiii. 237. vii. 92.
 Theodulphus Malacitanus ii. 520. Aurelianensis ib. 351.
 Theologi phisosophi iiii. 363. poetarum ib. 367.
 Theotonia iiii. 512.
 Theophilus episcopus vii. 100.
 Theophrastus vii. 82.
 Theraphia iiii. 520.
 Theriaca iiii. 184.
 Theristrum iv. 461. vii. 409.
 Thermae iv. 214.
 Thesaurarius, et quid ad eum pertineat vi. 560.
 Thesaurus iv. 287. thesauri aegyptiorum v. 370.
 Theseus iv. 201.
 Thessali iiii. 408.
 Thessalia iv. 159.
 Thessalonica iv. 203.
 Theudemirus vii. 136.
 Theuderodus vii. 115.
 Theudericus vii. 117. Iunior ib. 120.
 Theudis vii. 121.
 Theudiscus vii. 122.
 Thiras Iaphet filius iiii. 403. iv. 156.
 Thius iiii. 445.
 Thogorma iiii. 403.
 Thola iiii. 235.
 Tholah iiii. 322.
 Tholus iv. 18. 443.
 Thomas apost. iiii. 336. v. 186. vii. 391.
 Thomassinii animaduersio i. 713.
 Thorax iv. 13.
 Thraces iiii. 410. romanis subiiciuntur ib. 237.
 Thracia iv. 156.
 Thracius lapis iv. 255.
 Thrascias ventus vii. 51.
 Threnus iiii. 282.
 Throni iiii. 314. seq. et *sedes* v. 57.
 Thubal vide Tubal.
Thus vide *tus*.
 Thyites lapis iv. 259.

Thyle insula iv. 170.
 Thymallus iv. 80.
 Thymele, thymelici iv. 404.
 Thymelama iii. 187.
 Thymum, thymus iv. 80. 350.
 Thynna olim Bithynia iv. 476.
 Thynni iv. 78.
 Thynnus annulus iv. 476.
 Thyrsus iv. 365.
 Tiara iv. 469. tiaram reges gerunt
 rectam, satrapae incurvam *ib.*
 tiara in capite sacerdotis vi. 416.
 Tibiae iv. 18. v. 91.
 Tiberiadis lacus iv. 130. oppidum
ib. 195.
 Tiberis, Tiberinus rex iv. 138. 162.
 Tiberium marmor iv. 260.
 Tiberius Imp. iii. 237. 239. vii.
 87. 104. vitri artificem iussit
 interfici iv. 285.
 Tibicen iii. 137.
 Tigillum iv. 432.
 Tigna, tignarius iv. 442. seq.
 Tigris animal iv. 52.
 Tigris, et Euphrates vno fonte
 manare creduntur iv. 135.
 Tilchius iv. 201.
 Tilia iv. 337.
 Tilos insula iv. 173.
 Timens, et timidus iii. 497. v.
 70. timentes Deum vii. 29.
 Timor vi. 503. Domini vii. 209.
 timor bonus, et malus v. 28. *pa-*
nor, *timiditas*, *metus*, et *for-*
mido v. 28. vii. 429. timoris
 sancti effectus vi. 503.
 Timotheani, Timotheus haereticus
 iii. 553.
 Timotheus S. v. 188. vii. 396.
 Tinctura iv. 465.
 Tinea iv. 74.
 Tingis ciuitas iv. 208.
 Tingitania iv. 164.
 Tintinnabula v. 404.
 Tiraso iv. 193.
 Tiro Ciceronis libertus iii. 37.
 Tirones iii. 425.
 Titan iii. 386. et iv. 361.
 Titanes iii. 419.
 Tithymallum iv. 361.
 Titi aues iv. 100.
 Ticio iv. 325.
 Titulus crucis Christi corruptus
 non est vi. 49.
 Titus Pauli discip. v. 189. vii. 89.
 396. Titus Liuius iii. 75. Genu-
 tius, et Romilius iii. 190.
 Titus Imperator iii. 237. Ierosoly-

mam capit vii. 89. eius prae-
 clarum dictum *ibid.*
 Tityonis magnitudo iv. 32.
 Tityrus iv. 30.
 Tmesis iii. 62.
 Tobias pater, et filius: Tobias
 liber iii. 246. v. 134. seq. 176.
 vii. 384.
 Toga, et eius mensura, toga candi-
 da, cretata, palmata iv. 456. toga
 meretricum iv. 460. purpurea
 iv. 374. et *tuga* vii. 432. togis
 depositis ire ad saga iv. 457.
 Tolerantia vi. 504. et *patientia* v.
 54. tolerantia diuinae correption-
 nis vi. 265. tolerantia suadetur
 vi. 504.
 Toles iv. 10.
 Toleranorum praesulum veterum
 catalogus vii. 178. *vide* concilium.
 Tollere, et auferre v. 65.
 Tolosates iii. 413.
 Tomentum iv. 464.
 Tomi iii. 253.
 Tonitrua iv. 113. vii. 43. de toni-
 truis, quum data est lex Moysi
 v. 378.
 Tonsae iv. 420.
 Tonsilla iv. 422.
 Tonsores iv. 420.
 Tonsura clericorum vi. 415.
 Tonus iii. 448.
 Topazion, et eius duo genera iv. 466.
 Tophus iv. 431.
 Topica: de topicis iii. 113.
 Toralia iv. 463.
 Tori iv. 11. et 19.
 Torannius *vide* Rufinus.
 Torcular iv. 225.
 Tormenta iii. 215. tormentum,
 funis in nauibus iv. 424.
 Torminosi iii. 173.
 Torpedo iv. 82.
 Torpor, et ignauia vii. 214. et *pi-*
gritia v. 55. iv. 472.
 Torques iv. 472.
 Torrens iv. 132. et *fons*, et *fluuius*
 v. 32. 62. vii. 426.
 Torris iv. 325.
 Torus iv. 483.
 Tornus iii. 497.
 Tottila vii. 103.
 Totum, et omne v. 52. vii. 439.
 Toxica iv. 352.
 Trabariae naues iv. 419.
 Trabea iv. 457.
 Trabes iv. 443. trabes in oculo pro-

prio vi. 336.
 Thrascias ventus vii. 50.
 Traco, et draco v. 23.
 Traconitis ciuitas iv. 400.
 Tractatus iii. 254. de septem vitilis
 capitalibus ii. 407.
 Traducere vites iv. 321.
 Tragelaphi iv. 41.
 Tragici iii. 366.
 Tragoei iv. 404.
 Tragum iv. 425.
 Traianus Imper. iii. 237. vii. 90.
 Traiectus iv. 418.
 Trama iv. 468.
 Trames iv. 243. et *callis* v. 69.
 Tramoserica vestis iv. 450.
 Tranquillum, et serenum v. 68.
 Transcribere, conscribere, et scri-
 bere v. 15. vii. 434.
 Transcripti milites iii. 426.
 Transenna iv. 418.
 Transfuga vii. 438.
 Translatio causae iii. 79.
 Transformat, transformatio iv. 37.
 Translatio corporis S. Isidori: eius
 historia, et narratio i. 53. 569.
 Transmigratio babylonica v. 548.
 vii. 80.
 Transtra iv. 420.
 Trapetum iv. 515.
 Trasemundus vii. 133.
 Trecentorum numerus v. 496.
 Tremens, et tremulus v. 70.
 Tres pueri in camino ignis v. 176.
 tres in duos diuidentur *ib.* 416.
 tres viri ad ilicem Mambre *ib.* 302.
 Tria capitula vii. 103. 141. tria
 milia interfecta v. 388. tria ad
 Deum colendum, fides, spes,
 charitas iii. 348.
 Tribachys iii. 502.
 Tribuere, et attribuere v. 70.
 Tribula iv. 515.
 Tribulationes huius vitae aquis prae-
 tereuntibus comparantur vi. 352.
 Tribunal iv. 222.
 Tribuni iii. 424. 431.
 Tribunitiae leges iii. 196.
 Tribus iii. 430. tribuum decem di-
 uisio v. 542.
 Tribus duae semis, quae trans Iorda-
 nem a Moyse acceperant terram
 v. 479.
 Tributa ii. 565. iv. 287.
 Tricenarius numerus v. 243.
 Trichrus iv. 274.
 Triclinium iv. 217.
 Trieris iv. 416.

Trifi-

Trifinium iv. 239.
 Trifolium iv. 360.
 Trigae iv. 400.
 Trigamus iii. 454.
 Triginta iii. 122.
 Trigona iii. 544.
 Trigonaria pila iv. 413.
 Trilicis vestis iv. 451.
 Trimetrum iii. 66.
 Trimestre triticum, et hordeum iv. 312.
 Trinacria iv. 178.
 Triumphus iv. 374.
 Trinepos, trineptis iii. 443. seqq.
 Trinitas in relatiuis personarum nominibus est; Trinitatis alia nomina propria, alia appellatiua iii. 311. Trinitatis fides, distinctio, significantia vi. 10. 12. 582. vii. 320. 406. Trinitas integre sibi soli nota est vi. 120. v. 390. Trinitas, et vnitas v. 77. in Trinitate tria nomina, sed vna substantia v. 78.
 Trinitatis probatio v. 77. seqq.
 Trio iv. 411.
 Trion iv. 43.
 Triones iii. 161.
 Tripartita controuersia iii. 80.
 Tripedes iv. 503.
 Tripodes iv. 510.
 Tripolitana prouincia iv. 165.
 Triptolemus iv. 309. vii. 73.
 Triptota nomina iii. 17.
 Triquetra iv. 178.
 Triremes iv. 418.
 Triscelos iv. 498.
 Trismegistus iii. 385.
 Tristega vii. 408.
 Tristis iii. 497.
 Tristitia, tria eius genera v. 113. vii. 214. *tristitia*, et *moestitia* v. 71.
 Tritaeus iii. 446.
 Tritheidae iii. 360. 534.
 Triticum iv. 312.
 Triton, Tritonia Minerua iii. 389.
 Triuia Diana iii. 386.
 Triuiac iv. 244.
 Triumphus, triumphantis insignia iv. 373.
 Trochaeus iii. 502.
 Trochaicum carmen iii. 66.
 Trochiscus iii. 184.
 Trochleae iv. 421.
 Troglodytae iii. 418.
 Troia iv. 153. capta iii. 235. vii. 75.
 Troiani, troes iii. 408.
 Tom. VII.

Trophaeum iv. 374.
 Tropi, figurae iii. 58.
 Tropicus iv. 111.
 Tros iii. 408.
 Truculentus iii. 497.
 Trudes iv. 381.
 Trullae iv. 441.
 Truncus iv. 323. corporis ib. 13.
 Trutina iv. 297.
 Trutinator iii. 497.
 Tuba iv. 377. *tuba*, *tufa*, *tuga*, et *toga* vii. 432. tubae argenteae duae v. 439.
 Tubal, seu Thubal iii. 403.
 Tubalcain vii. 66.
 Tubantes iii. 413.
 Tubera iv. 368.
 Tubex iv. 415.
 Tubraci iv. 452.
 Tubrucci iv. 452.
 Tucus iv. 100.
 Tudensis vide Lucas.
 Tudis iv. 428.
 Tumor, et tuor viii. 441.
 Tufa, et tuga vide *tuba*.
 Tugurium iv. 234.
 Tulit, et abstulit v. 70.
 Tullus Hostilius vii. 79.
 Tum, tunc, et tumum v. 70. seq. vii. 427.
 Tumidus, et turgidus v. 70.
 Tumor contra humilem satisfactionem vii. 213.
 Tumultuatio iii. 428.
 Tumultus, et bellum v. 71.
 Tumulus iv. 187. 233. et *sepulcrum* v. 66.
 Tunc vide *tum*.
 Tundere iv. 428.
 Tungrii iii. 413.
 Tunica, tunica talaris, manuleata, manicleata, pectoralis iv. 448. tunica pontificis v. 404. tunicae iv. 72. pelliceae primum fuerunt iv. 448.
 Tuor vide *tumor*.
 Turba v. 48.
 Turbidus, et turbulentus iii. 497. v. 71.
 Turbiscus iv. 339.
 Turbo iv. 119.
 Turbulentus vide *turbidus*.
 Turdella iv. 101.
 Turdi iv. 101.
 Turgidus vide *tumidus*.
 Turibius toletanus vii. 178.
 Turibula v. 402.
 Turismundus vii. 117.

Turma iii. 427.
 Turpiloquium vii. 342.
 Turpini fabulae ii. 296.
 Turpis, et deformis iii. 497. v. 19.
 Turres iv. 211. turris Babel aedificatur iii. 234. Babyloniae quid significet v. 295.
 Turtur iv. 99. turtur, et columba, duo turtures v. 411. seq.
 Turtur mater S. Florentinae i. 7. 116. seq.
 Tus, siue thus i. 343. v. 137. *tus*, et *tuns* v. 71.
 Tuscanicae columnae iv. 433.
 Tusci iii. 411.
 Tuscia iv. 162.
 Tusculanus lapis iv. 259.
 Tusillae iv. 10.
 Tussis iii. 177.
 Tutor iii. 497. *tutorem*, et *paedagogum olim obrui*, prouerbialiter iii. 497.
 Tuns, et tumum vide *tus*, et *tum*.
 Tylos iv. 173.
 Tyle insula iv. 144.
 Tympanum iii. 140.
 Typhe, typhus iv. 364.
 Typi iii. 176.
 Tyranni iii. 50. 423.
 Tyria vrbs vii. 74.
 Tyrii iii. 417.
 Terrheni tubam inuenerunt iii. 137.
 Tyrrhenia, Tyrrhenus, et Lydus frater iv. 163.
 Tyrrhenum mare iv. 126.
 Tyrus Carthago dicta iv. 199. seq. ciuitas olim Sarra iv. 81.

V

V. digamma iii. 9. et i. iii. 8. V. viuum significat iii. 39.
 Vacca iv. 43. vaccae portantes arcam v. 511. 561.
 Vacca oppidum iii. 415.
 Vagatio vii. 214.
 Vagina iv. 385.
 Vagire, et mugire v. 75.
 Vagus iii. 498.
 Vah iii. 22.
 Valuae v. 41.
 Valens, et firmus v. 32.
 Valens Imper. iii. 233. 545.
 Valentinianus Imper. iii. 238. vii. 99. seq.
 Valentiniani haeretici, Valentinus G g g g

III. 237. 353. 524.
 Valerianus III. 238. VII. 95.
 Valerius abbas I. 245.
Veletudo, et *infirmitas* v. 72.
 Valles IV. 187. et *conualles* v. 74.
 valles humidae nebulas exhalant
 IV. 116.
 Valli IV. 231.
 Vallum IV. 231., et *murus* v. 75.
Valuae, et *fores* IV. 227. v. 41.
 Vandali *vide* wandali.
Vannus III. 498. vana gloria VII.
 343. vanae gloriae fauores qui
 diligunt VII. 311.
Varius III. 498. equus IV. 48. va-
 rii pisces IV. 76.
 Varro III. 253. eius elogium I.
 19. versus IV. 339. Varro agricul-
 turam expoliuit IV. 308.
Varnacho hispanice IV. 311.
 Vas IV. 496. vasa samia fictilia,
 escaria ib. potoria ib. 499. o-
 learia, coquinaria ib. 502. re-
 positoria ib. 503. luminariorum
 ib. 505. fusilia IV. 524. vasa sa-
 crificii I. 653. vasa Domini de-
 portata v. 550. vas aureum ib.
 401. vas Petro ostensum v. 267.
 vasa apud veteres, neque au-
 rea, neque argentea, sed fictilia
 IV. 497. vasa templi Diui Petri
 gothi diripere noluerunt VII. 113.
 Vascones III. 415.
 Vascuum IV. 496.
Vastitas, et *vastitudo* v. 72.
 Vates III. 328. 341. 366. et *ponti-*
fix v. 58.
 Vaticanæ basilicæ archium I.
 394.
 Vaticinia III. 366.
 Vbera IV. 13. et *mammarum* v. 48.
 VII. 433.
Ve, *vae*, et *que* v. 74.
Vecors, et *vesanus* III. 498. v. 72.
 Vectes III. 214. IV. 512.
 Vectigalia IV. 287.
 Vector III. 498.
 Vehicula IV. 511.
 Veientana gemma IV. 274.
 Vela *vide* velum.
 Veles, velites III. 426. IV. 408.
 Vellus IV. 464. lanæ vellus, et
 area v. 493.
Velocitas, et *celeritas* v. 72.
 Velum, vela IV. 422. 463. vela
 vndecim cilicina tabernaculi v.
 398. seq.
 Vena: venæ IV. 20.
 Venabula IV. 343.

Venator III. 499.
Vendicare, et *oleisci* v. 73.
 Venditio, et emptio III. 203.
Vendunt, et *veneunt* v. 73.
 Veneficus III. 498.
 Venenum IV. 491. venena circum-
 lita melle latent VI. 315.
 Veneratio maior fit pro potentia,
 quam pro reuerentia sanctitatis
 VI. 355.
 Veneræ aues IV. 99.
 Venetia IV. 205.
 Venetus IV. 438. color. ib. 398. Ve-
 necti, et Prasini civile bellum
 faciunt VII. 105.
Veneunt *vide* *vendunt*.
 Veniam pigre præstantes VI. 316.
 Venter IV. 22. v. 88. *alums*, et *ute-*
rns v. 7. 91. venter importunis-
 simus exactor VI. 353.
 Ventus, venti quatuor principales,
 ventorum nomina IV. 117. VII.
 50. seq. venti aliquando angeli
 intelliguntur VII. 50. aliquando
 incantatores spiritus significant
 VII. 50. pennas habere fingun-
 tur III. 313.
 Venus: Veneris crinis flos IV. 274.
 stella umbram facit VII. 36. Ve-
 nus ex fluctibus creata IV. 36.
 in Cythera orta IV. 177.
 Venustas IV. 434.
 Venustus III. 498.
 Vepres IV. 340.
 Ver III. 228. VII. 13. ver humi-
 dum, et calidum VII. 14. alle-
 gorice VII. 14. veris equi pra-
 sini IV. 402.
 Veranianus VII. 130.
 Veratrum IV. 352.
 Verax III. 498.
 Verbalia nomina III. 15.
 Verbascum IV. 304.
 Verbera III. 213. et *flagello* v. 72.
 aegyptiorum v. 369.
 Verbum, de verbo, *verbum*, et
sermo III. 18. 254. v. 72. de
 figuris, et iuncturis verborum
 III. 91. Distantiae verborum e-
 ditæ ib. 506. verbum opere
 complendum I. 58. Verbum Fi-
 lius Dei v. 81.
 Verba actiua, passiva, neutralia,
 et deponentia III. 20. verba
 diaboli VI. 274. inhonesta fu-
 gienda VI. 508. otiosa vitanda
 VI. 204. et 228.
 Verecundia VII. 265.
Verecundus, et *prudens* III. 498.

v. 54.
Verecundus scriptor VII. 143.
 Veredus equus IV. 48.
 Verennes IV. 515.
 Veretrum IV. 17.
 Vergiliæ III. 162. et VII. 39.
Veridicus III. 498.
 Veritas VII. 218. veritas fallaciæ,
 et mendacio respondet VII. 218.
 in lectione amanda, non verba
 VI. 297. iniquis molesta VI. 319.
 veritatem metu tacere VI. 332.
 veritati tanto quisque vicinior,
 quanto ab ea longius esse putat
 VI. 312.
Vermis, de vermibus, vermes car-
 num IV. 27. 72. seqq. ver-
 mis dictus Christus III. 304.
 Verrere IV. 425.
 Verres IV. 43.
 Verriculum IV. 425.
 Verrucaria IV. 355.
 Verrucæ III. 180.
 Versio, versiones quorundam ope-
 rum Isidori, graeca, theotisca,
 italica, hispanica I. 439. 450.
 seqq. 546. versio gallica Cate-
 nae Patrum II. 376.
 Versipellis III. 498.
 Versus III. 262. versus bibliothecae
 Isidori II. 1. 305. 320. 322.
 versus rhythmi II. 363. versus
 de ventis fortasse S. Eugenii
 Toletani I. 666. versus praemissi
 Etymologiis editi III. 500.
 versus de affinitate editi ib. 537.
 seq. versus de ventis VII. 51.
 Versutia III. 498.
Versutus, et *callidus* III. 464. 498.
 v. 13.
 Vertex IV. 5.
 Vertibula IV. 15.
 Vertigo III. 174.
 Veruactum IV. 351.
 Vervex IV. 39.
Vernus III. 498.
Vesanus *vide* *uicors*.
 Vesica IV. 22.
 Vespæ IV. 104. Antichristi typus
 VII. 41.
 Vespasianus III. 387. VII. 88.
 Vesper III. 223.
 Vespera cognitio creaturæ in se
 ipsa nominatur VI. 130.
 Vesperæ: de vespertis VI. 387.
Vesperascit, et *vespertescit* v. 75.
 Vespertina IV. 486.
 Vespertilio IV. 94.
 Vespertinum officium III. 279.

Vesperum, *vesperus* vii. 6. 41.
 Vesta iii. 387.
 Vestibulum iv. 226.
 Vestigatores iii. 499.
 Vestigia iv. 244. v. 83. Dei vi. 125.
 Vestimentum iv. 448. et *vestis* vii. 428.
 Vestis : de vestibus, vestiam nomina, vestis dalmatica, russata hyacinthina, molochintia, laculata, byssina, masticina, linostema, fibrina, mena, linea, aprina iv. 447. seqq. vestes reliquae 461 vestiam colores, et instrumenta ib. 465. seqq. vestis ex lana, linoque contexta v. 464. vestes quarundam gentium propriae iv. 454. non attritae filiis Israel in deserto v. 461. vestis ouo contacta non adnritur iv. 103. vestium sacerdotalium octo genera in lege iv. 446.
 Vestitus iv. 448.
 Vetrula iv. 28.
 Veturius iii. 190.
 Veterani iii. 425.
 Vetus, *vetustum*, et *antiquum* v. 71. vii. 428. veteres in propatulo, et communiter vescebantur, ne singularitas luxuriam gigneret iv. 486. sedentes epulabantur v. 67.
 Vexare, *vexatus* iii. 498.
 Vexillum iv. 376.
 Vezzosius Sententias S. Isidori edidit : eius praefatio, et opinio i. 556. ii. 27. 37.
 Vgnericus vii. 133.
 Vgni, hunni iii. 408.
 Via, viae, viarum mensura iv. 211. 242. *via*, *vicus*, et *platea* v. 74. viae duae, vitae, et mortis vii. 401. via Christus est iii. 304. v. 365. via lactea iv. 3.
 Vicenarius, et vicesimus quartus numerus v. 242.
 Victima iii. 284. *victima*, et *hostia* vii. 437., et *sacrificium* v. 66.
 Victor, et victi v. 453.
 Victor Tunnensis vii. 158.
 Victoria iv. 373.
 Victorinus, Victorini plures vii. 143.
 Victorious iii. 268.

Victus, et *vinctus* iv. 484. v. 75.
 Vicus iv. 211. vide *via*.
 Videre, *visere*, et *aspicere* v. 73. vii. 428.
 Vidua, de viduis iii. 454. vidua vera vi. 450. vidua, ad quam mittitur Elias v. 131. vidua, quae in gazophylacio duo iecit minuta v. 149.
 Viere iii. 366.
 Vigiliae, et *carum* antiquitas iii. 426. vi. 388.
 Viginti iii. 120.
 Vilis iii. 498.
 Villa iv. 231.
 Villicus iii. 434.
 Vimen iv. 337.
 Vincentius Belluacensis i. 247. Cordubensis i. 247.
 Vincentius Toletanus vii. 278. Caesaraugustanus episcopus apostata vii. 124. 162.
 Vinctus vide *victus*.
 Vincula iii. 213.
 Vindex, et *vltor* vii. 437.
 Vindicare, et *vlscisci* v. 73.
 Vindilicus fluuius iii. 412.
 Vinnola vox, vinnum iii. 136.
 Vinolentus iii. 498.
 Vinum iv. 491. seqq. vinum limpidum, succinatum, roseum, salernum, turbidum, amineum, colatum, honorarium, inferum, crucium, gazetum, spurcum ib. 492. seq. vini taedium iv. 82. vino dediti, et luxuriose viuentes vi. 254. vino feminam non vtebantur apud romanos, nisi sacrorum causa iv. 492. vinum mali cydonii iv. 327. vinum, ut venenum adolescentulae fugiant iv. 492.
 Viola iv. 351.
 Violentus iii. 498.
 Vipera iv. 65.
 Vipereus, et *viperinus* v. 75.
 Vipsanius Philargius iii. 37.
 Vir iii. 452. 498. iv. 27. *vir*, *homo*, et *mulier* v. 72. 92. seq. *vir*, et *virus* v. 75. viro infame ultra vnum annulum portare iv. 476. vir duplex animo v. 469. vir caput mulieris iv. 460. et vi. 454. vir ecclesiasticus vi. 319. *vir*, et *maculus* vii. 438. vir propter se creatus, mulier propter virum vi. 142. vir, qui cum Iacob luctatus est v. 122.

vir si comam nutriat, ignominia est vi. 443. vir sanctus vi. 177. vide *viri*.
 Virago iv. 27. et *virgo* v. 74.
 Virentia, et *viridia* v. 75.
 Vires senectute, et morbo minuuntur iv. 29. *vires*, et *virtus* vii. 437.
 Virga iii. 214. iv. 324. Moysis v. 363. 366. 376. Aaron. v. 393.
 Virgilius iii. 364. iv. 308. vii. 84. Virgilii dictum iii. 464. varia lectio iii. 216.
 Virginitas vii. 333. vera vi. 448. et *castitas* v. 13. admonita, non iussa iv. 246.
 Virgo, de virginibus iv. 27. vide *virago*. Virgo stella iii. 105. virgines angelis aequales vi. 246. quare in benedictione velentur vi. 449. virgines quinque sapientes, et quinque fatuae v. 144. virgines sacrae vi. 446. virginum feminarum caput Maria vi. 446. virginum virorum caput Christus vi. 446. virginum ornatus sunt crines iv. 455. virgo quaedam vasa de Sacratio Petri apostoli gothis dare renuit vii. 113.
 Virgo Deipara : singularis in eam affectus concilii decimi toletani ii. 108. vide *Maria*.
 Virgultum iv. 324.
 Viri illustres ab Isidoro recensiti vii. 138. ab Ildefonso ib. 165. viri apud antiquos discumbabant, mulieres sedebant iv. 510. v. 67. viri duo in agro v. 144. viri duo in lecto v. 144. viri sancti vi. 301. tonsi capillis iv. 455. viri virtus maxima, mulieris minor iv. 27.
 Viridis iii. 498. vide *virentia*.
 Viriolae iv. 474.
 Viriosus vii. 439.
 Virtus, virtutes iii. 314. et iv. 393. *virtus*, et *fortitudo* v. 72. virtutes ex virtutibus oriuntur vi. 235. vii. 247. de virtutibus male vsis vi. 236. de virtutibus simulatis ib. 237. de appetitu virtutum ib. 238. virtutes enumeratae vii. 280. seqq. virtutes ex scriptura sacra singillatim commendatae ib. 290. ex Patribus ib. 302. virtus boni operis vi. 190. virtus Christus G g g g 2

- III. 302. virtus libidine frangitur
 VI. 246. *virtus*, et *vis* VII. 438.
 virtutes summae, et mediae VI.
 239. virtutum, et vitiorum con-
 flictus VII. 207.
 Virus IV. 17. vide *vir*.
 Vis publica, et priuata III. 309.
vis, et *bis* V. 75. *vis*, et *vires*,
 et *virtus* VII. 438.
 Viscarago IV. 360.
 Viscardus Albertus III. 514.
 Viscum IV. 360. 489.
 Viscus, viscera IV. 17. 19.
Visere vide *videre*.
 Visio angelica II. 266. visio ani-
 malium in Ezechiele VI. 302.
 visiones spirituum immundorum
 in somniis VI. 277. visionum ge-
 nera III. 333.
 Visitatio Dei VI. 264.
 Vitula vna IV. 320.
 Visus IV. 4. V. 95. *visus*, et *visos*
 V. 75.
 Visus longinquitate locorum lan-
 guescit VII. 35.
 Vita IV. 1. futura VI. 617. familia-
 ris ib. 549. de vitae huius bre-
 uitate VI. 359. 520. exitu ib. 360.
 molestiis VII. 276. vita actiua,
 et contemplatiua V. 105. Vitae
 Pontificum III. 272. Vita Chri-
 stus est III. 302. vita mortalis
 nostra est VI. 360. vita sine do-
 ctrina inutilem doctorem facit
 VI. 324. vita testis IV. 390. vita
 vitalis Christus est VI. 360. vitam
 sine crimine multi habere pos-
 sunt, sine peccato non possunt
 VI. 217.
 Vitabundus III. 484.
 Vitia: de vitiis VI. 234. vitia ex
 vitiis orta, vitia multimoda,
 quae virtutes se esse simulant
 VI. 235. VII. 245. seqq. vitia o-
 cto principalia V. 112. VII. 261.
 seq. vitia plura a sacris literis
 reprehensa VII. 292. seqq. Pa-
 trum sententiae de vitiis ib. 302.
 seqq. vitia grammaticae recensi-
 ta III. 53. literarum, verborum,
 et sententiarum ib. 90. vitia
 accusans, et perpetrans VI. 234.
 vitia aliorum multi cernunt,
 sed non sua VI. 336. vitia cor-
 ripere qui non debet VI. 319.
 a modicis criminibus vitia in-
 cipiunt VI. 238. quando expel-
 luntur, acius consurgunt VI.
203. vitia superare Sancti toto
 nisu contendunt VI. 234. vitia
 odio habenda, non homo VI. 316.
 vitiorum, et virtutum conflictus
 VII. 207.
 Viticella herba IV. 363.
 Vitiosi ad regimen ecclesiae non
 promouendi VI. 322.
 Vitis, de vitibus, vitis syriaca,
 spionia, multa vitium genera
 IV. 316. 321. vitibus quae con-
 ueniant VI. 383. vitis quando
 inuenta VII. 72. Vitis vera Chri-
 stus V. 500. vitis alba, herba IV.
 363.
 Vitium vide vitia.
 Vitricus III. 446.
 Vitrum IV. 284. vitrum flexibile ib.
 285.
 Virta IV. 471. 480. vittis nisi ca-
 stae matronae vi non poterant
 IV. 512.
 Vitula, vitulus IV. 43. 44. V. 400.
 vitula rufa, vitulus, et vitula
 combusti V. 386. 444. seqq. vi-
 tulus Christus III. 304. vitulus
 ex muliere generatus IV. 35.
 vitulus, qui pro sacerdotis emun-
 datione offerebatur V. 424. vi-
 tulus piscis IV. 75.
Vinens, et *vinus* III. 498. V. 74.
 VII. 433.
Vinit, et *bibit* V. 75.
Vinus vide *vinens*.
Vlcisci vide *vindicare*.
 Vlcus III. 182. IV. 210. *plaga*, et
vulnus V. 72. VII. 439. vlcera
 aegyptiorum V. 369.
 Viginosus ager IV. 237.
 Vligo IV. 245.
Vlla, et *olla* V. 75.
 Vlmus IV. 337.
 Vlva IV. 12.
 Vlpianus VII. 94.
 Vlpicum IV. 367.
Vltor, *vindex*, et *defensor* V. 19.
 VII. 437.
Vltra, et *citra* V. 72.
 Vlva, et typhus IV. 364.
 Vlula IV. 88. 95.
 Vlysses VII. 75. eius socii transfor-
 mati IV. 37.
 Vmbilicus IV. 17. V. 90.
 Vmbo IV. 387.
 Vmbra IV. 116. vmbra terrarum
 noctem efficit VII. 42. vmbrae
 pisces IV. 76.
 Vmbri III. 411.
- Vmbria IV. 162.
 Vna Sabbati III. 221.
 Vncia IV. 240. 300. 307. 434.
 Vncinoli IV. 318.
 Vnctio Spiritus sancti III. 310.
 vnctio extrema ib.
 Vnda IV. 134. et *aqua* V. 10. 74.
 VII. 429.
 Vndenarius numerus V. 235.
 Vndeicesimus numerus V. 241.
 Vnguenta III. 187. vnguentum,
 quo perungitur tabernaculum V.
 402. vnguentum visibile III. 300.
 Vngues IV. 84.
 Vngulae III. 212. IV. 13.
 Vngulus annulus IV. 476.
 Vnicornis IV. 53.
Vnicus, et *vnus* V. 73.
 Vnigenitus III. 440. Vnigenitus
 Christus III. 299. 301.
 Vnio IV. 411.
 Vniones IV. 271.
 Vnitas III. 312. et Trinitas V. 77.
 Vnitas fidei V. 553. vnitas in nu-
 meris V. 221. vnitatis exempla
 VII. 398.
Vniuersi, *omnes*, et *cuncti* VII.
 429.
 Vniuersitas III. 346.
 Vniuoca III. 104.
 Vnus in numeris V. 235. *vnus*,
solus, et *unicus* ib. 73. VII. 428.
 vnum quid III. 119. vnus Dei
 nomen III. 298. et *solus* V. 73.
 VII. 428.
 Vocabula varia III. 519.
 Vocabularium sacrum II. 271.
 Vocalis vna abusiue dicitur sylla-
 ba III. 23.
 Vocatio gentium ad fidem VI. 66.
 Vocatiuus casus III. 17.
 Voces vide vox.
 Vola IV. 88. 341.
 Volare IV. 88.
 Volatilia minuta IV. 103.
 Volemum, volemis oliua IV. 341.
Volo, et *cupio* V. 73.
 Volscius Ioannes: eius praefatio
 ad Synonyma I. 594.
 Volucres IV. 88. et *aves* V. 8.
 Volumen III. 260.
 Voluntas III. 199. bona a Deo VII.
 328. *voluntas*, et *voluptas* V. 72.
 Voluptas labori cedit VI. 306. vo-
 luptas vescendi VI. 253.
 Volusianus Imperator VII. 95.
 Volutabra VI. 245.
 Vomer IV. 513.

ET VERBORVM:

Vopiscus III. 441.
 Votum reddendum VI. 511. votum castitatis VI. 447. votum facit illicitum, quod erat per naturam licitum VI. 448.
 Vox, et sonus, V. 74. de voce III. 23. vocis eleuatio III. 27. vox acuta, alta, clara, et suavis III. 136. articulata III. 23. aspera, caeca, dura, perfecta, vinnola III. 136.
 Vpupa IV. 100.
 Vr ignis III. 476. IV. 246.
 Vranoscopus IV. 81.
 Urbani ciues III. 435.
 Urbicus fluius VII. 117.
 Urbs IV. 208. aratro conditur, aratro euectitur ib. 209. *urbs*, et *cinitas* V. 73. *Urbs* Roma, cetera *oppida* III. 435.
 Urbus V. 73.
 Urceolus, urceus IV. 501.
 Uri agrestes IV. 44.
 Urias V. 531. seq. 559.
 Uriel III. 314.
 Urina IV. 22. urina lyncis in pretiosum lapidem vertitur IV. 55.
 Urit calor, et frigus IV. 116.
 Urna IV. 306. de urna aurea in arca testamenti V. 393.
 Ursa sidus III. 161.
 Ursatius episcopus VII. 148.
 Ursinus Andreas I. 447.
 Ursus IV. 356. ursi IV. 394.
 Urtica IV. 356.
 Urus animal IV. 156.
 Vsci III. 411.
 Vsia III. 105. et IV. 74.
 Vsucapio III. 208.
 Vsuria III. 206.
 Vsus: de usu malo VI. 513. vsus variarum lectionum I. 419. vsus fructus III. 208. vsus rerum diuersus VI. 356.
 Vter, vtres IV. 501.
 Vter, et utrum vis V. 73.
 Vterini fratres III. 444.
 Vterque, et utrique VII. 437.
 Vterus IV. 22. et venter V. 7. 95.
 Vti, et frui V. 30. vti bonis bene, bonis male, malis male, et malis bene VI. 355.
 Vtilis, et aptus III. 498. V. 30.
 Vtrum, et vter V. 73.
 Vua, de vuia, vua faccinia, amminea, lanata, vacinaria, ceraunia, libyca, dactylus, stephanites, rhodia, purpurea, apiana, arginis, inarticula, biturica, heluo-

la, balanites, visula, basilica, mareotica, rubelliana IV. 318. seqq. vua lupina ib. 361. vua pasca vescentes V. 437.
 Walchii iudicium de Isidoro I. 412.
 Wallia rex VII. 115.
 Wamba rex: ei cum iuramento subiecta fuit filia Ergiuii, qui regno illum priuauerat VII. 190.
 Wandali in Africa extinguntur III. 239. eorum Historia VII. 129. chronologia ib. 134.
 Waneiridi historia II. 363.
 Wangiones III. 413.
 Wictericus VII. 126.
 Vuidus, et humidus V. 34.
 Wipo II. 62.
 Wisigothorum Chronicon nomine Wulsae I. 691. historia II. 365.
 Wistremirus toletanus VII. 179.
 Witiza rex gothorum VII. 190.
 Vulcaniae insulae IV. 179.
 Vulcanii praefatio I. 416.
 Vulcanus ignis est III. 376. 382.
 Wulfilas episc. VII. 110.
 Vul ares notae III. 36.
 Vulgaris interpretatio scripturarum quinta editio nuncupatur III. 251.
 Vulnera carnis citius sentiuntur, quam animae VI. 265. vulnus inueteratum tardius sanatur VI. 222.
Vulnus vide *ulcus*.
 Vulpes IV. 58. ex equa V. 59.
 Vultur, vultures IV. 89.
 Vulturinus ventus IV. 117.
 Vultus IV. 6. V. 88. et *facies* ib. 74.
 Vulua IV. 22.
 Vxor, vxor fratris III. 453. seq. tres ob causa deducitur, quatuor debet habere, quare sub viri potestate est, propter adulterium tantum dimittitur ib. 456.

X

X. litera pro S, et C. III. 11.
 Xenocrates III. 236.
 Xenodochia IV. 219.
 Xenophanes VII. 80.
 Xerophagia III. 291.
 Xerxes III. 236. VII. 81. Xerxi lepus ex equa creata dissolui regnum portendit IV. 31. bibliothecam in Persas auxit III. 250.
 Ximenez Cisneros Card. quid praestiterit in editione officii mozarabici II. 132. 152.
 Xyliglycon IV. 333.

Xylobalsamum IV. 347.
 Xystus Papa VII. 139. seq.

Y

Y, et Z. graecae literae III. 11.
 Y pro V. scribebatur III. 11.

Z

Z pro hac litera duplex SS. scribebatur III. 11. pro Y III. 46.
 Zabulon III. 327. V. 124. 158.
 Zaccaria Franciscus Antonius: eius apparatus ad editionem S. Isidori vberime expositus I. 326. seqq. eius laudes, epitaphium ib. 377. 387. seq. in hac editione suum Zaccariae vbique redditum ib. 719. labor eius vix inchoatus, quod ipse fateatur ib. 347. pauca quaedam ex bibliotheca vaticana accepit ib. 385. 387. eius epistola ad Eminentiss. Cardinalem de Lorenzana ib. 345. eius praefatio I. 317. 376. monitum II. 28.
 Zacchaeus III. 338. V. 148.
 Zacharias propheta III. 245. V. 134. 174. seq. 211. VII. 382. 384.
 Zaccharias sacerdos V. 137. Zacharias, et Elisabeth V. 178.
 Zaidae conuersio I. 176.
 Zambri III. 322. 325.
 Zame fons in Africa IV. 121.
 Zapata Lupianus falsarius I. 38. 39.
 Zara, et Phares III. 321. V. 338.
 Zebedaeus III. 338.
 Zelada Cardin. I. 386.
 Zelpha III. 321. 327.
 Zelus, et inuidia V. 75.
 Zema IV. 496.
 Zeno Imper. VII. 102.
 Zephyrinus Papa VII. 94.
 Zephyrus IV. 118. zephyrorum equi albi IV. 402.
 Zethus III. 132.
 Zeugis regio IV. 166.
 Zeugma III. 56.
 Zoes primus aegyptiorum rex VII. 69.
 Zizania IV. 365.
 Zmilampis, Zmilaces IV. 281.
 Zodiacus circulus III. 152. IV. 112.
 Zona IV. 478. zonae mundi VII. 17.
 Zorobabel III. 325. V. 134.
 Zoroastes rex artem magicam reperit III. 234. 369. VII. 70.

ADDENDA, ET CORRIGENDA.

Præter *addenda*, et *corrigena* singulis tomis annexa præ oculis haberi debent variae lectiones, quæ in fine voluminum expositæ sunt. Nunc alia adiciam, sed potissimum quæ ad hunc tomum septimum pertinent.

TOM. I. pag. 518. lin. 27. adde - petita. Ita etiam in Decreto Concilii XVI. Toletani exordium in re ipsa, atque adeo in verbis desumptum videtur ex hoc Isidori libro de numeris, scilicet ex num. 61. et 63.

TOM. III. pag. 286. not. col. 1. lin. 1. lege - vt duo tantum, vel tria esse.

TOM. V. pag. 190. col. 2. lin. penult. lege - historiam Iudicum, vt. pag. 215. col. 1. lin. 9. et 10. lege - euangelii. pag. 236. col. 1. lin. 7. adde - vsque ad filios Noe. Rationem explicat Isidorus cap. 6. in Genesim num. 29.

Pag. 238. col. 1. lin. 4. lege - vigilia tribus horis. pag. 359. col. 2. lin. 1. adde - Prælatio. n. 1. Sequimur editionem Grialii hic, et deinceps in titulo *Mysticorum*, quamvis fortasse magis genuinum sit *secretorum*, quod initio totius operis positum fuit.

TOM. VI. pag. XII. In præuio indice col. 2. lin. 14. et 15. lege - peccantium. pag. 62. lin. 6. et 7. in nonnullis exemplaribus redundat vnum non. pag. 80. lin. 20. lege - opprobrium. pag. 91. lin. 13. lege - illa.

Pag. 178. col. 1. lin. 32. lege - amittatur. pag. 190. lin. vlt. lege - Deus recte. pag. 207. lin. 26. lege - compunctionem. pag. 209. col. 2. lin. 19. pro nos lege - non. pag. 215. lin. 17. lege - iterans. pag. 295. col. 2. lin. 29. lege - fide.

Pag. 312. lin. 26. lege - vitam non habet. pag. 357. lin. 2. lege - gloriæ. pag. 418. col. 1. lin. 14. adde - consentiunt, repugnantibus tamen viris aliis doctissimis, præsertim illustrissimo præsule Massiliensi Belsuncio in epitome gallica libri eiusdem De vnitæ ecclesiæ.

Pag. 484. lin. 18. lege - istud. pag. 504. lin. 26. lege - contumeliis. pag. 542. col. 2. lin. 6. nota *ib. Iuncta autem nocte etc.* transferenda est ad num. 2. sequentem. pag. 583. col. 1. lin. 3. lege - subsistentiis. pag. 611. lin. 30. lege - peccantium. pag. 614. lin. 33. - lege - ita.

TOM. VII. pag. VIII. indicis præuui lin. 10. lege - viris. *ib.* lin. 24. lege - Florezii. pag. 9. col. 1. lin. 6. lege - solita. pag. 15. col. 2. lin. 3. in nota Grialii pro XIII. *Calend. aprilis calend. octobr.* fortasse legendum - XII. cal. apr. XI. cal. octobr. pag. 66. lin. 6. lege - diluuium.

Pag. 78. lin. 1. lege - Elisæus. pag. 86. lin. 4. lege - iudæorum. pag. 99. col. 2. lin. 21. adde - Hieronymus. In Historia gothorum Athanarici, seu Athalarici pugna contrario modo refertur. pag. 105. col. 2. lin. 13. adde - incertum est etc. Notandus error Loaisae

in nota, qui asserit, *Sisebutum* congregasse concilium iv. toletanum, quod de *Sisenando* debuit dicere.

Pag. 110. col. 2. lin. vlt. adde - in Isterium. Proelium Athanarici contra Fridigerum ita constanter refertur hoc loco in exemplaribus editis, et mss. In Chronico pag. 99. num. 103. victoria tribuitur Fridigerno. Vide notam Loaisae. pag. 116. lin. 10. lege - aruspicumque. pag. 118. col. 1. lin. 6. et 7. lege - Maldram Maldræ. pag. 120. col. 2. lin. 9. lege - ad eram 565.

Pag. 121. lin. 21. lege - inermem. pag. 126. col. 2. lin. 5. pro *post* lege - pro. pag. 154. col. 1. lin. 4. lege - inportuni. pag. 155. col. 1. lin. 20. lege - præcipue. pag. 171. col. 2. lin. 3. in nota Perezii, in concil. tolet. 456. numeri hi ita distinguendi videntur - in concil. tolet. 4. 5. 6. - Nimirum Conantius his tribus conciliis interfuit.

APPENDICES AD TOM. VII. Quum pleraque opuscula, quæ ad appendices reiecta sunt, e corruptis exemplaribus qua editis, qua manu exaratis deprompta sint, etsi nonnullis iam medicina adhibita fuerit, multa adhuc supersunt, quibus ex coniectura succurri poterit. Nunnula hic indicabo.

Pag. 190. lin. 13. lege - Hispaniam. pag. 198. lin. 3. lege - cinnamomum. pag. 199. lin. 37. lege - illud. pag. 201. lin. 4. lege - columnæ. pag. 202. lin. 31. ad marginem lege - forte, aeris. pag. 203. lin. 4. pro *ecclesia* videtur legendum - ecclesiam. *ib.* lin. 18. pro *prope* lege - prole. pag. 211. lin. 8. post *festinat* dele interrogationem, et adhibe duo puncta. pag. 214. lin. 25. lege coniunctim - *protelatis*. pag. 223. lin. 10. lege - inenarrabiliter. pag. 226. lin. 26. lege - grege. pag. 230. lin. 15. lege - et ne nos.

Pag. 231. lin. 38. lege - quæque. pag. 233. lin. 9. pro *tondant* reponendum videtur - tondeant. pag. 249. lin. vlt. lege - auaritiæ. pag. 262. lin. 31. lege - exhortari. *ib.* lin. 41. lege - excitare. pag. 263. lin. 28. lege - ipsam nos. pag. 271. lin. 15. pro *delinquentis* substituendum *derelinquentis*, vel *relinquentis*. pag. 273. lin. 1. legendum videtur - abscondunt. pag. 276. lin. penult. lege - tempore. pag. 283. lin. 22. lege - inuidus.

Pag. 287. lin. vlt. ex coniectura deleri poterit *si post qui*. pag. 288. lin. 2. pro *rimatur* forte - rimantur. *ib.* lin. 32. pro *titulamento* forte - titillamento. pag. 292. lin. vlt. ad marginem - Vulgata Eccl. c. 3. v. xi. *maledictio autem*. pag. 307. lin. 20. pro *virgo* forte - vigor. *ib.* lin. 38. pro *admittitur* forte - amittitur. *ib.* lin. 40. pro *non is* forte - non nisi. *ib.* lin. vlt. pro *ingenti* forte - vnguenti.

Pag. 308. lin. 2. forte legendum - quoniam renascendo, non nascendo fit. *ib.* col. 2. lin. 5. adde - non intelligo. Suspensus est aliquis, legendum, *manducet*. pag. 340. lin. 24. lege - militiam. pag. 357. col. 2.

- lin. 38. ad marginem adde - Pro *macerari* aliud verbum esset reponendum, quod ab *y* inciperet. *pag.* 365. lin. 34. lege - misericors. *pag.* 375. lin. 13. lege - CXL. annis.
- Pag.* 380. lin. 9. ad marginem - forte, transfixum... palo... prophetam lethali. *pag.* 382. lin. 32. ad marginem - forte, *visiones* pro *versiones*. *Pag.* 387. lin. 15. lege - dum. *pag.* 389. lin. 36. lege - inenarrabili. *pag.* 390. lin. vlt. ad marginem - forte, *vinens*, pro *videns*. *pag.* 391. lin. 26. lege - magistrum. *pag.* 395. 15. ad marginem - forte, *audi* pro *audiui*. *pag.* 401. lin. 4. lege - inueniri.
- Pag.* 448. col. 1. lin. 5. lege - pater. *pag.* 481. col. 1. lin. 1. lege - monachorum. *pag.* 485. col. 1. in nota 1388. lege - scripsi *rhenma* pro *renma*, vt in veteribus editionibus legitur *pag.* 492. col. 2. not. 1604. lege - ex aliis.
- INDICES. *Pag.* 498. col. 2. lin. 34. lege - retribuisti. *pag.* 499. col. 1. lin. 15. lege - constitutum. *ib.* col. 2. lin. 30. lege - ecce. *pag.* 501. col. 2. lin. 29. lege - currus. *pag.* 504. col. 1. lin. 31. lege - iuuenis. *pag.* 505. col. 1. lin. 30. lege - igni. *ib.* lin. 55. lege - architectis. *ib.* col. 2. lin. 6. lege - mcae. *ib.* lin. 54. lege - qui sedebat.
- Pag.* 506. col. 2. lin. 54. lege - mutorum. *pag.* 507. col. 1. lin. 41. seq. lege - intueamini. *pag.* 508. col. 1. lin. 12. lege - vnusquisque. *ib.* col. 2. lin. 50. lege - reliquistis. *pag.* 510. col. 2. lin. 6. lege - iniquitatibus. *pag.* 517. col. 1. lin. 15. lege - iudaeorum. *ib.* col. 2. lin. 29. lege - quum. *pag.* 518. col. 1. lin. 4. lege - secundum. *pag.* 521. col. 1. lin. 1. lege - hominum.
- Pag.* 524. col. 1. lin. 9. pro 57. lege - 61. *ib.* lin. 51. pro 111. 168. lege - vii. 15. *ib.* col. 2. lin. 10. pro 111. 415. lege - vii. 116. *ib.* lin. 11. et 12. lege - iv. 258. 282. *ib.* lin. 24. pro 6. lege - 16. *ib.* col. 3. lin. 24. pro 32. lege - 33.
- Pag.* 525. col. 1. lin. 11. pro 237. lege - 238. *ib.* lin. 14. pro 87. lege - 82. *ib.* lin. 20. pro 234. lege - 235. *ib.* lin. 55. pro 355. lege - 353. *ib.* col. 2. lin. 2. pro vii. lege - 111.
- Pag.* 531. col. 1. lin. 16. pro 252. lege - 152. *ib.* lin. 22. pro iv. lege - v. *ib.* col. 3. lin. 48. lege - Blemmyac iv. 34. *ib.* lin. 53. pro 478. lege - 433. *ib.* lin. 54. post Boeotia adde - iv.
- Pag.* 535. col. 2. lin. 43. lege - iubetur. *pag.* 538. col. 2. lin. 33. pro 390. lege - 399. *ib.* col. 3. lin. 2. pro 146. lege - 551. *ib.* lin. 25. pro 412. lege - 402. *pag.* 540. col. 3. lin. 4. lege - consobrini. *ib.* lin. 45. lege - contemptores. *pag.* 541. col. 2. lin. 6. lege - coniunctiones.
- Pag.* 545. col. 1. lin. 35. lege - v. 78. *ib.* lin. 37. pro 168. lege - 163. *ib.* col. 2. lin. 35. pro 299. lege - 129. *ib.* lin. 54. pro vi. lege - vii. *ib.* col. 3. lin. 2. pro 36. lege - 37. *ib.* lin. 7. pro v. 68. lege - vii. 4. *ib.* lin. 18. pro 105. lege - 348. *ib.* lin. 39. pro 95. lege - 91. *ib.* lin. 56. pro 463. lege - 461.
- Pag.* 547. col. 3. lin. 13. lege - occidentalis in azymo. *ib.* lin. 46. lege - efferre vide efferre. *pag.* 552. col. 1. lin. 36. pro 201. lege - 202. *ib.* lin. 41. pro 438. lege - 348. *ib.* lin. 46. pro 192. lege - 107. *ib.* lin. 56. pro 462. lege - 262. *ib.* col. 2. lin. 6. pro 128. lege - 129. *ib.* lin. 55. pro 365. lege - 459. *ib.* col. 3. lin. 19. pro vi. lege - iv.
- Pag.* 560. col. 1. lin. vlt. lege - Kalendarum. *pag.* 564. col. 3. lin. 52. lege - iunctus. *pag.* 567. col. 2. lin. 35. pro 232. lege - 242. *ib.* col. 3. lin. 50. pro 89. lege - 98. *ead.* lin. pro v. 503. lege - vi. 508. *pag.* 575. col. 2. lin. 19. lege - necis genera. *ib.* lin. 56. pro 159. lege - 155. *pag.* 576. col. 1. lin. 20. lege - seq. *ib.* lin. 29. pro 111. 452. lege - iv. 112. *ib.* lin. 48. seq. lege - numeri musici. col. 2. lin. 14. pro 447. lege - 452.
- Pag.* 592. col. 1. lin. 51. seq. lege - 111. 241. qui *ib.* lin. 53. pro 213. lege - 253. *ib.* col. 2. lin. 11. seq. lege - vtatur vii. 38. *ib.* lin. 13. lege - sit vi. 572. *ib.* lin. 52. lege - Secta 111. 349. v. 37. *ib.* col. 3. lin. 7. pro 46. lege - 494.

F I N I S.

4

7 vol D. 48

